

KAZINCZY FERENC MÚVEI

KAZINCZY FERENC MŰVEI

MÁSODIK OSZTÁLY
FORDÍTÁSOK

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő:
BORBÉLY SZILÁRD
DEBRECZENI ATTILA

Kazinczy Ferenc

FORDÍTÁSOK
BESSENYEITŐL PYRKERIG

Önállóan megjelent fordításkötetek

Sajtó alá rendezte:
BODROGI FERENC MÁTÉ
BORBÉLY SZILÁRD

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2009

Megjelent a Balassi Intézet, a Nemzeti Kulturális Alap,
az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája támogatásával

Lektor:
NAGY IMRE

Az 1–4. számú szövegeket
BORBÉLY SZILÁRD,
az 5–12. számú szövegeket
BODROGI FERENC MÁTÉ
rendezte sajtó alá.

© Debreceni Egyetemi Kiadó,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is, 2009

ISBN 978 963 473 296 9

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Dr. Virágos Márta főigazgató
Felelős szerkesztő: Bálint Ágnes
Tördelés, tipográfia: Juhászné Marosi Edit
A nyomdai munkálatok a Kapitális Nyomdában készültek
Felelős vezető: Kapusi József
Készült Debrecenben, 2009-ben

TARTALOM

SZÖVEGEK

1. Az amerikai Podotz' és Kazimir' keresztyén vallásra-való meg-térése ...	9	765
2. Geszner' Idylliumi	35	770
3. Bácsmegyeynek össze-szedett Leveli.	115	779
4. Hamlet	193	797
5. Herdernek Paramythionjai	255	811
6. Lanaszsa	275	816
7. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ az az a' Szinopei Diogenesz' Dialogusai....	309	820
8. Sztella	381	832
9. A' Vak Lantos	417	837
10. Marmontelnek Szívképző Regéji	439	841
11. Herczeg Rochefoucauldnak maximái és morális reflexiói	517	850
12.A' Szent Hajdan' Gyöngyei	617	855

JEGYZETEK

Bevezetés	763
Jegyzetek az egyes művekhez	765
Rövidítésjegyzék	879
Névmutató	883

SZÖVEGEK

1.

AZ
AMERIKAI
PODOTZ'
ÉS
KAZIMIR'
KERSZTYÉN VALLÁSRA-VALÓ
MEG-TÉRÉSE.

NÉMETBŐL MAGYARRA FORDITTATOTT
KAZINCZY
KAZINCZY FERENCZ
ÁLTAL.

KASSÁN,
LANDERER MIHÁLY'
BETŰIVEL. 1776.

Horat. Carm. L. IV.
Ode III.

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine videris:
Illum non labor Isthmius,
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem: neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod Regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed, quae Tibur aquae fertile perfluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.

Tekéntetes Nemes és Nemzetes
NAGY UGRÓCZI
BOSSÁNYI
BOSSÁNYI SUSÁNNA
ASZSZONYNAK.

Néhai

Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő
KAZINCZI
KAZINCZY JÓSEF
UR,
EL-MARADOTT
KEGYES ÖZVEGYÉNEK.

Nékem

Érdemem felett-való Drága Nagy Jó
Aszszonyom Anyámnak
ezen fordításomat
alázatos fiúi tisztelettel
ajánlom, áldozom, szentelem.

AJÁNLÓ LEVÉL.

Érdemem felett-való

Drága Nagy Jó Aszszonyom Anyám!

Fiúi kötelességem, azt hozza magával, hogy második szülöttemet, nem másnak, hanem Aszszonyom Anyámnak áldozzam-fel. Első szülöttemet, a' tavaly általam ki-adatotott Hazánk állapotjának le-ábrázolását, Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő BOSSÁNYI FERENCZ Urnak, nékem érdemem felett-való Drága Nagy Uram Atyámnak szenteltem. Aszszonyom Anyám már az, a' kit néhai örök emlékezetre méltó KAZINCZY JÓSEF Uram Atyám tőlünk meg-sirathatatlan halála után illet, valamint más fiúi tiszteltetésben, úgy ezen fordításomnak ajánlásában-is, az elsőség.

Ez ugyan elég csekély tiszteletemnek meg-mutatása: mivel egy gyermeknek az ő szülőjéhez-való tiszteleti, nem áll az Aszszonyom Anyámnak érdemes neve' ezen munkácskám' második levélre-való le-nyomtattatásban; az nem annyira az Aszszonyom Anyám tiszteletire, mint ezen munkácskámnak nagyobbra-való becsültetésére szolgálván. De tudom azt, hogy sem Aszszonyom Anyám, sem pedig ezen fordításom' okos olvasói, nem azt, hanem az én igaz tiszteletemet fogják ebben tekénten. Azért kérem alázatosan Aszszonyom Anyámat, méltoztassék meg-engedni, hogy tiszteletemre érdemes neve nyomtattása által, ezen fordításom, olvasói előtt nagyobb kedvességet találjon.

Ezen magamat tapasztaltt kegyes Anyai Grátziájában ajánlom, 's alázatos fiúi tisztelettel vagyok és maradok.

Érdemem felett-való Drága Aszszonyom Anyámnak

S. Patakon 16. Febr.
1776.

Alázatos Szolgája
Engedelmes Fia
Kazinczy Ferencz.

ELŐL-JÁRÓ BESZÉD.

Kegyess Olvasó!

Második mukácskám ez, melyet most terjesztek szemed eleibe. Ámbár ezt nem épen olly szándékkal fordítottam, hogy mindenekkel közöljem; hanem csak hogy azoknak, a' kik az illetén ujságokban gyönyörködnek, valami kedvet szerezzek. De látván, hogy reménységem felett vagynak olyanok, a' kik ezen Munkácskának Magyarra-való fordításán különösen örülnek, 's reménylvén, hogy többek-is léznek ezekhez hasonlók, meg-nem tartoztathattam magamat, hogy ezt többekkel-is ne közöljem.

Ez a' könyvecske Bécsben született, még pedig egy fő Magyar Cavallier szüleménye, ki nevét, nem tudom, mi okból, munkájának olvasói elől el-akarta titkolni. De ha nevét mukácskájának levelei ki nem jelentették-is; azt mindazonáltal a' mint avagy csak ebből-is meg-tetszik, nyilván valóvá tették, hogy nem a' neven, 's hiren-való kapdosás, hanem a' köz jóra, és kivált az Isten dicsősségére czélozó buzgóság volt itt egyedül a' vég.

Én-is már, ugyan ezen végből tett fordításomat, (addig-is míg SZERELMES REMETÉmmel kedveskedhetem,) szivességedbe ajánlom, K. O. Kérlek azért kegyességed szerént velem bánni, és ez által többekre-is engem fel-serkenteni méltoztassál. Légy jó egészségben.

Irtam Sáros-Patakon
Böjt Első Havának
16. napján 1776.

KAZINCZY FERENCZ,
a S. Pataki Ref. Collegban Természeti
Philosophiat, Historiát, Mathesist,
<...> tanuló Nemes Ifjú-
ságnak egyik Tagja.

IN
FRATREM ANIMO & SANGUINE
SIBI CONJUNCTUM
FRANCISCUM KAZINCZY
DE EADEM.
SECUNDUM DILIGENTIAE SUAE
SPECIMEN EDENTEM.

Gratulor TE jam tetigisse metam
Hanc secundam, sic decet esse mactum
Gloria, pulchris studiisque famam
Quaerere summam.
Perge sic scriptis decorare nomen,
Care mi FRATER, studiis celebrem
Palladem Doctam, & comitare Musas
Passibus aequis.
Perge sic faustis avibus, & ultra
Disce, Virtute Hunniacumque avita
Nomen adtollas super alta summi
Sidera coeli.

DIONYSIUS KAZINCZY,
de Eadem, in Ill. Schol. Ref.
S. Patak. Philosophiae Rationalis
Cultor & Alumnus.

IN HONOREM
FRATRIS SUI
CHARISSIMI
FRANCISCI KAZINCZY
DE EADEM.

Siccine Castalios statuis jam ascendere montes?
Ad studia & studii das documenta TUI.
Care mihi FRATER, mihi corde & sanguine juncte!
(Sectaris doctae qui bona castra Deae)
Ampla TIBI laus est Veterum versasse labores,
Atque Didymaei scandere Templa Dei.
Sic bene: currenti posthac quoque cede furiori:
Merces, interitus nescia, laurus erit.

LADISLAUS KAZINCZY
DE EADEM, In Ill. Sch.
H. C. add. S. Patak. Sacrae
Poëseos Cultor.

IN ENCOMIUM
Generosae indolis Heruli
FRANCISCI KAZINCZY
DE EADEM
Duo haec Disticha apposuit.

Magnanimus partum jam bis, Puer edidit alnum,
Et petit ut doctus perlegat Orbis opus.
Quid velit, & possit, quo furgat mascula virtus,
Adspice. Vicit opus mens generosa suum.

STEPHANUS TERHES,
Ill. Collegii S. Patakiensis
Contrascriba. S. Patak. 1776.

Híres Görög Ország tudos fiaival,
Dicsekedik Róma Bölcs Ciceróival,
Diszes Hollandia olyan magzattal,
Kik a' bölts világot őrzik írással.
Jól vagyon: idővel sokra lehet menni,
A' természetten-is esik erőt venni;
De a' ki e' földön meg se kezd pihenni,
Már-is a' Köz-Jónak tud hasznára lenni.
Az a' bölcs Egeknek hasznos ajándéka,
Köz-haszonra termett szülék maradéka,
Méltó az ollyannak hogy minden szándéka
Véghez mennyen, és ne légyen haladéka.
KAZINCZY FERENCZet illyennek mondhatjuk.
Hasznos munkásságát igen csudálhatjuk,
A' kinek Ifjú idejét tudhatjuk,
Mindazáltal már két munkáját láthatjuk.
Kevésli Köz-Jóra készült Természeti,
Hogy csak iskolai dolgát követheti:
Hanem a' nyelvekben millyen készületi,
Örül, hogy e' világ élében teheti.
E' kis munka igen sokkal nagyobbakat,
Jó ez, de várhatunk tőle még jobbakat:
Majd ha napokat ér osztán hoszsabbakat,
Öregbült elméje készít hasznosbbakat.
Ezért-is méltó vagy URFI tiszteletre,
Tőlem, 's másoktól-is igaz dicséretre,
Míg a' nap enyészet nem válik keletre,
Szép neved ne jusson soha enyészetre.

Irta

TORMA MIHÁLY,
A' S. Pataki Reform.
Collegiumnak egy Mélt-
atlan Tagja.

Satus ex Jove Frater Iphidi
 Juga scandit, ut ardua Calpes,
 Abylaeque cacumina Montis,
 Scopulos imitantia celsos;
 Jaculo calami vice functo,
 In eis notat hoc: NIHIL ULTRA.
 Generosus at, ecce, KAZINCZY,
 Tener HUNNIACI incola Regni,
 Calamo tenuis omnia nuper
 PATRIAE loca, flumina, montes,
 Per & Oppida currit & Urbes,
 Notat, hoc tacitus simul addit:
 Reor, est mihi, NON NIHIL ULTRA.
 Aprico dat hic ergo libellus,
 Quod erat tacite ante volutum.
 Docet insuper: *Inclyta Virtus*
Fugit otia; crescit eundo.

AZ AZ:

HERCULES fel-hágván a' Calpe hegyére,
 'S a' sugár Abyla magas tetejére
 E' szókat ír az hegy szömöldökére:
Itt értem-el immár mindennek végére.
 De KAZINCZY URFI hogy MAGYAR Hazáját,
 A' minap el-járta Duna, Tisza Táját,
 'S le-rajzolására *aptálta* pennáját,
 SOK VAN HÁTRA! erre nyitotta-fel száját
 Azt mutatja tehát e' könyv fordítása,
 Hogy naponként bé bé telik fogadása,
 De annak egyszer 's mind világos lámpása,
 Hogy a' dolgozgatás a' Virtus pajtása.
 Dolgozgatson-is a' Virtus az URFIban,
 HAZA hasznát néző igaz Hazafiban,
 A' fény kárt ne tégyen hire szárnyaiban
 ÉLJEN, HA MEG-HAL-IS TSINOS VIRTUSIBAN.
 Has Virtuti Praenobilis Heruli
 FRANCISCI KAZINCZY
 De Eadem,
 Assuit alas

DAVID SZABÓ,
 Ill. Scholae Ref. S. Patak.
 Civis.

HONORI & MERITIS
 PRAENOBILIS HERULI
 FRANCISCI KAZINCZY
 DE EADEM.

Historiam Americani vertentis feliciter, applaudit.

Quem Natura potens largiter imbui
 Divinis animae jussit honoribus,
 Nec non quem placido lumine conspicit,
 Nascentem gremio Melpomene tegit,
 Hunc quaeras: quid agat? non dubitat TIBI
 Quaerenti intrepido dicere pectore:
 Implet deliciis me sapientia,
 Felix flamma fovet pectora, suaviter
 Urgens, nil verear fortia quaelibet
 Ferre, ut promeritae praemia gloriae
 Tollendo, Superiorum infererer choro.
 O! vere ingenua haec vita, perennibus
 Dignanda est titulis! apprime splendidi
 Affulsere dies, cui pia Numina
 Longe continuis sive frui honoribus
 Non parca dederant, quod satis est, manu.
 Heu felix nimium, terque beatus es
 TU! quem Gloria, Laus Stemmaque Nobile
 Urgent, ne celeri fama sepultui
 Mandetur, faveant nunc Pia Numina
 Coeptis, atque bonis auspiciis beent.
 Ut laudes operis fama benignior
 Seris exhibeat posteritatibus,
 Et nunquam taceant secla, canentia
 Immortale decus Nobilis indolis.

A' kit a' Természet olly bölcsen formála,
 Hogy le-tett Isteni Lélek légyen nála,
 Kire Melpomene jó szemekkel nézett,
 'S reá Bölcsességet áldással intézett.
 Ezt kérdezzed-meg bár: mi lakik szivében?
 Meg-felel, 's ezt mondja bátran örömében:
 Az igaz bölcsesség nékem ékességem,
 Ebben gyönyörködöm 's ez a' dicsőségem.

Érzem, hogy olyan láng belől szivemen sért,
A' melly buzogtatja bennem a' Nemes vért;
Kész vagyok mindenem keresztül-is menni
'S úgy a' Dicsőségnek részesévé lenni.
Ez a' nagy nyereség, 's ez a' dicső élet!
Ámbár fontolja-meg akármelly ítélet.
Illyen a' virtussal meg-telleyesedet sziv,
Méltó hát, hogy légyen minden eránta hiv.
Bóldog azért kinek adták az Istenek,
Hogy dicsősségére légyenek mindenek.
TE-is, kinek szived' táplál oly tüzeket,
A' mellyek búzditják a' Nemes sziveket,
Bóldog vagy, el-érted mert azt az értéket,
A' mellyben a' hir 's név tészik a' mértéket.
Kedvezzenek tehát ebben az Istenek,
A' jó hir, dicsősség, barátid légyenek.
Éljen szinte munkád a' végső időkig,
Nemes indulatid mindég hirdetőkig.
Jó végre mennjen-ki sok illy dicső szándék,
Mellyre nagy kegyelem légyen az ajándék.

DANIEL DOBAY
DE EADEM, Ill. Scholae
Ref. S. Patak. Civis.

A' világ új részéhez Amerikához tartozó szigetek között vala egy, mellynek lakosai, kipallérozott erkölcsök, és tudomány nélkül, csupán csak a' természet igazgatása szerint éltenek. Nappal az nehéz munka által szerzendő élelmek keresése tartoztatá őket a' tiszta ég alatt: és az okozá, hogy verejtékekkel nedvesítenék-meg azt a' földet, melly nékiek adó helyet adta a' magán termett gyümölcsöt. Étszakára pedig magokat kis kunyhókban vonták-meg: mert még ők a' felhők felé nem emeltek, 's nem építettek kőből hegyeket, olly szándékkal, hogy a levegő-égben lakhassanak. Nyugodalomban éltek az egybe szedegettetett gyümölcsök közt, és ugyan azon a' földön fekütnének, melly őket az ő termékenységével táplálta.

Az ő Vallásokban nem esmérték semmi Isteni jelentés csudáját; hanem mi légyen az Isten akarata csupán csak a' józan okosságból az érzékenységek által tapogatták-ki; és mind azt Isteni és jó dolognak tartották vala, mivel életek veszedelme nélkül engedte őket élni a' természet. Hogy pedig emberi méltóságokat el-ne veszítsék né-melly gondolatokat meg-tartottanak, mellyeket szüleiktől vettek és új találmányok által neveltének.

Ezen gondolatok által a' felől győzetettek-meg, hogy a' világ, mellyben ők laknak, nem övék, hanem egy legfőbbjéé. Ezen legfőbb jónak jó tételit tapasztolták, és azért örömet háládatosak kívántak volna lenni; de azt fel-nem találhatták.

Ugyan azon nyughatatlanságból öszve hívták egyszer az öregeket, hogy ebben az hasznos tanácskozásban meg-egyezhetnének, hogy tudniillik, hol lakozzék az a' főjő, melly meg-engedi, hogy életeket olly sok haszonnal folytathassák. Minden Elementumot vóltaképpen meg-vi'sgáltak, de mivel azt a' fő jót igen tisztának gondoltak lenni, ellenben pedig, mind a' levegő égben, mind a' tűzben, mind a' vízben, mind pedig a' földben sok tisztátalanságokat találtak: abban egyeztek-meg, hogy a' fő jó ezek közzül egyikben se lakozhatik, mert annak fényesnek, és tisztának kell lenni.

Ez a' tanácskozások az öregeknek egész étszaka tartott; az alatt pedig a' nap folytatni szokott utazását a' világnak leg-meszszebb határaiban el-kezdette, és vereses sugáiraival az eget festegette, mellyel is az ott álomba merült Termeszetnek a' maga fel-költét jelentette, éltető világosságát minden felé ki terjesztette, és a' világnak új életet adott.

Az öreg Amerikabéliek, mivel el-fáradtak testekben és elméjekben, egész éjjel ke-resvén a' legfőbb jót, el-hagyták kunyhójokat, mellyben akkor vóltanak, 's abból ki bútak, hogy az eget és földet jó reggel meg-szemléljék; a' nap felé' fordultak, hogy azt pompájában meg szemlélhessek, és mennyire nem tsudálkoztak midőn a' napot épen más formájúnak látták; soha se vólt még ollyan formában, sokféle czifrákkal körül fogatván. Jóbb oldalán az tündöklő sugárok között meg szemlélték az Amerikabéliek egy figurát, melly hasonlatos volt az éppen akkor világra jött gyermekhez, egyik kezében égő fáklya tartatott, és fellyebb emelkedvén a' nap, a' gyermek is nevedett, kezébe lévő fáklyájával együtt; bal kéz felé vólt a' nap, sok-féle jármoktól körös-körül lévén kerítve, mellyek közt² vas, ezüst, arány, és fa jármok láttattanak.

A' gyermek már ifjúvá lett; Ez a' fiú bal szemével szünetlen a' sokféle jármokra néze, mellyek a' nap körül vóltanak, jobb szemével pedig kezében levő fáklyáját

¹ féle

² köz,

szemléltette. Bal szemében könyv, baj, gond, és nyomorúság látszatott. Jobb szeméből pedig mosolygó öröm, vigasztalás, és életető reménység tündökle-ki. Ez 8. óra tájban esett, midőn már ifjú volt. 9. órakor legénnyé, 12. órakor pedig férfivá változa; dél után mindég öregebb lett. És a' napnak le-szállásával, öregsége, 's bajos vensége miatt, ugy látszott, mintha maga haldokló fáklyája pedig aluvó félben lett volna.

Az arány jármon láttak az Amerikanusok³ koronát, és királyi pálczát, az ezüstön valami ollyast, mint a' toll: a' több hátra lévőkön sokféle szerszámokat, a' vas jármon pedig fegyver formákat.

Az Amerikabéliek, kik a' napot olly állapotban reggeltől fogva estveig nézték, nem tudtak ki-gázolni azon való tanakodásokból, hogy ugyan mit jelentene mind ez. A' legöregebb pedig közzülök egy keveset gondolkozván, a' többit öszve-hívja, 's következőképpen szól hozzájok: „Nézzétek, édes Barátim, láttátok az égen levő napot, ő a' Világ Anyja, és a' melly a' Világot, mint saját gyermekét, táplálja. Az ifjú a' nappal. Ez először gyermek volt, azután fiú, továbbá legény, majd férfi, annakutánna ősz ember, ki-is a' nap lemenetelével meghólt. Az ő szülő anyja a' nap, ötet minden reggel ujjonnan hozza a' világra, ő felnő és az anyja szeme előtt meg-is hal. Az a' fáklya, mellyet kezében tart, az ember élete, és a' mellyet e' világnak mutat, hogy az születésével kezdődik, halálával pedig elaluszik. Jobb szemével mindég mosolyog a' nap, mivel az ő lobogó fáklyáján szemléli az élet kezdetét. Bal⁴ szemével pedig könyvet hullat, és azzal az emberi életnek sok nyomorúságait nézegeti, mellyet születésével hoz e' világra. Ez a' nap okozza tehát a' világ életét, örömét, baját, nyomorúságát, gondját és halálát.”

A' több Amerikánusok helyben hagyják az öreg szavát, melly után mindjárt azt végezik, hogy a' nap a' világ szülő anyja, és azt a' leg főbb jót ő benne kezdették imádni, melly magát az égen minden tisztátalanság nélkül szüntelen ragyogónak, és jól tévőnek mutatja. Ezek annakutána nem esmérhettek más Istent, hanem csak a' napot.

Egynéhány száz esztendőkkal annakutána az Europabéliek reá találtak arra a' szigetre, útát csináltak a' tengeren, és így történe-meg, hogy egy Amerikánus gyermekei közzül egygyel az Ásiai partra kivettettetett: éppen oda, a' hol Mahomed mindennek Törvényét szab.

Podocz (e' vala neve az Amerikánusnak) az ő kis fiával Kazimirral széllyel hordoztatik.

Podocz fiával minden reggel ki-mentt, magános helyett ' kereset, a' felkelő nap felé fordult, és azt az ő kis Kazimirjával imádtá.

Öszve-gyűltenek egyszer jó reggel a' Törökök szerencsés és hoszsu életeknek oltalmazásáért egy bizonyos helyre, hogy ott buzgó kiáltásokat véghez vihessék, mellyet-is szokások szerint nagy és harsogó szóval bocsátottak az ég felé. El-végezván buzgó ahítatosságokat, a' zöld füvel el-borított völgyen egy árnyékot tartó fa alatt láttanak egy férfit, és egy fiút, kik magokat artzal vetették a' földre, és mély alázatosságban szent buzgósággal a' feljövő napnak áldoztanak. Minden Vallásban meg van az a' tulajdonság, hogy az egész világot kívánná a' maga Törvénye alatt tartani, és

³ Amerikanusos

⁴ Bál

ugyan e' volt a' Törökökben, kik az idegenhez mentenek, a' ki az Isten helyet csak a' napot imádná.

Az Amerikánushoz mennek, köszönnek néki, kérdik, mit csinál, és ki legyen. Én Amerikából-való vagyok felele Podocz, és el tévedt hajóimmal jöttem hozzátok, egy a' ti nemzetek közül engemet és fiamat örökös szolgájává tett, én néki dolgozom, ő pedig kenyeret ad nékem. De micsoda Istened vagyon néked? Az Amerikánus halván ezt a' kérdést, csudálkozni kezdett, nem hihetvén azt el, hogy olly nemzet vólna, a' melly imádni nem akarná a' napot; Én a' napot imádom, felele nekiek, e' világ annyát, és nem kételkedem, hogy ti-is azt cselekeszitek. Nem; mondának a' Törökök, semmiképpen nem. Itt más Isten van, a' ki a' napon-is uralkodik, s' azt imádjuk mi. De szemléljétek-meg a' napot, monda nekiek az Amerikánus ; 's lássátok-meg, millyen ragyogással terjeszti-ki minden teremtetett dolgokra a' maga fiait, a' fényes sugárokat.

A' nagy kősziklák a' hegyeken, a' mellyek az ő magas homlokokat a' felhőkig emelik, magokat pillogó, mind azonáltal csendes felségben, mutatják: a' mezők vidámságban vagynak: a' napnak éltető sugarai azoknak virágai közzé sikamlanak, kiket gyengén csókolnak, és az reggeli harmatot, mellyek a' ró'sa fa levelén, mint a' gyöngyök fénylenek, annak gyökerére le-gördítik, hogy a' föld plántájának mindég újabb eledelt adjanak. Nézzétek a' híves, és csendes szellőket, millyetén gyenge öllekezésekkel köszönnek az erdőnek, és a' virágoknak. Az éneklő pacsirták a' nap felé repdesnek a' levegőégben, s' annak nagyságos el jövetelén örömeiket mutatják. Nézzétek, hogy bögnek a' csordák; a' meszsze lévő hegyek vissza-szóznak, és zengnek az ő kiáltások miatt: Micsoda lármát visznek véghez a' meg frissült zöld füven, mellyel éhségeket csilapítják. A' pásztorok köröskörül éneklük nótájokat. Az egész Természet meg frissült. Ugyan valjátok-meg, hogy ezeket nem a' jó napnak éltető sugarai okozák-é? hogy élne ezzel az örömmel, és megfrissüléssel a' világ, ha a' nap nem közelgetne mi hozzánk. Ezen szók után ismét a' földre borúla Podocz, és imádá a' napot.

A' Törökök, kik ötet ezen buzgoságában nem akadályoztatták-meg, csudálkozással néztenek reá. Végtere pedig így szollának hozzá: Jöszte mi velünk, mi tégedet ujjabb és jobb világosságra vezetünk. Podocz nem álhatott ellent a' Törököknek, mert látta, hogy lehetetlen volna néki, akkori állapotjában ellent állani; vélek el ment, és úgy vélekedett, hogy ő rajta minden Töröknek szabad hatalma volna. A' Törökök véle Konstántzinapoly felé vették útjokat, nem lévén az a' város tőlök meszsze: 's ekképpen kellett egy Amerikánusnak Europa felé jőni, hogy ott új erkölcsöt, 's új Vallást tanuljon. Szerencsés elérkezések után legelsőben-is szemébe ötlött az Amerikánusnak a' Török Császár palotája, (*) meg kérdezi úti társaitól, micsoda nagy épület legyen az, melly a' levegő égben olly magasra és szélesre építettett. Az egy palota, felelének néki a' Törökök, a' mellyben a' Császár feleségei vagynak. Hát egynéhány felesége van? Egynéhány száz van. Ezen a' feleleten igen nagyon kezdett csudálkozni, mert ott, a' hol ő született, a' nap egy férfinak csak egy feleséget engedett. Podocz sokat gondolkozott ezen, és olly ítéletet tett a' Török aszszonyokról, mint a' halakról, a' kik a' magok nemek terjesztésében a' Természet Törvényét min-

(*) Az az Palota Szerajlénak neveztetik.

den továbbá-való gondolkozások nélkül követik. Ellenben a' férfiak fellyől ellenkezőképpen ítelt. De midőn tudtára adódott, hogy a' Természet ezen dologban Konsztantzinápolyban a' férfiak, és aszonyok közt semmi különbséget nem tészen, még mélyebb gondolkozásban merült, és okát nem tudta találni, miért fénylik olyan férfinak a' jól tévő nap, a' ki csupán csak az ő barmot illető kívánságának áldozatjául olly sok és Nemes teremtetéseket a' leg szomorúbb fogságban tart. Végtére így szollot' a' Törökökhöz : Ti igen kevésre becsülitek feleségeiteket, mi ellenben nagyra becsüljük, mivel kedvünk töltését ő nálok keresük.

Podocz ujobban így szólla : Hát bétölthetitek-e' ti nékiek azt a' kedvet, mellyet ti ő tőlök kívántok. Igen-is, felelnek a' Törökök. Hát egy Török Császár két száz Aszszonyoknak kedvét töltheti-e' ? Kérde Podocz. O édes Törökeim! ti nem vagytok okosok, mivel azokat, a' kikben kedveteket állítjatok, fogságban tartjátok.

Az emberi természet mindég nagy vágyódással van arra, a' mit elérni kivan. Mert mind az, a' melly uralkodó hatalom által bekóban vettetett, és továbbá semmi szabadságot nem szerethet, se nem érhet, hanem mindent szomorú kényszerít és által cselekszik, virtussal ékes elméket nem gyönyörködtethet. Az, a' ki mindent csak a' maga hatalma által viszen véghez, csupán csak azon hatalom által imádtatik: fene kívánságai bálványai léznek az ő hatalmának: és higyétek-el, hogy a' Fő Császártok abban a' palotában, a' melly nyájaskodásokat véssen, nem az ő szerelmeseinek gyenge indulatjának, sem nem a' természetnek, hanem a' maga gyűlölséges hatalmának tulajdoníthatja. A' szomorú kényszerítés által lehetetlen tápláltatni egy valóságos nemes leleknek. Oszoljatok-el Valástokkal és törvénytekekkel, nincsen bennetek egy csep nemes indulat. De azon kívül elhiszitek e' azt, hogy az Aszszonyok vélek való társalkodás által nekünk nem szabhatnak jó törvényeket? Abban, a' ki az Aszszonyok igaz oskolájokról semmit sem tud, és semmit sem tapasztalt, hibás gondolatok és fene, nyers erkölcsök vannak; ha pedig természetire nézve szelid, tehát ugy belső tulajdonságai nem egyebek, hanem szolgálói félelem, oskolai tréfaság, és paraszt együgyűség. Az engedelmesség, magánosan értetvén, nyers, goromba, vad, ha az a' természet gyengeségétől az aszszonyok által soha el-nem foglaltatatik. Lásátok, illetének a' Remete emberi érzékenységek, a' hol az aszszonyokkal-való társalkodás a' fene erkölcsöket az emberi gyenge érzékenységek által ki nem pallérozhatja. A' ti feleségeitek a' ti rabjaitok, de azért a' nyájas erkölcsök, az igaz gyönyörűség, szelidség, emberi könyörületesség, a' hódító Virtusok, ti nálatok rabságban lévő feleségeitekkel együtt nyomorognak. Azért fogadni-is mernék, hogy ti Törökök erkölcsötökre nézve fenék, durvák gorombák, és kegyetlenek vagytok.

A' Törökök halván ezt a' beszédet, olly vélekedésben vóltak, hogy Podocz az eszét elvesztette, és meg örjült vólna, minekokaért néki semmit se feleltek, hanem hallgattak, mig nem házakhoz érének. Egy közzülök házat bírt Konstántzinápolyban, mellyben mindnyájan megszallotanak, és Podocznak azonnal mutogatni kezdtek, hogy ő hamis és tévelygő Vallásban légyen. Podocz okokat kívánt, hogy az igazságnak világosságára juthasson.

A' Mahumedanusoknak hitek ágazátjok az, hogy semmit se olvassanak, se ne tanuljanak. A' bálványozó és babonás Vallás többnyire csupán csak a' tudatlanok közt maradhat-meg. Annakokaért, hogy a' tovább-is meg-maradhasson, mindég azal az vigyázással és ravaszsággal élnek, hogy ő az otobaságban-való megmaradásra

némelly tudatlanoknak megtiltja a' Tudományok tanulását. Tudván azt, hogy a' tiszta Vallással, az erkölcsök Tudományával és a' Filozófiával meg nem egyezhet. Azon okból égettetett-meg Mahomed könyveket, és azoknak olvasását meg-tiltotta. Ez okozta azt, hogy ostobák és tudatlanok lévén a' Törökök az ő hitek ágazatiban, és a' világ előtt esméretes Alkoránban, (*) az idegen Amerikánusnak, kinek megtérítésén igyekeztek, egyebet nem mondhattak, az egy-néhányszor félelemmel említett Mahoméd nevén kívül. De Mahoméd Podoczban semmi belső megindulást nem okozott; kérdezte: Ki légyen az a' Mahoméd? Ezt felelték: a' nagy Mahoméd az Istennek Szent Prófétája; de még ebből Podocz semmit sem értett. Midőn a' Törökök említették a' nagy Mahoméd nevét, és a' Podocz lelkéből semmi megindulás nem tetszett-ki, tehát mintegy makacsot megvetették, a' ki csupán csak nyers nyakasságból minden okos fundamentomnak és igazságnak ellent állana.

A' Törökök azért el-fáradván, a' hit dolgában Podoczczal tett hartzban' a győzhetetlen Muftiért (**) küldöttek. A' Mufti jön, midőn pedig jön, Podocz felől tudositást vett. Podocz csendes elmével látja a' Muftit bójóni, kitől a' Mufti értelmes tekintettel, és szóval kérdi,⁵ ha ő-e' az az Amerikánus, a' ki előtt a' Mahuméd tudománya még esméretlen?

Podocz.

Igen is Uram, én vagyok, de nem tudom, kivel vagyon szerencsém beszélni.

Mufti.

Én a' Mufti vagyok, a' Nagy Mahuméd tanítványa, az ő Tudományának fülbe sűgője, a' Nagy Mahomédé, az Isten hatalmas⁶ Prófétájáé.

Podocz.

Hol van most az a' Nagy Próféta, hogy én őtet láthassam.

Mufti.

Te őtet nem láthatod, de az ő koporsója előtt magadat a' porba vetheted.

Podocz.

Hát az a' Nagy Próféta a' koporsóban fekszik?

Mufti.

Az ő teste igen-is; de lelke a' Paradicsomban vagyon.

* Az Alkorán nevezetén olly könyv érttetetik, a' mellyben a' Törökök Hite ágazatai foglaltatnak.

** A' Törökök fő papjokat *Muftinak* szokták nevezni.

⁵ kerdi,

⁶ hatalma s'

Podocz.

Minek-utána meg-hólt, nem jött-e' el ti hozzátok, és óltától fogvást mindég a' koporsóban fekszik-é?

Mufti.

Az óltától fogvást nem jött, mivel érdemetlenek voltunk arra, de az ő Tudománya itt van,⁷ mellyel minket a' Paradicomba vezérel.

Podocz.

Ha ő meg-halván, hozzátok vissza nem jött, ne gondoljatok véle sokat, nem vólt ő az Isten követje, mert a' napnak fiai meg nem halnak, hanem örökké élnek. Hagyjatok-el a' Mahomédet, akár ki lett légyen, mert már ő tinétek nem használ.

Ezen szókra egészen kifakadt a' Mufti, és nagy dörögve így szólla: Hát Mahomédet hazugnak tartod-é? 's meg parancsolá, hogy mindjárast ezen Mahomed káromlóját fognák meg.

Látván a' kis Kazimir, hogy ő, és az ő Attja, a' Törököktől körül vétetnek, nagyon meg-szomorodék és így szólla: Atyám, ezek talám a' Mahomédek koporsójához akarnak vinni, oh ne mennjünk oda, nincsen ott világosság, nincsen ott a' nap sugára, nem melegít az bennünket, mint a' nap, az igen szomorú hely.

Podocz belsőképpen megilletődött, de semmit sem szóllott, hanem fiának meg parancsolá, hogy halgasson. A' kis Kazimir igen szép és modos-vala.

Podocz fiával együtt egy setét tömlöczbe vettetnek, de elébb meg kérdezi a' Muftitól, ha a' Mahomédek akaratjával esne-e' meg az ő tömlöczre-való hányatások. A' nagy Mahomed Szentsége (monda a' Mufti) parancsolja az ő szolgája alázatos lelkének, hogy az ő Tudományának káromlóját büntesse-meg. Oh roszt Mahomed, monda a' kis Kazimir, mi ötet nem láttuk, mi ő felőlle semmit se hallottunk, ő még-is büntet minket. Azért Podocz a' kis Kazimirral egy setét magános tömlöczbe toszítottak, holott szomoruan, és földre függesztett szemmel ültének.

Körül vétetvén Kazimir a' sötétségtől szomorúságában és félelmében könyveket kezde húllatni. Oh melly nehéz nékem itt lenni, monda az Attyának, itt ezen setét ejtzakán fog minket a' Mahomed sirja el-nyelni. Nem jönnek ide a' nap fiai, nem vigasztalnak⁸ azok itt minket. Az a' haragos Mufti vallyon miért rekesztetett ide bennünket, mit kivan mi tölünk, cselekedjük-meg azt, hogy ezen szomorú ejtzakából a' nap vig fiai közzé mehessünk.

Podocz.

O édes Kazimirom ! a' Mufti azt kívánja, hogy mi a' napot ne szeressük, és ne dicsérjük, hanem ő helyette, mindent Mahomednek köszönnünk.

⁷ ván,

⁸ vigasztalnak

Kazimir.

De többet ad é nekünk Mahomed, mint a' nap, ha ötet fogjuk szeretni?

Podocz.

Ő nekünk semmit sem adhat, mert ő a' koporsóban fekszik.

Kazimir.

Minek szereti hát ötet a' Mufti, ha néki semmi jót nem adhat.

Podocz.

Azért mert azt hiszi, fiam, hogy ő érette talán azt Mahomed véghez viszi, a' mit nekünk a' jól tévő nap maga tetszéséből kérésünk nélkül is ad.

Kazimir.

A' Mufti nem szereti a' napot, holott mindent a' nap ad néki?

Podocz.

Igen-is, fiam, a' nap annyi jót ad néki, mint nekünk.

Kazimir.

A' nap igen jó, ő még azzal-is közli jó-tétemenyét, a' ki őtet nem szereti: de az a' haragos Mahomed még azt is meg-bünteti, a' ki ő ellene nem vét. A' napnak meg kellene azt a' Muftit büntetni, mivel az üldözi a' nap fiait.

Podocz.

Nem lehet a' napot meg har agitani, édes fiam, ő mindig a' mi most, akármit csináljunk mi, és a' Mufti, akár köszönjük, akár nem, a' nap még-is mindig eljő és elmegyén.

Kazimir.

Hát vigasztal minket, ha rosszak vagyunk is?

Podocz.

Igen-is, fiam, ha rosszak vagyunk-is.

Kazimir.

Oh millyetén jó hát a' nap, nem lehet ő reá meg haragudni, mert ő mindig jó, mindig szeretni kell őtet.

Podocz.

Úgy, de a' Mufti ezt kívánja, hogy ne szeressük.

Kazimir.

Hogy csinálnánk azt, Attyám, ha a' nap jó.

Podocz.

A' Mufti azt mondja, hogy Mahomed még jobb.

Kazimir.

Az a' rosz Mahomed? a' ki azt parancsolta a' Muftinak, hogy minket ebbe a' setétségbe rekeszsen, nem jó ő, én bizony nem szeretem.

Midőn Podocz így beszélné a' fiával, egyszerre meg nyillik a' tömlöcz ajtaja, egy alsó Mufti hozzájok mégyen egy rabbal, (*) Kérdi: mit végeztek-el, és valljon a' Mahoméd tudományának világosságát lelkekben érzik-é ?

Kazimir.

Hogy ne? hiszen itt se Mahomed, se tudomány, se világosság, hanem csak setét étszaka van,⁹ hát a' Mahoméd világát setétben lehet látni, ő vétettett-el bennünket a' nap fiai közzül és ő vettetett ebbe a' setétségbe, hát szeressem én őtet, ha ő engem bánt, és semmi jót nem adhat.

Mufti.

Kis fiú! mondd, hogy Te a' Nagy Mahomédet szereted, és mindjárt ki viszen a' nap világra.

Kazimir.

Igen-is fogom szeretni őtet, és meg köszönöm néki, ha a' nap fiai közzé viszen.

A' Mufti meg-illetődvén az emberi természet gyengesége által fene erkölcsében; meg parancsolá az magával hozott rabnak, hogy őket vigye ki a tömlöczből. Meglátván a' kis Kazimir a' napot, örömébe ugrándozni kezdé, meg szemlelgette a' játszadozó sugárokat, s' így szólla el-ragadtatván örömében: Egésséggel légyetek ti kellemetes fiai a' napnak; és meg-ölelni kezdé azt a' világosságot, a' melly körülötte lebege. A' Mufti látta, hogy a' kis Kazimir Mahomedről egészen elfelejtkezett, Podocz maga-is örülvén lelkében, fiát öleibe vétén, szivesen csókolta. Miért csokol Atyám Uram engem, monda Kazimir, miért szeret engem most jobban mint mászszor. Te szabadítottál-meg engemet, édes fiam, a setétségből, és te vezetted-ki engem, a' nap fiaihoz, köszönöm ezen jó tétemenyedet. Kazimir meg illetődvén, akadozó sohajtásokkal így szoll: Oh édes Atyám! most életemnek felét oda adnám örömet Mahomedért, mivel ő volt az oka, hogy Kend engemet szeret.

Az alatt a' nagy Mufti házához érnek; midőn Podocz oda érkezik, véletlen egy sereg Amerikabéliekre, még pedig az ő hazafiaira talál, kik már Török ruhában voltak; öszve ölelkeznek, és tellyes örömeekben egymást csokolgatják. A' Török ruhában lévő Amerikánusok már a' Mahomed Tudományát be vették. Már ott jelen voltak

* Sklav. Sklav.

⁹ ván,

egynéhány tanácsot tartó Muftik, kik a' Mahomed részére szándékoztak vonni Podoczozt: A' nagy Mufti-is jelen vólt, és az ő alatta-valóknak előtte kellett folytatni a' dolgot. Előbb a' kis Kasimir magánosan hivatatik a' Tanács eleibe: az Attya pedig látván ezt, reszketett. Nem hitte azt el, hogy ő tévelygő vallásba vólna, és az okozá, hogy inkább akarta vólna, mindenét el-veszteni, mint sem az ő kedves Kazimirját Török vallásban látni.

Uralkodó és kegyetlen az a' helytelen gondolat, melyet az ember Annya tejével szop-bé, semmi sem változtathatja, semmi sem oszlatathatja azt el, hanem csak a' léleknek az igazságra-való taníttatása; és ha az erővel kénszerittetik, tehát elképzelt bódoltságáért, az igaz Isten ellen és az emberség ellen-is merészel fel-kelni. Tapasztalták ezt a' Muftik több Amerikabéliekben. Meg mondottuk felyebb már, hogy a' kis Kasimir a' Tanács eleibe hivatott, kiknek nagy ártatlanul eleikben állott. Egy a' Muftik közzül hozzá így szólla:

Mufti.

Te meg-igérted, hogy a' nagy Mohamedet fogod szeretni, ha a' nap fiai közzé viszen? meg tartod-e' fogadásodat?

Kazimir.

Nem kellett volna néki, engem a' sötétségbe vetni; de mivel igazságtalan haragia után könyörületes vólt, és engem a' setétségből ki eresztett, azért a' cselekedetéért szeretem.

Mufti.

Te azért a' napot ennekutánna nem fogod szeretni, hanem ő helyette Mahomédet.

Kazimir.

Semmiképpen nem. Hiszen én csak azért szeretem Mahomédet, hogy ő engemet a' nap világra bocsátott.

A' Mufti látta ezen felelettel, hogy Kazimir csupán csak a' napot szereti; azért-is meg szűnt Mahomédról többet szóllani, hanem, az Alkorán szerént, az Istent a' világ Teremtőjét kezdte magyarázni.

Mufti.

Ha te a' napot szereted, tehát azt-is kell szeretned, a' ki a' napot teremtette.

Kazimir.

Hát mellyik ember az?

Mufti.

Az Isten, a' világ Attya.

Kazimir.

Hol van az Isten?

Mufti.

Az Égben.

Kazimir.

Hát hogy lehet ötét látni?

Mufti.

Láthatod ötét minden teremtett dolgokban.

Kazimir.

Mutassa-meg hát a' szakálában.

A' Mufti ezen a' gyermeki feleleten el-mosolyoda.

Mufti.

Nincsen itt személyében, hanem csak hatalmasságában vagyon jelen annyira, a' mennyiben mindent teremtett, és minden csak az ő ereje által állhat-meg.

Kazimir.

Hát magán kívül-is lehet ő?

Mufti.

Nem lehet: de kétféleképpen van jelen: hatalma szerint, és személyében.

Kazimir.

Igen: talám úgy mint a' nap, a' melly személyében az égen van, az ő sugarai pedig itt körös körül vagynak. Oh mi azt esmérjük mindnyájan Anyánknak.

Ekkor látván a' Mufti, hogy a' gyermekkel semmire se mehet, ki viteti a' Tanács elől, az Atyát pedig bé-hívatta. Podocz a' Mufti elébe megyen, és az ő nagy hatalmas beszédét csendesesen halgatja.

Mufti.

Micsoda okod van néked arra, hogy a' nagy Mahomédet nem esmered az Isten igaz Prófétájának.

Podocz.

Azért, mert annak semmi igaz okát nem tapasztalom.

Mufti.

Hát nem bizonyosság az, ha néked az egész Konstantzinápoly, és az ő hatalmas országa azt mondják.

Podocz.

Hát Konstantzinápoly, és Török Ország az egész világ, vagy, az Emberek mindenütt úgy vélekednek Mahomed felől, mint Konstantzinápolyban? Én a' világon meg-öregedtem, még se tudtam felöletek semmit is; az én hazámiai épen annyit tudtak mint én. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy az igazság nem a' szóknak sokaságából, hanem az ő tulajdon fundamentomiból esmértek-meg.

Mufti.

Mind hamis az másutt a' világon, a' hol Mahomédet nem esméri Isten igaz Prófétájának.

Podocz.

Bizonyicsa hát ezt meg Mahomed helyet, mert ő meg holt, és a' koporsóból nem fogja Tudományát óltalmazhatni.

Mufti.

Nem hallottatok, vagy nem olvastatok valamit az ő csuda tételeiről?¹⁰

Podocz.

Mik a' csuda tételek.

Mufti.

Olly dolgok, mellyek Isteni hatalom által a' természet felett vitetnek véghez.

Podocz.

Mutasson hát valami természet felett való dolgot.

Mufti.

Éltél volna a' Mahomed idejében, akkor szemekkel láthattad volna a' csudákat,

Podocz.

Szerencsétlenségem hát, hogy az ő idejében nem éltem.

Mufti.

Ne nevezd magadat azért szerencsétlenségnek, mi általunk mindent meg tanulhatz, és mind azt láthatod, a' mit ő cselekedett.

Podocz.

Ezen dologban töletek semmit se tanúlok. Mahomed ember vólt, meg holt, az óltától fogvást nem jött a' világra vissza, ha ő az Isten követje vólt, hogy engedte azt meg a' ti hatalmas Istentek, hogy az ő követje, elvégezett követsége után, vissza nem ment az égben, hanem örökké itt maradjon a koporsóban. Ha ismét ahoz vissza nem ment, a'

¹⁰ teteleiről?

kitől mondotta magát el küldetettnek, tehát nem volt ő az Isten követje, hanem csak hamis Próféta, a' ki titeket el-csábitott.

Mufti.

Hát te a' nagy Mahomédet hitetőknek tartod.

Podocz.

A' dolog környül-állásából annak tetszik.¹¹

Ezen felelet után az egész Tanács mint egy meg-dühödött Podoczot ki vinni parancsolták,¹² és az ő büntetése felől tanácskoztak, hogy kellene azt leg keményebben rajta véghez vinni.

Midőn Podocz ki-ment volna, az ő fiát a' több Amerikabéliek közt találja, kik vele játszódnak, és elméjén, modosságán és szép termetén csudálkoznak. Podocz kérdeze Kazimirt, ki néki kezét tsokolá, és ötet nagy örömmel látta vala, ha nem mondotta e'? hogy a' napot nem szereti. Nem mondtam, edes Atyám, felele Kazimir, én azt nem mondtam, hogy nem szeretném a' napot, sőt ellenben azt mondtam, hogy szeretem. A' Podocz szive meg tellyesedett örömmel, halván ezt a' feleletet; De az az öröm majd sirásra változa: mert a' Muftik azt végezték, hogy Podocz az ő fiára harminczat csapjon; mivel mind a' ketten káromlották a' nagy Prófétát.

Egy büntetés se esik olly nehezen, mint az, a' mellynek végben vitele a' természet ellen parancsoltatik.

A' kis Kazimir meg kötöztetik, a' földre vettetik, az Atyának pedig a' Török korbács kezébe adatik, hogy azzal korbácsolná-meg a' fiát. De Podocz azt meg nem cselekedte, készebb lévén meg-halni, mint ezt az irtóztató¹³ kötelességet véghez vinni.

Akkor a' Török rabok a' Mufti parancsolatjából Podoczot csapdosni kezdték, minden könyörületesség nélkül, az ő fia pedig sirva kéré a' földről, hogy csak verje-meg.

Egy Török rab a' síró Kazimirt pofon vágja, és ábrázatját meg-sebesítette; Podocz meg nem tartóztathatta magát, hanem azt a' rabot, azonnal földhöz vágta.

Az Amerikabéliek, kik a' Mahomed tudományára már régen állottanak, ezen a' szomorú történeten nagyon meg szomorodtanak. A' természet szava segítségre hívá őket. Mahomed ellen támadtak, és azon helyen ismét az Amerikai hitre térnek. A' mennyi Muftit és rabokat csak meg kaphattak, azokat meg ölték, 's Podoczot, és fiát meg szabadítván, el szöktének.

Ezen esetből ki-tetszik, mennyire álhat boszszút a' meg sértetett természet, ha valaki annak jussát meg-sérti.

Podocz annakutána Török Országban egy helyről más helyre szaladgált. Abban az időben pedig egy Római hiten lévő Szerzetes a' Keresztyény rabok meg váltások¹⁴ végett Török Országban mulatott. Ez hoszszú fejr ruhát, melyén pedig posztóból var-

¹¹ etszik.

¹² parancsoták,

¹³ azirtóztató

¹⁴ váltások

rott keresztet hordott. (*) Podocz történetből ezzel öszve-akad, 's meg érti, hogy ez nem Török Országi fi lett légyen, 's mindjárt kéri, hogy ötet a' megváltott rabok közzé számlálja; megbeszélvén elébb siránkozva a' maga történeteit. A' jó szerzetes meg illetődött ezen, 's gyermekével együtt mágához véné, és annyi jó teteményét¹⁵ 's barátságát mutatta hozzá, mint ha Attya lett volna.

A' kis Kazimir meg illetődvén ezen férfi jó teteményén, így szólla az Attyához : Ennek a' férfinak jó Prófétája van, mert ő emberséges, jó könyörülő, és jól tévő, légyünk az ő Prófétájáé. Podocz Kazimirnak¹⁶ ebbéli tanácsára reá állott, mivel azt helyben kellett hagyni, és Keresztyénné léve.

* Ez a' Szerzetes a' Trinitariusok közzül-való volt mivel ezeknek tisztak a' Keresztyén raboknak ki váltása.

¹⁵ teteményét

¹⁶ Kazimirnak

2.

GESZNER'
IDYLLIUMI

Fordította
KAZINCZY FERENTZ.

KASSÁN,
FÜSKÚTI LANDERER MIHÁLY'
KÖLTSÉGÉVEL ÉS BETÜIVEL.

1788.

IDÖSBB
B. RADAY GEDEON
ÚRHOZ.

Midön én ezeknek a' Pásztori-énekeknek által-fordítgatásokhoz fogtam, éppen nem vólt szándékom, hogy idővel őket ki- eresszem kezem közzül; sőt még az sem, hogy végig mennek rajtok. Távól minden köz-nyelvre-kelés' óhajtásától, – mert ez a' nyug-hatatlan indulat nem férkezhetik egy ifjú Arcás' szívéhez, – egyedül önnön múltatsá-gom 's eröm próbálgatása vólt ösztöne 's tzelja törekedésimnek. El-vesztvén szépségei-nek érzése által minden reménységemet, hogy valaha ebben a' nemébbenn a' Poésisnek szerentsés lépést tehetek, meg-elégedtem azzal, hogy ezt bizonyos értelebenn nevez-hetem magaménak. Így folyt jó ideig csak gyönyörködtetésemre el-kezdett munkám, midön – egy részről ugyan a' BÁRÓCZY ditső példája, – de más részről annak a' nagy seregnek dühösségénn támadott bosszankodásom, a' melly meg-részegültt Bacchánsok módjára vette-körül a' Magyar Helicont, fel-ébresztette bennem azt a' kívánságot, hogy eddig való múltatságomat haszonra is fordítsam. Serényebb szorgalommal fogtam ek-kor kedves éneketskéim' magyarázatjokhoz, 's nem hagytam semmit próbálatlanúl, a' mivel gondoltam, hogy fordításomat az eredetihez hasonlóbbá tehetem, 's annak újabb tökéletességet, tsínosságot, correctiot adhatok; nem kéméltem semmi munkát, sem-mi fáradozást; 's az a' reménység, hogy végtére csak-ugyan motsok nélkül láthatom-meg fordításomat, el-felejtette vélem únalmtát fáradozásimnak. – TE íteld-meg, meny-nyire értem-el végemet: énnékem mind egy, mind más esetre meg-nyúgtatásomra fog válni, hogy egész erővel igyekeztem meg-haladni magamat.

Szerentsés születésem, mellyet a' kedvező Végezés a' leg-tisztább Magyar Ég alatt ejtett, 's a' Bucoliastákkal való alkalmas esmerettségem külömbféle bukdosásoktól menthettek ugyan meg; de kevesebbé kellene esmérnem Nyelvemnek készületlenségét, kevesebbé Originálomnak utól-érhetetlen szépségeit, ha gyarlóságom ezen igye-kezetemet a' tökéletesek közzé számlálná. Sőt inkább gyakori el-akadásim tanítot-tak-meg, milyen nehéz Nyelvünknek a' Nyúgotiakkal való atyafiságtalansága 's ké-születlensége miatt némely részébbenn a' Poésisnek szerentsés hív fordítást nyújtani. Pedig ebbenn az Epochábann, midön Nyelvünket tsínosgatni 's gazdagítani még ek-koráig is csak kezdjük, leg-inkább ezen kellene igyekeznünk. – Ha ugyan le-tévén a' szölgái nyugöt, magunknak eresztve írunk, bátorkodom állítani, hogy nállunk szebben senki sem ír; leg-alább akkor nem írt, midön Nyelvek készülni kezdett. GRÓF TELEKY, PROFES. SZABÓ, RAJNIS, BESSENYEY GYÖRGY, és, a' kiket leg-elöl kellett vólna említenem, ZRINYI és GYÖNGYÖSI Atyáink – példái lehetnek némely fogyatko-zás mellett is, milyen édességgel, milyen velösen, milyen pompás méltósággal ír a' Magyar ha nem majmol, akár versbe' kívánnyuk, akár prósába'. Hányat lehetne még

itt ditsekedve említenem? ha TE tsínos verseidet, B. ORCZY a' Fő-Ispányi székekben tartott beszédit, BARTSAY és sokan egyebek kedvességgel tellyes írásokat még éltekbenn tennék tiszteletül másoknak elibe.

A' Fordításokkal éppen ellenkezőképpen van a' dolog. Minden sorban el-akad a' Fordító, 's kétségessékedik benne, ha az Idiotismust áldozza é fel az Energiának, vagy az Energiát az Idiotismusnak? Sokára el-únnya a' köröm-rágást, 's késsel nyúl a' tsumó-fejtéshez. Innen van, hogy a' fordítás vagy víz-ízü, 's el veszi eredeti tüzét; vagy eröltetett, homályos és ízetlen. Az eredeti tisztaság érthetetlen tsevegéssé, a' praecisio hosszas hideg periphrasissá, változik-el; új faragású szók és szóllások sértegetik a' fület; 's a' jobbakonn is idegen íz esmerszik.

Énnékem úgy látszik, hogy ezek a' fogyatkozásai, 's nevezetesen az érthetlensége sok fordításinknak gyakorta az idegen szóknak szükségtelen 's nagyobb részént káros ki-kerüléséből származik. Erölködve akarunk mindent Magyar szóval ki-tenni, 's el-felejtjük meg-fontolni, ha ezen új el-nevezés által nem veszt é az értelem, az energia, az idiotismust? – Én itt fületem 's a' külső Nemzetek' példait választottam Vezérimnek. Széltében élek mind addig az idegen szókkal, a' hol ki nem kerülhetem, míg helyettek ugyan azon értelmü Magyar eredetüt 's hangzásút nem találok. Arra úgy se tarthatunk számot, hogy a' Scythiából ki-hozottak közzül, azokat, mellyekkel üstökös Atyáink nem éltek, ki-seperhessük: valaminthogy más részről attól nem tarthatunk, hogy ezen kortsosságnak szemünkre hányásával a' leg-kevélyebb Nemzet is meg-szegyeníthessen. Elégedjünk-meg inkább azzal a' ditsősséggel, igazak lévén mind magunk, mind más eránt, hogy Nyelvünk Anya-nyelv, pompás, méltóságos, velős, hajló, és, a' modulatoria nézve, maga az az élők között, a' melly az Olaszsal vetekedhetik.

Ennyi tökéletesség mellett mennyire lehetne vinni Nyelvünket, ha az Istenek közöttünk is teremtenének egy Voltairet? egy Marmontelt? – Meg-szünnének panaszink, nem mondom a' Nyelv' szük vólta ellen, mert az hamis vád, – hanem egyéb fogyatkozások között fél-réfnyi hosszóságú szavaink ellen, mellyből gyakorta szenyvedhetetlen monotonía ered. Szint' olyan édes lágyságú éneketskéket énekelnénk, mint Chaulieu, vagy Petrarcha; szint' olyan kedvesen folynának meséink, mint a' Gellerté, vagy Fontainé; Henriadot, Orlandót, el-vesztett Paraditsomot mutathatnánk mi is; – 's ha a' Grátziák Magyarúl szólhattak volna, Musáron nem Wielandnak köszönné lételét.

De hová – hová szenderít el hízelkedő álmodozásom? Nem fogom én soha látni bétellyesedésé! – – – Ah! messze – igen messze estünk attól a' fényességétől a' ditsősségnek, mellynek arany hajnalát kevéssel ezelőtt már víradni láttuk.

----- De a' sopánkodásnak nintsen semmi haszna. Töröljük-meg el-ázott szemeinket, gyüljünk-özve a' Músák' óltáránál, esküdjünk egygyüvé, 's Isteni eredetünkbe bízakodván, egész szabadsággal haladjunk elébb azonn az úton, a' mellyről se tsalogatás, se szidalom nem tántoríthat-el. – Alsó-Regmetzenn, Abaújba', Augustusnak 27dikénn, 1785.

IDYLLIUMOK.
HÁROM KÖNYVBEN.

BÉ VEZETÉS

Ezek az Idylliumok egynéhány kedvemre el-töltött óráimnak gyümöltsei: mert képzelődésünk 's el-tsendesedett elménk nem tehetnek kellemetesebb és meg-nyúgottabb állapotba bennünket, mint midőn mostani rendtartásink közül ki-ragadván, az arany-idő' lakosai közzé helyhezhetnek. A' tsendes nyúgodalom' 's fel nem háborodott bódogság' képe minden nemes szívvel kedvelteti magát; 's annál inkább tet-szenek nékünk azok a' Scenák, mellyeket a' Poéta a' még meg nem romlott Ter-mészetből merít, mivel el-folytt bóldog óráinkhoz hasonlítai látszanak. – Én gyakran ki-fejtem magamat a' Város' szövevényei közül, 's magános vidékeket keresek. Ott vonja-le elmémről a' Természet' szépsége mindazt a' tsömört, azokat a' visszás ízlése-ket, mellyek a' Város' kerítésénn belől gyötrötték. El-ragadtatva gyönyörködésébenn bóldog vagyok olyankor mint az arany-idő' Pásztor, 's gazdagabb mint egy Király.

Az Eccloga is ezekben a' kies vidékekbenn veri sátorát; Érdemes lakosokat szállít belé, 's scenáit bóldog emberek' életéből hordja-öszve elinkbe, miképpen viselik erköltsöknek, indulatjoknak 's életek' módjának természeti egygyügségével, mind bóldog, mind bóldogtalan állapotjokbann, magokat. Menttek ök minden mostani erőltetett kötelelésegtől; menttek attól a' szükségtől, mellyet egyedül a' Természet-től való szerentsétlen el-távozás hozott-bé közinkbe. Ők bódogságokat meg nem veszte-getett szívvel és elmével fogadják egyenesen ennek a' jól-tévő Anyának kezéből, 's olyan vidékenn laknak, hol ez kevés segedelmet vár fiaitól, hogy ártatlan szükségeiről tégyen, 's nékik könnyebbséget nyújthasson. – Rövideden, az Eccloga olyan arany-idő't terjeszt elinkbe, a' millyet előttünk a' Patriárkák' históriája fest; 's úgy tetszik, hogy az az egygyügsége a' rend-tartásnak és élet-nemének, mellyet Homérusbann olvasunk, még a' vérengző időkbenn is, annak maradvánnya volt. Ez a' neme tehát a' Poésisnek sokat fog véle nyerni, ha scenái a' régi időkre tétetnek-vissza; úgy inkább látszanak hihetőknék, mert külömben arra az időre mellyet élünk, nem fognak illeni; hol a' Földmivelő rabhoz illő meg-alázódással 's verejtékesen nyújtja Fejedelmének és a' Városoknak mezeje' gazdagságát; és a' hol ötet az el-nyomás és szükség el-fajulttá, ravasszá 's gonosszá tsinálta. Ezzel nem mondom, hogy a' ki magát Pásztori-énekek' írására veti, köztök különös szépségeket nem szedhet munkájába, ha a' mezei lakosok' életek' módját 's szokásokat veszi vizsgálóul: de tartózkodva válogassa-meg azt, a' mit öszve-szedni akar, 's durvaságát úgy vegye-el, hogy az által formájából ki ne faragja.

Én eleitől fogva Theocritust tartottam leg-méltóbbnak ezenn versek' nemében a' követésre. Az erköltsök' és indulatok' egygyügsége igazábban sehol sintsen találva, 's a' Mezeiség, és a' mesterséget nem esmerő Természet. Tökéletesen 's leg-kissebb ré-szeiben is esmerte ő ezt, 's az ő Idylliumibann nem tsak rósát, nem tsak liliomot talá-

lunk. Festegetései nem olyan képzelődésből származnak, mely inkábbára a' vizsgáláshoz nem szokott szem előtt is esméretes környül-állásokat szereti egymásra tetézni; hanem mind a' Természet szerént vagynak festve, 's tellyesek a' leg-kedvesebb egygyüyüséggel. Pásztorinak a' természeti ártatlansággal egyvelített nyájas szóllásnak módját adta szá-jokba; *) az ő érzések a' még ép szívből ered, 's minden ékessége a' Poésisnek foglalato-ságokból 's az erőltetést nem esmérő Természetből van véve. Távol van az elmének epigrammai játékatól 's az oskolás rendbe-szedéstől. Meg-tudta adni az éneknek azt a' tetsző pongyolaságot, mellynek a' gyermekkori Poésis' munkáibann kellett mosolygani; és azt a' nyájas színét az ártatlanságnak, mellyet a' még meg nem romlott szív szóll, midön egygyüyü indúlatja a' Természet' kedves képeivel meg-rakodott Phantaziát hevíti. Az ugyan igaz, hogy a' még akkorában egygyüyübb erköltsek, és az a' tekintet, mellyel a' földmívelés betsültetett, ezt a' nehéz mesterséget néki könnyebbé tette. A' ki-nyirbáltt, ki-piperézett elmésség még nem kapott ujsági-kedvességre. A' Pásztorok érzették a' Szépet, 's nem üztek elme-játékot véle.

Nékem úgy látszik, hogy a' Theocritus elsőségét a' maga nemébbenn az bizonyítja, hogy ő kevésnek van ínnye szerént. Azoknak ő nem tetszhet, a' kik a' Természet' mindenféle szépségeit – még kisebb részekbenn is – nem érzik; azoknak, a' kiknek érzések el-vetemedett, 's tévelygő útra jutott; 's a' kik ízetlen galanteriába' találják gyönyörködéseket. Ezeknek nem fognak a' Theocritus Pásztori tetszeni; nékik olyanok tetszenek, a' kik olyan ékesen, olyan tzi-frán szóllnak, mint egy elmés Poéta, és a' kik szívek' érzésekből ravasz mesterséget tudnak tsinálni. Nem tudom, ha az újabbak a' Természettel és az ártatlanság' érzésivel méljebb esmérettséget vetni sajnállottak é? vagy talám kedveskedni akartak el-fajúltt rendtartásinknak 's erköltseinknek, abból a' végből, hogy az által közönséges kéz-tsattogtatást nyerhessenek, hogy Theocritustól ennyire el-távoztak. – Én sinór-mértékemet ebbenn a' Remekbenn kerestem, 's jeléül lessz előttem, hogy nyomdokait szerentsésen törtem, ha ezeknek tetszeni nem fogok. Tudom ugyan, hogy egynehány képek és szólások Theocritusbann, ennyire el-változott erköltseink mellett, parasztnak és durváknak látszanak: az illyeket ki kerülni igyekeztem. De itt nem értem azokat, a' mellyeket egy Frantzia fordító Virgiliusbann nem szenvedhetett; a' mellyeket én értek, azokat Virgilius, a' követője Theocritusnak, már el-hagyta.

G.

* Ezt a' Frantziák Naivetének hívják. Példája lehet ennek a' Dámon és Phyllis nevet viselő Idyllium.

IDYLLIUMOK.

I. KÖNYV

DAPHNÉHEZ.

Nem a' vérrel bé-fetskendezett bátor Bajnokot, nem az Ütközet' pusztá helyét éneklí a' víg Músa: rebegeve szalad ő, mezei könnyü sípjával, a' fegyver-tsattogás elől.

A' tiszta patakok' lassú tsergedezése, és a' szent erdők' susogó homálya által tsaloggattatván, a' sásos partonn tévelyeg, vagy a' virágokonn jár a' magas fák' zöld bóltjábann, vagy a' puha pázsitonn hever, 's énekeket készít, a' te, egyedül tsak a' te számodra, szép Daphne! Mert a' te szelíd és ártatlan elméd olyan kellemetes, olyan tiszta, mint a' tavasz' leg-szebb reggele. Eleven tréfa és vídám mosolygás repdes szüntelen azokonn a' kis ajakokonn, azonn a' piros ortzán, és édes öröm szóll szép szemedből. Söt miolta Barátodnak hívsz, édes Daphném, azolta előre tisztáknak látom óráimat, 's minden napom örömré vírad-fel!

Ó ha tenéked azok a' víg énekek tettezenének, mellyeket Músám a' Pásztoroktól tanúl. Gyakran meg-lopja ő a' sűrű bokrok közt a' fák' Nympháit és a' ketske-lábú erdei Istent, és hajlékokbann a' sással koronázott Nymphákat; néha mohos kunyhókba mégyen, mellyek körül Gazdája híves árnyékokat ültet, 's történeteket hord-elő a' nemes tselekedetekről, a' virtusról, és a' mindég víg ártatlanságról. Gyakran ötet is meglesi a' Szerelem' Istene az egybe-nött bokrok' zöld ernyőibenn, vagy a' füzek közt a' kis patakok mellett. Ott hallgatja énekeit, 's koszorút teszen repdeső hajára, mikor a' szerelemről énekel, és a' víg nyájaskodásról.

Ez, Daphne, ez légyen jutalma énekimnek; az legyék minden dítséretem, hogy, melletted ülvén, javallva mosolyogjanak édesen nevető szemeid reám. Azt, a' ki nints illy bóldog mint én, Unokáink' késő dítséreti gyúlasszák énekre. Hintsenek, nem irígylem, virágot sírjára, 's ültessenek friss árnyéket el-senyvedt hamva' felibe.

MILON.

Te, a' ki kedvesebb vagy, mint a' harmatozó Reggel, be szép a' te fekete nagy szemed! be szépen nyúlik-el barna haj-fürtöd virágos koszorúd alatt, 's millyen vígan repdes a' pajkoskodó Zephyrusokkal! Gyönyörű az, midön piros szátskád mosolygásra nyillik; még gyönyörűbb, midön énekre nyillik! Ki-hallgattalak, Chloe, ah! ki-hallgattalak, a' hogy a' minap reggel a' két tser-fa alatt a' kút mellett énekeltél; bosszankodva hogy a' madarak tsevegtek, bosszankodva hogy a' patak zuhogott, hallgattalak ott kí! Én még tsak tizenkilentz aratást láttam, 's a' képem szép és barna. Sokszor hagyják abba' a' Pásztorok az éneklést, mikor az én Sípom zendül-meg a' mezőnn, 's reám figyelmez-

nek; a' te szavadhoz pedig egy síp se fog jobban illeni, mint az enyím. Szép Chloe, szeress engemet! Nézd milyen szép lakás esik azonn a' dombonn köszikláimbann; nézd a' fel-futó repkény milyen szép zöld hálót font rajta, 's milyen árnyékot vét tejeére az a' tövisk-bokor. Hajlékom alkalmas, 's falai gyenge báránny-börrel vagynak bé-vonva; a' szája elibe lopó-tököt ültettem, magasra fut az majd fel, 's alkonyodó fedéllé lessz. Nézd, milyen szépen omlik a' forrás tajtékozva szikláimról, 's keskeny ár-kából ki-tsapván, milyen tisztán foly-le a' magas fü 's virágok közt! A' halom' alljábann kis tengerré gyűjti vizét a' gyékény és füzek közzé. Gyakran tántzolnak ott a' Nymphák sípom után a' Hóld' tsendes világábann, azalatt míg a' szökdétselő Faunusok crotalumokkal*) tsergetnek. Nézd, amott a' dombonn mitsoda bóltozatot formál a' mogyoró-bokor; nézd, a' kökény mint lepte-meg kunyhóm' tájékát, 's mint nyúlik-el körülötte; a' galagonya mint kérkedik veres termésivel; 's szőlő-vesszővel bé-futott alma-fáim milyen rakottan terjesztik-ki ágokat. O Chloe, ez mind enyím! Ki kívánna többet? ah, de ha nem szerettt, sűrű köd borítja-el szép tájékomat. Ah Chloe, szeress engem'! Ide ülünk-le majd a' puha gyepre, míg a' ketskék a' sima sziklákonn ugrándoznak, 's juhaim és teheneim a' buja fübenn legelnek; majd ki-nézünk túl a' szélesen elterjedt síkságonn a' tsillámló tengerre, hol a' Trítónok úsznak, 's Phoebus szekeréből ki-száll, 's rá kezdjük az éneket, hogy a' messze-lévő sziklák is meg-rendülnek belé, 's a' Nymphák és ketske-lábú erdei Istenek meg-állanak, 's reánk figyelmeznak.

Igy énekle Mílon, a' kösziklánn lakó Pásztor; Chloe pedig a' bokor mellől leste-ki. Mílon, te kösziklánn lakó Pásztor, (így szólla ki-jövénn a' tseréből, 's meg-fogta a' kezét,) inkább szeretlek, mint a' juh a' zanótot; inkább mint a' madár az éneket. Vezess engem' a' kunyhódba : edesebb tsókod a' méznél, nem susog szebben a' patak.

ÍDÁS, MYCON.

ÍDÁS.

Hozott Isten, Mycon, kedves Éneklő! ha meg-látlak repdes örömébe' szívem. Miólta a' kút mellett a' tavaszról énekeltél, azólta még nem láttalak.

MYCON.

Hozott Isten téged' is, Idás, kedves Sípos! keressünk híves helyet, 's düljünk-le az árnyékba'.

ÍDÁS.

Mennyünk-fel erre a' dombra, hol a' Palémon magas tölgy-fája áll. Nagy helyet foglal az el árnyékával, 's mindég lengedeznek alatta a' szellők. Mászkáljanak addig ketskéim a' meredek köszirtokonn, 's koppasszák a' tserét. Nézd, mint nyújtja-ki boglyas ágait az a' nagy tölgy, 's mint hint híves árnyékot. Heveredjünk-le ide a' vadrósa mellé, hadd játtzodozzanak hajainkkal a' tsendes szellők. – – Mycon, én ezt szent

* A' Crotalum meg-hasított nád zörgettyü vólt, 's az éneklés közbenn azzal verettett a' Tempo.

helynek tartom. Ó Palémon, szent emlékeztető jele lessz ez a' tölgy a' te jóságodnak! Palémonnak a' nyája kitsíny vólt; sok juhot áldozott belőlle Pánnak. Ó Pán, így könyörge, szaporítsad számát kevés juhaimnak, úgy szegény szomszédomat is részeltethetem benne! Meg-hallgatta Pán az ő könyörgését, s' nyája esztendő alatt felényivel szaporodott-meg. Palémon nyájának egész felét szegény szomszédjának adta. Akkor ezenn a' dombonn áldozott Pánnak, 's ezt a' tölgyet ültette. Ó Pán, így szólla, szent légyen ez a' nap előttem, mellyenn kívánságom bé-tellyesedett. Áld-meg ezt a' tölgyet, mellyet ültetek, légyen ez szent jel előttem; minden esztendőbenn árnyéka alatt fogok néked áldozni. – Mycon, el-mondjam é azt az éneket, mellyet alatta szoktam énekelni?

MYCON.

Ha te nékem azt el-éneklek, néked adom ezt a' kilentz szavú sípot. Magam vágtam a' tóba' a' nádját; soká válogattam azt, 's jó-szagú viasszal foglaltam egyyüvé.

Ídás így éneklek. „Boglyas ágak, kik felettem bółtozódtok-összve, a' ti árnyéktok szent örömet hint rám. Lassú Szellők, úgy tettzik, mikor körültem lengedeztek, mint-ha valami Istenség lebegne körültem. Ketskék és juhok, ne szaggassátok-le a' gyenge repkényt a' fejér törzsökről, hadd fusson-fel rá, 's fonnyon zöld koszorút fejér kérge körül. Ne ártsanak néked sem a' menny' kövei, sem a' haragos szelek, magas fa! az Istenek akarják, hogy a' jóságnak emlékeztető jele légy. Magasra nőtt a' teteje, messziről meg-látja azt a' Pásztor, 's integetve mutatja fiának; látja azt a' nyájas Anya is, 's előbeszéli a' Palémon tselekedetét kebelébenn nyugvó figyelmetes gyermekének. Ültessétek ilyen jeleit, ó Pásztorok, a' jóságnak, hogy idővel szent örömmel járhasunk ligeteinkbenn!”

Igy éneklek Idás. Már régen megszűnt, de Mycon még mintegy figyelmezett. – Ah Idás, gyönyörködtet engem' a' harmatozó reggel, a' közelgető ki-kelet gyönyörködtet engem': de még inkább ez a' jóság.

Igy szólla Mycon, 's Idásnak adta a' kilentz szavú Sípot.

DAPHNIS.

Egykor reggel télbenn a' kunyhójába' üle Daphnis. A' meg-gyúladtt száraz gally' lobogó lángja kívánatos meleget terjesztett a' kunyhó bann, mellynek zsúpos fedelét a' komor tél nagy hóval fedte-bé. Gyönyörködve nézett ő ki keskeny ablakánn a' telelő vidékre. Komor tél, így szólla, te is szép vagy! Nyájasan nevet most a' Nap a' vékony ködönn keresztül a' hóval bé-temetett dombra; pillogó hó-szemek repdesnek mindenfelé, mint nyárbann a' verő-fényenn az apró legyetskék. Gyönyörködve lehet látni a' fák' fekete törzsöke mint áll ki, el-szórva egymástól, a' fejrőség közzül, görbén széllyel-hajlott ágaival; akár azt, miként mennek keresztül a' fekete tövisk-sövények a' fejrőségenn. Szép azt nézni, hogy a' zöldellő vetés amarra a' mezönn, mint üti-ki fejét a' hóból, 's mint egyyvelíti-összve a' zöld színt a' fejrérrel. Szépen ragyognak a' közel-lévő bokrok, vékony ágak dérral van bé tzifrázva, és a' vékony pók-madzagok. A' vidék ugyan pusztá; a' nyáj meleg szalma közzé van rekesztve; tsak imitt-amott lehet a' szelíd tulok' nyomát látni, melly szomorúan húzza a' kunyhó elibe a' tüzi fát, mellyet Pásztor

a' közel-lévő erdőbe' vágott. A' madarak el-hagyták a' berket, tsak a' magános tzinke sziszegi énekét, tsak a' parányi ökörszem repdes ide 's tova, 's tsak a' barna veréb jön bátran a' kunyhóhoz, s lopvást tsípegeti az el-hintett gabona-szemet.

Ott, a' hol bokrosan emelkedik a' fák közzül a' füst, ott lakik az én Phyllisem! Talám a' melegítő tűz mellé vontad most magadat, 's szép ábrázatodat könyöködre támasztván, róllam gondolkozol, 's várod a' tavaszt! – Ah Phyllis, be szép vagy te! De nem tsak szépséged gyúlasztott engem' szerelmedre: ó mint szeretlek, miólta a' fiatal Alexis' ketskéji közzül kettő a' köszikláról le-bukott. Sírt a' szegény fiatal Pásztor. Én szegény vagyok, monda, 's két ketském van oda! pedig az egyik hasas vólt; most már nem merek a' szegény Atyám elibe menni! Így szóllott ő sírva. Te Phyllis, láttad hogy sírt; le-törlötted szánakozó könnyeidet, 's ki-szakasztottad nyájadból a' két leg-jobb ketskét. Alexis, mondád, hajtsd-el ezt a' két ketskét; az egyik, nézd, hasas. Ő sírt örömebenn, 's te is sírtál örömödbenn, hogy rajta segíthetél. – Komorkodj, nem bánom, jó Tél, azért nem fog porosan függni sípom; víg dalt éneklek kedves Phyllisemről. Te ugyan el-sepretted réteinkről a' virágokat: de még is fonok koszorút. Repkényt és börvényt kötök egyjüvé kék virágjaival; 's az a' tzinke, a' mellyet tegnap fogtam, énekelni fog házábann. Még ma viszlek-el téged', kis madár! tégedet és a' koszorút; énekelj néki vígan, mosolyogva szóll majd hozzád, 's kis újával étet. – Ó mint fog majd apogatni, hogy én töllem kapott!

MIRTIL.

Eggy estve még újra ment Mirtil a' Hóld' fényébenn tsillámló tóhoz. A' tsendes vidék a' hóld-világban, és a' fülemile éneklése mély andalodásba' tartóztatták ötet. Sokára tért-vissza szőlővel bé-futtatott színnyébe, 's kunyhója előtt találta el-szunnyadt öreg Attyát. Egymásba öltötte karjait, 's meg-állott az Öreg előtt. Sokáig állott előtte, 's szemei szüntelen az Öregenn nyúgodtak: tsak néha tekintett a' harmattól ragyogó szőlő-levelenn keresztül az égre, 's öröm-könnyek tsordultak szeméből.

Te, így szólla, kit az Istenek után leg-inkább tisztetek, Atyám, be édesen alszol te itt! Be nyúgodalmas¹ a' kegyes' alvása! Tántorgó lábad bizonyosan azért lépett-ki a' kunyhóból, hogy az estvét tsendes imádkozás alatt innepelhessed, 's könyörögve szunnyadtál-el. Te érettem is könyörögtél, édes Atyám. Ó be bóldog vagyok én! az Istenek meghallgatják a' te esedezésidet! mert miért is nyugszik olly bátran kunyhónk gyümölcösünk' termett ágai alatt? miért van áldás nyájunkonn és vetésünkön? – Gyakran, mikor látod, mint igyekszem erőtlen vénséged' könnyebbítésénn, 's midőn ollykor öröm-könnyeket hullattz, az égre tekintesz, 's örvendezve áldasz, – ah Atyám, mit érez akkor szívem! Meg-telik a' meljem egészen, 's böv könnyek omlanak szememből. – Ma, midőn karjaimonn vezettelek-ki a' verő-fényre, hogy újabb erőt vehess, 's láttad körülted a' víg nyáját, a' termett fákat, és körös-körül a' gazdag mezőt, így szóllottál: Hajaim öröm alatt öszültek-meg; maradjon rajtad áldás, kies vidék! tekintetem nem soká fog már rajtad nyúgodni; majd bóldogabb szállással tseréllek-fel. Ah Atyám, leg-

¹ Be-nyúgodalmas

jobb Barátom! én tölled majd el-maradok! borzasztó gondolat! ah akkor – – akkor óltárt építék sírod felett, 's valahányszor olly bődög napom vírrad-fel, hogy mással jól-tehettek, mindannyiszor, Atyám, tejet és virágot töltök sírodra.

Igy szállván el-hallgata, 's nedves szermmel nézett az öregre. Millyen nyájasan alszik, monda fuldokolva; bizonyosan kegyes tselekedeti jutottak eszébe. Mint süt a' Hóld kopasz homlokára 's ezüst szakállára. Ó ne ártson néked a' híves estveli szellő és a' nedves harmat! – – Ekkor meg-tsokolá a' homlokát, tsendesen ébresztvén-fel, 's bévitte a' kunyhóba, hogy a' puha gyapjún nyugodalmasabban fekhessen.

LYCÁS és MÍLON.²

Az ifjú énekes Mílon, (mert gyenge ajakánn imitt-amott láttzott a' szakáll, mint mikor tavasz elejénn a' gyenge fű ritkásann üti-ki a' még fel-nem olvadt hóból magát,) és a' göndör sárga hajú szép Lycás, mint a' meg-értt vetés, – – bögő tsordájokat a' bikkesenn túl hajtották egyyüvé. Hozott Isten! monda az énekes Mílon, 's nyújtotta a' kezét; hozott Isten! jer', mennyünk a' bikkesbe: nyájunk az-alatt legeljen a' kövér fübenn a' tó mellett; nem engedi vigyázó ebem, hogy el-széledjenek.

LYCÁS.

Nem, Mílon; ülünk le ide a' bőltos kösziklák alá. Le-omlott darabok dültek ott el, puha mohhal bé-növe. Szép ott ülni és híves. Nézd mint omlík pertzegve a' tiszta forrás a' bokrok közzé; zuhogva szökik-el szövevényei közt, 's le-siet a' tóba. Szép ott ülni és híves. Ülünk-le a' mohos kövekre; a' setét bikkes felénk veti árnyékát.

El-mentek, 's le-ültek a' mohos kövekre a' kösziklák alá, 's Mílon így szólla: Régen, már régen hallom éneked' dítséretit, sípos Lycás! próbáljuk-meg egymást, mert engem 's szeretnek a' Músák. Amaz üszöt teszem-fel jutalmúl; szép fólto, ládd millyen szép fejér és fekete?

LYCÁS.

Én pedig a' leg-jobb ketskémet teszem-fel, fiastúl; amarról a' füzről tépi a' repkényt a' tó mellett; a' fia mellette szökdös. De, Mílon, ki lessz a' Bíránk? el-hívjam é a' vén Menalcást? amott tisztogatja a' forrás' árkat a' bikkes mellett; ő ért az énekhez.

Elő-kiálták a' gyerekek, 's elő-jött, 's le-ült melléjük a' kösziklák alatt a' mohos kövekre, 's Mílon el-kezdte az éneket.

MÍLON.

„Bődög az, a' kit a' Músák kedvellnek! Mikor szívünk repdes örömbenn, be szép akkor énekelni a' Ligetnek és az Ecchónak. Szépek akkor mindég az én énekeim, mikor a' Hóld gyönyörködtet, vagy az Hajnal' rósa-színe. Tudom azt is, hogy az ének fel-

² MYCON

vídámítja kedvetlen óráinkat, mert szeretnek engem' a' Músák, és az a' hó-szín ketske nékik van szánva áldozatul; majd meg-áldozom azt fel-bokrétázott szarvakkal, 's új dítséretet éneklek."

LYCÁS.

„Tsátságó gyermek-korombann az Atyám' térdénn ültem, 's figyelmezve hallgattam, mikor sípolt, hangjait, 's dadogtam utánna; vagy, nevetve vettem-ki szájából a' sípot, 's akadozott hangokat ejtegettem rajta. De, nem-sokára álmombann meg-jelent Pán előttem. Ifjú, így szólla hozzám, menny-bé a' ligetbe, 's vedd-el azt a' sípot, mellyet Hylás függesztett a' nékem szentelt Tserre, méltó vagy, hogy azonn utánna te sípolj. Tsak tegnap áldoztam néki ideji óltványim' tsemetéivel, 's egy teli korsó olajat, 's egy teli korsó tejet töltöttem elibe."

MÍLON.

„A' Szerelem is gerjeszt énekre, inkább mint a' fényes Hajnal, inkább mint a' kies árnyék, inkább mint a' Hóld' világa. Mitsoda gyönyörűség az, mikor szeretetre méltó Leány dítséri énekinket, mikor azt édes mosolygással jutalmazza, vagy egy koszorúval! Miólta Chloe barátjának nevez, olyan fényesség van szívembenn, mint tavasszal a' leg-szebb nap'; azólta szebb énekeket éneklek; Chloe, a' ki nyájasan mosolyog mint Céres, és bölts, mint a' Músák."

LYCÁS.

„Ah, szívem sokáig szabad vólt a' szerelemtől. Akkori nyúgodalmamba' nem énekeltem egyebet, tsak Istenek' dítséretit, tsak a' nyáj' tartásáról, fa-óltásról, és a' szöllök munkájáról. De miólta Amaryllist láttam, az érzéketlen Amaryllist, azólta szomorú énekeket éneklek; azólta keserűség váltja-fel vígasságomat. Kevésbe' múlt, hogy erőt nem vettem szerelmemenn; tsak néha tért az szívembe vissza. De ah! nem fogok én azonn erőt vehetni, miólta ötet a' virágos bodza alatt láttam, 's énekét hallottam. Tsintalan Zephyrusok repdestek a' bokorbann, le-tépték a' fa' virágit, 's rá szórták Amaryllisra; 's az el-üzött telet mutatták szállongó hó-szemeivel."

MÍLON.

„Ott, a' hol a' fekete Fenyves áll, ott zuhog egy patak az apróbb bokrok közt; odahajtja Chloe nyáját. A' minap hajnal-hasadtakor koszorú fonadékokkal tzifráztam-fel az egész helyet; repdesve fityegett az egy bokortól a' másikig, 's rá-tekerzőött a' fiatalok' törzsökére, 's a' tavasz' vagy a' nyájás Vénus' szentelt berkének esmérzett. Még neveinket mettzem, mondám, erre a' bikkre, 's el-búvok a' bokorba, 's látni fogom mosolygását, 's hallani, majd mit mond. Így szóllék, 's hozzá fogtam a' mettzéshez ; 's azombann a' fejem' tetejénn hirtelen koszorú fonódott. Tsendes rezzenéssel fordúltam hátra, 's Chloe mosolyogva állott előttem. Ki-hallgattalak, monda, 's egy igen édes tsókot nyomott ajakomra."

LYCÁS.

„Ott, azonn a' dombonn áll árnyékban az én hajlékom, ott állanak köpüim két sorbann a' virágos forrás mellett; gazdálkodva laknak ott olaj-fáim' híves árnyékiban."

Egy raj se távozott még messze méhesemtől, vígan zsbonganak virágos tábláimonn, 's bőven tsinálnak számomra mézet és viasszat. Nézd, mint mennek feszült tölgytel teheneim, 's pajkos bornyújak mint szökdétselnek körültek, 's ketském és juhaim be számosan tépik a' tserét, 's mint harapnak a' kövér fübe. Ezt, Amaryllis, ezt mind az Istenek adták nékem, 's szeretnek engemet, mert jámbor vagyok: fogsz é, ó fogsz é te is szeretni, mint az Istenek, hogy jámbor vagyok?"

Igy énekeltek a' gyerekek, 's Menalcás így szólla: Mellyíteteknek ítéljem a' jutalmat, ti kedves Éneklők? Édes a' ti éneketek mint a' méz; szépen foly mint a' patak; így gyönyörködtet a' rósa-szín ajak' tsókjja. Veddel Lycás a' tarka tehenet, 's add Mílonnak a' ketskét fiastúl.

AMYNTÁS.

Idején reggel jött-ki a' szegény Amyntás a' sűrű ligetből, 's kezébe' hozta baltáját. Sövény-karókat vágott magának, 's meg-görbedve vitte terhét. Akkor meg-láta egy fiatal tölgyet a' sebes patak' szélbenn: 's a' patak egészen ki-mosta a' földet gyökere közzül. Szomorúan állott a' patak' szélbenn a' fiatal, 's készült a' düléshez. Kár vólna, monda Amyntás, ebbe a' kegyetlen vízbe rohannod, szép Tölgy! nem, sűgár tetöd nem lessz játéka habjainak. Igy szóllván le-tette hátáról a' nehéz terhet. Én magamnak új karókat vághatok, monda, 's erős töltést kezdett a' már kész karóból a' fa' töve körül fonn, 's friss földdel töltötte-meg azt. Már készen vólt a' töltés, 's a' fiatal' mezítelen töve friss földdel vala meg-töltve. Vállára vetette fejszóját, 's kedve-tele tekintett még egyszer árnyékába veszélytől meg-mentett fájának, 's vissza akara új karókért a' ligetbe menni: de a' Dryas*) nyájas hanggal szólitotta-meg a' tölgyből: Jutalom nélkül ereszte-nélek é el hűséges Pásztor? Szóllj, mit kívánsz munkádért. Tudom, hogy szegény vagy, és tsak öt juhot hajtasz legelőre. – Ó ha meg-engeded, ó Isten-asszony, felele a' szegény Pásztor, hogy kérjek, a' szomszédom Palémon aratás ólta betegeskedik, tedd egészségessé!

Ezt kérte a' hív Pásztor, 's Palémon fel-gyógyúlt. De Amyntásnak böv áldás szállott nyájára, gyümölsősére, 's legelő-mezejére, 's meg-gazdagodott; mert az Istenek nem hagyják áldás nélkül a' jótételt.

DÁMON, DAPHNE.

DÁMON.

El-ment, Daphne, el-ment a' fekete borúlat; meg-némúlt a' mennydörgés' rettentő szava. Mit reszkettz, Daphne? nem szagatja már a' tüzes villám a' fekete fellegeket. Mennyünk-ki a' barlangból; juhaink, mellyek félelmesen gyültek ide a' széles tölgy alá, rázzák tsepegő gyapjokról az esőt, 's újra el-szélednek a' meg-frissült legelőnn.

* Δρυασ. Óltalmazó-Isten-asszonyai vóltak a' tölgy-fáknak; együtt támadtak, együtt hóltak-ki fájokkal.

Mennyünk-ki innen Daphne, 's nézzük, milyen szépen ragyog a' vidék a' szép verőfényenn.

Kézenn-fogva lépének-ki a' menedék barlangból. – – Millyen ditsőségesen ragyog, monda Daphne, meg-szorítván kezét a' Pásztornak, milyen ditsőségesen ragyog a' vidék! milyen tisztán fénylik az ég' kékje a' meg-rongyollott felhőkön által. Repülnek az ijesztő fellegek! Miként hintik árnyékokat a' naponn fekvő mezőre. Nézd, Dámon, amott fekszik a' halom kunyhostúl és tsordástúl árnyékbann; most szökik az árnyék, 's a' nap-fényenn hagyja' a' halmot; nézd mint repül a' völgyönn keresztül, a' hímes rét felett!

Mint ragyog amott, úgymond Dámon, mint ragyog amott az Iris íve, az egyik fényes dombról a' másikig vonva-ki; a' hátánn setét felleg ül; nyúgodalmat ígér ívéről a' nyájás Isten-asszony, s mosolyog a' kárt nem szenyvedett völgyre.

Nézd, felele Daphne, által-ölelvén gyenge karjával, nézd, vissza-térnek a' Zephyrusok, 's vígabban játtzanak a' virágokkal, mellyek meg-frissülve kérkednek a' ragyogó esőtseppel, a' tzifra lepkék és szárnyas bogarak vígabban repülnek újra a' nap-fényenn, a' szomszéd tó pedig – – a' meg-ázott bokrok és füzek nézd mint ragyognak mozogva körülte! – – el-tsenedesedve fogadja újonnan el képét a' tiszta égnek, és a' fáknak köröskörül.

DÁMON.

Ölelj-meg, Daphne, ölelj-meg! Mitsoda öröm járja keresztül Lelkemet! milyen ditsőséges minden körülöttünk! milyen ki-meríthetetlen forrása a' gyönyörűségnek! Az éltető Naptól a' leg-kissebb fü-szálíg minden tsuda! Ó mint ragadja Lelkemet ez a' gyönyörűség! mikor a' magas dombról ezt a' szélesenn el-nyúltn környéket el-nézem, vagy midön a' fübe ki-nyújtózkodva a' virágok' és füvek' külömbőségét, 's kisded lakosait vizsgálgom; vagy midön éjjel a' tsillagokkal bé-vetett Eget, midön az esztendő' részeinek tseréjét, vagy a' meg-számlálhatatlan termések' növéseit, – – midön ezeket a' tsuda dólgoakat nézegetem, fel-dagad a' meljem, elmékedések ötlenek-fel, nem fejt-hetem-meg őket; akkor el-dülök, 's sírva dadogom annak bámulásomat, a' ki a' földet teremtette! Ó Daphne, nem lehet ehez semmit hasonlítani, hanemha szerelmednek édességét.

DAPHNE.

Ah, Dámon, engem' is, engem' is gyönyörködtetnek azok. Nézzük³ szerelmes tiszta ölelgetések alatt a' közelgető reggelt, az esthajnal' pirosságát, a' Hóld tsendes fényét; nézzük azokat a' tsuda dólgoakat, szorúljunk egymás meljére, 's dadogjuk bámuló elmékedésinket. Millyen ki-beszéllhetetlen édes öröm az, ha ez a' gyönyörűség a' legtisztább szerelem gyönyörűségével vagyon egybe-kötve!

³ Nezzük

DÁMON, PHYLLIS.

DÁMON.

Már tizenhat tavaszt láttam; de édes Phyllisem, még egy se vólt olly szép mint ez; tudod é miért? -- most melletted örzöm a' nyájam?

PHYLLIS.

Hát én? Én tizenhárom tavaszt láttam. Ah édes Dámonom, egy se -- nem, egy se vólt olyan szép mint ez; tudod é miért? -- Sohajtva szorította⁴ magához.

DÁMON.

Nézd, Phyllis, milyen bóltozatot tsinál itt a' gát mellett ez a' sűrű bokor! Hallod, mint zuhog a' patak? feküdjünk-le ott a' magas fübe, és --

PHYLLIS.

Mennyünk, édes Dámonom; mert én tsak akkor örülök, mikor vélem vagy. Nézz ide, mint ver szívem örömébe', mert -- tsak gondold-el, már éppen öt órája, hogy nem láttalak.

DÁMON.

Ide, édes Phyllisem, ide ülj, a' hantra! Ó ha mindég láthatnálak mosolygani, és szép szemeidet! Nem, ne nézz úgy rám, (monda, gyengén nyomván-bé szemét,) hidd-el, mikor úgy nézel rám, nem tudom mi lel, reszketek, sohajtozom, 's el-akad a' szavam.

PHYLLIS.

Vedd-el Dámon, vedd-el kezéd' a' szememről; mert ha meg-szorítod a' kezemet, én is éppen úgy járok. Ah, mit érzek ollyankor! nem tudom mi lel, miért ver a' szívem!

DÁMON.

Nézd, Phyllis, nézd, mi az ott a' fánn! -- két galamb. -- Nézd, -- nézd, mint ve-regetik kis szárnyokkal egymást; mint nyögnek. Most, most -- ragyogó nyakokat tsípegetik, most parányi fejeket és szemek' tájékát. Jer' Phyllis, jer' tsapjuk-öszve mi is karjainkat, mint ök a' szárnyokat. Nyújtsd ide a' nyakad' és a' szemed', hadd tsípkedjem én is! --

PHYLLIS.

Tartsd tsak szádat az enyímre, Dámon, úgy tsípkedik ök egymást.

DÁMON.

Ah, Phyllis, be édes ez a' játék. Néktek, néktek köszönöm ezt kis galambok! ne öljön-meg az ölyv!

⁴ Szorította

PHYLLIS.

Néktek, néktek köszönöm, kis galambok! Repüljete az ölembe; jöjjetek, lakjatok nállam. Az erdőbenn és a' mezőn a' leg-jobb ízű magokat szedem-fel számotokra, 's míg engemet Dámon tsípked, ti az alatt ölembe' tsípkedhetitek egymást. -- Ah, nem jönnek! ah repülnek!

DÁMON.

Hallod é, Phyllis, nékem valami jut eszembe, hát ha ez tsók talál lenni, a' miről Amyntás ezt énekelte:

„Az el-fáradt Aratónak nints olly' kedves a' friss ital, mint a' szerelmesnek a' tsók. Sokkal kedvesebben szöll ez, mint mikor a' híves tsermely a' meg-rekkentt nagy hőségben homályos árnyék alatt foly.”

PHYLLIS.

Az igaz; mernék fogadni, hogy tsók! jer' kérdjük-meg Chloét. -- De igazítsd-meg elébb a' koszorúm'; el-boglyaztad a' fejemet.

AZ EL-TÖRTT KORSÓ.

Egy ketske-lábú Faunus el-terpeszkedve feküdt mélj álombann egy tölgy alatt; 's a' fiatal Pásztorok meg-látták ötet. Kössük erőssen a' tölgy' törzsökéhez, mondának, 's ne óldjuk-fel míg egyet nem énekel. Erössen hozzá kötötték a' tölgy' törzsökéhez, 's fel-hajigálták a' fa' le-hullott termésivel. -- Hol vagyok én? így szólla a' Faunus nagyokat ásítván, 's messze ki-nyújtotta⁵ karját és ketske lábait; hol vagyok én? hol a' sípom? hol a' korsóm? -- ah, imhol a' darabja! tegnap törtem azt el, mikor részegen el-dültem. -- De ki kötözött ilyen erőssen ide? Így szólla, 's körül-nézte magát, 's meghallotta a' Pásztorok' sziszegő nevetéseket. Óldjatok-fel, gyerekek! kiálta nekik. Ha tsak egyet nem énekel, felelének ök, fel nem óldunk. -- Mit énekeljek néktek, Pásztorok? kérdé a' Faunus. -- Az el-törtt korsóról éneklek; üljete karikába'!

Le-ülének a' gyerekek karikába'; ö pedig így kezdé az éneket:

„El-tört, el-tört a' szép korsó; imhol a' tserépje!

Szép volt az én korsóm, hajlékomnak a' tzímere. Ha Isten ment-el mellettem, így szóllottam néki: Jer', igyál, és nézd a' szép korsót. Jupiternek a' leg-nagyob innepénn sints ennél szebb korsója.

El-tört, el-tört a' szép korsó; imhol a' tserépje.

Ha Pajtásim hozzám jöttek, körül-ültük a' szép korsót. Ittunk, 's mindenik, a' ki ivott, el-énekelte a' rá mettszett történetet, melly a' szájához leg-közelébb volt. Barátim, már többet nem iszunk a' szép korsóból, nem énekeljük-el a' történetet, a' melly a' szánkhoz ér.

⁵ ki-nyújtotta

El-tört, el-tört a' szép korsó; imhol a' tseréjje.

Mert ki vólt rá metszve mint állott Pán bosszankodva a' tó' szélénn, mikor a' szép Nympha ölelő karja közt susogó náddá változott. Egyetlenen sípokot vagdalt a' nádból, öszve-foglalta viasszal, 's szomorú éneket énekelt a' partnak. Figyelmezve hallgatta az Ecchó az új musikát, 's el-éneklette utána a' tsudálkozó ligetnek.

De el-tört, el-tört a' szép korsó; imhol a' tseréjje!

Rajta vólt az is a' korsónn, hogy Jupiter fejér bika' képénn mint ragadta-el a' hátán⁶ Európa Nymphát a' tenger' habja közt. Hízeltedve nyalogatta mezítelen térdét a' Leánynak; de ő jajgatott, sírt, 's öszve-kaptsolta feje' felett kezét. A' repdeső Zephyrusok vígan játszódtak illatozó haj-fürtjeivel; előtte pedig a' szelíd Delfinekenn a' Szerelmek nyargálóztak.

De el-tört, el-tört a' szép korsó; imhol a' tseréjje!

A' szép Bacchus is ki vólt metszve rajta egy leveles szín alatt. Mellette egy Nympha feküdt, 's bal karját által-vetette derekán, jobbával pedig tsintalankodva rángatta a' teli poharat, mellyet Bacchus mosolyogva kívánt. Szerelmesen nézett rá a' Nympha, 's egy tsókot látszott tőlle kérni. Elöttök foltos tigrisek állottak; hízelkedve ették a' szőlő szemeket a' kis Szerelmek' markokból.

De el-tört, el-tört a' szép korsó, amott a' tseréjje! Ó Eccho, panaszold-el ezt a' ligetnek, panaszold-el a' Faunusoknak rejtek barlangjokbann! El-tört, imhol a' tseréjje!"

Igy énekle a' Faunus; 's a' gyerekek fel-óldák ötet, 's tsudálkozva nézegették tzifra darabját a' fübenn.

DAPHNIS és CHLOE.

Fel-jött az Esthajnal, midőn Chloe kedves Daphnisával a' magános füzesbe ment, a' tsergedező patakhöz. Kézenn-fogva mentek a' füzesbe, de már a' tsergedező patak mellett ült Alexis. Szép vólt ő és fiatal: de meljénn még aludt a' Szerelem. Jó estvét, szerelem nélkül való Pásztor, így szólla Daphnis; talám ugyan el-lágyította valamelly Lyányka a' szíved', hogy magános árnyékokbann bújkálsz, mert a' Szerelmek örömet bújkálnak magános árnyékokbann. Én kedves Chloémmal jövök ide, e' tsendes bokrok közt akarunk szerelmünk' bóldogsága felől énekelni. Így szólla ő, 's meljéhez szorította a' Lyánykája kezét. -- Akarod hallgatni énekinket, Alexis?

⁶ hátám

ALEXIS.

Nem, szívemet egy Leány se lágyította-el. Én azért jöttem ide, hogy láthassam mint festi pirosra az esthajnal a' kékellő hegyet; de örömost fogom éneketeket hallgatni; szép ilyen tájbann hallgatni az éneket.

DAPHNIS.

Jer', Chloe, ülünk mellé a' fűbe, 's énekeljünk. A' te énekedet az én sípom fogja követni; te pedig, Alexis, te jó Sípos vagy, kövesd te az enyímet.

Követem, monda Alexis. – – Le-ülének a' pázsitra közel a' patakhhoz, 's Daphnis elkezdte.

DAPHNIS

„Tsendes völgy, 's zöldellő halmok! nints olly bőldog Pásztor mint én, miólta Chloe szeret. Szép ő és kívánatos mint a' vídám reggel, mikor a' Nap ragyogva kél-fel a' hegy mellől; akkor örül minden virág, 's a' madarak énekkal mennek elibe, vígan ugranak egy ágatskáról más ágatskára, 's le-tseppentik a' harmatot.”

CHLOE.

„Örül a' kis fetske, mikor téli álmából a' partonn fel-ébred, és a' szép tavaszt meg-látja; szökdös akkor a' füzekenn 's éneklő örömét a' domboknak és völgyeknek 's ezt kiáltja: Társaim, keljetek-fel, itt a' Tavasz. De sokkal inkább örülök én, mert engemet szeret Daphnis, 's én néktek, Társaim, ezt kiáltom: Sokkal edesebb az a' közelgető tavasznál, ha bennünket szelíd Ifjú szeret.”

DAPHNIS.

„Szép látni, mint tévelyeg a' nyáj a' messzi dombokonn a' setét bokrok közt; de még szebb azt, ó Chloe, mint szövő-által szép barna hajadat a' virág-koszorú. Szép a' kiderült Ég' tiszta kékje, de még szebb a' te kék szemed, mikor nekem nevetve int. Inkább szeretlek téged' édes Chloém, mint a' sebes halak a' tiszta tó-vizet; inkább, mint a' patsirta a' fel-jövő reggelt.”

CHLOÉ.⁷

„A' minap, midőn magamat a' tsendes forrásba' néztem, így sohajtottam: Ó ha Daphnisnak tetszhetnék, annak a' jó Pászornak! azonban te láttatlanul hátam megett állottál, 's virágot vetettél fejem felett a' víz' tükörébe, 's képem karikás buborékjaiba' tünt-el. Ijedve fordultam vissza, meg-láttalak, sohajtottam, te pedig meljedhez szorítottál. Ah, mondád, bizonyosságim az Istenek, hogy szeretlek! Ah, felelélk én, szeretlek, inkább, mint a' méhetske a' virágot; inkább, mint a' virág a' reggel harmatját.”

DAPHNIS.

„O Chloe, midőn te könnyező szemmel, midőn te ölelő karral így szóllasz: Daphis szeretlek! akkor fel-tekintek, keresztül a' fák' levelinn, a' tisztán fénylő Égre; Istenek,

⁷ CHLOÉ.

így fohászokodok akkor, miként köszönnyem-meg boldogságomat, hogy nékem adtátok Chloét? Akkor el-dülök meljére és sírok; ő pedig fel-tsókolja szemeimből a' könnyeket."

CHLOE.

„Én pedig fel-tsókolom szemeidből a' könnyeket, de sűrűbb könnyek omlanak szemeimből, 's öszve-eggyvednek a' te könnyeiddel. Daphnis, így sóhajtok én akkor. Ah Chloe, sohajtasz te; az Ecchó pedig utánnunk sohajt. A' nyáját eleveníti a' friss tavaszi-fű, a' híves árnyék eleveníti az el-fáradttakat; engem', Daphnis, engem' semmi se úgy, mint mikor édes szád azt mondja, hogy szeretsz."

Igy éneklett Daphnis és Chloe. Boldog gyermekek, így szólla Alexis sohajtva, most, ah most érzem, hogy szerettetni boldogság; éneketek, tekintetetek, vígasságtok mondta hogy az.

LYCÁS,

avagy

a' Kert' fel-találása.

Az ostromló tél bennünket most szobába zár, 's forgó szelek zavarják-öszve a' hószem' ezüst-esőit. Nyissa-fel tehát most nékem a' képzelődés azoknak a' képeknek gazdag tárházat, mellyet a' virágos tavasszal, a' hév nyárbann, és a' színét el-hagyta ősszel rakott-meg. Ki-válogatom közzülök a' szebbeket, 's rendbe szedem néked, édes Daphném, énekembe'. Így válogatja-meg a' Pásztor a' szebb virágokat Kedvese' koszorújába. – Ó ha tetszene néked Músám' éneklése, mint találta-fel a' kertészséget a' napok' ifjúságábann egy Pásztor.

Ez az a' hely, monda a' szép Lycás, ez az a' Szílfa, mellynek árnyékábann tegnap alkonyodáskor Chloe, a' szép Chloe, először tsókolt-meg. Itt állottál sohajtva, midőn akadozó szavam, dobogó meljem, és szemembe' meg-gyültt könnyeim szerelmemet előttdet ki-nyilatkoztatták. El-ejtette kezed a' pásztori-botot, Chloe, 's úgy dültél karjaim közzé. Lycás, így szóllál, Lycás, szeretlek téged'! Légyetek tanúim, néma bokrok, 's magános kútfők, néktek vallottam-meg szerelmemet; ti pedig kis virágok, ti harmat gyanánt szoptátok-fel könnyeimet!

Ó Chloe, mitsoda gyönyörűség, mitsoda ki-beszéllhetetlen boldogság szerettetni! Szent légyen ez a' hely a' Szerelem Istenének! ezt a' Szílt rósával veszem körül, magasan fog majd ez a' tsúszó folyóka futni törzsökére, bársony színü virágival. Ide gyűjtöm az egész tavaszt; a' piros basarósát a' lilium közzé ültetem. Ki-mengyek a' rétre és a' dombokra, 's meg-fosztom virágot-termő plántáitól; a' violát, a' szegfőt, a' kék harangotskát és a' vérszín pézmát, mind – mind ide gyűjtöm; olyan lessz az majd, mint valamely virág-liget. Ide tsalom a' forrást is, 's körül-veszem vele a' kertemet, hogy kis szigetté váljon; 's galagonyát 's vad-rósát ültetek körös körül, hogy a' ketskék és juhok fel ne egyék virágimat. Jöjjetek ide majd akkor, ti, kik a' Szerelemnek éltek, nyögő Gerlitzcék, jöjjetek ide a' szíl' tetejére, 's búslakodjatok. Ti is pajkos verebek, kergessé-

tek egymást a' rósa-kerítésenn, 's tsiripoljatok ingadozó ágain; ti pedig tarka Pillangók üzzétek egymást a' virágok között, 's párosodjatok a' liliomokonn.

Majd így szóll tsudálkozva a' Pásztor, mikor mellette el-mengyen, 's édes illatjával elibe repülnek a' Zephyrusok: Mellyik Isten' szentsége ez? Vénusé é? vagy talám Diánna tette illy ékessé, hogy benne a' vadászat után kényyére nyughasson?

PALÉMON

Millyen szépen fénylik a' Hajnal a' mogyoró bokor' és mezei rósa' leveleinn ablakom előtt; millyen vígan tseveg a' fetske padlásom alatt a' gerendánn, és a' kis patsirta a' magas levegöbenn? Minden meg-frissült, 's a' fü-szálak új életet kaptak a' harmatbann. Én is, én is meg-ifjúlttnak tetszem; ki-mengyek botomonn az ajtó' küszöbére, 's ott várom a' fel-jövő Napot, 's a' zöld rétekre nézek-ki. – Millyen szép minden körülöttem! Öröm' és háládás' szava mind az, a' mit hallok. A' madarak a' levegöbenn, a' Pásztorok a' mezönn éneklük örvendezéseket; a' tsordák is bögik örömköket a' pázsitos halmonn 's a' vizenyös völgyenn. – Meddig, Istenek, meddig fogom még én jószágtok' jeleit el-fogadni? Kilentzvenedikszer láttam most az esztendő részeinek tseréjeket, és, ha mostanról vissza-tekintek születésem' órájáig, arra a' hosszú nézésre, melly vége felé láthatatlan tisztasággá tűnik-el szemem előtt, mint emelkedik-fel akkor meljem! Elegendő háládás é, Istenek, az az öröm, mellyet nyelvem ki nem mondhat? azok a' könnyek, mellyek szememből sűrűen folynak-le? – Follyatok, kedves könnyek, follyatok-le ortzáimonn! Ha vissza-tekintek, úgy tetszik mintha tsak egy hosszú tavaszt éltem volna; homályos óráim tsak rövid ideig tartó borúlatok voltak; új életet adnak ezek a' mezöknek 's meg-frissítik a' zöldséget. Nem fogyasztotta-el soha nyájunkat az ártalmas mételj, nem rontotta-meg gyümölsösünket a' jég-eső; kunyhónk körül soha se múlatott soká-tartó veszedelem. Örvendezve néztem-ki a' jövendőre, mikor gyermekeim mosolyogva játszottak ölembé', vagy midön karom tsátságó unokám' bukdosó lépésit intézgette. Örvendezve néztem következő idöm elibe, mikor ezeket a' kis tsemetéket láttam nevedekni: védelmezni fogom őket a' veszedelem ellen; gondoskodni fogok körülök, mondám; az Istenek meg-fogják dajkálkodásomat jutalmazni; fel-nőnek majd, 's kedves ízű gyümölsöt termenek; fákká lesznek majd, 's erőtlen vén-ségemet elevenítő árnyékokba fogadják. Így szóllék, 's meljemhez szorítottam őket. Áldással nevedektek-fel már, 's elevenítő árnyékokba fogadják erőtlen vén-ségemet. Így nőttek alma, körtvély és dió-fáim, mellyeket ifju korombann kunyhóm körül ültettem, magasra: messze terjesztük-ki agg ágokat 's nyugodalmas árnyékok alá veszik a' kis kunyhót. – Az volt, ó Mirta, a' leg-keserűbb bánatom, mikor te dobogó meljemenn karjaim közt holtál-meg. Tizenkétszer borította már a' tavasz sírodat virági alá; de közelget az a' nap, az az örvendetes nap, mellyben tetemim a' tiédhez fognak tétetni; talám fel-hozza azt a' következő éj. – Gyönyörködve nézem mint nyúlik-el meljemenn fejér hosszú szakállam! Játszodj kis Zephyrus, játszodj meljem' fejér haj-száival! érde-mes az arra, mint a' víg Ifjú' arany üstöke, vagy a' virágzani kezdő Lyányka' nyakánn le-nyúltt fekete fürt. Légyen ez a' nap nékem örömmek napja! Öszve-gyűjtöm gyermekeimet, szintén tsátságni kezdő unokámig, 's áldozni fogok az Isteneknek. Kunyhóm előtt álljon az Óltár. Fel-koszorúzom kopasz homlokomat, 's karom reszketve veszi-elő

a' lantot, 's úgy éneklünk, én és gyermekeim, dítséreteket az óltár körül. Azután virágot szórok asztalomra, 's víg beszélgetések alatt esszük-meg az áldozott húst.

Igy szólla Palémon, 's reszketve emelkedett-fel páltzáján, 's öszve-gyűjtötte gyermekeit, 's víg innepet ült.

MIRTIL, és THYRZIS.

Mirtil egy híves éjjel a' leg-magasabb dombot választotta fekvő-hellyül. Az öszve-hordott száraz⁸ gally magas lángbann égett előtte; ő pedig kényyére feküdvén a' fűbenn, tévelygő tekintettel szaladta végig a' tsillagos eget, és a' környéket maga körül a' hől-világbann. De meg-rezzenve tekintett hirtelen hátra, mert közel hozzá meg-zördült a' setétbenn valami. Thyrsis jött. -- Hozott, úgymond, a' Szerentse! ülj ide a' tűz mellé, 's beszélld-el, hol veszed itt magad', mikor már mindenek alusznak.

THYRSIS.

Jó estvét néked! ha gondoltam volna, hogy rád akadok itt, nem késtem volna olyan sokáig tüzed' lobogó lángját venni vezéremnek, melly a' setétbenn szépen fénylik a' völgyre-ki. De, Mirtil, most, midön a' Hóld' tsendes világa és a' magános éj bús énekre indít, most, Mirtil, egy szép lámpást adok néked, mellyet agyagból az én mesterséges Atyám maga formált. -- Eggy⁹ szárnyas kígyó négy lábbal, fel-tátja a' száját 's kis méts ég benne; a' farkát pedig markolatul tsavarítja-fel, -- ezt adom néked, Mirtil, ha el-énekled a' Daphnis és Chloe történetét.

MIRTIL

El-éneklek néked a' Daphnis és Chloe történetét, most, mikor az éj bús énekre indít. Imhol vannak a' száraz gallyak, te az alatt vigyázz, hogy a' tűz el ne aludjon.

„Jajgassatok utánam, magas köszikla-falak! Szomorúan zengjen-vissza bús énekem a' partról és a' ligetenn!

Tsendsesen fénylett a' Hóld, midön Chloe a' víz partonn magánosan állott, szív-szakadva várván a' tsónakot, mellynek Daphnist kellett által-hozni hozzá. Soká múlat az én Kedvesem, monda; el-hallgatott a' Fülemlé, 's szerelmes esdeklésre figyelmeztet. Soká múlat az én Kedvesem! -- de -- halld! -- tsapkodást hallok, mint mikor a' habok a' tsónak' oldalát tsapdossák. Te vagy az, Édesem! Igen, -- de nem! -- Meddig fogtok még tsalogatni álnok habok? Ó ne üzzetek nevettséget a' leg-érzékenyebben szerető Leány' epedéséből! Hol múlatsz Kedves? Nem füz-é szárnyakat lábaidra a' nyughatatlanság? Talám most sietsz a' ligetenn a' parthoz. Ó ne sértse-meg gyors lépésidet a' tövisk, vagy sarkadat a' tsúszó kígyó. Szüz Istenasszony, Lúna, avagy Dianna, hibázhatatlan íveddel! hints, kérlek, egynehányat sugarid közzül ösvényyére. Ó mint ölelem majd által ha ki-száll a' tsónakból! -- De most, most már nem tsaltok

⁸ száraz

⁹ eggy

többet hamis habok! Tsapkodjátok gyengén oldalát, vigyázva hozzátok azt hátatokon ide! – – Ah, Nymphák, ha valaha szerettetek, ha tudjátok milyen nehéz a' várakozás
 ----- már látom! ----- hozott Isten! ----- de -- miért nem felelsz? -- Istenek!
 ----- Ájúlva dült-el a' partonn.”

„Jajgassatok utánam magas köszikla-falak! Szomorúan zengjen-vissza bús énekem a' partról és a' ligetenn!

Egy fel-fordúlt tsónak úszott a' part felé; 's a' Hóld világította a' gyászos esetet. Ájúlva feküdt Chloe a' partonn 's a' környéket borzasztó tsendesség lepte-el. Fel-ébrede ájúlásából -- rettenetes ébredés! némán és reszketve ült a' partonn. A' Hóld a' felhők mellé rejtette magát. El-fojtódott melje, 's dobogva fohászzkodott. Azután el-fakadt jajgatva; az Ecchó pedig újra kiáltotta jajgatását a' gyászba borúlt környéknek 's siralmas fuvallat járta-keresztül az erdőt és a' ligetet. Öszve-kaptsoltt kézzel verte meljét, 's le-tépte szép haj-fürtjeit. Ah Daphnis, Daphnis! kegyetlen habok! -- Nymphák, ah, mit kések én bódogtalan a' habokba' keresni halálat, melyek életem' gyönyörüségét el-ragadták? -- Így szólla, 's a' vízbe ugra a' partról.

Jajgassatok utánam magas köszikla-falak! szomorúan zengjen-vissza bús énekem a' partról és a' ligetenn!

De a' Nymphák meg-hagyták a' haboknak, hogy vigyázva vigyék a' hátaikon. -- Kegyetlen Nymphák, kiálta, mit kéleltetitek halálatom? Ah nyeljetek-el éh habok! -- De a' habok nem nyelték-el; vigyázva vitték hátaikon egy keskeny sziget' széléhez. Daphnis úszva kapaszkodott-oda. Milyen el-gyengüléssel vetette néki karjai közzé magát Chloe, és örömét el nem tudom énekelni. Illyen a' fülemile' öröme, mikor kiszabadúl fogságából. Éjtzakákat töltött hív párja siralmas zengéssel a' fák' magas tetejénn. Örvendezve repül most el-ijedt hímjéhez, sohajtoznak, tsípkedik egymást, 's öszve-verik kis szárnyokat, 's egész éjtzakákat töltenek örvendetes tsattogással.

Ne jajgassatok többé magas köszikla-falak. Öröm zengjen-vissza a' partról és a' ligetenn!” -- Te pedig add ide a' lámpást, el-énekeltem a' Daphnis és Chloe történetét.

CHLOE.

Nyájas Nymphák, kik e' tsendes köszikla-üregbenn lakoztok! Sűrű bokrot ültettek ti híves pitvartok' elibe, hogy tsendes nyúgodalom és híves árnyék tápláljon benneteket. Ti, kik ezt a' tiszta forrást medentzétékből öntitek, ha most az erdei-Istennel nem múlatok a' sűrű berkekbenn és a' szomszéd dombonn, vagy ha medentzétékenn szunynyadoztok: ne szakassa félbe' panaszom nyúgodalmatokat! de, ha nem alusztok, nyájas Nymphák, halljátok-meg siralmimat. Én Lycást, a' fiatal szöke Lycást szeretem. Láttátok é, mikor fóltokkal tarkázott teheneit, 's ugrádozó bornyait erre el-hajtja? 's utánok ballagván az Ecchónak süvölt? Láttátok é gyönyörű kék szemét 's édes mosolygását? vagy, hallottátok é énekét, mikor a' víg tavaszról és a' víg nyárról, vagy a' gyümölsös öszről és a' nyá' legeléséről énekel? -- Ah, szeretem azt a' szép Pásztort, 's ő nem tudja hogy szeretem! Be hosszú vóltál unalmas komor Tél, te, kergetönk a'

mezőkről! Millyen régen láttam ötet utoljára. Aluva feküdt összel a' bokrok közt; be gyönyörűen feküdt! mint játszodtak hajával a' szelek! Lebegő árnyékokat hintett a' Nap a' zöld harasztokról ortzájára; ah, még most is látom, még most is látom, mint repdesnek azok, azok az édes árnyékok! szép ábrázatjann; ő pedig tsendesen mosolygott álmábann. Hamar szedtem virágot, 's koszorút füztem belölle, 's gyengén a' fejére 's a' sípjára kötöttem, 's a' bokor mellé bújtam. Meg-várom, mondám, míg felébred; mint fog nevetni, mint fog tsudáلكozni, ha meglátja a' koszorút! Itt várom-bé; lehetetlen, hogy meg ne lászson; ha pedig meg nem lát, el-nevetem magam'. Így szóllék, 's a' bokorba bújtam-el, igen közel hozzá: de Társaim elő-kiáltottak. Ó mint bosszankodtam, el-kellett mennem vélek, 's nem láthattam mint mosolygott, és mint örült. De most, be bóldog leszek most! itt van a' Tavasz 's nem sokára meg-látom a' mezőnn! koszorú fonadékokat kötök, nyájas Nymphák, azokra a' gallyakra, mellyek árnyékokat hajlétkokra vetik! Ezek az első virágok, a' vereslő kikirits, a' kék violátska, a' fejér gyöngy-virág 's a' sárga boglár. Indúljatok-meg szerelmemenn, és ha Lycás forrástok körül fog szunnyadozni, mondjátok-meg néki álmábann, hogy Chloe az, a' ki fejére és sípjára koszorút füzött, hogy Chloe az, a' ki szereti!

Igy szólla Chloe, 's fel-aggatta a' még levél nélkül való bokrokra az öszve-füzött virágot: azomban lassú susogás jött-ki a' barlangból, mint mikor az Ecchó a' messze meg-fújt Síp' hangját kettőzteti.

MENALCÁS,
és a' Vadászó
AESCHINES.

Az ifjú Menalcás a' magas bércenn legeltette kis nyáját, 's mélyen bément a' gazos erdőbe', 's kereste el-tévedtt juhát; 's a' gazos erdőbe egy emberre akadt, a' ki el-tikkadva feküdt az árnyékba'. Ifjú, így szóllította-meg ötet az Idegen, én tegnap jöttem ebbe a' gazos erdőbe, özeket és vad-kanokat vadászni, el-tévedtem 's nem akadhatok semmi házra, hogy éhségem enyhítsem, se forrásra, hogy szomjúságomat óltsam. – – Menalcás néki tarisznyájából kenyeret és sajtot adott, 's le-vette válláról tők-kulatsát. Igyál, mondta, ebbe' édes tej van; én ki vezetlek az erdőből. – – Ivott az Idegen; 's Menalcás ki-vezette az erdőből.

A' vadászó Aeschines így szólla: Szép Legény, te mentetted-meg a' haláltól életemet; mit adjak néked azért? Jer' velem a' Városba; nintsenek ott szalmás házak: márvány paloták emelkednek ott a' felhőkig, 's magas oszlopok állanak körülttök. Jer' hozzám, aranyból iszol ott, 's ezüst tálakból eszed a' drága étkeket.

MENALCÁS.

Mit keresnék én a' Városbann? Félelem nélkül élek itt a' szalma-fedél alatt, 's mentt vagyok alatta a' széltől és az esőtől. Nintsenek ugyan magas oszlopok körölte, de vagynak rakott alma-fák 's fürtös szőlő-vesszők. A' közel-lévő forrásból agyag korsóba' hozok vizet. Édes mustom is van, 's azzal élek, a' mit a' nyájam és gyümöltsöm ad; 's minthogy arany és ezüst nints' asztalomonn, virágot szórok rá.

AESCHINES.

Jer' velem ifjú Pásztor, a' Városba' is van fa; a' Városba is van virág. Egyenes útakba' vette őket a' Mesterség 's szép rendü táblákba ültette. Ott is vannak források; márvány emberek és Nymphák nagy márvány kádakba töltik azt mi nállunk.

MENALCÁS.

Szebb a' Mesterség nélkül való árnyékos liget tsavargó sikátorival; szebb a' virágos hímes ré! Én is ültettem kunyhóm körül virágokat, majoránnát és rosát, és liliomot; 's látnád tsak be szépek forrásink! magas köszikla repedésekből omlanak azok, vagy a' bokrokból a' dombokonn, 's végig szaladják a' réteket. Nem, én nem megyek a' Városba.

AESCHINES.

Ott selyembe' öltözött Leányokat fogsz látni; nem égette-el őket a' Nap, fejérek, mint a' téj, 's ragyognak a' gyöngytől és aranytól, 's füleidet tanúlta Lantverők fogják gyönyörködtetni.

MENALCÁS.

Szebb az én barna kedvesem. Látnád tsak mikor friss rósát 's virág koszorút tesz fekete hajára! látnád tsak milyen gyönyörködve ülünk az árnyékbann a' forrás tsevegésinél. Ő énekelni kezd; -- be szép az ő éneke! én pedig sípommal követem énekét. Messze el-hallik az, 's az Ecchó utánnunk énekli, vagy lopvást hallgatjuk a' madarak' zengését a' fák' magas tetejéről 's az apró bokrokonn. Vagy talám jobban énekelnek a' ti Lantosaitok a' fülemilénél és a' tsalogánynál? -- Nem, én nem megyek a' Városba.

AESCHINES.

Mit adjak hát neked, ifjú Pásztor? -- Vedd-el ezt a' marok aranyat 's ezt az arany kürtöt.

MENALCÁS.

Minek nékem az arany? én bővséggel bírok mindent, valamire szükségem van. Fáimtól vegyem é meg aranyonn a' gyümölsöt, vagy a' rétektől a' virágot, vagy nyá-jamtól a' tejet?

AESCHINES.

Mit adjak hát neked, boldog Pásztor? mivel jutalmazzam-meg jól-tétedet ?

MENALCÁS.

Add nékem ezt a' tököt, mely a' válladonn függ, úgy tetszik, az ifjú Bacchus van rá metszve és a' kis Szerelmek szőlös-kosarakkal. -- 'S a' vadászó Aeschines nevetve adta neki a' tök-kulatsot; Menalcás pedig ugrott örömebenn, mint a' bárány ugrik.

MIRTI, DAPHNE.

MIRTI.

Már ilyen idején, édes Húgom? még a' Nap nem jött-fel a' hegyek mellől; alig fogott a' fetske a' tsevegéshez; alig idvezlette az álmatlan kakas a' reggelt: 's te már kinn jársz a' harmatonn. Mitsoda innepléshez készülsz, hogy ilyen idején teli szedted a' kosa-rad'.

DAPHNE.

Jó reggelt, édes Bátyám! honnan ilyen korán? mihez fogtál már virádtá előtt? Én vilát kerestem, gyöngy-virágot és földi-rósát, 's azt, míg még alusznak Szüléink, az ágyokra hintem. Majd kedves illatba' ébrednek-fel, 's örülni fognak, ha meg-látják virágimat.

MIRTI.

Édes Húgom, az életem se kedvesebb nékem, mint te! én pedig -- emlékezel rá, -- tegnap alkonyodáskor midőn az Atyánk fel-tekintett a' dombra, hol gyakran szokott nyúgodni, így szólla: Ó ha azonn a' tetőn valami szín állana, hogy árnyékába vehetne bennünket! Én ezt jól hallottam, de úgy tettettem, mintha nem hallottam volna. Ma pedig, még Hajnal' hasadta előtt ott voltam, le-vertem egynehány karót, 's leveles mogyoró gallyakat kötöztem a' karókhoz. Nézd, édes Daphném, készen van a' munkám; ne szólj semmit, míg észre nem veszi maga. Öröm alatt foly-el majd az egész napunk.

DAPHNE.

Édes Bátyám, milyen édes lessz majd tsudálkozása, ha meg-látja színedet. -- De megyek; láb-hegyenn lopom ágyokhoz magamat, 's el-hintem virágimat.

MIRTI.

Nyájas mosolygással tekintenek egymásra, majd ha fel-ébrednek. Ezt Daphne tselekedte, így szóllanak; hol az a' jó gyermek? ő fel-ébredésünk előtt is gondoskodott gyönyörködtetésünk felől.

DAPHNE.

Hát ha majd az ablakról ki-néz. Mi az, mi az, így fog szóllani, a' mit látok? tsalnak e' szemeim? ímé zöld szín áll a' domb tetejénn! Ez bizony a' fiam' munkája. Áldás legyen rajta! az éjjeli nyúgodalom se vonnya-el agg esztendeink' örvendeztetésétől. -- Így édes Bátyám, öröm alatt foly-el majd az egész napunk. Mert, a' ki reggel jóhoz fog, annak minden igyekezete jól megy véghez, és a' karóról is almát széd.

PHYLLIS, CHLOE.

PHYLLIS.

Chloe, néked mindég a' karodonn az a' kosár.

CHLOE.

Ott, Phyllis, ott! mindég a' karamonn ez a' kosár! nem adnám én ezt egy egész nyájért; nem, nem adnám, monda, 's el-mosolyodva szorította meljéhez.

PHYLLIS.

Miért szereted úgy azt a' kosarat? -- Találjam é? nézd tsak mint pirúlsz! -- találjam é?

CHLOE.

Én pirúlok?

PHYLLIS.

Te, te; mintha az esthajnal sütne a' szemedbe!

CHLOE.

Várj, Phyllis! -- hadd beszéljem-el. Ezt nékem Amyntás adta, az az ifjú szép Pásztor; maga fonta ő ezt. Tsak nézd, be szépen van ez a' zöld levél, ez a' piros virág a' fejér vesszők közzé fonva. Igen szeretem én ezt, el sem is hagyom magamtól, akárhová megyek; szebbek nékem a' virágok 's édesebben illatoznak, ha belé rakhatom; jobb izü a' gyümöltk, ha belölle eszem. -- Phyllis, -- másként minek beszéllek-el mindent! -- én -- én ezt már sokszor meg is tsókoltam. Ő a' leg-szebb, a' leg-jobb Pásztor!

PHYLLIS.

Láttam mikor fonta. Hallottad volna tsak mit mondott! De ő nem szebb semmivel az én Alexisemnél; hallanád tsak millyen szépen énekel. Várj, el-mondom a' tegnapi énekét!

CHLOE.

De, Phyllis, mit mondott Amyntás, mikor a' kosarat fonta.

PHYLLIS.

Várj hát; hadd mondjam-el elébb az Alexis énekét.

CHLOE.

Ah, -- hosszú?

PHYLLIS.

Hallgass hát: „Örülök mikor az esthajnal a' dombonn süt reám: de, édes Phyllisem, még jobban örülök, mikor te mosolyogsz reám. Nem mégyen olyan örömmel az Arató

haza, mikor az utolsó kévét viszi meg-rakott tsüribe, mint én, mikor tsókod után térek kunyhóm felé!” – ez az az ének.

CHLOE.

Szép ének; de mit mondott Amyntás, mikor a' kosarat fonta?

PHYLLIS.

Nevetnem kell! a' tó mellett ült a' füzesbe', 's míg újjai a' zöld, veres 's feje' vesszőket fonták, – –

CHLOE.

Minek állasz hát meg?

'S míg a' vesszőket fonták újjai, (így folytatá Phyllis szavait nevetve,) így szóllott: kis kosár, én téged Chloének adlak, Chloének, a' ki olyan édesen nevet! Tegnap, midőn a' nyáját közel hozzám el-hajtotta, így szóllított-meg: Jó estvét, Amyntás! 's olyan édesdeden, olyan édesdeden nevetett, hogy verni kezdett a' szívem. Engedjete, tarka vesszők, ne töredezzetek a' fonás közbenn, majd a' szép Chloe karjánn fogtok függni. Majd, majd – – ha arra méltóztat! – – ó ha rá méltóztatna! ha gyakran hordana karjánn! – – Így szólla, 's készen vólt a' kosár, fel-költ a' pászitról, 's ugrott örömebenn.

CHLOE.

Ah! megyek; amott legeli nyáját, túl ezenn a' dombonn. Mellette hajtom-el juhaimat, 's nézd Amyntás, így szóllítom-meg; nézd, karomon függ a' kosarad.

TTYRUS, MENALCÁS.

Egy dombonn fekütt az ősz Menalcás a' meleg verő-fényenn, 's tsendes bámúlással nézett széllyel az őszi-vidékre; 's Tityrus a' leg-ifjabb fia már régen mellette állott. Sohajtozott az Öreg örömebenn; a' fia pedig gyönyörködve nézte már rég-ólta az Öreget. Atyám, monda sokára kedves hanggal, a' te örömednek nagynak kell lenni! Már régen nézem mint tévelyegnek kedve-töltt tekinteteid az őszi-vidékenn 's régen hallom sohajtásidat; Atyám, engedj most egy kérést!

MENALCÁS.

Szóllj, kedves gyermekem, 's ülj-le mellém, hadd tsókoljam-meg a' homlokod'. – – Le-üle Tityrus az Attya mellé, 's az Öreg atyai nyájassággal tsókolta-meg homlokát a' fiának. Atyám, így szólla továbbá Tityrus, gyakran hallottam a' leg-idősbb bátyámtól, – – mert midőn nyájunk mellett az árnyékba' ülünk, sokat beszélünk felölled, 's akkor könnyek, öröm-könnyek omlanak szemünkből. Ő tölle hallottam, hogy valaha téged' tartott az egész környék a' leg-jobb énekesnek, és hogy egy-nehány ketskét nyertél énekeddel. Ő kérlek próbáld-meg, énekelj nékem egyet, most midőn gyönyörködésre ragad az őszi vidék. Töltsd-bé, Atyám, töltsd-bé ezt a' kérésemet.

Lassú mosolyodással felele néki az ősz Menalcás: Meg-próbálom, ha szeretnek é még a' Músák, a' kik annyiszor segítettek el-nyerni a' fel-tett jutalmat.

Még egyszer járta-el tekintete a' vidéket, 's így kezdé énekét:

„Hallgassatok-meg Músák, halljátok-meg rebegő kiáltásomat! Napjaim' tavaszábann nem hagyatok ti engem' segítség nélkül a' zúgó tsermelyek mellett, 's a' zöld lige-tekben. Engedjete most is egy éneket, nékem, meg-öszültt Öregnek.

Mitsoda tsendes gyönyörűség foly belölled reám őszi vidék! mint tzifrázza magát a' halni készülő esztendő! Sárgán áll a' som és a' fűz a' tó körül; sárgán állanak az alma és körtvély-fák, a' színét el-hagyta dombokonn és még zöld völgyekbe', a' tseresznye veres levelei között. Tarka a' Liget, mint a' rét tavasszal, mikor virágok borítják-el. Vereslő kotzkázat nyúlik-le a' hegyről a' mezőkre a' zöld tetejű fenyők körül. Már ropog a' száraz haraszt az útasok' lépése alatt; búsan ögyeleg a' tsorda a' hervadó virágtalan fűvönn. Tsak a' vereslő bőrvény nem hagyta-el magát, a' tél' magános jelentője! Most lép-bé hozzátok a' tél' nyúgodalma, ó fák, kik nekünk meg-értt gyümöltsöt adtatok, 's híves árnyéktokba vettétek a' Pásztort és a' nyáját. Így ne jusson senki köz-
zülünk a' sír' nyúgodalmára, hanemha édes gyümöltsöket terem elébb, 's életet adó árnyéket hint az inségbenn nyomorgókra. Mert az áldás, fiam, az Igaz' háza körül lakik, és tsüri körül. Fiam, a' kinek tiszta a' szíve, 's bízodalmát az Istenekben veti, nem jár az sillyedező posványonn. Magassan emelkedik az Olympusra, mikor áldozik, áldozatjának füstí, 's az Istenek áldva hallgatják-meg háládó könyörgését. Nem jövendő néki a' bagoly szerentsétlenséget, sem a' rémítő éjjeli varjú. Bátran és nyúgodalommal lakik békességes hajléka alatt; a' kegyes Házi-Istenek¹⁰ látják foglalatosságát, 's hallgatnak nyájás beszédire 's áldást botsátnak rá. Borúlatos napokat lát ugyan tavasszal, 's nyárbann menny-köves fellegek gyűlnek-meg felette: de, fiam, ne zúgolódj, ha Jupiter napjaid közzé ködös órát is egyvelít. Tartsd-meg intésimet, fiam! majd ha a' sírba szállok előttd! – – Kéméljétek-meg, az ősz' ékességét! tsendes szellők fosszák-meg játszodozva a' fákat haldokló levelektől! úgy még gyönyörködhetem tarkasága' látásábann. Talám, majd ha megint vissza-térsz, szép Ősz, talám már akkor nem látlak. Mellyik fáról hull akkor le a' haldokló levél koporsóm' tsendes halmára?”

Így énekle az Öreg, 's Tityrus könnyezve nyomta az Attya kezét nedves ortzájához.

¹⁰ Hízi-Istenek

AZ ÉNEK'
és
LANT-VERÉS'
fel-találása.

Az idők' ifjúságában, midőn az ártatlanság' kevés szüksége és a' Természet a' még meg-nem-romlott emberek közt az együgyübb mesterségeket szülték, élt egy Leány. Egy se vólt abbann az időbenn olly szép, egy se olly érzékeny a' Természet szépségeinek el-fogadására. Öröm-könnyekkel köszöntötte a' Hajnalt és a' meg-ujjúlt környéket; örvendezve az alkonyodást, és tsendes fényét a' Hóldnak. Az Ének még akkor rendetlen öröm-sikóltás vólt. Mihelyt az álmatlan kakas a' kunyhóról le-kiáltotta, hogy itt a' reggel! – – mert már akkor mulattságul magokhoz szoktatták a' szelídebb állatokat, – – ki-lépett védelmező padlása alól, melly öszve-hánytt gyékény és fenyő-ág vólt, hozzá kötve a' szomszéd fák' derekához; – – ennek az árnyékába' lakott ő, 's felette a' madarak laktak, a' gallyak' sűrű levelinn. Ki-ment a' vidéket nézni, mint ragyog a' harmatbann, 's a' szomszéd ligetbenn mint zengenek a' madarak. Gyönyörködve figyelmeztet énekekre, 's próbálgatta zengéseket. Édesen folytak ajakáról a' rendes hangok, 's ennél rendesebb hang, még egy Lyányka ajakáról se folyt. A' mit hajló kedves szava el-tanúlhatott a' madarak' zengésiből, azt külömbféle módon szedte-öszve. – – „Parányi kis éneklők,” (monda éneklő szóval) „be kedvesen zeng a' ti éneketek a' magas fák' tetejéről, 's az alacsony bokronn! Ó bár tsak én fogadhatnám ilyen szép hangokkal a' fel jövő Napot. Tanítsatok-meg ezekre, úgy örvendezésimet véletek éneklek én is a' Nap fényes sűgárinak.” Így énekle a' Leány, 's szavai mérséklett renddel simúltak véletlenül a' madarak' zengési szerént. Örvendezve tudálta rendes öszve-eggyezését szavainak. – – „Mint ragyog a' zengő Liget,” (így folytatá továbbá szavait tudálkozva) „mint ragyog a' vidék itt a' harmatba'. Te a' ki mind ezt teremtetted, ó mint örvendek én! Most kedvesebb hanggal dítserhetlek mint játszó-társaim.” – – Így énekle, 's örvendezve hallgatta a' vidék az új harmoniát, 's meg-némúltak a' madarak.

Ezután minden reggel ki-ment a' fák alá, 's gyakorlotta magát az új mesterségbenn. De a' Ligetbenn már régtől fogva leste egy Legény; bámúlva állott a' bokor mellett, sohajtozott, beljebb ment a' ligetbe, 's próbálgatta énekeit. Gondolkozva támaszkodott egykor sás fedele alatt ívére, mert ő találta-fel a' nyíl-lövöldözést az orv-madarak ellen, mellyek galambjait öldösték, kiknek rakottyából font a' szomszéd tölgy-fa' törzsöke körül házat. – – „Mitsoda ez, a' mi szívemből fel-sohajt? (kérdé) a' mi olly méljen fekszik bús meljembenn? Ezt ugyan öröm és víg sírás váltja-fel, mikor azt a' szép Leányt látom a' Ligetbenn, 's szép énekét hallom: de ha el-tűnik szemem elöl, akkor, ah! akkor búslakodás tér szívembe vissza. Ah, mi sohajt-fel szívemből?” – – Azomban újjai az í' fel-vontt húrjával játszodtak, 's a' húrról egy kedves hang pattant-le. Bámúlva hallotta ezt a' Legény, 's újra el-pattantotta. Álmélkodik, 's egy új találmány' nyomozásához fog, 's újra játszik a' héjja' béliből tekert húrral. Fel-ugrik, 's vastag vesszőket kezd vágni, két hosszát és két rövidet; 's a' két rövidet által-ékezi alól és felül a' két hosszabakhoz, 's a' két rövidre húrokat tekert a' két hosszú közzé. Most ismét játszott újja a' húrokkal, 's most vette észre a' hangok' édes külömbiségeit a' vastagabb 's vékonyabb húronn. Le-öldotta őket, 's újakat kötözött harmóniai renddel rá, 's úgy kezde játszani, 's ugrott örömebe'.

Minden reggel ki-ment ezután a' ligetbe', 's gyakorlotta új találmányát, 's meg-eggyező hangokat keresett azokhoz az énekekhez húrjainn, mellyeket a' ligetbe' lopvást tanúlt a' szép Leánytól. De, azt mondják, haszontalan keresett sokáig, 's sok húrok nem akarták követni énekeit, míg a' Ligetbenn egy Isten jelent néki meg, ez szedte rendbe' húrjait, 's el-játszodta előtte énekét. Általa tanúlván belé, azután minden reggel fel-kereste a' Leányt a' ligetbenn még Nap-költe előtt: ott tanúlt tőlle új énekeket, 's sietve tért-vissza a' forráshoz, 's ott próbálgatta el-verní.

Egy igen szép reggel ismét a' ligetbe ült a' Leány, fel-ékesítve virág-koszorúval; 's énekelt. -- „Idvezz légy, kedves Nap', ama' hegy mellől! Már ragyognak sугárid a' fák' tetejénn a' magas dombokonn és a' víg patsirta' repdeső tollainn. Énekkell fogadnak téged' a' liget madarai és --” Ekkor el-hallgatott, 's vigyázva tekintett mindenfelé maga körül. Mitsoda kedves szózat egyveledik énekembe? így szólla tsudálkozva. Imé, énekemnek minden hangját követi! Hol vagy; ének? szőlj! miért hallgattál-el? énekelj tovább is kedves szózat? ha tollas lakosa vagy ennek a' ligetnek, ó repülj erre a' bikre, hogy láthassalak, 's hallhassam szavadat. Így szólla, 's magassan tekintett-fel a' fák' tetejére. Félve repültél el? vagy -- Még ezt a' szózatot nem hallottam a' ligetbe' -- Hát ha meg-tsaltam magamat; -- de hiszen nem alszom. -- Még egyet éneklek: -- ”Idvezz légy, szép rósa! még tegnap bimbó vóltál, már ki vagy fakadva. Köszöntenek a' reggeli szel-lők, a' zsbongó méhek és a' tzifra pillangó. Vígán repdes' ő körülötte, 's issza harmatodat.” -- Így énekle, gyakran meg-meg akadva, 's mindenfelé tekingetett, mert a' szózat újra követte énekét.

Meg-rezzenve ugra-fel ekkor a' hantról. Nem, nem tsaltam-meg magam', énekemnek mindenik tzikkelyét követte a' szózat. Így szólla ő, 's a' Legény fel-koszorúzva jött-ki a' bokorból, 's hón-allja alatt hozta lantját. Mosolyogva fogta-meg kezét a' fé-lénk Leánynak. -- Szép Lyányka, így szólla édesen nevető szája kedves hanggal, énekedet nem tollas lakosa késérte a' Ligetnek. Én vagyok, a' ki énekedet ezenn a' húronn követtem. Itt hallgattam minden reggel énekedet, 's bellyebb mentem eggyedül a' liget-be, 's el-vertem azt a' lantomonn. Hidd-el azt nékem, szép Lyányka, hogy engem' erre egy Isten tanított. -- Repdeső tekintete a' Lyánykának reszketve szaladt végig eggy-néhányszor a' Legényenn, 's a' húronn állapotodott-meg. -- Szép Lyányka, (monda továbbat a' Legény, szerelmesen nézvén reá,) be bóldog vólnék én, ha meg-engednéd, hogy véled ide járjak, 's énekidet húrjaimonn követhessem! -- Ekkor fel-veté a' Leány a' szemét. Legény, monda, örülök mikor énekemet lantod követi, kedvesebb az az Echónál; -- de, jer' most árnyékos fedelem alá, éget a' déli nap, jer' homályos fedelem alá, ott édes gyümölsöt tesztek elidbe, és friss édes tejet.

El-méne a' Legény a' Lyánykával a' fedél alá, 's ök tanítgatták társaikat az énekre és a' lantra. Még azután sokkal későbbre adódott melléjek a' síp, mert Marsyás vitte-bé azt az erdei Istenek közzé, mellyet annak találója Minerva midön az Isten-asszonyok azért tsúfolnák, haragjábann a' homokra le-vetett. *) Két fát ültettek egy dombos halmonn a' Leánynak és Legénynek, 's árnyékábann beszéllették késő Unokái az ének' és lant' találmányát.

*) Minerva találta-fel a' sípot. Eggykor az Isten-asszonyok előtt fújta azt, 's ezek nevettséget imdítottak szája' fintorgatásából. -- Minerva meg-bosszankodott, 's a' ten-ger' fővenyére vetette-le mérgébe' furulyáját.

MYLON.

A' fiatal Mylon ólalkodva egy madarat fogott a' fenyvesbe'; szép tarka vólt a' tolla, de még szebb vólt az éneke. Fészket tsinál néki a' markából, 'örülve szalad kérődő nyájához. Le-veti szalma-kalapját, 's alája teszi a' rabot; 's sietve fut egyenes vesszőkért kalitkának a' füzesbe. -- Ha kész lessz a' kalitkám, ha kész lessz, kis madár, így szólla, Chloének adlak. Éretted majd -- ah -- egy édes tsókot, egy édes tsókot kérek; ö nem vonogatós, azt tsak meg-adja: ha pedig azt meg-adja, ravaszkodva kettőt, hármat, de négyet is lopok mellé. -- Ó bár tsak készen vólna már a' kalitkám! -- Így szólla, 's sebessen szaladt-vesszőivel a szalma kalaphoz. De milyen el-szomorodva állott-meg! -- -- -- Egy irigy szél fel-fújta kalapját, 's tsókjai oda lettek a' madárral.

A' FAUNUS.

Nem, nékem ugyan nem örvendetes nap! így szólla a' Faunus, ki-botorkáztván víradta felé köszirt barlangjából. Útálom a' nap-fényt, miólta azt a' szép Nymphát el-szalasztottam. De nem fog koszorú fityegni szarvamonn, míg fel nem találom. Egy virág se virít barlangom körül, mind bimbójába' taposom azt el; a' sípom pedig -- 's ezt a' korsót is el-töröm.

El-taposta a' korsót és a' virágokat. Akkor jöve egy más Faunus, 's le-tette a' nehéz tömlöt. Mit bolondoskodol? kérdé tsúfúl katzagva, ma, ezenn a' víg naponn, a' Lyéus innepénn! Köss hamar repkényt szarvadra, 's jer' az inneplökhöz, az esztendő' legjobb napján!

Nem, nékem ugyan nem örvendetes nap! így felele a' Faunus. Míg rá nem akadok, esküszöm! nem lessz repkény a' szarvamonn! Ó szerentsétlen szempillantás, a' mellybe' el-szalasztottam. Sebessen szaladt elöttem, a' víz gátlást vetett szaladásának; kétségesen állott a' partján, 's nem tudta mit tsináljon. Reszkettem örömömbé, 's már magamhoz akartam szorítani a' vitzkándozót, de a' Trítionok, az átkozott tolvajok! ki-ütötték a' vízből magokat, ölbe-kapták, 's meg-fújtt kürtökkel a' más partra úsztak véle. Esküszöm a' Styxre! míg rá nem akadok nem lessz repkény a' szarvamonn.

'S egy hideg Nympha, úgymond a' másik Faunus, -- röhögnöm kell rajtad, -- 's egy hideg Nympha -- teheti ilyen szomorúvá napodat! Nékem, jó Faunus, nékem a' Szerelem egy orámat se teszi szomorúvá; nem, -- tsak egy orámat is! Ha az egyik rántja-el töllem tsókját, a' másikhoz ugrom. Szám egy Nymphához se érjen többet, ha valamellyik egy óráig tart karja közt, ma ezenn a' víg naponn! mindenikét fogom szeretni, mindenikét nyalogatni. Jer', Faunus, ne szomorkodj; még te ifjú vagy; az ortzád szép barna, fekete nagy szemed pajkos és szilaj, 's rövid fodor hajad szépen göndörödik-özve görbe szarvad körül, 's úgy áll hajad közt, mint két vastag tölgy a' sűrű gazba'. Tedd-fel a' koszorúd', nézd, imhol a' szép repkény. Már hallom messziről a' thyrzus páltzák' és tányérok' tsattogását és a' víg sípokot. Hajolj-le hamar, már közel a' lárma, jönnek a' domb mellől! Hajolj-le, hadd tegyem-fel a' koszorúd'. Be kényesen vonnyák szekerét párdutzai! Ó Lyéus! -- Látod é mint ugranak a' Faunusok és Nymphák. Be víg lárma! Ó Éván, Évoé! -- a' fejedenn a' koszorú! Hamar tedd a' hátamra a' tömlöt. -- Ó Éván, Évoé!

A' SZERENTSÉTTLEN SZERELEM.

A' Vadász-hálóba tekergözött Szatyrus viradtáig feküdt a' posványos nádasba'. Messze-nyúlt egyik ketskelába ki a' hálóból. Ki-fáradva feküdt ott, nem lévén képes egy tagja' feloldására is. A' nádasba' repdeső madarak össze-gyültek mellé, a' kurutytyoló békák pedig, bámúlván ezenn a' rendes fogásonn, félelmesen szökdöstek hozzá. – – Rikóltanom kell, monda, a' mennyire bírja torkom, míg elő nem kerül valaki. Rikóltott, 's egy dombról a' másikig hallott-meg, erdőnn, völgyenn keresztül, rikóltása. Ötször rikóltott, mind az ötször haszontalan. Sokára egy Faunus jött-ki a' Ligetből. Honnan jön ez a' fertelmes ordítás? kérdé; hallasd még egyszer tsúnya szavad', hadd akadjak rád. – – Még egyszer rikóltott a' Szatyrus; sietve ment a' Faunus a' nádashoz, 's rá akadt a' katzagást indító fogolyra. – – Az Istenek nevébenn kérlek, Barátom, monda, oldozz-fel ebből az átkozott hálóból; Nap'-le-mente ólta nyomorgom itt. – – Röhögve állott előtte a' Faunus, tsípejére rakván-fel a' nagy nevetés miatt kezét; 's bámult mint feküdt gombolyag formán félig a' posványba', 's egyik lába mint meredt-előre. Azután hozzá-fogott fel-óldozásához, 's talpra állította. Ez ám a' puha ágy! úgyé? kérdé a' Faunus. Beszélld-el kérlek az Istenek' nevébenn, hogy tudtál ebbe vergődni? – – Istenek, kiálta a' Fel-óldozott, ez é jutalma a' leg-forróbb szerelemnek? átkozott az az óra, a' mellyben leg-először láttam-meg a' kegyetlent! – – De ülünk arra a' görbe füzre; fáj az egyik lábam. – – Le-ültek a' füzre, 's a' Szatyrus hozzá fogott keserves történetének elő-beszélléséhez. Már egész esztendeje, monda, hogy amannak a' pataknak Nympháját szeretem, melly amott a' köszikla alatt omlik a' bokorból; ott, a' hol az a' fenyő áll, a' köszikla felett. Meg nem hallgatva állottam egész esztendeig fél-éjszákánként barlangja előtt, 's fájdalommat panaszoltam néki: meg nem hallgatva állottam ott, sohajtottam, kesergettem, 's néha furulyámat fújtam-meg mulattatásául, vagy szerelmemet éneklettem keserves hangokkal, úgy hogy a' kösziklák is sírtak belé; de mindég meg nem hallgatva.

Szeretném, monda a' Faunus, hallani énekedet. – – El-énekeljem é kérdé a' Szatyrus; annál szebbet sohase tsináltam. – – Hozzá fogott az énekhez:

„Szép Isten-asszony, mert hozzád képest Vénus is tsak közönséges ábrázat! mikor hallgatod már meg panaszimat? Siket leszel é mindég erántok, mint ez a' kö, mellyenn ülök. Ó én nyomorúlt! örökké ki nem hallgatva énekeljek, sírjak 's keseregjek é én barlangod előtt a' rekkenő délbenn 's a' híves éjtzaka'? Ó ha tudnád millyen boldog az, a' kinek magához hasonló ifjú párja van. Tudakozd-meg tsak azt a' lassú bagolyt, a' ki köszikláid megett a' fák' odvábann lakik, 's éjtzaka örömébenn üvölt, mint én üvöltöttem boldog napjaimbann, midön szédelő fövel mentem haza barlangomba. Ó ha tudnád, elő ugranál 's által-ölelnéd fejr karjaiddal fekete hátamat, 's mosolyogva vezetnél-bé hajlékomba; magassan szökdösnék akkor örömömbé, mint a' bornyú szökdős. Kegyetlen, hányszor aggattam barlangod' elibe fenyő ágakat, rajtok volt még az erős-zagú termés, és leveles tölgy gallyakat? hogy mikor a' tántzról, vagy az – – ah! másokkal való játékról haza térsz, örülve tsudálkozz. Hányszor raktam-le, Háládatlan, még tavasz' elejénn teli kosarakkal barlangod előtt az epret, vagy a' mit az esztendő' része természet, mogyorót, édes gyökeret? Nem vittem é őszzel a' leg-nagyobb döbbö-

nyömbé' tmosozlott szőlőt, melly úszott a' tajtékozó mustbann? nem vittem é friss ketske gömolyét? – – Már régtől fogva tanítok számodra egy fekete bakot; sok mester-ségre szoktatom, hogy gyönyörködtessen. Ha szóllok neki fel-ágaskodik rám, 's megszókol; ha pedig sípom' fúvom-meg, fel-áll, látnád tsak, hátúlsó lábaira, 's tántzol, mint én tántzoló. Ó kegyetlen! miolta szerelmem ennyire kínozz, ízét mind az étel, mind az ital el-vesztette előttem, 's kulatsom gyakran egy óráig is dugva áll napjábann. Annak előtte gömbelyü vólt képem mint a' sár-tök, most száraz vagyok, 's az álom is, kerül. Be édesen aludtam annak előtte délig, míg a' sütő meleg barlangomba bé nem süttött, vagy a' szomjúság fel nem ébresztett! Ah, szép Nympha, ne kínozz tovább; készebb vólnék a' tsalány közt fetrengeni, készebb egész óráig fekönni bor nélkül a' meleg homokba' a' sütő-verő-fényenn. Jer', jer' tej-színü szép Nympha, jer' az én barlangomba egyes hajlékodból. Nints az enyímnek mássa az egész környékenn. Puha ketske-bört terítettem-le belé számodra és számomra; két falánn ivó-edényim függnek, kissebbek és nagyobbak, szép renndel, 's gyönyörü bor-szag üt-meg kívülről. Be szép lessz nézni pajkos gyermekeinket, mint kergetik egymást a' kantsók körül, vagy mint danolnak a' tömlönn! – – Barlangom előtt egy magas tölgy áll; árnyékába' pedig a' Pán képe. Magam faragtam azt mesterségesen tölgy-fából, miként síránkozik azonn a' Nymphánn, a' ki karjai közt náddá vált. Nagyon fel-tátotta a' száját; egy alma is belé fér, olyan erősen nyomtam fájdalmát ki, söt a' könny-tseppeket is – – a' könny-tseppeket is kimentszettem. – – De ah, nem jössz! nem jössz, 's reménység nélkül kell barlangomba vissza-térnem!"

El-hallgatott a' Szatyrus, 's bámúlt a' Faunus tsúfoló katzagásánn. – – De beszélld-el hát, monda ez, hogy botlottál a' hálóba.

Tegnap, felele, szokásom szerént közel állottam barlangjához, 's a' leg-szívre-hatóbb esdeklésekkel énekeltem énekemet. Háromszor szakasztották azt sohajtásim félbe', 's mikor szomorúan vissza-tértem, az egyik lábam belé akadt a' hálóba, 's egyszere öszve-tsapódott az felettem. Le-estem lábamról, 's a' mint ki-akartam fejtözni, jobban belé kevertem magamat. Nagy katzajt hallék közel hozzám, 's a' Nympha mellettem termett játszó-társaival, 's keményen bé-tekergetvén, a' posványba vontzolt. Itt vagyok, monda fenn-szóval nevetve, 's Társaival meg-állott a' partonn. Kegyetlen! miért nem jössz, hogy fekete hátadat fejr karommal által-ölelhessem, 's miért nem szöksz örömdbe', mint a' bornyú szökik? – – Aludj hát itt; én pedig reménység nélkül térek vissza barlangomba. – – Igy szólla a' Kegyetlen, 's ott hagyott. Még messziről is hallottam tsúfoló nevetését. Szaggassanak- el a' vadak, ha valaha barlangja felé térek.

Takarodj, felele a' Faunus; én téged' még elébb büntettelek vólna meg alkalmatlan szerelmedért. Menny, tántzolj ketskéddel, 's felejtsd-el szerelmedet; vagy bóldogtalanságotat mesd-ki tölgy-fába.

IDYLLIUMOK.

II. KÖNYV

DAPHNE, CHLOE.

DAPHNE.

Nézd, a' Hóld emelkedik már túl ama' fekete hegyenn, 's már a' felső fák közt ragyog. Gyönyörű ez a' hely, múlassunk itt egy-kevessé; a' Bátyám haza-hajtja a' nyáját.

CHLOE.

Kedves a' hely, kedves az estveli hívség; múlassunk egy-kevessé.

DAPHNE.

Nézd ott a' kőszikla mellett van a' fiatal Alexis kertje. Jer' nézzünk-bé a' sövényénn. Leg-szebb kert az ezenn a' tájonn, egy sints ilyen szép rendbe', egy sints ilyen jó munkába'.

CHLOE.

Nem bánom, nézzünk.

DAPHNE.

Egy Pásztor sem érti úgy a' kertészkedést. -- Nem igaz?

CHLOE.

Az úgy van?

DAPHNE.

Nézd milyen buján nő minden valami tsak a' földönn el-tsúsz, vagy karókon tarózkodik. Amott víz omlik a' szirtról, patakká vál, 's a' kert' árnyéki közt fut-el. Oda-fel a' domb hátánn Jászmínnal futtatta-bé ernyőjét. Talám az egész szép vidéket ki-lehet belőlle látni.

CHLOE.

Lyányka, te nagyon dítsérsz mindent. -- Igaz, gyönyörű minden. Szebb a' barna Alexis kertje az egész környék kertjeinél; szebbek virági minden virágoknál; egy forrás se zuhog olyan kedvesen, mint ez; egy sints olyan tiszta, egy sints olyan jó-ízű.

DAPHNE.

Mit nevetsz, Chloe?

CHLOE.

Én nevetek? – Nézd csak, letöröm ezt a' rósát; valld-meg, nem édesebb illatú é, mint egyéb rósák? nem olyan szép é, mintha maga nevelte volna Amor?

DAPHNE.

Ah ! ne légy tsintalan!

CHLOE.

No, de – – Ne fojtsd-el azt a' sohajtást, a' melly erővel emeli-fel mellyed'.

DAPHNE.

Hamis! jer', mennyünk innen.

CHLOE.

Illyen hamar? – én nem megyek; itt gyönyörű lenni! – – De hallod – – valami zördül. Bújjunk ide az Orgona-fa alá, ott senki sem lát-meg. Nézd csak, ő maga jön. Lassan, súgd-meg hamar, úgy é ő maga is szebb, mint a' több Pásztorok?

DAPHNE.

Ah! én megyek.

CHLOE.

Én nem eresztelek: nézd mint gondolkozik, mint sohajtoz. Néki, hidd-el, néki valami Lyányka van a' szívébenn. – – Lelkem, a' te kezéd reszket; ne félj, nints itt farkas.

DAPHNE.

Eressz; ah, kérlek eressz!

CHLOE.

Hallgass!

A' Lyánykák a' sűrű levelű orgona alá rejtöztek; Alexis pedig nem vélvén, hogy valaki hallja, így kezdte énekét:

„Sápadtt tsendes Hóld, légy bizonyosága sohajtásimnak; ti pedig tsendes árnyékok hányszor sohajtottátok ezt Daphne, Daphne utánnam! Édes illatú virágotskák, harmatsepp fénylik leveletekenn, mint az én ortzámonn a' szerelem tseppje. Ó bár, bártsak meg-vallhatnám néki, hogy inkább szeretem, mint a' méh a' tavaszt! – – A' minap a' kút mellett öszve-akadtam véle; egy nehéz korsót merített-meg vízzel. Engedd, hadd vigyem a' kunyhódhoz ezt a' nehéz korsót. Így szóllék akadozva. Igen-is jó vagy, felele. Reszketve vettem-fel a' korsót, 's némán, sohajtozva, 's földre süttött szemmel mentem mellette, 's nem mertem néki meg-vallani, hogy inkább szeretem, mint a' méh a' tavaszt. – – Be szomorúan hanyatlasz te, kis Nártzis, előttem; délbe' még virágoztál, már

el vagy fonnyadva. Így, ah, majd így fogok én is el-fonnyadni, én fiatal Pásztor, ha megveti szerelmemet! Ha megveti azt, kis virágok, ezer nemű füveim, eddig-való gyönyörűségem, fő gondom, – – akkor majd orvosló kéz nélkül fogtok elfonnyadni! mert nékem nem virít semmi gyönyörűség. Meg-fojt a' vad gyom, 's dögleletes árnyékkal borít a' dudva bé! – – Te is oda leszel, szép Gyümölcstös, kezem' ültetése! melly eddig a' leg-édesebb gyümlölcstöt termetted; szomorúan állanak majd ki levél és gyümölcst nélkül ki-hóltt törzsökeid a' gazból; én pedig alattatok fogom hátra lévő napjaimat sohajtások közt el-tölteni. Te, az-alatt míg Hamvam itt nyugszik, érdemesebb Férj ölegetési közt élj a' leg-tökéletesebb boldogsággal! – – De – – mit gyötresz engem' irtóztató tsüggedés? Még virít reménységem, mert nyájasan mosolyog mikor mellette múltatva menyek-el. A' minap a' dombonn fúttam nád-szálamat, ő pedig a' szomszéd útonn ment haza felé. Meg-állott sípolásomra. Mihelyt meg-láttam mindjárt reszketni kezdett az újjom és a' szám; 's ha hibásan sípoltam is, még is állva maradt: Ó ha idővel Menyasszonyi koszorúval hozhatom árnyéktok alá, szebb szín fusson-el akkor kis Virágok! édesebb illattal fogadjátok-el akkor! Te pedig fiatal gyümölcstös, hajtsd-le hozzá rakott ágad'!"

Így énekle Alexis. Daphne sohajtozva hallgatta ötet, 's keze reszketett Barátnéja' kezében. De Chloe elő-kiáltotta: Alexis, Daphne szeret téged'. Itt áll az Orgona alatt, jer', tsókold-fel könnyeit ortzájáról, mellyet szerelmébe' hullatott. Félve ment felé Alexis. De örömet nem tudom ki-mondani, midön Daphne a' Chloe meljére simúlva, szemérmesen vallotta-meg, hogy ötet szereti.

A' BOKRÉTA.

Láttam Daphnét. Talám – – ah talám boldog vólnék, ha nem láttam vólna! Még soha-se tetszett szebbnek. A' nagy hőségbe' a' füz fák alatt feküdtem a' híves patak mellett, hol a' kövekenn lassan hempelyeg-el. Árnyék szövödött felettem, és a' híves patak felett; Nyúgodalmasan feküdtem ott; de ah, azolta nints nyúgodalmam. Közel hozzám meg-zördült a' bokor, 's Daphne, Daphne a' patak árnyékos szélénn jött-le felém! Tsínosan vont a fel fejr kis lábáról kék ruháját, 's bé-lépett a' vízbe. Meg-hajlott, 's jobb kezével gyönyörű ábrázatját mosta, baljával pedig ruháját tartotta, hogy a' vízbe ne érjen. Azután meg-állott, 's tsendesen várta míg kezéről egy tsep sem esett a' vízbe. Meg-állapodott a' patak, 's tisztán fogadta-el minden részetskéjét. Kedve-telve mosolygott ekkor képére, 's helyre-nyomta arany haja' fonadékját, melly nyakánn tsumóba kötődött. Kinek, így sohajtoztam, kinek ez a' tsínosgatás? vallyon kinek akar tetszeni? Kitsoda az a' szerentsés, a' kiért mosolyogva gyönyörködik szépségében? Azomban midön így hajolva áll a' patak felett, bokkrétája ki-esett a' melje mellől, 's le-úszott a' vízenn hozzám. Ki-fogtam, meg-tsókoltam; nem adtam vólna egy nyájért. De ah, hervad a' bokréta, ah hervad, pedig még tsak két napja, hogy le-úszott hozzám. Ah, miként ápolgattam! Abba' az ivó-tsészébe' állott, mellyet tavasszal énekemmel nyertem. Mesterségesen van rajta ki-metszve Ámor, egy leveles szölő színbe', 's nevetve próbálgatja nyilai' élet újja' hegyével, 's elötte két galamb tsókolódik. Háromszor töltöttem napjábann rá friss vizet, 's éjtzakára rostélyos ablakomba tettem a' harmatra ki. Sokáig

állottam mellette 's szívtam édes illatját. Édesebb volt a' szaga, színesebb a' levele, mint a' tavasz viráginak, mert ez a' Daphne meljénn virított! El-merülve állottam-meg a' tsésze mellett. Éles, mondám, Ámor, éles a' te nyilad; be igen-is, igen-is kell azt nékem érezni! tsak félig éreztesd azt értem Daphnéval, úgy néked áldozom a' tsészém'. Egy kis óltáronn fog állani, 's minden reggel virág-koszorúval övedzem-körül, ha pedig tél lessz, zöld myrrthus ágat tészek-rá. – Kis Galambok! ó ha közelgető bődögságom' képei lennétek! de ah, hervad a' bokréta, akárhogy őrizem. Szomorúan figyegnek az el-fonnyadt virág-szálak a tsésze szélénn le; már nem töltik többet illatokot, 's ejtegetik leveleket. Ah Ámor, ah ne engedjed, hogy hervadások szerelmemet ábrázolják!

DAPHNE, MICON.

DAPHNE.

Minek ez a' kis Óltár ide, Édesem? Vallyon mellyik istenségnak van ez szentelve?

MICON.

Ámornak, édes Daphném, Ámornak van ez szentelve! Édesen nyugszom én itt a' forrás mellett, mert, emlékezhetsz rá, kitsínyek vóltunk, tsak mint ez a' tsengő-fü, óráinkat ártatlan édes játszodozással rövidítettük itt. Én, én szenteltem azt néki, mert már akkor, édes emlékezet! már akkor ébredezett szívünkbe' a' Szerelem.

DAPHNE.

Én pedig myrrthussal és rósával kerítem körül; majd, ha meg-örzi Pán, Templom formára bółtozódik-bé; mert, Édesem, nékem is kedves az az emlékezet.

MICON.

Tudod? tsészét tsináltunk tök-hajból, teli-raktuk tseresznyével meg eperrel, 's úszni tettük a' patakra.

DAPHNE.

Tudod? Mogyoró-héjból, makk-kupakból, meg tsudafa-gombból tsináltunk edényeket; tej-tseppet ittunk belölle, 's kenyeret morzsáltunk belé. Én játékból feleség, te pedig Uram vóltál.

MICON.

Jól tudom. Látod azt a' bokrot? Még most-is meg van a' bóltja, de már öszve-boglyosodott; a' vólt a' mi lakó-hellyünk. Olyan alatsony vólt, hogy egy ketske-fú is el-bonthatta vólna kis szarvával. Füz és rakottya vesszöböl fontuk-bé a' falát, 's egy kis fa-rostély vólt az ajtaja. Be édesek vóltak azok az órák, a' mellyeket itt párosan, mint férj és feleség, együtt töltöttünk-el.

DAPHNE.

Kis kertet is fogtam-fel a' házunk megett, jut é még eszedbe? Sásból tsináltuk a' kerítését. Egyszerre meg-ehette vólna egy juh, olyan nagy vólt.

MICON.

Jut eszembe; a' mező és a' rét apró virágit ültetted te belé.

DAPHNE.

Mindég gondoltál te valamit, Édesem! Egy eretskét vontál a' forrásból kertünkbe; gyékény tsatornán folyt az egy vállútskába, 's meg-telve egy jó ital lett volna a' szomjúhozónak. Nézd még most-is meg van a' vállú, amott a' patak szélébe.

MICON.

Áldás nélkül van az a' ház, a' hol nintsenek gyermekek. Te valahol egy reves Ámor képére akadtál. Apolgattad, 's nevelted mint hív Anya. Dió-haj volt a' böltsője, 's danolva altattad a' virág-levelenn.

DAPHNE.

Igen; 's most majd meg-fizeti dajkálkodásomat.

MICON.

Egyszer kákából kalitkát fontam; egy szötskét tettem-belé, 's néked kedveskedtem véle. Ki-vetted belőlle, 's játszani akartál azzal. Meg-fogtad; ő erővel el-akart ugrani, 's az újjod közt hagyta egyik lábát. Reszketve ült kinnyábann egy fűszálra. Nézd, ah nézd szegénykét! mint reszket; úgy é fáj? 's én, én vagyok a' ki kínozlak. – – Igy szóllottál te, 's sírtál szántodba'. O Daphne, mint örültem én érzékeny szívedenn!

DAPHNE.

A' te szíved még érzékenyebb volt, Kedvesem! Az Ötsém két madarat hozott-el egy fészekből. Add nékem azt a' két madarat, így szállál; de nem adta néked. Ezt a' páltzát adom érte; nehéz volt a' fekete hajra ki-vágni fejr levelü ágait. Meg-volt a' tsere, 's tiéd volt a' madár. Gyengétskén tetted-bé tarisznyádba szegényeket, fel-másztál a' fára, 's vissza-tetted fészkekbe. Öröm-könnyek áztatták-meg akkor, Édesem, ortzámat. Ha az előtt nem szerettelek volna is, azólta szeretnélek.

MICON.

Illyen édesek voltak gyermeki napjaink, mikor játékból férjed, te pedig feleségem voltál.

DAPHNE.

Ősz esztendeimbe' sem felejttem-el.

MICON.

Be böldegok lesznek, Kedvesem, napjaink, majd ha a' jövő Hóbann, úgy rendelte azt az Anyád, Hymen valósággá teszi azt, a' mi eddig gyermeki édes játék volt.

DAPHNE.

Ha áldást botsátnak ránk a' jó Istenek, nem lessz böldegobb egy bokor, mint én és te!

A' TSÓNAKÁZÁS.

Indúl a' Tsónak, melly Daphnét
 Közzülünk el-viszi.
 Ó hogy azt tsak a' Szerelmek
 'S a' lány Szellők hajsák!

Habok, öleljétek körül!
 Mert majd, ha szép szeme
 Szaladástokonn tévedez,
 Rám fog emlékezni.

A' part' tsendes árnyéki közt
 Zengjen a' tollas Nép;
 'S a' víg tsere 's a' mozgó sás
 A' gyepre tsalja-ki.

Te az alatt maradj simán
 Tsendes Tó, míg ki-lép;
 'S vigyázz reá, mert még szebb Lyány
 Nem ült a' hátadonn.

Tiszta, mint a' Nap, melly magát
 Tükrödbe tsudálja,
 Szép, mint Vénus, mikor fejér
 Tajtékból először

Lépett gyöngy-ház szekerére. – –
 A' Vízi-Istenek,
 El-hagyták játékokat, el
 A' Tenger' Nympháit.

Nem nézték az el-sárgúlttak
 Tsalogatásokat;
 Tsak az Isten-asszonyt nézték,
 Míg a' partra ki-költ.

AZ ŐSZI REGGEL.

A' jókor fel-költt Nap ragyogva emelkedett-fel a' hegyenn, 's vídám őszi napot ígért, midön Mícon ablaka' rostéljzatjához állott. Már égett a' Nap a' verhenyeges, zöld és fakó szőlő levelenn, melly, a' tsendes reggeli szellőkkel játszodozván, az ablakot bé-futotta. Tiszta vólt az ég, köd feküdt a' völgyenn mint valamely tenger, 's a' magassabb halmok szigetek gyanánt ütötték-ki belölle magokat füstölgő kalyibájjokkal

's őszi tarka ékességekkel, a' nap-fényenn. Fakóan állottak az értt gyümölnsel megterheltt fák egymás-mellett a' leg-kedvesebb egyveledésbe', 's igen kevés maradt közölök zölden. Víg örömmel nézett-le a' szélesen el-terjedtt vidékre, hallgatta a' tsordák víg bögését, a' Pásztorok' sípolását messzinnen és közelebről, 's a' tsevegő madarak zengését, mellyek magasan kergetöztek a' tiszta levegőbenn, 's majd megint az alatta való ködbe sillyedtek. Álmélkodva állott így sokáig. De most szent buzgósággal vette-le faláról Lantját, 's így énekelt:

„Bár tsak, jó Istenek, ó bár tsak ki-önthetném elötökbe háládásomat! Meg-értt szépséggel ragyog minden; mindent, mindent bé-árasztott az áldás. Bőség uralkodik mindenfelé és vígaság; 's a' gyümölnsöt hozó fáról, 's a' meg-rakott szőlő-vesszőről az esztendő adománnya mosolyog. Szép, szép az egész vidék az ősz gazdag ékességében¹¹.

Boldog az, a' kinek ártatlan lelkét el-követett gonoszság nem mardossa; a' ki megelégedve él a' néki jutott áldással, 's a' hol tőlle ki-telik, mással jól téssen. Örömmre vírasztja ötet jókor a' reggel, tellyes egész napja vígasággal, 's édes álommal száll rá az éj. Tsendes szíve a' leg-kissebb örömet is érzi. Gyönyörködteti ötet az esztendőnek minden tseréje, minden ajándéka a' Természetnek.

De kétszerte bóldog az, a' ki bóldogságát olyan feleséggel oszthatja-fel, kit szépség és minden egyéb tökéletesség ékesít; olyan feleséggel, mint te, édes Daphném. Miólta Hymen bennünket öszve-kötött, édesebb nékem minden bóldogság; azólta olyan életünk, mint két egymáshoz illő Síp, melly kétféleképpen játszik édes hangokkal egy éneket. Nem díszteleníti-el kellemetes hármóniáját semmi illetlen hang; 's öröm szállja azt meg, a' ki hallja. Árult é el valaha szemem olyan kívánságot, mellyet bé nem töltötél? Kóstolt-é szívem valaha olyan örömet, mellyet te a' te örömed által édesebbé nem tettél? Késért é valaha bánkódás karjaid közzé, hogy azt nyájas mosolygásod, mint a' Nap a' tavaszi-ködöt, azonnal el nem oszlatta? Akkor szállott az életnek minden gyönyörüsége alatsony kunyhómba, mikor te Menyasszonyi-koszorúddal léptél-bé küszöbömön. Kegyes Házi-Isteneim mellett fogtak örökös lakó-helyet a' munkás tsínosság, takarékos rend-tartás, öröm és kedv minden fel tételinkbenn; 's az Istenek mindegre áldást botsátanak, valamihez te nyúlsz.

Úgy van! miólta te vagy Kunyhóm' áldása, kétszeres ékkel díszesül minden. Áldás van a' kunyhómön, áldás a' nyájamön, 's mindenemenn, a' mit ültetek és bé-takarítok. Víg minden munkája napomnak; 's mikor el-fáradva térek nyúgodalmas fedelem alá, mint enyhíti nyájas apolgatásod lankadtságomat! Szebb azólta a' tavasz, szebb a' nyár és az ősz; 's midön télbe a' fergeteg ostromolja kis kunyhómat, akkor a' kandalló előtt, nyájas beszéllgetések 's házi foglatosságok alatt érzem ölelgetésid közt a' tsendes élet' kelemetességét. Ha veled vagyok bízvást versenghet a' pusztító szél, bízvást zavarhat-öszve mindent a' zúzmaráz. El-zárva érzem én előlle kelemetességed'.

Bóldogságomat ti tészitek tökéletessé, gyermekeim, szép alakok! Anyátoknak igaz képei! Mitsoda áldás, mitsoda öröm nevelkedik bennetek számomra! A' vólt az első szó, mellyet Anyátoktól tanúlatok, hogy szerettek engem'. Egészség és gyönyörködtető vídamság nevedik bennetek; 's kedveltető kelemetesség van minden játéktokbann. Öröme vagytok ifjúságomnak, 's bóldogságtok' szemlélese agg esztendeimet fogja gyönyörködtetni. Mert mikor víg tsátsogással vártok haza a' küszöbön, a' mezőről

¹¹ ékességében

vagy a' legeléstől, 's által-ölelvén térdemet, gyermeki örömmel vészitek ajándékimat, gyümölsöt, vagy amit legelés-közben faragtsálok, ásótskát, gereblyétskét, mellyel gyermeki munkábann gyakoroljátok magatokat; ó mint örvendeztet engem' akkor ártatlan örömök. Édes örömmel sietek olyankor, ó Daphne, ki-terjesztett karjaid közé; te pedig meg-illetődve tsókolod-fel ortzámonn le-folytt öröm-könnyeimet."

Ekkor hozzá ment Daphne, 's egy pár kellemetes gyermeket hozott karjainn. Szép vólt nedves ortzáival, mint a' harmatos reggel. Ó be bóldog vagyok én, Édesem, így szólla fuldokva; nézd, köszönni jövünk, hogy ennyire szeretsz!

Által ölelte mind hármokat. Nem szóllottak; tsak érzették bóldogságok' tökéletességét; 's a' ki látta vólna őket, el-lágyúltt szívvel érzette vólna, hogy a' kiknek szívek tiszta, bóldogok.

A' SZEGFŐ

Egy szegfő van a' Daphne kertjébenn, közel a' sövényhez. Fel 's alá járt a' kertbenn, 's meg-állott a' szegfő mellett; szép piros tsíkokkal nyitott egy rajta ki. Mosolyogva értette azt gyönyörű ortzájához, 's szívta szép illatját. Önként simúlt szátskájához a' szegfő. Meleg pirosság borította-el képemet, mert ezt gondoltam: ó ha én simúlhatnék úgy szátskájához! Ki-ment a' kertből Daphne, én pedig a' kerítéshez állottam. Letörjem-é azt a' szegfőt, mellyet ortzájához értete? inkább fog az frissíteni engem', mint a' virágot a' harmat. Már a' kezembe' vólt, 's le-akartam szakasztani. El-vigyem-é azt a' szegfőt, a' mellyet ő szeret? mondám. Nem, majd meljéhez fogja azt Daphne ültetni, 's úgy hat-fel illatja szép képéhez, mint a' Vénus óltáráról az Olympusra a' tömjén.

A' FOGADÁS

Nymphák, tegyétek gyógyítóvá forrástok szent vizét, midön láb-száramról mosom a' vért, melly a' sebemből folyt! Ó tegyétek gyógyítóvá, Nymphái ennek a' forrásnak! Nem versengés, nem harag ontotta azt. Az Amyntás fia egy farkas' körme közt sikóltott a' ligetbenn. Sikóltott, 's ó hála az Isteneknek! egyszerre mellette termettem. Már szédült sujtó tsapásim alatt, midön lapotzkámba kapott. Nymphák, ne tulajdonítátok vétkül, hogy tiszta forrástokat zavarom véremmel, melly a' sebemből folyt! Hólnap reggel egy ketske-fiat áldozok-meg partotokonn, – – fejiért, mint a' fris hó.

A' ZEPHYRUSOK.

ELSŐ ZEPHYRUS.

Mit repdesel haszontalan itt a' rósa-bokronn? Jer', repülj vélem az árnyékos völgybe; ott Nymphák fürdenek.

MÁSODIK ZEPHYRUS.

Nem, én nem repülök véled. Repülj te a' tóhoz, lebegj Nympháid körül; nékem édesbb munkám van. Én itt rósa-harmatbann áztatgatom szárnyaimat, 's kedves illatot szedek.

ELSŐ ZEPHYRUS.

Mi az a' te munkád, a' mi édesbb volna a' Nymphák' játékába való egyveledésnél?

MÁSODIK ZEPHYRUS.

Eggy Lyányka megyen itt el majd az ösvényenn, olyan, mint a' leg-íjabbika a' Gráziáknak. Teli kosárral mennyen minden reggel ahoz a' kalyibához, melly amott a' domb' hátánn áll. Nézd, mint süt a' Hajnal mohos fedelére, ott nyújt ő a' szegénységnek enyhülést, és mindennapi eledelt. Eggy éltess asszony lakik ott, éltess, beteg és szegény; két ártatlan gyermek sírna éhen ágya mellett, ha Daphne nem vígasztalná. Már majd elő-jő, égő szép ortzával, 's könnyekkel ártatlan szemetskéibenn, szánakozásnak 's annak az édes örömmek könnyeivel, hogy enyhítésére lehetett az inségnek. Itt várom ötet bé, a' rósa-bokronn, míg majd elmibe jő. Rósa-illattal 's hívesítő szárnyakkal repülök akkor felé; meg-hívesítem ortzáit, 's könnyet tsókolok szeméből. Nézd ez az én munkám!

MÁSODIK ZEPHYRUS.

Te érdekesz; be édes a' te munkád! Véled áztatom én is szárnyaimat, véled szedek illatot, véled repülök elibe. De -- nézd, a' füzesbe' jön fel-felé; szép ő, mint a' reggel; nyájasan mosolyog ortzátskáinn az ártatlanság, kelemetesség minden enyeltgése. Rajta, már itt van! emeld a' szárnyadat; még ilyen szép ortzát nem hívesítettem!

DAPHNIS, CHLOE.

Jókora reggel ment-ki Daphnis a' kunyhóból, 's öszve-akadt Chloével. Keresve szedett ez virágokat, 's koszorút fűzött belőlök. Harmat ragyogott mindenikenn; 's a harmat mellé könnyek tseppentek szeméből.

DAPHNIS.

Édes Hugom, minek ez a' koszorú? Sirsz? -- ah!

CHLOE.

Te is sirsz, édes Bátyám! De valld-meg, nints' é rá elég okunk? Láttad millyen szomorúan ment-el mellettünk az Anyánk, 's hogy szorítgatta kezünket, hogy fuldoklott, 's el-akarta elöllünk rejteni könnyeit.

DAPHNIS.

Jól láttam. Szegény Atyánk! néki ma rosszabbúl kell lenni, még annál is, mint tegnap vólt.

CHLOE.

Ah, édes Bátyám, ha meg-talál halni! – – Mint szeret bennünket, mint simogat, mikor azt tselekesszük a' mit hágy, és a' mi az Istenek előtt kedves!

DAPHNIS.

Édes Hugom! be szomorú minden körültem! Haszontalan nyalogat a' Báránykám; szegényt, már étetni is el-felejttem. Haszontalan repül vállamra Galambom, hijába' tsókolgatja számat és szemem' körülétét; nints, nints semmi a' mi múlattathasson. – – Szegény Atyánk, ha meg-hal, én is meg-halok.

CHLOE.

Ah szegény Atyánk! tudod a' minap? már ötöd' napja, mikor a' térdére vett bennünket, el-fakadt sírva, 's – –

DAPHNIS.

Ah Chloe! Mikor le-tett a' földre, 's el-halaványodott. Nem bírlok, édes Gyermekeim! rosszul vagyok, igen rosszul, 's el-dült az ágyonn. Azólta mindég fekszik.

CHLOE.

'S mindennap rosszabbul van! – – Nézd, édes Bátyám; mit tettem-fel: Jókör jöttem ma ki a' kunyhóból, hogy friss virágokat szedhessek koszorú fonadékoknak; azután a' Pán képéhez megyek, mert, sokszor mondotta az Atyánk, hogy jó az Isten, 's örömet hallgatja a' kegyes könyörgést. Oda megyek majd, 's áldozatul viszem néki ezt a' koszorút; 's nézd ezt itt a' kalitkamba', – – semmim sints a' mit a' madaramnál inkább kedveljek, – – ezt is meg-áldozom.

DAPHNIS.

Édes Húgom, én véled megyek; várj-bé itt, tsak egynehány pillantásig váraozz. Teli rakom kosaramat a' legszebb gyümöltsel, 's a' galambom' is el-hozom.

Szaladt, 's vissza-tért tsak hamar; együtt mentek a' Pán képéhez, melly egy közel álló dombonn két bik-fa alatt állott. Térdre estek az Isten előtt, 's így könyörgöttek hozzá:

DAPHNIS.

„Pán, kegyes óltalmazója mezeinknek! halld, ó halld-meg könyörgésünket! Mi a' beteg Menalcás gyermekei vagyunk; halld, ó halld-meg könyörgésünket.”

CHLOE.

„Halld, ó halld-meg könyörgésünket, kegyes Pán! fogadd-el gyermeki áldozatunkat! Ezt a' koszorút elődbe tészem-le; ha fel-érhetném homlokodra aggatnám 's széles vállaidra. Gyógyítsd, ó gyógyítsd-meg, jól-tévő Pán, az Atyánkat, 's add vissza nekünk szegény gyermekinek!”

DAPHNIS.

„Ezt a' gyümölcstöt hozom néked, a' leg-édesebbet kertünkből, fogadd, ó fogadd kegyesen! A' leg-kövérébb ketskét áldoztam volna néked meg, ha erősebb nem volna nállam kis gyermeknél. De ha nagyobb leszek, kettőt áldozok minden esztendőbe', hogy meg-tartád az Atyánkat. Ó Pán gyógyítsd-meg a' mi jó Atyánkat!”

CHLOE.

„Ezt a' madárkát áldozom-meg néked, jól-tévő Pán; a' leg-kedvesebb ez mindenem között. Nézd, az újjomra repül, edelt kér töllem; de meg-áldozom néked, kegyelmes Pán!”

DAPHNIS.

„Én pedig néked ezt a' galambot ölöm-meg. Nézd mint tsókol, mint akar vélem játszani; de meg-ölöm néked ötet, könyörülő Pán, hogy meg-tartsad az Atyánkat. Halld, ó halld-meg könyörgésünket!”

„Reszkető kis kézzel akarák a' gyerekek fojtani madarokat; de nyájás szózat hallatszott: »Örömet hallgatják az Istenek az ártatlanság' könyörgését, ne öljétek-meg múlattásgtokat, gyermekek! meg-gyógyult az Atyátok.«”¹²

'S meg-gyógyult az Attyok. Örvendezve gyerrmekeknek kegyességénn, mentek mindnyájan, még akkor nap, Pánnak áldozni; 's Menalcás tökéletes áldással érte-el Unokáit.

ERYTHIA.

MYRSON.

Mennyünk itt a' patakban; a' víz hívesíti lábainkat, felettünk pedig árnyékos fűz és sűgár éger bőltöződik.

LYCÁS.

Nem bánom; ebbe' a' nagy hőségbe' minden a' hívest keresi.

MYRSON.

Mennyünk addig, a' hol a' patak szakad; kedves ott az ülés és híves, 's úgy tetszik, mintha a' hód-világonn úsznál a' folyóban.

LYCÁS.

Hallgass! már hallom az omló víz' zúgását. Mintha minden állat itt keresne enyhülést. Mitsoda dongás-bongás, mitsoda sziszergés járja keresztül ezt az árnyéket! Ez a' kis ér – – talám ugyan kalaúznak akar lenni? milyen játékosan hempelyeg egy köröl

¹² „Örömet – Az áttekinthetőség kedvéért az idézet belüli idézést egyértelműen jelezzük az elején és a végén.

más köre. – – Hát itt! nézd mint süt a' Nap' fényes sугára ebbe' a' komlóval bé-futott odvas füzbe. Eggy kis bárány feküdt belé, lásd be rendes nyugvó helyet keresett magának!

MYRSON.

Mindent látsz, tsak azt nem, hogy ott vagyunk, a' hol akarunk lenni.

LYCÁS.

Az igaz; Istenek! ó Pán, be gyönyörü hely ez!

MYRSON.

Mint az ezüst lepel, mellyet tsendes szellő fúvall, úgy borítja-bé a' szakadó patak az alatta való üregséget; koszorú formán vészi-körül az árnyékos bokor. Jer', mennyünk alá az üreg kösziklába.

LYCÁS.

Kívánatos borzadással lep-meg ez a' híves setétség. Mint szakad zajogva előttünk a' víz! Pertzegő tsepjei úgy tsillognak a' nap-fényenn, mint a' tűz-szikrák.

MYRSON.

Ide ülünk a' magassabb kövekre; puha moh nőtte-bé őket. Lábunk szárazan nyugodhat azokonn, mellyek félig vagynak a' vízbe'; a' le-omló patak pedig híves börtjába zár.

LYCÁS.

Még nem láttam ilyen gyönyöröséges helyet!

MYRSON.

Gyönyöröséges az igaz; 's Pánnak van szentelve. Dél tájbann nem mernek hozzá közelíteni a' Pásztorok; mert azt beszélük, hogy itt szokott nyugodni. Eggy történetet is énekelnek a' patak felöl; ha akarod, el-éneklek.

LYCÁS.

Kényünkre ülünk itt; én erre a' moh-párnára dülök, 's gyönyörködve fogom éneked' hallgatni.

MYRSON.

„Szép vóltál Leánya Éridanusnak! szebb, mint akármelly késéröje Diánnának, ó Erythia! 's noha szépsége még tsak nyíló formán vólt, még félig gyermek, termete sугár vólt már is. Gyermeki ártatlanság mosolygott a' szép ortzánn, 's félénk bátortatlanság szép kék szemebenn; dagadni kezdő melje még tsak ígért tökéletes dombordást. Héví nyárbann üzte társaival a' nagy hegyekenn az özeket, 's lankadtan 's szomjúhozva szaladt eggy forráshoz. Kezeit hívesítgette benne, 's meg-mosta szép ábrázatját; azután eggy ital hideg vizet merített, 's fel-szörbölte kis szájával. Le-hajlott a' forrásra, 's nem tartott semmi veszedelemtöl; de Pán a' szomszéd bokorból látta-meg, 's a' sze-

relem hírtelen lángot vetett szívébenn. Láb-hegyenn tsúszott lassan hozzá, de el-árulta háta megett a' fü-mozgás. Meg-ijedve pattant-fel a' Lyány a' forrásról, 's ki-tsavarta magát a' nagy kívánság miatt reszkető inas karjai közzül. Lapotzkája már érzette hozzá értt testének melegségét; bé-fogta volna egy rósa-levél a' mi közöttte 's a' Pán karja közt volt. Gyorsan ugrotta-által a' patakot; könnyü volt mint az öz, az ijedés még gyorsabbá tette. Így futott; Pán szaladt utánna; úgy futott mint a' sebes szellő a' kalász fejekenn; de meg-borzadva állott-meg egyszerre. Egy szörnyü köszirt' párkányára jutott, sikóltva tekintett hátra, 's iszonyodással nézett-le a' mélségbe. Ekkor jajgatva kiáltott-fel: O Diánna, Védelmezője a Szüzeknek! ó szabadíts, kérlek szabadíts-meg, hogy fajtalan kar ne ölelje által szüz tetemimet! Szabadíts-meg ó Diánna! Védelmezője a' Szüzeknek! – – Már nyomába' volt az Isten; Erythia már érzette lehelletét, most pedig már ölelő karjait is. De a' szerelmet útálló Isten-asszony meg-hallotta kiáltását a' kétségbe-esettnek. Víz tsorgott-le az ölelő karonn, és a' hozzá szorúltt meljenn, 's forrássá olvadt ölelgetési közt; úgy olvadt, mint a' tavaszi hó a' barna köszirtonn; olvad, tsorog karjairól, le-fut a' lábánn, a' fűvönn, le-szakad a' párkányról, 's már a' völgyenn tsapong. Eként támadt Erythia, ez a' tiszta forrás.”

MYCON.

Milétusról jövének, Mílon és én, áldozatot nyújtani Apollónak. Még messzire láttuk a' dombot, mellyenn Temploma ragyogó oszlopokonn áll, 's borostyán ligetéből magosan üti a' kék égbe magát; túl rajta a' tenger tsillámlott-el szemünk előtt. Dél volt, 's talpukat a' homok, fejünket a' Nap égette; felettünk állott éppen, úgy hogy homlokunkonn lévő haj-fürtjeink egész képünket árnyékbann tartották. Pihegve szaladt a' gyék az út mellett a' farkas alma alá, 's a' ptrütsök nyögve szisztergett a' meg-asszott fübenn a' le-hullott levelek alatt. Minden lépésünk alól meleg por szállott-fel, szemünket ette, 's ki-száradtt ajakinkra ült. Így mentünk tikkadva: de meg-hosszabbítottuk lépésinket, mert sűrű fákat láttunk az útonn magunk előtt; fekete volt az árnyék alattok mint az éj. Kedves borzadással léptünk a' kies hívéssége. Egyszerre töltött ránk enyhülést ez a' gyönyörű hely. A' gallyas fák széles víztartót fogtak-körül, mellybe a' leg-tisztább forrás tsorgott, 's az értt gyümölsel rakott ágak tsak nem belé függötenek; alattok pedig apróbb termő bokrok állottak, szederj, köszméte és tengeri szőlő. A' forrás egy sír-oszlop zámolyából tsorgott-ki 's azt virágos folyóka, ságár repkény és fel-nyúló téli-zöld inak szötték-bé. Istenek, így kiálték-fel, be gyönyörű ez a' helye az Enyhülésnek! áldott légyen a' Jóltévő, a' ki ezt az árnyéket ültette; talám ugyan az ő tetemi nyúgosznak itten. Nézd, monda Mílon, itt, a' folyóka virági alatt a' koporsó homlokánn metszett betüket látok; talám meg-fogják nekünk mondani, kitsoda az, a' ki az útas' enyhülése felől gondoskodott. Félre vonta botjával az inakat, 's ezt olvasta:

„Itt nyugszik a' Mycon Hamva! Jótétel volt egész élte; jót kívánt hólta után is tenni, 's ide tsalta ezt a' forrást, 's körül ültette gyümölsel.”

Áldott legyen a' te Hamvad, te Jól-tévő, mondám; áldottak a' tiéid, a' kik tölled elmaradtak. – – Ekkor valakit hallánk felénk közelíteni a' fák alatt; egy szép Menyetske volt az, ságár termettel, 's ártatlan ortzával. Korsó fityegett karjánn; meg-meríteni hoz-

ta azt. Isten hozott, úgymond ez alá az árnyék alá, kedveltető jósággal; ti idegenek vagytok; talám ugyan el-fárasztott a' hosszú út a' meleg verő-fényenn. Szólljatok, enyhüléstekre még ezennkívül valami a' mit találatok, szólálhat-é?

Áldott légy, felelénk, jó Menyetske! Nints egyébb enyhülésre szükségünk; édes enyhülést adott ez a' forrás, ez a' gyümöls, ez az árnyék minékünk. Tisztelet támad bennünk az eránt a' Jóltévő eránt, a' kinek hamva itt nyugszik, a' ki az Útasok' szükségeiről illy munkásan gondoskodott. Te ezenn a' tájonn lakol, 's esmérted ötet; beszéld-el az alatt míg ez a' szent árnyék hívesít, beszéld-el, ki volt ez?

A' Menyetske a' sír zsámolyához tette-le a' korsót, meg-dült mellé, 's így kezdé nyájasan beszédét:

Ez Mycon volt; félte az Isteneket, 's leg-nagyobb öröme az volt, ha mással jól-tehetett. Nints ezenn a' környékenn egy Pásztor is, a' ki háládatossággal 's szeretettel ne hirdesse emlékezetét; nints egy is, a' ki jó-tételeit öröm-sírással ne emlegesse. Én magam is, én is néki köszönöm, hogy most a' leg-bóldogabb asszony vagyok, (ekkor ragyogni kezdettek könnyei) felesége a' fiának! – Az Atyám meg-hólt volt, 's inséggel tellyes szegénységbe' hagyta az Anyámat. Magunk' meg-vonva, kézi-munkánk 's istenfelő jótétemény által éltünk egy napról más napra; 's a' kegyesség és fedhetetlen élet volt minden gazdagságunk. Két ketske táplált tejével, 's egy kis fás-kert gyümölsével. Nem soká laktunk ebbe' a' nyúgodalomba'; az Anyám is meg-hólt, 's árván hagyta gyámoltalan fejemet. De Mycon meg-szánt, bé-vett az házához, rám bízta a' gazdasszonykodást, 's Atyám volt inkább, mint Uram. A' fia, a' leg-szebbik, a' leg-jobbik minden Pásztori közzül ennek a' vidéknek, látta, hogy hív munkásságom 's szemes gondosságom meg-érdemli szerentsémet; látta azt, 's meg-szeretett, 's értésem-re adta, hogy meg-szeretett. Mit érzettem magambann, magamnak se örömet vallom. Dámon, Dámon, felejtse-d-el szerelmedet! nékem az is elég szerentse, hogy szolgáló lehetek az Atyád' házánál. Erre kértem mindég; de nem felejtette-el szerelmét. Egy reggel éppen a' nyáj' le-nyírt gyapját etseteltem a' pitvarbann. Bé-lépett Mycon, 's mellém ült a' napfényre. Mosolyogva nézett sokáig rám. Lyányka, így szólított sokára meg, a' te jámborságod, serénységed, 's magad-viselése nékem nagyon tetszik; te jó gyermek vagy, 's ha az Istenek akarják, én téged' bóldoggá teszlek. – Lehetek é én bóldogabb, édes Uram, mint most? ha érdemesnek tartasz jóvoltodra! Így szóllottam néki, 's a' háládatosság' könnyei tsepegtek-le ortzáimonn. – Lyányka, monda erre, én a' Szüléid' emlékezetét örömet tartanám-fel; szeretném hanyatló napjaimbann bóldognak látni veled a' fiamat! Ő téged' szeret; valld meg nékem, lehetsz é te az ő szerelme által bóldog? – El-ejtette kezem a' munkát, 's reszketve 's el-pirúlva állottam előtte. Meg-fogta kezemet; hát lehetsz é, kérdé ismét, bóldog a' fiam szerelme által? – Le-borúltam lábához, 's néma örömmel szorítottam kezéhez nedves ortzámat; 's a' napság ólta a' leg-bóldogabb feleség vagyok. Ekkor meg-törlé könnyező szemét. – Ez az, monda továbbá, a' ki itt nyugszik. De, miként tsalta ide ezt a' forrást, 's miként ültette ezt az árnyékot, azt akarnátok, úgy é, tudni? Imé, el-beszéllem:

Halála felé, gyakorta járt ide, le-ült az út mellett, köszöntötte az idegen Bújdósót, 's enyhülést nyújtott az el-fáradtnak 's a' szegénynek. Hát ha híves árnyékot ültetnék ide, 's egy híves forrást vezetnék az árnyékba? Messzire nints se árnyék, se forrás. Így enyhíteni fogom, ha már régen meg-leszek is halva, az el-fáradttakat, és azt, a' ki a'

hőségbe' eped. Igy szólla, 's a' leg-hívesebb forrást vonatta ide a' mezőről, 's gyümölszözö fákat ültetett körülte, mellyek egymás után, korántabb vagy későbben, érnek. Vége volt a' munkának; el-ment az Apolló Templomába, áldozatot mutatott-bé az Istennek, 's így könyörgött hozzá: Botsáss áldást ültetésemre; híves árnyékbann pihenhet így a' jámbor idegen, a' ki messziről jön Templomodba!

Kegyelmesen hallgatta-meg az Isten a' könyörgést. Jókor reggel ébredt-fel más nap 's ki-nézett az útra, -- 's ímé! a' hová tsemetéket ültetett magasra nyúltn fákat látott. Istenek, így kiálta, mit látok! Fiaim, szólljatok, álmodom é? Imé, a' mit tegnap ültetem, nagy fákká látom vonakodva! -- Szent álmélkodással mentünk ekkor mindnyájan árnyéka alá; sугáran állottak felettünk a' fák, 's messzire nyújtották-ki erős ágakat; 's a' meg-értt gyümöls' terhe a' virágos fü-szálig görbítette. Ó tsuda, így kiálta az Öreg, reménységemenn felül járhatok árnyékábann még magam is. Áldoztunk az Istennek, a' ki könyörgését kívánsága felett tellyesítette-bé. De ah! ő nem sokáig járhatott ebbenn az árnyékbann; tsak hamar azután meg-hólt, 's ide temettük ötet, hogy minden, a' ki enyhülést vész' árnyékábann, áldja szent emlékezetét!

Igy beszéllte ezt az Asszonyka. Illetödvé áldottuk hamvait ennek az Igaznak. Édes enyhülést adott nekünk a' forrás, édest az árnyék; de még édesebbet az, a' mit nyájasan beszéltél. Áldás szálljon reád! -- Igy szóllánk, 's szent elmélekdedések alatt ballagtunk az Apolló Temploma felé.

THYRZIS.

Hijába', így panaszlotta Thyrszis fájalmát, nékem ugyan hijába' lebeg, kegyes Nymphák, kellemetes híveség ebbenn az árnyékbann, hol ti, bóltos bokrok közt öntitek forrástok' vizét. Epedek, mint az el-fáradt eped a' nyár' hőségébenn. A' domb' alljänn ültem a' minap, mellynek tetejénn a' Chloe kalibája áll, 's tsendes dalt éneklék, az Ecchó előtt, el. Felül a' dombot egy gyümölszös tartja árnyékábann, 's azt Chloe míveli; mellettem pedig a' patak zuhogott le-felé a' gyümölszösből, mellynek virágos szélénn néhánykor nyúgodni szokott, 's kezét 's ortzáját mossa. Egyszerre hallám-meg az ajtó-rekesz' nyiszorgását. Maga lépett-ki a' kertből; egy tsendes Szellő lebegtette szöke haját, 's könnyü öltözetét. Be szép -- ó be szép volt! Rendes kosárka függött egyik karjänn, teli ragyogó gyümölszel, 's szemérmtesen, még ott is a' hol semmi lesöt nem vél, fogta a' másikkal ifjú mellyénn öszve ruháját; mert azt a' játékos Szellő fel-fedezte volna; de az helyett térdéhez 's véknyához szívta-bé magát, 's lassú tsapkodással repdesett hátúlra véle. Igy ment-el felettem a' bértzenn. De két alma kiesett a' kosarából, le-gördült a' dombonn, egyenesen, egyenesen hozzám, mintha Amor arányzotta volna. Fel-vettem őket, 's a' számhoz nyomtam; 's úgy vittem-fel a' dombonn, 's vissza-adtam néki, de reszketett a' kezem; szóllni akartam, de tsak sohajtanom lehetett. Chloe le-sütötte a' szemét, 's lassú pirosság lepte-el szép ortzáját; nyájás mosolygással 's pirossabban adta a' szép almát nékem. Rebege állottunk -- ah mit nem érzettem! -- egymás mellett. Ő lassú lépéssel indult a' kunyhó felé. Rá-szegzett tekinteteim el-nem fordúlva néztek utánna; késelve nézett vissza és nyájasan, midön bé-lépett a' küszöbönn; 's ha nem láthattam is, szemem még is a' küszöbönn

függött. Ekkor le-indúltam, reszketés állott térdeimbe, a' dombonn. Ah, ne hagyj-el kegyes Ámor, a' mit azólta érzek, nem alszik soha el szívembe'!

ÁMORHOZ.

Ámor, hitetlen Ámor!
 Még tavasz' elejénn
 Építettem én tenéked
 Óltárt a' kertembenn;
 'S rósával 's myrrthus ággal
 Kerítettem körül:
 'S nem vólt é minden reggel
 Harmatos bokréta
 Szent óltárodra téve? --
 Hijába' vólt minden!
 Már tépi a' dühös szél
 A' fák' harasztjait,
 'S Phyllis kegyetlen még is,
 Mint tavasz' elejénn.

DAPHNIS.

Tsendes éjjel tsúszott Daphnis Kedvese' hajlékához, mert a' szerelem el-üzi az ál-mot. Tisztán ragyogtak a' tsillagok az egész kék égenn el-szórva; tsendesen fénylett a' Hóld a' fák' fekete árnyéki közt; el-hólt minden, 's rémítette a' szemet; el-szunnyadt minden foglalatosság 's minden világ el-aludt. Tsak a' hóld' szikrái játszottak a' hempelygő, patakokonn, és valami különös bogaratska a' setét homálybann. Így ült ő andalgó örömbenn által ellenbe' a' kunyhóval, 's szemeit Kedvese' kamarájának ablaká-ra függesztette. Félig vólt az meg-nyitva a' híves szellőknek 's a' hóld lassú világának. Gyenge hanggal kezdé ekkor el ezt a' dalt :

„Édes legyék álmod, te, Kedves! elevenítő mint a' reggel' harmatja! Puhán feküdj és tsendesen, mint a' harmat-tsepp a' liliomokbann, midön szálát semmi lehellet nem ingadoztatja, mert tsendes az ártatlanság' nyúgodalma. Tsak víg és kedves álmok repdesenek körülte! Szálljatok-le hozzá, édes álmok; a' hóld' sűgárinn szálljatok-le hozzá! Víg környék nyúljon-el tsak szeme előtt, mellyenn hó-szín juhok legelnek; vagy úgy tessék néki, mintha tsendes sípok' zengése szállamlana-meg, mint mikor azt Apolló fújja a' magános mezönn. Vagy azt gondoltassatok véle, hogy tiszta forrásba' fürdik, 's felette rósa és myrrthus szövi egybe magát, el-rejtve minden szem elöl, tsak a' parányi madárkákétól nem, kik minden ágonn zengenek körülte. Vagy azt gondolja, hogy a' Grátziákkal múlat; azok Társoknak, Kedveseknek nevezik; együtt széd vélek virágokat a' gazdag rétekenn, 's azok a' koszorúk, a' mellyeket ő köt, a' Grátziáké; a' kit pedig a' Grátziák kötnek, az övé. Vagy a' fák árnyékibann vezéreljétek ötet, édes illatú bim-

bók közt. A' kis Szerelmek körülte seregeljenek, mint a' parányi méh; üzzék és kergesék egymást; tíz egy jó-szagú alma' terhét emelje; más sereg egy gerézd szőlővel repüljön felé; a' többiek virágok közt játszódnak, 's tolljanak jó szagot reá. Akkor jöjjön elibe Ámor, ív és tegez nélkül, hogy meg ne rettenjen, az árnyékok alatt; de minden kellemetességgel. Mutassátok néki az én képemet is, mint állok epedve előtte; mint sütöm-le el-pirúlva szememet; 's sóhajtásim miatt akadozva miképpen vallom-meg, hogy epedek szerelmembe'. Még nem merem azt néki meg-vallani. Ó, ha sóhajtás emelné-fel álma alatt meljét! ha el-mosolyodna 's gyenge mosolyodásai között el-pirúlna! – – Bár olyan lehetnék, mint a' juhász Apolló! bár édesebb volna énekem a' fülemüljénél! 's ékesítene minden dísz, minden tökéletesség; hadd érdemelhetném szerelmét!”

Így éneklét ő; 's vissza-tért a' hóld-világban kunyhójához. Bízató álmok tették néki édessé az éj' hátra lévő részét. – – Reggel fel-felé hajtotta nyáját a' dombon, hol Kedvesének hajléka az út mellet áll. Késelve mentek juhok, 's mind a' két felől tépték az út-szélen a' füvet. Legeljetez juhok, 's kis bárányok! sehol sintz jobb ízű fü. Szebben nő minden, a' hová tekint, a' hol ő jár, virág terem. – – Így szólla, midőn Kedvese az ablakhoz állott. Szép ortzájára sütött a' hajnal. Jól látta a' Pásztor, mint mosolygott rá, 's hogy elevebb pirosság terjedett-el szép képénn. Késelve 's dobogó szívvel ment-el mellette. Édesen köszönt néki a' Lyány, 's édesen nézett utánna, mert értette éjjeli dalját.

THYRZIS ÉS MENALCÁS

THYRZIS

Áldozatot vivék Ámornak a' kis márvány Templomba. Egy új kosaratskát függesztettem néki fel a' myrrthus erdőbenn, 's egy friss koszorút 's a' leg-jobb sípomat tettem belé. Kegyes Ámor, így fohászokdám, kérlek, segíts szerelmembenn! Ma elmentem a' kis Templom mellett, bé-tértem a' myrrthus erdőbe, 's fel-kerestem a' kosaram', 's gondold, gondold-el, mit láttam! Egy madárka állott a' kosár szélén, 's énekelte. Közelebb mentem hozzá, 's el-repült; belé néztem a' kosárba, 's egy parányi fészek volt benne, 's a' fészekbe' tojászkák voltak, 's az Annyok félve terpesztette-széllyel szárnyait, 's rám tekintetett, mintha kérni akart volna: Fialat Pásztor, kérlek, ne dúld-el majorságomat! A' párja homlokom körül repdesett hajam' fürtjeinn. – El-állottam a' kosártól, 's akkor megint a' szélire repült a' hímje. Víg tsevegéssel örvendeztek együtt, 's el-kezdték az éneklést. – – Most tehát jó Menalcás, te úgy is érted a' jövendőt, mondd-meg nékem, mit jelent ez?

MENALCÁS.

Bóldogúl fogtok ti, te és a' Kedvesed, együtt lakozni, 's gyümölcstöző lessz házaságtok.

THYRZIS.

Segítsenek az Istenek! – Én is úgy vélekedtem; de hallani akartam böltességéd'. Imé, néked adom ezt a' fiatal ketskét, meg ezt a' kanta mézet, édes ez, mint a' Kedvesem szája, 's tiszta, mint a' forrás' vize. Így szólla, 's ugrott örömbenn, mint a' ketske-fiú a' tavasz' harmatján.

DAPHNE

Szép volt Daphne, de szegény; jól nevelte az Anyja, de hamar el-maradt tőle. Szolgálója volt Myconnak, aki egy Mitilénei gazdag Pólgár' jószágát mívelte, 's Daphne nálla nyáját legelt. Könnyező szemmel ment egy nap' Anyja' tsendes sírjához, egy tsésze vizet töltött rá, 's koszorúkat aggatott azokra a' bokrokra, mellyeket maga ületett felibe. Le-ült a' sír mellé, 's így szóllott sírva: Kedves én előttem a' te kegyességédnek, a' te tisztaságodnak a' képe, édes Anyám! te, te tartottad-meg tisztaságomat! Ha valaha el-felejttem intésidet, mellyeket nékem mosolygó nyúgodalommal adtál, 's meljemenn el-dülvén, meg-hóltál; ha valaha el-felejttem azt, millyen istenfélő vóltál, akkor, ó akkor felejtsenek-el engem' is az Istenek! inségbe' haljak-meg akkor, 's kerüljön szent árnyékod! Édes Anyám, te tartottad-meg az én tisztaságomat! Mindent, mindent elő-beszéllek szent árnyékodnak; úgy sints árva fejemnek senkije; a' kinek biztosan tölthetném elibe szívem' titkát. Niciás, a' Mycon Ura, kinek nyáját örzöm, ki-jött a' jószágába, hogy az ősz gyönyörüségeit láthassa. Meg-látott, nyájasan szóllott hozzám, dítserthe legelésemet, szép lánykának nevezett, 's egyet'smást ajándékozott. Istenek! együgyűségembenn, mert mit is tudunk mi mezei lányok? milyen jó, mondám magambann, ez a' mi Urunk! áldják-meg ötet az Istenek! könyörögni fogok érte, úgy is tsak ez az, a' mit én tehetek. Bóldogok a' gazdagok, 's kedvesek az Istenek előtt; de meg is érdemlik, ha olyanok mind, mint Niciás. Így gondolkoztam együgyűségembenn, 's el-néztem, hogy meg-szorítsa kezemet, el-pirúltam, 's nem mertem szemem' fel-vetni, mikor az újjomra egy arany gyűrűt vont. Lányka, ez a' szárnyas gyerek ezenn a' kövonn téged' bóldoggá tesz! Így szólla, 's meg-simogatta piruló ortzámat. Millyen kegyesen bán velem, mintha Atyám vólna! hogy érdemelsz ennyi kegyelmet illyen gazdag nagy Úrtól? Így gondolkoztam együgyűségembenn! de ah! mint tsaltam-meg magam'. Ma reggel a' kertbenn talált, 's nyájasan szorította-meg államát. Hozz, monda, friss virágot nékem a' myrrthus ernyöbe, gyönyörködtetni akarom magam' illatjokonn. Örömmel 's gyorsan válogattam-ki a' leg-szebbeket, 's szaporázott lépéssel szaladtam az ernyöbe. Könnyü vagy, monda, mint a' Zephyrus, 's szebb, mint a' virágok' Isten-asszonya. Ezt mondá, 's – Istenek, Istenek! – még most is reszket minden tagom, – az ölébe rántott, által szorított magához, 's minden késérthető ígérlet 's szerelmes esdeklés folyt ajakáról. Én sírtam, rebegtem, 's erötelen lettem vólna késértésinek ki-állítására, – 's ah! most szerentsétlen, nem ártatlan gyermeked vólnék! El-nézte vólna é kegyes Anyád, így gondolkoztam, hogy tilalmas ölegetés között fetrengj? Így gondolkoztam, el ijedtem, 's ki-fejtettem karjai közzül magam'. Mostan hozzád jövök, édes Anyám, 's a' te sírodonn sírom-ki magamat. Ah miért vesztettelek én, szerentsétlen gyermek, téged' illy hamar el! Erötelen gyenge szál vagyok én, 's oda van a' karóm, mellyenn tartózkodtam. Ezt a' tsésze vizet töltöm-ki tiszta árnyékodnak;

fogadd-el ezt a' koszorút, 's könnyeim' tsejjeit! O ha tetemidhez hathatnának! – Most pedig, halld-meg ezt, édes Anyám! ímé hamvad előtt tészem fogadásomat, melyly itt könnyekkel ázott virágim alatt nyugszik; szent árnyékod előtt tészem azt: Tisztaság és fedhetetlen élet, és isteni-félelem légyen életemnek boldogsága! Bár légyek szegény, de meg-elégedve azzal, a' mi nékem jutott, 's gond nélkül folyjon életem, 's ne kövessék-el semmit, a' mit te nem javallottál volna: úgy én is kedvébe leszek az Isteneknek és a' halandóknak, mert kegyes, igaz és jól-tévő lészek; 's valaha tsendesen 's bátran halok-meg.

Ekkor fel-költ a' sír mellől. A' fedhetetlenség' édes érzése bé-árasztotta szivét, 's szemébenn édes öröm-könnyek ragyogtak. Szép volt ő, mint a' tavaszi nap, midőn lassú eső esik, de a' mellett fénylik a' Nap. Foglalatosságihoz sietett-vissza; de Nicias elibe akadt. Lyányka, így szólította-meg, 's könnyek tsorgottak ortzájánn, ki-hallgattalak az Anyád sírja mellett; ne félj töllem ártatlan Lyányka; hálá az Isteneknek és a' te tisztaságodnak! te meg-mentettél attól a' vétektől, hogy ártatlanságod után tört hányyak. Botsáss-meg nékem, ártatlan Lyányka, botsáss-meg, 's ne tarts új ólalkodástól: bennem is gyöz a' tisztaság. Légy istenfélő, légy tiszta; de légy boldog is a' mellett. Azt a' gyümölsős kertet, és ennek a' nyájnak felét, néked adom. Tégye valamelly érdeemes Társ, a' ki tiszta mint te, boldoggá éltedet! – Ne sírj, szép ártatlan! vedd-el ezt, a' mit szívem néked önként ad, 's bízd rám, hogy felölled ezután is gondoskodjam: más-képpen vég nélkül fogná mardosni lelkemet ártatlanságod' késértése. Felejtsd-el megbántásomat; te, mint valamely Istenség, mentettél-meg a' botlástól!

DAPHNIS és MICON

DAPHNIS.

Nézd, az a' bak ott a' posványba' gázol, 's a' juhok utánna mennek. Métélyt hozó fü terem ott, 's bogarat szörpölnek-fel a' vízzel; jer', hajsuk-ki őket.

MICON.

Az esztelenek! Itt zanót és rozmarín, meg levendula van, 's minden törzsököt repkény borít-el, 's ök még-is a' posványba mennek. De mi is azt követjük sokszor; el-mellőzzük a' mi jó, 's azt választjuk, a' mi ártalmas.

DAPHNIS.

Nézd, mint sillyedez; messzire ugranak a' békák a' káka közzül elölle. Ki innen ostobák! a' hantos partra; Millyen rúttól motskolták-bé fejér gyapokat!

MICON.

Már ki-értetek: legeljetekek itt! – De, Daphnis, mondd-meg nékem, mi az, a' mit amott látok? Márvány oszlopok vagynak el-dülve a' motsárba', 's egészen bé-nötte a' gaz. Nézd, amott egy bólt-darab látszik; de a' repkény-inak tsaknem egészen el-borították, 's minden repedésiből tövisk nevelkedik.

DAPHNIS.

Koporsó-kő vólt.

MICON.

Annak kellett lenni. A' Medentze a' posvány' undokságába dült-el, úgy tetszik, mintha ugrani akarnának a' képek oldalán. Pusztító katonákat mutat, 's vágató lovakat; nézd, patkójokkal mint tapodják a' le-roskadtt embert. Nem lehetett az Pásztor, kinek el-szórtt hamvait vérengző kép zárta-el; nem lehetett az dísze a' környéknek, kinek sír-kövét el-hányva hagyjátok. Kevés áldozatot nyújtottak emlékezetének Unokái; kevés virágot hintettek sírjára.

DAPHNIS.

Fene-vad vólt az! El-pusztította a' termékeny mezőt, 's a' szabad embereket rabjaivá tette. Lovagjainak nyomai le-taposták a' vetést, 's Öseink' meg-hűlt testekkel terítette-bé pusztulásra jutott barázdáinkat. Mint az éh farkas üt a' nyájra, úgy ütött ő azokra az ártatlanokra, a' kik soha se bántották. Így tartotta magát Nagynak vérengzésibenn, márvány palotákban fútt-fel magát, 's az el-nyomott Tartományok' zsákmányiból dorbézolt, 's úgy építette feneségének emlékezetül ezt a' Sarampót.

MICON.

Istenek! mitsoda kegyetlenkedés! – De, nem ostobaság é gyalázatosságnak építeni Sarampót? hogy Unokái se felejtkezzenek átkozni hamvait, ha sarampója mellett el-mennek. Szélyel omolva van már is Sír-köve, 's hamva a' posványba ömlött; a' medentzébe pedig békák költenek. Millyen tsúfosan ül a' vérengző Vitéz' sisakján ez a' kis béka; itt pedig rémitő kardján mint mász egy tsga-fel!

DAPHNIS.

'S mi maradt-meg rettentő nagyságából? semmi egyéb gonoszságnak emlékezetinél, az alatt pedig a' Fúriák mardossák árnyékát.

MICON.

'S nintsen senki, a' ki érette szent fogadást tégyen! – Istenek, be bóldogtalan az, a' ki életét gonoszsággal motskolja-bé! Halála után is utállat emlékezte. – Nem; ha tsak egy gonosz tselekedet el-követésével nyerhetném is meg a' Világ' egész gazdagságát, inkább, inkább örzők két ketskét, tsak hogy híven éljek, 's ne érezzek belső mardossást! Söt az egyikét az Isteneknek áldoznám még meg, 's meg-hálálnám nekik, hogy bóldog vagyok. A' ki gonoszt tselekszik, adj néki bár mindent, még se lessz soha az.

DAPHNIS.

Mennyünk innen, ez a' hely tsak kedvetlen visszás gondolatokat támaszt bennünk. Jer' velem, én tenéked kedvesebb emlékeztető jelt mutatok; azt a' jelt, mellyet egy Igaz, az Atyám,¹³ épített magának. – Alexis, örizz te az alatt a' juhot és ketskét.

¹³ Anyám,

MICON.

Örömetst megyek veled Atyád' emlékezetének tiszteletére, kinek jóságát még most is hirdetik mindenfelé.

DAPHNIS.

Erre Barátom, az ösvényenn a' rétre! itt a' komlóval bé-futott Határ-Isten mellett. Mentek. Jobbja mellett a' keskeny ösvénynek lapotzkájokat verte a' magas fü; balja felöl pedig meg-értt vetés állott, mellynek kalásza felyül-haladta fejeket; 's az ösvény öket gyümölsöt termő fák' árnyékiba vezette, 's ezeknek közepébenn tágas kunyhó állott. Asztalt tett Daphnis az árnyékbann barátja elibe, 's egy kosár meg-értt gyümölsöt, 's egy korsó híves bort tett rá.

MICON.

Mond-meg, hol az Atyád sírja, hogy az első tsésze bort árnyékának töltssem?

DAPHNIS.

Ide Barátom, ebbe a' nyugodalmas árnyékba öntsd azt. Ezt építette ö emlékezetül a' mit itten látsz. Pusztá vólt a' vidék; szorgalma tette ezt termékennyé, 's ezt a' gyümölsötöző árnyéket kezei ültették. Mi gyermekei, 's a' mi késő Unokáink áldani fogjuk emlékezetét, s mind azok, valakikkel áldásinkból jól tészünk; mert az áldása ennek az Igaznak, mezeinkenn, árnyékinkonn, 's rajtunk nyugszik.

MICON.

Te Igaz, ez a' tsésze, mellyet sírodra töltök, néked van szentelve! -- Ditső Sírhalom, melly áldást és eledelt nyújt az érdemes Maradékknak, 's halála után is jól-tesz.

DAPHNE ÉS CHLOE.

DAPHNE.

Meleg van még is, pedig hanyatlik a' Nap; még minden fűszál eped: mennyünk-le a' víz szélire, tsendes habotskák tsapkodják azt. Híves van ott a' le-fityegő ág alatt.

CHLOE.

Menny Daphne, én követlek: de menny elébb; a' gally a' szemem közzé vág.

DAPHNE.

Minő tiszta itt a' víz! minden követkskéjét láthadd fenekénn; be lassan, be tsendesen foly! Segéljetek jó Nymphák! én le-vetkezem 's egész nyakig belé vetem magam' kies hívésségébe!

CHLOE.

Hát ha valaki jön, ha valaki meg-lát!

DAPHNE.

Nem vezet ide semmi ösvény, egészen bé-kerít a' sűrű gaz, 's az az alma-fa, melly a' partról a' vízbe függ, zöld bóltozatjával borít-el. Zöld bóltba vagyunk itt el-rejtve, el-zárva minden szem elől. Nézd tsak, itt, meg amott nyillik-meg a' sűrű levél a' Nap' sugárinak; 's megintlen bé-vonnya magát.

CHLOE.

Legyék hát; a' mit te mersz, én is rá vetem magam'.

Le-vetették a' Lyánykák öltözeteket, 's kedves borzadással léptek a' víz' hívésségé-be. Örvendező habok ölelték-körül gömbölyü térdeket 's fejér tzombokat; 's le-ültek a' víz alatt fekvő kövekre.

DAPHNE.

Meg-frissülve vagyok egészen. -- Mihez fogjunk itt? kezdjünk egy éneket!

CHLOE.

Balगतag! éneket kezdeni; tám hogy meg-halljanak.

DAPHNE.

Fetsegjünk hát! Beszéld-el valami titkod'.

CHLOE.

Valami titkomat?

DAPHNE.

Igen, igen! valami kedves titkodat; te beszéld-el elébb, azután én beszéllem az enyímet!

CHLOE.

Tudnék én egyet; egy igen szépet, de --

DAPHNE.

Én úgy tudok hallgatni, mint ez a' bokor.

CHLOE.

Legyék hát! -- A' minap a' dombonn vezettem-le arra a' rétre nyájamat, mellynek szélét a' tenger mossa. Egy magas tseresznye-fa áll, tudod azt, a' domb' közepénn. -- Mikor már -- -- de van é eszem? a' leg-nagyobb titkomat beszéllem néked el.

DAPHNE.

Leg-nagyobb titkát beszéllem-el szívemnek azután majd én is.

CHLOE.

A' mint tehát az ösvényenn le-felé mentem, egyszerre egy kedves éneket hallok. Meg-rezzenve állottam-meg, körül-néztem mindenfelé, de senkit, senkit se tudtam meg-látni. Tovább mentem, 's mindég közelébb jutottam az énekhez. Megint mentem, 's már a' hátam megett volt, mert el-haladtam a' tseresznye-fát, mellynek tetejénn az ének zengett. De mit éneklett, azt el nem mondom, pedig tudom szóról sóra.

DAPHNE.

El-kell mondanod; itt ebbenn a' magános bokorbann nintsen semmi titok, 's mi Leányok a' fürdés alatt mindent ki-vallunk egymásnak.

CHLOE.

Szemtelenül kell tehát élő-beszélnem díseretemet: de tudod, hogy a' fiatal Pásztorok érdemünk felett dítsérnek mindég. -- A' mint a' dombonn végig mentem, (már érzem, hogy a' pirulás el-borítja ortzámat) Kitsoda az, a' ki sűgár deliséggel mengyen végig a' dombonn? így kezdődött az ének, mondjátok-meg tsendes Szellők, kik hajával 's repdeső öltözetével játszodtok! kitsoda az? egyike talám a' Grátziáknak? Ha az, bizonyosan a' leg-kissebb és leg-szebb. Illatozó levendula 's sárga boglárkák simúlnak gyenge lépési alá. Miként hajlik a' kis harangotska 's a' tsillag-virág az út' szélénn kis lába' tsókjára. Le-szedem azokat, mellyek lábád' tsókolták, vagy a' mellyeket sarkad el-taposott; két koszorút fűzők belöllök, az egyikét haj-fürtömre, a' másikat Ámornak. Mint tekint széllyel fekete szemekkel! O ne rebeg; nem vagyok én orv-madár, sem egy azok közzül, mellyek veszélyt jövendölnek. De hogy tovább tartóztathatnálak, ó bár olyan vólna énekem mint a' tsalogányé, vagy a' fülemiléjé a' szép fényes éjjel! mert nem gyönyörködik abbann a' tavasz úgy, mint én a' te szépségedbe. Ne siess innen el hamar! Töviskek, hajoljatok félre, ne sebzétek meg kis lábát!¹⁴ tsak öltözetébe akadhattok, hogy a' Kedves itt múlasson. De ah! siet töllem; a' kis napnyúgoti Szellők ellene szegeznek kedvemre magokat, de tsak ruhája repdes vissza-felé, téged félénk Lyányka, téged' nem tartóztathatnak. A' leg-szebb szemeit ennek a' tseresznye fának le-tépem 's ablakodra akasztom egy kosárbann a' Hóld' fényre alatt. Nem lessz ha azt jó nevenn fogadod, nem lessz senki bódogabb az egész Vidékenn. Sietsz előllem! ah mindjárt el-rejtenek amazok a' fák szemeim elől. Még látom ruhád' utolsó szélét; de most, ah, most még árnyékok' széle is el-tűnt.

Igy éneklett ő. Le-sütött szemmel mentem-el, de tsak ugyan fel-tekintettem lopvást a' fa' tetejére, de leveles gallyán senkit se láthattam. -- Ha aludtam é mihelyt be-estvedett? azt tám tsak nem hiszed! Elég az, egy ifjú Pásztort láttam; tisztán sütött a' Hóld, láttam mint kötötte az ablakra a' kosarat. A' Hóld az ágyra mellém vetette árnyékát, úgy hogy egészen el-pirúltam; 's mihelyt el-ment az ablakom mellől, -- meg-kellett tudnom, ha nem álmodtam é? -- fel-költem, 's le-öldöttam a' kosarat. Téli volt tseresznyével; soha se ettem jobb ízüt. Rósa-bimbót és myrrthus levelet egyvelített közzé. De, ki volt az a' Pásztor, -- jó Lyányka, azt még most meg nem vallom.

¹⁴ lábat

DAPHNE.

Nem is akarom tudni tölled; te titkolózó vagy. Hogy az a' Bátyám vólt el-hallgathatod;¹⁵ elég, hogy azt a' kosarat én ajándékoztam néki. Olyan veres kezdesz lenni, mint a' rósa bimbó vólt, homlokod' fürtjeitől fogva egészen addig, hol az habok meljedenn játszodnak; 's félre tekintesz a' vízbe. Ölelj-meg, 's szeresd a' Bátyámat is, engemet is.

CHLOE.

El-beszélném é néked leg-féltöbb titkom', ha úgy nem szeretnélek, mint önnön-magamat.

DAPHNE.

Hogy fetsegésed búa ne ejsen, követem példádat, 's el-beszéllem azt, a' mi leg-méljebben van szívembe rejtve. Az el-múltt Újságba' Pánnak áldozott az Atyám; el-hívta rá Menalcást, egy régi barátját, 's véle a' fia Daphnis is el-jött. Kettős sípot fútt az áldozás közben; senki se fújja azt, magad is jól tudod, úgy mint ő. Arany szín fürtök folytak hősín öltözetére, 's innepi módra fel-tsinosítva olyan vólt, mint az ifjú Apolló. Az áldozat után el-mentünk, hogy a' napot vígan rekesszük-bé -- de hallod? -- valami zörög a' bokorbann, 's közelébb jön felénk.

CHLOE.

Hallgass! mindég közelébb -- közelébb! -- Nymphák óltalmazatok! Hamar, ruhát a' vállunkra, szaladjunk hamar!

'S a' meg-ijedtt Lyánykák szaladtak, mint a' galamb szalad, mikor feléjek tsap az ölyv. Pedig tsak egy szomjú öz közelített a' patakhhoz.

MENALCÁS és ALEXIS.

Ősz vala Menalcás, nyóltzvan esztendő repült már el feje felett; ezüst vólt haja kospasz homlokánn 's szája' körülleténn; 's bot erősítette tántorgó lépésit. És valamint az, a' ki nyári napi munkája után gyönyörködve ül az estve' hívésségébe', hálákat ad az Isteneknek, 's úgy várja a' tsendes álmot: így vóltak az ő hátra lévő napjai is az Isteneknek és nyúgodalomnak szentelve; mert ő dólgozott és jól-tett másokkal, 's békével várta és vígan a' sír' nyúgodalmát. Áldást látott gyermekeire szállani; gazdag nyáját adott nékik, 's szépen el-nyúltt mezőket. Szíves szorgalommal vetélkedtek ök egymással kegyes Öregek' mulattatásánn, 's kiseded-korokbann tett dajkálkodásinnak vissza-fizetésénn. Nem is hagyják ezt fizetetlen soha az Istenek. Kúnyhója előtt ült gyakorta, vagy a' Napra fekvő pitvarbann, honnan jó munkába' lévő kertjét nézte, vagy a' szem elől el-tünő messziségbenn a' mező' munkáit és gazdagságát, néha pedig a' mellette el-menőkkel eredt nyájas beszédbe; töllök hallotta a' szomszédbann esett vál-

¹⁵ el-hállgathatod

tozásokat; 's az Idegenektől történetek, szokások és rendtartásaik felől értekezett. Illyenkor Unokátskái gyültek-öszve körülötte. Ő ítélte-el gyermeki versengéseket, 's jó-tételre tanítgatta 's engedelmességre, 's szánokozásra emberek és a' leg-apróbb bogarak eránt; 's külömb-külobb játékok közzé hasznos intéseket szött mindenkor. Maga faragott nékik játszó-eszközöket; minden szempillantásbann ujobban jöttek hozzá, tsináld ezt vagy amazt nékünk, 's mikor készen vólt tsókolták 's víg zсібongással örültek körülte. Nádból sípot tanította hasítani 's furulyátskákat; maga sípolta-el előttök a' dalt, mint a' juhoknak és ketskéknek ki és haza hajtáskor¹⁶ fújni szokás. Énekeket tanúltatott vélek; a' kissebbek énekelték, a' nagyobbak síoltak mellette; 's hasznos tudományú történeteket mesélt. Illyenkor figyelmezve ültek körülte a' küszöbön, vagy a' porbann.

Igy ült egykor a' meleg napfényenn a' pitvarba', 's az unokája Alexis tsak maga vólt mellette: egy gyönyörű gyerek; tsak tizenhárom tavaszt látott-még 's az egészség' rósa színe piroslott ortzáján, 's haja arany fűrtökbe göndörödött. A' mással való jó-tétel 's a' szükségbenn lévök' ki-segélése' gyönyörüségéről beszélt előtte az Öreg, és arról, hogy ahoz az örömhöz semmit se lehet hasonlítani, a' mit szívünk azután érez, mikor mással jól tettünk. A' tisztábann fel-kele Nap, a' piros esthajnal, a' Hóldnak meg-töltt karimája gyönyörüséggel tölti-meg meljünket; de, édes fiam, még édesebb az az öröm. Könnyek gördültek-le a' szép gyermek' ortzáján. Gyönyörködve¹⁷ nézte azt az Öreg. Fiam, te sírsz, monda, 's mosolyogva tekintett a' szemébe, de ezt bizony nem az én beszédem okozza; meljedbenn kell lenni valaminek, melly könnyeidnek ennyi erőt ad.

Alexis ortzája' pirosságáról le-törlötte a' könnyeket, de szemei újabb tseppetk öntöttek. – Ah, kiálta, érzem azt egészen, nintsen semmi édesebb mint az, ha mással jól tészünk.

Menalcás érdekelve szorította-meg kezét az Ifjúnak, 's így szólla: Homlokodonn, szemeidenn látom, hogy téged' egyébb indít a' sírásra, mint az, a' mit én mondtam.

Tétovázva tekitett oldalaslag az Ifjú. Nem eléggé hathatós é arra a' te beszéded, kérdé az Öregtől, hogy ortzáimra harmat gyanánt gyüjtsön könnyet?

Látom, fiam, úgymond Menalcás, látom hogy titkolózol előttem; tám most legelőször az eránt a' mi meljedet emeli, 's már nyelvedenn lebeg.

Alexis el-fakada sírva, 's így szóllott: O tehát mind el-beszéllem, a' mit eddig zárva tartottam sívem' rejtékébenn. – Tsak félig jó az, a' ki az el-követett jó-tselekedettel ditsekeszik, erre tanítóttal minket; ezért akartam el-hallgatni a' mi szívemet el-futotta, a' mi olly hathatósan érezteti vélem, hogy a' jó-tétel leg-édesebb öröme életünknek. – Egy juhunk el-tévedt a' legelésbenn; keresni mentem azt a' hegyek közt, 's egy nyögő szózatot hallottam-meg a' hegyekbenn, 's a' mint feléje vonúltam, egy embert láttam-meg. Nehéz terhet vett-le válláról, 's le-tette azt a' száraz földre. Tovább, monda, nem mehetek! nyomorúságos az én életem, 's minden keresményem sanyarú tengődés. Régen tévelygek már ezzel a' teherrel a' süto melegbe', 's nem találok semmi forrást, hogy szomjúságomat óltsam; sem valami gyümölsöt, melly enyhülést

¹⁶ hujtáskor

¹⁷ Gyönyörködve

nyújtana. Istenek! magam körül tsak vadon erdőt látok, nintsen itt semmi ösvény, melly az enyímekhez vezessen, 's el-lankadtt térdeim nem bírnak már tovább. De, Istenek! nem zúgolódom! mert ti mindég meg-mentettetek. Így szólla, 's erő nélkül dült el terhére. Lopvást fordúltam-meg, 's szív-szakadva szaladtam haza kunyhónkhoz, teli raktam egy kosarat friss és asszú gyümöltsel, meg-töltöttem tejjel a' nagy palatzkot, 's szív-szakadva szaladtam megint az erdőbe, 's még ott találtam az embert. El-nyomta vólt az álom. Láb-hegyenn vontam magam' hozzá, 's mellé tettem-le a' kosarat és tejes palatzkot; 's láb-hegyenn bújtam ismét a' bokorba. Azután tsak-hamar fel-ébredt. Rá-vetette terhére szemét, 's ekként szólla: Bé édes az álom' enyhítése! Már majd tovább próbállak emelni, úgy is puha párnám vóltál: talám a' kegyes Istenek valami patak' zuhogásához vezérlik lépésimet; talám valami kunyhóra akadok mellynek fedele alá fogad szánakozó gazdája. Ekkor vállára akará emelni a' tsonót 's szemébe ötlött a' palatzk, meg a' kosár. Ki esett kezéből a' teher. Istenek, kiálta, mit látok? Ah, éhen ételről álmodom, 's mikor fel-nyitom szemem', semmi sint's' előttem. De nem, Istenek! ébren vagyok. Ekkor hozzá nyúlt a' gyümöltshöz. Ébren vagyok! ó mellyik Isten, mellyik jóltévő Isten, teszi ezt a' tsudát? Először is néked töltöm-ki ezt ebből a' palatzkból, 's ezt a' két leg-nagyobb almát tenéked szentelem. Vedd, ó vedd kegyesen hálámat, mellyel szívem meg-tölt erántad! Így szólla, le-ült mellé, 's víg örvendezéssel 's böv könnyhullatással ette az almákat. Enyhülve költ-fel, 's még egyszer adott hálát meg-tartásáért. Vagy talám valami szánakozó Halandót vezettek ide az Istenek? ó miért nem engedtetik nékem, hogy ötet láthassam, ölelhessem! Hol vagy hogy meg-áldhassalak érte? Áldjátok-meg ötet Istenek, áldjátok-meg ezt a' Jóltévőt és az övéit! és mind azt, a' mi hozzá tartozik! Én meg-vagyok elégtve, 's ezt a' gyümöltst el-viszem; a' feleségem és gyermekeim egyenek belőlle, 's öröm-könnyekkel áldják esméretlen Jól-tévőjüket. Ekkor el-indúlt. Én sírtam örömbenn, 's a' bokrok közt elibe szaladtam, 's le-ültem az út' szélén, a' hol néki el-menni kellett. El-jutott hozzám, köszönt, 's így szállított-meg: Édes fiam, nem láttál valakit itt a' hegyenn, a' ki egy kosár gyümöltst 's egy korsó tejet vitt? -- Nem, én senkit se láttam itt a' hegyenn, a' ki egy kosár gyümöltst 's egy korsó tejet vitt. De, mond-meg, így szállék továbbá, miként jutottál ebbe a' sűrű gazba? Szerentsétlenül kellett el-tévedned, mert ide semmi út nintsen. -- Szerentsétlenül, édes fiam, felele; 's ha valami kegyes Istenség, vagy talám egy halandó nem mentette vólna meg életemet (meg-áldják tudom azért) éhen 's szomjan veszttem vólna el. -- Hadd vezesselek-ki tehát, mondám. Add ide a' terhed', úgy könnyebben jöhetsz utánnam. Vonogatózva adta ide terhét, 's én ki-vezettem az útra; 's nézd, édes Atyám, ez az, a' mi még most is sírásra fakaszt! Tsekélység és fáradság nélkül esett a' mit tselekedtem, 's még is úgy vídámít, mint a' mezőt a' Napfény. Ó be bóldog lehet az, a' ki sok jót közlött mással!

Által-ölelte az Öreg a' gyermeket, meg-telvén édes örömmel. Oh, kiálta, már örömmel szállok síromba, mert hűséget 's isteni-félelmet hagyok kunyhómbann utánnam!

A' SZÉLVÉSZ.

Azokonn az elő-hegyekenn, hol a' sással gazdag Tifernus a' tengerbe le-foly, együtt ültek Lácon és Battus, teheneknek örzöji. Fekete borúlat emelkedett előttök; rémítő tsendesség volt a' fák' tetejénn; 's a' fetskéek 's tengeri madarak rettegő nyughatatlan-sággal repdestek fel- 's alá. Már haza eresztették tsordájokat a' legelőről, 's magok a' borúlat rettenetes el-érkezését, 's a' tengerenn támadó szélvést maradtak nézni. – Félelmes ez a' tsendesség, így szólla Lácon: Nézd, a' nyugovó Nap ama' felleg mellé rejtőzik, melly a' tenger' szélénn, mint valami hegy, kél.

BATTUS.

Fekete előttünk a' végét nem látható tenger. Még tsendes, de nyúgodalma majd ir-tóztató hánykódássá vál. Valami homályos zúgás hallatszik messziről, mint az inség' jajgatása, vagy a' hirtelen támadt veszély' esdeklése.

LÁCON.¹⁸

Lassan mozdúlnak a' felleg-hegyek; mindég feketébben, mindég félelmesebben emelik-fel, túl a' tengerenn, fejeket.

BATTUS.

Jobban-jobban hallatszik a' homályos zúgás. Éjtszaka feküdte-meg a' tengert, 's már el-nyelte a' Diómedesi szigeteket; nem láthad őket már. Tsak a' lámpás-torony' tüze tsillog a' borzasztó éjtzakábann. De, ímé, kezdődik a' szelek' üvöltése is; nézd mint tépik a' felleget, mint emelik zúdúlva fel-felé. Néki feküdtek a' tengernek, 's nagy habokat hánynak.

LÁCON.

Irtóztató a' közelgető szélvész; de végig nézem dühösködését! Félelemmel elegyes öröm tölti- meg rettegő meljemet. Ha kedved van, itt maradhatunk; kevés idő kell arra, hogy a' hegyenn le-szaladjunk alkalmas hajlékinkba.

BATTUS.

Legyék! én véled várom-bé. – Már itt a' fergeteg! a' dagályos habok tsapkodják partunkat, 's a' meg-veszett szelek üvöltve mennek keresztül a' meg-hajtott fa-bértze-kenn.

LÁCON.

Nézd mint háborognak a' habok! a' felhőkig¹⁹ fertsegtetik tajtékjokat, 's iszonyú köszálak formán emelkednek fel-felé, 's iszonyúan rohannak a' mélység' örvényyébe. A' mennykö rajtok lobban-fel, 's sárgasággal világítja a' borzasztó tekintetet.

¹⁸ LÁCON.¹⁹ fel-hőkig

BATTUS.

Istenek! Istenek! – – ím', amott egy gálya! úgy ül a' habonn, mint egy kis madár a' bértzenn. Jaj, nézd, most merül! – – Hol van már? hová lettek a' Bóldogtalanok? A' méljtség fenekénn!

LÁCON.

Ha meg nem tsalatkozom, amazonn a' habonn üti-ki magát. Istenek, tartsátok, ah tartsátok- meg őket! – – Jaj, nézd, nézd egész teherrel szakad rá a' szomszéd hab. Esztelenek! mit akartok midön az éh habra ülvén el-hagyátok hazai partotokat? Nem vólt é elegendő eleménnye hazai földeteknek, hogy titeket is el-tartson? Kintset, gazdagságot kerestetek, 's nyomorúságos halált talátatok.

BATTUS.

Hazai partotokonn fognak utánnatok születek, társatok 's gyermeketek haszontalan síránkozni; haszontalan gyújtanak²⁰ vissza-érkezétekért áldozatot a' Templomok' óltárin. Üres lesz sírotok, mert az orv-madarak emésztnek-meg a' partonn, ha a' tenger' tsudáji nem nyelnek addig el. Ó Istenek, engedjetez ezután is tsendes nyúgodalmat nékem szegény hajlékombann! Meg-elégedve kevéssel, tápláljon engemet gyalmom, kis nyájam és mezöm.

LÁCON.

Büntessetek engemet Istenek, mint ezeket mostan, ha valaha szívembenn a' telhetlenség fog sohajtani; ha valaha többet fogok kívánni annál, a' mim van: nyúgodalmat 's mértéklett élelmet.

BATTUS.

Jer' mennyünk a' partra;²¹ talám valamellyíket ki-vetik a' habok. Ha élet lesz benne, örömünk lesz meg-menteni; ha pedig halva lesz, le-tsendesítjük lelkét nyúgodalmas sírt adván tetemének.

Le-mentek a' partra, 's egy szép Ifjú meredve feküdt a' fővenyenn. Sírva temették-el ötet a' part mellett. Evedzők és deszka darabok vóltak el-szórva körülte, 's köztök egy ládát találtak; fel-bontották azt, 's temérdek arany kintset találtak benne. – – Mit tsinálunk ezzel? kérdé Battus.

LÁCON.

Meg-fogjuk tartani, nem hogy gazdagokká teygen, ójjanak attól az Istenek! hanem hogy vissza-adhassuk, ha keresi az ura, vagy más valaki, a' kinek rá nagyobb szüksége lesz.

Minden haszon-vétel nélkül hevert sokáig nállok a' kints, 's senki se tudakozódott utánna. Akkor egy kis Templomot építettek rajta a' partonn. Hat fejr márvány oszlop tartotta az árnyékos homlok-falat, 's méljségébe' a' Pán' képe állott. A' meg-elégedésnek vala ez szentelve, 's tenéked, jól-tévő Pán!

²⁰ nyújtanak

²¹ pártra

A' FÉLTÉS.

A leg dühösebb indulat a' féltés. Ez leg-mérgesebb azok közt a' kígyók közt, melyeket a' Fúriák szívünkbe hánynak. Ennek mardosását érzette Alexis. Szerette Daphnét, 's Daphne is szerette ötet. Szép volt mind a' kettő, ez barna mint a' férfiak; amaz fejr és ártatlan mint a' lilium, mikor a' fel-jövő Napnak nyitja-fel kebelét. Örök hűséget esküdtek egymásnak; Vénus és a' kis Szerelmek, úgy látszott, mintha minden bódogságot rájuk akartak volna tölteni. Az Alexis Attya nehéz betegségből épült-fel. Fiam, monda, én fogadást tettem, hogy hat juhot áldozok az Egység' Istenének; menny Templomába, és áldozd-meg a' juhokat. Két hosszú napi járó földnyire vala a' Temploma az Istennek. Sírva bútsúzott-el Alexis a' Kedvesétől, mintha széles tengerenn kellett volna által-hatni, 's szomorúan hajtotta maga előtt a' hat juhot. El-indulván úgy sóhajtozott, mint a' gerlitze sóhajtoz; szép mezőkönn ment-keresztül, de nem látta szépségeket; gyönyörű vidékek nyúltak-el szemei előtt, de gyönyörűségeket nem érzette; csak szerelmét érzette, csak Kedvesét látta, a' kunyhójába látta ötet, a' forrás mellett látta az árnyékot-tartó fák alatt, nevét hallotta nevezni, 's sóhajtozott. Így ment juhait után, bosszankodott,²² hogy nem gyorsak mint az őz, 's el-jutott a' Templomhoz. Megvala ölte az áldozat, bé vala mutatva, 's Alexis a' Szerelm' szárnyain sietett honnya felé. Méljen ment egy bokorbann lábába a' tövisk, 's fájdalma miatt alig vontzorgott az első kunyhóhoz. Egy jól-téví Pár bé-fogadta ötet, 's gyógyító füveket rakott sebére. – Istenek, be-szerentsétlen vagyok én! így nyögött meg-szűnés nélkül, búslakodott, 's számlált minden szem-pillantást: olyan hosszúnak tetszett előtte minden óra, mint egy téli éj, 's végtére valamely visszás Istenség, a' féltés' mérgét öntötte szívébe. Istenek, mitsoda gondolat! így mormoga, 's tüzesen hányta széllyel szemeit maga körül; Daphne felejthetne-el engemet? Rettenetes gondolat! de a' lányok lányok, 's Daphne szép; ki nézhet ő rá epedés nélkül? 's nem rég óta jár é már utánna Daphnis? ő is szép, 's ki nem indul-meg énekénn? ki fújja a' sípot úgy, mint ő? Közel áll kunyhója a' Daphnéjéhez, 's csak egy kies árnyék nyúlik-el közöttök. Ó távozz, irtóztató gondolat! méljebben eszed-bé szívembe magadat mindég, 's éjjel nappal kínszasz! – Beteg képzelődése elibe-tészi gyakran mint szalad Kedvese az árnyékba, hol Daphnis a' forrás mellett néki és az Echónak énekli szerelmes panaszát; láttatja véle epedő szemét, 's látja, mint lágyúl-el általok; Vagy azt, mint szunnyadoz az egymásba nőtt ágak alatt; Daphnis meg-sejdi, sietve megy' az árnyékba; mellé tsúsz, 's meg-részegegett tekintete bátran szegezi magát deli tagjaira. Le-hajlik, meg-tsókolja kezét, 's Daphne még se ébred-fel, az ortzáját tsókolja-meg; 's szép szátskájához érteti száját, -- 's még se ébred-fel! kiálta tüzesen. Ó én bódogtalan! – De miért vesztem magamat ilyen irtóztató képzelődéssel? miért találok újabb-újabb okokat gyötrésemre? hogy gondolok, én háládatlan, felölle olyat, melly ártatlan erköltseit érdeklí?

Már hatodik nyomorúságos napja tölt, 's még se gyógyúlt a' sebe bé. Által-ölelte Jóltévöit. A' mit a' szíves jótétel mondhat a' marasztásra, mind azt mondották néki. Haszontalan! kergettetve a' Fúriáktól sietett a' mennyire sebe engedte. Estve vala, 's a' meg-tölt Hóld, fényesen ragyogott; messzire látta még a' Daphne' hajlékát. – Hah!

²² bosszankodott

távozzatok, távozzatok gyötrő gondolatok! amott lakik az, a' ki engemet szeret; 's még ma, -- még ma! karjai közt fogok sírni. Igy szólla, 's sietve ment a' Daphne kunyhója felé. De a' szőlő-szín alól, mely a' kunyhó ajtaját árnyékbann tartotta, ki-jönni látta Kedvesét. Ő az, ő az! Daphne, te vagy az! deli sugár termeted, könnyü lépésid 's fejér öltözeted mutatják, hogy te vagy! ő az, ő ó Istenek! -- De hová ilyen későn? nem bátorságos erőtelen lyánynak éjjel a' mezőre ki-menni. -- Talám elimbe hajtja a' nyughatatlan várakozás! Igy szólla; azomban a' színből egy Ifjú jöve-ki; hozzá tsattolja magát 's nyájasan szorítja kezét kezébe. A' Legény egy kosár virágot nyújtott néki, 's ő édes mosolygással vette azt karjára. Igy távoztak-el a' kunyhótól a' hóld-világban. -- Fel-gyúladvá nézte őket sokáig Alexis, 's égett mérgébenn. Istenek! kiálta, mit kell látnom! ah igaz, igen is igaz az, a' mi képzelődésemet gyötrötte. Valami szánakozó Istenség adta előre tudtomra bóldogtalanságomat. Ó én szerentsétlen! Ó ki vagy te, Isten, vagy Isten-asszony, a' ki ezt nékem meg-jelentted, állj kérlek bosszút érettem, szemem előtt büntesd-meg hitszegését, 's úgy osztán engedj meg-halni!

Egymásba öltött karral ment a' Legény és a' Leány; nyájás suttogással mentek a' myrrthus erdőske felé a' hóldvilágban, mely a' Vénus Temploma körül áll.

A myrrthus-fák árnyékiba mennek, monda indúlatosan Alexis, azokba az árnyékokba, hol a' hitetlen nékem meg-szeghetetlen hűséget esküdött. Már az erdőbenn vagynak; Istenek, már látom őket; a' sűrű bokrok közzé rejtözve majd az árnyékbann ülnek-le. De nem, már megint látom, fejér öltözete villog a' Hóld fényébenn a' fekete törzsökök közt. Most meg-állottak; ott szép tágas udvar, 's puha gyp vagyon. Hitetlen, ott ülj-le véle, a' Hóld fényre felé, 's szent világa előtt esküdjetek tilalmas szerelmet egymásnak! Ó üzzenek-el a' Fúriák! De nem! ímé a' fülemilék édes éneket zengenek, 's a' hív gerlitzék szerelmesen nyögédselnek körülte! -- Még itt sem állapodnak-meg! 's az Isten-asszony Temploma felé sietnek. Hah! közelébb megyek, meg-lesem, 's ki-hallgatom, mit szóllanak.

Bujkálva ment a' myrrthus erdőbe. Közelébb jutottak a' Templomhoz, mely fejér márvány oszlopokkal ragyogott a' hóld fényes világától az éjjeli homályban. -- Hogyan? hát még a' Templom' léptsőire is mertek hágni? Védelmeszheti é a' Szerelem' Isten-asszonya a' leg-álnokabb hitszegést? Igy szóllott, 's látta mint lépett Daphne fel a' Templom' gráditsánn; virágos kosarával ment az Oszlopok alá, melyek a' Templomot sorba' körül-veszik; de a' Legény kinn maradt az egyik oszlop mellett. Alexis az erdő' árnyékában tsúszott közelébb a' Templomhoz. El-borzadva 's kéttségesen lépett az egyik oszlop' árnyékába, 's szorossan mellé vont a' magát, 's látta mint lépett Daphne a' Vénus képe elibe. Fejér márványból állott az a' Hóld' fényébenn, mintha Isten-asszonyhoz illő vonódással húzná félre magát az imádó Halandók' el-bámúlt tekinteti elől, 's zsámoly székéről kegyelmes mosolygással nézett-le az áldozókra. -- Daphne térdre esett előtte; fel-aggatta virág-fonadékjait, 's fuldokolva 's siralmasan eképpen könyörgött: Halld-meg, ó halld-meg kegyes Isten-asszony, Védelmeszője a' Hűségnek! halld-meg az én könyörgésemet! fogadd kegyesen koszorúimat, melyet néked bémutatok! Estveli harmat 's szemeimnek tsepjei ragyognak ezekenn. -- Már hatod' napja, hogy el-hagyott Alexis. Ó szelíd, kegyelmes Isten-asszony, hozd egésségesen karjaim közzé! Őrizd-meg az úton, 's olly egésségesen, olly forró szerelemmel hozd vissza, mint el-hagyott, epedő karjaim közzé!

Alexis hallja ezt; rá tekint a' Legényre, kinek most a' Hóld képére lötte sугárit. Az a' Daphne Báltya vólt, mert magábann nem mert, már ilyen későn, jönni a' Templomhoz.

Alexis elő-jött az Oszlop mellől. – – Daphne örömének leg-forróbb hevében, Alexis el-szégyenülve dült öszve-ölekezett karral az Isten-asszony elibe.

IDYLLIUMOK.

III. KÖNYV

AZ ÁLLHATATOS SZÁNDÉK.

Hová téved meg-sebessedt lábam a' töviszen és sűrűn egybe-nőtt bokrokonn keresztül? Istenek, mitsoda rezzentő gyönyörűség! A' fenyő' veresses törzsöke és a' tser-fák vastag dereka magassan emelkedik-fel a' boglyas gazból 's szomorú bóltozatot tsinál felettem. Mitsoda homály, mitsoda búslakodás száll gallyatokról rám! -- Ide ülök erre a' reves el-dült tölgy-törzsökre, mellyet repkény-háló fon-bé; ide ülök, hová még embernyom nem tört útat; hol senki se akad rám, tsak a' magános madár, vagy a' dongó méh, melly a' szomszéd tserbenn készíti mézét; vagy egy Zephyrus, melly magánosságban nevekedvén-fel, még nem repdesett pihegő melj körül. Vagy te, fertsegő Patak! Hová zuhogsz te a' ki-mosott gyökerek' és tserék' bokros szövevényei közt? Késérni fogom habjaidat talám gazosabb rejtekekre vezettz. Istenek, mitsoda Vidék nyúlik-el itt szemem előtt. Eggy magas kö-szál' párkánnyánn állok, 's az alattam fekvő völgyre tekintek-le. Ide ülök a' le-szakadt köszikla darabokra, hol fertsegve omlik a' patak a' setét fenyvesbe, 's úgy zuhog, mint mikor távolról zeng az ég. Száraz ágak fityegnek szomorúan-le a' köszirtről, mint az ember-gyülölő Tímon komor homlokán az öszve-bomlott haj, a' ki még nem tsókolt Lyánykát. Le-lépegetek a' völgybe, 's szomorúan tévelygő lépésekkel fogok a' víz mellett sétálni, melly a' pusztás völgyenn bolyong. -- Idvezz légy, magános Völgy, te szép Patak, és te setét Erdő! Itt, a' te fővényeidenn fogok tévelyegni ó Vízpart! Remete módra fogok árnyékbann nyugodni, bús Erdő! Maradj-el békével tölem Ámor; nyilaid itt nem akadnak rám; én többet nem fogok szeretni; böltselkedni fogok ebben a' magános vidékbenn. -- Isten hozzád, barna Lyányka! te, ki vigyázatlan szívembe szerelmet villámlottál! Isten hozzád! vígan ugrándoztál még tegnap nyári fejr ruhádbann körültem, mint ez a' hab a' Nap fényénn! -- Te is szöke Lyányka! Epedő szerelmes tekinteted -- ah, nagy erőt, igen nagy erőt vettél te szívemenn! 's pihegő szép meljed -- tartok tőle, hogy gyakran fogom azt magános szomorú elmélkedésimbenn látni, 's érette sohajtani! -- Isten hozzád, felséges Melinde, tisztos képeddel mint Pallás, 's felséges lépésiddel! -- Te is, kis Chloe, te, a' ki tsintalankodva ágaskodtál ajakomhoz, 's úgy tsókoltad-meg. Ide rejtem-el magamat, 's mélj elmélkedésekbe merülve a' fenyves' árnyékábann el-dülök, 's katzagni fogom a' Szerelmet; a' fák' zöld sikátoriban fogok tévelygeni, 's -- de -- Istenek! mit látnak szemeim a' part' fővényébenn? Reszketek! Ah valami lyányka' nyoma! -- Parányi szép kis láb! mélj elmélkedések, búslakodás! hol vagy? -- hová lettél? -- Be szépek vóltak lépési! Utánna megyek! -- Lyányka, Lyányka! sietek nyomod után! Ó ha rád akadhatnék, mint szorítnálak karjaim közzé és -- Ne szaladj, Édesem! mondanám; vagy tsak úgy szaladj 'mint a' rósa a' Zephyrus tsókja elöl; el-hajlik elölle, 's édesebb mosolygással tér-vissza tsókjára.

REGGELI DAL.

Idvezz légy, jókori Reggel!
 Idvezz légy ifjú Nap!
 Már villámlik a' hegy mellől
 Aranyos sűgárod;

'S a' patakokbann tsillámlik,
 'S a' harmat' gyöngyeinn. --
 Vidámság és nyájas öröm
 Tér-vissza fényeddel.

A' rósákban háltt Zephyrus
 Fel-kél kis ágyából,
 'S tsókolgatva költögeti
 Még alvó társait. --

Az álmok' tarkás serege
 Távoz homlokinkról.
 Szerelmek gyanánt repdestek
 Ők a' Chloe nyakánn.

Rajta Szellötskék! szedjeteK
 Édes illatokat;
 'S síesetek hozzá velek,
 Míg még fel nem serken.

Repdessetek ágya körül;
 'S piros szátskájával
 'S fejr meljével játszodván,
 Tsiklándozzátok-fel.

'S ha fel-ébred, sugjátok-meg,
 Hogy még Hajnal előtt
 Sohajtottam kedves Nevét
 Itt, a' patak megett.

CHLOÉHEZ.

Tegnap Chloe, midön egy rósa-levél úszott a' levegönn felénk, midön a' leg édesebb illat fogott-el bennünket, el-beszéllem, mit láttam, a' mit te nem láthattál. Akkor, mikor derekadat által-ölelvén, beszédesebbek valának nyelvemnél meg-részegültt tekinteteim, 's forró sohajtásim, -- akkor (mert nekünk Poétáknak sok engedtetett látni) akkor Ámort egy rósa-levelenn láttam. Úgy állott rajta, mint a' tenger-Istene gyöngy ház-

tsigáján, 's könnyü szekerébe Zephyrusok vóltak, kissebbek a' méhnél, fogva. Szép vólt a' kis Isten, mint egyyike tekintetidnek, 's nyájas, mint mosolygásod. Egyenesen meljednek igazgatta szekerét, 's meg-állott ruhád' szélén. A' Zephyrusok bokrétád' árnyékábann bújtak-el, melly meljedre játékos árnyékot hintett. Ki-szállott a' kis Isten, 's fel-repdesett pihegő meljed' dombotskáján, 's a' közepébenn – kedve-telve! – ült-le. – Szerelemnek hatalmas Istene! így fohászoktam lassan hozzá, leg-hatalmasabb Isten! ó halld-meg az én kérésemet. Egy Halandó se érzette így még hatalmat, mint én; jutalmazd-meg gyötrelmes szenyvedésimet! jutalmazd-meg, kérlek, annak a' Poétának, a' ki hatalmat mindenkor tisztelte! Ne engedd, hogy a' Chloe szerelme, melly most hatalmasan szóll szemeiből hozzám, szívébenn valaha el-aludjon. Könnyű annak engemet el-hagyni – rettenetes gondolat! – a' kiért minden szív dobog, valamre győzhetetlen szépségivel meg-fordúl. O hallgass-meg, leg-hatalmasabb Isten!

Ámor egyyik karjával lilium-fejérségü nyakadra támaszkodott, jobbjával pedig gyözedelmes ívét emelte-fel. Ötet a' Gráziák nevelték, (monda, de tsak nékem hallottomra,) 's kellemetességit a' kis Szerelmek érlelték tökéletességre. Tekintete 's mosolygása győző mint én; eleven tréfái olyak, mint tegzem' nyilai, a' ki hallja, tsudálkozásra ragadtatik; a' ki látja, szerelemre gerjed. A' Halandók közzül téged' választott magának; szeretni fog, – esküszöm diadalmas nyilaimra! Ő, a' ki minden kellemetességet egytembe' bir, mellyek a' Vénus seregébenn külön-külön sebessítnek. Ó bódog, bódog Halandó!

Igy szólla Ámor, 's le-felé repdesett szép meljedenn, 's fel-ült rósa-szekerére. Most Gnídusba megyek, így szólla; a' Chloe képe ragyogó márványba' fog az Anyámé mellett állani. Ő lessz a' hív szerelem' példája, 's a' ki szívébenn hív tüzet táplál, virág-koszorúval fog óltarán áldozni.

Újra fel-lebbent a' rósa levél a' levegőbe, 's el-úszott elöllünk. Láttad szótalan rémlésemet, de nem beszélhettem-el vígasságom' okát. Némán szorítottalak szívemre, 's sohajtva símultam fejr nyakadhoz.

A' TAVASZ.

Mitsoda Symphonia, mitsoda szent el-ragadtatás kergeti-el reggeli könnyü álmat? Látlak mennyei Öröm, látlak tégedet, mosolygó Ifjat, ó Tavasz! Auróra bársonyba öltözve hoz téged' fel Keletről. A' vídám nyájaskodás, a' hangos nevetés, és Ámor (már nevet a' bokrokra és mezőkre közelgető diadalminn 's fel-emeli ki-feszített ívét, 's rázza a' teli tegzet) és a' Gráziák késérnek öszve-ölelkezve, vígasságos Tavasz! A' Reggel' ragyogó sугárinn jöttök ti fel; vígan seregelenek a' Nap' fényénn a' madarak, 's zengedezve fogadnak-el. Erövel tolják-ki magokat az elei rósák bimbójokból; mindenike első akarna lenni, hogy fel-nyíltt kebéllé és édes illattal mosolyoghasson rátok. Tántzolva hirdetnek a' Zephyrusok, le-repülnek a' bértzokról a' völgyekre, fel 's alá a' bokrok közt és az erdőbenn, 's pajkosan katzagnak a' hol szerelmes Pásztor előtt a' bokrok mellől leselkedő Lyánykát árúlták-el, vagy a' tántz-közben a' fel-szökött Lyánykát tsintalanul el-pirították. El-válva repdesnek egymástól a' bokrok közt és az erdőbenn, 's susogva jelentik az alvó Nympháknak és barlangba zárkozott Faunusoknak el-érkezéseket. Botorkázva ugranak-elő a' ketske-lábú Szatyirusok és Faunusok, 's víg

lármával 's a' sok tsőjü sípval kiáltják-elő a' Nymphákat. A' Patakok' Nymphái újra fel-nyitják vedreket, mellyet télbe' bé-zárva tartottak, 's böven töltik a' fertsegő vizet a' fák' bóltozati alól, vagy a' bé-bokrosodott halmokról, le a' zuhogó árkokra; keresztül tsapdossák ezek a' mezőket, 's sima tengerre gyűlnek-öszve a' bokrok közt 's a' sűrű Ligetbe', 's gyakran ölelik- által a' fürdő Lyánykák' tetemit.

Jere, szép Tavasz, jere örömmük Szerzője! Te uralkodtál akkor, mikor, Társaim, ingadozó hajónk által-úsztá a' sík tengert. Nagy sereg ezüst hab fogott-körül bennünket; víg Zephyrusok játszodtak vélek, 's hajónk körül kergették, mikor pajkosan kapaszkodtak-fel oldalára, 's erősen tsapkodták. El-kergették ezek őket az árnyékos partig, hol vígan kettőztette nevetésünket az Ecchó; el-bújtak ott az ingadozó nádasba', 's meg-meg neki szaladtak a' Hajónak. Akkor, Társaim, a' partonn szőlő-jövésekkel Királynak koronáztatok, 's az Öröm és a' Vígasság köztünk mulatozott. -- Akkor is a' Tavasz uralkodott, Társaim! mikor ama' magas hegy' homlokánn zöld ágból kunyhót építettünk, 's árnyéka alatt a' fübe' heveredvén ittunk, 's öszve-ölelkezve víg dalt énekleltünk. Az erdők' Istenei hallgattak énekeinkre, 's lassan utánnunk éneklelték. Most a' kösziklás rejtekekbe' éneklük azt, a' tántz és meg-töltt korsók körül.

Siess, szép Tavasz! hints virágot a' pásitra, 's öltöztess zöldbe az erdőt és a' ligetet. Bacchus és Szilénus nevetve várnak késérőjökkel, mert hol esik édesebb nevetés, mint a' leveles zöld színbe'? Gyakran meg-látogatja ötet Ámor a' szín' híves alljábann; a' Músák is meg-látogatják, mert szereti az éneklést. Vígán nevet ő akkor, 's történeteket beszél, 's olyan vígan nevet, hogy szőlő-koszorúja is, melly fél ábrázatját árnyékábann tartja, fel-reppen. Elő-veszi a' meg-töltött tsészét, 's Indiai hosszú útját emlegeti, mint verte-meg a' fekete Nemzeteket, 's gyermek formába rejtezvén mint változtatta tengeri disznókká a' tengeri tolvajokat, 's mint kötöztetett szőlő-vesszöt és repkényt az árbotz fához és kormányhoz, 's mint fertsegtetett édes bort belölte. Ekkor fel-hajtja a' teli tsészét, nevet, 's újra hozzá fog a' beszélléshez, mint teremtette a' rósát. Egy fiatal Nymphát akartam által-ölelni, monda, de a' Lyányka könnyü lépésekkel szaladt a' virág bimbókonn, 's tsintalanul nevetett rám, midőn utánna botorkázva menni látott. -- Styx! nem értem vólna soha el, ha egy horgas tövisk szélnek eresztett ruháját meg nem kapta vólna. Örülve futottam a' Lyánykához, 's nyájasan tsattantottam-meg ortzáját. Lyányka, mondám, ne légy egygyügyü; én Bacchus vagyok a' bor' és vígasság' Istene, az örökkévaló Ifjú. -- Egész tisztelettel engedte magát meg-tsókolatni a' Lyányka. Akkor meg-jutalmazám a' tövisket, hozzá értetem a' páltzám, 's meg-hagytam, hogy olyan színü virágot teremjen, mint a' Lyányka' szemérmetes ortzája vólt, 's így leve a' Rósa.

Meg-dül Pán a' moh párnára, 's támasz karjára ereszti fenyő ággal koszorúzott fejét. Te szerentsébb valál, Bacchus! mint én mikor Syrinx után szaladtam. Kemény sebet ejtettél akkor te rajtam, monda Ámornak, (a' ki még most is katzag el-követett tréfájánn,) ő náddá változott. -- Szomorúan tekint hét tsőjü sípjára, 's a' kantsóhoz fordul, 's borral üzi-el bánatját. -- Ámor is beszélli győzedelmeit, miként szelídíti-meg a' kemény szívü Lyánykákat. Ó mint fogok örvendeni, barna Lyányka, ha majd felölled is diadalmi dalt énekel!

EGGY VÍZOMLÁSRA.

Itt szállott é meg zöld árnyékbann
 Tavaly a' víg tsudálkozás?
 Sürü bóltok alatt, ó Kútfő,
 Belölled omlott ez a' víz?

Ott, a' hol másszor zúgva szakadt
 Vized a' tajtékos mohra,
 Ott most az üreg köszikláról
 Szörnyü nagy jég oszlop fityeg.

Be puszta, be kopasz e' bokor!
 Mellynek nyárbann virágival
 És ingadozó zöld gallyával
 A' Zephyrusok játszodván,

Az hamar el-tüntt sűgárokat
 A' habra 's a' puha mohra
 Arnyékainn ált'-villámlották. --
 Be puszta, be kopasz vagy most!

De majd itt lesz megint a' Tavasz,
 Zöld öltözettel von majd bé,
 'S bé-zárlott forrásod' fel-nyitván
 Kies hívséget tölt alá.

Ó zárj-el akkor bóltod alá
 A' nyughatatlan gond elől,
 Ó puha mohhal bé-nött forrás!
 Ó zöld, ó kies bóltozat!

Akkor majd mind a' domb, mind a' völgy,
 Mind a' mező, mind a' liget,
 Mind a' rétek' kised virági
 Örömmel töltik-meg szívem'.

'S mért kéne nékem a' Királyok'
 Sorsát irígyelve nézmem,
 Ha ó borral meg-töltt palatzkom
 Mellettem a' vízbe' libeg;

'S ha nyugodalmas árnyékdobann
 Olly énekeket mondhatok,
 Melly még Unokám' szívébenn is
 Ártatlan örömet gerjeszt.

EGGY HELVÉTZIAI IFJÚ' ÉNEKE,
 FEGYVERBE ÖLTOZÓTT
 KEDVESÉHEZ. *)

Te vagy az? te vagy az, Kedves!
 Látok, vagy álmodom? --
 Mint villog fekete szeme
 A' vas sisak alól!

Hosszú költsag-toll fejrlik
 Barna haj-fürti közt,
 Melly most legényesen, vastag
 Tsombókba van kötve.

Pántzél borítja válladat
 'S szép fejr meljedet. --
 Irígy Pántzél, most miattad
 Nem látom, mint piheg!

De a' helyett térdét látom,
 'S parányi kis lábát;
 Mellyet egyébbkor a' szoknya
 Sarkig fedezett-el.

Te most, kedvesem, olyan vagy
 Ebbenn a' fegyverbenn,
 Mint a' Paraditsom szélénn
 Ört álló Angyal vólt.

Ö tsak a' gonoszt bántotta,
 A' jóra mosolygott;
 Te is tsak azokat bántod,
 De rám -- rám mosolyogsz!

*) Midön Albert Tsászár Zürichet ostromlotta, a' Városbéli Fejr-nép fegyverbe öltözött, 's a' Férfiak' seregébe állott. A' Tsászár el-rettent számoktól, 's el-költ a' Város alól.

Az Ellenség' éles nyila
 Mennyen-el melletted!
 Tsak a' kis Szerelem' nyila
 Sújtson-meg tégedet!

A' FA-LÁB.

Azonn a' Sor-hegyen, hol a' Rautibach zuhogva omlik a' völgybe, egy fiatal Pásztor ketskéket legelt. Öblös hangú furulyája hét Ecchót mulattatott a' kösziklák' falai közt, 's vígan zengett a' mély völgyenn. Akkor meg-láta egy embert a' hegy' egyik oldalán; öreg volt már, 's hajai ezüst színt mutattak; nehezen mászott mankójára támaszkodva, mert az egyik lába fa volt. Közelebb vontzorgott hozzá az Öreg, 's egy köre ült mellé. Az Ifjú tsudálkozva nézett rá sokáig, 's előre nyúlt fa-lábára vetette szemeit. – Fiam, monda az Öreg katzagva, úgy é, te az ilyen lábbal igen-tsak oda-le maradnál? Ládd, én ezt az útát minden esztendöbenn meg-teszem egyszer. Ez a' láb, a' mint itt látod, érdemesebb, mint sokaknak a' kettője; azt tudd meg! – Érdemesebb lehet, jó Apó, de azt az egyet tudom, hogy a' kettő alkalmatosabb. De, el-kellett fáradnod; ha szomjúzol, friss ketske tejet adok, vagy friss vizet hozok eminnen a' forrásból.

AZ ÖREG.

Te jó fiú vagy; nékem egy ital víz elég. Ha nem sajnállasz érte menni, el-beszéllem, mi lelte a' lábomat. – A' fiatal Pásztor fel-költ, 's hamar el-hozta a' friss vizet az Öregnek.

Az Öreg meg-enyhült. – – Hogy sokan, monda, az Apáitok közzül forradást viselnek, 's tetemek öszve van rontsolva, azért gyerekek! áldjátok az Istent! Most el-tsüggedve eresztenétek-el fejeteiket, 's nem gyönyörködnétek a' Nap meleg fénnénn, 's nem mulatnátok az Ecchóval. Vígasság és eleven öröm zeng most keresztül a' mezönn, 's egy hegyről víg dalt hallunk a' másikra. A' Szabadság, a' Szabadság bódogítja az egész Tartományt! A' mit szemünk lát, hegy, völgy, a' miénk. Örömmel míveljük vagyunkat, 's a' mit öszve-kaparhatunk, örömmel kaparjuk-öszve.

AZ IFJÚ.²³

Az meg nem érdemli, hogy szabad ember legyék, a' ki el-felejtethi, hogy azt az Atyáink vérekkal szerzették.

AZ ÖREG.

És a' ki kész nem vólna ugyan azt tselekedni, édes gyermekem! – – Azólta a' véres nap ólta minden esztendöbenn fel-jövök egyszer ide a' völgyből; de érzem, hogy ez az utolsó jöttem. Egészen ki-látom innen a' sereg' állását, mellyel Szabadságinkat

²³ Az Ifjú

nyertük.)*) Nézd erről az oldalról rohant ránk az ellenség; sok ezer dárda-vas villogott kezekbenn, 's majd kétszáz Vitéz fényes hadi készülétebenn volt köztök; hosszú forgók lebegtek sisakjokonn, 's lovok alatt rengett a' föld. Már egyszer meg-szakasztották kevésből álló Seregünket, mert mi tsak egynehány százan vóltunk. Mindenfelé jajgatás hallatszott, 's a' meg-gyújtott Naefelsz' füsti el-fogta a' völgyet, 's szomorúan szívódott a' hegyek közé. A' mi Vezérünk a' hegy alatt állott; ott állott, a' hol az a' két fejrő fenyő áll a' kösziklánn; 's tsak egynehány szál legény vólt mellette. Mintha most is látnám, mint áll ott, 's mint szedi-ösze el-dúlt kis seregét; látom, mint nyújtja paisát ki; úgy rezegett az, mint a' szélvész a' menydörgés előtt. Mindenünnen hozzá nyargaltak a' mi El-széledtünk. – Látod-é azokat a' patakokat, amott a' kösziklánn? Bízvást elibe vetheti magát annak föld-omlás, dültt-fa, köszirt-darab; keresztül tsapják rajtok magokat, messzebb rohannak 's a' tóbann gyülnek-ösze: Így bántak a' miéink; ösze-gyülekeztünk a' Vezér mellé, 's keresztül-vágtuk az ellenségen magunkat; körül állottuk Vezérünket, 's meg-esküdtünk, hogy ha Isten segít, győzünk, ha pedig nem győzhetünk, készek leszünk el-veszni. Tódúltt renddel ütött ránk az ellenség. Már akkor tizenegyszer tsaptunk-ösze, 's meg-meg a' hegy alá gyültünk. Szorossan tsattolta kis Seregünk ösze magát, 's olyan keményen állottunk, mint a' köszikla itt a' hátunk megett. De akkor már harmintz vitéz Schweitzerrel meg-szaporodva vágtunk az ellenségnek, 's úgy omlottunk rájuk, mint mikor valami nagy darab el-repedt köszikla nagy erővel hengereg az erdőnn-le, 's ösze-rontja' az útjábann álló törzsököket. Az ellenség, el-ijedvén dühösségünkötől, ösze-zavarodott, 's el-taposta egymást. Így nyakaztuk őket, 's elébb-mentünk az el-tapostakonn, meg-ölteken, hogy többet ölhessünk. Én is köztök vóltam, de a' nagy zavarba rám rohant egy Lovas az ellenség közzül, 's a' lova ösze-rottsantotta a' lábamat. Eggy, a' ki mellettem dolgozott, hátra-tekintett, felkapott a' vállára, 's ki-vitt az ütközetből. Közel az ütközet' helyéhez egy vén Remete imádkozott böldegülésünkért. Visseld gondját ennek a' Legénynek, jó Atya! derekasan viselte magát. Így szóllott 's vissza-tért a' tsatába. Meg-nyertük azt, fiam, meg-nyertük azt! Sokan közzülünk úgy dültek-el a' rakás ellenségen, azt mondják azok, a' kik életbenn jöttek-ki, mint az arató a' kévénn, mellyet maga vágott. Engemet az öreg Barát gyógyított; de nem esmérhettem Meg-tartómat, nem köszönhettem-meg néki, hogy még élek. Haszontalan kerestem ötet, haszontalan tettem szent fogadásokat; hijába' jártam szent bútsúkra, hogy valamely Szent meg-esmertessen vele. Ebben az életbenn többé tudom, meg nem látom; meg nem köszönhetem néki meg-tartásomat.

Az Ifjú sírva hallgatta beszédét, 's így szóllott: Atyám, te azt néki nem köszönheted-meg többé ebben az életbenn. – El-álmélkodva kérdé az Öreg: Mit mondasz, hát tudnád te ki vólt az én Meg-tartóm?

AZ IFJÚ.

A' szerént a' mit beszéllettél, az Atyám vólt az. Sokszor beszélte nékem miként ment véghez a' tsata; 's ezt vetette utána: Vallyon él é még az a' Vitéz, a' ki mellettem olyan derekasan viselte magát? a' kit ki-vittem a' Remetéhez?

* A' Naefelszi ütközet, a' Glárusi Cantonba' 1388dik esztendőbe'.

AZ ÖREG.

Szent Isten! 's az a' jó ember a' te Atyád volt?

AZ IFJÚ.

Egy nagy vágás volt itt a' pofájánn; (a' bal ortzájához vivén újját) egy dárda hegy ejtette azt rajta, talám még az előtt, hogy téged' ki-vitt.

AZ ÖREG.

Mikor engem' ki-vitt, már folyt a' vér pofájából. – Ó édes fiam, édes gyermekem!

AZ IFJÚ.

Ez előtt két esztendővel holt-meg, 's most bérért özöm, mert szegény volt, ezt az eggynehány ketskét.

Az Öreg által-ölelte. Hála Istennek! így néked fizethetem-meg jóvoltát. Jer, édes fiam, én hozzám, hadd örizze más ezt a' nyáját. – Le-mentek a' völgybe az Öreg' házához. Sok földdel és nagy nyájjal bírt az öreg, 's egy gyönyörű Lyányka volt örökösse. Lyányom, monda, a' ki az én életemet meg-tartotta, attyja volt ennek. Ha szeretni akarnád, hozzá adnának. Szép és vidám volt a' gyerek; szöke haj folyt-le göndör fürtökbenn feje nyakánn, 's szemérmes tűz pillogott szeméből. – Lyányi-szokás szerént harmad napig gondolkozott, de már a' harmadik hosszú volt. Bé-adá kezét a' Legénynek, 's az attya sírt örömeiben. Az Isten áldjon-meg benneteket! monda; most, most vagyok a' leg-bóldogabb²⁴ ember!

A' FÜVES.

Fekete magas Fenyves, a' ki nyíl egyenességü vereslő derekaidat sűrűen emeled setétes árnyékod felett magasra; boglyas agg Tölgy-fák, 's te széles Folyó, a' ki tsillogva szaladsz ama hegyek megett; – nem titeket foglak én most szemlélni; a' Fűves fogadjon-el most engemet! ez a' tsudállást érdemlő Világ kitsínybenn, véghetetlen külömbségü szépségeivel. Véghetetlen nemü termések, milliom külömbségü lakosok! Némelyíke virágról virágra repül, némelyíke tsúsz és mász a' fű' labyrinthusábann; véghetetlenül különböznek formájokra 's tetemekre, még is mindenik itt találja eledelét, itt találja lakását. Pólgár-társak, jó mindenike a' maga nemébenn és tökéletes. – Be lassan suhansz-el, kis forrás, a' kék liliom és vízi-rósa szálai közt. Kis gyürüt kötsz szárok körül, 's meg-görbited őket. Virágokkal egyveleg áll két partodonn a' kövér fű, le-eresztik fejezet 's tiszta folyamatod híves bóltozatjok alatt foly-el, 's sok-féle színnel ragyog. Keresztül-nézek ezenn a' kis berkénn a' meg-hajtott fünek, – ó mint ragyog a' számtalan színü zöld a' Nap sугáribann! Mozgó árnyékot vét egyyk a' másikra; vékony szálak ütík-ki magokat az alatsony füből, 's tsipkés ágakkal kérkednek, vagy magasra emelik ingó virágokat. De te, kék Viola, képe az igaz Böltsnek, alant állasz te a' fübenn, 's onnan öntöd kedves illatodat; nem úgy, mint a' szagatlan virágok, mellyek a' fű felett magasra

²⁴ leg-béldogabb

nyúlnak-fel, 's kevélykedve tsalogatóznak. – Repdeső bogarak kergetik egymást a' füvek' szála közt, hamar el-veszti szemem őket az árnyék' zöld homályábann, megint a' verőfényre gyűnek, 's seregesen repülnek-fel, 's vígan tántzolnak a' Nap' melegénn.

Mitsoda szép tarka virág ringatja magát amott a' patak mellett! mint ragyog szép színe! – De nem, – kedves tsalódás! – egy Lepke repül-fel az ingadozó fű-szálról. Veres szárnyann dong-el egy fekete pántzélú bogár mellettem, 's amoda ül, talám párja mellé, a' harangotskára. – Tsendesedj-el zörgő patak, ne susogtassátok a' leveleket ját-szó Zephyrusok. Tsalódom é, vagy igazán hallom lassú énekeket? Igen is, énekelnek! de fülünk tömpe lassú Concertek' értésére, valamint szemünk az, vékony tetemek' vizsgáltságára. Minő kedves zsbongás zúg körültem? mitől mozognak a' virágok? Egy sereg méh szállotta-meg őket, vígan repültek-ki messzi lakó-helyekből, 's a' rétenn 's a' kertekenn szélednek-el. Kóstolgatva szedik sárga zsákmányokat, 's vissza-mennek Köztársaságokat gazdagítani; öszve-vetett vállal dölgozik mindenike, nints köztök henyelő lakos; zsbongva szállják-meg a' virágokat, 's kutatva dugják szőrös fejeket a' virágok' kehelyébe; vagy fáradtságosan fúrják-bé magokat a' még ki nem nyílt rósába; ez bé-szívja magát, 's el-zárja a' kis tolvajt, a' ki kintsét, mellyet talám még hólnap nyított vólna-meg a' fel-kelő Napnak 's a' reszkető harmat tseppnek, előre lopja-meg.

Amott a' szarkalábra ül egy kis Pillangó, 's széllyel-terpeszti tarka szárnyát. Bársony szín pettyek vagynak tiszta ezüstjénn 's arany prémje zöldde változik-el szárnyának széleinn. Igy ül ő tzifrán, 's tsínosgatja kis feje' ezüst szál tsombókját. Szép Lepke! nyomd le a' virágot a' patakhoz, 's tsudáld szépségedet; úgy hasonlítni fogsz a' szép Belindéhez, a' ki a' tükör előtt el-felejt, hogy néki többnek kellene lenni, mint a' Lepkének. Nints az ő ruhája olyan szép, mint a' tiéd; de szint' úgy nem gondolkozik, mint te!

Mitsoda pajkosságot kezdetek ti, kis Zephyrusok? Kergetözve hembelyegnek a' fűvön; mint a' lassú szél a' tó tsendes habjait, úgy keverik-öszve a' susogó fűvet, a' kis tarka lakosok fel-repülnek alóllok, 's le-néznek pusztulásokra. Most megint el-tsendesedtek a' pajkosok! 's a' zöld fű 's a' virágok újra tsalják magok közzé.

De, ó bár el-rejthetném most magamat! Fedezzetek-bé kedves virágok! Amott mengyen az ifjú Lisidór, arannyal tözött ruhába; sietve ballag-el a' Természet mellett a' paraszt fűvönn és danol. Hijába' mosolyog az ő rá, meg-vénült Szépség ez Lisidór előtt; Amália Kis-asszonyhoz siet, kinél a' Nagyvilág játékra gyűl-eggyüvé; ott jobban fogja gazdag öltözete a' szemet gyönyörködtetni, mint a' piros esthajnal. Mint katzag majd, rajtam, ha meg-látja, hogy én, távol a' Nagyvilágtól a' bogarak közt a' fübe' fetrengok! De, engedjen-meg Nagyságod ostobaságomnak hogy gazdag ruháját 's lépésit nem tsudálok; ím' ezenn a' fű-szálann egy bogár mász fel-felé, szárnya aranyos zöld, 's gyönyörűen játsza a' szivárvány' tiszta színét. Engedjen-meg Nagyságod a' Természetnek, a' ki egy bogaratskának sokkal pompásabb ruhát adott, mint Nagyságodnak a' leg-kényesebb Mesterség adhat.

Ó be szép vagy te Természet, be szép vagy te, még parányi hímezésidbenn is! Esméretlen az előtt a' leg-tisztább gyönyörűség, a' ki szépségidet henyelkedve nézi; a' kinek zabolátlan indulatok 's hamis gyönyörűségek által meg-rontott szíve nem fogadhatja-bé ezeket. Bóldog az, a' kinek minden mardosástól, minden kedvetlen gondolatoktól ment lelke szépségidet érzi! A' hol mások ízetlen tsömörrel mennek-el, ott véghetetlen gyönyörűség mosolyog ő körulte. A' Természet az ő kedvéért szépíti ma-

gát, érzékenységei újabb-meg-újabb forrásra akadnak véghetetlenül a' gyönyörűségnek; minden ösvényenn, mellyenn menygen, minden árnyékbann, a' hol múltat. Tiszta és kedves örömet tölt néki minden forrás, illatoz néki minden virág, zeng és suhog néki minden bokor. Nem ízetleníti-el semmi tsömör mindég új gyönyörűségit, mellyeket a' Természet' szépségei véghetetlen külömbiséggel nyújtanak; szépek azok, és véghetetlenül külömbözik leg-kissebb hímezésekben is, 's mindenik hasznos végre való, 's minden tekintetben jó és szép. Bóldog, ó bóldog az, a' ki ezekből a' ki-meríthetetlen kútfökből meríti ártatlan gyönyörűségét. Vidám az elméje mint a' leg-szebb tavaszi nap; tiszta és tsendes az indulatja, mint azok a' Zephyrusok, mellyek virág-illatokkal repdesnek körülte.

AZ ÉN KIVÁNSÁGOM.

Ha merném egyetlen-egy kívánságom' bé-telleyesedését reményleni, (mert egyébbaránt az én kívánságom tsak álom; fel-ébredék, 's nem tudom hogy álmodtam, hanemha másnak javáért kívántam volna valamit) ha merném, mondom, egyetlen-egy kívánságom' bé-telleyesedését reményleni: nem kívánnék bőséget, sem hogy Társaimonn uralkodjak, sem hogy Nevemet távol fekvő Nemzetek hirdessék. Ó bár azt engedné nékem a' Végezés, hogy napjaim magános vidékben tsendesen 's másoktól el-felejtve folyhassanak-el, távol a' Város lármájától, hol az Igaznak ki-kerülhetetlen török vagynak vetve; hol a' bévett szokás, és rendtartások ezen esztelenségeket nemesítenek; ó bár alacsony hajlékban tölthetném-el életemet, egy kis falusi kertetskében, el-rejtve a' híresedés és irígy szem elől.

Agg dió-fák' bóltja alatt állana magános házam 's ablakai előtt lengedező szellők, híves árnyék 's nyúgodalom lakozna. Egy kis udvart is fognék-fel házam' békességes ajtaja előtt, 's szőlővel bé-futott ernyöm alól tiszta forrást vonnék belé. Ott fürdene majd rutzám sárga fiaival; oda repülnének majd házam' zsúpozattjáról a' szelíd galambok is, 's kevélykedve sétálnának ragyogó nyakokkal a' zöldellő gyepenn; az alatt, míg az uralkodáshoz szokott kakas kotkodátsoló tyúkjait fel 's alá hordaná az udvaronn; egyszerre repülnének akkor esmeretes szavamra ablakomhoz, 's hízelkedő kotyogással kérnének eledelt Uroktól.

A' madarak félelem nélkül lakoznának a' leveles gallyakonn házam mellett; nem esmérne soha változást bátorságos szabadságok, 's szomszédságosan szóllának egy ágról más ágra egymáshoz. Kis udvarom' egyik szegletében állának gyékény köpüi méheimnek; az ő Respublikájok édes gyönyörűséggel múltattatja a' nézőket. Örömet lagnának ök nállam, ha igaz az, a' mit a' Majoros mond, hogy tsak ott szeretnek lakni, a' hol tsendesség és nyúgodalom folytatja a' gazdálkodást. – A' házam megett volna tágas kertem, mellyben az egygyü Mesterség barátságos segítségére volna a' Természet' kedves Phantáziáinak; de nem támadna-fel soha ellene, hogy el-nyomván, visszas formákra faragja tsemetét. Mogyoró bokor venné azt sövény gyanánt körül 's a' végébe' vad-szőlő ernyök állának; oda bújnék-el gyakorta a' Nap' meleg sугári elől, 's onnan nézném az el-égett képü Kertészt, mint ássa tábláimat jó ízü zöldségnek. Néha ki is venném kezéből az ásót meg-kívánván a' munkát tőle, 's próbálgatnám magam' azalatt, míg ő földre fordulva nevetné kevés erőmet; vagy a' fel-óldozódott

tsemeteket kötném újra karójokhoz, 's együtt tisztogatnánk a' rósa bokrokat, 's az el-szórtt szegfő' és liliom' tövét.

Túl a' kertemenn, tiszta patak szaladná végig kövér füvet termő rétemet; onnan gyümölcösömbe folya az óltványok' vékony törzsökei közzé, melyet gondos kezem művelne. A' közepénn egy tónak gyűjteném öszve vizét, 's a' tó közepébenn egy kis ernyöt ültetnék. Hát ha még egy kís szőlös-kertem is volna gyümölcösöm mellett, meg egy kis tábla szántó-földem – irígyelhetném é a' leg-gazdagabb Király sorsát?

De messze légyen hajlékom a' Dorantes' nyári kastélyától. Teli van az mindég Vendégekkel, hogy Ura meg-szűnés nélkül társaságban lehessen. Ő nálla meg-tudhatni előre, ha indít é hadat Lajos? és, mit tsinálna Mopsz, ha Angliának Királya volna? Meg-töltt palatzkok mellett veszik ítélet alá a' Tudományokat 's Társaságunk' fogyatkozásait, 's Királyi felség lebeg üres homlokokonn. – Távol légyen magányos lakásom Orgontól! Messze földről gyül pintzéjébe a' bor; a' Természet néki tsak azért szép, mert a' leg-ízesebb falatokat neveli; a' levegőbe' repdesnek azok, az erdők' sűrűjébe' bujkálnak, 's a' vízbe' úsznak számára. Ott hagyja a' Várost, hogy szabad futást engedhessen bolondoskodásának. Mennyi alkalmatlanságot kell az embernek abba' az átkozott Városba' szenyvedni, ott leg-kisebb motszanásomat is meg-tudhatja a' bolond Szomszéd. Bóldogtalan! ne történnyen-meg rajtad soha az a' nagy szerentsétlenség, hogy tsak egy nap' is magadba' maradj! mit tsinálnál únalmadba? talám borzasztó tekintetet vetne Lelked magára! De ne félj ettől: ímé tajtékozva hozzák a' szegény ki-fárasztott lovak érdemes barátidat; káromkodva szállnak-le az ártatlan baromról. Oktalan lárma, víg feslettség 's zabolátlan pajkosság késéri őket az asztalhoz, 's mind addig kurjonganak, míg a' részegség ájúlása ennek az útállatos scenának véget nem vét. – Tölled még messzebb szikkadt Harpax! kinek küszöbét éhel-hóltt ebek örzik, 's kezekből kapdossák a' szegényeknek verejtékes falatjokat. Szerentsétlen adóssaid az egész vidéken nyögnek keménységed miatt. Ritkán sodródik füst kéményedenn széllyel-hánytt konyhadról, 's illő is hogy koplalj, midön öszve-kapartt gazdagságod a' szegények' nyúzásából gyült ennyire.

De hová ragad engem' az el-tüzessedett bosszankodás? Térjetek vissza kedves képek, térjetek-vissza 's derítsétek-fel elmémet! Vezessetek engemet alatsony hajlékomhoz. Az istenfelő jámbor Földművelő légyen az én szomszédom, füstös kalyibájával. Szíves segedelem 's barátságos tanáts tesz' majd jó szomszédokká bennünket, mert mi lehet édesebb, mint azt látni, hogy szerettünk? mint jó-tétel által érdemleni-meg valakinek barátságát?

Midön azt, a' ki Városban lakik, fület öklendező zajgás és lárma veri-fel álmából; midön szomszédjának fala el-fogja a' fel-jövő Nap' kedves sűgárit előle, 's tömlöztzre vetett tekintete nem láthatja a' Hajnal' hasadását: engemet akkor a' Reggel lassú szellötskéji 's a' kedvesen tsevegő madarak ébresztenének-fel. Üressen hagynám ágyamat; 's elibe szaladnék a' fel-jövő Napnak a' hímes rétekre, vagy a' szomszéd halmokra, 's tetejekenn énekeném örvendezésimet. Mert mi tölt nagyobb örömet szívünkbe, mint a' szép Természet, midön rendes rendetlenséggel zavarja-öszve véghetetlen külömségű szépségeit? Vakmerő Ember, hogy mered te a' Természetet szerentsétlen majmolású mesterség által ékesíteni? Építs bár Labyrinthust zöld falakból, 's ki-mértt messzéségre áasad hegyesre nyirbáltt Taxusodat; útaid rostáltt fővenyből légyenek,

hogy a' dudva ne akadályozza lépésidet: én részemről a' természeti rétet választom, 's a' gazos ligetet. A' Harmoniának titkosabb törvényei szerént rendelte-el az ő különbségeket 's öszve-zavarásokat a' Természet, 's Lelkünk titkos örömmel érzi azt.

Be járnám az esméretlen helyeket is, a' labyrinthusát a' bokrokknak, a' patakok' útát vesztő partjainn. Gyakran álomra vonna ott a' setét árnyék, vagy a' zuhogó víz-omlás, távol minden emberi nyomtól. Ő be gyönyörű az, midőn messze minden tsattogástól, fülünk nem hall semmi egyéb lármat, tsak a' szakadó patakot, vagy a' dongó méhet, 's a' meg-zördültt gyik' suhanását; vagy mikor a' fák zöld gallyai alatt fekvén, az árnyék 's a' nap-sugár meljemenn játszik; s nyúgodalmamat semmi se szakasztja-félbe, tsak a' lassú szellő, melly a' levelet ölemről le-fújja, vagy a' kis szötske, midőn el-tévedt ugrással rá ül, körül nézi magát, 's rólla hirtelen el-pattan.

Gyakran egész éjfélig járnék a' Hóld' tsendes világábann, mélj gondolatokba' mérülve a' Világ' épülete felől, az alatt, midőn felettem számlálhatatlan Világok 's Napok ragyognának.

Néha a' Szántókhoz is el-mennék, mikor barázdát hányó ekéje mellett énekelnek; vagy az aratók' víg seregéhez, mikor mezei énekeket danolnak, 's hallgatnám víg meséjeket 's rendes tréfájakat. Ha pedig az Ősz áll-bé, 's a' fákat meg-tarkítja, a' szüretelők közzé mennék, a' víg lármaival zengő szőlő-hegyekre. Ott nézném a' Legények' és Leányok' nevetéseket, midőn a' meg-értt fürtöket a' töröl tépik. Víg kiábálás alatt térnek az ősz' meg-szedett kintsével vissza a' kunyhó felé, hol messzire el-hallik a' sajtó nyikorgása. Már készen várja a' víg vatsora; hozzá ülnek 's hamar el-üzik az első éhséget, 's azt most a' paraszt öröm 's víg nevetés követi. A' szőlős-gazda újra meg-tölti boros kantsójokat 's unszolja a' vígasságra. Akkor el-kezdi beszélni Gyurka, hogy messze járt, éppen a' Svábokig, 's olyan házakat látott, hogy nagyobbak voltak mint nállok a' Templom; meg hogy egy üveg hintót is látott, hat ló volt belé fogva, az egyik is többet ér mint a' Mólnaré, pedig annak négy öt faluba' sints mássa; meg hogy ott minden ember zöld süveget visel. Soká beszéll így, 's Jantsi könyökre támaszkodva egészen el-felejtette volna, hogy a' Szeretője mellette ül, ha egy ortza-tsípéssel nem hozta volna magához. – Azután Miska fog hozzá, 's beszélli hogy egyszer a' Szomszédját a' lidértz messze kergette, rá ült a' süvegére, 's egészen az eszterháig ment volna, de meg-átkozta magát. Akkor mindnyájan ki-mennek, 's víg tántzot indítanak a' hóld-világban, mind addig, míg az éjfél álomra nem hajtja.

Mikor pedig a' kedvetlen esős idő, a' tél' hidege, vagy a' rekkenő nyár el-tiltana a' sé-tálástól, bé-zárkoznám kis kamarámba, 's a' leg-nemesebb társasággal mulatnám magamat; azokkal a' nagy Lelkekkel, a' kik, Díszei az el-múlt Századoknak, böltességeket tanító könyvekbe öntötték; tiszteletet érdemlő Társaság, mely Lelkeinket eredeti méltóságára emeli! Egyike az idegen Nemzetek' szokását, 's a' Természetnek messze-Tartományokban lévő tsudait esmérteti velem; a' másika a' Természet' titkait fedezi, 's titkos műhelyébe vezet; emez egész Nemzetek' állapotját terjeszti elimbe, 's történeiteit beszélli, – ditsősségét és gyalázatját az Emberi Nemnek! Amaz Lelkünk' méltóságát 's el-rendelt kötelességeinket tenné elibe vizsgálatásimnak, 's a' gyönyörűséggel tellyes Virtust. Körüllöttem a' Böltsei és Poétái állanának a' Régiségnek; az ő útjok az egyenes út az igaz szépségre: de kevesen vannak, a' kik azt válasszák, gyáva fejek el-szédül 's vissza-fordítja ezerenként a' hamis arany' és illatot nem öntő virágok'

újtára.²⁵ Nevezzem é azt az egynehányat? Te alkotó KLOPSTOCK! és te BODMER, a' ki BREITTINGERrel a' Critica' szövétnekét ki-nyújtottad, ellenébe azoknak az ál-világoknak, mellyek posványba 's homokos pusztaságra vezetnek! 's te is ó WIELAND! (Gyakran látogatja-meg Músád testvérét a' mélj Böltsséget, 's fent-járó matériákat hord titkos kamarájából 's kedveltető Grátziákká formálja.). Sokszor fog a' ti éneketek engemet szent örömeire ragadni. – Te is, te is festegető KLEIST! kedves nékem a' te éneked, mint a' tiszta est-hajnal; el-tsenededik akkor szívem, mint ez a' vidék a' hóld' kedves világábann. Meg te, ó GLEIM, ha víg indúlatit éneked szívünknek, 's az ártatlan tréfát. – De nevezzelek é mind benneteket, ti kevesek? Titeket nem esmerni gyalázat; késő Unokáink is tisztelettel fogják említeni Neveteket.

Én is le-írnám gyakorta azokat az éneketek, mellyeket magános sétálásombann készítettem, a' setét berkekbenn, vagy az omló patak mellett, vagy a' szőlő-ernyőbenn a' hóld' fényje alatt. Vagy Rézre mettzetteimet venném elő, 's nézném, mint követték a' Természetet a' nagy Mesterek, 's olykor magam is követném példájokat, 's rámára vontt vászonra tenném-által gyönyörű Scenáit.

Gyakorta ajtóm' kopogása hagyatná vélem félbe' munkámat. Millyen vólna akkor örömöm, ha meg-nyílásával Barátom repülne karjaim közzé. Néha midön haza felé térnék sétálásomból, egyenként vagy seregesen jönnének elimbe. Eggyütt járnánk-bé akkor a' leg-szebb vidékeket, változtatott beszédek alatt, most ki-fakadtt örömmel, majd tsenedesebben, 's így múl-na-el barátságos tréfálózás alatt hirtelen az idő. Az éhség adna ízt ételinknek, mellyet kertem nyújtana, a' tóm é; [?] szárnyas marhám. A' szőlő-ernyőbenn találnánk haza-jövetelünkkel az asztalt terítve, vagy a' kerti nyaralóba'. Néha még estve is ott mulatnánk, mértéklett poharak mellett, nevetnénk, 's víg éneketek mondanánk, hanemha a' Fülemile bús éneke indítana szerelmes andalódásra.

De meddig, meddig álmodozom? – Ah, régen kerget már téged' phantaziám, tégedet, haszontalan álom! haszontalan kívánság! Nem fogom én soha látni bé-tellyesedésed'. – Soha se nyugszik-meg állapotunkkal szívünk. Szemeink idegen 's töllünk messze lévő bóldog vidékre vagynak mindég szegezve; de Labyrinthosok zárják-el az útját; 's sohajtozásokra fakadunk 's el-felejtjük azt a' jót, azt a' bóldogságot látni, melly mindenikünknek útjára hintetett. A' mi igaz bóldogságunk a' Virtus. Az bölt, és bóldog, a' ki önként 's zúgolódás nélkül tölti-bé azt a' helyet, mellyet az örök Építő-Mester, aki az Egésznek plánumát gondolja, néki rendelt. Úgy van, mennyei Virtus, te, tsak te vagy a' mi bóldogságunk; te hintesz örömet és meg-elégedést akármelley helybenn légyünk, napjainkra! Kit fogok én majd akkor irígyelhetni, ha vezérlésed alatt meg-futom életem' pályáját? Örömmel halok-meg akkor, olly ditső Lelkektől sirattatva, kik engem' érted szerettek; tölletek siratva, Barátim! Majd ha el-mentek Sírom' halma mellett, szoríttsátok-meg kezeteiket, 's öleljétek-meg egymást. Itt nyugszik az ő Hamva, mondjátok; tiszta vólt szíve és egyenes, 's az Isten most törekeéseit véghetetlen bóldogsággal jutalmazza-meg; de nem sokára a' mi tetemink is itt fognak nyúgodni, 's eggyütt isszuk véle az örök bóldogságot. Te pedig, szeretetre-méltó Barátném! ha majd Sírom mellett el-mégy, 's ha az integető gyöngy-virág és boglárka hívni fog dombom-

²⁵ újtára.

hoz, könny fussa-el szemedet: És ha meg-engedtetik a' meg-bóldogúttaknak, hogy azt a' vidéket, a' hol lakoztak, 's azokat a' tsendes árnyékokat, hol Lelkeknek el-rendelt foglalatossági felől elmélkedtek, el-járják, 's hátra-maradt kedvesekhez közelítsenek: gyakran fog Lelkem körülte lebegni; 's gyakran midön szívedet nemes búslakodás lágyítja-el, 's bánatos mély érzésdbenn el-merülsz, gyenge fuvallat fog érni ortzáidhoz. Lassú borzadás hassa meg akkor Lelkedet!

3.

BÁCSMEGYEYNEK

ÖSZVE-SZEDETT

LEVELEI.

KÖLTÖTT TÖRTÉNET.

KASSÁN,

ELLIGER JÁNOS JÓSEF,
Ts. privil. Könyv-nyomtatónál.
1789.

A'
B Á R Ó T Z Y
TISZTELŐINEK.

Bóldog gyönyörködéssel írom e' soraimat; mert azt hirdetik, hogy engem BÁRÓTYZ esmért; – szeretetére méltóztatott; – Barátom vót!

A' kik BÁRÓTYZT úgy tisztelik mint én tisztelem, érzeni fogják mértékét gyönyörködésemnek; – érzeni fogják mint kevélykedem!

Tizen-három esztendeje már hogy Mármontel magyarul szóll; – 's van é az-ólta is vala' ki, a' ki úgy szólljon mint ő?

Még gyermek vóltam, – még nem metélte szakállamat a' kés, midőn a' hervadó Luciliának, 's az édesen enyelgő Korálinak könnyeket hullattam. Nem magának Luciliának, nem magának a' kis Korálinak hullottak azok, 's talám nem hullottak sikertelenül. – Ímé a' példa BÁRÓTYZ most már Barátom; 's nem állítja meg-bántásnak, hogy őtet, egynél több tekintetben is, Barátomnak nevezem.

Meg-lehet hogy én Mármontelnek el-hevítése nélkül nem nyúltam vólna tollhoz. Hogy írtam és írok tehát – ha mit ér írásom –, hogy nevemet nem látott Hazafiak is esméri, – BÁRÓTYZ míve.

Bóldog, a' ki BÁRÓTYZVAL – a' selypítő – frantziává vált BÁRÓTYZVAL – futni mer! – Nékem nyomdokait tsókolni, ŐTET távolról követni, – köz-helyen Barátomnak nevezni, – ez el-értt tárgy! – nyertt ditsőség!

JELENTÉS.

Ez a' magyarrá tett Román egy falun-töltött kedvetlen Novembernek köszönheti lételét, hol a' szobába záró essős őszi napok munkára szorítottak, és a' hol Werther helyjett, kire már az-előtt régen ki-tettem a' tzel't, az Adolf levelei akadtak kezembe. Ha Werther kezennél lett volna, Adolf, vagy inkább Bácsmegyey nem feslett volna ki soha a' Nem-létel méhéből. Nem azért mondom ezt, mintha sajnállanám rajta tett munkámat, hanem hogy azoknak egy része, a' kikének ez a' Román valaha szemek eleibe fog akadni, ne vádoljon, hogy festeni akarván, a' Copiát, és nem az Originált copíroztam. Az Ötsém, kit a' vérségen felül, tsak-nem ugyan-azon-egy-kor, 's az együitt nevelkedés szoros barátommá tett, nem szüint-meg addig unszolni, míg magamat rá nem adtam. Vizsgálóba vettem a' Költeményt, az Elrendelést, a' Szín-adást, (mert én valamint minden egyéb fordításimban, úgy itt is, egyedül Artistának kívánok tekintetni; a' ki a' Táblán nem a' Sujettet, hanem a' Festő munkáját, etsetjét, 's tüzét nézi) 's Adolfot a' Werther nagy Modelje szerint találván, azonnal hozzá fogtam copírozásához, 's még abban a' hónapban tsak-nem végéig hajtottam. Véletlenül akadt ez tsak kevéssel az-előtt egyéb régi papirosaim közt kezembe, 's meglátása elevenekben emlékeztetett bimbókra fakadó ifjú koromra 's kedves DIENESEMMELEL való együitt nevelkedésemre, kitől hivatalba lépésünk 's házunk' tekintetei talám örökre elszakasztottak. Körül-néztem, és nem találván egészen rosznak, ámbár tömött hivatali munkáim miatt azzal a' szorgalommal, a' mellyel kívántam vólt, rajta végig menni nem érkeztem, el-tökéltem ki-botsátását; a' Szerentse' tetszésére bízván egészen, akár javallást 's örömet hoz rám érette, akár bánatot.

Bánatot? – Valóban úgy látszik, hogy ettől nem tarthatok ok nélkül; mert akármelly különösnek lássék is ez az előre való remegés: még is tudom, hogy az itt olly gyakran előforduló idegen szók miatt, sok Iróink litterátori eretnokséggel fognak vádolni. Ha ugyan a' Henriást vagy Zayre-t fordítottam volna, nem éltem volna a' Heróval 's Successióval; mind azért, mert azt a' Bajnok vagy Vitéz és Örökség alkalmasint ki-teszi; mind kívált azért, mert a' Poésis' fentebb neme, az-az az Epopéa és a' Melpomene sarus játéka, az egészen el-nem készült dísz meg-nem-szenyvedik. De ellenkezőképpen van a' dolog az alacsonyabb rendű írásokkal, 's nevezetesen az én Románommal. Ebben nem a' Történetet-költő, hanem maga Bácsmegyey a' vezérel, még pedig levelekben és barátjaihoz, kik olly szerentsés nevelést nyervén mint ő maga, barátjoknak idegen ugyan, de a' nagy-világban mindenek előtt esmeretes szavait értették. Ezeknek meg-tartása kedves negligéet ad Románomnak, 's szinté el-hiteti az Olvasót, hogy levelei nem vala' melly Belletristának, hanem magának a' meg-vetett Szerelem' gyötrelmei közt fetrengő Bácsmegyeynek tollából folytak. – Igaz, hogy még most kevés Olvasóim értik azokat magyarázat nélkül: de kedvekért a' mun-

ka' lapjait perpetua nótákkal bé-motskolni, vagy, a' mi még boldogtalanabb gondolat lett volna, szófaragásra vetemedni nem akartam.

Engemet erre a' különösségre Nyelvünknek tagadhatatlan készületlenségén, 's következőképpen szük-vóltán felyül, a' leg-virágzóbb Nemzetek' példái bátorítanak. Nem szóllok semmit a' Frantzia, Olasz és Anglus zürzavarról: egyedül a' Németekét említem, melly, valamint a' miénk is, anya-nyelv. Ha ezek, minekutána már a' Tudományoknak minden nemében remek munkákat mutathatnak, nem szégyenlik segedelműl vonni az idegen szókat: ha azoknak még az Odákban, Epicumokban 's Tragoediákban is, helyet engednek: mit akarunk mi, a' kik alig mutathatunk egy-két fordítást, melly az idegen Nyelvet csak félig-értő Olvasó előtt érthetőbb ne legyen az eredetiben mint a' magyarban, ezzel a' példátlan különösséggel?

De reményilem, hogy azt a' kedvetlenséget, mellyet az idegen szók' megtartása által némelly Olvasóimnak okozok, helyre hozom azzal, hogy a' történetet Hazánk' vidékeire szállítottam, 's Személyeimnek Magyar hangzású neveket adok. Én ugyan szánakozva tekintek azokra a' gyengékre, mint akármelly Cosmopolita, a' kik sem magunkat, sem másokat igazán nem esmérvén, kevélyebben tekintenek a' Kül-földiekre, mint valaha a' Görög, az emberiség' leg-főbb remekje, a' Barbarusokra tekintett: de nem tagadhatom még is, hogy boldogságomat lelem abban a' gondolatban, hogy nevem' hangzása kétségbe vehetetlen tanú nemzeti eredetem felől. Ki nem hallja inkább a' Bácsmegyey és Surányi Mantzi neveit, minntha Adolfot, Theodort, Leonhardot, Wilhelminét említenék? – A' kinek tetszik, különösségnek, nevezheti tselekedetemet; boldogító érzésem engemet felyül-emel ítélletin.

Készen hever kezemnél Siegwart is (kit én Szegvárinak neveztem) az únalomig vitt pityergéseitől alkalmasint meg-tisztogatva. Ő nállam egy Heves Vármegyei Szólga-Bíró' gyermeke, a' ki a' Kaputzínusok' nyugodalmas életeket Hathvanban meg-kedvelli, 's alsóbb Oskoláit Egerben, a' felsőbbeket pedig Kassán folytatja. Krónhelm Báró Bánfalvynak, a' falun lakó Theréz Susinak, ellenben pedig Fischer Marianne Keresztúry Theréznek neveztetett; 's az Episodák Hazai történetekből vannak véve. Ezt én itt annál bátrabban jelenthetem, mivel tarthatok tőlle, hogy fordításom örökösen írásban fog maradni; nem minntha érettebb koromban a' szerelemre olvasztó Siegwartot ki-adni szégyenleném, mert annak a' Románnak érdemét sem a' szerelemmel ellenkező Anyák, sem a' Recensorok nem fogják kissebbíthetni: hanem azért, mert minekutánna az egyszer Landerernek sajtói alól ki-szállott, és az Országot el-lepte, az újabb ki-adásnak el-keeléséhez kevesebb reménység lehet; 's rész szerint azért is, mert üress időmet újabb igyekezetekre fordítván, a' szükséges megtekintésre nehezen érek. Még a' Klopstock' Messziásának ki-botsátásakor is gyönyörködve botsátánám én azt ki, mert az szint-olylan tökéletes a' maga nemében még Klopstock mellett-is, mint a' Kauffmann' lánykái a' Rubens' ördög-űzői mellett. – Kassán, Martiusnak 20-dikán, 1789.

BÁCSMEGYEYNEK ÖSZVE-SZEDETT LEVELEI.

BÁCSMEGYEY SURÁNYI MANTZIHOZ.

Soprony, 18. Január.

Míntha csak álmodnám, édes Mantzim, hogy el-jöttem tőled. El nem tudom hitetni magammal hogy el-váltunk egymástól; pedig minden pertzentésben – minden pillantásban érzem hogy nem vagy itt, – hogy én nem vagyok melletted. Lyánykák! Lyánykák! mivé nem tesztek ti minket! – ti szívünkkel együtt veszitek által azt az erőt is, mely a' lelket tartja bennünk; – akkor osztán ti éltettek egyedül; lehelletetek enyhülés, pillantástok eledel. Ha el-gondolom, édes Mantzim, mint sétáltunk estvénként együtt, mikor a' hóld a' lassan zúgó Duna' habjain reszketve tsillámlott, 's vala' melyly hárfa egy ablakban meg-szóllalt, sírt, nyögdeátselt, panaszkodott; de egyszer vígabb hangokra fakadt, 's utóljára örvendező tsattogásokkal szaladozott húrjain fel 's alá, – mint hajtottam-fel akkor azt az öröm-poharat, melyet nékem a' Végezés adott, 's mint mentem édes szenderedésben melletted, 's te miként ébresztettél-fel egy édes tsókod által álmomból, 's angyal-tekinteted mint ragadott úgy el, hogy róllad, magamról, a' Világról egyszerre el-felejtkeztem; – Ha ezt el-gondolom, Mantzi, 's azt vetem hozzá, hogy nemsokára majd megint olly szerentsés lehetek, megint olly szerentsés leszek, – nem bírok magammal, ki-megyek a' mezőre, 's néki eresztem szívemet, hadd érezze a' szép téli nap' kellemetességét, hogy az az üresség, melyet a' te emlékezeted támasztott szívemben, ezzel teljen-meg. Ha így osztán két három órát a' hidegen töltök, míg végre az' alkonyodás a' szerelmes Álmodozót a' Városba kergeti, 's az ablakomról le-nézek, 's látom mint megy, itt is, amott is, egy szerelmes pár, 's együtt-létek' édessége mint melegíti őket, mint a' tavaszi nap' melege, hogy nem gondolnak a' hideg' tsípősségével; ha el-nézem ezeket a' böldegokat, 's el-gondolom szerelmek' édességét, – Mantzi! akkor egyszerre előttem terem angyal-képed, 's szent tsókokra hív karjaid közzé. Felugrom, által akarlak ölelni, ki-terjesztem karjaimat utánnad – akkor el-enyészik árnyékkod, 's reszkető karjaim el-esnek, 's – én magamat ölelem-áttal. Egy nagy könny tseppen akkor ki káprázó szememből, 's vígasztatás nélkül sírok. – Ó Mantzi, már egynehány ízben jöttem-el tőled, de még sem emlékszem rá, hogy illyen nyughatatlan lett volna szívem. Isten! ha ez a' hánykódás valahogy szerentsétlenségemet jövendőlné! Minden tetemem reszket ebben a' gondolatban. El kell végeznem leveletem, – nem írhatok tovább, pedig teli – olyan igen teli van még szívem! Isten hozzád, édes Mantzim! édes Mindenem! Szeress továbbra is, olyan ki-mondhatatlanul, mint én téged!

BÁCSMEGYEY – MANTZIHÓZ.

Soprony, 21. Jan.

Mantzi, én tsak róllad gondolkozhatom. Napról napra jobban érzem hogy el nem lehetek nállad nélkül. Minden kitsinység rád emlékeztet. Ha dolgaimhoz látok is, ha egész erőszakkal néki fekszem is írásaimnak, egyszerre a' papiroson terem képed; ha pedig sétálni megyek, olyankor Vezetőmmé, Kalaúzommá lessz; előttem mégyen, mint – ha nem vétek hozzá hasonlítani – a' Világosság' felhője az Izráel fiai előtt. Tegnap egy patak' partján mentem le-felé, 's veled együtt töltött bódog óráimról emlékeztem; 's el-gondoltam, miként jönnek azok ismét vissza; 's sokára ez a' mérges gondolat ötlött elmémbe: hát ha Mantzit még más' karjai közt kell látnod; 's egész életedet a' szerint töltöd-el nálla nélkül, mint ezeket a' napjaidat? – Vallyon ki-állhatnám é? kérdém magamat; 's abban a' pillantásban egy fiatal gyertyán akadt a' patak' túlsó oldalán szemembe. A' patak meg-áradt vólt, 's egyik hab után a' másik tsapdosta a' fát ide 's tova. El-el-hajlott a' szegény fiatal, 's ha egy kevésé el-tsenedesedett a' víz, új erőt gyűjtött. Míg még velő van a' tőrsökődben, míg még erőssen állasz gyökereiden, mondám magamban, nem tarthatsz a' veszteden igyekező habtól; de ha gyökereid közzül el-hordja a' földet, ha éltető nedvességedet vala' melly féreg szívja-ki, 's akkor áll megint néked, haszontalan bizakodol gyökeredben; ki-fordít, 's el-viszen. – Minden az emberek' sorsát mutatja, Mantzi! – Isten hozzád, írj hamar, minél hamarább! Az Isten óltalmazó szeme legyen rajtad!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHÓZ.

Soprony, 24. Jan.

Ne vedd rossz neven, édes Marosim! hogy levelemet még eddig se vetted, noha már egynehány napja hogy itt múlatok. Annyi felé kellett kapnom, hogy rá nem értem eddig. Magad tudod mint jár az ember, ha olyan helyre megyen, a' hol barátjai, vagy atyafiai vannak. Egyszerre akarja minden látni Vendég Uramat; 's a' sok evés, ivás, compliment miatt alig tudja az ember mit tsináljon. – 'S ezen felül egy más oka is van a' dolognak; – Szegény! el-jött a' Lyánykájától, 's mindég a' van az eszében, 's szája többnyire pityergő formán áll.

Már magam is szégyenlem, hogy ily rövid el-válás miatt annyit fityogok; – de ha a' Mantzi portraitja véletlenül szemem elibe akad, egyszerre oda vagyok; el-fakadok sírva, 's úgy teszek mint az a' gyermek, a' kinek új ruháját el-zárta az anyja, 's a' ki a' Vasárnapot úgy nézi, mint az utolsó ítélet' napját.

BÁCSMEGYEY – MANTZIZHOZ.

Soprony, jan. 27dikén.

Ma egy Bállban voltam, a' Báll előtt pedig együtt szánkáztam másokkal. Ha itt lettél volna, ez a' napom egy lett volna leg-bóldogabb napjaim közzül; de – lehetek é én nálad nélkül bóldog? lehet é az lélek nélkül a' test? Nézd, a' róllad való gondolat mint olvasztja-fel el-fagyott szívemet, melly ma zárva vólt minden gyönyörűség eránt. Tsak a' Bátyám tizenhárom esztendő Lyánya fatsart-ki egy-két víg el-mosolyodást, édes enyelgése 's eleven tréfái által, belöllem. Még most is síró formán vagyok, 's nem akarom ki-fzakasztani fájalmamat; és így tsak egy kis anecdotumotskát az én Boriskám felől, hogy szívét közelebből esmérhesd, – 's azzal jó éjtszakát, édes Mantzim!

Ez a' gyermek az én szánkámban űlt. A' mint a' faluba értünk, egyről másról kezdtem beszélni véle, hogy sok nép tódúlt-ki nézésünkre 's a' t. Sokára mondtam, hogy a' sok köszönés miatt nem is vólt nyugta. Mit tesz az? felele: inkább szenyvedem-el a' köszönetés' alkalmatlanságait, mint-sem hogy azt gondoltassam magam felől, hogy most szégyenlem esmérettségeket, holott egyébkor nem szégyenlek beszélni vélek. Ez a' gyönyörű felelet könnyeket fakasztott-ki szemeimből. Ha útálni akarnám, édes Mantzim, az embereket, azokat a' ki fajúlttakat útálnám, a' kik születések, néha társaságok, gyakran tsak ostoba gazdag ruhájok miatt nem akarnak nyilván helyeken azokra esmérni, a' kiknek négy szem közt barátjoknak vallották magokat. Eggynehány könnyet láttam már én e' miatt follyni 's – az India kintséért se vállalnám-fel az ilyen könnyek' terhét magamra.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Febr. 2dikán.

Mint tagadhatja-meg az ember annyira magát, 's mint mehet arra, hogy szíve' érzékenységeit, a' haszonért 's gyalázatos bolond praejudiciumokért meg-öldökölje? Emlékezel, Édesem, mitsoda gyönyörködéssel néztük tavaly, hogy Halasy és Veszprémy Maris egymást a' szerelem' forró tűzével szerették. Nem esküdt volna é meg harmad része a' Városnak, hogy öszve fognak kelni? nem úgy tartották é már sokan, mintha ki lett volna a' dolog tsinálva? 's nézd – azt a' szegény Lyánykát ma Consiliárius Büttnerrel eskették-meg. Mint vetkezhetik-le az emberek emberiségeket! Imhol most sül-ki, hogy Veszprémy meg Veszprémyné soha se akarták öszve-kelesét Halasyval ezért a' mindent le-nyomó okért, hogy Halasy nem gazdag. Hogy egymást szerették, azt el-nézték; mert annak azonkívül is vége lessz mondának, ha Maris máshoz megyen. – Én öszve-tsikorgattam fogamat, mikor ezt meg hallottam; mert semmi se tud olyan hirtelen tűzbe ejteni, mint mikor látom, hogy olyan reménységeket táplálnak az emberek, mellyet bé-teljesíteni nem tudnak, vagy nem akarnak. Nem elég szerentsétlen végű reménység van é azon-kívül is? 's ti nyomorúlt emberek, még szaporítjátok azt. Bár tsak még gyermek-korunkban adnák azt Tanítóink eleinkbe, hadd tanulnánk ezekből a' példák-ból,

mint kellésék ennek néki készülni; 's mind magunkat, mind mást mentenénk-meg annyi keserves óráktól.

De térjünk vissza a' dologhoz. – Halasy a' Maris szerelmében minden kétségeskedés és félelem nélkül él; nem tart semmitől; azonban Consiliárius Büttner, egy minden érzékenység és értelem nélkül való gazdag Bolond, elő-áll, 's meg-kéri a' Lyányt. Egy Consiliáriusnévá! – még pedig egy gazdag Consiliáriusnévá! – ez a' szerentse nagyobb volt, mintsem hogy tsak egy szempillantásig is kellett volna rajta gondolkozni Veszprémy Úrnak. 'S mi lessz belőlle? Az okos 's gyermekek' bődögságán örülő Szülék nyereségeknek állítják, hogy ilyen érdemes Vejek akadt, 's odaígérik a' Lyányokat. Hogy egy ilyen dologhoz, melly tulajdon bődög- vagy bődögtalanságát illeti, a' Lyánynak is volna szöllója, az nem jutott eszékbe; mert azt még a' szegény Atyjok Uroktól, 's édes Asszony Anyjoktól meg-tanúlták, hogy a' Gyermekeknek nem szabad *akarni*. Elő-hívják Marist, 's az Atyja atyai hatalmat éreztető tekintettel vezeti őtet jövendőbéli kedves Férjéhez. Consiliárius Úr maga se mulatja-el alázatos hajtogatásai alatt, vérrel bé-futott ábrázattal jelenteni, hogy ő az egyes életet el akarja hagyni. A' szegény Lyány el-íjed rajta, nem tudja, mit szölljon, reszketnek minden tetemei. – Halasy eszébe jut, ekkor véle a' Szearelem azt a' vétket követteti-el, hogy Szüléivel ellenkezzen. Sír, jajgat, kéri őket, meg-vallja; hogy ő a' Consiliáriushoz nem mehet, mert Halasyt szereti, és rajta kívül senkivel se lehet bődög, – de haszontalan! Az Atyja, a' ki a' Lyány' engedetlensége által meg-sértettnek állította magát, élt hatalmával, 's szörnyű szitkokkal kezdte-el atyai intését; 's útoljára ahhoz a' bődögtalan módhoz kap, a' melly már annyi gyermeket tett szerentsétlenné, az az : atyai átkával fenyegeti. Maris magán kívül volt, 's együgyűségből mindenre rá-állá, tsak-hogy Atyja' átkát elkerülhesse. Én semmit se tudtam a' dologban, míg azt maga Halasy el-nem beszéllte, a' ki, mihelyt a' Falukról haza érkezett 's itt létemet meg-értette, egyenesen hozzám szaladt. Én önként ajánlottam néki hogy eránta beszéllek Veszprémyvel. A' Consiliáriust könnyűnek állítottam le-venni lábáról, tsak Szüléjéknél érhessek jó véget; de már késő volt ajánlásom. Keservesen adta tudtomra, hogy össze-kelések hólnap-utánra rendeltett; 's tsak azon kért, hogy ha hívni fognak a' Lakadalomra, ne vonjam-ki magamat, mert néki el-múlhatatlanul ott kell lenni. Ekként szemmel-látó-tanúja voltam egy olyan lépésnek, melly két ember' életét örökké tartó nyomorúsággá tette. Hideg borzadás szaladt végig rajtam, mikor Maris a' meg-fojtott szerelem' kínjaival lépett a' Pap elibe; – de mikor a' Pap már az esketést el-kezdte, 's ez alatt a' kérdés alatt: *Szereted é?* az ajtó meg-nyílt, 's a' szegény Halasy bé-lépett, Maris őtet meg-látta, el-halványodott, 's szíve a' Szerelem' egész tűzével támadt a' *Szeretem* ki-mondása ellen; 's kegyetlen Atyja által-ellenben állván véle, értette hallgatását, 's haragos szemmel tsikarta-ki belőlle azt a' szerentsétlen szót, 's ő szegény a' kétségbe-esés' siralmas hangjával ejtette azt ki, – úgy állottam ott magamon kívül, mintha ég-föld rajtam feküdt volna. – Ó Marosy! mitsoda hang volt az! – még most is hallom! irtóztató! – a' meg-fojtott 's haladokló természet' hergése volt az egészen! – Ez a' hangja szerentsétlenségre taszított Lyányodnak, kegyetlen kő-szívű Atya! mellyet te most tsábúlásodban nem hallottál, ez a' hang, majd akkor, mikor meg-világosítottam szemmel tekintess vissza el-töltött napjaidra, – tekintess azokra az órákra, mellyek készen fognak várni, ismét zúgni fog füleidben, – 's jaj néked! – Halasy meg győzte fájdalmát; de vége lévén az esketésnek, el-szökött, 's azzal mentette-ki magát egy barátja által, hogy a' Vice-Ispánytól siető

parantsolati érkeztek. Láttad volna Marist, mikor azt hallotta. Egyszerre meg-mondta néki szíve, mi okozta el-távozását; 's minden tekintete mutatta, hogy szörnyen bódogtalan. Miért adnak a' Törvények, sőt maga a' Vallás is, annyi hatalom' színét néktek gyermekeitek felett, Szülék! mellyel ti olyan kegyetlenül éltek-vissza? Gyermekeitekbe ütni a' kést véteknek tartjátok, – de a' gyermeki engedelmesség' palástja alatt öldökleni őket, 's mindennapi halálokat látni, ezt meg-indulás nélkül nézitek. Millyen sok jót tehet az egész emberi társaságra nézve a' víg kedv és egészséges test! 's millyen sok rosszat a' beteges! Gyermekeitek, kiket ti taszítottatok a' nyomorúságba, lassan és betegeskedve vonják egy napról más napra szánakozást érdemlő életeket. Minden óra öregbíti és neveli kínjokat, 's használatlanabbá teszi őket a' köz-jó' szolgálatjára. Még szegény gyermekek is szenyvedik kegyetlenségteknek következeséit. Betegesen 's rakva mindenféle fekélyjel jönnek a' Világra. Vérek öszve van azzal a' méreggel egyvelítve, melly szerentsétlen Anyjok' életét emészti, és azért a' sok kínért, azért a' sok betegen töltött napokért, kegyetlen Atyák! ti fogtok felelni. – Isten! nintsenek e' elég tövisek életünk' ösvényein? emberi formába kell e' hát ördögöknek öltözni, hogy minden lépésünket pokolbéli kínná tegyék?

BÁCSMEGYEY – MANTZIHÓZ.

Soprony, Febr. 12dikén.

Tegnapi rettenetes napomat, rettenetes éjtszaka követte. Ismét egy áldozatot láttam az oltár előtt. Arról másszor; – szóval beszéllem-el. Mantzi az Istenért! ha bétalálna tellyesedni a' mit álmodtam! Azt álmodtam, mintha más tsókolt volna meg, te pedig édesen mosollyogtál reá, én egy hosszú fejér ruhában voltam, 's messze állottam tőlled. Midőn másodikszor ölelt-meg, 's te őtet meg-simogattad, hozzád szaladtam, ki akartalak ragadni karjai között; de, ah! én csak árnyék voltam melly körülteled el-folyt, 's nem vált erőm tőlle el-szakasztani. – Kiáltani akartam rád, de nem vólt szavam, ebben a' rettenetes el-tsüggedésben lábadoz borúltam 's fel-ébredtem. Mantzi! ha ez igaz lenne. – Ezer gondolatok tolják magokat előmbe, 's nem tudom, mit írjak. Vedd-elő kérlek képemet, nézz rá, – 's emlékezz meg róllam, hogy téged' olyan híven, olyan igazán, olyan forróan senki sem szerethet. Nem látod é el-múltt óráinkból, hogy mi egymásért vagyunk teremtve? nem érzed é magadban, hogy érted azt senki sem teheti, a' mit én? – hogy néked az enyímnek kell lenned, ha bódog akarsz lenni? Ne szakaszd-el, ah! ne szakaszd-el tsabulásodban azt a' kötelet, melly lelkeinket, még mikelőtte testünkbe szállottak, már öszve-kaptsolva tartotta. Ha te engem' el-hagynál, Mantzi! – magánosan sohajtoznám utánnad, el-fonnyadnék, 's ideje előtt lépnek a' sírba; mert nékem csak egy szívem van, 's az a' tiéd; csak egy életem, 's az néked van szentelve. Néked áldoztam azon az estvén minden indulatait szívemnek, 's nem akarom megszegni hitemet. – Már nem állhatom tovább hallgatásodat. Ha el-hagytál, – add tudtom-ra. Ne hidd, hogy azért meg-változzon erántad indulatom. Én eddig bódog voltam szerelmed birtokában. A' te szerelmed fel-ébresztette indulatomat, érzékennyé tette szívemet mind az eránt a' mi Szép, a' mi Nagy, a' mi Nemes. – Néked köszönöm ezt, és néked fogom örökké köszönni, 's néked köszönném ha szívemben nem égne is erántad való szerelem, forró, ki-beszéllhetetlen szerelem. Ideje előtt kóstoltam-meg azt

a' bődögságot, a' mellyet ember kóstolhat; 's ideje előtt szerettél engemet, 's mindazzal éltem; a' mit az ártatlanság nem tilalmaz. Teli vólt az öröömöm' mértéke; – hadd teljen-meg poharam már keserűséggel is! Kevés napok is megérlelnek engemet a' halálra! – Halál? Mantzi! Halál? – nem ragad é ez ki-bennünket az emberi társaság közzül, mellyet azért szerettem annyira, mert téged' benne találtalak? 's nem veti é egy keskeny sírba azt a' szívet, a' melly szerelemmel akarná az egész világot által-fogni? Halál? Mantzi! – hadd szakasszam félbe ezt a' gondolatot. Meg-hűl ezalatt az érzékenység, 's minden el-hal szemem előtt.

Fogadd-el ezt a' levelet, Mantzi! Ezer könnyek követik ezt 's név nélkül való érzés. Olvasd-el ezt, olvasd-el kétszer-háromszor, 's választ, – választ hamar!

BÁCSMEGYEY – MANTZIHÓZ.

Soprony, Febr. 15dikén.

Ma is Posta nap van, 's még se vettem leveledet. Ó Mantzi! Mantzi! mint kíntott tegnap a' várakozás! Nem kívánnék néked, ha hitedet meg-szegnéd is, olyan szempillantást. Hitedet meg-szegnéd? – lehet é azt meg-szegni Mantzi? lehet é azt olly szívnek meg-szegni, mint a' miénk? Nem; – de hiszen a' te képed megint ollyan kedvesen jelent-meg előttem. Ha azokat az édes tekinteteket el-nézem, mellyeket szemeid gyakran véletlenül vetettek rám, mellyek szívedből gyakran szemeiden keresztül lövődtek fel, ha azt az édes hangot hallom, mellyel a' kertben vissza-kiáltottál, mikor phantáziáimat flautaveremen öntöttem-ki, 's el akartam menni, mert a' szerelem' forró hevét többé nem fojthattam-meg, 's még sem vólt annyi bátorságom, hogy meg-valljam hogy szeretlek; ha mind azokra a' bődögságokra emlékezem, – az a' rettenetes gondolat, hogy el-hagysz, melly mint egy magas hegy állott szemem előtt, egy semmivé tűnik-el, 's élő szerelmed' el-képzése ismét fel-vídítja el-szomorodott elmémet, 's a' világ megint Elysiummá válik előttem. Sokáig tsak-ugyan nem tart édes álmom, 's megint üldöz hit-szegésed. – Ma még két óraker küldöttem a' Postára meg-tudni ha vannak é leveleim? Már a' Levél-hordó' kezében vannak; ezzel a' felelettel tért-vissza Legényem. Öszve-tsikorgattam fogamat, hogy hamarább nem küldtem érettek; 's hogy már most addig kell várakoznom, míg a' szállásomra jön a' sor. Millyen indulatossá tesz bennünket a' Szerelem! – Nem állottam-el az ablaktól mind addig, míg a' sárga kaputrokot meg nem láttam. Kevésbe' múlt, hogy mikor bé-lépett hozzám, által nem öletem öröömömben. Két levél, Mantzi! fel-bontom, – 's egyik sem a' tiéd. – Így áll az, a' kinek órra elibe tsap a' mennykő. Sokat törtem magam', ha lehetséges é az, hogy te nékem nem írtál; nem akartam el-hinni, de végre el-kellett. Elő-kaptam a' tollat, hogy mindazt, a' mit szívem mond, meg-írom néked; de lehetetlen vólt; 's el-fakadtam sírva. Bé-zártam magam', senkit se eresztettem szobámba, 's eszembe juttattam, millyen szentül fogadtad bútsúzásomkor, hogy nem sokára írni fogsz. Beteg nem vagy, mert azt eddig megírta volna Endrédy. Ó Mantzi! valld-meg, miért nem írsz? holott tudod millyen mohón kapom mind azt, a' mi tőled jön. Te az én leveleimet vetted. Endrédy azt maga adta kezedbe. Nem olvastad e el? Nem láttad hát azokat a' tseppet, mellyek betűimet el-

futották. Ha olvastad volna, eddig irtál volna, vagy – – – már nem vólnál Mantzi. Álld-meg azt a' kötést, mellyet az Úr színe előtt kötöttünk. Emlékezel é azon a' szent estvén mint bújt a' hóld mindég a' felhők mellé, mint jött-ki ismét egész fényjében, 's mint mosollygott reánk, midőn örökös hívséget esküdtünk? Emlékezz meg rá, arra a' szent estvére, 's légy enyím, – örökké enyím! Ezren sem szeretik úgy Kedveseket, mint én téged', 's – azért is szeretsz te engem. Más több kintset, nagyobb tekintetet adhat: de nem adhat olyan szívet mint az enyím, melly tsak érted ver; mellynek tsak egy akarata van, – a' te akaratod. Miért nem mehetek én magam hozzád? Még egynehány napot itt kell töltenem, 's úgy kell tettetnem magam, mintha örömet maradték. Mikor szívem tsak nem meg-hasad bánatjában, hogy még sem vagyok nálad, sületlen 's nyomorúlt lotsogást kell olyan társaságokban hallgatnom, a' mellyeket útállok. Itt ugyan minden érdemem felett tekint reám, de – mit tesz nékem az egész világ' betsüllése nálad nélkül? Bár tsak véled lehetnék megint, hadd sírnám ki kebeledben bánatomat! – Tsókold-fel ezt a' tseppet! drágább az, mintha teli zsák aranyat küldenék! mert ez a' leg-forróbb szerelem', a' leg-hívebb epedés' tsepje.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Febr. 18dikán.

Nem tudom, Édesem, mit írjak, olyan kínok, olyan hánykodások közt fetrengék, mellynek nints mássa. Sokat írnék néked, mert ezer indulatok támadnak-fel bennem; de nem találok szót, mellyel azt ki-adjam. – Mantzi már ötödik levelemre nem felel, 's éppen most veszem az Endrédy levelét, mellyben tudósít, hogy Mantzival valaminek kell esni, mert mindenütt kerüli a' véle való össze-akadást, 's házokban valami készülé- tet sejdít. Marosy! mi lesz ebből? – én ötet senkinek sem engedem. Úgy térek vissza Budára, mint egy Oroszlány, a' kinek el-szedték kölykeit; 's jaj annak, a' ki el nem áll tőlle, ha kívánságom' igasságát elibe adom.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Febr. 19dikén.

Alig küldtem-el tegnapi leveletem, midőn a' második Postán egy tsomó levelet kaptam. Fel-bontom azt, 's a' többek közt az Endrédyjére akadok. Szent-Pétery az én közben-járásom által Secretáriussá lett a' Consiliumnál, 's meg-kérette Mantzit. Meg-kérette, 's a' Szüléi declárálták, hogy nem ellenzik, 's – meg egy ést: – 's Mantzi hoz-záment. – Nem jó volna e' ez egy Románnak? Marosy nem nevetsz? – Én nevetek! – A' Posta megyen. – Isten hozzád!

ENDRÉDY – BÁCSMEGYEYHEZ.

Buda, Febr. 15dikén.

Utolsó leveled ólta történt újságúl jelenthetem, hogy Secretárius Szent-Pétery már itt van. – Bácsmegyey! készítsd magadat egy kedvetlen újság' hallásához; az Mantzidat illeti. – Tegnap magához hívatott. Én, monda, ezeket a' leveleket az Úr barátjától, Bácsmegyeytől kaptam; 's válasz nélkül kell vissza-adnom. Jelentse néki az Úr tiszteletemet! – Én meg nem foghattam mit akart véle, 's tudakoztam mi adott arra okot? Hát nem tudja az Úr, felele, hogy jegyben vagyok? – Jegyben? 's kivel? – Szent-Péteryvel. – Az Istenért! mondám, mit tsinált Nagysád? – Az Atyja bé-lépett a' Szobába, 's Mantzi, míg magam körülnéztem, el-tűnt. Én minden tartalék nélkül hoztam-elő a' dólgot, 's világosan ki-mondtam néki, hogy nem győzők rajta eléggé bámúlni, hogy ő Mantzit Szent-Péteryhez adta, holott szándékosat tudta; 's akár-mint tekintsünk mind kettőtököt, az elsőség mindenképpen a' tiéd. Ő vállat vonított, 's hidegen azt felelte, hogy azt ugyan szerentséjének tartotta vólna, ha Bácsmegyey Vejévé lett vólna: de a' bizonytalanért nem tanátsos a' bizonyost el-ereszteni; Bácsmegyey még tsak reményli Successióját a' Bátyja után; az pedig, egy vén és talám tsudálatos ember; 's még az ő öröksége nem egészen bizonyos. Ezen kívül még ő meg nem határozta magát valamely élet' neme választásában, 's tsak néha vállalt magára valamely aprólékos szolgálatot, 's az még nehezíteni fogja hivatalba-jövését. Én békével hallgattam-ki; de forrott vérem, hogy egy okos ember ilyen gyermekséget akar okúl színlelni valaminek. Arról felelek, mondám, hogy ha ma akar valami hivatalt el-nyerni, azt el-éri; a' mi pedig Successióját illeti, mondhatom az Úrnak, hogy az ugyan kérdést sem szenyved: de ha pénz nélkül lépne is valamely Familiába, azt tartom, hogy azt mindenik szerentsének tarthatja. – Ezen el-szégyenült. Már e' mind késő, úgy-mond; a' lépés meg van téve! – Jól van, felelék; 's illő, hogy az Úr szavát állja, bár rövidségére légyen is Lyányának. – Ezzel bútsúztam, 's bosszankodva jöttem-el tőlle.

Annak végére jártam, hogy Mantzi elejéntén ellenkezett; de az édes Szülői, arany hegyek' ígérésével 's holmi ajándékokkal, annyira vitték a' dólgot, hogy Szent-Péteryt már szenyvedheti. – Szánakozom, édes Bácsmegyeyem, szomorú eseteden, 's bosszankodom magamra, hogy ezt ilyen hidegen jelentem néked. – Azon még most sem tudom meg-nyugtatni elmémet, mint esett az meg, hogy Szent-Pétery a' te szerelmed felől még ekkoráig is semmit sem tud.

Hidd-el, hogy rám bízandó parantsolatidban híven el-járok, és szerentsétlenségedben senki nagyobb részt nem vész, mint – –

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Mart. 9dikén.

Én mégis itt vagyok kedves Marosym, 's Isten tudja, mikor megyek el. Egyszer már egészen útnak készültem, de nem eresztettek. A' jó Angyalok sùgallották azt nékik. – Marosy! ha első tüzemben mentem volna el, most talám gyilkosa vólnék Szent-Péterynek – 's Isten! mitsoda rettenetes gondolat! – Egy esztelen lépést tsakugyan tettem, 's majd meg-bolondúlok belé ha eszembe jut. Nézd, Marosy, mire nem vihet bennünket a' Szerelem! A' papiros is el-veressedik ábrázatomtól, úgy el-pirúlok ha meg-gondolom! Egy levelet írtam a' Bátyámnak, 's kértem, küldjön két ezer forintot. Most se tudom még, mint juthattam arra a' gondolatra. – Szent-Péterytől akartam rajta meg-venni Mantzit. El-hihetted volna é hogy erre vetemedhessem? Nem szánám falba verni fejem', hogy azt fel-tettem Szent-Pétery felől. Tudom azt, hogy ha tsak két szót szólottam volna is néki, el-állott volna Mantzitól minden pénz nélkül, erántam való szeretetből 's háladatosságból; de szegény néki adta volna magát a' bánatnak, magába fojtogatta volna gyötrelmét, 's ideje előtt szállott volna a' koporsóba. Hála Istennek, hogy míg tovább léptem, meg-fontolhattam tselekedetemet. A' bánatjában el-fogyó Szent-Pétery' képe még a' Mantzi' karjai közt se hagyott volna nyúgodalomban. A' Szerelem' leg-tökéltebb boldogságát ez a' mardosó gondolat mérgecsitette volna meg, hogy meg-öltem őtet. – E' hát még szenyvedhető volna – de a' Bátyám, a' Bátyám! – ő engem útalni fog szemtelenségemért; – pedig az útalat nehéz; mint a' szegénység.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Mart. 16dikán.

Köszönöm, hogy gondolatlan tselekedetemet vétkül nem vészed; hogy annak okát valóságos forrásában, a' szerelem tüzességében keresed. Édesem, te szánsz, hogy heveségem kínoz. Még egyszer köszönöm, hogy azt temperamentumom' következéseinek veszed, 's nem vádolsz magamat. Bár mások is követnék példadat; így sok szeretetlen ítélés maradna-el, 's tselekedeteink valóságos színekben jelennének-meg mások előtt. – Az emberek mindnyájan a' magok szívek 's indulatjok szerint ítélnek, 's mindég önön hidegségekkel mérséklük a' más tántorodásait.

Az én tiszteletre méltó Bátyám nékem többet küldött, mint kértem; 's egy olyan levelet zárt mellé, egy olyan levelet, Marosy! a' millyet az Atyám' Testvéreinek illik írni. Már alig tudom el-olvasni, annyiszor áztattam-meg könnyeimmel. Mit gondolsz, mit írt kérésemre. Olvasd tulajdon szavait:

„Olyan kéréssel jöttél előmbe, kedves Ötsém, a' mellyen talám minden meg-ütközött volna, tsak én nem. Én azt igen kedvesen vettem; mert meg-győzött a' felől, a' mit régen reménylettem és óhajtottam, hogy tökéletesen szeretsz, és bennem tökéletes bizodalmad van. Imé küldöm a' kívánt summát, és még azon felül valami keveset egyéb szükségidre. Egy ilyen érdemes fia a' meg-hólt Bátyámnak, kinek minden tselekedete-

tiből nemes indulat tündöklött, lehetetlen, hogy helytelenül adja-ki azt; 's ezen okból éppen nem kívánom tudni, mire fordította.”

Annyira meg-alázott engem' ez a' levél, és annyira érezte velem tselekedetem' alacsonyágát, a' mint azt csak lehet érezni; de csak-ugyan Ura voltam magamnak; 's válaszómban meg-vallottam, hogy szeretetére 's kegyes ítéletére érdemetlen vagyok; mert ifjúságom' tüze, kevésben múlt, hogy vélem azt a' summát, mellyet nékem olly nemesen ajándékozott, a' leg-alább való móddal el nem költette. Kértem őtet, mégpedig szívesen, – hogy azért engem ne vessen-meg, 's ne vonja el-töllem szeretetét, mint-hogy azon kívül is eléggé szerentsétlen vagyok. – Most megint nyughatatlanul várom válaszáat.

Minden szomorú körülöttem. – Ha valamely el-fonnyadt ábrázatot látok-meg, azt hiszem, hogy azt a' szerentsétlen szerelem fonnyasztja; 's gyakran jajgatva keserem az emberek' nyomorúságát. Pusztá elöttem a' Világ, miólta el-vesztettem Mantzit. Bé-járom a' sok kertet, csak-hogy felejtsem bajomat, 's oda futok a' hol embereket lelek; de ha teli van is szívem magánosságomban, ismét bé-záródik mihelyt embert látok. Haszontalan keresek barátot, kinek szerentsétlenségemet el-beszélhessem, kinek karjai közt sírjam-ki bánatomat – mert itt egyre sem találok. Egynehány jó embert esmerem ugyan itt is; de ők nem nékem valók; nem éreznek semmit, hanemha meg-buknak-belé. Szívek nem érzi a' szerentsétlen szerelem' kínjait. Marosy és Endrédi, ti pótoljátok azt mind ki nékem, a' mit el-vesztettem, – az egész Világot – Mantzit! – Irj, kérlek megint, ne halaszd sokára leveled'. Én úgy vagyok, mintha térdig érő homokon kellene keresztül vergődnöm. Úgy szomjúhozom a' vigasztatást, mint az el-fáradt Vándorló a' hideg vizet. Irj megint, édes Marosym! tudod mitsoda jutalom van annak ígérve, a' ki az epe-dőnek egy pohár vizet nyújt.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Mart. 21dikén.

Már csak el-nézem, mi lesz ebből. Most veszem a' Szent-Pétery levelét. Az Szerelem szöll belőlle. Édessége őtet most egészen meg-részegette 's nékem Marosy, – az ő le-veléből kell olvasnom, mint vesztegeti rá Mantzi nyájaskodásait, 's mint tesz mást, és nem engem, szerelme által boldoggá. De semmi! Szent-Pétery azon kér, hogy minthogy Budán semmi esmerősei nintsenek, én legyek Vőféje. Mintha a' menny' köve tsapott volna belém, mikor ezt a' kérését olvastam. Hogy a' Román jól súljön¹-el, rá kellene állanom. Nem tudom, mit feleljek néki; – fontold-meg azt te, és írd-meg mit tsináljak, – addig válasz nélkül fog állani levele. – Szerentsétlen, boldogtalan Szent-Pétery! az, a' ki most téged szerelmes mosollygásával, édes kék szemével az Elysiumba ígéz. – az ez-előtt egynehány hónappal nékem, csak nékem esküdt állandó bonthatatlan hűséget. Jaj néked, ha a' hit-szegés' büntetése te reád is száll miatta. – Én már fekvő beteg voltam.

¹ súljon

Marosymon és Endrédymen kívül van még egy barátom; az segíthetne rajtam; az boldoggá tehetne! – az orvosa, a' szabadítója, a' barátja a' szerentsétleneknek! az, mind azoktól a' kínoktól, mellyeket most szenyvedek, és a' mellyek bújdosásom' útjában készen várnak, egyszerre meg-menthetne! – Ó bár itt volna a' Szánakozó! – utána nyújtom most ki karjaimat, mint egynehány nappal ez-előtt, Mantzi után.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Soprony, Mart. 28dikán.

A' Judex-Curiae azt parantsolja, hogy siessek haza felé; hólnap tehát indulok, de más útát veszek, hogy leg-alább az esméretlen, még nem látott vidékek foglaljanak-el. Ó Marosy, millyen nehézzé tette indulásomat egy szempillantás! Egy hónappal ez-előtt még kíváncsoztam Budára; de most – miólta Mantzi nem enyím, – bár soha se lépnék belé! Szólj, hogy állom-ki a' Mantzi tekintetét? Akárhogy kerüljem a' véle lételt, egyszer tsak még is özve-akadunk, 's akkor – – nem írhatok többet.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Aprilisnek 7dikén.

Köszönöm, Édesem, barátságos leveledet; 's fogadom, hogy engedek tanátsodnak. Azok az okok, mellyeket a' Szent-Pétery kérésének tellyesítésére hordassz-elő, meg-eggyeznek önnön végezésemmel.

Én ide ez-előtt harmad nappal érkeztem. A' Judex-Curiae igen kegyesen fogadott, 's meg-kínált a' Nagy-Szombati Tábla' Assessorságával; de nem vállalhattam-fel, mert most alkalmatlannak érzem magamat a' szolgálatra. Azt az időmet, mellyet a' Judex-Curiae házán kívül tölthettem, haszontalan udvarlásokra kellett vesztegetnem; 's tsak tegnap estem által rajtok, 's fáradtan szaladtam a' szöllők alá, hogy a' leg-első tavaszi estvét szabadon 's meg-könnyebbedve tölthessem – ah, de engem' mindenütt kerget, mindenütt kínoz, még akarátján kívül is, Mantzi!

El-merülve feküdtem hanyatt' a' fűben, midőn hozzám közel valami meg-zördült. Ijedve néztem-vissza, 's a' Mantzi kutyátskáját láttam-meg. Azt látni, el-gondolni hogy maga is majd itt lessz, fel-ugrani, 's szaladni, egy vólt. Mintha egy nagy kő feküdt volna rajtam, úgy dobogott szívem; 's nehezen vettem lélegzetet. Szégyenlem magam is, hogy nem bírok magammal. Nints ember a' kinek szemébe ne-merjek nézni, 's egy Lyánka előtt reszketve szaladok! De ha bátortalanságom' okát vizsgálom, látom, hogy az nem félnkség; bizvást léphetek én néki szeme elibe; mert nem az én ügyem é az igaz ügy? – hanem *Delicatesse*; e' pedig Marosy, olyan Istenség, a' mellynek önként áldozik minden, a' kinek a' természet érző szívet adott. Bár által-eshetnék rajta, vagy egyként, vagy másként; de – – nem látok semmi menedék-helyet magam előtt; únalommal ra-

kott hosszú futás van előttem, 's kegyetlen késérők vetek körül, a' kik ezer gyötrelmekkel fognak célig korbátsolni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Apr. 11dikén.

Akarom, nem akarom, a' Bátyámhoz kell mennem. Egy általjában parantsolja azt. Az a' commája levelmenek, hogy *úgy is eléggé szerentsétlen vagyok*, szemébe tűnt, 's hozzá kell mennem, el kell beszélnem, szerentsétlenségem miben áll, 's ő minden kitelhetőkbekben segítségemre lessz. Millyen forrón szeret engem az az ember! mint érzi azt mind úgy, a' mi rajtam történt, mintha rajta történt volna! – Be derék portéka az emberi szív, Marosy, ha a' sok egyenetléssel el nem rontják. De ha erőltetni akarod, úgy jársz vele, mint az érlelt gyümölsel. A' Teremtő azt, a' mi érlelésére szükséges, már belé rejtette abba a' földbe, a' mellybe ülteted; 's hidd-el, annál jobb ízű, annál tökéletesebb a' gyümöls, mennél kevesebbet erőlteted. Nézz-el egy falusi lánykát, a' ki távol minden sokaságtól, magában nő-fel, – mitsoda édes ártatlanság, mitsoda szent feddhetetlen tisztaság mosollyog szemeiből! mitsoda természeti kellemetesség van minden tsekedetiben!

Szívünk' piperés formálása igen gyakran vál hernyóvá, melly a' leg-szebb virágot is meg-eszi, 's a' nevedő gyümölsbe is bé-rágtá magát.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Apr. 14dikén.

Óh Marosy! már láttam Mantzit – már által-estem azon a' szempillantáson, a' mellytől előre reszkettem. Mit nem szenyvedtem tsak eddig is! hát még annyit szenyvedni, előre látni annyi gyötrelmet! – egész pokol ez a' gondolat! – Tegnap estve megint a' szőlők alá mentem. A' Nap melegen süttött, 's kedves tavaszi szellők lengedeztek. A' természet' fel-serkenése örömmel töltötte-meg szívemet. El-merültem az Örökkévalóság képzelésében, 's a' bölög élet' reménysége édesen tsepegett mérges sebemre. Hirtelen a' Mantzi szavát hallám-meg. Szaladni akartam, de nem lehetett. Őtet látni! – nem vólt elég erőm hogy magamat ettől a' rövid bölögágtól meg-fosszam. Egy sűrű, 's már zöldelni kezdő bokor mellé feküdtem, noha lehetett tartanom, hogy rám akad. Közélebb jött felém; a' Szent-Pétery karján jött felém, 's – ó Marosy! olyan víg mosollyással jött felém, mint Flóra, mikor a' telelő hólt vidéket nyájas Elysiummá varásolja. Hallgatva mentek egymás mellett; 's Mantzi le-hajlott, 's egynehány szál kék violátskát tépett, 's a' leg-édesebb tekintettel adta Szent-Péterynek. – Képzeld-el, hogy néztem azt; mint taszított valami hogy keljek-fel, szaladjak hozzá, ragadjam-ki karjai közül, 's szorítsam erre az erőssen dobogó szívre! – Erő nélkül dül-

tem vissza a' száraz harasztra, 's kértem az Istent – tudom látta kínomat – kértem, hogy öljön-meg. Az a' szellő, a' melly körül lebegte őtet, az az édes levegő, a' mellyet bé-szított és ismét ki-eresztett, az mind el-hatott szívemre, 's azt a' tüzet a' melly ott ég, lobogó lánggá gerjesztette. Nem látok semmi módot, mellyel azt el-ólthassam, mellyel magamon segíthessek, nem semmi egyéb módot, tsak – tsak – ó Isten! szánj-meg, adj könnyet hogy sírhassak, – 's erőt hogy el-viselhessem!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Apr. 19dikén.

Hólnap, jó Marosy, látnom kell őtet, 's beszélnem véle. Az öregebbik Surányi Bállba hitt magához, mellyet valami Idegen' kedvéért tart: 's kért, hogy jókor jelenjek-meg. El-megyek hozzá, mert nints semmi, a' mit érte meg ne tselekedjek. Míg még Mantzi szeretett, míg még azzal az édes gondolattal hízelkedhettem, hogy enyím lessz, – minden Atyjafiait szerettem, 's úgy néztem őket mint tulajdon Véreimet; mert azt gondoltam, hogy az a' szempillantás, a' mellyben fel-találtuk egymást, örökké tartó kötésünk' órája vólt; 's most – mikor azt hittem, hogy Mantzi enyím, és az is marad, minden Véré't Véremnek tartottam; 's kivált ezt a' tiszteletre méltó Öreget igazán szerettem. Ő is szeretett engem', 's örült vólna annak, ha enyím lett vólna Mantzi. El nem tudom gondolni mit akar velem, hogy olyan igen kért, hogy el ne maradjak. Jó! – a' ki Kedvesét vesztette-el, kit olyan tüzesen, olyan igazán szeretett, mint én Mantzit, az mindent hidegen fog-nézni, 's jobb életre kívánczozik, az hol enyhülést és nyúgodalmat találhaszon szívének, mint-hogy azt itt fel nem találhatja. Bár tsak te vólnál itt, édes Marosym, ez a' leg-főbb kívánsága szívemnek. Minden, valamit tsak látok, keserűségemet neveli; örömet sírnék, – örömet sírnám ki magam' barátságos karjaid közt! – – – A' hóld kedvetlenül süt feje' falomra; asztalomon tsendesen és szomorúan ég viassz-gyertyám, 's szerelmében beteg Húgom könnyes szemmel veri a' setét szobában a' fortépiánót, 's utánad sohajtozik, – el-távozott Kedvese után! Ó Marosy, be bóldog vagy te! 's be bóldog leszel még tökéletes bírtokában, majd ha az én Klárim tökéletesen a' tiéd lessz! Víg elméje 's hív szíve, – mostani szépsége majd el-hervad, – elméje mondom és szíve ki-meríthetetlen forrása lessz gyönyörűségidnek, 's – milyen forrón szeret ő téged! Fejétől fogva talpig tsupa szerelem, 's ég éretted! Látnád tsak, mint várja szív-szakadva a' levél-hordót, mint veszi-el maga tőlle leveleidet, mint hozza hozzám, hogy annál hamarább tudhassa, írtál é néki; 's ha nem írtál, 's én a' te nevedben őtet meg tsókolom, 's azt mondom hogy azt te küldöd, 's hogy ezerszer tsókolod – mitsoda természeti ártatlan öröm mosollyog ábrázatján, mitsoda érzékeny könny gyűl-meg szép szemeiben – ha azt látnád, Marosy, térdre buk nál, 's fáradhatatlanul áldanád azt a' napot, a' melly őtet néked szülte.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Apr. 21dikén.

Marosy, ma sokat, ki-mondhatatlanul sokat szenyvedtem. Tegnap jókor mentem a' Mantzi Bátyjához, egy részről azért, mert, a' mint tudod, nem szenyvedhetem azt, mikor az ember teli szobába lép, 's a' sok szem az ajtó felé repül, 's a' bé-lépőt fejétől talpig egyszerre végig nézi. – A' szegény Surányi szokott barátságos tekintettel jött felém, 's meg-köszönte hogy kérésének engedtem, ha Sógora nem leszek-is. Én oka nem vagyok, felelék néki; 's méljen érzettem ezt a' szomorú igasságot. – Hogy-hogy? kérdé; Mantzi állott volna-el az Úrtól? Az a' Lyány... El-ijedtem, mert még soha se láttam így; szeme tsupa tűz vólt. – Nem, mondám hirtelen, annyiban mondtam hogy nem vagyok oka, hogy nem vagyok hivatalban, 's Character nélkül nem akartam megházasodni, 's azt gondoltam, hogy nem léssz késő magamat akkor jelenteni a' Mantzi Szüleinél, ha Hivatalban leszek. Hogy ide haza nem létemben Szent-Pétery meg elő-zött, az történet; hogy pedig a' Mantzi Szülei ötet néki oda adták, az nem a' Mantzi vétke; ő azt tselekedte, a' mit néki a' gyermeki engedelmesség parantsolt. Értem jól, felele meg-nedvesült² szemmel, el-fordulván töllem, értem, mit mondassz, édes jó Bácsmegyeym! – Ha el nézem Marosy, mint igyekezett minden boldogságomon; mint örült volna ez a' jó öreg öszve-kelesünkön, 's öröme mint lett volna újabb forrása gyönyörűségemnek; ha ezt el-gondolom Marosy, 's eszembe jut, hány-szor beszéltem Mantzival a' felől, hogy két Bátyáink, – az enyim, és az övé, – mint fognak boldogságunkon öröm könnyeket hullatni, kész vólnék mindent el-követni, tsak ezt a' keserves gondolatot, ezeket az üldöző képeket verhetném ki fejemből. – A' Vendégek már inkábbára mind öszve-gyűltek; meg-nyílik a' Palota' ajtaja, 's Mantzi, szépségének tőkéletességében, Kedvese' karján lép-bé. Illyen felségesen jó-fel, ó Marosy, a' hajnal' karjain a' Nap a' hegyek mellől. Jelenléte 's elevenítő tekintete életet adott mindennek a' Palotában. Tódulva toltá magát az egész Társasság hozzá, 's a' sok ki-pomádézott majmok jó szagú atmosphaerát³ terjesztettek körülette; – ha nem lettem volna annyira interessálva, meg nem fojthattam volna katzagásomat ezeknek a' fattyúknak a' capriolain. Én egy ablakban vontam meg magamat Endrédyvel, 's félig bé-húnyt szemmel néztem őket. – Surányi, a' ki mikor Vendégei vannak, mindenütt sűrög forog, kevés idő múlva megint nékem jött. Mantzi a' Bátyjára nézett, 's így esett, hogy egy úttal engem' is meg-látott. De hogy is láthatott volna meg másképpen? kívánhatni é azt egy olyan Lyántól, a' ki valamerre tekint, minden-felé szíveket hódoltat, hogy egy olyant vegyen tekintetbe, a' ki meg-vonja magát, 's hidegen néz mindent a' ház' szegletiből? Ott hagyta ki-nyaltt Úrfiait, mihelyt meg-látott, 's felém jött. A' mint gondolhatod elibe mentem. Az Úr igen barátságatlan – monda båtortalan mosollygással, ha történetből nem akadnánk öszve, most se láthatnám. Miólta el-ment egészen el-felejtkezett rólunk. – Marosy! mit nem szenyvedtem mikor először vóltam illyen közel hozzá; mikor szava hangját hallottam, mellynek olyan ki-beszélhetetlen édességet tud adni? – kevésbe múlt, hogy lába-ihoz nem borúltam. Merően néztem szemébe, 's vígyáztam, ha láthatnám é benne valami jelét a' szerelemnek sok jelét láttam, de ah? – más eránt. El-borzadt szívem ezalatt

² felele-meg nedvesült

³ atmosphaerát vö. *Tetemesebb hibák*

a' kémlés alatt, 's egyszerre hidegedett-meg. Miólta vissza jöttem Budára felelék, nem jól érzem magam'. Gyengélkedő egészségem gyakran szenyvedhetlenné tesz mások előtt, 's ezen kívül nem örömet menyek el-fonnyadt ábrázattal Bóldogok közzé. A' beteg ábrázat' látása másokat is szomorúvá tesz; 's nem szenyvedhetem azt a' ki a' mások' rövid örömét a' maga gyönyörűségének áldozza-fel. Az öreg Surányi míg az én mentegető Predikátziomnak vége lett, hallgatott; azután pedig így szóllott Mantzihoz: Lyány! azt gondoltam, hogy valaha Bácsmegyeyné leszel; 's a' vólt öregségemnek minden kívánsága! Az Úr téged szeretett, – talám még⁴ most is szeret, – eddig mindég biztattad, 's most el-állasz tőle. Ez a' tselekedeted büntetést érdemelne de minthogy olyan nemesen mentett-ki maga, én hallgatok; elég büntetés a' néked, hogy felesége nem leszel. – Bácsmegyey! Ekkor felém fordúlt, – ezt én Mantzi előtt akartam az Úrnak tudtára adni; – én soha se egyeztem-meg benne, 's most se egyezem, hogy máshoz menjen. Hírem nélkül adtak másnak, tudni való hogy bóltok okokra nézve. Már most mehet a' kihez akar; de Szüléinek meg-tiltottam, hogy házamba ne lépjenek. – – – – Ha láttad vólna, Marosy, mint állottam előtte, – egynehányszor már el-akartam szaladni. Mantzi nem tudta hol áll, egészen magán kívül vólt, 's talám el-dúlt vólna, de szerentséjére Szent-Pétery bé-lépett, 's Surányinak jelentette, hogy a' Vendégek már mind jelen vannak, 's a' táncot el-lehetne kezdeni. Eggyzersmind kért, hogy Mantzival kezdjem el, mert néki dolga van.

Ki kell pihennem magamat, szemem fáj a' sírásban. – – – Mantzi meg-értette azt a' tekintetet, a' mellyet rá a' tántz' kezdése alatt vetettem, 's vissza-esett abba a' tsábulásba, a' mellyből még nem eszmélkedett vólt fel egészen. Kevélyen fogtam-meg kezét, 's a' Tántzosok közzé állottam véle. A' meg-bántott, meg-vetett szerelem le-vonta szememről a' köteléket. Az az Angyal, a' kit még ennek előtte egynehány héttel imádtam, most igaz valóságában állott mint egy hit-szegett Lyány, előttem. Annak el-képzése, mint szerettem ezt az álhatatlant, mint áldoztam-fel néki mindenemet, – életemet – nyúgodalmamat, – elő-meneteletem, felyül emelt rajta, sőt, önnön-magamon. Elsőségemnek érzése fel-bátorított; vette ő észre tüzessedésemet; 's minden mozdulásom, minden reá vetett tekintetem vádolója vólt, 's bosszú-állóm. Sokáig nem bírt magával⁵, tétovázva tett minden lépést, 's utóljára kéntelen vólt abba' hagyni. Láttam el-szégyenülését, 's elejntén örültem győzödelmemnek: – de mi lett a' vége? kevés ideig Ura lehetsz magadnak; de a' természetet nem fojthatod-meg. Ő által-eszi azt a' töltést, mellyet gerjedezési ellen raksz, 's még nagyobb erővel zúdúl-fel, 's minden gondolatidat minden fel-tételidat el-hordja. Talám szeret még? meg lehet, hogy lehetetlen vólt egyebet tselekedni? – ez a' gyenge ellenvetés – nem kellett több álnok szívemnek, hogy a' kevéssel az előtt kárhoztatott Lyánykának indulatos mentegetőjévé légyen. A' hite-szegett Lyány' képe, míg magamat észre vettem, az annyira szeretett 's egykor még híven szerető Lyány' képévé változott-álat; 's azok az útálatos színek, mellyekkel előttem a' meg-bántott kevélység a' hite-szegettett festette, úgy tüntek-el lelkem előtt, mint a' szivárvány' gyenge színei, midőn a' hórizonon a' tizes sűgáru Nap emelkedik. El-aludt az a' méts, mellyel nékem az ész egy két pertzentésig világitott. Karomra vettem Mantzit, 's egy Kanapéra vezettem; hol, mellette, szint' abba a'

⁴ ám még vö. *Tetemesebb hibák*

⁵ 's nem bírt soká magával, vö. *Tetemesebb hibák*

tsábulásba estem, a' mellyben ő vólt. A' Musika örömré gerjesztő tsengése, annyi víg ábrázat' látása, 's az a' sok szerelemmel meg-tölt pillantás, a' mellyel, itt még amott, a' szeretett Lyány bóldog kedvesének szemibe tekintett; 's azoknak a' sok bóldog óráknak emlékezete, mellyeket én ebben a' Palotában töltöttem, és a' mellyek most minden örömmel, és kínjokkal úgy rohantak rám, mint valamely gyilkos – mind ez, még jobban el-tüzesítette már azon kívül is meg-hevesedett érzékenységet. Én a' Palota közepén állottam, 's szemem nyughatatlanul járt mindenfelé. Véletlenül egy nagy tűkörbe találtam tekinteni. Istenem! mint nem ijedtem-el! Tovább tekintettem, 's minden tűkörben az én képemet – az el-hagyott, meg-útáltt kedves képet, – el-sárgúlt ortzámat, 's szemem' kétségbe esett pillantását láttam, – 's most megint egyszerre – egészen egyszerre annak emlékezete, hogy még ez előtt kevés héttel, itt ezek előtt a' tűkörök előtt, Mantzival el-repültem; 's ezek képeinket, – az egymást szerető két kedves képeit, – olly híven mutatták; azután, mikor fel 's alá sétálván, véletlenül egyik előtt meg-állottunk, ő engem tsókolt-meg, én meg őtet, 's mi a' tűkörbe egymást tekintettük⁶ 's én akkor a' ki-beszélhetetlen bóldogság' édességétől meg-részedve, mint dültem-el Mantzinak karjai közt, mint tsókoltam-meg újra, 's mint néztem az-alatt a' tűkörbe, ő pedig mint mosollygott rám mint egy Angyal, 's mind a' ketten mint gyönyörködtünk a' képen, tanúján⁷ szerelmünknek – ó Marosy, az emlékezete ennek a' bóldogságnak, melly most lelkem előtt olly újjan, olly elevenen lebegett, – el-ragadott egészen, 's ollyan hideg tompaságra taszított, mellyben nem érzettem semmit. Botorkázva mentem egy Kanapéhoz a' Palota' aljába, 's körülöttem mindent valami köd fogta-bé. Mantzi meg-látta ezt, hozzám szaladott, 's mellém ült. Én észre nem vettem hogy mellettem ül, 's kezemet kezébe tartja, mind addig, míg nevemen nem szólított. Az a' kedves hang, mellyel azt ki-mondta, – lassan lassan magamhoz hozott. Először azt gondoltam, hogy vala' melly Angyal' szava, a' ki engemet jobb életre hív-ált. Fel-nyitottam szememet, 's Mantzit – magam mellett, karjaim közt – láttam! – Nagysád van itt? 's már régen? kérdém; mitsoda hatalma van engemet így kínozni, így üldözni? – Észre vettem magamat, 's el-hallgattam. – Bácsmegeyey! felel szokott édes szavával, az azokon való részvétel, a' mi az Úron történik, az adja nékem ezt a' hatalmat. Az Úr rosszul van? mi baja? – E' sok vólt, édes Marosym; nem tudtam mit mondjak rá. Miért mondta ő ezt? Ezer meg⁸ ezer gondolatok ötlődtek-fel egyszerre elmém-ben. Nem azért kérdezte é ezt, hogy a' detailba szálljak? – vagy miért másért? Az el-keseredés utóljára meg-nyitotta számat. Ha a' szerelem Nagysádat rövid-látásúvá nem tenné, mondanám, egy tekintet az el-múltakra meg-felelne erre a' kérdésre. Ekkor merőn kellett vólna szemébe néznom. Ez a' felelet bizonyosan ollyan változást okozott ábrázatján, melly meg-magyarázta vólna előttem maga' viseletét; de el-akartam tőlle titkolni azokat a' könnyeimet, mellyek szememet el-futották; fel-ugrottam, 's az oldal szobába szaladtam-által. Az el-keseredést nyomban követte a' kétségbe-esés. Éppen keringeni kezdettek. Én le-töröltem könnyeimet, ki-szaladtam, 's úgy tántzoltam mint az esze-veszett. Egészen meg-könnyebbedtem, hogy ebben az őrvény-táncban fel 's alá kerenghettem. Három tántzosnét fárasztottam vólt ki, 's már a' negyedikhez

⁶ tekintettünk vö. *Tetemesebb hibák*

⁷ a' képen, 's tanúján vö. *Tetemesebb hibák*

⁸ még

kaptam, de Mantzi karjaim közzé vetette magát. Az Isten nevében, Bácsmegyey! elrontja magát; nem engedem tántzolni! kedvezzen egészségének! ez a' nagy meg-hevülés még halált-is okozhat. – Halált? mondám, pedig nem tudtam mit mondok; halált? – annál jobb, annál kedvesebb! nem vesztettem é el mindenemet? Nem akartam meg-adni magam, 's ki-fejtöztem karjai közzül. Nem, kiálta ő; én nem eresztem-el, nem engedem tovább tántzolni! Meg-siketülve fel-háborodott indulataimban, próbát tettem, ha ki-szabadúlhatok é? – Esztelen! monda a' meg-bosszankodott Angyal, 's el-tolt magától, ha magadért nem kémélled életedet, leg-alább jussanak eszedbe Atyádfiai, Barátid. – El-szégyenültem, 's nem tudtam mit mondjak. – Mantzi! hogy lehet ez a' jó szív hite-szegett? Ez volt az, a' mit mondhattam. Könnyeim el-fojtották szavamat. Le-mentem a' gráditson, 's bé-ugrottam egy kotsiba. Most az én kedves kis szobámban ülök, 's körülöttem éjféli tsendes setétség van. Még ez-előtt tsak kevéssel egy világokkal ragyogó Palotában voltam, annyi sok szerentsés víg zsbongás közt; körültem minden vígadott, gyönyörködött; most pedig egyedül, mindentől el-hagyva, kis rejtekembe rekesztve, hol körültem minden néma, meg-hólt, hideg! – A' képe egy koporsóban nyugvónak, a' ki ez előtt egynehány nappal Barátjainak víg lármája közt volt, vetek együütt múlatott, most pedig – ki-szakasztván a' kedves társaságból, egy keskeny setét sírba zárattatik.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Majusnak Sdikén.

Valahányszor tegnap pennához nyúltam, hogy néked írjak, ugyan annyiszor vetetem azt el. Isten tudja mint járok még! A' miben egyébkor gyönyörűségemet találtam, a' most gyötrelmemre válik. Bártsak te vólnál itt, mindent könnyebben, mindent nagyobb békességgel viselnék. Míg még magamat karjaid közé vethettem, mikor a' szomorúság, 's a' bánat el-nyomott, be-könnyen viseltem addig terhemet. Könnyed, való-ságos enyhítő tsepp volt égő sebemben. De ez a' sorsa a' szegény halandóknak – mikor fel-találják egymást, mikor lelkek annyira meg-eggyez egymással, hogy tsak egy lélek-ké, 's egy akarattá válnak, kegyetlenül szakasztja-el őket a' történet – el-tépi, el-szakasztja⁹ a' leg-édesebb lántzot; útjok most már – olyan messze mégy-el a' másikáétól – olyan messze, hogy többé alig találkoznak öszve, alig akadnak egymásra. Öszve ölel-kezve mentünk mi is egy darabig. Barátság, viszont-szeretet, ártatlanság, 's a' természet ösztöne volt vezetők: de most el-vagyunk szakasztva egymástól – ah talám örök-ké! – El-ijedek ettől a' gondolattól, de még-is azokon a' tsendes estvéken, a' hol az el-múltt idők emlékezete szívemet öszve-szorítja, 's én rettegő tekintettel, 's jövendő-lő borzadással életemnek következő napjaira nézek. – még is olyan igazán, 's olyan bizonyosan lebeg lelkem előtt ez a' gondolat; nem fogjuk egymást látni soha többet. – Hálá Istennek most mégis szakadnak könnyeim; eddig olyan szorongatást érzett szí-

⁹ el-tészi, el-szakasztja vö. *Tetemesebb hibák*

vem, talám könnyebben leszek. Ó Marosy, tsak te tudod azt, mit szenyvedek én. Ezer meg ezer embert látok magam körül, hogy ők munkás botorkázással szédelegnek körültem, egyedül állok e' közt az ezer meg ezer közt, 's haszontalan tekintetek körül, ha nem látok é egyet, a' ki nékem, úgy mint te, kezét nyújtsón, 's a' koporsóhoz késérjen, mellytől már úgy se vagyok távol. Mantzi! Mantzi! ha nékem akkor, mikor először láttalak, mikor úgy tetszett hogy fel-találtuk egymást, te el-pirúltál, én pedig mindjárt akkor ki-beszéllhetetlen szerelemmel szerettelek, 's te azután azon az estvén, egy olyan tekintettel, a' melly belső részeimen is keresztül-hatott, nékem a' szerelem' leg-első tüzes tsókját adad, úgy hogy nékem eszem és mindenem el-veszett; – ha nékem akkor Mantzi! valami jó Lélek meg-súgta volna, hogy te ezzel a' tsókkal szívembe el-ólthatatlan tüzet öntessz, a' melly éltem' virágját el-tépi, 's minden kívánságaimat utánnad való örökké tartó szomjúsággá változtatja, – borzadással fejtettem volna ki magamat karjaid közzül, mintha a' halál' hideg karjai öleltek volna-meg, 's szaladtam volna – szaladtam volna. – – – – Most a' tessz nyomorúlttá, a' kit én bóldoggá akar-tam tenni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Majusnak 8dikán.

El-akarom verni bánatomat, de haszontalan. Akárhová megyek, mindenütt ott találom Mantzit; az ő jelen-léte úgy üldöz engem', mint valami gonosz lélek. Ha valamely Bállba megyek, ott találom; ha a' Theátrumon a' leg-homályosabb szegeletbe húzom-meg magamat, – még akkor is, ha a' játszott darabban el-merülök, 's a' kárpit le-botsátása után a' musika el-szenderít, míg észre veszem magamat, meg-szokott tekintetem a' Lozsiba repül-fel, ott találja Mantzit, 's úgy tetszik mintha le-nézne, 's rám mosollyogna. Mikor így álmodozom, 's az az idő jut eszembe, a' hol véle a' Lozsiban ültem, 's keze kezemben nyugodott, 's kedves tekintete – ó! az a' kedves tekintet, a' mellyel az emberre tudott nézni! – jobban el-ragadott, mint a' Dittelmáyerné* igaz actiója! – – mikor így ez, mind szemem előtt lebeg, olyan elevenen, olyan tsábító formán, mintha most is úgy volna, – tovább megyek, 's egynehány tsendes könny-tseppek jegyzik-meg azt a' helyet, a' hol a' Szerentsétlen állott.

Haszontalan vonogattam magamat; el-kelle Megyeryhez mennem, a' ki tegnap, nem tudom miért, miért nem? Bállt adott. Szalaynál nem hagytak nyugtot, el-kellett mennem. Ezek a' jó emberek látják mennyit szenyvedek, 's nem tudják, mint nevelik enyhítésekkel gyötrelmemet. Az Ángyom Spanyol Donna figurát vett magára; én pedig Matróz ruhába öltöztem; 's mi ketten együtt mentünk. Én azt gondoltam, hogy senki sem fog rám esmerni; pedig minden meg-esmert, a' ki látott. Haszontalan minden igyekezeted! – azt, a' ki szerentsétlenül szeret, minden figurában ki-lehet a' többi közzül esmerni. A' szenyvedő lélek minden mozdúlásaiban ki-adja magát. Szavának hangja,

* *Pesthnek és Budának egy felejtetetlen Játszója, kívált a' szomorú darabokban.*

lépése, állása, minden, minden el-árúlja a' belső fájdalmat. Én ki-kötöttem az Ángyomnál, hogy szabad légyen ne tántzolnom. Reá állott, 's alig léptünk-bé a' Palotába, 's már az egész Bállra engagírozva volt. Tsak az-után vettem én azt észre, hogy annak ki-tsináltt dolognak kellett lenni. – Én örültem hogy meg-menekedhettem tőlle, 's egy szegletben vonúltam-meg, hol néki botsáthattam magamat emésztő keserűségemnek. Minden Mantzira emlékeztetett, – minden ki-hólt öröm-érzés meg-elevenedett bennem. Nem volt az egész Palotában olyan hely, hol véle nem állottam, nem ültem, nem sétáltam, vagy nem tántzoltam volna. Amott nyújtotta nékem szép kezét, midőn mellette mélj édes andalgásban ültem; ott törte két felé édes mosollygással a' piskótát, mellyet néki én adtam, 's maga tette felét számba, hogy néha forró könnyeim számtól el-kapott kezére tseppentek. Forrók, monda egykor, a' te könnyeid! – én felé fordultam, 's szép karjain sírtam-ki boldogságomnak tellyességét. Amott fel-ugrott mellőlem, midőn gondolatokba merültem-el, rám vetette keszkenőjét, hogy nem tudtam, mi lel, 's ezt kiáltván: *Haragszom rád*, azt a' Tántzost, a' kit elébb ért, kézen kapta, hogy el-nem érhettem, 's mikor látta hogy én tántzának vége után várakozom, addig tántzolt, hogy utóljára el-unván a' várakozást, magamban tántzoltam; 's mikor osztán mind a' ketten abba hagytuk, 's ismét öszve-akadtunk, ó mennyit tudtunk egymásnak mondani, mint tetszett úgy, mintha száz esztendők óta nem láttuk volna egymást. – Így lész, édes jó Marosym, ezer-meg-ezer kitsínség valóságos okává az örömmek! a' leg-indulatosabb örömmek a' szerelmes Ifjú előtt, mellyet a' hideg vérű Öreg meg-nevet; pedig az ilyen öröm bennünket bizony igazán boldogokká teszen, 's meg-engedi, hogy még pályánk' végén is, ki-derültt kedvel tekintsünk azokra az órákra vissza, a' mellyeken ezekkel él-tünk. Nevezzétek bár gyermeki örömmek, bábózásnak ezeket, Philosophusok! ti, a' kik azt, a' mit bennetek a' mértékletlenség, a' tsömör, vagy a' temperamentum' hidegsége szül, magatokkal való küszködés' munkájának, 's az okoskodás' szüleményjének akar-játok tartatni: – mutassatok egyyet, a' ti gyönyörűségtek közzül, melly ilyen tiszta forrásból veszi eredetét, mellynek kevesebb haszon-vadászat, 's kevesebb alatonyság az anyja; úgy én is részetekre állok, 's szánni foglak. Azok a' szerentsétlenek, a' kik, meg-vakúlva a' nem igaz gyönyörűségtől, kedves tsalódásban botorkáznak tovább! – De ez bé-vett szokás, édes Marosym! minthogy az ilyen öröm már nem illik az ősz-hajú Böltsekhez, mert ki-szabott gyönyörűsége van minden időnek, tehát mind azok, a' kik az öregek' seregébe lépnek-által, az ifjak szerelmes ártatlan örömmeknek állanak; 's tudakozd-meg bár ezeket a' bölts Uraságokat, 's tisztess Asszonyságokat, mellyik esztendőjüket tartják leg-édesebbnek? bizonyosan, nőtelen 's hajadonságok' eszten-deit fogják említeni. Menj méljebben vélek a' dolog' velejére, – mi tette olyan édessé ezeket az esztendőket? – majd meg-látod, hogy ezek a' gyönyörködések, a' mellyeket most úgy utálnak, úgy gyaláznak, úgy tiltanak, ugyan ezek a' gyönyörködések azok, a' mellyek életeknek leg-szebb részekben nékik leg-főbb boldogságok volt. – Félben kell szakasztanom Levelemet. A' Mantzi' portraitjára vetett tekintetem bé-zárja azt a' szívet, a' melly egész rész-vétellel nyílt volt meg erántad.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Majusnak 11dikén.

Nagy indiscretio az én bennem, látom én azt magam is, édes Marosym, hogy én néked, bódlog Szeretőnek, panaszlom azokat a' kínokat, mellyek szegény szívemet martzangolják. Ha szíved érzéketlenebb volna, kevesebb indiscretio volna ez. De ládd, mikor még a' fel-jövő nap nékem mindég kedves reggelt, kedves estvét ígért, 's az esthajnal horizonomra tsendes szép éjtszakát vont, akkor – ha szívem nem foghatta-bé nagy mértékét a' bódogságnak, te ki szoktad vólt terjeszteni karjaidat, 's meg-engedted, hogy én öledbe hullassam bódogságom' édes könnyeit. Marosy, mondám gyakran ollyankor, édes Marosym! nyitva tartod é te nékem ezeket a' karjaidat, ha bódogtalan találok lenni? Szent szívre-szorúlással esküdted te azt nékem, – 's ímé most midőn szerelmem' gyötrelmeit magam többé nem hordhatom, ímé eszembe jut esküvésed, 's ez nyugtatja-meg szívemet, ha miattad engemet vádol. Érzem, hogy kevés idő múlva ki-sírom, ki-panaszlom panaszimat, hadd-meg a' küszködő, viaskodó természetnek, a' melly enyhülést talál a' panasz' ki-fakasztásában, még kevés időre tulajdon jussait.

Még valamit a' Báll felől. – Az a' Palota engem sok ezer dolgokra emlékeztet, 's – ó bár soha se kellene többet belé lépnem. Mindjárt a' mint bé-léptem az ajtón, annyi sok holmi rohant lelkemre, hogy nehezen tudtam egy Kanapéig vántzorgani. Ó mint ijedtem-el, mikor engemet andalgásomból egy kedves asszonyi szózat ezzel a' kérdéssel ébreszte-fel, miért nem táncolok? 's el-gondolhatod, mint borzadtam-meg, mikor ruhájáról rá esmértem, hogy az áll-ortza alatt Mantzi van el-rejtve. Az a' Török öltözet vólt rajta, mellyet én küldöttem néki, mikor leg-először mentünk együtt Bállba, 's én mint rabja utánna rózsa-lántzokkal mentem. Így játszik a' Szerelmem; így igyekeztem én holmi kitsinységek által bizonyítani néki szerelmem' nagyságát, mellyet annál kevesebbé tudtam ki-nyomni, mennél nagyobbra nevedett. Nem tudtam mit feleljek rá; végtére azzal kezdtem magamat törtetve menteni, hogy nem tántzolhatok. Ó szinte a' szemtelenségig vitte tolakodását, 's nem elégedett-meg mentségemmel. Ez még inkább ki-forgatott sarkamból. Tudja é Nagysád, kérdém, kivel szóll? 's öszve tsikorgattam fogaimat; – Kivel? kérdé; – a' Sklávommal! – Mantzi! már e' sok! mondám. – Ebben is Bácsmegyeyt követem; felele. – Én magamon kívül vóltam, ő pedig kedveltető nyájassággal vetette hátra fátyolát. – Ó mint érzettem akkor! Ezt érzi az a' szerelmes Ifjú, a' ki Kedvesét tsak estvénként láthatja, és a' ki egynehány setét felleges estvéje után tellyes karimában látja fel-emelkedni a' fényes hódat. Illyen ki-beszéllhetetlen érzés töltötte-bé ekkor szívemet. Által akartam ölelni, meg-botsátottam volna hitszegését, 's – ah! ezzel a' forró szívre-szorítással mondtam volna meg néki, hogy őtet véghetetlenül szeretem. 'S hidd-el édes Marosym, ha ki-mondhattam volna azt, a' mit szívem akkor érzett, Mantzi ismét szeretett volna, el-szakaszthatatlanul szeretett volna! Egy egészen resignáltt kívánság az ő birtoka után! egy tsak egy szempillantásig tartó utánna való kívánczóság! ő utánna! egyedül tsak ő utána! – birtoka után! – szíves oda engedésével, meg-útálásával mindennek egyébrek, a' Világ' minden ragyogó bódogságának! ó nem mondhatom-ki, mit érzettem. – Ha Nagyságod kevély, ha igasságtalan nem volna, mondám az el-keseredés' leg-keservesebb hangjával, – most én nem vólnék nyomorúltt, 's nem nevetné inségemet! – El-fogyott minden erőm; nem maradhattam tovább a'

Bálban. Meg-hajtottam magamat előtte, 's kezem magam sem tudom, miképpen, erőssen dobogó szívemhez ért, 's egy meg-lelkesedett szerelmes tekintetet vetvén rá, ott hagytam 's haza jöttem. – El-lágyúlt szívembe tsak hamar az el-keseredés szállott. – Nyomorúságom' mélj érzése alatt értem haza, 's hánykodásom dühösködő bosszankodássá vált. Ki-kerestem rab-lántzomat, mellyet egykor olyan gyönyörködve, olyan kevélyen hordtam, 's rá akadtam igen könnyen. Ó milyen jól esett ízről ízre tépni, 's ki-szórni ablakomon. Sokáig néztem-ki utánok. A' szél egyenesen vitte őket a' Dunának, 's óh milyen erőssen toltá-fel ennek nézése alatt szívembe magát az a' kívánság – bár minden örömd' emlékezetét – 's bár tulajdon magadat szórhatna-el úgy a' szél; hogy semmi maradványja ne maradna-meg lételednek, mint ezeknek a' rózsáknak.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Májusnak 13dikán.

Bezzeg – ha a' rab-lántz széllyel-tépése a' dolgot helyrehozhatná, úgy jól volna, 's én többé nem nyögnék – de a' Szerelem olyan rab-lántzot tett én rám, mellyet tsak a' halál téphet-el. Nem látok semmi menekedést – semmi nyugodalmat. Még egy mód van hátra – el-távozásom; de még most nem távozhatok-el – nem lehet el-távoznom.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Májusnak 27dikén

Én, mint-egy tizennégy napra, egy előttem egészen esméretlen Vidékre megyek, 's meg-probálom, ha az új életet vevő Természet nem nyugtathatja e' meg-szívemet. Talám ha azt nem teheti-is, nyugodalmas kedves bánatba szunnyaszt-el; mert ezek a' hánykodásai, ez a' szélvésze határt nem esmerő indúlatomnak, meg-emészt, 's óriási lépéssel von a' sírhoz. Talám jól út-ki, édes Marosym! talám el-tsenedesedik hevességem vagy két napra, 's akkor majd olyan magam' meg-győzésével, olyan el-tsenedesedéssel vezetem Mantzit az Óltárhoz, a' mellyen magad is tsudálkozni fogsz. – Gróff K... ez-előtt egynehány nappal ide érkezett, meg-hallotta mitsoda Románt élek, fel-hajhásztatott, 's addig kért, addig rimánykodott, hogy lehetetlen kérésének nem engednem. Én véle Tornára megyek; vagy inkább ő Tornára viszen engemet, mert én már nem *akarhatok*, egész machinává lettem, a' kit akárki is fel-vonhat, és a' ki minden igazítás szelint, önnön ítélete nélkül vaktában enged.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Júniusnak 3dikán.

Ez a' vidék gyönyörű; éppen olyan, a' millyet a' beteg szív 's a' békételenkedő szerelem kívánhat. Maga a' Város kitsíny; olyan, mint egy jó falu. Tsak a' Kastély ad néki valamely betset régi formájával, melly egészen ehhez a' vidékhez illik. E' felett igen közel, a' le-omlott Vár' fal-darabjai állanak egy gömbölyű hegy' tetején, 's túl rajta meredek sor-hegy nyúlik Gömör felé. Nem lehet le-írni azt, a' mit itt a' Néző lelke érez. Iszonyú vén kőszirt darabok állanak tornyozva egymás felett, 's úgy tetszik, mintha mohos fejek le akarna szakadni. Alattok mély és tágas barlangok vannak, hol a' stalactites szörnyű figurákra tsepeg. Itt minden tsendes, mintha meg-hólt volna a' Természet; tsak a' kőből fakadó források' omlását hallhatod néhol. – Most Petrarcha az én kedves Poétám; ő mindég velem van. Az ő panasszai el-olvasztják szívemet. Kesergő Sonnetjeivel kalandozom-bé a' mezőket és a' tserét, meg-mászom a' leg-meredekebb kőszirt repedéseket is, 's mikor osztán ki-fáradva valami kőre dülök, 's a' Világ előttem el-alkonyodik, 's öszveszorútt teli szívemből a' Mantzi' neve ki-szalad, – a' kő-darabok is utánnam jaidúlnak. – – Ő nékem mindenem vólt – mindenem! – a' határa minden kívánságaimnak, 's minden reménységeimnek! – ő engem' annyira szeretett! – ha szemébe néztem, 's ő rám mosollygott, mindent rá mertem volna tenni, mindent! hogy ő mást nem szerethet tsak engem', 's mégis most –

Tegnap a' Húgomtól levelet kaptam; teli van az szerelemmel. Irj néki minél előbb; a' te leveleid deríthetik-fel őtet abból a' bánatból, a' mellyben miattam él.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Júniusnak 5dikén.

Te tudhadd édes Seumikóm, azt mondja Petrárcha, mint bán velem a' szerelem, 's millyen életet élek most. Még sem kissebbedik kívánságom, még mindég szokott tüzében olvad szívem. – Úgy van édes Marosym! te, az én Seumikóm! 's te, Mantzi lelke! a' ki engemet, mint Petrárchát a' Laura lelke, mindenütt késérsz – néktek panaszlom ezt a' vég nélkül való szenyvedést, ezeket a' meg-számlálhatatlan könnyeket, a' mellyek el nem tudnak fogyni, a' mellyeket újabb újabb emlékezet fakaszt. – Azt írod, hogy megvan az a' jegy-váltás, az a' fel-bonthatatlan kötés, a' melly Mantzit töllem örökre elszakasztja, 's nem sokára – nem sokára minden utánna való kívánságomat kárhoztatott vétekké teszi. – Nem Marosy vagy é te? 's még is ezt írod? Tartóztass-meg egy omló patakot karoddal, ha meg-tudod tartóztatni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juniუსnak 13dikán.

Az ifjú Gróff K... testvére, Theréz, egy gyönyörű Teremtés; lelke rakva van a' legkedvesebb tulajdonságokkal, 's jó szíve igen érzékeny. Ő tudja okát szennyvedéseimnek, 's gyakorta siratja nyomorúságomat. Ez gyakran jutalma a' leg-nemesebb érzésnek: de az ő könnyei szánakozásnak könnyei; 's annak a' fájdalomnak, a' mely ezeket fakasztja, édesnek kell lenni az olyan léleknél, mint a' Theréz lelke. – Az ő társasága valóságos ír sebeimre. – Ha a' hóld néha a' vatsora felett a' gyertyák közt lopva rám süt, 's epedő nevetése engemet úgy tsalogat, mint a' barátság' ki-terjesztett karjai, hogy abban fájdalommat ki-sírjam; – mikor ilyenkor el-keseredem, 's az asztaltól az ablakba vonom magam', Theréz mellém áll, minden szó nélkül karomba ölti kezét, 's így járunk együtt a' kert' sétáló útain fel 's alá, míg az éjjeli őr' borzasztó ordításával messziről ránk nem kiáltja, hogy már a' tizenkettőt el-ütötte.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juniუსn. 16dikán.

Itt gyönyörű idő van, 's éjjel igen tisztán fénylik a' hóld. Én egészen Ura vagyok magamnak, kedvem szerint élek mindenben, 's ez néha olyan tiszta, 's olyan minden homály nélkül való szempillantásokat tsinál nékem, hogy egészen meg-nyugtatott resignációval nézhetek-le erre az életre, az-alatt míg más részről, el-ragadott szent érzéseim a' koporsókon túl jobb étellel biztatnak. De ő be tündér ez az ilyen nyúgodalmas szempillantás! el-múlik előllem mint az árnyék, mikor tartóztatni akarom. Mikor éjfélikor Therézt fel-vezetem a' Kastélyba, 's megint ki-szököm a' kapun, 's le-megyek a' tóhoz, el-óldom a' tsónakomat, 's a' Kastély alatt lévő szép kis tengeren fel 's alá evedzem; – mikor ilyenkor körültem minden tsendes, 's fülem semmit sem hall egyebet evedzöm' lottsánásainál, mely egy tsapással ezer szikrákat ejt, melyek a' hóld fényében ezüst tseppek gyanánt ragyognak; – mikor ilyenkor hosszas kerengéseim után el-fáradva valami virágos bokor alatt ki-kötök, a' tsónakban végig fekszem, 's el-nézem hogy a' hóld és a' tsillagok mint kerengnek felettem, 's a' kedves tavaszi szellő mindenfelől mint hozza rám a' leg-kedvesebb illatot – ó mint óhajtom olyankor, hogy egyszer már esne-le szememről az a' fátyol, mely szemeink előtt fityeg, mikor ostromló nyomorúságainkban tévelygünk, 's tsak egyszer merünk a' távol lévő Jövendőre félve tekinteni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juniusnak 20dikán.

A' Bátyám megint nevezetes summájú pénzt küldött költségre. Azt parantsolja, hogy nem sokára látogassam-meg; én pedig – a' kit a' szerelem, mint az árboc 's vitorla nélkül való hajót a' szél, ide 's tova ver, magam is hozzá akarok menni; de ezer szélvész 's nyughatatlanság egy helyről más helyre kergetnek. A' Mantzi lakadalma után mindjárt hozzá megyek, 's ennek a' tiszteletre méltó Embernek társaságában keresem-fel nyúgodalmamat, mellyet Mantzihoz közel fel nem találok – fel nem találhatok. Azonban az ő ajándéka nékem igen édes szempillantásokat tsinál. El-beszéltem a' mi-nap Theréznek, hogy egynehány szegény Háznépet, ha itt olyanok vannak, valamivel fel-akarok segíteni. – Síró szemmel köszönte-meg azt; 's most együtt járunk fel 's alá, 's valóságos örömmel osztogatjuk-el tsekély adományinkat. Azt nézni, édes Marosim, hogy Theréz milyen szeretetre méltó le-ereszkedéssel bátorítja-fel a' félénk Lakosokat, mitsoda nyájassággal simogatja 's tsókolgatja gyermekeiket, mitsoda rendességgel adja nekik kevésből álló ajándékinkat, 's hogy ejti azt úgy, hogy a' Lakosok azt, meg-köszönni nem tudják, hanem a' köszönés helyett szemekből hirtelen könny-patak omlik-ki, – ezt nézni, édes Marosym, mennyi boldogság! 's ha van valami, a' mi nékem erőt adhat, úgy az, bizony azok a' szempillantások, mellyekben az én jó Therézemmel nyomorgó ember-társaim terheken könnyebbíthetek.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Miskolc, Juniusnak 25dikén.

A' te kedves leveleden igen nagy örömöm, igen igen nagy örömöm volt! Adjon Isten sok szerentsét a' Fő-Notáriussághoz! Örülök rajta hogy ezt az újságot én vihetem-meg a' Húgomnak, 's köszönöm hogy ezt nékem engedted. Egyenesen szaladtam a' Grófhhoz, 's kértem hogy küldjön Miskóltzra. Tsak azt kötötte-ki, hogy harmadnapnál tovább ne-múlassak, mellyet meg is fogadtam, mert hólnap reggel már ismét Tornára megyek. – – A' Gróf a' maga lovait adta alám, 's igen jókor bé-értem. Klári az ablakon állott, 's már karjaim közé vetette magát, mikor a' kotsiból ki-léptem. – Isten hozott, édes Bátyám! mi hoz ilyen váratlanul? Kedves újságot hozok, felelék; 's által-öleltem. – Tám Mantzi el-áll... – – Úgy oda lettem ettől a' névtől, mint a' gyilkos a' Meg-öltt' nevéből. Ollyan hang ez, a' melly, ha meg-hallom, minden érzékenységemet fel-tüzessíti. Nem szóllottam rá semmit. Ő értette hallgatásomat, karomba fűzte karját, 's fel-vezetett a' szobába. Nyelvem le volt kötve, nem tudtam szóllani, 's keservesen sírtam. Ez a' jó gyermek még mindég karomon fityegett, le-törlötte könnyeimet, 's szép nagy kék szemeből egynehány nagy tsepp tseppent orcámra, midőn meg-tsókolta. szegény Bátyám! 's még is szerentsétlen vagy! Ez a' forró szíves expressió, 's az a' hang, a' mellyel ezt ejtette, fel-öldotta némaságomat. Tsendesítsd-meg magadat édes Klárim, mondám, nem vagyok én ollyan szerentsétlen, legalább nem egészen ollyan szerentsétlen, mint gondold; – én általad, és a' te Marosyd által vagyok szerentsés. A' te neved' hallása

édesebb érzést támasztott-fel szívében. – Szerentsés, édes Bátyám? felele kérdező te-kintettel, 's gyönyörű el-pirulással, melly ortzáját mindég el-borítja valamikor a' te nevedet említem, vagy felölled szóllok. – Az, édes Húgom, szerentsés! tovább már nem tartóztathattam-meg magam'; mindent ki-mondtam egyszerre, – Te szerentsés vagy – Marosy Fő-Notárius, semmi sints egyéb hátra, hogy tégedet, és általatok engemet, bóldoggá tégy; hanem önnön meg-egyezésed. A' Bátyám meg-egyezéséért innen írok, 's a' felől nem kételkedhetsz. – Ne, – olvasd ezt a' levelet. Ő annyira magán kívül volt örömeiben, hogy mindég tsak a' petsétet és az adresst forgatta, 's nem tudta mint szakassza-fel. Én azt láttam, fel-bontottam néki, 's el-olvastam előtte. Minden sor több-több kedvet terített ortzájára. A' mint meg-szüntem olvasni, ki-beszéllhetetlen kedvességgel emelte-fel nedves szemeit az Égre. – Ámen! mondám; – 's ez vólt az, a' mit mondhata nyelvünk, mert szemünkből sűrű zápor omlott. Ó, Marosy! ha idvezültt Szüléink le-nézhetek vólna ránk, 's láthatták vólna, hogy állottunk, mint valamelly egymást szerető pár, öszve-ölekezett karral ott, mint törölgettük egymás' könnyeit, 's én az ő bóldogságán, 's ő az én bóldogtalanságomon millyen érzékenyen vettünk részt. Ó édes Anyám, 's te Igaz! a' kit én kevélykedve nevezek Atyámnak! édes jó Szüléim, ti, a' kiket mi nem sírathatunk-meg eléggé, ó be igaz az, a' mit előttünk annyiszor mondatok, hogy sok bóldogságot foglal az magában, ha a' Testvérek egymást szívesen szeretik! Be kedves gyönyörűség a' ti intésteket tellyesíteni!

A' tiéd Klári édes Marosym! A' tiéd volt ő azon szempillantás ólta, mellyben legelőször látott-meg, 's ha a' Mennynek minden bóldogságát, melly ezekben a' szókbán fekszik, nem egészen érzenéd, nem vólnál Marosy, nem vólnál az én Barátom, nem vólnál a' Húgom' Kedvese. – Sokszor el-olvasta már leveledet, 's az a' titkos érzés, mellyet tsak a' szerelmesek esmérnek, annyira el-foglalta, hogy minden gondolatja tsak te vagy. Nem szóll semmit; sír, de olyan édesen, olyan édesen, hogy minden kitalálhatná hogy örömeiben sír; 's nékem jó, 's öszve-tsókol. – Nem hiszem, hogy illyenkor bennem nem Marosyt tsókolja. A' mi engem' illet, az az öröm, hogy őtet nem sokára bóldognak láthatom, hogy téged' nem sokára a' leg-hívebb szerető Feleség' ölelgetési közt láthatlak, fel-deríti kedvemet. Ma a' te felölled való gondolkozás késér ágyamba, 's e' szerint reménylem, hogy valahára megint nyugodalmasan alhatom.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juniusnak 27dikén.

Alig érkezem ide Miskoltzról, 's ímé Kassáról egy Staféta egy tsemó levelet hoz. A' Bátyámét ide zárom; éppen olyan az, a' millyet tőle várhattam; meg-előzi kívánságomat tiszteletet érdemlő jóságával. Eggyütt vettem ezzel a' tiédet is, a' mellyben írod, hogy a' Fő-Ispány a' Vármegye részéről téged' küld Bétsbe. Ezen örülök, mert bizonyos vagyok benne, hogy te tökéletesen meg-felelsz annak a' reménynek, a' mellyet felölled vetett; – de bezzeg mit mond a' Húgom, a' ki Kedvesét, Mátkáját olly nyughatatlanul várja, ha meg-fogja hallani, hogy még sok ideig nem jöhetsz. – Te most olyan pályába lépsz, mellynek betsület van tzélján; légy szerentsés futásodban. Ha

Mantzit nem esmértem volna, eddig meg-futottam volna felét ennek, 's most ki nyújthatnám feléd kezemet 's meg-mutathatnám útatad minden veszedelmeivel. Az-alatt a' Húgom' emlékezete könnyebbítsen-meg előtted minden terhet; így térj-meg osztán a' borostyánnal az én kedves Klárim' karjai közé, ki azt kevély örömmel fogja utánad ki-terjeszteni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juliusnak 1sőjén.

A' te Notáriusságodon, 's közelgető össze-keléseden támadt öröm is oda kezd lenni! El-fogy az, mint a' le-szálló Nap' utolsó sugárai, midőn rajtok erőt veszén a' sűrű köd. Vissza-esvén előbbeni kedvetlenségembe, fájdalom is vissza-térnek. Az a' szerelem, a' melly engemet az előtt öldöklött, nem sokára – előre érzem azt! – kettőztetve rohan rám, 's tartok tőlle édes Marosym! hogy egészen le-ver.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juliusnak 4dikén.

Ez a' szív' tellyessége, mellyel ezt a' szép vidéket 's ebben a' szempillantásban az egész világot által-fogom, – ez a' teli szív, hóhérom nékem. Ha én ebben a' nagy Mindenben, ebben a' véghetetlen Mindenben, a' mi előttem itt el-nyúlt, széllyel-tekintek, 's szemem addig mered, míg el-gyengül, reszketni kezd, 's el-vakúl, hogy végtére meg-dobbanok a' Mindenható, Meg-foghatatlan előtt; – mikor ilyenkor karja-imat vala' ki után ki-terjesztem, hogy azt a' vég nélkül való, ki-mondhatatlan, meg-magyarázhatatlan belső érzést az ő kebelébe sírhatnám-ki, – ha ilyenkor a' Mantzi képe előttem lebeg, 's én haszontalan futok-ellenébe, látom, hogy haszontalan viaskodom magammal; mikor osztán az a' gondolat hogy őtet el-vesztettem, – el-vesztettem minden reménység nélkül! – ! – örökre! – – mikor ez a' gondolat, mint a' mindent-össze-tördelő mennykő belém tsap, el-dűlök, mintha minden erőmet, minden velőmet – meg-emésztette volna – Isten! te látod mint nyögök terhem' súllja alatt; mint fetrengök a' földön mint a' széljel-taposott féreg, 's mint kiáltok-fel hozzád a' halálért!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Júliusnak 6dikán.

Magamon kívül vagyok egészen, ha el-képzelem mitsoda nyughatatlansággal, millyen szív-szakadva számlál most Mantzi minden órát, minden pertzentést, a' melly még lakadalmát késlelteti. Nem szánok mindent össze-tépni, össze-törni, a' mi kezem'

elibe akad, 's ha öszve-téptem, öszve-törtem, meg-bánom tselekedetemet, 's el-fakadok sírva. Pirúlok Theréz előtt, sőt mindenek előtt; de nem eresztenek-el; 's alig ha őrt nem állítottak utánnam; 's Theréz ma sírt, midőn el-beszéltem, hogy az ölyv egy nőstény galambnak el-kapta hímjét. Miért sír Nagyságod? kérdém; – tartsa továbbra könnyeit! én is szerentsétlen vagyok; Mantzi el-vette az életemet; pedig én minden gyanú, minden fegyver nélkül mentem hozzá; el-vette mindenem', 's most nyomorúságom felett katzag. Úgy tartom, érzette mit akartam mondani, – mert – ah mitsoda nyilallás! – mitsoda szív-szorulás! – 's a' fejem! – egészen által-hevül tőlle hideg kezem, mihelyt hozzá tartom. – Mantzi, mindez... ó Marosy, be bóldogtalan – be nyomorúltt vagyok én.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.¹⁰

Torna, Juliusnak 8dikán.

Az a' szomorú éjtszaka, a' melly körül veve, odavan, 's véle tűntek-el azok a' káprázatok is, a' mellyek annyira kínozottak. Azt mondják, hogy tegnap magamon kívül voltam! – szegények, nem akarják azt mondani, hogy nem voltam eszemen. – Ez nehéz édes Marosym! mindent elkövettek körülöttem gondoskodásokkal. Eret vágtak rajtam, nem tudom, hányszor; 's Theréz, míg az illendőség engedte, nem távozott-el ágyamtól. Az én nyomorúságom, mondám néki, érdeklí Nagyságodat. – Majd amott azonn a' jobb világon köszönöm azt meg, az emberek nyelve nem mondhatja-ki, a' mit akarnék. Könnyeim öszve-egyveledtek azzal a' tsókkal, mellyet gyenge reszkető ajakom szép kezére nyomott. Ő sírt. Tartok tőlle, hogy szíve igen érzékeny, 's az a' ki-fordíthatatlan belé-tapadás, a' mellyel holmit fel-fog, még szerentsétlenné teszi. De nem érdelek é én minden nyomorúságom mellett is valósággal irgységet, hogy ennyit találtam, a' kik előtt sírhatok, holott sok jó lélek kéntelen, kínjait szívében zárva tartani.

Ne törődj rajtam, az én egészségem tökéletesen helyreállott, tsakhogy még erőtelen vagyok. Ne írj a' Húgomnak semmit változásom felől; ne tudja azt senki. Eggy két nap múlva el-indulok a' Lakadalomra, 's akkor osztán jó Buda, Isten hozzád örökösen!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juliusnak 10dikén.

A' tegnapi estve félelmes, rettenetes estve volt. A' mint setétedni kezdett, nagy szélvész támadt, 's bé-tsapdosta ablakainkat. Theréz maga volt a' szobámban; a' Bátyja, az ifjú Gróff, egynehány nap óta nints itt-honn; az Öreg pedig Nádaskára ment Gróff

¹⁰ MANTZIHÓZ.

Gy...hoz. Egy darabig egymás mellett ültünk, ő a' Fortepiánón játszott 's éneklett; én pedig Flautravenen accompagniroztam. A' fergeteg engemet bússá, rettegővé tett; ebből láthadd, mennyit szenvedtek szívem' betegsége alatt ín-szövényeim. – Ő vette észre bajomat, noha azt el-akartam titkolni, 's tudakozta, ha nem megyek é le a' kertbe? Ez a' gondoskodás, ez az utánam való járás el-lágyított. Én Nagyságoddal maradok, felelék, magamat meg-hajtván. Igen, monda, de hiszen én is megyek. Haszontalan vólt minden ellenzésem, hogy néki abban a' nagy szélben alkalmatlan lessz sétálni; erővel le-késért. A' szokott sétáló síkatoron sétáltunk le-felé a' tó' partjára. Meg-borzadtunk, a' mint ennek végire jutván, a' gyümölsős fák virágjoktól meg-koppasztva akadtak szemünk' elibe. Úgy állottunk ott, mint a' bálványok. – Theréz szakasztá félben néma bámulá-sunkat. Bácsmegeyey! nints é az vala' hol meg-írva, hogy a' leg-több virágzás tsak olyan, mint az álom-kép? kérdé töllem. Igen, mondám; 's az Isten tudja, hogy az! – Egy sohajtás szaladt ki meljén, nem szóllott semmit, hanem intett, hogy menjünk tovább. Egy helyt a' tó' partján meg-állapodtunk, sokáig néztük, hogy a' nagy szél dühösködő zajjal mitsoda tajtékos habokat tsapdos-ki a' partra, mellyekben a' Hóld, öszve-rongyolott felhőji közzül, tsak néha tekintett reánk. El-ragadtatva állottunk így soká-ig. A' Theréz' szeméből egy könny tseppent-le a' kezemre. – Miért sír Nagysád? kérdém, – Miért? felele. Nem látja é, mint tépte-le a' szél azokat a' szép virágokat fáink-ról, mellyek még tegnap olyan édesen illatoztak, olly bőv termést ígértek? nem látja é, mint fújja-el a' tóba? mint nyílnak itt meg a' habok? mint nyelik-el, 's nem hagyják semmi jeleket léteknék? – nem látja é ezt? 's ha látja, nem sír é? – Az Istenért, mit mond Nagysád! felelék; ez az a' gondolat, a' melly olyan homályosan lebegett, mint valami nehéz álom, lelkiem előtt; a' mi engem így fojtogatott; Nagysád ébreszti-fel azt bennem; 's fel-ébredése rettenetes. – Én egy le-vágott fa' törzsökére ültem, Theréz pedig a' tóhoz állott, 's merően nézett az egymást toló habokra. Gyermekségem 'víg reggele terjedt-el előttem láttam víg virágzásomat, – láttam; hogy érő gyümöltseimnek minden ragyogó reménnyét egy szempillantás egyszerre le-rázta, 's el-hólt tompaság-ban ültem ott, mint az a' férj, kinek felesége véletlenül dült-el ódala mellől! – a' ki mindenét el-vesztette, 's ebbe kereste minden vígasztatását. Theréz látta, mint küszkö-döm ezzel a' gondolattal, 's fel-vitt a' Kastélyba; de semmi sem állíthatta helyre kedve-met. Sokára magamban hagyott, 's én tsaknem minden érzéstől meg-fosztatva dültem-el ágyamon. A' sok nyughatatlan rettenetes álmok, mellyeket néha fél-ébren álmodtam, ezt az éjtszakámat a' leg-félelmesebb éjtszakájává tették életemnek. Tsak virradta felé alhattam-el, mikor a' fergeteg után nagy esső esett, 's nézd – milyen szép most a' reg-gel! Vége a' fergetegnek, 's az eget a' leg-szebb kék szín borítja-el. Ablakomon úgy hat-fel a' tavaszi virágok' illatja, mint a' ki-öntött balsamom; 's ez a' gyönyörű tekintet a' kertre és a' tóra, új erőt, új életet tölt ereimbe.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Torna, Juliusnak 12dikén.

Oda vagyok, édes Marosym! oda vagyok! – Theréz – – – ah! el-gondolhatod é, 's nem dűlsz é hátra ijedtedben ettől a' gondolattól? – – – Theréz belém szeretett! – Belém! belém szeretett, 's ennek tudásában mennyei bődoltság 's a' poklokknak minden kijnja van el-rejtve. Nem kíntott é eddig is mindég a' leg-iszonyúbb aggódás, hogy szívem le-roskadt nagy kíntjai alatt? 's ennek is rám kell é még tódulni? – – Egy szeretetre méltó Leány' nyúgodalmát kelle é fel-forgatnom, egy tiszteletre méltó ősz atyán kelle é erántam mutatott kegyességéért, szíves vendégléséért, éppen ott ejtenem sebet, a' hol leg-méljebben hat-bé, a' hol leg-inkább érzi? Kedves gyermeke' szívébe kellett é halál, 's meg-emésztő gyötirelem' magvát hintenem? 's mind ezt mivel? – egy szerentsétlen szerelemmel, melly leg-inkább az érzékeny jó szíveket hatja-meg. – Marosy, ez a' gondolat, – nézd, kérlek, mint hembereg szívemben, érről érre, mint egy égő tűz-patak; mint égeti-meg minden ütköző tsemetéjít a' nyúgodalom' reménylésének!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Keresztes, Juliusnak 15dikén.

Már ma bővebben írhatok néked, 's azt beszéllem-el, mint vettem bútsút Theréztől. Ő ki-ment volt valahová, midőn Lévai a' Bátyám' levelét négy posta-lóval Kassáról ki-küldötte, mellyeken nékem késedelem nélkül Buda felé kell indúlnom. El-bútsúztam az öreg Grófftól, 's a' kertbe akartam le-menni, míg Theréz haza jön, 's egyszerre hallám, hogy az udvaron az eránt tudakozódik, kié, 's mit akar az a' kotsi? Szaladva jött-fel a' gráditson, midőn meg-tudta, hogy késedelem nélkül akarok, mint-hogy a' Bátyám Budára érkezett, indulni. – Az Istenért Bácsmegyey! monda el-halványodott képpel, mellyen én szánakozást, a' leg-szívesebb barátságot, 's az el-szakadás rettegését láttam, – mit tsinál? – nem volt annyi erőm, hogy rá feleljek. Az a' gondolat, hogy talám szeret, úgy lobbant-fel előttem, mint valami láng a' setétben, 's megint el-tűnt. De mindég igazabbá, mindég bizonyosabbá, egyszersmind pedig mindég kíntóbbá, gyötrőbbé is lett, midőn a' Palotába mentünk-fel; ő a' Fortepiánó mellé ült, 's phantasiájának szárnyain az érzés' mélysegeibe hatott. Nem állhattam-ki tovább, 's azon szín alatt, hogy még holmimet kell el-rakatnom, ki-mentem a' szobából. Ott ült még akkor is, mikor egy darab idő múlva vissza-jöttem. Helyben maradt; én pedig fel 's alá jártam a' szobában. Az ő hajlandósága, sőt maga az ő szerelme, akármilyen kitsínynek gondoltam is azt, nagyon meg-illetett, 's ekkor képzeltem-el, millyen nehezen fogom őtet el-hagyhatni. Rövideden akartam bútsúzni, 's már mentem feléje; de ő elimbe jött, 's az ablakhoz vitt. Minden vonogatózás nélkül követtem őtet oda. A' Nap éppen hanyatlani kezdett, 's gyönyörű estve kezdte el-borítani az eget. Minekutána sokáig majd rám, majd ismét a' szép estvére nézett, mosollyogva így szóllított-meg: Bácsmegyey! ilyen szép lessz é a' mi életünk' estvéje? – Hidjük azt Theréz! felelék. 'S hát azt hiszi é, hogy még el-nyeri a' Mantzi' kezét? kérdé hírtelen. – Valami titkos vígasztaló erő el-futotta

szívemet. – Jó Theréz! – mondám, 's szívemhez szorítottam kezét, – ha az estve nem ilyen tiszta, nem ilyen víg, – úgy – úgy a' következő reggel lessz az; 's egy lehellete annak az életnek 's egy sűgára annak az ott éltető Napnak el-fogja törteni azt a' nyomorúságot. – El-hallgattunk, 's én láttam, mint küszködött magával. – Jöjjön, édes Bácsmegeyem, mi mind a' ketten el-vagyunk keseredve; hadd verjek még egy darabot. A' Fortepiánó mellé vezetett, egynéhány hangot ejtett rajta, öszve-futotta kultsait, úgy tette magát, mintha gondolkozna, mit verjen, 's egyszerre esett-le az epedés' szívet-olvasztó mennyei hangjaira, midőn ezt kezdette verni és énekelni: *Utánnad folynak könnyeim*, 's a' t. Egyszer sem énekelt olyan indulattal, olyan hajló, hízelkedő édes hanggal. Az utolsó Stróphában: *Méllyen érzem szívemben* kitsapott, 's olyan kedves enyelgésben vesztette-el magát, hogy Fortepiánója énekével együtt látszatott el-halni. El-végezván az éneket, meg-fogta kezem'. Én még nem tértem-vissza abból a' mély álomból, a' mellybe kedves éneke szenderített volt. – Bácsmegeyey! monda, ímé itt hágy engem', – mikor látjuk ismét egymást? 's mit hágy nékem emlékezetűl? – Theréz! forró igaz barátságomat! – A' barátság' neve alatt el-fordította fejét, 's egynehány könnyet törölt-kí szemiből, 's ismét így szólla: Nékem ugyan semmire sints szükségem, hogy az Úrra emlékeztessen; de még is – ne tagadjon-meg töllem egy kérést, mellynek bétellyesítésétől nékem olly sok függ, – küldje-meg nékem a' képét. – El-ijedtem, mert tudom, hogy az ilyen emlékeztető mennyit árt; – de ki állhatott volna ellent annak a' tekintetnek, a' mellyel azt töllem kérte? – ki-kerestem azt a' Portraitemet, mellyet számodra festettem, és a' mellyel téged lakadalmad' napján akartalak meg-ajándékozni. – Igy tsókolja a' jámbor Szarándok az elibe tartott ereklyéjét valamely Mártyrnak, mint Theréz az én Portraitemet; de ezt tsak néked mondom; tsak néked szabad mondanom. Tsak nem éppen abban a' szempillantásban lépett-bé a' tseléd a' szobába, jelenteni, hogy minden készen van. Theréz egész erejét öszve-szedte. – Menj, monda, 's jusson eszedbe néha, hogy Tornán egy Lyányt hagyátal-el, a' ki magánosságában kevély gyönyörűséggel fog utánad sírni. – Theréz, mondám, – Nagysád, én utánnam? – Isten! 's ezenn tsudálkozik? felele; ennyi édes-bánatú szem-pillantás után nem kellett é néked szívem előtt kedvesnek, sokkal kedvesebbnek lenned, mint minden, a' mit esmerek. El-akadtak szavaink. Egymás mellé ültünk a' kanapéra. Ki nem mondhatom, millyen teli volt szívem; nem mertem szememet fel-vetni. Bácsmegeyey! monda az el-tsüggedő szerelem' lassú gyenge hangjával, Bácsmegeyey! – Rá tekintettem, 's – ah gyönyörű kék szemének mennyei pillantása egyszerre nyitotta-meg szívemet, hogy sírhattam. Ő elővette keszkenőjét, 's le-törölte könnyeimet. Édes Bácsmegeyem, ennyi könnyek közt nintsen é vagy egy értem sírva? Theréz, felelék, – mind! mind! 's egyszerre rohantam karjai közé – – – Jól van; szívemen fogom tehát hordozni ezt a' kedves keszkenőt, mellybe könnyeid hullottak, valamikor magam leszek, 's rólad gondolkozom; 's óh be sokszor lessz az! – Azokat a' könnyeket, a' mellyeket utánnad fogok hullatni, ebbe szedem-fel, – mindenike találja sírját, – mert te a' tiédde szentelted-meg. – szívem teli volt, 's még sem találhattam semmi expressiót, semmi gondolatot, a' melly azt ki-tehette volna. Meg-szorítottam kezét. Már hallottuk a' Gróff' kopogását. Az el-szakadás' rettentése el-foglalt egészen. Nem bírtam magammal, 's által-öleltem őtet. El-tüzesedett ajaki tsókolva szorúltak ajakimhoz. – Menj, monda, menj most; ez a' szempillantás örökre öszve-köt veled. El-eresztettem őtet, 's a' Kanapéra dült-vissza. Az

öszve-tódultt fájdalma' leg-indúlato'sabb hevével rohantam atyjának karjai közzé, a' mint a' szobába lépett, 's egy néma ölelés után, melly bizony mind ki-nyomta azt a' háládatosságot, a' mellyet ez eránt a' jó Öreg eránt szívemben viseltem, lélekzet nélkü' szaladtam a' kotsi felé. Magamon kívül vóltam, nem érzettem, nem láttam, nem hallottam semmit. Már a' mezőn vóltam, mikor annyira tértem magamhoz, hogy a' Kastély felé nézhettem. Theréz az Altánán könyöklött, én feje' keszkenőmmel jelt adtam néki, 's még egynehány tsókot akartam vetni feléje, midőn szemem előtt ő, a' Kastély, 's az egész Város el-tűnt, 's a' lovak egy dombról le-felé szaladtak.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Juliusnak 19dikén

Nem írok néked semmit arról az örömről, mellyel a' Bátyámat meg-láttam, 's a' mellyel egymást öszve-öleltük. Az öröm előttem most olyan búborék, a' melly abban a' szempillantásban múlik-el, a' mellyben támadott.

A' Bátyám jó ember, tsak azt nem szeretem benne, hogy minden-féle-képpen akarja enyhíteni fájdalmit, 's ezzel már illyen rövid idő ólta is, felette sokszor meg-ron-tott, azt gondolván, hogy úgy ér végéhez. Mindjárt, hogy ide érkeztem, Visitekre hordott magával; tudod pedig, hogy az soha sem vólt kedves dolog előttem. Én szaladni akarnék a' világ elől, ő pedig azt akarja, hogy keressem azt; mert külömben, azt mondja, nem békélhetek-meg e' világgal, sem a' világ velem. Én esmérem jó szándékát, 's alája vetem magamat akarátjának. De, ah! a' ti öszve-gyűléstek, a' ti együtt-léte' lá-tása nem tsendesítheti-le annak a' meg-tsaltt Ifjúnak hánykódásait, a' ki egy olyan ember' meg-látásától, a' ki barátságos szeretet helyett, néki minden kínt, minden gyöt-relmet töltött, a' barátság' kedves színe alatt, szívébe, el-retten. Hányjátok-ki assembleé-to'kból az elsőségen kapdosást, azokat az alatsony indulatokat, a' mellyek nem engedik el-titkolhatni magokat, ha selyembe, aranyba öltöztetik is; – ha nem, – úgy haszontalan igyekezetetek, 's annyit nyertek véle, mintha egy vakon-szülöttnek, a' ki előtt az em-beri test' alkotványának szépsége felől sokáig prédikálgattatok, egy két szempillantá-sig meg-nyithatnátok szemét, 's oda vezetnétek, hol a' sok sánták, bénák, ormós hátú-ak, együvé-gyülekezve egy csoporton ülnének. Azzal a' sok gyönggyel, gyémánttal, azokkal a' sok tsillogó arany-szemekkel, azzal az erőltetett nevetéssel nem tsaljátok ti meg soha annak szemét, a' kit már vígyázóvá tett álnokságtok; hagyjatok inkább békét szegénynek, hadd igya ő a' jól-tévő egyenes természet' szemlélese alatt az új erőt adó öröm-poharat, – ha ez nem adja őtet vissza a' világnak, ha ez nem nyitja-meg szívét, ó! úgy zárva marad örökösön! – haszontalan lessz a' ti gyönyörködtetéstek; tsömör és ásítás lessz ezeknek a' gyümöltse.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Júliusnak 22dikén.

Endrédi most sokat útat, 's ha ide haza van is, úgy el-van foglalva, hogy alig marad huszon-négy órából egy fertállya, mellyet velem tölthessen. Én nem lehetek-el panaszolkodás nélkül; 's innen van, hogy téged még akkor is, mikor fejed Bétsben, Isten tudja, mitsoda nagy dolgokban fő, panaszim' hallgattatásával kínozlak, hogy szívem' leg-kissebb szenyvedéseit is elidbe terjesztem. A' te szíved Marosy, a' te engemet-szerető érzékeny szíved bíztat, hogy kész szánakozással bontod-fel leveleimet. Nem magad írtad é azt nékem, hogy leveleim olvasztják-fel szívedet megint fagyos hidegségéből, az érzékenység szokott lágyságára, mikor izzadva töltött napjaidnak estvéjén bosszankodva nézed azt, hogy igyekezetidnek egész épületit mint düjtögeti-fel másoknak áskálódása, 's hogy most újonnan kell azt a' régi útat kezdened, a' mellynek már régen lettél volna végén, ha némelly mások' romlásával boldogólni akarók' gonoszsága nem költ volna fel ellened, a' kik azonn leskelődnek mindég, mit tsíphessenek-el ártatlan színnel az idegen keresményből? – Tartalék nélkül írok tehát néked, 's bezzeg ezekben a' napokban lessz mit olvasnod, 's lessz min sírj. El-felejtettem néked valamit meg-írni, melly rajtam nagy sebet ejtett. Még alig pihentem-ki magamat, midőn a' Bátyám félre vont. Édes Ötsém, te beteg vagy, monda. A' te betegséged valami titkos betegség lehet; már leveleidből kezdettem azt gyanítani, 's imé most színed, fonnyadásod mutatja, hogy nem volt ok nélkül gyanakodásom. Felejtsd-el egy-kevessé, hogy az Atyád' testvére vagyok; gondold azt, hogy leg-belsőbb barátoddal szóllasz, 's öntsd-ki szívedet egészen előttem. – Hogy felelhettem volna ennek a' jó embernek egyébként, ha nem síró szemmel, 's indulatos által-szorításommal. – Édes Uram Bátyám! felelék néki síró hanggal; nékem Uram Bátyám előtt nints titkom, 's hogy eddig el-titkoltam, az onnan esett, mert nem akartam tsendes napjait meg-mérgecsíteni. – Esméri Uram Bátyám Surányi Mantzit? – Tegnap mutatta vala' ki a' Theátrumon, felele meg-ütközve. – Ezt a' Mantzit, édes Uram Bátyám, én négy esztendő óta esmérem, belé-szerettem leg-első látásommal, 's ha szája' vallásának, tekintetinek, 's annyi biztatásának hitelt lehet adnom, tölle vissza is szerettettem. – Az alatt, míg én az el-múltt télben Sopronyban mulattam, Szent-Pétery Secretáriussá lessz a' Consiliumnál, vele meg-esmerkedik, 's nem tudván semmit szerelmem felől, Szüléitől meg-kéri, 's Mantzi egy kevés vonogatózás után hozzá megyen; ezekben a' napokban feleségévé lesz, 's engemet ekként a' leg-iszonyatosabb inségbe taszít. Már most mindent tud Uram Bátyám! – Ezt nékem desperatus hanggal kellett mondanom, mert a' Bátyám nagyon el-ijedt. Azt akarta, hogy mindjárt hagyjam-el Budát. Én elibe terjesztettem, hogy azt olly hirtelen nem tselekedhetem; 's ő reá állott, de meg-ígértette velem, hogy a' Lakadalom után mindjárt megyek. Hová? sem ő nem tudja, sem én! –

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Juliusnak 24dikén.

Ezer ember közt sinsz egy, a' kinek egész életében ilyen estvéje lett volna, mint nékem ez a' mai. Hadd fogjak elő-beszélléséhez. – Tudod, mennyire szeretem a' Muzsikát; 's szívem mint olvad a' leg-édesebb könnytseppekké, mikor egy Andante vagy egy Adagio, vagy egy szerelmesen panaszkodó Aria hatja-meg lelkemet; 's mint forr, mint szikrázik minden bennem, mikor valami harsogó Symfonia zúdúl-meg, mint a' kősziklákról szakadó patak. Így jártam én ma a' Vice-Praeses Grof...nál a' Concertben. Majd szerentsétlenségemet átkoztam, majd meg' Mantzit, majd meg' magamat; szemére hánytam egész elkeseredéssel állhatatlanságát: de egyszerre – egyszerre lágyúltam-el megint a' Muzsikával; el-lágyúltam, 's megint Bácsmegyeyvé lettem, ismét szerettem a' világot, meg' Mantzit; – meg-botsátottam néki egészen, 's úgy néztem őtet, mint az engemet-szerető kedves Leányt; – által-öleltem árnyékát, meg' mindent, mindent, a' mi elimbe jött, ki-mondhatatlan szerelemmel! – Illyen édes el-keseredésem alatt nyíla-meg az ajtó, 's Mantzi bé-lépett. Mi lelt, azt magam sem tudhatom, tsak arra emlékezem, hogy mind a' két kezemmel el-takartam a' képemet, 's abban a' szempillantásban tökéletesen azt hittem, hogy engemet, ha kezemmel fedem-el ortzámat, meg-nem lát. Egy Violin-Concert hozott megint magamhoz. A' mint annak vége volt, eszébe jutott a' Bátyámnak, hogy én Flautravert fúhatnék; 's meg-súgta azt a' Vice-Praesesnek; 's ezzel együtt az egész Sereg rám tódult, 's addig kért, addig rimánykodott, hogy lehetetlen volt tőlök meg-menekednem. Hogy annál hamarább toljam-el nyakamról, mindjárt elő-vettem a' Flautravert, noha meg-kell vallanom, hogy soha se vettem azt kelletlenebbül kezembe. A' Mantzi' jelen-léte nékem mindent szentté tészen; 's óh hányszor accompaniroztam én néki a' Flügelnél, hányszor énekelt ő az én Flautraverem mellett. Víg könny tseppent gyakran az előttem ki-nyílt nótára, mikor szerentsés expressióm egy lassú édes könnyet fatsart-ki elasticus érzéséből, 's ehen a' Mantzi' jelen-létében kelle ismét azt fújnom, a' kit még most is olly hevesen szerettem; és a' ki felől tudtam, hogy hólnap-után másnak nyújtja kezét. Reszketve állottam a' Pulthoz, 's mint hogy Mantzi, mikor éppen a' nótámat a' Pultra akartam tenni, előttem el-ment, kétszer ejtettem-ki az egész tsonót kezemből, úgy hogy minden rám bámúlt. – Én a' mesterséges darabokat únni kezdtem, mert mentől simplább a' compositio, annál erősebben hat a' szívre, 's ugyan ezért odahaza már egy illyen darabot kerestem-ki, hogy ha valamiképpen kivánni fogják hogy valamit fújjak, készen találjam. Ez a' Z... compositiója volt. Marie Clavigo után kesereg benne. A' Vocale ollyan könnyű, ollyan gyengén foly, a' hol ez a' szegény szerentsélen Lyányka azokat a' szerentsés órákat emlegeti, a' mellyeket Clavigóval töltött; azután pedig, a' hol támadó haragjában azt a' szempillantást átkozza, a' mellyben őtet először látta, ollyan teli van energiával, ollyan teli! hogy sírva köszönnéd-meg azt Z...nek, ha hallanád. Ő ezt nékem componálta, 's ugyan azért az accompanementot hozzám alkalmaztatta, 's engemet benne ollyan szerentsésen copírozott, hogy úgy tetszik magamnak is, mintha a' kesergő hang akkor szívárogná-fel kesergő szívemből. Ő tudja, hogy én a' Flautravert tsak szerelemre 's szerelmes panaszkokra tartom; 's egész erejét ki-öntötte benne. A' Textust Klári énekelte, mégpedig ollyan jól, hogy rajta minden tsudálkozott. A' Declamatiója gyönyörű volt, 's az Ariát ollyan kedvességgel, ollyan ártatlansággal énekelte, hogy minden szív

meg volt ígézve általa. A' mi engem' illet, én közönséges helyben-hagyást nyertem. A' Recitativ' végén a' leg-dühösebb bosszankodásból megyen a' Muzsika az Áriára által, a' melyből az olvadó szerelem láttatik szóllani. Z... ezt az által-menetelt a' Flaut-ravernek, 's az én phantasiámnak hagyta; 's ekkor igen szerentsésen találtam expressióját, mint olvad ennek a' jó-szívű Leánynak egész mérge az el-hagyott szerelem' epedő keservére. Éjjéli tsendesség terjedt-el a' palotában a' Recitativ alatt, kivált mikor én a' Cadenzben voltam. Figyelmező fülekkel hallgatta minden Flautraverem' epedő Leánykáját; 's mikor az Áriára az egyéb instrumentumok is meg szóllaltak, siketítő tapsolás támadt, 's minden brávót! brávót! kiáltott. Örülhettem volna ugyan rajta, hogy ennyi Dilettantok' dítserétét nyertem-el, de ez az egész dítseret semmi sem volt egyhez képest; az az egy pár könny, a' mellyet a' Mantzi' ortzáján le-gördülni láttam, édesebb jutalom volt nékem, mint az a' sok tapsoló kéz, az a' sok brávó-kiáltás. A' Bátyám nem győzte végét várni 's sokan attól féltek, a' mint beszéllek, hogy nekünk szalad, 's félbeszakasztja. A' mint a' darabot el-végeztük, Klárinak ment, által-ölelte, 's úgy öszve-tsókolta, hogy képe egészen égett. Nékem kedves szemekkel hajtotta-meg magát. Én vettem észre el-lágyulását, – 's az oldal-szobába mentem által. Ez bizonyosan kedves volt Mantzinak, mert ő Klári mellé állott, 's úgy olvasta a' textust, mellyet egy keservesen töltött estvén magam componáltam, és a' melly egészen szívemből folyt; mint-hogy minden felém tódult, ő is kintelen lett volna a' többiekkel játékomért egy complimentet tenni. Én az oldal-szobába egy kevésé ki-pihentem magam', 's mikor megint a' palotába jöttem, egy homályos szegletbe vonúltam-meg. Még egynéhány jó darabokat játszottak, a' mellyeket lehetetlen volt meg-indulás nélkül hallani. Illyen volt kivált egy Áriája *Anfossi*-nak, a' mellyet a' Personális Kis-Asszonya énekelt. *Vanball*nak egy Sinfoniáját hagyták utóljára. Ó Marosy, be boldognak tartanám én magamat, ha azt az embert valaha által-ölelhetném! ha nedves szemekkel köszönhetném-meg neki, hogy szomorú kedvetelen óráimat, olyan tsuda-tévő kézzel vídította-fel. *Gluck* után senki sem hatja-meg úgy szívemet, mint ő, 's Isten tudja mit nem adnék érte, ha egy két passagét én tsinálhattam volna.

A' Concertnek vége lévén, egyenesen haza jöttünk; 's most olyan tsendesen, olyan magammal meg-elégedve ülök magánosságomban, a' mint igen ritkán voltam.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Júliusn. 29dikén.

A' te Klárid gyönyörű gyermek! Noha nagyon kért, hogy a' mai esetéről néked egy szót se írjak, még sem állhatom-meg, hogy el-ne áruljam. Sokkal szebb tselekedet az, hogy sem el-hallgathassam. – Mikor még nem vóltál hivatalban, sőt mikor még vetélkedő Társaid miatt igen kevés reményed lehetett a' mostaninak el-nyeréséhez, ugyanakkor egy gazdag, szép és nagy-születésű Kérőnek adott kosarat, a' nélkül, hogy azt te, én, vagy valaki más tudta volna, az ifjú Báró...nak. – Én ezt ma véletlenül tudtam-meg; bé-lépek a' szobájába, 's látom, hogy asztalkája mellett egy levelet gyertyája felibe tart. El-ijedt, a' mint meg-látta, hogy jövök. Tám bizony mondtam, titkos correspondentziáid

is vannak? vigyázz, hogy azt meg-ne tudja Marosy; mert az tilalmazott portéka. – Nem édes Bátsim, felele dadogva, de hogy gyanúságod ne legyen, mindent el-beszéllek; 's ekkor meg-vallotta, hogy Báró ... néki írt, 's ő azt válaszolta, hogy ő már szívével nem szabad, és hogy az, a' mit most égetett, a' Levélnek töredéke. Én ki-találtam okát miért tartotta ő ezt titokban ekkoráig; de olyan kedvességgel kezdte elő-beszélni, hogy egyenesen szájából akartam hallani. Minden affectatio nélkül, 's a' leg-kedveltetőbb magában való kevélységgel vallotta-meg előttem okait; 's a' te szíved nem érzene eléggé nemesen, ha ezeket nem érzené a' nélkül, hogy én elidbe adjam.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Augustusnak 1-sőjén.

Soha sem szenyvedek többet, mint estvénként. El-képzelem ilyenkor, milyen kedvesen pihen-meg Szent-Pétery nappali írkálása után Mantzi mellett; 's Kedvese' nyájas-kodásai únalmas fáradságát mennyivel édesebben jutalmazza-meg Elől-Járóinak megkülömböztetéseinél. Ilyenkor szaladok magam előtt, mert nem állhatom-ki ezt a' kínzó gondolatot; de akárhová szaladok, tsak-ugyan fel-lelem magamat; 's mit nyertem minden szaladásommal? Ha tűz támad a' házadnál 's mindened hamuvá lessz; ha szántó-földeidet iszap lepi-meg, ha jószágodat az ellenség rabolja-el, még gazdag lehetsz, mert tágas előttd a' világ, 's leg-alább nem vagy szív nélkül: – de ha ez van oda, ha szíved nints, ha aranyba öltözöl is, ha nemzetségek bukknak is térdre előttd, ha kedvese vagy is Fejedelmeknek, vagy ha Királlyá lészel is: – nints semmid, szegény vagy! szegényebb az éhbel-haló koldúsnál.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Aug. 3dikán.

Eggy visszás történet ma egészen ki-forgatott sarkamból. A' Bátyám tegnap azt tudakoztatta tőlem, ha nem akarnék é vele ma reggel ki-lovagolni? Rá állottam. Ő nem törte azonn magát, mellyik úttzán ki lakik? én pedig méljebben voltam el-merülve, mint sem hogy az eszembe juthatott volna, 's e' szerint míg körül-néztük magunkat, a' Mantzi' lakása előtt termettünk. Én ezenn el-ijedtem, kivált azt látván, hogy Mantzi lovaink' kopogására ablakot nyitott, 's ki-nézett. Abban az el-ijedésemben nem tudtam ha fel-tekintsek e', avagy nem? szívem intézte-el kétségemet, fel-tekinttettem, 's azt gondoltam hogy el-süllyedek, mikor láttam, hogy az ablakból vissza-ugrott. – Ah Marosy! miért fél ő én tőlem? Igazán ijesztő-é az én látásom? – jaj néki! – de jaj nekem is! – Jaj néki! ha lelki-esmérete vádolja, – 's jaj nekem, hogy azt a' szeretett Lyánykát szenyvedni látom, 's karjai közt nem sírhatom ki szíves botosátomat! – Annak-előtte kerestem őtet, 's gyakorta ő-is engem; 's ha tsak egygy fertályig múlathattam-is körülte,

be bódog voltam! olyankor, mikor tudtuk, hogy soká nem lehetünk együtt, olyan busongva ültünk, olyan szent volt minden pertzentés; 's ha el-jött az idő, 's mennem kellett, 's ha még azon felül a' szerelem még egy 's két minútummal tovább tartóztatott körülte, ha csak ugyan el-kelle mennem, el-vittem tölle valamit, egy virágot, vagy valamit egyebet; azt elébb véle meg-tsókoltattam, meljemhez szúrtam, vagy 'zebembe tettem, 's magammal hordtam, 's már könnyebb szívvel mentem-el, hogy valamit vihetttem a' mihez hozzáért, a' mit kedves lélekzetével meg-szentelt. – Be minden el van most változva, édes Marosym! Mikor ennek-előtte nap' fel-költetek lovat nyergelttettem, 's által-mentem Pestre, 's Endrédyvel a' kertekre vettük magunkat, 's olvasgattunk; 's mikor osztán a' nyóltzat el-ütötte, 's tudtam, hogy Mantzi már fel-költ, 's az ablakon utánam várakozik; – ah mint nyargaltam végig Pesten! mint rengett a' híd alattam! 's mint boszankodtam, hogy a' Vár-dombon lovam nyargalva nem mehetett! 's mikor osztán arra az úttára értem, a' hol Mantzi lakik, 's ő meg-hallotta, hogy jövök, ablakot nyitott, 's kedveltető negligéjében ki-nézett, mint ágaskodott, mint ugrált meg-sarkantyúzott kevély paripám, hogy minden az ablakra szaladt; 's mint lepte-el homlokomat a' férfiúi kevélység! 's mikor így a' tajtékos lóról néki egy jó reggelt kiáltottam-fel, 's ő azt egy édes mosolygással fogadta-el – óh mint felejtettem-el akkor mindent! milyen nagy voltam magam előtt! sem a' ló, sem az Ura nem tudta sokszor, hogy menjen-el előlle.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Augustusnak 7dikén.

Borzadás járja-keresztül minden részemet, valamikor óra-ütést hallok, mert minden új negyed közelebb visz ahhoz a' rettenetes szempillantáshoz, mellyben ötet el-vesztem, – el kell vesztenem. Így számlál-el-tsüggedtt bús rettegéssel minden szempillantást a' halálra ítélt szerentsétlen Fogolly. Maga előtt látja az élet' utolsó pertzentését, a' hohér-szint, és a' ki-rántott pallost. Reszket benne az élet szeretete, 's küszködik azzal a' természet ellen fel-zúdultt kívánsággal, hogy nyomorúságának valaha már légyen vége. Isten! miként álljam én ezt ki! Gyakorta fel-tésem magamban, hogy hozzá szaladok, lábához vetem magamat, 's mindenre, a' mi szent kényszeríteni, az Isten' nevében kérni fogom, hogy ne tegye-meg azt a' rettenetes lépést. Mikor így az a' kín elő-kap, 's az ő bírtoka után való vágyás minden erebben annyira forr, hogy majd meg-pattanok; majd meg öszve-szorít, hogy alig vehetek lélekzetet; 's úgy vagyok, mintha az Aetna kén-köves füstibe kellene fúlnom, – olyankor engem' is meg-száll ez a' kívánság, hogy bár itt volna már az a' szerentsétlen pertzentés: de ha megínt meg-könnyebbedem, 's az Óltár terjed-el szemem előtt, 's a' szerelem bóldog ideje úgy lebeg előttem, mint egy hosszan el-nyúlt kedves Vidék – olyankor el-tsüggedten ülök megint, úgy, hogy öszve-öszve-rogyok, ha a' leg-gyengébb szellő ér is, ha csak egy mottzanást hallok-is.

Istenem, milyen estve volt ez! A' Bátyám egy Assambleéba vitt, mert fel-tette, hogy nem hágy magamban, 's e' szerint egy hosszú óránál tovább kellett a' leg-kínzóbb lotsogást hallgatnom a' Mantzi lakadalmi öltözetéről, termetéről, szokásairól. Végtere

itt van az a' régen óhajtott estvéli tsendes magánosság! de ah egy tsepp enyhülés sem szállott még rám belőlle. – Az estve szép meleg; be tisztán ragyognak felettem a' tsillagok, be tsendesen tsörög a'¹¹ szökő-kút, mintha tudná, hogy szükségem van a' nyúgodalomra. – Nyúgodalomra? Mi ez? Ha nyúgodalomnak hívod a' nem érzést, a' meg-fagyott érzékenységet – úgy nem mondhatom, hogy ma nyúgodalmam nem volt, 's most is nintsen. – Muzsikát hallok az uttzán!

Tsak ennek voltam még híjjával. A' muzsika a' Mantzi ablaka alatt volt, Ő az ablakon nézett-ki, félig vetkezve, 's figyelmezve hallgatta Szent-Péteryjének szerelemre olvadt Oboáját. El-ragadtatva a' gyönyörűség' eleven érzése által nem értette sohajtásaimat, mellyek egy panaszkodó Flautraver' Solóját¹² accompagnírozták; nem hallotta könnyeim' tseppenését, mellyek az úttza köveire hullottak. Te esméretlen Barátom azzal a' panaszlós furulyával! Te is szeretted őtet? Ó úgy testvérem vagy! vagy talám az én Geniusom sugdosta füledbe az el-hagyott, kesergő, sohajtozó Szerelem' expressiójít, hogy még egyszer ébressze-fel szívében hajdani epedése' ki-hölt érzését?

A' tsendes Soló után harsogva zúdúlt-meg egy lármás Tutti. Azt gondoltam, hogy el-nyel a' föld; 's mikor mindennek vége volt, 's a' Muzsikusok oszlottak, 's Mantzi az ablakról egy: *Köszönöm édes Szent-Pétery!*-et kiáltott-le, 's ez az éj' tsendességében úgy hangzott, mint egy Angyal' szava; – meg-nem tudtam mozdúlni helyemből, mintha oda lettem volna szegezve. Ő még az ablakon állott, fel-nézett az égre, 's nékem úgy tetszett, mintha most tisztábban ragyogtak volna a' tsillagok, nem olyan hidegen, mint mikor én magamban tekingettem. – Vígýáztam, mellyik tsillagot nézi, 's láttam, hogy éppen azt, a' mellyet velem együtt nézett, mikor estvénként egymás mellett az ablakban állottunk. Istenem! mint tsalja-meg az embert a' képzelés. Úgy tetszett, mintha tekinteteink össze-akadtak volna, mindenike teli szerelemmel, mint régenten. – A' tiéd szegény Bácsmegyey! – még ugyanaz! – az övé – egészen el-változott! – El-szaladtam onnan. Még egyszer vissza tekintettem, 's már nem volt az ablaknál.

Most Marosy! azzal a' kedves gondolattal feküdt egyes ágyába: *utóljára!* – – Hólnap, – minő boldogságot foglal ez a' szó magában néki. Hát nékem? Marosy! hát nékem? – Isten! mi lessz belőlem. Nem! nem! ő enyím! egyedül enyím! 's még is kéntelen vagyok el-nézni, hogy el-ragadják karjaim közül! ki az, a' ki azt tselekedheti? 's mihez fogjak? Isten, mutass útát! – Bár tsak egy Disciplinám volna! Ezer, meg ezer sebet vagdalnék magamon, hogy a' fájdalom nagy volta alatt veszítsem-el azt a' kevés érzést, a' mit nyomorúságom meg-hagyott, hogy el-dűljek 's ki-vérzem szívem' végét nem esmérő szerelmét. –

Vírad, 's én könnyebben érzem magam'. Mint emelkednek a' felhők, mintha a' Mindenható maga vonná-fel! Jobban-jobban világosodik. Az én patsirtám már egynehányszor hallatta kedves szavát. Most már énekel, mert érzi, hogy a' természetre világosság és élet száll. Hát galambjaim? másszor a' Mantzi ablaka körül repdestek, mintha érzették volna, hogy az övéi, azért hogy enyímek. Mantzi értette nyögdtélseléseket, 's

¹¹ tsörög-a'

¹² Solóját vö. *Tetemesebb hibák*

búza szemet hintett nékik, de most – óh ne repüljetez ablakához; szárnyatok tsattogása ötet Szent-Pétery' karjai közül fel-rententhetné, 's rám emlékeztethetné, – el-taszított Kedvesére. – Jóltévő Reggel! hányan óhajtották vélem együtt fel-jöttedet; most itt vagy, 's nékem, 's soknak másnak tám könnyebbülést hozol. – Már olyan világos van, hogy ki-láthatom azt a' helyyet, a' hol Mantzit először láttam. Mennyi esméretlen érzés érte azólta szívemet! mennyi nem esmért, nem érzett érzést esmér ő, érez ő most!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, August. 9dikén.

Mantzi már Aszszony! nézz-körül az egész Teremtésben és ha valami rettenetesebbet mondhatsz, mondjad, kérlek az Istenért! hogy oda ne legyek! De haszontalan kéresem! Nem mondhatsz semmit, a' mi rettenetesebb volna annál a' mit érzek. Nem vesztettem é el mindent? az élet szeretetét? vigasságomat? nyugodalmamat? egészségemet? – Nem vesztettem é el Mantzit?

Itt Marosy, itt ebben a' kerti szobában, a' hol annyiszor ültem véle, a' hol te velem annyiszor vóltál, 's vélem a' Hóld-fényében, mikor a' titkos eleve érzés bennünket szent borzadással lepett-meg, velem annyiszor sírtál, itt írok-meg néked mindent tegnpról, most mikor már alkalmasint el-tsenedesedve érzem magam'.

El-tüzessedett indúlatimnak gyötrési alatt mázgotlt soraim fessék-le néked, mit szenyvedtem. Még minden eremben ég a' tűz, 's velóm minden tsontomban öszve van rontsolva. Ennyit szenyvedtem Mantzi miatt! – 's mi a' jutalom érte? mitsoda jutalmat reménylhetek szenyvedésimért? Minden kívánságom a' halál!

Tegnap, mikor érzéketlen ájulások között ágyba rogytam, a' vólt a' leg-szívesebb kívánságom, hogy bár sohase ébrednék-fel! Az halál által-szorítását olyan kedvesnek tartottam volna, mint a' Mantzi öleléseit; olyan óhajtott lett volna az nékem, mint az állhatatos hív Szerelmesnek a' visszatérő Leány' ki-nyújtott keze, – 's ez a' kívánságom is haszontalan vólt. Szenyvedéseimnek mértéke még nintsen teli; ma, mikor fel-ébredtem, 's jövendóm' képe hirtelen, mint a' fel-lobbant villám előttem el-suhant, érzettem hogy még nem tólt, 's – Isten, jó Isten, láttad, mint szakadtak könnyeim!

A' Természettel együtt derült-fel Lelkem is. Mihelyt gyertya-világ nélkül látni lehetett, fel-öltöztem, 's meg-másztam a' Szent Gellér hegyét, hogy onnan a' fel-kelő Napot láthassam. Még jókor jutottam tetejére, 's el-dültem a' harmatos fűvön. Gyönyörködve néztem, mint nyúlt végig a' Dunán egy fátyol-forma köd, 's mint borította Pestet,¹³ hogy tsak a' Tornyok láttszottak-ki belőlle. Millyen tsendesség lepett-meg az egész Természetet! mint nem mozdúlt-meg semmi egy lassú lány szellőtskén kívül, melly a' szőlők felől susogva jött felém! 's minekutána a' pompásan fel-költ Napnak első sűgári mindenre életet öntöttek, mint fogott a' sok madár a' szőlő kerítéseken, 's a' sok fetske, az alattam való kősziklák' repedési közzül szárnyra kelvén, víg tsirippoláshoz, 's minden fű-szál, minden termés, mint költ új színre! A' kegyes Természet' tsudálása két óráig tartott szerentsés andalgásban. Meg-könnyebbültem egészen, 's el-felejtkeztem

¹³ borította-Pestet,

szenyvedésimről, de kéntelen voltam félben szakasztani el-tsenedesedésemet, mert a' Bátyámnak meg-igértem volt, hogy a' reggeli Kávét nála iszom-meg. Nehezen esett azt látnom, hogy miattam annyit törődik; 's hidd-el, tsak-nem haragra hozott mikor megtudtam, hogy reggeli ki-menetelemből azt kezdte gyanítani, hogy szenyvedésimnek erőszakos halál által akarok véget vetni. Nem, édes Marosym, mig tsontaimban meglessz annyi erő, hogy a' rám rakott teher alatt darabos útamon elébb tovább vánszoroghatok, – mig még ebben a' koponyában egy kevés velő marad, addig ettől nem félhetek. Esméred gondolkozásom' módját; de azt-is tudod, hogy én azt a' Bóldogtalant, a' ki élete' terhe alatt le-roskadván, vashoz kapott, nem kárhoztatom. „*Ne itéljeteK, úgy nem itéltetteK.*” Bár tsak arany betűkkel tarthatnánk ezt mindég azoknak szemek előtt, a' kik az ilyen szánakozást érdemlő szerentsétleneket kárhoztatják, átkozzák, 's talám hasonló nyomorúság alatt ugyanazt tselekedték volna. – Klári, a' Bátyámnál volt mikor bé-léptem, 's rám nem mert tekinteni, mert félt attól, hogy ki-látván szemeimből mit szenyvedek, nem fogja meg-fojthatni könnyeit. Én néki készülve léptem a' szobába, 's a' Bátyámnak arra a' kérdésére, ha nem volna é kedvem véle ebédre Gyömrőre menni? készen feleltem. Klári más kotsin jött egy barátnéjával, 's jól esett, hogy együtt nem volt velünk, mert ezáltal egy rettenetes tekintet látásától menekedett-meg. Elképzelheted, hogy abban a' Situatióban, a' mellyben voltam, mint érdeklett-meg, midőn az-alatt, míg egy darabig, Pesten a' Hatvani kapuhoz közel meg-állottunk, 's a' Bátyám a' kertésznével egy tisztos ősz Anyóval édesdeden beszélgetett, én pedig könnyel meg-töltt szemekkel egy szegletben szomorkodtam, egy tépett hajú Lyánka bé-botlik, 's halálos hanggal, *oda van Apám Uram! oda van Apám Uram*-at kiált! Én fel-pattantam ülő-helyemből; a' kertészné pedig el-fakadt sírva. Ki az Apád? kérdem a' gyerektől; 's helyette, mert féltében szólni sem tudott, a' kertészné azt felelte, hogy egy szegény napi-munkás, a' ki az átsok mellől le-esvén, úgy őszve-törte magát, hogy egynehány óra alatt meg-hólt. Egy Özvegyet hagyott maga után, 's hat neveletlen gyermeket, a' kiknek annyijok sints, a' mit egyszer teygenek szájokba. – Az Apád odavan, édes Lyányom! mondám, nem fojthatván el könnyeimet, de Jól tévőid élnek! Vezess az anyádhoz. – Meg-fogtam az eggyik kezét, ő a' másikkal könnyeit törölgötte, – 's minekutána a' kertészné néki biztatta, bátran ment velem oda, a' hol az anyja volt. A' Bátyám utánnam jött. Nem kelle messze mennünk. A' második házhoz tértünk-bé, 's egy őszve-hányt deszkából álló gráditson mentünk-fel egy ház' padjára. Magán kívül feküdt a' szegény Asszony férjének meg-merevedett tetemi felett, 's parányi gyerekei lábain fetrengettek, meg nem tudván fogni, mi lessz mind ebből; a' nagyobbak térden állva imádkoztak vatzkok körül, a' leg-kissebbike pedig a' böltsőben keservesen visított. Ez az érdeklő képe a' leg-szomorúbb nyomorúságnak, és az a' gőz, a' melly a' meg-repedezett kürtőkről jött erre, tsak-nem meg-fojtott bennünket. A' Bátyám hamarabb tért magához, 's embereket kiáltott-elő. Emberek voltak, a' kik elő-jöttek: de az emberiség' gyaláztatára kell meg-vallanom, hogy segítség nélkül mentek volna el ismét, ha áldomás, 's egyéb ígéretek által nem indítottuk volna szánakozásra. Kétszer¹⁴ jött ájulásából magához ez a' szegény Asszony, de mind a' kétszer újra dült-el, férje meg-hidegedett tetemére. Még akkor is magán kívül volt, mikor ötet gyermekestül

¹⁴ kétszer

együtt vitettük a' kertésznéhez, 's szobát fogadtunk-ki számára. Félben nem hagyott igyekezetünk által tsak-ugyan életre hoztuk; de mikor szemeit fel-vetette, 's magát idegen helyt látta, tsak-nem újra dült-el megint. A' kertészné meg-magyarázott néki mindent, 's ő szegény nem tudta miként és kinek köszönje azt; de láttam én hogy szíve teli volt, 's ki-szöktem az ajtón. A' Bátyám meg-ígérte, hogy el nem felejtkezik rólla, 's utánam jött, fel-ült a' szekérre, 's minthogy el-késődtünk sebessen hajtattott.

Nem tulajdon nyomorúságom, hanem az a' nyomorúság, a' melly mindenikünkre ki van öntve, az a' sors, az a' végezés, a' melly mindenikünkkel közös, a' mellyel mindenikünk küszködik, izzad; – az, hogy egy szempillantás gyakorta mindenüktől megfoszt, minden gyönyörűségünket, mind azt, a' mi előttünk kedves, el-rabolja; – az, hogy egy pertzentés a' Világot, a' melly az elébbi pertzentésben előttünk még Menny volt, pokollá tész; 's az életet benne pokol-kínlódássá változtatja; – ez volt, a' mi engemet kínt, és – Isten! te meg-botsátol nékem, ha zúgolódtam, panaszra fakadtam! Óh ha én kevesebbé érzeném Barátim' nyomorúságát! ha te nékem ezt a' szívet nem adtad volna, én is el-mentem volna, mint ezek az érzéketlenek, a' meg-hólt mellett, 's nem gondoltam volna egyebet, hanem hogy meg-hólt. Isten! mondám, meg-tsapkodtam lovaimat, 's olyan elmékedésekbe merültem-el, a' mellytől most vissza-ugrom. Repülve értünk Gyömrőre. Klári nyughatatlankodva várt, mert meg nem tudta fogni mi okozhatta el-késődésünket. El-beszéltünk, mi történt rajtunk, 's jutalmul az ő és a' Barátnéja könnyeit láttuk tsorgani. Én végig feküdtem egy ágyon, 's nem ültem asztalhoz. El-esett minden erőm, 's olyan mély álom lepett meg, hogy a' Bátyámnak kellett fel-költöni belőlle; külömben el-múlattuk volna az esketést. Klári megint a' Barátnéjával ment, én pedig a' Bátyámmal. Sietnünk kellett, mert soká múlattunk, 's én el-ijedtem, midőn a' Mantzi útzájára érvén, a' sok kotsit, 's a' sok átsorgó Népet tolongva találtam a' ház előtt, úgy hogy miattam egynehány lett volna el-taposva, ha a' Bátyám a' gyeplőt ki nem kapta volna kezemből. Jusson eszedbe, monda midőn le-szállottunk a' szekérből, hogy örökösöm, egyetlen vígasztalásom, 's öregségem' gyámola vagy! Meg-ígértem azt néki, 's hirtelen forrón tsókoltam-meg kezeit. – – Erántam való kegyességének egy új jele könnyeket fakasztott szememből mikor a' szobámba léptem.

Az-alatt, míg Gyömrőre jártunk, Canapémra egy gazdagon ki-tőzött új ruhát tetetett. Egyébkor kevés illetődést tsinál nálam a' ruha: de most szokatlanul leltem magam'! A' beteg gyakorta olyan ételt kíván, a' mellyhez egészséges korában hozzá nem nyúlt volna. Így bántam én is; beteg szívem gyönyörűségét találta az aranytól ragyogó öltözetben, mint a' kis gyermek a' bábjában. Sem a' Bátyámat, sem Klárit nem láttam addig, míg az esketésre mentem, 's örültem rajta, hogy elimbe nem akadtak. Szent-Pétery engemet a' gráditson várt. Ki-terjesztett karral jött felém, 's a' leg-elevenebb örvendezés' tüze, melly minden erében égett, 's ábrázatját el-lepte, által-hatott rám. Én el-borzadtam, meg-öleltem őtet, egynehány gratulatio forma hangot dadogtam, 's az ő karján mentem a' palota' ajtaja felé, mellyet egyszerre rántottak két részre. – Marosy! Miért nem nyelt-el engem' a' föld, mikor bé-lépvén, Mantzit a' palota közepén, feje öltözetben, viola-szín bodrotskákka, 's hosszú fekete haját virág és gyöngy-kötélékekben, 's háta megett az eskető-öltárt fel-bodrozva, fel-ékesítve láttam. Szerentsémre előttem kevéssel egynehányan jöttek hozzá, 's még beszéltek véle. Én eszerint időt nyertem magamhoz tézni, 's most már megint egyedül maradván, meg-szokott szemmel nézhettem szemébe ennek az angyal-lyánynak. Az én idvezlésem egygyűű volt;

de szíves. Isten! hála légyen tenéked, hogy azt hamisság nélkül mondtam; hogy annyi szenyvedés mellett is, a' mellyel kínozott, valóságos érzékenységgel nézhettem szerentséjét. Szüléi, kikkel Tornai mulatásom ólta nem voltam, nem tudták miképpen álljanak-meg előttem. Látták képemen azt a' bánatot, a' mellyet gyalázatos tselekedeteknek köszönhetek; 's a' mint a' vádas lelki-esméret félénkséggé, 's a' megbántott eránt alatsony hunyázkodássá szokott válni mindenkor, úgy volt most nékem is alkalmatosságom észre venni, hogy ők erőltetett mosollygásokkal, haszontalan, semmit sem jelentő complimentekkel mint akarták el-rejteni azokat a' szemre-hányásokat, a' mellyel őket a' megbántott lelki-esméret pirította. Így örvendeztek azon, hogy egészséges, eleven színben láthatnak, pedig soha sem volt penyésesebb coloritom mint ekkor. El-únván ezt a' haszontalan szó-vesztegetést, éppen meg akartam hajtani magamat előttök, mikor az Anyjának az a' szerentsétlen gondolat jutott eszébe, hogy ruhámat dítsérje. Az Ura nagyon örült ennek, mert jelen-létem olyan kitsinnyé tette, hogy alig tudta, mit mondjon. Láttad volna, mint forgattak egy oldalról más oldalra, 's darabról darabra mint recenseálták minden részét öltözetemnek. Szerentsémre új Gratulánsok jöttek, 's ki-szabadítottak kínzóim kezek alól. Unalmomban, sőt boszszankodásomban abba a' kis szobába mentem-által, a' mellyben Mantzival annyiszor múlattam. Ez a' szerentsés helye annyi bóldog óráimnak elevenen emlékeztetett mindenikére. Most már nem úgy néztem őtet, mint a' Szent-Pétery Jegyesét, hanem úgy, mint azt a' szerelmes Lyányt, a' ki izzadásom' tseppjeit homlokomról játékosan törölgette; engemet meg-meg-tsókolt; én pedig ölelései alatt a' Világot minden kintsével, bóldogságával, semminek állítottam. Nem álom volt é az? kérdém magamtól, 's mentől bizonyosabbá tettem magamat a' felől, hogy az valóság volt, nem álom, annál méljebben süljedtem-el el-múltt bóldogságom' szemlélésében. Az-alatt minden hivatalosok egybe gyülekeztek; senki sem volt hátra, tsak a' Vőfély, a' ki a' Meny-Asszonyt az Óltárhoz vezesse. Mindenütt kerestek, 's Szent-Pétery maga akadt rám a' vég-szobában. Jer, édes Bácsmegyeym! monda olyan esdekelve, hogy meg-borzadtam belé; jer! minden készen van, tégy a' leg-bóldogabbá. A' mint a' Palotába értem, 's láttam, hogy ott nem-létem miatt minden rám tátja a' száját, úgy meg-ijedtem, hogy meg nem tudtam mozdulni helyemből, valamíg Endrédy, hogy győzzem-meg magam' meg nem szállított. Gyakorta a' nyúl-szívű is meg-bátorodik ha véletlenül valakit lát maga körül, – a' ki néki barátja. Tudtam ugyan én azt, hogy rajtam Endrédy nem segíthet; de tekintete 's meg-szóllítása annyira meg-bátorított még-is, hogy egyszerre magamhoz térvén, meg-határozott lépésekkel mentem Mantzi felé, meg-fogtam kezét, 's az óltár elibe állítottam. Nékem véle éppen által-ellenébe adtak helyet. Szívem dobogott. Endrédy egy kis orgonán accompagnírozott annak az éneknek, a' mellyet éneklettek. A' Chorál előtt egy szép Praeludiumot vert; elejentén olyan lassan, olyan epedve, azután pedig olyan erősen, olyan harsogóan, olly igaz expressióval, hogy én magam is egészen néki keményedtem. Néki köszönöm egyedül, hogy az egész esketés tzeremoniáját olyan tsendesen állottam-ki. Mantzi az utolsó Strópha alatt sírni kezdett. Könnyei engem' nagyon meg-illettek, noha távol voltam attól a' gondolattól, mintha azok érettem folytak volna. De még is erőt vettem magamon, 's tsak két vagy három ízben kaptam-vissza magamat az el-düléstől, midőn az eskető Pap ezt a' szót mondotta ki: *a' mit az Isten össze-kötött, az ember azt el-ne szakassza*. A' mint ez meg-volt, 's minden az új Pár felé toltta magát, én is Mantzi felé mentem, örülvén azon hogy végre keresztül-estem ezen a' rettentő

tzeremónián. Éppen szép könnyeit törölte-fel. Bár ezek lennének azok az utolsó könnyek, mondám nem éppen szembe tűnő meg-háborodással, a' mellyeket kedvetlenségében húllatott Nagyságod. – El-hevültt képzelődésem tsalt é meg – vagy valósággal úgy volt? – nem tudom, nem is akarom szorossan vizsgálni; – tsak azt tudom, hogy rám egy tekintet szállott szemeiről, – 's abban a' tekintetben mi vólt, néked meg nem mondhatom. Elég az, hogy abban a' szempillantásban szívemből minden tsendesség, minden nyúgodalom el-reppt, 's az-ólta annyit szenyvedtem édes Marosym, annyit, hogy magam is tsudálkozom rajta, hogy tudtam azt mind ki-állani: –

A' vatsoránál Endrédy mellett fogtam széket, Mantzitól alkalmas messzeségre. Fel-tettem magamban, hogy részegségig iszom, de Endrédy észre vette szándékom 's nem engedett innya. A' vatsora után, midőn tántzot akarának kezdeni, el-bújtam, de haszontalan vólt, mert Szent-Pétery fel-keresett, 's kért, hogy a' Menuettet kezdjem Mantzival; ő a' Napájával fog tántzolni. Mennyire vólt ez a' kívánság kedvem ellen, azt nints szükségem néked mondanom, de mit hozhattam-elő mentségemre? ha valóban ki-mentekezhettem vólna is máskor, most szóllani sem tudtam. Botorkázva mentem Mantzi felé. A' compliment alatt már alig bírtam magamat; mikor pedig el-váltunk, 's a' Mantzi ujján a' jegy-gyűrűt meg-láttam, annyira öszve-keveredtem, hogy egy tactust sem tudtam tenni, sőt azt sem tudtam, ha fel-felé induljak é, vagy le-felé? Ógyelgő lépéseim suttagást indítottak a' nézők között; 's nékem azt kelle hazudnom, hogy rosszúl vagyok, 's ily színlelés alatt félben szakasztottam tántzomat. Mint törődtem ezen, a' szegény Endrédy leg-jobban tudja. Még soha sem bántam olyan kéméllés nélkül Barátommal, azt kéntelen vagyok gyalázatomra meg-vallani. Alkalmatlan lévén mindenre, a' vég szobában fogtam helyet, honnan a' palotába nézhettem, 's által-adtam magamat az el-taposott szerelem, 's meg-tsalt remény' fel-ötlődött ki-fakadásinak. Egynehányszor kedvem támadt végetvetni szenyvedésimnek, de Endrédy el nem hagyott; és a' millyen ellenemre vólt akkor jelen-léte, annyira köszönöm most alkalmatlan barátságát, 's köszönni fogják azok, a' kinek életem kedves.

Mintegy éjfélig ebben a' gyötrelmes állapotban vóltam; akkor Endrédy rávett, hogy egy két pohár puntsot igyam, melly nékem új erőt 's kedvet adott. Fel-derültt elmével kezdtem újra tántzolni, 's a' Muzsika' tsengése alatt el-felejtettem minden bánatomat, míg a' báll vége előtt kevéssel egy contredanze alatt a' Mantzi keze kezembe akad, 's ez a' tour engem el-múltt bóldog mulatásomra emlékeztetett. 'S óh mint tántzolt ő! – Öröm, víg kedv, – víg, bé-nem borúltt kedv – terjedt-el szép ortzáján! Millyen könnyűséggel, millyen kedves síklással repült-keresztül a' Tántzosok között. Marosy! azt tartottam, hogy le-rogyok. Eggykor, midőn véle alólról fel-szaladtam, 's ott kétfelé kelle térnünk, olly szorossan tartottam kezét, hogy el-nem mehetett. Mikor ismét öszve-jöttünk, merően nézett rám. Botsánatot! mondám, 's a' könny el-futotta szememet. Ő meg-ütközve látszott lenni, 's szerentsémre megint el-kelle térnünk egymástól. Úgy örültem mikor a' Tántznak vége lett, olly igen örültem, mintha minden kínomon keresztül estem vólna. Négy óra felé el-széledtek a' Vendégek. Szent-Pétery is meg-tette a' rendeléseket, hogy szekere álljon-elő. Minden pertzentésben jobban-jobban érzetem kínom' nagyságát. El-akadt lélegzetem; 's mikor Mantzi felém jött, 's jó éjtszakát kívánt, reszketni kezdett minden tagom, 's nem láttam semmit. Az Istenért! mondám, még erre emlékezem; – de hogy Mantzi is sikóltott, hogy én lábaihoz rogytam, 's enge-

met egy szobába vontak, 's Mantzi maga nagy gondoskodással, szagló vizekkel élesztgetett, 's vak-szememet kenegette, 's szemeiben könnyek gyűltek, 's engem minden sajnált, a' ki látott, azt Endrédy nékem tsak ma beszélte; 's jó hogy tegnap nem tudtam. El-rémültem, mikor fel-ébredvén ájulásomból, magamat az Endrédy karjai közt leltem, 's Mantzit, 's másokat körültem állani láttam. Az a' szánakozás, a' mellyet nevezetesen az Endrédy és Szent-Pétery szemében láttam, nagyon meg-illetett, 's olyan könnyeket gyűjtött szemembe, mellyek gyötrelmimet meg-könnyebbítették. Kevés szóval, de igen szívesen köszöntem-meg barátságokat. Kértem, hogy légyenek nyugott elmével, 's el-hitettem őket, hogy egészen helyre állottam, 's örültem rajta, hogy el-hitetésem által meg-engedték magokat tsalni, 's haza mentek. Endrédyre támaszkodván Szent-Pétery után vántzorogtam, a' ki kedves zsákmányát szekerebe ültette, 's véle repülve ment. Én is haza jöttem; de mint értem haza, 's mint feküdtem-le, tsak a' Mindenható tudja, meg' Endrédy, nem én. Mélj, nehéz álom szállt rám; – 's adta volna Isten, hogy végképpen szállott volna rám. Ott jobb élet van! Ott bennünket bódogabb lakás vár. Mint szélesedik ezzel az oda-vágyással szívem! mint olvadnak minden kívánságaim, törekedéseim, mellyeknek tárgya egykor Mantzi volt, most, minekutána-el van véve előllem, azzá az egy szíves nyughatatlan kívánsággá! – te utánad Halál! Meg-szabadító, Fel-oldó! – Ó Mantzi! Mantzi! – – – –

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, August. 12dikén

Vannak szempillantások, mellyben a' leg-gondosabb vigyázás nélkül nem lehetsz Ura magadnak. Ha pedig még olyan környül-állások jönnek-elő, mellyek abba a' pontba ütődnek-össze, mellybe esni fogsz, – tsak egy haj-szálat hági-által – oda vagy! Illyen szempillantást adott, ó Marosy, nékem próbául az Isten; 's meg-buktam. El-ragadtatva a' leg-tüzesebb indulattól, buzdulásom' hevében el-vesztettem az ő hozzá való bizodalmat, 's azt gondoltam, hogy minekutána egyszer-kétszer magam is segítetem magamon, ellent-állhatok minden tsapkodó árnak. Ezzel a' magam el-hívésével, ezzel az erőmhöz való kevély bizakodással fogadtam-el a' Mantzi Szüleinek hívatásokat egy bállra. El-mentem, 's ez az el-menetel gyilkosommá leve. Nem tudtam azt a' le-tsendesített tüzet, azt a' meg-szentelt gyönyörűség' le-tsendesített tüzt, melly a' Mantzi szemében mintegy epedve és titkosan lángolt, azt a' – nem tudom minek nevezem – azt a' Lyányok' magok-viselését, a' melly nékik Menyasszonyi első éjtszakájok után olyan különös kedveltetést ad –nem tudtam azt ki-állani. Azt a' ki-sugárzást azoknak az heves érzéseknek, melly minden kellemetességeiből rám hatott. Le akartam roskadni nagy terhem alatt: akkor minden erő elő-állott a' roskadó természet' élesztgetésére, támogatására. Erőltetése minden indulomat zavarba hozta. Nem bírván magammal a' meg-őrülésig tántzoltam. Szent-Péteryne Asszonyom most már nem tselekedte azt, a' mit Mantzi korában ez előtt még kevéssel tselekedni nem átalott – nem tartóztatta az esztelen Ifjat. Endrédy nem volt jelen, és így minden tartalék nélkül tántzolt, 's – nézd ezt a' köpés vért, ez annak következése.

Én fekszem, gyenge vagyok, 's ez az oka hogy levelem idegen kéz' írása. A' Bátyám nem talál vigasztalást, Klári pedig – látnád tsak, mit szenyved miattam. Vedd őt minél hamarább magadhoz. Most mindég körülöttem van, a' pedig árthat néki. Millyen szomorú következései vannak, Édesem, a' leg-ártatlanabb indúlatoknak is, ha a' határon túl tsapnak. Az Orvosok nagy eruditióval demonstrálgatják, hogy ez *nem éppen halálos*; hogy még *fel-gyógyúlhatok*. Vigasztald hát véle magadat 's az Isten erősítsen! mert tudom, hogy az én állapotom néked szíveden fekszik. – A' mi engemet illet, én készen vagyok mindenre.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Septemb. 7dikén.

Én magamhoz kezdek térni, de igen lassan, igen nehezen. Ezt már magam is megírhatom néked. Ne tudakozd mint van szívem. Tudakozd meg azt, a' kinek egy óra alatt minden öröme, reménysége, bizodalma füstté lessz, mint van? 's meg fogod tudni mint vagyok.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Septemb. 19dikén.

Áldást rád, édes Marosym! Klárihoz írtt szíves leveledért. Ő nem sokára nálad lessz. Szíve már régen nálad van; most pedig már maga is teli szívvel repül feléd hogy meljére szoríthasson, 's egy szótalan ölelés által mondhassa-ki azt az érzést, a' melyet emberi nyelv ki-mondani nem tud. Én, Édesem, leveled' vétele ólta olyan édes kesergésbe süllyedtem-el; hogy mindent könnyező szemmel nézek, 's mindent össze-tsókolok. – Szív! – szegény szív! mennyi esméretlen név nélkül való érzés támad fel te benned.

Én Klárit nem késérhetem hozzád, mert az ő és a' Bátyám rimánykodásit el-únván még mindég a' Doctorok' tyrannusi járma alatt nyögök. A' Bátyám maga viszi hozzád; én pedig hív könnyeimmel 's áldásommal fogom el-késérni. Így hal-ki az Isten veteményes kertében egy fa, 's helyette tíz nevededik-fel, hogy virágra fakadjon 's gyümölsöt teremjen.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Septemb. 21dikén.

Klári most ritkán távozik-el ágyamtól; együtt akar velem lenni mindég, azt mondja, mert meg-történhetik, hogy soká nem látjuk egymást. Tudakoztam tőlle, mit gondol, meddig nem? – Ha az egészségé miatt útra nem mégy, könnyen meg-eshetik, hogy esztendeig sem, sőt talám tovább is. – Jobban tudom én meddig, de kegyetlen lettem volna, ha szóllottam volna előtte. Mikor soká mellettem ül, 's szánakozva nézi, hogy a'

betegség mint fonnyasztott, mint sárgított-meg, 's nem bírván magával mellettem eldül, 's Bátyja'¹⁵ nyomorúságán indúlt szánakozását ki-sírja, – olyankor félek gyakorta, hogy az az előre-érzés, hogy mostani el-szakadásunk után, tsak a' jobb egek alatt akadunk-öszve, fel-lobban lelkében. Én néki kedvet igyekezem tsinalni, 's róllad 's arról a' bóldog állapotról beszélgetek, melly ötet készen várja. De ezzel a' beszélgetéssel veszedelmes mérget készítek magamnak; mert ha el-gondolom hogy ezzel a' bóldogsággal én is élhettem volna, 's mitsoda mennyei élet lett volna az, ha mi a' feleségeinkkel a' Bátyám' jószágában együtt-töltöttük volna el életünknek napjait; ha illyenkor hevült képzelődésem a' detailba belé-vezet, 's az atyafiságos egygységnek 's házassági bóldogságunknak kedves képe előttem el-nyúlik, küszködnöm kell magammal, hogy Klári előtt gondolatimat el ne árúljam, 's sírását az enyim által jóvá ne hagyjam.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Octobr. 4dikén.

Eddig mind kettőjüket öleled, édes Marosym, 's a' szerelem' leg-tisztább forrásából bóldogságot iszol: én pedig bé-zárkozva ülök azon a' helyen, a' melly annyi sok emlékeztetéssel kínoz.

Még tsak egyszer mentem ki. Kotsin mentem ki a' szőlők felé, de olly rettegések közt, hogy ezt le nem írhatom. Ha látna, édes Marosym, 's látná, hogy én az ő állhatatlanságának maradékát mint hordozom, el-ijedne tőlem; 's még is sokért nem akarnám, hogy tsak miattam tsak egy szomorú órája is légyen. Mantzi! Mantzi! még a' te neved ki-beszélhetetlen szerelemmel tölti-bé szívem! – Mindent, mindent el-engedek néked e' miatt.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Octobern. 27dikén.

Ezer áldást özve-kelesedhez! szent nékem ez a' nap, rátok és magamra nézve. Ma éjjel, midőn az álom az el-múlttak' emlékezetébe szenderített, Mantzi angyali szépségében jelent-meg előttem. Nékem nyújtotta kezét, 's azt fogadta hogy örökké enyim lessz, 's Édesem! – még egynehány kevés napokat ide alatt, hogy a' földi virág le-szakasztasson, el-fonnyadjon – akkor enyim lessz az a' szép virág a' bóldogabb mezőn! Minő bóldog lészek majd, ha mennyei karokkal által-fog, 's édes lehellete sebeimet begyógyítja, és ez a' Meg-ditsóított, meg-bánván állhatatlanságát, 's gyötrésemet, poharát a' Léthe vizéből meg-meríti, 's nékem nyújtja.

¹⁵ Bátja'

Klári, szeresd az Uradat, légy hív eránta mindég, és olyan jó, a' millyen vóltál! – ki-beszélhetetlen bóldogsággal telik-meg az a' tekintet, a' mellyet oda-fel, ide-alatt el-töltött szép életünkre vetünk; – te pedig, Marosy! – be sokat beszéltünk, midőn a' víz partján együtt sétáltunk-el, 's sebes folyamatajában az élet' rövid határát láttuk le-képezve! be sokszor beszélünk mi a' halál' fontos idejéről, mit kell akkor érzeni, midőn a' Jövendő előttünk ködben fekszik, hátunk megett pedig egy egész élet; millyen bátorítónak kell lenni annak, ha látjuk, hogy meg-haladott útunk semmi gyilkosan ki-ontott vérrel, semmi meg-motskoltt, el-hagyott ártatlansággal nints meg-fertéztetve! Az a' nemes el-hevülés, a' mellyel te akkor szóllottál, azok a' könnyek, a' mellyek sze-meidet el-borították, biztatóim nékem, hogy te tsendes lelki-esmérettel jutsz életed' végére, – és így maradjon rajtatok áldás, és bőv Isteni kegyelem!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Novemb. 4dikén.

Miólta a' Bátyám és Klári el-távoztak, azólta minden a' halálra emlékeztet; szintén hallom a' koporsószegezést. Pusztá minden, akárhova tekintek: de ha azok a' helyek tünnek szemembe, a' hol vélek együtt ültem, együtt suttogtam – ó nem mondhatom-ki azt az ürességet, azt az utánnok való sohajtozást! Én is megyek akár mint tartoztat-nak Doctor Uraimék – úgy sem segíthetnek rajtam.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Decemb. 11dikén.

A' Mantzi Bátyja, az idősb Surányi nállam volt tegnap. Ennek a' jó Öregnek a' könnyei és némelly emlékezet, mellyet bennem az ő meg-látása támasztott vala fel, el-rontották éjtszakámat, 's ma sokkal rosszabbul vagyok. Olyan vagyok, mint egy ide-gen climába által-vitt ültetés, mellyet minden szellő meg-fonnyaszt, 's minden fuvallat hervadásra düjt.

Marosy, ültess virág-magot; öntözzed-meg, 's apolgasd hogy fel-nevedjen, 's vi-rágra fakadjon akkor, mikor én ki-halok. Már nints messze. – Nyílik az én sírom. Az anya-föld meg-nyitja kebelét, hogy el-fogadjon. Ezer Atomus várja már szomjan vére-met, hogy belőlle életet, 's bimbókra-fakadást szívjon. Bár Mantzi tépné-le azokat a' virágokat, a' mellyek abból támadnak, millyen szépen illatoznának meljén 's ha majd tsüggedő fővel függenének-le, 's hervadnának, 's a' kis Tsetsemő parányi kézzel játszodna vélek, 's mosollyogna, – talám így szóllana hozzá: Mosolyogsz? – Rettegj! ez a' virág annak vérével hízott, a' ki engem' szeretett, 's miattam meg-hólt. – Óh Édesem, ha látnád, mint viaskodom az ilyen képzelődésekkel! A' Doctor nékem tegnap egy

hosszú papirosat adott teli diaetalis regulákkal, 's azt mondta, hogy ha azok szerint élek, nem sokára fel-gyógyúlok. Fel-gyógyúlok? kérdém; – az igaz nem sokára – nem sokára nem lesz semmi bajom. El-ment, 's sírt, mikor el-ment. Így szalad előllem minden, valakinek tsak meleg vér van még ereiben, hogy szemében, sírásában ne láthassam inségemet. A' gyermekek, a' kik egyébkor mindég szerettek, 's önként jöttek hozzám, most el-ijedve fordulnak-el tőllem. Ti meg-nem-romlott mennyei lelkek, érzitek talám hogy én meg vagyok érelve, hogy majd oda visznek-ki közzületek, hogy el-rothadjak – érzitek talám? Hah! mint szörbőlöm-fel ezt a' gondolatot, mint az élet' italát, 's mint mosolygok néki, mintha a' megint-hív Mantzi nyújtaná kezét! – Ma reggel egy fiatal szép Lyány' koporsóját vitték-el ablakom alatt. A' halotti-szekér szomorú zörgése ébresztett-fel bágyadtt álmomból. Fel-ugrottam 's le-néztem a' temetésre. Egy szép zöld keresztet vittek a' koporsó előtt. Ideje előtt hullottak-el levelei ennek a' még tsak fakadni kezdő rósának, nem tépte azt el a' Hiteszegett' keze. Te bódog – bódog vagy! kiálték! 's le-hallatszék kiáltásom. Te is utánna mégy. Akkor vissza-ugrottam ágyamba, de olyan vígan, mintha lakadalmi ágyba feküdtem vólna, 's – Ó! el-beszéljem é, mit láttam? – Mantzit magános szobájában az el-hervadtt, meg-hóltt Bácsmegyey felett láttam sírni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Február. 6dikán.

El van végezve, el-hagyom Budát! – Mantzit, – ah, nem Mantzit többé, hanem Szent-Péteryét minden nap látni, még pedig nem sokára egy rakás kis Angyalok közt látni, – képzeld-el, mitsoda kín vólna az nékem. Itt hagyom Budát! Talám az idő és az el-távozás enyhíteni fogják szenyvedésimet.

Még soha sem betsültem annyira a' házamat, mint most, mikor belőle végképpen költözködöm-ki. Ímé néktek adom azt, de olyan ígéret alatt, hogy se el ne adhassátok, se Lakót ne fogadjatok belé. Nem lehetne azt el-néznem, hogy annyi bódog óráim' helyjét érdemetlen Szálló profanálja. De leg-inkább még is azt a' szobát betsülöm, a' mellyben leg-először láttam a' Napot, – a' mellyben a' világot nyögétselő sírással köszöntöttem. Többnyire ebben töltöm most magános óráimat, 's olyankor előttem forognak gyermekségemnek 's ifjú koromnak esztendei. Mindenikében össze-fonva látom a' nyomorúságot az örömmel. Ez a' sorsa a' szegény Halandók' rövid életének! – El-gondolom ilyenkor, honnan jó az, hogy a' gyermekek' esztendeit a' leg-bódogabbnak tartják; 's úgy látom, hogy az semmivel sem bódogabb a' több koroknál. Ha Legény korodban vólnának gyermeki gondjaid, könnyen bánhatnál vélek: de másként van a' dolog magában; a' gyermeki gondhoz gyermeki erő van adva. Gyermeki korodban szint olyan örömet, 's bánatot okozók azok, ha gyermekiek-is, mint az érettebb korok' nagyobb 's fontosabb gondjai; 's mondd-meg most, bódogabb vagy é gyermekségedben? – Nem; minden kornak ki van szabva bánatja és gondja, valamint öröme is, – 's ha gyermek vagy, egy le-omlott kártya-vár szint úgy el-kedvetlenít, mint érettebb esztendeid-

ben meg-tsalatkozott reményed. Ha a' gyermeki időnek valami elsősege van, úgy azt nevezem annak, hogy még az nem törí magát a' jövendőkn.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Martiusn. 8dikán.

Ma kéntelen voltam azt tsinálni, a' mit eddig napról napra halasztottam. – Az alatt, míg betegen feküdtem sokak minden nap méltóztattak egésségem eránt tudakozni. Az Etiqvette, és az a' sok haszontalanság, a' mi az embereket Marionetté tsinálja, arra kötelez, hogy ezeknek a' tudakozó Uraknak udvarlásokra legyek, 's nállok bútsúzzam. Az Isten tudja tsak, millyen nehezen tsinálom én azt. Édesem! ha vala' kihez bé-lépek, 's kezéhez nyúlok, 's barátságosan meg-szorítom, 's azt hiszem hogy ettől a' szíves kéz-szorítástól egészen által-melegedett, 's szíve erántam azzal a' tűzzel lobog, a' mellyel az enyím eránta, 's ő e' helyett egy meg-szokott nevetéssel 's egy francia láb-vonással felel, az ajtót keresem – 's megyek, mintha korbátsolva kergetnének-el.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Martiusn. 14dikén.

Engedek az Endrédy hosszas unszolásainak 's által-láttam, hogy Szent-Péterytől el-kell bútsúznom. Már fogják a' lovaimat, mert még melegében van el-szánásom; ha szavamon nem fogna Endrédy, könnyen el-múlhatna. Ó Marosy, hogy fogom én ott viselni magamat! Reszketek. Jó, hogy azt betegségem maradványának tarthatják.

Hála Istennek, meg-jöttem; senkit sem találtam oda haza. Mind az Úr, mind az Asszony ki-ment.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Martiusn. 15dikén.

Szent-Pétery nállam vólt, 's igen kért, hogy véle együtt menjek házához. A' Feleségének hirtelen változása esett azt mondja, külömben ő is el-jött volna, 's igen kíván el-menetelem előtt velem szóllani. – Jó hogy el-nem jöttél, mondám magamban; ezek a' falak pirításodra támadtak volna fel. Én neki-készültem, hogy valahogy el ne áruljam magamat, mert egyszerre nagy el-fúlladás szállott-meg, de egy általjában tsak-ugyan meg-mondtam neki, hogy kívánságát nem tellyesíthetem, mert ki-koptam az időből, 's minden órám ki van szabva, azon kívűl, a' mellyen gyengeségem miatt senki-

vel sem akarok lenni. – Én Mantzit többé nem látom. E' volt az az egy pillantása egész hátra lévő életemnek, a' melyben véle az illendőség' meg-bánása nélkül szóllhattam, 's bútsúzásom alatt meljén sírhattam volna – 's meg-tagadhattam é magamtól ezt a' bódogságot? – de kéntelen voltam! Akár szerelmet, akár meg-hidegülést láttam volna szemében, mindenike új fülánk lett volna szívemben.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, April. 9dikén.

Ma még egyszer mentem a' Szent Gellér hegyére. Sokáig ültem tetején, 's el-múlt bódogságom' emlékezete új szenderedésbe hozott. A' vala tehát édes Marosym az én sorsom, hogy ott, a' hol az élet' leg-tökéletesebb bódogságát reménylettem, a' leg-keserűbb poharat seprőstül hajtsam-fel; – hogy onnan, a' hol valaha a' szeretetre leg-méltóbb feleség' könnyei alatt, háládatos gyermekektől sirattatva, 's Hazafi-társaim által szívesen emlegetve, Őseimnek szent tetemek között reménylettem fekhetni, ki-költözsem, 's hamvaimat idegen föld nyelje-el. Ezekben a' Napokban, nevezetesen pedig ma, meg-számlálhatatlan idegen érzések járták-keresztül szívemet. Ó Mantzi, mint változtattál te meg mindent életem ösvényén; mint hintettél oda árnyékot és homályt, hová tiszta és víg nap-fény sütött; mint tépted-ki ösvényem' szélein a' virágokat, 's helyjettek mint hintettél bogáts-kórót, 's tővisses terméseket, mellyek most minden léptemben vérzenek! De nem, – nem vádollar semmivel. Igasságtalan vagyok, a' mint egykor magad nevezteél; te nem tsináltál egyebet annál, hogy le-törted a' ki-fakadt virágot, nem várván-bé, hogy még egy bimbó fakadjon-ki, melly egészen érted, tsak eggyedül érted akart virítani. Adja Isten, hogy olyan idő ne jöjjön, a' melyben ezt meg-kellene bánnod.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Apr. 17dikén.

Én a' Mantzi képét kitsínyre tsináltattam, 's egy szép gyűrűbe foglaltattam. Az a' szegény Festő, a' ki azt ma hozzám hozta, ki-meresztette a' szemét, midőn neki-szaladtam, ki-kaptam a' kezéből, 's sírva egy: *Itt vagy édes Hiteszegettem!*-et kiáltottam. Szegény, szégyenletében nem tudta, mit tsináljon; 's sokára én is el-pirúltam. Millyen igazán van találva, azzal a' szerelemmel meg-töltt tekintettel, a' mellyet rám akkor vett, mikor magát számomra festeni hagyta. – Maradj hát örökösen újomon, édes gyűrűm! ha pedig meg-halok, – légyen néked gondod rá Marosy, hogy nálla nélkül el ne temessenek. – – – Hogy ez a' kép nékem, minden gyógyuló sebeimet újra fel-szaggatja, az ugyan tagadhatatlan; de, – hát ha a' te Klárid meg-halna, el-vetnéd é képét azért hogy vala' ki meg-szóllítna 's ezt mondaná: Vesd-el ezt! az ilyen portéka tsak bánatodat

neveli, 's méreg a' sebedre. El-vetnéd é a' Klári képét? 's nem holt é meg Mantzi nékem?

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Buda, Aprilisn. 25dikén.

Készen vagyok mindennel. Tegnap még az öreg Surányinál kellett vatsorálnom. Nékem az nagy vígasztalásomra van, hogy ilyen közönségesen látom magamat szánatni. Egynehány háznál olyan barátságot mutattak erántam, mellyen tsudálkoztam magam is. A' leg-érdeklőbb situátióm az öreg Surányitól való bútsú-vétel volt. Elejéntén semmit sem hoztunk-elő a' mi Mantzira, vagy el-menetelemre emlékeztetett volna. Egyről-másról beszélgettünk sokáig. Én féltem a' bútsúzástól, 's tovább-tovább halogattam azt. Utoljára fel-költtem, 's mind a' ketten el-fakadtunk sírva. Ötsém, monda síró hanggal, 's meg-szorította kezemet, – én tölled nehezen maradok-el. Ha ez nem biztatna, – ekkor le-vonta süvegét, 's fejér hajához nyúlt, – ha ez nem biztatna, hogy majd én is véghez érek, nem nyugtathatnám-meg magamat el-távozásodon! – Ez a' szíves igaz expressio, az a' forró kéz-szorítás, a' mellyel ezt mondta, el-fojtotta szavaimat. Karjai közzé dültem-el, ott sírtam-ki sűrű könnyeimet, 's el-szaladtam tőlle. A' ház' kapujánál tértem tsak magamhoz. Még egyszer el-akartam tőlle bútsúzni, de édes Marosym! egyg olyan tekintet, melly még az Angyalokat is tiszteletre ragadta, bé-zárta számat. A' szoba közepén állott ő le-vett süveggel, öszve-tett kézzel, 's égre emelt szemekkel. Bizony érettem imádkozik, – 's ó, Marosy! minő nagy gondolat az?

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Almás, Májusn. 4dikén.

A' volt bezzeg a' rettenetes szempillantás, Édesem, mikor a' ház alatt fel-ültem, 's a' Kotsis egyget tserdített, 's a' szekér el-indúlt, 's én még fel-tekinttem, 's az ablakokat mind nyitva láttam, 's el-képzelttem, majd miként fogják bé-zárni, 's – tsak¹⁶ az Isten tudja, ki és mikor nyitja-meg? Nem fogsz te többet benne nyugodni! – pedig erőssen hitted, hogy kedves Mantzid' karjai közt bóldog órákat töltesz benne, minekutána hivatalodban módod lessz egyg nyomorúlton könnyebbíteni, egyg el-hagyatottat bóldogítani, 's a' vígasztalás nélkül szűkölködő árvák ortzáiról a' meg-gyúlt könnyeket el-törlni. De így van az! – Mindez a' remény nem a' leg-állhatatlanabb phantasia játéka volt é? úgy ragyogott, mint a' leg-szebb színe a' szívárványnak – 's oda van!

¹⁶ tzak

A' Bátyám el-beszélte néked tudom, hogy Endrédyvel együtt az Olasz-Országi fürdőkbé megyek; de az útamban némelly helyt két 's három napig 's tovább is akarok múlatni.

Ezer tsókot az én kedves Klárimnak; most nem írhatok néki. Öllelek benneteket a' leg-indúlatosabb szeretettel.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Komárom, Májusn. Sdikén.

Hogy hiheted te azt, hogy az én útamnak óhajtott vége lessz? – Én nem hiszem, de engedek. A' kik körültem forognak nem tudják mit tsináljanak vélem. Többnyire hallgatok, 's sokszor erőt nem tudok venni magamon, hogy még a' leg-vígabb társaságban is síró szemmel ne nézzek az Égre. A' vígasság, a' gyönyörködés belső nyugalom nélkül annyi mint az árnyék világ nélkül, 's – édes Marosym! el-érhetsz é te valami tzelít olyan eszköz által, a' mi igazán szólván nem eszköz, hanem következése a' tzelítnek. – Azt akarjátok, hogy keressek mulattságot, utazzak, tolongjak, pedig nints eröm; néz-zek, álmélkodjam, tsudáljak, 's a' nézés alatt, álmélkodás, tsudállás alatt felejtsem-el régi bajaimat. Érzem, – érzem jól, ez a' szív határozza-meg a' mi örömünket, ez töl-t-meg bánattal, 's – parantsolhatod é a' pataknak hogy ne zuhogjon, ha zuhog.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Mosony, Május 6dikán.

El-hevültt phantáziám gyakorta olyan szövevényekre vezet, a' mellyekből ki nem tudok fejtözni. Ha Mantzi hív maradt volna erántad, így gondolkozom gyakorta, 's ötet az együtt-létel mindég erősebben tsatolta volna hozzád, ha most feleséged volna, 's életedet véle bóldog nyugalomban töltötted volna el, – mitsoda bóldogság lenne az, ha egyszer születésd' napján, mind azokat a' kitsínyeket, a' kiket szült, apolगतott, fel-nevelt, elidbe állította volna, 's így szállított volna meg: Nézd az én és a' te Gyermekeidet! én őket anyai kedvezéssel apolगतattam; te őket atyai hűséggel tápláगतad – jó hív gyermekek; áldj-meg engemet, és őket, hogy meg-áldva közelíthessünk a' Mindenható' székéhez éretted könyörgeni! – Ó Marosy! milyen bóldog nap lett volna az! – milyen tellyes lett volna mennyei érzéssel! hasonló annak a' nyomorúlttnak az érzéséhez, a' ki az itt meg-futott terhes pályá után a' nyugalom lakó-helyjébe lép.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Posony, Május 8dikán.

Sokszor mérgesen fakadok-ki az el-fajúltt emberi Nem ellen; de nem fakadok-ki többé. Még meg-betsülhetetlen lelkeket lehet közötté találni. Minthogy itt Endrédynek Rokoni vannak, ma egész nap itt mulattunk. Estve felé a' Sétállóba mentem, 's ott a' sok esméretlen emberek közt elébb-tovább botorkáztam mind addig, míg a' le-szálló Nap, melyet én el-ragadtatás nélkül soha sem nézhetek, figyelmetessé tett. Eggy keskeny sikátorra tértem, mert azon nem vólt olyan tömött sokaság. Annyi Lyány ment-el mellettem, mindenik virágzó esztendejében, természeti ártatlanságban. Azt képzeltem-el miként járt valaha ebben a' Sétálóban még egészen szabad, szerelmet-nem esmerő szívvel Mantzi, míg a' Helytartó Tanáts innen Budára nem ment-le. Méljebben merültem-el képzelődésemben, 's el-fakadtam sírva. – Gondold-meg mint jártam, midőn véletlen tekintetem egy Lyánykára esett, a' ki szalma-szín tafotában világos kék bodrotskákkal egészen olyan vólt, mint Mantzi. El-íjedtem látásától, úgy hogy valósággal reszketett minden tagom; mert azt tartottam, hogy magamban vagyok, 's könnyeimet senki sem látja. Vissza akartam fordúlni, de valami titkos erő nem eresztett. Rá tekintettem, 's ő egy olyan édesen enyelgő mosolygással előzött-meg, hogy minden rettegésem el-enyészett. Ó Marosy! milyen szépen mosolygott. Így mosolyog a' Szerelem, mikor a' Le-rokadttat fel-éleszteni akarja. Szóllani akartam véle: de szívem teli vólt; el vólt fojtva. Ő meg-értette néma tekintetemből, mit akartam mondani, közel ahhoz a' pázsit-székhez, a' mellyen ült, egy fonnyadni kezdő rózsa vólt; fel-vettem azt, mert azt tartottam, azt óhajtottam, hogy azt az a' szép Lyány vesztette légyen el; 's a' szép teli karimájú Hóld Tseklész felől emelkedett, egy könnyű felhőn, fel. Új könnyek tsorogtak szememből, vissza-tekinttem a' Lyányka felé, – a' Hóld szemébe süttött, 's azokon a' szép könnyeken ragyogott, mellyekkel fel-jövetelét idvezlette. Mutattam néki az el-vesztett rózsát, az Égre intettem véle, szívemhez szorítottam, 's el-húllottak leveli. Ő látta ezt, elő-rántotta keszkenőjét, 's sebes lépéssel szaladt a' szomszéd¹⁷ széken ülő Barátnéihoz. – Ki vóltam forgatva sarkamból, 's botorkázva mentem haza.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Posony, Május 11dikén.

Miként lehet azt kívánni, hogy nyugodalmat leljen az ember? hogy meg-békéljen – magával és a' világgal? El-nézheted e te azt meg-indulás nélkül, hogy a' leg-nemessebb, leg-érdemessebb embereknek kell mindég a' leg-szerentsétlenebbeknek lenni? 's honnan jó inségek – nyomorúságok – böldogtalanságok? Bosszankodva kell rá felelnem. Az ember az, a' ki az embert böldogtalanná teszi. Endrédynek kérésére, a' ki Csaló-közből

¹⁷ szómszéd

bizonyos rokonit várta-bé, egy nappal tovább múltam itt, mint elejentén szándékoz-tam; 's a' Bátyja, a' ki ennek a' Vármegyének Fő-Perceptora, kedvemért egy Concertet adott. Számosan gyülekeztek-fel rá, de én kevés részt vettem a' társaságban, mert mélj melancholia lepett-meg. Nem szóllottam senkivel a' ház' Gazdáján kívül, a' ki éppen nem látszik pénz-olvasásra születve, mert elevenen érzi a' szépet. Ő nékem igen tet-szett. A' leg-igazabb expressió terjedett-el ábrázatján minden szép passage alatt; 's to-vábbá pedig, midőn egy igen kedves szavú Leány egy szomorú Ariát, olyan érzące-nyen énekelt, hogy azt, a' nagy sirás miatt félben-szakasztotta, a' Perceptor is sírt, 's nem szégyenlette le-törlni könnyeit. Ez a' szép Leány meg-érdeklerte szívemet. Tudakoztam ki légyen? 's azt felelte a' ház' Gazdája, hogy egy Senator' Leánya, a' ki-nek sok gyermeke, 's kevés értéke van. Ő a' leg-szebb, leg-jobb szívű Leány az egész Városban, 's egy bizonyos Ifjat rég-ólta szeret. 'S mi az oka, kérdém, hogy öszve nem kelnek? – A' Legény, felele a' Perceptor, kész vólna el-venni, tsak pénze vólna. Mint indított-meg ez a' felelet, Édesem, ki nem mondhatom, kértem őtet, hogy véle esmertessen-meg; – képzeld-el mint ütköztem-meg, midőn benne azt a' kedves Lyánykát találtam-fel, a' kit a' minap a' Sétálóban, a' pázsit-széken magánosan láttam ülni. – Ő is meg-ütközött midőn rám esmért, 's hirtelen törölte-le el-veresedett sze-meiből meg-gyűlt könnyeit. – A' Kis-Asszonynak nem kellene gyakran énekelni, mon-dám, 's meg-szorítottam kezét; Egésége drágán fizeti meg azt a' gyönyörűséget, a' mellyet Hallgatóinak azzal tsinál. – Nem tudta mit feleljen. Teli vólt szíve mint az enyím. – Az Isten tegye a' Kis-Asszonyt bódoggá! mondám, meg-fordúltam, 's tsak-hamar haza szöktem. Itt ülök most, 's ezer ellenkezések, a' mellyeket az emberben 's az emberi életben találtam, hosszas szédelgésben keringetnek. Meg nem foghatom, hogy lehet egy olyan szeretetre méltó Lyányt szeretni; 's amellet a' szerelem mellet mint gondolkozhatni olyan alacsony? Azt tartod talám hogy ez a' fiatal ember sze-gény, 's gazdag házasság által keresi elő-menetelét? Nem jól gondolod; ő egy a' leg-gazdagabbak közül az egész Városban. – Mit mondassz most rá? –

Szomorú dolog, Édesem! igen szomorú! de sokszor tapasztaltam, hogy a' leg-jobb Leányok tsak-nem mindenkor olyan férjekhez esnek, a' kik az ő birtokokat meg nem tudják betsülni! Ah érzettem én mit nyerhettem vólna Mantziban, de – nem lett enyím! Ki-beszéllhetetlen vólt szerelmem eránta – 's ő az én szerelmemet meg nem betsülte; ki-verte eszéből, a' mit érette tettem, olyan könnyen felejtette azt el, mint a' gyerme-kek báb-lovokat, ha el-vonhatod szemek elől. – – – Nem kevély magam el-hívése az, hanem belső érzés, ha azt mondom, hogy én őtet bódoggá tettem vólna. – Imé megint előttem van; kellemetességének tellyességében áll megint előttem! ah! – Isten hozzád!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Posony, Majusnak 13-dikán.

Sokáig gondolkoztam rajta, Édesem, 's mindég igazabbnak találom, hogy azok közzülünk a' leg-szerentséesebbek, a' kik leg-kevesebb érzést, leg-kevesebb qualificációt kaptak. Mi az oka, hogy a' Föld-mivelők' állapotját tartjuk a' leg-bódogabbnak?

Kevesen vannak a' kik azt tudják, hogy a' Poéták olyan szép álmokat írtak felőle, 's hogy kunyhójokba ártatlanságot 's jámbor egygyességet vittek. Hidd-el mindenütt elterjedt a' gonoszság a' hol emberek laknak; 's a' falusi parasztok közt szint úgy vannak Kabalák, mint a' Fejedelem udvarában. Álmodozást nem írgylek senkitől; de erősebb ín-szövevényeit írgylem a' Föld-mivelőnek, 's azt, hogy néki sok ezer dologról, a' mellyek bennem kívánságot támasztanak, nékem el-múlhatatlanokká lettek, a' mellyek életemet kedvesebbé tészik, nem-létek pedig bennem visszás érzést szűlnék, még tsak ideája sins. Nem szint-olyan tőkélteességig emberek é ők, mint mi? Nékik is van bizonyos mértékű érzések, 's az a' grádus a' mellyel élnek és éreznek, azt tartom, a' leg-szerentsébbé klíma. – A' Bátyám jószágában sokszor akadtam én olyan parasztokkal össze, a' kik kérdésemre¹⁸, mint vannak? meg-törölt szemmel felelték ezt: az Isten magához vette a' szegény Feleségemet! jó egy Lélek volt szegény, úgy éltünk mint az Angyalok! – Az a' könny, a' mellyet akkor fakadásában láttam el-törölni, nem volt költsönzött, erőltetett könny; – 's még is ha esztendő múlva megint meg-látogattam a' Bátyámat, már újra feleségesen kaptam őket, vígan éltek, nem tartották menyetske feleségek' pirításának, ha meg-hólt feleségeket jelen-létekben parasztos egygyűűséggel ditsérték. Vesd-ösze már most jövődébéli Urokkal, a' kinek raffinrozására annyi pénzt vesztegettek, miben vagyok boldogabb parasztimnál? – miként felejem Kedvesem el-hajlását? – ők Feleségek' halálokat?

Mi, a' kik Városokban neveltünk, el-vagyunk a' kényeztető kezek által rontva egészen. Tsak nézd-el Ifjainkat, nem a' leg-kínzóbb kívánságok alatt múlik é el szép idejek? 's ha egyben 's másban férfúi bátor meg-keményedést látsz is, mennyi környűllás vét el-szédítésére törököt! Tsuda é osztán, ha a' szegény ifjú, a' vég nélkül való küszködésben 's el nem tsendesített szomjúságban el-hal? – vagy ha valamely történet, melly ötven közzűl is alig ér egyet, ha mondom, valamely történet abból a' tsábúlásból, abból a' feneketlen őrvényből, a' mellyben kereng, ki-ragadja, hogy magához tér, mint valamely nehéz álom után – tsuda é osztán, ha – a' halál' karjai közé dűl-el, 's ideje előtt porrá sorvad? Ki-asszott minden erő belőlle; a' meg tsábúlt természet maga rontsolta-meg magát. Be sok tellyes virágú bimbók vannak így le-verve! – be sok érni kezdő gyümölsz leg-szebb zsengejében!

Édesem! nem magamra nézve keserít ez engem! Eddig vántzorgottam terhem alatt, 's ha verejtékem tseppjei közé, mellyek homlokomról hűltek, tsak egy zúgolódó tsepp tseppent is – Isten! úgy bizony nyomorúságom' el-szenvedhetetlen terhe fatsarta azt ki; bizony olyankor tseppent-el, mikor azt gondoltam, hogy le-roskadok. Én a' határig jutottam: – de azokat szánom, a' kiket a' Szerelem azzal a' kegyetlenséggel támad-meg, a' mellyel engemet kínozott, 's mindaddig tart öldöklő karjai közt, míg utolsó tseppjeiket is ki nem szívja.

Néha, édes Marosym! világosan látom, mennyire tévedtem légyen el ösvényemről, látom azt a' meredekséget, ahová hevességem vezetett, 's el-borzadok belé. Azzal akarom meg-nyugtatni elmémet, hogy nem tehetek egy olyan betegség' következeiseiről, a' mellyet magam vettem, nem tudván mitsoda. De az a' kérdés kerül mindég elő, ha nem vóltak é betegségemben olyan intervallumim, a' mellyekben az eszközökkel való

¹⁸ kérdésemre

szíves élés ezeknek elejét vehette volna; 's nem kell é róla számolnod, hogy intervallumidban vélek nem éltél? Ez, édesem, olyan kérdés, a' melyre nem merek felelni. Úgy mellőzöm azt el, mint egy meg-dobbant istentelen a' Bírót, midőn rá merőn néz. Ha erőm volna nagy terhet emelnék, – de ha minden erőmet össze-szedem is, meg-nem mozdítva fekszik az el-dült ház, 's lelkem olyan erőtlenségbe esik-vissza, mellyből ki nem tud fejtődni.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Posony, Majusn. 14dikén.

Mikor le-fektemkor eszembe jut, 's el-képzelem, be bóldog lettem volna ha ő enyím lehetett volna, 's új édes álmodozásra szenderedem; – mikor ilyenkor azt álmodom, hogy egészséges vagyok, 's Mantzi enyím, ezen örülök, 's örömemben sikoltozva fel-ébredek, 's akkor látom, hogy az tsak tsalódás vólt, 's mennyei öröömöm álmmal együtt el-oszlik, 's helyébe a' leg-keserveőbb nyomorgás tér ismét elő – ó hallgasd-meg akkor jajgatásomat Isten! könyörülő Isten! – 's ölj-meg.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Posony, Majusn. 16dikán.

Jaj nékem hogy az a' bóldogság, az az öröm, a' mellyet nékem ő tsinált, el-ment mint a' Duna' le-folytt vize, 's soha nem tér-vissza. Isten! tsak egy tseppet, tsak egy keze-szorítását! De mire való ez a' véghetetlen kívánság, ez a' véghetetlen szív-szakadás? 's ha elő-jönne is, meg-szorítaná is kezedet, 's meg-szóllítana: Bácsmegyey! látom, millyen nyomorulttá tettelek! 's megint a' Szent-Pétery' karjai közé szaladna – mit használna ez? Enyhítő balsamom-tsepp volna az egy tüzes atzélra. – Miért botorkázunk mi mindég a' Lehetőség 's Valóság között? miért hordjuk bóldogságunk' taposóját mindég önnön-magunkban?

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Fissement, Majusn. 18-dikán.

Ma reggel, mintegy tíz óra lehetett, egy szegény embert találtam-elő. Nagy-tsomó vólt hátán, nehezen vonta alatta elébb-tovább lábát, 's nagy verejték-tseppek szakadtak-le ábrázatján, 's minden ere fel-dagadt. Meg-állítottam a' kotsit, 's kértem őtet, hogy pihenjen-meg. Le-tette válláról a' terhet, 's el-égett kezével törölgetvén izzadt

képét, el-beszéllte, hogy ő minden héten kétszer megyen Hamburgba, 's pénzért egyet 's mást hoz és viszen; az-alatt pedig Felesége otthon marad a' gyermekeivel, 's fonással keresi élelmét. Nem szóllottam semmit; valamit nyomtam tenyerébe, 's az inasomnak parantsoltam, hogy segítsen hátára tenni tsonóját. Bitzegve ment hazafelé, 's én egy darabig néztem utána. – Bóldog ember! mondám, te egészen az vagy, a' minek lenned kell! – Az-alatt, míg egygyütt beszéllgettünk, körül-nézett magamat és a' szekeremet, 's én el-pirúltam előtte. Hidd-el, nem nézhettem sokáig rá, mert érzettem, mennyivel halad-meg. Ma megint a' Feleségénél lessz, a' ki őtet nyughatatlanul várja, 's le-törli könnyeit. Gyermekei mindég tudakozzák, ha soká lessz é még oda az Apjok? 's ha majd haza ér, elibe szaladnak, körül ugrádozzák – karjaira veszi őket majd, 's férji 's atyai édes érzési alatt el-felejtkezik arról a' verejtekről, melly most lábaira egymást érve szakad.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Majusn. 22dikén.

Már Bétsben vagyok, 's óráimat többnyire a' Bellvederben töltöm. – Ah, most ez is haszontalan! A' bóldog Szerelem érzékennyé tész a' szívet minden eránt, a' mi szép, a' mi gyönyörködtető: – a' szerentsetlen, meg-tsalt Szerelem pedig örökre meg-tompítja azt. – Most olyan hidegen állok a' Corregio Szerelme, vagy a' Van-Dyck 's Rimbrandt Portraitjai előtt, mint valamelly falusi óltár, 's Vendég-fogadóknban¹⁹ függő Királyné képe előtt. Az öröm, bánat, kedv-gyönyörködés, mind tsak történet' munkája, 's – értsd-meg expressióját a' Festőnek – egy ölelés' gyümöltse.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Majusn. 25-dikén.

A' te tanátsod, 's projectumod jó. – Tisztelem azt, mert jó szivedből folyt, 's nyomorútt állapotomon indútt szánakodásod sugallotta. De engedj-meg, hogy el nem fogadhatom. Meg-könnyebbedésem' kívánása téged igazságtalanná tész.

Azt mondod, hogy engem Theréz szeret, – ő derék személy, 's bóldoggá fog tenni. Az igaz, Édesem, hogy néki van erántam hajlandósága, 's még Mantzin kívül nem találtam szeretetre méltóbb Leányt, mint ő. A' mi belső characterét illeti, még felyül-haladja Mantzit: de ugyan ez a' két ok tselekszi, hogy birtokát nem keresem. Egy olyan derék gyermek mint Theréz, egész szívet érdemel, nem olyat, a' melly mással közös. Be hasonlatlan pár lenne mibelőlünk. Ő nekem teli szívet, ifjúságot, 's a' szépségnek min-

¹⁹ Vendég-fogadóknban

den kellemetességeit adná – hát én? – nem semmit egyebet annál a' bizonytalan reménynél, hogy talám idővel eránta való tiszteletem szerelemmé válhat. El-hallgatom beteg állapotom' következéseit. – Te férj, 's Atya vagy. – Tedd még ezekhez az okokhoz, mellyek magokban is elegendők, azt, hogy nékem alig van egy 's két szenyvedhető pillantásom; többnyire únalmas kedvetlenség nyom-el. Nem vagyok az, a' ki mások eránt lágysággal, engedelmességgel viseltessem: fel-pattanok hamar, 's gyakorta tsekélység is haragra ragad. Az igaz, hogy mihelyt az első fel-lobbanás el-múlik, mindjárt meg-bánom háborodásomat: de az nem elég. El-képzelem, millyen vóltam valaha, 's meg-emészt bánatom. – Ha ezekre azt mondod hogy Theréz esmér, tudja millyen vagyok, azt fogom tölled tudakozni, hogyha látod, hogy egy gyermek késhez nyúl, a' mellyel magát öszve-metélheti, meg-elégszel é véle, hogy meg-szóllítod? El-kapod előle úgy é? 's nem gondolsz pityergésével – 's mikor közelít inkább eszünk a' gyermek-séghez, mint mikor szeretünk?

Ne únszolg, Édesem! el-múltt az az idő, a' mellyben gondolatokat tsinálhattam egy szerelemre méltó Személyre. Rút fergeteg hozta ideje előtt Őszömet elő, – ne únszolg, kérlek – én fonnyadok. Az, a' ki élni 's szenyvedni hagyott, meg-hallgatta kiáltásomat. Intésére elő-jött a' halál, 's ki-jegyzett azoknak jegyével, a' kik közel vannak a' megszabadításhoz, 's el-törölte képemről az Ifjúság' egészsége színét.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Juniუსnak 2-dikán.

Egy szeretetre méltó teremtés leve megint barátommá. Az az ifjú báró R... Sze me mélj érzést, 's jó szívű lágyságot árul-el. Egyenes, meg-előző, ment minden affectatiótól. Engemet Theréznek egy levele tett barátjává. R... szereti őtet; tudja, hogy Theréz erántam hajlandóságot mutatott, 's éppen ez vonta barátságomra. Ez a' nyilvánosság jele jó szívének, engemet valóságos barátjává 's tisztelőjévé tett; 's miólta bővebben kezdem esmérni, leg-forróbb kívánságom az, hogy Therézt el-nyerhesse. Egészen rajta lészek boldogításán. Theréz még virít, 's mennyit vesztene-el a' világ, ha ő el-hervadna.

Nap' est'ig együtt-ülünk; együtt fetsegünk, 's úgy öntjük-ki lelkeinket, mint régi, meg-hitt barátok. De egy dolgon meg nem tudunk egyezni: te ítél-d-el közöttünk a' pert. Ő azt tartja, hogy az, a' ki szívesen szeretett Kedvesét el-hagyja, 's másnak karjai közé repül, nem lehet jó szívű Leány. Én ellenkezőképpen azt tartom, hogy ennek gyakorta meg nem gondolt könnyűség az igaz oka. Kárhoztathatod é ezt? Nézd-el a' Lyányok' közönséges neveléseket 's úgy vádold azt, a' ki szerelmében állhatatlan. Mire szoktatják őket gyermeki idejekben? a' piperéskedésre 's a' takarékos költségre. De elég é még ez arra, hogy magokat házassági életekben is boldogokká tudhassák tenni? Az, a' mi a' leg-fontosabb, el-mellőztetik. Meg világosodott időnk' gyaláztatjára kell meg-vallanunk, hogy még eretnekségnek tartjuk nekik meg-magyarázni, mi a' Szerelem; addig pedig, míg azt fiatal esztendejekben, midőn szívek még üress, még minden bé-nyomást el-fogadhat, elikbe nem adjuk, nem lehet őket ítélet alá venni. Igasságtalanság

valakit azért vádolni, hogy a' tudva nem lévő Törvényt által-hágtá. Én nem hagyom azt ki-verni fejből, hogy annak nem tudása miatt, sok hit-szegés, sok szerentsétlen házasság támad. A' szerelem, az életnek leg-szebb gyönyörűsége, nemsokára csak tüne-ménynek fog tartatni, mert alig van, a' ki azt egyébként esmérje, hanem állhatatlan repdezéséről vagy baromi ösztönéről. Az igaz szerelem és hűség nevetséges lett. Meg-kellene őket tanítani, hogy csak az indulatok' hasonlatossága az a' kötés, a' melly a' szerelmet állandóvá teheti. De erről haszontalan álmodozom – olyan kívánság ez, mint minden más kívánságaink, – mint egy szappan-buborék, melly a' leg-szebb színekkel kevélykedik, – óh ha állandó volna! – de minekelőtte félre-tekintessz, már el-pattan!

Sokat vesztenének ezáltal az atyák. Nem áldozhatnák-így fel gyermekeket makats gondolkodásoknak. Így nem mondhatná Uram Atyám: *Én édes Lyányom, nem akarlak erőltetni, de ha szeretsz, csak egy keveset szeretsz, úgy hozzá még.* Forr bennem a' vér. Ma kéntelen vagyok szememmel nézni azt a' tört. Bosszú, véres bosszú szálljon rád, te, a' ki ezt a' szegény, ártatlan, előre nem néző Lyánykát ilyen álnokul buktatod meg.

Ha a' szegény Lyányban valamely belső érzés támad-is fel, hogy nem kellene azt el-hagyni, a' ki őtet szereti, 's érette él, de ezer ok adhatja megint más oldalról elő magát, melly ezt az érzést el-nyomja. Úgy szólok, a' mint gondolkozom, mert szívem teli van. Ifjaink nagy részént magok okai ennek. Menj valamely gyülekezetbe, 's nézd-el, nem úgy hízelkednek é, nem biztatják é most ezt, 's majd megint csak-nem ugyan abban a' szempillantásban, amazt, a' szerelem' leg-édesebb biztatásával? Az ő hibájok é hát, vagy a' miénk, ha állhatatlanok?

Ha az emberek' tselekedeteit ítéletünk alá akarjuk vetni, szükség, hogy fekvéseket, 's minden környül-állásokat tökéletesen esmérjük. Mentől ritkábban esik ez meg, annál inkább kell attól őrizkednünk. Vannak olyan órák, olyan szempillantások, a' mellyekben egészen emberek vagyunk, 's mit lehet egy olyan szempillantásból ki-hozni. Mantzi engemet szeretett, az igaz; de heves vére érzésének olyan elasticitást adott, a' melly mindent hamar el-tolt magától. Ő a' szerelmet nem gondolkozó, hanem csak játékos oldaláról esmérte. Az ő hibája volt é ez? – Én igaz Bíró vagyok, édes Marosym, semmivel sem vádолом. Tudtam azt, hogy nem lehetek állandóul bóldog, ha őtet a' Szerelem egész tartományában meg nem hordozom. Nem engedtem magamat azok által el-ijesztetni, mellyeket nékem változandó 791

a előmbe vetett. Nyugodalmam, egész életem' bóldogsága, igyekezetemnek óhajtott ki-menetelétől függött. Ott volt, a' hol kívántam. El-mentem onnan hazúlról. Szent-Pétery Budára jön. Egy Secretáriusnévá, – Asszonnyá, – egy szeretetre méltó Férfi feleségévé lenni, a' kit minden derék embernek tart, – mennyi együvé-jött ösztön az el-tántorodásra! ezen kívül Szüléinek hízelkedő kérések, fenyegető rimánykodások, ígéreték, mellyek eleven képzelődését fel-hevítették, 's talám hánytt törjeik is, hogy én övé még soká lehetek, mintegy elibe vetve – – – le szállott a' mérő-serpenyő. Nem, édes Marosym, ha indulataim fel-zajdulásában őtet vétkesnek tartottam, vétettem. Nem őtet vádолом én, hanem sorsomat. Nem tudta ő azt, hogy ő engemet ezzel az egy lépésével szerentsétlenné tessz: Nem akart azzá tenni, 's nem hitte, hogy azzá teszen. Így leve Mantzi hite-szegett; így lesznek sokan mások. Legyünk igazságosok, 's meg-szűnünk őtet kárhozatni. A' mit a' nevelés, a' mit a' példák, a' mit a' környül-állások, az idő, 's ifjúság tsinált, az nem az ő vétke, hanem történet.

Még a' leg-érettebb elméjű Leányt sem kárhoztatnám egészen hűségtelenségéért, 's tudok egy esetet, a' mellyben ki-lehet menteni. Tedd-fel, hogy fel-nő, 's szépségének a' kedves érzés még nagyobb betsét ad. Még nem esméri a' Szerelmet. Egyszerre tola-kodik hozzá az Ifjak' serege. Közöttök tsak egy van, a' ki felé hajlik, 's további együtt létek alatt sok hasonlatosságot talál a' maga és az Ifjú' characterében; még senkiért sem érzette azt a' mit érette. Az Ifjú egy bátortalan, de égő tekintettel tudakozza tőlle ha szereti é? 's egy lassú kéz-szorítás, felel kérdésére. Nem sokára más Ifjú jó hozzá. Az első semmivel sem utóbb ennél, de a' Leány még-is a' másodiknak első látásában egy titkos borzadást, egy név nélkül való kívánságot, érdeklést érez a' második eránt. Első tekintetekben érzik mindketten, hogy egymásért vannak teremtvé. Egy titkos, egészen esméretlen szózat mondja a' Leánynak, hogy ez az, a' ki néki mindene lessz, a' ki minden kívánságait bé-teljesíti. Az ő tekintetin függ egészen. Űt az óra; – 's öszve-szorított ajak, a' leg-forróbb ölelés köti-meg a' szövetséget. Nevezheted é állhatatlan-nak? Nem volt a' szerelem a' mit az elsőért érzett; az tsak character' hasonlatossága, 's barátság volt. Még egy Ifjú eránt sem érzette volt azt, 's onnan gondolta hogy őtet szereti. De most jöve-elő az igazi, a' kihez őtet meg-győzhetetlen rándítás vont, a' ki szívének fele volt. Rá talált erre, ki-mondhatatlanul szerette őtet, 's örökké tartott sze-relme. Ha az első őtet későbbben kezdette volna esmerni, barátnéja lett volna ugyan, a' mint ezután is az marad: de szerelem, igaz szerelem, – az a' szerelem, a' melly mindent meg-halad, az a' szerelem nem volt a' mit érette érzett, 's érezhetett.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Júniusn. 13-dikán.

Mikor gyakorta a' Béts útzáin vagy az Augartenben a' tolongó sokaságban körül-tekintem magam, 's öltözetekben, 's magok' viseletekben azt a' különböző tónust nézem, azt kérdelem magamtól ha ébren vagyok é? 's mikor belljebb tekintek, 's a' sok melj-tsillag 's hertzegi bársony alatt az embert keresem, – a' Mantzi karjai közzé kívánkozom-vissza, el-tsömörlöm a' Világtól, 's az esméretlen tsendes otthon-ülés kedvesebb előttem a' nagy-világ' ragyogó fényességénél. El-múltak azok az idők, a' mellyben gyönyörködve néztem volna a' pántlikát nyakamon. De a' nyomorúság tanít-meg bennünket magunkat betsülni; 's minthogy ez a' szív egészen el-szokott elmélked-ni, arra tanít, hogy a' pompás Paloták helyjett föld-kalibákba kívánkozom.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Júniusn. 17-dikén.

El kell innen mennem. Egységem igen gyenge, 's egy Assemblééből más Assembléeba menni, 's örökös kerengésben kerengeni, 's mindenik alatt álmosan ásítani – itt kell hagynom Bétset, édes Marosym, mert ez a' tsalfa öröm' özöne nem töltheti-bé szívem' hízakját.

BÁCSMEGYEY GRÓFF K... THERÉZHEZ.

Béts, Júniusn. 26-dikán.

Szakassza-félben vádjait, Nagyságod, azért, hogy bútszás nélkül jöttem-el. Életünk, nyugodalmunk kívánta azt. Mind ketten olyan betegség alatt nyögünk, a' mellyben a' hevesebb meg-indulás méreggá vált volna. Ez volt az igazi oka, hogy el-jövelelem előtt Tornára nem mentem. – Higgye-el Nagyságod, egyedül ez volt. El-hagynom Budát, el-hagynom kedves Hazámat is, 's Olasz-ország felé sietek, mert életem soha sem volt kétségesebb. Rettegés nélkül, sőt egészen el-készülve – egész resignatióval várom ki-menetelét. Esmerem a' Világot; éltem benne; kostoltam gyönyörűségeit, 's a' leg-keservesebb, 's leg-irtóztatóbb kínjait szenvedtem. Ha majd le-gördül a' kárpit, lessz é okom panaszolkodni, hogy actióm rövid volt? – Magam választottam é azt? Ne sírjon Nagysád! – meg találnám hallani könnyeinek hullását, 's én is sírnék. Tsak egy kívánságom van hátra magamra nézve; – tsendesen kívánnék meg-halni. Ne tagadja-meg töllem ezt az egy jótételt Nagysád, mellyet külömben meg-szűnés nélkül kérek, 's várok is az Egektől. Nem átkozná é Nagysád azt a' Fejedelmet, a' ki egy szegény ember' kis vagyonját a' maga fél óráig tartó kedvének kegyetlenül áldozná fel? Ha Nagysád magát epesztő bánatjának ereszti továbbat is, ugyan arra az állapotra jut, a' mellyben én vagyok. Majd ha által-szunnyadok a' halál' mezejére, az a' gondolat, hogy Nagysád még él a' Világnak, kedves altató-dalom lessz. Én öntöttem mérget a' Nagysád italába. Tolvaj vagyok, – mert egy tiszteletet érdemlő Öregnek, a' kinek olly sokkal tartoztam, leg-betsesebb kintsét rablottam-el; nyugodalmát reménységgel tellyes Leányának. Az Istenért kérem Nagysádat, tsinálja azt, hogy utolsó lehelletem a' Világot, a' mellyben Nagyságotat találtam, még áldja. Tsenedesedjen Nagysád, hagyja félben bánatját, külömben meg-átkozom azt az órát, a' mellyben Nagyságotat leg-először láttam; meg-átkozom magamat. Mennyit vesztené a' Világ a' Nagysád halálával. Nagysád jól-tévő: – én is a' voltam. Nézzen engemet annak egy darabig Nagysád. Igyekezzen rajta, hogy engemet meg-haladjon. Egy virágos mező terjed-el Nagyságod előtt. Szedje-le azokat a' virágokat, a' mellyek magokat elejébe tolják. Mindég kedvesebbeknek fognak azok tetszeni, 's idővel meg-látja Nagysád, hogy az életnek még sok esméretlen gyönyörűsége van. – Bukjon térdre Nagysád, 's adjon hálát irígységet érdemlő állapotjáért. Nagysád még sok örömeivel élhet az életnek; – az én útam a' temetőre vezet; az enyímen kóró terem. Egynehányszor mondta azt nékem Nagysád hogy engem szeret – hogy enyím, egészen enyím. Nem vagyok é hát én azzal szabad, hogy a' tulajdonomat bóldoggá te-

gyem? vádolhatni é engem ezért kegyetlenséggel? Nem, édes Therézem, a' mint az igaz, hogy Mantzi után Nagysád az, a' kit leg-inkább tisztellek, leg-inkább szeretek: igaz az, hogy a' Nagysád boldogságáért való kívánságim nem esmérnek határt. 'S mivel jutalmazza-meg nékem Nagysád ezt a' szíves kívánságomat? – sírással? epedéssel? el-halással? Én szebb jutalmat érdelek, 's Nagysád nékem nem adhat szebbet, mintha magát vissz-adja a' Világnak, melly a' Nagysád életét olly sok okokon kívánhatja. Hidje-el nékem Nagysád, hogy indulatimnak zabolátlan futamodásokban is sokat küszködtem én ezekkel az okokkal; 's most, minekutána nem engedvén nekik, enyészetemhez közelgetek, sokszor pírítom, vádolom érte magamat. Keserűvé teszi nékem a' halál édességét, – homályossá a' kedvesen el-töltött életre vetett tekintetet. Érzem, most érzem igazán, hogy nem elég azt kényünkre el-aludni, – kényünkre el-vesztegetni. Sok az, a' mivel a' Világnak, az emberiségnek tartozunk, – 's ezeknek a' tartozásoknak, kötelességeknek el-mulasztása, láttatlan következeseket von századokra maga után. Eggyike ezeknek a' kötelességeknek az, hogy Atyákká 's Anyákká legyünk. Az el-epe-désre hajlott Szerelmesekben egész generatio hal ki, – egész generatio Theréz! – ollyan gyermekek, a' kik áldották vólna emlékezetünket, a' kik sírunkra virágot hintettek vólna. Az illyen Vigasztalhatatlanok a' következő Haza' polgárit ölik-meg. – Érezze Nagyságod ezt az irtóztató igasságot egészen, borzadjon-el az elől a' veszedelmes mélység elől, mellynek párkányján áll, 's úgy lessz el-készülve, a' mint óhajtom. Báró R... szereti Nagysádat. Az ő szíve Nagyságodat boldoggá fogja tehetni. Maga vallotta-meg azt Nagysád, hogy ha választani kellene valakit, ő lenne a' Választott. E'szerint Theréz két három hónappal, melly a' Nagysád bánatját nem ok nélkül valónak declárálja, – 's én Nagyságodra nézve halva leszek.

A' Nagysád egészsége el-van rontsolva, de még nem kapott halálos sebet. Theréz! az Atyád, a' ki a' sírhoz közelget, részemen van. Theréz! halld-meg, mit mondok, – halld meg utolsó kívánságát szédelgő életemnek. – Az Atyád nyugodalma, az én nyugodal-mam, 's a' szegény báró R... boldogsága egyedül a' te el-szánásodtól függ. Tedd őtet boldoggá jobbodnak bírtoka által, 's így osztán egy kedvet talált öreg', egy boldoggá tett érdemes férj'; egy meg-mentett ház-nép' áldása légyen az a' gyámol, a' mellyre támaszkodom, mikor boldogabb életre megyek-álatl.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Béts, Juliusnak 8dikán.

Hólnap indulok; de nem a' paraditsomi Itália felé, hanem arra a' kősziklás kis határ-ra, mellynek lakosai a' leg-boldogabb életet élik. Azt tudakozod, minek? – hogy bor-zasztó emlékezéssel járassak azoknak sírhalmain, a' kik szabadságokért örömmel ön-tötték-ki véreket, 's meg akarván menteni Hazájokat, nem gondoltak a' bilintsekkal. – Hátha az éles levegő, 's alkalmatlan útjai még meg-ölnék? Légyen! ha Hazámon kívül kell meg-halnom, ez az a' föld maga, mellynek gyomrába örömmel szállok-le.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Neustadt, Juliusn. 11dikén.

Báró R... Tornára indúlt. Az ő tölle való el-szakadás nagyon el-gyengített. Nállam itta-meg a' reggeli kávé. Lovaink készen vártak. Meg akartuk fojtani könnyeinket, de egyikünk' sírása a' másikáét fakasztgatja. A' ház előtt némán öleltük-meg egymást, 's kiki kotsija felé szaladt. Ő az úttzán le, én fel-felé indúltam. Az ő szívében kedves remény kezdett hajallani; az enyímben setét éjfélt volt.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Straubingen, August. 13-dikán.

Az én könnyeim ki-száradtak, de olyan szívszorulás, olyan aggodalom szállott helyjébe, melly a' sírásra fakadt bánatnál keservesebb. – Isten tudja még mi lesz belöllem – egyszer tsak-ugyan végének kell lenni, 's az a' leg-enyhitőbb vigasztalás.

Bezzeg megint volt egy tsendes éjtszakám! Még tsupa tűz a' homlokom! el-ijedek magamtól! Halld tsak álmodtam. Azt álmodtam hogy Tornán vagyok a' kerti-szobában. Theréz a' menyegzői óltárnál várta kezemet és szívemet. A' körülöttem állók nyughatatlankodva suttogtak késedelmeskedésen. Mantzi szépségének tellyességében állott előttem 's tartóztatott. Én el-merülve andalodtam-el kedvemre töltött böl dog óráim' szemléltetésiben. Valami sírás, jajgatás vert-ki végre andalodásomból. Fel-vetettem szememet, 's láttam, hogy Theréz sírva tépte szép hajaiból apró virágjait. El-borzadtam sírásától, 's sírva vettem magamat karjai közé. – Jer Theréz! mondám, vedd-el ezt a' kezét, 's botsásson áldást 's böl dog napokat rád az Isten. Az eskető Pap az Óltárhoz lépett, 's el-kezdte tzeremóniát. Öszve-tett kézzel emelkedtek-fel mindnyájan az Ég felé. Valami sírás támadt hirtelen oda ki, 's jobban jobban hallatszott. A' Pap félben-szakasztotta az esketést. A' Nézők ki-szaladtak, 's Mantzi tolakodva jött-bé az ajtón, – sápadtan, tépett hajjal, fekete gyász-öltözetben jött-bé, 's ki kapta a' Theréz kezét jobbomból. Állj-félre – mondá – állj félre; Szent-Pétery meg-hólt, 's ő az enyím. Az öreg Gróff elő-szaladt, által-ölelte Therézt, a' ki úgy reszketett mint a' kis bárány a' hidegen. Mantzi el-lankadva ájult-el. Ki-vitték. Én fel-költtem, mintha az Isten sententiázott volna meg. Az el-tsüggedés úgy leskelődött utánam, mint az úton-járó gyilkos. Theréz megint fel-eszmélkedett, rajtam tartózkodott, 's fen-szóval sírt. Végezze-el az Úr, mondám a' magán kívül lévő Papnak. Theréz néki eresztette magát a' Szerellem édes érdeklésének, de nékem azok olyanok voltak, mint a' mardosó ír a' véres sebben. Új lárma vert-fel ölelésünkből. Felé szaladtam. – Mindjárt meg-hal, – mindjárt meg-hal! – kiálta egy szózat! Én le-rogytam, de megint fel-vántzorogtam, 's abba a' szobába mentem, a' mellybe Mantzit vitték. Az én háló szobám volt az. Isten! halva találtam őtet. – Irtóztató volt száj-rándítása. – Utolsó szava: Bácsmegyey! volt, monda könnyezve 's méljen sohajtva egy fiatal Leány. Kegyetlen, mondám, miért mondod te ezt? – Meg-hidegedett Mantzimra vettem magamat. – Még most is szép

vólt ő. – Lassan szivárgottak könnyeim, – mindenikében az ő képe festődött, 's elrepült bődogságom' emlékezete, 's így sírtam jobban-jobban, míg sokára fel-ébredtem.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Schaffhausen, Augst. 21dikén.

Isten! oda vagyok! – Egy Stafétát kaptam, hogy a' Bátyám veszedelmesen beteg. – Ó Marosy! miért esküdt-ösze ellenem minden nyomorúság? nem elég lett volna é a' Mantzi el-hagyása meg-érelésemre? – Éjjel nappal repülök hozzá, 's – bár nálla találhatnák tégedet és Klárit.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ságh, Septemb. 2dikán.

Tehát haszontalan hízelkedtem magamnak azzal, hogy tégedet itt talállak? Pedig e' vólt volna a' leg kedvesebb jutalma fáradságos vissza-jöveitemnek. Ó Marosy! hát ha soha sem látlak többé – úgy tetszik hogy előre érzem azt.

Ollyan tikkadtan, ollyan el-gyengülve érkeztem ide, hogy Endrédybe kellett kapaszkodnom, mikor a' Bátyámhoz bé-léptem. Ő szegény szint úgy ijedt-el rajtam, mint én az ő el-fogyott sápadt képén. Nem lehet ki-beszélni mitsoda el-gyengüléssel fogadott. Lassanként gyűltek-meg könnyei, meg-fogta kezemet, 's minden, a' mit mondhatott ez a' két sokat jelentő szó vólt: Szegény Ötsém! Én el-fakadtam sírva, 's látván, hogy ez az el-hevülés néki ártalmára lehet, olly szín alatt, hogy igen gyenge 's álmos vagyok, tsak hamar magában hagytam.

Harmadnap ólta megint rosszabbúl van, 's én attól tartok, hogy hirtelen guta-ütés járúl hozzá. A' mit emberi segedelemtől kívánni lehet, azt mind én, mind a' Doctor el-követjük, tudod: de félek még is hogy utánna gyászt hordok.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ságh, Sept. 5-dikén.

Meg van! – Értessz Édesem, 's ne kívánd hogy azt el-mondjam! – Ah, a' leg-érdemesebb, leg-jobb – ó mitsoda erőtlen expressio annak a' ki-fejezésére, a' mit ő érdemel – a' Testvére az Atyámnak már nem él. Ma sokkal jobban látszott lenni, fel-költ, 's fel 's alá járt szobájában, – 's én nem tartván semmitől, a' szobámba jövök, 's néked kezdek írni, hát egyszerre sikóltást hallok, fel-ugrom, hozzá szaladok, 's Isten! – a' leg-erősebb guta egyszerre ütötte-meg, 's abban a' szempillantásban oda lett. – Én már

halva találtam, minden igyekezetünk haszontalan volt. Kéntelen voltam érezni, hogy jobb kezéből, mellyet én tartottam, miképpen hűlt-ki az élet' melege. Ájúlva dültem-el, 's magamon kívül voltam mikor a' szobámba vittek.²⁰

Tsókkold az én kedves Klárimat. Maradj mellette, én mindent jó rendbe szedek. Az egész Város sír. Ha engemet a' kesergés veszen-elő, az embereimre tekintek, 's mikor látom mint sírnak magokban, egészen meg könnyebbülök. Ne keseregjete halálán – leg-alább igyekezzetek rajta, hogy enyhülést vehesetek. Ne háborítsuk-fel tsendes nyugodalmát meg-hólt Szentünknek indulatos sírásunkkal!

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ságh, Sept. 9-dikén.

Már a' földben van, Édesem! – 's én egészen meg vagyok könnyebbvedve! Keserves volt temetése. A' gyermekek leg-elől mentek, a' Pap pedig nyomban utánnok. A' Pap után a' halotti szekér, én és Endrédy, 's úgy osztán a' sok parasztok feleségestül. Az éjtszaka világos volt. Tellyesen fénylett-le a' Hóld a' tiszta Égről. Én mélj bánatban voltam mind addig, míg az égő fáklyákat a' sír körül meg nem láttam, 's az ott állók' suttogása magamhoz nem hozott. Mikor így a' Templom' kerítésén bé-léptünk, körültem egyszerre el tsendesedett minden, 's az egész Természet, mintha várt volna valamit, el-hallgatott, 's a' halotti-harang meg-kondúlt, – 's minden imádkozni kezdett, 's a' körülöttem állók fel-jajdulása, 's szánakozó sohajtások a' leg-tzifrább halotti orátióknál igazabb dítséretjeivé lettek a' szegény Bátyámnak, – 's nyóltz élttes Városi Lakos a' többi közzül ki-állott, 's a' koporsót a' Szekérről le-emelte – egészen el-fagyott szívem, 's egy közel álló sír-köre kellett le-ülnöm. De a' mikor a' szekérről a' sírhoz vitték, a' kötelet rá vetették, koporsója szemem elől lassan lassan el-tűnt, 's az eddig el-fojtott bánat egyszerre jajgatássá fakadt, 's az én szívem is el-lágyúlt, 's könnyeim tsorgani kezdettek. Fel-költtem, áldást könyörögtem sírjára ennek a' kegyesnek, 's tovább botorkáztam. A' Városi Tanács mind körül állotta kotsimat. A' mint közel voltam hozzá, ketteje az öregebbeknek felém jött, 's ezt mondta: Az Isten tartsa-meg már most mindnyájunknak örömére az Urat, ezt kívánjuk szívesen. – Az Isten tartsa-meg! – monda az egész sereg. Szívem meg-tölt. Meg-szorítottam a' kezét ennek a' jó Öregnek, fel-ültem, 's a' leg-keservesebb aggodás alatt mentem haza felé.

²⁰ vitték

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ságh, Sept. 12-dikén.

Ha most enyím lett volna Mantzi, együtt szenyvedte volna velem a' fájdalmat, 's én csak félig érzettem volna terhét. Ha a' kertben sétálok fel 's alá, vagy ha a' közel fekvő erdőben a' Bátyám' emlékezete rám rohan, 's annyira el-nyom, hogy ki kell pihennem magam'; – ha szobáimon végig megyek, 's ablakomról az alattam fekvő mezőket látom, 's el-gondolom, hogy ez most enyím, vagy ha a' Városon keresztül-megyek, 's a' Lakosok szíves bátorsággal süveget vesznek, 's a' kitsinyeket hozzám küldik, 's vélek kezét tsókoltnak, – e' jut mindég eszembe: bezzeg ha karjaid közt volna most Mantzi! – El-tévedek ebben a' haszontalan kívánságban. Ezer kedves tekintetek tsalogatják beteg képzelődésemet, el-alszom, 's ha fel-ébredek álmaimból, újjobban érzem bóldogtalanságomat, 's bé-fogom szememet, hogy azt a' sok szépet, a' mi minden felől körül-vészen, ne láthassam.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ságh, Sept. 17-dikén.

Nékem úgy tetszik Barátom, hogy nemsokára által-esem szenyvedésimen. Itt a' hideg ősz; 's ha a' fáról egy harasztot látok le-esni, úgy tetszik mintha az életnek egy erejét veszteném-el, – 's nem mondhatom ki millyen kedves nékem ez a' vélekedés. Be új, meg-lepő gondolat ez: a' szélen állok. – Ha a' tavasz megint itt lessz, 's a' földre virágot 's új életet önt, tsendes álmat alszom a' sírban. Akkor édes Marosym, akkor közelíts a' Bóldoggá-lett' tetemihez, 's jusson eszedbe, hogy én el-keseredésedet előre-éreztem, 's egy kedves tavaszi szellőtske fújja-el könny-tseppet, hogy azt Klári meg ne lássa, ha hozzá vissza-mégy, 's karjai közzé dűlsz. Te nem sokára Atya léssesz. – Ha fiú lessz az, Marosy, a' kit néked a' te Klárid szül, nevetem add néki. Hadd hordja azt, de ne keresztemet. Ha el-nézem, mennyit kellett szenyvednem míg ide jutottam, azt kell mondanom, nehéz az út a' halálig. Bár többször vólnának az emberek haldoklók körül, úgy nem lennének olyan érzéketlenek, olyan kemény szívűk. Így magokat tsalják-meg, le-vetkezik az emberi szelídséget, hogy azt az egy két esztendő, a' mellyre még számot tartanak, kényes bővségben tölthessék-el; 's akkor látják mikor a' sírhoz jutnak, hogy szegények. Nints semmijek, a' mit el-vihessenek magokkal, – nints meleg szívek.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Ipoly-Ság, Sept. 19-dikén.

Endrédy azt tanátsolja hogy menjek hozzátok. Itt minden halotti gondolatokkal tólt-meg. A' Doctor is nagyon javolja ezt a' szándékot; 's már rá vettek, hogy szavokat fogadom.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Esztergom, Octob. 5-dikén.

Engemet semmi sem keserít-el inkább, mint a' Pápista temetés. Mikor az *Osculaminit* kezdik-el, 's a' koporsó körül a' tömjén úgy emelkedik mint valami felhő, egyszerre fogódik-el a' szív, 's egészen érzi azt a' bánatot, a' melly a' halotti felekezeten fekszik. Ma a' Kávé-házból néztem egy Tanuló' temetését. Egynehány Tiszt abban hagyta a' Biliárdot, ki-tekintett, de tsak hamar megint hozzá fogott a' játékhoz, 's nevette a' Processiót. Semmit sem utálok jobban mint mikor vala' ki az Isteni-tisztelet' tzeremoniái felett satyrizál. Nem akartam hallgatni ezt a' haszontalan hánytatást, 's éppen ki-felé indúltam, midőn egy fiatal ember magánossan ülve, könnyeit törölgetve, szemembe tünt. Meg-indúltam látásán. Nem mentem-el, 's alkalmatosságot kerestem a' véle való beszélgetésre. Úgy látszik hogy szegény és szenyved. Ebédre hívtam, 's meg-ígérkezett. Reménylem, hogy tudósíthatlak állapotjáról.

Jászai, ez a' neve az Ifjúnak, el-beszéllte minden titkát. Ő szeret, még pedig – szerentsétlenül. Egy Lyányt szeret, a' kít Atyja Klastromba zárt. De meg-érdemli é az Úr kedvese, kérdém, ezeket a' könnyeket? Nem szóllott rá semmit, hanem egy Levelet vont-ki meljéről, mellyet a' sokszori el-ázás miatt már alig lehet olvasni. Ide zárom azt, mert le-irattam. Be bóldog volnék ha segíthetnék rajta!

ERZSUS JÁSZAIHOZ.

Ez a' Levél édes Lajosom! leg-utolsó levelem hozzád. Egynehány nap alatt meg kell tennem azt az esküvést, a' melly tölled végképpen el-szakaszt. Édesem! mi egymást olyan híven, olyan tisztán szerettük, 's mégis ímé el van tépve az a' kötél, a' mellyel bennünket a' Szerelem össze-kötött, – 's önnön azon kéz által van el-tépve, a' melly belénk nyomta azt az érzést, melly most olly nyomorúttakká teszen. – Isten! irgalmas Isten! engedj-meg zúgolódásomnak; a' természet, a' viaskodó, magával nem bíró természet szava toltta azt ki. Nemsokára néked lészek szentelve, akkor meg-szűnés nélkül fogok könyörögni botsánatért, néked fogom áldozni magam, hogy méltónak tartsál bévenni abba az Országba, a' hol az üldözött, el-szaggatott Szerelem nem jajgat. Ott édes Jászaim, ott várlak én majd tégedet, koszorút fűzők néked el nem hervadható virágokból, 's fel-ékesítlek véle, majd ha bé-jösz az élet kapuján, tégedet szelíd Szenyvedőt, a' ki a' halált, a' meg-szabadítóját, olly békével várta, 's terhét tsendes nyögéssel viselte.

Szenyvedj békével édes Jászaim! Jöjj gyakran Templomunkba, szent Ariákat éneklek majd, 's örvendezve éneklek, hogy majd vége lessz szenyvedéseinknek. Az a' vigasztalás, a' melly engem enyhít, a' te szívedbe hat-által. Mindjárt el-fogy a' Papirosom. Mit mondjak néked, Szívem egészen – ah haszontalan mesterkedem. – – Ha el-felejlheted Erzsusodat, felejtsd-el. Az Istennek szentelt Lyányka nem tiéd többet. – De nem vólt é a' mi szeretetünk mindég szent? mindég tiszta? Tsináld azt, a' mit a' Vallás, és az okosság hágy. – Te enyím – örökké enyím vagy. Tekints az Égre, ott – ott meg látjuk, meg-öleljük egymást.

BÁCSMEGYEY – MAROSYHOZ.

Esztergom, Octobr. 6dikán.

Minden tagom reszketett, mikor Jászai bé-lépett hozzám. Nem hagyta néki nyugtot, valamíg az Erzsus vezeték-nevét meg nem mondotta, 's mindent elimbe nem adott. Azt vetette hozzá, hogyha jobb fizetése vólna, tudja bizonyosan, hogy Szüléitől megnyerhetné; de most mint Cancellista, rá számot nem tarthat. Egyszerre fejtette-ki ekkor magát előttem az a' Planum, melly eddig homályosan forgott előttem. Bé-fogták Lovaimat; én Jászait a' kávé-házba küldöttem, hogy akármeddig mulatok, ott várjon-bé, én pedig az Erzsus Szüléihez mentem. Az Apját a' börtönben találtam, 's minthogy Jászaitól meg-értettem, hogy ő fősvény ember, azon áron fizettem mindent, pedig sokat vásároltam, a' mint tartotta; 's ekkor alkalmatosságot kerestem az erszényemet, melly teli vólt, szemébe önteni. A' teli erszény meg-lágyította szívét, 's tiszteletet támasztott benne erántam. Hosszú vólna elő-beszélleni, miként jutottam oda a' hová igyekeztem; elég az, hogy Erzsusnak engedelmet adott arra, hogy bizonyos kötések alatt Jászaihoz menjen. Nem hagyta félben a' dolgot; fel-vettem ötet kotsimra, 's a' Klastrom felé vettük az útát. Az Apátzák nem tudták, mit itéljenek váratlan megjelenésünkről, de én azalatt, míg a' Klastromhoz jutottunk, meg-tanítottam az Erzsus Atyját, magát miként viselje. Elő-hívtattuk Erzsust. Rosszúl van; felelének az Apátzák. Jöjjön-elő, mondtam, ha haldoklik is; mert vettem észre mit akarnak; ha pedig elő nem jó, az Érsekhez megyek mindjárt, hogy küldjön Orvost, 's nézesse-meg. – Kevés idő múlva elő-jött Erzsus. Ó igazán rosszúl vólt; de nem olyan nagyon, a' mint mondták. El-ijedt, mikor meg-látott, mert azt gondolta, hogy az Atyja új Kérőt hoz hozzá. Én azt vettem észre, 's meg-szóllítottam. Ne féljen, mondtam édes Erzsusom; a' Jászai barátja nem akarja szerentséltenségét. Én ki-nyertem Atyja Urától, hogy ha magának tetszik itthaghatja a' Klastromot. Éljen az alkalmatossággal, 's bízza az Isteni gondviselésre magát. Mennyei ártatlan öröm mosolygott bágyadt tekintetéből, 's eggy székre dült-el gyengesége miatt. Az alatt, míg fel-élesztgettük, bé-lépett a' Fejedelem Asszony. Eleibe-terjesztettem az Erzsi Atyja akaratját, 's vissza kívántam Erzsit. Az, a' mit gondoltam bé-teljesedett. Ezer akadályokat hordott-elő kívánságom' hátráltatására. Megbosszankodtam, 's egyenesen az Érsekhez mentem. Szerentsém vala mindjárt bé-botsáttatni. Kegyesen hallgatta-ki kívánságomat. Szelíd tekintetei egészen fel-bátorítottak. Okát kívánta tudni miért vettem a' dolgot olyan nagyon szívemre? Meg-vallottam

azt. El-lágyúlva szorította-meg kezemet. Az ilyen nemes tselekedet jutalmat érdemel; monda a' leg-kegyesebb hanggal. Elő-hívatom Szüléit mindjárt, 's arra veszem őket, hogy a' Leányt illendőképben ki-készítsék. Én tudtára adtam, hogy az Atyja a' külső szobába' van. Parantsolt hogy az Anyját is hívják-elő; 's ha itt lessz, mind kettőjüket botsássák-bé. Nem sokára bé-jött az inas, 's bé-jelentette mind kettőjüket. Ó be sok-szor kívántam nyakába rohanni, midőn ezeknek mennyei szelídséggel terjesztette elikbe az atyják kötelességeit. Az öregek mind ketten sírtak. Nagy summát ajánlottak Lyányoknak eddig szenyvedett meg-bántásokért: de az Érsek gondolatlan ígéreteket nem vette-el, hanem tsak azt kívánta, hogy a' Lyányokat illendően ki-készítsék, és addig míg Jászainak szolgálatot adhat, mind kettőjöknek el-tartások felől gondoskodjanak. Térdre akartak bukni előtte; de nem engedte. Alig tudtam egy helyben állani. – Meg-engedjen az Úr, hogy ennek a' párnak boldogításában az Úrral osztozom, monda. Tsengetett. A' Secretárius azzal a' jelentéssel jött-bé, hogy a' Fejedelem Asszonynak tudtára van adva, hogy Erzsit haza eressze. Menjen, monda ez a' tisztelt Úr, hozza-el Erzsit, a' rendelések meg-vannak téve, 's az én áldásom késérje az Urat! – Forró könyvem kezére tseppent. Érzette ő betségnek a' tseppnek; 's el-váltunk. Erzsi meg-nem tudta magyarázni Szüléinek bé-lépését. Szép contrast volt azt nézni, hogy az ártatlanságnak belső érzésétől bátoríttatván karjait miként terjesztette Szülei eránt; – ezek pedig lelki esméretek vádja alatt előtte úgy állottak, mint egy Szent előtt, 's Lyányoknak tsókjait meg nem érdemlett kegyelem gyanánt nézték. Felém is közelgett Erzsi, de én elejét vettem köszönetésének, 's siettettem az el-menést.

Azonban Jászait titkon az Erzsi Szüléihez hívatam. Ezek nem tudták mit tsináljanak, 's az ablakba vonták magokat. Erzsi egy szegletben sírt. Én egy asztalkára támaszkodtam. Jászai bé-lép, meg-látja Erzsit, 's míg észre vettem, lábaimhoz vetette magát. Fizesse-meg az Isten! kiálta, 's nem szállhatott többet. Fel-akarom emelni, 's Erzsi ölembe dűl. Az Isten fizesse-meg ezerszer! monda sírva, sokszor egymás után. – Nem írhatok tovább. Szentebb ez a' scena, ez az érzés, mint-sem, hogy ki-mondhassa az ember. Ki-szöktem tőlök, 's egyenesen az Érsekhez mentem engedelemért, hogy még akkor nap' lakó-házokban meg-eskettethessenek. Szerentsém volt ezt is meg-nyerni tőlle, 's én voltam az, a' ki őket a' Pap elibe vezettem. De mihelyt az esketésnek vége volt, mindjárt el-szöktem megint, mert hólnap viradatkor indulok. Hogy hirtelen el-jöveletem balra ne magyarázzák, egy kártyára ezt írtam: Engedjete-meg sietésemnek. Nékem menni kell. A' mai nap ki-fogyhatatlan forrása légyen örömtöknek. Éljetek szerentsésen. Ehhez egy kis lakadalmi ajándékot tettem, 's nem mondhatom ki, millyen öröömöm volt rajta. Almos vagyok, de nem úgy mint egyébkor; ma bizonyosan jól alszom, mert már régen nem kóstoltam a' könnyű álom' édességét. Ó Édesem, be széppé teheti az ember az életét, ha tehetségét nyomorúlt társainak enyhítésekre terjeszti! – Aludj tsendesen Klárid' karjai közt, – én egy szép tselekedet' érzésében alszom-el.

ENDRÉDY – MAROSYHOZ.

Buda, Octobr. 8-dikán.

Oda minden reménységünk! Egy váratlan történet egészen fel-forgatta azt. A' mi szegény Bácsmegyeynk tegnapi szép tselekedetén annyira örült, olyan víg volt, hogy én tökéletes helyre állást reménytettem, 's ímé a' leg-szerentsétlenebb vége lett. Tegnap mint-egy tíz óra tájban Dorogra értünk, 's új lovakat hagyunk fogatni. A' Posta lovak kinn voltak, 's kéntelenek valánk le-szállani, míg a' mezőről meg-érkeznek. Bácsmegyey ezt a' várakozást nehezen szenyvedte, 's víg kedve egészen el-változott. Semmi sem tudta helyre hozni előbbeni kedvét, 's békételenkedve járt fel 's alá a' szobában. Tsak a' Posta-Mester két gyermekei neveltették-meg néha ártatlan együgyűségekkel. A' kisebbiknek gyermeki ostobaságán neveltünk éppen, midőn a' ház előtt, egy Posta lovas kotsi állott-meg: Én az ablakhoz szaladtam, 's – el-gondolhatod é mint ijedtem-el, midőn a' kotsiból Szent-Péteryt Feleségestül láttam ki-szállani. Nem tudtam mit tsináljak. Bácsmegyey azt tudakozta tőlem, ha nem esmérem é, ki-jött? 's abban a' pillantásban lépett-bé Szent-Pétery né Férjestül. Hirtelen öröm, meg-ütközés, 's ijed-ség szállott egyszerre képeinkre. Mantzi el-ijedt, 's vissza-akart térni; a' mi szegény Barátunk pedig meg nem mozdúlva ült székén. Annyira ki volt forgatva sarkából, hogy fel nem tudott kelni. Utóljára a' Szent-Pétery könnyei által el-lágyúlt, 's ő is sírt. Jer, édes Mantzim! monda Szent-Pétery, köszönd Bácsmegyeynek az én boldogságomat, – én nem köszönhetem. Köszönd néki, ő engemet alatsónyságomból fényességre hozott; – nálla nélkül nem vólnál enyím! – Bácsmegyey értette ennek erejét. Kémélj-meg, ah! kémélj-meg, monda; – eleget szenyvedtem, engedj tsendesen meg-halni. – Szent-Pétery el-ijedt hangjától, rá tekintett, 's látta a' nagy változást; nem az ép Ifjat többé, hanem a' bánat 's epedés' áldozatját látta benne; ki-száradva, el-fogyva egészen. – Elborzadt látásától. Az Istenért! Bácsmegyey, kiálta el-ijedve, mi bajod? Bácsmegyey le-ült, 's nem vette észre, hogy véle által-ellenben, ugyan abban a' gondolkodó situációban ül Mantzi is. Nem felele semmit. Lelke nem bírta nehéz terhe' súlyját.²¹ Mantzi sírni kezdett. Az ő sírása magához hozta Bácsmegyeyt. Széllyel-nézett, 's a' mint közel látta, el-felejtette magát, felé szaladt, 's által-ölelte. A' Szerelem erőt adott néki. Mantzi! monda, te sírsz? miattam sírsz? – Ó Mantzi, véremmel érdemlettem én azt! Köszönöm hogy sírsz! hadd öleljelek, hadd tsókoljalak-meg, hadd szorítsalak erre az éretted dobo-gó szívre! – Mantzi, mármost nem az a' mindenben el-sikló Leány, (mert hevét a' házasa-gi élet' gondjai nagy mértékben el-öltötták) – nyugtan feküdt karjai közt, míg végre a' meg-vetett Szerelem emlékezete ájulásba ejtette. Szent-Pétery magán kívül volt. Homályos sejdítését, hogy Bácsmegyey a' Feleségével szerelemben volt, most világos-ságra látta lépni. Nem állhatott tovább; kéntelen volt az ablakhoz támaszkodni; Szegény Felesége el-sáppadva dült-el a' Bácsmegyey karjai közt, mintha a' halálhoz közelgetett vólna. – Ő érzette hideg reszketését, 's sikóltott. Szent-Pétery nem volt a' szobában. Bácsmegyey térdre bukott előtte, 's úgy tartotta néki a' szagló vizet. Sokára magához tért. A' Bácsmegyey szeme örömmel tólt-meg, – de mikor a' Mantziéből könnyeket látott folyni, kedve a' leg-keservesebb bánattá változott. Mantzi! te sírsz? kérdé a' leg-

²¹ súllját.

hevesebb Szerelem' tekintetével 's hangjával, – sírsz? Tehát már ebben az életben el vagy töllem rabolva; de Mantzi, még egy, még egy más élet jó, – 's egy fel-ébredés nékem vissza-ád! – Sándor, a' Mantzi időssebb fia, a' ki egy-szerre vesztette-el minden kedvét, fel-állott a' szék' lábára, 's kis kezével törölgette Anyja könnyeit. Ez a' gyermeki szeretet egészen le-verte Bácsmegyeyt. – Érzette nyomorúsága' nagy voltát. Isten! így kiálta fel, milyen nyomorúltt vagyok én! 's új özön szakadt szemeiből. A' Mantzi ölébe hajtotta-le fejét, 's fúldokolva sírt. A' kotsis el-készült, 's meg-fújta a' kürtöt. Bácsmegyey! mondám, ideje, hogy menjünk. Merően nézett szemembe. Még tsorgottak könnyei. Mantzi keszkenőjébe rejtette ábrázatját. Ki-akarta azt²² venni kezéből, de én rátekin tettem, 's abban hagyta. Belém fogózott, mert lábai nem bírták. – Szent-Pétery! monda el-fojtódva, Szent-Pétery! tedd bódoggá Mantzit; attól függ életem. – Mantzi meg-hallotta azt, 's fel-eszmélkedett mint valami mély álomból. Bácsmegyey megint felé akart menni, de én erőssen tartottam, 's kértem, hogy kémélje-meg magát, 's menjünk. – Jól mondd, felele, édes Endrédym, menjünk. – Feléjek fordúlt, 's a' mint ki-sírtt szemeket meg-látta, az Égre nézett-fel. Úgy tetszett, mintha valamit akart volna mondani, de nem szólhatott. Én intettem néki, hogy menjünk. Még egyszer tekintett rájok, 's egy olyan expressióval, a' mellyet ki nem mondhatok, vett tőlök butst. Ezzel bé-fogta szemét, hogy semmit se láthasson, 's ki-jött a' szobából. – Én ki-beszéllhetetlen félelemben voltam, 's nem is ok nélkül. Az úton nem szólott semmit, noha egynehányszor szólottam hozzá; 's ábrázatja tsupa tűz volt. Későn értünk-bé Budára, hol nem a' maga házához, hanem a' vízi Városon a' Koronánál szállottunk-meg. Maga akarta ezt. – Mindjárt küldöttem a' Doctor után. Nem késett ugyan az, de Bácsmegyeyt, már a' leg-hevesebb phántásiákban találta. Irtózom mondani, édes Marosym! – annyira jutott, hogy kéntelenek voltunk meg-kötözni. A' Doctor újabbi vér-hányástól tartott. – Tekintsünk félre, Édesem! a' ki ezt nézheti, nem ember.

Most könnyebben érzi magát. Mihelyt magához jött, kért, hogy az egész dolgot néked adjam tudtadra. Kér általam, – egy Meg-ditsőült' hangjával mondta ezt, – hogy miatta ne bánkódj, az ő kínjai majd el-múlnak. Erről magam is bizonyossá tészlek. – Útnak ne indulj miatta, mert ha meg-lát, oda lessz. – Én minden nap tudósítlak, mint van.

ENDRÉDY – MAROSYHOZ.

Buda, Octob. 10-dikén.

Ma éjjel aludt, de keveset, és nagy hánykodással. Reggel igen tsendesen volt. Szíve még beteg korában is olyan érzékeny mint egyébkor. Le-hozatta a' Várból a' te képedet, és a' Feleségedét, 's az ágya elibe tétette. – Írd meg nekik, monda nékem, hogy most meg nem köszönhetem szereteteket; de lessz olyan idő, a' mellyben meg-köszönöm.

2. órákor dél-után.

Rendbe hozta mindenét; egyéb aránt pedig resignálva van egészen, 's tsendesen várja a' meg-gyógyúlást, vagy halált.

Octob. 11-dikén 2. órákor reggel.

Ma sokkal rosszabbúl van. Nem szóllhat, de szemei mindég teli vannak könnyel.

4. órákor.

Meg van minden, édes Marosym! A' mi kedves Bácsmegyeynk már nem él. A' leg-irtóztatóbb phantásiából tért magához. Egészen el-erőtelenedve, de vígan várta az halált. Azt tudakozta minek harangoznak? Valaki haldoklik! felele egyy bóldogtalan tseléd. Isten! kiálta, hát nékem mikor fognak? Édes Endrédym, monda, köszönts ezerszer Mantzit, az én Kedves Húgomat, – az Urát, – az Isten áldása légyen rajtok – – mindnyájatokon! – és az enyím! – 's a' halál álma tsendesen vitte-által az örökkévalóság' éjjelébe.

MAGYARÁZATJA AZ ESMÉRETLENEBB SZÓKNAK.

- Accompagnirozni, accompagnement*, olv. *akkompanyirozni, akkompányman*. Eggyik instrumentummal a' másikat késérni.
- Artista*, Frantziáúl; Né etül *Künstler*; Igy neveztetnek azok, a' kik Poézist, Muzsikát, vagy Festést gyakorlanak.
- Assemblée* olv. *asszamlé*; estvéli eggyüvé-gyűlések.
- Atmosphaera*; gőzölgésből támadtt felhő.
- Belletrista*; Gyönyörködtető munkák Irója.
- Capriol*; eggy rendes fel, vagy oldalra ugrás.
- Character*; mint-eggy hívatalbéli tekintet.
- Chéne* olv. *sén*, frantziáúl lántz. Tántz-nevezet.
- Chorál*. Templomi muzsika.
- Concert*; azok az estvéli öszve-gyűlekezések, mellyeken muzsika tartatik.
- Contrast*, szembe tűnő különbség.
- Cosmopolíta*; Világ-lakosa.
- Delicatesse*, az a' nemes szemérem, midőn valaki készebb valamit el-tűrni, mint-sem hogy mást háborgasson.
- Datail* olvasd *detajl*; veleje a' dolognak.
- Dilettant*; Festésben, Muzsikában, Poezésban gyönyörködő, és azt valamennyire gyakorló.
- Elasticitás*, dagasztó, élesztő, vissza-rugó erő.
- Elysium*; Örök tavasszal virágzó mezeje a' bődögságnak a' Poéták Religiójok szerint.
- Episóda*; félre-tsapás; midőn valaki az egyenes útból ki-tér.
- Epopoea*; Vitézi ének, mint a' Homérus Iliásza és Odüsseája; Virgilius Aeneisse.
- Engogirozva*, olvasd *angazsírozva*; előre le-kötelezve az ígélet által a' tántzra.
- Fortepiano, Clavier, Flügel*, orgona forma; – *flautravers* (olvasd *flotraver*) és *Oboa* pedig síp és furulya nemű instrumentumok.
- Harmonia*; eggyüvé váltt kedves zengés.
- Horizon*; az a' messziség, a' meddig szemem el-láthat.
- Indiscretio*; vissza-élés a' más jószágával.
- Interessál*, illet, érdekel, gyönyörködtet, magához vonsz; néha: közöm van hozzá.
- Kauffmann Angelica*. Eggy életben lévő nevezetes Festő. Ki-beszéllhetetlen lágyság van minden munkában, 's még Vitézi is olly szelídek, olly gyávák, mint a' bátoratlan Leányok. A' Bétsi Bellvedére két igen szép munkáját bírja, mellyért 900 aranyat vett.
- Matróz*; tengeri-hajós.
- Marionette*; dróton rángatott báb.
- Model*; az a' forma, a' miben valami öntetik.
- Melpomene sarus játéka*; Tragoedia.
- Negligée* olv. *Neglizé*; pongyolaság, piperétlenség.

Originál; az a munka, a mely le-másoltatik; *Cópia* az *Originál* szerint másolt kép.

Passage, olv. *passzázse* frantziáúl, szakassza valamely muzsikai darabnak.

Piáno, gyengédeden; – *forte* harsogva.

Pult, az a támaszték, a mire a *partitúrák*, vagy *kóták* tételnek.

Raffinírozni; qualificálni, kényesebb ízlésre szoktatni.

Román; költött história.

Rondeau olv. *rondó*; karika. Tántz-nevzet.

Rúbens Péter Pál. Holland Festő, 's Követje a' Respublicának. Munkái nagy tűzzel, nagy mérészséggel vannak festve, mellyet sok darabjaiban etsétjének bátor rántogatásai, 's a' színeknek egymásba nem-mosott mázolásá alkalmasint mutat. A' Bétsi Bellvederben sok szép darabjai vannak, mellyek közt leg-nevezetesebb az a' két Tábla, melly oda az Antverpiai Jészuita Szent Ferentz űzi az örödögöket. Tompa annak minden érzékenysége a' ki abban a' Rúbens bátor nagy Lelkét nem látja, ha soha sem vólt is Festő Akademiában; azt a' nagy Lelket, a' melly Iliásokat ír, 's tsatákat ver.

Scena; eset; látása valaminek.

Situatió, helyheztetés, fekvés.

Spanyol Donna; Spanyol Fő-Asszonyság.

Skláv; lántzra vertt fogoly.

Sonnet; Ódaforma dal.

Solo olv. *szóló*; midőn tsak egy muzsika, – *Tutti*, midőn mindenik szól.

Sinfónia; *Andante*; *Adagio* olv. *Menetto*, muzsikai darabok' nevezetei. *Staféta* különös levéllel küldött siető Posta.

Sujet, olvasd *Szuzset*; frantziáúl téssen subjectumot. Jelenti a' festés tárgyát.

Tábla; az, a' mire valami festetik. Így nevezte azt már a' Görög Kébesz is Pínáxnak.

Theatrum, az az épület a' mellyben Comoediák játszhatnak; Lozse pedig folyosói rendben lévő ülés.

Tour olv. *túr*; el-fordulás a' tántzban.

Textus; a' muzsika mellett éneklendő vers.

Vocale, éneki muzsika.

4.

H A M L E T

S Z O M O R Ú J Á T É K.

VI. FEL-VONÁSBAN.

SHAKESPEARE MUNKÁJA.

úgy a' mint az, a' mi Játszó-színeinkre
léphet.

PRÓNAYHOZ,
CSANÁD VÁRMEGYE
FŐ – IS P Á N J Á H O Z,
KIRÁLYI BELSŐ TITKOK
TANÁTSOSÁHOZ.

Édes álmom é vagy Valóság a' mit látok? – Budának útszáin nem az az el-asszonyosodott, el-puhúltt Nép tolong, mellyet még tavaly nap-paizsok alatt, le-vontt süvegekkel, feltornyzott hajjal, tarka strimfliben láttam sétálgatni; Hazám' Anya-városában nem hallom többé úgy, mint ez előtt még kevéssel, tsak annak a' Nemzetnek mormogását, a' melly eránt Hamilcari idegenséget ígyekeztek belénk önteni hanyatlásunkat előrelátott Atyáink: – ímé közelítő ló-kopogást hallok, a' lobogó kalpag, a' sугár kóltsag-toll, az idegen szabású hosszas tóga helyjett fel-öltött katonás sagum, a' tsillámló széles kard, 's tarsolyain vissza-nyert Koronánk' képe vagy az őr-bagoly, a' tárogató síp' keserves emlékezetű hangja, a' kard-tsörtetés, az ágaskodó lovak' nyerítése Hazámnak kegyelmes Istenségei! mi ez illy hirtelen? illy véletlenül? – Látom, látom kijózanodunk részegültségünkből, 's érzük hogy az az aqua tofana, mellyel némelly bóldogtalan udvari Tanátsos még el-felejtethetlen kegyességű Asszonyunk II-dik MÁRIA uralkodása alatt itatott, azt a' tüzet, a' mellyet ők veszedelmesnek tartottak, és a' mellyel mi, – mi, eggy maroknyi Nép! – MARIÁNAK igazgatására ajánlt Hazánkat és egész Atyai örökségét annyi hatalmas Ellenkezők' kezébe Európának bámulására ki-ragadtuk, el-nem ólthatta; Látom, hogy Hazánkban sok viszontagságaink után végre fel-találtuk Hazánkat; hogy olly szemtelenül már nem patzkázik rajtunk gazdákon az a' bitang jövevény, kit a' Duna salakos tajtékjával hányt-ki partjainkra, és a' ki most balgatag bosszúságában igasságos örömköng gyúladozásait – (kitsoda az, a' ki örökös fogságra kárhoztattván, ha a' fel-szabadító kegyelem-levéel el-érkezik, Munkátsnak foglyukaiból lassú tsendes lépéssel másszon-elő?) – vadságnak nevezi. Imé Férjfiaink 's Asszonyaink el-hányták a' költsönözött öltözetet; el-állottak a' káros idegen szokásoktól; most már, nem úgy mint ez-előtt kevéssel, gyöngyörködve beszéllnek azon a' Nyelven, a' mellyen Etele és Etelka beszélt, 's nemes el-pirúlással vallják-meg, hogy meg-tsalódtak, midőn meg-romlott ízlések ennél a' kedves hangzásúnál szebbnek tartotta azt a' dörögő zordon Nyelvet, a' melly semmire sem alkalmatossabb a' despotai hideg parantsolásnál.

Ó ne háborítsa-fel senki bóldog el-ragadtatásomat hideg fagyos okoskodásaival; engedjen szabad folyamatot bóldog örvendezésemnek, 's gyúlassza példám után szívét annak érzésére, a' mit szívem érez! Tudom én, hogy a' FORGÁCS MIKLÓSOK és TELEKY JÓZSEFEK tántoríthatatlan Hazafiak voltak még akkor is, midőn rajtok Európai ruhát láttunk; tudom, hogy BALOG és SZILY bajusz nélkül sem szóllhatnak meg-rettenhetetlenebbül, mint ha orrok alól fél réfnyre nyúlna-le a' szint-úgy Magyar, mint Spanyol, Német és Belga 's Anglus bajusz; tudom, hogy ezek a' külső jelenségek

nem tsalhatatlan jelei annak, a' mit mutatnak: de ki ne fakadozzon öröm-sikoltózásra, midőn el-rontsoltt, el-taposott Nemzetünk ismét fel-emeli a' porból fejét, és visszavévén Nyelvét, ruháját és szokásait, az lesz, a' mik ditső Eleink voltak; az lesz, a' miről ez-előtt fél-esztendővel a' gyenge hit álmodni sem bátorkodott; egy szabad Nemzet, – egy tulajdon törvényeivel, nyelvvvel, ruhával bíró Nemzet, – egy olly Nemzet mellynek minden tagja fegyvert viselni született, és kész¹ óltalmazója Hazájának és Királyjának.

Győztünk! 's most látjuk, hogy, ha bár a' borongós időkben rettegésünk nem vala is gyáva el-tsüggedés, tsak-ugyan haszontalan kérésekkel terheltük az Egeket, midőn azon esedeztünk, minek-előtte a' mérték meg-tölt, hogy szűnjenek-meg tsapkodni. Javunkra vált meg-aláztatásunk. A' ki-állott veszedelmek tanítottak-meg bennünket hogy az Egyenletlenség, Versengés, a' külföldi Asszonyok, öltözet és szokás, a' Spartai mértékletességtől – miért Spártai? nem szint olly igasságosan é Magyar, mint Spártai? – a' Magyar mértékletességtől való el-távozás olly közelynre ragadta végső el-pusztulásához Hazánkat, hogy még Neve el-törlésétől-is méltán rettegetett. Ezek a' szomorú emlékezetű idők tanítottak-meg bennünket arra, hogy Nyelvünk megtartása 's el-terjesztése nélkül Hazánkban is mindég idegenek leszünk, és a' Nemzet nem különös Nemzet hanem tsak Colonia lesz; sőt egyedül ezeknek köszönhetjük azt, hogy Hazai Litteraturánk a' Német Nyelv terjesztgetése által vetélkedésre ingereltetvén, kevés idő alatt segítség nélkül is arra a' magasságra lépett, a' mellyre különben fél-század kívántatott volna.

Most, – most midőn ezeket önnön veszedelmünk által tanúltuk-meg; – most midőn a' hazafiúi hűség lelke mindenfelé fú; – midőn minden kész azt, a' mit Hazánk' javára valónak esmér, önnön könnyebbsége fel-áldozásaival is tellyesíteni; – midőn Títusunk' koronázására 's boldogságunk fel-állítására az Ország Nagyjai Budán öszve-gyülekezve lesznek; – most kezd bennem újra éledni az a' remény, hogy Nyelvünket, Bihar és még egynehány Vármegyéknek bölts példájok szerént, köz dolgaink folytatására fordítjuk; – és közelebből az, hogy az Ország Gyűlése alatt Melpomenének és Thaliának Magyar Templomot szentelünk. Mi gátolhatná-meg azt egyéb, hanemha ismét valamelly felelet azt adná, hogy a' Magyar Nyelv nem Játszó színre való; egy olly felelet, melly nem meg-tzáfólast, hanem egy szomorú néma sóhajtást érdemel. – Egy Cardinalis 's Primas Hertzeg BATHYÁNY, a' ki Nyelvünket olly különösen kedvelli, és hazafiúi Iróinkat 's igyekezeteinket kegyesen boldogítja; – az ESZTERHÁZYAK, GRASSAL-KOVITSOK, CSÁKYAK, a' kik eddig a' Szépnek philosophusi érzése által ösztönöztetvén, mivel Magyar darabjaink nem voltak, Német Játszókat vettek védelmek alá; és – nevezek é még többeket is? két gazdag és a' tudományokat annyira betsülő Özvegy, ZICHYNÉ 's Generalis BELEZNAYNÉ, egy ORCZY és PODMANICZKY készek lesznek mindent tenni. Lesznek Játszók, tsak olly Hazafiak légyenek, a' kik ezt az igyekezetet ne tsak erszénnyel, hanem le-ereszkedésekkel, 's javallásokkal is, élesszék. És, ha a' Laudon-Sophocles, tölgy-fa ággal fel-koszorúzva, nem tartotta alatsónyságnak Színre lépni és a' Nép előtt játszani: nem kevélykedhetne é a' Maradék előtt az a' Magyar Szép, a' ki Opheliát játszaná, hogy a' mostani köz vélekedés el-törlésére mint-

¹ kész

ha a' Színre lépni ellenkezne az illendőséggel, és még inkább hazafiúi érzésből új példát tenni ő mert? – nem é az az Ifjú, a' ki Hamletet játszván másokat is el-ragadna példájára, és Nyelvünknek kedvességét, hathatóságát, édes hangzását mind Magyarainkkal, mind a' külföldi Nézőkkel, és – ki tudja ha nem é? – Fejedelmünkkel is éreztette?

PÉT'ZELI most adá-ki Alzirt, Meropét és Tancrédet; GÖBÖL készen Brútussal és Caesarral; VITÉZ Clavigóval; FEHÉR majd Britannicust ad; Zayrt, Czídet és egyéb versekben írt darabokat prósára által önteni, valamint a' ZECHENTER darabjait is eredeti bűneiből ki-mosdatni nem volna nehéz. Én pedig Néked, tiszteltt nagy Hazafi! Nyelvünknek mind indúlatos, mind igen érzékeny betsülője! Hamletet nyújtom-bé, utána küldvén nem sokára Stellát Göthéből, Missz Szára Szampszont és Emilia Galottit Lesszingből, Medeát Gotter, és a' Shakespear Machbethjét Bürger után. – Esmered forró háládatos tiszteletemet; és hogy érezd, melly szent érzések közt tészem Tenéked ezt az ajándékot, képzeld-el, hogy bé-nyújtó Levelemet Koronánk őrizete után azon szobában írom, mellyben ezt a' szolgálatot, mint Abaújvár-megyének erre ide küldött tagja, először ma, sőt éppen most, tevém. – Budán, a' Királyi lak-helyben, Iker Hava 22-dikén, 1790.

KAZINCZY.

Személyjei a' Játéknak.

A' DÁN KIRÁLY.

A' KIRÁLYNÉ, Hamletnek Anyja.

HAMLET, fija a' Királynénak és a' meg-hóltt Királynak, az új Király Testvérének.

A' MEG-HÓLT T KIRÁLY LELKE.

OLDENHOLM, Belső-Tanátsos.

OPHELIA, Oldenholmnak Leányja.

LAERTES, Oldenholmnak fija.

GÜLDENSTERN, Udvarnok.

GUSZTÁV,

BERNFIELD

ELLRICH,

FRENZOW,

COMOEDIÁSOK.

UDVARI KOMORNYÍKOK.

ŐR-ÁLLÓ KATONASÁG.

Test-őrzők.

A' Játék-piatz Helsingörben vagy on, Dán Országnek Anya-városában.

H A M L E T

Dániai Király-fi.

ELSŐ FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

(Éjjeli setéttség. A' Királyi Palota' grádits-alja.)

FRENZOW őrt-áll; és ELLRICH.

FRENZOW.

Ki vagy? – Adj hát szót! – Állj-meg 's felelj, ki vagy?

ELLRICH. Sokáig éljen a' Király.*)

FRENZOW. Te vagy, Ellrich?

ELLRICH. Én vagyok.

FRENZOW. Ugyan pontban jössz.

ELLRICH. Tsak most ütötte-el a' tizenkettőt.

FRENZOW. Köszönöm, hogy nem késtél; olly kemény a' hideg, hogy egészen megmeredtem belé.

ELLRICH. Tsendes őrod vólt.

FRENZOW. Eggy egér sem motszant-meg.

ELLRICH. Hála Istennek! Ha valahol öszve-akadsz Gusztávval meg' Bernfielddel, monddad nékik, hogy várom, siessenek!

MÁSODIK KI-JÖVETEL

GUSZTÁV, BERNFIELD, és az előbbieik.

FRENZOW.

Nékem úgy tetszik, az ő kopogásokat hallom. – Már itt vannak! – Hé! állj-meg, szólj, ki vagy?

GUSZTÁV. Hazafi.

BERNFIELD. 'S híve a' Dánia Királyjának.

FRENZOW. Én mégyek. Jó éjtszakát!

BERNFIELD. Isten hírével, jó Legény! – Ki állott a' helyjedre?

FRENZOW. Engem Ellrich váltott-fel. – Jó éjtszakát. (Megyen.)

*) Ez vala az a' titkos szó, a' mellyről az őrt-állók az el-menőket meg-esmérhették; a' Symbolum.

HARMADIK KI-JÖVETEL.
GUSZTÁV, BERNFIELD, ELLRICH.

BERNFIELD.

Ellrich!

ELLRICH. Te vagy az, Gusztáv.

GUSZTÁV. Én jó Legény.

BERNFIELD. Hát? láttad é megint az éjjel?

ELLRICH. Az éjjel semmit sem láttam.

BERNFIELD. Gusztáv azt mondja, hogy ez csak káprázolat, 's nem akarja hinni, hogy valóságosan fel-jár az a' lélek, a' mellyet mi már két ízben láttunk. Azért kértem, töltsé velünk az éjtszakát, hogy ha a' késértet az éjjel megint meg-jelen, engedjen igazságot szemeinknek, 's szólljon vele, ha kedve tartja.

GUSZTÁV. Jó, jó; meg-látjátok, meg nem jelen.

ELLRICH. Az el-múltt éjjel mikor éppen egyet ütött a' harang, én meg Bernfield ...

BERNFIELD. Ha – nézd csak, nézd – imhol jó.

NEGYEDIK KI-JÖVETEL.
A' KÉSÉRTET, az előbbiek.

ELLRICH.

Egészen úgy mint tegnap! – mintha maga állana előttem az idvezültt Király.

BERNFIELD. Gusztáv, te tanúltt ember vagy, beszélj² vele.

ELLRICH. Nem egészen olyan é mint a' meg-hóltt Király? – Nézd-meg jól, Gusztáv!

GUSZTÁV. Egészen olyan, szintén borzadok bámulásomban.

BERNFIELD. Szóllítsd-meg, Gusztáv.

GUSZTÁV. ----- Ki vagy te, a' ki ez éjjeli órában azt a' tiszteltt vitézi képet mered magadra venni, a' mellyben ez-előtt kevéssel Dániának³ hatalmas Ura járt? – Szóllj! kénszerítelek az Egekre, szóllj!

BERNFIELD. Bosszankodik.

ELLRICH. Meg-fordúl – mégyen.

GUSZTÁV. *(utánna lép 's kiált)* Kénszerítelek az Egekre! állj-meg, szóllj.

(A' késértet el-tűnik)

² készülj

³ Dániának

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL.
GUSZTÁV, ELLRICH, BERNFIELD.

BERNFIELD.

Gusztáv, szólj most, mit mondassz ezekere? mi lelt, hogy reszketsz, és egészen elhalványodtál? – Tuspa káprázolat é hát? – Szólj!

GUSZTÁV. Él az Isten, hogy ezt el nem hinném, ha kéntelen nem volnék önnön szemeim bizonyosságának hitelt adni.

BERNFIELD. Nem olyan é mint a' meg-hóltt Király?

GUSZTÁV. Mintha elevenen állott volna előttem. Az a' pántzél volt meljén, mellyet akkor viselt, mikor Norvégiának negédes Fejedelmét meg-verte; úgy rántzolta-öszve szemöldökét, mint mikor mérges viadaljában a' Lengyel Hertzeget szánkástúl együtt repítette a' jégre.

BERNFIELD. Vitézi lépésekkel ment-el már két ízben éjfélt strázsánk előtt.

GUSZTÁV. Mit tartsak e' tsudállatos fenjárásról nem tudom: de tsak nem hihetem, hogy Hazánkban rend kívül való változásokat ne jövendöljön.

ELLRICH. A' bizony meg-lehet, hogy ez a' rémítő Lélek a' Király képében és hadi köntösben azért járkal strázsánk előtt.

GUSZTÁV. Olyan történet ez, a' mellynek nehéz ki találni igaz okát. Romának legfényesebb idő-szakaszában kevással a' nagy Julius halála előtt meg-nyíltak a' sírok; a' lepedős halottak ordítva sikóltottak az utzákon, a' tsillagok tüzes farkakat eresztettek magok után, véres harmat hullott az égről, a' Nap meg-setétedett, mintha az utolsó ítélet napja viradt volna fel. Illyen irtóztató történetek jelentek-meg égen földön ennek a' nagy hatalomnak utolsó veszedelmét előre jelengetni.

HATODIK KI-JÖVETEL.
A' LÉLEK, és az előbbieik.

ELLRICH.

Hallgass! ládd ehen jó. El-állom az útját, ha öszve-perzsel is. – Állj-meg, káprázolat! (A' Lélek felé nyújtja karját) Ha egy értelmes hangot tudsz adni, kérlek, szóllalj-meg. Ha valamit tsinálhatok, a' mi néked könnyebbedést, nyúgodalmat, nékem egy jó-tselekedet' érdemét szerezheti, kérlek szóllalj-meg. Ha Országodnak kövekező veszedelme előtted tudva van, 's azt a' te ki-jelentésed által el-lehet háritani, szóllalj-meg; – vagy ha valaha ki-tsikartt kintseket rejtettél a' föld gyomrába, mellyek miatt most fel 's alá bolyongsz, add tudtomra! Állj-meg és szólj. Kapd-meg Bernfield!

BERNFIELD. Rá tsapjak é a' dsídámmal?

GUSZTÁV. Tsapj rá, ha meg-nem áll.

(A' Lélek el-tűnik.)

HETEDIK KI-JÖVETEL.
GUSZTÁV, BERNFIELD, ELLRICH.

BERNFIELD (*el-rettenve.*)

Meg-bántjuk azt a' felséges képet, a' mellybe öltözött, ha erőszakkal fenyegetjük.

ELLRICH. Már egyszer meg-akart vólt szóllamlani.

GUSZTÁV. De mindjárt meg-bánta azt, 's úgy rezzent-meg, mint az a' gonosz-tevő, a' kit midőn tselekedetéért gyanúba vesznek, lelki esmérete furdalja. – – – Nézzétek, már virradni kezd; menjünk-el innen, 's ha jónak gondoljátok, beszéljük-el az ifjú Hamletnek mit láttunk, a' fejemet is fel-teszem rá, hogy ez a' Lélek, ha erántunk néma is, ő vele szóllani fog. Rá állatok é hogy néki ezt tudtára adjuk.

BERNFIELD. Arra bennünket mind a' hűség, mind a' barátság kötelez. Reggel ki-tanulhatjuk hol-lehet véle leg-alkalmasabban szóllani. (*El-mennek*)

NYÓLTZADIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, HAMLET, OLDENHOLM, LAERTES,
egynehány Udvarnokok, és a' Strázsa.

A' KIRÁLY.

Új ugyan még az emlékezete a' Hamlet kedves Bátyám halálának, 's illő is vólna, hogy szíveinket miatta mélj bánatba merítsük, 's egész Országom' színe közönséges gyászba öltözzön; de az okosságának győzni kellett a' természet ösztönén, hogy az ő ki múlásán támadott méltó fájdalom súlya alatt magunkról el-ne felejtkezzem. Én tehát a' hajdani Ángyomat, Együtt-Igazgatóját ennek a' hadakozó Nemzetnek, Hitvesemnek választottam, noha szomorkodó örömmel. Egyik szemem lakadalmi örvendezéstől villog, a' másik tele van temetési köny-tseppekkel; egy mértékben van bánatom és örömöm. Nem is mulattuk-el Oldenholm, a' te böltességedet tanátskozásra vonni, 's meg-valljuk illő köszönettel, hogy te minket ezen fel-tételben előre-látó tanátsoddal önként és egész készséggel gyámolítottál. Te Laertes valami esedezést említesz. Miből áll kívánságod? Szóllj 's be látod tellyesítve; mert te semmit-sem kérhetsz Királyodtól, a' mit örömmel ne adjon-meg. Mit kívánhatnál olyat Laertes, a' mibe én gyönyörködve meg ne egyezzek, még minek előtte előmbe terjeszted? Nem szükségesebb a' fő a' szívnek, sem a' szájnak a' kéz szolgálatja, mint a' te Atyád a' Dániai Thronusnak. Miből áll kívánságod Laertes?

LAERTES. Felséges Uram! a' te engedelmedtől függ, hogy Frantzia Országba visszatérhessek. Önként jöttem ugyan ide, hogy koronáztatásod' innepén hűségemet bizonyítsam; de minek utánna végbe vittem kötelességemet, meg-vallom, minden gondolatom, minden kívánságom Frantzia Ország felé fordul, 's Felségednek Királyi engedelméért esedezem.

A' KIRÁLY. Van engedelmed rá az Atyádtól? – Mit mond erre Oldenholm?

OLDENHOLM. Felséges Uram, meg nem szűnő esdeklései által ki-tsikarta engedelmemet; kérlek én is, engedd-meg, hadd térjen-vissza.

A' KIRÁLY. Indulj szerentsés órában, Laërtes, 's fordítsd távol-létedet tetszésedre, 's ditséretes tzelodra. (*Laërtes meg-hajtja magát, bútsút veszen, 's el-megyén*) Hát te Hamlet Ötsém, édes Fiam!

HAMLET. (*magában*) Több mint Ötséd, 's kevesebb mint Fiad!

A' KIRÁLY. Honnan van az, hogy feletted mindég borúlatok vannak?

HAMLET. Nem Felséges Uram! sőt inkább mindég égető verőfényen állok.

A' KIRÁLYNÉ. Kedves Hamlet, tedd-le valaha ezt az éjjeli színt, 's mutass víg kedvet, mint egy örvendező Dánnak illik. Ne járj mindég földre szegzett fővel, mintha el-felejthetetlen emlékezetű Atyádat a' porban keresnéd. Tudod, hogy a' halál mindnyájunkkal köz.

HAMLET. Az Felséges Asszonyom, az! – Köz mindnyájunkkal!

A' KIRÁLYNÉ. Ha az, Fiam! miért látszik ez előtted olyan különösnek?

HAMLET. Látszik? – nem, ez nékem nem látszik különösnek, ez valóban az! Nem maga az, ez a' fekete öltözet édes Anyám, nem az Udvari gyásznak szokásba vett setét színe, nem az erőltetett sóhajtozás szélből álló süssanása, nem szemeim meg-szakadni nem-tudó folyamatja, nem ez a' bánatos ábrázat, sem valami más egyéb külső jele a' szomorkodásnak az, a' mi szívem' igaz kesergését festi. Ez mind olyan dolog, a' mi *látszhatik*, mert ezeket erőlködve belső bánat nélkül is lehet színlelni: de az, a' mit én igazán érzek, felyül-múl minden erőlködhetést; az a' többi tsak borítékja, tsak piperéje a' kesergésnek.

A' KIRÁLY. Az Hamlet, hogy te meg-hólt Atyád után ennyire keseregsz, ditséretes jele jó szívednek; de jusson eszedbe, hogy az Atyádnak is meg-hólt valaha az Atyja, és annak is az övé. Az életben maradtoknak kötelessége az, hogy az Atyja halálán mértékkel és ideig keseregjen; de vég nélkül bánkódni vétkes makactság, Asszonyi el-tsüggedés, 's mennyei végezések ellen való zugolódás; jele egy békételenkedő szívnek, egy nyughatatlan gyáva Léleknek. Kérlek tehát, vesd ezt a' haszontalan bánatot sírjába, 's nézz úgy engemet mint Atyádat; mert akarom hogy tudja a' világ, hogy te leg-közelebb állassz uralkodó székünkhöz, és hogy a' szeretet, a' mellyel a' leg-jobb Atya viseltetik gyermeke eránt, nem lehet nagyobb, mint az, a' mellyel én erántad vagyok. Hogy te a' Wittembergi Oskolába vissza-térj, az egyenesen ellenkezik akaratumkkal; kérlek tehát, tégy-le erről a' szándékról, maradj ezek előtt a' tégedet szerető szemek előtt, mint első Udvarim, Ötsém, Fiam!

A' KIRÁLYNÉ. Ne hagyj az Anyádat előtted haszontalan kérni, Hamlet! kérlek maradj itt.

HAMLET. Engedek parantsolatodnak Anyám egész erőlködéssel.

A' KIRÁLY. Légy annyi az egész Dániában mint én. – Jer Királyné, ez az engedelmeskedő válasza Hamletnek olyan kedves előtttem, hogy ennek a' napnak örömmek innepévé kell válni. – Jertek! –

(*El mennek.*)

KILENTZEDIK KI-JÖVETEL.

HAMLET *magában.*

Ó hogy ez a kemény – igen is kemény hús el-lágyúlhatna, el-olvadhatna, 's könnyekké tsepeghetne! vagy maga az Irgalmazó ne szegzette volna öldöklő mennykővét az önnön gyilkosság ellen! – Isten! Isten! milyen haszontalan, hijába való, únalmas, ízetlen minden öröme ennek az életnek! Mint undorodom előle! Gyomlálatlan kert ez, hol minden mag fel-vonakodik, 's dudvát, kórót terem. Hogy ennyire kelle jutni? Tsak két hólnapja, hogy oda van! Nem, még annyi sints, még két hólnapja. – Egy olyan jó Király – ehhez az újhoz képest mint Apolló egy Szatyrushoz – a' ki az Anyámat annyira szerette, hogy még a' tsipő szellőtskének sem vólt szabad rá fújni. – Mennyei Hatalmasságok! miért hord mindent elimbe igen-is-hív emlékezetem, – 's mint függött rajta az Anyám, mintha szerelme tartotta volna benne a' lelket! – 's még is egy hólnap alatt . . . ki kell vernem fejemből, nem gondolkozom, nem gondolkozhatom rólla. – – Állhatatlanság, a' te neved Asszony! Egy rövid hólnap! Mint – – ő – ő, ő! az Anyám! – (Egek, egy oktalan állat is tovább kesergett volna) az Atyám' Testvéréhez mégyen – az Atyám Testvéréhez! Egy hólnap múlva, még minekelőtte az a' tzipők meg-kopott, a' melly temetésekor vólt lábain! minekelőtte még képmutató könnyeinek sósságától el-ázott szemei meg-szüntek vesztetni verességeket! – Illyen sietve szaladt vértmotskoló nyoszolyájába! – – Nem! ebből nem lesz soha jó, nem lehet jó. De – hasadj-meg nyomorúlt szív, mert hallgatnom kell.

TIZEDIK KI-JÖVETEL.

HAMLET, GUSZTÁV, BERNFIELD, ELLLRICH.

GUSZTÁV.

Idvezz légy, Hertzeg!

HAMLET. Örülök rajta, hogy kedves állapotban láthatlak. – Te Gusztáv vagy, ha jól emlékezem?

GUSZTÁV. Én Gusztáv vagyok, kegyelmes Hertzeg! örökös hív szolgád.

HAMLET. Édes jó barátom! ez a' név jelenti-ki azt a' szövetséget, a' mellyben véled állani fogok – – 's mi hoz téged ide Wittenbergről, Gusztáv? – Ez úgy é Bernfield?

BERNFIELD. A' vagyok, kegyelmes Uram!

HAMLET. Örülök rajta hogy láthatlak. – De igazán, Gusztáv, mi hoz téged ide Wittenbergről?

GUSZTÁV. A' kószálás, Oskola-kerülés, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Azt nem akarnám ellenségetek' szájából hallani; de ti se kényszeríttétek fületem tanújává lenni egy ilyen vádotoknak. Én esmerlek benneteket, nem hibátok néktek a' korhelység. Mit kerestek igazán Helsingörben?

GUSZTÁV. Kegyelmes Hertzeg, mi az Atyád' temetésére jöttünk ide.

HAMLET. Kérlek, Pajtás! ne tsúfolódj; inkább hiszem az Anyám lakadalmára.

GUSZTÁV. Igazán szóllván, Hertzeg, nem soká haladt a' temetés után.

HAMLET. A' mind a' takarékoság miatt esett, édes Gusztávom – hogy a' torról elmaradtt petsenyét a' lakadalom napján hidegen fel-adhassák. O Gusztáv! inkább

kivántam volna a' leg-mérgesebb ellenséggel az égben össze-akadni, mint ezt a' napot el-érni. Az atyám – úgy tetszik mintha látnám magam előtt. –

GUSZTÁV. (*bírtelen*) Hol, Hertzeg?

HAMLET. A' Lelkem szemeivel, Gusztáv!

GUSZTÁV. Egyszer láttam, személyes fejedelem volt.

HAMLET. Mondd inkább: Férjfi volt, minden tekintetben férjfi, nem látok én soha hozzá hasonlót.

GUSZTÁV⁴. Kegyelmes Hertzeg, nekem úgy tetszik, mintha őtet az el-múlt éjjel láttam volna.

HAMLET. Láttad? – Kit láttál?

GUSZTÁV. A' Királyt, az Atyádat!

HAMLET. A' Királyt, az Atyámat?

GUSZTÁV. Mérsékeld addig tsudálkozásodat, 's figyelmezz beszédemre, míg e' két hiteles Tanúnak jelenlétében az egész történetet el-beszéllem.

HAMLET. Az Istenre kérek, beszélld-elő.

GUSZTÁV. Két éjszaka egymás után ez a' két Hadnagy, Bernfield és Ellrich, az éjjeli strázsán így járt. Eggy kép, a' melly fejétől fogva talpig, izról izre, egészen olyan volt mint az Atyád, fegyveresen meg-jelen előttök, 's mellettek bátor lassú lépésekkel el-megyén. Háromszor ment-el bámúló szemek előtt, 's kezében volt Királyi páltájja; ők a' nagy el-rémülés miatt meg-nem mozdulva állottak, 's nem merték meg-szóllítani. El-beszéllték ezt előttem, 's rá vettek, hogy az el-múltt éjszaka menjek együtt vélek strázsára, 's ott, akkor tájban a' mint ők, ugyan azt láttam a' mit előttem beszéllettek. Rá esmertem az Atyádra; ez a' két kéz nem hasonlóbb egymáshoz.

HAMLET. 'S hol esett az?

GUSZTÁV. A' grádits allján a' bástya felé.

HAMLET. Nem szóllottatok hozzá?

GUSZTÁV. Én szóllottam, kegyelmes Hertzeg, de nem felelt; tsak egyszer tetszett úgy, mintha fejével intett 's szóllani akart volna, de abban a' szempillantásban reszketve tünt-el előlünk.

HAMLET. Ez tsudálatos történet!

GUSZTÁV. Olyan tökéletes igazság, mint az, hogy előttd állok! 's mi kötelességnek esmertük azt néked tudodra adni.

HAMLET. Barátim kéntelen vagyok meg-vallani, hogy nem tudom mit gondoljak felelőle. (*Bernfieldhez és Ellrichhez fordul*) Ti vóltatok az éjjel strázsán?

BERNFIELD és ELLRICH. Igen-is, Hertzeg!

HAMLET. Fegyverben vólt, azt mondjátok?

BERNFIELD és ELLRICH. Fegyverben, kegyelmes Uram! fejétől fogva talpig.

HAMLET. Úgy hát nem láthattatok ábrázatját?

GUSZTÁV. Láttuk, kegyelmes Hertzeg! mert a' sisak eleje fel vólt vonva.

HAMLET. Tsendes vólt é?

GUSZTÁV. Inkább szomorkodást mutatott, mint haragot.

HAMLET. 'S nézett é szemetekbe?

⁴ GUSTÁV

GUSZTÁV. Igen merően.

HAMLET. Bár véletek lettem volna.

GUSZTÁV. Te színt úgy rettegtél volna előtte, mint mi.

HAMLET. Azt gondolom. Sokáig múltott?

GUSZTÁV. A' meddig nem-szaporázva mintegy százat olvashatni.

HAMLET. Én véletek megyek az éjjel strázsára; talám megint elő-jön.

GUSZTÁV. Abban mernék fogadni, hogy el-nem marad.

HAMLET. Ha az Atyám tisztelt képét viseli, úgy szóllani fogok vele, ha bár nyitva látom is magam előtt a' pokol torkát. Kérlek, ha különben eddig valakinek el-nem beszéltétek, tartsátok ezt közöttünk titokban, akár mi történik ma éjjel rajtunk. De fogadjatok szót 's hallgassatok. Én nem leszek háládatlan barátságokért. Viseljétek bátran magatokat. Tizenegy óra után nálatok leszek.

BERNFIELD és ELLRICH. Leg-hívebb, leg-alázatosabb szolgálid, kegyelmes Herzteg. *(el-mennek.*

HAMLET. Barátim, mint én a' tiétek! – Isten hozzátok.

XI-dik KI-JÖVETEL.

HAMLET *maga.*

Az én Atyám képe fegyveresen? – Ez alatt valami fekszik. Én titkos gonosz-tételt gyanítok. Bár tsak estvedne hamar! Addig légy tsendesen lelkem! A' gyalázatos tselekedeteknek napfényre kell jönni, ha az egész föld rejténé is el.

MÁSODIK FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

(Egy szoba az Oldenholm házában.)

LAERTES, OPHELIA.

LAERTES.

Isten veled, édes Húgom! 's ha a' szelek kedveznek útamnak, kérlek ne aludd-el emlékezetemet; 's tudósíts gyakrabban mint eddig.

OPHELIA. Kétkedhetsz é a' felől?

LAERTES. A' mi Hamletet és játékos szerelmeskedésit illeti, én azokat el-hevűlésnek 's szökevény gerjedelemnek tartom; egy tavaszi jókor nyílt violának, a' melly hamar jött-ki, de hamar is van oda; kedves illatú, de állhatatlan; tsak pertzentésegig tart kellemetessége, nem tovább. –

OPHELIA. Nem tovább?

LAERTES. Nem, édes Húgom! Mi ifjúságunkban nem tsak magosságunkra 's erőnkre nézve nevedtünk; a' Lélek is nő a' testtel, 's belső munkái 's tehetségei a' test káplonájával terjednek nagyobbra. Meg-lehet, hogy ő most téged igazán 's egy még meg nem romlott szív hevével szeret: de meg kell gondolnod, hogy mihelyt ő a' maga születési nagyságára fogja vetni szemeit, heve nem lesz többé hatalmában. Ő maga is születésétől függ: ő nem választhat úgy mint a' köz emberek. Az Ország' boldogsága az ő választásán nyuszik, 's ezért az ő választásának magát azon test szavához kell alkalmaztatni, a' mellyenek ő feje. Ha tehát azt mondja, hogy téged szeret: a' te okosságodhoz illik néki tsak annyiban adni hitelt, a' mennyiben születéséhez 's jövődöbeli méltóságához képest néked ígéretet tehet; az az, tsak annyira, a' mennyire néki a' Király engedelmet ad. Fontold-meg tehát mennyit veszthet a' te betsületed, ha tsalogató énekét könnyen hívő fülekkel hallgatod: vagy szívedet veszted-el, vagy indúlatos hevénnek fogod utoljára ártatlanságotat fel-áldozni. Őrizkedj ettől, Ophélia, őrizkedj édes Húgom, mondj-le egy még ártatlan, de veszedelmessé lehető indúltról, 's ne botsátkozz a' hízelkedő kívánságok ragadó folyamatjára. A' leg-kedvezőbb Leány is eléggé vesztegető, ha szűz szépségeit a' Hóldnak fel-fedezi; még az ártatlanság sem mentt a' rágalmazás martzongásai elől; 'S igen is gyakran rágia-meg a' titkos féreg a' tavasz magzatjait, minekelőtte még bimbókra fakadtak, 's soha sem lehet a' pusztító ragyától inkább tartani, mint az ifjúság harmatozó reggelein. Vígýázz tehát magadra, az őrizkedés a' leg-erősebb bátoráságot szerzi; az ifjúságnak veszedelmes ellensége van magában, ha kívülről nintsen is.

OPHELIA. Én ezeket az intéseket ör-állóivá tészem szívemnek. De édes Bátyám ne tégy úgy mint némelly Prédikátorok, a' kik hallgatóiknak meredek 's tövisses utakat mutatnak az ég felé, magok pedig, el-felejtkezvén letzkéjéről, a' gyönyörűség tavaszi ösvényein esztelen feslettségben bolyonganak.

MÁSODIK KI-JÖVETEL.
OLDENHOLM és AZ ELŐBBIEK.

LAËRTES.

Soká múlatok nálad. – de imhol jön az Atyám! Annál jobb, kétszer veszem atyai áldását.

OLDENHOLM. Még itt vagy, Laërtes? Hajóra, fiam! a' szél már dagasztja vitorládat, 's az embereid váraкоznak utánnad. Imé (*fejére tészí kezeit*) atyai áldásom! ezt a' kevés tanítást pedig, a' mellyet áldásom mellé tészek, írd emlékezetedbe: – – Ne adj gondolatidnak nyelvet, se meg-nem fontolt szándékidnak tellyesedést. Légy nyájas minden eránt; de senkivel se ereszkedj mély esmerettségbe. Barátidat, kiknek választását a' tapasztalás javallja, fűzd szorosan szívedhez; de ne tedd barátságodat minden ki-kelő tollatlan esmerettségnek árrúba. Őrizkedj az öszve-kapás alkalmatosságaitól; de ha már egyszer benne vagy, úgy vágd ki magadat abból, hogy ellenkeződ érezze, hogy másszor büntetlenül meg-nem bánt. Nyújts mindennek fület, de kevésnek szót. Öltözz olyan drágán a' hogy erszényed engedi; de ne keress gyermeki tsillogást, mert a' ruha meg-esmerteti az embert. Pénzt se ne adj, se ne végy költsön, mert a' költsönadással gyakorta mind magát, mind a' barátját vízre-viszi az ember; a' költsön-szedés pedig felforgatja a' jó gazdálkodást. Mindenek felett légy egyenes-szívű magad eránt, mert az után olyan bizonyosan az következik, mint az éjtszaka a' nappal után, hogy mások eránt is az léssesz. – – Isten hozzád, édes fiam! áldásom tégye termékennyé ezt a' tanítást elmédben.

LAËRTES. Alázatosan veszem bútsúmat tőled, édes Atyám!

OLDENHOLM. Magas időd van; *) menj, embereid várnak.

LAËRTES. Élj szerentsésen, Ophelia! emlékezz-meg arról, a' mit mondtam.

OPHELIA. Elmémbe van az zárva, 's te kóltsát magaddal viszed-el.

LAËRTES. Élj szerentsésen. (*el-megyen.*)

HARMADIK KI-JÖVETEL.
OLDENHOLM, OPHELIA.

OLDENHOLM.

Mi az, a' mit ő néked mondott, Ophelia!

OPHELIA. Eggyet 's mást Méltóságos Uram! Hamlet felől.

OLDENHOLM. Jó, hogy eszembe juttatod. Nékem azt beszéllették, hogy ő bizonyos idő óta nálad magánosan és gyakorta fordúlt-meg; és hogy te nékie szabad hozzád-járást engedted, 's fetsegéseinek igen-is kész füleket adtál. ha ez úgy van, a' minthogy nékem úgy is beszéllették mint bizonyost, kéntelen vagyok néked azt mondani, hogy nem érted úgy javadat mint a Leányomhoz és a' te betsületedhez illik. Mi van köztetek? beszélld-el igazán!

OPHELIA. O nékem bizonyos idő óta sok jeleit adta hajlandóságának.

*) Ánglus szóllás, azt akarja mondani, hogy indulása nagyon el-késsett.

OLDENHOLM. Hajlandóságának? – Hallodé Ophelia, te úgy szóllassz, mint egy fiatal gyermek, a' kinek az ilyen veszedelmes dolgok felől semmi tapasztalása nintsen. 'S hiszel te az ő hitegetéseinek?

OPHELIA. Nem tudom mit gondoljak felőlök, édes Atyám.

OLDENHOLM. Meg-tanítlak én rá mit tarts felőlök. Tartsd azt, hogy nem vólt eszed hogy biztatásait folyó pénz gyanánt vetted, és hogy ha okosabban nem viseled ez-után magad, nékem benned nem igen sok örömöm lessz.

OPHELIA. Ó ugyan édes Atyám engemet hevesen szeret, de úgy viselte mindég magát mint egy betsületes –

OLDENHOLM. Mint egy bolond, mond inkább –

OPHELIA. 'S szavait a' leg-szentebb esküvésekkel erősítette.

OLDENHOLM. A' tsak hurok, a' mivel a' madarat fogják. Tudom én milyen vesztetve szórja a' nyelv az esküvéseket, mikor a' szív el van hevülve. Édes Leányom, ne vedd te az ő hevülését igaz tűznek; olyan az tsak, mint a' nyári felhő-lobogás; mely nem ád meleget, 's éppen olyan hirtelen alszik-el, a' milyen hamar fel-lobbant. Ennekutánna bánj szűkebben társalkodásoddal, 's tedd nagyobb áruvá együtt-létedet annál a' parantsolatnál, hogy látni kívánnak. A' mi Hamlet Hertzegét illeti, tartsd azt felőle, hogy ő még ifjú; és hogy ő benne olyan kívánságok is támadhatnak, a' melyet néked tsak hallani sem illik. Rövideden, Ophelia, annál kevesebbé hídj az ő esküvéseinek, mennél szentebbeknek látszanak; idegen színt vesznek azok magokra, mint az Égnek tett fogadások, a' melyek, hogy annál könnyebben tsalhassanak, a' Vallás leplébe öltöznek. Egy szóval, hogy világosan szóljak, nem akarom hogy tsak egy szempillantásodat is abba a' gyanúba hozzad, hogy azt nem tudnád jobban el-tölteni a' Hamlet Hertzeggel való suttogásnál. Érted? ezt én mondom; menj szobádba.

OPHELIA. Szavadat fogadom édes Atyám!

(*El-mennek.*)

NYEGYEDIK KI-JÖVETEL.

Az ór-hellyen.

HAMLET, GUSZTAV, BERNFIELD.

HAMLET.

Úgyan élesen fú a' szél!

GUSZTAV. 'S a' hideg is kemény.

HAMLET. Hány a' harang? *)

GUSZTAV. Azt tartom, mindjárt el-üti a' tizenkettőt.

BERNFIELD. De már le is ütötte.

GUSZTAV. Igazán? én nem hallottam; már tehát ideje hogy meg-jeljen. (*messziről víg trombita 's dob riadás hallatszik*) Mi az, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. A' Király vatsorál, poharak közt tölti az éjjelt, 's valahányszor a' talpast ki-üríti, a' dob pergése 's a' harsogó trombita hirt ad győzedelmeskedő kortyairól.

*) Ismét Anglus szóllás. Azt tudakozza, hányat ütött az óra a' toronyban.

GUSZTÁV. 'S szokásban van az itt?

HAMLET. Hogy a' gutában ne volna! de, noha én is Dán vagyok, 's ennek követésére születtem, még is azt tartom, hogy ezt a' szokást nagyobb betsülettel lehetne eltörölni, mint követni. Ezek a' részegítő dobzódások bennünket minden szomszédaink előtt nevettségessé tesznek, 's nemzeti séges vétkül hányattatnak pirításul szemünkre.

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL.
A' LÉLEK, és AZ ELŐBBIEK.

GUSZTÁV.

Nézd Hertzeg! ímé, jó!

HAMLET. Angyalok! 's ti mennyei Hatalmak! védelmezzetek minket – Akár megboldogultt, akár el-kárhozott lélek vagy; akár mennyei illatot, akár pokol-gőzt lehellesz; akár jól-tévő, akár kártékony szándék vezérel ide: de az a' kép, a' mellyet magadra vetél, olyan tisztelt kép, hogy meg-nem állhatom hogy hozzád ne szólljak, téged Hamletnek, Királyomnak, Atyámnak ne nevezzelek! O kérlek, felelj szavamra, ne hagyj ebben a' halálos bizonytalanságban! Mond-meg, miért törték keresztül meg-szentelt tetemeid halotti lepedőidet? Mit jelent az, hogy te lélektelen test, fegyverbe öltözve rettented az éjjelt, 's bennünket olyan borzasztó gondolatokkal rémítesz-el, a' mellyek lelkünknek határán túl hatnak.

(A' Lélek int Hamletnek hogy kövesse)

GUSZTÁV. Int hogy menj utánna, mintha csak magadnak akarna valamit mondani.

BERNFIELD. Nézd milyen nyájasan hív: de utánna ne indulj.

GUSZTÁV. (*Hamletet tartóztatván*) Ne, Istenért, ne!

HAMLET. Ha itt nem akar meg-szóllalni utánna megyek.

GUSZTÁV. Ah ne, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. 'S miért ne? mitől félnék? Olyan óltsó előttem az élet, mint egy gombostő, 's mit tehet a' lelkemnek, melly éppen úgy halhatatlan mint ő? – Megint int; félre – utánna mégyek.

GUSZTÁV. 'S mit tsinálsz osztán, kegyelmes Hertzeg, ha valami kőszirt tetejére vezet, 's ott még rémítőbb képet vészen magára, a' melly elmédet meg-háborítja⁵ 's tsábúlásodban a' meredekségre taszit?

HAMLET. Megint int. – Mégyek utánnad!

BERNFIELD. Mi nem eresztünk, Hertzeg!

HAMLET. Félre előlem!

BERNFIELD. Az Istenért, gondold-meg mit tsinálsz; ne menj!

HAMLET. Tsillagzataim hívnak. Még mindég int, hogy menjek. Félre kezetekkel. (*Ki rántja magát kezekből; haragosan*) Esküszöm hogy azt a' ki nem ereszt, késértetté tsinálok! Félre, mondom! – Tsak menj – én követlek.

(A' Lélek és Hamlet el-mennek.)

⁵ báborítja

HATODIK KI-JÖVETEL.
GUSZTÁV, BERNFIELD.

GUSZTÁV.

Képzeldése ennyira el-hevült, hogy nem tudja mit csinál.

BERNFIELD. Ne hagyjuk magát; az ilyen alkalmatosságokban, kötelességünk ellen véténénk, ha engedelmeskednénk parantsolatjának.

GUSZTÁV. Menjünk utánna – ugyan mi lesz még ebből?

BERNFIELD. Valami titkos veszedelem éri a' Hazát.

GUSZTÁV. Az Ég mindent jóra fog vezérleni.

BERNFIELD. Jer! menjünk utánna.

(*Mennek.*)

HETEDIK KI-JÖVETEL.
Eggy temető a' Templom kerítésében.
HAMLET, A' LÉLEK.

HAMLET.

Hová vezetsz még tovább? Szólj, én tovább egy lépést sem teszek.

A' LÉLEK. Halld-meg hát a' mit mondok.

HAMLET. Azt fogom.

A' LÉLEK. Közelget az óra, a' melyben gyötrő kénköves lángokra kell vissza-térnem.

HAMLET. Szánom kínlódásod szegény lélek!

A' LÉLEK. Ne szánj engem, hanem hallgass figyelmetesen arra, a' mit néked mondanak akarok.

HAMLET. Szólj, én köteles vagyok hallani, a' mit mondassz.

A' LÉLEK. És bosszút állani azért, a' mit hallassz.

HAMLET. Miért?

A' LÉLEK. Én az Atyád Lelke vagyok, arra kárhoztatva hogy egy ideig az éjtszakákon fel 's alá bolyongjak, nappal pedig szorosan öszve-lántzolva égető lángok közt ordít-sak, míg földi életem undokságaiból ki nem tisztítatom. Ha meg vólna engedve tömlőtzőm' titkait fel-fedezni, olyanokat beszéllhetnék előtted, a' mellynek egy két szavától is öszve rontsolódna lelked, ifjú véred meg-fagyna, két szemeid mint két tsillag helyjeből ki-fordúlnának, 's sűrű göndör hajaid ki bomlanának; 's eggyenként úgy állanának-fel mint a' töviskes-disznó szálkái. De ez a' titka az örökkévalóságnak nem test és vér fülek elibe való. – Figyelmezz, figyelmezz, kérlek figyelmezz! Ha szíved valaha esmerte a' fiúi szeretetet tégedet annyira szerető Atyád eránt –

HAMLET. O Egek!

A' LÉLEK. Állj bosszút gyalázatos, istentelen, gonosz meg-öléséért!

HAMLET. Meg öléséért?

A' LÉLEK. Minden gyilkosság istentelen: de az én meg-ölettetésem a' leg-istentelenebb, a' leg-undokabb, leg-iszonyúbb gyilkosság.

HAMLET. Nevezd-ki gyilkosodat, hogy olyan sebes szárnyakkal repüljek, mint az áhítatosság' szárnyai, vagy a' leg-tüzesebb szerelem' gondolatja, véres bosszúra.

A' LÉLEK. Úgy viseled magadat a' mint óhajtom: de érzéketlenebbnek is kellene néked lenni annál az uzsorás dudvánál, a' melly a' Léthe partján minden ingadozás nélkül rothad, ha így fel nem indulnál. Halljad hát Hamlet! Azt modták úgy é, hogy engemet, midőn a' kertben aludtam, egy kígyó meg-tsípett, ezzel a' költött hírrel van az egész Dánia el-hitetve. De tudd-meg nemes tűzű legény! hogy az a' kígyó, a' ki az Atyádat fülánkjával meg-ölte, most koronáját viseli.

HAMLET. Nem jövedölte é meg ezt szomorkodó lelkem? – A' te Testvéred, tisztelt Lélek?

A' LÉLEK. Ó, ő; ez a' vért-motskoló gyilkos, a' Királyné hívségesnek-tetszett szívét költeményes elméjének ígézései 's álnok ajándékai által el-tsábította. Ó Hamlet mitsoda változás volt az! Én mellőlem, kinek szerelme meg-nem sértett hűségben ment kézenfogva a' házassági étellel, egy olyan alá-valóra szállani, a' kinek tulajdonságait az enyímekhez hasonlítani⁶ sem lehetett. De lassan – úgy tetszik reggeli szellőt érzek – sietnem kell. Egy dél-után midőn szokásom szerint a' gyümölcsös kertben minden gyanakodó tartalék nélkül aludtam, a' Mostohád egy tsésze méreggel mellém lopakodott, és azt fülembé töltötte. Olyan ereje volt annak, hogy én még aludtomban, egy testvérnek keze által, életemtől, koronámtól, feleségemtől meg-fosztva, bűneimnek közepette, meg-térés, magammal való szám-vétel, utolsó kenet, szentség, 's bűneimből való fel-öldoztatás nélkül meg-ölve, az ítélő szék elibe küldtettem. Irtóztatóság, iszonyúság az, a' mit velem tselekedett! Hatehát tsak egy tsepp vérem is mozog benned, ne szenvedd-el, ne nézd-el, hogy a' Dánia Királyi-ágya ilyen undokúl fertéztessen. De akár millyen szoros számvételre indít is Atyád meg-ölése miatt a' bosszú-állás, még se motskold-meg lelkedet véres gondolattal Anyád ellen! hagyd őtet az Ég kezére, hagyd őtet annak a' féregnek, melly szíve' rejtekét marja. – Élj szerentsésen, a' tűzi-bogár jententi a' közelgető reggelt, élj szerentsésen – emlékezz-meg rólam!

(*El-tűnik*)

NYÓLTZADIK KI-JÖVETEL.

HAMLET *magában.*

Mennyei Seregek! Menny! föld! 's mi van még hátra? – Segítségemre kiáltsam é a' poklot is? – O ne hagyd-el magadat szívem, 's ti inak, ne vénüljete meg egyszerre! tartsatok egyenesen! – Rólad emlékezzem é? Emlékezni fogok, szegény szerentsétlen Lélek! emlékezni, valamíg az emlékezet e' meg-bomlott golyóban (*meg-üti homlokát*) lakozni fog. – Rólad emlékezzem? – Emlékezni fogok! emlékezni! Le-törlöm emlékezetem' tábláiról azokat a' semmire való, haszontalan, bolond jegyzéseket; mind azt, a' mit valaha olvastam; minden képeket, minden tapasztalásokat, mellyeket rájok az ifjúság és az elmélkedés firkált; letörlöm őket mind, 's a' te parantsolatod, öszve nem-zavarva holmi haszontalan hijába-való jegyzésekkel, maga álljon agyvelőm' tábláján.

⁶ haszonlítani

Esküszöm' az Egekre hogy úgy lessz. – O fertelmes Asszony! O istentelen, istentelen, átkozott, mosolygó barom-teremtés! – Hol az író táblám! nints rá szükség: de le-írom még is: Lehet mosolygani, – édesen mosolygani – 's még is istentelen gonosz lehet belől a' szív – leg-alább már most tudom, hogy az Dániában nem lehetetlen. (*ír*) – – – Így: itt vagy átkozott Bátya! itt vagy. „Élj szerentsésen! Élj szerentsésen! emlékezz rólam!” Meg esküdtem rá, 's meg-állom szavamat!

KILENTZEDIK KI-JÖVETEL.
HAMLET, GUSZTÁV, BERNFIELD.

GUSZTÁV.

Kegyelmes Hertzeg! kegyelmes Hertzeg!

BERNFIELD. Hertzeg! Hamlet!

GUSZTÁV. Hát mint vagy, kegyelmes Hertzeg! mit beszélle olyan soká?

HAMLET. Hihetetlen dolgokat!

GUSZTÁV. Beszéld-el, kérlek, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Nem, mert tovább adnátok.

GUSZTÁV. Én bizony nem! esküszöm az Égre!

BERNFIELD. Én sem bizony, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Mondjátok-meg hát gondolhatná é azt – De tudtok é hallgatni?

GUSZTÁV. és BERNFIELD.. Úgy segéljen az Ég bennünket!

HAMLET. Nints az egész Dániában egy gaz ember is, a' kinek szíve kész ne légyen a' leg-nagyobb alatsónyság el-követésére.

GUSZTÁV. Arra hogy azt tudjuk, kegyelmes uram, nem szükség hogy egy Lélek a' koporsóból fel-keljen, 's éjszakákon fel 's alá járjon.

HAMLET. Az igaz; tökéletesen igaz a' mit mondatok, 's ugyan azért tanácsosnak tartom, hogy minden hímezés hámozás nélkül kezét fogjunk, 's egymástól el-váljunk, ti dolgokhoz, én imádkozni.

GUSZTÁV. Kegyelmes Uram, e' mind érthetetlen bomlott beszéd.

HAMLET. Sajnálom hogy szavam benneteket meg-bántott, igazán sajnálom, igen nagyon igazán sajnálom.

GUSZTÁV. Nints itt meg-bántásról szó, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Itt meg-bántásról van a' szó, igen igen nagy meg-bántásról, hidjétek! A' mi ezt a' Késértetet illeti, hogy ez betsületes Lélek, azt mondhatom. De kívánságtokat, azt tudni mi esett köztünk, fojtsátok, a' mint fojthatjátok. Most pedig Barátim, ha barátim vagytok, engedjete nekem egy egyetlen-egy kérést.

GUSZTÁV. Miből áll az, kegyelemes uram?

HAMLET. Ne beszéljétek-el senkinek hogy az éjjel mit láttatok.

GUSZTÁV és BERNFIELD.. Fogadjuk, hogy egy szótskát sem mondunk.

HAMLET. Fogadástok nem elég; esküdjetek-meg rá.

GUSZTÁV. Betsületemre mondom, senkinek sem beszéllem-el.

BERNFIELD. Én is betsületemre mondom, hogy én sem beszéllem-el.

HAMLET. Esküdjetek meg a' kardomon.

BERNFIELD. Hiszen már meg-esküdtünk, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Az én kardomon esküdjetek!

A' LÉLEK. Esküdjetek!

HAMLET. Ha, ha! fitzkozó te kiáltod azt? – Itt vagy még? – Jertek, jertek, halljátok mit mond az a' gyerek innen alólról? Esküdjetek!

GUSZTÁV. Mit esküdjünk hát, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Hogy a' felől, a' mit láttatok, soha sem fogtok szólni. Esküdjetek a' kardomon.

A' LÉLEK. Esküdjetek!

HAMLET. Megint itt is? Keressünk hát más helyt! – Jertek ide, urak, tegyétek kardomra újjotokat, 's esküdjetek-meg, hogy senkinek sem fogjátok mondani mit láttatok. Esküdjetek a' kardomon.

A' LÉLEK. Esküdjetek a' kardján!

HAMLET. Jól mondod vén ürge! olyan hamar tudod é a' földbe bé-fúrni magad? E' volna jó sántzot ásni! – menjünk tovább egy keveset.

GUSZTÁV. Egek! ez rettenetes történet!

HAMLET. Édes Gusztávom! Nem maga ez az, a' mit ti meg-magyarázni nem tudtok. Sok van mennyen földön olyan, a' miről a' mi Philosophusaink még tsak álmodni sem tudnak. De jertek, esküdjetek nékem, hogy soha, akár millyen szokatlanul és esztelenül viselem is magamat – minthogy meg-lehet hogy az idő azt fogja kívánni hogy magamat úgy viseljem, ti sem egy ilyen váll-vonítással, sem ilyen fej-mozgással, sem valamelly titkolózó törtetett beszéddel, mint, – jó, jó! tudunk mi a' mit tudunk! – ha mi szólni akarnánk! – ki tudja, ha nem é? – vagy más ehhez hasonló kétséges mondással nem valljátok-meg, hogy többet tudtok felőlem annál, a' mit mások tudnak: ezt esküdjétek nékem, úgy légyen az Ég' könyörülő irtalma rajtatok útolsó óratokban. Esküdjetek.

A' LÉLEK. Esküdjetek!

GUSZTÁV és BERNFIELD. Esküsznek.

(Három újjokat kardjára tészik 's esküsznek)

HAMLET. Menj nyugtadra, szerentsétlen Lélek! Most már úgy bízom magamat rátok, mint barátnak barátra bízakodni illik: 's a' mit egy ilyen szegény emberke tehet, mint a' millyen a' ti Hamletetek, mind-azzal erántatok való szeretetének 's barátságának jelét adni el-nem mulatja. Menjünk; de szátokra újjotokat! Az idő ki-fordúlt sarkából. Szerentsétlen eset, hogy nékem kelle' helyre-hozására születtenem!

HARMADIK FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, GÜLDENSTERN,
és A' KIRÁLYI UDVARNOKOK.

A' KIRÁLY.

Hozott légyen a' jó Szerentse, Güldenstern! Azon kívül hogy nagyon óhajtottalak látni, a' szolgálatotokkal való élés' szüksége siettetett elő-hívattatástokra. Úgy tartom, már hallottatok valamit a' Hamlet el-változása felől, nem nevezhetem azt egyébnek, mert sem belső, sem külsőképpen nem az ő többé, a' ki ennekelőtte volt. Én még csak meg sem tudom álmodni mi lehet az, a' mi ilyen hasonlatlanná tette magához Atyjának halálán kívül. Kérlek titeket, hogy mivel gyermekségek ólta véle egygyütt nevedtetek, 's korotoknak egyenlősége őtet titkainak elő-beszéllésére kiszetheti erántatok, műlasatok kevés ideig Udvarunknál; 's légyetek mindég körülte; vonjátok mulattságra, 's igyekezzetek rajta, hogy alkalmatosságot nyerjete ki-venni belőle rendkívül való aggódásának előttünk esmeretlen okát, hogy láthassuk ha nem olyan é az a' minek mi valami módon elejét vehetnének.

A' KIRÁLYNÉ. Ő felőletek sokat beszélt, 's én bizonyosan tudom, hogy senkihez sem bízik annyit, mint hozzátok. Ha nálunk annyi ideig mulattok, a' mennyi tzelünknek 's feltételünknek bé-tellyesedésére szükséges, úgy hidjétek-el, hogy itt-léteketnek olyan jutalmát fogjátok látni, a' millyet egyy Királynak tett kedves szolgálatért várni lehet.

GÜLDENSTERN. Felségeteknek mind két részről olly határozatlan hatalma vagyon feltem, hogy a' hol kérni méltóztatnak, parantsolniok lehet.

A' KIRÁLYNÉ. Köszönöm, jó Güldenstern! 's kérlek menjetek minden haladék nélkül 's látogassátok-meg esmeretlenné vált fiamat.

GÜLDENSTERN. Engedje az Ég hogy jelenlétem 's igyekezetem néki kedves és használatos légyen.

(El-megyén)

MÁSODIK KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, OLDENHOLM.

A' KIRÁLY.

Mi újságot hozol, Oldenholm? Te mindég jó újságok Atyja vagy.

OLDENHOLM. Az vagyok! Hidd-el Felséges Uram! hogy úgy tartom szemem előtt kötelességemet, mint a' Lelkem idvességét; mind a' kettőt az én Istenem és az én kegyelmező Királyom hűségére; 's azt állítom (hanemha egész életemet haszontalan fordítottam volna az Országlásbeli jövendőlések ki-fejtegetéseire) azt állítom mondom, hogy a' Hamlet meg-tébolyodásának igaz okát ki találtam.

A' KIRÁLY. Az igaz okát?

A' KIRÁLYNÉ. Tartok tőle hogy az nem egyéb hanem Atyjának halála 's a' mi hirtelen öszve-kelésünk.

OLDENHOLM. Imé Felséges Uram – egy levél, mellyet a' Leányom tartozó kötelessége 's engedelmissége szerint nékem hozott. (*Fel-bontja a' levelet 's olvassa.*) „Az én lelkem mennyei bálványjának, a' gyönyörűséges Opheliának.”

A' KIRÁLYNÉ. Hamlet írja azt néki?

OLDENHOLM. Igen is Felséges Asszonyom.

„Hogy a' Nap világított 's éget,

Ha tetszik, tagadhatod:

De, hogy engemet szépséged

A' Nap-hévnél inkább éget,

Kedves, tapasztalhatod.”

(*Tovább olvas.*)

„Édes Ophéliám! haragszom erre a' versre; én nem tudom sóhajtásaimat az újjaimon számítani: de hogy tégedet úgy szeretlek, a' milyen szeretetre méltó vagy, azt hidd-el. Élj szerentsésen.”

A' KIRÁLYNÉ. 'S hogy fogadta-el Ophelia az ő szerelmét?

OLDENHOLM. Felséges Asszonyom! mit tartasz te én-felőlem.

A' KIRÁLYNÉ. Hogy betsületes derék ember vagy.

OLDENHOLM. Az kívánok a' próbában is maradni. Meg-sejdtettem ezt a' szerelmet, 's így szóllottam a' Leányomhoz: Hamlet Hertzeg Hertzeg, és így fellyebb való mintsem néked hozzája reménységed lehetne; ezen szempillantás ólta tehát kerülnöd kell a' véle lételt, 's sem leveleit, sem ajándékait nem szabad el-venned. Ophélie szavamat fogadta; de lásd mi leve gyümöltse intésemnek: a' szegény Hamlet elméje meg-bomlott.

A' KIRÁLY. (*a' Királynéhez*) Ez é igazán az oka?

A' KIRÁLYNÉ. Az nem lehetetlen.

A' KIRÁLY. De hogy lehetne még bizonyosabbá lenni?

OLDENHOLM. Tudod Felséges Asszonyom, hogy ő néha négy óráig is el-jár itt fel 's alá.

A' KIRÁLYNÉ. Az úgy van.

OLDENHOLM. Egyszer ilyenkor ide küldöm a' Leányomat; mi mindnyájan búvjunk egy kárpit megé, 's onnan nézzük mi lessz a' dologból. Ha ő Opheliába nem szerelmes, és ha nem a' miatt vesztette-el eszét, úgy itt hagyom hívalomat, paraszt köntösbe öltözöm, 's magam mivelem földjeimet. (*Hamlet egy könyvet olvasván közelget*)

A' KIRÁLYNÉ. Imhol jó szegény olvasva, – milyen szomorkodó ábrázattal jön felénk!

OLDENHOLM. (*A' Királyhoz és Királynéhez*) Kérlek hagyjatok magamban, én megszöllítom.

(*A' Király és Királyné el-mennek*)

HARMADIK KI-JÖVETEL.
OLDENHOLM, HAMLET.

OLDENHOLM.

Hogy van az én kegyelmes Hertzegem?

HAMLET. Egészségben, hálá Istennek!

OLDENHOLM. Esmersz engemet, kegyelmes Uram?

HAMLET. Igen jól; te egy hal-áros vagy.

OLDENHOLM. Nem vagyok kegyelmes Uram!

HAMLET. Úgy hát ohajtanám, hogy betűletes ember vólnál!

OLDENHOLM. Betsűletes ember, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Igen, Uram! mert betsűletes embernek lenni a' szerint a' mint mai nap' a' világ forog, annyi, mint tíz ezer ember közzül ki lenni zárva.

OLDENHOLM. Az ugyan igaz, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Van Leányod?

OLDENHOLM. Van kegyelmes Uram!

HAMLET. Ne botsásd a' napra! – A' szív érzése⁷ mennyei áldás, de a' te Leányodnak nem vólna az.

OLDENHOLM. Mit akarsz azzal mondani? – (*magában*) Mindég tsak a' Leányom a' fejében. – Mit olvasol, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Szót! szót! szót!

OLDENHOLM. Azt értem, mi az értelme annak, a' mit olvasol?

HAMLET. A' leg-szemtelenebb rágalmazás, Uram; mert ez a' tsúfolózó fattyú azt mondja hogy az öreg embernek fejr szakálla és rántzos képe van, szeme fa-tsipát tsepeg, a' lába erőtelen, 's az elméje gyengés; a' mellyet én ugyan szóról szóra hiszek és vallok: de még is az illendőség ellen valónak itélem, hogy ezt ilyen világosan ide írta, 's te is, Uram, szint olyan öreggé lennél mint én vagyok, ha rák módjára vissza felé is tudnál menni.

OLDENHOLM. (*magában*) Ha ez őrlés is a' mint hogy nem is egyéb, még is titkos igazság 's mélj érzés vagyon benne. – Nem vólna kedved egy kevésé ki-menni, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Hová ki? – a' világból ki?

OLDENHOLM. Már az ugyan igazi ki-menés vólna. (*magában*) Millyen nyomosok gyakorta feleletei! Itt hagyom őt, 's mindjárt rendelést tészek, hogy a' Leányom jöjjön-elő hozzá. (*Hamlethez*) Kegyelmes Hertzeg, én alázatos bútsút veszek tőled.

HAMLET. Ki-vévén életemet, semmit-sem vehetsz tőlem, a' mit kevesebbé sajnáljak.

OLDENHOLM. Élj szerentsésen, kegyelmes Uram!

HAMLET. (*magában*) Menj alkalmatlann öreg bolond!

⁷ érzése

NEGYEDIK KI-JÖVETEL.
GÜLDENSTERN, AZ ELŐBBIEK.

OLDENHOLM.

Te bizonyosan Hamlet Hertzeget keresed? Imé itt van.

(*El-megyén*)

GÜLDENSTERN. Isten tartson-meg, kegyelmes Uram, kedves Hertzeg!

HAMLET. Ah, édes régi Barátom! mint vagy? mint van állapotod, édes derék Pajtásom,

GÜLDENSTERN. Mint az ilyen közönséges föld terméseknek szokott. Én éppen nem vagyok a' Fortuna Asszony' süvege gombján.

HAMLET. De a' tzipők-talpa alatt sem vagy?

GÜLDENSTERN. Ott sem vagyok, kegyelmes Uram!

HAMLET. Tehát övéhez vagy akasztva – jó! – de mi újságot hozol?

GÜLDENSTERN. Semmit egyebet, kegyelmes Uram, hanem hogy az emberek egytől⁸ egyig betsületes emberekké lettek.

HAMLET. Úgy orrunk előtt az utolsó-ítélet, vagy nem igaz az ujság. – Engedj nékem egy barátságos kérdést. Mit vétettél te a' Fortuna Isten-Asszonysága ellen, Barátom, hogy tégedet ebbe a' tömlöztbe vetett?

GÜLDENSTERN. Ebbe a' tömlöztbe, kegyelmes Uram?

HAMLET. Dánia tömlözt.

GÜLDENSTERN. Ugy az egész világ az.

HAMLET. Egy szépen ki-vakolt tömlözt! a' mellyben sok bástya, börtön, 's zárlyukak vannak, mellyek között Dánia egy a' leg kinzőbbak közzül.

GÜLDENSTERN. Én nem úgy ítéllek, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Nem? nem is néked az ő. Nints semmi olyan jó, vagy olyan rossz, hogy a' mi állításunk által olyanná ne tétettessen. Nékem, jó Güldenstern, Dánia tömlözt.

GÜLDENSTERN. Ha tömlözt, úgy tsak a' te büszkeséged tsinálja azt azzá: kitsíny és szoross a' te nagyra-vágyásodnak.

HAMLET. O tudja az Isten, hogy én örömet záratnám-bé magamat egy dió-hajba, 's azt képzelném, hogy egy véghetetlen Térség Királya vagyok; tsak olyan háborgató álmaim ne volnának.

GÜLDENSTERN. A' melly háborgató álmod valóban nem egyéb büszkeségnél: mert mitsoda az egész világ egy nagyra-vágyó előtt? egy álom-árnyék.

HAMLET. Az álom már maga is tsak árnyék.

GÜLDENSTERN. Igen is; és én a' nagyra vágyást olyan semminek állítom, hogy tsak árnyék' árnyékának érdemel nevezetetni.

HAMLET. Az ilyen forma gondolkozás szerint a' mi kóldusaink valódi testek, 's fedelmeink 's negédes bajnokaink tsak a' kóldusok' árnyékai. – Nem jössz az Udvarhoz? – mert igazán szölván az okoskodás nem az én dolgom.

GÜLDENSTERN. Én parantsolatodra vagyok.

⁸ egyről

HAMLET. Hallgass az ilyen Complimentekkel. Én téged nem örömost számlálnálak tselédeim közzé! mert ha úgy kell szóllanom mint betsületes embernek illik, nékem veszedelmes szolgálaim vannak. De szóllj barátságos egyenességgel, mit keresel te Helsingörben.

GÜLDENSTERN. En ide egyedül látogatásod kedvéért jöttem.

HAMLET. Én olyan kóldus vagyok, hogy még köszönetem sints; de köszönöm még is, 's mondhatom Barátom, hogy az én köszönetem drága egy fillerért. Nem hivattattál é inkább? magad' gondolatja vólt é az, hogy ide jöjj? Jer mondj igazat – jer, jer hát, felelj kérdésemre!

GÜLDENSTERN. Mit mondjak kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Nékem mind egy akár mit mondassz, tsak kérdésemre légyen. Tégedet hivattak; én a' te szemeidben titkos vallást látok, mellyet természeti egyenesség nem tud eléggé el-titkolni. Már tudom hogy a' jó Király és Királyné hívatott.

GÜLDENSTERN. Mi végre, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Hogy te titkaimat belőlem kivedd; de engedd hadd kényszerítselek téged pajtási kötelességünkre, időnk' egyenlőségére 's félbe nem szakasztott szeretetünk' köteleire, 's mind arra, a' mit egy ékesebben szólló elidbe terjeszthetne, 's valld-meg, nem hívatlak é tégedet?

GÜLDENSTERN. Hívatlak igen is, kegyelmes Uram!

HAMLET. Én meg-mondom néked, mi végre; így nem fogod magadat árulással vádolhatni, 's a' Királynak 's a' Királynénak ígért hűséged egy tollnyival sem lesz könnyebb erántok. Én bizonyos idő óta, – miért, miért nem? nem tudom, – minden vídamságomat el-vesztettem, 's szomorkodásom annyira ragadott, hogy ezt a' gyönyörködtető világot meg-büszhödtt gőz-párázatnak nézem. Millyen remek az ember! millyen nemes értelmére⁹ nézve! millyen meg-mérhetetlen tehetségében! képére 's mozgó erejére nézve millyen tökéletes és tsudálatra méltó! munkáiban millyen hasonló az Angyalhoz! gondolkozásában mint hasonlít az Istenhez! a' leg-főbb ékessége a' Teremtésnek! a' leg-tökéletesebb minden látható valóságok közt, 's még is mitsoda az én szemeimben ez a' quintessenziaja a' pornak? Az ember nékem nem tetszik (*Güldenstern mosolyog*) 's az Asszony szint' úgy nem; noha te mosolygásoddal beszédemet érteni láttatol.

GÜLDENSTERN. Kegyelmes Hertzeg! egy gondolatom sem vólt ezen.

HAMLET. Miért neveltél hát midőn azt mondtam hogy az ember nékem nem tetszik?

GÜLDENSTERN. Azért nevettem, mert eszembe jutott, hogy, így lévén nálad a' dolog, igen sovány tartást kapnak a' Comoediások. A' mint ide jöttem, öszve-akadtam vélek, a' te segedelmedhez akarnak folyamodni.

HAMLET. Az, a' ki Király lesz köztök, igen kedves lesz előttem. Tributumot fogok nyújtani Felségének. Mitsoda Comoediások azok?

GÜLDENSTERN. Azok a' kik egyébkor javallásodat meg-nyerték; az ide valók.

HAMLET. 'S hogy van az, hogy útnak? talám beléjek kapott a' rozsda?

⁹ értelméré

GÜLDENSTERN. Nem; ők még mindég úgy iparkodnak mint ez előtt, hanem megint egy külső országi csoport ütötte-elő magát, azoknak most új vóltok miatt kedvességek van, 's a' közönséges játszókat, így hívattnak a' régiek, le-lármázzák a' színről.

HAMLET. Élj szerentsésen Barátom; én a' Comoediásokkal szólok – még ma kell nekik egy darabot játszani, a' melly meg-lehet, hogy kedvemet fel-vidámítja. Menj, kérd a' Királyt és a' Királynét, hogy rajta jelenjenek-meg; egy úttal pedig mond-meg a' Bátya-Atyámnak, és az Ángy-Anyámnak, hogy nem sült-el gondolatjok.

GÜLDENSTERN. Miként nem, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Én csak akkor vagyok bolond ha északról vagy nap-nyúgotról fú a' szél. Ha délről fú különbséget tudok tenni a' torony-gomb és a' rajta ülő tsóka közt. Menj; hagyj magamban.

GÜLDENSTERN. Élj szerentsésen, kegyelmes Hertzeg!
(*El-megyén*)

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL.

HAMLET *magában.*

Isten veled! – Végre meg-szabadúltam tőle! – Gaz, vért szomjú-fattyú! gyalázatos, kerítő, hitetlen! – De mitsoda alacsony békességes-tűrés tartóztat még? – Én egy gyilkosan meg-öltt kedves Atya gyermeke, egy menny és pokol által bosszú-állásra tüzeltt fiú, én keressek é haszontalan panasszal könnyebbülést mint egy gyáva gyerek? én fakadjak é, mint valami ringyó, férjfihoz nem illő átkozódásra? – 's agyvelő é osztán az, a' mi ebben a' koponyában vagyon! Gyalázatos! másként kell látnom a' dologhoz! – Azt hallottam valaha, hogy egy gonosztévőt a' Poéta és a' Szín-játszó ereje annyira meg-hatotta, hogy azonnal meg-vallotta vétkes tselekedetét. Ha a' gyilkosságnak nints is szava, még is hamarább kap a' leg-lelketlenebb eszköz is nyelvet, mint hogy az titokban maradhasson. Meg-tanítom ezeket a' Comoediásokat hogy a' Bátyám jelenlétében egy az Atyám halálához hasonló tselekedetet játszanak; az-alatt merően nézek majd szemébe; 's ha csak el-sáppad is, tudni fogom mit tsináljak. Az a' Lélek a' mellyet láttam ördög lehet; ki tudja ha bánkódással nem valamelly kárhuzatos tselekedet el-követésére akar é vissza-élni? Erősebb állatást keresek a' Késértet látásánál; 's a' Comoedia légyen az a' fogó, a' mellyel a' Király lelki esméretit ejtem keleptzébe.

HATODIK KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, OLDENHOLM,
OPHELIA, GÜLDENSTERN, és az
UDVARNOKOK.

A' KIRÁLY. (*Güldensternhez*)

Tehát ki nem tudtad venni belőle mi az igaz oka annak, hogy élete' leg-szebb napjaiban ebbe a' veszedelmes szomorkodásba esett.

GÜLDENSTERN. Azt vallja maga is, hogy rend-kivül való bánatban vagyon; de mi a' forrása, azt ki-nyilatkoztatni nem akarta, 's nem is lehet semmi rést kapni ki-vevéséhez;

sőt hamár közel van is az ember ahhoz, hogy őt annak meg-vallásához vigye, akkor, még színlelt meg-bomlása mellett is, elégséges ravaszkodással bír, magát a' tőrből kivonni.

A' KIRÁLYNÉ. Miként fogadott téged?

GÜLDENSTERN. Igen nyájasan.

A' KIRÁLYNÉ. Nem kínáltad é meg valami mulatással?

GÜLDENSTERN. Felséges Asszonyom, ide jöttemben, véletlenül egy tsoport Comoediásokra akadtam: azt elő-beszéllettem néki, 's úgy tetszett, mintha annak örült volna; még ma adja-ki nékik a' parantsolatot hogy játszanak, 's Felségteket általam kéri, hogy rajta jelenjenek-meg.

A' KIRÁLYNÉ. Örömost. Igyekezz rajta hogy így maradjon, 's a' mulatást ne kerülje.

GÜLDENSTERN. Egész erővel azon lészek, Felséges Asszonyom!

(*El-megyén*)

HETEDIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, OLDENHOLM,
OPHELIA.

A' KIRÁLY.

Kedves Gertrüdöm, hagyj magunkban egynehány pillantásig. Titokban rendelkezést tettünk, hogy Hamlet ide jöjjön, és Ophéliát, mintha csak véletlenül esne az, itt találja. Én és Oldenholm olyan helyre vonjuk-meg magunkat, hogy láttatlan Tanúi légyünk mindennek valami köztök esni fog, 's magunk tehessünk ítéletet, ha bánatjának a' szerelem é oka, vagy valami más egyéb!

A' KIRÁLYNÉ. Engedelmeskedem, és részemről, Ophélie kívánom, hogy a' te szépséged légyen a' Hamlet szomorkodásának szerentsés forrása: mert úgy reménységem marad, hogy ártatlanságod őt az igaz útra vezetheti.

OPHELIA. Felséges Asszonyom, óhajtom hogy úgy légyen.

(*A'¹⁰ királyné el-megyén*)

NYOLTZADIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, OPHELIA, OLDENHOLM.

OLDENHOLM (*Opheliához*)

Járj itt fel 's alá – (*A' Királyhoz*) Felséges Uram, ha néked úgy tetszik ide rejthetjük magunkat. – (*Opheliához*) Tégy úgy, mintha ezt a' könyvet olvasnád, hogy a' könyör-gés színe magánosságodat szépítse. Sokszor történik-meg az, hogy a' leg-áhitatosabb ábrázat, a' leg-kegyesebb tekintet mellett az ördögöt magát szopjuk.

¹⁰ (A')

A' KIRÁLY. (*magában*) Az igen is igaz! Millyen éles vessző ütést ád ez a' szó az én lelkemnek. Egy kurvának bé-kentt ortzája nem útálatosabb a' kendőzés rózsái alatt, mint az én tselekedeteim szavaimnak szép borítékja alatt. O sullyos teher!

OLDENHOLM. Hallom jönni; rejtezzünk-el Felséges Uram.

(*Ophelia maga marad*)

KILENTZEDIK KI-JÖVETEL.
OPHELIA (*olvasva*;) HAMLET.

HAMLET.

Lenni? nem lenni? ez tehát a' kérdés. Annak é nemesebb Lelke, a' ki a' meg-mérgesedett tsillagzatok tsapkodásait békével el-tűri, vagy annak, aki az inség' seregei ellen felfegyverkezik, 's ellenkezve ér véget? – Meg-halni – el-alunni; – semmivel sem több; s ezzel az el-alvással Lelkünk' gyötrelmeinek 's az élet' meg-számíthatatlan nyomorúságának határt vetni. Olly vég ez, mellyet buzgóan kellene óhajtjanunk. – Meg-halni, – el-alunni. – El-alunni? – talám álmodni is! – Ez ám a' göts! Mert mitsoda álmok jöhetnek majd reánk halál-álmunkban, minek-utánna már a' gázolásból ki-vergődtünk, ez az ami bennünket tartóztat. Ez az az elmélkedés, a' melly reá bir, hogy magunkat egy illy hosszú élet' nyomorúságainak alája vetjük. Mert ki állaná-ki külömben az ujjabb ujjabb ostoroztatást, az üldözők feneségét,¹¹ a' bosszantását a' kevélyeknek, a' meg-vetett szerelem aggódásait, a' késedelmes igazságot, a' negédségeket a' Nagyoknak, 's azokat a' döféseket, a' mellyeket a' tűrő jámbor érdem az esztelenségtől szenved, ha egy kis hegyes vassal azt viheti véghez, hogy a' halotti harangot meg-kondítsák? ki akarna inkább egy illy sanyarú élet terhe alatt pihegni, tikkadni? De a' titkos sejdítése annak a' halált követő valaminek, (egy utazó sem tért-vissza még azon esmeretlen Tartományból!) el-rémíti a' Lelket, 's arra veszi, hogy inkább szenvedjünk kínokat, mellyek már rajtunk fekszenek, mint-sem ujjaknak siessünk eleikbe, mellyeket még nem esmérünk. Így tesz a' lelki esméret bennünket gyávákká; így oszlik széllyel az el-tökéltett végezés eleven színe az elmélkedés halavány fényje előtt, 's fel-tételeink, mellyek nagyok és nemesek, meg-fordítják folyamatjokat, 's meg szűnnek hatni. Tsendesítsd magadat – – – A' szép Ophélia? – Nympha emlékezz-meg minden bűneimről esedezésedben!

OPHELIA. Kegyelmes Hertzeg! mint vagy te?

HAMLET. Alázatosan köszönöm; jól. –

OPHELIA. Kegyelemes Uram, te nékem külömbféle ajándékokat adtál, mellyeket én emlékezetül tartottam; kérlek vedd-vissza most azokat.

HAMLET. Én? én nem emlékezem hogy néked valamit adtam volna.

OPHELIA. De igen is tudod, kegyelmes Uram, és hogy ajándékid mellé olly édes szókat raktál, hogy ezek miatt azok még betsesebbekké váltak. Minek utánna ez a' kedves szózat meg-szűnt, kérlek vedd-vissza. Az ajándék egy nemes elme előtt mindég el-veszti érdemét, ha adójának szíve meg-változott.

HAMLET. Ha, ha! ártatlan é ég szíved?

¹¹ feneséget

OPHELIA. Kegyelmes Hertzeg! –

HAMLET. Szép vagy é?

OPHELIA. Mire valók ezek a' kérdések?

HAMLET. Imé meg-magyarázom. Ha ártatlan is vagy, szép is vagy, ne engedje-meg ártatlanságod hogy szépségednek hízelkedjenek.

OPHELIA. Nem jó társa é kegyelmes Uram a' szépség az ártatlanságnak?

HAMLET. Nem a' leg-jobb: mert mindég könnyebb a' szépségnek az ártatlanságot tsábítóvá változtatni, mint az ártatlanságnak a' szépséget magához hasonlóvá tenni. Ez valaha paradoxum volt, de a' mi napjainkban kétséget nem szenvedő igazság. – Vólt oly idő, a' mellyben én téged szerettelek.

OPHELIA. Valóban kegyelmes Hertzeg, úgy viselted magad, hogy azt hinni bátorkodom.

HAMLET. Nem kellett vólna hinned; mert a' virtus soha sem ólthatódik-bé olyan erősen régi törzsökünkbe, hogy annak fojtosságából bennünk valami meg-ne maradjon.

OPHELIA. Annál rosszabbúl esett hogy így meg-tsalódtam.

HAMLET. Menj Apátza-Klastromba. Minek lennél bűnösök Anyjává? Én nem vagyok egy a' leg-gonoszabbak közzül; de még is tudnám magamat olyanokkal vádolni, hogy jobb vólna ha az Anyám soha sem szült vólna! Én kevély vagyok, bosszú-álló, büszke, 's több vétkek' el-követésére kész, mint gondolattal bírok azokat elő-számlálni, képzelődéssel ki-gondolni, 's idővel végre-hajtani. Minek kell az ilyen semmire valóknak mint én, az ég és föld közt fel 's alá mászkálni? Mi mindnyájan semmire valók vagyunk; ne hidj egyikünknek is. Menj Apátza-klastromba. – Hol az Atyád?

OPHELIA. Oda haza van, kegyelmes Uram!

HAMLET. Zárasd rá az ajtókat, hogy ha bolond, tsak a' maga házánál űzze bolondságait. Élj szerentsésen.

OPHELIA. Mennyei Hatalmak, térítsétek-meg elméjét!

HAMLET. Képirási mesterségekről is hallottam valamit; gyönyörű mesterség! Az Isten néktek adott ábrázatot, 's ti mást tsínáltok magatoknak. A' sok patsmagolással, piperézéssel, affectált selypítéssel, tántzoló lépéseitekkel, gyermeki éretlenségekkel el-tsúnyítjátok az Isten szép munkáját, 's olyan egygyűjük vagytok, hogy még el-hiszitek magatokat bolondoskodástokban. Menj, menj kérlek, nem akarok semmit tudni többé felőle, el-bódított egészen. A' házassodást értem. Azok a' kik már egyszer benne vagynak éljenek egyetlen-eggyig; a' többiek maradjanak, a' mint vannak. Apátza-klastromba! menj mondom, menj!

(Hamlet el-megyén)

TIZEDIK KI-JÖVETEL.

OPHELIA *(egyedül)*

Be szeretetre méltó Lélek romla-meg itt. A' szeme egy Udvarnoknak, a' nyelve egy Tudósnak, a' kardja egy Vitzének, a' viritó reménysége az országnak, az a' tükör, a' mellyben magát minden, a' ki tetszeni kívánt, nézegette, a' remekje mind annak, a' mi nagy, szép és kellemetes, egészen, egészen oda lett! – Én szerentsétlen, a' ki egykor édesgetéseinek kedves hangzatját oly kedve telve szívтам-bé, 's most kéntelen vagyok

nézni, hogy az ő benne lakozó szép lélek mint egy meg-hasadt harang mint ad hibás selyp hangokat, 's ártatlanságának hasonlíthatatlan virága szomorú tsüggedéssel mint hervad. Jaj nékem hogy eddig kellett élnem 's azt látnom a' mit láttam.

(*El-megyén*)

XI-dik KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, OLDENHOLM.

A' KIRÁLY.

'S te azt tartod, hogy szerelem? Nem, az ő lelkét más dolgok háborgatják, 's az, a' mit mondott, ha rendesnek tetszik is, még sem esztelenség. Méljen fekszik valami az ő elmejében, a' mi felett meláncholiája költő-formán ül, 's tartok tőle, hogy veszedelmes lessz, ha meg-engedjük hogy ki-költse. Hirtelenében egy módot találtam, a' mellyel ennek elejét vehetjük. Haladék nélkül küldöm Angliába, hogy a' meg-tagadott adót végye-meg. Talám a' tengeri szellőzés, az idegen föld, 's a' sok uj tárgyak azt az öszvetomózott kelevényt, melly elméjét fekete képekkel rakta teli, és a' mi miatt e' rendkívül való kedvetlenségbe esett, széllyel oszlatják. Mit tartassz felőle.

OLDENHOLM. Reménylem jó foganatja lessz. Noha én még is azt állítom, hogy el-tépett Szerelem az igaz eredete bánatjának. – Mindazáltal Felsőges Uram, bánj önnön tetszésed szerint; de ha ellenedre nem volna, hagyd a' Királynénak hogy a' mai Comoedia után vele tartalék nélkül szólljon, 's vallásra vonni igyekezzen; én az-alatt olyan helyre vonom-meg magamat, a' honnan ki-hallhassam mit beszélnek egymással. Ha meg nem vallja, küld Angliába, vagy zárd-bé valahová, a' mint azt böltsesség javallani fogja.

A' KIRÁLY. Követni fogom tanátsodat hív Oldenholm! – menj és beszélj-előre a' Királynéval.

(*Oldenholm el-megyén*)

XII-dik KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY (*egyedül*)

Iszonyú az én gonoszságom, 's az égre kiáltoz. A' leg-első isteni átok fekszik azon. – – – Egy meg-ölt testvér! – Nem imádkozhatom! Hogy imádkozhatnám, midőn belső küszködéseim, hajlandóságom és fel-tételem között, hasonlóvá tesznek ahhoz, a' ki előtt két munka van, 's azon habozván hogy mellyikhez nyúljon hamarább, mind a' kettőt el-múlasztja. – De ha ez a' meg-fertéztetett kéz magánál vastagabban van is vérrel bé vonva: nintsen é elég esője az Égnek azt hősziinné fejezíteni? Ah de mitsoda imádságot mondjak? Botsásd-meg nékem undok gyilkosságomat! Az nem lehet, mert még birtokában vagyok azoknak a' jóknak, a' mellyek miatt ezt a' gyilkos tselekedetet el-követtem, – a' Királynénak és a' Koronának! – Hogyan hát? mi van egyéb hátra? Próbát teszek mit tehet az igaz meg-bánás? O szerentsétlen állapot! O fertőbe süllyedt lélek! a' ki annál mélyebben rogysz, mentől inkább igyekszel ki-vergődni! Segítsetek

Angyalok! segítsetek meg meredtt térdek! Te pedig atzél-hártyájú szív, puhúlj-meg olyanra, mint a' tsetsemő gyenge bőre! Még minden jóra fordulhat.

(*Le-térdel*)

XIII-dik KI-JÖVETEL.
HAMLET (*ki-jő;*) A' KIRÁLY.

HAMLET.

Most vihetem véghez leg-alkalmatosabban, mikor imádkozik, 's most viszem véghez. – Igy leg-alább idvezül. – 'S e' lessz osztán a' bosszú? E' volna szép! – Egy istentelen meg-öli az Atyámat, 's én, én az ő egyetlen fia, ezt az istentelent, a' ki őtet meg-ölte, az Égbe küldöm érte – – Ó ez jutalom volna, nem véres bosszú. – – Ó az Atyámat véletlenül, teli gyomorral, virágában lévő vétkeivel ölte-meg. – – Mint van dolga, maga tudja az Ég, – a' mi vélekedésünk szerint, igen rosszúl. Igasságos volna é hát tselekedetem, ha olyankor emelném tovább, mikor, lelke le-rázta bűneit, mikor készen van az útra? – – Menj hüvelykedbe, kardom! irtóztatóbb szolgálatra kell készen lenned! Mikor részeg lessz, vagy alszik, vagy indulatos fel-lobbanásában, vagy vért-motskoló ágyának öröme között; mikor játszani fog, vagy káromkodik, vagy valamit olyat tsinál, a' mi ne engedje idvességét reményleni, akkor döfj egyet rajta, hogy lába az Ég felé nyúljon, míg undok Lelke a' pokol felé tart.

(*El-megyén*)

A' KIRÁLY. (*Fel-kél, 's elő-jő*) Szavaim fel-reppennek, gondolatim ide alatt maradnak, gondolat nélkül való szó pedig nem jut az Egekre.

(*El-mégyén.*)

NEGYEDIK FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

(Egy Játzó-színé változtatott Palota)

HAMLET, GUSZTAV, és egy SZÍN-JÁTSZÓ.

HAMLET.

Mond úgy, kérlek, a' mint én mondtam, minden erőltetés nélkül, azzal a' hanggal és accentussal, a' mellyel közönségesen beszéllünk. Mert ha a' szádat úgy szeded teli mint némelly Actor szokta, annyinak tartom, mintha verseimet az éjjeli őr kiáltaná. A' kezdeddel se hadazz úgy mintha a' levegő-egyet akarnád fürkészelni; mozgasd azt lassan, mert indulataidnak leg-hevesebb fel-lobbanásában 's szélvészében is mindég úgy kell alkalmaztatnod mozdulásaidat, hogy azok az illendőséget meg-ne sértsék, 's valóságos érzést mutassanak. Öszve-tsikorgatom fogaimat ha egy nagy parókás széles válólú bolondot látok magam előtt, a' ki valamelly indulatot ízre-tép, és, igen mesterkedvén, neki puffaszkodik mint valami esze-veszett; de közönségesen nem is egyébre valók az ilyen tüskék, hanem hogy lármát 's természet ellen való gesticulatiókat tsínáljanak. Nem szánám meg-botoztatni az ilyen vázt, mikor a' Camillusokból egy kortsmán hadazó tízedest tsínál. Kérlek őrizkedj ettől.

SZÍN-JÁTSZÓ. Arról felelek, kegyelmes Uram!

HAMLET. De ellenben igen jámborúl se viseld magadat; ebben önnön ítéleted legyen tanító-mestered. Alkalmaztasd az actiot a' szókhöz, 's a' szókat az actiohoz, 's tsak arra vigyázz, hogy a' természet határán túl ne lépj. Az, a' mi erőltetett, ellenére van a' játzó-szín tzeljének, melly nem egyéb, hanem a' Természetnek mintegy túkröt tartani elibe, a' Virtus kedves ábrázatját ki-mutatni, 's az idő-szakasz szokásait igaz színnel festeni 's másoknak szemléléséül ki-tenni. Ha ezt nagyobb vagy kisebb mértékben tellyesíted, azokat a' kik hozzá nem értenek nevetésre indíthatod ugyan: de az értelmes Néző meg fog benned botránkozni; pedig egy ilyennek javallása többet nyom egy teli ház éretlenek magasztalásinál. Én esmerek némelly Játzókat, 's voltak a' kik ezeket annyira dítstérték a' mennyire dítstérni lehet, – ezek rollájokat¹² olyan tsúf lármázással modták-el, olyan rút rángatásokat követtek-el azok alatt, hogy kételkedtem benne, ha nem a' Természet szakmányossa akart é szerentsétlen igyekezettel belőlök embereket faragni.

SZÍN-JÁTSZÓ. Azt tartom, hogy ezen fogyatkozásból mi alkalmasint ki-vetkeztünk.

HAMLET. Vetkezzetek-ki egészen, kérlek; 's hagyjátok-meg azoknak, a' kik a' szemléllyek el-osztásakor mulattató beszédeket kapnak, hogy ahhoz, a' mi papirosokon van, semmit se tegyenek; mert sokan közzülök azzal akarják önnön-magokat mulatni, hogy balgatag Nézőjöknek egy részét meg-nevetetik, 's figyelmetességeket, midőn valamelly nyomos darabra kellene szegezve lenni, másra fordítják. Ez szenvedhetetlen

¹² mondájokat – sajtóhiba, az eredetiben ihre Rollen.

dolog; 's azt mutatja hogy az a' bolond, a' ki így tesz, szánakozásra méltó képzelődésben van. – Menj, 's készülj a' játékhoz.

(A' Színjászó el-megyén)

MASODIK KI-JÖVETEL.
HAMLET, GUSZTÁV.

HAMLET.

Gusztáv, te minden tekintetben egy olyan betsületes ember vagy, a' millyet éltemben találhattam.

GUSZTÁV. O kegyelmes Uram –

HAMLET. Nem; azt ne hidd hogy én néked hízelkedjek; mert mitsoda interest reménylhetek én tőled, kinek minden gazdagsága abban áll, hogy elég értelemmel bír magának ruhát és el-élést szerzeni? A' hizelkedés nyelve tsak a' Nagyok láb-nyomait nyalogatja; 's árús térdeit tsak ott hajtja-meg, a' hol jutalmat reményl. Miólta lelkem alkalmas választást tenni, 's az embert az embertől meg-külömböztetni; téged választott mindenek közzül magának: mert én tégedet olly férfinak kezdettelek esmerni, a'ki a' Szerentse kedvezését szint ollyan mértékben fogadta-el, mint üldözését; 's mikor minden viszontagság ellene zúdúlt is, szint olly vidám vólt mintha semmit sem szenvedett vólta: – 's bódogok azok a' kiknek vérek és elméjek ollyan szerentsés öszve-egyvelítéssel van egyyüvé olvasztva, hogy nem lesznek sípjává a' Fortuna újjainak, 's nem szólnak úgy, a' mint ő billent. Mutass nekem egy embert, a' ki nem rabja indulatjainak, 's szivem magvában hordom őt, mint téged hordalak. – Elég, és egy kevéssé több is mint elég, erről! Most a' játszó-színen mindjárt egy ollyan drámát fognak a' Király jelenlétében játszani, a' mellynek egy Scénája sokat hasonlít ahhoz, a' mit én az Atyám halálának környül-állási felől beszélltem néked. Kérlek ha majd ez a' Scéna jön-elő, fogd szemre a' Bátyámat a' leg-figyelmetesebb tekintettel. Ha egy bizonyos mondat alatt tikos gonoszsága el-nem árúlja magát, úgy az a' Lélek a' mellyet láttunk, pokolbeli lakos, 's az én képzelődésem az ördög ülő-vasán koholódott. Ne fordítsd-el róla szemeidet, én is úgy teszek, 's annakutánna majd egyyüvé-rakjuk jegyzéseinket, 's ítéletet hozunk maga viselése felől.

GUSZTÁV. Jól van, kegyelmes Hertzeg; ha valamit el-lop az-alatt míg a' Comoedia tart, 's rajta nem vesz a' lopáson, erszényem fogja meg-fizetni.

HARMADIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, OLDENHOLM,
OPHELIA, GÜLDENSTERN, HAMLET,
GUSZTÁV, AZ UDVARIAK,
és TSELÉDEK.

HAMLET.

Imhol jönnek a' Comoediára – nékem most Szerelmemst kell játszanom. – Foglalj jókor helyet.

A' KIRÁLY. Hogy vagy, Hamlet?

HAMLET. Hasonlíthatatlanul valóban mint a' Cameleon; én ígéretekkkel töltött szellőt eszem; a' ti kappanjaitok pedig azzal meg-nem tudnak hízni.

A' KIRÁLY. Én ezzel a' felelettel nem tudok semmit tsinálni, Hamlet –

HAMLET. Én sem. (*Oldenholmhoz*) Hát te Uram, hiszen te is játszottál valaha Oskoláidban Comoediákat, azt mondottad?

OLDENHOLM. Igen is, kegyelmes Hertzeg, 's engemet jó Játszónak tartottak.

HAMLET. 'S mitsoda személyeket játszottál?

OLDENHOLM. Én Július Caesar voltam, a' Capitolimon meg-ölték, 's Brútus vólt a' gyilkosom.

HAMLET. A' brutális tselekedet vólt hogy egy ilyen ökör Capitoliumot ölt-meg. – Készen vannak a' játszóok?

GÜLDENSTERN. Parantsolatodat várják, kegyelmes Hertzeg!

A' KIRÁLYNÉ. Jer, kedves Hamlet, ide, ülj mellém.

HAMLET. Követlek Anyám; itt egy Mágnes van, a' melly hathatósabban húz.

OLDENHOLM. (*A' Királyhoz*) Vetted é észre?

OPHELIA. Kegyelmes Hertzeg, néked velem játszánod tetszik.

HAMLET. Kitsoda? én?

OPHELIA. Igen.

HAMLET. Ha tudnád, hogy! Nem láthatsz furtsább trefa-katzajt, mint én vagyok. – De mit is tudnék egyebet tsinálni? hiszen, tsak gondold-el, az Atyám millyen vígan nézi-körül magát, pedig alig van két órája, hogy meg-hólt az Atyám.

OPHELIA. Engedelmet kérek, már két hónapja, kegyelmes Uram!

HAMLET. Ugyan már, két hónapja? – O ha úgy van, az ördög járjon feketében, én megint a' nyakamba vetem veres mentémet. Egek, már két hónapja, s' még is fenn van az emlékezete. Már így tsak lehet reményleni hogy egy nagy ember emlékezete halála után fél esztendőnél tovább marad fen; de úgy leg-alább egy Templomot kellett néki építeni; ha pedig azt nem épített, szenvedje hogy felejtik.

NEGYEDIK KI-JÖVETEL.

MUSIKA, PANTOMIME.

Eggy Hertzeg és eggy Hertzegné, koronás fővel, szerelmesen lépnek a' Theatrumra; a' Hertzegné által-öleli a' Hertzeget, ez is a' Hertzegnét. A' Hertzegné le-térdel, a' Hertzeg fel-emeli, 's fejét kebelébe hajtja. Eggy pázsit-székre fekszik. A' Hertzegné látja hogy férje el-aludt, 's ott hagyja. Azután elő-jő eggy idegen, el-veszi a' Hertzeg koronáját, meg-tsókolja a' Hertzegnét, és mérget tölt a' Hertzeg fülébe. A' Hertzegné vissza-tér, 's halva találván férjét, sopánkodik. A' Gyilkos két vagy három néma követővel elő-jó, 's tetteteli magát mintha bánkódna. A' hóltt-test el-vitetik. A' Gyilkos a' Hertzegné körül forog, 's ajándékokat nyújt néki. Az Özvegy eggy darabig boszszankodni látszik: de sokára el-fogadja szerelmét, 's eggyütt mennek-el.

OPHELIA. Mi lesz ebből?

HAMLET. Lántzos mennykő, Kis-Asszony! e' rosszat jövendől.

OPHELIA. E' talám a' játék summáját akarja elő-adni.

HAMLET. Azt meg-halljuk ezektől.

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL.

(A' Dráma.)

HERTZEG GONZAGÓ, A' HERTZEGNÉ; –
későbbben osztán LUCIÁN.

A' HERTZEG.

Phoebus már harminszor végzé-el futását,
'S a' Húga tizenkét harminszor forgását,
Miólta bennünket az Amor kötele
Hymennek oltárán eggyüvé szentele.

A' HERTZEGNÉ.

'S annyiszor fogják még tenni futásokat,
Míg Istenink vissza-vonják áldásokat.
De még is előre retteg Feleséged
Midőn fogyni látja gyengültt egésséged'
Az Asszonyok a' melly hevesen szeretnek,
Kedvesek' éltéért szintén úgy reszketnek.

A' HERTZEG.

Nem ok nélkül félsz te hamar halálottól,
El-válok te tőled kedves birtokomtól.
De az a' gondolat, hogy e' szép világban
Te fen-maradsz, nékem enyhitésemre van.
'S talám még érettem búsongó szivedet
Eggy újjabb – – –

A' HERTZEGNÉ.

Kedvesem! fojtsd-el beszédedet!
 Ez a' te szíveddel egygé olvadott szív,
 Erántad, ha porrá válsz is, lesz mindég hív.
 Jegyezze a' napot átkozott nevezet,
 A' melly engem másnak karja közzé vezet!
 Tsak a' szorít új férjt ismét kebelébe,
 A' ki maga vert kést az első szívébe.

HAMLET. Hah! mardosó féreg! mardosó féreg!

A' HERTZEGNÉ.

Vak tűzét, 's nem szíve tanátsát, követi
 Az az özvegy, a' ki a' fátyolt el-veti.
 Engem valamikor új férjem tsókolna,
 Meg-borzadott szívem gyilkosan vádolna,
 Hogy én voltam a' ki el-pártolt szívemet
 Idegennek nyújtván, meg-öltem férjemet.

A' HERTZEG.

Nints nékem kéttségem esmérte hűségedben,
 Mert tudom, hogy nevem mélyen áll szivedben:
 De sokszor meg-esik, ollyakat fogadunk,
 Igéretünk mellett hogy meg-nem állhatunk.
 Most tehát hogy férjhez nem mégy ígérheted:
 De ha meg-hóltt Urad' a' sírba téteted,
 Vessed fogadásod el-hagyott sírjába,
 'S rohanj új Tisztelőd 's Kegyesed nyakába.

A' HERTZEGNÉ.

Esküdjön-ösze úgy menny és föld ellenem!
 Vessen-el koronám, bírtokom 's mindenem!
 Szemem ne esmérje soha a' nyugalmat!
 Nap 's Éj gyűjtse rám a' leg-kínzóbb fájdalmat!
 Légyek nyomorulttobb mint az a' Remete,
 Kit szüntelen furdált lelki-esmérete,
 Bús életem hosszas haldoklássá válljon,
 Reám minden felől véres átok szálljon,
 És a' melly veszélytől leg-inkább rettegek
 Azzal kínozzanak a' bosszantott Egek,
 Ha fogadásomtól valaha el-állok,
 'S hitetlenül újabb nyoszolyába szálllok.

HAMLET. Vallyon meg-állja é szavát?

A' HERTZEG.

Kedvesem, ha el-kap mellőled a' halál,
Emlékezz-meg, nékem mostan mit fogadál.
De, hagyj egyg kevéssé, meg-lepett az álom;
Talám fogyott erőm benne fel-találom. – –
(*El-alszik*)

A' HERTZEGNÉ.

Aludj, Kedves! én majd kérem az Egeket,
Éreztessék vélünk kegyes védelmeket;
'S vígyázzván hűségünk' szent szövetségére,
Minden meg-hasonlást úzzenek messzére.

HAMLET. (*a' Királynéhez*) Felséges Asszonyom miként tetszik néked ez a' játék?

A' KIRÁLYNÉ. Úgy ítélem, a' Hertzegné sokat ígér.

HAMLET. Ó majd el-válik, mint állja-meg szavát.

A' KIRÁLY. Esmered ezt a' darabot Hamlet? Nints é valami érdeklő benne?

HAMLET. Nints, semmi sint; az mind tsak játék, a' mit mutatnak; nem igazán ölik-meg a' Hertzeget; egyg szó sints benne a' mi valakit érdekelhetne.

A' KIRÁLY. Mi a' neve?

HAMLET. *AZ EGÉR-FOGÓ.* – Igazán; meg-lehet hogy titkos értelme miatt nevez-tetett annak; – egyg gyilkosságot ad-elő, a' melly Velentzében történt. Gonzagónak hívták a' Hertzeget, a' Hertzegnét Baptistának. Mindjárt meg-látjátok millyen istente-len tselekedet vólt az; de a' bennünket nem érdekel. Felségednek és másoknak, a' kiket a' lelki-esméret nem bánt, ez annyi mint tréfa; a' ki rühes, vakarózzon.

(*Lucián elő-jő*)

Ezt Luciánnak hívják; Atyjafia a' Hertzegnek. – No kezd-el már, Gyilkos! Mit pisz-mogsz ördögi tekinteteiddel. Kezd rá, a' krákgó varjú már bosszú-állásért kiáltoz.

LUCIÁN.

Nem rettent már többé a' háborgó elme,
Tűzel az imádott Hertzegné'¹³ szerelme,
Itt az erős méreg, kész tette-re kezem,
Nem mondja most gyáva szívem hogy vétkezem.
Ömölj hát pokolban termett bürök nedve,
'S tedd azt a' mit régen óhajtok epedve.
Öld-el őt, míg álma tőle-el-távozik,
'S Kedvesének karja közzé kívánkozik.
(*Az alvó Hertzeg fülébe mérget önt*)

¹³ Hertzegne'

HAMLET. (*a' Királyhoz*) A' tulajdon kertjében öli-meg őt, hogy urává tehesse magát birtokának; az ő neve Gonzagó; a' történet esméretes, 's nyomtatásban is ki-jött. Mindjárt meg fogjátok látni hogy nyeri-meg a' Gyilkos a' Hertzegné szerelmét is. –

OPHELIA. A' Király fel-kél.

HAMLET. Egy semmit sem jelentő beszéd verhetné-fel őt?

A' HERTZEGNÉ. Mi lelte az én Férjemet?

OLDENHOLM. Szűnjetek-meg játszani –

A' KIRÁLY. Tartsatok világot! félre, félre!

MINDENEK. Világot! világot! világot!

(*Öszve-zavarodva mennek-el*)

HATODIK KI-JÖVETEL. HAMLET, és GUSZTÁV.

HAMLET.

Édes¹⁴ Gusztávom! annyinak tartom a' mi Késértetünk' szavát, mintha valakitől tíz-ezer tonna aranyat kaptam volna. Láttad é mi történt?

GUSZTÁV. Igen is láttam, kegyelmes Hertzeg.

HAMLET. Hát mikor a' méregről volt a' beszéd?

GUSZTÁV. Azt is, egyebet is láttam.

HAMLET. Jer, még majd egy más Comoediát is játszatok, az néki még kevesebbé fog tetszeni.

(*Gusztáv el-megy*)

HETEDIK KI-JÖVETEL. HAMLET, GÜLDENSTERN.

GÜLDENSTERN.

Kegyelmes Hertzeg, engedd hogy veled egynehány szót szólljak.

HAMLET. Egész egy historiányit, Uram.

GÜLDENSTERN. A' Király, az én kegyelmes Uram, –

HAMLET. Értem, édes Úr, – 's mit tetszik néki parantsolni?

GÜLDENSTERN. A' Cabinetjébe zárta magát, 's rosszabbúl van mint képzelni lehetne. –

HAMLET. Talám a' mértékletlen ital –

GÜLDENSTERN. Nem, kegyelmes Hertzeg, az epe –

HAMLET. Uram a' te természeti böltsességed nagyon meg-tévedett, midőn téged hozzám útasíta; én rajta nem segíthetek, én nem vagyok Orvos; mert ha a' vólnék félő még jobban fel-ne keverném epéjét.

¹⁴ Edes

GÜLDENSTERN. Kegyelmes Hertzeg, hallgass-ki a' helyett hogy szokatlan félre-
tapásaid által ki-akarsz kerülni annak, a' mit mondani készülök.

HAMLET. Meg sem mozdúlok Uram, szólj, mi kell?

GÜLDENSTERN. A' Királyné¹⁵ engemet szívének leg-nagyobb el-keseredésével küld
hozzád.

HAMLET. Isten hozott Uram.

GÜLDENSTERN. Nem, kegyelmes Uram, ez a' Compliment nem illik ide. Ha szól-
lásomra egészséges¹⁶ feleletet méltóztatsz adni, úgy el-végzem a' Királyné reám bízott
parantsolatjat; ha pedig nem, ne vedd rossz neven, ha – meg-fordúlok.

HAMLET. Uram azt én nem adhatok.

GÜLDENSTERN. Mit, kegyelmes Hertzeg?

HAMLET. Egészséges feleletet Uram; az én agyvelőm nagyon rosszul van: de a'
millyennel szolgálhatok, szivesen lések szolgálatodra, vagy inkább az Anyámnak, a'
mint mondád. – No szólj hát – minden hímezés hámozás nélkül.

GÜLDENSTERN. Ha parantsolsz; a' Királyné azt mondja hogy a' te magad viselete ő
Felségét iszonyú nagy tsudálkozásra ragadta.

HAMLET. Ó iszonyú fiú, a' ki az Anyját illy iszonyú módra tsudálkoztatja. De
nintsen é ezen iszonyú tsudálkozás előtt valami titkos érdekeltes?

GÜLDENSTERN. A' Királyné minek-előtte még le-fekszik, a' maga Cabinetjében
őhajt veled szóllani.

HAMLET. Engedelmeskedni fogok ha tizszer Anyám vólna is. – Van még valami
mondani valód?

GÜLDENSTERN. Kegyelmes Hertzeg! én néked egykor barátod voltam.

HAMLET. Én még most is az vagyok néked!

GÜLDENSTERN. Szóljunk tehát barátságunkhoz képest tartózkodás nélkül, mi lehet
ennek a' te meg-magyarázhatatlan változásodnak oka? Hidd-el, hogy ha így bánsz, ha
titkodat még barátid előtt sem nyilatkoztatod-ki, el-záratod magad.

HAMLET. Uram, én hivatalba akarnék jutni.

GÜLDENSTERN. Hogy juthat valami illyes eszedbe, minekutánna a' Király bízottá
tett a' felől, hogy koronája reád száll.

HAMLET. Igen; de – míg a' fű meg-nő – a' példabeszéd egy kevésé motskos. – (*Eggy
Flautravert veszen-le a' kisebb¹⁷ játszó szín Orchesterjéről*) Kérlek fújj egyet ezen a' sí-
pon.

GÜLDENSTERN. Én nem tudok sípot kegyelmes Uram!

HAMLET. Kérlek szépen.

GÜLDENSTERN. Hidd-el nem tudok.

HAMLET. Igen kérlek.

GÜLDENSTERN. Eggy hangot sem tudok rajta ejteni.

HAMLET. Ó az olly könnyű, mint hazudni. Billegtessed szelelő lyukait újjaiddal, fújj
belé felülről, 's a' leg-szózatósabb muzsikát fogja adni. Imé itt vannak a' szelelő lyu-
kak.

¹⁵ Királyné

¹⁶ egészséges

¹⁷ kisebb

GUSZTÁV. De éppen ez a' dolog, hogy billegetni nem tudom az újjaimat; nem tanultam azt soha.

HAMLET. No nézd tehát mitsoda gyáva portékának tartassz te engem. Te örömost játszanál rajtam; akarnád hogy mások lássák hogy te rajtam játszani tudsz; titkomat akarnád ki-vájni belőlem; azt óhajtod hogy a' leg-alsóbb hangzatról a' leg-felsőbbig adjak szót intésedre; 's noha ebben a' darab fában a' leg-szózatosabb muzsika van, te rajta még sem tudsz csak egy hangot is ejteni? hogy tudtad azt el-hitetni magaddal, hogy rajtam könnyebb játszani, mint ezen a' sípon. Nevezz engem annak a' muzsikái Instrumentumnak a' mellynek nevezni akarsz; azt az egyet mondhatom, hogy ha belőlem némely fél-hangot ki-tsalni találnál is, még sem fogsz rajtam játszhatni. – Vége a' Letzkének. Uram – Isten hírével!

NYÓLTZADIK KI-JÖVETEL. OLDENHOLM, ÉS AZ ELŐBBIEK.

OLDENHOLM.

Kegyelmes Hertzeg a' Királyné szóllani kíván veled, és azt minél elébb.¹⁸

HAMLET. Látod é azt a' teve forma felhőt amott.

OLDENHOLM. Igazán; éppen olyan mint a' teve.

HAMLET. Nékem úgy tetszik, hogy inkább hasonlít egy rigóhoz?

OLDENHOLM. Az igaz, fekete mint a' rigó.

HAMLET. Vagy egy Tzethalhoz?

OLDENHOLM. A' tzethalhoz valóban sokat hasonlít.

HAMLET. Jó, tehát azonnal mégyek az Anyámhoz. – (*magában*) Ezek közt a' bolondok közt még utoljára magam is el-vesztem az eszem. – – Egy pillanatban mégyek az Anyámhoz.

OLDENHOLM. Tehát előre hírt viszek.

HAMLET. Az meg-lehet. Egy pillanat nem sok idő. – Barátim hagyjatok magamban.

KILENTZEDIK KI-JÖVETEL.

HAMLET (*magában*)

Az Anyámhoz? – – O bódogtalan, öszve-rontsolt szív, ne felejtkezz-el arról, a' mivel néki tartozol. Ne engedd hogy egy Nérói fekete lélek szálljon ebbe a' mérész meljbe; éles leszek, de nem kegyetlen; tőr lessz a' számban, de kezem fegyver nélkül lessz. Ebben az egyben nem fog meg eggyezni szívemmel kezem. Akár melly felhevülésre jutok is, még se közelítsen soha hozzám az az iszonyúság, hogy őt illessem.

(*El-mégyen*)

¹⁸ elebb

TIZEDIK KI-JÖVETEL.
(a' Királyné Cabinetje)
 A' KIRÁLYNÉ, OLDENHOLM, 's továbbat
 HAMLET.

OLDENHOLM.

Mindjárt itt lessz. Szólljon oda néki Felsőged. Mondja-meg neki világosan hogy a' Király nem tűrheti továbbá bosszantásait, és ha Felsőged nem fogta volna pártját, a' dolognak kedvetlen következései lehetettek volna. Én az-alatt itt vonom-meg magamat, hogy ne lászon. Tsak bátran, Felsőges Asszonyom, mossa-meg derekason Felsőged.

A' KIRÁLYNÉ. Bíz rá egészen! Meg-látod –

HAMLET. *(közelgetve kívülről)* Anyám! Anyám!

A' KIRÁLYNÉ. Távoz hamar; már itt van.

HAMLET. Itt vagyok tehát Anyám! – szóllj, mi baj?

A' KIRÁLYNÉ. Hamlet, te nagyon vétkeztél az Atyád ellen.

HAMLET. Anyám, te nagyon vétkeztél az Atyám ellen.

A' KIRÁLYNÉ. Mitsoda meg-bomlott feleletet adsz nékem?

HAMLET. Az én feleletem egészen hozzá illik az istentelen kérdéshez.

A' KIRÁLYNÉ. Hogyan, Hamlet, mi lessz ebből?

HAMLET. 'S mit akar Felsőged?

A' KIRÁLYNÉ. Nem esmérsz é már engem?

HAMLET. Nem; esküszöm az Egekre nem! Te a' Királyné vagy, Férjed testvérének felesége, 's én kívánnám hogy az ne vólnál. – Anyám vagy.

A' KIRÁLYNÉ. Jó! ha te így kezdessz velem szóllani, valakit hívatok-elő, a' ki neked felelni tudjon –

HAMLET. Jer, jer, űlj ide, egy lépésnyire sem ersztelek, míg egy tűkröt nem tartok elidbe, a' mellyben magadat szívednek leg-titkosabb rejtekéig meg-láthasd.

A' KIRÁLYNÉ. Mit akarsz; talám tsak nem ölsz-meg! Hé! hé! jertek! jertek!

OLDENHOLM. *(a' kárpit megől)* Hé! hé! jertek! jertek!

HAMLET. Mi dolog ez? Mi van itt? – *(kardot ránt 's által-döfi a' Spanyol-falt)* Eggy meg-öltt egér! eggy agyon szúrtt egér!

OLDENHOLM. Óh! – – –

A' KIRÁLYNÉ. Jaj nékem! az Egekért mit tsináltál?

HAMLET. Azt én nem tudom. – A' Király az?

A' KIRÁLYNÉ. O, mitsoda Egekre kiáltó tselekedet az?

HAMLET. Égre¹⁹-kiáltó tselekedet? Valóban; tsak nem olly Égre kiáltó tselekedet, jó Anya! mint eggy Királyt meg-ölni 's a' Testvéréhez menni.

A' KIRÁLYNÉ. Eggy Királyt meg-ölni?

HAMLET. Igen is Felsőges Asszonyom! azt mondtam. *(Oldenholmhoz fordúl)* Bóldogtalan, ostoba, mindenbe egyveledett bolond, menj útra! Nagyobbnak gondoltalak, mint a' millyen vagy. Köszönd magadnak most, a' mit kaptál; most ha késő nem vólna meg-tanúlhatnád hogy nem jó az embernek mindenbe belé ártani magát. – *(a'*

¹⁹ Egre

Királynéhez) Félre ezzel a' haszontalan jajgatással, űlj-le szépen, tsendesen, 's add kezembe szívedet hadd vessem sajtóba: mert oda vetem, ha külömben a' gonoszság annyira meg-nem edzette, hogy semmit sem érezhet.

A' KIRÁLYNÉ.²⁰ Mit tselekedtem én olyat, a' mi miatt te erre a' vétkes meg-tamadásomra vetemedhetsz.

HAMLET. Egy oly tettet, mely az ártatlanság el-pirúlása által is gyannússá lessz, és a' mely a' kegyességet is kép-mutatónak kiáltja; egy oly tettet, a' mely a' szentelt szerelem rózsáját ortzádról le-tépi, és helyébe szeder-szín kelevényt rakott: egy oly tettet, a' mely a' házassági esküvésnek oly kevés hitelt hágy, mint a' millyenek a' tsalárd kotzkások esküvései. – O! egy oly istentelen tettet, a' mely a' leg-szentebb szövetség is semmivé tette, és a' Religiót haszontalan szó-hangzattá változtatta. Az Ég ezen gonoszság el-követése ólta szomorkodva néz-le földünkre, oly szomorkodva búsan és setéten, mint egykor az ítélet napja reggelén nézni fog.

A' KIRÁLYNÉ. Az Egekre! mitsoda tettet?

HAMLET. A' mely úgy kiáltoz, hogy riadása Indiákig is le-hat. – Nézd nézd ezt a' képet, meg' ezt, két Testvérnek a' képeit; nézd minő méltóság űlt ezen a' homlokon! nézd az Apolló haj-fürtjeit – Jupiternek homlokát; – e' Márshoz illő rettenteni 's parantsolni termett szemeket! ezt az alakot, a' mellyre mindenik Isten reá nyomta petsétjét annak bizonyására, hogy igaz Férfi. Ez volt a' Féjred: – Nézd most már ezt; mostani Féjredet, őt, a' ki mint az üszög az ép vetést, tulajdon Testvérét ölte-meg? – Hová tettet szemeidet? Nem nevezheted azt szerelemnek: mert a' te korodban nem heves a' vér többé, 's enged az értelemnek; 's mellyik értelem hagyná-el azt ezért? A' meg-tsábulás nem tévesztette-öszve annyira elmédet, hogy ezt jónak láthatd: mert nem tsábúlhat-meg senki úgy, hogy illy iszonyú hasonlatlanságok közt külömbiséget tenni ne tudjon. – Mitsoda ördög volt hát az, a' ki szemeidet bé-kötötte midőn ezt a' tselekedetet el-követted? érzés nélkül való szem, szem nélkül való érzés, kéz és szem nélkül való fül, vagy érzésednek akár-melly meg-tompúlt beteg maradványa sem tévedhetett volna-el így? – Szemérem, hová lett a' te pirulásod? Fel-zúdúlt pokol, ha te egy meg-élemedett Matróna meljében is illy háborodást támasztasz, úgy ne vádold az ifjúság viasszát, ha a' maga hevében széllyel-olvad. Ne illesd gyalázati nevezettel az ifjúságot, ha zabolátlan tüze lángokra lobban, midőn a' fagyos öregség is gerjede, 's az ész buja kívánságok' kerétőjévé válik.

A' KIRÁLYNÉ. O szűnj-meg! szűnj-meg! úgy hatnak ezek a' szók fülembé mint a' tör. – O szűnj-meg kedves Hamlet.

HAMLET. Egy gyilkos, 's egy alacsony lelkű rossz ember azon felül; a' ki első féjred tized részének húszad része sem lehet. Egy istentelen tolvaj, a' ki a' koronát a' bíbor párnáról el-tsípte 's zsebjebe dugta.

²⁰ A' KIRÁLYNÉ.

XI-dik KI-JÖVETEL.
A' LÉLEK, ÉS AZ ELŐBBIEK.

HAMLET.

Eggy ringy-rongy Király – Egek! (*Borzadva mereszti-ki szemeit*) Borítsatok-el enge-
met szárnyaitokkal mennyei Hatalmasságok. – Mit akar a' te tisztelt meg-jelenésed?

A' KIRÁLYNÉ. Jaj! jaj! meg-kábúlt.

HAMLET. Nem azért jössz é hogy lomha fiadat pirongasd, a' ki a' drága időt munkát-
lan sopánkodásokra vesztegeti, 's azt a' mit néki parantsoltál abban-hagyja.

A' LÉLEK. Azt tellyesítsd majd ha ideje lesz. Az én jelenésem' tzéljja tsak az, hogy
tompúltt szándékat köszörülje. De nézd iszonyodás szállotta-meg Anyádat. O lépj
ő közzé és viaskodó lelki-esmérete közzé. Szóllj véle Hamlet.

HAMLET. Hogy vagy, Anyám?

A' KIRÁLYNÉ. Jaj! de hogy vagy te inkább, hogy szemeidet egy helyre mereszted, 's
a' testetlen levegővel beszélsz? Lelked búsan és öszve-zavarodva néz-ki szemeiden; ha-
jaid ki-egyenesedve állanak-fel gyökerekre. O édes fiam, mit nézel te illy meredten?

HAMLET. Őt, őt, magát! – Látod é ezt a' homályos fényt, mellyet maga körül ter-
jeszt? Alakja és állapotja, egyyüvé vévén azokat, szánakozásra indíthatná a' köveket is.
– O ne nézz tovább rám, mert bús tekinteted szelíd igyekezetemet dühösséggé tüzel-
heti, 's arra vihet, hogy itt könny helyett vér folyánd.

A' KIRÁLYNÉ. Kivel beszélsz te?

HAMLET. Hát senkit sem látsz? (*a' Lélek felé mutat ujjával*)

A' KIRÁLYNÉ. Én úgy látok mint egyébkor, és még sem látok semmit.

HAMLET. 'S nem is hallasz?

A' KIRÁLYNÉ. Nem senkit kívülünk.

HAMLET. Hogyan? Nézz tsak amarra! nézd tsak mint tűnik-el. Nézd éppen most
lép-ki az ajtón.

(*a' Lélek el-tűnik*)

XII-dik KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLYNÉ, HAMLET.

A' KIRÁLYNÉ.

Az tsak a' te meg-bomlott agyvelőd' káprázolata! fel-hevültt képzelődésed mun-
kája!

HAMLET. Fel-hevültt képzelődésem? Oh az én ereimben olly tsendesen pozsg a'
vér, mint a' tiédben. – Én nem szóllottam meg-őrülve – parantsold, szóról szóra
mondom-el a' mit mondtam. Azt a' meg-őrültt nem tselekedheti. – Anya! kérlek az
Istenre, ne tedd ezt a' kép-mutatói írt lelkedre mintha az én őrülésem és nem a' te ön-
nön szíved vádolna: az a' genyetséges sebnek tsak hártját tsinálna, 's a' ki nem fakad-
ható mérget olly veszedelmessé tenné, hogy a' seb meg-ne gyógyúlhasson. Bánd-meg a'
mit tselekedtél, 's kerüld-ki a' mi még hátra van. – Ne kövérítsd a' dudvát termő-földet,
hogy bujább gaz teremjen rajta. Botsásd-meg nékem jó szívűségemet, minthogy már a'

mostani világban a' jó szívűségnek a' gonoszságot meg-kell követni; s' az előtt bukni, hunyaszkodni kéntelen, 's engedelmet kérni arra, hogy jót tsinálhasson.

A' KIRÁLYNÉ.²¹ Hamlet! ketté hasítottad szívemet.

HAMLET. Ó ha ketté hasítottam, vesd-el azt a' felet, a' melly nem ép, hogy a' még meg-nem romlott féllal annál egészségesebb lehess. Jó éjtszakát! de a' Bátyámhoz ne menj. Kénszerítsd magad igaz kötelességed tellyesítésére, ha szíved magától nem kész reá. Még egyszer jó éjtszakát! 's ha te az Ég áldását, óhajtod, úgy én is kérem a tiédet.²² – A' mi ezt a' betsületes embert illeti (*az Oldenholm meg-meredtt testére mutat*) sajnálom, de nem tehetek róla. Tetszett a' mennyei Hatalmasságnak egyikét a' másika által büntetni, 's engem másoknak fenytékekre ostorra változtatni. Gondom lessz reá, 's meg-öléséért lelkének elég-tételt adok. Harmadikszor is jó éjtszakát! Kegyetlenné kellennem, hogy jó szándékomat bé-tellyessedve láthassam; a' kezdet már meg-van, de hátra van a' nagyobbja.

A' KIRÁLYNÉ. De mit tégyek tehát?

HAMLET. (*Fel-lobbanva 's mérges tsúfolással*) Az Istenért egy szót sem azok közzül, a' mit én javaslék. – Nem! térj-vissza hozzá, 's kérd hogy úzze-el szerelmeskedéseivel elmédből azokat a' mellyeket mondottam; mond, hogy én tsak tettetem őrlésemet, de a' mellett eszemen vagyok.

A' KIRÁLYNÉ. Hidd-el, hogy ha a' szó lélekzetből, a' lélekzet pedig életből vagyon, úgy arrra nézve a' mit mondottál nékem nints életem lélekzeni.

HAMLET. Jó éjtszakát Anya! Ezt a' derék Űri-embert fel-markolom. Jó éjtszakát Anya! – Nézd, nézd, ez a' titkos Tanátsos, a' ki egész életében a' leg-szelesebb lotts-fetts vólt, most a' leg-hallgatóbbá, leg-érettebb elméjűvé leve. Jer fattyú, jer, oda vislek a' hová illessz. Jó éjtszakát Anya!

(*El-megyén, 's vonja maga után Oldenholmot.*)

²¹ KIRÁLYNÉ.

²² á tiédet.

ÖTÖDIK FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, GÜLDENSTERN.

A' KIRÁLY.

(merően néz a' Királynéira: egy pausa után)

Gertrúd! Gertrúd! Ezeket a' sóhajtásokat titkos értelem teszi nehezekké. Ki-fogás nélkül kell tudnom mit jelentenek. – Hol a' fiad? mit csinál?

A' KIRÁLYNÉ. Zavarottabb ő, mint midőn a' szél a' tengerrel dühösködik. Ezen őrlésében meg-hallja, hogy valami a' kárpit megett meg-motzan, egy kardot lát, kírántja, 's egernek gondolván, agyon döfi a' nem-látott öreg Oldenholmot.

A' KIRÁLY. Az Istenért! Én velem bizonyosan ez történt volna, ha a' szegény Oldenholm helyett állottam volna rejtekben. Veszedelemben forog minden, én, sőt te magad, ha őt továbbá is szabadon hagyjuk. Jaj nekünk, miként felelünk-meg ezen gyilkosságért! Vétkül tulajdonítja azt nekünk majd a' Nép, mert ezt a' meg-őrült szerentsétlen gyermeket zárva kellett volna tartanunk. Hová ment tőled?

A' KIRÁLYNÉ. El-vántzorgatta a' szegény Oldenholmot, 's minden mozdulása mutatja, hogy az ő szándékának semmi része nem volt el-követett munkájában; siratja most, a' mit tselekedett.

A' KIRÁLY. Királyné, a' dolgot el-hallgatni nem lehet. Elmémben nyughatatlanság 's kínzó rettegés támad. A' te szemeid homályosodnak; menj feküdj-le 's aludj.

A' KIRÁLYNÉ. Aludj? aludj? 's alhatom é még csak egyszer is ez életben? De, magadban akarsz maradni; engedek.

(El-mégyen)

MÁSODIK KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, GÜLDENSTERN.

A' KIRÁLY.

Ez a' Hamlet vérembe mártja tüzes fegyverét. Menni kell néki Angliába, akár mit csinál, 's ott el-veszni.

GÜLDENSTERN. De hát ha nem fog akarni! ha phantáziája ezer íjesztő képek, óriási káprázolatok közzé temeti. Nem jobb volna é ellene törvényesen ki-kelni? Ő gyilkos.

A' KIRÁLY. Gyilkos, igen is! de én véle nem bánhatok szorosan a' Törvény szava szerint; a' Nép, melly a' maga szeretetét nem a' meg fontolás, hanem vak heve javaslása után ajándékozza-el, a' melly ő érette él és hal, az ő büntetésében nem nézné a' tett nagy voltát, hanem csak a' büntetés keménységét. Én kapok az alkalmatosságon hogy

ez a' gyilkosság innen leendő el-küldetésének szép színéül szolgálhat. Iszonyú esetekben iszonyatos szerekhez²³ kell nyúlni.

GÜLDENSTERN. Téged még egy más veszedelmes környül-állás is rettenthet, Felséges Uram. A' fiatal heves vérü Laertest az ellenkező szelek még is itt tartóztatják. Melly könnyen juthat néki fülébe Atyjának halála? – Nem fog é öldöklő kardot? –

A' KIRÁLY. Még ő előtte is mentségemre leszen Hamletnek hirtelen el-küldése. De hogyan tudhatná-meg ő azt, mindön a' dolog még titokban vagyon. Menj, kerestessd-fel a' meg-hóltt Oldenholm testét, 's kéz alatt takarítsd-el.

(*El-mennek.*)

HARMADIK KI-JÖVETEL. HAMLET, és GUSZTÁV.

HAMLET.

Ne múlassunk tovább egy órát is! Ó gyűlöltt késedelmeskedés. O Gusztáv mitsoda kitsiny az ember, ha mind az, a' mit ő ideje által keres, tsak étel és álom? Tsak olyan barom, mint a' járomba fogott ló. – Ó az az Isten, a' ki nekünk értelmet adott, nem akarhatja hogy azzal, a' mi bennünket olly hasonlónvá téssen ő hozzá, ne éljünk, 's roszdába kapassuk. – – Mitsoda tehát ez; elmétlenség é vagy félénk akadozások? Kétségeskedő mérséklése é a' dolog ki-menetelének? nem olly gondolat é, mellyben, ha négy részre hasítatna, tsak egy negyed rész okosságot, és három negyed rész gyáva-ságot találnánk? Miért élek 's miért szóllok erről úgy mint ollyanról a' melly tsak ezután fog még meg-esni, midőn okom, akaratom, erőm, 's módóm vagyon végre hajtani? Miért késedelmeskedem mikor az Atyám meg-ölve, az Anyám gyalázatra ragadva van? – Kelj-fel tehát lelkem, 's e' pillantat ólta tedd minden gondolatidat véressé, vagy – szűnj-meg gondolkodni. – – Hah! ki jön?

NEGYEDIK KI-JÖVETEL. GÜLDENSTERN, AZ ELŐBBIEK.

GÜLDENSTERN.

Kegyelmes Hertzeg, hová tetted Oldenholmot?

HAMLET. A' porba, a' honnan vétettetett.

GÜLDENSTERN. Add tudtomra hol van, hogy fel-kereshessem, 's a' kápolnába temethessem.

HAMLET. Arról ne is álmodozz –

GÜLDENSTERN. Miről ne álmodozzam?

HAMLET. Hogy én a' te titkodat magamban tartottam, 's a' magamét nem tarthatom. Ezen kívül szólj, ha a' kérdő tsak egy gomba, mitsoda feleletet adhat egy Király-fi?

GÜLDENSTERN. Kegyelmes Hertzeg, te engemet gombának nézel?

²³ szerekkez

HAMLET. Gombának Uram, tengeri gombának, spongiának, mely a' Király tekintetét, intéseit, szavait magába szívja! De az illy szolgálknál nem is kaphatnak a' Királyok jobb szolgálakat; ha szüksége talál lenni rátok, öszveszorít, ki-nyomja belőletek a' levét, 's ti ismét a' régi lyukatsos száraz könnyű tengeri gombává váltok.

GÜLDENSTERN. Nem értem mit akarsz ezzel mondani, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Örülök rajta! – A' hegyes szó tompa a' bolondok fülében.

GÜLDENSTERN. Kegyelmes Hertzeg, én a' Király paratsolatjára tudakozom hol a' test, 's az ő nevében hívlak hozzá.

HAMLET. A' test már a' Királynál van; de a' Király még nints a' testnél. A' Király olly nyomorútt portéka, hogy –

GÜLDENSTERN. Nyomorútt portéka, kegyelmes Uram?

HAMLET. Ollyan nyomorútt portéka, a' ki – Róka! lyukba hamar, mert rajta vesztesz.

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL. A' KIRÁLY, ÉS AZ ELŐBBIEK.

A' KIRÁLY.

Hamlet, hol van Oldenholm?

HAMLET. Az evés mellett.

A' KIRÁLY. Az evés mellett?

HAMLET. Nem ott a' hol ő eszik, hanem a' hol őt eszik; egy bizonyos udvari pondrókból álló gyülekezet most vendégeskedik rajta. Ó a' mi az evést illeti, már ott első a' pondró. Hány féle állatokat hízlalunk mi, hogy azok minket hízlaljanak; 's kikért hízlaljuk mi magunkat, nem férgékért é? A' ti potrohos Királyaitok 's szikkadt koldúsaitok tsak két féle fel-találások.²⁴ Két éték egy asztalon; ez a' vége a' nótának.

A' KIRÁLY. Óh –

HAMLET. Azzal a' féreggel, a' mely a' Királyt ette, halat lehet horgászni; 's azt a' halat ismét, a' mely ezt a' férget meg-ette, emberek eszik-meg.

A' KIRÁLY. 'S mit akarsz ezzel mondani?

HAMLET. Semmit sem egyebet hanem hogy lásd, hogy a' Király szépen keresztül-mehet a' koldús gyomrán.

A' KIRÁLY. Még egyszer tudakozom, hol van Oldenholm?

HAMLET. A' Menny-Országban! Küldj, küldj oda, 's keresd-fel. Ha Követed ott fel nem leli, keresd a' másik helyen magad. De igazán szóllván, ha ebben a' hónapban rá nem akadsz, meg fogod szagát érzeni, ha a' fegyveres ház grádsán fel-mégy.

A' KIRÁLY. Menjetek, nézzétek ott.

HAMLET. Arról bizonyossá tészlek hogy onnan el-nem szökött.

A' KIRÁLY. Temetessék-el minél hamarább és a' leg-nagyobb tsendességgel. Hamlet ez a' te teleskedeted azt kívánja, hogy minden késedelem nélkül indulj Angliába, 's

²⁴ fel-találásók

magadat a' meg-botránkozott Nép vádjai elől vond-el. Készülj tehát, hogy leg-feljebb hólnap indulhass.

HAMLET. Angliába?

A' KIRÁLY. Igen is, Angliába.

HAMLET. Jól van!

A' KIRÁLY. Ez az én meg-határozott akaratom.

HAMLET. Egy Angyalt látok, a' ki ezt leg-titkosabb réséig látja. (*Gusztávhoz*) Ne késsünk, Gusztáv; fogjunk meg-öltt Atyám' meg-bosszúlásához. (*a' Királyhoz*) Isten hozzád édes Anyám.

A' KIRÁLY. Szerető Atyád! Hamlet.

HAMLET. Anyám! mondom, Az Atya és Anya Férj és Feleség; a' Férj és Feleség egy test; és így te Anyám vagy! – Én útnak készülök.

(*El-mennek*)

HATODIK KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY.

Te pedig Anglia, ha úgy gondolsz barátságommal, a' mint azzal gondolnod kell, ha még bé nem gyógyúlt sebeidre veted szemeidet, mellyeket rajtad a' Dániai kard szabdalt, légy rajta, hogy kívánságom bé tellyesedjen, hogy Hamlet el-essen. Míg az meg-nem lessz, nem lessz gyúgodalmas tsak egy pillantásom is.

HETEDIK KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ, BERNFIELD.

A' KIRÁLYNÉ.

Lehetetlen rá vennem magamat, hogy véle szólljak.

BERNFIELD. Az ő állapotja valósággal szánakozást érdemel.

A' KIRÁLYNÉ. Ki állapotja?

BERNFIELD. Az Opheliáé. Az Atyja halálát hallván el-távozott elméje. Szüntelen fölőle beszél: azt mondja hogy feje lágýjára állott a' világ; O, és jaj, minden szava, 's meg-bomlott szóllások folynak ajakáról.

A' KIRÁLY. Látnunk kell őtet; mert ha magunk eleibe nem botsátjuk, abból sokan sok félét húzhatnak-ki. Eresszéték-bé.

(*Bernfield ki mégyen*)

A' KIRÁLYNÉ. Az én beteg lelkem minden kitsínységből irtóztató következéseket magyaráz. Így bünteti magát a' bün, így árúlja-el²⁵ magát attól való remegése által hogy el-árúltatik.

²⁵ árúlja-el

NYOLTZADIK KI-JÖVETEL.
OPHELIA, ÉS AZ ELŐBBIEK.

OPHELIA.

Hol van Dániának Királyi szépsége?

A' KIRÁLYNÉ. Édes Opheliám mint vagy te?

OPHELIA. (*Énekelve*)

'S miről esmerhetem-meg én

A' te kedvesedet?

A' fa tzipók, tsigás süveg

'S Szarándok-bot esmertet-meg

Ö véle tégedet.

A' KIRÁLYNÉ. Szegény gyermek. – Ophélia mit akarsz ezzel a' dallal?

OPHELIA. Halld-tsak végig! (*Énekel*)

Meg-hólt! 's bús szívemet öröm

Többé nem érheti.

Sírlját zöldellő pázsit és

Eggy gyászos kő fedí.

A' KIRÁLY. Szegény Ophélia!

OPHELIA. (*Énekel*)

Fejér az inged; de piros

Virágot hintek rá.

'S hogy ne hervadjanak hamar,

Könnyemmel öntözöm.

A' KIRÁLY. Édes Opheliám! hogy vagy?

OPHELIA. Hálá Istennek egésséggel. Azt mondják hogy a' bagoly a' Kováts Leánya vólt. – Szent Isten, azt tudjuk mik vagyunk; de bezzeg nem tudjuk mik leszünk! – Adja Isten kedves egésségekre az ebédet!

A' KIRÁLY. Az Atyja halálán háborodott-meg. –

OPHELIA. Ó kérlek szakasszátok-félbe azt; ha azt találják tudakozni, mit tész' az? mondjátok: (*Énekel*)

Hólnap Szent Bálint napja lessz,

'S derültten kél a' nap;

Lyánykád az ablakodra jó,

'S Bálintként ölbe-kap.

A' KIRÁLY. Magában nem kell hagyni szegényt.

OPHELIA. Reménylem a' dolog jól sül-el. Kéntelenek vagyunk bé-várni, 's még sem tehetem hogy könnyeim ne szakadjanak, ha meg-gondolom, hogy őt fagyos földbe ássák-el ellőlem. – Meg-sugom a' Bátyámnak, haszontalan! akár mit mondtok. – La! la! – a' Bátyám jó. – Fel kell öltöznöm! – eleibe kell szaladnom! – Ajánlom magamat az Uraknak! –

(*El-mégyen*)

KILENTZEDIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, A' KIRÁLYNÉ.

A' KIRÁLY.

Ne hagyjátok-el egy tapottnyira is, 's vigyázzatok minden mozdulására! – Ezt Atyjának halála okozta. O Gertrúd, Gertrúd, ha a' szerentsétlenség egyszer elő-vesz, nem egyenként jó, mint a' kém, hanem egész tsoporttal. A' meg-ölt Oldenholm – a' Hamlet meg-őrülése – az Oldenholm halálán fel-zendültt párt-ütesre kész Nép – (ó rosszul esett hogy őt titokban temettették-el!) – az Ophelia siralmas állapotja, 's a' mi leg-nagyobb az, hogy a' fiatal Laertes az ellenkező szelek miatt el nem indulhatván még is itt van, – – – O mennyi gondot ád ez nékem!

(*Lárma hallatszik*)

A' KIRÁLYNÉ. Mitsoda lárma ez! Egek!

TIZEDIK KI-JÖVETEL.
GÜLDENSTERN, AZ ELŐBBIEK.

A' KIRÁLY.

Hol a' Strázsa? – Mit hozol Güldenstern.

GÜLDENSTERN. Rejтеzz-el Felséges Király! rejтеzz-el minél hamarább. Az ifju Laertes egy tsoport fel zendültt néppel veri-le strázsáidat. – A' Nép őt akarja Királyjá tenni. – Laertes légyen a' Király! ezt kiáltja szüntelen.

A' KIRÁLY. Ő mint riadoz örvendezel!

XI-dik KI-JÖVETEL.
LAERTES a' katonáival,²⁶ ÉS AZ ELŐBBIEK.

LAERTES.

Hol a' Király? – (*Katonáihoz*) Barátim maradjatok oda ki.

A' KATONÁK. Nem! nem! mi is bémegyünk.

LAERTES. Kérlek maradjatok itt.

A' KATONÁK. Engedünk ha parantsolod!

LAERTES. Utálatos, gyilkos Király! teremtsd-elő az Atyámat.

A' KIRÁLY. Tsenedesdj, Laertes!

LAERTES. Az a' tsep vér, a' melly ereimben tsenedesen foly, engemet fattyúnak kiáltana, 's szűz-erkölsű Anyám homlokára nyomná a' feslettség bélyegét.

A' KIRÁLY. Laertes mi tesz tégedet illy vakmerővé? Mi ád ellenem támadásodnak illy Óriási nagyságot. – Ne reszkess Gertrúd! légy nyúgodalmasan! A' Királyokat valamelly mennyei védelem keríti-bé, hogy a' leg-merészebb fel-zendülés sem bír elég bátorsággal szándékát tellyesíteni; 's meg-elégszik azzal hogy a' rostélyozaton bé-tekint. – Laertes szöllj, mi ragadott erre a' vakmerőségre.

²⁶ hatonáival,

LAËRTE. Hol van az Atyám?

A' KIRÁLY. A' te Atyád nem él.

A' KIRÁLYNÉ. De az a' Királynak akaratján²⁷ kívül történt.

A' KIRÁLY.²⁸ Engedd addig tudakozódni őt, a' meddig tetszik.

LAËRTE. Miért holt-meg? Hogy holt-meg? nem elégítetem-ki én üres szókkal magamat. Szállj-le most a' pokol meltségébe hűségi esküvés, a' mellyet a' Dánia Királyjának tettem. Szállj-le te is Religio és gyáva lelki-esméret. Nevetem a' kárhozatot! ott a' hol most állok, nints gondom sem pokolra, sem Mennyországra. Jöjjön a' mi jönni akar; nékem mind egy. Az én Atyám halála vért kíván! vért, patak gyanánt omló vért!

A' KIRÁLY. 'S ki az, a' ki tartóztat?

LAËRTE. O engem nem tartóztathat semmi! 's a' mi értékemet illeti, azzal úgy gazdálkodom, hogy kevéssel is sokra érjek.

A' KIRÁLY. Édes Laertesem, ha az Atyád halála felől értekezni kívánsz, egynek nézed é Barátjait 's Ellenségeit? eggyeránt akarod é őket kardodra hányni?

LAËRTE. Az én kardom csak ellenségeinek vérét szomjúzza.

A' KIRÁLY. 'S akarod é tudni kik azok?

LAËRTE. Barátjait ki-terjesztett karral akarom el-fogadni; 's kész vagyok mint a' Pelikán, ki-ontani érettek véretem.

A' KIRÁLY. Úgy szólassz mint egy jó gyermekhez 's Nemes emberhez illik. Hogy énnékem az Atyád meg-ölésében nints részem, sőt hogy azt szívesen fájlalom azt olly világossá tészem elmédnek, mint a' millyen a' Nap-fényje a' szem előtt (*a' szín-hatúljában lárma hallatszík*) Botsássátok-bé! Botsássátok-bé!

LAËRTE. Mi az? mi az? Mit akar ez a' lárma?

XII-dik KI-JÖVETEL.
AZ ELŐBBIEK, és OPHELIA.
(*Fel-koszorúzza szalmával és virágokkal*)

LAËRTE.

Forróság, szárazd-fel az én agyvelőmet! könnyek! hétszerte sós könnyek egyétek-ki szemem látását! —Esküszöm az Egekre, hogy elméd meg-tébolyodásáért olly elég-tételt vészek míg a' mérő serpenyő a' kereszt rúdat meg nem üti! — O szépen ki-nyíltt rózsá! kedves Leányka! édes Húgom! Ophélia! — Isten! ki hitte volna azt hogy egy fiatal gyermek esze éppen olly halandó mint egy öreg ember élete.

OPHELIA. (*Énekelve*)

Fagyos sírba tették tetemeit,

'S sok szem hullatta rá bús könnyeit!

'S sok szem hullatta rá bús könnyeit!

Galambom, Isten hozzád!²⁹ —

²⁷ akaratjan

²⁸ KIRÁLY.

²⁹ hozzád!

LAERTES. Vólna helyjén elméd, 's igyekeznél annak minden erejével engemet bosszú-állásra bírni, hidd-el, nem nyernél felényit mint most.

OPHELIA. Énekeljetek hát! – – „Le! le, a' sírba!” – Ó miért nem énekeltek? Hiszen tudjátok mellyik dal az? – Arról a' tselédről a' ki el-ragadta Ura Leányát.³⁰ – Itt egy szál rozmarin, vedd-el emlékezetre; itt egy szál szép El-ne felejts! Itt nártzis és hiacinth. – Itt ruta! ez is néked (*el-osztogatja virágait*) ez a' többi pedig az enyim marad! Ez gyöngy-virág! Kegyelem virágnak vagy kis Vasárnapnak is lehetne azt neveznünk. – Ti a' rutát egy kis külömbséggel is hordhatjátok. Itt egy marok pézsmá; adnék örömost violát is, de az mind el-hervadt az Atyám halálakor. Azt mondják istenesen holt-meg. (*Énekre fakad*) De Jantsika hidd-el még most is enyim!

LAERTES. Ki nézhetné ezt fel-lobbant ki-fakadás nélkül?

OPHELIA. (*Énekel*)

Ó sors miként vagy ilyen mostoha!

Ó már tehát nem jön-visszá soha!

Ó már tehát nem jön-visszá soha!

Nem! nem! meg-hólt ő; rejtezz sírodba!

Fejér vólt szakálla mint a' hó,

'S feje mint a' galamb!

Oda van! oda van! hasztalan kiáltjuk!

'S ő már nem jó vissza soha!

Nyúgodjon hamva tsendesen! –

Hé! hol a' kotsim? álljon-elő. – Jó éjtszakát

Asszonyaim! Jó éjtszakát szép Asszonyaim;

Jó éjtszakát! jó éjtszakát! (*El-mégyen*)

A' KIRÁLY. Ne hagyjátok őt Gertrúd és te Gúldenstern! Menjetek; én Laertessel magamban maradok.

(*A' Királyné és Gúldenstern el-mennek*)

XIII-dik KI-JÖVETEL.

A' KIRÁLY, LAERTES.

LAERTES.

Istenek! – Látod é te ezt?

A' KIRÁLY. Laertes hagyj engemet a' te fájdalmadban részesülni; külömben meg-tagadod azt tőlem a' mit igazság szerint kívánhatok. Menj ha kételkedsz, 's válogasd-ki leg-értelmesebb Barátaidat, légyenek Bírák közöttem és közötted. Ha azt látják hogy ezen dologban akár egyenesen, akár titkos úton leg-kisebbet tselekedtem, benne meg-eggyeztem vagy jóvá hagytam, – úgy koronám, életem, és mind az a' mit magamé-nak nevezek, szolgáljon néked elégtételül. Ha pedig az ellenkező világosodik-ki, úgy kérlek túrtéztess fel-indulásodat; én véled együtt dolgozom majd azon, hogy Atyád meg-öletéséért bosszút kapj.

³⁰ Leányát

LAËRTERES. Ha mind ezeket bizonyosnak látom is, de szólj magad, mint gondolhatni hirtelen halálából, titkos el-temettetéséből, azon pompának meg-tagadásából, a' melyet születése, tekintete, Méltósága kívánt? Nem olly nyilván szóllnak é itt minden környül-állások, mintha az égbe akarnának fel-hallatszani? Nem kívánják é azt, hogy én a' dolgot a' leg-szorossabb vizgálat alá végyem? – Szólj, ki a' Gyilkos?

A' KIRÁLY. Hamlet! – és tudd-meg, hogy az a' kéz, a' mely Oldenholmot meg-ölte, az én halálomra is törekedett.

LAËRTERES. Ha ez így van, a' mely – engedj-meg kétségemnek, – nékem hihetetlen, miért van ő szabadon? miért nem idézed az illy tettek el-követőjét törvény alá? holott személyednek bátorságos vólta, a' köz-jó és a' te Uralkodásbeli böltsesség az javasolja hogy rá kardot ránts.

A' KIRÁLY. Engem attól két nagy ok tartóztatott, mely a' te szemedben talám nem lessz olly nyomos, mint az enyimben. A' Királyné, az ő Anyja, úgy szóllván egyedül az ő nézésében él; én pedig akár kötelesség akár gyengeség légyen az, őt annyira szeretem, hogy semmit sem tsinálhatok, a' mi ellenkezik kívánságaival. A' másik nagy oka a' dolognak az, hogy a' Nép őt az esztelenségig szereti; tudod hogy ez Hamletet még való-ságos bukdosásiban tusudálja.

LAËRTERES. 'S én így vesztsek-el egy tisztos Atyát, így lássak össze-rontsolva egy gyönyörű testvér-Leányt, kiknek érdemek az egész mostani kort bátran szóllítja-meg, hogy hozzájuk hasonlót mutasson, ha mutatthat. – De hitesse-el magával Gyilkosok, hogy ezért vérével fog fizetni.

A' KIRÁLY. Még ma, még ma folyjon szemeid láttokra vére. Az én Híveim és a' te Barátid keljenek-ki az igaz ügy védelmére, ha talám valamelly szolgálásra teremtett csoport néki pártját fogja is. De hadd beszéljem-el most mi adatott ezen gyilkosságra alkalmatosságot, 's hadd gőzzelek-meg felőle, hogy nékem ebben nints közöm.

XIV-dik JELENÉS. A' KIRÁLY, ÉS AZ ELŐBBIEK.

A' KIRÁLY.

Mi baj? mi baj, kedves Királyném?

A' KIRÁLYNÉ. Egyik szerentsétlenség nyomban követi a' másikat. A' te Húgod Laërtes vízbe-fúlt.

LAËRTERES. Vízbe fúlt? Hogy fúlt oda? – Oh!

A' KIRÁLYNÉ. Atyád Palotája megett a' folyamat szélén egy fűz-fa van. Erre mászott-fel, 's a' vízben fityegő gallyakra akaszgatta szalma koszorúit. Egy ág alatta le-szakadt, 's ő bé-esett a' vízbe. A' folyamat sebesen bé-ragadta őt a' közepére, 's nem vólt senki egynehány gyermekén kívül a' ki látta, hogy segítségre lehetett vólna szaladni. Azt mondják ezek, hogy el-terjedt ruhái sok ideig fenn tartották a' víz-színén, 's mint a' Szyren úgy ült, dalait éneklette, koszorúival játszott, 's nem látsza érzeni veszedelmét, de végre el-ázott ruhái el-lapúltak 's a' szerentsétlent hatyúú éneke alatt vonták-le.

LAËRTERES. Isten! e' vala tehát még hátra? 's meg-hólt?

A' KIRÁLYNÉ. Vissza-hozhatatlanul van oda!

LAËRTERES. Hármas veszély tízszerre hármasan hulljon arra az átkozott főre, a' mellynek istentelen tette tégedet elmédetől foszta-meg. – Asszonyi könnyeim el-fojtják szavaimat. – Bosszúra Király! engesztelhetetlen bosszúra!

(*Mégyen*)

A' KIRÁLY. Laërtes! hallj-meg engemet elébb. – – Ez az eset még hevesebb haragra fogja gyúlasztani. Menjünk utánna, Királyné!

HATODIK FEL-VONÁS.

ELSŐ KI-JÖVETEL.

(*Temető*)

KÉT SÍR-ÁSÓ.

EGGYIK SÍR-ÁSÓ.

De hogy a' gutába temethetnék ötet más keresztény lelkek közzé, mikor maga ölte-meg magát?

A' MÁSIK. Azon hijába töröd a' fejed! A' Király meg-parantsolta hogy járjanak végére hogy-mint vólt a' dolog, 's ki-súlt szépen, hogy Isten-igazába hólt-meg; és így, hogy más keresztény lelkek közzé kell temetni.

AZ EGGYIK. Az egy-általlyába nem lehet! hanemha a' sűlne-ki, hogy valaki erőszakot akart el-követni rajta, 's az előtt ölte magát a' vízbe.

A' MÁSIK. 'S ki tudgya ha nem így történt e meg szegénynek a' halála?

AZ EGGYIK. Az hogy Komám Uram az ember sokféle képpen ölheti-meg magát; mert nézze kegyelmed, itt van egy víz, no jó; az ember meg' itt áll, ez is jó! de rá vigyázzon ám ked! Ha tehát az ember eminnen ide jó, 's a' vízbe ugrik 's oda vész, tudni való hogy maga ölte-meg magát de ha a' víz jön az emberhez, 's az embert el-kapja, úgy nem az ember a' gyilkos, hanem a' víz; 's illyenkor a' vízbe veszett embert a' temetőbe lehet temetni; de ha maga ugrott belé, már akkor az akasztófa allya a' helye.

A' MÁSIK. A' biz Istók igaz, Lelkem Komám Uram, de tudgya e ked, miért nem temetik ezt oda?

AZ EGGYIK. Miért, mondgya-meg ked?

A' MÁSIK. Azért mert nagy embernek a' gyermeke! Vólna tsak valami magunk forma szegény legény lyánya, bizony nem látna tisztességes temetést. – De tudgya e ked, mit? Fejtsen meg ked nekem egy mesét, ha legény ked a' talpán, mellyik épület tart leg-tovább a' világon?

AZ EGGYIK. Az akasztó-fa! – mert az ezer lakónál³¹ is tovább áll-fen.

A' MÁSIK. Ezt ki-találá ked, Pajtás Uram! de ki épít erősebben mint az áts meg' a' kőműves?

AZ EGGYIK. De már ezt bizony nem tudom.

A' MÁSIK. No de gondolkozzon tsak ked rajta.

AZ EGGYIK. Haszontalan töröm a' fejemet; azt bezzeg ki nem találom.

³¹ lakónál

MÁSODIK KI-JÖVETEL.
HAMLET, GUSZTAV, ÉS AZ ELŐBBIEK.

A' MÁSIK SÍR-ÁSÓ.

No hát meg-tanítom rá kendet! Ha valaki tudakozza, mondgya kend, hogy a' Sír-ásó; mert az a' ház, a' mellyet a' Sír-ásó tsinál, az ítélet napig áll-fenn. – Koma, mennyen ked tsak, mennyen a' fejér lóhoz, hozzon egy potr'ára pályinkát; kednek is jutatok belőle.

(*danol*)

Járd el az egész Világot,
Nem lelsz olly hatalmasságot,
A' melly velem ki-tehessen,
'S rám kevélyen tekinthessen.

Se Király, se Fejedelem,
Se gazdagság, se szerelem,
Nints, a' ki jutván végére,
Ne szálljon sírom mélyére.

Sír-ásó Pajtás nézz 's neved,
E' koponya millyen üress.
Pedig tudod éltében
Mint kérkedett elméjében.

'S te tsúf golyó

(*meg-látja Hamletet 's Gusztávot
's felbe szaksztja az éneket*)

HAMLET. Van é ennek az embernek szíve, hogy a' sír-ásás közben danolhat?

GUSZTÁV. Ugy hozzá szokott ó ehhez, hogy munkájának kedvetlen vóltát nem érzi.

HAMLET. Ennek a' koponyának valaha nyelve vólt, 's énekelhetett. – Nézd hogy vét-eleggyet magától a' rossz ember, mintha az a' Kain vagy valamelly Gyilkos feje vólna; ki-tudja pedig ha nem valamelly Udvarnok feje vólt é, a' ki magát az Úr Istent is megakarta vólna tsalni. Nem é? Gusztáv!

GUSZTÁV. A' könnyen még-lehet, kegyelmes Hertzeg.

HAMLET. Szóllanom kell ezzel az emberrel. – Hé, kié ez a' sír.

A' SÍR-ÁSÓ. Az enyím, Uram!

HAMLET. Igen mert benne hazudsz: de –

A' SÍR-ÁSÓ. Az Uram pedig azon kívül hazud, és így nem az Uramé.

HAMLET. Azt tudakozom, kinek hívják azt az embert, a' kinek azt ásod?

A' SÍR-ÁSÓ. Én azt nem embernek ásom.

HAMLET. Ki hát az az Asszony?

A' SÍR-ÁSÓ. Nem is Asszony.

HAMLET. Ki a' guta hát az, a' kit belé akarsz ásatni?

A' SÍR-ÁSÓ. Egyg olyan, a' ki míg élt, mindég leány vólt, de most az Isten légyen irgalmas kegyelmes szegény lelkének! meg-haláloza.

HAMLET. Már le-látom Gusztáv, hogy fel-fordúl a' Világ! Gondolhattad volna é hogy még egy Sír-ásó is ennyire játszadtassa elmésségét. – Mikor álltál erre a' szép Mesterségre?

A' SÍR-ÁSÓ. Sem nem előbb, sem nem utóbb, hanem éppen azon a' napon, a' mikor a' meg-hólt Király Fortunbraszt egész seregestül meg-verte.

HAMLET. Mennyi idje lehet annak?

A' SÍR-ÁSÓ. 'S azt se tudod? hiszen azt minden bolond tudja. Éppen azon nap volt az mikor az ifjú Hamlet a' Világra lett, a' kinek most el-ment az esze, 's még ma Angliába indul.

HAMLET. 'S miért indul Angliába?

A' SÍR-ÁSÓ. Hogy az esze helyére jöjjön ha pedig nem jön; vesszen! ott több bolondot is kap!

HAMLET. 'S hogy ment-el az esze?

A' SÍR-ÁSÓ. Biz azt beszéllek, igen tsudálatosan.

HAMLET. Hogy, hogy?

A' SÍR-ÁSÓ. Üsse-meg a' kő, mit kérdi ked azt tőlem; el-ment az esze 's meg-bolondult 's vége!

HAMLET. No ne haragudj, Bátya! ne haragudj! de beszélld-el tsak, hány esztendeig³² kell az embernek a' földben heverni, míg meg-rothad.

A' SÍR-ÁSÓ. Ha eddig míg a' földbe teszik, meg nem rothadt, a' mire ma nem kevés példa van, nyóltz esztendeig is el-állhat; a' Tímár pedig kilentz esztendő alatt sem tud meg-rothadni.

HAMLET. S' már miért tovább a' Tímár, mint más akárki?

A' SÍR-ÁSÓ. Azért Uram mert annak a' teste egészen meg-edződött a' vízbe állással. – Nézze az Úr ez a' koponya 23 egész esztendő óta áll a' földben.

HAMLET. Ki feje lehetett az?

A' SÍR-ÁSÓ. Mennykő tsintalan egy ember feje volt. De talállya az Úr maga?

HAMLET. Biz én nem tudom találgatni!

A' SÍR-ÁSÓ. Mennykő hasogassa-meg a' nyaka tsigáját! átkozott egy fattyú volt! – a' Yorik feje Uram! Esmerte az Úr? Udvari bolondgya volt a' meg-hóltt Királynak.

HAMLET. 'S övé igazán ez a' fej?

A' SÍR-ÁSÓ. Bizony nem is az egyím!

HAMLET. Szegény Yorik! azt mondják a' leg-tréfásabb elméjű ember volt. Most pedig, huj! be irtóztató nézése van! – Szegény ember! hol van most tréfád? hol vannak tsintalankodásaid? énekeid? hol van az az elmésség, mellyel az egész asztalt víg röhögésre fakasztgattad? Nem marad é tsak egy is hogy pityergésedet vigyorgásra változtasd. – No menjen valaki a' Méltóságos Asszonyok öltöző szobájokba, 's sugja füleikbe hogy ha egy ujnyira bé-vakolják is magokat, utoljára tsak ugyan erre jutnak. – Gusztáv, kérlek, felelj nékem egy kérdésemre.

GUSZTÁV. Parantsolj vélem, kegyelmes Hertzeg!

HAMLET. Illyenné lett é nagy Sándor is?

GUSZTÁV. Bizonyosan!

³² esztendegi

HAMLET. Mitsoda alatsony sorsra juthatunk végtére édes Gusztávom! képzelődésünk nem nyomozhatja é a' Sándor tiszteltt hamvait, míg valamely kementze tapasztékon meg-kapjuk.

GUSZTÁV. Ó már úgy igen is messze mégyünk.

HAMLET. Ne hidd, Gusztáv. Semmi sints történhetőbb. Sándor meg-hal; eltemettetik; porrá lessz; azt a' fazekas ki-ássa, belőle agyagot tsinál; 's nem fordítódhatik é ez az agyag a' kementze lyuka' bé-tapasztására?

HARMADIK KI-JÖVETEL. GÜLDENSTERN, AZ ELŐBBIEK.

GÜLDENSTERN.

Almélkodva akadok itten reád, kegyelmes Hertzeg. Készen vár minden. – A' Király, még minekelőtte útnak ereszt, Laértessel meg-akar békéltetni. – Minden felé keresnek rég ólta.

HAMLET. Útnak ereszt! – Köszönöm az Ur fáradságát. Szaladjon tehát mintha a' halál kergetné 's sugja-meg alázatosan a' Királynak, hogy azonnal meg-jelenek.

(Güldenstern mégyen)

NEGYEDIK KI-JÖVETEL. HAMLET, és GUSZTÁV.

HAMLET.

Nem gondolhatod-meg, édes Gusztávom, millyen nehéz a' szívem. – De, semmi!

GUSZTÁV. Én még mindég bízom a' te férfúságodban, kegyelmes Hertzeg.

HAMLET. Ez semmit sem tesz! El-múlik!

GUSZTÁV. Ha szívednek titkos sugallását érzed, parantsolj vélem; azt fogom mondani hogy nem indulhatsz, hogy rosszúl vagy!

HAMLET. Én indulnék, minekelőtte az Atyám meg öléséért bosszút-állok? – Jer, én nem hiszek titkos sugallásoknak. A' Gondviselés tovább terjed a' veréb ki-esésénél! Ha nem másszor esik-meg, úgy most kell meg lenni; ha pedig most nem lehet, úgy másszor lessz meg az: – attól függ minden, hogy az ember készen légyen! akarjon!

(El-mennek)

ÖTÖDIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLY, LAERTES, KÉSÉRŐK.
(*Palota*)

A' KIRÁLY.

E' szerint reménylem, meg vagy győzve a' felől hogy én Atyádnak meg-ölettetésében ártatlan vagyok, mert láthadd, hogy a' te ellenséged nékem is ellenségem.

LAERTES. Azt mutatják minden környül-állások. – Engesztelhetetlen bosszú szálljon rá. . .

A' KIRÁLY. Ebben az órában fog reá szállani 's – –

HATODIK KI-JÖVETEL.
GÜLDENSTERN, ÉS AZ ELŐBBIEK.

GÜLDENSTERN. (*bé-szaladva*)

Hamlet jó!

A' KIRÁLY. Töltsék-teli borral a' poharat.

HETEDIK KI-JÖVETEL.
HAMLET, GUSZTÁV, KÉSÉRŐK, ÉS AZ
ELŐBBIEK.

A' KIRÁLY.

Menj, kedves Hamletem! kész a' hajód, a' szelek kedvünk szerint fújnak, 's embereid egyedül a' te oda-érkezésedet várják. Angliának levegője tiszta és kedves, te a' Dániai nevet új tekintetbe hozod, 's el-gyengültt egészségednek vissza-szerzed tavaszát. – Nyújtsátok-által néki ezt a' poharat.

HAMLET. Tegyétek-le egyy kevésbé!

A' KIRÁLY. A' Király Hamletnek szerentsés³³ útjáért 's kívántt vissza-téréséért iszik. Hirdetessétek-ki trombiták által hogy Hamletért iszik a' Király! – te pedig, Hamlet, igyál a' Laerteséért, a' ki Atyjának meg-öléséért néked meg-enged! – Egységédért Hamlet!

(*Trombita 's dob riadás*)

³³ szerentsés

NYÓLTZADIK KI-JÖVETEL.
A' KIRÁLYNÉ, AZ ELŐBBIEK.

A' KIRÁLYNÉ.

(*Fel-veszi a' Hamletnek készített poharat*)

Az anyád iszik érted, Hamlet! Hozzon Isten szerentsésen szerető karjai közzé.

HAMLET. Édes jó Anyám!

A' KIRÁLY. (*hirtelen, de titkolózva*) Gertrúd, ne igyál. (*magában*) Már késő! meg van!

A' KIRÁLYNÉ. (*Hamletnek nyújtja a' bort*) Engedd-meg Király! kedves Fijam egészségéért tselekedtem azt.

A' KIRÁLY. Hamlet! fogd ezt a' kezét. (*a' Laërtes jobbját*)

HAMLET. (*Le-teszi a' poharat*) Botsáss-meg nékem Laërtes! én téged meg-bántottalak. De botsáss-meg, és tégy bizonyossá a' felől Uri Nemes szavad alatt. A' jelenvalók mind tudják, 's te is tudhatod, hogy én bizonyos idő óta veszedelmes elme-nyavalyában sinlődöm. A' mit tselekedtem, azt akkor tselekedtem mikor el-hevültt elmém egészen elragadott. Nem Hamlet az, a' ki Oldenholmot meg-ölte. – Hamlet nem volt Hamlet, mikor azt tette; Hamlet e' tselekedet előtt iszonyodik. Bolondsága a' vétkes; nem ő maga: ő maga azok közt van, a' kik ezen tselekedet által meg-bántattak. Engedjed tehát hogy nemes lelked előtt az a' szent állítás, hogy én ezt nem akarva tselekedtem, engemet csak annyira tégyen vétkesnek, mint ha a' ház fedelére löttem volna fel egy nyilat, 's az le-estében a' Testvéremet verte volna által.

LAËRTES. Mint fija a' Meg-ölttnék, 's Testvére a' Meg-hólttnak meg-engedek egészen: de mint Nemes Ember a' Lovagi törvények szerint mind addig nem engedhetek-meg, míg egynehány tisztas Bírák a' bosszú-állás baj-vívása alól fel-nem szabadítanak, 's azt az ítéletet nem hozzák, hogy betsületem tsorbája nélkül néztem-el Atyámnak 's Húgomnak esetét. Addig pedig barátságodat barátságának nézem, 's a' magamé felől bizonyossá teszlek.

A' KIRÁLY. Béke-poharakat! (*Hamlet és Laërtes hozzá nyúlnak.*)³⁴

GUSZTÁV. Mi baja a' Királynénak?

HAMLET. Mi bajod, Anyám?

A' KIRÁLY. Az tsak gyengeség.

A' KIRÁLYNÉ. Nem! nem! Ó édes Hamlet! a' borban méreg volt.

HAMLET. Méreg? – Itt a' méreg néked, átkozott Gyilkos! (*kardot ránt 's által-főfi a' Királyt*)

A' KIRÁLY. Gyilkos! Gyilkos!

(*Mindnyáján kardot vonnak*)

A' KIRÁLYNÉ. Állj-meg Laërtes! álljatok-meg Dánok! Értsétek-meg a' mit haldokló Királyéntok mond. A' halál utolsó pertzentéseiben igazság vagyon. A' ti Királyotok Gyilkos volt; meg-ölte első Uramat. Ez a' ti Királynétok pedig – o miért kell ezt magamnak meg-vallani! – meg-eggyezett Férje meg-öletésében.

(*Villámlik; mennydörög; a' Királyné egy székbe dül;
a' körülötte valók el-iszonyodnak, rettegnek.*)

³⁴ *nyúlnak.*)

HAMLET. Az Ég igazolja szavait.

GÜLDENSTERN. Átkozott legyen tehát ez a' kard, és az a' kéz a' melly ismét hozzá nyúl.

(El-veti a' kardot)

A' KIRÁLYNÉ. Ó be irtóztató az én sorsom: be szörnyű az én tettem bére! Hamlet engedj-meg nékem! Tsak egyszer engedd meg-ölelni magadat! Hamlet!

HAMLET. Anyám, engeszteld-meg az Egeket!

A' KIRÁLYNÉ. Édes fiam, az én kárhuzatos tselekedetem engemet el-taszít a' te meljedről. O be kegyetlenül mardossa lelkemet vétkem, kegyetlenebbül mint a' meg-emésztő méreg. Hamlet, botsáss-meg nékem! botsástatok meg nékem Dánok! Ne engedjétek hogy átkotokkal terhelve szálljak síromba. Királyotok meg-öléséért elégséges bosszút láttatok. Hamlet, édes fiam, óh könyörögj, hogy az Ég irgalmazzon-meg nékem; én halok!

(Hamlet felé nyújtja karjait, de hirtelen le-roskad, 's meg-hal)

LAËRTES. Az Isten irgalmas! Felsőges Királyi-fi, én részesévé tettem ennek az iszonyú tselekedetnek, mert ez a' hitetlen *(a' Királyra mutat)* el-tsábított. Az én Atyám halála ne szálljon ki ellened, se az Anyádé ellenem.

HAMLET. *(meg-szorítja kezét)* Laërtes. – A' szegény Anyám! – Ti, a' kik el-halavá nyodva, 's le-lántsolva az álmélkodás által, állatok körültem 's ezen hallatlan történetről iszonyodtok, légyetek tanúk közöttem és Dánia között ez irtóztató eset felől; mert én tőletek várom igazoltatásomat 's kétségbe hozott nevem' helyre-állatását.

5.

HERDERNEK
PARAMYTHIONJAI.

ÁLTALTETTE
KAZINCY FERENC.

SZÉPHALOM,
SZÉPHALMY VINCÉNÉL,
1793.

ARANKA GYÖRGY
ÚRHOZ,
MAROSVÁSÁRHELLYTŰ,
ERDÉLYBENN.

Két kosár virágot teszek-le itt, a' Barátság' Oltára' számolyánál, kedves Arankám!
Töltsd-ki, kérlek, Istened' élébe, 's öleld-meg Barátodat.

Kisdedek a' kosarak; nem olly színesek, nem olly tarkák a' virágok, mint a' millyeket mesterséges Kertészeink tenyésztetnek: de az Avattak' szemeknek kedvesbb ez a' bágyadttság, kedvesbb ez a' szelíd eggyűgyűség; illatjok pedig olly édes, mintha a' Helleszpontósz' tájékainn itták volna a' tisztább ég' harmatjait; mintha kebleiket az arany kor' Szellöcskéi fúvalgatták volna fel.

Vedd-el kosaraimat, Papja az itt tiszteltt jó Istenségnek, – 's nyújtsa-bé áldozatomat szeretetedért, mellyel négy esztendőök oltá éltémre újabb édességeket hint.

AZ OLVASÓHOZ.

Az a két munka, a' mellyet kezeimből együtt vészen itt a' Publikum, nincs egyyüvé kötve a' Német Originálbann. Sajtó alá készítvén a' LESSZING Meséit, s' látván hogy azok, a' Meseírás' Theoriája felől való Disszertáció nélkül, felette vékony kötetecskét fognának tenni, azon gondoskodtam, hogy melléjek valamely érdemes Párt kapcsolhassak, 's amazoknak vékonyságokat ekképen testesíthessem. Választásom Weimári Szuperintendenz HERDER Úrnak Paramythionjaira esett; 's tudom, hogy Lesszing, ha ennek híre Elyziumi lakásáig hatand, javallani fogja tettemet; javallani túl azon hogy munkája Barátjának munkájával jelent-meg Nemzetünk között; mert itt is valóságos Görög Kellemekek lebegnek, mint az ő szép Meséibenn.

Paramythion annyit tesz' mint Múlatkozás; 's GUYS azt beszéli, hogy a' Görögnék még ma is így nevezik meséléseiket, mellyekkel egyyüttlétekbenn az időt rövidítik, 's egymást múlatják. Ezeket ezen felül azért is így nevezhette Költőjök, mivel tárgyaik a' Görögök' Fábuláiból vétettek, mellyeket Mythósznak hívunk – A' Német, hasonlóul prózábann írtt, Originál Herdernek Góthábann 1785-ben Zerstreute Blätter nevezet alatt kijött Munkái közt találatik.

A' LESSZING Meséit ASZALAY János Úr még tavaly a Kassai Normális Iskolának egyyik Tanítója fordította, kérésemre Erzette ő, hogy a' kevéssel sokat mondó Lesszinget nem könnyű fordítani, de csakugyan engedett unszolásaimnak: 's egyedül azt kötötteki, hogy, ha majd a' fordítással elkészül, azt az Originállal hasonlítsam-össze, 's a' mit rajta változtatni valónak sejdítendek, jegyezzem-ki. Felraktam jegyzeseimet, még pedig azzal az egyenességgel 's bátorsággal, a' mellyeket tőlem a' belém vetett bizodalom kívánt és érdemlett; 's vissz'adtam a' munkát, hogy jegyzéseimnek, ott, a' hol önnön érzése javallani fogja változtatásaimat, hasznát vehesse. Így készült-el ez közös igyekezetünk által; mellyet leginkább azért jelentek, hogy a' kik különöségeimen fogva reám ismérnek, Barátomat, és engemet a' Kiadót, félre ne értsenek. – LESSZING is prózábann írta Meséit; mint Aezópusz a' Görögöknél.

Itt még új Ortográphiámnak Apológiáját kellene előhoznom, ha a' hely engedné. Hosszas magammal való tanácskozás után állapotam-meg e' mellett, nem valamely viszketegségből. Azokat, a' kik ebben megbotránkoznak, kérem, várják-bé Orpheuszomnak legközelebb megjelenendő darabját. Ott előadom az okokat, mellyek különöségeimre vontanak. – Regmecenn, Abaújvárbann, a' Xdik hónapnak 25dikénn, 1792.

PARAMYTHIONOK.

I. A' HAJNAL.

Tánc és dalok közt kezdé egy víg Leány-sereg innepleni az Auróra innepét. „Legszebb, legbóldogabb Istenné, te a' rózsalepelben! te az örök ifjúságban! Megújulva kelsz te fel minden-nap' a' kedvetöltt Gyönyörűség' 's frissítő Virágzat' ferdejéből!” – Ez vala dalok, 's a' magasztaltt Istenné, midőn a' Nap előjőve, feléjek intézte arany-szín lovait, 's kiszállt szekeréből, a' legszebb, de nem a' legbóldogabb Istenné. Könnyek valának szemekben, 's a' földről levontt fátyol' párázatja nedves ködként lapúla-el rózsá alakja előtt.

Leánykák, úgy monda, kik engem dalaitokkal magasztaltok, egygyűű fiatalságtok vonsz mostann engemet tiközétek. Jertek-elő, 's lássátok millyen vagyok. Ha szép vagyok é? szemeitek látják; ha bóldog vagyok é? azt jó Leánykák, könnyeimből érthetitek, mellyeket Flóra öcsém' keblébe hullatok naponként. Gyermeki gondatlansággal az agg Tithont választám férjül, kinek karjai közzül minden reggel olly korán láttok elsietni. Őt is, engem is meg akarván büntetni az Istenek, Örökk'élést adtak néki, de megtagadták tőle az Ifjúságot; 's e' miatt mindaddig míg egygyűűt kell véle élnem, mind szépségem fogy, mind ragyogásom. Ezért sietek mindennap' olly korán rövid munkámhoz, a' Setéség' elkergetéséhez; 's a' nappalokonn a' Nap' fénye közzé búvok férjem elől; míg osztán, ha az estve előjön, feltalál, 's kelleltenül 's elpirúlva szállok öreg nyoszolyájába. Tanúlatok példamból, Leányok, 's ne higyjétek hogy a' legszebbitek a' legbóldogabb is lesz, hanemha magához hasonló férjet választani szint olly bölcs, mint a' millyen szép.

Auróra eltűnt; de Megjelenésének emlékezete ezután a' harmatnak minden könnyecseppjében megújult a' Leányoknál. Nem mondták őt többé a' legbóldogabb Istennének, hogy a' legszebb vala; 's bölcsobbekké levének példája által.

II. AZ ALVÁS.

Közötte vala azon meg nem számlálható Tündéreknek, kiket Jupiter a' végre terem-
tett, hogy az ő kedvelt embereinek nyomorúságos és rövid életeket könnyítgessék, az
Alvás is. Végig tekintett setét alakján, mellybe a' teremtő Isten öltöztette, 's így szóla
békétlenül: „Be nem fogok illeni e' csúnya képpel kedves alakú Testvéreim közzé!
Miként jelenjek-meg immajd a' Vígóságok Tréfák 's Ámort késérő Húnyorgások kö-
zött? Ha a' Szenvedő, kiről az aggodalmok' terhét elveszem, és a' kit enyhítő felejtéssel
itatok, örömmel fogad is; ha az Elfáradtt, kit tikkasztó új munkák' tevéseire edzek,
esdekleni fog is utánnam: azok bizony, a' kik meg nem fáradnak, a' kik az inség' csüg-
gesztéseit nem ismerik, a' kiknek csak örömöket szaggatom félbe...!”

Ok nélkül búsongassz, felele néki az Embereknek 's Tündéreknek Atyja: komor
alakod mellett is tégedet fog leginkább szeretni minden; mert a' Vígadás és Játékok is
fáradást szerzenek. Sőt hamarabb fárasztják-el azt, a' kit bódogítani akartak, mint a'
Nyomorgót a' Gond és Viszontagságok. A' Gyönyörűségek végre eltűrhetetlen
únatkozásokká válnak a' kedvetöltt Bóldog előtt.

Azonban téged sem hagylak gyönyörködtetés nélkül; sőt gyönyörködtetéseid feljül
fogják haladni azokat, a' mellyeket embereimnek Társaid nyújtanak. E' szókkal eggy
ezüstszín szarut adott néki Jupiter, teli rakva édes álmodozásokkal. Ebből öntsd altató
mákszemeidet, monda, 's téged fog minden Testvéreid felett óhajtani mind a' Bóldog,
mind a' Bóldogtalan. A' benne lévő Reményt, Vígóságot és Játékokat hűgaid, a' Grátziák,
bájoló kezekkel szedték a' mennyei völgyekbenn. Az a' levegői harmat, melly rajtok
ragyog, azt, a' kit bódogítani akarándassz, szíve' kívánságainak képzéseivel fogja ör-
vendeztetni: 's minthogy belé a' Szerelem' Istennéje a' mi nektárunkból néhány csep-
pet öntött, az a' gyönyörűség, mellyet ez fog szerzeni, édesbb lesz és gyengédedebb,
mint mind az, a' mit az embereknek a' szűk értékű Valóság fog adhatni. Kívánkozva
fognak ők a' legtömöttebb Vígóságoknak karjai közzül repülni a' tiéid közzé; a' Poéták
Hymnusokat énekelnek tiszteletedre, 's dalaikba a' néked tulajdon ígézést fogják
lehellni igyekezni. Még az ártatlan 's csak félve kívánó Lyányka is néked fogja kinyúj-
tani karjait; 's pillácskáin fogsz függeni, az éreztetésbenn érezvén isteniséged' édes
míveit! – –

Az Alvás' panaszai örvendező háládássá váltak; 's a' legszebbike a' Grátziáknak,
Pazitheá, lón hitvese.

III.

A' HALÁL.

Egy Beszélgetés Lesszingnek sírja mellett.

ÉN.

Mennyei Ifjú, mit keresel te itt? Elalvó szövétneked földnek vagy fordítva: de ambróziai válladon lobogó lánggal ég a' másik. Szebb ragyogást, szebb bíborszínnel égést még nem láttak szemeim. – Ámor vagy?

AZ IFJÚ.

Az vagyok! de e' leplőzés alatt, bár Ámor légyek, Halálnak hívnak az emberek. A' Tündérek' seregébenn egyet sem leltek az Istenek, a' ki az emberi szívet olly lágyann, ollyszelíden tudja felöldani. 'Smagok mártották nyilaimat, mellyekkel e' Nyomorúttakat láncaikból kifejtem, és a' mellyeket ezek együgyűen keserűknek állítanak, a' Gyönyörűség' édes kelyhébe. Én vezetem az elváló lelket a' legédesbb csók alatt a' menyasszonyi örömök' teljességéhez.

ÉN.

De hát hol maradt nyilad és íved?

A' HALÁL.

Annál a' bátor Bölcsnél, a' ki önn-maga öldotta-fel, már régen, borítékjából a' lelket, nincs szükségem nyilra 's ívre. Puhánn óltom-el égő szövétnekét, 's azonnal lángot kap ez a' bíborlángú. Testvére lévén az Alvásnak, szunnyodalmat töltök csendes tekinteté-re, 's addig altatom míg amott ébred-fel.

ÉN.

'S kicsoda az a' Bölcs, kinek földi szövétnekét itt óltottad-el, 's kinek most immár ez a' szebbik lángol?

A' HALÁL

Az, a' kinek, hogy Isteneket lászson, Minerva élesíté-meg látását, mint a' vitéz Tydídasznak. Rám ismért süllyedő fáklyámról LESSZING, 's neki hirtelen azt a' másikat gyújtottam-meg.

IV. FLÓRÁNAK VÁLASZTÁSA.

Midőn a' teremteni szándékozó Jupiter azon Valóságokat, mellyeket alkotandó vala, ideális alakokban szólítgatá magához, a' többiek közt a' virágzó Flóra is megjelent az Isten előtt. Ki írhatná-le szépségeinek gazdagságát? ki beszélhetné-le kellemét? A' mit szűz méhéből szült valaha a' Föld mind az ő arcúlatjábann, az ő színében, 's az ő lepleiben gyűlt vala egygyűvé. Rá nézének minden Istenek; mindenik Istené irigylé szépségét.

Válassz magadnak ez Istenek' 's Tündérek' megszámlálhatlan seregéből egyet, monda néki Jupiter; de vigyázz, hiú Gyermekek, hogy magad' meg ne csald!

Gondolatlanul tekintett széljel Flóra; 's ó ha a' deli 's ő érette szerelemre olvadt Phoebuszt választotta volna! De az ő szépsége a' Leánynak komoly szépség volt, 's Szerelme epedő bátortalan Szerelem. Repdesve tekintgetett-széljel, 's – ki gondolná? – a' legutólsók' sergéből választá egyet: a' csapodár Zephyrt!

Esztelen! monda Jupiter; Nemed még testetlen alakjábann is elébetészi é a' hízelkedő játékos kellemet a' komoly, csendes Szerelemnek? Ha ím' ezt választád vala, – Phoebusra mutatott – magad is, Maradékaid is részesültek volna halhatatlanságábann. Így légyen tiéd a' a' kit választál!

Zephyr ált' ölelé szép Kedvesét, 's Flóra legottann eltűnt. Virágporrá válva lepte-el a' Levegő' Istenének egész Tartományát.

Jupiter végre hozzá-foga a' Világnak ideális alakjait Valóságokká érlelni, 's a' Föld' kebele nyitva állt életre szülni az elszórtt Virágporokat. Ekkoronn előkiáltá a' Kedvesé' hamvai felett elszunnyadott Zephyr: „Ébredj-fel, Vőlegény, Ébredj-fel! Hozzd-elő Mátkádat, s' nézzd testesülését!” – Zephyr előhoza a' Virágport; 's a' Virágpor végigrepült a' Föld' széles határozatjainn. A' régi szerelmét el nem felejthető Phoebusz megszánta őt, 's felelevenítette elszórtt hamvait. A' folyamatok' 's kútfők' Nymphái rokon szeretetből általjárták, Zephyr béárnyékozá, 's ezerféleképen csirázó virágban jelent-meg Flóra.

Ó mint örült mindenike e' virágoknak, midőn mennyei Vőlegényét ismét fellelé! Azonnal neki-ereszték magokat csapodárkodó csókjainak, 's gyengédeden rengető karjainak. Szőkevény Öröm! mihellyt megnyitotta kebelét a' Menyasszony, mihellyt a' menyegzői ágy a' színek' és illatok' gazdagságaival el vala készülve, azonnal elhagyá Flórát a' kedvetőltt Zephyr; 's Phoebusz, szánakozásra¹ indulván egykor annyira szeretett Kedvesének megcsalatott szerelménn, emésztő sugárokkal sietett véget vetni epedő búslakodásainak.

*

*

*

Minden tavasszal megújúl, szép Leányok! e' Történet. Úgy virágoztok ti mint Flóra; ne válasszatok olly férjt mint Zephyr.

¹ szánakozás ra

V. A' GERLICE

Két Szerelmes kívánságának első böldeg álmodozásaiban űlt együtt; de, ah! el vala végezve hogy kívánságok csak álmodozás maradjon. Irígyen metszé-el fonalokat a' kéréllhetetlen Párka, 's lelkeik egy csókbann, egy sóhajtásbann együtt bújdosának-el.

Testeikből való elköltözések után a' Szerelem Istennéjének óltára körül ismérték egymásra. Panaszos esdekléssel bukának-meg a' felettek lebegő Istenné előtt. „Ah! nem fogád pártunkat kegyes Anya! Láttad szíveink' kívánságát, 's nem engedted hogy az emberi életben teljesedést érjen. De mi még az árnyékok' országábann is együtt maradunk; mi még itt is fogjuk egymást szeretni!”

Az Árnyékok' szeretete szomorú szeretet, monda a' szánakodó Istenné. Emberi élteteket vissz'adni nincs hatalombann: de, hogy benneteket Országomnak valamelly lakosává változtassalak, azt az örök végezések nékem megengedik. Jertek, innepi szeke-remet vonó galambjaimmá öltöztetlek-által, 's udvarombann a' Vígóság' és Hiúság' társaságábann ambróziával fogtok élni. Állhatatos Szerelmetek megérdemli e' jutalmot.

„Ne, ó ne, jóltévő Anya! – mondának egy szájjal az Egymást-szeretők – ne add nekünk ezt az irígységet szerző, veszélyes jutalmot! A' Vígóság' és Hiúság' seregében, győzedelmes Udvarod' örök ragyogásában, ki felelhet szerelmünknek állandósága felől? Ha galambokká akarsz tenni, küldj magános környékekre, hogy szegény fészünkben mi légyünk, mi maradjunk mindene egymásnak!”

Az Istenné kimondá az Elváltoztatás' ígését, 's ímé felrepült az első gerlice pár! Elbuliklák Jóltévőjöknek háladásokat, 's sírjok felé siettek, hogy ott hűségeknek előmutatásával, érdeklő panaszaiikkal lágýthassák-el a' Párkát el nem éltt élteknek vissz'adására. De viszontaglott nyögdecsléseikbenn is vígasztalást lelnek; az a' hű és érzékeny Szerelem, mellyel fel nem háborítva élnek magános ligetekbenn, édesbb nékik a' Vígóság' és Játékok' úntató társaságainál a' Vénusz thrónusa körül.

*

*

*

Irígység é, vagy Kegyelem inkább, hogy a' Párka meghagyá gerlice-alakjokbann, 's az emberi változó szívnek veszedelmesbb sorsától megörzézé?

VI. A' LILIOM ÉS RÓZSA.

Szép gyermekei a' göröngyös fekete Földnek, beszéljétek-el, ki adá néktek e' kedves alakot? mert bizonyára gyengéded ujjak képzettek titeket. Micsoda kis Lelkecskék repültek-fel kelyheitekből? 's micsoda gyönyörűséget éreztetek midőn puha leveleiteken Istennék hagyták rengetni magokat? Beszéljétek-el, békés Virágok! mint állottak ők mulatságos munkájokhoz? mint mosolygottak egymásra midőn leveleitek' vásznait olly különbféleképen szövtek, olly különbféleképen festegették?

De hallgattok, kellemes Gyermek! 's örülve élitok élteteket. Jól teszitek! Az oktató Mese magyarázza-meg tehát, a' mit szátok elhallgat.

Kopaszonn állt vala egykor a' Föld, még csak egy pusztá szirt; 's ímé a' Nymphák' nyájas serege felhordá alólról a' szित्रa a' szűz agyagot; a' segédre költt Génuszok pedig készen valának a' szirtet virágokkal behinteni. Sokfelé oszolva állottak munkájokhoz. A' félénk Szemérem még a' hóban 's az apró fázékony fűben kezdette-el; 's a' magát rejtegető Violát szövé. Utánna jött a' Remény, 's hűsítő lehellettel tölté-meg az illatos Hyacinthus' kis töltéseit. Látván a' jól indúlt kezdetet, e' kettőt sok színű, kevély Szépek követték. Magosra nyúlt fővel jöve-elő a' Tulipán, 's a' sápadtt Nárcissz epedő szemekkel keresett Szeretőt.

A' sok Istennék 's Nymphák más meg' más munkához állottak a' Földnek szépítésére, 's örültek ékes képzetjeikenn.

'S Vénusz így szóla késedelmeskedő Grátziáihoz: „Testvérei az én kedves Kellememnek, mit késtek? Munkára ti is! Ti is szövjétek tulajdon szépségekből valamelly látszatós földi virágot.” 'S a' Grátziák a' földre szálltak, 's Aglája, az ártatlanság' Grátziája, a' Liliomot Thalia és Eüphrozyne pedig rokon kezekkel az Öröm' és Szerelem' virágát, a' leányzó Rózsát, szövék.

A' kert' és mező' virágai közt gyakor virág irigylé másikának szépségét: nem a' Liliom és Rózsa egyikéét is; de igen az övéket mindegyik. Eggy tájékán virágznak ők a' Hórának egymást szeretve, 's az Ártatlanság' virága neveli az Öröm' és Szerelem' Mátkájának becsét; mert a' rokon Grátziák őket elválaszthatatlannak szövtek.

*

*

*

A' ti orcáitokonn is Liliom és Rózsa virít, szép Leányzó! Bár ezeknek Vádlói, az Ártatlanság, Szerelem és Öröm, is eggyütt, 's elválaszthatatlanul lagnának azokonn!

VII. AURÓRA.

Keseregve panaszlá Auróra az Isteneknek, hogy az emberek gyakorta magasztalják ugyan őt, de kevés van a' ki szeresse, kevés vagyon a' ki elébe fusson; és éppenn azok közül járúlnak legkevesebben hozzája, a' kik szépségét leginkább csudálják 's éneklik. – „Tégy le búdról :” – (monda a' Bölcsesség' Istennéje;) – „avagy jobb é az én sorsom a' tiédnél ?”

„S osztán ” – (ezt veté hozzá,) – csak lássd kikkel cserélnek-fel háládatlan Magasztalóid? Pillants rájok midőn mellettük elmenéndessz,'s meglátod mint vagynak az Álomkórság' karjai közzé láncolva! mint rothad testek lelkek!

„'S nincs é elég barátod? nincs é elég tisztelőd? Az egész Természet innepli közeli-tésedet; felkél minden virág, 's bíborszínedbenn vészi magára² menyasszonyi ékességét. Tégedet idvezl a' madarak' serege; 's új zengzetekkel igyekszik tartóztatni siető útodat. Nem múlaszt-el a' munkás Földművelő; nem a' szorgalmas Tudós. Egészséget és erőt, nyugalmost és életet isznak abból a' kehelyből, mellyet nékik te nyújtasz; kétszeres örömmel örülvén hogy az alvó Bolondok' lármás csoportja nem szaggatja félbe csendes véled-múlatásokat. – Nem tartod é elég szerencsének hogy fel nem háborítottva szerettettel? hogy gyönyörűségeiddel fel nem háborítottva élhetsz? A' Szerelemnek ennél felsőbb bölcdogságát sem Isten nem ismeri sem ember! ”

Auróra elpirúlt meg nem gondolt panasza miatt; 's minden Hölgy az ő szerencsáját óhajtsa magának, ha szíve ártatlan és tiszta, mint az övé.

VIII. AZ ÉJ ÉS NAPPAL³.

Az Éj meg' a' Nappal az elsőségért vetélkedének egymás között. – A' tüzes, fényében kevély Nappal kezdte a' versengést.

Szegény, kormos Anyám! monda; mid van néked a' mit az én ragyogó Napomhoz, az én kékes tisztájú Egemhez, az én hímes réteimhez, kies völgyeimhez, 's erdős és magoss hegyeimhez hasonlíthatasz? Nem általlod é említeni henye éltedet az én fáradhatatlanomat látván? A' mit megöltél, azt nékem kell új élet' érzésére felkölttenem; a' mit eltompítottál, az tőlem várja felélesztését.

De kedves é mindenkor élesztésed? kérdé a' bэфátylozott, szelíd Anya. Nem nékem kell é annak, a' kit kifárasztottál, enyhülést szerezni? 's szerezhettek é azt egyébként igen is gyakran, hanemha elfelejtettek? – Ellenbenn én, Isteneknek 's Embereknek

² magára

³ NAPPÁL

Anyja, mind azt a' mit szültem, önnön örömeire vészem keblembbe; alig értetem-meg öltözetem' szélével, 's azonnal elfelejtik szemfényvesztő játékaidat, s' fejedet puha álomra hajtják-le. 'S ilyenkor mennyei harmattal táplálom az elcsendesedett lelket. A' szemnek, melly vakító sugáraid miatt fel nem mert az égre tekinteni, felfedem az egyéb-kor béleplezett Éjt, számíthatatlan Napjaival, csillagaival, reményeivel.

A' csácsogó Gyermekek megtalálá illetni Anyja' öltözetét,'s elhallgatva 's lankadttan sippadott mindent ált'ölelő karjai közzé. Ő pedig csillagos pallástjában, csillagos koronájával, örökké nyugalmas arcúttal űlt királyszékénn.

IX. A' RÓZSA.

„Lankadni látok körültem, 's elhalni, minden virágot; 's még is csak engem neveznek hamar elhervadó, hirtelen elmúló Rózsának. A' háládatlan Emberek! Nem eléggé gyönyörködteti é őket rövid életem? Sőt még halálom után is édes illatokat, orvosságokat 's kenőcsöket adok nékik, gyönyörűségre valót, és haszonra; 's még is mindég ezt mondogatják: Szegény, te is hamar elmúlsz !”

Így panaszlá a' maga sérelmét a' virágok' Királynéja, talám első érzésébenn a' felé is közelítő elvirításnak. Egy Leány megértette azt, 's ezt mondá: Ne haragudj, szép Kicsíny! 's ne nevezd azt háládatlanságnak a' mi forróbb szeretet. Megilletődés nélkül látjuk mi kihalni az egyéb virágokat, 's azt állítjuk, hogy az nékiek elrendelt sorsok: de tégedet, Királynéjokat, méltónak állítunk a' mindég-élésre, 's ez az a' mit óhajtunk. Így midőn látjuk, hogy haszontalan vólt óhajtásunk, és te csakugyan elhalsz: ne neheztelj szánásunkért. Magunkat szánjuk mi benned. Hozzád hasonlítjuk életünknek minden szépségét, ifjúságunkat, és minden örömeinket; 's minthogy ezek is úgy múlnak-el mint te, ez a' dalunk: Szegény, te is hamar elmúlsz!

X. AZ ECHO.

Ne higyjétek, hiszelékeny Gyermekek, ne higyjétek a' Poéták' költésének hogy a' szemérmes Echo szemtelenül szerette vólna Narcisszuszt; sem azt ne, hogy kibeszélte Istennéjének titkait; mert avagy látta é őt valaha emberi szem? halotta é valaha megszólító szavát fül? Jertek, hadd beszéljem-el én az ő igaz történetét!

A' Szerelem' gyermeke, Harmónia, munkás segítője vala Jupiternek a' teremtésbenn. Anyaisan⁴ adott tulajdon szívéből egy hangot, egy zengezetet minden Valóságának, melly ennek belső részeit ált'hatja, egész lételét öszvefonja, 's minden más rokon Valóságokkal egyesíti. Végre elfogyasztá magát az igen is hív Anya! 's minthogy születésére nézve csak Félisten vólt, el kellett válnia gyermekeitől. Ó mit szenvedett szíve az elválás alatt! Könyörögve bukott-le a' Jupiter thronusa előtt, 's ekképen szólott: „Hatalmas Isten, oszlassd-el bár az Istenek között alakomat: csak szívemet, csak érzéseimet ne hagyj soha kifogni; 's azoktól ne szakassz-el, a' kinek tulajdon szívemből adtam lételt. Láttatlanul akarok legalább körültek lebegni, hogy kesergéseknek vagy örömeiknek, mellyeket tőlem vettek, mindenik hangzatját vélek érezhessem!”

'S mi hasznod abból, ezt felelé az Isten, hogy nyomorúságokat láttatlanul érezd velek, ha rajtok nem segíthetsz? Tudod pedig hogy a' segítettől a' Végezés' visszavonhatatlan szava tiltott-el.

„Csak azt engedd-meg, hogy felelhessek gyermekeimnek; csak azt, hogy a szívek' lantja hangzását én is zenghessem; 's anyai szívem meg lessz vígasztalva.”

Lágy illetéssel ért Jupiter hozzája, 's a' szegény Harmónia legottan eltűnt, 's a' mindenütt jelenvaló, alakatlan Echóvá vált. – Valahol gyermekeinek szava hangzik, megszólal ottan az Anya 's szava is; 's harmóniai húroknak egyezéseivel felelget mind az öröm' mind a' kesergés' zengésére minden teremtésből, minden rokonos Valóságból. A' kemény sziklát is általjárja ő; meglelkesíti a' legsivatagabb, legmagánosbb erdőt is. És, ő be sokszor nyújtottál már te, szerető Anya! félénk Lakosa a' Magánosságának 's néma Ligeteknek! bánatomban nékem édesbb enyhülést, mint a' mit a' zengzetlen emberszívek' és emberlelkek' tömött sokaságában hasztalanul kerestem! Szelíd szánakozással adod te vissza nékem epedéseimnek sóhajtásait; 's légyek bár mennyire elhagyatott, légyek akármennyire fél'értetett bár, de akadozó hangjaidnak mindenik ízéből világosan értem, hogy egy mindentáltalható, mindentöszveszerkeztető Anya ismér, hall!

XI.

A' HALDOKLÓ HATTYÚ.

„Mért vagyok én magam néma, magam énektelen minden Társaim között? – (így kesergett a' csendes Hattyú, kedvére feredvén a' legszebb Esthajnal képében) – „mért csaknem egyedül én néma a' tollas Nép között? A' rekegő Lud', kotkoltó Tyúk', 's visító Páva szavát ugyan nem irígylem: de irígylem a' tiédet, érzékeny Philoméla! midőn éneked által mintegy tartóztatván késedelmesbben hányom vizbarázdáimat, 's elrészegülve múlatok az ég' visszasúgárzásábann. Ó mint éneklelek tégedet, arany-szín Estinap! mint énekleném szép fényedet, 's azt az örömet, mellyet nékem az szűl! Rózs'arcúlatod' tükörébe meríteném-el magamat, 's úgy hálnék-meg! ”

⁴ Anyaisonn

Csendesenn örvendve merült-el a' habok közzé a' szép Hattyú, 's ímé midőn felbukott, egy ragyogó Alakot láta a' vízszélenn. A' reggeli 's estvéli Nap' Istene vala az; a' deli Phoebusz. „Ártatlan, kedves Állatom” – (így szóla a' Hattyúhoz az Isten) – „régí kívánságod meg vagyon hallgatva, 's mindjárt meglátod teljesedését.” – Ezt mondván, megillette lantjával, 's a' Halhatalanok' zengéseit szólaltatá-meg. Gyönyörködtető erővel hatották-meg ezek a' Hattyút, 's az Apolló madara felfeselve 's zengzetekre ömlődözve énekle most a' Férjfiúi Szépség' Istenének húrjai közzé, víg háladások közt magasztalván a' szép Napot, a' tündöklő vizet, 's ártatlan életét abbann. Szelíd vólt szózatyús éneke, mint egész alakja; 's elszenderedvén édes zengései alatt, hosszú barázdákat hasogatott a' víz' sima színén, míg egyszerre – az Elyziumban lelte fel magát az Apolló lábai előtt, mennyei valóságos szépségbenn. Az éneklés, mellyet életében tagadott vala meg tőle a' Természet, azzá a' dallá vált, melly tetemeit gyengédedenn óldozza-fel; mert Halhatatlanoknak zengéseit hallá, 's Istent látott. Háládatosan simúlt az Apolló lábaihoz, 's isteni hangjaira figyelmezett; 's imhol érkezék hív Nősténye is, a' ki Hímjének elvesztésén hóltig sírta magát. Az Ártatlanság' Istennéje megszerette őket, 's rajtok száll azólta gyöngyház szekerével az Ijúság' tavába ferdeni.

*
* *

Ne csüggedj-el szenvedő Lélek! A' mi tőled ez életben van megtagadva, minthogy el nem viselhetnéd, azt néked a' halál' percentése hozzá-elő.

XII.

A' SZPHYNX.

A' Föld-és Ember-teremtés' történetei.

(1)

FELSŐ ÉS ALSÓ ISTENEK.

Látjátok ama' homályos felhőt? kérdé egykor a' vígann együttmúlato Istenektől Jupiter. Árnyékos-tisztán, 's öszvegomolyozva úszik az, mélyen lábaink alatt, a' levegőbenn. Hát ha élő Valóságok' lakhellyjéül 's múltságainknak új tárgyává tennénk? Így szóla. – Mindenek jóvá hagyák szavát.

Rhea, az Anyja az Isteneknek, legottan leküldé a' mesterséges Vulkánt, 's örökk'égő Óltáráról kezébe ada egy üszköt. Nyakra-főre ment ez, 's a' felhőnek szirt-magván feltörte lábait, hogy még most is sántít belé. Üszke' világánál lement a' szirtek' üregjeibe,

's szentségévé készítette azokat Vesztának; menedékes nyílásokat csinált benne, 's még most is ott kovácsolja érceit.

Halhatatlan Anyja, Júnó, utánna tekintett, hogy lássa mit mivel, 's tekintetének nyájassága felderíté a' legfelsőbb borongós levegőt. Neptúnusz leönté vizeit, 's így levének a' tengerek és folyamok. Pallász fátyolát hajítá feléje, 's ekképen lön⁵ az ég' kéke, felékesítve arany csillagokkal. Apolló körülkocsikázá azt, 's rá lövellé súgarait. Szűz Húga követte Bátyjának nyomát, 's hajainak ékességét, a' Hóldat, az atmoszphaerán hagyá. Céresz a' fűvekkel és magokkal megtömött Bóvség' szaruját önté-ki; a' mennyei Vénusz pedig reá szállott, 's étellel és szerelemmel töltött-el mindeneket. Az új lakhellyel zöldült 's virított; 's az Istenek egyyüv'állottak egy Valóságot teremteni, ki ez új Tempe' szépségeivel kényére éljen.

Az Istenek' Atyja intett, 's élet ömlött a' porba. Eggy új alak mozdult-meg, hasonló az Istenek' alakjaihoz, 's az Istennék szaladtak felegyenesíteni. – Pallász homlokát értette-meg, 's agyvelőjében azonnal szikrát kapott a' Bölcseségnek még alvó tüze. Júnó szemeit illette-meg, 's ímé szemei felségesen nézének-széljel. – Vénusz ajkaihoz érteté gyengéded ujjait, 's gazdag tárjának legbecsesbb ajándéka, a' Szerelem' bájoló szavai, szállott rájuk. Így lett a' Férfii⁶, így a' Hólgly. Istenek és Istennék örvendének munkájokonn.

'S imhol jöve az Istenek' Követje, kit a' Sorshoz küldöttek vala, megtudakozni, hogy kezeiknek munkájokból mi lezend? Szomorúan hozta azt a' hírt, hogy a' Tartarusznak Istenségei haragosan néznek reájok. „Hírek 's engedelmekek nélkül fogtátok-fel” – (ezt mondá Merkúriusz) – „setét birodalmoknak egy nagy részét. E' miatt dühösködik Plútó; a' Párkák és Erynniszek fenekednek; Némezisz pedig a' Sorsnál bévádolt, 's ez a' Hajthatatlan engedett kéréseknek. Halljátok-meg kemény ítéletét.”

„Rövid élet jusson az élőknek az új lakhellyenn; 's minthogy az szirtból vette lételét, életek olly kemény legyen mint a' szirt, mellyből földjök készült. A' gyomrába rejtett érc nékiek örök munka, mindenkor nevedő versengés és sokaknak közzülök pusztító halál légyen. Testvér Testvért fog öldödni, 's a' Népek' Pásztorai rakásra ölik immajdan Népeiket. A' Barát tört hány Barátja életének 's nyugalmanak, 's a' Mennyeieknek legedésbb ajándékaik is, az Értelem, a' szólás ' meghatása, a' Szerelem, kifogyhatatlan forrásaivá lesznek közöttök a' megtévedésnek, csábításnak, 's inségnek. Így akarja ezt a' Sors!”

Elhalványodva értették ezt az Istenek. Még szólt vala Merkúriusz, midőn a' Sors' Szolgálója, a' tiszteletes képű Némezisz, imhol jöve már jutalmazni a' Jót, büntetni a' Gonoszt. Láttatlan' jár és kél ő mindenha, 's feljegyzi az embereknek tetteit; 's a' mint a' Megkérleletetlennek eléletészi könyvét, úgy hozza ez az ítéletet.

⁵ lön

⁶ Férfii

(2)
A' FÁTUM.

Elrémülének az Istenek, de nem voltak tanács és segéd nélkül. Tudták ők hogy a' Sors a' maga végezésétől el nem áll⁷: de tudták azt is, hogy annak sanyarúságát enyhíteni lehet. A' Merkúriusz által izentt Végezésben nem vala az , hogy az új alkotásúak tulajdonjai légyenek a' Földalattiaknak; és még kevésbbé az, hogy a' rájok vetett nyomorúságon valamely szánakodó Istenség ne könnyíthessen. Megint felküldék tehát Merkúriuszt a' felettek lakó Fátumhoz, hogy enyhítse-meg a' Sors' végezését.

Igasságos Istenség! monda ennek az Istenek' Követje, az örök Táblák elébe állván; az Ember ártatlan, mert ő nem teremtette magát. Engedd-meg tehát, hogy az ő Teremtői rövid és inségekkel rakott életét enyhíthessék.

A' Szükségnek örök Magzatja Igent intett fejével, 's Merkúriusz így folytatá továbbá beszédét:

Igasságos Istenség! a' föld Földalattiaktól vagyon nyerve, és így maradjon továbbat is birtokokban; küldjenek abból, ha kedvek tartja, az emberre bajt, nyomorúságot, mérget: De mind az, a' mi a' föld' színén él, az Istenek' munkája; engedd tehát hogy az ennekutánna is ezeké maradjon. Ha a' Párka fonalat metsz, légyen porrá az ember' teste: de nékem engedd-meg, hogy a' mennyből eredett lélekzetet a' Mennybeliek' környékeibe vihessem, a' honnan az alászállott.

Sokat kérsz, monda a' Fátum, 's Némezisz szóljon.

Némezisz előjöve, 's így szóla: Az örök Törvények visszafizetést kívánnak. A' ki rosszat tett e' földön, 's érette meg nem lakolt, az a' Tartaruszban lakoljon érette, míg lelke meg nem tisztúl; akkor vidd a' hová tetszik. A' tisztákat keresztülviheted még az Orkuszon is; nem fogom ellenzeni.

A' Fátum Igent intett, 's Merkúr a' legigasságosbb thrónus elől eltávozott.

(3)
AJÁNDÉKOK.

Be egészen más scéna kezdődött most a' földön! A' Mennybeliek békés viaskodásban tolongottak a' Földalattiakkal a' bődögtalan-bóldog ember-sereg körül, mert az ő bírodalmaik közt ki vala szabva a' határ, 's Némezisz vigyázott rája. A' Tartarusz' aknája veszélyeket szült, pestis és betegségek, földrengés és lángpatakok jöttek-fel belőle, és a' csábító arany és öldöklő vas. A' Párkák fontak 's metszetek; az Erynniszek az emberek' szíveibe süttögették a' szövetnekeket, de csak a' szerint, a' hogy nékiek a' tetteket-jegyző Némezisz erre engedelmet adott.

⁷ all

Ellenbenn a' szánakodó Istenek is többet tevének az emberekért, mint míg csak mulatságokra teremtették vala, mert érzették hogy az ő míveik ezek a' bódogtalanok. Merkúriusz leszállt közzéjük, 's a' szólás' ajándékával ajándékozta-meg. Leszállt Apolló is, 's bojtárrá leve, 's egy kies völgybe csalogatván, dal és szerelem által lágyította-meg kemény szíveiket. Leszállt Bakchusz is, 's megízeltette vélek a' vídámító gerézd' levét, a' Vendéglő' poharába csafarván azt, mellyet a' Barátság' rózsájával 's Felejtés' lótuszával font-körül. Így egyveledtek ezerféleképen 's ismételten alakokbann az emberek közzé az Istenek; alászálltak a' szegénység' kalyibáiba, 's meglátogatták az ártatlan Ifjúság' játékait. A' Virtusok és Kellemek is, a' Vénusz seregéből, ide költözének; 's az ember' legszebb korával mulatták magokat, midőn ez ragyogva virít, 's a' szelíd behatásokat önnként fogadja. Végre pedig, hogy a' bukástól annál mentebbek légyenek, minden ember egy védő Géníuszt kapott születésekor, a' ki őt láttatlanul mindenüvé kövesse, 's hogy Védettjének elméje az önnvezérléshez szoktatódjék, őt ne annyira tanítsa, mint csak intse; inkább visszarántsa, mint vezesse.

(4)
VESZETTSÉG.

Mit tehettek többet az Istenek mint a mit tettek? És még is igen kevés sikerét látták munkáló kezeiknek! Örömet oda-engedték volna ők az embereknek azt a' csekély kevélykedést, hogy azt, a' mit a' Géníuszok 's idegen alakba öltözött Istenek találtak számokra, ők magok találták, csak hasznára lehettek volna a' gyermeki Nemzetségnek az ő legszebb találmányaiknak mívei. De a' Sors' végezése szerint nékiek a' Legjobb Legrosszabbá vált. Bakchusz a' csomoszlott gerézdekkel, Apolló a' dalokkal és tánciával, Merkúr a' cytherával 's szíveket rabló beszéddel, leginkább pedig Vénusz az Öröm' és Szerelm' varázs poharával olly következeseket láttak, mellyeket nem lehetett előre képzelni, 's a' mellyeknek megorvoslása felülmúlta hatalmokat. A' Kábák! A' Megőrültek! rá ismértek az Istenre a' legtitkosbb lepel alatt is, 's futottak előle. A' Virtus és a' Gráziák elkergettetének a' játékokból; a' piruló Szemérem elhagyta az Ifjúság' arcáit; 's a' Géníusz intése eránt minden fül siketté, minden szív vas keménységűvé vált. „Nem vagyunk mi Istenek, – ezt mondák, 's csak emberiesen⁸ akarunk élni. Van elménk, 's nincs szükségünk komor Oktatók' integetésire.”

Metéltek a' Párkák ismét, 's az Erynniszek szórták a' szikrákat. Némezisz szemesen jegyezgetett. A' Földet bódogtalan, a' Tartaruszt lakoló emberek lepték-el. Elszomorodva az emberek' háládatlanságok felett, 's haraggal, költöztek-által az Istenek az Olympuszba, 's elhagyták alkotásaiknak baromi lakásokat.

⁸ emberisenn

(5)

A' SZERELEM' ALMÁJA.

Így vala az emberek' állapotja, míglen Pallász megjelent Jupiter előtt, 's szunyadásábann az elfelejtett emberek' emlékezetével felháborította. – Szunyadsz, Atyám? kérdé; Szunyadhatsz é látván hogy bődögtalanokat teremtettél ?

Nem akartam azokká teremteni, felele az Isten,'s elhallgatott.

Ez mentségedre van, de rajtok még nem segít; monda a' közbenjáró Istenné; – azonban téged sem ment-ki egészen; és még kevésbbé mentheti-ki magokat a' Bődögtalanokat. A' Sors a' te kezeidben tette-le állapotjok' megjavításának eszközeit.

'S mellyiket hagytam próbátlanúl? kérdé az Isten indúlatosann. Nem tettem é mindent hogy nyomorúságok enyhüljön? Kérlek, Leányom, hagyj békét!

Ne haragudj, Atya! sőt inkább hallgass-ki mint eddig szoktál volt. Azok az eszközök, mellyekkel őket helyre akaránk ekkoráig hozni, idegen eszközök voltak. Istennek kellett kelni segédekre; Géniuszoknak kellett őket vezetni; felsőbb Valóságoknak kellett számokra leleményeket találgatni; mi csuda tehát, hogy ez idegen jótételeket zsákmánnyá tevék, 's vélek vissz'éltenek? mi csuda, hogy ezt az őket függve tartó Istenekkel-társalkodást megúnták? A' Jó nem tulajdon szívekből fakadott; nem tulajdon lelkekben született az. –

„'S mi fog ebből következni?”

Az, felele Pallász ,hogy az idegen Jó nem adta nékiek az Önnfogadás' örömét, a' legtartósabb anyai öröm' forrását. Nyilvánóságos az, Atya! hogy az ember' alkotásakor hibáztunk; igen hígnak, igen gyengének gyúrtuk az agyagot, 's szánk' lehelletét kevés mértékben öntöttük belé, úgy hogy a' sok teher alatt, mellyet halmozva rak rájok a' Sors, le kell roskadniok. Légyünk tehát azon, hogy szorosabban kapcsoltságunk hozzánk, hogy erejek erősebb⁹ légyen, 's az emberi Nem emberi Nem által rugtattassék feljebb.

A' homályos Philosopha még tovább beszéllgetett volna talám, de a' csintalan Vénusz megnémította, ölébe vetvén Jupiternek a' Szerelem' almáját.

Pallász lerántá fátyolát, mert az ő homályos tanácsa nem azt célozá. De a' Vénusz pajkos magyarázatja tetszett, 's Jupiter példát adott¹⁰ a' több Isteneknek. Le-le lopta magát az égből, majd arany esső' képében, majd mint Hattyú, majd meg más alakban, valahol csak olly Szépre talált, kiben fogamzást vehetett az Isteniség' szikrája. Némelly Istenek, és nem ritkán még Istenné is, nyomdokánn indúltak-el; kiváltképen pedig az emberi Nemnek érzékeny Anyja, a' ki az almával adott a' homályos tanácsnak magyarázatot, cselekedettel is javallta azt, úgy hogy végre minden elragadtatott Szerelmes egy Vénuszt vagy egy Gráziát képzelt Kedvese' alakjábann ölelni. Még a tiszta erkölcsű Diána is kedvet kapott az elvetemültt emberiség' nemesítésének munkálására; 's nem mervén közelíteni szeretett Endymionjához, szomjú szemekkel meredt a' szendergő Ifjúra. Csak két Istenné marada szúzen, Junó és Pallász; amaz döllyből és férj-féltés miatt; ez, a' kinek tanácsa félr'értetett, józan szeméremből.

⁹ erősebb

¹⁰ példátadott

(6)
A' HÉROSZOK.

Ekkor kezdődött a' nagy változás! Fél-istenek jövének elő, nem többé idegen, hanem tulajdon erőben; mert az Isteniség' magva halandó testekbe plántáltatott. Mennyivel nemesbb tettek tevődének mostan! mennyivel szélesbbre terjedő kívánságok fogának helyet az emberi keskeny mellybenn! Aeszkuláp, a' Jupiter fija, hólttakat támogatott, 's kevésítgette a' Tartarusz' Országát. Herkulesz, és többek mások, megszabadíták a' Földet a' Szörnyetegektől, 's a' földalatti barlangokat is bejárták. Szelídebb Istenfjak szelídebb módokon költek az Elnyomottak' segedelmére; Kásztor és Pollux egynehány hamarább élt Szimonideszt mentett-meg, de a' Regét nem jegyzette-fel a' Történet. Segítő láng' képében lebegének ők a' hajónak árbocainn; ragyogó csillagok' képében a' csatamezőkön, 's a' Diadalmasért vívtak. A' Múza' 's Apolló' fija lantjával szelídítgette ismét az elszilajlott embereket, 's az Árnyékok' Országába hatott kedves Eürydicséjéért. Istenfjak köték-meg a' Barátság' és Hűség' szövetségét, hogy az még a' síronn is túlhasson; Héroszok szerzetek Törvényeket, Héroszok gyűjtöttek Népet, 's ímé örökké élnek neveik. Nem várták ők hogy a' Merkúr botja vezesse-keresztül a' földalatti völgyekenn; lángokban tisztúlván-meg, önnmagok léptek-fel az égbe, 's az Istenek úgy fogadták ott mint fijoikat és testvéreket. Meg valának magasztalva mennyen földönn; 's Vénusz nevetve emlékezett almájára.

De, ő be hamar múlt-el ez a' Scéna is! A' megvénhedett Istenek belé-úntak munkájokba, 's az ő lelkek szemlátomást hólt-ki az emberekbenn. A' Héroszok' maradékaí ugyan kevélykedtek isteni eredetekkel, de ez haszontalan dicsekedés vala, 's csak ártatlanoknak elnyomására szolgált. Tunyán folyt¹¹ ereikbenn az Isteni vér; 's annak jelenségéül címerekkel 's kevély nevekkal piperézék-fel magokat. Már szemére akarta vetni Pallásznak Jupiter, hogy ez úttal bölcsesége nagyon megcsalá; de ő nem látván méltónak, hogy olly tanács mellett, melly nem vala az övé, mentségére keljen magának, leszállt a' földre.

(7)
A' PALLÁSZ' MUNKÁJA.

Maga volt Pallász az Istenek és Istennék között, a' ki külső illetés nélkül a' Jupiter fejében fogamtatott. Ezért minden eszköz nélkül hathatott ő, és csak ő egyedül, az emberi lélekre. Nem vala néki kedves leleményekre, nem semmi leplezésre szüksége az embereket oktatni. Elvetette a' Merkúriusz által ajánlott sípot, mert az inkább hatott volna fültre mint szívre: ellenben boríték nélkül jelent-meg az olly lelkeknél, a'kik is-

¹¹ fojlt

merték becsét, 's kevés beszédű alakját kedvellették. Ő tanítá Pythagorászt¹² hallgatni 's elmélkedni: ébrentt álmok nélkül fedezte-fel szemei előtt a' Mindenség' Törvényeit, 's megnyitá füleit hogy a' Szphaerák' harmóniáját érthesse. Bévezette a meglelkesedett Plátót a' lelkek' Országába, megmutatta néki az Istenek' udvarát, meg még a' mennyei Szerelmet is. Ált'hathatatlan paizsa alá vevé Brútuszt és Szcípiót, 's isteni érzést lehellett beléjük, hogy ne csak a' Hazát, hanem a' Virtust is szeressék, az Irígység' marconglásaival ne gondoljanak, 's ennek kígyóhajai által szíveiket még fenntebb Virtusra ingereltessék. Ezért vevé mellyje' ékességének a' Medúza fejét, 's írtóztatóságát isteni kellemmel szelídítette-meg. Karcsú láncsájával, mellyel egykor Óriásokat hányt-le, megcsapá a' szirtot, 's hasadásai közzül sarjadztatá az adakozó Olajfát. Nem az Ellenségek' Megverőjét, hanem az Emberiség' Jóltévőit koronáztatja békés ágával; de mindenek felett azt, a' ki magát győzte-meg 's önmagával él nyúgodalombann. 'S osztán ezen jutalmak' osztásában nem néz Eredetre, nem Korra, nem Nemre. Ezt nyújtá a' rabszolga Epiktétnek; ezt az ostromlott thronuson ülő Márk-Aurélnak; 's a' mennyei Béke' olajának teli mértékét önté lelkeikbe. Magára voná rokon szemeit az asszonyi Nem is; ő találta, nem az asszonyi Nemért, hanem az asszonyi Nembenn, a' munkásság', 's házi csendes gazdálkodás' 's takarékoság' mesterségeit. Eggyütt szövé Penelopével a' kegyes vásznat, 's reménylő tűrésének édes könnyeivel enyhítgeté a' Várót. Ő tanított némeltyeket a' maga Neme közzül még arra is, hogy meg nem rettenve nézzék a' Halált. Ő adta az Arria kezébe a' tört, ő változtatá Portziának égő nektárrá a' szenet. Legkedvesebb Választottjainak pedig, Férfinak és Asszonynak, a' maga képét, az ártatlanság' Palládiumát, adta. Úgy jelent-meg most az Olympuszban mint Diadalmas; kevélykedés nélkül, hallgató, szemérmes nagysággal. 'S Jupiter néki ajándékozá az emberi¹³ Nemzetet, mert a' körül ő tett legtöbb érdemet; 's ő az Égnek minden mulatságai helyjett a' földet választá csendes biztos lakásúl. Legörömestebb lakik az elmélkedő munkás Bölcsnél; 's örül a' jó nevelés' és a' takarékos szűk gazdaság' édes szerencsésének. E' miatt a' henye Vénusz éjjeli bagolynak csúfolgatja ugyan: de a' komoly Sors néki, mint Végezéseinek legbölcsőbb, sőt egyetlen Végrehajtójának, egy régi szokású Szymbolumot küldé; a' Szpyhnxet, – a' rejtett Bölcsesség' képét.

*

*

*

Országod, ó nagy Istenné! még csak imitt amott, 's csak homályban vagyon e' földönn: ó bár mindenütt elterjedett, felderültt Ország lenne minél elébb!

¹² Pythagorá z

¹³ emberi

6.

LANASZSA.

SZOMORÚ JÁTÉK

NÉGY FEL-VONÁSOKBAN

NÉMETBŐL

KAZINTZY FERENTZ.

A' NEGYEDIK KÖTETNEK I. DARABJA.
 JÁPPRAI
 SPISSICH JÁNOSNAK,

ZALA VÁRMEGYE
 ELSŐBBIK VICE-ISPÁNNYÁNAK,
 's az 1790diki, 's 1792diki Ország-gyűléseken
 követtvényének

SZÍN-JÁTSZÓINK kiket, hálá légyen a' tenger Isteneinek! tsak ugyan nem tsavarhatott-le az örvény, – rég ólta várnak tőlem olly darabot, melly annyi gyakorlottságot 's készülést, mint Hamlet, Makbeth, 's a' Leszszing két remekjei, nem kíván. Tellyesitem végre ígéretemet. Lanaszszám ugyan nem ragyog¹ annyi dramaturgiai tökéletességgel, 's díszszel, mint amazok; nem hánytattya úgy a' szánakozás, rémulés, 's komolyság érzésein a' Néző lelkét: mindazáltal a' theatrumnak természetétől függesztvén-fel betsét, hol a' gyönyörködtetés nem tzél, hanem eszköz, Lanaszsa nem kevésbbé tiszteletes, mint amazok. Annál sikeresebbek Filosofiai tanításai. Nem fonhat az igazságnak tűz-próbáját ki nem álló tanítás, és példa olly kemény hármás kérget a' szók-eredeti lágysága felibe, hogy ha a' Természet emeli fel a' maga mindenható szavát, a' kéregek le ne pattogzanak, 's le ne hullyon a' helytelen tanítás, és példa szemkötője; mert külömben haszontalan, 's álnok vezetőt adott mellénk a' Teremtő a' setétség, ál világ, 's igazi fény szövevényessé tett úttyn; mert külömben nem leszsz superstitio, és impostura az, a' mit a' szokás helyyesnek, az értelem helytelennek kiált; mert külömben tselekedeteinket nem fogja belső meg-győződés vezérteni, 's morálitásunk pengő értzé leszsz. Ezek azok, a' mellyeket Lanaszszám tanit; és ezek tselekszik, hogy e' rövid, és tsak nem minden fáradság nélkül készültt munkámra gyönyörködve fogok nézni mindenkor. 'S hogy annál nagyobb kedvességgel fogadgya-el a' Haza ajándékomat, általad nyújtom-bé azt néki, meg-világosodott elméjü, tántorodhatatlan egyenességü, jó Ember és Hazafi! – Ditső példád adgyon új erőt Lanaszszám intéseinek; 's azok a' kik intéseit hallani fogják, ébredgyenek-fel ollyanná lenni, mint Te!

A' jó tanáts tuteláris Istenségei adgyanak igyekezeteidnek tellyesedést, munkádnak sikert, életednek egésséget! – Regmetzen, az első hónapnak 16-dikán 1793.

¹ ragyok

A' JÁTSZÓ SZEMÉLYEK.

MONTALBAN. Európai Seregnek Vezére,
LANASZSA. Egy Indiai fiatal Özvegy.
PALMIRA, Lanaszszának Barátnéja.
A' FŐ-BRAMIN.
EGY KIS-BRAMIN.
EGY HARMADIK BRAMIN.
Európai Katonaság, és Tisztek.
Indiai Katonaság, és Tisztek.
Braminok.
Lanaszszának Rokonai, Gyász-Aszszonyok, késérő nép.

A' Játék helye egy Indiai Város a' MALABÁRI Réven.

BRÁMA, Indusok Istene. – BRAMIN, Indús Pap, –
GANGESZ, Indiai folyó, – BENGALA, Ázsiai Tartomány.
PAGÓDA, Indusok Temploma.

I. FEL-VONÁS.²

(Egy Pagóda kerítése.)

I. JELENÉS. FŐ-BRAMIN. BRAMIN. KIS-BRAMIN.

FŐ-BRAMIN.

DELI, egy gazdag Polgárunk, életét hosszas tengeri útazása alatt vesztette-el. (*a' Braminhoz*) Menny, keresd-fel Özvegyét, 's add tudtára, hogy a' halotti tűz-rakás még ma készen várja. Előre látom, hogy vonogatni fogja magát, mert fiatal. Azért valamit a' Vallás, és a' környül állások e' szent szokás fenn-tartása eránt mondhatnak, mind azt add elébe. Mondgyad neki, hogy férjének tsak azzal szerezheti meg Istennek boldog lakásába való felvétettetést, ha önként lép-fel a' tűz-rakásra. Menny Bramin! Itt fogom bévárni izenetét. (*a' Bramin el*)

II. JELENÉS. FŐ-BRAMIN. KIS-BRAMIN.

FŐ-BRAMIN.

ÁLDOZÓNAK pedig e' szent napon téged' nevezlek.

KIS-BR. Engem-e, Atyám?

FŐ-BR. Miért hökkensz meg? – Tudom én hogy miólta a' Bráma Templomába béavattattál, ez a' meg-tiszteltetés néked még nem jutott. 'S ugyan ezért bizom reád a' mái áldozást. Légy állhatatos, és bátor, 's keményítsd-meg szívedet. Vessd alája vakon magadat szent Rendeléseinknek. Valamikor lágy szíved el fog irtózni az emberi vér ontásától, jusson eszedbe Bráma, és az a' nagy jutalom, melly a' siron túl vár.

KIS-BR. Ó Atyám!...

FŐ-BR. Mit jelent ez a' zavarodás? – Hogyan? még el is fordúlsz? még sohajtaszsz? (*a' Kis-Bramin öszve-költsoitt karjain hajlik a' Fő-Bramin előtt.*) Magyarázd-meg el-némulásodat.

KIS-BR. Szabad leszsz-e?...

FŐ-BR. Nem vagyok-e Barátod? szólly bátran.

² VONAS.

KIS-BR. Sok izben láttam e³ halotti tűz lángjait az eget felé emelkedni, 's hánykodó érzéseimet mindenkor el fojtottam annak elképzelésével, hogy ez régi szent Szokás: de ma – ó Atyám, vond-viszsa parantsolatodat! Ez irtóztató szolgálatnak tsak képzelése is el-foglalta szívemet. Nem leszel erőm tellyesíteni.

FŐ-BR. 'S mit kívánsz, hogy tselekedgyek?

KIS-BR. Tsak egynehány napig halaszd-el, míg Városunk sorsa el-válik.

FŐ-BR. Az lehetetlen.

KIS-BR. Vessd szemeidet kikötőnk⁴ felé. Vedd számba azt a' temérdek árbotzokat, ha veheted, mellyek népünket, és talám Templomainkat is el-törléssel rettegtek. El-felejtetted-e hogy az Ellenség tsak tizenkét órányi fegyver-nyugvást engedett halottainknak el-takarításokra? Nem zúg e' még az a' siketítő fegyver tsattogás, melly az ostromkor hóltt testekkel halmozta-bé bástyáinkat füleidben? Nem forgunk kissebb veszedelemben most, mint akkor; veszélyt hirdet még ez az el-tsenedesedés is; képzeld-el, mi lenne abból, ha az Ellenségnek láttára gyűjtanánk meg áldozatunkat. Az ember ölés, mellyet vallásunk szentnek nevez ugyan, de a' mellynek látásától iszonyodva fordulnak-el a' keresztyének, seregeket bizonyosan engesztelhetetlenebb dühösségre fogja ingerleni.

FŐ-BR. *(el-merülve látszik lenni. Végre meg-szólall)* Kik a' mi ellenségeink? – Emberek! – – 's kik vagyunk mi? Papjai az örök Brámának. – – Ne hagygyuk tehát magunkat emberektől való félelem által el-kergettetni szent óltáraink mellől.

KIS-BR. De illy környűl állásokban. – Tsak egynehány napokig halaszd, Atyám.

FŐ-BR. Bráma leszel az óltalmunk.

KIS-BR. A' had a' leg-szentebb, legtiszteletesebb rendtartásokat is láb alá tapodgya. Az Ellenség tsúfsággal illeti a' Templomot, és annak Papjait.

FŐ-BR. Bráma óltalmunk leszel. Az ő szent nevének magasztalására égjen hamuvá még ma a' Deli Özvegye; – az pedig, a' ki őtet meg fogja áldozni, – te vagy!

KIS-BR. Fogadásom, és esküvésem vak engedést kíván: de lellem isméreti...

FŐ-BR. Lelked isméreti?

KIS-BR. Tépd-ki, ha ki-tépheted azt a' kétséget szívemből, melly abban Atyáinknak vérengző szokások ellen ez előtt kevéssel fel-ébredett. Ha az nem egyéb Aszszonyi lágy-szívűségnél, ha az nem forró emberi szeretet – *(térdre esik előtte)* úgy fel-kiáltok hozzád, fija az Örökkévalónak, gyógyíts-meg e' vétkes érzésből, önts meg-győződést⁵ belém, hogy az Istennek engedelmes szent Papja lehessen, – mint te vagy!

FŐ-BR. Kelly-fel. Rémülve hallom szavaidat. A' Gangesz mellett születettél-e? Nem vagy e' Bramin?

KIS-BR. Ha szent szolgálatunk felebaráti szeretetben, az Istenségnek forró tisztelésében áll, úgy Bramin vagyok. De jaj annak a' Papnak, a' ki meg-győződés nélkül lép a' szentségbe! Azért kérlek, Atyám, engedgy időt. Légyen szabad meg-vizsgálnom az Igazságot. Mit vesztene ez a' Vizsgálás által, avagy nem Igazság-e ő? Légyen szabad kötelességeimnek szentsége felől kételkednem, 's úgy keresnem meg-győződést, mert lehet-e Virtus meg-győződés nélkül?

³ láttam-e

⁴ ki-kötőnk

⁵ meg-győződést

FŐ-BR. Az Igazság' szíves keresete soha sem hagyatott jutalom nélkül. Annak, a' ki meg-győződést keres, sűgárt küldenek az Istenek; és világosságot.

KIS-BR. Jer tehát, 's kaptasold-öszve könyörgéseimmal könyörgésedet, hogy annak a' setétségnek el-űzésére, melyben tántorgó lábom kétségeskedve lép, az Istenség sűgárt botsásson alá. De hogy annál bizonyosabban akadhassunk az Igazságra, nyomozzuk-fel e' kegyetlen szokást, ha lehet, az ő kezdetében. Talám valamely el-aggott, beteges Öreg volt az, a' ki a' közelgető halál' kínnyai alatt elméjében meg-háborodván, gyermekten, és gyámol nélkül hagyott feleségétől ezt az irtóztató áldozatot eskűvés alatt kívánta. Be könnyű vala ennek a' szegény Özvegynek elhagyni a' Világot, melly néki nyomorúsággal tellyes pusztának lenni tetszett. De kötelezheti-e ez a' természet ellen tett eskűvés az olly Özvegyet, a' ki a' leg-virágzóbb korban gyermekekkel marad-el férjé-től? Vonhat-e ez a' gondolatlanul tett eskűvés azokra az Özvegyekre, 's az ő házaikra, gyalázatot, a' kik eléggé eszesek voltak, magokat e' borzasztó szokás alól félre-vonni?

FŐ-BR. Nints-e elég szokás ezen kívül eszelős Gyerkötzte, mellyeket a' Régiség tiszteletessé, 's által-hághatatlaná tevő? Tekintsd körül magadat! Nézd-el az idegen Nemzetek' még keményebb rendtartásaikat. A' Japan Urait sok számú Udvariak késérik a' meg-rothadás' Országába; a' Maszszagéta fiúi hűségből öli-meg el-erőtlenedett vén szüleit; meg-roskadott vad-gyermekeinek közepette hívja-elő a' meg-szabadító Halált; az Afrikai rév-hellyeken úgy árúltatnak az emberek mint a' barmok; Aziában halomra öletik tulajdon Rokonnyaikat a' fene Zultánok, hogy a' thronusra fel-léphessenek; 's a' mi még több, Europa, ez a' magát olly annyira meg-világosodottnak vélő Tartomány, naponként láttya példáit, hogy a' leg-szorosabb Barátok, gyakran még Testvérek-is, némelly öszve-kapás, és meg-bántások miatt egymást szabadon öldösik – 's ők, azok a' kevélyek! ezt a' vak meg-dühödést Betsűletnek hívják.

KIS-BR. Atyám, igazolhattya-e Példa a' kegyetlen tselekedetet?

III. JELENÉS.

A' BRAMIN, AZ ELŐBBIEK, EGY-NÉHÁNY BRAMIN.

FŐ-BRAM.

BRAMIN, mire határozá-meg magát a' Deli Özvegye?

BRAM. Haladék nélkül kész alája vetni magát szent szokásunknak.

KIS-BR. (*félre fordúlva*) Ah, a' szerencsétlen!

BRAM. Rokonainak közepette letem ötöt, kik haszontalan igyekeztek vígasztalásaikkal enyhíteni fájalmát. Ő pedig mosolyogva, 's nyúgodalommal tekintett végig rajtok, távol minden rettegéstől, vagy megátalkodottságtól; 's felém fordult, 's az egen nem mosolygott a' nap soha olly szeliden, mint a' hogy az ő szemeiből szóllt hozzám szívének fedhetetlensége. Menny, monda, 's add tuttokra azoknak, a' kik küldenek, hogy kész vagyok téged követni. Siettesék halálom' pertzentését. Ha fiatal vagyok-is, állhatatosan állom-ki sorsomnak sanyarúságát.

FŐ-BR. Hálá az Isteneknek! (*a' Braminokhoz*) Siettesétek a' tűz-rakást, mert előtünk az Ellenség. Minekelőtte a' fegyvernyugvás' ideje el-telik, égjen hamuvá Lanaszsa.

KIS-BR. Botsáss-meg ha még egyszer...

FŐ-BR. Egy szót se többet! Sietnünk kell. –

KIS-BR. Jaj nékem, hogy tsudát nem tehetek! – – – (*el-tüzesedve*) Ó ez a Világ nem egyéb a leg-irtóztatóbb kínoknak gyüleményeinél, mellyeket az ember ön maga tsinál magának! nem egyéb olly mezőnél, mellyet isteni átok tövis, és kórók termésére kövé-
rített.

FŐ-BR. Hallgass, fiatal vakmerő! 's ne ingereld az Istenek' haragját vétkes szidalma-
iddal, 's ne kényszeríts engemet-is hatalmommal élni. Ki vagy te, a' ki az Igazság' fényben,
melly tégedet-is körül vett, setétséget emlegetsz, 's az Istenek ellen zugolódo-
do? Nem halottad-e annak szavát, a' ki onnan felülről ezt mondá: Mit vársz egy olly Világtól,
Ember, melly porból teremtetett, mint te? Hazád-e ez tenéked? Éppen nem! Te tsak az
emberi nyomorúságok' el-viselésére lettél szarándokká! 's szenvedés nélkül mitsoda az
ember' szíve? Higygy nékem, Ifjú, a' meg-tagadás, a' halál, a' meg-rothadás az a' grádit-
s, melly az Istenek' lak-helyébe vezet. – Hogyan? habozol? tekinteteid kétségeskedve
múlatoznak a' földön? Jól van! Ha ez az intés, ha emlékeztetésem, ha tekintetem sike-
retlenek, el-tiltalak a' Templomba lépéstől. Ajkaid meg-tagadgyák azt az Istent a' kinek
szolgálsz, 's hitszegés az, a' mit te az ember-szeretés mázával igyekszel bé-festeni. –

KIS-BR. (*artzúlattal földre borúl*) Botsáss-meg nékem, Atya! engedni fogok paran-
tsolatodnak. (*színetlen alázatossággal fel-emelkedvén*) De ha parantsolatod... valakit
mást választasz...

FŐ BR. Te vagy utolsó a' fel-kenttek között, téged kíván a' sor. Örvendgy meg-tisz-
teltetéseden! (*a' Kis-Bramin el*)

FŐ-BR. (*egynehány Braminhoz*) Ti mennyetek-ki az útszákra, 's jelentsétek a' Né-
pnek hogy készül az áldozat. (*kettőnek int*) Ti pedig jertek velem. (*midőn indúlna, elébe
fut egy Indiai Tiszt*)

IV. JELENÉS. TISZT, ELŐBBIEK.

FŐ-BRAM.

MI hír? Mi dolog fűzött lábaidra szárnyokat?

TISZ. Vezérem parantsolattyából jövök.

FŐ-BR. 'S mit kíván Vezéred?

TISZT. Hogy a' tűzi áldozat másszorra tétessék.

FŐ-BR. Mi okból?

TISZT. Attól tart, hogy a' Nép, és a' Katonaság-is, a' Város oltalmazásától el-fog vo-
nattatni az inneplés által. Ezen felül ez a' Templom, őrizet, és sántz nélkül áll az
Ellenség, és a' Város' kerítése között. Itéld-meg magad, ha az áldozat' lángolása nem
ingerelheti-e az Ellenséget félbe-szakasztani a' fegyver-nyugvást, 's zsákmányra hányni
a' Várost? –

FŐ-BR. Haszontalan, idétlen tartalékok! – Menny, 's jelentsd, hogy Vezéreddel ma-
gam fogok szólni. (*a' Tiszt el-megyén*)

V. JELENÉS. FŐ-BRAMIN, BRAMINOK.

FŐ-BRAM.

MIT tsinálljak? Mitsoda istentelenség ez? Az akarja el-múlasztatni az Isten tiszteletét, a' kinek éppen úgy illik az Isten ügyét védelmezni, mint a' Hazáét. Rajta tehát Barátim! Hadd védelmezze a' Világ' fija ama' kőfalakat; – az Isten szent tiszteletét mi védelmezzük, Istennek fiai! – A' halotti áldozat nem olly dolog, a' melyet világi személyeknek kívánságok miatt el lehessen múlatnunk. Egész Nemzetek' ditsősége, a' Templomoknak, és ezeknek Papjainak tekintete épült azon. A' sanyarú Törvény tiszteletet szerzett mindenütt, és hódolást. Vak engedés volt thronusunknak leg-erősbik gyámola – *(alíg hallhatóan)* 's az Oszlopa a' Papi méltóságnak! Le-borúlva a' föld' poráig tisztelje a' Nép ezt a' Rendelést! Reszkessen, ha bennünket meg-lát. 'S arra, a' ki ezt a' szent tiszteletet meg-szűntetni akarándgya – akár Hazánkfiya légyen, akár Idegen! – arra, Barátim, jajt! jajt! Isteneknek, és embereknek átkait! – Jertek! *(el, a' Braminok utánna)*

VI. JELENÉS. LANASZSA, PALMIRA.

(Lanaszsa hosszú fejr ruhában, melly gyász szín az Indiai Özvegyeknél. – Hajfűrtyeiben, és kezein drága kővek vannak)

PALM.

'S EZ irtóztató rendelés alá adnád-e magadat? – Az lehetetlen! Rettegek azt hinni.–

LAN. Szűnny-meg rettegni. Te Persziában születél, 's nem esméred a' Gangesz partyain lakozó Nép szokásait. – Látod-e ama' széllyel-dőltt falakat, ama' sziklákat, mellyek sok századok⁶ óta feketülnek a' halotti tüzek által? Ott találta a' lángban sok boldogtalan Özvegy a' halált? – 's kívánhatom-e, hogy ez a' szokás kedvemért szakasztassék-félbe?

PAL. Istenek! ennyi nyűgodalmat a' leg-rettenetesebb halál szemlélésében! Lanaszsa, szabadítsd-meg magad; jer, szökjünk-meg. – Ezen forró könnyekre, ezen...

LAN. Miért sírsz, Barátném? Azért-e hogy haló Lanaszszádnak utolsó óráját keserítsd? Ide e' mejjre! *(szerelmesen magához szorítva Palmirát)* Érezd mint dobog szívem a' közelgető el-szakadás miatt. De mit kívánsz, hogy válaszszak? Egy részről örökös gyalázzal bélyegzett élet, más részről ditsőséges halál. Amattól lelke'm büszkesége tilt, ezt a' Törvény parantsollya.

PALM. Igasságtalan, pogány Törvény! Átkozott légyen a' férfi Nem, melly bennünket azért tsalogat a' szerelem' édességeivel házassági kötelekbe, hogy meg-ölhessen! Átkozott légyen annak emlékezete, a' ki ezt leg-elébb kívánta kedvesétől!

LAN. Van egy Világ, Palmira, hol minden szenvedés meg fog jutalmaztatni, 's jaj ott azoknak, a' kik bennünket itt gyötrötenek! A' mi engem illet, én készebb vagyok él-

⁶ százatok

temet el-veszteni, mint betsületemet. 'S osztán, Lanaszsa rég ólta ismeretes a' gyötrelmekkel. Egyedül néked légyenek megvalva szenvedéseim. – Özvegységem még a' meg-áldoztatással sem volt olly irtóztató, mint házassági éltem volt!

PALM. Mit hallok? nem voltál-e Férjed' karjai közt boldog?

LAN. Nem voltam. Sorsom mostoha volt erántam elejétől fogva. Életemnek reggelét szerentsétlen szerelem borította-el.

PALM. Szent Istenek! Gyanakodásaim tehát nem voltak ok nélkül!

LAN. (*sírva*) Ah Palmira, tsak egyszer láthattam volna meg őtet ismét, tsak egy napotskát tölthettem volna ismét karjai között! Be készen halnék-meg úgy most! – (*eszmélve*) De kevés időnk van hátra. Engedd hűségesen rejtegetett titkomat kebledbe öntenem. Hallgass-ki, 's egyveltsd könnyeim közzé könnyeidet. Tizenhat esztendő's valék, midőn az Atyám el-hagyá Ouglyt. Az Anyám halála, el-pusztuló vagyunk, olly inségre taszított, mellyből ki-nem vergődhettem. Azon a' hajón, melly ide hozott, egy Európai Tisztel ismerkedtem-meg. El-nyerte szerelmemet. Ó Palmira, be édes örömmel emlékezem még most-is azokra a' napjaimra! Ah! boldogságom olly rövid, olly igen rövid volt...! Azólta meg-szünet nélkül folynak könnyeim! Az Atyám meg-sejdtíté hajlandóságunkat, 's félt, hogy Vallásomat el-hagyom. Mihellyt ki-kötöttünk, legottan⁷ egy gazdag Polgárnak kényszeríté adni kezemet. – Nem szerethettem őtet soha!...

PALM. Nem szeretted, és meg-halsz érette?

LAN. Úgy kívánnya a' vak végezés.

PALM. Nem, Lanaszsa, nem! Az Istenek nem gyönyörködnek illy szörnyű áldozatokban. Hidgy nékem, téged most várnak a' boldog napok.

LAN. Ne űzz játékot gyötrelmeimből, nyomorúságomnak kedves Meg hittye! Az én sorsom eddig: szenvedés, – most halál!

PALM. (*el-keseredéssel*) Lanaszsa, Lanaszsa! De folytasd tovább beszéledet. Mi lett kedvesedből?

LAN. Meg-hallván Atyámnak akarattyát, magán kívül volt. Esküdt, hogy nem enged másnak. Rá állottam, hogy meg-szökjünk. Már minden készületek meg-valának téve, midőn elő-jött a' leg-szomorúbb óram, az, a' mellyben őtet örökre el-vesztettem. Hajója parantsolatot vett indulni. Engedelmeskedett kötelességének, 's tőlem még az el-bútsúzás öröme-is meg-vala tagadva – – (*Pauza a' sírás miatt*) Egynehány nappal azután öszve-adattattam férjemmel. Ah, Palmira, midőn ő mellette szállott-meg el-szalasztott Kedvesemnek emlékezete, ó mint folytak akkor könnyeim! Életem' gyilkosának kiáltotta ezeknek mind egygyike férjemet.

PALM. Azólta nem halottál-e valamit Szerelmesed felől?

LAN. Semmit sem! Néha ugyan azzal a' reménnyel tsalogattam magamat, hogy őtet ismét fel-fogom lelteni. De a' most meg-izentt áldozat e' remény édességétől-is meg-fosztott. E' helyet tsak az a' szorongató gondolat maradott-meg nálam, hogy túl a' síron egy olly férjt látok-meg, a' kit útálok; őtet, inségemnek okát, gyilkosomat!

PALM. O Lanaszsa, és még-is meg-akarsz...!

⁷ leg-ottan

LAN. Hagygy békét. – Már meg-mondtam – (*magához térvén*) Istenek, botsásátokeg egy nyomorútt, erőtelen feleség' kesergését! botsásd-meg azt, bóldogtalan árnyéka férjemnek! Látom, hogy inteszsz. Követlek! ha nem szerettelek-is, tisztelni fogom emlékezetedet. Élly a' Meg-boldogúttak' örömeivel. Halálom nyisson utat oda néked. Itt pedig mondgya ezt felőlem a' Maradék: „Lanaszsa, jobb sorsra volt érdemes.” (*elfojtódik*) – – Ki jön?

PALM. Jaj oda vagyunk! Brámának egy Papja! Minden pillantásából érzékenység, 's vérszomjúság látszik.

VII. JELENÉS. KIS-BRAMIN, LANASZSA, PALMIRA.

PALMIRA.

MITsODA irtóztató tudósítást hoz bús némaságod? Kész-e már a' Papság égetni? Olly igen éhek⁸ vagytok-e meg-ölni barátnémat? –

LAN. (*feddő szelíd tekintettel*) Hagygy magunkban Palmira.

VIII. JELENÉS. KIS-BRAMIN, LANASZSA.

KIS-BR.

(*Lanaszsa felé közelítvén, magában*)

BOLDOGTALAN állapot! Amott pironás a' vonogatozás miatt, itt kegyetlenségnek szemre-hányásai! – – (*Lanaszszához*) Nem, szerentsétlen Aszszony, ez a' bús, földre süllyedt tekintet nem kegyetlenségnek jelensége. Szánlak téged, de nem menthetlek meg. Soha sem fog szívem a' Papságnak azon törvénye alá simúlni, melly azt parantsollya, hogy másoknak szenvedéseit érzéketlenül nézzük. 'S miolta téged látlak, azolta lelkemben újabb, tüzesebb indulatok zúdúlnak-fel az ellen. Ó ha rajtam állana, örökre el volna törölve az a' vérengző szokás, mellynek te kevés órák múlva áldozattyává tétel. De Előjáróimnak vak buzgóságok, rendeléseik, 's meg-tett esküvésem...! – Reám bízták meg-ölésedet, 's – engednem kell.

LAN. Tsudálkozva látok egy Bramint, de nem hallok őtet. Hogyan? – Lakhatik-e vért szomjuzó Istened' Templomában, lakhatik-e ez öltözet alatt illy szelíd érzés, illy szánakozó szív? Bramin, ha az a' mit szád mondott szívedből jött-fel, ha szánakozásod nem kötődés, nem mérges tréfa, valld-meg, mért tettél éppen engemet, és nem más valakit tárgyává?

KIS-BR. Tudakozd inkább mért választott a' Sors ez érzékeny szívvel Papnak? – De mit tehet egy erőtelen halandó a' Mindenhatóságnak által nem hágható rendelései ellen? Engemet születésem-is szerentsétlenségre rendelt.

LAN. Születésed-is?

⁸ éhez

KIS-BR. Ó tudnád tsak hoszszas inségeimnek folyamattját! – A' harag' órájában még gyenge esztendeimben arra választódtam, hogy Brámának Papja legyenek.

LAN. Beszélly elő mindent. – Haggy egy pertzentésig önnön bajomról el-felejtkezni, hogy a' tiédet sirassam. Győzhetetlen szánakozás vonsz feléd.

KIS-BR. Nemes szívű Aszszony! – De engedgy-meg, ha Előljáróimnak parantsolatját, téged az irtóztató esetre készíteni...

LAN. Minekelőtte itt valál, készen voltam. –

KIS-BR. Ó úgy méltóbb a' szánásra életem, mint halálad.

LAN. Értelek, Pap! értelek egészen. Állapotod tellyes inséggel. Én el-értem a' határt; túl a' síron nem tsorganak könnyek, de te...

KIS-BR. Hallgass! ne fojtsd-el az utolsó pislogó szikrátskáját az el-keményülésnek, mellyel viszsás tsillagzataim ellen fel-fegyverkeztem. Ha majd meg-futod pályádat, 's oda fennt meg-dicsőítve fogod imádni az Istent kérlek, emlékezz-meg rólam, kérj erőt kötelességeimet zúgolódás nélkül tellyesíteni.

LAN. Altassad győtremeid, 's képzeld-el mi lesz az az Örökké-valóság e' kínos élethez képest. – Most fogj hozzá történetednek elő-beszélléséhez. Vélem közlése talám enyhíteni fog szíveden.

KIS-BR. Bengala volt Hazám. Kétség kívül tudva van előttd az a' kegyetlen szokás, hogy ott születése után harmad nappal minden gyermeket a' Gangeszbe vetnek az Anyák, ha a' nékiek nyújtott anyai emlőket harmadszor sem fogadgyák-el. Egygyike valék ezen szerentsétleneknek én-is, 's oda veszem volna bizonyosan, ha egy Hajós, el-lágyúlva Atyámnak esdeklései által, ki-nem kapott volna a' folyóból. Ide hozának, 's úgy neveltek mint árvát, 's nem régiben az Istenek' szolgálattjára avattattam-bé.

Egy vén Bramin, a' ki neveltetésemet vállalta volt magára, szívem' érzékenységét gerjesztette inkább, mint fásította. Ő sem hajlott könnyen, és magával való hoszszas tusakodás nélkül Papi durva törvényeink alá. Soha sem fogom el-felejtteni utolsó inté-sét, mellyek alatt karjaim közt múlt-ki: „Szeresd az embereket. Ők mindnyájan Atyád-fiai, 's légy hív Brámához.”

Minekutánna végre a' Szentségbe bé-avattattam, le-hullott szemeimről a' vakság' szemkötője! Mindenütt, valamerre néztem, zavaros szándékokat, keménységet, emberiségtelenséget láttam. Hallgattam még-is, míg végre az a' szörnyű parantsolat, hogy téged meg-áldozzalak, szívem érzéseit fel-fedeztette. De el-felejttem magamat. Mire való ez az elő-beszéllés holott tulajdon sorsod... Istenek! mi lelt? mit jelent ez a' meg-háborodás?

LAN. Születésedet nyomban követő viszontagságaid némelly szomorú emlékezete-ket ébresztenek-fel elmémben. Meszsze innen, a' Gangesznek távol parttyainn, áldoz-tatott-fel annak az iszonyú szokásnak, mellynek néked is áldozattjává kellett vala len-ned, egyik Testvérem. Ő a' habok közt holt-meg; én pedig! valamivel későbbben tétet-tem egy hasonló iszonyatos szokás áldozattjává.

KIS. BR. (*El-merüléséből fel-eszmélvén*) Hogyan? Testvéred a' vízbe öletett? Bengala volt Hazád? – Nem ez vala e' az én sorsom is Ouglyban?

LAN. Ouglyban? – Jól hallak-e?

KIS-BR. Igen is, én ott lettem.

LAN. Mennybeli Isten! Ennyi inségnek kellett-e utolsó órára össze-gyűlni?

KIS-BR. Mit hallok – – – (*reszketve lép Lanaszsa felé*) Nevezd magad, szerentsétlen Aszszony!

LAN. (*Meredett tekintettel nézván rá egy ideig*) Az Atyámat Lanaszszának hívták.

KIS-BR. Szentséges Bráma! A' Hugom...

LAN. Bátyám! – – – o szomorú eset! azért akadtunk-e egymásra hogy örökre elszakadgyunk?

KIS-BR. (*Dühöss el-keseredéssel*) Ah, ezt kívánnák Törvényeink.

LAN. Jer, szerető szívemre, kedves Bátyám! Jer, jer... de nem! menny, és add viszsza nékem azt az Idegent, a' ki legalább szánó könnyek nélkül vezetett volna a' tűz rakáshoz.

KIS-BR. 'S ezt nékem te mondd, Húgom?

LAN. Nem Húgod többé! Midőn azt az esküvést tetted, azt a' kegyetlen esküvést, hogy ártatlan húgodat meg-öled, akkor sirva kesergett feletted őrző Angyalod; el-tépte vérségünknek köteleit, 's vissza repült az ég felé. – (*El-keményülve*) Jer Bramin, adgy kezet, 's vezess a' tűzhöz.

KIS-BR. Ki vagy te? Meg-őrültél-e inséged nagyságában? kérlek, térj magadba, 's halld a' mit mondok.

Egy erővel ki-tsikartt esküvés – természetellen ellenkező fogadása a' Papságnak – miképpen kötelezhetnének ezek engemet? Még nem lévén Testvér, meg-tettem az esküvést; most, Testvérré lévén, vissza-vonom azt. Hally-meg tehát, Lanaszsa! hallyatok-meg engemet mennyeknek hatalmasságai! E' tiszta, néktek szent leplekre esküszöm, meg-mentem Húgomat⁹.

LAN. Azért e' hogy magadat tedd áldozatul? – Nem! Fogadd-el szíves köszönetemet, 's botsásd-meg a' fájdalomnak amaz őrlését! Ah, hová leve előbbi állhatatosságom? Most, a' te karjaid között, tőled szeretve, édes Testvérem, irtózással nézek a' halálra. (*Által-öleli*) Bátyám! Bátyám!...

KIS-BR. Ha az vagyok, jer velem! Szökjünk-el innen!

LAN. Szökjünk? hová Szökjünk? Nem készül e' már a' tűz rakás? Nem gyülekeznek, e' már Papok, és Rokonim? Nem töldül-e mindenfelől a' nép, hogy veszni lásson?

KIS-BR. Minden Istenekre, Lanaszsa! meg kell szabadúlnod! Jer...

LAN. Ha a' Halál elől el-szökhethetnénk-is, el-szökhethetnénk-e egy úttal vétkes tseledetemnek belső érzése, és örök gyalázatomból? Nem üldöznének e mindenütt Rokonimnak átkai, férjemnek bosszús árnyéka, a' bosszantott Istenek? Nem Bátyám, nem; engem semmi sem szabadíthat-meg! – Ha szeretsz, gördíts siromra egy szánakozó könny-tseppet! – – Jer, vezess a' Papokhoz, 's haggy meg-halni.

KIS BR. Rettenetes Vakság! – Lanaszsa tehát a' vétket választotta kötelesség helyett? a' gyalázatot a' bűnöslet' képében? – Legyen úgy! vessd alá magadat annak a' gyilkos Törvénynek, melyet szentté csak ember gyűlölése, és fanatizmus tett! rettegj az álmódított gyalázat ijesztéseitől! tapossd-el a' Természet szavát, a' testvéri hűséget, és önnön javadat parantsoló kötelességeidet! Én Testvéred vagyok. Meg-egyezésed 's akaratod nélkül is ki-ragadlak veszélyedből. – Még tudok egy módot – meg-próbálom azt 's kész leszek szembe-szállni a' néppel, a' Papokkal, a' Törvényekkel. 'S akkor le-mondok

⁹ Húgomat

az Istenek szolgálattjáról örökre, 's átkozni fogom ezeket a' gyilkos buzgóságnak. Széles tengerek, sivatag puszták, 's meszsze fekvő tartományok rejtenek-el bennünket amaz iszonyatos vidékekről, a' hol egymást fel-lélénk. – (*Pauza*) Akkor tégedet, tégedet foglak egyedül tisztelni, ismétlen Isten, kit olly gyakorta imádtam titkon eddig is, tégedet kegyes Isten, ki nem gyönyörködöl az emberi vér ki-ontásában! Ó halld-meg kiáltásomat! botsássid-alá Angyalaidat, 's szabadítsd-meg ezt az ártatlant!

LAN. Én is – én is érzem hogy te, tsak te vagy az igaz Isten, Európaiaknak Istene! Néked légyen szentelve egész életem, ha meg-mented azt!!

KIS-BR. (*Öszve-ölelkezve. – El*) Bátorodgy-fel, Lanaszsa! Majd vissza-jövök.

IX. JELENÉS.

LANASZSA¹⁰ (*magában.*)

MIT akar ő? – 's mitsoda soha sem érzett érzések emelik szívemet? Áldott légy, életnek reménye! Ah, előbbi állhatatosságom tsalódás volt!

X. JELENÉS.

LANASZSA, PALMIRA.

PALMIRA (*sietve.*)

ÖRVENDGYÜNK, Édesem! Tsak egy óra haladgyon, 's meg-lészeszsz szabadítva!

LAN. Miképen?

PAL. Az Ellenség Vezére által-izent, hogy a' fegyver-nyugvás idejét nem hossza-bíthatya-meg. A' Pólgárok készek késedelem nélkül fel-adni a' Várost, mert az inséget el-viselni továbbá nem lehet. Ha az ellenség itt leszsz, ne tarts semmitől. Az Európaiak soha sem fogják meg-engedni hogy meg-áldoztassál. – Vidülly-fel tehát, 's üzzd-el azt a' rettegő búslakodást, mellybe az érzéketlen szívű Bramin ejtett.

LAN. Ne nevezd érzéketlen szívűnek, Palmira! – Ó ha ismernéd! – Jer, értsd-meg titkomat, 's örvendgy velem! – – – Ki hitte volna? imé ez a' Bramin... ez a' Bramin...

PAL. Mond ki hamar, 's ne kinozzd nyughatatlanságomat!

LAN. Ez a' Bramin... (*vigadva*) Testvérem!

PAL. (*El-rémülve*) Hogyan? – – – Testvéred?

LAN. Az igen is! – A' gyilkosság Templomában, életem estvéjén lelem fel-ötet, ötet a' Régen siratottat!

PAL. Tsudállom ezt a' véletlen esetet. – 'S mit végezett ő? azt e' hogy meg-öl?

LAN. Hogy meg-szabadít, akármi éri.

PAL. Ó hála néktek, kegyelmes Istenek, könyörgésem meg-hallgatásáért. – Lanaszsa, kérlek mindenre! mindenre a' mi előtted szent! ne hátráltassd szándékát.

LAN. Ah, de Rokonaim...

¹⁰ LANASZSA

PAL. El-hidegüléseket könnyen el-felejtéd egy illy kedves Testvér karjai közt. Rajta, kedves Barátném! légy állhatatos! Az a' remény, hogy el-vesztett szerelmedet fel-találhatod, adgyon erőt rettegéseidnek¹¹.

LAN. Félre, félre nevének említésével. Emlékezete nem erőt ad nékem, hanem össze rontsol. Kérlek, elő ne hozzd többé. Ha majd nem leszek, 's valamelly sors véle megismértet, add-által néki e' tsókot. Mond néki, hogy őt Lanaszsa még halva is szeretete. De – ezt szorossan meg kívánom tőled – sorsom bódogtalanságát előtte titokban tartsd! (*össze-fontt karral el*)

¹¹ rettegéseidnek

II. FEL-VONÁS.

(Egy Pagóda Udvara.)

I. JELENÉS.

EUROPAI GYENERÁLIS, OBERSTER, TISZTEK, (hátrább) STRÁZSÁK.

GYENERÁL.

ELLENSÉG, nem Ellenség! akarom, hogy a' had itt is tisztelje a' maga Törvényeit. Ez a' Templom, kerítésestül együtt, menedekhelye legyen azoknak, a' kik a' fegyver nyugvás ideje ki teléséig magokat ide vonandgyák. Oberster Uram, hirdettesse-ki ezt a' seregnek.

OBER. Igen is; de hát ha az Ellenség...

GYEN. Ne tartson tőle Oberster Uram! Ez a' nép sokkal betsületesebb mint-sem hogy meg fogja szegni fogadását. (a' Tisztek el-mennek.)

OBER. (Óráját ki-rántván) Már tsak három óra vagyon hátra. Tartok tőle hogy ez az idő rövid leszsz a' sok meg-sebessedettekről gondoskodni, a' kikkel a' part el vagyon borítva.

GYEN. Ha szívesen igyekszik mindenikünk az emberiség kötelességeit tellyesíteni, nem leszsz rövid. Oberster Uram ismér; szívem soha sem vólt érzéketlen másoknak nyomorúsága eránt. Jó-tétel vala a' forrása a' fegyver-nyugvás ideje meg nem tóldásának; sok vér folyt már is; ne öntsünk többet, ha nem kénszerítnek.

OBER. Adgya Isten! de tartok tőle hogy a' Városiak átalkodottsága...

GYEN. Nem maga mondta-e elébb Oberster Uram, hogy a' Várbéli Vezér dühössége szelídülni látszott, és hogy úgy tetszik mintha a' fel-adástól nem vólna többé idegen? Talám meg engedi az Ég, hogy a' bástyákon nem sokára ki-szegezhettyük a' Béke fejér zászlóját. Tsak így fog tellyesedést érni kívánságom; mert azt a' nyereséget, a' mellyet ember-társaimnak öldöklésével, 's hazafi¹² könnyeken vásárlottam, szívem mindenkor útálta.

OBER. Bóldog az a' Sereg, a' ki illetén Vezér alatt hartzol az igaz ügyért.

GYEN. Már akkor is, mikor egynehány esztendőök előtt leg-elsőben útaztam e' környékeken, sirva néztem e' népre, mellyet a' Természet illy egyenes szívűnek, bátornak, hadakozónak szült. Be bóldog vólnék, ezt gondolám magamban, ha egykor özve-törhetném azokat a' bilintseket, mellyeken ezt a' Superstitio, és a' Braminok fogva tarttyák. De haszontalan! Hozzá szokván az iga-hordáshoz, útállya azt, a' ki ötet meg

¹² ha-hazafi

menteni igyekszik, 's hanyatt homlok rohan a' nyilvános veszélybe. – Oberster Uram maga szólott a' Gouvernőrrel, elébe adta néki, hogy Királyunk nem szándékozik az ő Törvényeiket, 's Vallásokat változtatni; elébe adta néki, hogy mi nem kívánunk egyebet egy kikötő révnek bátorságos bírásánál, hogy abban kereskedő hajóink Indosztáni hoszszú úttyok után meg-pihenhessenek. Az a' vad kevélység, a' mellyel, a' mint Oberster Uram jelenté, izenetemet félre vetette a' Gouvernőr fel-hevitett ugyan, de nem tüzelhetett boszszúlásra. – (*Sóhajt, fel 's alá sétál az Obersterrel, 's nevedő biztossággal tovább beszél.*) – Titkos aggodás fogott-el miolta e' Város kőfalait ismét meg-láttam. Ez előtt hat esztendővel egy fiatal Indiai leánykát szeretem itt. Ő is szeretett engem, 's azt óhajtottuk mind ketten, hogy egymásé maradassunk örökre; De az Attya egy ide való Lakoshoz kénszeríté menni. Ő Barátom, miket nem próbáltam, hogy azt a' szeretetre méltó gyermeket magamévá tegyem! Haszontalanok valának mérész igyekezeteim! midőn éppen szökni akartam véle, parantsolatunk érkezett a' haza felé indulásra. Szívem hidegen maradt el-vesztése ólta, és tompán minden gyönyörűség eránt. A' szerentsének minden reám vesztegetett adományai sem felejtették-el vélem egykori boldogságomat. A' hová fordultam, oda késért imádást érdemlő képe; oda kés-értek vesztésemnek gyötrő érzései – (*sóhajtva*) 's tsak a' sírban¹³ lések mentt előlök.

OB. Szerentsétlen Ember! – De ki tudgya, hát ha itt ismét reá akad Gyenerális Úr?

GY. Ez az egy gondolat enyhítette gyötrelmeimet, ez az egy remény élesztett-fel tsüggedéseimből, miolta Európát második ízben el hagytam. – Nyughatatlanul várom a' Város fel-adattatását, 's kettőztetném az ostromot, de szívem szánja rondálni azt a' helyet, a' hol Lanaszszám lakik. Ez vala neve. Már mindent tud Oberster Uram. – (*Lassúbb hanggal*) Mennyen, kérem, 's járjon végére, ha él-e ő? Oberster Uram az egyedül, a' kire magamat bizhatom.

OB. De bé-eresztenek-e a' Városba?

GY. Elég lesz ha a' leg-közelebbik kül-városba megyen. A' Lanaszszák familiája ismeretes az egész Indiában. De, kérem Oberster Uramat, indúllyon mindgyárt.

II. JELENÉS. A' GYENERÁLIS.

O HA még élsz, kedves bálvannya szívemnek! ha azon iga alá nem vetettek vólna, a' mellyel ijesztgettek! – Boldogító képzelés! szenderíts-el egy pertzentésnyiig! – Te pedig édes Hazám, botsássd-meg, hogy a' szerelem aggodásait egyűvé kapszolom a' had' gondgyaival. (*kezét szívére tévén*) Szerelem, és kötelesség régen örökös frigyet kötöttek itt! De mi ez? mitsoda zajt hallok? úgy tetszik erre közelget – – (*a' láрма felé indúl*)

¹³ sírban

III. JELENÉS. GYENERALIS, OBERSTER. (*sietve szalad-elő.*)

GYENERAL.

OBERSTER Uram-e? Tudósítást hoz? No mint van, hol van Lanaszsa? Itt-e a Városban?

OBER. Meg-engedgyen Gyenerális Úr, még nem engedelmeskedhettem parantsolattyanak.

GYEN. Mi gátolta meg?

OBER. Egy szörnyű eset. Még most sem – Nints erőm elő-beszélni!

GYEN. Tsenedesgyen Oberster Uram, – Mi baj?

OBER. Tolakodva megyen mindenfelől a' Nép. Az útszak meg-rekedtenek...

GYEN. Ellenünk? – ki hihette volna ezt?

OBER. Nem az, nem az!¹⁴ egészen más oka van öszve-futásának. A' Braminok dühössége egy irtóztató innepet akar űlni. Egy fiatal Özvegy Aszszonyt még ma elevenenn égetnek-meg.

GYEN. 'S miért?

OBER. Vallásoknak ostoba törvényei azt kívánnyák.

GYEN. Irtóztató dolog!

OBER. Az öszve-sereglett Nép nyughatatlanul várja már elő-hozattatását. A' Braminok a' Templom udvarában állanak, 's kezek reszket le-szedni róla drága öltözeteit, mert valami rajta van, azzal mind a' Papok osztoznak-fel.

GYEN. Hogy lehetne ez? hogy nézhetné tisztelettel a' fősvénységnek, 's kegyetlen-ségnek ezt a' fertelmes triumfusát ennek a' Népnek Religiója? – Jöjjön Oberster Uram, 's hagygya továbbra szerelmem' kívánságának tellyesítését. Az emberiség kötelességei elébb valók a' szerelménél. – Mennyünk, szabadítsuk-meg a' szerentsétlent!

OBER. Szép, de haszontalan szándék! Hiszi-e, Gyenerális Uram, hogy egynehányad magunkkal a' Nép vakságán, 's a' Papok istentelenségén győzhetünk? Nem készek-e ezek az egész Sokaságot mennyei boldogságoknak ígéretével, 's pokolbéli kínoknak ijesztgetéseivel a' leg-dühösebb meg-támadásra ingerleni? Haszontalan leszsz igyekeze-tünk. – De... Imhol a' Fő-Bramin az egész Papsággal.

GYEN. Hallyuk mit akar.

IV. JELENÉS. AZ ELŐBBIEK, FŐ-BRAMIN, BRAMINOK.

FŐ-BRAMIN.

KI vagy te, déltzeg Keresztyén! a' ki az idegen Nemzetek' leg-szentebb rendtartásaikat öszve-téped, 's egy meg-hólt férjnek árnyékát az ötletet illető ádozattól meg-fosztod? – 's kik ezek a' te követőid, hogy a' Templomot, és annak szent küszöbét, és udvarát

¹⁴ Nem az, nem az?

meg-fertéztetik? engemet, és e' Papjait az Istenségnek, tsúfsággal illetnek? 's a' fegyvernyugvás' el-telését nem várván, népünket meg-támadgyák?

GYEN. 'S tselekedték ezt? – Hálá légyen tenéked, szent Isten! hogy ezt tselekedték!

FŐ-BR. Hogyan? 's te ezt nékiék még magad hagyta-e?

GYEN. Nem hagyta. Tulajdon érzékeny szívek adott reá parantsolatot. (az *Obersternek*) Mennyen Oberster Uram, tsendesítse-le őket, 's vigyázzon, hogy semmi erőszakot ne kövessenek-el. (az *Oberster el*)

V. JELENÉS. GYENERÁLIS, FŐ-BRAMIN. BRAMIN.

GYEN. (*Pauza*)

DE hát te ki vagy, istentelen! a' ki vissza-élvén szent hivatalod' tekintetével, olly rendtartásokat védelmezél, mellyeket mi Európaiak elejétől fogva ámításnak nevezünk, mert ellenkeznek az emberiség' szelíd érzéseivel? – Menny, 's nyissd-fel Templomodot! tedd azt ezután az üldözött szenvedő Fedhetetlenség' menedék helyévé! Dőjtsd-fel önnön karjaiddal azt a' nagy rakás tűzi fát, mellyen fene áldozataidat szoktad égetni, és légy így e' tisztelt öltözet alatt Békeségnek Hirdetője, emberiségnek Angyala! Akkor, majd akkor, ha kezedet a' kegyetlenségtől meg-fogod mosni, – ha majd, inség, és kínok helyett, segedelmet fogsz magad körül terjesztgetni, és vígasztalást, akkor én-is úgy tisztellek, mint Istennek szolgáját, kinek képét most tsalárdúl viseled.

Álmélkodva látlak tégedet, de meg-rettenés, meg-indulás nélkül. Hijába forog boszszús szemed körültem a' dühösség' szikrázásával. Hally-meg engem, Fő-Bramin, hallyatok-meg, Braminok, ti-is! Ne égjen itt többé a' vérengző tűzi áldozat! ne halmozza hóltt test a' hóltt testeket! Ki-tépem a' szent füstölőt a' papi ruhába öltözött hóhérok' kezeiből! Úgy áldgyon-meg az Ég', és Föld' Teremtője, ki-tépem azt! Le kapom a' meg-vakítottak' szemeiről a' vak-hit kötelékeit, 's eltörlöm a' dühösség öltárát Templomaitokból, hogy a' vas járom alól meg-szabadított maradék valaha, áldgya haimvaimat, 's így szóllyon: „Áldott, áldott légyen Montalbán, a' ki kardot rántott az Emberiség' el-taposott jusaiért!”

FŐ-BR. Istent káromló Keresztény, úgy szóllasz-e itt velünk mint meg-győzöttekkel.

GYEN. Az én leg-főbb érdmem az, hogy Ember vagyok.

FŐ-BR. Én pedig Fel-kenttye vagyok Brámának!

GYEN. Olly Istennek-e, a' ki szívedet vérontásra ingerli?

FŐ-B. Istentelen, ne szidalmazd őtet! Rettegj boszszújátó! Minémű ellenséges szándék hozott tégedet ide, hogy szent rendtartásainkat¹⁵ öszve-düllyad? olly rendtartásokat, mellyeket századok ólta tisztelve néz a' Gangesz' Tartomány. Vagy talám azt

¹⁵ rendtartásainkat

hiszed, hogy esztelenül vakmerő karokkal ama' szent tzipreszsusokat-is ki-forgatandod töveikből, mellyek agg karjaikkal fedik-bé széles partyainkat?

GYEN. Mihelytt az Emberiség', 's Hazám java kívánni fogja, azonnal.

FŐ-B. Hasztalan leszz igyekezeted. – Az idő kemény három kérget font körülöttök.

GYEN. Mondgyad inkább szíved körül, Istentelen! Minél régibb az a' kegyetlen szokás, annál hamarább szűnnyön-meg. – Öreg, ki tiszta szívet nem bírván, e' ruhát a' Szentségből loptad-ki! minek nevezzelek tégedet? Papnak? Braminnak? tégedet, ki tsak ember sem vagy? mitsoda szörnyeteg szült téged a' kietlen pusztákon, 's hideg kő szirteken? mitsoda levegőt szívált te midőn lettél? nem érzetted-e soha-is azt a' szelíd jó szívűséget, melly az emberi szíveket segedelemre nógattya? Hah, hogy nékem kelle rá tanítani! – De úgy segélyenek az Egek! meg-tanítlak rá, véget vetek dühösködésednek. Aludgyon-el örökre az áldozó lángja, 's ez a' Templom...

FŐ-B. Ne káromkodgy! *(előbb lép)* Üssd-által ezt a' mejjet! tépd-ki ősz hajaimat! taszíts-le a' sírba! 's áldani foglak: de szentségünket meg-ne mérészed ferteztetni. – Tudd-meg, hogy ha az áldozó-tűz lángja elalszik-is, de az a' szent buzgóság, az az állhatatos készség, melly az örökké-valóságnak reménységén épült, tántoríthatatlan. Nem tudod-e, hogy mi nálunk az Istenek eránt való tisztelet a' férj eránt való hűséggel egygyütt jár? 'S osztán a' mi Aszszonyaink nem ismernek nagyobb betsületet, mint ha férjeik után önnként halhatnak-meg.

GYEN. Ostoba betsület! 's még ostobább, esztelenebb, irtóztatóbb, midőn Pap javallya.

FŐ-B. Volt olyan idő, a' midőn nékem-is szabad volt kevésbé érzéketlennek lenni. Láttad volna tsak azon tövisses meredekségeket, mellyeken fel-kelle másznom, míg mostani méltóságomra jutottam. Jer közelébb, számláld-meg azon seb-forradásokat, mellyekkel öszve-metéltem mejjemet. Nem keresvén a' halált, még többet tettem – szenvedtem azt! Akkor én-is sírtam másoknak inségei felett: de az idő, és szokás könnyeimnek forrását fel-száraztották. Most tehát – *(belső meg-indulással)* akár ki légy, merd még egyszer keménynek nevezni szívemet.

GYEN. *(meg-fogja kezét)* Tiszteletes képű Öreg! Botsáss-meg, ha heveségem meszsze ragadott! – Szelidülly-meg, kényszerítlek az Istenre, 's tedd vissza a' maga jussaiba az emberiséget. Töröld-el ezt a' sanyarú Törvényt, – minekelőtte még a' Várost úgy nem nézem ismét mint Ellenség.

FŐ-B. Azt nem tselekedhetem, ha akarnám-is bár. De rajta! tégy próbát, mit tehetsz. Fojtsd-el, ha lehetséges, azt a' megrettenni nem tudó bátorságot, azt a' hűséget, melly a' mi Aszszonyainkkal a' halált megvetteti. Kapd-ki kezeikből a' tört, és a' mérget, 's úgy döjtögesd-fel halotti tűz-rakásainkat.

GYEN. Hogy lehetne azt hinnem, hogy a' ti Tartományotok illy irtóztató Aszszonyokat szűl? Nem, Pap! nem, hazudsz. Az Aszszonyi lágy szívbe nem férkezhetnek illy természet ellen való indulatok. 'S ha tsak ugyan volna-is illy fene állat, mi tartóztat-hat engem? A' ki soká kétségkedik, tsak félig teszi-meg kötelességeit.

VI. JELENÉS. EGY BRAMIN, ELŐBBIEK.

BRAMIN.

AZ Özveggy már a' Templomban vagyon. A' Papság téged vár, hogy gazdag öltözetét az óltárra agghasssa.

FŐ-B. Menny, 's jelentsd hogy jövök.

GYEN. (*el-állva úttját*) Egy lépést sem! Látni akarom elébb a' Szerentséltent.

FŐ-B. Az lehetetlen. Az ő kötelessége az, hogy magát Idegeneknek szemei elől félre vonnyá. Szent magánosságában még mi Papok sem háboríthatjuk meg.

GYEN. Nem tudod-e, hogy a' had minden rendtartást fel-bont?

FŐ-B. De nem bontya-fel az Istenek' tiszteletét. – Ha lehetséges volna-is ötet lát-nod, meg-nem változtathatnád végezését. Tsudálkozva, el-szégyenülve térnél-viszsza, hogy egy olly Aszszonyt láttál, a' kinek virtusa, 's állhatossága minden férjfi vitézsé- get felül-halad. (*Ő el. A' más oldalon, az Oberster jön-elő*)

VII. JELENÉS. GYENERÁLIS, OBERSTER, továbbat TISZTEK, és STRÁZSA.

TISZT.

HA tsak fél fertályig múlatunk-is, oda leszsz minden. A' tűz-rakást már meg-gyújtották. A' Braminok' dühösségeket még a' Gouvernőr-is javallya.

GYEN. A' Gouvernőr-is? tsak azért kívánták a' fegyver-nyúgvást, hogy annál szaba-dabban gyilkolhassanak? – Rajta, Barátim! ragadgyuk-ki kezekből az áldozatot; 's a' ki velünk ellenkezni mérészel, Bramin nem Bramin, hallyon-meg! – (*El-akarván menni*) De nem! Nem megyünk-e tovább mint illik? Kevésbbé kell-e tisztelnünk Indiában a' fegyver-nyugvás jussát mint egyébütt? Ha nehéz-is meg-tartani a' mértéket, győzni fogok magamon! Montalbán nem leszsz hiteszegett! Tegyük még egy próbát. A' Gouvernőr mejjében talám emberi szív vér. – De, hát ha ő ellenkezni fog? akkor se fojtsunk-meg Népeket; akkor se sertsegtessük-bé diadalmas lobogóinkat vérrel. Jertek! Még az ártatlanság meg-mentése alatt sem szabad el-felejtkeznünk, hogy ellenségeink em-berek.

III. FEL-VONÁS.¹⁶

(A' Templomnak Belsője. Az Oszlopok' bóltozattjai alatt a' meg-áldozott
Aszszonyoknak képei állanak.)

I. JELENÉS.

LANASZSA.

(magában, szélnek eresztett hajjal, fehér ruhában, drága kövek nélkül, le-botsátott fekete fátyollal, mellyet a' Templomba léptekor¹⁷ hátra-vét)

TEHÁT nints mód többé a' ki-szabadulásra? Életemnek virágjában kell tehát meghalnom? Irgalmatlan Sors! – melly nékem egyedül azért adott vissza egy Testvért, hogy azonnal vissza vegye. – Őtet minden bizonnal érettem tett igyekezetei ejtették veszedelembe. – – – Hah, borzasztó tsendesség! Ismérlek! Benned ólálkodik utánnam a' gyilkos Halál! – – Ó még sem jön, még sem jön! Bár tsak könnyöröghetnék, érette, és magamért! De nem könnyöröghetek. – Midőn ahhoz az ismeretlen Istenhez kiáltottam-fel az elébb segedelemért, akkor el-fordúla Bráma tőlem, 's a' Vallásnak minden ví-gasztalása örökre el-hagyott. A' mi megmaradt nálam, ez az eleven érzés volt, melly inségemet, 's szerelmemet érezteti. Jer tehát kedves képe annak, a' kiért olly betses vala eddig nékem az élet! (mejjéről von-elő egy képet) Vigasztally te, midőn mindenek el-hagytanak. Nem változtattad-e sokszor a' leg-síralmasabb magánosságot-is Paradi-tsomma? – – Jönni hallok valakit. Rejtőzz-el ismét kedves kép! Ide rejtőzz-el, 's itt rothadgy-meg vélem egygyűtt!

II. JELENÉS.

FŐ-BRAMIN, BRAMINOK, LANASZSA.

FŐ BRAMIN.

HA ez a' nyugalmas tekintet nem tettetés' játéka, ha fogadásod még szívedben ül, – légy áldott énnékem, Leánya a' szent Egeknek! Semmi sints többé e' földön, a' mi szívedet magához vonnya. Ez életnek múlandó örömei mitsodák azokhoz képpest, a' mellyekkel amoda fennt fel-tserélni¹⁸ fogod? Rózsa alatt fekvő kígyók, méregbe kevert méz, 's hasonló azon ingoványokhoz, mellyekben sietve el-ballag a' Szarándok' lába, hogy el-ne sülyyedgyen. Jer tehát, 's tisztítsd meg egészen lelkedet, kedves Lanaszszám!

¹⁶ VONAS

¹⁷ lép tekor

¹⁸ fel-tserélni

Tekints-fel Brámához, és vesd alája magad az örök Végezések' rendelkezéseinek! Alkalmaztasd magadat Hazád szokásainak. Engeszteld meg férjed' lelkét az egekkel, 's hally-meg tsudálatva. Maradékoknak Maradékai fogják tisztelni emlékezetedet, 's áldani fognak, követésre érdemes Remeket! szent tettek' Példáját. Márvány oszlop emelkedgyen-fel itten a' Templom' tornáztában nevednek fenn-tartására – amott pedig szent tsókkal fogadnak-el azok; a' kik, úgy mint te, diadalmasan vívtak-meg a' halállal.

LAN. Betsület, Kötelesség, és Törvény kívánnya halálomat, – 's erre nézve önnként megyek az áldozatra, a' nélkül, hogy azt vizsgáljam, ha amott bódogságba vitetem-e, vagy talám örökre semmivé teszi a' Mindenható azt, a' ki a' Természet' rendét ideje előtt szólította-elő. Zúgolódás nélkül vetem alája magamat sorsomnak. Gyávaság volna pályám' meg-hosszabbításán igyekezni, ha bár egészen tőlem függ-is az. Az élet énné-kem teher, 's illóbbnek látom, hogy elébe-mennyek a' Halálnak, mint sem, hogy azt nézzem, hogy a' Természetnek ez az Ellensége, fel-fegyverkezve minden gyötrelmekkel lassan öldököl-meg. Nézd, így várom a' Halált! –

FŐ-BR. Áldásnak, kegyelemnek, választásnak Leánya! Mennyei ditsőséggel fogja meg-koronázni hűségedet az Isten.

LAN. Tsak egy kívánságomnak¹⁹ – egy ártatlan, tulajdon hasznomat nem tárgyazó kívánságomnak adgy ez inség sullya alatt helyt!

FŐ-BR. Mitsoda kívánság maradt hátra szívedben?

LAN. Hogy én legyek a' leg-utolsó áldozattya a' Fanatizmusnak, 's kegyetlenségnek! hogy az emberiség el-törölhetetlen jusai...

FŐ-BR. Némuly-el, Boldogtalan! ki ne mond ezt az istentelen szót. Zúgolódásod meg-bánttya az Egeket. Ez el-veszi áldozatodnak egész betsét, 's érdemtelenné tenne a' Halhatatlanság palma-koszorújára. – Látom, 's fájddalom!!! látom tégedet-is el-maszlagosított az a' méreg, a' mellyel az Európaiak a' mi erköltseinket meg-vesztegetik, Isteneinket 's szent hitünket nevetségessé tenni igyekeznek. Bukj-meg, Lanaszsa! borúlly-le a' föld' poráig, mellyből vétettettél, 's víjj-meg önn magaddal Bráma, a' kinek szenteltettél, erőtelenségedet erővé, a' halál setét vőlgýét örömmek mezejévé váltóztattya. Alázzd-meg magadat, 's vedd-el áldását. *(Térdre esik. A' Bramin reá-teszi kezeit, 's így állanak egy ideig némán)* E' pillantás olta ez a' gondolat adgyon néked erőt: „Az egész India rám néz, 's van olly Isten, a' ki jutalmat ad a' Szenvedőnek” *(fel-emeltt kézzel imádkozva mégyen-el. A' Braminok utánna)*

III. JELENÉS.

LANASZSA.

(térden állva, 's el-keseredve néz a' Fő-Pap után)

ÉS van olly Isten, a' ki boszszút áll a' szenvedőkért! – *(hirtelen fel-ugrik)* Mi volt ez? Áldás? Áldásod, Pap, fejemre szállott: de szívem érzéketlen maradt alatta, és hideg. Menny! adgy illy áldást mikor átkozni fogsz akarni! – – Istenek, hol vagyok? Itt – amott

¹⁹ kívánságomaak

– mindenütt valamerre futok, láng! – Hah, mint tsapkodnak-fel a' rakáson! – – Ah, most – most már engem-is tsapkodnak! Segítsetek! szánnyatok-meg! Jaj nékem, hogy születtettem! (*midőn el-gyengülve dőlni akar, a' Kis-Bramin bé-lép*)

IV. JELENÉS. KIS-BRAMIN, LANASZSA.

KIS-BR.

(*sietve mégyen felé, 's meg-kapja az eldőlés elől*)

IMHOL vagyok, édes Húgom! – Szent Isten, mi ez? Térj magadhoz! Az Ellenség Vezérét akartam fel-keresni, őt akartam meg-szabadításodra kérni.

LAN. Hogy vethetted magad ennyire? Ó Bátyám, hát ha...

KIS-B. Hagyd elő beszélnem! – Nem leltem-fel őtet a' táborban, 's el-tsüggedve tértem vissza. De képzeld-el meg-rezzenésemet, midőn vissza-jöve telemkor közel a' Templomhoz, a' Fő-Braminnal veszekedve láttam-meg, Braminaink között. Esküdött, hogy egytől²⁰ egyig fel-kontzoltattya a' kinek része léssen meg-ölettetésedben. Onnan a' Gouvernőrhez ment – 's mihellyt vissza-jő, téged kíván látni.

LAN. Engemet? – Ha szeretsz, Bátyám; ha betsületem, ha az ő élete kedves előtted, menny, és bírd reá, hogy azt ne tselekedgye. Tudod, melly sanyarúk Törvényeink. Most nékem Idegenre tsak pillantani sem szabad többé. Menny, Bátyám, 's tartóztasd vissza.

KIS-BR. Mire való ez az ellenkezés, édes Húgom? A' mit tselekedett, azt az emberiség' érzéséből tselekedte, minekelőtte ismért. – Láttad volna tsak, midőn éretted a' Fő-Braminnal versengett. Majd szánakozás, és szelídség, majd ismét harag, és bosszankodás szikrázott szemeiből. Szívem el-fagyott a' Fő-Pap' kőszívűsége alatt; ellenben ezerszer által-akartam ölelni a' Gyenerális térdeit; de rám vetettek tekintetei el-ijesztettek. – Nem esmérte szívemet.

LAN. Szavaid tiszteletet támasztanak bennem eránta. Háládatos könnyek alatt borúlnék...

KIS-BR. Tehát magad elébe eresztet őtet? Ó tedd azt, édes Húgom!

LAN. Nem eresztem, mert nem szabad. Ez halálom után-is gyalázzal borítana-el. Menny inkább, 's kérd, hogy álljon-el szándékától, 's mondgyad néki, hogy sem nem szabad őtet látnom, sem nem akarom. Hogy pedig hirtelen támadott szándékát annál könnyebben el-ólthassd, mond azt hogy egy háládatlan, egy szánakozására 's kegyességére érdemetlen Szaszony vagyok. – – – Menny, menny!

KIS-BR. (*Szemre hányással*) Bóldogtalan! – Igy adsz-e hálákat a' segedelemért annak az Istennek, a' kihez fel-kiáltottunk?

LAN. (*meg-ölelvén*) Mit tégyek? Mit tehetek? – Ó érzem hogy meg-értem a' halálra!

KIS-BR. (*el-lágyúlván*) Lanaszsa!

LAN. Tsak egy Halandó kedvéért kívántam volna meg-hosszabbíthatni rövid életemet. – Ah, édes Bátyám! az a' könny, mellyel most ortzáidat áztatom... ah! már nem él!

²⁰ egyről

V. JELENÉS. PALMIRA, AZ ELŐBBIEK.

PALMIRA. (*Lanaszszához*)

TÍZ tizenkét pillantás alatt itt leszz az Ellenségi Sereg vezére. Ne tarts semmitől, kedves Barátném! Tulajdon²¹ karjaival akar ki-ragadni veszéyedből. Most már nem tégedet féltlek, hanem őtet. Az alatt míg a' Gouvernőrhöz ment erántad szóllani, a' Braminok fel zúdították ellene a' Népet. Félek hogy fegyverre kap mind²² a' két fél.

KIS-BR. Ne rettegj érettel! én magam kelek-fel védelmére. Ölyön meg inkább a' Nép, mintsem hogy a' fegyver nyugvás' jusait fel-bontsa.

LAN. 'S hát ha mind te, mind ő, oda leszték! meg fog hasadni szívem belé! Nem; nő a' veszedelem minél tovább kések. Ereszszetek, hadd lépjek-fel az áldozatra!

PAL. Az Istenért! mit végzettél?

LAN. Azt tenni a' mit kötelességem kíván.

KIS-BR. Ójjanak az Istenek! Azt soha sem fogom engedni.

LAN. Azt akarjátok-e tehát hogy az veszsen-el a' ki meg-menteni akart? – Ereszsz, Bátyám! az én tűz-rakásom választtja-el őtet a' Néptől, téged a' Braminoktól.

KIS-BR. (*haszontalanúl tartóztatván*) Lanaszsa!

VI. JELENÉS. A' KIS-BRAMIN, és PALMIRA.

KIS-BR. (*Palmirához*)

SIESS utánna, 's ne hagyj egy lépésnyire is! amott látom tiszteltt Barátunkat! Menny, én majd utánnad indulok. (*Palmina el.*)

Mi ér még vallyon? Bóldogtalan Lanaszsa! Átkozott Vakítás! mikor szünsz-meg már végre az ártatlanságot, 's a' virtust öldösni?

VII. JELENÉS. A' KIS-BRAMIN, GYENERÁLIS, HADNAGY, és STRÁZSA.

GYENER.

(*a' Kis-Braminhoz, a' ki a' Theatrumon keresztűl menni akaró
Gyenerálisnak, úttýába áll*)

MI kell neked?

KIS-BR. Méltoztassál ki-hallgatni.

GYEN. Nem ismerem-e Előljárodát? Átala mindnyájatokat ismerlek. Átok szálljon fejetekre!

²¹ Tulajdom

²² mint

KIS-BR. Ó ha ismernél! – Nem olyan vagyok én mint ők!

GYEN. Mi gondom nekem arra?

KIS-BR. Ó tisztelt Vitéz, ha azt a' szerentsétlen Aszszonyt ismernéd, a' ki a' legirtóztatóbb szokásnak leszs mindgyárást áldozattyává...

GYEN. Most ismerlek rád. – Kémnek küldött-ki Előljáród! – (*merően néz szeméibe, 's meg-fenyegeti*) Pap! a' te öltözeted mindent gyanússá tesz! – gyanússá még a' szána-kozást is! Ismérlek benneteket! – Oszolly előlem.

KIS-BR. Esküszöm arra az Istenre, a' kit te imádsz, tsalatkozol. – Ama' szerentsétlen Aszszony inséges állapottyát ismered. Ismerd az enyémet is. – Testvére vagyok!

GYEN. Testvére?

KIS-BR. Úgy vagyon!

GYEN. Isten! úgy az ő állapottya még keservesebb.

KIS-BR. Sőt könnyebb ez által. Azt hiszed-e, hogy vérségem gyilkosságra fog lobbantani? Nem, nagy hírű Vezér! a' tűzi áldozat egy istentelen, átkozott rend-tartás. Minden emberben a' Húgom vére foly. – Valahol az ártatlanság meg-szabadítása felől van kérdés, ott én mindenütt olyan vagyok, mintha Európa lett volna Hazám.

GYEN. Azt mond-meg először, ha Testvéred önként vetette-e alája magát ennek az áldozatnak?

KIS-BR. Önként. Ha láttad volna melly szelíden viselte magát, tsudálnád nagy szívét. – Néha ugyan újlag érzi állapottyának keserves voltát. Szegény Aszszonyka! Szerelmét férjén kívül egykoron valamelly imádott kedves bírta volt. –

GYEN. Lehetséges volna e? – 'S miként nézheti ez a' nyomorútt hogy kedvese a' leg-iszonyúbb halálra vettetik? Hol van ő? 's ha itt van, nem igyekezett-e ki-szabadítani?

KIS-BR. Szánnyad őtet! Tsillagzatai távol vidékekre vonták-el. – Ah, nemes szívű Vezér, a' Lanaszsa meg-szabadítását tsak te tőled lehet várni.

GYEN. (*el-rezzenve*) Mitsoda nevet botsátottál-ki szádon? – Lanaszszát mondád?

KIS-BR. Így hívják a' Húgomat. De honnan jó el-rezzenésed? – Ne reszkess! Én kész vagyok érette...

GYEN. (*el-bódúlva*²³) Lanaszszának hívják?

KIS-BR. Igen is! – Ismered talám?

GYEN. Lanaszsa? – Ha ismérem e? – Ő, a' kit véghetetlenül szerettem, ő van e' Templomban? őtet akarják meg-ölni? – Mennynek földnek Istene, segíts! (*menni akar, de a' Kis-Bramin meg-kapja*)

KISBR. Hová akasz menni?

GYEN. Hozzá! hozzá!

KISBR. Az lehetetlen! Veszélybe taszítasz mindnyájunkat. Tudd-meg, ama kőfalakat nem lehet által hatnod; a' Nép annak tsak sejdítésére is fegyverre kél. 'S képzeld-el, ha áldozattyává lésszesz a' Nép dühösségének, mi leszs Lanaszszából?

GYEN. Fetsegésed semmit nem használ (*Kardot ránt*) Félre!

KIS-BR. (*El-állya az úttját, 's által-öleli térdeit*) Az aggodalomnak e' könnyeire, mellyeket érette hullatok! arra az Istenre kérlek, a' kinek jóvóltoddal szolgálsz! áll-

²³ *el-bó dúlva*

meg, állj-meg, és tsendesedgy! Mit használ ott az erő, hol setétben terjed az álnokság? Tekints azon tsudákra, mellyeket az Ég eddig tett hogy meg-szabadítsa Lanaszszát²⁴. Hiszen te néki tsak eszköze vagy! – Vigyázz hogy hevességeddel el ne rontsd a' mit ő akar meg-tenni!

GYEN. Légyen úgy! – De sietnünk kell, mert kevés időnk van. Nem tudsz valamely módot?

KIS-BR. Tudok, de ahoz tsak akkor foghatunk, mikor minden egyéb reményünk elenyészend. A' Templom alatt vagyon egy tágos száraz tsatorna, mellyen ez-előtt már meg-menekedett az áldozattól egy Özvegyünk. Ezen amaz erdőig lehet el-hatni, melly a' tenger parttyait²⁵ fedi-el. Rendelly oda éjfél tájban egynehány tsólnakot, 's én Lanaszszát magam adom kezeidbe.

GYEN. Ó Lanaszsa, mint reszketek éretted! Illy közel hozzád – és még is illy meszszel! Meg-látlak-e igazán?

KIS-BR. Meg-látod bizonynyal. Hűségemre bízhatod magadat – tsak tsendesedgy! Térj-vissza a' táborba, mert itt attól tarthatsz, hogy a' Papság rád zenditi a' Népet.

GYEN. Én nem félek a' veszélytől, 's kész vagyok...

KIS. BR. Mi leszz úgy Lanaszszánkból ha nem engedsz?

GZEN. Engedek. – Adgy kéz-fogást! – – – De jaj, jaj néked, 's mindnyájatoknak, ha meg-tsalsz!

KIS-BR. Hogy teheted-fel azt rólam? Nem vagyok-e Testvére?

GYEN. (*Pauza*) – – – Nyugtass-meg egészen! Jer a' Fő-Braminhoz, 's valld-meg az egész Nép előtt, hogy Lanaszsa Húgod.

KIS-BR. Kivánod ezt? Ha azt tselekedném, bizonyosan másra bíznák meg-öletését; 's siettetnék az iszonyú szempillantást. Itt a' halogatás, és tettetés az egyetlen mód a' szabadulásra. Az Égnek minden boszszúja szálljon rám, ha tsalni akarlak! – – De amott jön a' Fő-Bramin. Jaj nékem ha meg-talált látni. – Isten hozzád! Sietni fogok feléd, mihellyt lehetséges leszz. (*el*)

VIII. JELENÉS.

A' FŐ-BRAMIN, és GYENERÁLIS.

GYEN. (*elébe fut*)

ISTENNEK Papja, hallgass ki még egyszer!

FŐ-BR. Mire való vólna az? Nints' időm.

GYEN. Irgalmaz Lanaszszának! Tőled függ egyedül sorsa!

FŐ-BR. Mondgyad, az Istentől, kiknek önként ajánlotta áldozatul magát.

GYEN. Tőled függ, tőled egyedül! – Pap, hagyd meg-lágyúlni el-keményültt szívedet. Nem ismered annak betségét, a' kit meg-áldozni szándékozol. – Nézz el-hevülésemre!

²⁴ Lanaszát

²⁵ parttyait

nézz miként reszketek magam is, 's te is reszless! Öszve-ölök mindent, valaki ellenem áll.

FŐ-BR. Miólta Isteneknek szolgálók, el-tanúltam reszketni emberek előtt.

GYEN. Jó! a' boszszú tehát engemet tégyen Istenné! – 's te, Pogány! te rettegj először előttem! – – Vagy el-halasztod hólnapig az áldozást, – vagy vér boszszú száll rád, és Templomodra! Ezt az élő Istenre, 's e' kardra fogadom, (*kardot ránt*) melyet népednek vére festett bé! – Ha vigyázatra rendelt katonáim' szemességét meg-tsalod, ha Lanaszsa hólnapig meg szűnend lenni! – egy sem láttya meg közzületek hólnap a' le-szálló napot! – (*a' Fő-Braminhoz*) Istentelen szívedet tulajdon magam szúrom által; Templomodnak egy köve sem marad meg a' másikon; 's Pagódád' fel-dülte halmán fogja egykor tudakozni az el-borzadott szarándok, hogy hol az a' hely a' hól Lanaszszát meg áldoztátok. (*Int a' seregnek, 's el!* –)

IX. JELENÉS. A' FŐ-BRAMIN. (*Sokáig el-hülve áll egy helyett*)

– – 'S a' Bráma mennykövei alszanak? – Rajta Barátim! Ha ma hagynak-el az Istenek, hagygyanak-el örökre! Az a' veszély, a' mellyel bennünket ez a' Hitetlen rettetett, őtet magát érje! minekelőtte az éj a' földre veti homályos fátyolát, sorba ölye őket a' dühös halál. – El-mégyek a' Gouverneurhöz, 's reá veszem, hogy a' fegyvernyugvás idejét hosszabítassa-meg. Mindent fogunk ígérni, de semmit sem meg-tartani. – Majd midőn az India napja ennek a' Templomnak leg felsőbb ékességeit aranyra festendi, ha akkor vérrel nem árad-meg a' tenger, 's ha habjai keresztyén hólttakat²⁶ nem hánynak-ki parttyaira – ha Isteneinket szidalmazó Vezérek még él: – jó, szabadúllyon-meg Lanaszsa. – Ez a' szent Templom légyen nevetségévé a' népnek, – tetejét emészsze meg a' láng, – mennyezete szakadgyon öszve felettünk, 's a' pokol örvendezései légyenek halotti énekem!!! (*el*)

²⁶ keresztyén, hólttakat

IV. FEL-VONÁS.

(*a' Theátrum egy Pagóda kerítését mutattya. Mellette jobbra kőszirt-repedések, 's túl azokon a' meszsi tenger; innen ezen pedig, félig ki-égetett törzsökű agg tzipreszszusok látszanak. Középen áll a' tüzi áldozatra készített fa-rakás, Balra a' Templom oszlopattya, hová a' Nép gyülekszik.*)

I. JELENÉS.

KIS-BRAMIN', utánna PALMIRA érkezik

(*a' Kis-Bramin lassú bús lépésekkel közelget-elő a' Templom' bóltozattya alatt*)

PALM.

OH jó, hogy reád akadok! Siess, siess meg-menteni Lanaszszát!

KIS-BR. Haggy-el! oda van minden reményem!

PALM. (*el-ijedve kapván-meg a' Kis-Bramin karját*) Ah!

KIS-BR. Nem hallád éjfél tájban a' puskák' durrogását? Nem hallád a' meg-támadot-tak' kiáltozását segedelemért?

PALM. Valami lármát halottam. Zúgott a' tenger; Süvöltve szívódott végig a' Templom bóltozattján a' szélvész. Lanaszsa könyörgött, én sírtam.

KIS-BR. Az ő halálát sirattad, Bóldogtalan! Papjaink által bérelt²⁷ gyilkosok ölték-meg.

PALM. Kik?

KIS-BR. A' Lanaszsa tisztelt Meg-szabadítóját!

PALM. (*hirtelen sikóltással rogy-le az áldozatra készített tűz-rakás mellett*)

KIS-BR. Térj magadhoz! – Lanaszsa nem hal-meg; mert élek én!

PALM. (*sokára magához térvén*) De – miként tudod – hogy –

KIS-BR. Hajnal tájban jött vissza egy Pap-társam. Jelen volt ezen az iszonyatos tetten. – Nézzd, nézzd mint²⁸ libegnek még amott egynehány öszve-rontsolt hajó-darabjaik; amott mások még most-is füstölgenek. – Halál! kínos, gyötrelmes halál azokra, a' kik meg-gyújtották!

PALM. Ah! a' mi Lanaszszánk...!

KIS-BR. Alig szállott-le az álom a' bátran fekvők' Seregére, midőn a' Fő-Bramin némelly pénzen fogadttakat ki-külde, hogy az Ellenség hajóit gyújtsák-meg. Kevés idő alatt láng borította-el azokat. Tsak kettő, vagy három szabadúlhatott-meg. A' Katonaság' nagy része ki-lépett vala a' partra, 's a' gyepen feküdt. De midőn a' láng' látása által fel-riadván, a' tűz óltására siettek, néki estek a' miéink, 's egytől egyig²⁹ le-kontzolták. Az el-esttek közt vala Vezérek is, a' mi Meg-szabadítónk! – (*Palmira sír*) – – Sírj, Palmira!

²⁷ béreltt

²⁸ mind

²⁹ egyről egyik

én-is sírok! De mit használnak a' könnyek? – Menny-viszsa Barátnédhoz! esküdd³⁰ azt néki, hogy én el-nem hagyom. Mellette fogok utolsó tseppemig. Fel-zendíttem a' Braminok ellen a' Népet, 's az Istenek ki-fognak segíteni inségeinkből!

PALM. Hasztalan remény *(le-térdel)* Ha ártatlanságot kívántok áldozatra, irgalmatlan Istenek! – vegyetek engem' Lanaszsa helyett! *(fel-kél, 's búslakodva vonnyá hátra magát)*

II. JELENÉS. A' KIS-BRAMIN. *(fel, 's alá járván)*

TEHÁT vissza-esél abba az örvénybe, bódogtalan Aszszony, a' mellyből egy érzékeny kar akart ki-ragadni? – Sőt a' mi több, Meg-szabadítódát-is le-rántottad magaddal! – – Irtóztató eset! – 's még-is, még-is bódog vagy! Ah, nem ismérted őtet! őtet, a' ki életét kotzkára vetette, hogy a' tiedet meg-tarthassa! – Tudtat volna tsak, hogy az a' te Kedvesed volt! – *(Zaj kívülről)* Mi ez? – Jaj oda vagyok! – Itt az áldozás órája! – – *(habozva a' kétséggel, 's maga el-szánásával)* – Ó Lanaszsa! – *(egekre emelt karral)* Isten, a' ki segédünkre hívánk, ismértlen jó Isten, nints-e hatalmadban tsudát tenni? te sem tudsz-e meg-szabadítani?

(az éneklés közelít)

III. JELENÉS. FŐ-BRAMIN, a' BRAMINOK, és a' KIS-BRAMIN, NÉP.

FŐ-BRAM.

BÉKESSÉG tinéktek, Indiának Lakosai! Én vagyok, a' ki vissza hozám közétékbe a' Békeiséget. Az a' fene Ellenség, a' ki Istenteket szidalommal illette, a' ki meg-maszlagítá erköltseiteket, mondgyátok-meg, hol van most, örök halál-éj borította-el! 'S hálá legyen Isteneinknek, én valék az ő boszszú-állásoknak diadalmas eszköze. – Atyátok-fiainak lelkei, kik az ellenség által estenek-el, ki-szállottak sírjaikból, 's boszszú-állásra ingerlettek engemet. Fel-költtem, 's félbe-szakasztám a' fegyver-nyugvás' idejét. Láttátok, hogy segédemre jött Bráma, mert a' mi győzedelmünk ő tőle nagyon. Rajta, Népek! Ő néki adassék a' hála³¹, a' ditsőség, és a' magasztalás! Ez a' nap örök innepe legyen az ő ti reátok árasztott kegyelme emlékezetének. Most tehát fogjunk az áldozathoz. A' Bráma szent neve' ditsőítésére lobbannyon lángokra a' Deli³² Özvegy! – *(a' Kis-Braminhoz)* Menny, hozzd-elő Lanaszszát!

KIS-BR. Kitsoda? én e? Nem fogom azt soha tselekedni! – – Tudd-meg, tiszteletes képű Öreg, hogy a' te tetted egy undok, gaz tett. Öszve-tépte azoknak a' kötelességek-

³⁰ esküdt

³¹ hálá

³² Dely

nek lántzait, mellyek engemet hozzád kaptoltanak. Azon éj ólta, mellyen megtörted a' fegyver-nyugvás', és Népek Törvényeinek jusait, azólta gyilkosság, és gyújtogató bélyegzette-meg homlokodat. Nem vagy érdemes, hogy többé óltáraink körül forogj. Káromkodás azt hazudnod, hogy isteni boszszú-állásnak eszköze vagy! – Ezt mondom néked az egész Nép előtt.

FŐ-BR. Millyen vakmerőség tőled, a' Bráma Fő-Papját dorgálni! Tartóztathattya-e még valami karomat...

KIS-BR. (*bátran elébe állván*) Itt vagyok, ölyl-meg, ha tetszik, – mint azt ölted-meg, a' ki az emberiség jusai mellett költ-ki ellened. – Örömmel veszek-el, tsak Lanaszsa éllyen!

FŐ-BR. Istent káromló!

KIS-BR. A' Nép ítéllye-meg, ha az vagyok-e. Egy védelmére alkalmatlan, erőtlen Nemet akartam fel-szabadítani a' leg-iszonyatosbb Törvény járma alól. Istentelenség-e ez? – (*a' Nép felé fordulván*) Ti, kiket az el-rémülés földhöz szegzett, felellyetek: miért öldössük mi kegyetlenül azokat, a' kiket a' leg-szentebb, leg-édesbb kötelékekkel kötött szíveinkhez a' Természet? azokat, a' kiktől az életet, és az életnek leg-édesebb örömeit veszszük?

FŐ BR. Hitetlen, büszke gyermek, ki szabadított-fel tégedet, Hitünknek, 's Hazánknek szokásait ítélgetni?

KIS-BR. Az Igazság' el-fojthatatlan érzése, és az Emberiség. Hogy lehetne az jó, hogy lehetne az igaz, a' mit az a' Bíró, a' kit maga adott Vezetőmnnek a' Teremtő, hazugságnak, és tsábításnak kiált? – 'S tsudálkozz ezen felül. Engemet Lanaszsa felé szent kötelek vonzanak. Lanaszsa nékem testvérem.

A' BRAM. (*tsudálkozó zajgással*) Testvére?

FŐ-BR. Ó hallatlan gyalázat! Testvére vagy, és még-is el-akarod vonni a' meg-áldoztatástól!

KIS-B. Szívednek kegyetlensége, és az a' vakság, a' mellybe kész-akarva sülylesztetted-el magadat, annyira öszve-zavarták elmédet, hogy azt se érthesd, mit kíván a' vérség. Lanaszszát szeretni, 's gyilkos kezeid közzül ki-ragadni – ezt kívánta ez tőlem.

FŐ-BR. (*egy más Braminhoz*) Menny te, 's vezesd-elő az áldozatot.

(*a' Bramin el*)

FŐ-B. (*a' Kis-Braminhoz*) Ez a' meg-tiszteltetés ne légyen soha tiéd. Távozz-el innen, Hiteszeget!

KIS-BR. Nem elébb, hanem minekutánna hóhéri tisztetről, 's azon kötelességekről, mellyekbe viszsás sorsom tévesztett, örökre le-mondandok. Ó látnád, mint pirúlok, midőn eszembe jut, melly szíves tisztelettel, 's engedelmeskedéssel függöttem ez ideig istentelen szíved' hagyásaitól! – Hallyátok-meg, Indiának Nemzetségei, a' mit szám előttetek esküszik: Színetek előtt mondok-le örökre szokásaitokról, törvényeitekről, Papságomról! (*meg-szaggattya ruháját. – A' Nép közt tseté-paté támad*)

FŐ-BR. Légy tehát örökösen ki-rekesztve Hazádból, és szent Templomaiból! Űldözzenek papi átkaim egy helyről más helyig, egy pusztából más pusztáig, 's végre emészsen-meg a' Bráma mindenható mennykövének emészto tűze! – Oszolly szemem elől. –

(*Kívülről közelgetők' kopogása, és ez a' hangzás: Lanaszsa jön!*)

FŐ-BR. Papok, mennyetek elébe az áldozatnak.

IV. JELENÉS.
 AZ ELŐBBIEK. Előbb EGY BRAMIN, azután LANASZSA, és
 a' síró GYÁSZ-ASZSZONYOK által késértetve.
 ÖSZVE-TÓLDÚLT NÉP.

LANASZSA.

(*Vadon forgó szemekkel*)

HÓL vagyok? – mitsoda irtóztató késértet üldöz? – ó most ismerek reá, a' férjem árnyéka! – jaj, mint rettentenek szemei! – Mégyek bóldogtalan Lélek, mégyek bóldogtalan Lélek, mégyek; nyugtassd-meg magad!

PAL. Szerentsétlen! – gyötrelmeiben meg-őrült!

KIS-BR. Ó édes Húgom!

Lan. (*reá ismervén*) Te vagy, Bátyám? Ölelly meg, ha késértet nem vagy. – Vallyátok-meg, igaz-e hogy meg hólt érettem? Érettem, Érettem, a' nélkül hogy tudta volna ki vagyok?

FŐ-BR. Én ötlettem-meg titkon!

LAN. (*néki szaladván*) Kő-szívű, vérengező Öreg! Reszkess! a' boszszú állónak kezében van már a' kard. – Rettegj! rettegj! – már tsap vele!

FŐ-BR. Vonnyátok-el! 's fogjatok az áldozathoz.

LAN. Én kész vagyok. De szállj magadba, 's képzeld-el, mint fogsz számolni halálo-mért.

KIS-BR. Nem, kegyetlen, nem! nem eresztelek!

PAL. Lanaszsa!

LAN. Ereszszetek!

KIS-BR. Értsd-meg tehát, minekelőtte a' tűz rakásra fel-lépsz, egész szerentsétlenségedet! Ne add e' kettős győzedelmet ellenségeidnek. – Az az Európai Tiszt, a' kit szerettél, – oda van!

LAN. Kitsoda?

KIS-BR. Montalbán! – Ó volt az önmaga a' ki éretted vité; ő volt az, a' kit ezek megöltének.

LAN. (*a' legelevenebb kín³³ sikóltásával*) Ah! – – (*Palmira meg-kapja az el-dőlés elől*)

KIS-BR. Menny, bújj-el, 's ély, hogy meg-hóltt kedvesednek halálát sirathassad – (*nagy tsendesség*)

LAN. (*nyúgodalommal és állhatatosan. Le törli könnyeit*) Gyújtsák-meg a' tűz-rakást.

KIS-BR. Haszontalan! nem eresztelek!

PALM. Előbb engemet öllyenek-meg!

LAN. Hagygyatok – nintsen ő többé! – hagygyatok!

FŐ-BR. (*a' néphez, és Braminokhoz*) Kapjátok ki kezeikből!

KIS-BR. (*azokhoz, a' kik félre vonták Lanaszszától*) Kő szívűek, ki vonhat-el engem ő tőle? – – *Lanaszsa fel lép a' tűz rakásra, melyet a' Papság mindenik oldala felől kezd gyújtani. – Palmira sikóltva rogy-le*)

³³ leg elevenebb kín

FŐ-BR. (*a' Kis-Braminra mutatván*) Vessétek a' tűzbe ezt is!

KIS-BR. Áldásod sohá sem vólt nékem olly kedves, mint ez a' halálos rendelés. – Véled egygyütt halok-meg, kedves Húgom! (*midőn fel-lép a' tűz-rakásra, kívülről fegyver tsörgetés, és mérges zaj hallatszik*)

FŐ-BR. Mi ez? mit jelent ez a' lárma?

UTOLSÓ JELENÉS. AZ ELŐBBIEK. EGY INDIAI TISZT, 's utánna INDIAI KATONASÁG. – EURÓPAI Sereg.

IND. TISZ.

ODA vagyunk! – szaladgyatok! (*a' nép tolongással iramodik ki a' Templom kerítésén, össze-zavarodás mindenfelé.*) Itt az Ellenség! Itt az Ellenség! ezt kiálttya minden szája. Az Indiai sereg közzül egynehányan³⁴ kardra kelnek, de mind el-hullanak. Az Európaik elfoglallyák a' Theatrumot. Elő-jön Montalbán is, 's fel-szalad a' tűz rakásra, 's le-kapja Lanaszszát, 's le ugrik véle. – A' tüzet el-ölttyák.

FŐ-BR. (*elébe vetvén magát a' Montalbán seregének*) Egy lépést se tovább! Ez a' helyly szent helyly! (*a' Katonaság dühös boszszúval rohan reá. A' Fő-Bramin el-esik; a' többiek szaladnak*)

GYEN. Hálá tenéked, Isten! – Lanaszsa... meg van mentve.

LAN. Ó az! ó! – Montalbán!

GYEN.³⁵ Enyém vagy tehát tsak ugyan, örök bálvánnya szívemnek!

LAN. Meg-szabadítóm!

FŐ-BR. (*haldokolva. Egynehány Európai Katona karjain, kik rajta segíteni akarnának*) Jaj nékem!

GYEN. Mitsoda ez? (*a' Katonákhoz*) Nyomorúlttak, nem parantsoltam-e meg, hogy senki se bántsa?

TISZ. Vakmerően ellene szegeszte magát embereinknek. Oktalansága miatt esett-el.

GYEN. Menny-hát, szerentsetlen, a' hová tsillagzataid hívnak. Az ég úgy botsásam meg gonoszságaidat, mint én! (*Barátságosan meg-fogja kezét, de el-tollya a' Fő-Bramin*)

FŐ-BR. (*heregve*) Bráma, állly boszszút – érettem – és magadért –

GYEN. Vigyétek félre, 's hagygyátok tsendesen ki múltni. (*el-vitetik*) semmi se szakaszsa félbe fel-virradt boldogságomat. – Lanaszszám, enyém vagy?

LAN. (*nyakába borúlva*) Tiéd – és örökre!

KIS-BR. Ó szerentsés óra!

GYEN. Most kezdem már betsültni életemet, midőn azt néked 's véled élhetem!

GYEN. Tsak egy két pertzentésig késtem vólna, nem letelek vólna többé életben. Ravaszkodással kellett élnem. Azon tenger öbölbe vontam félre magamat, melly a' Vár nap keleti bástyáit veszi körül; 's ki hirdettettem, hogy az éjjeli meg-támadás engemet is meg-ölt. Végre midőn láttam hogy erre az irtóztató inneplésre mindenek együvé

³⁴ egynehányan

³⁵ GZEN.

gyűltenek, 's az egész Várost véletlenül fogom ellephetni, elő-jöttem, 's az az Isten, a' ki az ártatlanságnak védelmére kél, erőt adott karomnak. – Meg-mentettelek, édes Lanaszszám!

KIS-BR. Meg-szabadítás Istene³⁶! néked légyen ezen túl szentelve életünk!

GYEN. Hólnap leszsz meg-kereszteltetéstek innepe, (*Lanaszszához*) 's a' mi öszvekelésünknek! – (*le-vonnyá sívegét, 's fel néz az Egekre*) Pillants áldással alá! Fogadd el kegyesen azt a' mit néked szívünk nyújt! Rontsd-öszve ezt a' Vérengezés, és Vakság lakhellyét! – Annak, a' ki meg-mentette az ártatlanságot! az örök Irgalmazónak tiszteletére emellyünk itt Templomot! 's minden nyelv, minden ajak magasztallya őtet!

³⁶ Istenne

7.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ

AZ AZ
A' SZINOPEI
DIOGENESZ'
DIALOGUSAI.

Consil. Wieland írásiból

PESTEN,
Nyomt. Trattner Mátyásnál.
1793.

Insani sapiens, nomen ferat aequus iniqui,

Ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam.

FILOZ. PROF.
SZENTGYÖRGYI ISTVÁN
ÚRHOZ
SÁROS-PATAKONN.¹

ÉDESENN említtem még mindenkor azt az időt, mellyben Te engemet mintegy kiszakasztva más tanítványaid között, biztosabb társalkodásodra méltóztattál, 's karon fogva vezetvén Rómának és Gráciának dőledékjei közzé, az elragadtatott Ifjat, ki az ő Poétáikbann eddig csak a' Poétákat lelte vala fel, a' Bölcsenek ismerésére is szoktatgattad. Így ismértetted Te vélem a' Chryzippusznál és Krántornál filozofusabb Horátzot, és Homéرت; így Xénofont, Plutárchuszt, és azt a' csintalan Nevetőt, kinek bujdosó lelke legközelébb a' Ferney Urában ütötte-elő magát, Lúkiánuszt. És, ó mint ömlődözött olyankor teli szíved! mint ragadott-el szavaidnál nem kevésbbé tanító példád! -- Ez a' megkábúlt Szókratesz már akkor Tanítóm vala nékem. Te az ő nyelvét nem értetted, mint én nem a' Te Görögéidét. Elhevülve példád által a' gyermeki magahittség' mérszességével kezdtem őt Előtted magyarázni, de megszégyenülve akadtam-el. Vedd azt tőlem, érettebb férfitől, most; 's vedd örökös tiszteletemnek, 's a' leghívebb, legforróbb háladatosságnak, melly vala tanítványnak mellyjében a' legérdemesebb Nevelő eránt lobogott, jelenségéül; egyszermind pedig engedd-meg, hogy közönségesen tisztelt karaktered, azok előtt, kiknek gyávaságok Diogeneszemnek különöségein s egyeneségén meg fog botránkozni, őnéki védelem és mentség légyen. -- Kérni fogom a' barátság Isteneit, hogy nékem szeretetedet tartsák-meg; tudják ők, hogy ettől életemnek sok boldogsága függ. --

Áprilisznek 17dikénn 1792.

Kazinczy

¹ SAROS-PATAKONN

DIOGENESZNEK VALÓSÁGOS CHARAKTERE^{*)}

– – HA hitelt érdemlenez az, a' mit Diogenesz felől a' a' Filozofusok' Biográfiájának Kritika nélküli való Kompilátora, vagy a' Deipnozofisztikákat író nyomorultt Grammatikus beszéll, úgy a' mi Cynikusunk a' legkábbb, legocsmányabb és legszenvedhetlenebb idétlens fajzása lett volna az emberiségnek, 's meg nem lehetne fogni, miként mondatott 's követhetett ez az Ehember olly józan mondásokat és tetteket, a' millyeket a' Régiek említenek felőle; 's az akkori idő' legelső rendű Bölcsseinek barátságát, és becsületét miképen nyerhette-meg.

A' kiknek ez eránt kétségei támadnak, megnyugtató magyarázatokat lelnek Heumannbann és Bruckerbenn. Nékem légyen elég a' Diogenesz ellen tett vád miatt, a' megnevezett két Görög Irókkal más két Görög Irót állítani szembe.

Ezeknek egyike ARRIÁNUSZ' egy olly férjfi, kit személyes érdemei Kappadociának kormányzékére ültetettek Hadriánusz Császár alatt; és, a' mi ennél több, a' ki tanítványa 's barátja vólt Epiktétusznak; sőt ennek a' második Szókratésznek egyszersmind Xénofonja is. Nékem nem a' legkedvesebb dolgom a' kiírás; azokat tehát, a' kik forrásomból meríthetnek, kéntelen vagyok az ő Epiktétusznak 22-dik és 24-dik részeire útasítani a' III. Könyvbenn. Látni fogják ott, melly kedves képet fest Arriánusz Diogeneszről; látni, hogy azzal a' függetlenségre vágyással, azzal a' bátor egyenességgel, azzal a' jószívűséggel, 's emberi 's Kozmopolitai érzésekkel festi mindenütt, mellyek által ő ezen Dialogusokban minden rendessége mellett megszeretteti magát az Olvasóval.

'S ha megengedem is bár, hogy Arriánusz őt csak a' szebbik oldalról festette; az mindazáltal igaz lessz csakugyan, hogy olly rútt, mint az őt gyalázó Iróknak róla vett képe, nem lehetett; mert a' ki szép férjfit akar festeni, nem választ Therzítoszt modellnek.

Második Tanúm a' Filozofus DÆMONÁX, kinek karakterét Lucianusz, – egy ollykor midőn valakit dicsér igen is hiteles Iró, mert ez rajta felette ritkán történik-meg! – Xenofoni tüzzel 's Plutárchuszi kedvességgel rajzolta. Egykor a' régi Filozofusok felől lévén beszéd, 's az tétettvén kérdésül, hogy az elsőség mellyiket illeti? Én, monda Dæmonáx, Szókratész tisztelem, Diogeneszt csudálom, Arisztippuszt szeretem. – 'S midőn néki Olympiábann képsarampót akarának állítani, ezt a' megtiszteltetést azon okból

*) Töredék Wielandnak Előbeszédéből, mellynek első leveleibenn azt akarja elhitetni az Olvasóval, hogy ő ezt a' Munkát valamelly Benediktínusz Szerzet Klastromának régi kézírásai közt lelte, 's Németre csak fordította.

ellenzette, hogy Eldődiknek² gyalázatjokra ne váljon, hogy azok sem Szókratesznek, sem Diogenesznek nem állítottanak státuákat.

Hogy Diogenesz azok előtt, a' kik között élt, nem vólt tekintetben, és inkább Eszelősködőnek tartatott, mint valóban Bölcsnek, az meg nem cáfolja az Arriánusz és³ Dæmonáx tanúságából eredett állatást. Mit nem kellene néküink tartanunk Szókratesz felől, ha őt csak az Arisztofanesz felhőiből, az Anytusz vádjából, vagy Bíráinak ítéletekből ismernénk! Kevés tapasztalása van annak, a' ki nem tudta sok példából megtanúlni hogy ez vagy amaz szokástól való eltávozás, akármelly ártatlan légyen az bár; a' legbölcsőbb embereket is elegendő gyakorta egyebeknek nézetni mint a' micsodák. – De ezek eránt a' kezünkben lévő Dialogusokbann majd úgy szól maga, hogy őt a' vád alól csak az nem szabadítja-fel, a' ki megátalkodott a' maga állatása mellett. – – 1769.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

² Eldődiknek

³ és

Σ Ω Κ Ρ Α Τ Η Σ Μ Α Ι Ν Ο Μ Ε Ν Ο Σ .

I.

MINT jutott nékem eszembe történeteimet, elmélkedésimet, vélekedésimet, álmodásaimat, bolondoskodásimat – a' ti bolondoskodástokat! – 's azt a' bölcseséget, melyet e' kettőből tanultam, papirosra tenni, az volna az, a' mit legelőbb beszélnek-el néktek, csak papirosom volna, a' mire írjak. Másként papiros nélkül, ha nincs, ellehetnének; csak viasztáblánk⁴, fakérgünk, pergamenünk, pálmaleveleink, vagy még inkább bádógunk, márványunk, elefántcsontunk, sima köveink volnának; mert ezek mind olyan portékák, a' mikre a' Régiek, kik inkább igyekeztek állandót írni mint sokat, írni, szoktak volt. Szerencsétlenségemre az előszámlálttak között csak egy darabom sincs; de ha volna is, mi hasznát tudnám venni, holott sem vésőm, sem tollam, sem semmi írószerszámom e' kis krétámnál egyéb? E' nem kis baj! De hát ha azok a' Világ' hátán sem volnának, mit csinálnék bezzeg akkor? Nem írni legkönnyebb volna: de arról hallani sem akarok; írnom kell akár miképen teszem szerét. – „Homokra írni?” – az koránt sem volna bolondság! Ismerek két-három-száz Írót a' régiek és mostaniak közt, kik nem bánhattak volna okosabban, mintha, mivel már egyszer írni akartak, mint én, – vagy talám mivel írni kéntelenekek voltak, – homokra írtak volna. – De csak még is egyebet kell gondolnom. – Vén Bohó! hogy nem láttam mindjárt első nézéssel, hogy hordóm' falára, csak aprónn írjak, egy egész Iliász is elfér? – A' hordóm' falára írok! Úgy is elég pusztá; nincs rajta sem szőnyeg, sem festés, sem faragás, sem aranyozat. 'S jobb volna é nálamnál az a' kis bogár, kinek szöszéből Argonautáitoknak drága vásznait szövök, hogy azokkal szobáiknak falait bévonathassák? A' selyembogár maga csinál magának lakóházat; irígylem mesterségét; annyit én nem tudok: de legalább azzal cifrázom-ki lakóhelyemet én is, a' mit magam készítek – Igen! azzal cifrázom-ki, akár mi ér; 's meg sem is szűnök addig, míg ez a' krétám el nem fogy.

Tréfa a' mi tréfa: de nem tudom mit tennék bosszúságomban, ha azon tollatlan kétlábú állatok között, melyek ezen földalmán, földgombolyagon, vagy földtányéron – mi légyen igazabban, hadd törjék rajta fejeket azok, a' kiknek nincs egyéb dolgok, 's henyélni szégyenlenek! – csak egy is volna, a' mi kevesebb szűkséget érzene nálamnál. Derék portéka ám semmi nélkül nem szűkölködni! vagy ha épen nem kerülheti-el az ember, hogy minden nélkül szűkölködjék, csak annyi nélkül nem szűkölködni, a' mi nélkül nem szűkölködni épen nem lehet; és még akkor is úgy ejteni a' dolgot, hogy az ember ezt a' szűkséget minél kevesebbé érezze. – Elejéntén ha rá nem szült benneteket a' Természet, az nem a' legkönnyebbkén esik: de könnyenn esett é annak a' bolond-

⁴ viasztáblánk

nak, a' ki feltette magában, hogy török szakad! gazdagon hal-meg, kívánsága' bételjesedését elérni? Könnyenn esik é a' szerencsétlen Phædriásznek elérni a' magáét, míg egy leánykát elámít, azután kedvét tölti, utóljára pedig éjjel nappal strázsálja? Könnyű é egy más bolondnak egy Vargából vagy Borsárulóból, atyjává lenni a' Hazának? 's meg' egy másnak valamely Szatrapesz' kedvébe jutni? – a' kétszeres Bolondok! fél-annyi munkával, mint a' mennyiükbe a' került, hogy a' Végezés által reájok vetett természeti bajhoz ezer meg' ezer valóságos és képzeltt bajt vásárolnak, olly boldogságba tehetnék magokat, melly az Istenekéhez annyira közelít, a' mennyire földi boldogság közelíthet.

Mert, hogy a' boldog Istenek azért boldogok, mivel semmi dolgok nincs, hanem hogy ambróziát esznek, nektárt isznak, 's orraikonn a' tömjénfüstöt szörbölik – azt az ő Papjaik úgy hiszik, mint én. Azért ők boldogok, mert nem érzenek semmi szükségét, nem félnek semmitől, nem reménylenek, nem kívánnak semmit, mindent fellelnek magokbann, – 's ímé a' mennyire⁵ egy nyomorútt földi gombától lehet, így vagyok én is; a' ki kenyér vagy gyökér nélkül nem lehet-el, hogy meg ne haljon; köpenyeg nélkül, hogy meg ne fagyjon; kalyiba vagy legalább hordó nélkül, hogy száraz helyen vonhassak ki a' hideg őszi éjszakákat, és – asszony nélkül, hogy embereket ültethessen.

Azonban nagyon örülök neki, hogy a' dolgot annyira vihettem, hogy az éhség ellen gyökerekkel, a' levegő' csipőssége ellen egy durva pokróccal, a' szél és eső ellen egy hordóval beérhetem magam'. – A' mi a' negyedik fogást illeti, tisztos Uraitok 's Asszonyságaitok nem örömet hallják, ha valaki arról beszél; az okos ember pedig olly ritkán juttatja eszébe, a' melly ritkán lehet; ha pedig már eszébe jutott, 's onnan ki nem kergetheti, no jó! hiszen arról is tett a' mi kedvező anyánk, a' Természet! a' mint arról egy gyönyörű példát hozhatnék-elő; de tartok tőle, hogy irigységre gyúladtok.

II.

HA közzületek valaki azt tette-fel magában, hogy a' Világ' javallását el fogja nyerni igyekezni, 's bölcs lessz – javasolom szívemből! űljön veszteg, 's hagyjon békét ennek a' bolondságnak⁶. Mert felteszem táskámat és botomat egy babszemre – ha tudni illik⁷ Pythagorásznak tanítványai nem vagytok! – hogy utóljára is, vagy egy, vagy másképen bolonddá lessz. Vagy megnyeri a' Világ' becsülését, melly eggy általjában lehetetlen! vagy azt a' becsülést nem okosságának tulajdoníthatja, hanem pénzének, születésének, tisztségének, kedves kis feleségecskéjének, szép hűgának, deli természetének, tiszta hangú gégéjének, gyorsan táncoló lábának, vagy annak a' hajlékonyságának, hogy jó tótágast tud vetni, 's a' kásaszemet a' tőlyukonn is keresztülhajtja; egy szóval, mindennek a' Világon, csak eszének nem! Mert ha az Egeknek különös irgalmából az esze még meg vagyon, úgy a' Világ ki nem engedi verni a' maga fejből, hogy megbolondúlt; melly

⁵ mennyire

⁶ bolondságnak

⁷ tudnillik

esetre felette jól fogná tenni, ha azt cselekedné, a' mit Diogenesz cselekszik: az az, Diogenesz egyenesen azért hogy esze van, – nem bolond! 's fel sem veszi, akár mit beszélnek az Urak felőle. Mert, édes jó Uraim! ha ő az Urak után járna – ő, a' ki nem osztogathat kegyelmeket, ebédeket nem tarthat, Vendégeit sem persiai borral, sem rendes asszonykákkal nem kínálhatja, úgy az Urak a'kézi malom' nyelét adnák kezébe, vagy a' kapához állítnák a' bányák körül, vagy hajtóra vinnék Nymfákat vadászni, vagy gyomraik' emésztését bíznák tréfáira; – arra pedig, és mind azokra, a' mik ehhez hasonlók, engedelmet kér alázatosan, de magát teljességgel nem adhatja, mert el tud lenni az Urak' jóakarata nélkül.

Az édes jó Asszonykám... de már a' más kérdés! Mert szépség, gazdagság, bíbor ruha, fő születés, levendulaszag, 's frizírozott haj 's valamely elmetehetség nélkül is van egy mód – áldjanak-meg érte benneteket Isteneink, jószívű teremtések! – mely által néktek lehet tetszeni; 's – azt tartom, mi megértjük egymást. 'S ha valaha rosszakaróim annyira találják is vinni gonoszságokat, hogy mostani jó ítéleteketek tőlem elvonják, reménylem még is, seregetekben lesznek némellyek, a' kik jószívűségből védelem alá fognak venni, 's egymásnak megsugják, hogy Diogenesz – nincs minden érdem nélkül.

III.

EGYÉB eránt, és a' mi közelebből illeti a' Bölcseséget, bizodalmas drága nagy jó Uraim, Korinthusiak, Szpártaiak, Athéniek, Thébaiak, Mégariaiak, Sicyoniak, 's ti, kiket becsületnek okáért legelől kellett vala említenem, ti tiszteletre méltó Hazámfiak, Szinopeiek, – engedjétek elöttetek nyilvánosságosan kimondani, hogy én azt a' szerencsét, hogy veletek ugyan-azon ágról szakadtam, sokkal inkább becsülöm, mintsem hogy magamnak több bölcseséget tulajdonítsak annál, a' mennyivel magamat szűktön beérem. Ha valamiképen abból néktek is lehetek szolgálatotokra, megvallom önként, és szívesen, hogy azt mind azon elmékedéseimnek köszönöm, mellyekre nékem a' ti életek 's cselekedeteitek nyújtottak alkalmatosságot. – Csaknem minden dolgaitok' végével azt tapasztaltam, a' mit, ha Oedipusz nem vagyok is, előre megjövendőlhettem volna, hogy azokat megbántátok, 's ebből rövidedenn és egygyűűenn ezt húzám-ki: Jobb lett volna, másféleképen tenni azokat.

Ezen elmékedéseimből egynehány jegyzéseket szedtem-egygyűvé; mellyekből apródonként annyit tálalok előtökbe, a' mennyit gondolni fogok, hogy egyszerre megemésztettek.

Azonban, és hogy ezen elmékedéseknek indító alkalmatosságára visszatérjek, az egygyűűek' kedvéért kéntelen vagyok jelenteni, hogy miólta az én kedves barátom, Plátó, engem a' megőrült Szókratesznek nevezni méltóztatott, némelly félfejek a' Korinthuszi külvárosban, vagy talám bent is, azon vannak fáradhatatlanul, hogy igen sok bolondságaikat az én rovásomra róvják; és, a' mellyeket én magaméinak vallok, olyan formába öltöztetik, hogy továbbá magaméinak nem vallhatom. Sajnálám, ha az, a' mit ezekről mondani készülök, nékiek nehézkén fogna esni; mert veszem-észre,

hogy ebbenn a' mendemondában⁸ nem kis céljok van. Azon bolondságoknak komoly elítélések alatt, mellyeket reám kennek, mély eszeket, csúfolások alatt pedig játékos elmésségeket jobban kimutathatják; 's ebbenn az a' szerencséjek vagyon, a' mellyet az nyér, a' ki meggyőzni készültt Ellenségét maga csinálja magának; rajta áll egyedül, hogy olly gyávának, olly erőtlennek csinálja, a' millyennek néki kell, hogy róla diadalmot vonhasson. – Minthogy nem volna emberség mulatságokat elrontani, tehát mind az, a' mit a' 4-dik Szakaszig mondani fogok, egyedül azoknak szól, a' kik engem közelebbről kívánnának ismerni, de azért Korinthuszba nem utazhatnak.

Megvallom tehát, hogy én sok esztendő-k-ólta azon törtem eszemet, „miként tehetném magamat olly függetlenné, a' mint csak lehet: 's láttam, hogy némelly feltételek mellett azt elérni nem lehetetlen,” – és – „ hogy azok a' feltételek egészen magamtól függenek.”

Nem kétségeskedtem sokáig. Theóriám nem olly hamar vala feltalálva, mint a' hogy azt cselekedtem, a' mit a' ti Morálisztáitok közzül legkevesebben tesznek; praxison kezdettem azt, 's hűsz esztendő alatt, dicsekedés nélkül légyen mondvá, annyira vivém, hogy a' mint látjátok, most kedvemre élek egy hordóban, babot és gyökeret eszem ebédre vacsorára, 's a' nektárt hozzá, nem lévén poharom, öszveszorított markommal a' szomszéd forrásból merítem. Ellenben ezért a' legbóldogabb függetlenség' jutalmával élek. Semmi okom nincs benneteket megcsalni akarni, 's bizonyos vagyok éránta, hogy ti sem csaltok-meg. Nem várok, nem reménylek, nem kívánok semmit tőletek, 's a' mi ennél épen nem kevesebb, nem félek tőletek. – Mert ugyan micsoda éhenhóltt bitang lehetne az, a' ki botomat, vagy kenyérmorzszás tarisznyámat ellopni akarná? Ha pedig csakugyan találkozna valaki minden vélekedésemen kívül, a' ki eléggé nyomorúltt volna ebbe a' késértetbe esni, kész vagyok néki önként általadni mind egyikét, mind másikat. A' ligetben megint találok botot, 's szűröm' hegyéből elvágok egy darabot, 's helyre van hozva a' mit tarisznyámban elveszték. – Egy szóval, épen nem látom, miért nem lennének jó barátjai egymásnak. Akár mire törekedtek, soha sem fogjátok Diogeneszt utatokban állva találni. Kapkodjatok, ha kedvetek tartja – én azt soha sem fogom javasolni! – az Archonságonn, a' Főpapságonn, a' Hadivezésésgenn; – vágyakozatok egy szép Asszony ódala mellé, egy Mátróna, vagy egy lányka után, a' ki hűsz mináért kész azzá lenni, a' mi Endymionnak Diánna vala; – tolongjatok egy Szatrapesz, egy Király, vagy egy Királyné körül! – veszekedjete egy koronáért, vagy egy helyért az Istenek között – tudjátok jól, hogy pénzenn azt is meg lehet venni! – egy szóval, törekedjete azután, a' mit elnyerni akartok, akár mi légyen az, Diogenesz nem állja-el utatokat, nem ugrik előtökbe. Diogenesznél ártatlanabb embert nem fogtok soha látni, kivévén – hogy mikor ideje van, kimondja az Igazat; – 's ha ezzel mulatságtokat, kedvtöltésteket, semmiben nem neveli is, megérdemli, hogy a' napfényt és a' levegő' szívását tőle meg ne vonjátok, 's szenvedjete-el, hogy egy fa' árnyékába dőlhessen, mellyet talám Nagyatyja ültetett.

⁸ mondimondában

IV.

NEM mondtam é azelébb, hogy Diogenesz a' Szinopei Icétász fija – kinek bolondságait egyébaránt nem akarom egyebeknek tartattatni, mint valójában a' micsodák – nem épenn olly bolond, mint a' Kráneoni Urak és Asszonyok, némelly cselekedeteinek megítélések után, állítják?

„Az az ember azt akarja elhítenni velünk, hogy ő másoknál okosabb, ” azt mondják. – Ti pedig, Uraim és Asszonyaim! azt akarjátok elhítenni másokkal, hogy becsületes emberek, fedhetetlen Asszonyok vagytok.

„Elvetette a' fa poharat, midőn meglátta, hogy egy Koldús öszveszorított marokból ivott.” Ez a' mondás, követem kötelesen, egy kevéssé ki van töldva. A' poharat elkelle hajtanom, mert a' pohár meghasad; 's minthogy nem kaphattam mindjárt mást, 's szerencsémre egy becsületes földtermést láttam-meg, ki a' vizet markából hörbölte, eltanúltam mesterségét. Az okos ember mindenben talál alkalmatosságot valamit tanulni; én pedig, Asszonyom, mondhatom becsületesemre, hogy én az Arisztippusz egész Filozofiját a' te kis kutyádtól tanultam. – De, feltésem, csak azért vetettem-el fapoharamat, mert a' nélkül ellenni tudok. Kleon, a' ki most arany kehelyből iszik, hogy az ártatlan Niciászra kárhoztató ítélettételt ejte, még most is becsületes ember volna, ha a' markából tudna inni, mint én.

„Útálja az Asszonyokat.” – he, he, he! – – –

„Abban keresi kedvét, hogy mindennek ollyat mondhasson, a' mit örömet senki sem hall.” – Az én hibám é az, hogy Uraságtok az igazat nem örömet hallják? –

„Hordóban lakik” – A' mint látják az Urak, ez tsaknem olly nagy mint egy kád; 's elég tágos egy olly embernek, kinek sem felesége, sem gyermeke, sem semmi dolga nincs. Hát ha azt akartam volna láttatni ez által, hogy a' becsületes embernek, ha a' szükség úgy kívánja, a' szoros hajlék is tágos? – Tudom én azt, jó Xeniadesz, hogy ha majd betegeskedés, vagy az agg kor, tágasbb 's alkalmatosbb lakás' keresésére szorítanak, barátságos fedeled alatt, Diogenesz készen kap egy kis kamarát. Most, midőn a' nélkül ellehetek, e' meleg nyári naponn, a' zöldellő gyeplégyen szofám, puha fűszállal, és illatozó virággal felpárnázva, 's egy széles ágú cyprus terjesszen enyhítő árnyékot felettem! Itt szívom a' Természet' elevenítő lehelletét; mennyezetem a' bébóltozódott ég, 's azalatt míg itt fekszem, 's szemeim megmérsekelhetetlen mélységeit befutják, elmém tiszta, csendes 's vidám, mint az!

„De micsoda rendes gondolat az, hogy hordód' falait írotáblává csináltad?” – Nevezzétek annak! hadd légyen az! hát néktek nincsenek é rendes gondolataitok? Vagy nem olly szenvedhetők é az én rendes gondolataim, azért mert azok enyéme, mint a' tiétek, azért mert tiétek? – –

De ímé, ímé egy írotáblácska! Szép írotáblácska, elefántcsontból, aranyozott bőrbe kötve! Ennekutánna, minthogy csekélyebb nincs, talám hasznát fogom venni. Nem vagyok én olly makacs, hogy kerüljem a' kedvtelést, a' könnyebbséget, ha engem ő keres, és néki többet nem kell feláldoznom, mint a' mennyit nyújt. A' jó Xeniadesz azt tartja, hogy becsesebb lessz, ha néki béírva adom-viszsa. – Meg lessz, a' mit kívánsz, jó Xeniadesz.

V.

EGGY kevéssé hátradőlve feküdt párnákból épültt kis thrónusán, 's, a' mint mondám, kis ebével játsza. Általellenben véle egy fiatal ember ült, a' ki felől a' Természet sokat ígért, és a' ki Xenokratesznél azt hallotta, hogy bé kell hunynia szemét, ha érzi, hogy valamely szép késértetet nyíltt szemmel végig nézni erőtelen. A' szegény Ifjú nem bírt annyi erővel, hogy szemét behúnyja; hanem csak lesütötte azt, – 's szerencsétlenségére ott egy parányi láb tűnt szemébe, mint a' millyennek a' ferdőből kilépő Grátziák' lábát képzelhetni; de csak kevéssel vólt feljebb kitakarva a bokájánál. Az reátok 's én reám nézve semmi sem vólt; de felettébb sok vólt az Ifjúra nézve. Reszketve 's tébolyodva vontavissza szemeit, a' Szépre nézett, meg' az ebre, 's úgy osztán ismét a' szőnyegre: 's azalatt a' szép kis láb láthatatlanná tevé magát. Az Ifjú bánta azt. Rebegő szókkal kezdett szólani; de egészen egyébről, mint a' mit érze. – A' Szép hízelkedő kézzel simogatta ebcskáját; az eb viszontaglotta nyájaskodását; enyelegve nyújtotta első lábait Stróphionjára⁹, azután pedig édes – nevetéssel mondanám, ha a' kutyák nevetni tudnának – nézett reá; újra tépegette Stróphionját, 's játékaival – a' Szép épen Parrháziusznak jobb kéz felől függő Lédáján legelte szemeit – egy igen fejr 's igen szépen domborodott melly' felét fedezte-fel. Az Ifjú pislogott, 's elakada öszveszorúlt lélekzete. – A' kis eb hátúlsó lábaival Aszszonya' ölébenn állott, első jobb lábát pedig a' szépen dobogó mellynek vetette, 's félig kítátott szájjal, a' vágyódásnak eleven jelentésével, nézett-fel szemébe. A' Szép öszve-csókolta a' kis ebet; kis hízelkedőjének nevezte azt, 's száját mézes tésztákkal tolta telé. – A' szegény Ifjúnak nem vólt ereje, továbbá is csak a' földre nézni, 's én – kiloptam magamat.

Útambann előltalálám Arisztippuszt, ki rózsákkal felpártázva, 's arabiai szagokkal illatozva tért-vissza a' gazdag Klíniasz vendégségéből. Bőv selyem öltözet folyt-le válain, 's ragyogott a' Szyrakúzi Diónyziusz zsákmányjaival. Egy csoport szép képű Ifjak vették körül, 's úgy ment közöttök, mint Bakhusz a' Faunosok és Szatyrok között; 's a' maga bölcseségére oktatta őket. Annubiszra, a' kis ebek' védelmező Istenekre, esküszöm! vesszen-el bár mind botom, mind tarisznyám! Arisztippusz minden bölcsességét a' Danae' kis ebétől tanúlta. Hízelkedjetek a' Nagyok' és Gazdagok' erőtlenségeinek; csiklándozzátok szíveknék indulatjait; igyekezzetek titkos kívánságaiknak teljesítésénn, úgy ejtvén a' dolgot, mintha nem tudnátok, hogy az nékiek kívánságaik; – 's teletömik szátokat mézes tésztákkal. Ebből áll az egész titok! – „Csak ebből é? ” – Egy betü sincs több! – –

VI.

Higyjétek-el, Klíniasz, Chaerea, Demarchusz, Szardanapalusz, Mídász, Kroezusz, és a' kiknek benneteket hívnak – nem irígységből, vagy elcsüggedésből cselekszem én azt, hogy hozzátok hasonlóvá lenni nem akarok; sem kevélységből, melly inkábbára úgy könnyít magán, hogy azt, a' mit el nem érhet, becsmelli; – sokáig elnéztem csele-

⁹ Stróhpionjára

kedeteim' forrását, belső meggyőződésből származik az, a' mit semmi sem verhet-ki fejemből, hogy egy jóakarómnak sem tanácslom az olly bóldogság' keresését, mint a' tiétek.

A' ti Palotáitok tágasok, pompásann épültek, a' Mesterségnek legválogatottabb darabjaival vannak kicifrázva, teli vannak a' bujálkodás' legkényesebb szereivel; – kerteitek hasonlók az Alcinousz, és Heszperiszek kertjeihez; – vendéglő palotáitok ahhoz, mellyben a' Homérósz halhatatlan Istenei a' nektárból halhatatlanságot isznak; – Inasaitok szépek mint Ganymédesz; Rablyánykáitok mint a' Szerelem Istennéjének késérői; – éltetek meg nem szakadott vendégeskedés, játékkal, muzsikával 's táncokkal felkockázva; – egy Aszszony sem gőgös elöttetek; – egy Danae sincs elzárva; – retesz, kőfal, őrsárkány, minden! minden enged néktek! – aranyotok mindent felülmúl, mindent meggyőz!

Akadhatnátok olly Zofisztára, a' ki benneteket ezen bóldogságért jól megrakna; – én nem. Nem útalom én a' Szépet, nem vagyok én ellensége a' Gyönyörködésnek, akar mit mondanak a' Kráneoni lánykák. Semmit sem gyűlölök jobban, mint a' meg nem győző okokat. A' „gyönyörűséggel élés” ellágyit, azt mondja Xenokratesz; – a' „véle nem élés” is, mondom én; külömben Fryne nem költ vólna fel mellőled olly kedvetlenül. – Nem vólt é Alcibiadesz eléggé vitéz? Nem tudta é az éjszakát, midőn meg kellett lenni, a' szabad ég alatt a' kemény földönn épenn úgy kivonni, mint a' szép Neméa karjai között? Nem olly ízletesen ette é a' Spártai fekete levest, mint Tisszafernesznek asztala mellett a' legkényesebb ízlésű étkeket? – Kérlek ne hozzatok olly ellenvetéseket elő, mellyek csak egy oldalról igazak; mellyeket ezer példákkal lehet megcáfolni. Szóljunk igazánn. A' jóféle Cyprusi bor, ha csak igen meg nem szomjúztatok, úgy é, kedvesebb ital mint a' kútvíz, akár mit mondanak Morálisztáitok; 's Jóniai táncoló Nympháitok, vagy azok a' leányok, kiket néktek Szkió nevelt; hadd mondják ők a' mi¹⁰ nekik tetszik: csakugyan gyönyörű teremtések. Zeuxisznak, Parrháziusznak, Aetzionnak, Apellesznek munkáival béraokott falaitok elragadja a' tudatlan Szemlélt, a' Hozzáértőket pedig hosszason gyönyörködteti. – Ti nem vólnátok é tehát bóldogok? Nékünk nem kellene é állapotok után törekedni? Nem tészen é igazán bóldoggá akárkit is a' „széppel 's kedvessel” élés?

De egy kétség támad bennem; – úgy tetszik, mintha több vólna mint csak kétség; másként elhallgatom, mert tartok tőle, hogy elrontom kedvetek, ha kimondom. – Magyarázatokra kellene lépnem; az én szándékom pedig elvólna tévesztve, ha únalmatokra lennék. – A' mint látom, dolgotok van. – A' szép Filæiont kell meglátogatnotok; – vagy az öreg Sztrepziadesz ifjú asszonykáját. – Nem tartóztatlak továbbá; ledőlök amoda az árnyékba, 's egyet álmodom míg ismét előfordútok.

VII.

EBBENN a' szempillantásbann egy megbocsáthatatlan tetten kapom magamat. – O Icétász fija! be meszsze vagy még attól, hogy bölcs légy, mint a' millyetén bolond-

¹⁰ ml

nak látszasz! Azon gyúladni-fel, hogy egy ember, a' ki látogatása által barátságos tiszteletét akarja erántad mutatni, 's nem tudhatja, hogy álmodni akarsz, tégedet álmodozásodban megháborít. – Ez rútság! Ezt egy hosszú lábú póktól, egy darázstól, vagy hangyától is várhattad volna. – Elbeszéllem az egész dolgot.

Néked most semmi dolgod, Diogenesz!" így szóla. –

Mint mindenkor egyébkor! felelék.

„Tehát melléd ülök.”

Ha nem tudsz jobbat csinálni, bízvást.

„Semmit sem a' teremtett Ég alatt, csakhogy az Agorán kellene lennem. Ma a' szegény Lámon dolgát veszik-elő. Az Atyja jó barátja volt az Atyám házának. Azt tartom, nehezen fogja most egyszer magát ellenségeinek körmei között kivájni. Szánom szegényt. Tegnap estve feltettem magamban, hogy ma kikelek mellette – de nincs rá elég kedvem.

Nincs elég kedved reá? – 's Lámon jó barátja volt Atyád házának? – 's a' szegény Lámon veszedelemben forog?

„A' mint mondom, ma a' fejemért nem adnék egy fillért. Tegnap Klíniásznál éjszákáztunk. Vígóság alatt múlt-el az egész éj. Olyan borunk volt, mint az Isteneké, táncos lánykáink, Mímusink, Filozofusaink, kik elébb veszekedtek, azután ittak, utóljára a' táncoló lányokba... egy szóval minden megvölt, valami egy éjjelt a' legmúlatságosabb éjjellé teheti.

A' mind igen jól van, ha úgy akarod, – de a' szegény Lámon! –

„Ki tehet róla? – Valósággal szánom szegényt. Ő egy tökéletesen becsületes ember, 's egy igen derék felesége, egy igen igen derék felesége van.”

'S úgy tartom igen-igen szép felesége is egyszersmind?

„Tegnap hozzám jött, 's kért, fogjam pártját férjének. Két kis gyermekét is magával hozta, kik mintegy öt, és három esztendősek voltak, – gyönyörű parányi alakok. Maga az anyjok nem volt cifra: de képe, öltözete, tekintete, nagyon megérdeklett. Elhevülve szólott férje felől. – Lehetetlen, hogy vétkes legyen, úgy mond; ő a' legbecsületesebb, legfedhetetlenebb ember; a' leghívebb atya; a' legigazabb barát. – Semmi nemtelen cselekedetet nem követhet-el szándékkal. – Segíts rajta! hatalmadbann áll, hogy megszabadúljon. Ellenvetéseket tettem néki: de elhárította azokat. – Elébe terjesztettem a' dolgoknak nehéz voltát, minthogy olly sok ellenségei vannak. – „Sok van, az igaz; mert érdeme felülhaladja birtokát.” – Vállat vonítottam. Elfakadt sírva, 's az a' két kis gyönyörű teremtés is sírt, midőn látta, hogy anyjok sír; általölelték nyakát, 's ezt tudakozták tőle: Ez az Úr adja é vissza nekünk Atyánkat? – Higyd-el, nem lehetett megindulás nélkül nézni; ötven mínát adtam volna annak a' Festőnek, a' ki ezt a' scenát vászonra tette volna által.

Lehetetlen! – 's támadhatott é benned akkor az a' gondolat?

„Azt elhigyd, hogy megérdemlette volna, hogy lefestessék. Soha sem láttam a' szépséget érdeklőbb alakbann. Mellyje olly indulatosan dobogott leple alatt, hogy azt tapogathatni véltem; kellem volt minden, valamit rajta láthattam. – Asszonyom, mondám néki, elkövetek mindent, a' mi tehetségemben lessz; mit nem tenne az ember az illy szép asszonyért, mint te vagy? Most Klíniászhoz kell mennem; ő vacsorát ad; de még éjfél előtt ellopóskodom tőle. Jöjj-elő akkor; komornyékom hálószobámba fog vezetni,

's majd együtt tanácskozunk, miként lehessen segíteni férjed' állapotján. A' dolog leginkább attól függ, hogy... – Gondolod é, Diogenesz, mit csinált a kis Bohó? – Haragosan pattant-fel lábaim elől, melly még inkább nevelte kellemeit, – (kevésbe múlt, hogy öszve nem öleltem) – minekelőtte még el-végezhettem volna, a' mit mondani akartam, 's egész felelete egy útáló tekintet vala. Jelt adtam Komornyékomnak, 's elfordúltam. Ismérem a' fattyút jól, 's tudom, hogy mindent elkövetett; de nem akart reá figyelmeztetni. Jertek, édes gyermekeim, monda, egy tekintetére sem méltóztatván emberemet, 's mellyére szorította kisdedeit; az Ég gondot visel reánk; – ha pedig ő is elhagy, meghalhatunk. – – Látod, hogy okom volt őt egy igen-igen derék¹¹ Asszonynak nevezni. –

A' mint látom, igen is derék a' Lámon inségére nézve! – O Chærea, Chærea, – lehetséges é –

„Diogenesz, téged megszállott a' feddés' lelke. – Isten hozzád! A' mint mondám, ma nincs kedvem Lámon mellett szólani. – Vidámabb¹² társaságot keresek. – – Nem jössz é velem Thryalliszhoz? – A' Festöm róla egy Vénusz Kallypigósz képére veszi rajzolását – igen szép darab lessz.

Most egyszer köszönöm hívásodat! – a' szegény Lámon, az ő szép, és igen-igen derék felesége, két rendes gyermekeivel, annyira elfoglalt, hogy semmire sem vagyok alkalmas. Festőd egy vonást sem tehetne tetszésemre; – Menj, menj Chærea – 's hagyj magános elmélkedésem közt. – – –

Nem; nem gondolkozhatom; meg kellene bolondúlnom, ha kihallgatnám azt a' gondolatot, a' melly erővel tolja rám magát. –

Azt, reménylem, tudjátok, hogy ez a' Chærea egyike a' Korinthusz nevezetes Bóldogainak?

VIII.

BE kedvesen sziszereg itt ez a' Csalogány! – Eggyet ittam ama' forrásból; – 's most majd a' bokorba fekszem ehhez a' kis madárkához, 's néki ereszttem szívemet azon gyönyörűségek' érzésének, mellyeket a' Természet jóltévő kezekkel szórt az élet tövisszes útjaira. – A' szegény Lámon! – Elinduljak é? – – El, elmegyek! De mit fog néki használni szíves igyekezetem, jó szándékom? Nincs tekintetem, nincsenek szövetségeim, nincs senki a' ki barátságommal gondoljon. – Idegen vagyok – A' Lámon ügye a' közjót, az ő hivatalát illeti; – csak szólásra való engedelmet sem kapok. – – Legalább úgy szólok érette mint Bíztoša. – – – Úgy de nem ismérjük egymást. – Éj, mit tesz az! Elmegyek! – – Eggy oly szép Asszony ne áztatta légyen hijába könnyeivel a' gaz Chærea lábait. –

¹¹ derók

¹² Vidámabb

IX.

MÉG nem tudtam, miből áll a' Lámon állapotja, midőn útnak indulék, 's Csalogányomat magában hagytam. Közel a' Városhoz előtaláltam egyikét a' Lámon Bíráinak, 's ettől a' dolgot egészen megértettem. – Négy-öt gazembertől ered minden; kiket egy más gazember pénzen vett meg, hogy Lámont megbuktassa, 's hivatalját elnyerhesse. Azt mondják, hogy a' köz tárral, melly keze alá volt bízva, hűségtelenül bánt. Nem lehetett kivilágosítani reá a' vád' valóságát: de az csakugyan igaz, hogy egy barátjának pénzt adott-ki, a' ki ezt a' pénzt, olly szín alatt, hogy azt a' Haza szükségére fogja fordítani, az Archon' írott rendelése mellett vette-fel tőle, 's megsalattatott. – Ez vala minden vétke. – De azt kellett volna látnotok, millyen nagyra vitték Ellenkezői. Lámon nékiek egy olly ártatlan ember' büszkeségével felelt, a' ki Irígyeinek kezekben látja boldogságát, 's tudja, hogy a' dolog el van intézve, minekelőtte mentsége kihallgatott. – Keveset szóla. – Engedd, Lámon, mondám, hadd szóljak én éretted. Zsibongás, lárma támadt; el akartak nyomni, de kiségített a' torkom; harsányabban kiáltottam mint ők, 's tovább folytattam mentségeit. – Azzal az elhevüléssel szóltam, a' mellyet bennem a' szép asszony' és a két rendes gyermek' elképzélése támasztott; – nem kéméltem Ellenségeit; – a' Bírák' lelkeket pedig egyenességeknek, igasságoknak, 's jószívűségeknek részre hajlani nem tudó szíveknek 's az ártatlanság' pártfogásának magasztalásával hajtottam részemre. Harmada olly orcabórt viselt, melly még el tudott pirúlni. – – – Ez néki bátorított; – előkezdttem magasztalásimat, 's egyenességekhez való bizodalمامat emlegettem. Így még egy harmadot vontam elpirúlásra. – Meg vala nyerve a' per! Győzedelmemet a' szép asszony' 's a' két rendes gyermek' előmutatásával rekesztettem-bé, őket Bíráiknak lábaikhoz vetvén, 's sírásra 's esdeklésre késztetvén. – Lámon ártatlannak kiáltatott. A' zsibongás alatt kiloptam magamat, 's ímé – megint itt vagyok. – – –

Be szép az estve! be vídám, be nyájas az egész Természet! Gyönyörködöm magamban, mert engedtem az emberség' szavának. Örömet hoztam-vissza a' szép asszony' és két gyermek' szeméibe. Be forrók lesznek most ölelgetéseik! – Érzem azt, a' nélkül, hogy láthatom – 's kicsoda immár ez estve' boldog – Chærea, Klíniasz, Midász, Szardanapalusz, Kroesusz, – vagy én?

X.

ENGEDJÉTEK-MEG, hogy boldogító érzésemnek szenderítő karjai közt fetrengjek, – 's addig olvassátok-el még egyszer az utolsó három cikkelyt – ha tetszik; – 's olly halkal vagy szaporán – a' mint tetszik.

XI.

VALÓBAN poétai hely! – Ez a' magosra nyúlts rózsavessző teljesen virító rózsáival, be szépen hajlik-előre felettem! be kedvesen hempelyeg-el mellettem a' kövecsekenn ez a' kis csermely! be puha 's be lapos ez a' gyep! be eleven színe, 's be sűrű rajta a' fű! – Puhasággal vádolnám magamat, ha ezt a' gyönyörű fekvőt keresve-kerestem volna.

Micsoda bájoló erő vagyon az együgyű Természetben! – Még a' nempoétai Diogenesz is elhevülésre ragadtatik általa. – Látom látom igen is a' Grátziákat; rózsakoszorúzatokkal tartják itt, ezenn a' fűvesenn, testvéri táncokat. Azalatt a' bokrokban elrejtett kis Ámorok hosszú rózsafonadékokat fonnak; mosolyogva¹³ kacsinganak egymásra; ímé már kész munkájuk. Egyszerre omlanak-ki a' bokor közzül, 's köteleikkel összefonják a' Táncolókat. Be gyönyörű festés ez!

Hát ha ezt még olly elevenen látnátok magotok előtt, a' mint fantáziám előtt lebeg! Az én képzelődésem ecsetje meleg, arról bizonyossá tehetlek benneteket, Asszonykám! – akármely érzéketlennek mondanak is mások erántatok – mivel náloknál inkább igyekeztem talám annyira jutni, hogy nálatok nélkül ellehessek; – de a' mellett még sem hízelkedem azzal magamnak, hogy ezt a' mesterséget sokra vittem. Egy Dryász, ki eme' cseréből felém jönne¹⁴, bizonyság lehetne mondásomnak igazsága felől.

De az én Grátziáim! – Ti talám azt gondoljátok, hogy ezt a' képet magam találtam, 's csudálkoztok rajta. Kisegítlek csudálkozástokból; nem szeretem, hogy jobbnak gondoljanak, mint a' milyen vagyok. – Ez csak kópiája egy más festésnek.

Originalisát Apellesz festette, akit közönségesen Grátziák' Festőjének neveznek; 's a' ki elég bátorsággal bírt, önnmagát nevezni így; mert érzette, hogy az!

Jelen valék, midőn azt Chærea megvette. – Ő ez egy isteni darab! monda az elragadtatott Chærea. Enyémnek kell néki lenni, akármibe kerül. Egy Királynak sem engedem. Tudod é Diogenesz a' myrtus erdőcskét kertembenn, hol néha déli álmot szunynyadok? Ott¹⁵ fog ez előttem függeni.

Chærea ezen festésért négy athénai talentumot fizetett-le.

Négy athénai talentumot? mondám; három félig meztelen lánykákért, s három vagy négy meztelen gyermekekért egy darab vásznon? –

Te csak nézzd, be szépek! monda Chærea; – be ideálisok! be csupa Grátziák! – Mindenike tulajdon karakterének kellemeivel, mindenike magában szép, és még is valamely titkos visszasúgárzása által szomszéd társának még szépültebb.

Az igaz, Chærea! – de ti gazdag emberek csakugyan hibáztok azzal, hogy ezeket a' Mestereket olly drágán fizetitek. Tíz mína mindenkor elég egy festésért. Néki azt a' gyönyörűséget, mellyet ezen kép készítése alatt érzett, valamibe kellene számlálni. – Négy talentum, Chærea! – olly mulatságért, melly minden kedvességét elveszti egynehány hét múlva! Hány embert tehetné volna ennyi pénzzel boldoggá!

¹³ solyogva

¹⁴ önne

¹⁵ Ótt

XII.

BIZONYOS idő múlva egy jószágba mentem-ki, melyet ez a' Chærea a' Korinthuszi tenger' partján bír. Egy Fólnagyjára akadtam egy tisztos ősz emberre. Szomorúann űlt ajtaja előtt, 's megtörlötte szemeit, midőn meglátott. Kértem, engedjem, hogy mellé ülhessek, 's szomorúságának oka eránt tudakozódtam. – „Ah Idegen! így szóla hozzám, elvesztettem a' leányomat! egy tizennégy esztendő's gyermeket, 's a' legszibbet, melyet valaha ember látott. Minden Ifjú azt mondotta felőle, hogy olyan mint az az Oreász, a' ki az innepnapokon mulató társaival együtt táncol. Repesett szívem örömeben, ha őt táncolni láthattam. Olyan vólt egykor anyja is. – Derék leány vólt; munkás, csínos, a' legjobb anya által neveltetett; kit – ah! bóldognak állítok, hogy ezt a' kegyetlen napot el nem érhette. – Tengeri hajósok ragadták-el gyermekemet, midőn a' parton csigákat szedegetett, kertemben lévő hajlékom' kiékesítésére, hová a' dél' rekkenő melege előtt elrejtezni szoktam.

Rá ismértem ezen festés' hevéből az atyára: de ha tízszer kevesebb kellemmel bírt vólna is leánya, még is olly igazán érzettem vólna fájdmának súlyát.

Szegény Atya! mondám, 's letörlöttem szemeimből kicsordúlt könnyeimet; – de hát semmiféleképen nem lehetett é viszaszerzeni? nem lehetett é megvenni a' Tolvajoktól?

Oh! felele sóhajtva, mindent elkövettem értte. Két talentumot kívántak a' Tolvajok. A' lyánka szép, mondának; – valamely Szatrapesz még többet is megád. A' pénznek csak felét sem tudtam öszveszerzeni. Megőrültem bánatomban, 's az Uramhoz szaladtam Korinthuszba. Ő mértéketlenül gazdag, mondám; könnyeid, ősz hajaid elfogják lágyítani. Hányszor vét-ki két talentumot egy hirtelen eltűnő gyönyörűségért? Talám azért a' gyönyörűségért is ad annyit, hogy egy Öregnek egyetlen gyermeket, egyetlen örömet adhassa-vissza. – Lábaihoz borúltam – de haszontalan vólt minden. – Miért nem viseltem jobb gondot reá; ezt felelte. – Általdöfte szívemet e szóval – 's ó millyen érzéketlenül mondta ezt! – Nem gondolkozhatom róla. Az Öreg vígasztalhatatlanul sírt; én pedig kevésbe múlt, hogy mint Ajax Oiléusz bosszúságomban meg nem dühödtem. Első fellobbanásomban megátkoztam azt, a' ki legelőször festékbe mártotta ecsetjét, még a' követőit, minden hozzá tartozandókkal; ide számlálván még a' festéktörőket is.

Magamban maradván, midőn felhevültt vérem megszálla, a' gazdagok ellen támadott haragom szánakozássá változott. Szántam őket, hogy ugyan az, a' mi bóldogokká tehetné, a' jótétel' mennyei gyönyörűsége eránt érzéketlenné tész. – A' szegény emberek! Nékik annyi szükségek, indulatjoknak, képzeléseknek, érzéseknek, makacságoknak¹⁶, gyengeségeknek, gyalórságoknak annyi kívánságai vagynak, hogy annak teljesítésére, a' mit az emberiség kíván, semmijek sem marad.

Be szívesen oda engedném néktek Palotáitokat, kerteiteket képeiteket, bálványaitokat, aranyotokat, ezüstöteket, elefántcsontszereiteket; vendégségeiteket, Koncerteiteket, Komédiátokat, Táncosnéitokat, majmaitokat, papagájaitokat – csak azt tudnám elfelejténi, hogy tíz ezer embertársaitoknak nincs annyiok, hogy a' mord esztendő részé-

¹⁶ makacságoknak

nek alkalmatlanságait elszenvedhessék, minthogy ti márvány palotákban laktok; – hogy nincs mivel befedezni testek' mezítelenségét, mert a' körültekintő szolgáló rabok gazdag köntösökbe öltöznek; – hogy nincs annyi, a' mivel jóllakhassanak, mert ti egyszeri vendégségekben nyelitek-el azt, a' mivel hetekig érhatték volna-bé magokat egynehány ezerek –

Nem folytathatom tovább gondolataimat; tartok tőle, hogy lantomat siketek előtt verem. – De, mit nem követnék el, ha azt lehetne reménylenem, hogy századaitoknak mindenikéből legalább egyet megtéríthetek!

XIII.

KÉRLEK, jó Chærea, téged és társaidat, ne szóljatok arról, hogy gazdagságtoknak kívánságtokra fordításával a' szorgalmot, a' mesterséget, a' kereskedést fenntartjátok¹⁷; 's a' gazdagság' jelének szüntelen kerengést csináltok, mellyben áll, a' mint véletek, a' Haza' élete.

„Ezer meg' ezer él abból, azt állítjátok, hogy építünk, kerteket mívelünk, nagy házat tartunk, 's temérdek sok szükségtelen dolgok nélkül szűkölködünk 's a' t. – Arról nincs itt szó. De ha ebben valami érdemet kerestek, úgy valóbann a' selyembogár 's pirosszínű adó csiga magát a' legszükségesebb és használatosabb teremtetek közzé számlálhatják; mert hogy e' két teremtés körül egynehány milliion ember keresi élelmet, az tagadhatatlan.

Semmi sem lehet igazságosabb mint az, hogy ti mind azt, a' mivel bírtok, akár atyáitokról szállott reátok, akár magatok kerestétek, akár loptátok, akár találtátok, azoknak jutalmára fordítsátok, a' kik puhaságtokért, bujálkodástokért fáradnak.

De, édes Chæream, vannak olyak is, a' kik a' te érzéseidet 's phantáziáidat semmivel sem tudják csiklándozni, és a' kik a' mellett még is igazságosan kívánhatnak részvételt temérdek gazdagságodból. Az a' nyomorútt, a' kinek elázott alvó helyjéről elrepült nyugalomát ennek kevés részével visszaadhatnád; – az az ártatlan Szépség, a' kit te azon gyalázatjától, hogy magát Parrhaziusznak festő alak gyanánt mezítelenítse-ki, 's a' kit te az ennél még nagyobb gyalazattól félelmi pénzzel menthetnél-meg, mint a' mennyit csintalan tábláiért adsz; – az az, inségben szenvedő árva, kinek a' szükség, és a' közönséges megvettetés minden igyekezeteit leveri, és a' kiből a' te adakozásod a' Társaságnak egy alkalmas polgárt, – talám egy nagy embert, egy Szókrateszt, egy Fóciont nevelhetne; – ezek a' nyomorúttak nem kívánhatnak é részt bővségedből?

Ti Fortunának más gyermekei, igen serényen tudtok számlálni egyéb esetekben. Számláljátok-fel kérlek, hány ezer tíforma teremtés nyomorog azért, hogy egyvitek vagy másítok negyven 's ötven talentumot elvesztegethessen? Nincs é okotok jótétel követésre, ha bár csak azért tennétek is azt, hogy azon útálatot elhárítsátok nyakatokról, mellyet tobzódástok társotokban támaszt, a' ki sanyarú munkája mellett is alig mehet annyira, hogy gyermekeinek annyi élelmet szerezzen, a' mennyit ti mindennap egy-egy kutyáitoknak rendeltek? Vessétek-fel csak ezt!

¹⁷ fenntartjátok

XIV.

TI hát nem hiszitek, hogy szép Lelkek szint' úgy vannak, mint szép ábrázatok, mellyek a' Mesterségnek semmivel sem tartoznak, és ugyan azért még szebbek?

Egykor egy Zofisztát cáfoltam-meg. A' bolond kidemonstrálta a' Világból a' Mozgást; én pedig – fel 's alá sétáltam el szeme láttára!

Igy mutassam é meg néktek is, hogy vannak szép Lelkek? – Tartok tőle, hogy némelly kancsal nézésekre adok alkalmatosságot; – de gondoljatok, a' mit akartok – a' mi egymásról támadott vélekedéseink nem tehetnek bennünket rosszabbakká, mint a' millyenek vagyunk. – Ezen felül jelentem előre, hogy én azt a' történetet csak a' szép Pszychének, és azoknak beszéllem, a' kik hozzája hasonlók; nem tilthatom-meg senki-nek, hogy hallgasson: de fogadom becsületemre, hogy sem kevesebbet, sem többet nem mondok, mint a' mennyit csak Pszyche előtt mondanék, ha az Amfiktyonok' egész Kollégiuma ide gyűl is. –

Bizonyos idővel ezelőtt, a' mint tudjátok, vagy ha nem tudjátok is, Athenében múlattam, hogy Plátótól eszelősködni, – Antiszthenesztől élni tanuljak. Egyszer estvefelé, alkonyodás, és setét éj között, a' Ceramikusz folyosóinn ide 's tova sétálgattam. Már setét vala a' tornácon, hanemhogy egy sok világgal ragyogó palota a' folyosónak egyik részére alkalmas fényt vetett.

Ezen pislogó fény mellett egy árnyékot láttam felém közelgetni, melly közelébb jutván hozzám, egy tizenhat esztendőnyi asszonyalakra változott-el. Olly könnyen vólt öltözve, hogy lábainak egy részét, 's azt a' mellyet, mellynél a' Hébe' mellye sem szebb, leple igen kevés részig fedezte-bé; hosszú szőke hajai pedig szabadon lebegtek nyaka körül.

Ez a' véletlen látás megzavart; de még ez semmi sem vólt. – A' lyányka panaszosan terjesztette-ki karjait, mellyeknek fejérsége a' homályban ragyogott, 's karom közzé dőlt-el. – Zavarodásom nem lehetett nagyobb.

De csakhamar magamhoz tértem. Jobbommal általfogtam derekát, 's magammal együtt fordítottam-meg, 's egyenesen vittem egy szobácskába, mellyet a' Ceramikusban bérlettem vólt ki. A' mint látjátok, vonogatás nélkül követte vezetése-met. Úgy tetszett, mintha ellankadt, 's a' bánat által elnyomva lett vólna.

Szobámba értünk. Egy lócára ültettem le, melly, hogy el ne felejtsem jelenteni, épen nem vólt alkalmas arra, hogy bennem egy bizonyos gondolatot támasszon. Gyertyát gyújtottam; 's azzal a' figyelemmel néztem-el találmányomat, mellyet az érdemleni látszott.

Ez a' gyermek, nem tudom mivel, mivel nem? lágyabb szívűvé tett, mint egyébkor szoktam lenni. Az, a' mit érzettem, kibeszéllhetetlen öszveömlése vólt a' szánakozás-nak és szerelemnek. Hogy azt annál csendesebben érezhessem továbbá is, olly szín alatt, mintha híves lett vólna, egy köpenyeg forma leplet adtam rá, mellyel lábát és kebelét elfedezhette.

Csudálkozással látszott rám tekinteni. Szólani akart, de könnyeinek zápora elfojtotta szavait. Karjaim közzé vettem őt, megcsókoltam, 's a' legesdeklőbb hanggal kértem, hogy erántam légyen bizodalommal. – Mintha ki akarta vólna fejteni magát karjaim közzül, de olly erőtllenül, hogy ezt az ellenzést más kisztetésnek vette vólna. Én egyebet gondoltam. Félig elaludtt szemeibenn egy szép Lélek' jelenségeit sejdítgetém.

Meglehet, hogy megcsalatkoztam vélekedésemben, – mert a' környűállások, – a' szép kebel, 's az, a' mit Homérósz Atyánk rózsa karoknak, 's ezüst lábaknak nevezett vólna, igazán szólván, nagyon elfoglalta képzelődésemet. Egész bizodalommal néki eresztettem magamat érzéseimnek, 's a' következendőkbl meg fogjátok láthatni, ha megcsaltak é, vagy nem?

Úgy tetszett, hogy a' lyánka éh; mert egészen el vala lankadva. Szaladtam tehát – de igazán, követkelek benneteket, mindég elfelejtem, hogy ezt a' Kopiáját azon originálisnak, mellynek legkissebb részetskéire is gyönyörűséggel emlékezem, nem magamnak festem.

A' lyányka, minekutánna valami keveset evett, és bort is kóstolt, annyira feléledt, hogy történeteit előbeszélhette. – Szemérmes szemmel kezdé azt beszélenni; – de szó-lásainak, hangjának, mozdulásainak, édes tekintetének Grátziáit, szerencsétlenségemre nem tudom festeni.

XV.

„Az én anyám a' szép Láisz. Körűlte nevelkedtem jó ideig, 's ebbenn a' böl dog gyermek-i magam' nemismérésébenn éltem, valamíg azt nem vesztettem-el, a' ki elég jószívűséggel bírt, magát atyámnak tartani. Ő Sziciliából eredett, 's, úgy beszéltek, hogy gazdag, és fő származású vólt. Nem vóltam több hét esztendősnél, midőn meghalálózott. Lassan-lassan meghűlt az anyám szeretete erántam; az új Tisztelők elkergették annak emlékezetét, a' ki már nem vólt; 's végtére szíve megszűnt Láidionjára emlékeztetni. – Nem letem vígasztalást: de el kelle rejteni könnyeimet, annak csak féliglátszható maradványjai is fergeteget vontak felimbe. Egyéberánt engem úgy tartott, mint azokat a' lyányokat, kik körülötte szolgáltak; 's énekelni, táncolni, 's kobzot verni tanúltunk. – 'S te kobzot is versz, kis Grátzia? kérdém, 's énekelsz is? Imé itt egy koboz; kérlek – A' leány félbeszakasztá beszélését. Anakreonnak legkedvesbb dalát énekelte, – találjátok mellyiket? – 's mellette olly gyors ujjakkal pengette kobzát, hogy azoknak mindenikét külön-külön lélek látszata eleveníteni. –

Ó Bölcsesség, ó Antiszthenesz! hová lettetek akkor előlem! – Nékem, mintha neveteket sem halottam vólna soha is!

Tébolygó lelkemet éneklő Szépemnek ajakain kerestem-fel.

Hagyd beszéljem tovább történetemet, mondá elvigyorodva, 's a' legkedvesebb piros szín futotta-el arcúlatját.

XVI.

PIRÚLÁSA egyszerre visszada magamat magamnak; 's annak természeti követke-zése a' vala, hogy én legalább is úgy pirúltam-el, mint lyánykám. – Tovább folytatta beszédét: Tizen négy esztendő s valék, midőn a' szép Láisz által egy ifju Athénei Lakosnak adódtam-által, a' ki engem, a' mint állította, hevesen szeretett. A' szép Láisz, midőn ez engem tőle elhozott, előmbe adá, hogy ezután őt úgy nézzem, mint a' kinek mindenekben parancsolatjától fogok függeni. Új Birtokosom azon hatalmát, mellyet

Láisztól kapott, a' legnyájasabb esdeklések alá rejtette-el. Megszűnés nélkül folyó gyönyörködések alatt múltak-el napjaim. Bóldognak tartottam magamat, a' nélkül, hogy előre tekintettem volna a' jövődőbe. Glykonnak okai voltak megnyúgodni eránta mutatott szívességemen; de ha a' Szerelem az, a' mi a' Zaffó énekeiben lobogva ég, úgy kéntelen vagyok megvallani, hogy az én szívem alkalmatlan ennek elfogadására. Belé öntötte volna azt Glykon, ha elfogadhatná. Sok ízben kellett néki a' Fáonra írtn éneket éneklelem, mellyben Zaffó a' szerelem' hevét olly lobogónak festette; 's békételenkedve nézte mindenkor, hogy szemeim azt soha sem szikrázták, a' mit szám éneklelt. Végre láttam, hogy szerelme aludni kezd. Epedő hangjai, mellyeken szerelme hozzám szólott, vígabbakká, játékosokká változtak-el, melly nékem, igazán szólva, még inkább tetszett. De ez sem tartott sokáig!

Rövideden (mert látom ásítani kezdetek) a' szép Bakchisz elragadta lánykám' Imádóját, 's vége volt a' Komoediának.

Ez a' gyermek, a' mint mondtam, igen szépen beszélt, – mert az ifjúság' kedves félnékártatlansága, tekintete, hangja, 's az a' bizonyos... minek hívjátok ti azt? a' mellyet erősen érzettem ugyan, de megnevezni nem tudok, – történetét a' kihallgatásra méltóbbá, gyönyörködtetőbbé tette, mint valóban volt. Mert, Uraim, már a' tagadhatatlan, hogy ez (hála légyen jószíveteknek, melly illy példákat naponként ád) egy igen mindennapi történet volt. – Ezen felül néha, midőn beszédjében elhevült, egy kevéssé kinyillott a' ráadott lepel, 's tudjátok, hogy az illetén kicsinység némelly környűllásokban nem kicsinység! Egész éjszaka sem úntam volna-el hallgatni, a' mit beszélt. – De tőletek azt most nem várom. Igasságos leszek erántatok is, magam eránt is; 's ámbár ez ide nem tartozik, kívánom, hogy minden Mesebeszélő, Poéta és Hísztoriografus ebből egy kis leckét venni méltóztassék.

XVII.

A' LYÁNYKA azt magyarázta előttem, miként esett-meg, hogy ő nékem a' mondtott éjszakánn a' Ceramikusz folyosóinn olly különös öltözettel szaladt karjaim közé. Ezen hízak kipótolását, azt vélném, képzelődésteknek hagyhatom. Például elképzeltelhetnétek, hogy őt Glykon végtére új szerelme miatt egy barátjának; – – ez, mint-hogy tetszése szerint nem alkalmaztatta magát, egy Faragónak, – – a' Faragó pedig, minekutánna róla egynehány modellt vett, egy Lyánnnyalkereskedőnek adta-által; kitől, midőn ez a' Kalmár őt egy Efézuszi Hajóssal portékákért akará elcserélni, elillantott, 's más nap egy béomlodozott épület' dőledékjei között bujkált, – – vagy valami ehhez hasonlót – – 's igen közel jártok az igazsághoz.

Akármit lett légyen ez, az ifjú Láisz az én birtokombann, az én óltalmam alatt vala; – 's azt tartottam, hogy kötelességem, segítségére kelni. Akkor nem voltam sokkal gazdagabb, mint most vagyok. Szánakozás és jó tanács volt az egyedül, a' mivel néki szolgálhattam.

Talám az, a' mit én nékie mondtam, (ha egyéberánt ez az írótablácska valamelly kézírásbann a' késő Maradék' kezébe jut) sok századok múlva is hasznára lehet valamelly ifjú teremtésnek, ha tudnillik az ehhez hasonló, vagy az ő idejébéli leánytársainak mindenikével-közös kétségeskedésre, – – hogy nem tudja mit kezdjen felzúdult

szívével, – – – jutni talál. Illy reménység alatt az itt következő szakaszt a' Maradékok szebb, és érzékenyebb szívű részének gondos vélelésül azon kérésem mellett ajánlom, hogy azt a' Filozofiát, mellyet az által tanítok, egyedül magoknak tartsák; és abból sem anyjoknak, sem szeretőjöknek ne engedjenek legkissebbet is észre venni.

XVIII.

Az, a' mi veled történt, így szólottam szép lánykámhoz, következése vala annak a' szerencsétlenségnek, hogy a' szép Laisz vólt anyád. Igyekezzél rajta, hogy szerencsétlenségedet minden egyéb esetekre elfelejtsd, azontúl, a' mennyiben néked a' belőle nyertt tapasztalás jövendőben hasznodra lehet. Ezután csak előre nézz, és hátra ne többé. Hogy életed nyugodalmas légyen é vagy nyughatatlan? az inkábbára tőled fog függeni. Egy illy szép Teremtés – (nem állhattam-meg, hogy ezt mondván, homlokára ne nyomjam csókomat, – jobb állapotra méltó, mintsem hogy egy Glykonnak bábjátéka, vagy egy Kalamisznak modellje légyen. A' Természet tőled semmit sem vont-el, Édesem: de a' Szerencse igazságtalan vólt erántad; azonban különös makacssággal bírván minden cselekedeteiben, váratlan jótéteményekkel hozza talám majd helyre, a' mit eddig elmúlattott.

Már elkezdte mutatni kedvezését, midőn engem a' te kezeidbe juttatott; monda a' Leány. –

Nem érdemlett é ez a' felelet ismét egy csókot?

Életed' kedvessége vagy nyomorúsága, mondám, attól függ, hogy egyikével vagy másikával élni tudj. Minthogy rossz hangzású nevek is vannak, kezdjük a' dolgot neved' változtatásán. Láidion Glycérionná változzék-el; 's e' név alatt foglak egy Barátommal megismértetni, a' ki – talám valamely nem sokból álló jutalomért, – tégedet egy vén rabasszonya által a' maga házából Milétuszba által-vitet, a' hol, felkészülve mind azzal, a' mit az illendőség megkíván, magadat csendesen megvonva, figyelmetességre fogsz ragadni mindeneket. Az elrejtésnek egy bizonyos neme van, mellyel még jobban láttathatjuk magunkat. Kevés idő múlva az Imádók olly sűrűen fognak körülötted lebegni, mint a' méhek a' kivírtott rózsabokor körül.

Az ő igyekezetek, édes Leánykám, a' lessz, hogy téged minél olcsóbban kapjanak-meg; a' tiéd pedig a' légyen, hogy magadat minél drágábban adhassd-el. Ebben szíved talám legnagyobb akadályodra lessz. Jaj néked, ha egy olly tárgyért fog érzeni kezdeni, mellynél csak szemeid lelik-fel azt, a' mit kerestek; vagy hamarább lágyúl-el mint kellené. Egy szép Személynek ezer portékája van, a' mit bízvást, és könnyen elajándékozhat: de szívének mindenkor hatalmában kell maradni. Míg ez a' Palládionod bírtokodban lessz, addig ne félj hogy meggyőzettel. Igyekezél rajta, hogy mindenik tisztelődet nyájias illendőséggel fogadhassad: de egyikét se szerencsétlessd. Azokat a' kegyelmeiket, a' mellyeket károd nélkül osztogathatsz-el, szeldeld minél apróbb falatocskákra. Egy tekintet már nagy kegyelem légyen; 's a' hidegség és kisztetés közt lévő nagy hízakot, valamint azt, a' melly a' kisztetés és ellágyulás között vagyon, hintsd-bé, ha lehet – száz más kedvezéssel, melly az egyiktől grádicsonként távozik, a' másikhöz pedig grádicsonként közelít. De vigyázz, hogy titkos igyekezetedet ezen játék mellett el ne árúld; az annyi vólna, mintha őket előre figyelmetessé tennéd, hogy magokra

vígyázzanak; mert megakarod csálni. Ellenben arra is vígyázz, hogy hideg magad' visellete olly gondolatra ne ragadja tisztelőidet, hogy szíved semmi által sem érdekeltethetik. Azoknak, a' kik szíved elnyerésére nem egészen érdemetlenek, hagyj¹⁸ reményt: de a' mellett minden mozdulásaidat úgy intézzd, hogy mindég hatalmadban¹⁹ álljon, azt szerencsétetni, a' ki magát, és boldogságát kellemeidnek megadni eléggé gyenge, és szerelmes; ide értvén, hogy minden környülállásoknak igen gondos mérséklése után, Szeretőd, és az ő állapotja megérdemelje azon áldozatot, mellyet te őnékie személyednek, és szabadságodnak általadásával téssesz. Eggy illyennel, midőn azon sebei, mellyeket rajta szemeid ejtettek, érni kezdenek, gondos vígyázással már éreztetheted, hogy ellágyúlhatsz.

Másként azt mondád az elébb hogy nem tudsz ellágyúlni.

Elpirúlt. – Azt gondoltam; felele hebegve.

Én nem, felele az Icétász fia, szerelmes pajkossággal tekintvén szemei közzé.

Ezen pillantásban térde véletlenül a' lyányka térdéhez ért.

Érzette, hogy az reszket. –

Nem akarod é tovább folytatni beszédedet? kérdé a' leány.

Elébb tudnom kell, ha tudsz é ellágyúlni?

'S hát ha tudnék?

Ugy azt kell tudnom, mennyire lágyúlhatsz-el?

Köpenyege, midőn a' leány azt öszvevonta, térdein felülről széljel tágúlt. – Édes háborodás reszketett tündöklő szemeiben. – Az Icétász fia akkor huszonöt esztendőös vala. Kérdezősködéseinek ekkor el kellett vala némúlni. – Nem volt é oka rá?

XIX.

– O Glycérion, miért nem vagyok én Ura egyy Világnak, – vagy, ámbár igen nagy a' hízak a' kettő közt, miért nem vagyok csak egyy kis major' Ura, hol ketten elférhetnénk; – mellynek egy kis kertje, 's táplálásunkra egynehány darab szántóföldjei vólnának; 's békerítő cseréje, hogy boldogságunkat az irígység szemei elől elfogná! –

XX.

RAVASZ, erőtelen portéka, édes Barátim, az ember' szíve: 's a' mellett hogy gyenge, hogy igen könnyen tévedésre viszen, még forrása minden örömnünknek, 's a' legjobb ösztöneinknek, a' legjobb cselekedeteinknek kútfeje.

Lehetetlen egyebet tennem, kéntelen vagyok azt, a' ki ezt megérteni nem akarja, vagy valósággal nem érti, – szánni, gyűlölni.

¹⁸ hagy

¹⁹ h talmadban

Azonban óhajtom, hogy a' mi Szépeink engednének intésemnek, 's ne higgyék-el magokat elégségesnek gondolt tapasztalásokban olly igen, hogy azt állítani mérészeljék, hogy bizonyos mértékig el nem lágyúlhatnak.

– Eggy lassú szunnyadás félbeszakasztá a' barát' tanításait, és figyelmetes hallgatását a' tanítványnak.

XXI.

BE nehézzé teted magadnak, Antiszthenesznek! igen is erőtelen tanítványa! tanításod' folytatását, túl azon, a' hol azt félbeszakasztád.

Kedves Glycérion! mondám végtére, ámbár igen szeretlek, kéntelen vagyok még is – ha azt akarom, hogy szerelmemnek következése megvetés ne légyen, – tovább folytatni. – Ah! Glycérion, hólnap nem fogjuk látni egymást.

Nem fogjuk látni egymást? 's miért nem?

Mert az én véledlétem jövődébéli bődogságodnak útjában állana.

Micsoda bődogságomnak? – Gondolkozatsz é elválásunkról?

Kéntelen vagyok! – Az én állapotom...

„Gátlására léstek é én a' te szerencsédnek, Diógenesz?”

Nem, édes Glycérionom! a' Szerencsének és nékem nincs egymással közünk. – Én vólnék az, a' ki a' tiédnek hátráltatására lennék.

Ha végezésednek ez az indító oka, úgy kérlek, hallgass-ki! – én nem óhajtok más szerencsét, hanem hogy melletted maradhassak; te érdemes vagy egy olly barátnéra, kinek mellyjénn a' szerencsétlenség', és az emberek' igasságtalanságait elfelejthsed. – Ne tarts attól, hogy terhedre lessz eltartatásom; én fenni, szőni, kötni tudok. – „Kedves teremtés!”

Soká ellenkeztem – de Glycérion nem állott-el végezésétől. Mondjátok-meg már most, ti, a' kiknek a' Természet érzékeny szívet adott, hibáztam é, midőn szemeibenn egy szép lélek'jelenségeit sejdítettem?

Örökös barátságot fogadtunk, 's eltávoztunk Athenéből. A' Világ nem tudott felőlünk semmit, mi pedig a' Világot igen hamar is elfelejtettük. – Három bődög esztendő múlt-el... szemeim miatt félbe kell szakasztanom. –

XXII.

NINCS többé a' nyájas Glycérion! – Véle együtt vesztettem-el mindent, a' mi elveszteni valóm még vólt, Egyedül csak sírhalmát állítom, méltónak magaménak nevezni. Senki sem isméri azt körülöttem. – – – Rózsát ültettem felibe, melly olly tellyesen virít, mint szép kebele virított, 's édesbben sehol sem illatozik. – – Minden esztendőben megkeresem ezt a' szent helyet, a' tavasz hónapjában. Leülök reá, egy rózsát török, – így virágzál egykor! ezt gondolom-el, – 's széljel tépem a' rózsát, 's a' sírt lehullott leve-

leivel szőrom-bé. – Akkor végigfutom ifjúságom' édes álmait, 's sírjára csordúlt könnycseppem nyugtatja-meg a' kedves árnyékot.

XXIII.

HA szívetek szánakozásra nem olvadt, az a' ti hibátok, nem az enyém: de megbocsátom néktek; nem vesztettetek ti el Glycériont – nincs elveszteni való Glycériontok – vagy talám nem is érdemlitek, hogy Glycériontok légyen. Eggy szép mesét tudok; még kicsiny koromban tanúltam a' dajkámtól. Talám örömebb hallgatjátok azt. Szívesen szolgálok véle. – De imhol jó a' Xeniadesz, 's visszakéri írótablácskáját.

XXIV.

TE igen jóféle ember vagy, mondá Xeniadesz, elolvastván a' Glycérion történetét! – Nem nézhetem tovább, hogy a' Világ másnak néz, mint a' mi igazán vagy.

'S miért néz ő engem másnak?

Engedj meg nékem, Édesem; én téged annyira szeretlek, hogy el tudnám hitetni magammal, hogy néked nincs semmi hibád.

'S hogyan, jó Xeniadesz? – Nem ember vagyok é én is? Nem olly könnyen lehet é nékem hibám, és bolondságom mint másoknak.

Te engem nem akarsz megérteni, Diogenesz.

Igen jól értelek; de én azt a' bizonyos tettetést, a' melly familiánkban – a' Deukálion és Pyrrha familiáját értem – annyira uralkodik, teljességgel nem szenvedhetem. Ha a' beszéd általjában erőtlenségről, hibáról, gyarlóságról van, – minden megvallja, hogy némellyek ő benne is találatnak, hogy ő benne azok alkalmas számmal vannak: de nevezd ezeket igaz neveken, olvassd-el előttök az egész laistromot, állj-meg mindenikén 's tudakozzad, megvan é az benne? meglátod, hogy eggyikre sem kapsz embert, ha a' maga vallásával engedd magad kifizeteni. Melly inconsequentia! – Útálom azt teljes szívemből. – Vagynak olly így vagy amúgy ejthető dolgok, mellyekben én a' szokás törvényeitől öröme elálllok. – Azért engem „a' Félrefaragónak” hívnak; a' ki pedig illy csínján nem akar szállani, a' Bolondnak. – Jó; hadd legyek az! Ez tehát a' mogyoró pelyem, a' min gyermeki módra nyargalok. Ártok é véle valakinek? – Az egész Korinthuszt olly esztelenségben, és gonoszságban látom úszni, mellyek azoknak, a' kik azt követik, más becsületes embernek, 's a' Közjónak vagynak kárára. Csendesesen nézik-el; – 's ímé én bennem három-négy kis különösséget nem akarnak megszenvedni, mellyből még a' ganéjttúró bogár lelkének sincs kára.

„De ezt csak te is kéntelen vagy megvallani, hogy a' derék ember még derekabb ember vólna, ha hibái, vagy, ha úgy akarod, mocsikai nem vólnának.

Tegyük-fel Xeniadesz, hogy lehetséges vólna a' nélkül lenni; az lenne a' kérdés, ha ez a' hiba nélkül való tökéletesség nem a' legcsalhatatlanabb ok vólna é arra, hogy közön-

séges útálatba jusson valaki. Jaj lenne annak az embernek, a' ki bölcsebb találna lenni, mintsem hogy a' többi halandókhöz egy vagy más²⁰ erőtelenségben hasonlítson.

Hogyan szenvedhetnék-meg amazok őt? Hogyan engedhetnék-el néki, hogy ő náloknál különbb? Kéntelen a' maga érdemével való szabados élnetést valamelly való-ságos vagy csak képzeltt bolondság által megvásárlani, melly által egyszersmind ezen sublunáris Világ bolondságainak Génuszát engeszteli-meg, 's a' más bolondoknak hatalmat ad az ő kikacagására. – Azonban néked valóban többet adok, mint igasság szerint adnom kellene, jó Xeniadesz, a' midőn azt vallom, hogy az, a' mibenn én másoktól eltávoztam, általjában bolondság, vagy nevetséges makacskodás. Kész vagyok, ha kihallgatsz, néked megmutatni az ellenkezőt. – Beszéld-elő egymás után miben akadnak-fel bennem a' Korinthusziak; 's én egyyk²¹ vádjokat sem hagyom felelet nélkül.

Xeniadesz.

Azt mondják a' többek közt, hogy Diogenesz *kevélységből* különbözik ruhájában, élésében, 's cselekedeteiben másoktól.

Diogenesz.

Mind ezekben ő a' maga esze' sugallását követi; hol marad tehát valami a' „kevélység' különösségének?” – 'S hogy kaptak a' jó Korinthusziak rést bétékinteni szívébe, hogy annak titkos rugóját láthassák? – De ne akadozzunk olly cikkelyenn, a' hol lehetlenség egymást meggyőzni. – Tegyük-fel bár, hogy a' Korinthusziaknak igazságok vagyon: kisül még is, hogy az nem téssen sem többet, sem kevesebbet mint az, hogy az ő kevélységek el nem nézheti, hogy az én kevélységem másféle álórcát viseljen! mint az övék.

De hogy el ne távozzunk a' dologtól, nem jobban tennének é a' ti gazdag Fecsérlőitek tulajdon javokra nézve is, ha, legalább a' mértékletes élnet tekintvén, az én példámat követnék. Hány van közzülök a' ki szakácsának jóízlésű mérge mellett olly egészséges, mint én azon egyyűgyű eledel mellett, mellyet nékem a' Természet jóltevően nyújt? – Kicsoda az az ő egész seregekben, a' ki, ha Kómusznak csak tíz esztendeig áldozott is, vélem erőre 's gyorsaságra nézve magát öszvehasznítani merje? a' próbát akár azon játékon tégye bár, mellyeket Olympia szokott koronázni, akár azokon, mellyekben az asszonyi nem az ítélőbíró.

Ez a' sanyarúann mértékletes élnet; minekutánna hozzá szoktam, nékem többé nem esik nehezen, sőt olly jutalmakat ad, mellyekkel szám' csiklandoztatásának híu gyönyörűsége öszvehasznítani nem is érdemes. Mert a' miólta illy élnet gyakorlok, elmém mindenkor víg; testem könnyebb, gyorsabb, elevebb; elmém derültt; eszem munkás; szívem érzékeny! minden erőm kész parancsolatom' teljesítésére; 's nem függ többé gyomromtól, hogy elmés vagy ostoba, mulatságos vagy únalmas Társ légyek. A' Természet' szépségei nem vesztek el előttem gyönyörködtetőségeket; viszontagságai ellen pedig megedzve vagyok. Meleget és hideget, éhséget és szomjúságot, esőt és szelet tovább állók-ki mint más, akár ki légyen az. Eggy szóval mindenféle bajnak elviselésére alkalmasabb vagyok, 's a' gyönyörűségek édességét annál elevebbenn ér-

²⁰ mas

²¹ egyyk

zem, minél ritkábban élek velek. Vezessétek ide elfajúlt elpuhult, elaszonyosodott, beteges Szybaritáitokat, kiknek egy öszvesodródott rózsa levél is elronthatja fekvéseket, hadd hasonlítsák-öszve vélem magokat. – Egyéb eránt, édes Xeniadeszem, igasságos is az, minden tekintetben, hogy ez másképen ne légyen; a' Szerencse' Kedveltjei igen nagy hízakokkal hagynának hátra bennünket, igen sokbann előznének-meg, hogyha a' Természet magának fenn nem tartotta volna a' dolognak részünkről leendő helyrehozását. – 'S már most, ítéld-el a' dolgot magad, megérdemlik é a' Korinthuszi Orrdörzsölők, hogy az ő kedvéért ezen igasságos jó Anya' szavától elálljak? – Diogenesz hívebb barátja magának, mintsem, hogy azt cselekedje!

Xeniadesz.

Meglehet, Diogenesz, hogy néked, a' dolgot magában tekintvén, igazságod van: de mond-meg, kérlek, mi lenne abból, ha minden ember a' te példád szerint csak azt követné, a' mit néki tulajdon gondolkozása sugall. 'S nem azt akarta é jelteni a' Természet, midőn ezt a' földet a' gyönyörűség' tárgyaival béhintette, 's az embernek ezer mesterségek feltalálására alkalmas elmességet adott, a' mellyekkel egyedül életének szépítését tárgyozza; – nem azt akarta é jelteni, hogy az ő akarhatja, nem az, hogy *éljünk*, hanem: hogy *a' legkedvesebb módra éljünk*.

Diogenesz.

Azon képzelés ellen, mellyel önmagunknak szoktunk hízelkedni, hogy e' Világon minden a' mi kedvünkért teremtetett, talám sokat is lehetne mondanom. Ez a' következtetés: „valamivel bizonyos célra élhetek, és így az azon célra teremtetett,” nyilvánágosan hibás következtetés²²; mert például, egy kantát én vizellő edénynek is fordíthatok, pedig az asztra volt készítve. 'S még az a' kérdés is fennmarad, hogy némelly dolgokkal, ugyanaz által, hogy velek nem élünk, nem élünk é vissza? – A' kérdést példák' előhordásával lehetne leginkább elintézni; de most arra nem ereszkedhetünk. Nincs is reájok szükségem ellenvetésed' megcáfolására. Tégyük-fel, hogy a' Természet minden munkáit, a' Mesterség' találmányaival, mellyet bizonyos értelemben a' Természet' leányának nevezhetek, a' mi vélekelésünkre 's gyönyörűségünkre rendelte: úgy ezen tekintetben őt' egy gazdag emberhez hasonlíthatjuk, a' ki nagy vendégséget indít, és arra Vendégeket minden Tartományból, Nemzetségből és Nyelvből, minden Rendekből, Nemből és alkotásúakból hívogatott. Természet szerint jól cselekedte, hogy olly sok, és olly különböző Vendégeknek olly „sokféle” étket, és azt „igen bőven” készítetett: de tedd-fel, hogy ezen Vendégek közt van egy ollyatén goromba, a' ki, meg nem elégedvén azzal, a' mi elébe tétetett, a' távolabb lévő tálakat is felfalná, 's meg nem gondolván, hogy azokat nem ő magáért rakták-fel, hogy néki csak egy gyomra van, hogy némelly étel csak a' betegeseknek tétetett az asztra, mindent megenne, 's addig tömné hasát, míg azt emésztetlenül kéntelen volna kiadni, szólj, Xeniadesz, mit tartanál felőle? 's mit gondolsz, miképen nézne rá a' Vendéglő-gazda?

²² követhetetés

Xeniadesz.

Az maga tolja-elő magát.

Diogenesz.

A' belőle folyó tanúság nem kevesebbé. – A' ti Gazdagaitok, a' kik asztalokat minden elementumokból, minden hordott étkekkel rakják-meg, az a' Vendég, a' ki a' Természet Vendégségét, annyiban legalább a' mennyire reá mehet, megemészteni akarja. Elégedjék-meg minden azzal, a' mit maga körül lát, 's ne egyék többet annál, a' mivel éhségét elcsendesítheti, úgy mindnyájan jóllakva kelünk-fel a' Természet' asztalától; egészségesek maradunk; senki sem fog a' csömör ellen panaszkodhatni; sem bőföggésével nem lesz Vendégtársainak alkalmatlanságára. – Imé ezt lehetne várni; ha minden az én gondolkozásomat követné. – De ne tarts semmitől, Xeniadesz! Soha sem kapok én annyi Tanítványt, hogy mostani rendtartásának elváltozásától félhessen a' Világ. 'S ha azt a' lehetetlen történetet lehetségesnek képzeljük is, hogy az én példám eléggé hathatós volna egy egész Nemzetet Zysztémám' elfogadására bírni, – gondolod é, hogy ez által valamit veszítsen? – Énnékem nagy... De, halld csak! mi az? Nem hallod é azt a' sikóltást a' víz felől? – Másszor szólok véled Reszpublikám eránt, Xeniadesz, – most szaladok, hogy lássam mi történt.

XXV.

EGGY felfordultt kis ladik volt, a' mit láttam. A' benneülők kihullottak 's úsztak; de egynek úgy elfogyott vala minden ereje, hogy a' parthoz nem közelíthetett. Egyszerre a' fővenyen volt köpönyegem, – béugrottam a' vízbe – illik, nem illik! – a' dolog emberi életnek megmentése körül forgott. – „Tehát aszszony vala” – Nem tehetek róla, hogy férfi nem volt; – azonban mondhatom, hogy az akkor úgy sem jutott eszembe, mint az nem, hogy a' Hóldbann emberek laknak. – Felvettem a' hátamra, 's úgy úsztam a' part felé. A' fővenyen letenni, 's azzal ott hagyni, nem lett volna szép. A' legközelebb való gyepre vittem tehát. Azt egynehány bokor vette-körül. Elképzelhetitek, hogy ennyi idő alatt szemembe tűnhetett, hogy az asszony szép asszony volt. – Kevesebb érdekelt é azólta szerencsétlensége benneteket, hogy felőle ezt tudjátok? – Úgy jártam, mint ti! – Azonban még is mezítelenül állottam előtte. Az a' gondoskodás, mellyel ezt a' szép asszonyt ismét magához hozni igyekeztem, egészen elfoglalt; annyira, hogy mind addig, míg az asszony felnyitotta szemeit, eszembe sem jutottam magamnak. – Sokat feltennék rá, hogy igen sokat nem látott, olly hirtelen húnnya-bé szemét. – Megütközése, és az a' sikóltás, melly megütközését nyomban követte, gondolkozóra hozott, 's akkor vevém észre, hogy köpönyeg nélkül állottam. – Szépítés nélkül beszéllem-el előttetek az esetet, minden környűállásaival. – Nyúgodj itt a' napfényen, mondám néki, 's szárazkodj; én köpönyegemért szaladok; mert még látnom kell szemeidet, 's hallani akarom miben lehetek szolgálatodra. – Elfutottam. Tíz percentés alatt megtaláltam köpönyegemet. Visszatértem hozzá. Ő azalatt felső ruháját kiterítette a' napra, 's a' bokrok megett készült levetni a' többit is. Egy redős bokor miatt nem látott-meg, noha szemérmes rettegéssel tekintgetett mindenfelé ha közelíték é vissza? – Meg nem mozdúlva állottam veszteg, 's – néztem őt. Nem mondok róla egyebet, hanem csak azt,

hogy száz legény között kilencvenkilencnek meg²³ egynek javasoltam volna, hogy nézzen másuvá, vagy épen távozzék-el. De egy ötven esztendő ember, a' ki húsz esztendő ólta salátával, babbal, és vízzel él, minden státuát bátran nézhet, akár a' Fidiász kezéből jött légyen az, akár a' Természetéből. Idő múlva megszáradt köntöse. Bévonta magát abba, ledőlt a' Nap' fényén, melly már hanyatlani kezdett, 's úgy lát-szott körültekintgetni mintha azt tudakozná, hová lettem olly sok időre? – Ekkor tehát előjöttem; elpírult, lesütötte szemeit, 's tébolyogva tekintgetett széljel. Szép Idegen, mondtam – – képe ekkor felderülni látszott, de pirulása jobban nevedett – azért jö-vők, hogy érthessem miben lehetek szolgálataodra. Egy ideig nem felelt. Nem sajnálnád é fáradságodat, megtekinteni, úgymond, mi lett egy vén asszonyból, a' ki vélem volt a' ladikbann. Az a' dajkám; reményem kiszabadult. – Sietve mentem a' parthoz. – Mindent kifogtak; csak a' dajkáról nem tudtam venni tudósítást. A' szép asszonyka sírt, midőn a' hírt meghoztam; maga is a' parthoz szaladt, kérte a' Hajósokat, hogy dajkáját szerezzék-elő, jutalmat ígért, 's – talám még mostanáig is sírna, ha egy ládát nem lát-tak volna-meg szemei, tőle nem igen messzére. Az ő ládája volt, megrakva ruhákkal, 's drága köveivel. Szerencsére kár nélkül vetette-ki a' víz. Örömsúgár derítette-fel egy-szerre ábrázatját. – Azt higyjétek-el, az ábrázat gyönyörű ábrázat volt. – A' dajkát se-hol sem lehetett feltalálni; a' nap pedig leszállott. Megenyhülve bánatjában, hogy leg-alább ládájához juthatott, egy barátnéjának nevét nevezte-meg, 's kért, vezessem hoz-zá. Egy Hajós hátára vette a' ládát, 's kalaúznunk lett. Oda értünk. A' szép asszony megköszönte fáradságomat; én pedig – jó éjszakát kívántam néki. – Ekkor látszatott legelőször figyelemmel 's valamely különös álmétkodással tekinteni rám. – Aludgy csendesén, szép Idegen, mondtam; 's eljöttem tőle.

 XXVI.

MOST tehát tudakozok minden becsületes embert, Görögöt és Barbarust, istirát és kappant, – mi Isten csudája lehet botránkozató ebbenn az egész történetbenn? – Én valósággal által nem tudom látni. Ezen környüállások mellett nem látom, én, a' szép Asszony, 's mi ketten együvé foglaltatván, mit tehattunk volna egyebet, mint a' mit elbeszéltem.

Azonban halljátok csak mi történt. Más nap az egész Korinthusz megtölt vele. Három nap múlt-el, míg egyéb senkinek sem forgott száján, hanem csak Diogenesz – és – a' szép Idegen. Elbeszélték egymásnak a' történetet, 's mindenik változtatott rajta valamit, vagy valamely tudva nem lévő környüállás helyett más maga koholásabelit adott hozzá. Nem csak, hanem még versekbe is foglalta valaki, 's már tegnap éjjel az útszán hallám éneketetni. – De még itt nincs vége a' dolognak. Ítélet alá vették azt; vizsgálatra vonták, mit cselekedett, mit nem cselekedett Diogenesz és a' szép asszony? micsoda titkos indító okokból cselekedték azt, a' mit cselekedtek? mi volt benne

²³ még

céljok? mit tehettek volna ez 's ez környűllások mellett tenniük? 's a' t. Pro et contra beszéltek felőle, 's az ítélet megegyező voksokkal abban határozatott-meg: hogy Diogenesz ezen egész történetben sem úgy nem bánt mint okos ember, sem úgy nem mint tiszta erkölcsű embernek bánni kellett volna.

„Egy öreg Űri-Asszonyág” azt vette rossz neven, hogy köpenyegét olly későn kereste-elő. Ha a' leglágabb nevezettel akarjuk is cselekedetét nevezni, monda, micso-da „gondatlanság” vólt az! – Lehetséges é olly annyira elfelejtkezni az illendőségről? Le kellett²⁴ volna néki az aszszonyt, míg még magához nem tért, a' parton tenni, 's úgy osztán tovább vihette volna a' gyepes hantra.

Az Asszony igen is lágyan bán véle, monda egy *Második*. Hát nem tudja é, hogy néha szándékkal is el lehet valamit felejteni? – és, hogy ekkor az ő célja azt kívánta, hogy a' legszükségesebből elébb ne emlékezzék, mint mikor már késő lessz.

Az Eleúzisi Istenekre esküszöm, monda egy *Harmadik*, hogy ha én lettem volna az Idegen, előttem többet meg nem mert volna jelenni! –

Talám olly tartománybéli aszszony lehetett az, monda egy *Negyedik*, a' hol még természeti módon él minden! –

Vagy talám Faunusznak nézte őt a' Szép – monda az *Ötödik*, a' ki, úgy tetszett, tíz Faunusztól sem ijedt volna meg.

Nem tudom miért találgatnak ennyit Asszonyságtok, monda a' *Hatodik*. Nékem úgy tetszik, a' dolog világos. Hát ha az Idegen az ollyastól nem idegenkedik? Igen olly formán van az egész történet, hogy ez az asszony azok közzül való, a' kik nem igen akadnak-fel rajta, akár a' maga rendi szerint menjen elikbe valaki, akár nem.

Így ítélték a' Korinthuszi Asszonyságok az első és második karból, kivéven a' Pappaszszonyokat, kik épen nem ítélték, hanem csak a' dolog folyamatja eránt tudakozódtak, 's hallván, hogy Diogenesz, midőn az asszony felvetette szemeit, köpenyeg nélkül vólt, elpírúltak, szemeket eltakarták, 's tovább hallani semmit sem akartak.

A'Férjfiak között a' dolgot más nézőpontból²⁵ vették-fel.

Miért iparkodott ő csak a' szép asszony' kíségetésén? miért hagyta a' szegény öreg dajkát oda veszni, holott a' dajkának, a' mint a' következés mutatja, az ő szolgálatjára szint olly szüksége lehetett? –

Ez a' kérdés annyival nyomósabb,²⁶ monda egy *Második*, minthogy gondolni lehet, hogy a' szép asszony az ő segedelme nélkül is eljutott volna a' parthoz.

Az Űrak szorossan veszik a' dolgot, monda a' *Harmadik*, mintha nem volna természet szerint való, hogy az ember inkább akarjon egy fiatal szép asszony körül fáradozni, mint a' megöregedett dajka körül. He, he, he! – Ez az ember édesdeden nevetett elmés mondásán. – He, he, he!

Kivált hogy, monda a' *Negyedik* szárkázmusi tekintéssel; nem mindenkor kap az ember illy ártatlan színt, egy szép asszonnyal in puris naturalibus menni a' redős bokrok megé.

Én hitelesen tudósítottam, monda az *Ötödik*, a' ki kevéssel ezelőtt leve Tanácsossá, hogy ők ott két óránál tovább vóltak egygyütt; 's tanúkat lehetne előállítani, kik köpe-

²⁴ Lekellett

²⁵ néző pontból

²⁶ nyomósabb

nyegét a' parton, az asszony ruháit pedig a' napfényre vetve, egy száraz ágon, látták fityegni.

Én rosszat vélni nem akarok, mondá egy „Papja Jupiternek” egy negyven esztendőös tokás, kövér ember, mellynek szegzett állkapcával²⁷; de olyanoknak vévén az embereket, mint a' micsodások, nem hallom örömet, ha cselekedeteket nagylelkűségnek nevezik, midőn a' dologbann *asszony* kivált *fiatal*, és *szép asszony* fordul-elő. Nagyon szembetűnő, mi okból forgolódnak olly nagy készséggel körülöttek Segítőik. Ha nyomosan kell a' dologhoz szólni, tudni szeretném, miért kell egy *szép asszonymnak*, annyibann a' mennyiben *szép asszony*, szeretetre méltóbbnak lenni *dajkájánál*? Nem épen úgy emberi teremtés é a' *dajka* is, mint az *asszonya*? Nem egyformák é mind ez, mind amaz eránt kötelességeink? Nem hasonló szüksége vagyon é a' jelenvaló történetben a' segítsére egyvikének, mint másikának? Nem a' kegyesség, 's a' fedhetetlen erkölcs é az, a' mi az emberek' érdemét meghatározza? 's miért nem lehetne a' *dajka* szint olly kegyes 's fedhetetlen erkölcsű, mint ifjú *szép asszonya*? – Ha igazat akarunk mondani, kéntelenek vagyunk az ellenkező állítást tartani igaznak.

A' tiszta erkölcsű ember, ha esze vagyon, – pedig eszének kell lennie, mert különben szíve minden szempillantásban ki lesz téve a' megbukásnak – ezen esetbenn annyival inkább hajlott volna a' vén *dajka* megszabadítására, mennél tisztábbak lettek volna e' mellett indító okai, 's mennél épületesebb lett volna péld'adása, 's mennél kevesebb oka lett volna e' mellett mind a' *dajka* erkölcsse, mind az önnön magáé miatt reszketni. –

Bocsásd-meg Isteneknek, és embereknek Atyja! – de lehetetlen túrnöm, hogy a' te Papod, illy tiszteletes képpel, továbbá is hallgattassa kérkedékeny oktalanságát. – Légyen igaz, a' mit mondasz, Jupiternek Papja! légyen igaz! nem lehet okát adni miért légyen szeretetre méltóbb egy „*fiatal szép asszony*” mint a' vén, rút *dajkája*; – ó ez épen nem méltó a' szeretetre! – A' vén *dajka* tisztasága az a' nagy kincs, a' mellyet féltetni kell! – Ezt kellett volna megmenteni! Hadd füljanak a' habokba a' *szép asszonyok*! mi kár van benne? Az erkölcs' fedhetlensége még nyerni fog általa! a' késértetek megkevesednek, 's minő példákat adhatnánk, ha az egész Világ csak „*vén dajkákból*” állana! – Diogenesz sem úgy nem bánt mint okos emberhez, sem úgy nem, mint tiszta szívűhöz illett vala; mindent oda engedek, Papja Jupiternek, akár mit kívánsz, – mindent! csak hallgass.

XXVII.

NEM kérkedékenységből mondom, de csakugyan igaz, hogy az épen ezelőtt álló cikkely egyvike a' legoktatóbb írásoknak; 's e' szerint tanácslom tiszta szívemből, hogy a' legnagyobb figyelmetességgel olvassátok-meg azt többször egyszerűen.

Egy csak középszerű elmésséggel bíró ember is könnyen meg fogja belőle tanulni a' legszükségesebb Mesterségek' theoríáját; például, a' *szép* móddal ejthető rágalmazást, – a' történeteknek elváltoztatását, úgy hogy azokban csak az „*időt és a' környülállásokat*” kellekik egykevéssé helyekből kimozdítani; – a' legártatlanabb eseteket

²⁷ állcapcával

kevés munkával botránkoztatókká tenni; – az individuális hazugságokat közönséges igazságokkal támogatni. – Mind ezek ollyas mesterségek, mellyeknek a' közönséges életre igen széles elhatások vagyon; és a' mellyek ollyanok, hogy azokat, a' kik benne a' gyakorlást messzére vitték, szint olly titokban tartják, mint némelly Orvosok szokták árkanumjaikat, mert az abból háramló hasznót magoknak kívánják tartani. – Ujjobbann intelk, olvassátok-el azt egynehányszor! belőle sokat tanulhattok.

XXVIII.

MEGVALLOM előttd, Xeniadesz, nem állhattam-meg, hogy bosszúmat ne töltsen azon vastag asszonyon, a' ki engem egy Faunnal hasonlított-öszve. Isméred Lyzisztratát, a' gyámoltalan Fókász feleségét! – Valamellyik nap, a' déli nyugvás táján, hozzá vetődtem. A' meleg nagy volt. Kertjének múlató házában találtam őt'. Nyugvószékén nyúlt-végig. Egy fiatal rab, a' ki alig lépett még legény kora' esztendejébe, és a' ki egy Festőnek a' Bakchusz képeré a' legszebb ideát adhatta volna, egy nagy szellőztetővel térdelt előtte, 's félre vonta magát, midőn hozzá béléptem. Azt mondám, hogy egy Barátném' becsületének helyreállítása végett jelentem-meg nála, úgymint a' ki, maga sem tudja miként, és mi által néki kedvetlenségébe jutott.

Nem akarta megérteni, mire céloztam. Segítségére lettem gyenge emlékezetének, 's jelenttem, hogy a' megnevezett asszony nem isméri magát méltónak olly kéméletlen ítéletre, a' millyet nem régiben személyje felett egy Társaság tartott. Valóban óhajtanám tudni, ezt vettem mellé, miként viselte volna magát, Lyzisztrata, ha azon esetben lett volna?

„Nem az én hibám, felele, hogy az illendőség' törvényjei olly szorossak.”

Azon illendőség felől szólasz é, mondám, melly a' vélekedéseknek 's cselekedeteknek belső szépségéből származik, vagy arról a' képzeltt illendőségről, melly az emberek' vélekedésétől függ? –

„Nem értek a' ti distinctiótokhoz, felele az asszony. Kiki tudja mit kellessék érteni az illendőség alatt; 's azt tartom, hogy mindenek megeggyeznek az eránt, hogy van ollyatén törvény, mellyet általhágni nem lehet a' nélkül, hogy a' Világnak alkalmatosság adattassék a' megítélésre.

Te kétség kívül arra célozol, hogy én köpenyeg nélkül valék, midőn az asszony felvetette szemeit. Megvallom, az nem eggyezett-meg az említett törvénnyel: de a' környűllások ki fognak menteni, és én valóban rosszat nem is gondoltam.

„Nem arról van a' szó, mit gondoltál, hanem mit cselekedté; monda nevetve”

Én magamért, szép Lyzisztrata, mondám, ha egy olly kellemes Személlyel lennék azokbann a' környűllásokban,²⁸ mint a' millyet magam előtt látok, nem felelek.

„Nem látom-által, miért akarsz engem is belé vonni játékosba, felele elpirosodván, 's kendéjét olly szerencsétlenül igazítván-meg, hogy az a' baj, a' mellyet ez által helyre akara hozni, még nagyobbodott.

²⁸ környűlláksokban

De szólj egyenesen, szép Lyzisztrata, nem nézted volna é el ezt a' kicsinységet egy oly embernek, a' ki életedet megmentette? Magában nézvén ez csakugyan a' legártatlanabb történet volt.

„Nem éppenn annyira ártatlan, mint gondolod.”

Miért nem? Igen alacsonyan kellene nékem az asszonyi szívről gondolkoznom, ha el tudnám hitetni magammal, hogy egy illetén történet, melly mind az egy, mind a' más félnek szándéka 's igyekezete nélkül esett, elégséges volna őket kiforgatni sarkokból.

„Ki is szól arról? Nem akarom hogy magatokat oly veszedelmeseknek állítsátok; de hová lenne az a' becsület, mellyel nekünk tartoztok, ha mi az illetén mérészséget, akármelly ártatlanul esett légyen is az, oly könnyen néznénk-el, mint a' te Idegened?”

Talám ő Diogeneszt egy Faunnak gondolta, szép Lyzisztrata.

Második ízben pirúlt-el. – Te pajkos vagy, Diogenesz, monda, killyebb fordúlván felém, 's észre nem vévén, hogy ez a' mozdulása bal lábának befedezését oly bontakozásba hozta, melly egész fekvésének annál több *festői* szépséget adott ugyan; de a' melly, azon vélekedés szerint, mellyet az ember egy tiszta erkölcsű asszonyról tartani szokott, nem eshetik szándékkal.

Valóban, szép Lyzisztrata, egy Faunnak sok szabad, a' mi másnak el nem nézettetnék. – Szemeimnek szegzett intézete figyelmetessé tehette volna az asszonyt, ha nem lett volna annyira öszvezarva. – Például, nem javaslanám azt néked, szép Lyzisztrata, így folytatam beszédemet, hogy akarva fordúl erre a' végignyúlásra, ha attól csak valamennyire is tarthatnál, hogy egy Faun²⁹ talál meglepni. –

Ki hitte volna, felele, tettetett öszvezarodással szíván-bé magát, hogy a' Filozofusok nem vakok az illetén kicsinységekre. Azt még is reménylem, hogy nem fogsz arra a' vélekedésre vetemedni, mintha a' te bölcseségednek kívántam volna vetni tört.

Mit gondoltál magadban, azt én nem tudom; de azt tudom mit cselekednék, ha te nékem a' Faun mérészségét elkövetni meg-engednéd.

Az asszony engemet bizonyos elálmétkodással nézett, mellyben nem leheté semmi *elrettentőt* látni. – Tekintete azt mutatta, hogy tudni kívánja, ha valóban érzem é azt, a' mit mondtam?

Ki lévén mindennek szabva a' határ, nem méltó-é, mondám továbbat, hogy a' Virtus is ismerje³⁰ azt? – Hevesebbenn érzem ennek igazságát, szép Lyzisztrata, mintsem hogy ne kívánjam, hogy arról tégedet meggyőzhesselek. –

A' midőn ezt mondtam, szint oly kevés figyelemmel voltam köpenyegemre, mint az asszony volt kevésse azelőtt tunikájára. Szemei félig valának béhúnyva, 's emlői, mellyeken huszonnégy pár Szerelem Istenkéek eljárhatták volna táncokat, oly nagyonn emelkedtek, hogy magam is kevésbe múlt, hogy ki nem hányattattam sarkamból.

Szép Lyzisztrata, így kiálték-fel, oly mozdulással közelgetvén felé, mintha meg nem tartóztathatnám magamat általölelésétől; – miért nem önthetek én tebeléd szelídebb gondolkozást? Az a' komor tisztaság, mellynek követőjének lenni vallod magadat – tisztelem azt! – kéntelen vagyok azt tisztelni! – de, ó mennyire szeretnék én tégedet, ha annak az ártatlan Idegennek elnézhetnéd azt a' kis hibát, mellyel téged annyira

²⁹ Taun

³⁰ ismerjen

megbotránkoztata! Hát ha azt reménylhetném, hogy te magad is el tudsz egy kedves erőtelenséget követni. –

Én téged valósággal nem értelek; felele; de – kedvemet teljesítenéd, ha magamban hagynál. –

Lehet é illy kegyetlen gondolatod, kérdém, meg-fogván jobbját, 's nyúgvó ágyának szélére ülven.

Olly vígyázatlanul vonta vissza kezét, hogy az én kezem, utánna nyúlván az ővének, mellyje egy részére esett. – „Én nem hagyok magammal játszani, monda.

Épenn ez az, a' mi miatt kétségbe esem, felelék. Megbonlondúlok belé ha elgondolom, hogy néki rugtattam e' veszedelemnek; holott, erkölcsöd tisztaságát ismervén, előre láthattam, hogy nincs mit reménylenem.

Csaknem megpattant mérgében; de nem tudta miként fakadjon-ki.

Láthatod, szép Lyzisztrata, mennyi híjjom vagyon még arra hogy Faunusz légyek, ha annak lenni látszom is. De valld-meg, nem olly könnyen csalattathattál volna é meg, mint az Idegen.

Haragja könnyekre olvadt-fel.

Láttam, hogy gyengülni kezdék. Felköltem, mert valóbann egy percentésnyüig sem felelhettem tovább magamról.

Azon szempillantásban bélépe a' Rab, 's Asszonyának valamit sügött fülébe. – Nem érthettem egyebet a' Diophantusz nevénel, – a' ki meg nem tudta fogni, miért volna szeretetre méltóbb egy szép asszony a' dajkájánál. A' fickó sietett a' néki adott parancsolattal, – mellyből én egy szót sem értettem. Nem vala szükségem egyéb búcsúztatóra. Reménylem, mondám, szép Lyzisztrata, hogy tégedet felőlem, és Idegenem felől egyébféle vélekedésben hagylak-el. A' tisztelendő Diophantusz épen jókor jó, azt a' mit elkezdtem, munkába venni, 's nem tartóztatlak továbbá. Maradj jó egészségben, szép Megkérlelhetetlen! 's ezzel útnak indúltam, a' nélkül hogy ő egy tekintetre vagy feleletre méltóztatott volna.

Meg nem tudom fogni, monda Xeniasz, mint lehets annyira Ura magadnak, hogy olly bosszút állj, melly néked csak nem annyiba került, mint Lyzisztratának.

El nem képzelheted, Xeniasz, mennyire bosszankodom az ilyen álkegyesekre! – szintén úgy, valamint az ártatlanságot, 's az igaz erkölcsöt valóban tisztetem.

Hogy azt a' megvetést, a' mellyet érdemel, véle egész mértékben éreztethessem, mindenek elkövetésére kész voltam; noha az is igaz, hogy egy vagy két ízbenn olly forma ellágyulás szállott-meg, melly megbocsáthatatlan magam' elfelejtésére ragadtott volna.

XXIX.

A'KI maga egy ezt, vagy valami hozzá hasonlót nem próbált, nem tudja megfogni, melly különbség van a' révhez menni mivel ott dolga vagyon; vagy ha bár is, dolga nincs; – és a' révhez vágattatni, hogy tíz esztendőig láncoltassék az evezőpad mellé.

Én magam sem érzettem soha elevenebben az illy különbséget mint a' minap, midőn sétálván, abba az erdőbe tévelyedtem, melly a' Neptún Temploma körül a' víz' szélét befogja, és, a' mint tudjátok, a' Néreiszeknek szenteltetett.

Semmit sem vártam kevesebbé mint azt, hogy ezen magánosságban egy régi Ismerősömré akadjak; 's ímé egy harmincöt esztendő's forma embert láték, rongyosan, fésületlen, szárazon, sáppadtan, béesett szemekkel, egy szóval a' nyomorúságnak minden ismértető jeleivel, egy fa alatt eldülve. Egy marék répából 's vízbeázott kenyérből akarta vacsoráját tartani. Úgy tetszett mintha valaha ismértem volna, 's közelébb jövőn felé nem kevés álmélkodással láttam, hogy az Bakchidesz, kinek kevés-szel azelőtt, hogy Athenét elhagytam³¹ az atyja, egy uzsorás, nyólcszáz Athenei talentot hagyott.

Hogy találom én itt a' bódlog Bakchideszt? még pedig magánosan, és illy frugális vacsora mellett?

„Bódlog é? ó Istenek! kiálta sóhajtva. Elmúltak azok az idők, jó Diogenesz; mert megcsalathozható szemeim tégedet annak néznek.”

Akarnám, hogy azok soha se csaltak légyen meg inkább.

„Óhajtva jössz; mert épenn indulóban valék tégedet felkeresni. Elhagytam Athénét 's a' te Oskoládba kívánkozom.”

Úgy haszontalan utat tevél; nékem nincs Oskolám.

„Tehát én leszek első Tanítványod. Tőled akarom eltanúlni mint ejted úgy a' dolgot, hogy ezen szegénységben, mellyben már sok esztendő'k ólta vagy, bódlog lehetsz.

'S mire akarod fordítani ezt a' Tudományt?

„Mire? – Azt tartom, kérdéssre csak egy reám vetett tekintet is megfelelhet.”

Hogy veled valamelly változás történt, azt sejdíthetem. –

„Ó egy igen is nagy változás! Te engemet még akkor ismértél, midőn palotáim, fa-luim, bányáim, fabrikáim, hajóim, egy szóval annyim vala, hogy pólgartársainknak legnagyobb részek irigykedve nézhetett rám. –

Kétség kívül státuáid, festéseid, persiai szőnyegeid, arany kantáid, szép rabjaid, táncosnéid, 's Játszóid is valának.

„Vóltak bizony, esküszöm Jupiterrel! 's többek, és jobbak mint akárkinek³² másnak az Athéneiek közzül.

Sajnálom. –

„Nincs egyebet mit sajnálnod, hanem hogy már nincsenek.”

Sajnálom mint azt hogy vóltak, mind azt hogy már nincsenek. – De micsoda szerencsétlenség által?

„Megvallom az igazat, Diogenesz, nincs is egyéb vígasztalásom benne, hanem az, hogy vélek, míg tartottak, élni tudtam. Nem valamelly reménytelen szerencsétlenség, – hanem a' pompa, bujálkodás, inneplések, vendégeskedés, leányok emésztették-meg azt. Tíz egész esztendőt – oh, hogy gondolkozhatnám kétségbeesés nélkül rólok! – tíz egész esztendőt töltöttem fel nem háborítva a' Kómusz, Bakchusz és Ámor társaságában a' mosolygó Vénusszal, és az öröm' Isteneivel!

'S ezek a' nyájas Istenek tíz esztendő alatt nem csináltak egyebet, hanem hogy nyólcszáz talentumodat segítettek megemészteni?

³¹ elhagytam-

³² akarkinek

„S ha még egyszer annyim lett volna is, még is fel tudtam³³ volna azt cserélni az örömmel, és gyönyörűséggel. – Megismérem, gondatlan ember valék; nem néztem-ki soha is a' jövődre.

Hát most midőn kéntelen vagy rá nézni, mihez fogsz? –

„Nem tudok semmihez is, Diogenesz;”

Annyi vesztegetéssel, annyi inneptartással lehetetlen hogy Barátokat ne szerzettél volna.

„Szerzettem eleget: – de miólta új innepeket nem adhatok, senki sem ismér.”

Azt te az Akadémiában – vagy mivel ősz szakállak körül nem igen örömet forgottál, hús elszegényedett Bóldogoktól megtanúlhattad volna, kik bizonyosan megjelentek körülötted, 's nem kellett volna vágni önnön tapasztalásra. – De nem akarom azon szemrehányásokat, mellyeket kétség kívül most magad is tészesz magadnak, az enyémeikkel halmozni. Az már most a' kérdés mihez nyúlunk? Úgy é szeretnéd, ha valamely jóltévő Istenség elenyészett jövedelmedet visszatérítené.

„Minő kérdés! – Szerencsétlenségemre nem ismérek olly jóltévő Istenséget.”

Csalatkozol, Bakchidesz. – a' Szorgalom ez a' jóltévő szánakozó Istenség. A' Munkásság és Mértékletesség olly kimeríthetetlen aranybányák, mellyekből a' földnek legnyomorultabb gyermeke is annyit áshat, a' mennyit akar.

„Úgy de én nem akarok ásni, jó Diogenesz: 's ha akarnék sem áshatok. A' munkának minden nemét tanulni kellett, én pedig – semmit sem tanultam.

Azt megengedem, hogy egy Mesterséget sem tanúltál, melly téged eltarthasson; de eszed csak van, szóllani csak tudsz; – végy szolgálatot a' Házánál; – igyekezz megnyerni az Athéneiek' bizodalját.

„Élesen múlatod magadat vélem, Diogenesz! Miként vehetném én arra az Athénieket, hogy bátorságokat, javokat, köztárokot egy olly ember kezére bízzák, ki a' maga össi birtokát sem tudta meg-tartani?

Az nehéz lessz, az tagadhatatlan!

„Ezen felül, arra hogy hivatalba léphessek, nem keveset kell tudni.”

Ha az erszény üres,³⁴ az igaz, tudni kell! Birtok nélkül az egyenes úton nincs más mód, nagyra lépni, hanem a' valóságos³⁵ érdem. – Tegyük-le hát erről. – Légy Katonává! –

„Közkatonává? – Inkább el-adom magamat valami Hajósnak. – *Tisztte?* – hogy azt elérjem pénz kell, pártfogás, vagy érdem.” –

Ha egyik sem tetszik ezek közzül, nyúljunk más módhoz! – Nem a' legbecsületesebbek azok, az igaz: de a' hol olly kevés választás marad fenn – például, a' gazdag asszonyok, kik már arra a' korra jutottak, mellyben vagy le kell mondaniok örökösenn az arany Vénusz munkáiról, vagy pénzen kell venni Tisztelőket. – Fejedet rázod?

³³ feltudtam

³⁴ üress

³⁵ valóságos

„Ó Diogenesz, ezt a' becstelen útat is elzártam magam előtt. – Azok az asszonyok, a' kiket említessz, sokat kívánnak; – azt elképzeld, hogy a' melly ember tíz esztendő alatt nyólczszáz talentumot pazarlott-el³⁶, arra a' terhes szolgálatra alkalmatlan.”

Ó bódogító gazdagságok! – Megvallom, végekre értem tanácsló találmányaimnak.

„Nincs szükséged újakon törni magadat, csak arra taníts-meg, hogy illy szűk állapotban, mint a' millyenben vagyok, miként lehetek olly szerencsés, mint a' millyennek lenni te látszassz.”

Én nem csak látszom; én valóban az vagyok Bakchidesz! De hadd világosítsalak-fel, hogy csalatkozol ha azt tartod, hogy nyomorútt állapotban vagyok. Én gazdag vagyok, – gazdagabb mint a' Persziai Király, mert olly kevés nélkül szűkölködöm, hogy azt a' mi nélkül szűkölködöm, mindenütt fel tudom találni; 's semmit sem találok, a' mi vélem éreztesse, hogy azzal nem bírok.

Ez a' Megeléglés engem illy egészségessé, izmossá tud tenni, a' millyennek látsz. Néha, megszámból kiviszem az izzadó rab' kezéből a' malomnyelét, 's őrlök helyjette.

„Különös Teremtés! – kiálta Bakchidesz.”

Nem képzelted-el, mennyi függ attól, hogy azon lantnak húrjai, mellyen lelkünk játszani akar, jól légyenek felvonva. Testemben, elmémben, agyvelőmben egészséges lévén, – kivéven egynehány grammnyi³⁷ bolondságot, melly miatt legkisebb betegkedést sem érzek; gond, nyughatatlanság, alkalmatlan szövetség, függetlenség nélkül lévén, lehetek é nem bódog? Nem enyém é az egész Természet, a' mennyiben véle élek? 'S melly forrása az azzal élésnek a' szympathiai érzés? – Tartok tőle. Bakchidesz, hogy ezt a' forrást nem isméred. – Mind ezen bódogságokon feljül egy Barátom is nagyon még.

„'S a' mellett még is babbal gyökérrel élsz; pokróc fedezi testedet, 's a' mint beszéllek, hordóban lakol.” –

Ha társam akarsz lenni, a' nyári múltomban lakunk. A' parton nagyon az, 's a' leggyönyörűsegebb körülöttünk, – mert kettőnknek hordóm keskeny lenne. – Az ugyan magában csak egy Természet által ásott barlang; de mindent fogsz benne találni, a' mire szükség nagyon; – száraz haraszt van benne fekvésűl, 's egy széles, lapos kő asztalnak.

„Elfogadom kínálásodat, reménylén, hogy elég jószívűséggel bírsz, azt a' titkot, melly elhitette véled, hogy gazdag, és bódog vagy, egy Nyomorúttal közleni.”

Nem tartóztathattam-meg magamat a' kacagástól. – Úgy szólassz, mondám, mintha azt gondolnád, hogy amuletteket 's mágiái jegyeket hordok. Hogy tégedet az én biztatásaim meg ne csaljanak, Bakchidesz, kéntelen vagyok jelenteni, hogy titkom a' legeggyűbb portéka ugyan, de azt mással közleni nem olly könnyű. Én megtaníthatlak gondolkozásaimra; de hogy azoknak igazságát úgy érezzed, mint én érzem, hogy azok által olly bódog lehess, mint én vagyok, ahhoz több kell; arra téged a' Természetnek kelle szűlni, mellyet talám elmúltott. – De tégyünk próbát! – Ha tetszeni fog lakásom; maradj itt! ha nem tetszik valamelly történet talám kimutatja az útat, a' mellyen elindúlhatsz.

³⁶ pazérlott-el

³⁷ granyummi

XXX.

NEVESS vélem, jó Xeniadesz: egyszerre maradtam-el Vendégemtől és Tanítványomtól.

Első éjszaka', melyet barlangomban töltött, szemét sem hunyta-bé: pedig a' Homérosz Odyszeuszának nem volt jobb fekvése midőn a' Faeáciai révpartra hágott. Meg kell jegyezni, hogy ez az ember puha párnákhoz 's hattyútollhoz szokott. – Egy fülemile gyönyörűen csattogott nem messze hajlékunkhoz. Hallgassd, mondám, a' nyájas éneklőt, be szép altató éneket mond! – Nem hallott, vagy legalább nem érzett semmit abból, a' mit fülei hallottak. –

Más nap reggel egy könnyű eperfölöstökömöt ettünk, melyeket magunk szedénk a' ligetbenn; a' mellé egy darab kenyeret adtam néki táskámból. Igen is könnyűnek állította fölöstökömet, 's sóhajtozva emlékezett boldog állapotjának reggeli ebédjeiről, és azon igen is csekély bizakodásról, hogy éjszakára jobb vacsorát kap, mint a' milyen ebédje vala.

Filozofálni kezdettem véle; megmutattam néki, hogy az ember a' maga mostani fekvéséhez képest a' legboldogabb lehet, ha akarja. Úgy tetszett, hogy figyelmezve hallgatta beszédemet; megvallotta hogy állításaim ellen semmit sem mondhat, de azok még sem tudták meggyőzni. Ezen beszélgetés közben olly helyre jutottunk, holott figyelmetességre méltóbb tárgyak tűntek szemébe, mint az én Filozófiám.

Közel barlangomhoz egy Halász' kalyibája áll. Három fiatal leányai vannak, melyek az én Athénei Bakchideszem' szemében, a' ki a' szép alakokat érdekem szerint tudja becsülni, méltóknak tetszetek figyelmetesebb megsejmlésre. A' leánykák a' kalyiba előtt egy fa árnyékábann ültek 's gylmot szövtek. Bakchidesz azt állítá, hogy az egyiknek „szép karja” van, mint Júnónak; a' másiknak olly „karcsú növése” mint egy Nymfának; a' harmadiknak pedig egy pár „sokat ígérő szemei.” – Én még azt soha sem vettem észre.

Mosolygassz, Xeniadesz! Titkoltam é el előttd valamely gyengeségét szívemnek? – A' vén Halásznak egy felesége is vagyon, a' kit szükségben, Céresznek lehetne képezni; de akkor nem volt a' Leányok mellett.

Estve felé kényszerített Bakchidesz, hogy késérjem a' Városba. Mint egy saskeselyű, úgy látszott a' maga tárgya felé út keresni; de előttem titkolózott. Azonban míg magamat észre vettem, eltűnt. Kevés idő múlva láttam, hogy valamely Rabbal beszél. Felém futott, a' mint megláta. Egy szerencsére akadtam, monda örvendést és reményiséget mutató ábrázattal. – No? 's miből áll az a' szerencse? – Egy fiatal emberből, a' ki a' kedvtöltést szereti, vagy a' mi ugyan annyit téssen, még ifjú; Ez ma estve titkon akarja múlatni magát egynehány barátjaival; 's úgy intézi a' dolgot, hogy azt fősvény atyja meg ne tudja. Egy meghitt szolgát küldé-ki valamely alkalmas helyet keresni, de az azt sehol sem talált. Azt mondtam a' Rabnak, hogy én tudok egyet; 's képzeld, már viszi Urának a' hírt, 's reményilem az magához hívat.

Te még csak egy napot töltöttél itten, 's már is tudsz szerzeni alkalmatosságot? – Szabad é tudakoznom...

Miért ne? felele; reményilem lessz eszed 's nem kerülöd-el a' jóllakást. A' Halász kalyibája elég tágas célunkra. Az Öreg elment hazúlról, halait, nem tudom hol, hol

nem? eladni, 's sokat-ígérő szemű leányai azt beszéllik, hogy csak harmad nap múlva tér-meg.

'S hol beszéllettél vélek? kérdém.

Azalatt míg te délbenn elszunnyadtál, arra jó alkalmatosságot kaptam. Ezek a' leányok olly elevenek, mint az az elementum, a' mellyen születtek; valóságos Nymphák, 's azt tartom épen nem tartják nagyra magokat; úgy is látszik, hogy az anyjok sem mondott-le még a' gyönyörűséggel éléstről.

Te jó „alkalmatosságszerző” vagy, Bakchidesz, mondám. Alkalmatosságot szerezni olly helyen mint a' millyen Korinthusz, nem a' legszerencsétlenebb élet' módja, és valóságosan az, a' mi a' te mostani állapotodhoz leginkább illik. Látom hogy reám többé szükséged nincs; én elhagylak. – Légy egészségben, Bakchidesz! – De alig bocsáthatom-meg néked, hogy az alkalmatosság szerzéssel ki-kergetsz nyári múltatomból. Kiesen feküdt az! – Már többé nem mégyek belé, mert nem mind illik az Diogeneszhez, a' mit Bakchidesz illetlenek nem állít.

XXXI.

– HASZONTALAN! Filomedon, én azt állítom, hogy egész Korinthuszban nincs olly nyomorútt Vízholdó, a' ki több becsülést ne érdemelne, mint Te. – Engedd-el egyenességemet, – vagy, ha csakugyan megharagszol érte, nem fogod rossz neven veni, ha azzal nem gondolk.

„Azt szeretném látni, monda bosszús ábrázattal, Filamedon.”

Én olly keveset veszthetek-el, fiatal ember, hogy az meg nem érdemli, hogy miatta valakitől féljek. – Ki is bosszonkodikna azért, ha néki valaki igazat mond.

„Szemtelen Öreg!”

Te csak tetteted, hogy bosszonkodikol, Filomedon; az én mondásom' igazsága olly szembe-tűnő, hogy a' te önnszereteted nem vakíthat-meg annyira, hogy azt ne lásd. A' Vízholdó, akármelly megvettetett teremtés légyen ő bár, hasznára vagyon a' Társaságnak: – de hát te mi hasznára vagy? – Jer', csendesítsd el fiatal elhevülétedet! Szóljunk barátságosan a' dolog felől. – Te minden esztendőben harminc talentomot költesz-el; ebből minden napra mintegy fél-mína esik.

„'S tégedet a' bánt, Diogenesz, úgy é, hogy te annyit nem költhetsz. – Legalább asztali vendégem lehetnél, ha kevélységed megengedné.”

Kevélységem nem, hanem inkább csak kénykeresésem. Miólta a' másoktól függés alkalmatlanságait megkóstoltam, Asziának minden kincsével sem cserélném-fel azon szerencsém, hogy magam Ura lehetek.

„Én is épen így gondolkozom, Diogenesz! – Gazdag vagyok; 's élek véle, 's abban másokat is részeltetek. Ez nékem tekintetet 's gyakorta hasznót is hajt. Nincs szükségem azt nagy gonddal, 's fáradsággal keresni, a' mit a' szerencsétől kaptam. 'S miért nem vólnék én szint úgy magam' Ura, mint te?”

A' következés rólam rád nem állhat-meg; igen nagy közöttünk a' különbség. Te minden esztendőben harminc Athénei talentomot vonsz polgártársaid között.

„Én az én jövedelmemet nem polgártársaim jószágokból vonom; az tulajdonom nékem.”

A' kettőt nem lehet elválasztani egymástól. Te a' jövedelmedet, az igaz, tulajdonodból vonod; de csak azon kötés ereje mellett, melyet a' köztársaság felállítói a' jószágoknak elosztásakor kötöttek. Eleid azon feltétel alatt kapták jószágaidat, hogy annyit a' mennyi az ő erejében lejed, a' közjó fenntartására adni készek legyenek. Ez a' feltétel és titkos ígéret még most sem vesztette-el erejét. A' ki a' Köztársaságból hasznot von, az annak szolgálatjára is köteles.

„Te talám nem vonsz abból semmi hasznot?”

Melleyek vólnának azok?

„Élősködöl, azt pedig minden tudja, hogy szellővel élni nem lehet; bátorságosan jársz ide 's tova a' törvény védelme alatt. – Semmibe sem akarod é ezt venni?”

Ez, az igaz, Filomedon, nem épen semmi, de csakugyan nem is több, mint a' menynyivel nékem a' Korinthusziak tartoznak. A' Természet Törvénye mellett nem kívánhatok kevesebbet tőlök, mint hogy békével élni hagyjanak; legalább addig, míg nékik nem ártok.

„Miért nem tartóznának ők azzal nékem szint úgy, mint néked, a' nélkül hogy én nékik több szolgálatot tartozzam, mint te?”

Szint úgy tartoznak néked is mint nékem; de te nem elégednél-meg, ha csak azzal fizetnének-ki; Te ennél sokkal többet kívánsz tőlök. Némelleyekkel földedet mivelteted; némelleyekkel gulyáidat legelteted; másokkal ismét fábrikáidban dolgoztatasz; egyike néked posztót szöv; másika szőnyegetek készit falaidat bévonni; harmadikával étkeket készitetsz; szőlőt ültetsz másokkal; – egy szóval mind azt a' mire szükséged vagyon – – pedig mi és mennyi az, a' mire szükséged van! – néked mások csinálják; – te magad vagy az, a' ki öszvedugod kezeidet, 's semmit sem csinál! – legalább semmit egyebet, hanem enni, inni, táncolni, csókolgatni, alunni, magadat mások által szolgálatni; – 's mind ezeket egyedül azon harminc talentom ereje mellett, melyhez egyéb igasságod nincs azon túl, a' mit néked a' társasági kötés, és az abból folyó polgári törvény ad; – olly igasságod, melly a' mint mondám, tőled bizonyos kötelességek bételjesítését kívánja, de a' melleyekről te még csak annyi figyelemmel sem elmékedtél, a' mennyivel étkeid' lajstroma felett szoktál, midőn azt szakácsod minden reggel elődbe rakja.

„Úgy tetszik Diogenesz, elfelejtetted, hogy szolgálatomat rész szerint rabcselédeim viszik véghez, kiket ezért tartok; rész szerint pedig fogadott embereim, kik általam fizettetnek.”

Ez téged, Filomedon, nem fejt-ki a' szövevényből. – Ki ad néked arra igasságot, hogy te a' véled hasonló sorsú embereket úgy nézzd, mint tulajdonaidat? – Azt fogod mondani, a' *Törvény*. – De valóban nem a' Természet' Törvénye, hanem ollyas Törvények, melleyek a' magok kötelező erejeket azon világos vagy rejtett Szövetségnek köszönhetik, mellyen az egész pólgári alkotvány épült. Mert ezen kívül mi kötelezhetné a' te rabjaidat engedelmességre, melyet hamar leráznának magokról, ha illy rettegtes hatalom által nem tartatnának zabolában? – 'S elhitetheted é magaddal, hogy azon „szabadonszületettek” között, kik néked bérért udvarolnak, egyetlen egy is vólna, a' ki inkább ne kívánna ezen kötelesség nélkül ellenni, ha kényszerítő szükségek, vagy gazdagságravágások nem tenné önként való raboddá? Nem látod é hogy azok, a' helyett, hogy sok napokig tartó fáradságos szolgálatjok által jövedelmednek tízezredik részét sem tehetik magokévá, inkább akarnának, úgy mint te, a' mosolygó Venusszal, és Bakchusszal, az Öröm' szerzőjével, egy puha párnázaton fekünni, és harminc talen-

tomaidon, mellyeket minden fáradságod nélkül vonsz, – (mert még ezt a' fáradságot is Tisztedre bízod) – tízezer nékiek szolgáló embereket kitartani? Látni való az, hogy a' legtöbbek, ha mernék, megtudnák tenni ezt a' kevésből álló elmélkedést, hogy mostani fáradságok nélkül ellehetne lenniük, ha, egynehányan öszeállván, bírtokodat zsákmányjokká tennék. – Mi védelmez téged ezen feldúlás ellen ha nem a' polgári Törvény, és Rendtartás, mellynek kötelezésétől függ ez az egész Szövetség: „Én néked szolgállok, hogy te engemet fizess.” – 'S ha azt tészük is fel, hogy te semmi erőszaktól sem tarthatsz, úgy ismét attól félhetnél, hogy azok az emberek, a' kiktől te pénzednek kevés részén, szükségéidet, könnyebbségeidet, kényességeidet vásárlod, fáradságokat és munkájokat olly drága pénzenn adnák-el, hogy a' harminc talentom egy hétre is alig volna elégséges, – hogyha ugyan azon polgári Törvény és Rendtartás az eránt nem gondoskodna, hogy a' kézi munkák árai nem egészen a' Dolgozók meghatározásoktól függjenek. – Valld-meg tehát, Filomedon, hogy te a' polgári társaságból, mellynek tagja vagy, olly nevezetes hasznokat vonsz, hogy a' nélkül a' Mídász kincsének sem vehetnéd hasznát. Ha pedig ez igaz, úgy nem kell több bizonyosság arra, hogy Korinthuszban egy nyomorútt Vízfordó sincs, a' ki náladnál több tekintetet ne érdemeljen. Ez, azon szűk táplálásért, mellyet a' Társaság néki nyújt, csaknem a' megszakadásig szolgál néked: te ellenben, kinek az esztendőnként harminc talentomot ad, nem teszessz semmit érte; vagy legalább nem egyebet, hanem azt a' mit a' here tészzen a méhek' társaságában; megemésztí a' legjobb mézet, mellyet a' dolgozó méh nagy munkával gyűjt, 's minden érdeme abban vagy, hogy új méheket szaporít; 's – hadd mondjam-ki ezt is, te még ezt sem cselekednéd; ha a' gyönyörűség' hathatóságát csak úgy érzenéd, mint azt, hogy a' Társaság eránt sok kötelességekkel tartozol. – De tégyünk-fel még egy esetet, Filomedon, melly annyira lehetséges, hogy egy bizonyos órával sem bíztathatjuk magunkat, hogy meg nem történik. Tízezer embernek kétség kívül tizenkilencezer és nyolcszáz karral van több karja, mint száz embernek. Annál pedig nincs semmi bizonyosabb, mint hogy Achájában száz hozzád hasonló birtokú emberhez képest vannak tízezer olyanok, a' kik egy támadható zenebona által többet nyerhetnének, mint veszthetnének. Tégyük-fel már, hogy ez a' tízezer egyszer számba venné karjainak számát, 's a' volna kálkulusának produktuma, hogy éljenek erejekkel, vessék-ki a' gazdagokat mostani birtokokból, 's osszák-fel újra a' köz nyereséget. Mihelyt a' polgári alkotvány megbomlik, a' természeti állapot áll-bé, minden a' hajdani egyenlőségbe dől vissza³⁸, 's – egy szóval, te csak annyit kapnál, a' mennyit az az alacsony sorsú mesterember, a' ki lábaidat felsaruzza. Ez a' könnyen megtörténhető környűllás téged arra szoríthatna, hogy vagy dolgozz; vagy – olly kevéssel élj, mint Diogenesz; 's nékem úgy tetszik, hogy te sem egyikhez, sem másikhoz nem tudnál szokni.

Az igaz olly esetet tettem-fel, mellytől bár nem lehetetlen is az, még is sok okokra nézve nem lehet tartanod. De nincs é sok egyéb eset még, mellyeken te jószágotdól elessél? Nem látunk é naponként elegendő példákat erre? 'S miként segítenél magadon ha ez rajtad meg találna³⁹ történni?

Olly tagadhatatlanul bizonyos az, hogy a' te használatlanságod reád nézve szint olly veszedelmes, a' melly igasságtalan arra a' polgári alkotványra nézve, mellynek azon ből-

³⁸ dől vissza

³⁹ megtalálna

dogságokért, mellyeket néked nyújt, erődhez mérséklett szolgálattal tartozol, a' nélkül, hogy azon törődöl, miként fizeted-le adósságodat; – rövidedenn, akármely oldalra fordítjuk a' dolgot, a' te öszvehasználtásod a' Vízfordóval, mindenkor az utólsóbbnak ad elsőséget.

XXXII.

„S A' mellett, Diogenesz, azt tartom még is, hogy ha csak rajtad állana, inkább lennél Filomedonná, mint Vízfordó rabba?”

Ha ki kell mondanom az igazat, sem egyike, sem másika nem örömezt lennék.

„De minekutánna olly sokat tartassz az Egyenlőség felől, miért kívánsz tőlem olly sokat, magadtól pedig olly keveset? – Épen nem látom-által miként vagy te szolgálatjára a' Közjónak. Te sem kézimesterséget, sem kereskedést nem űzöl, sem Oskolat nem tartassz; – nem művelsz földet, nem vagy hivatalban, nem csinálsz semmit; még csak hereméh sem vagy a' Köztársaságban; – Mivel akarod hát henyeségedet menteni?”

Senkinek sem tartozunk annál többel, mint a' mit mástól kívánunk. Én a' Korinthusz lakosítól sőt Görögtől, Barbarustól, sem kívánok többet, mint azt, hogy élni hagyjanak. Nékiek tehát többel nem is tartozom. Nem bírok jószágot; nem vonok jövedelmet, és így nincs szükségem a' közóltalomra. 'S által nem látom, mit kívánhatna tőlem akár Korinthusz, akár más egyéb kisebb vagy nagyobb felekezet.

„Legalább Házadnak, Szinopének, vagyon szoross igassága szolgálatodra.”

Épen annyi mint Babylonnak, vagy Kárthágónak! – Minekutánna a' Természet akarta hogy születtessem, kellett valahol születtetnem; a' hely által tekintetbe sem vétetett. A' Szinopei Lakosok igen embertelen Urak lettek volna, ha eltiltották volna az anyámat, a' ki szép asszony volt, kőfalok közt tenni-le terhét.

„De Szinopén nevelkedtél is. – Nem jótétemény é a' Neveltetés?” –

Az bizonyosan, ha jó: én a' magaméval nem felette nagyon dicsekedhetem. Az igazi neveltetést Athenébenn Anthiszthenesztől vettem, de az Athéneieknek hasonlóképen igen kevés köszönettel tartozom, mert Antiszthenesz igen csak annyi jót kapott tőlök, mint én a' Korinthusz lakosaitól. A' mim ezen feljül van, azt, igazán szólva, itt 's amott szerzett tapasztalásaimnak, 's egyedül magamnak köszönhetem.

„De Ósseid nem Szinopei Lakosok voltak é? – Miért ne volna jussa a' Hazának visszakívánni fíjait?” –

Fíjait? – Bizonyosan! De a' születés engem nem téssen valamely Társaságnak polgárává, ha magam nem akarok az lenni? Szabadon, függetlenül, egymáshoz hasonló hatalom, és kötelességek mellett, tésziki kezéből a' Természet a' maga gyermekeit, 's nem köti őket egyéb kötéllel egygűvé, hanem csak azon „természeti kötéllel” melly által nekünk az életet adta, és azzal a' *szymphatiával*, mellyel ő az embert ember felé vonszani szokta. Ósseimnek polgári szövetsége nem foszthat-meg engemet azon szabadságtól, mellyel a' Természet megajándékozott. Nincs hatalma senkinek, hogy attól megfosszon, míg valamely nem Természet által szerzett Közönség javaival⁴⁰ élni nem

⁴⁰ jaival

akarok. Egy szóval tőlem függ egyedül, hogy valamely különös Hazának polgára akaro-
rok é lenni, vagy Kozmopolita.

„S mit hívsz te Kozmopolítának?”

Egy olly embert mint a' millyen én vagyok, – a' ki, nem tartozván semmi különös polgári felekezethez, a' Világot Hazájának, 's a' maga valóságú teremtések, nem néz-
vén lakosoknak, Klímájoknak, életek' módjának, nyelveknek, rendtartásaiknak, törvé-
nyeiknek külömbiségeire⁴¹, hazafi, 's pólgártársainak, testvéreinek nézi, úgymint a' kik-
nek az ő segedelmére, ha nyomorúságban vannak; szánakozására, ha rajtok segíteni
nem tud; megintésére, ha őket hibázni látja; 's együtt örülésére, ha örülni okok van,
jussok vagyon.

Másoktól beszítt állatások, különös haszonkeresések, 's tulajdon örvényekbe raga-
dó ösztönök a' megszokott ösztönei a' mi cselekedeteinknek, míg magunkat ez vagy
amaz különös Társaság tagjának nézzük, 's boldogságunkat azon ítélettől⁴² függesztjük-
fel, a' mellyel ő erántunk viseltetik. Még az is, a' mit ezekben a' különös Társaságokban
Virtusnak nevezünk, gyakorta a' Természet ítélőszéke előtt csak ragyogó vétek; 's azt
a' kinek Spárta vagy Athéne bálvány képet állít, az Argósz' vagy Megara' Törté-
netkönyveiben igasságtalan 's erőszakoskodó Rablónak festtetetik-le, 's a' Maradékok
útálatjának tárgyává tétetetik.

Egyedül a' Kozmopolíta érzi a' tiszta, részre nem hajló, 's idegen tóldalékokkal
öszve nem kevertt szeretetet embertársai eránt. Haszon után esdeklő önnönszeretet
által meg nem gyengítve ver mellyjében a' szív teljes erővel, midőn őt az emberiség
segedelemre kiáltja. Semmi sem idegen a' Természetben szívének érzékenységei előtt.
Kedves háládatosságra olvadva nézi azt a' forrást, melly szomjúságát óltja, 's azt a' fát,
melly néki árnyékot ad; azt pedig, a' ki melléje ül, ha a' Garamansok megől jön is, ha-
zafijának tartja, – 's ha erkölcssei 's szíve szeretetreméltónak mutatják, barátjának.

Ez a' gondolkozás és érzés elég jutalom néki a' helyett, hogy magát különös
Társaságoknak tagjává tétetni nem engedi.

Ahhoz szokván már jó idő ólta, hogy azon felül a' mit a' Természet elmúlhatatlanúl
megkíván, ellehessen, és azon bujálkodásnak, mellyet a' kényes ízlés 's gazdagoknál
elmúlhatatlanná változtatott-által, szükségeit érezze, nem nehéz néki mindenütt elélni
a' nélkül, hogy alkalmatlanságára legyen egynek vagy másnak. 'S ha arra jön is a' dolog,
egy napi munkájával annyit kereshet, a' mennyivel magát egy hét alatt bééri; 's
reményli, hogy az Athéneiek vagy Korinthusziak soha sem fogják azt ellenzeni, hogy
egy ártatlan Jámbor, a' ki senkinek sem áll útjában, valamely sziklaüregben vagy od-
vas fában magát megvonhassa.

Igazán szólván, egy Kozmopolíta, ha tudniillik az, a' minek én őt festem, nem olly
haszontalan ember, a' millyennek őt közönségesen tartják. A' ti hibátok az, ha hasznát
nem vészitek. Néki semmi haszna sincs abból, hogy néktek hízelkedjék, benneteket
tévelygésre vezessen, 's esztelenségeiteknek űzésére tűzeljen: mit ér ő az által hogy orra
buktok? kitől várhatjátok tehát, hogy néktek azt az igazat nyilvánban kimondja, a' mire

⁴¹ külömbiségeire

⁴² ítélettől

legtöbb szükségtek van. Pedig ennél nagyobb szolgálatot, ha eszetek volna elfogadni a' jó tanácsot, néktek senki sem tehetne. –

Példának okáért, hogy azt ne mond, hogy egy órádat nálam elvesztegetted, Filomedon, kedvem volna néked az útra, míg haza érsz, egy kis tanácsot adni, melly legalább tíz talentomot ér-még; és tőlem még is ingyen kapod.

„Lássuk azt a' tanácsot, Diogenesz” – Filomedon, te most legfeljebb harmincöt esztendő vagy. Még nem vagy olly idős hogy belőled jó ember ne válhasson. Űzzd-el magad melől kábúltt pajtásaidat, a' kik mindenben bámúlnak a' mit szádon kieresztessz; 's mindent javallanak a' mit cselekszel, hogy kétszer háromszor jóllakhassanak egy héttben asztalodnál! Fordítsd a' Napnak legalább hatod részét olly tudományoknak tanulására, a' millyekkel a' köztársaságnak hasznára lehess. Mivel te sokkal gazdagabb vagy mint más pólgártársaid, a' te javod sokkal inkább kívánja-meg mint más pólgártársaidé, hogy annak a' Társaságnak jól légyen dolga, mellynek te annyi javaival élsz. – Vagy ha nem hiszed, hogy tanulásod által szolgálatjára lehess, gondold-meg, hogy a' Természet, melly egyéb adományait, a' szépséget, erőt, elmésséget, általlató éles észet szabadkénye szerint osztogatta-ki, a' szív jóságát önnön magunknak hagyta. Gazdagságodnak jótételekre fordítása által – alkalmatosságon nem fog múlni – megnyerheted pólgártársaidnak kedvelléseket 's azt fogod elérni, hogy a' te nyúgodalmad mindenek' kívánáságának tárgyává vál. – Ki akadozhatna azon, hogy az illy szerencsét egy marék nyomorúltt aranyon megvégye é?

XXXIII.

Az okos ember koránt sem útálja az Örömet. – Azokat a' köhögő, felfakadt epéjű Urakat a' kik tőle az ellenkezőt kívánják, küldjétek Demokrituszhoz vagy Hippokrateszhez. Nem megcáfolásra, hanem vérttisztító gyökerekre van szükségek.

Miért kellene útálnunk az Örömet? Adtak é valamit jobbat az Istenek? 's miért adtak illy hírtelen eltűnő lételt? – Ha nem az volt akarajtok, hogy ezt a' rövid életet öröm alatt töltsük-el, úgy – igazán szólván, – nem sokat ér adományok!

Bölcsesség! – Fedhetetlenség! – tisztelt nevezetek, mellyek sokaknak szájokban csak üress hang vagytok! – mik vagytok ti egyéb, hanemha *te* – a' legbizonyosbb út az Örömhöz, – *amaz* pedig az azzal élésnek legjobb módja? –

Mit kíván a' legszorossabb kötelesség egy Tartomány Igazgatóitól egyebet, hanem hogy „az alattok való Népet boldoggá tegyék?” 's ha ezek eléggé szerencsések a' Népnek bátorságoslételt és békességet szerezni; ha a' munkásságot, a' mesterségeket, kézműveket, a' kereskedést elősegéllik, a' Tudományokat becsúllik, az érdemet jutalmaztatják; ha azoknak neveltetések eránt, a' kikbenn a' majd kihaló mostani Ország ismét felsarjad, bölcs rendelések által gondoskodnak; ha a' Népnek egészséges létekre⁴³ szemek vagyony; ha a' bőségnak esztendeibenn a' talám békövetkezendő szükségét elhárítják; ha Tisztviselőknak jó embereket tesznek; ha a' józanokosságot, erkölcsöt, igaz ízlést és társaságosságot elterjeszteni igyekeznek; – egy szóval, ha semmit sem múlatnak-el

⁴³ egészségeslétekre

azokból, a' miket egy Haza' Atyja *tehet és tenni tartozik*;– ha értelemmel hatalommal, akarással és szerencsével az elégségig bírnának is, mind ezt a' tökéletességnek legfőbb mértékében teljesíteni, – az az, ha nékiek gyermekeiktől minden ártalmast eltávoztatni, 's ellenben mint azt a' jót, mellyel az Istenek az embereknek élnie engedtek, reájok árasztani lehetséges volna is: – mondjátok-meg, mit tettek volna ezek a' bódlog Igazgatók egyebet, hanem hogy egynehány százezer vagy milliom embert olly állapotba helyhezttettek, mellyben „az életet örömmel és kényekre tölthessék.”

Az a' célja minden virtusnak – akár azt a Virtust nézzük⁴⁴, melly egyenként vett személyekben vagyon, akár azt, melly egy egész Társaságot éleszt, – hogy valamely Jót előmozdítsion, vagy valamely Rosszat elváltoztasson, vagy jóvá tégyen; – ha pedig ezt a' Jót és Rosszat analizálni fogjátok, ez utoljára mindenkor *Fájássá*, amaz pedig mindenkor *Örömmé* fog válni.

Miért izzad veréjtékes képpel a' munkás gazda egész hetekig sanyarú munkájánál? – Azért, hogy az Innep' napján háznépestül együtt örömmel élhessen.

A' kifáradt Napszámos fáradtságos életének nyomorúságait egy szíves dallal igyekszik elűzni magától; – olly gyönyörűségek közt, a' mellyeket a' Plútusz Kedveltjei nem ismerhetnek, nyitja-meg, egy hívesítő fa alatt végignyúlva, elégett mellyjét a' lengedező szellőknek; 's ha fűvetarató barna Lyánykája, mikor nem is reménylette, mellé síklik, ártatlanabb gyönyörűségek közt felejtkeznek-el mind ketten arról, mint a' ti gyönyörűségeitek; ti, Mesterei a' kényesebb életnek! hogy vagynak olyanok, a' kik bódlogabbaknak *látszanak*, mint a' millyeneknek ők magokat ekkoron *érezik*.

Az a' *Nepenthe*, mellyel mi minden mostani bajunk', minden elmúltt bánat', minden reánk törekedő gond' elfelejtését, béhőrböljük, az – *Öröm*.

Be szerencsétlen lenne az emberi Nemnek kilencvenkilenced' része, hogyha a' jóltévő Természet ebből a' varázsló kelyhéből néha néha egynehány cseppcskét nem öntene az élet' nyomorúságaira!

Mi Görögök annyira meg vagyunk győzve a' felől, hogy az öröm a' legirigyelhetőbb birtoka a' Halandóknak, hogy egymásnak, midőn öszveakadunk, semmit sem tudunk jobbat kívánni, mint *Örömöt*⁴⁵).

Minek nevezem hát azt az embert, a' ki nem akarja eltűrni, hogy ennek a' jó Istenségnek áldozunk? – Beteg, a' mint mondám, vagy – még több! – gazember!

Ha valamely Fejedelemnek tanácsot kellene adnom, semmit sem ajánlanék néki inkább, mint azt, – hogy „Népét tégye jó kedvűvé.” A' rövid látású emberek nem látják mi függ ettől a' kevéstől.

A' „víg Nép” mindent megtesz, a' mit néki megtenni kell, még pedig készebben, hamarább, 's jobban mint a' „komor, buta Nép;” 's – köztünk maradjon a' szó, hív Örzőji a' Népeknek! – hússzorta is többet kész elszenvadni mint más. Felségtek bízást és bátran tehetik-meg a' próbát. – –

⁴⁴ azt Virtust nézzük

Ha Athéné vig, akkor egy Komoedia, egy Tánco sné, egy kis kedves dal mellett kész elfelejteni azon támadtt aggódásait, hogy az utolsó ütközetben szerencsétlen vólt, vagy hogy a' köztár kárt szenvedett. Alcibiadesz azt csinálta az ő pólzáraiból a' mit akart, mert azzal a' titkos fortéllyal bírt, hogy minden szempillantásban meg tudta őket nevetetni; 's új új tréfát vetett elikbe, melly alatt elfelejtették azt a' csapást, mellyet rájuk vágott. – Bízvást szoríthatok bennünket egy kevésé, Fejedelmek! – mi is azt tennénk ha a' ti székeitekben ülnénk! – de ne ingereljétek tűrésünket, midőn attól tiltatok-el, hogy bajainknak egy részét magunkról elcacagjuk. Az annyi vólna csak, mintha ti minden hasznatok nélkül akarnátok terheinket halmozni, – e' pedig hogy a' legszelídebb névvel nevezzem is, igen „szükségtelen érdeklés” vólna.

Egy múlatni, nevetni szerető Nép sokkal később a' Fejedelmek rendeléseinek teljesítésére mint a' mord kedvű, 's nem olly hamar fog pártot űtni, mint ez. A' Religio fanatizmusa, és az országlási fanatizmus, ez a' két irtóztató monstrum, melly a' Nemzetek közt a' legbóldogtalanabb Katasztrophékat szokta támasztani, a' vig Néphez nem talál semmi rést, hogy beférkezhessék, vagy ha beférkezhetik is azonnal elveszti minden kártékony erejét. Ha egy vagy más megbomlott koponyában valami dögleletes gondolat támad-fel, néki áll a' vig tréfa 's elkergeti a' vig Néptől. – A' komor Nép közt pedig csak kevés segéllő környűllások mellett is, minden elmét impesztált vólna, meghasonlást 's visszalkodást támasztana, az Országlás alkotmányát veszedelembé ejtené, 's legalább öt-hat okos embert megfojtana.

„Nem jó jel az, (ezt tartotta a' vén Demokritusz) ha a' Virtus valamelly Nép közt gőgös alakot veszen magára. Valamelly kártékony Dæmon lebeg inségetköltő szárnyain felette. Én nem vagyok ugyan Tirézias (ezt veté hozzá) de az illyen Népnek a' legtökéletesebb biznysággal jövendölöm ezt: Ostoba 's vérengző leszessz egykor, bóldogtalan Nemzet! Szalmát rágsz majd és bogácskórót, 's olly csapásokat lészessz kén-telen szenvedni, a' mitől a' Természet és a' józanokosság iszonyodik; – 's ha látni fogod, hogy azok a' Csábítók, kiknek képmutató jámborságok által magadat elhagytad bolondítani, napjaikat henyelés és fesletség között töltik-el, a' Tartomány zsírját kiszívják, feleségeidet 's lányaidat öszvefertéztetik – béhúnyod szemedet 's megnémúlsz, – vagy kinyiltt szemekkel nézed el 's még is megnémúlsz, 's elhiteded önnön magadat, hogy semmit sem láttál.”

„Higyjetek nékem, édes Barátim, – másként mire való az? – higyjétek önnön érzésteknek, – ha megengeditek, hogy azt tóletek a' sok haszontalan Fecsegő elrabolja, én arról nem tehetek – a' Virtus, a' ki egyedül anyja a' legjobb örömöknek, minden ártatlan gyönyörűséggel megfér.”

'S mellyik gyönyörűség ártatlan? –

Te kérdezed é ezt tőlem, Diophantusz? – Nincsen é érzésed, elméd, szíved, más eránt vonzó szympathiád? Mindenben csak a' magad javát keresed é? Nem tudsz é senkit is szeretni magadon kívül? – Ha úgy, legalább azt mondom-el előtted, melly örömök nem ártatlanok. – Miért pirúlsz? Attól tartassz talám, hogy a' fedhetetlen Lyzisztrata nyugvó ágyára foglak emlékeztetni? Ne félj semmit! – Bár e' vólna a' legvét-

*) Celso *gaudere* & bene rem gerere Albinovano! Így kezdi Horatzius is egykik Levelét. Jegyzése a' Fordítónak.

kesebb minden titkos örömeid közt! Az a' gonosz öröm, Diophantusz, az öröm, a' mellyel az általad üldözött Jámbort látod fetrengeni lábaid előtt; a' mellyel azon örülsz, hogy a' tekintetbe lépő érdemet elfojthattad, 's azt a' jószívűséget, a' melly téged elhomályosított, gyanussá tehetted; az az öröm, a' mellyel azon gyönyörködöl, hogy alacsony csapodárkodás által fülbesúgójává levél valamelly Nagynak; vagy, hogy valamelly vén Banya birtokát a' feltátott szájú Örökös elől szerencsésen elseperhetted; az az öröm, a' mellyel te gonoszt tészesz, hogy abból, a' mint bennünket el akarsz ámítani, jó következzék: – esküszöm előtted, Diophantusz, minden férfi és asszony Isteneinkre! ezek az örömök, ha bár a' tiéd is, nem olly ártatlanok, mint azon Bacchászok örömei, kiket ma a' felkelő Reggel lantpengetés, tánc, teli kanták, 's szunnyadni kezdő lyánykák mellett lepe-meg!

XXXIV.

NEM foghatod-meg, Eurybatesz, mit akarok én az Öröm' apologiájával, mellyet te a' Diogenesz szájából hallani épen nem reménylettél. Én legkevesebbet fognék úgy veszteni, azt tartod, ha azok a' bölcs Urak, a' kik tetszenek magoknak, hogy egész életben soha sem nevettek, meggyőznék a' másik felet.

Talám megcsalod magadat, jó Eurybatesz; – mert ők kedvemtől fosztanának-meg; ha pedig attól fosztanának-meg, úgy bízvást elvehetik életemet is, mert én érte a' nélkül egy babot sem adok.

Igazán szólván, Apológiám alatt nem gondolkoztam annyira magam felől, mint a' ti gyermekeitek, 's az ő gyermekeiknek gyermekeik felől. – Elképzeltém volt magamban, mi lenne ha azok az Őszhajúak, a' kik éjjel nappal az az erkölcsök' megromlásán sópánkodnak, és a' minap, a' mint hallom, azt a' tanácsot adták, hogy mind azokat a' férfiakat és asszonyokat, kik másoknak gyönyörködtetésekkel keresik élelmeiket, a' Városból kergessék-ki, céljokat elérnék; azok a' Templomok és Kápolnák, mellyekbenn az Öröm' Isteneinek nyújt Korinthusz áldozatot, mind bézáratnak; a' Színjásztók, Mímusok, Táncolók, Síposok egy nap' fognak a' Városból kivezettetni, ha azok a' bölcs Urak triumfálnak, a' kik nem örömet emlékeznek ifjú korokról, és talám igazságtalan gyűlöléssel gyűlölik azon örömeiket, mellyeknek ízletéhez őket, korok, vagy egykori mértékletlenségek, alkalmatlanokká tették.

Megvallom, Eurybatesz, ezt a' mulattató csoportot én is kirekesztem Reszpublikámból, vagy igazában belé nem ereszttem, mihelyt módom lesz képzelődésem szerint alkotni egy Reszpublikát. – De ha ti is kikergessétek é őket Korinthuszból? már a' más kérdés. –

A' Perikleszek és Szokrateszek, Athénének legbölcsőbb, és legjobb fiai, estvénként a' szép Aszpaziánál gyűltek-össze. A' legnyomósabb dolgok felől azzal a' vídamsággal beszélgettek ott, melly a' megúnatkozást elkergeti; azok a' dolgok pedig, mellyek külföldben csekélységeknek tartathattak, az elmés 's kedves előadás által lettek becsekké. Aszpázia volt a' beszélgetés lelke. A' legszebb gondolatok, a' legbölcsőbb rendlések ebbenn az együttlétben ejtettek, pedig annak célja csak a' mulatság 's az időtöltés látszott lenni; Aszpázia sokszor talált módot az egymástól eltávozó elméket észre nem véve összekapcsolni, vagy azokat a' kis hasonlásokat, mellyek idővel a' Ha-

zának ártalmára lehetnek vala, elhárítani. Egy ízletes vacsora végre az elméket vígságra vezette. Rózsakoszorús kis poharak ébresztették a' kellemes nevetközést, és az Attikai tréfát; a' Filozofia a' Grátziáktól tanult víg lenni, 's olly dolgokat beszéltek, mellyek érdemesek valának egy Xenofon által feljegyeztetni; végre pedig a' Múzsák, fiatal lányok képekben, dal és tánc által rekeszték bé a' mulatságot.

Szólj most, Eurybatesz, bódogabb lett volna é Athéne, ha a' szép Aszpaziát minden lányával együtt kiküldte volna falai közzül? 's Periklesz és Szókratesz kéntelen lett volna a' vacsorát komoran, és magánosan tölteni?

Hiszed é, hogy Grácia előmutathatná azon szép bálványok és festések tárjait, azokat a' remekjeit az ideális szépségnek, mellyek a' Néző lelkét soha nem látott tökéletességig emelik-fel; ha Theodoták, Frynék és Danaék nem lettek volna, kik az illendőség által magokat el nem tiltatták attól, hogy a' Mesterségeknek elősegéllése kedvéért szépségeket nézésül kitegyék?

'S ha a' Múzsákat és víg Cháriszokat kirekesztjük határunkból, micsoda mulatságot teszünk az ő helyekbe? – Semmifélet? – Ó úgy az emberi természetet egészen meg kell változtatnunk! – A' Scythák 's Thrákusok^{*)}) vendégségei lépnének-bé hozzánk azok után.

Kevés idő múlva elmésségtek megbutul, magatok viselése durva, szívetek vad és érzéketlen lessz. Bé fogjátok ugyan zárni Ifjaitok előtt a' feslettségnek egyik útját: de azért ők meg nem jobbúlnak; sőt olly örömet keresnek, mellyek önnön magoknak 's Hazátoknak tízszerre veszedelmesebbek lesznek. – Az idegenek kerülni fogják Várostokat, mert annak nem lessz semmije, melly őket hozzátok vonja; póláraitoknak azon munkátlan része pedig, mellytől elvontátok gyönyörűségeinek legártatlanabb eszközeit, kis társaságokra fog felosztódni, 's egyedül azért, hogy nem tud mit csinálni, nyughatatlankodásra fakad az uralkodás ellen, 's becsmelleni fogja a' közrendeléseket, 's pártot üt.

Én legkissebbet sem vesztek-el ezek mellett, a' mint magad is mondád; de öszvevén mindent azt javaslanám, tartsátok-meg Színjátszóitokat, Mímusaitokat, Kötelenjáróitokat, Éneklőiteket, 's kur...itokat, 's nézzétek-el nékiek azt a' kevés rosszat, a' mit okoznak. – Húsz módja is van annak, hogy azon megbotlások eltávoztassanak, mellyekre a' gyönyörűség' szeretete vezethet bennünket: de azon veszedelmek elhárítására, mellyeket a' Múzsáknak, Grátziáknak, a' Szerelemnek, Tréfának, és Gyönyörűség' Isteneinek elűzése maga után vonna, nem tudok több módot, hanem azt, hogy – Reszpublikátokat a' Spártai – a' Plátói – vagy a' Diogenesz-i Reszpublika szerint alkossátok; – az a' szándék pedig nincs minden nehézség nélkül.

XXXV.

MIT tartok azok felől, kik a' szemlélés és tapasztalás alá nem vettetett dolgok eránt bizonyossággal intéznek-el minden kérdést; a' kik kételkedni nem szoktak, és hogy azok-

*) Natis in usum lætitiæ seymphis Pugnare Thracum est. Horat. *Jegyzése a' Fordítónak.*

ról csak annyicskát tudnak mint mi mások, megvallani szégyenlik; – azokról, a' kik, ha el nem únnátok a' hallgatást, készek vólnának egész hetekig beszélni a' Valóságról, Természetről, Atomuszokról, Homoeoméiriákról, a' Teljesről és Üresről, a' Lélekről és Testről, az Okról és Célről; – a' kik a' nemismérett Tartományoknak nagyságát, hosszát, szélességét, fekvését, Klímáját, terméseit, veteményeit, vad állatait, polgárait 's ezeknek rendtartásokat, Törvényeiket, elmúltt és jövendőbeli Történeteiket olly bizonyossággal adják-elő, mintha annak leírását hozzájok épen most hozta vólna valamely Kométa, vagy egygy más mennyei Hírmondó? – Azt akarjátok tudni, hogy ezek felől mit tartok?

Egykor Athenében két egész óráig hallgattam egy ilyen Bölcs' fecsegését a' Pythagorász titkos száma felől. Áhítatosan figyelmeztünk mindnyájan reája, de egy szót sem értettünk; 's a' Pythagorász tanítványa még is közönséges javallást nyert. Megígérte, hogy más nap' a' hét Szphærák, meg' a' nyólcadik Szphæra, és nyólcadik Szphæra felett lévő csudálatos dolgokról szint olly sokáig, és szint olly tudósan fog beszélni. Kacagtam a' magam esztelenségemen, 's az együgyű kíváncsiság még rá is vett, hogy tíz drachmámat és életemnek két óráját feláldozzam annak meghallására, hogy ez a' csudálatos ember mit tud annyit mondani? – E' légyen az utolsó drachmám, (így szóltam, midőn vége vala a' Tanításnak) mellyet a' hóld felett lévő dolgok előbeszéléseért vettek-ki, ha tovább élek is, mint Títhon élt.

Egynehány nap múlva kihirdettem Athenében hogy egy Chaldæai Filozofus érkezett-el, a' ki a' Ceramikusban ekkor 's ekkor közönséges beszédet tartand.

Irtóztató Nép gyűlt-össze. A' mennyire csak lehetett Chaldæai módra öltöztem-fel. Hosszú ósz szakállam 's egy olly pallást, mellyre a' Zódiakusznak minden csillagzatjai költött formájok szerint fel valának festve, azt tevék, hogy első meglátásommal is szinte epedt hallani minden, azt a' mit ígértem. A' mint elkezdtem köhögni, minden elcsendesedett. Végre hozzá fogtam 's a' – találjátok miről beszéltem? – nem, azt ugyan ha tíz napig, vagy tíz Olympiaszig töritek is fejeiteket, ki nem találjátok. – A' „Hóldbeli ember” felől beszéltem.

Nem mulattam-el Hallgatóimat mindjárt Beszédemnek első soraibann a' legemfazisibb tekervények által ahhoz, a' mit mondó valék, úgy elkészíteni, hogy szegénykék már alig tudták várni, hogy rá lépjek a' dologra.

Egyik a' másokra nézett, 's ezt suttogta csóváló fővel és kimeredett szemekkel: „a' Hóldbeli ember felől!” – Mindnyájoknak képek azt mutatta, hogy nagyon megcsalattattak abbann a' mit vártak. – „A' Hóldbeli ember felől!”

Igen is, „a' Hóldbeli ember felől!” mondám, el nem rettenvén Hallgatóimnak megütközéseken; a' legcsudálatosabb, legnyomosabb, legtitikosabb dologról beszéllek, arról a' dologról a' mellyről ember még ember előtt soha nem szólt, – „a' hóldbeli ember felől!”

Ez a' vén ember vagy maga bolond, vagy minket tart bolondoknak! ezt mondá az egyik alkalmasint hangosan; – Mind a' kettő meglehet, gondolám magamban.

Az öszvegülekezett sokaság' harmad része fészkelődni kezdett, mintha menni akarna. – Van é eszetek? így kiálta rájok egy béhorpadtt szemű Saruföldöző, a' ki maga is úgy nézett ki, mintha valamely Planétából esett vólna-le földünkre: várhattatok é egy Chaldæai Bölcsőtől kevesebbet? nem mondta é meg előre, hogy hallatlan dolgokról fog beszélni? – hogyan ítéljük-meg azt a' mit mond, míg nem halljuk? Többet is lát-

tam már én olyat, kinek orracimpájáról ki nem láthatta az ember, a' mit benne azután lelt-fel; 's egy szóval épenn azért, hogy olly nevetségesnek látszik az, a' miről szólani akar, épenn azért mernék bizvást sokbann, igen sokbann fogadni, hogy itt valami elrejtett nagy titok van! – Ki tudja... no's! én itt maradok; – a' kinek tetszik elmehet! –

A' sokaság' nagyobb része egy értelemben vólt a' Saruföldözőval; – 's minekutánna a' dongás-bongás elcsillapodott, veszteg maradt minden, 's ha egyebet nem is, legalább azt akarta látni, hogy „a' hóldbéli ember felől” mit lehet mondani?

Elkezdém a' Beszédet, – ha jól említem, a' mint következik:

„Azon híradás után, Athénei Urak, mellyet most tartandó Beszédem felől hallátok, nem kívánhattok tőlem semmit igasságosabban mint azt, hogy néktek minden egyéb dolgot felett arról hogy a' „hóldbéli ember” alatt mit kellessék érteni, olly magyarázatot adjak, melly által minden Hallgatóm, akkor a' midőn ezen nevezet hangjainak habforma mozgása fülének dobhártyájához hat, azon képzeletet köthesse-össze, melly senkire nem illik e' világon, az egy „hóldbéli emberen” kívül. – ”

„Ezt kívánni tőlem első tekintettel igasságos kívánság ugyan: de, édes Uraim, ez csaknem olly nehéz, mintha azt kívánnátok, hogy a' földet körülölelő tengert egy ivó kantába merítsem, és – ha Tházuszi bor vólna, egészségtekért felhörpentssem.”

„Sok dolog van e' Világon, melly első tekintettel épenn nem látszik nehéznek; melly felől azt tartjuk, hogy talpig ismérjük, mint azt az anyát, a' ki bennünket tojt; de mikor arra jön a' dolog, hogy szánkat annak előadására nyissuk-fel, csaknem olly szorúltságban látja magát az ember, hogy száját annyira zárja-bé minden hangejtés nélkül a' mennyire felnyitotta vólt. Ugyan is, van é könnyebb a' Világon mint ezt mondani: „A' hóldbéli ember felől tudósítlak benneteket;” – vagy: „Nézzük, mit mondhatunk a' hóldbéli ember felől:” de tulajdon érzésteket hívom bizonyosságul, szóljatok, nem szepegnétek é, ha valahogy hebehurgyálgodva megígértétek vólna; hogy olly dologról fogtok beszélni, mellyet sem ti nem láttatok, sem más nem látott soha. Igazán szólván, ámbátor mint Filozofusnak kötelességem Hallgatóim előtt el ne árúlni, hogy tudományom sem nem csalhatatlan, sem nem határozatlan: még is kétséges vagyok eránta, ha a' hóldbéli embernek *Léte* felől szóljak é elébb, vagy *Lehetősége* felől? – Hogy *léte* felől hitettesetek-el, szükség hogy *lehetőségét* lássátok; és hogy *lehetősége* szembetűnő légyen, szükség hogy *léte* bizonyítassék-meg. Imé itt a' kifejtteni való gombolyag! – Midőn azt mondom: a' „hóldbéli ember lehető;” vagy nem gondolok az alatt, a' mit mondok, semmit; – a' mi természet szerint a' legkönnyebb portéka; – vagy azt teszem-fel mint valóságot, hogy hóldbéli ember *van*; mert mondhatnám é egyébként, hogy *lehető*? – Épenn annyi az, mintha azt mondanám, hogy a' hóldbéli ember kék, vagy nagy orrú, vagy jámbor; – mert ezt mondván azt teszem-fel, hogy a' hóldbéli ember *van*, különben nevetséget érdemlene az a' mondásom, hogy a' hóldbéli ember ilyen vagy amollyan; 's ha jól megtekintjük, a' dolog utoljára is oda menne-ki, mintha azt mondanám, hogy: az a' dolog a' melly *nincs*, csakugyan *valami*. – Ellenben midőn azt mondom, hogy a' hóldbéli ember *van*, akkor az ő *lehetőségét* előre tészem-fel, mellyről azonban mind addig nem mondhatok legkissebbet is, míg közelebről meg nem vizsgáltam; – ha pedig megvizsgálom, egyszerre abbann az átkozott karikában vagyok, a' mellyben „lételről lehetőségre, 's lehetőségről létele” forgok örökké, míg utoljára fejem annyira elszédül, hogy az egész Világ, a' hóldbéli ember, 's csekély vagyonságom is, eltűnik szemem elől. Illyetén környűllások közt, Uraim, nem tudok rajtatok egyébként segíteni, mintha azzal az

óstoba *non liquet*-tel elégszünk-meg, melyre minekelőtte reá szorúljak, készebb vagyok fejemet is elveszteni; – vagy elégséges eltökéléssel bírunk semmi ellenvetéseket nem tekintvén azt tenni-fel, hogy a' hóldbéli ember *existál*, szintűgy mint Hermesz-Trizmegisztusz, vagy akármelty más ember a' Világonn; a' minthogy nincs is senki, a' kinek léte felől ugyanazon kétségek ne adják-elő magokat, Melly tekintetben megval-lom nékem leginkább tetszik a' mély értelmű Heraklítász bizonyítása, a' ki, hogy ki-fejthesse magát a' dologból, így szól: „a' hóldbéli ember *van*, mert hogy *lehetne* ő különben hóldbéli ember?”

„Minekutánna tehát illetéknéppen szerencsésen kifejténk magunkat a' legelső nehézségből, az a' szörnyű nagy kérdés fordul-elő: Ha *van* hóldbéli ember, *micsoda* ő?”

„Itt, Uraim, megnyitom előttetek a' Metaphyzikai abysszusnak kapuját. Általhat-hatatlan köd fogja-el itt vizsgáló szemeiteknek ösvényeit. De ne rettenjete-k-meg; addig fogunk belé kandikálni, míg belé látunk. – Egy titkot nyilatkoztatok-ki itt néktek; Filozofusaitok, tudom, megneheztelnek értte, de én azzal nem gondolok. Csak meresz-szük belé szemünket, Uraim, nincs egyéb módunk a' terra incognita ismeretére juthatni.”

„Nem láttok é még semmit is? – Jól vagyon; tegyük tehát szükséges dispositióba elébb szemünket. Hallgassatok csak! Midőn legelőször kezdettem azon törni eszemet mi légyen „a' hóldbéli ember” 's nem tudtam hogy fogjak a' dologhoz, végigjártam minden Filozofusokat 's tudakoztam mit tudnak felőle. – „A' hóldbéli ember?” – Így szóla az első a' kit eránta kérdeztem. Nem olly könnyű azt ismérni! Ha mindazáltal feltetted magadban, hogy akár miben kerüljön, csakugyan ismeretére jutsz, annak járj végére, *micsoda* ő? – és *micsodás*? – Ez az épen felelék a' mit kérdezek.”

Házról házra jártam hogy hallhassam, ki merre útasít-el? ki mit felel kérdésemre? 's itt láttam a' régi Mondás' igazságát, azt kivévén hogy jóval, de ugyancsak jóval is ám! több *értelmet* kaptam, mint *fejet*. –

„A' hóldbéli ember” tulajdonképen nem férfi, mondának némeltyek; igazság szerint szint úgy lehetne azt „hóldbéli asszonynak” is nevezni, noha ő magában sem nem férfi, sem nem asszony. Mert ha ő valóban férfi vólna, feleségének is kellene lenni, vagy elég-séges ok nélkül való vólna az ő férfiúsága. Már pedig a' hóldbéli asszonyról, vagy a' hóldbéli férfi' feleségéről még senki sem hallott semmit, és így 's a' t.” –

„Hogy ő teljességgel nem olly alkotású mint mi, az tökéletes igazság.” Így szóla egy más ember,

„Az lehetetlen, monda a' harmadik; mert akármilyen is ő magában, de hozzánk csakugyan hasonlóbb, mint egy tengeri lapos csigához, vagy egy Titanokeratofy-tonhoz.”

„Én megbizonyítom a' magam állítását, monda az elsőbb: Mind az, a' mi a' „hóld alatt” vagyon, nem a' *hóldban* van, és valami a' *hóldban* van, az nincs a' „hóld alatt;” 's annak hogy az „hóld alatt” és nem a' *hóldban* van, a' hol talám szint' olly jól lehetne, elégséges okának kelletik lenni. Imé pedig minden ember megvallja azt, hogy a' *hóldbéli* ember a' *hóldban* vagyon, és így...”

„Ha a' hóldban vagyon, igen is, concedo! monda ez hírtelen: de én azt merném állí-tani, hogy két harmad részét az esztendőnek a' Vénusz csillagában tölti, vagy legalább télére bizonyosann oda költözködik, mert a' hóld felette hideg Ország.” –

„No már ez bezzeg szép! kiálta az első; hogy állíthatod te azt, midőn absolute sem nem meleg, sem nem hideg semmi. A' hóldbéli ember organizatioja bizonyosan az ő lakásához van alkalmaztatva; és, minthogy a' hől, a' mint azt minden Asztronomusz tudja, nedves és hideg; tehát a' hóldbéli embernek is természet szerint a' legnagyobb mértékben flegmatikusnak kell lenni. Ha pedig az, úgy által nem lehet látni, mit keresne ő a' Vénusban, melly a' Szerelem' planétája?”

„Ezek az Urak igen magokat elhíve beszélnek a' hóldbéli ember felől; így szóla egy negyedik: 's még is fogadom, hogy nálamnál többet felőle nem tudnak; a' pedig annyi mintha semmit sem tudnának. Mert legalább egy érzéssel kellene többel bírunk, mint a' mostani öt vagy hat érzésünk, ha felőle helyes képzeletet akarnánk szerzeni. Úgy szólván mint közönségesen szoktunk, sem nem nagy, sem nem kicsiny; sem nem heves, sem nem fagyos; sem nem édes, sem nem savanyú; sem nem fehér, sem nem fekete; – ő – maga tudja az Isten-adta micsodás!

„Ez az utolsó világosan *Scepticismusra* vezet bennünket, mellyet mi *Dogmatikusok* eleitől fogva szint' úgy nem szenvedhattunk, mint a' Gymnozofiszták Filozofiját. – – Így tehát látván, hogy ezen Bölcseneknek átmutatások után szint' olly keveset tudok a' dolog felől mint azelőtt, feltettem magamban, hogy próbát tészek mennyire juthatok tulajdon elmékedésem vezérlése után e' homályos materiában.”

„Ha igaz az, hogy minden dolog az, a' micsoda, így szólottam magamhoz, úgy minden további gondolkozás nélkül azt tehetem-fel, hogy a' hóldbéli ember „hóldbéli ember.” Ha ezt nékem megadjátok, úgy már sokat nyertem, – Mert így tehát

nem Merkúriusz Lakosa,
sem nem a' Márszé,
sem nem a' Jupiteré,
sem nem a' Szaturnuszé,
sem nem a' Zódiakuszé,
sem nem a' Via-lacteáé,
sem nem a' tűz-égé,
sem nem az Üres öbölé,

sem nem a' cháószé – hanem igazán és minden kétségen kívül⁴⁵ a' „Hől' Lakosa,” az az: „hóldbéli ember!” –

'S ember lévén,
sem nem hal,
sem nem madár,
sem nem amphibion,

sem nem féreg; – sem repülni, sem úszni nem tud; noha ezen állítás bizonyosságáért nem felelek, mert meglehet, hogy a' hóldbéli halszárny nélkül is lehet úszni, tollszárny nélkül pedig repülni; vagy halszárnya is 's tollszárnya is lehet, 's egyszersmind hóldbéli ember is maradhat.

⁴⁵ kívül

Épen ilyen bátortalan vagyok annak meghatározásában is, csupán csak magával való identitását tekintvén, ha étellel 's itallal él é, mint mi,

vagy levegővel, mínt a'
paradicsom-madár;
vagy napfénnel, mint
a' Foenix,
vagy ideákkal, mint a'
Plátó Lelkei?

– ha Nemét terjeszti é, vagy nem; – 's ha terjeszti van é szüksége magához hasonló alkotású nőstényre, vagy nincs?

vagy talám maga magának elégséges é végre, mint a' csigák? –

ha úgy terjeszti é nemét mint a' csemeték? gyökér által?

vagy talám hagymafok?

vagy sarjadás?

vagy tojás?

vagy eleven szülemény által? –

vagy talám ugyan azon egy marad a' maga nemében: mint a' Foenix, tulajdon hamvaiból kelvén ki bizonyos időnek előfordulttával? –

ha:

rövid é, vagy kurta?

kövér é, vagy száraz?

szöke é, vagy barna?

jámbor é, vagy szilaj?

elmés é, vagy ostoba?

ha:

jó Poéta é?

jó táncos é?

jó lovag é?

tud é tarokkot játszani?

's a' t.

„Mind ezek, és még több hasonló kérdések, melyeket középszerű elmésséggel is minden tehet magának, nem fognak könnyen felfejthetni, míg módot nem találunk a' hóldbéli ember közelebről való ismeretségére; ámbár kész vagyok valónak venni addig is, ha különben igaz a' mit közönségesen állítanak felőle, hogy egyedül maga van a' hóldban, hogy nagyon megúnatkozott ember, és a' társaságos együttlételben kedvetlen és komor.

„De a' mint meg vagyok⁴⁶ mondva, Uraim, az a' szerencse, hogy a' hóldbéli ember felett támadható problémák nyomosan felfejtessenek, egyedül annak a' filozofusi Kolluszusznak tartattatik-fel, a' ki eléggé elmés vagy szerencsés a' hóldba vezető útát, ha van, feltalálni; vagy magának oda, ha nincs, útát csinálni; – 's a' mi nem kevesebbé szükséges, – a' visszavezető útát, minekutánna ott elég ideig múltatott, és a' mit látni kívánt

⁴⁶ megvagyon

jól megvizsgálta, ismét fellelni; feltéven mindenek felett azt, hogy az ilyen érzésekkel, mint a' miéink, a' hóldbéli ember felett vizsgálatokat tenni, nem lehetetlen."

„Látjátok, Athenének Urai, hogy én a' ti figyelmekkel nem éltem-vissza; 's ha mindent igazságosan mérsékeltek, talám többet nyújtottam, mint a' mennyit tőlem várhattatok. Kevesen vagynak az én Tudományos Társaim között, a' kik olly kevés hímezéssel, hámozással élnének, mint én éltem, véletek azt éreztetni, hogy „nem tudják mit mondanak.”

Reményilem azonban, hogy a' hóldbéli Urat az által a' mit felőle *mondottam*, vagy inkább *nem mondottam*, akár mi és akár ki legyen ő magában, nem bántottam meg. Talám megsértettnek tarthatná magát, ha elég szemtelenséggel bírtam volna, úgy a' mint tudománybéli Társaim szoktak, ő nékie alakját, organizatzióját, színét, tehetségeit, erkölcsseit, magaviselését, Religióját, egy szóval belső és külső minéműségeit előtökbe adni, és annak „ügy-létét” demonstrálni. – Én azt nem tettem; – 's viselhettem é ártatlanabbúl eránta magamat, mint midőn felőle – – semmit sem mondtam?”

Ezzel szakada vége Beszédemnek, 's én magamat a' Szín' kárpitjai megé vontam-meg, hogy láthassam micsoda következése lett legyen. Az én kedves Hallgatóim, kik, úgy látszott, mintha azt hitték volna, hogy a' java most fogna következni, igen rendes szemeket vetettek reménytelen megcsalódásokon; feltátott szájjal állottak egy darabig arra felé fordúlva, a' hol a' Chaldæai Bölcs állott: de minekutánna látták, hogy a' tanításnak vége van, ollyan zsidongás támadt, hogy elijedtem rajta. Itt is, amott is beszéltte egyyik a' szomszédjának, mi volt legyen a' Bölcs célja? jó volt é, vagy rossz, a' tanítás? szakálla, pallástja felől mit lehet tartani? 's a' hóldbéli ember alatt kit kellenség érteni? mert, hogy a' dolognak borítékja alatt titok lappang, arról többé senki sem kételkedett. A' csetepaté nagyobb nagyobb kezdett lenni, lármázni, veszekedni kezdtek; 's mint-hogy azok között, kik a' magok állításokat nem igen könnyen tudták okokkal támogatni, sokan annál erősebbek voltak vállra 's csontra nézve, utoljára testi védelmező eszközök vétettek-elő; egy szóval, felette kevésbe múlt, hogy a' hóldbéli ember Athenében véres meghasonlást nem indított. – Be nagy gyermekek az Athéneiek! így kiálta egyyike az okosabbaknak, gondosan félre vonván magát; hát nem látjátok é, hogy a' Chaldæai Bölcsnek nem vala egyéb célja, hanem hogy véletek és Filozofusaitokkal láttassa hogy nincs eszetek?

XXXVI.

EGY szép őszi nap' a' Keránionnak egy kupressusa alatt ültem a' verőfényen, melly nekünk öreg embereknek olly kedves szokott lenni, midőn álmodozásaimat egy felém jövő Idegen megháborította. Közelítését jó ideig nem vettem észre: de hozzám szólván, éreztem, hogy valaki közzém és a' Nap közzé állott.

Te vagy az a' Diogenesz, (így szóla azzal a' mérészséggel nézvén végig rajtam, mellyet a' közemberekben szemtelenségnek nevezünk) – a' kinek különösségei felől egész Grácia olly ki nem fáradva beszéll?

Ekkor gondosabban néztem végig Emberkémet, mint elejéntén. Rendes, tüzes, fiatal ember volt; középszerű termetű, de jól nőtt, csak hogy feje egy keveset bal válla felé

hajlott; homloka széles, szemei nagyok és szikrázók, 's úgy tetszett, mintha velek egész a' szívedbe hathatott volna. Sokat ígérő képezete, 's tekintetébenn a' kedvesség által meggyengített büszke magahittság azt a' Valamit tette, a' mit a' Királyokban felségnek szoktak hívni. – Későcskén vettem észre, hogy hajai közzé fejedelmi fonadék vala kötve; de úgy tettem, mintha azt nem láttam volna.

Hát te ki vagy, felelék néki hidegenn, a' ki magad' elhíve tudakozod azt tőlem?

Én csak Alexander vagyok, a' Macedóniai Filippusz fia; felele mosolyogva az Ifjú. Megvallom, ez nem sok; de ha nem sok is, szolgálatjára van Diogenesznek. Tudtam hogy te hozzám nem jössz, és így én jövék hozzád. Szólj, mit cselekedjek hogy Filozofiádat könnyebb lábra tehessem? Akár mit kérsz meglessz, hanemha olyat kérsz, a' minek teljesítése felülmúlja hatalmomat.

Királyi szavadra fogadod é azt? kérdém.

„Tulajdon szavamra, felele.”

Tehát kérem Alexandert, a' Macedóniai Filippusz fíját, – térjen-ki előlem a' napfényről.

„'S ebből áll é az egész kérés? monda Alexander” –

Most csak erre van szükségem.

Az udvari kullancsok elsárgúltak bosszúságokban.

„Eggy Királynak illő megállani szavát; „monda Alexander, midőn egy erővel tett mosolygással emberei felé fordúlt. –

Azt mutatja hogy megérdemli azt a' nevet, mellyet a' Korinthusiak reá ragasztottak; mondának ezek, – 's megérdemlené hogy véle úgy bánjunk a' mint az ebnevezet kívánja. –

Az a' kívánságtok bízvást elmúlhat, felele a' fiatal ember; higyjétek-el, ha Alexander nem volnék, óhajtánám hogy Diogenesz légyek!

'S vége vala a' beszéllgetésnek. – – –

Ez a' történet majd szájról szájra megyen. Nem tehetek róla. Igazán, mondjátok-meg, mit kérhettem volna tőle. – Nem akarom hogy az olyanokkal mint ő legkissebb dolgom is légyen. – – Nincs szükségem semmire, – 's ha volna, nincs é barátom? Királytól végyek é el jótételt, melyet barátomtól sem vészek, holott ennek az által kedvét tölthetném? –

De ez a' fiatal ember nékem még is tetszik. – Minthogy nem kerülhetjük el, hogy Királyaink légyenek, azt kellene óhajtánunk, hogy Királyaink ilyenek légyenek. – Fogadni mernék reá hogy ő csak azért kínált-meg, hogy lássa mit felelek; és még is meghökkent feleletemen. – Illő, hogy ő inkább légyen Alexander mint Diogenesz: én is úgy gondolkoznám ha az ő helyjében ülnék: de, becsülöm benne, hogy Diogenesz kívánna lenni, ha Alexander nem volna. – Mennyi beszéllni valót nyújt majd ez a' kis ember maga felől a' Görögöknek! Ő magát választotta Vezérül a' nagy Király ellen. – Szép igazlósín egy olly büszke fickónak, a' ki Macedóniában, és Görög Országban meg nem tud félni! – Bár az egész Világgal parancsolhatna, 's úgy gondolkozna mint Diogenesz!

XXXVII.

SEMMIRŐL sem álmodoztam kevesebbé, tegnap éjjel Ulyszesi vánkosaimon fekvődvén, mint arról, hogy egy Király jó látogatásomra – midőn hordóm' faretеше nyikorogni kezd, 's Alexander egy kis lámpással hozzám bétékintett. – Te különös ember vagy, monda; téged kereslek, noha épen nincs okom tegnapi elfogadásodon megnyugodni; 's kevésben múlt hogy egy esztelen szándékra nem ragadtál.

Szabad tudakoznom, mellyikre? –

„Nem lenni Király, hogy Diogenesz lehessen; és a' Királyokat úgy alázni, mint te.”

Engedj-meg nékem Alexander, az nékem nem volt szándékom. A' verőfényen feküdtem midőn hozzám állottál. Olly kényemre feküdtem ott, hogy nem lehetett nem sajnálnom attól a' gyönyörűségtől lett megfosztatásomat, mellyet a' Királyok semmire sem becsülnek. Néked nálam nem vala semmi dolgod; nékem pedig nálad semmi kérésem. Félóráig is eltörhettem volna eszemet mit kérjek tőled, 's még sem találtam volna egyebet, hanem hogy térj ki előlem a' napról.

„Jó! ha te a' legkülönösebb Filozofus vagy azok között a' kiket láttam, úgy talám én is a' legkülönösebb Király vagyok azok közt, a' kiket te láttál. Te nékem tetszessz. Bár kész vólnál engemet a' fegyvercsörtetés közt késérni. Egy olly becsületes emberre van szükségem, a' ki nékem az igazat megmondja, – 's úgy tetszik, hogy te annak oda illel!” –

Alexander Király! Tulajdon útja van mindennek, a' mellyről eltérnie nem illik. Nem lennék én többé Diogenesz, ha veled mennék. De, ha kívánod, annyi igazságot adok az útra, hogy az elég lessz, ha a' Világot öszvejáród 's nyered is.

„Magunk közt maradjon a' szó, nincs is kevesebb szándékomban mint az, hogy az egész Világot magam alá hajtsam. Nem tehetek róla: ollyan gondolataim vagynak, mellyeket lehetetlen kikergetni fejemből. Macedónia semmi sem; – Grácia egynehány patkónyomásnyival több; – Kis Ázsia, Arménia, Média, India, – ez a' négy még is már alkalmas darab! de ha egyszer ezt magunkévá tesszük, úgy még inkább lessz okunk, azt a' hátralévőt is magunkévá tenni igyekezni. – Egy szóval ez a' Világ egy darab, úgy é? és így a' rajta lévő embereknek sincs több Vezérre szükségek egynél; ez az egy pedig – úgy érzem, senki sem lehet inkább, mint – én!”

Nem felelek róla, hogy ha ezen általesel, még az jut eszedbe, hogy a' hóldbba 's a' több plánétákba útát verj, 's az egész napi-alkotványt ostromold, mert az is egy darab; annak birtokához, mihelyt a' földet magadévá tészed, bizonyosan just fogsz csinálni magadnak.

„Chimærák után soha sem fogok ásítózni; – az én szándékom, jó Diogenesz, olly nemes olly szép, 's olly könnyű, hogy csudálkoznom kell, miként lehetek én első a' kinek az eszébe jutott.”

Kacagni fogsz rajtam, Alexander Király, de higyd-el, hogy én épen így gondolkoztam volna ha a' te kecsgetető körülállásiddal bírtam volna illy ifjú koromban. Markodban vagyon a' Görögök' szíve; harmincezer Göröggel pedig egy olly fickó, mint te, az egész Világon keresztülhajt. – De, – mit csinálsz azután véle, ha magadévá tészed? –

„Szép kérdés egy Filozofustól! Azt, a' mit Macedoniával, és Epirusszal tennék, ha egyebem nem volna. Ó már az szépen ki van dolgozva fejemben. A' vad Nemzeteket újonnan épültt Városokba szítom; nékiek bölcs törvényeket adok; minden nagy fo-

lyamat 's tengertorok mellett új kereskedőpiatzokat építék; Tartományaimnak mindenikét alkalmas utakkal egyeztetem-össze: az egész földet egy nyelvre, 's ezzel az egy nyelvvel a' mi Tudományainkra 's Mesterségeinkre tanítom-meg; és, hogy egyszerre végigláthassak mindent, 's gépelyemet rendes forgásban megtarthassam, nyertt Birodalmaimnak szintén közepette egy nagy Várost állítok, melly minden Nemzetségek egyesítő pontja, 's forgásaiknak lelke, a' Természet' és Mesterség' kincseinek tárja, 's az emberi Nemzet Amphiktionjainak lakása, a' válogatva szedett Lelkek' Akademiája, egy szóval a' Világnak Anyavárosa 's az én lakó helyem legyen." –

'S mit gondolsz, Alexander Király, meddig tart ez a' nagy alkotványod?

„Míg egy Alexander lessz, hogy azt intézni tudja. Ez dicsekedés formáinak látszik, de, meghiszem, annak fogod nézni, a' micsoda. De tegyük-fel, hogy az emberi dolgok állhatatlansága, vagy inkább az emberi agyvelők' szédelgősége, mellyek még a' bóldogságba is csakhamar belé únnak, munkámat fel fogják forgatni: az a' haszon, mellyet én ez által az emberi Nemzetnek tészek, még is sok századokra fog kiterjedni; 's nékem jutalmul még is megmarad az a' gyönyörűségem, hogy lételemnek múltó álmát egy olly bátor igyekezet által, mellynél nagyobb még nem szállott emberi lélekbe, bizonyos értelemben halhatatlanná tevém." –

Hát a' teljesítés nehéz vólta? – – –

„Nehéz vólta? Bízsd rám. Csak tíz esztendő't engedj; akkor osztán jer, 's nézzd-meg mit tettem." –

'S hát az a' sok fej, mellynek le kell húlni nyakáról míg annyi Nemzeteket a' te intézetedtől függésre szokatsz?

„A' nélkül ugyan meg nem esik. – Sajnálom szívesen, – mert a' vérontásnak barátja nem vagyok: de hogy a' fejhullások miatt szándékomtól elálljak, azt ugyan az egész Világ feje kedvéért sem cselekszem. – Nem vetem é kockára a magamét is?

Ezen feljül a' Hirkániai 's Baktrai asszonyok olly termékenyek, hogy általok az egész vesztesség majd helyre ütődik." –

Ó Alexander! mondám, te most húsz esztendő's vagy; mások nemtelen feslettségben, poharak közt, 's asszonyi fedhetetlenség' ostromlásában töltik-el fiatal napjaikat, – te pedig egy közönséges Ország' felállítására előrajzolatot, 's ímé hozzá fogsz teljesítéséhez. – Látom mennyire illetett-meg nagy ideád' szépsége; te úgy vagy teremttve, hogy azt, a' mit a' kis lelkek chimæranak tartanak, végre hajtsd. Veled együtt, magam is nevetnék magamon, ha szándékoznak abbanhagyására akarnálak bírni. Tégyük-fel, ha annak hátráltatására nyomos ellenvetéseket hordhatnak is elő, nem annyi vólna é az, mintha egy szerelembenn égő Ifjúnak azt akarnám demonstrálni, hogy jobban tész, ha félbeszakasztja szerelmét? – Az olly lelkeket mint a' tiéd, olyankor hordja-elő az Ég, mikor új formát akar adni földünknek. Azok a' törvények, a' mellyek bennünket köteleznek, nem tenéked vagynak írva. – Ha én Athénei, vagy Spártai, vagy Kappadóciai, vagy Mediai, vagy Aegyptuszi lakos vólnék, talám szidnálak; de én ez nem vagyok; én Kozmopolíta vagyok. Nem ismerek olly okot, melly valaminek tevését, vagy elmúasztását javasolhassa, az emberi Nemzetnek *egészben* tekintett javán kívül. Menj, Alexander, menj, 's hajtsd-vége az a' nagy gondolatot, melly lelkedet elfutotta! – De legdicsebb lépéseid közt se felejtsd-el, hogy mi, közemberek, az örömet és fájdalmat szint' úgy érezzük, mint temagad; és hogy minden érdemeid 's tökéletességed

mellett is olly gyarló vagy, mint mi. Eggy nyomorúltt nyilszála eggy Szogdiáni rabnak vagy eggy hitetlen Médusz négy öt csep mérge, elégséges arra, hogy nagy szándékok füstbe vessék. A' te pályád veszedelmes pálya. Az ember semmit sem tűr-el olly nehezen, mint a' határtalan hatalmat. Az a' szempillantás, mellyben eléggé gyenge lészesz tömjéntgyújtó ellenségeidnek elhinni, hogy több vagy mint ember, dicsőségnek határszélét elődbetolja. Szép tetteidet akkor olly csúfságokkal fogod megfertéztetni, mellyek igen is fogják éreztetni veled, hogy csak ember vagy. Kegyetlenséged 's zabolátlan indulataid gyűlölségessé tészik uralkodásodat, életedet megrövidítik, 's Országodat hasonlóná tészik azokhoz a' messzére sugárzó méteoronokhoz, mellyek az egész Világot csudálkozásra ragadják, de azalatt míg minden szem reájok mered, hirtelen elpattannak.

Alexander elcsüggedt fővel űlt hordóm' szélén, 's elmerűlve látszott azonn a' mit mondtam. Azt tartom hosszas prédikáziómon szűnyókálni kezdett. De csakhamar hogy elnémúltam, feleszmélkedett, felkölt, 's azt mondá, hogy virradtakor Korinthusból tovább megyen. – „Tréfán kívül, Diógenesz, nem lehetek é néked valamiben szolgálatodra? A' mint látom, Korinthusz téged nem becsül érdemed szerint.”

Én megelégsem azzal ha nem bánt. A' te lelkefdéle lelkek jóltenni teremtettek. Ó Alexander! hány ezer sinlődik most rajtam kívül a' legmélyebb inségben. Ha azt tennéd az én kedvemért hogy ezek a' Bóldogtalanok születésednek óráját áldják, úgy többet adnál nékem, mint a' mennyit maga Dáriusz is adhat.

„Te bóldog ember vagy, Diogenesz. Nem bosszankodhatom miatta, hogy talám te vagy az az Eggyetlen, a' ki kiád barátságomon.” –

Alexander, (így felelék) annyira tisztellek, a' hogy még senkit sem tiszteltem. De azt a' mit szívemben érzek, nem mondhatom. – Király nem lehet Barát, sőt Királynak nem is lehet Barátja. –

„Üsse-meg a' kő egyenességedet, Diogenesz! nem akarok több részt venni belőle. Utoljára még annyira vinnél, hogy hordódba kívánkozzam; pedig eggy Világnak elég eggy Diogenesz.”

Azt nem merném mondani; de az igaz, hogy két Alexander alatt dőledékké lenne kevés idő múlva.

„Igaz a' mit mondassz, jó Öreg! – Isten hozzád!”

XXXVIII.

A' DIOGENESZ RESZPUBLIKÁJA.

1.

ALEXANDERNEK kell annak lenni, a' kibenn az a' szörnyű gondolat támadhat fel, hogy e' földnek minden Nemzetsegeiből egy Nemzetseget alkosson. Az én képzeletdésemm annyira nem terjed. --

Elhítem magamat hogy egy tudákos Varázsló vagyok, a' ki mágusi vesszejének segítségével minden ideáit valósággá változtathatja, -- és a' ki előtt pusztán áll egy olly tágas sziget, mellyen egynehány százezer ember feleségestül, gyermekestül -- minden férfit legfeljebb két feleséget és hat gyermeket vetvén, -- ellakhatik, élhet.

Felteszem továbbá, hogy ez a' sziget -- az ám bezzeg a' kérdés, mit kellessék feltennem? -- azt é például, hogy az én Embereim még *nem születtettek*; -- vagy *születtettek* ugyan, de még *fel-nem-nőttek*; -- vagy *felnőttek* ugyan, de még *vadok*; -- -- avagy hogy olly tanultak, olly módosok 's szelídek légyenek mint mi Görögök vagyunk? -- A' dolog megérdemli hogy meghányjam, vessem.

2.

MEG hánytam-vettem, 's abbann állapotam-meg, hogy felnőtt emberek légyenek. Nem győzném várni, míg ennyi embert nemzek, nevelek, karkötőn addig járatok, míg megtanúlnak járni.

Másként -- elfelejtém, hogy Varázsló vagyok! -- Avagy nem olyanokká fogja é őtet pálcám teremteni, a' millyeneknek óhajtom? -- Ez nem kis szerencse; de illetén szándék mellé elmúlhatatlanul szükség is. Alkosson a' Manó Tartományt, ha kedve tartja, ha olly embereket lessz kénytelen össze-szedni, a' millyeket talál.

Albániából, Ibériából 's Kolchiszból tehát mintegy százezer szép lyányt szállítok-bé szigetembe; mert azt mondják hogy sehol sem teremnek szebbek mint ottan. -- Hogy őket négy 's ötszáz-ezer lyányok között válogatva szedtem, az tudnivaló; piross, pozsgás lyányok, szőke hosszú hajjal, kék szemmel, domború mellyel, húsos tomporral, egy szóval a' kikben mind meg van az, a' mit a' lyányhozértő az igaz Szépséghez való-nak tart; színek csupa rózsza meg' lilium; és -- mindnyájan *husz esztendősek*.

Ezeket a' szép teremtéseket egyetlen egy csapással varázslozm épen Május közepén az Antilibanusz legkiesebb partjára. – Az én Tündéreim már mindenik Mandolafa alatt asztalt terítettek; – nem ollyatén csemegékből, a' millyekkel a' mi Gazdagaink magokat lassanként megmaszlagolják; – nem; jóízű, tápláló, leves étkeket készítettek nékik, 's friss forrásvizet mellé, annyit a' mennyi nékik kell.

Ezen keresztülvén, hé, eredj Hirkániába 's Baktrianába, 's hozz-elő nékem száz-ezer fiatal combos fickókat, – nem kellene nékem Adóniszok, szakállatlan Gynæceumaitokban tartatok; – erős, izmos, vállas lapockás pimaszokat hozz-elő nékem, kiknek még minden fickóhevek megvan, erdőkben laknak, 's a' tygriseket 's párducokat öldösik, 's bőrökbe öltöznek. –

Mint néznek a'lyányok és legények egymásra ha majd egyyűvé akadnak – ó azt könnyű elképzeln!

Végezze-el már most a' Természet a' mit én elkezdtem.

Soha se törjétek rajta magatokat, ő nem fog rossz munkát tenni.

„Hogyan? 's csak forrásvizet mellé?” azt kérditek. „Nem adok é nékik Tházuszi, Chiuszi, Cypruszi bort?” – Egy cseppcskét sem! Azt gondoljátok, hogy az én Hyrkániai Pimaszaimnak szüksége van az illy erősítő szerekre? Lyánykáim rossz neven vennék ezt a' kevés bizodalmat.

– – Hasad a' hajnal. A' Legények ébredezni kezdenek – 's a' szegény álmos Lyánykákat is költögetik. – Jó! teljék kedvek, úgy is utoljára esik-meg! – – Rajta Tündérek! kapjátok-fel őket hírtelen, 's vigyétek olly gyorsan vissza erdeikbe, a' hogy ide hoztátok; nincs többé szükségem rájuk.

Júno-Lucína, légy segédünkre! kilenc hónap múlva legalább százharmincezer gyermekem 's lyánykám lessz; a' lyánykáim mint egy-egy⁴⁷ Grátzia; a' férfi gyermekek mint maga Ámor. – 'S most jer már, 's lássad, nem olly Reszpublikát alkotok é belőlök, a' millyet még soha sem láttál.

3.

BE köszönöm magamnak, hogy Reszpublikám' jövendőbeli Lakosit tulajdon ideám szerint hagytam csinálni; – vagy, igazábban szólván, hogy rá bíztam a' „meg nem romlott Természetre,” hogy csinálja olyanoknak, a' mint nékie tetszik. Mert ha meg kell vallani az igazat, egy egész esztendő sem lett volna arra elég hogy a' ti Görög 's Aziáta fa-bábjaitokat olyanokká faragjam, hogy Reszpublikámba belé illhessenek.

A' minap jelen valék az Iszthmusi játékon. Szörnyű tömötséggel toltta magát szemem elibe! Végig néztem ott, a' Királyokon 's Királynékon kezdve, szintén a' rab-kalmárokig, 's citrom-kofákig! Hány féle Nemek 's kifajzások csak nem megszámlálhatatlan Osztályszakaszokban! – Igazgatók, Archonok, Tanácsok, Szószólók, Perfolytatók, – Vezérek, Ezredesek, Kapitányok, szintén azon Bajnokokig, a' kik tizenyölc fillér napiszámért vitézkednek; – Papok, Poéták, Történetjegyzők, Filozofusok; – Festők, Faragók, Lantosok, Építők, minden szükséges és szükségtelen Mesterségeknek

⁴⁷ mintegy-egy

Mesterei, Kalmár, Hajós, Gyöngyáruló, Sáfrányos, Borkupec, Szakács, Pástétomsütő; – Színjászó, Mímus, Kötéljáró, Szemfényvesztő, Zsivány, Tányérnyaló, Kerítő; – 's ezek közt annyi bölcs, elmés, tréfás, ostoba, együgyű, becsületes ember, annyi akasztófára való, büszke, alacsony lelkű, uzsorás, pazérló, lator, Szykofanta – annyi szélvész, annyi bolond mindenféle színből, nemből, fajtából, 's természetből, hogy Arisztoteles hűsz esztendeig sem érne reá, hogy őket arranzsírozza.

Milyen hatalmas Istenség mondám, a' *Fátum!* Mellyik Filozofus az, a' ki illy heterogénea partikulákból egy „csak valamennyire is szenvedhető Egészet” csináljon? – A' Fátum neki áll, 's belőle alkotta-össze a' mi kis tartományainkat; 's még is, a' dolognak eldültt voltához képest, alkalmasint szenvedhető minden, – úgy é?

Azonban kéntelen vagyok megvallani, akár az én Reszpublikám' hibája az, akár valami egyébé, hogy én ezeknek az embereknek igen kevés részének tudnám venni hasznokat.

Legis legelől, az „Ország-tisztviselőinek” mutatnék útát; mert az én Reszpublikámnak önmagában kellene forgani, külömben egy sulymot sem adnék érte.

Katonák? – Pólgárainknak bóldogoknak kell lenniük, a' nélkül hogy annak lenni láttassanak. Az idegenek ne gondolják hogy megérdemli a' szerencsétlétést a' rájokütés; – Rablóktól pedig nem félnek. Izmos inas legények ők, a' kik a' görcsös botokkal úgy tudnak hadazni, mint ti elpuhítottak egy vékony pálcácskával; – úgy tartom, egyszerűen többet nem jön kedvetek feleségeik 's lyánykáik után leskelődni.

Építőmesterek? – Palotákra, Templomokra, Amfitheátrumokra nem lesz szükségünk; ahhoz pedig hogy fából téleire rendes kis kalyibákat állítsunk, nem kell Architektus.

Mi meg fogunk elégedni azzal, a' mit a' Természet szigetünkön természet, 's azt, meg is emésztjük. Nem lesz tehát semmi csereberélni való portékánk. – Hajósaitok Negóciánsaitok Isten' hírével tovább ballaghatnak; – nálunk nem kapnak semmi vásárlani valót.

Gyapjúfonóitokra 's Selyemszövőitekre sem szorúlnak. – Gondom lesz arra, hogy szigetünkben annyi medve, farkas, róka, 's hiúz legyen, a' mennyinek bőrére Lakosaimnak szükségek lessz; hogy pedig nyári ruhánk is legyen, a' sziget' déli részét gyapjú csemetékkal ültetem-bé. Feleségeink 's Lyánykáink szedjék, ecseteljék, fonják, szövják, fessék azt, ha kedvek tartja, 's magok szabják magoknak a' köntösöket; mert a' csinos öltözetet ezek is úgy szeretik, mint a' ti Lyányaitok.

„S mire való a' köntös? Úgy é, ezt fogja tudakozni egy Gymnozofisza?” –

Azért, mert *először:* a' szél és nap bőröknek rózsáit 's liliomit eldurvítanak; – *másodszor:* mert nem látom jónak, hogy gyermekfickóim 's felserdültt Legényim Kedveseiknek szépségeikkel annyira megfamiliarisozódjanak, hogy azokat első szempillantások óta könyv nélkül is tudják.

Kézműveseitekkel? Mi hasznokat venném nékik? De bizony talám „Festőiteket 's Faragóitokat” is nektek hagyjuk. Nem örömet tészem ugyan azt; de az attól való tartalék, hogy Maradékink közzül egynek kedve ered képecskéjének Kápolnácskát építeni, 's abban magát Pappá tenni, felülmúlja az ő Mesterségekhez vonzó szeretetemet. 'S igazán szólván, nálom nélkül könnyen el is tudok lenni. Ha Legényeim közzül egyik vagy másik olly szépnek tartja Kedvesét, hogy azt hosszabb időre tartandóvá óhajtja tenni, – no jó! tanítsa-meg őt Amor mint kellessék annak eleven Kópóját csinálni;

szebb lesz az mindenkor, 's bizony állandóbb is, mintha Apellesz vagy Lyzippusz készítette volna.

Szakácsaitok? Pástétomsütőitek, csemegefőzőitek, illatszűrőtök? – Félre, félre velek! – Az én embereimnek maga főzzön a' Természet, vagy legalább ő tanítsa a' főzésre. Csemegéik faágakon 's veteményeken teremjenek; – 's Asszonykáim a' legcsinosabb, legtisztább, legízletesebb, legjobb szagú portékák a' nélkül hogy egyébre szükség volna friss kútvíznél, egy bokrétánál, 's vánkósaikra vagy pázsitágyokra hintett rózsaleveleknél; hol, bizonyos feltételek mellett, megengedem, hogy álmokból felserkentsétek.

„Filozofusaitok, Történetíróitok, Poétáitok?” – Követem ő Kegyelmeiket, de hasznokat nem vehetem? Az ő Tudóságoknak csak fele is elégséges volna őket örökösen megőrizni. – „Poétákká” őket a' szerelem, vagy az örvendező elragadtatás tégye. – „Történetíróitoknak” munkáiból csak gonoszságokat tanulnának, mellyeket nékik ismérni nem szabad; vagy olly virtust, mellynek hasznát nem vehetnék. – *Filozofiára* nincs szükség; ha pedig volna, ott a' Diogeneszé, – ezt pedig tanulják anyáiktól 's dajkáiktól; – e' szerint, Isten hírével, édes Uraim!

„Színjászók, Mímusok, Táncolók,” és más egyebek kik e' rubrika alá tartoznak; – Meglehet hogy az ollyan Reszpublikákban, mint a' tiéitek, hasznos tagok! múlatják a' Népet 's – az nagy haszon a' Fejedelmeknek; – nekünk rájuk semmi szükségünk. – – Az én Ifjaim táncolni az Örömtől tanuljanak. Fújjátok bár nékik furuglyátokat, hogy a' tempót el ne hibázzák, fogadok a' mibenn akartok, hogy ide fogtok seregleni, 's azon lesztek hogy természeti táncaikat tőlök eltanulhassátok. Majd táncpalotáitokban fogjátok azt hímezni: de azt a' nyájas kellemet, melly az ő szökdécslések közt lebeg, azt hijában hímezitek; azt, édes Barátim, érzeni kell; hogy pedig azt egészen érezhessétek, szükség hogy szigetem' lakosai légyetek. – A' *Mímusok* az olly egygyűű Nép előtt mint az enyém, érthetetlenek maradnának; a' *Színjászók*⁴⁸ pedig – – – vallyon mit játszanának ők? *Tragédiákat?* miért kellene fiatal lánykáimnak 's asszonykáimnak szemeit erőltetett könnyekbe fereszteni? – *Komédiákat?* – Mi köztünk nem lesz több bolondság annyinál, a' mennyire elmúlhatatlanul szükségünk lesz, hogy se igen ostobák, se igen tudósok ne légyünk; e' pedig nincs annyi, hogy azonn egy egész Parterr nyerítő karrikaturára csiklándoztassék. – Egy szóval, találunk mi módot az idő hosszóságát elfelejteni; tartásotok magatoknak azokat, a' kik azt nálatok felejtik; 's – osztán, mi a' manóval is fizetnénk őket?

„De *Orvosaink* csakugyan lesznek, úgy é?” – Elég rossz, ha nálok nélkül el nem lehetünk! – Tisztelem, becsülöm Hippokratesz Uraimékat, szívesen fogjuk látni, ha hozánk jönek; de nálunk kevés munkát kapnak. – A' mi szigetünk' levegője egészséges levegő; 's természeti élésünk, asztalunk mértékletessége, vidám elménk, kevés gondunk, aggodásunk, töprönködéseink mellett, – mire valók volnának mi köztünk az Orvosok? Uraim, ha megúnjuk a' tartós egészséget, akkor magunkhoz fogunk benneteket hívni; ti bizonyosan tesztek róla.

Azt a' nagy csoportot, mellynek egy része kezeinek gyorsasága, másika nyelvének pergetése, harmadik lábszárainak forгатása, negyedike cselekedeteiteknek magasztalása

⁴⁸ *Színjászók*

által keresi élelmét, – (adná Isten hogy Országtokat ettől a' Nép' seprejétől kitisztíthatnátok) – Barátim! még elég népetlen szigetek vannak, küldjétek oda; – az enyémen több lakos nem fér-el.

4.

ÉPENN olyan ez, mint a' millyet Arisztoteles kíván, sem nem igen hideg, sem nem igen meleg; levegője, tiszta és szelíd; agyagja, termékeny; erdeje, teli vaddal; cserjéi, teli pacsirtákkal, fülemilékkel, tenglicekkel; folyói és patakjai, teli hallal; hegyei 's legelői, teli nyájjal; mezői, riskásával 's búzával.

Látjátok, hogy lakosaimnak ha csak kevésbé igyekeznek is azon gazdagság megtartásán, mellybe őket most teszem, sok századokig tartó tárjok van.

Mínthogy csak egy vesszőcsapásba került, hogy nékiek kunyhókat is szerezzek, megszerzettem azokat. – Erős cédrus⁴⁹ fából készültek azok eggyről eggyig, pálma levéllel vannak befedve, tágasok, egyformák, 's szigetemnek lakható minden részein, melly darab inkábbára lapályból áll, egyenlően kiszabott messzeségre vannak elszórva. Mintegy hatvanezert állítottam; most ez elég lessz; ha pedig idő-múlttával több kell, vagy ezek leroskadnak, építsenek újakat Szigeti Uraimék.

„Építsenek? – könnyű azt mondani; de ahhoz több is kell. Hol vesznek fejszét, fűrész, fúrót? mert a' nagy szálfákat nem fogják fogaikkal ledőjthetni, sem gerendákká 's deszkákká nem rághatják; – hogy pedig baltájok 's fűrészek légyen, vasbányájoknak, olvasztó hutájoknak 's hámorjoknak kell elebb lenni; 's hogy megint ezjek légyen....” – hordja el a' patvar a' sok ezjeket, azjokat! úgy egészen oda lessz a' Reszpublikám! Lakjanak földkunyhókban, szirtüregekben! De hol a' manóban veszek én annyi szirtüreg? Azt sem engedhetem-meg pedig – tudom én miért nem! – hogy Városokban lakjanak. – – A' láncos kő tud magánn egyébként segíteni, hanemha mindjárt most annyi fűrész, fúrót, fejszét adok kezekbe, a' mennyivel magokat béérik, vagy varázspálcám ütésével azt viszem véghez, hogy a' körültem szolgáló lelkek legalább minden húsz esztendő alatt egy ilyen szerszámokkal megrakott hajót a' Sziget partján elmerítsenek.

5.

DE már ideje is volna hogy Népetem új szállásaiba vezessem.

Pálcám' ereje által életeknek első tizennyólc esztendeit elaludtattam velek; 's ímé mindnyájan Legény, Leány, a' tizennyólcadik esztendő' sűrű növéseben, erejében, 's teljes virágában serkennek-fel, megérlelve életeknek legédesebb gyönyörűségeit kóstolni, 's azon könnyű munkáknak megtevéséhez, mellyekre őket a' Természet készítette. –

⁴⁹ cedrus

Ó Ámor, és te, nyájas Vénusz, mindent tenyésztető Istenségek! – titeket hívlak most segítségekre gyermekeimnek! Tinéktek illik azt az édes, 's hatalmas ösztönt, melly, a' midőn majd őket egymásfelé vezetem, legelőször döbben-meg mellyjeikben, kifejteni, és azt, a' mi nálatok nélkül a' fibráknak hathatósabb játéka volna, szerelemmé 's édes érzésekké olvasztani.

Ne gondolja senki, hogy én itt egy Deus ex machiná-t invokálok. Nagy szükségem van nékem erre a' mennyei segedelemre. Nem kis dolog százharmincezer tizennyolc esztendősb embert hóltok napiáig böldegokká tenni. Míg még csak azon törtem magam, hogy őket megcsináltassam, könnyű volt a' dolog: de minekutánna megvalának, őket böldegokká is tenni, vagy igazábban szólván, minthogy a' Természet elegendőképen gondoskodott arról hogy böldegok légyenek, azt vinni véghez hogy esztelenségek vagy tapasztalatlanságok böldegtalanokká ne tégye – ez ám a' göcs!

Bár csak az én varázsmesterségem arra tanítana-meg, hogy' kellessék fennmaradásoknak vagy szaporodásoknak más módját lelmi. Mert ha részrehajlás nélkül tekintjük-meg a' dolgot, az evésnek, ivásnak, és még egy harmadik valaminek (melly leginkább akkor jelentgeti magát, mikor jól ettettek, jól ittattok) szüksége a' valóságos forrása az emberi nyomorúságoknak. Még jóval a' szép Heléna előtt adott egy Valami, a' mellyet, úgy tartom, nem lessz szükség tulajdon nevéen neveznem, ezer meg ezer inségre alkalmazhatóságot; – 's valld-meg hány önnönszeretből vagy kapzsiságból származó gonoszság marad fenn, ha levegővel és napfényel fogunk élélhetni.

De már most azt meg nem változtatjuk! Édes fattyaim, itt az én szíves akaratom rajtatok nem segíthet; kéntelenek vagytok úgy élni, úgy tenyészni, mint más földi lakosok. Nem tehetek egyebet, hanem hogy majd a' Természetet kérdem-meg mint akarja hogy az eggyikkel 's másikkal éljete? – Mert nem vagyok olly szemtelen azt gondolni, hogy jobban tudom azt mint ő.

Kezdjük a' tenyészésen! mert ez a' legnyomósabb cikkely. Az én Legényim 's Leányim most a' fák' árnyékaiban ülnek, 's szolgálataik őket riskásával 's gyümölcssel vendéglik, ezutánni rendes eledeleikkel. Ebéd után táncra kelnek-fel – addig pedig törvényszabásunknak ezen szakaszán keresztül kell esnünk; a' dolog nem szenved haladékot.

Plátó azt tartja, hogy az Asszonyoknak közös bírtoka a' legbizonyosabb mód őket a' Társaság' csendességére nézve árthatatlanokká tenni. – Ez az ő Reszpublikájában meglehet, melly csupa ideákból van öszve tóldozva-fóldozva, és csupa ideákat vett célul: – az én Reszpublikámban, hol mindennek természetesen kelletik menni, meg nem állhatna. Meggátlaná szigetem' népesülését, 's gyermekeink mindenik férjfiban keresnék atyjokat, és épenn azért nem lenék-meg sehol is, mert az szintűgy lehet ez, mint amaz. A' szerelem, mellyből a' Természet böldegságunknak elfogyhatatlan forrását akart készíteni, baromi ösztönné, 's, nem gyönyörűséggé, hanem éhségi szükséggé, alacsonyítatnék-le. Egy szóval, által nem látom, hogy lehetnének az én embereim ezen Rendelés mellett olly böldegok, a' millyenekké őket tenni én szeretném.

„De, tálálhatsz é más szert, ezt kérdi Plátó, mellyel azokat a' megszáámíthatatlan inségeket elkerülhessd, mellyekre a' két Nemnek különös bírtoka által ezer réseket nyitsz? – 'S nem látod é, hogy midőn embereidet háznépekre szagगतod, ugyan akkor Reszpublikádat száamtalan apró társaságokra osztod-fel, mellynek mindenikének más célja vagy, mint az Egésznek?” –

Azt látom, isteni Plátó – ha szemeim jól látnak, hogy azokat a' rendtelenségeket, mellyek tenéked olly veszedelmeseknek látszanak lenni, azzal törlöd-el, hogy neveiket elcseréled, és a' legnagyobb rendtelenséget Reszpublikádban rendnek csinálod; – 's ha szemeim jól látnak, hogy te, elősegélni akarván ideális Reszpublikád közönséges interesszójét, azon érzéseket, mellyek által a' Köz-jó minden Lakosnak különös javává válik, vagy, rövidebben, a' melly nélkül Köz-jót, köz-interesszét gondolni sem lehet, elfojtani igyekszel.

Nem tehetek róla hogy a' Természet annyi rést, annyi nyílást hagyott az emberen, hogy rajtok temérdek tévedés és romlás fér hozzája.

És még is, Papjává hagyom magamat Berecynthia Anyánknak metszetni, ha az a' csintalan portéka, a' mellyről szólunk, ezerszer kevesebb bajt nem szerez szigetemben, mint a' Világnak minden egyéb szigeteiben, félszigeteiben és száraz földén szerez.

Mintegy hatvanezer Legényem, 's Legényeknél tízezerrel több Lyányom van – kiket koránt sem készülok a' Diánna tiszteletére szentelni. – Hogyan? Én engedjek é tízezer szép, fiatal, eleven vérű lyányt ugarban veszni? – Eggyetlen eggyecskét sem biz én, úgy legyek Diogenesz, a' szegény édes Anyám' gyermeke!

Itt hát nincs egyéb mód, hanem, vagy még tízezer fickót csináltatni, – arra pedig most épen nincs kedvem; vagy őket a' hatvanezer közt elosztani; a' pedig ellenkezik az én Antiplatonizmuszommal; – vagy –

Nem gondolám é meg, hogy hamar belé únnak a' táncba? – Kettecskén, 's néhol hármasan is mint a' Grátziák, mendegélnek a' berekbe, mellyekkel sövény gyanánt vettem-körül lakásokat. – No! úgy tartom már nincs szükség azon törni magamat mit csinálók a' tízezer lyánnyal. Kacagásra fakadna rajtam Ámor és ravaszkodó Anyja; pedig azzal sem jobban sem rosszabban nem lenne a' dolog, mint a' hogy nékiek tetszene. – Inkább rájok hagyom egészen. –

Ti intézzetek-el tehát, jóltévvő nyájas Istenségek, mindent! Kössetek ez estve, Reszpublikám' alkotásának innepénn, annyi szövetséget, a' mennyit akartok. Sem vak sors, sem idegen hagyomány ne légyen gyermekeimnek eggyűvészerkeztetője. Imé lemondok minden engemet sok tekintetekbenn illehető hatalomról, örökre! Csak Ámornak légyen hatalma az ő szíveikenn. – Reménylem öneki gondja lessz tízezer lyánykaimra. Ha ő tízezer más Leányt rá vehet, hogy ugyan annyi Legény mellett ezekkel megférhetnek, ki ellenzheti azt? – „De hát az ötvenezer Legény nem gyúlad é irigykedésre?” – Ha mindenike úgy szereti a' magáét, mint én egykor az én Glycériomot, úgy bizony nem. – „De hát ha nem szereti úgy?” – Ugy lássák mit csinálnak; én nem intézhetek-el mindent magam.

6.

BÁR csak a' ti Királyaitok azt tudnák elképzelni, melly édes dolog bóldoggá tenni egy egész sereg embert! Semmi sem vólt még édesebb előttem, mint az az álom, hogy százezer szeretetreméltó teremtést legalább egy éjszaka bóldoggá tettem.

A' házasságot illető törvényem ki van szabva: hús esztendő alatt reménylem eléggé népes lessz szigetem. –

Ha van é örök Szerelem? – Azt én nem tudom: de annyit csakugyan tudok, – ámbár életünk' tizenhatodik esztendejében igen készek vagyunk reá, – hogy meg nem gondoltt cselekedet egymásnak azt esküdni; hát még kéntelenségből esküdni...! – Nem, édes fiaim, nem adok néktek magam alkalmatosságot, hogy egymásra annál hamarább rá únjatok.

A' ki azon szabadság által, melyet szigetbeli Lakosimnak engedek, megbotránkozott, az bizonyosan azon szemidiámeterhez szokta mérséklenni a' Világot, melyet egy két órányira teszen maga körül azon keskeny határ közt, mellynek ő Ura. Nagy egygyűűség mind azt, a' mi másként van mint nálunk, nevetségesnek, hibásnak, botránkoztatónak nevezni. Ha közelébről tekintjük-meg a' dolgot, a' külömbség a' kettő közt csak abban vagyon, hogy ti engedelem nélkül vesztez annak elkövetésére szabadságot, a' mit én az embereimnek itt megengedek; én nem örömet hozok Törvényt, hogy sokat dispenzálhassak 's büntethessek.

Nem látom-által miért ne lennének állandók a' házassági kötések az én szigetemben? – Nagyravágyás, haszonkeresés, garboncáskodás, halálos ellenségeskedés, tehetetlenség, 's tudja Isten, minek hívják a' ti egyéb elválasztást okozó minéműségeteket, nem találtnak fel nálunk. – Azonban megengedem a' cserét, ha tudniillik abban mind a' négy fél meeggyezik.

Azok, a' kik a' nélkül hogy cserére szállottak volna, negyven esztendeig éltek egygyütt, közönséges helyen jaszmin és myrtus koszorúval fognak megkoronáztatni; 's ez által azt az elsőséget nyerik-el, hogy minden innepnaponn illetén koszorút viselhessenek, 's legfeljül ülven, voksokat legelő adják.

Egy olly Szép – (rút egy általjában nincsen is az én szigetemen:) kinek szemére lehet lobbantani, hogy ugyanazon egy időben két Férfinak töltötte kedvét, arra fog kárhozzatni, hogy három hónap alatt minden innepen hat hüvelyknyi magosságú hegyes orrú cipőkkel 's tizennyolc hüvelyknyire tornyozott kecskehaj búbbal jelenjen-meg. – Ez olly irtóztató büntetés az én asszonyaim' szemekben, hogy az egész földkerekségén sehol sincsenek – vígyázva bánóbb asszonyok, mint ők.

Egyébaránt az én szigetemben nem szabad valakinek a' más szerelme dolgába avatkozni. Az, a' ki két Szerelmesnek rejteklarangijában leskelődni mérészlett; vagy az, a' ki a' férjnek elbeszéli, hogy feleségét valamely Idegennel egy rózsabokor megett úlni látta, – minden irgalom nélkül feltétetik egy csólnakba, 's első arra alkalmas széllel, a' Trítónoknak 's Néreiszeknek ajánlva, tengerre eresztetik. Egy illetén kártékony teremtés elégséges volna szigetembenn a' meghasonlás magvát elhinteni.

Azt mondjátok, úgy é, hogy e' szerint lehetetlen lessz valamely asszonyt a' felől meggyözni, hogy ő két férfinak egy időben töltötte kedvét. – Nehéz az igaz; de csak ugyan nem egészen lehetetlen. Mert lehetetlen lett volna külömbenn az említett Törvény értelme alól azt a' férfit vagy asszonyt ki nem venni, a' ki az ilyen esetben szorosan interessálva lett volna. Tégyük-fel, látnám hogy a' feleségem egy valakivel megánosságot keres, nem csak szabadságombann áll (ha eléggé embertelen vólnék utánnok leskelődni 's őket meglepni) hogy feleségemet a' magos sarkú cipők 's kecskeszőr pyramisz büntetése alá vessem; hanem az is hatalmambann áll, hogy, ha kedvem tartja, sógoromat a' cserére kényszerítsem.

Azonbann azt állítják szolgállekeim, kik a' morális Világ történeteit olly accurate tudják sok száz esztendőkkel elébb kikalkulálni, mint a' Csillagnézők az Ekklipsziseket,

– hogy ez az eset Reszpublikámnak első huszonöt esztendeibenn alig történik meg ötször hatszor, melly öt hat ezerszer kevesebb, mint más Tartományban, (feltéven hogy abbann annyi számú Lakosok találatnak) egyetlen egy hónapocska alatt megesni szokott.

Ámor nékem nem veszi vétkül, ha azon alázatos tisztelet mellett is, mellyel nékie tartozom, kivallom felőle, hogy ő egy csíntalan, pajkos, állhatatlan gyerek; a' ki akármelly szemesen vigyázzanak rá, még is néha istentelenségeket követ-el. – Én őt másfélének nem tehetem; – 's Isten Világ előtt, Legislátoraitokra 's Morálistzáitokra provokálom magamat, tegyék jámborabbá, ha tehetik.

Mit tehetnék hát egyebet mint azt, hogy vagy szárnyait metéljétek-el, – ha pedig azt elmetéllitek, messétek-el mindenét a' mi elmetszhető; – vagy Népem közt a' „Szemes vigyázást” teszem legelső virtussá; a' mint az valóbann az is, akár hol és akár kik közt fogtok lakást.

A' F É L T É S szavát azon háromszáz hatvanöt szók száma közzül, mellyből Lakosaimnak nyelve áll, kirekesztettem. – – Rosszúl tettem é?

7.

KOLÓNIAMNAK mindenik háza megett egy gyümölcsöst, egy veteményest, riskásával bévetett földet, és egy kis pamutberket termesztettem.

Minden háznépnek van mezeje; mentől nagyobb lesz a' háznép, annál több kéz lesz a' munkára.

Férfiaim mezejeket 's kertjeiket mívelik, vagy halásznak, 's közös erdeimben vadásznak; – lánykáim 's gyermekőce legényeim, míg pásztori esztendejeket meg nem haladták, nyájaimat legelik; – Asszonyaim pedig a' belső gazdasággal foglalatoskodnak s ők vetik-bé a' kertet; ők készítik az ebédet 's vacsorát; 's a' pamut az ő kezeik közt lesz azzá, a' mi lakosaimmal elfelejteti hogy nincs Persziai 's Indiai Manufaktúrájuk.

Mind ezen Munkák mellett, – mellyek nem többek hanem csak annyik, a' mennyire embereimnek szükségek lesz, hogy jobb ízűn egyenek, jobb ízűn aludjanak, – elég idejek marad a' mulatásra, mellyben magábann áll az életnek egész becse.

Az Atyának elég ideje marad gyermekeivel játszodozni, 's játszodozva arra tanítani mint vonja fel a' tegzet, 's mint keressen fölöstökömöt maga magának; – Az Anyák azalatt kisdéd lányait arra tanítják, miként kellessék nékiek a' fülemile énekét eltanúlni; vagy valamelly költeményes Pásztor dalát a' cytharán játszani.

Estvénként valamelly kedves környéknek árnyékai alatt gyűlnek többnyire egynehány szomszéd Lakosok egyyüvé; lant 's vidám tréfák üzik-el az idő hosszasságának únalmaid; elnézik gyermeiknek játékjokat, 's eszekbe jut tulajdon gyermeki korok' édes álmodozása.

Nem tagadom, előttem igen kedves dolog a' henylés és mulatság. A' Munka eszköze a' mi lételünk céljának; de nem cél.

Édes gyermekeim! Ha kifogom azt az időt, mellyet elalszatok, legfeljebb negyven ötven esztendő az életek; nem illik é hát mindent elkövetnem, hogy lételeknek örüljete?

Reszpublikám alkotásának napja, úgy minden esztendőszakasznak 's minden hónapnak kezdete, meg' az aratás és a' szüret, közönséges Innepeim légyenek. Akkor egész Szigetemenn a' víg örvendezés lelke lebegjen.

Ezek az Innepek lesznek azon eszközeim, mellyekkel az egygyeséget, a' társalkodás kedvességét és az egymástszeretést fogom Népem közt fenntartani. Úgy szólván ezek azok a' napok, mellyekhez életeket mérséklenni fogják. – Én már tizenhárom rózsainnepet éltem, így szól majd a' lányka midőn azt fogja jelenteni akarni, hogy tizenhárom esztendő. – Ezek azok a' napok, mellyeknek egyéb napokonn előre fognak örülni; 's a' mellyeknek közelgetésekkel magokat a' serény munkára serkentetik. – A' lányok és asszonykák szívesebben dolgoznak, hogy a' közelgető innepen csinosabb öltözettel jelenhessenek-meg; a' férfiak pedig azon iparkodnak, hogy telitölthessék kosarokat, 's majd ha itt lessz a' víg nap, egygyűű életekhez képest, látogató szomszédjaikat szívesen láthassák.

Egyébaránt is azt merem mondani, hogy nem igen van olly Tartomány a' Világon, a' hol a' faárnyékban heverés 's a' munka után való pihenés gyönyörűségeit inkább ismerjék, – vagy a' hol az innepnapokonn a' vigasság barátságosabb, szympathiaibb, közönségesebb, 's a' mellett még is ártatlanabb légyen mint nálam. – Az én embereim jószívű, vídám, joviális teremtséi az Istennek; a' kik örülnek azon hogy egygyűű vannak, 's képezetjek sincs arról hogy 's mint lehetne az életet egymásnak megkeseríteni, vagy miért is kellene azt? Elhárítottam előlük minden alkalmatosságot, hogy illy természet ellen való gondolatok támadjanak benne.

Tökéletesen meggyőzöttetvén a' felől, hogy mind az a' lépés, melly őket a' Természet egygyűűségétől 's kevésselegetől eltávoztatja, a' boldogságtól fogja eltávoztatni, – azon vóltam, hogy lehetetlen légyen nékik ettől a' jóltéző egygyűűségtől eltávozniok.

Egy új táncot találó, egy kedves dalt; egy kedves éneket költő, azzal a' gyönyörködéssel fog megjutalmaztatni, mellyet ez által Társainak szerzett. Ellenben valamely újság' béhozója, vagy újítás' tanácslója, akár életek' nemét, akár lakásokat, ételeket, alvásokat, ruházatjokat, munkájokat, erkölcsöket, szokásaikat illeti az, egyforma büntetést von magára a' közönséges nyúgodalom' felháborítójával; azt tudniillik hogy egy csólnakra tétetik, 's bévettetik a' széles tengerre.

A' Szép és a' Jó egygyűű egyenes habforma vonásban foly-el sok számtalan csapongások alatt; egy természetű ez a' kettő. – Ha egyszer szert tettél rájok, 's még is változtatod, minden újításod veszedelmes lessz, akár mit mondjanak bár Filozofusaitok.

Hogy őket ezen igazság felől meggyőzhessd, hívj-elő egygyűű Athenei Ifjút, 's nézzd-el nyólc nap alatt mire viszi szegény Reszpublikámat.

Suhogó selyem öltözetben, ezüst virággal kivarrva, imhol lépeget az én Urfim, arabiai olajtól 's essentiáktól illatozva, felfodorított hajfürtökkel, ékes sarukban, úgy mint Foebusz Apolló, mikor előtte az Órák a' Reggel' arany kapuit megnyitják. – Millyen felkiáltásokat ejt, midőn lánykáimat egygyűű tulajdon fonású pamut öltözetekben, rózsafonadékkal gondatlanul felpártázott hajfürtökkel, fülönfüggők, gyűrűk, gyémánt boglárok nélkül látja-meg! Micsoda felkiáltásokat ejt ha majd kalyibályokba

lép, 's őket ebédlések, inneplések, táncok alatt látja! – „Istenek, be gyönyörű teremtések vólnának ezek a' lyánykák, ha természeti kedvességeket a' gondosabb nevelés segélléné! Be szerencsétlen eset, hogy ezek a' szeretetre méltó alakok illy nyomorúttúl élnek!” – Mi nem élünk nyomorúttúl; mi boldogok vagyunk, ifjú Jövevény! – „Ezt nevezitek é boldog életnek? Szegény gyermekek! be sajnálom egygyűűségteket!” – 'S hozzá fog egygyűűségeknek elosztatásához, mellytől az ő boldogságok egyedül függött vala. Még csak meg sem értik őt. De a' mit meg nem tud magyarázni, azt megmutatja nékiek, gyűűit, szelencéit, 's azt a' kis tokocskát, mellyben ezer rendes portékácskái vannak elrejtve, és a' mellyeknek haszonvételek módját ezek soha ki nem találták volna. – Ez nincs foganat nélkül, sejdíteni kezdik, hogy tudatlanok, szegények, egygyűűk. Ezer kívánságok támadnak-fel megmaszlagosodott lelkekben, 's felháborítják még ki nem fejlődött tehetségeiknek nyugodalmas alvását. Ez a' kedves Csábító él szíveknek szerencsétlen ellágyulásával szállást fog köztök, egy Palotát épít, aranyat, mesterséget, tudományt, kereskedést vét közzéjük, – egynehány napiglan boldoggá tészí őket, úgy nézik őt mint valamelly jóltéző Istenséget, 's mit tehet egyebet az ő háládatosságok hanem azt, hogy magokat Sklávjaikká tegyék?

'S mi lesz osztán ebből?

Nem kell néki tíz esztendő, 's hemzsegni fog Reszpublikámbann a' sok Kézmíves, Mesterember, Kalmár, Hajós, Pap, Katona, Bíró, Prókátor, Orvos, Filozofus, Poéta, Komoediás, Mímus, Köteljáró, Kerítő, Zsivány és – Köldus, mint az Iszthmuszi Játékokban. – A' jóltéző Athénei Ifjú! az ő ajándéka Pandórai szelence volt. Ma néki szabadságunkat, nyugodalmunkat, gond nélkül⁵⁰ való bátor létünket, boldogító munkátlanságunkat adtuk; ő pedig azért szükölködést, szorongatást, esztelenséget, megromlott erkölcsöt, betegséget, gondot, aggódást, béesett szemet 's fonnyadt orcát ada! – Be boldoggá tevé a' Diogenesz Reszpublikáját! Imé az ő szigete, – hálá légyen a' ti Tudományaitoknak, Mesterségeiteknek! – az, a' mi a' több szigetek! –

8.

ANNYIT fecsegtem előttetek gondolkozásaim felől, hogy talám szükségtelen is Reszpublikám' igazgatását említeni. Igen egygyűű az; annak kidolgozása fél órámba sem került.

Kivéven azt a' külömbiséget, a' mellyet a' Természet maga tett közöttök, egyről egyig hasonlók egymáshoz; 's – kérik általam Arisztotelesz Uramat, ne végye rossz neven nékiek, hogy ők ezt a' feltételét: „Az Erősebb természet szerint való Ura a' Gyengébbnek,” a' legútálatosabb feltételnek tartják azon esztelen mondások közt, mellyek valaha Filozofus agyvelőjéből származtak.

„Az Erősebb természet szerint való Védője a' Gyengébbnek,” ez inkább! – Az ő nagyobb ereje nem ad néki hatalmat a' Gyengébb felett, hanem kötelességeit egygel megsokasítja.

Szigeti Lakosaimnak egygyűű életek módja, nem sok szükségeik, 's a' Természet jóvóltába vetett bizodalom mellett, a' miért nékik sok Törvényeket nem is adtam;

⁵⁰ néldül

osztán azért is, hogy őket egymáshoz igen szorosan nem hagytam lakozni, nem látom által hogyan lehetne köztök olly megromlottság, hogy politizai rendelkezéseket tégyek. –

A' ti Törvényszabóitok, követem őket hogy kimondom, gyakorta olyanoknak tet-szenek előttem, mint az a' jó Medve, a' ki el akarván űzni Remete barátjának orráról a' legyet, mind az alvó Remetét megölte. –

Ha, a' mit nem reménylek, Népem közt holmi kis visszálkodások támadnának, vagy ha valaki akár pajkosságból, akár irigykedésből, akár természeti élességből annyira elfe-lejtené magát, hogy más ellen ollyat követ-el, mellyet nem akar hogy nekie más tégyen: – nem lessz felette nehéz a' dolgot Prókátor és Bíró, Szédria, és appellata nélkül is hely-re hozni.

'S osztán inkábbára olly csekélységből is fog állani az illetén megbántás, hogy azt egy kis tűrés az egyik oldalról, 's meg' egy kis magábaszállás a' másikról, könnyen elfelejteti.

Ha pedig csakugyan Bíró elébe kell menni a' dolognak, úgy egy két szomszédot Bírónak hívnak, 's az ő elintézéseket ellenkezés nélkül teljesíti a' kárhozottat fél.

Erőszakoskodásról illy szelíd Népnél mint az enyém tartani nem lehet; tudom bizo-nyosan, hogy az elnyomott ártatlannak védelméül annyi kar emelkedik-fel mindjárt az első sikóltásra, a' mennyi elégséges a' Megtámadót egészen vissza-verní.

Egyéberánt az a' Nép, a' melly erkölcs által igazgattatik, valameddig erkölcsseit meg-tartja, Törvényekre nem szorúl. – 'S ha az én szigeti Lakosaim a' magokét egyszer el fogják veszteni, úgy – mentse-meg őket az Ég a' mint mentheti! – – A' szükség épen úgy megtanítja őket a' Törvényszabásra, mint Arisztóteleszt és Plátót; – de mik a' Törvények Erkölcs nélkül?

9.

MINTHOGY Népnek nem lehet erkölcsé Religió nélkül, nem felejtkeztem-el erről a' cikkelyről is. De ollyan Religiót adtam ám néki, a' melly országlásbeli alkotványom' együgyűségéhez egészen hozzá illik. Dicsekedés nélkül légyen mondva, az az jóltévő, szelíd, békeséges, 's az az elsősege vagyon, hogy nem olly könnyen nyövädök-el mint egyéb Religiók; és hogy a' vele visszaélés is igen kis részben lehet ártalmas a' Társaság-nak.

Szívesen megisméretnélek azzal benneteket, ha attól nem lehetne tartanom, hogy a' Jupiter, Mársz, Apolló, Merkúriusz, Vulkánusz, és Neptúnusz Istenek', 's Junó, Cybele, Diána és Minerva Istenasszonyok', 's a' sok második rendű 's föld alatt való Istenségek' Papjait magamra haragítom. Pedig ettől tartani annál több okom van, mivel a' mint tudjátok, Diophantusz, a' Papja Jupiternek, nékem nem barátom.

Szólon, egy olly bölcs férfi, hogy ti nékie hét Bölcséitek között is az első helyet adtátok, Szólon, Athénének Törvényszabója, még abbann a' vén korbann is, a' mellytől leginkább szokott grávitást kívánni a' Világ, elég jó kedvvel bírt – – – – –*).

*) Itt a' Görög kézírásbann egy nagy üresség esett; 's annak kipótolása felül haladja a' Ki-adó erejét.

10.

„S MIT gondolsz, Diogenesz, mennyi ideig fog fennállhatni az a' bolond Alkotvány, a' mellyet te a' te Reszpublikádnak nevezel?” – Úgyan ezt a' kérdést tettem én Alexándernek, de én a' magam módomból szerintem feleltem-meg reá. – Addig fog fennállani, míg szigeti Népem, akár a' most említett Athéneiek, akár valamely más történet által, azon életbeli könnyebbségekkel fognak megismérkedni, mellyeknek bírtokáival őket most ti múltjátok felől. A' „Nem-tudás” melly nálatok egyyike a' legnagyobb szerencsétlenségnek, az én Népemnél a' boldogságnak valóságos talpköve.

„De nem lehetne é (ezt mondjátok) az elmésséget, ízlést, életbeli könnyebbségeket, pompát, bővséget és a' luxusnak minden birtokát a' jó renddel, erkölcsökkel, pólgári Virtussal és köz boldoglétellel öszvekötni?” –

Semmi sincs könnyebb annál – egyy olly Országban, melly mint a' Diogenesz Reszpublikája a' ti gondolkozástok szerintem nem egyy Chimæránál. –

Ohajtanám, hogy a' Macedón⁵¹ Alexander, vagy a' Babylon Királya, vagy akár melly más jó Király, a' kinek neve eszetekbe jut, az én állításaimat próbatétel által méltóztatnék meghazudtolni. Ki tudja mi történhetik ezer vagy két ezer esztendő alatt?

Azt megvallom örömet, hogy egyy ollyan Nézőnek, mint példának okáért az vólna, a' kinek kedve érkezne a' Hóldból a' mi fél-gombolyagunkra letekinteni, ennek sok színű 's formájú Lakosainak véghetetlen külömbiségei mellett, – háromszegű, négy szegű, gömbölyű, 's tojásforma fejeikkel, – horgas, lapos, egyenes, 's pisze orokkal, – hosszú, rövid, szőke, barna hajokkal, – olajszínű, verhenyeges bőrökkel, – hórihorgas, közepszerű, törpe termetekkel, – vagy kötényben és szoknyában, 's talám kötény és szoknya nélkül is; – márvány palotáikkal, vagy kő, fa, agyag 's sás viskóival; – életek módjának, erkölcsöknek, vad vóltoknak, kipallérozottságoknak külömbiségeikkel; – a' sok jóltévő 's ártalmas Istenekbe vetett megszámlíthatatlan hitekkel, 's az álvirtus 's képzelődésbeli vagy erőltetett tökéletességek lárváival; – hogy mondom, ennek látása egyy Hóldból letekintőnek (a' kinek ehhez semmi köze nem vólna) sokkal mulatósabb lenne, mint az én szigeti Lakosaimnak egyenlőségek.

Ez az elképzelés bennünket egyy elébbtett lépés által olly gondolatra vihetne, hogy az emberek csak azért teremttettek, hogy egyy nagyobb karú Lélek dévajságának tréfa-játékai légyenek; – de ez olly szomorú, olly útálatos gondolat, hogy csak egyy szempillantásnyiig sem tarthatom lehetségesnek.

Nem vagyok én a' ti Találmányaitoknak 's Tudományaitoknak ellensége. Mihelyt annyira süllyedt már valamely Nép hogy ezekre szüksége legyen, nem bánhat okosabban, mintha annyira viszi, a' mennyire vihetni lehetséges. Mennél továbbra távoztatok el a' Természetnek eredeti egygyüségétől, mennél⁵² öszverakottabb Politziátok' Machinája, mennél szövevényesebb célzott igyekezeteitek, mennél romlottabb köztek az erkölcs, – annál nagyobb szükségtek legyen a' Filozófiára fogyatkozásaitokat bétapasztani, egymással ellenkező törekedéseiteket öszvegyeztetni, 's leomlani készülő vityillókat, a' mint lehet és tudjátok, támogatni.

⁵¹ Macedó

⁵² ménnél

Ellenben valljátok-meg ti is, hogy ugyan ez a' Filozofia, ha jóltévő erejét a' számtalan ellenkező okok nem gátlanák-meg, benneteket lassanként és a' nélkül hogy azt észrevehetnétek azon eredeti egygyűűsége vezetne-vissza, a' mellytől eltévedtetek; – külömbenn az egészség' helyreállítása nem vólna cél az Orvosi Tudományban.

Mit csinálnak mostani állapototokbann, egyebet Filozofusaitok hanemhogy megszűnés nélkül azt mutatják, hogy inkábbára mindenfelől helytelenül vélekedtek, inkábbára mindenben hibázva léptek, és hogy nálatok inkábbára mindennek másként kellene lenni, mint a' miként van? – Ez annyi mint a' Beteget meggyőzni a' felől, hogy beteg.” – Őt meg is gyógyítani, ez ám a' munka! – De sokban mernék fogadni hogy ők színt olly kevésé akarnak benneteket meggyógyítani, mint ti meggyógyúlni. Megtudnám én mondani az okát, miért hiszem ezt; de sokat tud ollyat az ember, a' mit kimondani nem tanácsos.

Reménylem a' mondottak szerint, hogy, megítélvén azt hogy én nem tehetek róla hogy a' hó az én szemeimben fejrnek látszik, – nem veszitek rossz neven hogy meg nem tudom fogni, miként lehetne valaki tízezer dolog' kívánásával bóldog; – vagy azt, hogy micsoda bóldogság lehet illy irtóztató sok dolgok után való ásítózásban?

Tsupán csak ezen Igazság felől való meggyőződéseim indíta engemet arra, hogy Reszpublikám' Lakosait, kiket ollyakká lehetett csinálnom, a' millyeneknek akartam, az efféle kívánáságoztól megmentsem. Egy éjszakát sem alhattam vólna csendesen, ha ezt vetette vólna szívem szememre: Nem jobb lett vólna é ezeket épen nem hagyni lenni, mint szerencsétlenekké tenni?

Erántok vonszó Atyai szeretetem, még többre viszen, 's ímé hogy alkalmatosságok ne légyen perfektibilitásokat kifejtteni, még egy ütést teszek varázspálcámmal 's szigetemet örökkön örökké – láthatatlanná tészem. Hajósaitoknak minden igyekezetei haszontalanok lesznek; nem fogják feltalálni soha is.

8.

S Z T E L L A.

DRÁMA, ÖT FELVONÁSBAN.
AZOKNAK A' KIK SZERETNEK.

G Ö T H E U T Á N.

K A Z I N C Y F E R E N C,
TAGJA A' SOPRONYI MAGY. TÁRSAS.

Pozsonyban,
Wéber Simon Péternél.

A'

JENNI BARÁTJÁNAK

ÉS

AZ ENYÉMNEK.

Még mindég sírsz, még mindég hullnak
Kebledbe néma könnyeid,
Vedd ezt, Barátom, 's megtágúlnak
Egy kis korig gyötrelmeid!

SZEMÉLYEK.

SZTELLA.

CECILIA. A' Játék' elejénn ÖZVEGY NYÁRINÉ'
nevezete alatt.

MIMI.

FERNANDÓ.

POSTAMESTERNÉ.

TISZTARTÓ.

KATI.

MISKA.

ISTVÁN.

Cselédek.

GYÖRGY.

POSTAKOCSIS.

ELSŐ FELVONÁS.

A' POSTAHÁZ.

Kürtölés hallatszik.

POSTAMESTERNÉ.¹

Miska! – Miska hé! – Miska!

Miska előjön.

Miska. No, mi baj, mi baj megint, mintha a' ház égne?

POSTAMESTERNÉ. Hol tart a' gonosz lélek? Nem hallod hogy szekér jön? Siess ízibe', szedd-le az Érkezőket, 's hord-fel a' mijek van. – No, gözű! kiásítod é már valaha magad? *Miska álmosan megyen a' szekér felé.*

POSTAMESTERNÉ. Ne félj, eb' ágyából született! kikergetem szemedből azt a' fertelmes álmot. Megtanítlak, hogy úgy peregsz, ha valamit parancsolok, mint az orsó. Már csak nézze-el az ember, mi lessz az ilyen Istenostorából, ha a' maga abroszához feni a' késit! Látja Isten, nem is úntam-meg egyebért az özvegységet, csak azért a' sok bajoskodásért! A' férfi haszontalan! férfi, ha csak annyicska is mint a' kis újjom; a' szegény Özvegyet még az ág is tépi!

NYÁRINÉ, MIMI *úti ruhábann*; MISKA *eggyet 's mást szed-el² tőlök.*

MIMI. Ne fárassza kend magát, ez nem nehéz; inkább az Anyámon segítsen.

POSTAMESTERNÉ. Hozta Isten szerencsésen az Asszonyékat! Ugyan idején jönnek. Másszor másfél órával is későbben érkezik a' Dilizsánsz.

MIMI. Egy derék legény kocsisunk vólt, 's csak kettecskén vagyunk; a' szekér sincs pedig megterhelve.

POSTAMESTERNÉ. Ha ebédet parancsolnak, méltóztassanak várakozással lenni; még nem éppen kész.

NYÁRINÉ. Csak egy tányér levest kérnék igen szépen.

POSTAMESTERNÉ. Tüstént!

MIMI. Csak valami jó tehénhús levet, édes Postamesterné Asszonyom!

POSTAMESTERNÉ. Egyszeribe', szép Kisasszonyka! *El.*

NYÁRINÉ. Ugyan Mimi, mikor hagyod-el valaha azt a' parancsolgatást? Ez a' hosszú út el-szoktathatott vólna róla, mert nem többet költöttünk é mint gondoltuk? pedig tudod...!

MIMI. Édes Asszonyám, és még sem költénk-ki magunkat!

NYÁRINÉ. De bezzeg vóltunk rettegés közt!

¹ POSTAMESTERNÉ

² *széd-el*

a' Postakocsis bé.

MIMI. No jó Legény, mi kell Kendnek? úgy é az áldomás?

POSTAKOCSIS. Nem úgy hajtottam, mint a' ki Kurírt viszen?

MIMI. *Előveszi az erszényt.* Ha lovam leszs, Kendet fogadom-meg Kocsisomnak.

POSTAKOCSIS. Ó, a' Kisasszony nál én ló nélkül is elszolgállok.

MIMI. Fogja Kend! *egy húszast nyom markába.*

POSTAKOCSIS. Köszönöm, Kisasszony! – Nem mennek ma tovább?

MIMI. Az egyszer nem.

POSTAKOCSIS. Isten hordozza szerencsésen a' Kisasszonyt, egész hazáig. *El.*

NYÁRINÉ. Mimi, Mimi! látom ennek is sokat adtál.

MIMI. Édes Asszonyácskám, megérdemli é az az egy két garas a' mit tőle elvonhatam volna, hogy rossz kedvvel hagyjam elválni tőlünk. Hadd örüljön, hogy jó Utasokat hordott. Asszonyám azt szokta mondani, hogy fejes vagyok: legalább³ azt nem mondhatja, hogy fősvény is vagyok.

NYÁRINÉ. Lyányom, én a' te jószívűségedet ismerem: de a' nagy jószívűség csak azoknak való, a' kik gazdagabbak, mint mi.

MIMI. Asszonyám, nekem ez a' hely nagyon tetszik; 's az a' ház amott a' túlsó soron, úgy é, abban lakik az én Báróném?

NYÁRINÉ. Örülök rajta, édes Leányom, hogy jövendő lakozásod' helye tetszésedre van.

MIMI. Hogy benne nem sok lélek forog, azt alkalmasint gyanítom. Az Udvar olly pusztá, olly csendes, mint Mise alatt a' falu. De a' Bárónénak szép kertje van, 's azt mondja minden, hogy egy igen jó Asszony. Megvállik mint férhetünk-meg egymással. – Mit néz Asszonyám?

NYÁRINÉ. Bóldog gyermek, hogy semmire sem emlékezel? – Ó, Mimi, be másként volt még akkor minden! Mikor Postaházba lépek, azt gondolom meghasad szívem.

MIMI. De mi is volna az, a' mi az Asszonyám sebeit fel nem tépné?

NYÁRINÉ. 'S mi az, a' mi újabb okot nem adna a' kesergésre? – Édes Gyermekem, be másként volt minden mikor együtt útaztam az Atyáddal! Életemnek legszebbik szakaszát, házasságunknak első esztendejét, útban töltöttem vele. Akkor minden új volt előttem. 'S ha karjának fekkhettem, vagy vállára hajthattam fejemet, nem érzettem többé az út' alkalmatlanságait, 's szíve' birtokában bóldog voltam, mint az Angyalok lehetnek.

MIMI. Ó az útazást én sem tudnám elúnni.

NYÁRINÉ. 'S mikor néha a' hosszú nyári nap' rekkenő hősége után, vagy elfagyva télben, valamely nyomorúlt viskóba értünk, egymás mellé sugorodtunk, 's rántottánkat vagy gulyás húsunkat kettecskénnt ettük, ó be másként volt az akkor!

MIMI. Édes Asszonyám, ideje hogy azt már valaha elfelejtsük!

NYÁRINÉ. Elfelejtsük? 'S tudod é mit tesz' elfelejteni? – Adj hálát, hogy még eddig semmit sem vesztettél-el, a' mit az idő veled el nem⁴ felejtethetett. – A' melly órában megtudtam hogy elhagyott, minden öröme eltűnt életemnek. Kétségbe'esés foglalt-el egészenn. Alig tudom mint jártam.

³ leg-alább

⁴ elnem

MIMI. Én nem emlétek egyebet, hanem hogy Asszonyám mellett ültem az ágyon, 's hogy láttam hogy Asszonyám sír, én is sírtam. Abb'a' szobába', hol zöld kárpitok függtek az ablakon. Semmit sem sajnáltam annyira mikor el kellett adnunk a' házat, mint hogy attól a' szobától kellett megválnunk.

NYÁRINÉ. Te akkor csak hét esztendő's valál, és nem érezhetted veszteségünk' nagy voltát.

KATI *levest hoz.* POSTAMESTERNÉ. MISKA.

KATI. Itt a' leves a' Nagyasszonynak.

NYÁRINÉ. Köszönöm, édes szép Leánykám! – A' Kicsíny a' Postamesterné Asszonyomé?

POSTAMESTERNÉ. Csak mostohám, édes Asszonyom, de minthogy engedelmes, friss, gondos, úgy szeretem mintha magamé volna.

NYÁRINÉ. 'S az Asszonynak nincsenek gyermekei?

POSTAMESTERNÉ. Nincsenek ugyan: nem is sokáig éltem az édes lelkem Urammal, Isten nyugtassa-meg szegényt! éppenn a' jövő szeredán lesz három hónapja hogy eltemtük.

NYÁRINÉ. Csak három hónapja? 's Postamesterné Asszonyom, úgy látszik, még is alkalmasint hozzá szokott az Özvegykedéshez?

POSTAMESTERNÉ. Ő édes Asszonyom, nékem éppen oly kevés időm marad sírni, mint imádkozni. Innep nem Innep, Vasárnap nem Vasárnap, mind egy. A' sok Útas jön-megy', nincs szünite sem éjjel, se' nappal. Alig kezdi-el a' Tisztelendő Úr a' szent Misét, már kettő is jön utánam. – Miska egy pár asztalkendőt! mozdúlj hamar.

MIMI. Ki lakik amod' által abb' a' szép házba?

POSTAMESTERNÉ. Ő Nagysága, a' mi Földes Asszonyunk; egy drágalátos jó lélek.

NYÁRINÉ. Örülök hogy felőle Szomszédjától is azt hallom, a' mit távol értettem. – A' Leányom nála fog maradni.

POSTAMESTERNÉ. A' Kisasszony?

MIMI. Én, igen.

POSTAMESTERNÉ. Hogy Ő Nagysága Pozsonyból valamely Leányszemélyt vár, azt magam is hallottam, mert sokszor befordúlok az Udvarba.

MIMI. Csak együvészokhassunk; mert én válogató vagyok.

POSTAMESTERNÉ. Szeretném én azt látni, a' kinek a' mi Nagyságos Asszonyunk nem tetszene. Majd két-három nap múlva szóljunk erről, Kisasszony!

KATI. Ő édes szép Kisasszonykám, lássa-meg csak, lássa-meg csak micsoda áldott egy lélek az a' mi Nagyságos Asszonyunk! Nyughatatlanul várta e' napokban mindég. Mondta nekem hogy vár valakit, mert engemet igen szeret. Elvezetem én a' Kisasszonyt ha majd által fog menni.

MIMI. Elébb meg-igazítom a' hajamat, 's enném-is.

KATI. No hát csak magam szaladok Ő Nagyságához a' jó hírrel. Úgy é, édes Asszonyám?

POSTAMESTERNÉ. Csak soká ne múlass.

NYÁRINÉ. 'S mondja, édes Katikám, hogy ebéd után mind kettenn által fogunk menni.

KATI *el.*

POSTAMESTERNÉ. Ezt a' gyermeket úgy magához szoktatta az a' drága Asszonyság, hogy ha értte nem mennék, egész nap est'ig ott ülne. Özvegyűjti a' falusi gyermekeket, köttet velek, varrat, fonat, danoltatja, 's kedvekre hagyja egészen, csak hogy körülte maradjanak. 'S mikor osztán a' nagyobbkábbakat valamennyire ki-faragta, szolgálato-
kat szerez nekik holmi jó házaknál. Így tölti szegény az idejét miólta elhagyta a' Báró,
's el nem hinné az ember millyen jó, millyen víg, millyen leereszkedő még a' szegény-
hez is, millyen nyájas a' mellett hogy ilyen szerencsétlen.

NYÁRINÉ. Nékem azt mondták, hogy Özvegy?

POSTAMESTERNÉ. Azt csak a' jó Isten tudja! A' Férje ezelőtt három-négy esztendő-
vel elment valamerre; azolta a' gonosz lelkek tudják hol kószál. Pedig úgy szerették
egymást mint az Isten' Angyalai. Ha elkezdette beszélni a' szegény lelkem Uram,
millyen istenesenn éltek, végét nem tudta érni. Szegény, ő még most is... mondom
hogy nincs olly Asszony a' föld' hátánn! – minden esztendőben, mikor az a' nap fordúl-
elő, a' mikor az Ura elhagyta, elzárkózik, nem bocsát senkit magához, 's olly keservesen
emlegeti mindég, hogy azt gondolná az ember, mikor látja mint sír, hogy mindjárt oda
leszsz.

NYÁRINÉ. Szegény Asszony!

POSTAMESTERNÉ. Ó Asszonyom, tudnék én még sokat, de jobb hallgatni!

NYÁRINÉ. Ne, ne, édes Postamesterné Asszonyom! – Ezeket jó lessz tudni mind
nekem, mind a' Leányomnak.

POSTAMESTERNÉ. Hm; az ollyast nem örömet adja ám tovább az ember!

NYÁRINÉ. Ó nekem bízvást!

POSTAMESTERNÉ. Ha el nem beszélné od' által a' Nagyasszony, hogy tőlem tudja,
csak elmondanám. – Most fordul nyólcadik esztendeje, hogy Urostúl együtt ide jöt-
tek, ez óráig sem tudja senki honnan, honnan nem? ezt a' falut megvették, 's azt a' há-
zat építették amott a' túlsó soronn. Őtet a' Nagyságos Asszonynak, az Urát a'
Nagyságos Úrnak hívták, 's azt tartotta minden az Úr felől, hogy Tiszt volt, belé únt a'
Katonaságba, 's ott hagyta. A' Nagyságos Asszony még igen fiatal volt, hogy ide jöttek;
csak tizenhat esztendő; szakasztott olyan mint a' rózsácska.

MIMI. Úgy hát most nem lehet több huszonnégy esztendősnél?

POSTAMESTERNÉ. Nem is több, csak hogy a' sok nyomorúság nagyon megvonta az
Istenadtát. Egy gyermeke volt szegénykének, Elóznak vagy kinek kereszteltette, én
bizony soha sem tudtam megtanúlni a' nevét – a' kertbe temetette, 's miólta Ő Nagysága
elment, egy Remetekunyhót építetett a' sírja körül, mellette meg' magának egy Kriptát.
A' lelkem Uram, az Isten nyugtassa-meg Szegényt, nem volt gyermekember, hogy min-
denen pityeregjen, de ha el kezdett beszélteni rólok, szint' úgy hömpörgött szeméből
a' könnyű.

NYÁRINÉ. Alíg várom hogy láthassam.

POSTAMESTERNÉ. 'S hogy szómat ne felejtsem, édes Asszonyom, azt mondják, hogy
a' Nagyságos Úrnak se' Istene, se' Vallása; az legalább való, hogy a' Templomnak még
Husvétba' se' ment feléje; pedig, héj veszedelmes emberek azok, a' kiknek hütök nincs!
nem félnek se' Istentől, se' pokoltól, 's egyre tesznek mindent, valami szemeknek
szájoknak tetszik. Egyszer bizony csak azt látja a' Hellység, hogy a' Nagyságos Úrnak
hült helye. Csak várták, csak várták, hogy majd haza jön, hogy talám csak a' Hazájába
ment, Debrecen mellé. Győzték biz' azt várni! Se' híre, se' hamva mind e' mai napig.

NYÁRINÉ. Ha ez nem egészen az én históriám...!

POSTAMESTERNÉ. A' biz' édes kincsem Asszonyom, mind úgy van a'mint mondom. Az egész Világ azon törte az esztét, hogy hová lehetett a' Nagyságos Úr? – Most, most Médárd Vásárakor lessz három esztendeje, a' hogy ide hozott a' szegény Uram. – De bizony nagyobb az, hogy némellyek még azt is suttozták, hogy nem vóltak istenesenn öszv' esketve. – de az Isten' szent nevében kérem az Asszonyt, el ne árúljon valahogy! – – Mások meg' azt beszélték, hogy a' Nagyságos Úr valami nagy Falamia; mert ott Erdélyben sok Grófok, Bárók, Nagyságos Urak laknak; a' Nagyságos Asszony pedig csak alacsony rendből való; 's a' Nagyságos Úr Atyjafiai nem engedték hogy elvegye, 's kéntelen vólt vele megszökni. – – Héj keserű dolog az mikor a' szegény lánygyermek megbotlik; mert egész élete sem mossa-le arról többet a' mocskot!

KATI *vissza*.

KATI. A' Nagyságos Asszony azt izeni, hogy úgy a' mint van, ha csak egy szóra-is, menjen által a' Kisasszony; szeretné minél elébb látni! úgy!

MIMI. Hogy mennék öltözetlenül?

POSTAMESTERNÉ. Ó az semmit sem tesz'. Sokba mernék fogadni, hogy ez szemébe sem akad Ő Nagyságának.

MIMI. Elvezet hát, édes Katikám!

KATI. Szívesenn! szívesenn! Asszonyám úgy is megengedé már.

NYÁRINÉ. Mimi, egy szóra! – A' *Postamesterné elfordúl*. Magadra vigyázz, hogy titkunkat...

MIMI. Ne féljen Asszonyám! Az Atyám Hadnagy vólt, Foksánnál elesett, 's ez által vagyonkánk... Bízza rám magát Asszonyám. Könyv nélkül tudom ezt a' hazugságot. – – A' *Postamesterné vissza*. Nem fekünne le Asszonyám egy keveset? Postamesterné Asszonyom megengedi, úgy é, hogy ebbe' a' kis szobába' ledőlhessen?

POSTAMESTERNÉ. Valahol csak tetszik; akár itt, akár még inkább amott a' kertbe'. Ott se' légy, se' lárma; itt ki 's bé jár az ember. – *Mimi és Kati az Udvarba*. – Kívánom hogy egymásba szeressenek a' Kisasszonyék!

NYÁRINÉ. A' Leányom még nagyon gyermekes.

POSTAMESTERNÉ. Még fiatal! Csípje-meg csak a' dér, mint minket, csendesebb lessz. – De nem tetszik menni? – *El*.

Postakürt. Eggy útitsekér.

EGGY HADITISZT. INAS.

INAS. Fogassak mindjárt?

FERNANDÓ. Ma itt kipihenem magam.⁵ Hordj-fel mindent, 's kérj különszobát.

INAS. Úgy nem leszünk Bécsben szeredánn...

⁵ Ma itt kipihenem magam?

FERNANDÓ. Már megmondtam; szedj-le holmit, 's nyissd-fel a' Kofferemet. – *Az Inas dolgához lát.*

FERNANDÓ. *a' közönséges szobában.* – *Az ablak mellé áll, 's kitekint.* Ismét látlak tehát gyönyörű hely! ismét, hajdani bódogságom' lakhellye! Be csendes az egész udvar! Egy ablak sincs benne nyitva. Be csendes a' Folyosó, hol olly sokszor ültünk kettes-kén! – Mint a' Klastrom! – Lássd azt, Fernandó, lássd, 's kezdj reményleni! Nem Fernandó volna é remeteségében minden gondolatja? – De, ah! érdemli é ezt Fernandó? – Ó, úgy vagyok, mintha valamely hosszú buta halálalomból térnék-vissza az életre! olly új, olly szép, olly sokat-ígérő mind az a' mit látok! – A' fák, a' kút, minden úgy még most is, minden! Így folyt a' víz ugyan e' csatornából, mint most, midőn, ó hány-szor, hány-szor! elandalodva 's némánn ültem az ablakban mellette, 's búslakodva néztem, ő is én is, 'a víz, lassú csörgését! Csörgésed, kedves víz, muzsika az én fülemben; emlékeztető, kedves⁶ muzsika! – De hát ő? – Az lessz, az lessz a' ki vőlt! – Nem, édes Sztellám! nem! te nem változtál-el! Szívem sugja ezt! Ó Sztella, mint ver feléd! mint kívánczozik hozzád! – De nem; még nem mehetek, még nem szabad mennem! Még magamhoz kell térnem elébb, még elébb el kell hitetnem magamat, hogy igazán ott vagyok, a' hová gyakor álmaim, alva és ébrent, ragadoztatnak! – Sztella! – Sztella! jövök, közelgetek! Nem érzed é hogy itt vagyok? hogy sietek sírni karjaid között? – – – Ha pedig, szerencsétlen Feleségem' kedves árnyéka, körültem lebegsz, botsáss-meg, botsáss-meg 's távozz-el! Te elköltözél; nem vagy többé! engedd hát, hogy rólad elfelejtkezsem; hogy Angyalom' karjai közt szerencsétlenségemet, vesztéségemet, kínjaimat, 's még botlásaim' megbánását is elfelejtsem. – Olly közel vagyok hozzá és olly messze – 's egy szempillantás múlva majd – ! – – – Nem lessz, nem – Leroskadok lábai előtt.

A' POSTAMESTERNÉ *belép.*

POSTAMESTERNÉ. Parancsol a' Nagyságos Úr valami ebédecskét?

FERNANDÓ. Ha van valami készenn, igen is enném.

POSTAMESTERNÉ. Valamicske, a' mit így falu helyett kapni lehet. – Egy fiatal Személyt várok; oda ment a' Bárónékhoz; úgy tarom, nem mulat soká; ha úgy fogja parancsolni a' Nagyságos Úr, eggyüvé terítetek.

FERNANDÓ. Jó! – Mint van a' Báróné.

POSTAMESTERNÉ. Ismeri a' Nagyságos Úr?

FERNANDÓ. Három négy esztendővel ez előtt megfordúltam egynéhány ízben házánál. Mint van az Ura?

POSTAMESTERNÉ. A' gonosz lelkek tudják hol kóborol! Régen elhagyott bennünket.

FERNANDÓ. Azt most hallom legelőször.

POSTAMESTERNÉ. Elmene biz' az, az Isten bocsássa-meg neki...!

FERNANDÓ. Az nem a' legkedvesebb dolog az Asszonyoknak, mikor férjeik elhagyják: de azt tartom, a' Bárónének is vőlt esze, 's nem verte miatta falba fejét.

⁶ keves

POSTAMESTERNÉ. A' mint látom, a' Nagyságos úr nem ismeri a' mi Bárónénkat. Úgy él szegény, mint az Apáca, nem tart senkivel, 's esztendőben sem esik-meg háromszornál négyszernél többször, hogy a' falusiakon kívül feléje menjen valaki az Udvarának. Megvonja szegény magát mint az árvának illik; még is a' mellett⁷ ha hozzá megyen az Ügyefogyott, olyan nyájas, olyan drága jó kedvű, mintha semmi baja nem volna.

FERNANDÓ. Ebéd után talám meglátogatom.

POSTAMESTERNÉ. Ó cselekedje azt a' Nagyságos Úr, az Isten is megáldja érte. – Néha ebédre hívat bennünket, Tisztartóné Asszonyomat, meg' a' Prédikátornét innenn a' Szomszédból, 's szegről végről engemet is, 's olyan szépen eldiskurál osztán, hogy el nem únná az ember hallgatni. Mi csak arra vigyázunk, hogy valamiként az Ura ne kerekedjen-elő. Egyszer biz' az csakugyan megtörtént; 's csak képzelje-el a' Nagyságos Úr, úgy elditsérte, úgy elmagasztalta azt a' hitetlen Urát, hogy csak eltölt szemünk, szánk.

FERNANDÓ. *magábann.* Szépen érdemled! – – *hangosann.* Adott Postamesterné Asszonyom szobát az Inasomnak?

POSTAMESTERNÉ. A' Numero Zwey ki vagyon nyitva. Miska vezessd-fel a' Nagyságos Urat.

FERNANDÓ és MISKA *el.* – – MIMI KATI *elő.*

POSTAMESTERNÉ. No, Kisasszony, mint van a' dolog?

MIMI. Ó egy igen igen derék Asszonyság! Postamesterné Asszonyom keveset mondott felőle. Nem akart elereszteni, de megígértem, hogy mihelytt felkél az Anyám, mindjárt visszamegyek.

POSTAMESTERNÉ. Azt meggondolám. – Már most ha tetszik, tálaltathatok. Azólta egy szép barna szakállú Tiszt érkezett; ha nem fél tőle a' Kisasszony, együtt ehetnének.

MIMI. Teljességgel nem! Katonákkal örömebb vagyok mint másokkal. Legalább nem tettetik jobbaknak magokat mint a' millyenek; 's első látással tudhatja az ember kivel van dolga. – Alszik az Anyám?

POSTAMESTERNÉ. Úgy tartom; mióta ledőlt nem láttam.

MIMI. Egy kevésé megtekintem. Azalatt tálalhatna Postamesterné Asszonyom. – *El.*

POSTAMESTERNÉ. Ó jó, ó jó, be bolond cseléd ez! már megint elfelejtette a' sőtartót! hát ez a' pohár? mert ha többet nem érne nálánál, kész⁸ vólnék a' fejéhez verni. – Ne édes Katim, öblítsd-ki magad.

FERNANDÓ *belép.*

POSTAMESTERNÉ. Az, a' ki után váraoztunk, már itt van; meghagytam hogy tálaljanak.

FERNANDÓ. 'S kicsoda az?

POSTAMESTERNÉ. Nem ismerem. Úgy látszik jó születésű, de szegény állapotra jutott. Itt fog maradni a' Bárónénknál.

FERNANDÓ. Fiatal?

⁷ mellet

⁸ Kész

POSTAMESTERNÉ. Fiatal, 's nem kér kölcsön senkitől nyelvet. Az Anyja is itt van, de nem jön az ebédhez; panaszkodik, hogy rosszul érzi magát.

MIMI *be, térdet hajt.*

FERNANDÓ *meghajtja magát.* Alázatos szolgálja!

POSTAMESTERNÉ. *kimutatja az úlést mint az egyiknek, mind a' másiknak.*

FERNANDÓ. *leülvén.* Örvendek hogy illy kedves Asztaltársom vagyok.

MIMI. *komolyan hajtja-meg magát.*

FERNANDÓ. Postamesterné Asszonyom nem ül hozzánk?

POSTAMESTERNÉ. Ha én ülök, minden ül. – *el.*

FERNANDÓ. Mi e'szerint csak kettecskén maradánk, szép Kisasszony!

MIMI. A' melly nem éppen veszedelmes; kívált hogy köztünk az asztal.

FERNANDÓ. A' mint hallom, a' Kisasszony Múlattató Társa lesz a' Bárónénak itt?

MIMI. Környűállásim miatt kéntelen vagyok.

FERNANDÓ. Nékem úgy tetszik, hogy a' Kisasszonynak nem vólna nehéz egy olly Múlattató Társat találni, a' kivel kedvesebb lenne az időtöltés mint a' Bárónéval.

MIMI. Annál kissebb gondom is nagyobb.

FERNANDÓ. Én azt higyjem?

MIMI. Uram, – az Úr éppen olyan mint minden férfi.

FERNANDÓ. Az az?

MIMI. Nagyon magahitt abban hogy férfi. – Az Urak azt gondolják, hogy nálók nélkül el nem lehetünk; én pedig fel tudtam nőni az Urak nélkül is!

FERNANDÓ. Ha szabad tudakoznom, élnek Szüléi a' Kisasszonynak?

MIMI. Az Anyám él, és itt van; az Atyám a' Török háborúbann elesett.

FERNANDÓ. De az ő halálánn a' Kisasszony nem látszik magát sokat epeszteni.

MIMI. Uram, én az Atyámat alig ismertem. Még igen kicsiny voltam, mikor bennünket a' legnagyobb inségbenn elhagyott 's Katonává lett.

FERNANDÓ. Asszony-Anyja a' Kisasszonynak reménylem húz Penziót?

MIMI. Nem húz; de a' nélkül el tudunk lenni. Kevés vagyunk napról napra kissebbedett ugyan; de ellenbenn én napról napra nagyobbodtam; 's nékem nem esik nehezenn az Anyám állapotján könnyíteni.

FERNANDÓ. Ennyi karaktert nem kerestem vólna egy ilyen korú Leánykábann.

MIMI. Ó Uram, a' nyomorúság⁹ végre megedzi az embert! Mikor azt gondoljuk, hogy most mindjárt oda leszünk, hogy nincs mód többé kigázolni, 's még is kigázlódunk, az utoljára a' leggyávább szívnek is erőt ad.

FERNANDÓ. Így viseli keresztjét a' Nagyasszony is?

MIMI. Az Anyám állapotja az enyémnél keservesebb. Én magamat könnyen megvígasztalom, mert az én korom örömet él ha kényére nem élhet is; de az Anyám, a' ki nem reményl többé semmit, a' ki mindent elvesztett, a' ki azt a' kincsét vesztette el, a' mellyet leginkább őrzött...! Az Úr elmerülve látszik. Talám vesztett az Úr is? – Én nem vesztettem semmit, de elképzelem melly írtóztató állapotban van az, a' ki vesz és többé nem nyér.

⁹ nyomorúság

FERNANDÓ *megháborodva*. – Édes Kisasszonykám! a' ki él, az veszt; *felkél*. de nyér is!
– – Az Isten tartsa-meg a' Kisasszonyt a' maga atyai óltalmábann! – *Megfogja kezét*.
Bámúlva hallgattam a' Kisasszony szavait. – – Én is sok örömtől... reménységtől... Az
ember mindég... 's utoljára még is...

MIMI. Nem értem az Urat.

FERNANDÓ. Tégye bódoggá az Isten a' Kisasszonyt! – annyira, a' mennyire azt igen
érdemli! – *el*.

MIMI. Különös eggy ember! de szíve érzékeny; és jó!

MÁSODIK FELVONÁS.

A' SZTELLA HÁZA.

SZTELLA , az INAS.

SZTELLA. Menj-á!tal; de szaladj; 's mondd neki hogy várom; – mind magát, mind az Anyját.

AZ INAS. Nagyságos Asszonyom, azt mondta, a' hogy innenn elment, hogy ebéd után mindjárt átaljön.

SZTELLA. Látod hogy nem jön! Kérlek ne restelkedj! Mondjad neki hogy nem győzőm várni. Menj! Elhozza az Anyját is!

AZ INAS *el.*

SZTELLA. Nem győzőm várni! – Millyetén gyermeki nyughatatlankodással várok én minden újságot! – Sztella, te gyermek vagy! – – De hogy piríthatom ezért magamat? Sokra, igen sokra van szükségem hogy bétölthessem e' szív' ürességét! – sokra? – szegény Sztella! sokra? – Ah, egykor, míg még itt volt, míg még szeretett, lelked csak egy pillantásával is eltölt; most pedig – kegyelmes Isten, megfoghatatlanok a' te végezéseid! Mikor néha szememet csókjai alatt emeltem-fel hozzád, mikor szívem az övén dobogott, 's én az ő nemes nagy lelkét reszkető ajakokkal szívtam magamba; midőn ilyenkor öröm-könnyekkel néztem-fel egeidre 's így könnyörgöttem: Atyám, be bóldoggá tevél te engemet! ó, hagyj olly bóldognak továbbat is! Ah! nem ez volt szent akaratom!! – *Elmerül, 's egyszerre félbeszakasztja hallgatását.* Nem, Fernandó, nem! ez nem szemrehányás! nem vád!

NYÁRINÉ, MIMI *belépnek.*

SZTELLA. Itt vannak! – Kedves, szép Leány, már hát enyém vagy! enyém lesz! – – Asszonyom, köszönöm azt a' bizodalmat, hogy e' kincset kezem közt tészed-le; ezt a' kis fejes gyermeket, ezt a' bátor, egyenes, szabad lelket! – – Mimikém, már kezdem tőled tanulni a' fejeskedést.

NYÁRINÉ. Nagysád egészen érzi mit nagyok kezei közt.

SZTELLA. *figyelmesen tekint Nyárinéra* – Megbocsásson Hadnagyne Asszonyom! Tudva van előttem az Asszony' szerencsétlensége, 's tudom hogy jó születésű személylyel van szerencsém szólani; de az Asszony' látása csakugyan megérdekel. Tisztelet és bizakodás támad bennem az Asszony eránt.

NYÁRINÉ. Nagyságos Asszony –

SZTELLA. Ne, ne! Az én szám tartózkodás nélkül kimondja a' mit szívem érez. Azt hallom, Hadnagyne Asszonyom nem jól érzi magát? Kérem, üljön mellém!

NYÁRINÉ. Ez a' tavaszi útazás, az újabb újabb környékek, ez a' tiszta, élesztő, gyógyító levegő, olly jóltévően hatottak reám, hogy még elmúlt bóldogságom' gyótró képei

is gyönyörűségemmé váltak, 's ifjúságom' arany reggele 's a' magával megelégedett szerelem újra fel látszott bennem virradni.

SZTELLA. Ó azok a' napok! a' szerelem' első, bóldog napjai...! – Nem, arany idő, nem! még nem tértél-vissza egeidbe; még akkor is elfogva tartasz minden szívet, midőn a' szerelem' virágai zárogatni kezdik kebleiket!

NYÁRINÉ. *hirtelen kezébe szorítja a' Sztella kezét, 's nem lél szót kimondani a' mit érez.*

SZTELLA. Mi ez? – Asszonyom, a' te képed ragyog, mint egy Angyalé, 's orcád elevenebb színt kap.

NYÁRINÉ. Ó, hát szívem! mint nyillik, mint vér Nagysád felé!

SZTELLA. Asszonyom, te szerettél! Hálá légyen az egeknek, hogy valaha találtam egy lelket a' ki megért! a' ki szán! a' ki nem néz hidegen sebeimre! – Mit tehetünk róla, hogy ilyenek vagyunk! – Ó Asszonyom, mit nem követtem-el, hogy megváltoztathassam! mit nem próbáltam! 's mi volt a' haszna? Szívem őtet, – egyedül őtet – éppenn őtet és senkit se' mást a Világonn, és semmit se' is egyebet a' Világonn...! – Az, a' kit szeretünk, körülöttünk van mindenütt, 's mi is mindenütt körülötte vagyunk neki!

NYÁRINÉ. *igen megilletődve.* Az ég minden bóldogságaival a' Nagysád lelkébe költözött!

SZTELLA. Imé, megint előttem képe. Így költ-fel a' Kártyázók közzül 's körülnézte magát utánnam; – így nyargalt haza a' mezőről, 's így rohant a' kertajtóban karjaim közzé; – amarra kocsizott-ki, amarra, – ah, de még akkor visszajött! – Ha képzelesem a' Nagyvilág' lármái közzé téved, ott is reá akadok, ott is fellelem! Mikor a' lózsibann űltem 's tudtam, bizonyosan tudtam, hogy akár hol ül, akár látom, akár nem, bizonyosan reám néz, 's minden mozdulásomat, felkelésemet, leülésemet látja – tudtam, bizonyosan tudtam, hogy főköttöm' tollainak lebegése őtet inkább vonja nézésre, mint a' sok kínálkozó szemek, 's hogy az Orcheszter' zengése őnéki nem egyéb hanem csak melódia szívének erre a' midenkori énekére: „ Sztella! Sztella!¹⁰ be kimondhatatlanul szeretlek! ” – –

MIMI. 'S lehet így szeretni?

SZTELLA. Ezt csak te kérheted, kis Leány! Nem felelhetek rá. – De mivel múlathatlak benneteket, édes Vendégeim? Ah, engedjete-meg beteg szívemnek! – Bizony az ember nem egyéb megvénült gyermeknél. Olyan csak, mint az a' gyermek, a' ki az Anyja köténye alá búvik, 's azt kiabálja társainak: Találjatok hol vagyok! – – Mint keményedik-el szívünk midőn benne felgyúlad a' megbántott Szerelem! mikor felteszszük magunkbann, állhatatosann elvégezzük; hogy elhajítjuk imádott tárgyunkat! minő átalkodott elkészüléssel megyünk elébe! mint árad, mint apad, mint nő, mint fogy szívünk' habzása! 's mint pattan-széljel osztán, mint a' bűborék, egy pillantásra, egy kézszorításra mikor vele öszv'akadunk!

NYÁRINÉ. Be édes érzések! – Nagysád az emberiségnek legártatlanabb, legtisztább korát éli egészenn.

SZTELLA. Egy sírás, aggódás, bánat közt elmúlt egész Század sem ér-fel az első öszvetalálkozás', megdöbbenés', rebegés', tartózkodó bátortalan közelgetés' bóldogsá-

¹⁰ Stella!

gával – midőn haragunkat elfelejtjük, 's az első szapora tüzes csók, az első enyhítő ölelés... Asszonyom, mi lelt? az Istenért, mi bajod?

NYÁRINÉ. Ó Férfiak! Férfiak!

SZTELLA. Ők tesznek bennünket boldogokká; ők nyomorúttakká is! A' legédesebb boldogság' előérzésivel töltik teli szíveinket. Minő soha nem érzett új érzések, bizakodások, remények futják-el szíveinket, mikor égő indulataik bennünket gyúlasztgatnak! Mint reszketett minden ízem, minden tagom, midőn zabolátlan könnyezéseivel öntötte-ki keblemben bánatját! Kértem, az Isten' nevében kértem, kéméllenné-meg magát! engemet! – Haszontalan volt! A' velőmig lehellte belém azt a' hevet, melly szívében lángokkal lobogott. 'S így leve a' szegény Lyányka tetőtől fogva talpig csupa szív, csupa érzés. – 'S hol már most az a' klíma, a' melly alatt ez a' boldogtalan teremtés élhessen?

NYÁRINÉ. A' mi szerencsétlenségünk az, hogy többet hiszünk a' férfiaknak mint kellene. De ah, mikor felhevülnek, magokat is megcsalják, hogy ne csalnának-meg hát minket is?

SZTELLA. Asszonyom! bennem egy gondolat támad. – Legyünk azzá egymásnak, a' mik nekünk ők lehetnek volna! Maradjunk együtt! – Adj kezet! – E' szempillantástól fogva egy tapodtat sem eresztelek!

MIMI. Az nem lehet.

SZTELLA. Mért ne lehetne?

NYÁRINÉ. A' Leányom érzi, hogy...

SZTELLA. Csak alkalmatlanságot, jótételt ne hordjon-elő ok gyanánt¹¹. Érezd, Asszonyom, melly jótételt tésszsz te nékem, ha megmaradsz. Nem lehetek magamban. Már próbáltam mindent; szereztem apró marhát minden félét, kutyát, őzet, madárkákat¹², csak hogy legyen valami körültem, a' mi mozog és él; magamhoz szoktatam a' falusi kis lánykákat, egyre másra tanítom őket, csak hogy magam ne legyek; mert megtörténik hogy midőn a' tavaszi vídám reggeleken valamely környörülő Istenség bánatomnak terhét elgördíti szívemről, midőn megkönnyebbedve ébredék-fel, 's a' kedves Nap fáimnak legfelsőbb harasztjain ragyog, úgy tetszik mintha az új nap' munkáihoz új erőm is gyűlt volna, akkor megújúlva adok forró hálákat az Égnek bánatom' enyhítéséért!

NYÁRINÉ. Igaz! Nagyságos Asszonyom, igaz! A' Munkásság 's Jóltevőség valóságos áldása az Egeknek, 's kipótolja a' szívnek azt az ürességet, mellyet rajta a' szerencsétlen Szerelem hagyott.

SZTELLA. Kipótolja? – Ó Lelkem, mi pótolná-ki azt? – Enyhíti talám a' seb' fájdalmát, de azt nem teszi egészségessé! – Ó, mikor néha egy gondolatból a' másikba merülök, midőn lelkem az elmúltaknak kedves képe felől álmodozik, 's magát édes reményeivel biztatgatja, 's a' Hóld fényében kertemnek útjain fel 's alá járok, – midőn ilyenkor az az érzés, hogy egyedül vagyok, reám rohan 's fojtogat, midőn haszontalan' terjesztem-ki karjaimat az ég' négy szakaszai felé, 's a' Szerelem' ígésző érzése alatt csaknem leroskadok, 's a' Hóld szánakozva tekint-le rám, a' csillagok felettem tisztán és csillogva ragyognak, 's egyszerre gyermekem' temetője előtt lelem magamat, ...

¹¹ gyanant

¹² madarkákat

NYÁRINÉ. Nagysádnak volt gyermeke?

SZTELLA. Vólt, édes Hadnagyné Asszonyom! Isten, te ezt a' bóldogságot is csak megkóstolnom engedted, hogy poharam egész hóltomig keserű maradjon! Ha néha mikor haza jövök a' mezőről, egy falusi gyermek mezít' láb, süveg nélkül felém szalad, 's ártatlan nagy gömbölyű szemével reám nevet, kezét csókol, ó mit nem érez olyankor szívem! Illyen nagy volna most, ha élne, a' kis Heloíz'! ezt gondolom-el, felveszem a' gyermeket, 's öszszve meg' öszvenyalom. Eltépődik szívem, könnyeim szakadnak, 's futva megyek magános lakásom' rejtékébe.

MIMI. Ellenben így bajai is kevesebbek Nagysádnak.

SZTELLA. *édes mosolygással veregetvén vállait.* Ó Mimi, be kedves volna nékem a' véle bajoskodás! – ha ki nem állottam volna, nem lehetne elhinnem hogy keresztemet el le-hessen viselni! Kiterítve feküdt előttem, a' letört Rózsabimbó! 's én kővé vált szívvel, némán, könny nélkül állottam mellette. Dajkája egyszer felveszi, szívére szorítja 's felkiált: É! É! – Ledőltem a' gyermekre, megöleltem, öszvesírtam, 's leestem lábához. – Ah! nem vólt igaz a' mit a' Dajkája mondott. Megcsalta vólt szegény magát; 's bánatom ezzel az eltűnt reménnyel még gyötrelmesebbé lett! – *Egy karszékre dől.*

NYÁRINÉ. Szakassza félbe Nagysád ezt a' szomorú beszéllgetést!

SZTELLA. Nem! nem! megkönnyülök ha kiöntöm bánatomat! ha azt, a' mi olly nehezen fekszik szívemenn, másnak elébe tehetem! 's osztán ha egyszer elkezdek beszélleni felőle – ő felőle, a' ki nekem mindenem vólt! – ő felőle... De jertek, lássátok magatok a' képét! – Én mindég azt mondom¹³, hogy az ábrázat Textus arra a' mit az ember felől –mondani lehet.

MIMI. Be örülök hogy láthatom!

SZTELLA. *megnyit egy rejtett ajtót, 's bévezeti őket.* – Imhol van, Édeseim!

NYÁRINÉ. Szent Isten!!

SZTELLA. Illyen! Egészenn, egészenn illyen! és még is ezrednyi része sincs benne annak, a' mi ő vólt! Ez a' magosálló férfi homlok, ez a' barna lobogó haj, ezek a' fekete szemek, ez a' komoly büszke tekintet – de azt a' kedvességet azt a' szerelmet, azt a' tüzet, melly midőn lelke kiömlött, szikrázva szökdécselt szemeiből, a' képnek nem tudta megadni a' Festő. Szegény szív, az csak te benned van eltalálva.

MIMI. Asszonyom, nékem egy gondolat fúrja magát fejembe.

SZTELLA. Valóságos remekje a' Férfinemnek.

MIMI. Nagyságos Asszonyom, én ma a' Postaháznál egy Tisztel ebédelttem; az anynyira hasonlít ehez a' képhez, hogy sokba mernék fogadni, hogy ez a' kép tulajdon ő.

SZTELLA. Ebédeltél? – egy Tisztel? – hasonlít hozzá? – Ó Mimi, ki hasonlít ehhez?

MIMI. Igen! Igen! Mennél tovább nézem ezt, annál hasonlóbbnak látszik hozzá a' Tisztel! Csak hogy ő idősebb valamivel, barnább, és elsültebb képű.

SZTELLA. *megrántja a' csengettyűt*¹⁴. Mimi, meghasad a' szívem! – Nem hihetem a' mit mondassz, és még is reménylek! – Magam mégyek által.

MIMI. Az nem fog illeni.

SZTELLA. Illeni? Ó Lelkem...

¹³ mondam

¹⁴ csengettyűt

Az INAS jön.

SZTELLA. István, hamar által a' Postaházhoz. Ott egy Tiszt szállt-meg, köszönts 's mondjad néki... Mimi, add te a' szájába mit mondjon a' Tisztnek. – Mondd István, hogy kéretem, jöjjön-által.

MIMI. István, ismerte Kend a' Nagyságos Urat?

ISTVÁN. Mint magamat, Kisasszony.

MIMI. Menjen által Kend a' Postaházhoz; egy Tisztet fog ott találni; az igen sokat hasonlít a' Nagyságos Úrhoz. Ne mondjon neki semmit, hanem csak nézze-meg ha nem olyan é mint a' Nagyságos Úr. – Sokat teszek rá, hogy az Ő Nagysága.

SZTELLA. Ha hasonlít a' szegény Uramhoz, akár ki légyen, kérd hogy jöjjön-által! – kérd hogy ne késsen¹⁵! – mond hogy várom. – – Ő ha... De mit nem fogsz még reményleni öszveroncsolt, bóldogtalan szív! – Lelkeim, hagyjatok, hagyjatok magamban! – – *Elzárkózik.*

MIMI. Az Istenért, mi baja Asszonyámnak?

NYÁRINÉ. Édes Leányom, ez nékem utolsó napom! Soha sem fogom kiállhatni – – Ennyit egyszerre!

NYÁRINÉ. A' Báróné' férje – az a' kép a' mellyet láttál – ó édes gyermekem – az én férjem! – a' te Atyád!

MIMI. Az Istenért, édes Asszonyám! az Istenért! miért öldösi magát illy haszontalan képzelésekkel?

NYÁRINÉ. 'S ímé itt van! – egy két percentés múlva – karjai közzé fog rogni. – Mi pedig – Mimi, mennünk kell!

MIMI. A' mint Asszonyámnak tetszik.

NYÁRINÉ. Menjünk, menjünk!

MIMI. Vonjuk-félre magunkat ide a' kertbe. Én azalatt általfutok a' Postaházhoz, 's ha bé lesznek fogva a' lovak, hírt adok Asszonyámnak, 's míg ők elrészegülve egymásnak nyakán fognak függeni, felülünk , 's itt hagyjuk.

FERNANDÓ és ISTVÁN jönnek.

ISTVÁN. Ide, Nagyságos Uram! 'S már a' Kabinet ajtaját sem ismeri Nagysád?

FERNANDÓ. *el Nyáriné mellett, 's nem ismér reá.*

NYÁRINÉ. Ő az, ő! – ó Mimi, oda vagytok!

¹⁵ kessen

HARMADIK FELVONÁS.

A' SZTELLA SZOBÁJA.

SZTELLA. FERNANDÓ.

SZTELLA. *a' falakhoz*¹⁶, *örvendezve*. Megint itt van! Látjátok őtet! Itt van! Itt van megint! – *Megáll egy Vénusz képe előtt*. Imádott Istenség, látod őtet! Megint itt van! Be sokszor futkostam-el melletted! be sokat sírtam, keseregtem képed előtt! – Itt van! Itt van és még sem merem hinni! – Kegyes Istenné, be sokszor buktam képed elébe! 's nem vólt itt! Most – ő is itt van – te is itt vagy! – – Kedves! kedves! – sokáig vóltál oda! igen sokáig! De itt vagy megint! – *Nyakába borúl*. – Itt vagy! Nem akarok semmit tudni, semmit hallani, semmit érteni, csak azt az egyet hogy itt vagy! hogy itt vagy!

FERNANDÓ. Sztella! – édes Sztellám! – *elfojtódik*. – *általöleli*. – Isten, valahára ismét sírhatok!

SZTELLA. Eggyetlenem!

FERNANDÓ. Sztella, hadd szívjam valaha ismét édes lélekzetedet, azt a' lélekzetet mely nékem éltetőbb, balzsamibb, mint az égnek minden illatai.

SZTELLA. Kedves! – –

FERNANDÓ. Lehellj e' kiasszott, kiszáradt, elfásult mejjbe ismét szerelmet, ismét éltetést! – *Ajkaik öszveragadnak*.

FERNANDÓ. Enyhíts! enyhíts! Itt a' hol te vagy, a' hol a' te lehelletedet szívhatom, tavasi új életbenn él minden. Szerelem és állandó Hűség csatolja¹⁷ itt hozzád a' csavargáshoz szokott Állhatatlant.

SZTELLA. Bohó!

FERNANDÓ. Nem érzed te mi a' mennyharmat annak a' Szomjúhznak, a' ki kiszáradt pusztás homokról karjaid¹⁸ közzé tér-vissza.

SZTELLA. Hát te, Fernandó, annak a' Szegénynek örvendezését, a' ki elveszett eggyetlen kedves báránycáját szorítja ismét szívéhez.

FERNANDÓ. *lábaihoz borúl*. Sztella! édes Sztellám!

SZTELLA. Kelj-fel, kelj-fel! Nem láthatlak így!

FERNANDÓ. Hagyj itt! Ó bár mindég itt fekhethétek! Nem bukik é meg előttem¹⁹ mindég elpirúlt szívem, végzetetlen Jóság²⁰! végzetetlen Szeretet!

SZTELLA. Enyém vagy megint! Megint itt vagy! Van é valami a' mit irigyelhessek?

¹⁶ *falokhoz*

¹⁷ csatlja

¹⁸ kárjaid

¹⁹ megelőtted

²⁰ Jóság

FERNANDÓ. Úgy tetszik, mintha boldogságomnak egykori első óráját élném. Karjaim közt vagy, ajakidról szopom szerelmednek bizonyosságát, tántorgok, 's szédelegve kérdem magamtól ha ébren vagyok é, vagy álmodok?

SZTELLA. A' mint látom, Fernandó, okosabb még most sem vagy mint vóltál.

FERNANDÓ. Ójjon Isten tőle! De ezek a' boldog szempillantások, öleléseid, csókjaid, ismét jóvá, ismét kegyessé tesznek. Most, Sztella, imádkozni is tudok, mert boldognak érzem magamat.

SZTELLA. Az Isten bocsássa-meg, hogy illy gonosz vagy, és egyszerre illyen jó-is! Az Isten bocsássa-meg, a' ki illyenné csinált, illy állhatatlanná és illy hívvé. Ha szavaid' hangját hallok, megint elhitem magamat, hogy ez az a' Fernandó, a' ki még senkit sem szeretett, senkit, senkit – csak engem.

FERNANDÓ. Én pedig ha szép kék szemeidbe tekintek, ha elmerülve nézek belé, meg-mernék reá esküdni, hogy egész távollételem alatt sem lakott benne egyéb kép, csak egyedül az enyém.

SZTELLA. Arra bízvást megesküdhetsz.

FERNANDÓ. Meg?

SZTELLA. Ha nem úgy vólna, megvallanám! Nem vallottam é meg szerelmünk' első napjaiban szívemnek minden fellobbanásait? 's meg még inkább szerettté é gyónásom után?

FERNANDÓ. Angyal!

SZTELLA. Mit nézel olly merően rajtam? Úgy é a' kesergés lefújta orcáimról az Ifjúság' virágzatját?

FERNANDÓ. Rózsa vagy, valóságos rózsa, édes Sztellám! – – Mit rázogatód a fejed'?

SZTELLA. Ó mért kell benneteket illy forróan, illy makacs állhatatossággal szeretnünk? – mért nem büntethetünk benneteket gyötréseinkért?

FERNANDÓ. Vallyon nem őszültél é meg? – – Szerencséd hogy szókék hajaid! – – De legalább ki nem hulltak bánatodbann! – *Kiveszi belőlök a' fésűt, 's a' tömött hajfűrtök legörgeenek.*

SZTELLA. Pajkos gyerek!

FERNANDÓ. *beléjek őlti karjait, 's általöleli.* Imhol Rinaldó, régi láncaibann.

Az Inas bé.

AZ INAS. Nagyságos Asszonyom...

SZTELLA. Mit akarsz? Micsoda ábrázattal jössz előmbe? Nem tudod hogy azt halálbann utálok mikor boldog vagyok?

ISTVÁN. Nagyságos Asszonyom, a' két Vendég indulni akar.

SZTELLA. Indulni?

ISTVÁN. Oda ki állok, 's hát látom hogy a' Kisasszony a' Postaházhoz megy, 's meg' visszajő, 's valamit sug a' Nagyasszonynak. Én is általszaladok, 's hát hallok, hogy fogatnak nyakra főre. Kértem, ne cselekednék azt, Nagysád nem fogja kedvesen venni, ha hír nélkül mennek-el; de a' Nagyasszony sírva kért, hogy a' holmijét lopnám által, 's Nagysádat nevében kövessék-meg; hogy nekik lehetetlen maradniok.

FERNANDÓ. Arról az Asszonyról van a' beszéd, a' ki a' mai Dilizsánzonn érkezett a' Postaházhoz?

SZTELLA. Arról igen! A' Leányát Múlattatómnak hozattam, 's belészerettem az Anyjába, 's ezt meg is akarám tartóztatni. – Ó Fernandó, mért szegik ezek éppen ma kedvemet!

FERNANDÓ. Által nem látom mi ok indíthatta az illy hirtelen indulásra.

SZTELLA. Én sem tudom. Nem is akarom tudni! de az igaz hogy nem könnyen ereszttem-el magamtól. Csak hogy te maradsz itt, édes Fernandóm! – Ha te nem vólnál itt, nem tudom mit csinálnék miattok. Az Öreg²¹ egy derék, érzékeny szívű jó Asszony. A' sok szenvedés képén hagyta nyomait; lehetetlen nem szánni, nem szeretni. – István, menj-által, 's hívd-elő az Anyját. – *Az Inas megyen.* – Beszéld rá hogy maradjon; ha pedig csakugyan menni akar, mondjad hogy nem tartóztatom erővel; csak egyszer akarok szólani vele. – – Fernandó, ki kell pihennem magamat; lemegyek a' kertbe; ne múlass soká, 's jöjj hamar utánnam. – Fülemilém, idvezljétek imádott Urotokat! – *Indúl.*

FERNANDÓ. Angyal!

SZTELLA. *visszatér.* Úgy é, nem mulatsz soká?

FERNANDÓ. Múlathatnék é ha eltiltanál-is? –

SZTELLA *el.*

FERNANDÓ. *magában.* Mennynek Szentjei! Mint fut-el az ő jelenléte elől minden bú, minden gond, minden aggodás! Fernandó, ismered é még magad'? Mind az, a' mi e' szívet szorongatta, a' mi olly kőnehézséggel feküdt ittenn, az a' rettegés, az a' kétség, az a' mardosó emlékezete egykori esztelenségeimnek, 's annak képzelése a' mit ezekért most várhattam... De talám ugyan megint rám akartok rohanni gyilkoló gondok? talám ugyan érzitek, hogy nincsen itt? – – Majd, majd, ha ismét elébe lépek! ha megint kezembe veszem kezét. –

A' TISZTTARTÓ *be.*

Örvendve látásán megcsókolja kezét. Hála Istennek! hála Istennek! Ezt ugyan nem mertem egy hamar reményleni.

FERNANDÓ. *félrerántja kezét tsókjá elől.* Hagyj békét, jó János; Hát hogy' mint vagy?

TISZTTARTÓ. Jól, Nagyságos Uram, jól! Csak hogy itthon Nagysád!

FERNANDÓ. Nincs valamely bánatod? Él a' Feleséged? a' gyermekeid?

TISZTTARTÓ. Élnek mindnyájan! A' gyermekeim már úgy megnőttek hogy rájok nem ismér Nagysád.

FERNANDÓ. Hát hogy' megyen a' gazdaságom?

TISZTTARTÓ. Elbámúl belé Nagysád ha meg-látja mit csináltunk azalatt. De szabad é tudakoznom, hát Nagysád hol járkált megint? micsoda veszedelmeken ment megint keresztül?

FERNANDÓ. Hallgass, kérlek. Másként nem vagy é részese ifjúságom bolondságainak?

TISZTTARTÓ. Nékem egyedül az a' szerencsém, hogy Nagysád Haramiák Vajdájává nem lett; egy szavára Nagysádnak ölttem vágtam vólna.

FERNANDÓ. Majd, jó János, majd ha csenedesebb leszek.

TISZTTARTÓ. Hát a' szegény Ó Nagysága? hát az a' gyönyörű kis Leány?

²¹ Öreg

FERNANDÓ. Nem letem-fel Kolozsváratt. Magam ugyan nem voltam a' Városban, de a' leghitelesebb tudósításokból tudom, hogy az a' Kalmár, a' ki a' Kapitálisát olly ígéret alatt vette magához, hogy néki interes fejében szállást ad házánál, és konyháját ki fogja tartani, megcsalta. Olly színnel, hogy a' Testvéréhez fog utazni, elhagyta Kolozsvárt, 's Isten tudja hol bujkál. Kétség kívül keze' munkájából élőködik Szegény!

TISZTTARTÓ. Csak hogy itthon Nagysád! Ugyan meg tudjuk é bocsátani Nagyságodnak, hogy olly sokáig hagyott magunkbann?

FERNANDÓ. Az igaz, sokáig oda voltam.

TISZTTARTÓ. Ha Feleségem, két gyermekem között illyen kedvemre nem ülnék ide haza, bánnám hogy együtt nem barangoltam²² Nagyságoddal. De már most az egyszer, úgy é, Nagyságod is belé únt abba a' nyughatatlan életbe? úgy é már most Nagyságod is veszteg ül.

FERNANDÓ. Ideje volna!

TISZTTARTÓ. Jobb is, Nagyságos Uram, abból a' mászkálásból úgy sincs semmi haszon.

FERNANDÓ. Még sem tudad elfelejteni a' leckézést?

TISZTTARTÓ. Tám ugyan nem volt elég alkalmatosságom jól belé tanulni? Tudja Nagysád, mikor Cecíliába szerettünk, mikor rá kötöttük magunkat, hogy török szakad miénk lessz.

FERNANDÓ. Ó, János, és még is be édes, be boldog idő volt az!

TISZTTARTÓ. Tudja Nagysád, mikor egyszer csak lebetegszik, 's egy gyönyörű lánykával ajándékoza-meg? De szegény, éppen ez által előbbi elevenségét, előbbi szépségének nagy részét elvesztette!

FERNANDÓ. Ne büntess, kérlek, ennek emlegetésével.

TISZTTARTÓ. Tudja Nagysád, mint nézegeténk-körül itt meg' ott, meg' emitt, 's osztán ismét amott magunkat, 's utóljára mint akadtunk erre az Angyalra, 's mint szakadt egyszerre vége a' tanácskozásnak a' továbbmenésről, 's kéntelenek valánk vagy az egyiket vagy a' másikat szerencsétlenné tenni; mint adtuk-el alattombann a' jószágot, 's mint szöktünk-meg, s' ezt a' sem a' Világot²³ sem magát nem ismerő Angyalt mint lopánk ide?

FERNANDÓ. Hagyjd-el, hagyjd-el!

TISZTTARTÓ. Nem, Nagyságos Uram! de bár minden kicsínység eszembe juthatna, hadd beszélhetnék-elő Nagyságodnak mindent, hadd útálatnám-meg Nagyságoddal azt a' hitteljátszást, azt a' jövőst menést. Mert csak kéntelen vagyok kivallani²⁴, én azt hiszem állhatatosan, hogy Nagyságod most utóljára sem azért ment-el innen hazúlról, hogy Cecíliát felkeresse, hanem abból a' meg-szokott régi viszketegségből –

FERNANDÓ. Hagyjd másszorra!

TISZTTARTÓ. Minden jól lessz, csak veszteg úljön Nagyságod. – *El.*

Az Inas bé.

AZ INAS. Az Asszony itt van.

²² borongoltam

²³ Világot

²⁴ kivalláni

FERNANDÓ. Vezessd-bé.

AZ INAS *el*.

FERNANDÓ. *magábann*. Ez az Asszony engem bússá teszen. – Hogy semmi sem lehet egészen tiszta, egészen vidám, egészen böldeg az ég alatt! – Ez az Asszony... – Az ebédnél Leányának kedve forgatott-ki sarkomból: mit tehet majd Anyja' pityergése!

NYÁRINÉ *belép*.

FERNANDÓ *magában*. Isten! 's imé szerencsétlenségén felül még képe is emlékeztet botlásomra! Szív! Szív! ó ha rajtad áll azt érzeni a' mit érzettél, 's azt cselekedni a' mit cselekedtél, miért nem áll rajtad botlásaidat magadnak megbocsátani? – A' szegény Feleségem' formájának árnyéka! – Ó, hol nem látom azt! – – *Fenn szóval*. Asszonyom!

NYÁRINÉ. Mit tetszik parancsolni velem?

FERNANDÓ. Óhajtanám, Asszonyom, hogy maradj Sztellánál, – és nálam! – – Úlj-le, Asszonyom!

NYÁRINÉ. A' Szenvedő' jelenléte terhére van a' Böldegoknak, a' Böldegoké pedig – ah, még inkább a' Szenvedőknek.

FERNANDÓ. Nem értelek, Asszonyom! Lehetséges volna é egyébnek nézned Sztellát mint a' micsoda? őtet a' ki csupa jószág, csupa Istenség!

NYÁRINÉ. Uram! én hír nélkül akartam elmenni. Eressz, nem maradhatok. Nagy okaim vannak. Kérlek, ne tartóztass!

FERNANDÓ. *Magában*. Minő ismeretes szózat! minő ismeretes kép! – *hangosann*. Asszonyom! – *elfordúlva*. Isten! a' Feleségem! – *hangosann*. Megbocsáss, mindjárt itt leszek. – *El*.

NYÁRINÉ. *magában*. Rám ismét! – Isten, hálát adok tenéked, hogy szívemnek ennyi erőt engedté! – Én vagyok é az az öszveroncsolt, öszvetördelt, eltaposott Böldegtalan? Enyém é ez a' csendesség, ez a' nyúgodalom? Nem, jóltévő Atya, nem enyém az! a' te kegyelmed az! a' te ingyen kegyelmed! Te éppen akkor nem hagysz-el bennünket, mikor isteni segédedre legnagyobb szükségünk vagyon!

FERNANDÓ *vissza*.

FERNANDÓ. *magában*. Vallyon rám ismert é? – *hangosann*. Asszonyom, kérlek, – szívesen kérlek, nyissd-fel előttem szívedet.

NYÁRINÉ. Úgy szomorú történetemet egészen el kellene beszéljenem! 's hogyan hallgathatnád Te azt, holott a' mai nap téged az élet' legédesebb örömei közzé vett-bé, holott a' mai napon az élet' legédesebb örömeit a' szeretetre legméltóbb Asszonynak adád-vissza? – Nem, Uram! ne kívánd azt hallani! kérlek, eressz-el.

FERNANDÓ. Ne hagyj haszontalan kérni Asszonyom!

NYÁRINÉ. Be szeretnék megkémélleni fájdalmaimnak együtt érzésétől! de engedek kívánságodnak. – – *Pauza*. – – *Megkönnyebbült hanggal*.²⁵ Ifjúságom' napjai vígak voltak, és kedvesek. Nem tudom mi vonta felém a' férfiakat; sokann igyekeztek nékem tetszeni, de én kevés eránt érzettem hajlandóságot; egy sem vala közöttök a' kiről elhihettem volna, hogy életemet társaságában kedvemre tölthetem-el. Így múltanak-el a' rózsaszín Múlságoknak kívánatos napjai, hol egy nap barátságosan nyújt kezét más napnak. És még is érzettem egy Valaminek híjját. Ha előre néztem a' jövődőbe, ha

²⁵ hanggal..

elnéztem azokat a' víg és szomorú órákat, mellyek kétség kívül az én életemnek is ki valának szabva, egy olly Férjet óhajtottam, a' ki együtt menjen velem a' sírig; a' ki azon szeretetért, mellyet néki ifjú szívem nyújtand, öregebb koromban Barátom légyen és Védem, 's pótolék Szüléim helyett, kiket érette elhagytam.

FERNANDÓ. Az pedig – ?

NYÁRINÉ. Felleltem őtet, Uram! felleltem azt a' kire minden reményemet építhetni véltem, és építettem is. Lelkének elevensége olly tökéletes hűséggel látszott öszvekötvé lenni, hogy szívem eránta hirtelen megnyilt, 's néki csak hamar barátságomat, 's nem sokára szerelmemet is, od'adtam. Ó, midőn mejjemen nyugtatta fejét, melly forró há-lákat adott ő tenéked, Isten, azért a' nyugvásért, mellyet néki karjaim között készítettél! mint repült hozzám a' külvilág' örvényéből, 's mint űzte-el édes esdekléseivel minden gondjaimat! – –

FERNANDÓ. Tovább Asszonyom, tovább!

NYÁRINÉ. Változandó minden! – Ó, ő engemet olly igazán szeretett, mint én őtet! Vólt egy idő, mellyben nem ismért egyéb bódogságot azon kívül, hogy vélem szerel-mét egész mértékben éreztette. Az, az élet' legszebb szakasza vólt, házasságunknak első esztendei; midőn a' bódogított szívet a' legkisebb érdeklés, a' legkisebb únatkozás inkább gyötri mint a' valóságos baj. Ah, Uram! elkésért a' könnyű úton; ott pedig a' hol az sziklás sivatagsággá vált, a' hol vezető karjára leginkább vólt szükségem, ott elhagya!

FERNANDÓ *nevekedő háboradással*. Hogyan, elhült szerelme?

NYÁRINÉ. Ó ki tudná azt mi ver a' férfiak' szívekbenn! – – Nem vettem észre hogy ő – minek nevezem azt? – Elhidegülésnek nem tudom, nem akarom nevezni! 's ha valójábann az vólt is, kész vagyok elhítenni magamat, hogy nem vólt az. – Megszűnet nélkül szeretett; de az én szeretetem néki nem vólt elég. Többre vólt szüksége. Megosztá szívet velem és egy Mással. Nem titkolhattam-el előle rettegésemet, 's végre...

FERNANDÓ. Végre...?

NYÁRINÉ. Elhagytott! – – Ínségemet semmi név, semmi szó nem fejezi-ki. Egyszerre rogyott-öszve minden reményem. Midőn zsenge gyümölcseim érnei kezdettek, akkor láttam magamat – elhagyva! egyedül maradv! Az emberi szívnek minden gyámola, a' Szeretet, férjem' barátsága, fény, tekintet, napról napra öregbedő birtokunk jó karban hagyandó gyermekeink, mind ez egy pillantatban dőlt-öszve szemem előtt! én pedig – szeretetünk' bódogtalan zálogával... Halálos csábulás váltotta-fel dühös gyötrelmeimet, 's öszvehasadozott szívem tompa lankadtságban dőlt-el. – Vagyonom' fogyásával nem gondoltam mindaddig, míg végre...

FERNANDÓ. A' Hitetlen!

NYÁRINÉ. *elfojtott keseredéssel*. Ne nevezd annak, Uram! Szánni kell azt a' férjet, a' kit a' Szerelem idegen kötelek közzé vét.

FERNANDÓ. Asszonyom! – –

NYÁRINÉ. *szelíd fülánkkal, el akarván titkolni hogy a' Ferdinandó háborodása' okát érti*. Az Ollyan embert úgy kell nézni mint rabot. Azt mondják magok is, hogy a' dolog nincs külömben. Általvonattatnak a' magok világokból a' miénkbe; ez pedig egészen más természetű mint az övék. Egy darabig megcsalják magokat, 's oda vagyunk, mikor megnyilnak szemeik. – Én előbbeni Kedveséből, Feleségéből csak Gazd'asszonya lettem, a' ki mindent elkövetett ugyan hogy magát véle kedveltesse, a' ki éjjelét nappalát

arra fordította ugyan, hogy Házát és gyermekét elrántsa a' végső romlás elől, de éppen ezen gondok által olly szomorúvá, olly bágyadttá, olly szenvedhetetlenné levék, hogy társalkodásom az ő eleven lelkének nem lehetett nem únalmas, nem gyűlölséges. Ó, Uram, nem vétke.

FERNANDÓ. *lábaihoz bukván.* Az vagyok! az vagyok!

NYÁRINÉ. *elborítva kifakadt könnyei által, 's általölelvén nyakát.* Fernandó! édes Fernandóm!

FERNANDÓ. Cilim! – édes kedves Feleségem!

CECÍLIA. Nem vagy enyém! – Szív, ne hagyj-el! *ismét általöleli.* Fernandó! – akár ki vagy – hagyj-d kebledbe hullani egy Bóldogtalannak könnyeit! – Kapj-meg hogy le ne rogyjak, 's úgy osztán maradj-el – örökre. – Nem Feleséged, – egy szerencsétlen Idegen az, a' ki karjaid között sír! – Ó ne tolj el magadtól!

FERNANDÓ. Isten! – Cili, a' te könnyeid é orcáimonn²⁶? – a' te szíved é szívemenn? – Oda vagyok! Oda vagyok!

CECÍLIA. Fernandó, én nem kívánok semmit! – Csak ezt a' szempillantást engedd! – csak ezt a' kiömlést engedd szívemnek! erőf fog általa kapni! bátorodást! Nem leszek terhedre! itt hagylak! –

FERNANDÓ. Haljak-meg ha eresztelek!

CECÍLIA. Együtt fogunk lenni, de nem itt! Itt másé vagy, 's őtőle nem fosztalak-meg. – Nyissd-meg, nyissd-meg előttem az eget! Egy feltekintés oda, abba az örök²⁷ bődögságba! abba az örök együttlételbe, együttmaradásba...! – Ennyi gyötrelm között ez az egyetlen vígasztalás!

FERNANDÓ. *megfogja kezét, rámered, általöleli.* Nincs olly erős, a' melly tőled elszakaszthasson. – Feltaláltak!

CECÍLIA. Feltaláltál? Azt é, a' kit nem kerestél?

FERNANDÓ. Kerestelek, kedves! kerestelek! Még ennek az Angyalnak karjai között sem találtam nyúgodalmat, örömet. Rád emlékeztetett minden, 's a' te kedves Mimidre! Kegyelmes Isten, ha ő találna lenni, az a' gyönyörű teremtés a' kivel ma – Mindenütt kerestelek. Három esztendeje, hogy kóborlok. Hajdani együttlakozásunk' helyén házunkat elváltozva, más birtoka alatt leltem, 's meghallám pénzed' elvesztét. Eltávozásod' hallásán oda lettem; nem akadtam sehol nyomodba, 's megúnván nyomorúságos életemet, katonává lettem; 's ímé hosszas tébolygásaim után, édes hív Feleségem, karjaid között vagyok.

MIMI *belép.*

FERNANDÓ. Édes Gyermekem!

MIMI. Ó ha annak fogadsz, édes Atyám! *kezet csókol.*

FERNANDÓ. Annak, annak örökre!

CECÍLIA. De hát Sztella – – ?

FERNANDÓ. Nincs már mód, el kell tőle szöknünk! – Szegény Sztella! Ó Mimi mért nem ismertünk egymásra ma délbenn! – Szívem vert midőn meglátott! Tudod milyen ellágyúlással hagytalak-el! – Ó mért nem ismerénk egymásra! Megmentettük volna magunkat – meg a' szegény Sztellát – az újabbi elválás' gyötrelmeitől. De siessünk;

²⁶ orcáimonn

²⁷ örök

mennünk kell! – Én lemegyek utána a' kertbe, 's azt fogom mondani, hogy benneteket meg nem tartóztathatlak; hogy nem akartatok terhére lenni búcsúzástokkal; hogy mindjárt indultok. Mimi, te azalatt menj által, fogass az én szekereembe, 's parancsold-meg Inasomnak, hogy holmitokat²⁸ rakja-eggyüvé az enyémmel. – Cili²⁹ múlsson itt, 's várjon-bé engem. Eggyütt megyünk által, kifejtem magamat a' Sztella karjai között, 's elhitem, hogy csak a' Postaházig késérlek-el, hogy csak a' Postapénzt akarom kifizetni! – Szegény Sztella, ennyi angyali jószágért – kést verek szívedbe! – De mennünk kell – mennünk!

CECÍLIA. Te hagynád-el Sztellát? – Fernandó, csak addig légy csendesen, míg szólok.

FERNANDÓ. Egy szót se, Cili, Semmi Hatalmasság nem választ-el tőletek. – Hamar, hamar!

CECÍLIA, MIMI. *általmennek.*

FERNANDÓ. *magában.* Nem maradok-el tőlök. – De hová? hová? – – – Egy hegyes kés véget vethetne ennek a' kibeszéllhetetlen kínknak, 's abba a' rettenetes Nemézésbe taszíthatna, mellyet most irígylek a' Hóltaktól. – Aha, Nyomorúlt! ennyire jutottál? Emlékezel é millyen kevélyen néztél gyönyörűségeidnek közepette le arra a' bóldogtalanra, a' ki nem bírván tovább vinni gyötrelmes életének terheit, el-akarta azokat magáról vetni? emlékezel é rá? – – Hm, a' Bóldogok, a' Bóldogok! – – – Csak egy órával tudtam volna meg hamarább! Sem ő nem látott volna soha engemet, sem én nem őtet! Elhittem volna magamat, hogy elfelejtkezett rólam, hogy ez a' négy esztendő bégyógyította sebeit. – De most? mit mondjak neki? mint lépjek elébe? – – Ó állhatatlanság, állhatatlanság! be érzékenyen kell lakolnom miattad! – Szív, nyomorúlt szív, fagyj-meg! fagyj-meg!

²⁸ holmiteket

²⁹ Cici

NEGYEDIK FELVONÁS.

SZTELLÁNAK REMETEHÁZA A' KERTBENN.

SZTELLA.

Szépen, szépen virítassz – szebben mint egyébkor, kedves helye a' reménylett vég nyúgodalomnak! – de most nem kívánkozom beléd – most borzadva nézek rád, hideg nyirkos föld! – – Ó, az elhevült keseredés' bús óráiban, lepledbe vonúlva rettenetes Halál, be sokszor állottam mélységed' meredek garadjánn! be sokszor léptem beléd! be sokszor rejtettem el szívemnek kifakadott panaszait csendes bóltozatodbann! – Azt hittem, azt óhajtottam. Megrothadás, hogy, mint a' szeretett Csecsemő, ezt a' telitölt mejjet kiszopod, 's bús létemet egy könnyítő álommá oszlatod-el. Most pedig – Napja az égnek, ímé belé hatsz! – Olly derült, olly vidám, olly tiszta minden! – Itt van a' Régensiratott! 's egy szavára, egy tekintetére, egy alkotó hagyására minden kellemeivel magához csalogat megint a' Természet! Most újra élet vagyok, – 's ajakiról újabb, melegb, forróbb életet fogok szívni! Véle, benne, általa maradandó erővel fogok lakni! – – Fernandó! – Jön! – Hall...! – – Nem, még nem jön! Itt, itt leljen-fel engem; itt, e' rózsaltár mellett, rózsáágaim közt! – néki töröm-le e' bimbókat – – Itt! Itt! azután majd elvezetem az ernyőbe. – Jól esett, igen jól, hogy egyesnek nem hagytam csinálni, hogy, ha szűk is, mind kettenn elférünk benne? – – Itt állottak eddig írásaim, könyveim. Félre könyvek, félre papiros! – Ó bár csak itt volna már! – Magam vagyok megint! Megint nála nélkül! – – Jön?

FERNANDÓ *érkezik.*

SZTELLA. Hol múltattál, Kedves! – Soká, igen soká vagyok magambann! – Mi bajod?

FERNANDÓ. Sok bajom volt ezzel az Asszonnyal. Egy derék Asszonny, de nem akar megmaradni, nem mondja mért nem, de csak nem marad. Ereszd őtet, Sztella!

SZTELLA. Ha kedve nincs, nem erőltetem. – Pedig, Fernandó, nagy szükségem volna reá – nagy szükségem! – *nyakába esik.* Csak hogy te vagy itt!

FERNANDÓ. Szárazd-fel könnyeidet; ártani fognak szemeidnek.

SZTELLA. Ó hagyj-d folyni! Bár múlna hamar ez a' nap! Még minden tetemem reszket! – Ennyi öröm – ennyi! egyszerre! Téged ismét bírni, édes Fernandóm! ismét! ismét!

FERNANDÓ. *magában.* Én Istentelen! hogy hagyom-el ezt? – *fenn szóval.* Eressz, édes Sztellám!

SZTELLA. Egészenn a' régi hangod! szerelemmel eltölt régi hangod! – „Sztella, édes Sztellám!” – Tudod mint szerettem ezt tőled hallani: „Sztella, édes Sztellám!” – Ó, azt úgy kimondani nem tudja senki más! Egészenn benne van a' Szerelem' legforróbb heve.

– Be jól említem még most-is azt a napot, a’ mellyen azt legelőször mondtad, a’ midőn bődögságaim benned kezdődtek.

FERNANDÓ. Bődögságaid?

SZTELLA. Talám azt kezded számítani hány órát tehet ez a’ három esztendő, mellyet nálad nélkül sírás közt tölöttem? Ó, hagyjd-el azt Fernandó! hagyjd-el! Ha te azokat számlalod, úgy én viszont azokat fogom, a’ mellyeket karjaid közt tölöttem. – – Fernandó, jut még eszedbe az a’ délután, midőn legelőször láttalak a’ Bátyámnál? midőn abba a’ szobába léptél a’ hol én voltam? ’s osztán együtt mentünk-ki a’ kertbe a’ gesztenye alá a’ Pavillon megett?

FERNANDÓ. *magában.* Öszvetépdeli szívemet. – *fenn szóval.* Jól jut! jól jut!

SZTELLA. Mint léptél közzénk. Nem tudom, vetted é észre hogy első pillantásoddal magadra vontad figyelmetességemet: de én láttam, jól láttam, hogy szemeid engem kerestek. Ah, Fernandó! a’ Bátyám Muzsikát adott. Te elővéd a’ Violint, ’s mikor játszottál, szemeim szüntelen rajtad függöttek, minden rándításodat nyomoztam képedenn; ’s egyszer, egy véletlen Pauza alatt, felvetted szemeidet, ’s rám tekintettél – rám, Fernandó! rám! – ’s szemeid öszv’akadtak az enyémeikkel. Mint pirúltam-el! mint tekintetem-félre! Te azt jól láttad, Fernandó, mert vettem észre azután, hogy sokszor elnéztél a’ Nótákon, eltévesztetted a’ Taktust, ’s a’ Bátyám bosszankodva pissegett. Minden hibás hangod keresztüljárta lelkemet. A’ legédesebb zavarodás volt az az én füleimnek, édesebb mint a’ legkiesbb harmónia. A’ Világ kincséért sem néztem volna többé rád. Felköltem helyemről, ’s elmentem.

FERNANDÓ. Úgy volt! egészen úgy volt – *magában.* Gyötrő emlékezés!

SZTELLA. Gyakorta csudálom magam is, mint tudlak ennyire szeretni; mint tudott minden kicsínység olly mélyen bényomúlni emlékezetembe, hogy azt olly elevenen látom még most is, mintha csak tegnap esett volna. – Másként ó hányszor beszéltem-el azt magamnak! – – Mikor keresni jöttél, mikor Barátnémmal jöttél-végig a’ boszkéonn³⁰, kit nálamnál hamarább ismertél, ’s ő nevemen szólított: Sztella! te pedig utánna kiáltád: Sztella! Sztella! – – Annakelőtte hangodat nem is hallottam, és még is nem látva is rá ismértem, hogy az a’ te szavad! – – Hát mikor osztán hozzám értetek, ’s megfogtad kezemet! Ki vala akkor inkább öszvezavarva, én é, vagy te? Egyikünk felülmúlta a’ másikat, ’s azolta – – megjövendőlé azt a’ szegény Tercsi még akkor estve! Minden szava bételjesedett! ’s ó minő bődögsággal éltem karjaid között! – Ha a’ szegény Tercsi még élne, most tanúja lehetne örömeimnek. Egy valósággal jó gyermek volt szegény! Mint sírt velem mikor olly bődög voltam! mikor a’ Szerelem miatt voltam olly bődög! – Ó Fernandó, ha eljöhetett volna velem! ha elhozhattam volna szegényt mikor éretted mindenemet elhagyám! – –

FERNANDÓ. Mindenedet elhagyád!!

SZTELLA. Nem é? Nem hagytam é el mindenemet? Vagy talám szemrevetés gyanánt veszed ezt Sztellád’ szájából? – Fernandó, éretted még mind kevés az a’ mit tettem.

FERNANDÓ. Mind kevés, Sztella! mind kevés! és kívált Érettem! Bátyádat hagyni-el, a’, ki úgy szeretett mint a’ legjobb Atya szereti a’ maga gyermekét; a’ kinek akarata a’ te akaratod vala! azt a’ birtokot, azt a’ pénzt, melly egészen a’ tiéd volt, egészen a’

³⁰ boszkéenn

tiéd lett volna! azt a' helyet a' hol születted, neveltetted! Társaidat! Ismerőseidet! – – Sztella, ez mind kevés Érettem!

SZTELLA. Értelek, Fernandó; de mik lettek volna mind ezek énnekem tenálad nélkül? Mi volt mind ez nékem minekelőtte szeretni kezdettél? De bezzeg minekutánna a' Szerelmet felébresztetted szívembenn! – Igaz, hogy magamban lévén, sokszor gondolkoztam így: miért nem bírhatom én ezt Fernandóval együtt? miért kellett szöknöm? miért nem lehettem a' Fernandóé, és Fernandó az enyém, ott? nem örömet adott volna é néki a' Bátyám? – Nem! – 's miért éppen szöknöd? – De ismét annyi mentségeket hordott-elő szívem melletted! annyit! annyit! mert az én szemem előtt Fernandó nem lehetett csak egyszer is vétkes. – Ki tudná, gondolám, a' férfiak' kapriszait? hát ha úgy akar bírni mint mérészsége által nyert zsákmányát? hát³¹ ha büszkeség, hogy csak leányt, és ne tóldaléket is, kapjon? 'S belé egyvelíté magát a' mentségek' és vádok' elintézésébe a' magam' szeretete, 's te mindenkor ártatlannak találtattál.

FERNANDÓ. Leroskadok!

KATI *érkezik.*

KATI. Nagyságos Uram, az Istenért hol múlat ilyen soká? Régen fogva vannak a' lovak, 's a' Nagyasszony meg' a' Leánya nem győzik várni Nagyságodat.

SZTELLA. Menj, Fernandó, késérd által őket, 's fizessd-ki a' Postapénzt; de mindjárt itt légy.

KATI. Hiszen a' Nagyságos Úr is megyen. A' Kisasszony a' Nagyságos Úr szekérébe fogatta a' lovakat; 's az Inas mindent felpakkolt.

SZTELLA. Fernandó, ez megtévedés!

FERNANDÓ. Mit tud ez a' gyermek?

KATI. Mit tudok? – De bizony tudom én hogy a' Nagyságos Úr el akar a' Kisasszonnyal menni. Láttam én mint ismerkedtek össze az asztalnál, láttam mint szorította-meg a' Kisasszony' kezét mikor elváltak egymástól. A' Nagyságos Úrnak könnybe lábbadtak a' szemei, 's szólni is alig tudott.

SZTELLA. *megütközve.* Fernandó!

FERNANDÓ. Ne higj neki, látod hogy gyermek.

KATI. A' biz' úgy van, Nagyságos Asszonyom, a' hogy' én mondom. A' Nagyságos Úr el akar menni velek. Akár nézesse-meg Nagysád!

FERNANDÓ. Hová mennék?

SZTELLA. Kati, hagyj magunkban.

KATI *el.*

SZTELLA. Ragadj-ki ez írtóztató kétségből! Egy szót sem hiszek e' gyermeknek, és még is minden ízem reszket belé. – Fernandó, te meg vagy zavarva. – Nézz reám, én a' te Sztellád vagyok!

FERNANDÓ. *félrefordulván, megfogja kezét.* Te az én Sztellám vagy.

SZTELLA. Fernandó, elijedek tőled.

FERNANDÓ. Sztella, – én a' legistentelenebb, 's egyszersmind a' leggyávabb Teremtés vagyok. – El akarlak hagyni. – Nincs annyi bátorságom hogy mejjedbe üssem a' kést, 's titkonn akarom a' mérget néked nyújtani. – Sztella! –

³¹ hat

SZTELLA. Az Istenért!

FERNANDÓ. *reszkető dübösséggel.* 'S hogy jajgatásod' ne halljam, hogy ne lássam mint halsz-el, szökni akarok.

SZTELLA. Soha sem állom-ki.

Lerogy, de Fernandó karjába kap.

FERNANDÓ. Sztella, kit karjaim közt tartok! Sztella, a' ki mindenem vagy! Sztella, – *elfagyva.* itt hagylak!

SZTELLA. *csüggedő nevetéssel.* Engemet?

FERNANDÓ. *fogait csikorgatván.* Tégedet! – azzal az Asszonnyal, a' kit láttál! azzal a' Leánnyal –

SZTELLA. Hová mennél? illy későn –

FERNANDÓ. – 's az az Asszony Feleségem –

SZTELLA. *merően néz rá, 's karjai elhullnak.*

FERNANDÓ. – 's az a' gyermek Leányom! – Sztella...! – *ekkor veszi észre hogy elájult.*
– Sztella! – *felöleli 's leteszi egy széken.* – Sztella! – hé! hé! hé!

CECÍLIA *és* MIMI *belépnek a' sikóltásra.*

FERNANDÓ. Oda, oda az Angyal! Ó jertek, jertek, segítsetek rajta! – *Cecília és Mimi igyekeznek életre hozni.*

MIMI. Úgy látszik, éled!

FERNANDÓ. Általad! Általad! – *el.*

SZTELLA. Kik ezek? kik vagytok ti? – *felkél.* – Hol van ő? *visszaesik a' székebe, 's Cecíliára és Mimire néz.* – Köszönöm! – Köszönöm! – Kik vagytok ti?

CECÍLIA. Csenedesedjen Nagysád! Mi vagyunk, a' Nagysád Barátnéi!

SZTELLA. Barátném? – 'S nem mentetek-el? – Ti vagytok...? – Istenem, ki is mondá?
– Ki vagy te? – Te vagy...? – *megfogja a' Cecília kezét.* Ó, meghasad szívem!

CECÍLIA. Angyal! Angyal! Jer, hadd szorítsalak magamhoz!

SZTELLA. Valld-meg – ó mélyen űl itt *szívére mutatván ez a' titok!* – Valld-meg – te – néki...

CECÍLIA. Az vagyok, – Felesége!

SZTELLA. *felugrik, 's befogja kezeivel szemét.* – 'S én. – *megháborodva 's tántorgó lépésekkel jár fel' s alá.*

CECÍLIA. Menjünk-fel innen Nagyságos Asszonyom. A' Nagysád Kabinetjében...

SZTELLA. Mire emlékeztetsz? Mi vólna enyém? – Irtóztató! Irtóztató! – Enyéme é e' fák mellyeket ültettem, neveltem? – Miért válik egyszerre ismeretlenné, újjá minden a' mit látok? – Megvetve! – Elhagyva! – Örökre el! – Fernandó, ah –

CECÍLIA. Menj, Mimi, keressd-fel az Atyádat.

SZTELLA. Ne! az Isten irgalmáért, ne! Állj-meg! ne menj! ne keressd! Hagyj itt – Férij! – Atya! – hagy itt! –

CECÍLIA. Angyal!

SZTELLA. 'S te szeretsz? – 's te mejjedre szorítassz? – Nem! nem! – Tolj félre magadtól! – *általöleli.* Ó ne tolj, ne tolj! egy két percentésig még! – soká többé úgy sem vihetem.

MIMI. Nagyságos Asszonyom, kérem, jöjjön, feküdjön-le.

SZTELLA. Nem állhatom-ki tekinteteket. Én öntöttem mérget poharatokba! mindenteket én rablottam-el! – Ti nyomorúságban éltetek, én pedig boldog voltam karjai között! – *térdre esik előtök.* Megbocsáthatok é nekem?

CECÍLIA. Ó kelj-fel, kelj-fel! – *fel akarják emelni.*

SZTELLA. Itt fekszem, itt esdeklek, sírok, rimánykodom előttek és az Isten előtt! Engedjete meg! – *felugrik.* – Engedjete? Nem! Vigasztaljatok! enyhítsétek szörnyű szenvedésimet! én nem vagyok vétkes³²! – – Te adtad őtet nékem, kegyelmes Isten! Úgy néztem őtet, mint a' te adományodat, mint a' te kezéd' legbecsesbb ajándékát! Ó szívem – !

CECÍLIA. Ártatlan Lélek!

SZTELLA. *Cecíliának nyakán függvén.* Szemeidből, ajakidról életnek szavai szólanak hozzám! – Tarts! tarts! mert leroskadok! – Ó Isten, érzi ínségemet, 's megbocsát!

CECÍLIA. Barátném, Testvérem, térj magadhoz! csak egy szempillantásra térj magadhoz! – Higgyd-el, hogy az, a' ki szíveinkbe öntötte ezeket a' kínzó érzéseket, annak idejében enyhülést is fog adni tudni.

SZTELLA. Karjaid között engedj meghalnom!

CECÍLIA. Jer, édes Sztellám! –

SZTELLA. *hosszas hallgatása után.* Hagyjatok-el. Lelkemet a' legkeservesebb gyötrelmek dúlják-ösze. – Lehetetlen elviselnem! Nem bírom-el soha! – *Újabbann elcsendesedik, elmerül, néz, felveti szemeit, meglátja Cecíliát és Mimit, felsikólt 's elszalad.*

CECÍLIA. Menj utánna, Mimi! ne hagyj magát.

MIMI *el.*

CECÍLIA. Tékints alá egeidből gyermekeidre és az ő nyomorúságokra! – Sokat szenvedtem és nem hagytál-el. Adj újabb erőt; 's ha a' csomót fel lehet fejteni, szent Isten! ne tépd-el.

³² vétkezés

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A' SZTELLA KABINETJE. HÓLDVILÁG.

SZTELLA. *Rámájáról fejtí a' Fernandó képét.*

Éjjeli Homály, végy körül! boríts-el! vezérelj! mutassd az útát! nem tudom, nem látom hová lépek! – Mennem kell! mennem! ki! a' széles világba! – De, hová még is? – hová? – Kirekesztve alkotásodból, ne múlassak é ott többé, a' hol a' szent Hóld fáimnak bércein ragyog, 's kedves Eloízemnek sírját félelmes árnyékokkal veszi-körül? azonn a' helyenn, hol életemnek minden kincse, minden bóldog emlékezetem lakozik? – 'S te, a' mellybenn olly gyakrann olvadoztam imádkozó sírássá, nékem készült halotti Bólt! a' hol életemnek minden bánatja és minden öröme is alkonyodik; a' hol úgy reménylettem, tetemeim nem sokára nyúgodtanak 's lelkem megkönnyebbedve lebegett vólna, kedves hely! tóled is, tóled is el kellett é válnom? tóled is el legyek é tiltva? – *általmarkolja homlokát.* Hálá Istennek, megtompúlt! kiszáradt benned az agyvelő! nem foghatod-meg mit téssen eltíltódni! – Ha megfoghatnád, megkábúlná belé. – Rajta! – ó de, szédülni kezdek! – Isten veled, Isten veled, kedves hely! – Nem foglak többé látni! – Nem foglak többé látni? Nem többé? – Hahh, ebbenn a' szóban gyilkos öklelés vagyon! Nem többé! nem! – Rajta, Sztella! rajta! – *megkapja a' képét.* – De téged is itt hagyjalak³³? *kést kap elő 's feszegeti a' szegeket.* Ó bár elhagyna minden gondolat, minden érzés! bár valamely buta álomban, bár könnyeimnek özönében fogyna el életem! – *A' hóld felé fordítja a' képét.* Fernandó! Fernandó! mikor legelőször közelítettél felém, midőn szívem dobogva vert éretted, nem érzetted é hűségedbe, szíved' jóságába vetett bízakodásomat? nem érzetted é micsoda Szentség nyílt-meg néked szívembenn? 'S te vissza nem döbbsentél! le nem rogytál! el nem futottál! Ártatlanságomat, nyúgodalmomat, életemet szökevény gyönyörködéseidnek szentelted-fel! eltépted azt, 's széljelszórtad mint a' rózsát úatodnn! – – Nemes szívű Férfi... – Nemes szívű? – Ifjúságom... arany napjaim... 's még is illy álnoksággal bántál velem! – Feleségednek... Leányodnak... Pedig az én szívem tiszta vólt! – – Eltűnt reményem – – Sztella, hol vagy? – – *A' képet nézi.* – Illy nagy! illy szeretetre méltó! – ez vólt, éppen ez a' tekintet, melly inségembe rántott! – Útállak álnok tekintet! Menj! menj! – Illy kedves! illy hódolatató! – Nem, nem! – Álnok! – Engem? engem? – Te? – Engem? – *A' képnék méri a' kést.* Fernandó! – *elfordúl, kiesik kezéből a' kés, 's sikóltva dől-el a' szék mellett.* – Fernandó! – haszontalan! haszontalan!

AZ INAS *bé.*

³³ hagyjalak

AZ INAS. Nagyságos Asszonyom, a' lovak a' kertajtónál várják Nagyságodat. Az ágy-beli és fehér ruha fel van pakkolva. El ne felejtse Nagysád a' pénzt.

SZTELLA. Vágd-le ezt!

AZ INAS. a' képet lemetszi a' rámáról.

SZTELLA. Imhol a' pénz, vedd, 's zárd-el. – *Némán körültekint.* Jer! – *Elmennek.*

AZ EBÉDLŐ.

FERNANDÓ.

Hagyj-el, hagyj-el! Imé, teljes mértékkel rohan megintlen rám! – Pusztán, feldúlva fekszik előttem – – mintha a' Világ... – mintha éppen nem vólnék vétkes! – 'S ezek szegények! – – – Hahhh! nem százszorta nyomorultabb vagyok é én mint ők? – Mit kívántok tőlem? – Mit tégyek? mit tehetek? – – 's végtére is mi lesz ebből? – – – – Ez, meg' amaz! – egy veszélyből a' másikba! – végig rajta – meg' meg' végig! – 's több több baj! újabb meg' újabb veszedelem! – – *Általmarkolja homlokát.* – – De hát ha semmi sem lesz belőle? Se' előre osztán, se' hátra! se' itt, se' amott! – 'S ez a' két Asszony, a' szeretetre legméltóbb három teremtés miattam, miattam illy nyomorúlt! – ah! velem még nyomorultabb! – – – Ó ha panaszzomat kiönthetném! ha kétségbe eshetnék! ha bocsánatot nyerhetnék tőlök! – ha csak egy órácskát³⁴ is tölthetnék³⁵ bódogító reményben! ha lebukhatnék lábaikhoz! ha kisírhatnám előttök magamat! – – – Hol vannak ők? – Sztella! Sztella hol vagy? – Ah, hanyatt fekszel, feltekintessz az egekre, 's ezt nyögöd: „Mit vétettem én Virágszál, hogy haragodbann öszvetördelsz? Mit vétettem én Ártatlan, hogy hozzám vezetéd ezt az Istentelent?” – – És hát te, édes Feleségem! – – – Ó minő bódogságok egyesülnek engem a' legbódogtalanabbá tenni! – A' szeretetre legméltóbb három Személy... tiéd! – tiéd? – tiéd? – mondhatod é tiédnek? – megfoghatod é ezt a' hármast kibeszéllhetetlen bódogságot? Pedig éppen ez az, a' mi így fojtogat, a' mi így öldököl! – Egészen magának kíván mind ez, mind amaz! – hát én, mit mondok? Ah, itt be van az út zárva! – – Ki mérhetné-meg ezt a' szörnyű mélységet! – – Szegény, oda lessz egészsenn! Sztella, oda lésszessz! Mit rablottam-el tőled Sztella! – – És még is olly hideg... – – *felveszi a' pistolyt az asztalról.* – Ez nem fog ártani. – *meg-tölti.*

CECÍLIA *be.*

CECÍLIA. Mint van a' dolog, Édesem? – *elijed a' pistolytól.* – Útra készíted?

FERNANDÓ. *leteszi.*

CECÍLIA. Barátom, a' mint látom csendesebb vagy. Szólhatok veled?

FERNANDÓ. Mit akarsz, Cili? mit akarsz édes Feleségem?

³⁴ orácskát

³⁵ tölthetnék

CECÍLIA. Ne nevezd így míg elvégzem beszédemet. – Fernandó,³⁶ nagyon öszvebomlottunk; nem lehetne é szépen kifejtetni a' csomót? Hallgass minden erőszakos szándékról; én eleget szenvedtem, hozzá szoktam a' nyomorgáshoz. Értessz, Fernandó?

FERNANDÓ. Hallom szavaidat.

CECÍLIA. Adjútat nekik szívedhez. – Én csak Asszony, egy gyámoltalan, öszveroncsolt Asszony vagyok, de végezésem³⁷ mellől nehéz eltántorítani. – Fernandó,... higyj-meg engem... Elhagylak!

FERNANDÓ. *élesenn.* Ó miért is ne?

CECÍLIA. Azt gondold, hogy mikor azt akarjuk elhagyni a' kit szeretünk, kapufélától kell vennünk búcsút.

FERNANDÓ. Cili!

CECÍLIA. Nem hányok szemedre semmit; kérlek, hallgass végig. Eddig szüntelen keseregtem elmaradásomonn, azonn agódtam a' mit megváltoztatnom nem lehetett. Imé, rád, akadék. Látásod új életet, új erőt lehelt belém. Fernandó! tapasztalom, érzem, hogy az én szeretetem teertad nem az a' hevesség, a' mellyel Leány szereti Kedvesét; nem az, a' melly kész mindent feláldozni, hogy szeretett tárgyát bírhasa; nem Fernandó, az én szívem teli van veled; a' te Cilid néked Feleséged nem Szeretőd; 's kész, erántad égő szeretetéből, magáról, a' te szeretetedről is lemondani.

FERNANDÓ. Egy szót se, Cili! egy szót se többé.

CECÍLIA. Fernandó, te tűzben vagy!

FERNANDÓ. Ó ne kínozz!

CECÍLIA. Néked bóldognak kell lenned. Én megelégszem azzal a' szerencsével hogy Mimi Leányom, hogy te Barátom lészel. Nem válunk-el egymástól, de nem leszünk együtt. Tőled távolnyira magánosan fogok Mimim' társaságában élni, 's tanúja leszek bóldogságodnak. Biztosod leszek és Meghitted, 's kebelemben fogod lerakni életednek mind örömeit, mind gondjaid. Leveleid légyenek minden vígasztalásom; te pedig úgy fogod nézni az enyémekeket mint barátságos Látogatókat. 'S így enyém maradsz, nem fogsz bujkálni a' szegény Sztellával, 's közöttünk szíves forró barátság lessz. Jer, Fernandó, adj kezet hogy e'mellett maradunk.

FERNANDÓ. Az, a' mit mondassz, tréfának igen éles, valóságnak hihetetlen. Hangzani szépen hangzik; de ki nem látja hogy megcsalod magad, gyötrelmes érzésidet nagy lelked' képzelményeivel altatván. Nem, jó Cili! nem! te örökre enyém vagy, 's örökre tiéd maradok én is. Ne kívánd hogy a' sok Azért Mert-eket előhordjam; az a' sok Mert annyi meg' annyi hazugság! Én tiéd maradok!

CECÍLIA. Jó! 's a' szegény Sztella? – Mit fog ez az Angyal csinálni?

FERNANDÓ. *néma tébolygás közt jár fel 's alá.*

CECÍLIA. Mellyikünk csalja-meg magát? mellyikünk altatja-el gyötrelmeit haszontalan, szívből nem eredő, nem érzett vígasztalásokkal? Ó Férfiak, ismerjétek magatokat!

FERNANDÓ. Bizonyosan Te! Sztella elgyengült, öszve van tördelve; ő nem viszi soká; elválva tőlünk annál hamarabb általesik rövid szenvedéseinn! Ne tördődj rajta, kedves Feleségem.

³⁶ Fernandó.

³⁷ vegezésem

CECÍLIA. Nyomorúságának igen is kedves lenne a' magánosság; kedves az ő érzékeny jó szívének annak elképzelése, hogy bennünket eggyesülve láthat. Most is vádolja Szegény magát szerencsétlenségem miatt; 's még szerencsétlenebbnek fogna engem gondolni mint vólnék, mert bánatomat a' magáéről mérsékelné. Az Angyal nem élhetne csendesen, nem szerethetne téged, ha látná hogy birtokod ragadomány. Jobb nekünk...

FERNANDÓ. Hagyjd őtet, Cili, Klastromban fogja tölteni rövid napjait.

CECÍLIA. Hát ha ismét azt kérdem, mért kell neki Klastromba zárkozni? Mit vétett ő, hogy legszebb esztendeit, az érlelt reménység' esztendeit, bánat között töltse? hogy csüggedezve nézze közelgető végét? hogy elhagyja ezt a' szép Világot? hogy azt hagyja-el ebben a' szép Világban ,a' kit olly hévvel szeret? azt, a' ki őtet... valld-meg, Fernandó, hasonló hévvel szereti?

FERNANDÓ. Mik ezek? – Hahhh! Gonosz lélek jelent é meg Feleségem' képében állhatatlanságomat bosszulni? Mit hányod ide s' tova a' legiszonyosabb kínok közt szívemet? Mért téped-el azt a' mi széljel van tépve? Nem eléggé vagyok é öszveroncsolva, öszvetördelve? Hagyj annak a' Bosszúlónak a' ki felemelt vesszővel vár – 's az Isten irgalmazzon néktek! – *Egy székebe veti magát.*

CECÍLIA. *hozzá áll 's megfogja kezét.* Egyszer volt egy Gróf. –

FERNANDÓ. *fel akar kelni, de Cecilia ellenzi.*

CECÍLIA. Egy Gróf. Ez a' Gróf kegyes áhíthatosságból elment a' Szent-földre, 's feleségét, házanépét, jószágát, barátjait mind itthon hagyá. –

FERNANDÓ. Mit akarsz ezzel, Cili!

CECÍLIA. A' Gróf egy jólelkű ember volt. Híven szerette Feleségét, búcsút vett tőle, rá bízta egész házát, 's elindult. Sok földet tengert bejárta, megvitt a' Pogányokkal, s' rabságba esett. Gazdájának leánya megszánta nyomorúságát, feloldozta bilincseit, s' elszökött vele. Szolga képében késérte minden veszély közt a' Gróft. – Meg vala a' Békesség, 's a' Gróf haza tért elhagyott Feleségéhez. – 'S hát a' Leány? – A' Gróf igaz ember volt, 's nem hagyta-el a' Leányt. – A' szegény Grófné a' ki Férjének távolléte alatt szüntelen sírt, elébe megyen az Urának³⁸, 's hú karjai közzé fogadja. Sorba nézi a' sok Lovászt, paripát, rablott zsákmányokat³⁹; a' sok aranyat, ezüstöt, drága köveket, mellyekkel fel fogja ékesíteni lakó hajlékit, és a' mellyekből majd Rokoninak 's Szomszédinak is kedveskedhetik. – Édes Feleségem, úgymond a' Gróf, a' legbecsesbb még hátra van. – Ki az, kérdé a' Grófné; a' ki amott fátyol alatt jön a' hátramaradott Cselédekkel? – Szemérmesen lépett-le a' lórol a' Leány. – Imé, monda a' Gróf, megfogván a' Leány kezét, 's feléje vezetvén Feleségének, nézzd mindezeket, meg' őtet, 's vedd-el őtet az én kezemből, az ő kezéből pedig engem⁴⁰! Ő vette-le lábaimról a' béklyót, ő tett hajóra, ő szabadított-meg, ő viselte gondomat! – – „'S mit adjak néki ennyi jótételért⁴¹?” – – Imhol maga! jutalmazd-meg a' hogy' érdemli.

FERNANDÓ. *leborúl az asztal felett, 's fuldokva sír:*

³⁸ Urának

³⁹ zsákmányokat

⁴⁰ engém

⁴¹ jótételért

CECÍLIA. Nyakába borúlva, 's temérdek könny között monda ekkoronn a' Grófné: Vedd mind azt a' mit adhatok! Vedd felét annak a' mi egészenn tiéd! Vedd egészenn! Hagyjd nékem egészenn! Osztózás nélkül bírjuk mind ketten őtet! 'S lerogyván lábához így kiáltottanak: Tiéid vagyunk! Megkapták kezét, karjain függöttek, 's az Isten gyönyörködve nézett-le rájok a' magos egekből, földi szentséges Hellytartója pedig megáldotta kötéseket; 's boldogságokat, szereteteket, egy ház, egy nyoszolya, egy sír zárta magába.

FERNANDÓ. Szent Isten, a' ki Angyalt küldessz hozzánk az inség' napjaibann, adj erőt eltérni az illy jelenségek' szörnyűségeit is! -- Cili! Feleségem! – *eldől.*

CECÍLIA. *megnyitja a' Kabinet ajtaját.* Sztella!

SZTELLA. *elaléltan jön-elő, 's általöleli.* Isten! Isten!

FERNANDÓ. *Felugrik 's menni akar.*

CECÍLIA. *nem ereszti.* – Sztella! Vedd felét⁴² annak a' mi egészen tiéd! – te mentetted-meg őtet! – te mentetted-meg őtet önnön magától! – te adod őtet vissza nekem!

FERNANDÓ. Sztella! – – *rá hajlik.*

SZTELLA. Mi lesz ebből? mit akartok? Nem foghatom-meg!

CECÍLIA. De érzed⁴³

SZTELLA. *általölelvén Fernandót.* Szabad?

CECÍLIA. *Fernadóhoz.* Állhatatlan, köszönd most hogy nem eresztettelek!

SZTELLA. *kiterjesztett karral rohanván Cecíliára.* Ó te...

FERNANDÓ. *mind a' kettőt együvé ölelvén.* Enyéme! Édeseim!

SZTELLA. *karjára simúlván.* Ah! tiéd vagyok! tiéd vagyok!

CECÍLIA. *karjára simúlván 's megölelvén.* Mind ketten tiéid vagyunk!

⁴² felet

⁴³ De érzed

9.

A'
VAK LANTOS.

REGÉJE A' HAJDANI KORNAK.

VEIT WÉBER UTÁN.

AJÁNLÁS.

A' Barátság' kezeiből a' rétvirágkoszorú is kedves. – **RÁJNIS**, kinek fürtjeit rég' ólta Virgíl' sírján nevedett borostyángallyak övedzik, vedd ezt Barátodtól, 's szeressd!

Éj és Nap küszdött az ég' bírtokáért. Hidegen szürkült a' Hajnal Morninak környéke felett. Nedves köd gőzölgött-ki a' föld' kebeléből, 's formátlan felleggé állt-együvé. A' virradás' álmatlan őrije egynehány ízben elrikóltotta már a' megyének a' Jó reggelt! 's Ulfár, a' vak Lantos, eldőlvé egy rossz karszéken, csendetlen álmából riadt-fel, 's előkiáltotta fiját. „Rinold! – így nyüzsgött alig érthető szava – „fiam Rinold! Nem felel! – Még sem volna é itt? – Már a' kakas jelenti a' hajnal' hasadtát; a' híves reggeli szellő hidegen búvik-keresztül rongyollott köntösömön, 's Rinold még sincs itt! – Ó csak valamely veszély ne tartóztassa Atyjának viskójától! Ó csak e' kevés ősz haját ne kelljen még kitepennem meghidegült tetemei felett!” –

Így tépelődött az Öreg, midőn a' vityilló' retese megnyílt, 's egy páncélba öltözött fiatal férfi egy deli tekintetű Hőlggyel lépett-bé. Rinold vala a' Legény; a' deli tekintetű Hőlggy Alvína, Dorglásznak gyermeke, Morninak Királyáé.

Te vagy, édes Rinoldom? – kérdé Ulfár; 's kiterjesztette feléje reszkető karjait.

RINOLD. Én vagyok, édes Atyám!

ULFÁR. Soká késtél; de, reménylem, semmi veszély nem ért?

RINOLD. Nem, Atyám! – az Udvarban múltam tovább, mint kellett vala.

ULFÁR. Máskor nem hörgöttél így! – – Nem vagy rosszul?

RINOLD. Nem vagyok, édes Atyám! egyedül a' sebes nyargalás fárasztott-meg.

ULFÁR. Pihend-ki magad' egy kevéssé; azután vetkeztess-le, 's vezess ágyamhoz. Itt a' karszéken nyomorúltul fetrengettem.

ALVINA. Szegény Öreg! – ímé ezt mind miattam kellett szenvednie!

RINOLD *intett Alvínának, hogy hallgasson.*

ULFÁR. Mit mondassz, Fiam?

RINOLD. Semmit sem mondtam, édes Atyám!

ULFÁR. Semmit é? – 's nem volt é egy hitvány szavad, a' mivel Atyádat szánd? nem é egy csókod, a' mivel idvezljél?

RINOLD. Előbb a' veréjéket száraztom-fel homlokomról, édes Atyám!

ULFÁR. Az eddig nem hátrátatott, engem mindjára megölelni; soha sem késtél te egyébkor forró csókjaiddal bizonyítani, hogy legfőbb kincséd én vagyok.

Halkal monda ekkoron Rinold Alvínának:

„Bár csak kibújhatnék hamar ebből az alkalmatlan páncélból¹, különben észre-veszi rajtam!”

ULFÁR. 'S nem felelsz? – Nem vagy te Rinold, Idegen! ha bár hangzatod a' Rinoldéhoz hasonlít is.

RINOLD. De biz' az vagyok, édes Atyám! – én vagyok a' te Rinoldod.

ULFÁR. Haszontalann igyekszel azt vélem elhíttetni, Idegen! Nem vagy te Rinold! Az én kedves Fiam nem hagyta volna illy soká köldülni egy csókjáért szegény Atyját; nem űzne, hidegen 's kemény szívvel, tréfát atyai érzésimből; nem késne egyébkori szeretete felől újlag meggyőzni. – Idegen, akár ki vagy, ne mulassd magadat egygy Öregnek évődésével, a' ki gyermekét kimondhatatlanul szereti!

RINOLD. Alvína, tépd-le, tépd-le rólam ezt az átkozott öltözetet. – Atyám, mért akarod elhíttetni magaddal, hogy én nem vagyok fiad?

ULFÁR. Te a' Rinold szavát igen szerencsésen tudod hímezni, Idegen! szintén felhevülésének dadogásáig; de szeretetét hijába hímezed; az egyetlen a' maga nemébbenn; nincs senki a' ki azt hímezni tudja.

ALVINA. (*balkal*) Rinold, ez az édes esdeklés egészen meghatotta szívemet.

ULFÁR. Idegen, te talám azt nem tudod meg-fogni, hogy én miként kétségeskedtem az eránt, ha igazánn idegen vagy é? Tudjad tehát, hogy én szemeimet ujjaimban hordom; hogy vak vagyok. Békével türtem mindekkoráig veszteségemet: de most kén-telen vagyok kifakadni, mert nem láthatom, ha igazánn idegen é a' ki itt jár és szóll? vagy talám fiamnak szíve hidegült-el Atyja eránt.

ALVINA. Érdemetlen vólnék szeretetedre, Rinold, ha megengedném, hogy jó Atyád még tovább várakozzék csókod után.

Heves ölelésekkel szorítá ekkor az Atyját magához Rinold, 's így szóllott: Atyám! nem a' te Rinoldod' csókjai é ezek?

ULFÁR. Újabb csalódás! – A' csók, fiam, a' tiéd: de nem a' tiéd az alak. Nem mellyvasat öleltek é által rajtad karjaim? Nem vas kesztyű nyomódott é hidegen nyakamhoz? Kard csördül-meg oldalaldon? Fejedet sisak borítja-el. – Ha jó ember vagy, a' ki velem kötődöl, Idegen, vedd-le a' sisakot, hadd tapogassam-meg arcúlatodat; hadd ismérjek a' fiamra.

Hirtelen kapta-le fejről a' sisakot Rinold, 's a' jámbor, agg Lantos gyengédeden tapogatta végig arcúlatját. – „Ez a' Rinold álló homloka – így szóllott; – ez az ő deli orra, ez az ő dagadt metszésű szája, domború álla, lány hajai!” Megörülve ölelte-által Rinoldot; tüzesen csókolta sokáig: de ki-szaradt szemeiből nem folytak örömet nevelő könnyek.

Mennyei Szerelem! – így kiálta-fel Alvína. – Öreg, néked Menyed, Rinoldnak felesége lenni, olly szerencse, melly minden Reményt meg-pirít, minden kívánságot felülhalad!

„Fiam vagy! – monda Ulfár, bé-nőtt mejjére támasztván Rinoldnak fejét, – de ne hagyj tovább kétségben, beszélld-el, mit keres rajtad ez az idegen öltözet? Miért vetéd-le a' Lantos ruháját, 's mért bujtál ebbe? Mért cseréltél lanttal kardot?

¹ páncélból

RINOLD. Hogy azt nyerhessem-el, a' ki velem együtt öleli-által térdeidet, 's atyai áldásodért esdeklík!

ULFÁR. Mi ez? Micsoda gyenge asszonyszáj nyomja csókját töpörödött bőrrű kezemre? Micsoda puha karok ölelik térdeimet? – Rinold, mit csináltál?

RINOLD. Erővel hoztam-el azt a' Leányt, a' ki szeret –

ALVINA. Érzette ő, hogy egyedül Rinold az a' férfi, a' ki által boldoggá lehet: 's ímé áldásodért esdeklík, édes Atyám!

ULFÁR. Ó mit használhat néktek az én áldásom, midőn a' Természet átkot kiált tettekre?

RINOLD. Átkot, Atyám?

ULFÁR. Ó! átkot, Fiam! – Ez az átok ért engemet; Jaj nékem, ha téged is ez ér!

RINOLD. Alvína, mit tettünk?

ALVINA. A' mit Természet és Szerelem hagytanak; a' mit megtettünk volna, ha ég föld ellenünk támadt volna is!

RINOLD. Ha nap és hőd megsetétült volna is felettünk; ha a' Menny mind nekünk szegzette volna is villámai!

ALVINA. A' mit még akkor is szentnek kiáltunk, midőn haldokló szájak egymáson hidegűlnek-el!

ULFÁR. Gyermekeim, jertek mejjemre, 's vegyétek áldásomat. Nincs olly átok, melly benneteket illetén szerelem mellet boldogtalanokká tehesen. Érzéseim nem lelnek szót; keressétek azt a' kevesebbé heves illetődésnél. Ez a' csókom váljon áldássá felettek!

ALVINA. Szent Öreg! Ó be igazat monda Szívem, midőn azt jövendőlte, hogy boldogabb leszek, ha majd te hívsz leányodnak, mint míglen még Királynak leánya voltam.

ULFÁR. Hogyan? Királynak leánya vóltál?

ALVINA. Igen is; a' Dorglász leánya, a' Mornii Királyé.

ULFÁR. Te a' Dorglász leánya? – Visszavonom áldásomat! – – O Rinold, Rinold! megástad az atyád sírját!

RINOLD. Miként ástam volna meg azt, Atyám ?

ULFÁR. Félre, félre, karjaim közzűl! nem lehetsz te Rinold! nem lehetsz te Ulfárnak engedelmes gyermeke! Elfelejtetted volna é külömben tanításit, intésit, hogy egy annyira megszorodott Atyának szívéen, mint a' Dorglászé, legdrágább kincsének elrablásával új sebet döfj? – Egy hozzád hasonló születésű Hőlgynék elrablása is véték lett volna, de még is ollyatén, mellynek undokságától megtisztíthatna a' szíves megbánás: de a' Dorglász leányát elrablani, megbocsáthatatlan atyagyilkosság!

RINOLD. Atyám, fiad az, a' ki lábaid előtt esedezik megbocsátásért.

ULFÁR. Félre! Nem Fiú' szava az, a' mit hallok; hanem egy Farkasé, a' ki egyenesen az akolból jön egy ártatlan báránnyal. Orgazdája légyek é zsákmányodnak? Illy ocsmány tettel fertéztessen é meg agg napjaimat?

RINOLD. Ó Atyám, Atyám!

ULFÁR. Félre! nem ismerlek!

RINOLD. Engedj-meg, Atyám, engedj-meg, és szeress ismét! – Nem szóllassz? – Árva a' te Rinoldod, ha tőle elvonod szeretetedet! Egy olly lépésnek kell é rám vonni az atyai átkot, mellyre ifjúság, szerelem, hírtelenkedés ragadtak-el? egy olly lépésnek é,

melly, ha azt a' mit loptam, vissz'adám, halálomat vonná maga után? – Alvína, te sírsz? – Ó ne sírj! Minden könnycsepped átok, bosszús átok énnékem. Ne sírj, hogy hármas átok ne szálljon reám! már rajtam kettős van; az Ulfár és a' Dorglász átka!

ALVINA. Ne téged érjen az, ha rád Ulfár is azt kiált! – De, te kiáltanál é átkot ránk, Szerelmesekre, Lantos! te é, ki, a' mint Rinold beszél, magad is szerettél, – üldöztetve szerettél? – a' ki a' szerelem' titkait, az ő jajját és bődögságát, isméred? – a' ki kedvesednek sápadt arcúlatjáról sokszor leszoptad a' bánat' cseppjeit? – a' ki tudod, a' ki hallgatott Szerelem' első csókja melly kibeszéllhetetlen édességet nyújt! melly kibeszéllhetlenebbeket ígér! – Lantos, az ezekre való emlékezet légyen szószóllóm, és az a' vallástétel, hogy tettünknek elkövetésére Alvína vette fiadat! A' te megeggyezésed nélkül bú és siralom lesznek éjjeli társaim, a' halál lesz mátkám, mert Rinold megesküdt hogy férjem nem leszek, ha benne meg nem eggyezel.

ULFÁR. Igaz ez, Rinold? – Fiam? –

Rinold Atyjának lábaihoz borúlt-le, 's örvendő hanggal sikóltott-fel: Atyám, megbocsátassz?

ULFÁR. Mit nem bocsátana-meg Ulfár az ő Rinoldjának? – Sokáig gátlották a' Szerelmesek' forró csókjai az Öreg' szavait; végre elővévő Rinoldjának jobbját, 's az Alvína kezébe szorította, 's ezt dadogá: Királyi Hölgy, vedd az ő jobbját! Inség az, és bánat, a' mit néki kikészítésül adtam: a' te mátkae késséged az Atyád' könnyei: de még se csüggedjetekek-el; szeressétekek úgy egymást, mint mostan, és soha sem fog közelítheteni lakástokhoz a' nyomorúság. – De, Rinold, beszélld-elő most szerelmed' történeteit, minden titkolózás nélkül. Ha ezek a' kiasszott szemek téged láthatnának, minden nyomon kiismérenék hol hallgatsz-el valamit: de így – *(ekkor mejjére tette kezét)* – szíved' dobogása árúl-el, ha valamit majd másképpen mondassz, mint történt.

RINOLD. Feltehetnéd é azt Rinold felől, Atyám?

ULFÁR. Feltehettem é hogy szerelmét előttem, leg-első barátja előtt, elfogja titkolni?

RINOLD. Bocsáss-meg, Atyám! kérlek, bocsáss-meg!

ULFÁR. Már megbocsátottam. – Beszéld-elő, mikor támadt szívedben szerelem a' Királyi Hölgy eránt?

RINOLD. Első meglátásakor! – Tizennegyedik hava múlik most, hogy magaddal a' királyi várba vivél, és hogy a' Király előtt legelőször dallottam. Jut é eszedbe, Atyám, millyen tiszta volt szavam egy darabig; millyen bátran, millyen félelem nélkül énekeltem, ujjaim millyetén gyors szökéseket tettek lantomnak ezüst húrjain, – 's mint akadt-el osztán egyszerre szavam; mint kezdtem tétovázni, 's kezeim miként hullottak-le húrjaimról! – Akkor látalak-meg tégedet, kellemes Királyi Hölgy; a' te szép nagy kék szemeid képemen nyugodtak: az enyémekek pedig elszégyenülve süllyedtek alá. – El nem tudtam végezni a' dalt; lopva csúsztam az ácsorgó csoport közzé. – Akkor hinté szívembe Alvína a' szerelem' magvát: te pedig, Atyám, érésre hoztad azt!

ULFÁR. Én é, Rinold ?

RINOLD. Haza jövén, a' régen ismért Udvarnokok felől tudakoltál; 's egyszer azt a' kérdést is tetted, mellyet soha sem fogok elfelejteni, ha láttam é közlőrl a' szép királyi Leányt, 's el tudnám é beszélteni, millyen ő? – Atyám, ha akkor láthattad volna Rinoldot, homlokán láttad volna rajzolva szerelme' vallástételét. Elbeszélltem; millyen Alvína; csonkán ugyan, és híjánosan: azt a' legtanúltabb festő sem tudná lefesteni; a' legelső

Lantos sem tudná énekelni érdeméhez képest². – A' festő' szeme sokat lát: de a' Szerelmesé elől egy tagvonás sem veszhet-el; és még is, sem festeni, sem magyarázni, nem tud. Ki kívánna tökéletes magyarázatot egy Résztelő? pedig ki lehet részegebb, mint Rinold volt, midőn Alvínát először látta.

ALVINA. (*Általölelvén az Úlfár nyakát.*) Atyám, a' te Rinoldod csapodárkodik.

ÚLFÁR. Nem, édes Gyermekem! azt mutatja orcáid' tüze, hogy igaz, a' mit mond.

RINOLD. Ezen előbeszélés nevelte a' Szerelem' magvát szívemben megért vetéssé; akkor vesztettem-el örökre előbbi vígságomat; gondatlan lettem hagyomásid' teljesítéseire, édes Atyám! gondatlan ápolgatásodra is. Sokszor vádoltam magamat ezekért, midőn álmatlanul töltöttem az éjeiket, 's a' nagy hízak, egy Királyi Hólgye és egy szegény Lantos fija közt, puha párnámat kővé keményítette.

ALVINA. Ne hidd, Rinold, hogy selyem vánkosaimonn én puhábban feküdtem. Mindég közzém és az álom közzé állott képed; mindég hallottam szavadat; 's annál csendetlenebbek levének éjeim, minél tovább haladt az a' reményem, hogy téged nem sokára megint meglátlak, 's megcsalódtam. Sokára megint meglátlalak. Akaratom nélkül is oda fordultak szemeim egyszerre a' hol te állottál; arra mentem volna, 's karkötőm megakadt az ajtóban, 's széljelperegtek gyöngyei.

RINOLD. 'S az ifjú Udvarnokok és Lantverők egymást tolvá szaladtak feléd felvenni a' karkötőt; köztök voltam én is, 's már éppen hozzá nyúltam volna, midőn egy cinagár Udvarnok előmbé kapott; jól oldalba döftem azt, hogy felejtette a' felvevést, 's én adtam kezembe; 's szemednek köszönő pillantása, szelíd és kies, mint a' legelső napfény tavasszal, enyém lett! – Szédelgő örömmel tértem-vissza alacsony kunyhónkba, 's a' Remény – ez a' szirteketontó csákány! – – eloszlatta minden gyötrő csüggedésemet. Ezután vídám sűgárokkal sütött rám a' nap újólag³, 's forrásunk' vize, melly ezelőtt poshadt vala ínyemnek, 's keserű, mint az üröm, tej és mézízit kapott megintlen. Mindég víg dalokat énekeltem ekkor lantom' zengése mellett, a' bódog Szerelem' dalait; de még került az álom; – azok az örömek, mellyekkel az arany Remény kecsegtetett, elűzték azt szemeim elől.

Egy illyetén álmatlan éjszaka' felmáztam viskónk' héjazatjára; 's egy ponyvában, mellyhez annakelőtte hozzá sem nyúltam volt, egy egész bajnoköltözetet leltem. –

ÚLFÁR. Az az én kedves barátomnak, a' vitéz Beldornak öltözete. Itt holt-meg szegény, karjaim között.

RINOLD. Magamra próbáltam, 's úgy tetszett hogy igen jól áll. – Békét hagytam néki nappal: de éjjelenként felöltöttem magamra; elővettem a' kardot, 's a' fák lefüggő ágai közt vagdalkoztam véle. Néha a' körülünk legelő lovak közül egyet kifogtam, rávettem a' kantárt melly a' ponyvában volt, 's ha a' hóld tisztán fénylett, láncsámmal a' fák' kérgeire festett karimákat tanúlgattam döfölni. – Tíz hónapig úztem ezt. Akkor tájban történtek ezek, midőn Than Esztmer a' maga gyakorlott lovai közül egyet nékem ajándékozott. Úgy néztem ezt a' lovat, mint bizonyos jelt az eránt, hogy az ég szándékomat bódgítani akarja.

ALVINA. De mért jöttél olly ritkán akkor az Udvarhoz, édes Rinoldom?

RINOLD. A' mi kedves Atyánk betegeskedett; őtet kelle ápolgatnom.

² képest

³ újólag

ALVINA. Azok a' napok voltak életemnek legbúsabb napjai. Ah Rinold, nem hittem akkor, hogy a' leg-bóldogabbak olly közel vannak már! A' Vitézjátékban, mellyet az Atyám tartott, azt hittem, hogy te is megjelenysz: azonban. –

RINOLD. És meg is jelentem', édes Hőlgym. – Az Atyám hívást kapott, hogy lenne-meg velem egygyütt; 's alig tért-vissza a' Hívogató, midőn nálam el vala⁴ végezve, hogy akármi érjen bár, bajnokruhában megjelenek, és a' jutalomért küszdeni fogok. Hirtelen tehát beteggé tevém magamat. A' jó Atyám nem akart nálam nélkül menni: de engedett végre sok rimánykodásimnak; 's oda vezettette magát a' szomszédunk által. Én, mihelyt lábát kivonta, fel az ágyból! előszedtem az öltözetet, noha rozsdás volt, 's a' penyész egészen ellepte; beléje bújtam, fejemre kölcsoltam sisakomat, felültem lo-vamra, 's nyargalva mentem az Udvarhoz. Utólértem az Atyámat. Úgy volt, mintha valamelly láthatatlan erő vont volna le a' lóról, hogy áldását kérjem. Nem mertem magamat előtte kinyilatkoztatni: de ha le nem szálltam is a' lóról, csak ugyan szóllottam véle. – Jó Öreg! mondám, mit gondolsz, nem megyek é későn?

ULFÁR. Hogy nem ismértem rád szavadról?

RINOLD. Szám a' Sisak' ellenzője miatt egészen idegen hangot ejtett. – Ezt adtat válaszul: A' bátor Legény soha sem jó későn. Jó jelenségnek vettem azt, 's örülve vág-tattam elődbe.

A' mint a' sarampóhoz értem, minden Lovagok elkezdtek kacagni, 's ellenzették bébocsátásomat, mert azt vélték hogy bosszantásokra jöttem. De az egyyk, a' ki éppen mellettem állott vala, azt sugta fülébe Pajtásának, hogy jószületesű Lovagnak kell lennem, a' ki bizonyosan csak valamelly fogadás miatt jelent-meg illy dísztelenül, mert karomról látta függeni a' fogadás' láncát. (*) Szájról szájra ment a' csoportbann a' mint ez monda, 's béeresztettek a' sarampón, 's a' helyett, hogy elejintén kacagtak felettem, most mindenek tiszteltetésemem vetekedtek. Megfújták a' trombitákat, 's szívem mejjvasomat erősen verte. – Mérész tettemnek esztelenségét most kezdtem a' maga valóságos alakjábann ismérni. Akkor kilépett Alvína a' folyosóra, 's eloszlott félelmem. Hozzá fogtunk a' szurkáláshoz. Egy tisztas, cifra címerű Lovag általellenbe állott velem; néki szaladtunk egymásnak, 's szerelmem, nem pedig karom, kiveté a' nyeregéből. A' szerencsés kezdet elbátorított. Még öt Lovagot terítettem a' fővenyre. – Végre az Atyád nyúlt láncsához.

ULFÁR. Jól említem micsoda zsisibongás támadt akkor a' Lantosok között. Egy-némelyek téged vakmerő, goromba fickónak neveztek, a' ki nem átall olly fő rendű Lovagokkal, és még a' Királlyal is, vetélkedni: mások ismét azt állították, hogy a' pályapiacon nincs sem Űr, sem szegény; és hogy a' vitéz ember senkit sem tartozik magánál nagyobb embernek ismérni azon kívül, a' ki még vitézebb. Én az utóbbiakkal tartottam.

RINOLD. Néki futottunk egymásnak: de midőnn egygyüvé értünk, hirtelen l'eresztettem láncsámat, 's a' Király' dőfését mejjvasommal fogtam-fel; mert azt állítottam,

(*) A' Lovagok, hogy fogadásaikra minden lépten megemlékezzenek, mejjvasokonn, vagy páncéljokonn, egy csörgő láncot hordtak, mindaddig, míg fogadások bételjesedett.

⁴ elvala

hogy nem fog gyaláztomra válni, ha ő győz-meg. – De erősen űltem még is nyergemem, 's örvendetes trombitaszó riadozott mindenfelé.

ALVINA. Füleimnek a' vólt a' legkedvesebb diadalmi zaj! – Olly érzéssel szerettelek téged már azelőtt is, mellynek nem tudok nevet adni: de a' miólta így megkémélte az Atyámat, még forróban szerettelek!

ULFÁR. A' vér nem válhat vízzé! Én is ugyanazt érzettem. De gondolatlan, heves Fiam! hát ha az első öszv'ütődéssel legottan kivetődte volna a' nyeregből?

RINOLD. Elszégyenülve hagytam volna ott a' küszdést, 's ezt az esetet Őrző-angyalom intésének vettem volna, hogy ne mérészeljek sorsom felett héjázni. – Ekkor a' Vagdalkozás következett-bé. –

ALVINA. 'S engem újabb rettegés szállott-meg, látván, hogy ellened Lutkyn készül, az Atyám udvarának legelső Bajnokja: de, ó be hamar oda leve rettegésem! Dühödten mentél neki; nem gondoltál szabdalásival; 's csak hamar kéntelen vólt megadni magát. – Ekkor meghallám némelly Csélcsapók' aggatózásokat, hogy te nem a' küszdés' törvényei szerint bász kardoddal, hanem úgy, mint a' ki fát aprít. – – Lutkyn a' pályatérren hagyta. Utánna senki sem mert beléd fogni, 's a' küszdés' Biráji néked ítelték az első jutalmat. Szívem' öröme felülhaladott minden kinyomást.

ULFÁR. Édes bátor gyermekem! valld-ki, mit érzettél akkor?

RINOLD. Megtompúltam. De nem a' dicsőség, nem a' drága jutalom ragadtak a' megtompulásig; hanem egyedül annak képzelése, hogy azt Alvínának kezéből nyerem.

ALVINA. Hát én millyetén nyughatatlansággal várám azt a' percentést, mellyben nyakadba függeszthessem azt!

RINOLD. 'S mint zengett osztán füleimbenn édes szavad: „Vitéz Lovag! vedd egy Hőlgynék kezéből a' Küszdés' jutalmát; 's hidd-el, hogy azt szívesebb örömmel egy Diadalmasnak sem akasztotta még nyakába.”

ALVINA. Jól láttam, mint reszkettél lábaim előtt térdelvén; hallottam, mint tört-álta sisakod' ellenzőjén foldokló lélekzedet; 's láttam, mint ingott ide 's tova karodonn a' lánc!

RINOLD. Úgy is fel vólt zajdúlva szívem, hogy nem tudtam mit csináljak. Mert midőn ezt mondád: Lovag, kérlek, fedezd-fel arcúlatodat, hogy ismérhessünk, alig tudtam ezt felelni: „Fogadásom nem engedi, hogy eggynél többnek nyilatkoztassam-ki magamat: mindazáltal hogy lássad, szép királyi Hőlgly! hogy a' jutalom nem jutott Érdemtelennek, szobádban, ha akarod, ki légyek, megmutatom.”

ULFÁR. 'S be bocsáttattál?

RINOLD. Be ám!

ULFÁR. 'S...?

ALVINA. Ó édes Atyám, ne kívánj arról magyarázatot, a' mit leányod' szíve érzett, midőn kedves Lantosára ismért! Csak az a' nyelv tudja festeni a' bódlogított Szerelem' édességeit, melly a' Menny' bódogságát festheti!

RINOLD. Hát ha azt tudnám elődbe adni, a' mit akkor érzettem, midőn e' kláris ajakocskákra nyomtam leg-első csókomat!

Alig monda-ki ezt Rinold, midőn kívülről lárma hallaték, 's ajtójok sarkastúl együtt rugatott-bé. Egy idegen ember állott-meg lélektelenül előttök. Homlokáról nagy cseppekben ömlött a' veréjték; tátogó szája enyhülést kívánt; 's szemei, elalvó szövétnekekként, pislogtak. Tüstént az Alvína lábai elébe bukott, ki magát Rinold mellé von-

ta. – Hálá Istennek, hogy rád akadtam, nagyságos Királyi leány! monda. Ó ne bújj-el egy szolgálád elől, a' ki azért indúlt utánnad, hogy egész életét szolgálátodra szentelje. Ekkor megkapta kezét, 's hív csókokat hintett rá. – Alvína úgy állott itt mint egy bálvány; elhólt keze a' cseléd' kezében nyugodott; szemei meredten néztek Rinoldra, kit halvány képe segédért kiáltott-elő. Ez kardhoz kapott; torkon ragadta az Idegent, 's mejjének szegezte fegyverét: Akárki vagy, monda, a' ki kinyomozád titkomat, esküdj-meg más-világi bóldogságodra, hogy Alvína felől egy szót sem adsz tovább; külömben itt halsz-meg!

Rezzelés nélkül hallgatta végig szavait az Idegen; 's ekkor így szólla: Nemzetes Úr, a' Hóhér tépje-ki a' Hurszt nyelvét, 's vesse elébe a' kutyáknak, ha valaha legkissebbet is szóll a' felől, a' mit most lát!

ULFÁR. Idegen, ha megszeged hitedet, úgy ez a' világtalan, ősz kaponya véresen fog le-esni lábom elébe.

HURSZ. Én csak egy nyomorúlt, szegény Lovász vagyok: de hitemet meg nem szegem, ha⁵ érte vejévé akarna is tenni a' Király.

ALVINA. Legény, tudják é már az udvarnál hogy elszöktem?

HURSZ. Még eddig talám nem. Az istállóban feküdtem a' lovak mellett, midőn ez az Úr lábhegyen bejött, 's a' Nagyságos Hercegné paripáját megnyergelte. Látja Isten – meg-engedj Nemzetes Úr! – azt gondoltam, hogy tolvaj vagy; de hortyogni kezdtem, mert tartottam széles szablyádtól. Azonban mikor a' Nagyságos Hercegné is felült, látván hogy engem bizonyosan felakasztanak hogy lármát nem ütöttem, mit tudtam egyebet csinálni? elszöktem én is! – Ide a' friss patkónyom vezetett.

ULFÁR. A' friss patkónyom? – Ó Rinold, rajta! hagyj itt! hagyj itt! – te vélem többé meg nem maradhatsz!

RINOLD. De hová menjek?

ULFÁR. Rettegtem e' kérdéstől. – Az én Rokonim kihóltak; ifjú korom' Barátjai elvagnak széledve a' világ' hátán. – De csakugyan van még egy, a'kihez utasíthatlak. – Menj Kucikomba, Fiam! ott egy eltört karperecet fogsz lelni, vedd magadhoz, de jó gondját viseld hogy el ne veszítsd, 's siess vele Korváthra. Ott él egy beroskadtt vi-tyillóban, mint a' miénk, egy Sírásó; Uther a' neve. Add kezébe a' peracet, 's legottan úgy fogad mind magadat, mind feleségedet, mintha tulajdon gyermekei vólnátok.

ALVINA. Rajta tehát! – Hurszt, te itt maradsz, 's gondját viseled a' mi Öregünknek, 's hírt hozol hozzánk azokról, a' mik az Atyám' udvarában történni fognak. – Szolgálátodért, és hogy Ulfáron segíthess, ne ez a' drága nyaklánc.

RINOLD. Vedd mindjárt magadra vászon köntösömet, úgy nehezebben ismérnek rád.

HURSZT. Menj minden tartalék nélkül, Nemzetes Uram! 's hidd-el, hogy hübb emberre nálamnál nem találhattál.

ULFÁR. Indúljatok, édes Gyermekeim! itt egy percentésig sem bátorságos többé múltatnotok.

RINOLD. Ó Atyám, tégedet hagyni-el!

⁵ ka

ULFÁR. Az most néked kötelesség! – Csókolj-meg, Fiam! 's te is fényes születésű Hölgy! – A' fedhetetlenség' Védangyala tartson paizst felitekbe. Hű szerelmek könnyítse minden nyomorúságotokat. – Isten veletek! – Indúljatok! – Ha ti túl lesztek a' veszedelmenn, utánnatok mégyek én is!

ALVINA és RINOLD. Az Isten viselje gondodat addiglan, édes Atyám!

Kézen fogva mentek-ki a' kalyibából, 's sírtak. Ulfár csendes imádsággal kiáltott-fel az egekre gyermekeinek nyúgodalmokért.

Dorglász, Morninak Királya, arra látszatott választottnak az örök Végezések által, hogy a' melly forrásból más enyhülést merít, és taplálatot; ő keserű ürmöt igyék. Most egyetlen Leányától vala megfosztva⁶: mintegy húsz esztendő előtt ilyen formán veszté-el kedves Testvérét is. Dulcsína Hercegné minden Országaiában isméretes vala szépségéről. Messzeföldről jövének a' sok királyi Kérők, 's keze' és szíve' utánn esdeklettek: de haszontalan! Meg nem hallgatva tértek-vissza⁷ honjaik felé, egy olly sebbel, mellyet a' legjobb Orvosnak, az Időnek, gyógyító írje sem tudott begyógyítani. Akkor azt hírdeté a' Hír, hogy Dulcsína olly leány, kitől legbecsesbb ajándékát tagadta-meg a' Természet, – az Érzést. A' Hír hazudott, mint sokszor egyébkor. Hogy Dulcsína nem vólt érzés, nem vólt szív nélkül, azt csak egy férfi tudta; nemes a' belső érdemre nézve, de nem születésére is. Ezt az egyet szerette ő az asszonyi szerelemnek leghőbb tüzével. Három hónapokig rejtegette szobájában: de végre futnia kellett néki, mert az Irígység megnyitotta hiúz szemeit. Futott: de mását, – öleléseinek gyümölcsét, Kedvesének szíve alatt hagyta. Öt hónapig titkolta el ezt Dulcsína; de tovább nem lehetett eltitkolni. Dorglásznak fülébe ment a' hír; olly irtóztató nékie, mint az örök kárhozatra rendelő ítélet. Fellobbant haragja. Egy csonka torony' üregébe vettette Húgát, távol az érzékeny emberek' segédétől, kik a' szerelem' botlását halálos véteknek nem tartják. De Kedvese nem távozott-el tőle. A' setét éjszakákon megmászta a' torony meredek falát, 's ételt nyújtott néki egy kis hasadékon, 's vígasztalta epedését. Egy irtóztató éjszakán, mellyet a' Vakhit az utolsó ítélet' éjjének vélt, utólérte Dulcsínát a' szülés' fájdalma; 's egy férfi gyermek feslett-ki, öröm közt fogadva, de kínok közt szülve, kebeléből. Reszkető karral nyújtotta-által azt az Atyának az Anya; ötet magát körüllebegték a' Halál' hideg szárnyai, 's meghólt; 's ha Angyalszemek hullathatnak könnyeket, bizonyosan hullattak Dulcsína felett. – Az Atya búson távozott-el Mornitól a' gyermekkel, 's a' Dorglász haragja elől egy titkos barlangban rejtegette azt.

De elmúlt haragja, midőn a' torony' őrjei hírt hozának, hogy Dulcsína többé nem él. Hét hosszú napokig sírt hideg tetemei felett; gyilkosnak kiáltotta magát, kihirdette, hogy a' meghólt Leány' Kedvesének megenged, és ötet Sógorának fogja nézni. De a' meghólt Leány' Kedvese nem jelent meg. Akkor eldőjtette Dorglász a' tornyot, mellyben Dulcsína meghala, 's pompás emlékeztető oszlopot emelt néki, 's sokáig gyászolta egyetlen Testvére' halálát.

⁶ megfosztva

⁷ tértek-visszá

Híre terjedvén Morniban az Alvína elszökésének, nagy rémülésben vala minden. Öltözetlen szaladt-ki a' Király a' csudálkozó Sokaság közzé, kézen kapta az útjábann állókat, általölelte térdeiket, 's kérte, hogy Leányát szerezzék-elő. Igéreteket teve, nagy kincs és fényes méltóságok felől, annak, a' ki előhossa gyermekét; majd ismét esküdt, hogy kenyérnél és víznél egyebet illetni nem fog, míg rablóját meg nem kaparítja; majd megint iszonyú halállal fenyegette azokat, a' kik tüstént nem indulnak keresni egyetlen Alvínáját. Egy egész csoport Udvari Szájtató fogta-körül; kérték, térne-vissza udvarába, 's öltözne-fel. Felforgó szemekkel úzte-el őket magától, 's teli torokkal ezt ordítá feléjük: „Félre előlem, haszontalan Vigasztalók! tudjátok é mit tesz' olly gyermeket elveszteni, mint az én Alvínám volt?” – Azután a' legfutóbb Tástast hozatta-ki az istállóból; egy rossz köpenyegyet kanyarított nyakába; megparancsolta hogy mindenféle Poroszlók menjenek az Ország' útjaira, 's álljanak-el minden utazót, felszökött a' lóra, 's vágatva iramodott az erdőnek.

Hijában volt sok ideig minden kutatás. – Végre a' friss patkónyom, melly Alvínának hollételét kitaláltatta Hurszttal, egynehány Poroszlót az Ulfár kalyibájához vezetett. Hurszt nyitott nekik ajtót, elrejtözve a' Rinold ruhájában, 's bémázolt képpel. Hozzá fogtak a' nyomozáshoz, 's nem leltek semmit: de végre az egyik egy titkos szugolyból elővonta az Alvína nyakláncát. Vig sikoltás támadt közöttök, megkapták az Öreget, 's kínzások által igyekeztek kisajtolni belőle hol légyen Rinold, kit egyenesen az Alvína tolvajának néztek. – Hurszt kiszökött 's egy tölgy' odvába rejtezett-el. – Ulfár nem felelt. Sem kérelem, sem ijesztés, sem gyötrelmek nem vihették rá, hogy fija felől legkissebbet is elárúljon. A' Poroszlók öszvekötozve vetették-fel egy lóra, 's úgy nyargaltak véle Morni felé. Hurszt messzinnen ment utánok.

Roskadó kunyhójábann ült Korváthon Uther, a' Sírásó; madarászhalóját földozgatta, 's kedves énekét: *Az égő Szerelem' szövétneke*, éneklé. Ezt énekette ő mindéltig, valamikor ifjúságának arany idejéről emlékezett. Akkor csinálta ezt néki egy vándor Festő, a' ki lantot is jól vert; 's az agg Régiség' történeteit rigmusokba szedte. Becsületes ember volt a' festő: de nem volt kedves a' fejedelmek és nagy Urak előtt, mert szája tartalék nélkül kimondta azt, a' mit szíve gondolt, a' nélkül hogy körültekintette volna magát, ki légyen a' házbann. 'S e' miatt sokszor nem is volt egyebe penyészes kenyérnél, 's forrás víznél; noha ecsetje a' Természetet, kivált vad szépségeibenn, a' Nézőnek szintén elborzasztásáig, tudta hímezni. Jók voltak, mint ő, Ulfár és Uther is; 's mikor néha estvénként együtt ültek, 's a' festőnek dalait és regéit dallogatták, akkor egészenn eltölt szívek; akkor azt érzették, a' mit a' Királyok soha sem érezhetnek, ha láboknak porait ezrek nyalják is; azt, hogy a' fedhetetlen barátság Isten' képe. Elnémúlt szájokbann a' dal' hajlékony hangja; megszorították kezeiket; 's a' barátság' szent csókjával csókolták-meg egymást. Mindezekre emlékezett most Uther, 's éppenn az utolsó versét éneklé az égő Szerelem' szövétnekének:

„Reménység! Reménység! ne hagyj-el bennünket,
Ha a' Halál befogja is a' szemünket!
A' trombita feltámasztván majd testünket:
Eltörli az Isten véres veréjtékünket.” –

Még nem végezte vala el az éneket, midőn kopogást halla ajtajánn. – „Mindjárt! mindjárt!” – kiálta, 's tovább mondta versét. – – Újra hallatszott a' kopogás. – „Ej ne kopogjanak Ketek! monda; a' Ketek halottja tudom el nem szalad, ha rám nem törik is az ajtót.” – Megint kopogtak. – „Csak lármázz hát, ha kedved tartja: de én ugyan meg nem nyitom az ajtót, míg a' hálóm kész nem lessz, 's az énekemet el nem végzem. – Tovább dallá azt Uther, 's a' kopogás csak nem szűnt-meg. – Vége vala az éneknek, 's megnyitotta az ajtót. Rinold és Alvína rohanva léptek-bé. Azon eredett örömeiben; hogy minden veszedelmen túl van, olly hevesen ölelte-által Rinold az Uther nyakát, hogy a' háló, mellyet ez kezében tart vala, megszakadott. – Édes jó Öregem, monda Rinold hebegve, engedj-meg szelességemnek: futóban vagyok a' Feleségemmel, 's nálad keresek menedék helyet. Ez a' karperec lessz szószóllóm, azt mondta az Atyám.

Mutassd! monda Uther, 's megtekinté a' peracet. – Várjatok egy kevéssé – 's felmászott egy lábtónn a' házhéjjára. Rinold azalatt általölelte Alvínát. – Mentek vagyunk, édes Hőlgym! úgymond. Ez a' nyomorúlt kalyiba el fog rejteni az udvari kémek' hajházásai elől.

Uther megint köztök vólt. – Jól mondád, hogy szelességednek, fiatal ember! – így szállala-meg. Ám nézzd mit tettél hálómnak.

Követünk érte, édes Öregem! monda Rinold és Alvína; 's általkölcsolták Uthert karjaikkal.

UTHER. No, no! nem azért mondom, hogy kövessetek! Mintha nem vólna elég fonalom ismét megkötni, a' mi elszakadt. – Te az én régi barátomnak, az én kedves Ulfáromnak, fija vagy, azt mutatja a' perac; 's Isten hozott nálam! – „Ha valaha ennek felét néked küldendem, monda nekem Ulfár, midőn ezt kettétörénk, tudd-meg, hogy azt az viszi néked, a' kit úgy szeretek, mint önnmagamat.” – Jertek, Gyermekeim, csokoljatok-meg! – Így! – Most pedig fújjátok-ki magatokat. A' szeleskedés semmire sem jó; ezt tanúljátok-meg! Ha csendesen jöttetek vólna, nem vólnátok úgy eltítkadva; 's nékem nem kellene újra földözni hálómat. – Hát mint van az Atyátok? Madarász é sokat?

RINOLD. Ó nem! kilenc esztendeje hogy vak.

UTHER. Vak? – A' szomorú dolog! de az néki atyai látogatás, nem ostor. – Úgy, szegény, természet-szerint nem madarászhat. – – A' te neved Rinold, úgy é Legény ?

RINOLD. Az! – Rinold!

UTHER. No, Rinold tehát, engem nézz mostanság ólta mindéltig úgy, mint Atyádat. Ollyan jó Atyád, mint Ulfár, ugyan nem lehetek: de, azt hidd-el, hogy valamim van, azt mind tiszta szívből közlöm véled.

RINOLD. Édes jó Öregem!

UTHER. Hívj Atyádnak, mondom! Add nekem azt a' nevet, mellyet gyermekemnek szájából ugyan nem hallottam, de még is kedvesebben hangzik fülemben, mintha ezer emberek Királyoknak szóllítanának. – Fiam tehát e' napság ólta. – (*Megcsokolják egymást.*)

RINOLD. Atyám, Atyám!

ALVINA. De, édes Öregem! bátorságban vagyunk é itt tenálad?

UTHER. Bátorságban, szép Hőlgym! míg kettőnél, háromnál, többen nem jönnek; többeknek ellent nem állhatunk. De, Rinold, mit tettél te, hogy rettegned kell?

RINOLD. (*Alvínára mutatván.*) Őtet loptam-el; ő egygy Király' leánya.

UTHER. Azt bár ne cselekedted volna. Az ellopás többnyire hírtelenséggel szokott megesni; 's a' mi hírtelenséggel esik-meg, az többnyire sem nem jó, sem nem idvességes. De ki lehet mindenkor Ura a' maga gondolatjainak? Már most a' mi megvan, azt ne hántorgassuk; 's egyedül töletek függ, hogy itt nyúgodalommal és csendesesen lakjatok. – Rinold, fűzzd-le magadról azt a' mejjvasat: te is ezt a' selyem kacagányt, királyi Hölgy! – Úgy é, Atyádnak hívsz engem te is?

ALVINA. Szívéből, lelkéből hív így Alvína tégedet!

UTHER. Most tehát, édes Leányom, menj-fel e' lajtorjánn a' pad alá⁸; ott majd rá akadsz a' szegény Feleségem' ruhájára, egy nyalábban. Azonn ugyan nincs gyöngy és gyémánt, mint a' tiédenn: de alatta olly szív vert, mellyet egy királyi Leány nem szégyenlhet soha. Keress-ki belőle egy öltözöt, 's vedd-fel mindjárt. De vigyázz, hogy öszve ne hányd a' fonalat a' kis asztal alatt. Azon dolgozott egy órával azelőtt hogy meghala, szegény Feleségem. Nem hagyom soha hogy tovább szővjék; mert mikor meglátom, azt gondolom magamban, hogy Szegény csak valahová fordúlt-ki, 's majd megint vissza-jön. – Menj hát, Leányom! menj, 's öltözz úgy, a' mint hagytam.

Alvína felment.

Rád pedig, Fiam! az innepi dókámat adom; 's arra tanítlak-meg, hogy kelljen mada-rászhalót kötni, lépvesszöt csinálni, madarat fogni, és sírt ásni. – Feleséged é már?

RINOLD. Nem még, Atyám! – de, ó ha tudnád be nyughatatlanul várom azt a' szem-pillantást!

UTHER. Csak lassan, lassan! Lépvé is elér az ember a' célhoz, ha nem nyargal is. Itt senki sem csapja-le mátkádat kezdről. – Térdvasadat is, vessed-le. – Ha majd kipihened magad, el kell beszélned miképpen levél Lovaggá? – Ne a' dókám; vedd-fel! – Úgy la! – Már most ha valaki meglát, az Uther szolgájának fog nézni: én pedig úgy nézlek, mint barátomat, tulajdon gyermekemet.

Alvína általöltözve jött-vissza. – Eltűnt alakjából a' királyi leány: egy fiatal, szép, gömbölyű menyecske vólt csak. Aranyszín hajait ugyan egy régi szabású konty, karcsú derekát egy bélelt kacagány, 's picíny lábait egy durva szoknya rejtette-el a' szem elől: de még is szép vólt. – Lehet é a' rút öltözetnek rúttá tenni a' szépet? – Ellágyúlt szívvel ölelte-által ötet Rinold, 's fejével domborodott mejjére simúlt. – „Szeretsz é most még, édes Rinoldom? kérdé csintalankodva, 's Rinold csókjaival zárta-el száját, 's azokkal hintette-bé öltözetét is. – Uther édesdeden nevetett. „Azonkívül, hogy sokkal gyengébbek orcáid a' Feleségeménél, monda, olly annyira hasonlítasz hozzá, édes Leányom! hogy kedvem érkezett öszvecsókolni; de tartok Rinoldtól, hogy értte rossz szemmel néz majd rám.”

Én é, te reád? kérdé Rinold. – Hamarább a' napra, hogy melegítő sűgárit Kedvesemre lövelli! 's kézen fogva vezette hozzá Alvínát. Vonogatás nélkül nyújtá ez néki szűz ajakait, 's az Öreg úgy csókolta-meg, mint talám az Angyalok csókolják az alvó jámbor csecsemőket.

Azután kifejtván magát a' két Szerelmes karjai között, 's felszárasztván tenyerével az öröm' és fájdalom' cseppjeit, így szólla: De nem csak csókolnunk kell, Gyermekeim; hanem dolgoznunk is! A' munka az a' fűszerszám, melly az örömmek tartós időre is ízt

⁸ padalá

tud adni! – Hólnap, Rinold, velem kell jönnöd, 's sírt kell ásnod: te pedig, Alvína, azalatt almát aszalsz a' tűzhelyenn, vagy gyökért és zöldséget főzöl, 's kenyeret aprítasz tejbe ebédre; mert az én Kamarám' kincse csak ezekből áll. Olly víg napokon, mint ez a' mai, egy galambot, vagy valamely más tyúkfíat is, eszünk: de az felette ritkán fog megtörténni. De ettől el ne ijedjete: kevés idő alatt hozzá lesztek szokva, 's még köszönni fogjátok a' vén Uthernek, hogy kevéssel megelégedni, kevés mellett vígnak lenni tanított. A' te egyéb foglalatosságod, édes Alvínám, még abból fog állani, hogy hálóimat földozd, madaraimat étesd, és – Rinoldról el ne felejtkezzél. Nem sokára Férj és Feleség lesztek; 's akkor, édes Leányom, majd a' Természet tanít-meg, hogy a' legkedvesebb dolog a' házassági szerelem' zálogainak ápolgatása. – Rinold Alvínának kezét csókolta-meg; ő pedig elpirúlva borúlt felibe, 's általölelte. – Uther félrefordúlva sírt, hogy az atyai öröm előtte ismértlen maradt.

Rájok jött az estvély. Biztosann ették egygütt a' vacsorát; tejet és kenyeret; meg' friss gyümölcsöt. – Rájok jött az éj. Rinold szomorúan csúszott-bé Utherrel a' háló kamarácskába. – – – Alvína a' padon feküdt egy rakás friss mohon, béterítve egy abrosszal: de a' fekvés néki keménynek tetszett, hogy Rinolddal nem oszthatta-meg.

Két nap múlt-el, 's még nem hallának hírt Ulfár felől. – Hamar megtanulta Rinold Uthertől, mint kellessék az ember' utolsó lakását megépíteni, 's a' madarakat fogdosni; hamar Alvína is a' szegény gazdasszonykodást. – A' harmadik nap' mind kettenn elmentek az erdőbe. Rinold tört hányt a' madaraknak. Alvína pedig egésséges paréjt és sóskát szedett. – Azalatt Uther oda haza maradt, 's éneklésre tanítgatta madarait. De ímé egyszerre nyílla-meg az ajtó, 's Hurszt elaléltan rohant-bé.

E' koránt sem emberség, – monda Uther, – hogy úgy jössz-bé hozzám, jó Jámbor, mint a' farkas az esztrengába. Jer csak, hadd mutassam-meg, hogy kell bejönni másszor becsületes emberhez. – Nyakon kapta az Idegent, kitolta a' küszöbön, 's magára reteszelt az ajtót, mert azt gondolta, hogy Kém, 's csak az Alvína hollétét akarja kitanúlni. – „Most szólj már, kiálta belőlről, ki vagy? 's mit keresel?” – Morniból jövök, felele Hurszt, 's hírt hozok Ulfár felől; nevem Hurszt. – „Már a' más! kiálta víg hanggal Uther, 's felnyitotta néki az ajtót; de hát mért nem mondtad mindjárt?

Rinold Alvínával egygütt jött-vissza az erdőből. Első tekintetek Hursztot látta-meg. – Hurszt, Hurszt! mi jó hírt hozol az udvarból? kérdék mind-ketten.

HURSZT. Hírt eleget; de van é köztök jó, már a' más kérdés.

ALVINA. Ó Hurszt! illy hamar ránk únt é a' Szerencse?

Uther bé-vonta őket a' kalyibába, hogy beszédjeket a' szomszéd meg ne érthesse; magokra zárta az ajtót, leültette Hursztot, 's egy tál tejet tett elébe. – – Hurszt így kezdte beszélni a' hozott szomorú hírt:

Más napra virradván a' hogy eljöttetek, a' gonosz lélek egynehány poroslót botor-káztatott az Ulfár házához; felhánytak mindent, 's a' Hercegné nyaklancát egy szugolyában meglelték. Abból azt húzták-ki, hogy te loptad-el Alvínát, 's az Atyádat kötözve vitték Morniba.

RINOLD. Az Atyámat? – Kötözve? – – Ó megyek, megyek! leverem, öszvetöröm bilincseit, ha acélból vannak is! – Imé ez az az átok, melyet a' Természet tettünkre csapott!

ALVINA. Megbántad, hogy tetted, Rinold?

UTHER. Fiam, csendesedj! Bilincset nem csak le-törni, hanem le-szedni is lehet.

RINOLD. Hogy a' mit tettem meg nem bántam, maga tudja a' Mindentudó: de hogy miatta az Atyám szenved, azt el nem tűrhetem! – Beszéld tovább Hurszt, ennél szomorúbbat már nem beszélhetsz.

HURSZT. Ismételten tetettvén a' Rinold öltözete által, nyomban követtem őket egész' az udvarig; 's minekutánna Ulfár tömlőre veretett, leültem a' kapu mellé, 's vizsgán néztem kik járnak bé meg' ki. Közttök láttam a' Hóhért is, pellengérvél.

RINOLD. A' Hóhért é? – Ó bár én estem volna inkább kezekbe!

Alvína megnémúlva állott az ablakbann, 's nagy cseppek hembergettek alá szép mejjére. Uthernek leesett állkapcája.

HURSZT. Bé, az udvarba, menni nem mertem, hogy rám ne ismérjenek. Olyan szepégés közt ültem ott, mintha az ítéletet felettem tartották volna. – Egyszer látom, jön a' Hóhér. El vóltak ázva szemei – az egészen velőmig hatott.

RINOLD. Még a' Hóhér is sírt? – Mihez fogjak? – Hurszt, nyergeld-meg a' lovamat.

UTHER. Majd ha én fogom⁹ hagyni, jó ember! ne elébb!

HURSZT. Hozzá tolakodtam, 's úgy tettem, mintha nem ismérném őtet. „Az Urat talám valami szerencsétlenség érte, hogy illy szomorú; mondám. – Bolond! felele; én a' Hóhér vagyok; 's ez a' könyű, melly szemeimből itt lecseppen, a' Sorsotátkozza, hogy hamarabb csinált azzá, mint szívemet megkeményítette. Eggy Öreget kellett faggatnom, kinek tekintete a' megtestesült ördögöt is angyallá változtathatja. Ó az Atyja annak a' –” Ó Nemzetes Uram, itt egy becstelen szót mondott.

RINOLD. Mondd-ki, mond-ki bátrann!

HURSZT. „Annak a' gazembernek, a' ki a' Király gyermekét ellopta,” – ezt mondá. – 's továbbá még azt vetette hozzá, hogy Ulfárból azt akarják kisajtolni hogy te hová hoztad-el Alvánát? de az Öreg egy szót sem vall; 's a' Hóhér azt esküdte előttem, hogy Ulfár egészenn ártatlan!

RINOLD. Ó Atyám, Atyám!

HURSZT. Így beszélgettünk együtt, midőn egyszerre trombitaszó hallatszott a' folyosóról, 's a' Fegyvernek ezt kiáltotta-le három ízbenn, hogy a' ki valamit tud a' királyi Hólgly felől, késedelem nélkül jelentse magát az udvarnál; külömben a' Tolvaj' atyja, ha ő, és az ellopott Hercegné, harmad nap alatt vissza nem jön, irtóztató kínokkal fog halálra gyötretetni.

RINOLD. Hála légyen az Istennek! Én halok-meg, nem ő!

ALVINA. Meg' én!

RINOLD. Nem, Alvína! – néked élned kell!

ALVINA. Micsoda nevezet ád neked arra hatalmot, hogy tőlem azt kívánd? Ha a' Férji nevezetet említed, úgy tudjad, hogy az engem véled egy valósággá téssen; 's azt hagyja, hogy boldog 's boldogtalan óráimat véled töltssem.

⁹ f[...]m

RINOLD. Alvína, én nem mehetek veled együtt a' halál elébe! Oda lenne minden bátorságom, ha velem együtt szenvednél.

ALVINA. Ha pedig nálam nélkül mégysz az Atyám' udvarába, úgy mind magad, mind az Atyád örökre oda vagytok!

RINOLD. Hóhérod légyek é néked is, Alvína ?

ALVINA. Nem Hóhérom, hanem Angyalom, a' ki az ég felé fog vezetni. – Hurszt, nyergeld-meg a' lovakat. A' kalyiba megett állnak a' szirtüregben.

Hurszt nyergelni ment. Búsonn állott Uther az ablakbann, letette a' hálót, 's ásóját vette-elő, 's kifelé indult. – „Hová, édes Atyám ? kérdé Rinold eszelősenn. – Megásni a' síromat! 's egy nagy csepp könnyű csorgott-le ásójának nyelén. Rinold 's Alvína egymásra néztek, 's elnémultak. Hurszt előjött, 's intett, hogy a' lovak készen vannak. – Uther befogott szemmel borúlt a' Rinold nyakába. Az elválás és rettegés könnyei egyveledtek egymásba ölelések alatt: de szájok egy hangot sem adott. – A' két Szerelmesek¹⁰ térdre buktak az Öreg előtt. Ez fejekre tette kezeit, 's meg csókolta mind kettőjüket. – Nyargalva indultak útnak. Uther visszatért, elővette hálóját, 's ezt kezdte énekelni: Reménység, Reménység, ne hagyj-el bennünket!

Borúltan emelkedett-fel Ulfárnak megfogása után Morni felett a' harmadik Reggel. Vidám dalával nem köszöntötte-meg most a' vastag köd közzül pislogó bús Napot a' Pacsirta; 's a' komor Bagoly egy egész órával látá meghosszabbúlva nappalát. Pusztá volt a' Város és csendes, mint az a' ház, mellyben Halott fekszik, mindenek siratták a' közönségesen ártatlannak kiáltott Ulfárt. Sokan vóltak, a' kik ki nem mertek menni az útszára, hogy veresre sírt szemeik Dorglásznak haragját ne ingereljék. Csak azok a' bóldogtalanok sereglettek az udvar kapuja felé, a' kik úgy szaladnak a' hóhérszínhez, mint a' kötelenjáró' sátorához; csak azok, a' kiknek minden nézés múltatató, akármelly borzasztó légyen bár, csak ritkasága által érzéketlen szíveknek inait csiklándoztassa. – Már készen vala az udvar' közepénn egy magos deszk'allás; 's a' sok kohokban tüzesedtek a' vas harapók, arra rendelve, hogy Ulfárnak tagjait elcsípdessék. A' Pellengérek felvonták a' gerendát, mellyre az Öregnek fel kellett feszítetnie.

Egyet az Udvarnokok közzül elkülde a' Király, megmondani Ulfárnak, hogy a' békövetkezendő óra iszonyú kínok közt fogja előhozni halálát, hogyha Alvínának hol-létét fel nem fedezendi. – „Mond-meg az Uradnak, felele Ulfár meg nem rettent hanggal, hogy Ulfár készen várja a' kimúlást.” Akkor ismét l'eresztette fejét a' szalmára, 's bilincses kezeit öszvetévén, felsírt az Istenhez bűneinek bocsánatjáért, 's bátorításért az utolsó órábann. – A' Porkoláb hallotta könnyörgő szavait, 's ellágyúlva bukott térdre mellé. Ekkor megperdülének a' dobok. Ez ada jelt a' kínzás' kezdetére. Ulfár, megbékélődve azzal a' Bírójával, a' ki a' csillagok felett lakik, felkölt ágyáról, 's önnként ment hóhérai közzé. Arcúlatja nem vólt halavány; nézése nem mutatott rettegést. A' kohok mellett vitték-el őtet Dorglásznak parancsolatjából, 's azzal rettentették, hogy a'

¹⁰ Szerelmesed

bennek tüzesülő harapók vérében fognak meghúlni; azzal rettentették, hogy a' Pellengérek számára vonják a' kínzó gerendákat. „Mind szükségtelen készülétek – monda Ulfár – egy Öregnek két-három lélekzetnyi életét elvenni; az a' maszlag, mely egy legyet megöl, engem is megölhetett vala! –

Ekkor csendesség lön, 's Dorglász számtalan Udvarnokok előtt jődögélt-ki a' Nép közzé, 's felült a' thrónusba. Hajai, megőszülve álmatlan éjjelei 's bús aggodalma által, rendetlenül függtek-le barázdás homlokánn. Elázott, elfonnyadt orcái hangos panaszokkal vádolták hűségtelen gyermekét, 's rettentéssé váltak annak az Ifjúnak, a' ki heves fellobbanásában meg nem gondolja, mely számíthatatlan jajt von maga utánn az az édes öröm, melytől elszédítetett. Intett buzogányával, 's a' fogoly Lantost a' királyi szék elébe vezették.

„Öreg! a' ki magad is Atya vagy, – így szólla hörgő szóval a' Király – a' ki tudhatod, mit érez akkor az Atyai szív, midőn tőle egyetlen gyermeke elpártol, mért kiáltod tisztos képedet, mért ősz hajaidat hazugoknak, mellyeknek minden kész elhinni, hogy becsületes ember vagy? – Mért tagadod-meg tőlem azt a' szerencsét, hogy egyetlen gyermekem, utolsó órámban, letörölhesse homlokomról haldokló veréjtékemet? – Még egyszer kérlek, Ősz! valld-ki, hol van az én Alvánám?”

Ulfár nem szóllott.

Olly méltóságba tesznek, mely minden kívánságotat felülhaladja – monda Dorglász, – megengedek fiadnak, és őtet soha sem büntetem-meg vakmerő tettéért, csak hozzávissza kedves líliomomat; úgy fogom ezt szeretni mint egykor, 's elfelejtem hogy egy ideig közember' kertjébe vólt általúttette. Kénszerítlek, Lantos, valld-ki, hol van az én Alvánám?”

Ulfár nem szóllott.

Kemény szívé Öreg! – monda Dorglász – nem rettegsz é általkodottságod' büntetésétől? Azt hiszed é, hogy az ég böldegítani fogja fiadat, a' ki egy illy roskadt Atyát egyetlen gyámolától, egyetlen örömétől fosztá-meg? Vagy talám attól tartasz, hogy nem állom-meg szavam', hogy fiadat megbüntetem, megöletem, ha kivallod hol van? – Ha azt cselekszem, Öreg! akkor változzék olyanná ártatlanságomat eléggé jelentő arcúlatom, melyet az Isten' átka megbélyegzett, hogy minden, a' ki azt meglátja, kapjon tört ellenem, 's töröljön-el a' föld' színéről, 's szíve és az egész világ azt kiáltsa néki, hogy jótettet cselekedett! – Térdeimről kérlek téged, Lantos, valld-ki hol a' gyermekem.”

Le-szállt a' királyi székből, 's a' Lantos' lábai elébe borúlt. – Ulfár nem szóllott.

„Légyen tehát, – monda a' Király, 's haraggal költ-fel. – én mindent elkövettem! Rajta Hóhérok, fogjatok kínozásához ennek a' kőszívű Öregnek! Csípdessétek-széljel tetemét tüzes vasaitokkal, hogy a' vér süstörékelve lövődjék-ki belőle; húzzátok-le rancos bőrét csontjairól, 's vessétek az ebeknek! öljétek-meg a' legiszonyúbb kínokkal, mint ő és az ő istentelen fija öldösnek engemet. – Rajta, fogjatok hozzá! – Ha pedig ez meglessz, fusson minden, a' ki hű Királyához, 's keresse fel azt a' Gonoszt, a' kit egy illy megátalkodott rossz Atya nemzett! Azé légyen fél koronám, a' ki elevenen hozza kezembe. Rajta Hóhérok! kezdjétek-el munkátokat!”

A' Hóhérok megkapák az Öreget, 's leteríték a' gerendára. – Akkor csetépaté támadt a' Nép közt; minden szem az Udvar kapuja felé fordult. Ímé! tajtékos lovakon vágattak-elő Alvína és Rinold. Útat nyitott nékik a' Sokaság. – „Kegyelmet! Kegyelmet

az Atyámnak! itt maga a' Vétkes!" kiálta Rinold olly irtóztató hanggal, hogy mindenek elborzadtak tőle.

Már késő! monda Dorglász. Az én türesem elfogyott. Halálra azt a' nyakas Öreget! – A' Nép levonta a' lóról Rinoldot, 's fellvetette a' hóhérok' pólcára. – Akkor megszóllala Ulfár: Király, emlékezzél Dulcsínáról! –

Dorglászt olly rettegés fogta-el, mint midőn a' Halál a' tetten lepi-meg a' Gonosztévőt. – Álljatok-meg, Hóhérok! álljatok-meg! – Többet nem mondhatott. Elájulva látszott lenni. Alvína fellépett a' kínzópólcra, 's forró csókjaival hozta életre a' Királyt. Rinold víg sikóltással örvendett, hogy az Atyját még életben lelte. – A' Hajdan idő nem látott más illy esetet; a' jövődő sem fog soha.

Sokára tért magához Dorglász, mint midőn az esős őszi napnak reggeli felhőin szokott késedelmesen kiütődni a' Nap. Eltikkadtt szempillái, megnehezülve könnyeitől, tunyán nyíltak-meg; de még nem látta Leányát; bánatjának vize szemeit elfogva tartotta. Gyengéded kezeccskékkel nyomogatta-ki azt Alvína, 's Atyjának első feltekintése őreá esett. – Örvendő hebegések, forró csókjaik, kétségeskedő hitele hogy megvan a' mit annyira óhajtottunk, az elbizonyosodás ez eránt – ó ki festheti ezt? – Bóldog a' ki illyet szemlélhet: nincs festő, a' ki lefesse; Lantos, eldalja.

Dorglásznak égő tüze szunnyadni kezdett, és már szóllhatott. Ekkor parancsolá, hogy a' Lantost, fiastúl, vigyék szobájába. Tudni akarta özszveroncsoló szavának titkos értelmét. – Kedves Alvínáját el nem eresztette karjairól, hogy másod ízben ne vesszen-el. Rinold remegő lépésekkel vezette tiszteletet érdemlő Atyját.

Selyem szőnyegenn ült Dorglász, fejét leánya' mejjén nyugtatván, midőn Ulfár és Rinold beléptek. – Alvína Atyjának hideg homlokán hűtögette égő orcáit.

Ulfár, – monda Dorglász, a' nélkül hogy feltekintett volna. Magyarázzd-meg azon szavaidat, mellyek a' haláltól megmentettek. Mért emlékeztetél engemet a' Dulcsína halálára?

ULFÁR. Vezess engem a' jó Király' lábához, Rinold, hogy előtte a' porba borúljak.

Rinold oda vezette. Ulfár letérdelt, 's általölelte a' Király' lábait. – Jó Király, monda, tudjad, én voltam a' Húgod' férje.

Te? – kérdé Dorglász. – Te é?

Én, felele Ulfár, 's – Rinold az ő gyermeke és az enyém; Rinold néked rokonod. Ha elő nem jött volna engem megszabadítani, jele lett volna hogy ereiben nem foly az én vérem. – Úgy bízvást meghalhattam volna hóhérim' kezei közt; úgy megvetve élhetett volna bízvást, mert az, a' kinek ereiben nem foly nemes vér, a' kinek mejjében nem vér nemes szív, meg nem érdemli hogy Király légyen.

A' Király – az Alvína – a' Rinold elrémülését¹¹, – forró ölelések 's csókjaik közt való reszketéseket – elnémulásokat, – rebegéseket – – ó kinek adott annyi erőt a' Természet hogy ezt festhesse? – „Megbocsátok néked! ez vala első szava Dorglásznak, 's benned, Rinold, véretem, fiamat, vőmet, 's halálom után Követőmet ölelem, a' Királyságbann. – Fogd, Alvína, az ő jobbját. Szüléiteknek szerencsétlensége légyen az a' magv, mellyből a' ti bóldogságtok sarjadzék. Az Isten legteljesebb áldása légyen raj-

¹¹ elrémülését

tatok! – – Némánn ölelék-meg egymást ezek, mintha egygé akartak vólna forradni. Dorglász az Ulfár nyakán függött, 's forró csókokkal nevezte Sógorának.

Uther és Hurszt az ajtónál váraoztak. Titkos sejdítéssel érezvén a' dolog' szerencsés kimenetelét, mind a' kettő utánnok indúlt. – Uther megszorítá a' Hurszt kezét; 's fuldokva, 's öröme miatt reszkető hanggal ezt mondá; Nézzd mint bődögítja azt a' Reménység, a' ki benne bízott!

[A színes külső borító]

S Z T E L L A.

DRÁMA, ÖT FELVONÁSBANN.
AZOKNAK, A' KIK SZERETNEK.

G Ö T H E U T Á N
K A Z I N C Y F E R E N C,
TAGJA A' SOPRONYI. MAGY. TÁRS.

Hozzá vagyon adva : A' VAK LANTOS.
Rege, a' Hajdani Korból.

Az a' mi legelőbb fog Sztellám' meglátása alatt szemekbe tűnni Olvasóimnak, nyilván az a' titulus lessz, mellyet én, nevem mellé, legelőször, és talám utólszor is, itt teszek. Nem isméri az az én populáris gondolkozásomat, (melly a' fényt fénynek, a' csillogást csillogásnak nézi,) a' ki arra a' gyanakodásra vetemedik, hogy ezt hiú kérkedékenységből cselekszem. Érzem én, hogy a' Sopronyi Magyar Társaság nem *Academie Française*: érzem, hogy az a' ki annak Tagjává tétetett, nem *Egyike a' Negyvennek*. Külömbenn is azok a' titulusok, mellyeket az elmúlt idő olly irígykedve nézett, 's azok a' felszabadítások 's tekintetbe tételek, mellyek az illiberális Mesterségek' céheiről a' liberálisokéra mentek-által, annyira elvesztették becseket, hogy azokkal most kérkedni igen nevetséges kevélykedés volna.

Az én büszkélkedésem sokkal nemesbb büszkélkedés. Tagjává választatván a' Sopronyi még alig született Társaságnak, hol egy KIS, egy NÉMETH várt kiterjesztett karral; hol egy LAKOST ölelhettem-meg; hol örülve fogtam volna helyet, ha egy BÁRÓTZI, vagy egy VIRÁG volnék is; úgy tartom, örömömnek megtiszteltetésem felett, 's háládatosságomnak, nem adhatom világosbb jelét, mint ha ezt a' nekem olly kedves történetet magam hirdeténdem. Neveli ez örömömet az a' keccsel teljes remény, hogy a' minek alkotását Budánn a' Házátszerető RÉVAI, Kassánn én, egész törekedéssel ugyan, de a' sok gátlást meg nem győzhető erővel vettük vala munkába, azt, négy öt egymáshoz szoros köteléssel csatolt Barát' és egy megdicsőített Polgár' igyekezeti által, a' csendes Soprony fogja felépülve látni.

Sztellának nevébenn a' vastag S-et vékonyná változtattam-el. A' vékony SZ. némmelylek előtt affektálnak fog tetszeni. Így tetszik azoknak, a' kik az exament *ekzsámennek*, az explicó-t *exsplikónak*, az est-et *estnek* mondják, a' vékony SZ. hangja is. Azoknak, a' kik Nyelvünk' művelésén dolgoznak, igyekezni kellene a' pingvis popu-

lusztól a' Venusztusok' serege felé annyira közelíteni, a' mennyire a' Nyelv' természete 's analogiája engedi. – De erről másutt bővebben.

A' VAK LANTOS egyike azoknak a' hisztóriai festéseknek, melyeket Német Ország a' maga Iróitól a' szín' elevensége, az ecset' bátor volta, a' karakterek' eltalálása, 's a' régi Kosztüm miatt olly nagy kedvességgel fogadott. *Veit Wébernek Sagen der Vorzeit* nevezetű Munkája' első Köttetében áll; egy olly Munkábann, mellynek olvasását Polgártársaimnak nem köthetem eléggé szívekre. Érzeni fogják rajta azt az Igazságot, a' mellyet némellyek makacs ellenkezéssel kezdenek tagadni, hogy a' Románok a' leghathatósabb Tanítók. RÁDAYt hetven esztendőskorában¹² reggeli négy és öt óra között *Klarissának* ötödik részével találtam. Quod Phoebum decuit, quem non decet? Igaz, hogy midőn RÁDAY olvas Románt, az egészen egyéb, mint midőn egy kötelességeiről elfelejtkezett Ifjú Siegwarttal vonja-meg magát egy szugba, 's sír, hogy a' Világ nem úgy forog, mint ő akarná. – Jánúáriusbann, 1794.

¹² esztendőskorában

[10.]

KAZINCZYNAK

FORDÍTOTT

EGYVELEG ÍRÁSAI.

ELSŐ KÖTET.

SZÉPHALOM, ABAUJBAN,
1808.

KAZINCZYNAK
FORDÍTOTT
EGYVELEG ÍRÁSAI.

ELSŐ KÖTET.

10.

MARMONTELNEK
SZÍVKÉPZŐ REGÉJI.
KÉT KÖNYVBEN.

SZÍVKÉPZŐ REGÉK.

KÉT KÖNYVBEN.

ELSŐ KÖNYV.

BÁRÓCZYNAK,
PÉLDÁNYOMNAK, MESTEREMNEK,
PÁLYAÁG GYANÁNT.

*

— — — *quod placeo, si placeo, tuum est,*

HORAT.

ALCIBIÁD, vagy a' magam.

A' szerencse egyet-értésben látszott lenni a' természetel, hogy Alcibiádot a' legboldogabb halandóvá teszik. Dús¹ birtok, szép elme, deli külső, fő születés, kellő kor, a' legvirítóbb egészség, mennyi cím, néki szelesedni minden bohóságna! Alcibiádban nem találtatott több eggynél: Magáért kívánt szerettetni! A' hiúság' leányain kezdve, fel a' legtisztesbb asszonyságokig, mindent elszédített Athenában. De benne ha ötet szeretik e? Ez a' viszkettség szállotta-meg, midőn egy reggel Begyeskedőjének térne haza felé látogatásából. Ez éppen az eszméletek' ideje. Alcibiád azon cikkelynél fogva merült a' szerelem' Metaphysicájába, a' mit tiszta érzésnek hívnak. Van e osztán eszem, ugymond, egy asszonyra vesztegetni gondjaimat, a' ki bennem talán csak önmagát szereti? De megtudom, esküszöm minden Isteneinkre! megtudom; 's ha e' szerint lelem, keressen új sóhajtozót athletáink közt, kit helyembe fogadhasson.

A' szép Begyes a' szokás szerint holmi apró ellenkezésekkel hátrálgatta Alcibiádnak kívánságait. Az neki valami irtóztató volt! arról nem is gondolkodhatott pirulás nélkül! Szükség volt úgy szeretni a' hogy ő szeretett, hogy magát reá vehesse. Nem adta volna a' viláért, ha barátja nem volt volna olly fiatal, olly heves! Szaván fogta Alcibiád. Látom, Asszonyom, ugymond, hogy néked nehezen esik teljesíteni kérésemet. Jó; tapasztalni fogod, hogy a' legnemesbb szeretettel szerettetel. Egyesüljenek hát egyedül lelkeink, mivel úgy akarod; fogadom, hogy ennél többet nem kívánok.

Dicsérte a' Begyes a' szép feltétet, de olly ábrázattal, mellytől annak könnyebb lett volna örökre elenyészni. Azonban Alcibiád erősen állott. Az asszony elhült, 's meg volt bántva; de azt most titkolni kellett.

Más nap' valami a' házi öltözetben kísértő vagyon, munkába vették. Az asszony' szemeiből az epedő szerelem' lassú szenvedései sóhajtoztak, személyét bájos lankadság 's a' hívság' lángolása öntötték-el. A' legvékonyabb patyolat, a' legbátorítóbb felejtődzetek készítették Szeretőjét, hogy magát felejtse-el. Alcibiád vette észre a' cselet. Minő diadalmat, Asszonyom, ugymond, minő diadalmat kell itt vennem magamon! Engem itt terhes próbára vonsz a' szerelem. De örvendek néki; indulatimnak annál inkább ki fog tetszeni nemessége. E' könnyű, ált'látszó leplek, e' vánkosok, mellyekből, úgy tetszik, maga a' Gyönyörűség építette thrónusát, a' te szépséged, az én gyűlödozásaim, hány ellenséggel kell itt megvívnom! Ulysszes sem menekednék-meg tőlök, alattok Herkules is megcsökkenne. Okosabb leszek Ulysszesnél, 's nem olly gyarló mint Herkules. Megmutatom, hogy a' tiszta szerelem' édessége fellyúlhalad minden

¹ Dúzs

más örömet. – Így vagy igazán gyönyörű, monda az asszony; 's elmondhatom, hogy barátom egyetlen a' maga nemében. De féltelek, hogy az erőszak meggyengíti szerelmedet. – Sőt, felele tüzesen Alcibiád, annál hevesbb lesz. – De, édes gyermekem, te olly igen fiatal vagy! Vannak szempillantások, midőn nem bírunk magunkkal, 's félek, ne-hogy veszedelemre vessem hűségedet, ha kívánságaidnak eresztelek. – Légy nyugton², Asszonyom; felelek mindenről. Ha nálad zabolázhatom indulatimat, kinél nem leszek urok? – Legalább hát azt ígéred, hogy ha nagyon találnak szorongatni, nékem megval-lod? nem akarom, hogy az idéten szemérem fogva tartson. Hagyd te egyébre azt a' szép fejeskedést, hogy szavadat állád; mindent hamarabb meg tudnék neked bocsátani mint a' bizatlanságot. – Ígérem, Asszonyom, ígérem mind a' mit kívánsz; a' legnagyobb egyenességgel vallom-meg gyengeségemet, ha látom, hogy roskadok: de hadd tapasztal-jam meddig bírom; érzem hogy erőm még soká eltart, 's úgy hiszem, hogy a' szép sze-relem nevelni fogja. – Alig lelte helyét a' Begyes; de hogy egy beszéd mellett maradjon, kéntelen volt panaszait elnyelni. Egy új ostrom alatt megadja magát! ez volt vígasztalása. – Alcibiád más nap' felébredtekor egy édes levelkét kapott: „Felette rossz éjem volt; repülj hozzám. Nem élhetek nálad nélkül.” Ezek voltak szavai.

Elérkezik a' Begyeshez. – Az ablak' kárpitjai csak félig voltak felhúzva. Lopva csú-szott a' szobába, keresztül a' kárpitok' piros habjain, egy szokatlan enyhe fény. A' Begyes még rózsával elhintett ágyában volt. Jer! ugymond esengő hanggal; jer, cse-desítsd-el rettegésimet. Irtóztató álmok kínozta egész éjtszaka'. Egy irigyem' lába-inál láttalak térdelni. Ah, még most is reszketek belé! Megmondtam, kedves Alcibiád, nem élhetek halálos gyanúmban, hogy megszeged hűségedet. Esetem annál inkább fog-na kínozni, mivel magam valék oka; 's legalább nem akarnám, hogy légyen mit szemem-re hánynom. Hasztalan ígéred, hogy meggyőződ magadat; fiatalabb vagy, mint hogy soká vihedd. Osztán ismerem lángodat. Érzem, sokat kívántam, érzem, hogy kegyet-lenség, gondolatlanság volt, illy sanyarú törvény alá vetni. – Midőn a' legvarázslóbb hanggal így beszéll, Alcibiád lábához veti magát. Igen szerencsétlen vagyok, Asszonyom, ugymond, ha nem becsúlsz eléggé, ehinni felőlem, hogy engemet hozzád eléggé erősen csatlanak a' szebb érzések lánczai. Mert utoljára is, mi hát az, a' mitől magamat megfosztám? Olly örömek, mellyekért pirúl a' szerelem. Szégyenlem, hogy számba is veszed ez áldozatot. De légyen olly nagy mint képzeled, annál nagyobb lesz dicsősé-gem. – Nem, kedves Alcibiád, monda a' Begyes, kinyújtván feléje kezét, nem kívánok én tetőled nehéz áldozatokat. Szíved' érzéseinek szép volta felől már meg vagyok győ-ződve; annak igen hízelkedő jelenségeit adád. Légy boldog; nem ellenzem többé. – Az vagyok, Asszonyom, az vagyok, miolta megengeded, hogy éretted éljek. Szűnj-meg szánni; oldozz-fel gyanúd alól. Láбайдnál látod a' leghűbb, legérzékenyebb, legtiszte-lőbb Szeretőt. – És a' legbolondabbat! kiálta az asszony, megeresztvén ágykárpitjai' sinórtját, 's lyányrabjait szállítván. Alcibiád dühödve hagyta ott, 's feltette magában, hogy illy hiú teremtéshez, a' ki őtet csak a' maga örömeiért fogadta kedvébe, többé vissza nem tér. Koránt sem úgy szeretnek az ártatlanság' esztendeiben, ugymond; 's ha a' szép Glycérion azt érzi, a' mit szemei hagynak sejdítenem, bizonyos vagyok felőle, hogy nála tiszta szeretettel fogok szerettetni.

² nyugtan

Glycérion tizenöt esztendő s korában már magára vonta a' legdíszesbb Ifjúság' szeméit. Képzeld egy rózsát, midőn a' hajnalnak felhasad, 's előtted a' képe, bájos arczatja mint ragyogott.

Alcibiád fellép, 's oszlanak vívótársai. Nem volt még Athenában szokás, öszvekelni, hogy légyen kit gyűlölnünk, 's azért venni-el valakit, hogy haza küldessék más nap, 's az Ifjúságnak szabad volt a' menyegző előtt ismerkedni. A' leányok nem bízták magokat egészen lépéseik' őrzőjire; magok igyekeztek okosan viselni magokat. A' szemérem csak azolta védi erőtlenül magát, miolta megfosztatott a' győzelem' dicsőségétől. A' Glycérion' védte olly szép volt mint csak képzelhetni. Alcibiád minden fortélyait munkába vevé, hogy megnyerhesse bizodalmát, vagy mint gyermeket meglephesse. Magasztalta elméjét, kecsseit, szépségét. Felfogdosá a' mit mondott, 's olly szépségeket fedezte fel szavaiban, mellyeket a' leány beléjek nem tett, olly elmésségeket, mellyekről a' leány nem is álmodott. Melly kár, hogy ennyi ék mellett érzéssel nem bír! Imádlak, gyönyörű leány, monda neki, 's boldog vagyok, ha szeretsz. Ne átalld azt megvallani; esztendeidnek a' nyiltszívűség a' dísze. Hasztalan' nevezik a' tettetést okosságnak; ez a' szép szájjal koránt sem arra való, hogy szíved' érzésit hazudtolja; hogy tolmácsa legyen a' szerelemnek, az az a' czél, a' miért önn-maga alkotá a' Szerelem. – Ha azt akarod, hogy igaz legyek, felele az ellágyult Glycérion, cselekedd, hogy pirulás nélkül lehessek az. Örömet nem tagadom-meg szívemet: de kötelességem' sem örömet tagadnám-meg; pedig meg fognám mind kettejét, ha többet mondanék. Glycérion úgy akarta, hogy öszvekelések a' szeretet' megvallása előtt határozottassék-meg; Alcibiád azt kívánta, hogy vallja-meg szerelmét, nem gondolkodván házasság felől. Az volna szép, ugymond, ha akkor fognám magamat szereteted felől elhíttetni akarni, mikor a' menyegzői kötés tiszteddé tette volna azt; mikor azon kéntelenségbe fogtalak volna hozni, hogy szerelmet színlelj. Most, míg szabad vagy, most lenne nekem édes hallani érzésidnek gyónását. – Teljék hát kedved, 's ne vádolj hidegséggel; legalább miolta téged ismerlek nem vagyok az. Inkább becsüllek, mint hogy rettegnem kellene azt neked megvallani; de minekutánna a' szó ajakimon kireppent, egy viszont-kedvezést várok tőled: hogy négy szem közt ne szóllj velem, míg azokkal, a' kiktől függök, véget nem érsz. Az illy válasz más Szeretőnek szerencsáját fogta volna csinálni, de az Alcibiád' feje tele volt bolondsággal. Egész végig akarta látni, ha önn-magáért szerettetik e? Nem csinállok előtted titkot, ugymond a' leánynak, megeshetik, hogy lépésem, mellyet erántad tenni készülök, rosszul üt-ki. Szüléid engem azzal a' hideg nyájassággal fogadnak, mellyet én útkimutatás gyanánt vettem volna, ha látásod' öröme felyül nem múltná büszkeségemet. De ha majd kényszeríteni fogom az atyádat, hogy adja-ki válaszát, nem lesz helye a' hímezésnek. Az atyád széket ül az Aeropagusban. A' legjobbika az embereknek, Socrates, ott gyanús, ott gyűlöltetik. Én neki barátja vagyok, 's tartok tőle, hogy az ellene való harag reám is elhat. Félelmem talán messze megy': de ha az atyád bennünket feláldoz a' maga tekinteteinek, ha kezdet tőlem megtagadja, szóllj, mit végezel? – Szerencsétlen lenni, 's engedni Végzeteimnek. – Úgy hát engem nem látsz többé? Ha tőled eltiltanak, nem lézsek e kéntelen engedni? – Áldozatja³ lézsek kötelességemnek. – 'S merő kötelességből a' melly férjet reád kötnek, szeretni is fogod? – Igyekezni fogok legalább nem útálni.

³ Aldozatja

De mely kérdéseket tévesz itt nekem? Mit mondanál, ha másképpen gondolkoznám? – Hogy úgy szeretsz a' mint illik. – Igen is igaz, hogy szeretlek! – Nem, kedves Glycérion, a' nem ismér törvényt; ő feljebb van minden gátlásnál. De nem vádolkok: e' gondolkozás nem a' te korodhoz való; az érett kort, bátor elmét illet, mely csak ingerletetik a' gátlások által, mellyet a' visszás eset meg nem tántorít. Az illy szerelem, megvallom, ritka. Egy bizonyos állapot után vágyani, egy név után, birtok után, mellyel kéjünk szerint bánhassunk, férj' karjai közzé vetnünk magunkat, hogy szüléink' kezeik alól kikelhesünk, im' ezt nevezik szeretetnek! Én pedig ezt függetlenség' óhajtságának nevezem. Igen is, hogy csak rajtad áll, azon felyül hogy igasságtalan vagy, élesnek is lenni, felele Glycérion nedvesült szemekkel. Én nem mondtam semmi sérelmet. Késtem e egy szempillantásig is feláldozni néked, a' kik hajlandóságom után vágytanak? tétováztam e megvallani diadalmadat? Mit kívánsz többet tőlem? – Hogy esküdjünk tántoríthatatlan hűséget, felele Alcibiád; hogy esküdd, hogy enyém léssesz, bár mi érjen; hogy senkié kivültem nem léssesz. – Valóban, Uram, azt én tenni nem fogom. – Valóban, Asszonyom, e' feleletet előre várhatám, 's pirúlok, hogy kivettem néki magamat. E' szók után fellobbant haraggal elméne. Láthatni e olly gubót mint én vagyok? ugymond; imhol egy gyermekre kötém magam', kinek nincs lelke, 's kinek szíve annak adja magát, a' kit neki ura-atyja választ!

Athenában volt egy ifjú Özvegy, a' ki vígasztalhatatlannak tetszett férje' halálán. Mások közt Alcibiád is megjelent nála, azon komoly csenddel, mellyet az illendőség kíván a' megszorodtak körül. Az Özvegy szembe-tűnve érzette enyhülni keservét a' Socrates' tanítványa' vígasztalásai által, Alcibiád pedig kimondhatatlan gyönyörűséget talált az Özvegy' síránkózáisaiban. Azonban társalkodások napról napra vídámabb színt vett. Magasztalták a' meghólt' jó tulajdonságait, 's lassanként megvallák, hogy benne voltak nem-jók is. Nem tagadhatni, hogy felette jó ember volt: de csak éppen a' mindennapi ésszel bírt. Nem modhatni, hogy külsője rút volt volna: de rajta nem volt semmi kellem, semmi kedvesség. A' legjobb férj volt, tele a' leggondosabb kedvkereséssel, csak hogy szorgalmával magát elúnatta. Egy szóval, egy illy drága férj' elvesztén a' legmélyebb keserűségbe süllyedék: de elvégeztük egyszersmind, hogy máshoz, ha jönne is egy megint, nem megyünk. – Hogyan? kérdé Alcibiád; illy virító esztendeidben mondanál e le a' páros élet' örömeiről? – Megvallom, felele az asszony, hogy a' mennyire a' rabságtól irtózom, olly igen tartok a' szabadságtól is. E' korban magamra hagyva, olly egészen minden függelék nélkül, mi lesz belőlem? Alcibiád nem késett értékre adni, hogy a' házasság' rablánczai 's az özvegység' magános volta közt van még valami harmadik; a' mi pedig az illendőséget illeti, azt éppen nem nehéz alkuba hozni a' szerelem' szövetkezésével. Rosszúl vétetett a' tanács; készebbek voltunk meghalni. Meghalni! a' szerelem' 's kelleme' tavaszában meghalni! E' szándék' nevetséges volta szembe-tűnő; pedig az Özvegy semmit nem rettegett úgy, mint a' nevetségest. E' szerint hát elvégeztetett, hogy meg nem hal; az is kétséget nem szenvedő dolog volt pedig, hogy nem élhet, ha szívének valami függelék nem ad; ez a' valami egy Szerető volt; 's szálljunk igazat, találhatott volna e érdemesbbet választására mint Alcibiád? – Ez gyakrabban kezde megjelenni a' háznál; asszonykám azt rosszúl vette; lassanként hozzá szokott; utoljára csak titoktartást kívánt; 's hogy valamiben meg ne bukjanak, a' legnagyobb szemességgel kicsinálták, mint kelljen vinni dolgaikat.

Alcibiád kívánságainak legfőbb tetőjét érte-el. Most nem a' szerelem' örömei, nem a' házasság' reménye miatt szerettetett; most végre magát szerették benne; legalább úgy hitte azt. Mostan egy asszony viszont örvendett, azt tarthatni törvényei alatt, a' kiért Hellásznak minden Széjpei irígyeivé lettek volna. De mi kevesen tudnak titokban élni szerencséjekkel! Az alattomban-szerető Alcibiád csak annyi volt, mint akármely más Szerető: pedig a' legragyogóbb triumfusnak is csak az adja-meg igazi becsét, ha sok látója van. Egy Író azt mondja, hogy koránt sem elég valamely gyönyörű tájékat laknunk, ha nincs valakink, a' kinek ezt mondhassuk: ah, mi gyönyörű tájék! Úgy tetszett az Özvegynek is, hogy nem elég neki Alcibiádtól szerettetni, ha ezt nem mondhatja: Alcibiád enyém! Tehát a' titkot elbeszélé egy meghitt barátnéjának; ez a' meghitt barátné el a' maga Kedvesének, ez pedig az egész Görög Országának. Alcibiád, elálmélkodva, hogy szerelme a' város' akkornapi újságjává lett, szóllott az asszonnyal: de ez őreá magára kente a' gondolatlan beszédet. Ha úgy volna, mondá Alcibiád, szabad futást engednék a' hírnek, mellyet magam támasztottam; pedig én azon vagyok, hogy elfojtassék. Vígýázzunk magunkra, kerüljük az öszvejövetelet köz helyen, 's ha a' történet egyyüvé hoz, nem veszed rosszúl, ha úgy teszek, mintha nem is ügyelnék reád. Mind ezt alkalmasint kedvetlenül vette az Özvegy. Igen is, hogy úgy inkább lészesz kéjeredre, felele neki; érzem én, hogy terhedre válik a' figyelem, mellyet eddig mutattál, 's az minden vágyásod, hogy szabadon repdeshess. De hát én, mit kívánsz, mint viseljem én magamat? Én nem vagyok az a' csalfa, a' ki új hódolókon kapkodjak: távollétedben únatkozva, jelenlétedben erőszak közt, úgy néznék-ki, mintha barátom belőlem játékot akarna űzni, 's ki tudja, nem űzne e? Ha eggyeszer azt hiszik, hogy eggyek vagyunk, annak többé elejét nem vesszük; a' világ el nem áll a' maga hitelétől. 'S miért bánjunk egymással illy tartózkodva? Téged úgy fognak nézni, mint azt a' szerelme, a' ki maga kereste búcsúját, engem mint azt a' barátnét, a' ki azt megkapta.

Az Özvegy' felelete váratlan' érte Alcibiádot; az pedig, a' hogy' magát ezentúl viselni kezdé, egészen elremítette. Napról napra szabadabb, bátrabb lett. Ha a' Játékszínben voltak, azt kívánta, hogy megette fogjon űlést; ha templomba ment, hogy karján vezesse; nem volt szabad elmaradni vacsorájától, 's mindég vele kellett sétálnia. Kivált pedig azon kapott, hogy azokkal jöhessen egyyüvé, a' kikiről tudta, hogy őtet néki irígylik; 's illykor azt kívánta tőle, hogy csak őtet lássa. Parancsolólag hagyott neki holmit, beszédes tekintetekkel pillantott rá, titkosan mosolygott fülébe, melly az mondja, hogy jól állanak egyyütt. Látta Alcibiád, hogy úgy hurczolják mint diadalmi szekérhez fűzött rabot, 's ah, ugymond, a' szeszét érzésnek vettem! Ez nem engem szeret, hanem hódolásom' dicsőségét; nem becsülne, ha irígyei nem volnának. De megtanítom, hogy a' szerelem nem a' dölýf' bére.

Az Athénai Sophisták' kevélysége meg nem tudta bocsátani Socratesnek, hogy csak Virtust 's Igazságot tanít. Mindennap új vád ment a' Tanács elibe e' veszedelmes polgár ellen. Socrates, elszánva a' jónak, annyi rosszat hagyott magára mondani, a' mennyi rágalmozójinak tetszett; de Alcibiád, a' ki hevesen szerette mesterét, helyt állott irígyeinek. Sorba járta a' Tanácsbelieket, kimondotta nekik, hogy az árúlkodókkal nem bánnak az szerint, a' hogy' személyek' 's hivataljok' méltósága kívánná; szemekre hányta, hogy az ő lágyságok bátorítja ezt az undok sereget gyalázatos tetteire, 's bátor lélekkel magasztalta tanítóját, kit a' legigazabbnak 's legbölcsebbnek mondott minden halandók között. Az enthusiasmus ékes-beszédűvé teszi a' szótlankokat is. Eggy' nap',

midőn ezt a' kedves mesterét az Aeropagus' egyik Bírójánál, felesége' jelenlétében, védné, beszédét annyi tűz és édesség, annyi melegszívűség és értelem öntötte-el, 's ez a' felhevülés az ő egész külsőjének annyi kellemet adott, szépségét annyira nevelte, hogy a' Bíróné egészen el volt bájolva általa. Illetődését az asszony maga is csak csudálásnak vevé. Ez a' Socrates, ugymond férjéhez, minekutánna Alcibiád elment, valóban isteni ember, ha több illy tanítványokat nevel iskolája. Ennek a' fiatal embernek egészen meghatották lelkemet szavai. Az Areopagíta, a' ki felesége' nemes lelkét egész mértékben ismerte, nem akadt-fel a' hév dicséreten, sőt szóról szóra megvitte Alcibiádnak, a' mit hallott. A' hiú Alcibiádot csiklándotta a' dicséret, 's engedelmet kért a' Bírótól, hogy házához járhasson, 's felesége' javallására magát érdemesbbé tehesse. A' jó ember maga unszolta reá. Hitvesem, ugymond, nagy kedvelője a' Philosophiának, 's örömmre lenne, ha benneteket néha öszvekapni láthatnálak. Rhodope – ez vala a' neve ennek a' tiszteletre-méltó Asszonyságnak – valóban olvasgatta a' Bölcsék' írásait, 's Socratesnek philosophiája az Alcibiád' szájában naponként több kedvességet talált nála. Elfelejténém vala mondani, hogy már elérte azt a' kort, mikor az asszony nem szép többé, de még mindég tetszetős; midőn nincs ugyan már olly szeretetreméltó, de magát annál jobban szeretteti. Alcibiád látogatására jött az asszonynak. Az asszony nem tartott sem Alcibiádtól, sem magától. A' szó egyedül a' bölcsesség' tanulása felől folyt. Socratesnek leczkéji az Alcibiád' lelkéből a' Rhodopéba mentek-által, 's ezen ált'költözés alatt új kellemet kaptanak; hasonlók a' legtisztább kútíó vizéhez, melly virító partok közt fut-el. Rhodopének napról napra nevedett szomjúsága ezen értekezések után. Már megmagyaráztató, mit tart Socrates a' bölcsesség és virtus, az igaz és a' való felől, 's a' sor a' barátságra jött.

Szeretném tudni, monda az asszony, Mestered melly külömbséget tesz a' barátság és szeretet között? – Socrates nem azon Bölcsék között való, felele Alcibiád, a' kik mindent fejtegetnek: mindazáltal a' szerelmet háromfelé osztja. Egyike az a' durva, melly bennünk köz az állatokkal; 's ez csak a' természet' ösztöne 's a' gyönyörűség' kedvellése. A' másika egy tiszta mennyei érzés, melly bennünket az istenségig emel. A' harmadika középben van a' két elsőbb között, 's leginkább illik-egygyüvé az ember' valóságával; ez két szív' egyessége az érzékek' kötelékei által. Socrates az elsőséget a' barátság' szép örömeinek adja; de nem kárhoztatván a' természetet, hogy az embert lélekből 's testből alkotta, az embernek sem veszi vétkül, ha gyönyörködéseiben 's hajlandóságában érzi a' test' és lélek' szoros egyessége' következeit. 'S kivált akkor akarja, hogy a' természet' míve tiszteltessék, mikor a' szép testet szép lélekkel látjuk egybe-szerkesztve⁴; mert az én mesterem, ha maga rút is, ismeri a' szépnek becsét; 's felelek értte, hogy, ha példának okáért tudná, kivel eredtem philosophiai tárgyak' vizsgálataiba, pirítani fogna, hogy óráimat okosabban nem használom. Feloldozlak a' szépségek' mondása alól, monda hirtelen Rhodope; Bölccsel van dolgom, 's bár mi ifjú is ez a' Bölcs, azt várom tőle, hogy oktasson, nem hogy gyarlóságomnak hízelkedjék. Térjünk tanítód' állításaira. Azt mondod, hogy megengedi a' szerelmet. De ismeri e tévedéseit, veszedelmét? – Igen is, Asszonyom; valamint a' részegséget, 's a' borított még is szabadon hagyja. – A' hasonlatosság nem szinte jó, felele Rhodope; a' bort úgy választhatni

⁴ egybe-szerkeztve

a' mint tetszik, 's mérsékelhetni italát: de úgy van e ez a' szerelemmel is? Ott sem a' választás, sem a' mérséklés nem áll az akarón. – Nem, igen is, azoknál, kiknek sem szívek nincs, sem fejek: de Socrates a' maga tanítványait legelőbb is eszes és jó emberek-ké képzi, 's az illyeket szabadítja-fel a' szerelemre. Tudja ő, hogy ezek csak azt fogják szeretni, a' mi jó; 's mi kár lehet abból, akármelly mértékben szeretik ezt? Két nemes szív a' viszont-hajlandóság által még szeretetreméltóbbá vál mint ezen hajlandóság nélkül volt volna. Alcibiádnak minden felelete elhárított valamelly akadályt a' Rhodope' szívében, 's csuszamlóbbá tette az útát, mellyen egymás felé közelíttetnek. Már csak a' házassági hit' czikkelye volt hátra, 's éppen ez vala a' Gordiai göcs. Rhodope nem az az asszony volt, a' kinél azt széljel lehetett vagdalni; nála azt felbontani kellett. Alcibiád messzünnen került neki. Egy nap' a' társaságba-kelés fordúlt-elő. Az emberek' szükségéi, ugymond, együvé-szövetkeztették őket, a' köz haszon kiszabta kötelességeiket, 's a' zabolátlanság törvényeket szült. Mind ezek szent szabások ugyan, de idegenek lelkeink előtt. Az emberek csak külsőképpen illetik egymást, 's e' szerint kötelességeik is, mellyeket egymás eránt magokra vettek, a' külsőn állapodnak-meg. Maga a' természet a' szív' törvényszabója. Egyedül ő gerjeszthet háládatosságot, barátságot, szerelmet; 's a' szív' érzései nem parancsoltathatnak polgári rendelések által. Ez az oka, példának-okáért, hogy a' házassági szövetségben sem nem ígérhetni, sem nem kívánhatni egyebet, mint a' nem-lelki egyességet. Rhodope, a' ki hajlott igaznak lenni a' beszéd' elejét, elrémült a' következesen. Hogyan? ugymond; tehát én nem ígértem egyebet az én férjemnek, hanem hogy úgy tesztek, mintha szeretném? – De mit tudtál hát egyebet ígérni? – Hogy valóban szeretem! felele az asszony elaléló hangzattal. – Tehát ő is megígérte viszontag, hogy nem csak szereteméltó, de szemeidben a' szeretetre legméltóbb férjfi is leend? Megígérte, hogy mindent elkövet, hogy az lehessen, 's megállja szavát. – Igen jó; részedről te is mindent elkövetsz, hogy egyedül őtet szeressed: de az igyekezet' szerencsés sikere felől sem egyitek nem állhat jót, sem másitok. – Ez irtóztató Morál! kiálta Rhodope. – Szerencsére, Asszonyom, még is nem szinte olly irtóztató! Mennyi vétkes fogna úgy találtatni, ha a' házassági hűség valóságos kötelesség volna! – A' nagy Istenekre! 's te kétlheted...? – Én semmit nem kétlek, Asszonyom! Egyenességem, látom, ellenedre van, 's nem reménylem, hogy kedved jó, példámát követni benne. Úgy hittem, hogy Philosophával beszéllek, azonban csak eszes asszonnal szóllottam. Szégyellem tévedésemet, 's megyek. De búcsúzásommal, engedd, hadd adjam egy újabb jelét egyenességemnek. Úgy vélném, hogy az én erkölceim olly tiszták, mint a' legtisztasbb asszonyéi lehetnek; én szintúgy tudom, mire kötelez a' becsület, 's a' hit' szentsége; ismerem a' házassági törvényt, 's megszegése' vétkét: de ha ezer feleséget vettem volna is, nem fognám magamat vádolni, ha téged magadat ezerszer szebbnek, ezerszer szereteméltóbbnak lennének, mint azt az ezer feleséget egyetemben. A' szerint, a' mit te állítasz, csak azt mondhatja, hogy vannak erkölcei, a' kinek szeme 's szíve nincs. Sok szerencsét hozzá, hogy a' tökéletességnek e' fő pontjára jutottál!

E' szók keseredésnek 's haragnak hangjával ejtve, olly rémülésben hagyták Rhodopét, hogy alig tudott magához térni. Alcibiád többé meg nem jelent a' háznál. Látta az asszony, hogy búcsúzásakor tartott szavaiból nem a' vetekedés' tüze, hanem valami más szelídebb hevület hangzott; a' maga részéről pedig érzette, hogy koránt sem a' bölcsesség' félbe-szakadt leczkéji után búsong. Ez az örök únatkozás, ez a' magával való békétlenség, titkos idegensége férjének nyájaskodásai ellen, 's az a' veres szín, melly, ha az

Alcibiád' neve talált említetni, egész képét elborította, mutatták néki, hogy nem lesz bátorságos, tovább folytatni vele a' társalkodást; és még is égett, meglátni. Férje visszavezette. Megértvén hitvesétől, hogy valamely szó felett öszveháborodtak, tréfát csinált a' dologból, 's megszóllítá Alcibiádot, lenne esze, jönne-vissza. A' beszéd egy ideig lassú volt. A' jámbor férj csintalanul mosolygott orra alatt; de másfelé vonván foglalatosságai: Ide hagylak benneteket, ugymond; 's reméllem, hogy öszveháborodván a' szó felett, a' dolgon magán megalkudtok. Szegény! ő nem gondolt vele semmi rosszat, de képében nagyot pirúlt az asszony.

Alkalmas ideig hallgatván, Alcibiád végre elkezdé a' beszédet. Veled töltött óráimban, asszonyom, ugymond, legszebb örömeit találtam-fel életemnek; 's ámbár egyedül tetszésemtől függött, a' nagy világ' lármás vígasságaiba merülni, megtanultam körülted, hogy a' magánosság' csendes örömei ezeknél végzetlenülül édesebbek. Elszakasztám magamat a' világtól, nem valék többé a' magamé, tiéd valék egyedül. Ne hidd, hogy az az esztelen remény csúszott volna szívembe, hogy elcsábíthatlak: lelked' magassága hódoltatott, százszor inkább mint elmésséged 's ez a' bájos alak, törvényid alá. De illy tiszta, illy szép lánggal égven éretted, azzal hízelkedtem vala magamnak, hogy lelkedben ehhez hasonló érzéseket ébreszthetek-fel. Ez a' szép szerelem téged megbántott, vagy inkább terhedre vált; mert, engedj-meg egyenességemnek, lehetetlen, hogy kárhoytassd. A' mit én érzek értted, te egy másért érzed; magad vallád úgy. Én nem vádolhatlak érette, én érte nem panaszkodhatom: de elég, hogy szenvedek. Athenában nincs talán több egy asszonynál, a' ki férjét szeresse, 's nekem ebben az egy asszonyban kelle magamat elvesztenem! – Valóban bohó vagy, egy olly bölcs ember' tanítványa lévén, felele néki Rhodope édesded mosolygással. Az Ifjú a' legkomolyabb hanggal felelt rá, de az Asszony' keze után nyúlt, 's ez megneheztelt érte; az megcsókolta ezt a' kezét, ez fel akara kelni; az tartóztatta, ez elpirúlt; 's a' két Bölcsnek kerengett a' feje.

Nem kíván hosszas magyarázatot, mint lett oda Rhodope, 's mint keresett okokat, mentegetni magát maga előtt: könnyű azt egy megbotlott, de tiszteletre-méltó asszonyban képzelni.

Mindenek felett férje' becsülete 's nyúgodalma miatt reszketett. Alcibiád esküvéssel fogadta neki a' legszentebb hallgatást: de a' gonosz világ nem várta, hogy ígérését megszegje. Tudta azt minden, hogy Alcibiád nem az az ember, a' ki úntalan' Philosophiáról beszél egy szép asszonnyal. Gyakor látogatásai gyanút támasztottak; pedig a' gyanút a' világ igaz gyanánt veszi. Kicsinált dolog volt, hogy Alcibiád jól áll Rhodopénál. A' hír fülébe ment férjének. Nem hitt ugyan neki: de felesége' becsülete, 's a' magáé, azt kívánták, hogy a' gyanú is távoztassék. Tehát elibe terjesztette hitvesének, hogy az ő közjavok úgy kívánja, hogy az Alcibiáddal való társalkodás félbeszakasztassék; 's ezt olly szelídséggel, olly bizakodással 's kíméllettel mondta, hogy az asszony nem is lelt feleletet reá. A' lágyszívű 's már a' természet által jóra szült asszonyt nem érheti érzékenybb pirontság, mint midőn olly jeleit kéntelen elfogadni a' becsületnek, mellyeket már nem érdemel.

Rhodope e' szempillantás olta eltökéllé, hogy az Alcibiáddal való társalkodásnak általjában véget vét; 's minél gyengébbnek érzette magát eránta, annál erősebben állott végezése mellett. Haszontalan' igyekezete Alcibiád, minden csábító mesterségeivel megtántorítani szándékában. Nem, monda neki ez a' derék asszony, elhagylak ugyan

ámítatni magamat, hogy egy asszonynak titkos vétése férje eránt semmit nem tesz: de maga a' valótan szín is igazi sérelem, mihelytt becsülete csorbúl általa, vagy nyúgodalma háborítatik. Nem tartozom szeretni férjemet; légyen úgy: de a' mennyire tőlem kitelik, szerencsésé tenni szoros tisztem. – 'S e' szerint az ő javát elébe teszed az enyémnek? – Elébe, felele, fogadásom' teljesítését hajlandóságomnak; ez a' kireppent szó légyen utolsó gyengességem – Ah, kiálta Alcibiád, 's én magamat szerettetni gondolám! Élji szerencsésen, Asszonyom; látom, hogy egész szerencsém, egy bohó szempillantás' kedvezése volt. – Illyenek a' mi tiszta-életű asszonyaink! monda továbbá. Mikor kedvekbe vesznek, a' szerelem vett rajtok erőt; mikor kiadnak rajtunk, az erkölcs' sugallásit követik; 's igazában ez az egész szerelem, 's ez az egész erkölcs egy képzelődés' szesze, melly tegnap jött 's ma megy'. – Érdemlem ezt az alázatot, monda Rhodope, könyűkre olvadván. A' ki meg nem becsülte magát, nem várhatja, hogy más által becsültessék. Igazság, hogy gyengességünk megvetést húzzon ránk.

Alcibiád ennyi próba után megtanulta, hogy az asszonyokhoz nincs mit bízni; mind a' mellett magának sem hitt annyit, hogy veszedelmét rettegés nélkül nézhetné: 's noha eltökélte, hogy szeretni nem fog, homályosan érzette, hogy szerelem nélkül nem élhet.

Ezen hánykódásai közt, midőn egy nap' a' tenger' szélén sétálna, egy asszonyt láta közelíteni, kit járásáról 's szépségéről Istennének fogadott volna, ha benne Erigonét, a' szerelem' örömei' lyánkáját, nem ismerte volna meg. Ki akara előle térni, de ő nevén szállítá. Alcibiád, ugymond; téged az a' bölcselkedés még bolonddá teszen. Mondd-csak, kérlek, a' te esztendeidhez illik e elevenen temetni-el magadat azokba a' komor elmékedésekbe? Fogadd szómat, légy boldog; mindég marad arra időd, hogy bölcs légy. – Én azért törekedem bölcs lenni, felele Alcibiád, hogy boldog legyek. – Szép út a' boldogságra! 'S te azt hiszed, hogy én nagyon töröm magamat a' te tudományodon? 's még is ki boldogabb nálamnál? Az a' Socrates téged egészen elrontott, 's az nagy kár; de teszek én róla, csak végy leczkét nálam. Régen kitettem a' czélt read; én ifjú is vagyok, szép is, érzékeny is; 's dicsekedés nélkül legyen mondva, érek annyit, mint egy nagy szakálú Bölcs. Ők azt tanítják, hogy tagadd-meg magadtól az örömet: szomorú tudomány! nálam azt tanulod-meg, hogy kedvedre élj velek. – Oh, felele Alcibiád, káromra igen is jól megtanultam; a' költés, a' gyönyörűségek megrontottak. Nem vagyok én többé az a' pompás gazdag ember, a' kit bolondságai olly híressé tettek, 's most már kölcsönzőim' rovására élek. – 'S ez mindöszve is a' bajod? Ne gondolj vele; nékem elég pénzem, elég kövem van, 's a' mások bolondsága helyre hozza a' tiédet. – Jóságod elkevelyít, felele Alcibiád; de vele nem fogok visszaélni. – Mit akar e' vonakodás? A' szerelem nem tesz e mindent közössé? 'S osztán kinek juthatna eszébe azt hinni, hogy azt tőlem veszed? Te nem vagy olly gondolatlan, hogy tovább add: én pedig kevélyebb vagyok, mint hogy szerelmem' barátját a' mások' nyelvére kössem. – Meg kell vallanom, hogy ezt nem vártam tőled, mert téged a' világ fősvénynek tart. – Fősvénynek? az vagyok, igen is, azok eránt, a' kiket nem szeretek, hogy azzal, a' kit szívem választott, vesztegetve költhessek. Én nagy becsben tartom köveimet: de téged még nagyobbban tartalak; 's szőlj, ha kell, 's holnap fel vannak néked áldozva. – Ez a' példátalan kedvezés pirít és érdekel. Örömet engedném neked azt a' szép lelkek' gyönyörűségét, hogy rajtam gyakorolhassd, ha háládatosságból legalább virító legénységet nyújthatnék érte; de kéntelen vagyok vallást tenni előtted, hogy a' mértékletlen élet nem csak va-

gyonomat rontotta-meg; arra a' mesterségre is rá akadtam, hogy fiatal esztendeimben érzem-el a' vén kort. – Könnyen elhiszem, felele Erigone mosolyogva; nem híjába ismertél annyi tisztas asszonyt. De még jobban megleplek; én nem kívánok egyebet tőled a' szív' leggyengédebb érzéseinél, 's ha szíved úgy meg nincs rontva, mint erszényed, meg van a' mit kerestem. – Kötődöl, monda Alcibiád. – Nem én! Ha Heraklest venném Kedvesemnek, azt kívánnám, hogy legyen Alcibiád, 's szeressen azzal a' szelíd, csendes gyönyörűséggel, mellynek a' szív kútfeje. Ha néha az érzékek' részéről találsz reménytelenül meglepni, jó; én neked mindent szabadon hagyok, 's nem kívánok semmit. – Valóban, monda Alcibiád, sem örömem, sem csudálkozásom nem léل határt; 's ha attól nem tartanék, hogy szerencsémnek valamely méltóbb irígye... – Irígye? oh, annak, fogadom, nem lesz más, mint szerencsétlen. Tudd-meg, barátom, hogy az asszonyok, ha változnak, negédségből 's ujság-kívánásból változnak; 's képzelhet'd, hogy én túl vagyok mind egyikén, mind másikán. Ha nem ismerném a' férjfiakat, azt mondhatnád, hogy sokat fogadok: de midőn őket feláldozom neked, tudom mit cselekszem. 'S ha megnyugtatásodra még ez sem elég, hiszen nyitva egy út előttünk. Neked egy jószágod van alkalmas távolságra Athenától, hová az alkalmatlanok nem jönnek örömeinket feldúlni. Ha bízol magadhoz, hogy az én társaságomban kiállhat'd a' magánosság únalma, parancsolj, 's holnap indulunk. – Nem, ugymond Alcibiád, dolgaim még egy ideig itt nem engedek hagyni a' várost. De ha megkötjük a' kötetést, szükség e, hogy azt tudassuk? – A' mint neked tetszik; ha azt akarod, hogy tudja a' világ, én leszek a' ki kihirdetem: ha titokban tetszik tartanod, hallgatóbb leszek mint első Begyes. Egyedül magamtól függvén, 's benned tennen-magadat szeretvén, sem nem keresem, sem nem rettegem a' világ' szeméit. Ne erőltessd magad', barátom; tanácskozz' szíveddel, 's ha ajánlásom kedvedre van, vár vacsorám. Menjünk hitünknek bizonyosságául hívni az öröm' és gyönyörűség' Isteneit. – Alcibiád megfogja az Erigone' jobbát, 's elragadtatva csókolván, ah, ugymond, végre találtam szeretetet, 's ma kezdődik boldogságom!

Elérkeznek a' szerelem' lyánykájához. Valamit az ízlés kedvest és válogatottat talál, hogy érzékeket egyetemben gyönyörködtesse, mind az összegyűjtve látszott az Alcibiád' megbájlására e' pompás vacsorán. Illyen vala az a' palota, a' mellyben Vénus Adónist elfogadta, 's méltó reá, hogy az Ámorok itt is töltögessék a' nektárt, hogy a' Grátziák itt is udvaroljanak az ambróziával. Ah, ugymond Erigone, ki hitte volna midőn a' Bacchus' Kedvese' nevét felvettem, hogy egykor azt a' halandót fogom tartani karjaim közt, a' ki szépséggel fellyülhaladja az India' hódolatóját! Mit mondok, halandót? Bacchust, Apollót 's Ámort együtt bírom benne, 's ez' órában Erigonét, Kalliopét 's Psychét látom boldogságomat irígyleni. Felkoszorúzlak tehát, én ifjú Istenem, szőlővel, borostyánnal 's myrtussal: vajha szemeid előtt én is mind azon kecskékkel jelenhetnék-meg, mellyeket Kedveseikben azok a' halhatatlanok imádtak, kiknek te ragyogsz ékeikkel! Alcibiád elrészegülve hiúságában 's szerelmében, játéknak eresztette ígész csapodárkodását, mellyek által magát a' bölcsességet is el tudta szédíteni. Diadalmát lantjának ezüst húrjain énekelte. Szerencsáját egybevetette az Istenekével, 's boldogabbnak nevezte magát náloknál, mint barátnéja által náloknál szebbnek találtatott.

A' vacsora után egy szomszéd szobába vezetettet, melly el vala rekesztve az Erigonéétől. Nyúgodj'-el, szeretett Alcibiád, monda ez neki tőle elválván; vajha a' szerelem csak az én képemet festené elődbe, ha majd elszunnyadsz. Méltóztassál legalább velem

azt hitetni; 's egy hízelkedő hazugság által hozzd helyre álmodnak nem akart vétkét. – Hogyan, Kedves! monda ellágyúlva Alcibiád; 's te engem az álom' játékos örömeire szorítanál? – Neked, felele amaz, nálam nem lesz soha egyéb törvényed tulajdon tetszésednél; 's énekelve ott hagyá.

Alcibiád magán kívül volt örömeiben. O szemérem! o tisztaság! kiálta; de mik vagytok ti tehát, ha olly szívben találtatik, a' hol nem lakoztok, az a' tiszta, szűz szeretet, melly az egekből szállott alá, meglelkesíteni a' még ártatlan embert, 's dísz adni a' természetnek? 's ezen elragadtatásban felkél, meglepni Erigonét.

A' Hetéra⁵ mosolyogva fogadja Alcibiádot; érzéssel, de nem hévvel; 's úgy tetszett, mintha szíve csak az Alcibiád' kívánságaitól venne melegülést. Két holnap folyt el ezen boldog örömök' teljességeiben, 's a' leány csak egyszer sem tagadta-meg fogadott érzéseit. De végre közelített a' szerencsétlen nap, melly egygy illy igen hízelkedő képzeletet eloszlasson.

Az Athénai Ifjúság úntalan' a' közelítő Olympiai játékokhoz való készüllettel foglalatoskodott; 's hogy az egész Haza' szemei előtt melly felette szép elnyerni a' koszorút, azt Erigone olly tűzzel festette, a' Poseidon' játéka' fényességét olly hevesen magasztalta, hogy Alcibiádnak kedve jött, fellépni a' pálya' futóji közzé. De hogy az öröm váratlan' lepje-meg lánykáját, hallgatott szándéka felől.

A' játék' innepén elvál tőle, hogy a' Hippodromusba menjen. Ha ugymond, együtt látnának, mindenfélét húznának-ki belőle; pedig elvégeztük, hogy a' gyanút is el fogjuk távoztatni. De a' játék után együtt leszünk, 's nálad vacsorálok.

Gyúl a' nép, telnek a' székek. Erigone megjelen, 's minden szem függve marad rajta. A' szépek irigykedve nézik, a' rútak bosszúsággal, a' vének sóhajtozva, az ifjak eltelni nem tudó gyönyörködéssel. Az Erigone' szemei, mindenfelé szállongván e' roppant Amfithéatrum' sorain, csak Alcibiádot keresték. Egyszerre a' verőcze előtt látja-meg szekerét és lovait. Nem mert hinni szemeinek: de kevéssel tovább egygy Ifjú, szebb mint a' szerelem' Istene 's délcezebb mint Márs, felhág e' pompás szekérre. Alcibiád! Alcibiád! az ő! Szájrol szájra megy' a' név, 's az elszédült leány nem hall egyebet ennél: Alcibiád! a' dísze, a' fénye az Athénai ifjúságnak! Elalélt örömeiben. Az Ifjú felpillant reá, mintha Kedvesének isteni segédét kérné a' futásra. Rendbe állanak a' szekerek, megnyílik a' verőcze, harsognak a' trombiták, a' föld már reng a' vágató paripák alatt, 's porfelleg fogja-bé a' futókat. Erigone alig lélegzik. Lelke szemeibe költözött, szemei pedig Kedvese' szekerét kísérték túl a' por' habzatjain. Ime nyílás esik a' szekerek közt, a' gyorsabbak haladnak, 's az Alcibiádé közöttök van. A' reszkető Erigone fogadásokat tesz Castornak, Polluxnak, Herkulesnek, Apollónak; 's végre elől látja Alcibiádot; de másod' magával. Lelkét a' félelem és remény függőben tartják. A' két szekér' kerekei azon tengelyen látszanak forgani, azon gyeplőtől igazgattatni a' lovak. Alcibiád kettőzteti tüzét, 's az Erigone' szíve könnyebben piheg; a' másik erőlteti sebességét, 's az Erigone' szíve ismét szorúl; minden csere ellenkező hevületre ragadozza. A' két szekér egyszerre jut-el a' célhoz; de a' másik egygy nyúlással megelőzi Alcibiádot, 's egyszerre ezer száj a' Számusi Pisikrates' nevét harsogja. Alcibiád elborítva szégyennel, megfordúl, lesüllyedt fővel, lógó gyeplőkkel, 's kerülté a' helyet, hol Erigone

⁵ Hetére

képét fátyolával befedte. Úgy tetszett neki, mintha reá volt volna függesztve minden szem, 's pirítaná, hogy olly embert szeret, a' ki magát meggyőzeté. Azonban zúgás támad körülte. Látni akarja mi dolog. Pisikrates hajtotta-vissza szekerét azon részen, a' hol Erigone ült. Újabb ok a' pirúlásra. De mint hűle-el, midőn lábainál állván-meg a' szekér, leszállani látja a' győzedelmest, ki a' nyert koszorút neki jó nyújtani. Ezt én néked köszönhetem, Asszonyom, ugymond, 's ímé hódolok vele. Képzeld kiki, ha tudja, azon sokféle indulatokat, mellyektől az Erigone' szíve e' szók' hallására hánytatott. De még élt benne a' szerelem. Nincs mit köszönnöd, felele Pisikratesnek piruló képpel; szívem azt, engedj-meg egyenességemnek, nem néked óhajtotta. – De azért nekem e' dicsőséget még is csak az a' kívánság szerzé-meg, hogy láttodra győzhessek. Ha hát nem voltam is elég szerencsés, bírni óhajtásodat a' pályavívás közben, legalább méltóztassál osztolni velem jutalmában, 's fogadd-el e' koszorút! Ekkor a' legindúlatosabb esdeklésekkel únszoló ismét elfogadni áldozatját, 's a' sokaság csattogó kézzel látszott azt kívánni. A' negédség végre győzött a' szerelem' érzésein; elfogadta a' szerencsétlen ágat, de egyedül, úgy mondta legalább, hogy eleget tegyen a' nép' kívánságának; de, ki hinné? mosolyogva! 's Pisikrates ismét fellépett a' szekérre, eltele szerelemmel 's a' dicsőség' szédítő örömeivel.

Alcibiád, mihielytt első fájdalma csenededett, bátorítani kezdé magát. Minő gyenge, hiú ember vagy te, ugymond, hogy ezen ennyire törődöl! És miért? mert más még serényebb vagy szerencsésebb kocsis mint te. De látom én, hogy nem ez bánt téged. A' legboldogabb halandónak fogtad volna magad' tartani, ha Erigonének szemei előtt nyerhetéd vala-el a' jutalmat; 's attól félsz, hogy meggyőzve, kevésbbé fogsz szerettetni. Ne légy eránta igazságtalan. Erigone nem a' közönséges asszonyok közzé tartozik; meg fogja köszönni, hogy örömet akarál néki nyújtani; a' mi pedig a' dolog' szerencsétlen kimentét illeti, ő maga lesz az első, a' ki pirítani fog azért, hogy magadat illy csekélység miatt epeszted. Menjünk bátran látására. Sőt örvendeznem kellene e' viszontagságon; ez új próbája lesz szép szívének, 's a' szerelem az ő karjai közt nekem sokkal szebb diadalmat készít mint a' mitől elestem. Eltele e' vígasztaló képzetekkel, elérkezik Erigonéhez, 's – a' Győző' szekerét ajtaja előtt látja állani.

Az néki mennykőütés volt. Szégyen, bosszúság, kétségbe-esés rohant szívére. Elalélva alig tudta mit csinál, 's tántorgó lépései minteggy magoktól fordúlnak a' Socrates' lakása felé.

Ez a' jó öreg, a' ki maga is jelen volt a' nézők közt, nyájassággal jött elfogadására. A' mint látom, ugymond, neked vígasztalásra van szükséged, hogy kezedből kireppene a' diadalom: de, ugy e, kószáló? ma nem igen fogtalak volna látni, ha elnyerted volna azt? Jó; szívesen látlak én így is; nekem kedves az, ha a' bajban megkeresnek. A' boldogsága' érzésében elmerült szív mindenütt kiömölhet: de a' szenvedők' bizakodása édeesebb, hízelkedőbb. Azonban azt magad is megvallod, gondolnám, hogy a' Számusi Pisikrates után neked vannak legsebesbb nyargalóid az egész Görög-földön; 's már azt meg kell adni, hogy szép dolog derék embernek, lovakban múlni-felyül másokat. A' levert Alcibiád meg sem értette a' Socrates' fülánkját. A' Bölcs ábrázatjának elváltozásából vetvén szíve' illetődésére, De mi hát ez? ugymond neki komolybb hanggal; egy gyermekség fog e így megindítani? E' búsongást, e' csüggedelmet alig bocsáthatnám-meg neked, ha egy Országot vesztettél volna is. – Ah, édes mesterem, kiálta Alcibiád, lassanként magához térvén; melly szerencsétlen az, a' kinek érzékeny szív jutott! már-

vány szívvel bírjon, a' ki ebben az időben akar élni! – Elhiszem, felele Socrates, hogy neked ez a' te érzékeny szíved néha nem kevés bajt csinál: de az érzékeny szív olly derék portéka, hogy nem sajnálhat'd, ha olykor drágán fizetsz is értte. Azonban hadd látom hát, mi ért megint ez' eggyszer?

Alcibiád ekkor beszélteni kezdé, mint járt a' Begyesével, a' gyermek-leánnyal, az Özvegygel, a' Bíró' hitvesével, 's azzal az álnok Hetérával, a' ki éppen most áldozta fel a' szerencsésebb Kocsizónak. 'S min tudsz te itt panaszkodni, monda neki Socrates, végig hallgatván hosszas sirmait? Hiszen nekem úgy tetszik, hogy téged mindenik igazán szeretett a' maga módja szerint. A' Begyes példának-okáért, a' gyönyörűséget szereti a' tisztaság' leple alatt; azt hitte, hogy a' mit keres, benned felleli; te azt megtagadád tőle, 's ő kimutatta útadat. Így bánt a' többi is. Mindenike tulajdon boldogságát szerette Kedvesének szeretésében. A' gyermek-leány férjet keresett, kit szabadon 's az illendőség' megsértése nélkül szerethessen; az Özvegy azt ígérte magának, hogy szépségének irigylett diadalmát leli-fel benned; az Areopagíta' felesége egy olly szeretetreméltó 's titoktartó Kedvest, kivel philosophiája veszély 's botránkoztatás nélkül pihenheti-ki magát; ez a' köz-örömök' árosa pedig azt a' szép férjfit, kit minden csudál, minden magasztal, minden óhajt; 's örült, hogy azt bírhatta, ha bár titokban is, kin a' Hazának minden Szépségei készek lennének veszekedni vele. – Hogyan? monda Alcibiád; hát azt csak te is igaznak látod, úgy e, hogy engem egyike sem szeretett tulajdon magamért? Magadért e? kérdé a' Bölcs; ah, édes gyermekem, 's ki verte azt a' bohóságot a' te fejedbe, hogy valami ollyast várj? Minden önn-magáért szeret. Maga a' barátság is, ez az olly tiszta érzés, mindég személyes használatokban építi választásait; 's ha ollyat keressz, a' mellyben ez ne találtassék, jobb, ha mingyárt az enyémről is lemondasz. Valóban csudálom, mint szédíti-el az önnszeretet még a' legeszesebb embert is. Szeretném tudni, mi az a' Magam, mi az a' te Éned, a' mit mással kívánsz szeretetni? A' születés, gazdagság, ifjúság, elmésség, szépség mind merő események. Ez egyik sem vagy Te, 's még is te csak ezek által érdemlesz szeretetet. Az a' te becses Éned, az a' te Magamod csak az a' goromba vászon, mellyre a' drága hímvarrás tétetett. A' ki ezen tulajdonságokat kedvelli rajtad, felcseréli őket személyeddel. Légyen eszed, ne add magad' olly fejtegetésekre, a' miket senki nem csinál, 's nyugodj-meg azon, hogy mások, öszvevegyítvén tulajdonságaiddal személyedet, szeretetekre méltóztatnak. Én éppen nem neheztelek azért, hogy kényes ízlésed ott hagyatá veled a' Begyest és az Özvegyet, sem hogy a' széplelkű Rhodope 's a' hiú Erigone visszaadák szabadságodat: de hogy Glycérionról lemondál, azt sajnálom; 's javaslánám, térj-vissza hozzá. – Kötődöl! ugymond Alcibiád; ő gyermek, azt akarja, hogy vegye-el az ember. – Jó; hát elveszed! – Ha jól hallom e? Socrates adja nekem e' tanácsot? – Miért nem? ha feleséged eszes és jó, boldog lészesz; ha kaczer vagy durczás, bölccsé tészen; forgasd a' hogy' tetszik, nyerni fogsz benne.

A' NÉGY PALACZK, vagy a' mégarai alcimachus' szerelmei.

Kár, hogy oda a' Tündérvilág! Az ezer édes örömet nyújtott a' heves képzeletnek, 's a' legszabadosbb mód vala, édes álmokra szenderedni. 'S nem voltak e a' hajdani Napkelet' mennyezetei elnépesedve Génusokkal 's Tündérekkel? A' Görögök úgy nézték őket, mint közbenjáró valóságokat Istenek és emberek között. Példa reá a' Socrates' biztos Démona; példa az a' Tündér, a' ki, a' mint mingyárt beszéllem, Alcimachust tartotta védelme alatt.

Evergéte Tündér megkedvellé Alcimachust, minekelőtte még világra jött. Ő intézte születésekor csillagzatait, ő kötötte meg őtet a' tetszés' ajándékával, a' nélkül hogy elébe szabta volna a' módot, mellyel szeressen. Egész ifjúsága azon elmésség' 's kelleme' kifejtődéseiben tölt-el, mellyeket jóltevőjétől kikészítésül kapott.

Tizenöt⁶ esztendő volt, midőn az atyja, egyyike a' legelsőbb, 's legtehetősebb polgároknak Mégarában, a' fegyvergyakorlás végett Athenába küldötte. Édes fiam, ugymonda neki búcsúzásakor, te a' világban, a' hová lépsz, sok eszelősre fogsz akadni, kik becstelenül szólnak az asszonyokról. Ne higyj nekik, a' majmoknak! Azért szöllanak rólok becstelenül, mert nem érheték-el azt, hogy őket becstelenekké tehesék. Én az asszonyi-nemben annyi szép érzést, annyi nyíltszívűséget, annyi igaz voltot találtam, a' mennyit hijába kerestem a' mi nemünkben; 's ennek első példájául mingyárt az anyádat hozhatom-elő. Tégy úgy mint én: keress egy jó nevelésű személyt, ért elmével, jámbor erkölccsel; kinek gondolkozása 's hajlandóságai a' tiédhez hasonlítanak. Kapsz ollyat mindenütt. Eggyezésemem ne aggódj'. Én jó atya vagyok, csak te légy szerencsés, meg van a' mit óhajtottam.

Alcimachus eltelve ezen intésekkel, elérkezik Athenába. Első látogatását Szelénénél tette, kihez ajánlva vala. Szeléne ifjonta szép és igen kedves volt: még meg volt szépsége, de kedvessége fogyott. Mingyárt az idvezlés' ceremóniái után, mit keresel te, ugymond neki egy Ezredes, férje Szelénének 's az Alcimachus' atyjának hajdani barátja, minálunk? Illik e magadat az élet' virágában asszonyok közzé temetni? A' rév, a' nyargaló, azok légyenek iskoláid, nem azon hiú gyülekezetek, a' mit szép-világnak hívnak. Elvesznék bosszúságomban, ha látom, hogy fiatal ember érkezik hozzánk. Spártába, Spártába kellene őket innen kergetni!

Alcimachus e' megtámadás által egészen meg volt zavarva; de Szeléne pártjára költ. Oh, ezen tökéletesen rád ismerhetni! monda a' férjének. Spárta, a' rév, a' nyargaló! 'S mondd-el csak, mit tanulnak ezekben a' te iskoláidban? – Gazdagodni 's verekedni,

⁶ Tizenöt

felele az Ezredes durván. – Gazdagodni, lám be nemes törekedés! verekedni, lám be mulatságos! Az első, úgy vélném, nem illik fő születésű ifjú-ember' tüzéhez: a' másikat a' nélkül is könnyen megtanúlni. – Nem olly könnyen, nem olly könnyen, Asszonyom, mint gondolod. A' ki kendőző asztalkák körül töltötte ifjúságát, nehezen lesz jó katoná. – Én pedig nem tudok semmit ízetlenebbet, faragatlanabbat, mint a' ki csak verekedni tanúlt. Hát csak azért vagytok a' világon, hogy egymást öldössétek? A' békének szint úgy megvannak a' maga mesterségei, mellyeket tanúlni kell, mint a' háborúnak. Nem mindég állatok sereg előtt. – Lánzos, lobogós! hisz' az éppen a' baj! az éppen a' baj! Állana csak rajtam, fejével lakolna minden, a' ki még a' béke' idejében is eltávoznék a' zászlóktól. – Hogyan, édes Úr, 's te tehát azt akarnád, hogy nekünk senki ne maradjon? – Marad, Asszonyom, marad! elég haszontalan van a' hazában. – Gyönyörű! te reánk a' nép' salakját tolod. Oh, az asszonyok neked sok köszönettel tartoznak. – Azt nekik oda hagyom szívesen. – Nem, Uram, mi hű leányai vagyunk a' Respublicának, 's ennek javáért, mint jó polgárnék, örömet lemondunk minden figuráról, melly nekünk nem tetszik; mind azon rettenetes férjfiképről, mellyen kilátni, hogy csak ölni vágni tud, 's nem is való egyébire. – 'S azokat a' szépképű emberkéket, a' kik tudnak élni, azokat, úgy e, magatoknak tartjátok? – Minden bizonnyal! – Jó; az Aeropagus el nem mulatja, hogy kedvetekért törvényt hozzon felőle. Fiatal ember, megengedj; a' feleségem nincs eszén. Itt hagylak, mert tovább nem tűrhetem. A' hatalmas Heraklesre, hogy éppen nekem jutott az illy asszony! Más férj meg sem álmolja az illyeket. – Ezt mondván, rájok vágta az ajtót, 's ment.

Hiszen ez felette különös háztartás! monda Alcimachus. Asszonyom, megengedj mérészségemnek; gyakran esik-meg ez nálatok? – Oh igen, monda az asszony finnyásan; mindég, ha valaki van nálam. – 'S hát ha magatokban vagytok? – Néha dörmög ollykor is, de lassacskábban. – De az Istenekre! hogy' tudtál hozzá menni? – A' mint közönségesen mennek; holmi tekintetekre nézve. Egyébaránt ő a' legjobb ember a' világon. Ha megúnatja magát, ellenére szóllok; tűzbe jó, 's dolgára megy. Mindent csinállok belőle, a' mit akarok. Tanácslom, légy tekintettel eránta; barátságát nem kell megvetni; annak sokképpen hasznát vehet'd. Itt sok házhoz vagy e ajánlva? – Az atyám' közelebbi ismerőseihez, 's azoknak nem nagy a' számok. – Igen jó; úgy annál többször látjuk-meg egymást. Ezt rád nézve óhajtom; mert új világba lépven, a' legeszebbnek is vezérre van szüksége. – 'S remélhetném tőled e' kegyességet? – Én, vagy a' férjem; tiéd a' választás. – E' szerint már választottam. – Így múlt-el az első együtt-lét.

Visszatérven férje, Te egy különös ember vagy, monda neki az asszony; hangod elvadította ezt a' fiatal-embert. – A' kit te örömet jámborrá tennél, úgy e? – Érttem, Uram; meg lesz hagyva, hogy ajtómat zárva lelje. – Nem úgy, Asszonyom, nem úgy; én nem vagyok féltékeny. Ha ifjú korodban nem voltam az, nem kezdem, mikor hervadni indulsz. – Gyönyörű complimentek! de hozzájok szoktam. Azonban el ne felejtse, hogy neki viszont-vizittel tartozol. Minden bizonnyal; én nem tudom, mit kíván az élet' rendi, 's nem könnyen felejttem-el a' mivel tartozom.

Más nap' látni ment Alcimachust, 's a' tegnapin kezdte a' szót. Hát mit végzél? ugymond; elpuhult Ifjaink' útját fogod e te is követni? Gondolnám, feleségem reá buzdított. Őrizkedj, őrizkedj, kérlek; nem tőle; mert az ő ideje, hálá legyen értte az egek-

nek, elmúlt; de a' többtől! Ezek a' legveszedelmesbb Szírének⁷. Egy pillantatig sincs körülttök az ember bátorságban. Neked állnak, esküsznek hogy szeretnek, hogy örök-ké fognak szeretni, 's egyet fordúlsz, 's ott hagytak. Úgy bánnak a' férjfiával mintha bábjátékok volna. E' szerint monda Alcimachus, az Athénai asszonyok koránt sem a' Mégaraiak. – A' Mégaraiak? egyike olyan mint a' másika! Látom, atyádra ütöttél. Az a' szegény egygyűű rá merete volna tenni az egész világot, hogy neki a' legszűzebb-életű felesége van. Ha csínoskodott, azért csínoskodott, hogy férjének tessék; ha vendégeket fogadott, hogy a' háznak tégyen becsületet; merő áhíthatosságból zárkozott-el a' Parthenonnak egy Hierószával, 's azért költözött egy kerti-lakóba, mert a' nagyvilág' romlottságát megúnta nézni a' városban; 's vaktában bízta magát felesége' hűségére. – Reményilem, arra oka fogott lenni, monda Alcimachus; 's kérék, hogy az anyám' emlékezetét tiszteld. – A' te anyádét, fiatal-ember? A' te anyád szint úgy asszony volt mint más. Azt gondolod talán, hogy néked mondva csináltak egyet? Ah, ismertem számtalant; 's nem találtam egyet is tökéletesen hívet, ezen az én bohómon kívül; 's ezt is magamnak kellett képzenem. Akaratja ellen csináltam jó asszonyt belőle. De azt a' csaláságot, azt a' ragyogni-szeretést, mellyet vagy a' természet, vagy a' példák öntenek mindenikébe, ki nem tudtam belőle irtani. Fogadom, még próbát tesz', ha elcsábíthat e téged is; egyedül, hogy kikaczaghasson. Nem te volnál az első, kit a' kétségbe-esésig gyötrött. Egykor az illy apró játékkal töltötte idejét, osztán magamnak beszélte-el pajkosságait, 's úgy nevetett, mint az eszeveszett. Szerencsére öregszik, 's többé nem olly nagy a' veszedelem!

Alcimachus egy részét az éjtszakának annak forgatásával töltötte, a' mit hallott. Így lévén a' dolog, ugymond, az itt való asszonyok ugyan veszedelmesek; 's azon feltétel alatt szunnyadt-el, hogy őket kerülni fogja.

Evergéte Tündér megjelenék neki álmában, 's így szóllott: Hasonlóbb két dolgot nem képzelhetsz, mint a' férjfi és az asszony. Az a' rossz, a' mit rólok mondanak, egyes eseteket vévén, igaz, általjában nem igaz. Mindenre bízakodni nem tanácsos: de viszont bízatlankodni sem kell minden eránt. Tehát az asszonyokkal bátran társalkodhatol, csak tovább ne ereszkedjél velek, mint illik. Én néked nem adtam semmi karaktert, hogy annál inkább hajolhass a' másoké után. A' szüntelen' maga fejét követő ember nem való társaságba. Te akkor fogsz köz javallást nyerni, ha majd azt mondják rólad, hogy belőled azt csinálhatják, a' mit akarnak. De még az nem elég, hogy tetszeni tudj; szeretni is kell tudnod, még pedig úgy, hogy az sem sok ne legyen, sem kevés. A' szív' érzésének három neme van: a' szerelem, a' szeretközés, a' szeretet. Az az egész mesterség, hogy magunkat szerencsésekké tegyük, abban áll, hogy tudjuk, mint kell e' három külömbözéssel élnünk. Azért imhol négy süveg, mellynek csak te fogod vehetni hasznát. Úgy külömböznek erejekben, mint színeken. A' pirosból akkor iszol, ha forró hévvel fogsz szeretni akarni; ha csak múlatkozni akarsz, nyúlj a' rózsaszín'hez; a' kéket akkor vedd-elő, mikor nyughatatlanság 's részegültség nélkül akarod kóstolni a' szerelem' legszebb örömeit; a' fejjét pedig, ha természeti hűlt voltodat óhajtod-vissza. Ezek után képe, mint egy széljelfoszló kód, elenyészett.

⁷ Szírének

Alcimachus elbájolva ébredt-fel gyönyörű álmából. De mely nagy vala álmélkodása, midőn a' négy palaczkot kezei közt látá! Ah, ugymond, ez éppen jókor jó; mingyárt megtehetjük rajta a' próbát. Felkél, hálát ad a' gondos Tündérnek, 's Szelénéhez megyen. Az Asszony egyedül volt. Hallom, ugymond, hogy férjem volt nálad, 's képezem, hogy sok rosszat mondott nemem felől? – Valóban sokat. – De még is hízelkedem vele magamnak, hogy engem számokból kifogott? – Még pedig csak magadat, a' mi a' hűség' czikkelyét illeti. – Szegény ember! – Hogy hív vagy eránta, a' felől meg van győződve: de azt állítja, hogy annál veszedelmesebb vagy; és hogy irgalmatlanul bánsz azokkal, a' kik szerencsétlenségekre beléd gyúladnak. – Lássá az ember, mint rágalmaz! valóban megérdemlené... De nem, én magamnak tekintettel tartozom. – Erkölcsöd az ő míve, azt mondja; 's hogy ő csinált belőled becsületes asszonyt. – Ő? – Ó, igen; még pedig akaratom ellen. – Akaratom ellen? Ez kemény! Jól van; megmutatom én, ki tesz engem akaratom ellen jóvá. – Megvallom, hogy ha neked volnék... 'S engem is olly tűzbe hozott pedig, hogy egy ízben kísértetbe jövék, kikelni az anyámért. – Az anyádért? – Azt merte szemembe mondani, hogy az atyám egy szegény eggyűgyű volt, 's hogy a' világon minden férj az, őrajta kívül. – A' boldogtalan! mert őtet is illeti a' dicsekedés! De mondom, hogy tekintettel tartozom magamnak. Nem, Uram, én nem vagyok az a' csalfa, a' kinek férjem fest; 's minthogy kénszerít, hogy szólljak, kimondom, hogy nekem szint olly lágy szívem, 's talán még lágyabb van, mint akárkinek másnak. – 'S mit csinálsz vele, ezzel a' lágy szívvel? – Jaj, hogy semmit! de annyit tsak feltehetsz felőlem, hogy nem az ő kedvéért tartom ridegen. Ha örömeiket nem engedek magamnak, az egyedül azért esik, hogy a' férjfiak' macacságoknak 's hálátlanságoknak ne tegyem-ki magamat. Érzem, hogy, ha szeretni fognék, hevesen szeretnék, 's azt fognám kívánni, hogy az szerint szerettessem-vissza. – Ah, hogy ne fognál? – Azt én nem ígérem magamnak; nincs semmi állhatatlanabb, gyarlóbb, mint a' teféléid' szerelme; ti tűzbe jöttök, égtek: de azt a' lángolását a' szerelemnek, azt az elrészegülését, mellyben eggyütt van mind legfőbb édessége mind mentsége, azt nálatok nem kell keresni. – A' mi engem illet, Asszonyom, tudom én, hol adják azt a' szerelmet, a' mit te érdemlesz; 's volnék csak bizonyos eránta, hogy akarod viszonzni, fogadom, jó dózist vennék belőle. Szeléne mosolyogta az Alcimachus' eggyűgyű voltát, mert neki a' Tündér azt a' gyermekiség' tónusát adta, mikor Szeléne körül volt, a' mit a' kokettek annyira szeretnek. – Nem, felele az asszony; illy egyszerűen nem szokás lángra lobbanni; 's osztán hiszen mi alig is ismerjük egymást. – A' mint magadnak tetszik, Asszonyom, én nem sietek; holnap bővebben ismerkedünk. – De hát meglátlak holnap? – Megjelenek bizonyosan. – Jó; hát dél után; érted? Megmentelek azon kedvetlenségtől, hogy férjemet lásd. Magunkban leszünk, nem jó ránk senki, 's okosan szóllhatunk.

Alcimachus megjelent a' rendelt órán, 's magával vitte palaczkjait. Szeléne a' legkísértőbb pongyolában fogadta. Lám, úgymonda Alcimachus, a' szépség' privilégiumát! minél kevesebb rajta a' pipere, annál szebb. Szeléne úgy tett, mintha pirúlna. 'S tudod te azt, ugymond neki, hogy e' színlelt érzéssal veszedelmes vagy? Megeshetnék, hogy hinnék nekik, 's meglennék csalva. – Megcsalva, Asszonyom? 's te azt teheted-fel, hogy én téged' megcsalhatnának? Én még soha sem csaltam-meg senkit. – 'S rajtam akarsz hozzá fogni? – Nem, esküszöm mindenre a' mi szent! – Minek hát ez a' csapodár beszéd, ez az epedő tekintet? – Te szép vagy, 's én nem vagyok vak; azt mondom a' mit látok; ebben nincs csapodárkodás. – Valóban, nyugalmad elég világosan hazudtolja

színlelt melegségedet. – Ah, ah! akarnád csak! ez az én nyugalمام igen is hamar oda lenne. – Dehogy’? ’s hogy hát felgyúladj, azt várod, úgy e, hogy felszabadítsalak rá? – Tökéletesen; parancsold, ’s meglesz. – Az igaz, te rendes ember vagy e’ hideg tűzzel! – Mert ismerem magamat. – ’S hahogy’ tehát akarnám hogy szeress? – Azon mértékben fognálak, mellyben kívánnád. – Látom, nem tudod, sem te mire kötelezed magad’, sem én mennyit kívánok. – Kívánj, Asszonyom, kívánj, a’ mennyit tetszik: bennem meg nem csalatkozol. – Ha hát azt kívánnám, hogy az őrülségig szeress? – Az őrülségig fognálak, ’s még túl rajta; az nekem nem kerül többbe mintha kevésbbé kívánnád. – Melly rendes ő ezzel az eggyűgyűséggel! Jó tehát; tehát akarom, hogy szeress; még pedig hogy igen szeress. – Lángolva szeressek? – Lángolva. – ’S te is úgy fogsz engem? – Reméllem legalább. – Az nekem nem elég. – Foglak bizonyosan foglak. – Ez kellett; várj, mingyárt csudádat látod. – Hát hová mégy? – Tüstént itt leszek; csak egy perczentésnyi várakozást.

A’ hiszékeny Alcimachus félre vonta magát, ’s az utolsó cseppig kiitta a’ piros italt; ’s íme szikrázó szemmel, dobogva verő szívvel, pihegő szózáttal tér az asszonyhoz. Oda az a’ hideg csapodárkodás, oda az az üres csevegés, melly elébb szakadatlanul folyt ajakiról. Szavai tüzesek lettek, ragadozók, velősök. Szagatott, fuldokolva ejtett hangzatok pótolták-ki, a’ mit nyelve meg nem magyarázhatott, ’s heves rándulások ’s a’ legelédebb pántómíma mondásait. Alig ismerhetett a’ lángoló ifjúban a’ gyermek Alcimachusra, kin elébb csak mosolygott, ’s meg nem foghatta e’ hirtelen változást. Szeretett volna kételkedni, félni, tartózkodni; hijába! szíve elolvadt, szemei kápráznak, az ész elhagyja, ’s egy perczentés múlva azután azt lehetett mondani, hogy ő is ivott a’ piros italból.

Így folyt-el két holnap, olly örömek alatt, mellyeket minden erőlködések mellett alig tudtak mérséklenni, hogy vele szemet ne szúrjanak. Az Ezredes meg nem szűnt pírítgatni Alcimachust, hogy magát felesége által megkapatta. Megmondtam, kis bohó, megmondtam, ugymond; de nem akarád hinni. Köszönd magadnak; én részemről szeretem, hogy így járál. Veszítsd-el magad’ körülte; mert mit is tudnál tenni jobbat? Alcimachus bosszút állott az Öregen fülánkjaiért, valahogy’ csak tőle kitelhetett. De tüze nem visszonoztatott többé; napról napra látá hűlni a’ Szeléne’ szívét. Szeléne neki az vala még, a’ ki volt: de ő nem vala az többé az asszonynak. Érzette, hogy el kell szórnia magát, hogy vissza kell térnie a’ világba, mellyet Alcimachusért oda hagyott volt. Alcimachus megsejdité a’ változást. Oda lett, látván, hogy az asszony mindenben lél mültságot, holott ő csak benne él. Kedvetlenné lett, nyűgössé, gyanakodóvá; ’s olly dolgokat követett-el, hogy az asszony nem tűrhette tovább, ’s kiadta neki a’ búcsút.

Úgy vagon, ezt mondá neki az asszony; szerettelek; elment volt az eszem: de magamhoz tértem megint. Kövessd példámat. Hiszen az sehol sincs megírva, hogy a’ szerelemnek addig kell tartani, míg kidől a’ hosszú állásban. E’ világon minden múlandó; az a’ szerelem is. Mikor fogyni kezdett, veszekedtél; most mikor elaludt, nem lelsz nyugtot; sajnálom, de nem segíthetek. – Hogyan? hiteszegett! álnok! állhatatlan! – Szídj a’ hogy’ tetszik; ki tudja? talán enyhül általa fájdalmad. – Ah, irgalmas egek! mint bán velem! – Mint gyermekkel, a’ kinek minden szabad. – ’S hová lettek azok az esküvések, mellyekkel száz meg’ száz ízben fogadtad, hogy az utolsó lehelletig fogsz szeretni? – Gondolatlan esküvés, mellynek nincs semmi ereje; bohó, a’ ki teszi, bohó, a’ ki épít rajta! Én asszony vagyok, ’s úgy szeretek mint asszony; a’ te hibád, ha azt vártad, hogy

a' természet csudát szűl kedvedért. – Alcimachus a' hajait tépdelte mérgében. – No's, ugymond, mi lesz ebből? Azt hiszed, hogy jobban fognak szeretni, ha kopasszá teszed magad? Alcimachus, hallgass, kérlek! Én szánlak, én barátnéd maradok. – Kegyetlen! 's én barátságodat, szánásodat kérem talán! – Egyebet én nem adhatok. De mondd-meg hát, kié a' hiba? azé e, a' ki megszűnt szeretni, vagy azé, a' ki tetszeni szűnt-meg? A' processus még ki nincs csinálva, 's nem is igen lesz egy-hamar. Míg ki lesz, túrd békével bajodat, 's végy erőt rajta, a' hogy' lehet. – Veszek, háládatlan, veszek! monda, félre menvén, hogy üvegeihez nyúljon; 's nem lesz talán szükség mondanom, hogy a' fejrhez nyúlt.

Gyúladt vére egyszerre elaludt az ital után, 's feje kiderült. Valóban, Asszonyom, ugymonda a' legnyúgodtabb képpel, nem volt eszem az elébb, neheztelni. Szeretők valánk, 's barátok vagyunk. E' világon mindent jó próbálni. A' szerelem merő hideglelési forróság; egyszer oda van, 's az ember maga sem tudja mint járt. A' kik egymásra úntak, nem tehetnek okosabbat, mintha kétfelé térnek. Te engem addig szerettél, a' míg lehetett: miért kellett volna magadat erőltetett szerelemmel gyötrened? Élj szépséged' hatalmaival, 's gyűjts új hódolókat. Nékem elég szerencse, hogy számokban lehettem. A' sor mostan mást ér; kívánok szerencsét hozzá.

Szelénét bántotta ez a' hideg búcsú. Óhajtotta, hogy a' fiú leljen vígasztalást: de nem illy hamar, nem illy könnyen. Mindent megfontolván, elhitette magával, hogy az a' csendesség, mellyet mutatott, színlelt nyúgodalom volt; 's azt mondta egy barátnéjának, hogy a' szegény gyermek egészen oda lett, hogy ő szörnyen rettegett miatta, 's alig tudta annyira hozni, hogy bánatjában erőszakos lépésre ne vetemedjék.

Más nap' a' dőzsölő Alcippnál vacsorált, Athenának legszebb asszonyaival. Bízvást! monda magában; a' piros üveg ki van ürítve; de ha megtölti is a' Tündér, vesszek-el ha számhoz viszem. Ah! kiálta, midőn belépett a' palotába 's meglátta a' vendégeket, ereszszük a' fantazia' kéjére magunkat, 's éljünk azzal, a' mit a' szerencse ad! elfordult, felhajtá a' rózsaszín' italt; 's íme tekintetei 's vágyódása egy szép tárgyról más szebb tárgyra szállonganak, 's egyen sem állapotnak-meg.

A' táblánál egy szöghajú lányka mellé esett, kinek lesüllyedt szemei rend kívül való szemérmes 's félénk voltot árúlgattak. Szíve dobogni kezdte a' lányéért. De a' más oldala felől egy szép barna űlt, oly eleven színekkel, oly dévaj lélekkel, melly fellyülhalad minden képzeletet. Örömet amazt akarta volna, de ez szertelenül megtetszett; 's mindent egygyüvé vévén, a' szöghajú lányynak adta volna az elsőséget, de egy magam sem tudom mi elintézte választását. A' legcsapodárbb nyájasságok által éreztette véle diadalmát: de a' magahitt leány mind azt, a' mit Alcimachus tett és mondott, úgy fogadta, mint tartozott hódolást, 's nem is láttatott ügyelni reá. Ez a' kevély bánás ingerlette Alcimachust. Elkapva a' tetszeni-kívánás által, ő lett a' vacsora' öröme; őbelé tapadt minden szem, minden fül. Korinna vette észre, hogy irigylik diadalmát. Végre maga is látszott érzeni annak érdemét, 's egy pár kedvező pillantása reményt támasztott új barátja' szívében.

Az eloszlás' órája beáll; felkél Korinna, 's Alcimachus követi. Te tehát méltóztatol elkísérni? monda a' leány, elfogadván karját; érzem, melly örömöktől fosztod-meg érttem magadat. Alcimachus esküdt, hogy nem, a' legkissebttől is. – Megengedj; hisz' a' legszebb asszonyoktól vonlak-el, 's az valóban igen szép diadalon. – Csak futólag láttam őket, 's igaz, hogy nem-rútaknak tetszettek. – Nem-rútaknak? te fősvény vagy

dicséreteidben. 'S hogyan tetszék Timandra? ő is csak nem-rút e? Azok a' szép nagy szemek, az a' szép orr, szép ajkai 's deli sугár termete – szőlj, ha nem olyan e velek, mint egy Istenné? – Igaz, mint a' felséges Júnó! – Alcimachus, te gonosz is tudsz lenni, a' mint látom. Hát Chryseis felől mit mondasz? azzal a' bágyadt tekintettel, melly szerelemért látszik sóhajtozni. – Igen; ha festenem kellene, így fognám az elmúasztott Alkalmatosságot. – Elmúasztott Alkalmatosságot? ez a' szó irgalmatlan! El nem mondom másnak, mert felkapódnék. Reméllem hát, hogy a' Philoxén' bájos félénkségének fogsz igazságot engedni: az a' csak-nem ált'tűnő fejérség, az az olvasztó pillantás, az a' mosolygani nem merő szája, melly olly szépen mosolyog – 's mit mondasz óréa? – Hogy csak lélek' híjával van. – Úgy? most látom, miért igyekeztlél te kölcsönözni neki a' magadét. – Megvallom, hogy ha te nem lettél volna, ő nyerte volna el az almát. – Ah, 's mit ért volna vele? hisz' az a' gyermek merő fagy; nem képzelhetni fásabb teremést. – Azt láttam; 's első tekintetem, mellyet magára vont, utolsó is volt egy úttal. – Ne mondd azt; hiszen csak kevéssel az előtt is, hogy felköltünk, szemeid rajta függtek. – Úgy csudáltam, mint a' szép viaszképet. – Szép viaszképet, ha úgy akarod: csak hogy mások azt mondják, hogy ennek a' te szép viaszképednek, hogy tetszhessék, igen nagy szüksége van a' leplezetre.

Azonban míg a' vacsoránál látott asszonyokon végig tartják a' mustrát, elérkeznek a' Korinna' lakásához. Nem tetszik feljönnöd egy-kevésse? monda Alcimachusnak; még nem nagy az idő; beszéljessünk. Alcimachus kapott a' szerencsén. Tudta a' Tündér mit csinál, midőn neki annyi rágalmazást sugallott. Szép asszonynak nem mondhatni kedvesbb magasztalást, mint midőn azokat szőlják, a' kik vele öszvemérkeznek; 's itt Korinna jól kikapta a' maga részét.

Most már azt szeretném hallani, mi jót 's mi rosszat tartasz énfelőlem? monda Korinna. – Mi rosszat! hiszen te nem engedsz az embernek szabadságot, azt rajtad megsejditeni, ha benned van is valami. Személyedet bájolás vészi-körül; 's ez az áltató fény, ez a' csillámló elevenség, magát a' rútat is szépnek vétetné. Téged meglátni, elvakulni, elrészegedni, magamon kívül ragadtatni egy volt. Légyen ez ígészet, légyen őrjöngés, 's minden a' minek akarod, elég az, hogy oda vagyok; 's egy szavad a' legszerencsésebb halandóvá tehet, vagy a' legszerencsétlenebbé. – De ne hát! kiálta az asszony, látván, hogy Alcimachus lábaihoz veti magát: alig látsz-meg, 's én azt higyjem, hogy szeretsz. 'S hogy' tudhat'd te, ha én érdemlem e ezt a' te szeretetted? hogy' tudhat'd, ha viszonzhatom e? – Nem tudom, Asszonyom, 's nem tudhatom. Meglehet, hogy te a' legkegyetlenebb, leghálátlanabb, leghitetlenebb asszony vagy. Ez a' szép külső, ezek az isteni kecsek kőszívet rejthetnek-el. Tartok ettől, de reá vetem magam'; 's ha a' veszély még nagyobb is, többé nem áll hatalmamban, hogy kikerüljem. – Ah, most ismerem reád, Alcimachus! most látom, melly igen igaz, a' mit nekem felőled mondtak. Te vagy a' legveszedelmesebb férjfi, 's a' kit leginkább kellene rettegnem. – Hogy' azt? 's hát mit mondtak neked énrólam? – Hogy te csupa indulat vagy; pedig az ollyannal lehetetlen boldogulni. Úgy szeretsz mint a' dühödött, 's szint olly mértéktelen viszonzszeretetet kívánsz. 'S ha kevésbbé szeretnek mint neked tetszik, nincs sem vége, sem hossza szemrehányásidnak; zsémbes lészesz, nyugós, gyanakodó; sem azt nem tudja az ember, hogy' adjon-ki rajtad, sem azt nem, hogy' fogadjon-el. – Megvallom, Asszonyom, egykor meg volt bennem az a' bolondság, de már kigőzölögtem. Most bátran elfogadhatnak; ha kell előre aláírom obsitomat. – Uram, itt nincs helye a' tréfá-

nak; én azt tartom, hogy a' szerelemnek a' szabadság a' lelke. Szabadság nélkül a' választott Kedves annyi volna, mint férj; 's igazat mondván, így maradni özvegyül, nem volna a' legbúsabb gyász. – Asszonyom, én tudok élni; bátran rám bízhat'd magad' – Ha hát valaki gyengülni érzené magát, megígérnéd e neki, hogy lárma nélkül elállasz, mihelytt ezt fogja mondani: barátom, szerettelek, de többé nem szeretlek? – Minden bizonnyal; bízvást megtehet'd próbáját. – Annyi mint az! De el ne felejtse, hogy én csak addig ígérem, hogy szeretni foglak, míg nekem tetszeni fogsz.

A' mint látom, monda Alcimachus, itt hasznát vesszük a' fejez palaczknak! Nem vala igaza; a' rózsaszín' ital' ereje magától eloszlék. Még Korinna mellett múlatott, 's íme azon Szépségek' képei, kiket az Alcipp' vacsorájánál látott, már képzelete elibe tűntek. Imhol ez itt eleven, ugymond; de abból is áll mindene. Semmi érzés benne, semmi kényes ízlet; úgy cseréli a' szeretőket mint a' mint a' pántlikáját. Jőjön más valaki, 's múlatgassa tréfájival, mingyárt haza küld. Nincs jó dolgom, hogy reá vesztegetem sóhajtozásimat. Jobb lett volna a' szép szőke mellett maradnom, a' ki rám azokat az érdeklő bágyadt pillantásokat lövellé. Korinna rosszul szóllott Philoxén felől; jele, hogy Philoxénben érdem van. Neki nincs elevensége: de melly öröm lesz majd, elevenné tenni! A' vígtermészetű asszony mindennek víg: ez csak nékem lesz az. Hadd mégyek hozzá; mert én magamnak nem örömet mutattatnám-ki az útát. Tanúlja-meg, kivel van dolga; 's hogy más szint úgy bánhat vele, mint ő akara élvezem.

'S íme most Philoxénnek mondogatta azt a' sok csapodárságot, a' mit az elébb⁸ Korinnára vesztegetett; csak hogy itt több tartózkodással. Lehetetlen! kiálta hideg csudálkozással Philoxén, 's te igazán szerencsétlen lennél, ha nem fognálak szeretni? – Nem képzelhet'd, melly igen szerencsétlen. – Azt én nagyon sajnálom, mert én szeretni nem tudok. – Ah, szép Philoxén! 's te e' bájoló mosolygással, e' lágyult tekintettel, ezzel a' hanggal, melly a' lélekig hat, nem ismernéd a' szerelmet? – Valóban nem ismerem. – Hát ha én megismertetnék vele? – Azzal nagy kedvem' töltenéd, mert igen vágyok ismerni. De már sokan próbálták, 's egy sem boldogult benne. Maga a' férjem sem volt szerencsésebb. – A' férjed? azt örömet elhiszem. De, szóllj, voltak e' szeretőid? – Oh, sokan, 's egyike szebb a' másikánál. – 'S tetted e őket szerencsésekké? – Nem tettem; mindenike azzal vádolt, hogy nem szeretem őket. Én nem tehettem róla, mert én mindent elkövettem, a' mi rajtam állott; de a' dolog nem ment. Képzeld, néha négyet is tartottam egyszerre, hogy a' négy közt kapok talán egyet kettőt, a' kit szerethetek; de az mind hijába volt.

Lehet e illy ártatlanul-eggyűgű teremtést látni! kiálta magában Alcimachus, 's örvendett közelítő diadalmán. – Csak bátran, gyönyörű lányka, ugymond, meglát'd, hogy szeretni fogsz! – 'S reméled azt? – Reméllem; a' te szíved érzékeny. – Érzékeny? igen; így, amúgy: de az egyszerre oda van. – Az valami nyavalya lesz. Mondd-el, kérlek, nem nyújtottál e áldozatokat a' Szerelem' templomában, hogy az Istenné gyógyítsom-meg? – Férjem nyújtott gyakor ízben, de nem volt haszna; olly hidegen lelt mindég, mint azelőtt voltam. – De hát miért nem vitt magával? miért⁹ nem avatott-bé? – Avatott? mit tész' az? – Akarod, hogy mutassam? monda Alcimachus, holmi szabadságokat vévén-ki magának. – Csendesen, édes Úr, csendesen! hiszen te úgy tészesz, mintha

⁸ azelébb

⁹ miért

szeretnénk egymást; pedig még attól távol vagyunk. – De hát hogy’ legyen meg¹⁰, ha magunk nem igyekszünk rajta? azt addig kell próbálnunk, míg egyszer meglesz. – Eleget próbáltam, de haszontalan; eleinte magamnak is úgy tetszik, hogy szeretek, de osztán látom, hogy nem szeretek. Jobb bevárnom, míg eljő magától; ha eljő, tudodra lesz.

Alcimachus mindennap új meg’ új előmenetelt tett a’ hideg Philoxén’ felmelegítésében, de még nem vihette oda a’ hová akarta. Hogy tűzbe hozhassa képzelődését, kérte, jelenne-meg egy innepen, melly Vénusnak tiszteletére fog tartatni. Az asszony megígérte; de kikötötte, hogy bé ne avattassék. Más nap’ az illendőség miatt külön jelentek-meg a’ szent ligetben. A’ legszebb Szűzek és Ifjak, Grátziákká ’s Ámorokká öltöztetve, hymnusokat énekeltek az Istenné’ tiszteletére, ’s lantok’ zengése alatt tánczoltak a’ fák közt, mellyek a’ templom’ udvarát szent árnyék alá veszik.

Philoxén hamarább jelent vala meg. Ah! monda Alcimachusnak, régen kereslek mindenütt; igen jó híreket hozok: az Istenné’ megelőzte kívánságainkat; úgy tetszik, igazán kezdek szeretni. Álmomban téged láttalak. Te olly mérész voltál, ’s én hevülni érzetem szívemet. – Derék! de osztán? A’ többit vacsorakor. – Vacsorakor? monda andalgó képpel Alcimachus, ’s szemeivel az innep’ pompáján kalandozván. Vacsorakor? igen, megfogok jelenni... Ah, melly gyönyörű lány az a’ Tánczosné! ’s az a’ másik, minő kellemmel énekel az! – Magunkban leszünk, érted? – Igen; jó! be szeretném tudni, ki az a’ szép Tánczosné? – Alcimachus, te nem hallod mit mondok. – Sőt igen; hallom jól; de valakit nézek, a’ ki megmondhassa... Ah, Lysiás, egy szóra! Mondd-el csak, ki az a’ gyönyörű gyerek amott? – Az Melissa, felele Lysiás; én vele vacsorálok. – Vele vacsorálsz? ma estve? – Ma estve. – Ah, be igen kívánnék ott lenni! – Az nem lehet. – Oh, kérlek barátságunkra, kedves Lysiás! – Hiszen te egészen meg vagy tévedve, monda az elhült Philoxén; te nálam vacsorálsz. – Úgy akartam, igen: de hamarább ígérkeztem volt Lysiáshoz. Nékem szent a’ szavam, ’s azt a’ világért sem vonom-vissza.

Az estvét tehát Lysiásnál töltötte. Eggyütt vala Melisszával, imáadásra-méltónak lel-te egy fertályig, azután ízetlennek. Onnan Eücharishoz ment; akkor estve halálosan szerelmes volt belé, más nap’ rá únt. Megúntam ezt az örök szállongást! ugymond kifakadva. Új kívánság minden pillantatban, ’s nincs egy is, melly eltöltse szívemet. Az igazi kínja a’ Danaidáknak! Félre velek, az érzésnek azokkal a’ lidérczeivel, mellyek olly hirtelen fellobbannak ’s elaluszhatnak, hogy meg sem tudok miattok pihenni. Igyunk egyet esztelenségünk’ eloltására. Ezt mondván, kiitta a’ fejér palaczk’ elixírjét. – Már csak a’ kék palaczk’ maradt-meg, ’s boldogsága attól függ, hogy ezzel fog e’ élni tudni.

Alcimachus a’ Philosophiát az Academicus Aristionnál hallgatta. Aristion megholt, ’s egy első karú szépséggel ’s szeretetre legméltóbb szívvel ragyogó özvegyet hagyott maga után. A’ hű tanítvány kötelesnek tartotta magát, segédjére kelni tanítója’ hátra maradt hitvesének. Theléz azt a’ legnemesbb büszkeséggel tolt-a-el magától. Nékem, ugymond, kevés vagyonom vagyon: de kívánságim még kevesebbek. Férjem egy igen nagybecsű birtokot hagyott rám: a’ közészerűség’ szeretetét, ’s hogy kevéssel be tudjam érni. – Az illy gondolkozású fiatal és igen szép személy érdemes tárgya volt a’ leg-

¹⁰ legyenmeg

érzékenyebb állandó szeretetnek. Ideje már egyszerű, monda Alcimachus, hogy a' kékszín' palaczkhoz nyúljak.

'S íme ereiben egy eleven, de szelíd melegség terjedett-el. Ez nem a' fantaziák' nyugtalansága, nem a' passziók' lángolása volt; ez most egy gyönyörűséggel eltölt felhevület vala, a' legédesebb előérzése a' boldogságnak. Égett értte, hogy Thelézé lehessen; vagyonját, életét, lelkét óhajtotta közössé tenni vele; 's végre el nem tudván csendesíteni lángjait, kéri, hogy jobbát fogadja-el. Theléz nem marada érzéketlen' a' tiszteletnek 's szeretetnek ezen jelensége eránt. Te igen szép jelét adád itt, ugymond neki, lelked' nemességének, midőn engem jobboldal megkínálsz. Érdemessé akarom magamat reá tenni, 's el nem fogadom. Nem volnék az, ha elfogadnám. Haszontalan' mondotta ő, hogy felel atyja' megeggyezéséért; hijába csinált neki vétket jobbjá' megtagadásából; hijába ijesztgette azzal, hogy egykor vádolni fogja magát, hogy őtet szerencsétlenné tette: az asszony tántoríthatatlan maradt végzésiben.

Azonban Theléz számtalan könyűket hullatott magánosságában. Az a' leány, a' kit gyermeksege olta nevelt, látta fájalmát, mellytől emésztődött, 's nem tudta okát találni. Férje' elvesztén síránkodik e? Mit tudna egy fiatal és szép asszony egy philosophus férjet így siratni? az a' szolgáléány előtt nem látszott hihetőnek. Asszonya gyakor ízben írt egy Argósi polgárhoz, 's mindég mély sóhajtásokat sajtolt-ki mellyéből a' válasz, mellyet onnan vett. Kíváncsiság vagy hűség végre egyikét a' Theléz' leveleinek felbontatá vele. Az íme így volt írva:

„Uram! ha nem ércz a' szíved, meg kell lágyúlnia egy boldogtalan asszony' fájalmítól, a' ki kész kiontani vérét, ha azzal atyja' szabadságát megvásárolhatja. A' férjem, Aristion, kinek én nem szégyeltem megvallani, hogy léteemet sklávtól vettem, mindent elkövetett, hogy ezt a' régen siratott atyát nekem visszaadhassa. De minden igyekezete hasztalan volt, kitanúlni hollétét. Végre azt a' hírt veszem, hogy a' te hatalmadban vagy; de a' legszegényebb környülállások közt veszem azt. Pénzzé tettem mindent a' mim maradt, de még igen is sok híja annak, a' mit váltságául kívánsz. E' szerint egyedül egy mód maradt-fenn kívánságom' elérésére; hogy magamat cserébe adjam néked sklávvul az atyámért. Nem illik, hogy én szabad legyek, holott az atyám lánczot hord. Én még ifjú vagyok: őtet elgyengítették esztendeji. Az én szolgálatom neked több hasznot hajthat, mint az övé. Kezeim meg fognak keményedni a' munkára, 's szívem túrni 's szenvedni megtanúlt. Ha akartam volna élni azon alkalmatossággal, mellyet nékem ifjúságom nyújt, ámtgatni a' férjfiakat, nem szorúlnék e' rettenetes kéntelenségre, de a' rabság kevésbbé gyalázatos mint a' vétek, 's én nem késtem választani.”

A' leány, ellágyúlva a' szánakozás és tisztelet által, a' levelet Alcimachusnak vitte. Ah, kiálta ez elfojtódott szívvel 's könyűktől ázó szemekkel, ez tehát az oka, hogy jobbomat el nem fogadá! Ó skláv' gyermeke. Mit tesz az? Pirúljon a' szerencse, hogy thronuson nem ül. Melly gyermeki hűség! melly nagylelkű szeretet! 'S Theléz, te skláv lennél? te lennél skláv, Theléz? Nem! soha nem! – Kénszerítlek a' nagy Istenekre, monda a' leánynak, tartsd magadban e' titkot. Én indúlok; asszonyod' könyűi fel lesznek szárasztva, 's a' te hűséged nem marad jutalom nélkül.

Alcimachus elérkezik Argószba, 's a' Theléz' atyja szabad. Az az Idegen, a' ki érette lefizette a' váltságot, pénzt ad neki, a' mivel Athenába utazhasson, 's így szólla hozzá: megfogod látni Thelézt; 's szabadságodat az ő gyermeki hűségének 's tiszta erkölcsének köszönhet'd. Tőle függ, hogy magát és tégedet boldoggá tegyen. De ha az a' szol-

gálat, melyet tőlem vészesz, kedves néked, ígérd-meg, hogy rá bírod tiszteletre-méltó lányodat, hogy születése' szerencsétlen voltát az előtt, a' ki jobbjá után törekedik, titokban tartsa. Én azt jól ismerem; felette becsüli lányodat; neki irtóztató lenne, látni pirulását. Ha pedig jóltevőd öszve talál akadni veled, zárd-el magadban háládatosságod' érzéseit. Őneki elég tőled ismertetni. – Hogyan? monda fuldokló szózattal az Öreg, 's az én lányom nem fogja e ismerni a' kezét, mely lánczaimat feloldotta? – Nem; monda Alcimachus; mentsük-meg Thelézt azon kínos pirulattól. Némelly kötelesség megalázza a' lelket; hagy-d-meg te az övének a' maga nemességét, szabadságát. Az Öreg mindent ígért megmentőjének.

Elérkezik Athenába. Lyánya elájúlt, midőn meglátá. Oh atyám! ugymond, mely Istenség ád vissza az én sírásimnak? Urad' fősvénysége meg engedte e magát végre lágyítatni? – Igen is, lányom, felele az Öreg, tudom én, hogy én a' te kegyességnek köszönhetem szabadságomat, életemet, 's azt a' már nem remélt örömet, hogy karjaid között halhatok-meg.

Alcimachus, azonnal hogy visszaért, mind azzal a' mit a' szerelem édest mondhat, únszóla Thelézt, hogy egygezzék-meg öszvekeléseken. Az Öreg intette leányát, hogy egykori alacsony állapotjokat tartsa örök titok alatt. Nem, felele ez neki teljes elszárással; azt megvallani nincs olly gyalázatos mint eltitkolni; a' ki szövétségem után vágy, meg is hallja tőlem, ki vagyok.

Azt akarod tehát, ugymond Alcimachushoz, hogy neked szívemet felnyissam? Míg szerencsétlen voltam magamba zártam gyötrelmeimet: de te érdemes vagy reá, hogy részt végy örömeimben. A' Végezés engem skláv atyától hagyja születni. Engem kivontak ebből a' megvetés' állapotjából: de az atyám benne senyvedett. Egy jóltevő Istenség végre visszaadá őtet nekem; szabadon van, itt van, 's megfogod látni. Azonban előbbi állapotunk' mocska eltörölhetetlen; 's elbeszélteni neked, kik vagyunk, annyi, mint egy úttal azon változhatatlan végezésemet is kimondani, hogy nekem sem a te tekinteted, sem az én háládatosságom nem engedik, hogy kérésedet teljesítsem.

Te engem kegyetlenül bántasz, Asszonyom, felele Alcimachus az elkeseredés' és szerelem' legérdeklőbb hangjával. Tőlem tehát nem kell e annyit várni, mint a' mit Aristion tett? Hát őelotte titokban tartottad e születésed' alacsonyságát? Bizonyosan nem. Gondolt e ő a' történetnek 's köz vélekedésnek igasságtalanságával? Én tanítványa vagyok Aristionnak; az ő tanításai nékem mélyen szívembe vannak vésve. Gyalázat e nékem, az ő példáját követnem? Vagy arról kételkedel talán, ha bennem van e az ő követésére elég erő? – Nem arról kételkedem, felele mosolyogva az asszony; csak okosságot kívánok többet; mert csak annak vagy híjával. Aristionnak volt ideje, ismerni magát: te nem vagy az ő korában, hogy magadért felelhetnél. Megmentelek attól a' kéntelenségtől, hogy lépésedet megbánd.

Alcimachus, nem remélvén többé semmit Theléznek győzhetetlen állhatatosságától, térdre ömlött előtte, hogy könyörületességre lágyíthassa. 'S íme e' pillanatban nyílik az ajtó, 's a' megszabadított Öreg belép. Mit látok? ah, lányom, ez ő! ez ő!... De egyszerre emlékezővén a' tilalomról, megnémúlt, szabadítójára szegezte szemeit, 's könyűk öntötték-el arczulatját. Hogyan, atyám? monda az álmélkodó Theléz, 's te ismernéd őtet? Úgy mondád, hogy ez ő. Mit tész ez? Szóllj, mit tett? Hol ismerted őtet? – Alcimachus, te sülyedt szemekkel állasz, te pirúlsz; az atyám ellágyúlva néz reád! Ah, értelek mind kettőtöket; atyám, téged ő válta-meg, én az ő kezeiből vettem az atyámat! – Igen is

lyányom; ő az én jóltevőm. – 'S ezt fogadtad te nekem? kérdé Alcimachus a' lábaihoz rogyó Öreget. – Bocsáss-meg, felele az Öreg; szívem tele volt; a' lyányom megértett; én róla nem tehetek. – Jó; ha hát már tud mindent, ez a' te kegyetlen lyányod, jer, kényszerítsd, ne űzzön a' kétségbe-esésig; jobbát kérem; szívét kérem jutalmául annak, a' mit tőlem vett. A' sírásig lágyúlt Öreg feddeni kezdé lyányát háládatlansága miatt, mellyről szíve semmit nem tudott; 's megfogván reszkető kezét, szabadítójának jobbába zárta.

Atyádnak kell tehát köszönnöm e' kezét, mellyet magad megtagadtál tőlem? mondá olvadt szívvel Alcimachus, 's megcsókolván azt. – Légy nyugtan, felele Theléz mosolyogva; kezemet, igen is, az atyámnak köszönhet'd; szívem régolta tiéd volt.

Alcimachus', elrészegülve boldogságában, a' nap' hátra lévő órájít arra fordította, hogy más nap' Mégara felé indulhasson. Éjtszaka' a' legédesebb álomban ismét megjelene néki a' Tündér, 's így szóllott: Légy boldog, Alcimachus; szeress nyugtalanság 's bírij únadék nélkül; érd-el a' mit kívánsz, 's csinálj sok irígyet, de te soha az ne lehess! Ezt nem tanúság gyanánt mondom neked: szerencsédet hirdetem vele. Te a' tökéletes boldogság' kútfejéből ittál. Bőven osztom én a' piros és rózsaszín' palaczkimat: a' kékemmet kedvenczeim' számokra tartom.

A' SZAMNIUMI MENYEGZŐK.

Hagyjon részt alkotványaiban az asszonyi nemnek minden Törvénszabó, ha a' férjfiak' szívével bírni akar; fűzze-össze javokat a' törvény' és erkölcsök' tekinteteivel, 's a' virtust és dicsőséget vesse a' szépség' és szerelem' gondjai alá: e' fortély nélkül munkája nem lát sikert.

Tudta ezt Szamnium, az a' hadakozó kis Republica, a' ki a' nagy Róma' bajnokserégét a' gyalázat' járomfája alá hajtotta, és a' ki ezzel sok ideig vetekedett az elsőségen. A' Szamnist katonává, hazafivá 's minden próbát kiálló jó-emberré az tette, hogy ezen tulajdonságoknak a' szeretetre legérdemesebb leány volt bérül rendelve a' törvények által.

A' menyegzők' napja minden esztendőben azon temérdek téren innepeltetett, mellyen a' katonai gyakorlatok szoktak vala tartatni. Ekkor mind az az ifjúság, melly új csemetéket sarjazhatott a' hazának, felgyülekezett. Itt választák-meg a' legények a' magok hitveseiket azon rang szerint, mellyet nékiek tetteik 's magokviselete nyert a' haza' évkönyveiben. Könnyű képzelní, melly triumfus volt ez azoknak, a' kik győztes Ifjú által választattak; 's a' szerelem és büszkeség, ez a' két hatalmas ingerje az emberi szívnek, mint buzdíthatták őket virtusra, mellytől e' nagy napnak egész szerencséje függött. A' párosulás' innepe minden esztendőben remegő nyugtalansággal váratott. Addig az Ifjak és leányok csak a' templomokban látták egymást, szüléiknek vígyázó szemek előtt, 's olly szeméremmel, melly egyenlően szent vala mind a' két nemnek. De ez a' tartalék nem ellenzette a' hajlandóságot; szem és szív szabadon teheték a' választást; csak az volt megszeghetetlen tisztje a' gyermeknek, hogy óhajtaikat szüléiken kívül senkivel ne tudassák; az efféle kireppt titok nagy mocskot fogott volna húzni az egész háznépre. Ez a' biztos megvallása lelkeik' legföltöbbitkának; ez az édes kifakadás, mellyet az óhajtság, gond, remény és félelem csak a' természet' tiszteletes keblében mert magának engedni, az atyákat és anyákat barátjaikká, vizasztalóikká 's gyámolaikká tette gyermekeiknek. Innen az egy fél' dicsősége, onnan a' másfél' boldogsága az emberi szívnek legelevenebb kötelein fogva kötötte-össze a' háznak minden tagjait, 's az a' közössége az örömmek 's bánkódásnak, mellyet köztők a' szokás szült 's a' köteleesség szentté tett, egész a' sírig tartá. Ha a' szerencse meg nem koronázta kívánságaikat, a' hajlandóság, melly magát ki nem nyilatkoztatta, annál könnyebben tett-le tárgyáról, minthogy úgy is hasztalan lett volna makacsúl igyekezni elnyerése után, és azért, mivel ez az elsőbb hajlandóság az új választás által, mellyet tenni kelle, eltolatott; mert e' Nemzetnél a' párosodás polgári köteleesség volt. Tudta a' Törvénszabó, hogy a' kinek magának nincs felesége, a' másokéra tart titkon számot; 's vétekké tévén

a' házasságtörést, kötelességgé tette a' feleségvételt. Az Ifjú tehát elérvén a' kirendelt kort, fellépett a' Gyülekezet' elibe, 's rangja szerint megválasztotta mátkáját, bár szíve' kívánsága szerint nem választhatott.

A' hadakozó nemzetek közt a' szépség még a' gyengébb nemnél is büszke és komoly, 's érezteti honnja' szokását 's rendtartásait. A' Szamniumi leányok' legkedvesebb időtöltése a' vadászat volt. Az a' gyorsaság, mellyel ők a' kézivet felrántották 's nyilokat ellőtték, az a' könnyűség, mellyel futni tudtak, ismeretlen tulajdonságok minálunk. Ezek a' gyakorlások csudálásra-méltó hajlékonyságot adtak az ő testeiknek, 's magok-viseleteknek olly szabadságot, melly el volt öntve kellemmel. Ha letették a' fegyvert, maga a' szemérem látszott ülni homlokaikon; de mihelytt a' tegzet felkötötték, fejek büszkén görbült félre-emelkedő nyakokon, 's katonai tűz szikrázott szemeikből. A' férjfiak' ábrázatokon érett hallgató lélek ült, 's a' csaták' képe, melly mindég szemek előtt lebegett, egy bizonyos elkeseredés' bátorságát adta nékiek. E' hadakozó ifjúság' seregében könnyű vala az öreg Telamon' fíját, ki a' maga idejében vitézen viselte vala magát a' szabadság' ügyéért, orczavonásainak rendességéről, bőre' gyengéd voltáról 's színének elevenségéről kiismerni. Ez a' tisztos atya kezébe adván fíjának a' fegyvert, Fiam, ugymond, az én öreg pajtásim gyakorta kötődnek velem, 's azt mondják, hogy öltöztessetek asszonyruhába, 's egy szép Vadászlyány vál belőled. Atyádnak fájnak ezek az évődések, de reméli, hogy a' természet meg nem tévedett szívedben, ha ábrázatod' megválasztásában megtévedett is. Bízsd rám magad', édes atyám! felele néki a' szép tűzre gyűladt gyermek; ezek a' kötődők örülni fognak idővel, ha fijaik nyomdokomba hághatnak. Egyéberánt ők lássák, ha engemet lyánynak néznek: az ellenség, tudom, megérzi, hogy az nem vagyok. Kalliász szavát állotta, 's annyi bátorságot, olly rettenhetetlen lelket mutatott, hogy a' közönséges tréfa közönséges magasztalássá vált. Álmélkodva mondogatták egymásnak társai: Ki hitte volna, hogy ebben az asszonyi alakban olly férjfi lélek lakozik? Ezt sem a' hideg, sem a' koplalás, sem az álmatlanság meg nem tudja lankasztani; 's ezzel a' szemérmes csendes képpel szint olly bátran megy' a' halálnak mint mi!

Egy nap', a' mint Kalliász hideg vérrel nézné a' körültte omló nyilzapot, de¹¹ mondd-el csak, monda neki egy rút képű társa, hogy tudsz te illy vitéz lenni, a' ki illyen szép vagy? E' szók alatt a' túba jelt adott a' megtámadásra. No's, te, a' ki illyen rút vagy, felele Kalliász, jer, 's lássuk, mellyikünk kapja-el ama' zászlót? – Nyargalva omlik mind eggyik mind másik a' legtömöttebb csoport közzé, 's Kalliász imhol jó vissza 's hozza a' Sast.

Azonban itt vala az idő, mellyben néki a' házasok közzé kellett lépnie; 's az atyaiság által megszerezni a' polgári just. A' leányok, kik magasztalással hallák emlegetni vitézségét, 's szépségét édes ellágyulással nézték, irigylették tekintetét egymástól. Végre eggyike magára voná azokat. Az a' szép Aedésima vala.

Aedésima a' legnagyobb mértékben egyesítette azt a' szemérmes bátortalanságot, és azt a' büszke tüzet a' maga személyében, melly tulajdona volt a' Szamniium' leánya-inak. A' törvény, a' mint már feljebb mondtuk, nem ellenzette a' szemeknek, hogy egymáshoz szóljanak; pedig a' szerelem' szemei igen beszédesek, ha külömben nem

¹¹ De

engedtetik szóllás. Ha láttál valaha két Szerelmest egy rettegett tanú' jelenlétében, nem csudálad e, melly sebességgel nyilatkoztatja-ki magát egy lopott pillantás által az egész lélek? Kalliásznak egy tekintete elárulta a' leány előtt lángjait, óhajtását, rettegését, reményét, 's azt a' szép vetélkedését az érdemnek és dicsőségnek, mellyet a' szerelem gyúlasztott szívében. Aedésima ellenben, úgy tetszett, hogy megtiltotta szemeinek, hogy a' Kalliászéit keressék; de ezek gyakran lomhák voltak engedni a' tilalomnak, 's csak akkor sülyyedtek-alá, mikor már a' várt feleletet megkapták. Kivált pedig egy nap' – 's éppen ez intézte-el a' Kalliász' győzedelmét – egy nap' ezek a' szófogadatlan szemek sokáig meg nem mozdúlva függvén a' szép Ifjan, egyszerre emelkedtek-fel, eltelve a' legdrágább nedvvel, az egekre. Hah, értem! monda magában az elragadtatott Ifjú; értem néma kívánságodat, 's teljesedésre hozom! Gyönyörű teremtés, ha nem hízelkedem e sokkal magamnak? Nem azt kérték e szemeid az egektől, hogy magamat a' te választthatásodra érdemessé tehessem? Az ég meghallgatta kérésedet; érzem azt szívem' mozdulatain. De ah, hány törekedik majd a' te birtokod után! A' nagy tettek mindég a' környűllállástól függenek. Ha ez mást ér, nem engem, oda az első választás; pedig kire eshetik az egyébre, szép Aedésima, mint tereád?

Ez a' gond fogta-el szüntelen' Kalliászt, ez szüntelen' Aedésimát is. Ha Kalliásznak választás engedtetnék, ugymond a' leány, úgy ő engem fogna, azt hiszem, választani. Ismerem szerelmét; beláttam az ő lelkébe. Hányszor tapasztaltam, hogy midőn közénk lép 's társaimhoz szóll, senki eránt nem mutatja azt a' félénk gondot, mellyet énerántam bizonyít. 'S szava, melly külömben is édes és szelíd, még édesbbé, még szelídebbé lesz, ha hozzám szóll. Hát szemei... oh azok a' szép szemek! azok nékem azt mondják, valahányszor reám néznek, a' mit még bizonyosan nem mondtak senkinek! Adnák az Istenek, hogy csak nékie tessek! Kedves Kalliász, melly boldogtalan volna a' te Aedésimád, ha ő másnak találna valakinek szép lenni, nem tenéked! Melly külömbség van teköztted és a' te mord társaid közt, kiktől elijedek, ha szemeiket rám vetik. Vad tekintetek elrémít. Kalliász szint olly vitéz, mint akármellyik öközzűlök: de a' Kalliász' képében nincs semmi vadság, 's édes szemeiből bájolás szóll, ha sisak alól lövellnek is elő. Tudom én, hogy Kalliász csudát tesz vitézségével¹²: de hát ha mind a' mellett a' szerencse elárúlja a' szerelmet? ha más kapja-el az első választást? Ah, ez a' gondolat elfagylal!

Aedésima nem titkolta-el gondjait az anyja előtt. Tégy szent fogadásokat a' Kalliász' dicsőségéért, monda nékie, azok lyányodnak szerencséjéért lesznek téve. Hiszem, tudom, hogy ő engem szeret, én pedig ah, nem vagyok e én kéntelen őtet imádni? Magad tudod, mint becsúlik Öregeink; ő a' szerelme minden lyánytársaimnak; látom én az ő zavarodásokat, pirulásokat, mikor feléjek közelít; szerencsésnek tartja magát, a' kihez szóll. – Jó, lyányom! felele az anyja; ha szeret, téged fog választani. – Oh bizonyosan engem választana, ha megengedtetnék, hogy válasszon. De, anyám... – De lyányom, a' sor eljő őréa is. – Óréa is? akkor késő lesz! felele Aedésima lesülylesztvén szemeit. – Hogyan, lyányom, hiszen ha az ember téged hall, azt gondolhatná, hogy minden rajtad fog kapni; te igen is sokat ígérsz magadnak. – Én nem ígérek; én reszketek attól; szerencsésnek fognám mondani magamat, ha csak annak az egynek tetszenék, a' kit örökké fogok szeretni!

¹² vitézségével

Kalliász a' táborba-indulást előző estve megölelte atyját, 's így szólla: Isten hozzád, tisztelt szülém! te engem vagy soha nem látsz-meg, vagy úgy látsz, mint első magzatját Szamnumnak. Így, fiam, így! ezt szeretem én hallani. Jól született gyermeknek ilyen szó illik szájába. Valóban olly tűz által is látlak elevenítve, melly csudálással tölt-el. Szóllj, melly Istenségek lehelték azt mellyedbe? – Melly Istenségek, atyám? A' szerelem és a' természet! az a' kívánság, hogy magamat érdemessé tehessem tereád és Aedésimára! – Úgy? tehát a' szerelem belé avatta magát a' játékba? Azt én örömost értem. De mondd-el csak, nékem úgy tetszik, hogy az a' te Aedésimád nálam is szemet szúrt. – Oh, az nem csuda, ha néked is megtetszett! – Azt néki meg kell adnom, hogy szép. – Szép? de az; mint a' dicsőség! – Még most is szemem előtt van; monda az Öreg, ingerleni akarván fija' tüzét; olyan a' növése, mint egy Nymfáé. – Ah, atyám! te a' Nymfáknak nagy becsületet tészesz ezen hasonlítás által. – Járása olly könnyű. – És melly nemes! – Színei elevenek. – Liliom és rózsza! – 'S repdeső hosszú haja, mellyet olly rendesen tud felagatni. – És azok a' szép szemek, atyám! ah, azokat kellett volna látnod, mikor őket sok ideig rajtam nyugtatván, az egekre emelte, 's diadalmomért fohászzkodott! – Azt néki meg kell adnom; Aedésima igen szép; de tudod e, hogy az ő birtoka után sokan fognak törekedni? – Oh, ezrek meg' ezrek! – Elkapják előled! – Énelőlem? – Igazán szóllván, féltelek; a' Szamnumi Ifjak vitéz derék Ifjak. – Az nekem legkissebb gondom. Csak alkalmatosságom adassék, érdemleni Aedésimát, 's meglát'd, hogy rólam lesz egy kis szó. – A' jó Öreg, a' ki eddig csak tüzelni akarta fijasát, nem tartóztathatta-meg tovább könnyűit. Ah, ugymond, megölelvén azt a' szeretett fiút; melly meg becsülhetetlen ajándéka az egeknek az érzékeny szív! Ez a' kútfeje minden virtusnak. Édes fiam, eltöltesz örömmel. Még elég erőm van, hogy egy táborot tégyek, 's te olly szép reményekkel éleszgetsz, hogy kedvem jött, együtt menni-el veled.

Az indulás' napján, a' szokás szerint, a' sereg kifoszolva ment végig a' piacon öszvegyült leányság előtt, hogy az ő látások az ifjú Vitézeket tűzbe gyúlassza. A' jó Telamon a' fija mellett méne. Nézzd, nézzd Telamont, mint megifjodott! kiáltának az Öregek; hová megyen ő ebben a' korában? Lakadalomra! felele ez; lakadalomra! Kalliász még távolra mutatá neki Aedésimát, a' ki mennyei szépsége által felyűlmúlta társait. Az Öreg le nem fordította szemét a' fijasról, 's midőn mellette elmentek, vette észre, hogy az a' csendes szelíd kép hadi tűzre gyúladott, 's olly rettenetes lett mint a' Mársé. Így, így fiam! monda az Öreg; légy szerelmes; a' mint látom, az neked jól áll!

Nagy része a' táborozásnak abban múlt-el, hogy a' két ellenség szemmel tartotta egymást, 's nem eresztette a' dolgot végső ütközetre. E' seregben állott a' két hatalomnak egész ereje, 's a' Vezérek, mint eszes hadakozók, mind az egy mind a' más részről kímélni akarták azt. De az ifjú Szamnisok, kiknek a' házasodás volt gondjok, lángoltak megtámadni a' Rómaiak. Én még semmit nem tettem, monda az egyik, a' mi megérdemlé, hogy a' Haza' évkönyveiben feljegyeztessék, 's íme az a' szenny vár, hogy dicséret nélkül fog neveztetni nevem! – Be nagy kár, ugymonda a' másik, hogy nem adnak alkalmatosságot, kitenni magunkért! Én ezidén csudát tettem volna. – A' mi Vezérünk, mondának igen sokan, bennünket gyalázatba hoz öregeink 's mátkáink előtt. Ha úgy viszen-vissza, hogy öszve nem kapunk, azt fogják hihetni, hogy nem bíztott hozzánk.

A' bölcs Vezér, a' kitől a' sereg függött, csendesen hallgatta népe' békétlenkedését. Két hasznot ígért magának ezen késelemből; egyiket azt, hogy az ellenség félelem' és erőtlenség' jeléül veszi lassúságát, 's gondolatlanul üt reá; másikat azt, hogy embereinek tüzők a' legfőbb pontig gyúlad-fel, míg őket elibe viszi az erős ellenségnek. Meglett a' mit várt. A' Római Imperátor özvegyüjtötte népét.

Rómának Véd-Istene, ugymond nékiek, győzni fog; íme a' Szamnum' Géniusa retteg előtte, 's nem állja-ki közelítését. Rajta, vitéz Quiritek! a' hely' fekvése kedvez ugyan nékiek: de erőnk 's vitézségünk elégséges pótolék a' helyett. Miénk a' diadalom; jertek, kövessétek Vezéreteket! – Imhol van a' régen várt óra! monda a' maga ifjú Vitézeihez a' Szamnumi Vezér. Jőnek. Hagyjátok közelíteni egy nyillövetnyüig; 's akkor szabadságtok lesz megérdemli mátkáitokat.

A' Római sereg közelít, 's a' Szamnisok veszteg állanak. Omoljunk reájok! kiált a' Római Vezér; a' veszteg-álló csoport nem állhat ellent a' beléje csapó erőnek. 'S e' pillanatban a' Szamnisok úgy rohannak az ellenségre, mint a' Circusban a' paripák, midőn előttök a' verőcze megnyíl. A' Római nép megáll; meg nem bomolva, öszve nem keveredve fogadja a' reája ütő Szamnisokat, 's a' tanult Harczoló a' megtámadást hirtelen védelemmé változtatja. Hihetetlen makacssággal folyt jó ideig a' viadal. A' ki ezt képzelni akarja, gondolja-el, hogy itt azok harczoltak, a' kiknek szíveiket szerelem, természet, Haza, szabadság és dicsőség buzdította, és a' kik mind ezért egyetemben küzdöttek¹³ itt. Eggyikében az újra meg' újra kezdett csetépatéknak az öreg jó Telamon egy veszedelmes sebet kapott, fija' oldala mellett szabdalkozván. A' hű fiú, látván, hogy az ellenség hanyatlik, 's megnyertnek vélvén az ütközetet, engedett a' természet' ellent-állhatatlan sugallásának, kivitte az atyját a' tolongásból, 's segédjére volt, hogy a' csata helyétől bizonyos távolságra vonhassa magát. Ott egy agg tölgy' lábánál kötöztetébe sírva mély sebé. Azonban midőn a' sebből a' nyilat kivoná, zajt hall; megfutamodva ment-el mellette egy csoport Szamnis Ifjúság. Pajtások! kiálta nékiek, oda hagyván atyját; mi ez? hová szaladtok? íme erre van útatok! 's látván, hogy a' Római sereg' bal szárnya meztelen' áll, jertek, monda, támadjuk-meg ott őket; meg vannak verve, ha engem követtek. Ez a' véletlen kanyarodás rémülést okozott az ellenségi sereg' bal szárnyában, 's Kalliász látván, hogy visszavonúlnak, Vegyétek úzóbe őket, ugymond társaihoz; ez az út nyitva van; én egy pillantatig ide hagylak, hogy segédjére lehessek az atyámnak. – A' győzedelem végre a' Szamnum' részére hajlott, 's a' Római nép, elerőtlenedve nagy vesztesége által, kéntelen vala kőfalai közzé vonni magát.

Kalliász elalélva lelte az atyját, midőn hozzája ért; de a' jó Öreg fijának gondjai által visszahozattatott az életre. Meg vannak e verve? kérdé Telamon, felnyitván szeméit. Űzik őket, felele a' fija; a' mi dolgunk jó renden áll. Ha úgy van, monda Telamon, igyekezz' életben tartani; édes az a' győzedelmesnek, 's szeretném látni lakadalmodat. A' jó Öreg sokáig nem szállhatott tovább, mert az elfolyt sok vér nagyon elgyengítette.

A' Szamnisok az egész éjjelt a' megsebesedtek' kötözésére fordították. Nem múlászottak-el semmit a' Kalliász' érdemes atyja körül, a' ki erejének nagy elfogyásából végre fel is gyógyúlt.

¹³ küszdöttek

A' táborból való hazatérés két okból volt menyegzők' innepévé rendelve; először, hogy a' jutalom nyomban kövesse a' hazának tett szolgálatot, 's annál nagyobb erővel hathasson példája; másodsor, hogy az új házasoknak télen által idejek legyen, éltet adni az új polgárnak, minekelőtte tavasszal ismét kiteszik értte, a' magokét. Ezen tüzes Ifjúság' tettei ragyogóbbak lévén most, mint mindenkor másszor, úgy ítélték a' Nép' elsőji, hogy azon innepnek, melly ezeket koronázni fogja, több pompát és fényt kell adniok.

Kevés leány volt a' hazában, a' ki, mint Aedésima, szívének érzései által titkos egyet-értésben nem volt volna valakivel az Ifjak között; 's mindenike fogadásokat tett annak dicsőségéért, a' kinek jobbát megnyerni remélte, ha a' választásra szabadságot nyerend.

A' hely, a' hol öszvegyültek, egy temérdek amfitheatrum vala, felékesítve diadalmi kapukkal, mellyekről a' Rómaiaktól nyert zsákmányok függöttek. Az ifjú Vitézeknek fegyveresen kelle felgyülekezni. A' lányok ívvel és tegezzel jelentek-meg, olly ékben, a' millyet egy boldog Nép' együgyűsége engedett, mellynél ismeretlen volt a' bujálkodás. Menjünk, leányok! mondának az őket csínosgató anyák; e' nagy innepen mind kell mutatnotok a' kecsét, mellyel benneteket az ég megáldott. A' férfji' dicsősége abban áll, hogy győzni tud: a' miénk abban, hogy tetszünk. Boldog leány, a' ki azon derék ifjú polgároknak nyerendi-meg óhajtásait, a' kiket a' köz ítélet leg-érdemesbbeknek kiált-ki, hogy a' Hazának védelmezőket adjanak. Hajlékokat az érdem' pályaága fogja béárnyéklani, a' köz becsület vérszi környül, 's gyermekeik elsőszülöttjei 's legbecsesbb reményei lesznek a' Hazának. Így szóllván, szőlő és myrtus növéseket fontak lányaiknak szép hajaik közzé, 's fátyolok' hajtékinak azt a' játékot adták, melly kiki' arczatájához leginkább illett. Emlőjök alatt úgy kötötték-meg övöket, hogy a' könnyű lepel a' legszebb habzással folyjon-le ágyéjkokon; vállokra akasztották a' tegzet, 's oktatták, mint álljanak, kézívekre támaszkodva, a' legbájosbb helyhezetben, 's egyik térddek felett felrántották a' patyolatot, hogy lép'tek több könnyűséget nyerjen. Ez a' gondosság egyik része volt a' szüléi tisztnek ónálak, 's maga ez a' piperézkedés a' virtusnak fordítatván tiszteletére, részesült ennek szentségében. A' leányok a' víz' kristályában túkröztvén magokat, nem tetszetek tulajdon szemeik előtt soha eléggé szépeknek, 's társa' kecséit csudálván mindenike, egy sem vala, a' ki magát elmerje hinni.

De mind azon sok fogadások között, mellyeket e' nagy nap tétetett, nem vala hevesebb egy is mint az Aedésimáé. Adnák az Istenek, monda az anyja, megölelvén kedves gyermekét, adnák az Istenek, hogy kívánságainkat teljesedve láthassuk! De várd akarajokat alázatos engedelmisséggel. Ők, a' kik neked kecsét adtanak, magok tudják, melly bér illet. A' te tisztet az, hogy melly bér illet. A' te tisztet az, hogy ajándékjokat a' szemérmes engedelmisség által megkoronázzd. Szemérem nélkül a' szépség vakíthat ugyan, de soha nem érdekel; egyedül ez szerez néki érzékeny tiszteletet, ez által jut ő arra, hogy csaknem imádtatik. Ez a' szeretetre-méltó szemérem fedje-el fátyol gyanánt kívánságaidat, mellyeknek talán, minekelőtte a' nap leszáll, más hajlandósággá kell válni. – Aedésima e' gondolatot nem tűrhette a' nélkül hogy szemei egynehány titkos cseppet ne ejtsenek. De mi hát ez, gyermekem? monda néki a' dorgáló anya. Ez a' sírás illetlen Szamnis leányhoz. Tudjad, hogy ezen ifjú Vitézek között, kik benneteket ma választani fognak, nincs egy is, a' ki vért nem öntött érttünk és szabadságunkért,

nincs egy is, a' ki érdemes ne légyen reád, 's a' kinek te Hazád' adósságát lefizetni ne kevélykedhess. Tartsd jelen ezt magadnak, töröld-le könyűidet, 's kövess!

Más részről a' jó öreg Telamon vezette a' Gyülekezet felé fiját. Hát? Kérdé; mint dobog oda bé a' szívünk? Én tebenned örömet értem a' táborban, 's úgy hiszem, hogy ma is örömet érek. Ah, atyám! sóhajta a' szemérmes és Kedvesének elvesztéséért rette-gő Kalliász, nékem csak egy szerencsés szempillantás jutott. Talán, ha te sebbe nem estél volna, többet fogtam volna tenni; a' gyermeki hűség segédre szállított. Nem vád-lom magamat, hogy dicsőségemet utánna tettem javadnak; vigasztalhatatlan volnék, ha hűségtelen találtam volna lenni Hazám eránt: de nem volnék az kevésbbé, ha szülémet hagytam volna segéd nélkül. Hálá az egeknek érte, e' két tisztem nem ellenkezett egy-mással; a' dolog' kimente az Isteneken áll. – Be meg bízik az ember az Istenekben mikor baja van! monda az Öreg mosolyogva. Csak valld-meg, úgy e, hogy így, mint most, nem igen vert akkor a' szíved, mikor magad előtt láttad a' Rómaiakat. De ne hagyj magad'; jól lesz minden; én neked szép mátkát ígérek.

Elérnek az Amfítheatumba, hol a' korok szerint helyt foglalt polgárok' tömött rendjei elragadták az eltelni nem tudó szemet. Az épület hosszas-kerek volt. Az egyik felen a' másikon az atyák fijaik felett: az egyik végen az Öregek' Tanácsa fogott helyt, a' másikon a' még fel nem serdült Ifjúság, esztendeiknek külömbiségek szerint. A' tava-lyi házások körülfozták a' kerületet. Csend, szemérem és tisztelet uralkodott minden-ütt. De ezt a' csendet eggyszerre félbe szakasztá a' megriadt tábori kürtök' harsogása 's a' Szamnis Vezér, a' ki a' sereget az ellenségre vitte, fellépett az alatta vitézkedett bajnokokkal. Megjelenésére minden leány lesüllyeszté szemeit; ő végig megy' a' soka-ság közt, 's a' Bölcsek' sorában letelepedik.

Felnyitják a' Haza' évkönyveit, 's a' Feciális fenn-szóval olvassa esztendőök szerint azon bizonyosságokat, mellyeket a' Tisztviselők 's a' Hadivezér az ifjú Vitézek' magok-viselete felől kinek-kinek adtanak. A' ki gyávaság vagy rossz tett által mocskot vont nevére, az azon büntetés' gyaláztatára kárhoztatott, hogy örökre nőtelen maradjon, ha-nemha becsületét valamely szép tett által visszaszerzeni. De az illy esetek felette gyé-ren fordúltak-elő. Hogy valaki becsületesen 's jámborúl élt, hogy hadi kötelességeinek megfelelt, az volt a' legkisebb dicséret, a' mit egy ifjú Szamnis érdemelhetett; 's csak azt tenni, a' mit a' kötelesség kívánt, egy neme volt a' szégyennek. Sokan olly bizony-ságait adták megrettenhetetlen lelkeknek 's bátorságoknak, mellyek egyébütt minden-ütt bajnoki tettek gyanánt fogtak volna vétettetni, de e' népnél annyira közönségesek valának, hogy nem is látszottak érdemleni figyelmet. Eggnémelly tetszetesbb cseleke-detek által multa-felyül társait; de a' nézők' ítélete annál sanyarúbb lett erántok, mihelytt olly tettek hozattak-elő, mellyek fenntebb dicséretet érdemlettek; 's sok ne-mes tett, melly a' sokaságot eleinte csudálásra ragadta, elenyészett a' sok dicséretesbb cselekedetek' számában, homályba sülyyedvén-el a' még szebbek 's ragyogóbbak előtt.

A' Kalliász' első táborozásai ezeknek számokba valók voltak. De a' midőn a' sor az utolsó esztendő' tetteire jött, 's a' Feciális azt említette, hogy ő oda hagyta megsebes-e-dett atyját, hogy megfutamlott társait vissza vezesse az ellenségre, ez a' szép viadala a' természet' és haza'-szeretetének mindeneknek elnyerte voksait. Könyűk csorogtak azon Öregek' szemeiből, a' kik közelébb ültek Telamonhoz, 's megölelték őtet örö-mekben, a' távol-ülők pedig kezekkel 's tekinteteik által jelengették részvéteket. A' jó Öreg sírt és nevetett eggyyszerre; fijának még irigyei is tisztelettel néztek-fel reá, 's min-

den anya Kalliászt óhajtotta vejének. Aedésima, reszketve 's halaványan, fel nem merte emelni szemeit. Szíve, elfogva a' remény és a' csüggedés által, megszűnt verni; az anyja, kinek ő térdei közt ült, nem merte bátorítani, hogy zavarodását észre ne vegyék, 's azt hitte, hogy lyányát nézi minden szem.

Lassadván a' köz javallás' lármája, a' Feciális Polyklétet nevezi-meg, 's ezt mondja felőle: Midőn az utolsó ütközetben Vezérünk' lován halálos sebet ejtett egy nyíl, 's a' Vezér ezen eset miatt egynehány pillantásig védelem nélkül volt, egy Római katona nékie szegzé láncsáját, 's csalhatatlanul ált'verte volna, de Polyklét elébe vetette magát a' láncsának, 's a' dőfést tulajdon testén fogta-fel. – Úgy van, igen is! monda maga a' Vezér; ez a' nagylelkű fiatal polgár a' maga személyéből csinált nékem paizst, 's hordja a' mély sebet, melly ellenem vala erányozva; 's ha az én napjaim használatosok a' Hazának, azokat úgy nézem, mint a' Polyklét' ajándékát. A' Gyülekezet, melly e' szók által kevésbbé volt ugyan megilletve, de a' Polyklét' szép tettét nem csudálta kevésbbé mint a' Kalliászt, ugyan-azon dicséreteket adta neki; 's a' köz tisztelet' voksa 's a' leányzó' óhajtásai e' két derék Ifjú közt meghasonlottak. A' Feciális csendet parancsol, 's a' tisztas Bírák felköltek tanácskozni magok között. Sok ideig egyenlő foganattal vitatta állatását a' két fél. Voltak a' kik azt mondták, hogy Kalliásznak segédre szorúlt atyja' kedvéért nem vala szabad elhagyni a' maga helyét, 's hogy elhagyván atyját, 's visszavezetvén a' megszalasztottakat, csak előbbi hibáját tette jóvá: de ez a' legkissebb számúaké volt. Végre a' legvénebbik szót véve, 's így szóllott: Nemde mi csak a' szép tettét akarjuk megjutalmazni? Az tehát a' kérdés, hogy mi szebb, elhagyni e' a' haldokló atyát a' Haza' szeretetéért, vagy az él'tet szerencsétetni? A' mi két Ifjaink mind ketten tetemesen elősegéllették a' győzedelmet; a' ti dolgotok, tisztelt Bírák, megítélni, mellyiknek került több áldozatba szép tette? Két egyenlően hasznos példa közt azt illik inkább élesztenünk, a' mi nehezebb.

Ki hiszi-el e' nép' erkölcsi felől? egy szájjal azt ítélték, hogy nehezebb egy segéd nélkül szükkölködő haldokló atyától el-távozni a' Haza' javáért, mint szembe kelni a' halállal, bár elkerülhetetlen is, 's Kalliászt kiáltá minden voks elsőnek. De a' vetekedés, melly most következett, még hihetlenebbnek fog tetszeni. Fenn-szóval tartatván az Öregek' tanácskozása, Kalliás megértette, hogy néki egyedül azért nyújtatik a' bér, mert nemesbb szándékból folyt a' csudált cselekedet. Lelke felriadt, 's vádolta őtet. Nem, ugymond, Bírám tévedésben vannak; azzal nekem nem illik visszaélnem. Felkél, szóllani kíván, 's csendesség lesz. A' meg nem érdemlett jutalom, ugymond, hóhérja fogna lenni napjaimnak, 's tiszteletre-méltó hitvesem' kebelében elmérgesítené boldogságomat annak érzése, hogy őtet igazságtalanul bírom. Népünk' Atyáji! ti azt vélitek, hogy nékem nyújtván a' jutalmat, azt koszorúzzátok-meg, a' ki legtöbbet teve a' Hazáért. Kéntelen vagyok vallást tenni, hogy én nem egyedül a' Hazáért tettem a' mit tettem. Szívem szeret, 's meg akartam érdemleni a' kit szeretek; 's ha fényt húz rám a' cselekedet, mellyet ti javallástokra méltóztattok, úgy abban a' virtussal együtt a' szerelemnek is vagyon része. Vizsgálja-meg önn-magát szerencsés bajnoktársam, 's fogja a' jutalmat, ha tette nemesbb mint az enyém. – Miként fesse az álmélgodást, mellyet e' vallástétel támaszta! Ez egy részről homályt vetett e' nagylelkű Ifjú' szép cselekedetére: de más részről annál bajnokibbnak, csudálatra-érdemesebbnek 's ritkábbnak mutatta virtusát, mint bár melly elesés a' Hazáért. Ez a' példája az egyenességnek két ellenkezőképpen hatott az ő ifjú társaira. Az egyik fél, 's ez az volt, melly nyilván öröm-

mel csudálta Kalliászt, a' legnemesbb bizakodás által azt látszott vallani, hogy ez a' példa őket felyülemeli magokon; a' másik fél, kik elszégyenülve állottak, általa, mint valamely erejeket felyülmúló teher által, öszvezúzva látszott. Az anyák és leányzók egyetemben azt ítélték méltónak a' jutalomra, a' ki elég nagyszívűséggel bírt, magát reá méltatlannak tartani; az Öregek pedig Polyklétre függesztették szemeiket. Ő nyúgodt képpel várta, hogy szólni engedjék. Nem tudom meghatározni, ugymond végre, Kalliász felé fordúlván, melly lépcsőig kell az emberi tettnek haszna-nem-nézőnek lenni, hogy szépnak 's tisztának tartassék. Ha jól veszem, az ember mindent a' maga kedvéért tesz. Azt azonban tudom, hogy én egy illy nemes vallástételt, mint a' millyet most érténk, tenni nem fogtam volna. És ha az én magam-viseletemben volt is talán valami még szebb, mint a' tiédben, kedves hazafi! melly ugyan még kérdés alatt vagyon: de az a' szoros ítélet, mellyel magad ítélted-meg tettedet, téged énnálamnál sokkal feljebb emel.

Az Öregek elakadtak, 's nem tudták, mint ítéljenek. Nem is szedtek voksokat az elsőség' elintézése eránt. Víg kiáltozások által határozottat-meg, hogy arra mind ketteje érdemes, és hogy a' másod választás nem elég jutalom sem egyikének, sem másikának. A' legöregebbike a' Bírának végre szót fogott, 's ezt mondá: De meddig fogjuk még a' mi kétségeink által e' derék két Ifjú' szerencsését késlelni? Szívek már megtette választását; engedjük-meg nekik, hogy titkos kívánságaikat egymásnak kivallják. Ha nem ugyan-azon tárgyat óhajtanak, nem szükség kapkodniok az elsőségen, 's azt veszik a' kinek birtoka után vágnak. Ha egyet szeret mind a' kettő, ossza-el köztök a' sors a' pert, 's Szamniumnak minden leányai közt nincs egy is, a' ki ne kevélykedjék azon, hogy a' kevésbbé-szerencsésnek vígasztalására lehet. Így szólla a' tisztelt Androgeus, 's az egész Gyülekezet helybe hagyta szavait.

Kalliász és Polyklét középre lépnek. Kiterjesztett karral szaladnak egymás felé, 's elnedvesüle minden szem. Reszket mind ez mind amaz, 's nem meri megvallani szíve' tárgyát; egyike sem hiheti, hogy a' másika mást szerethessen mint a' kiért ő ég. Én, monda Polyklét, az Isteneknek legtökéletesebb mívekért lángolok; övé minden szépség, minden kecs. – Ah, azt szereted, a' kit én imádok! felele Kalliász; így festeni őtet, annyi, mint nevén nevezni. Mennyei arczulatja, büszke tekintetei, az a' kimondhatatlan kellem, melly néki egész alakján 's minden mozdulásin lebeg, eléggé megkülömbözteti minden más Szamnis leánytól. Ah, barátom, melly szerencsétlen lesz az köztünk, a' kit a' sors más választásra kárhoztat! – Igen is, monda Polyklét, nincs boldogság Eliáne nélkül. – Eliáne nélkül? Hogyan? monda a' feléledt Kalliász; 's te Eliánét szereted, a' bölcs Androgeus' leányát? – S kit tudnék mást szeretni? kérdé Polyklét, meg nem foghatván a' Kalliász' örömét? Ah, kiálta ez elragadtatva; ő Eliánét szereti, nem Aedésimát! Jer, barátom, ölelj-meg; boldogok vagyunk mind ketten; visszaadod éltetemet!

Ölelgetéseikből, mellyek most még hevesebbek lettek, mint elébb voltak, könnyű volt kiérteni, hogy a' szerelem helyre állította köztök a' békét. Az Öregek közelébb szállították, 's meghagyták nekik, hogy ha nem azon-egy tárgyért égnek, nevezék-meg mátkájikat. Az Eliáne' és Aedésima' neveik' hallására mindenfelé víg tapsolás hallatszott. Androgeus és Telamon, a' vitéz Eumenes, Aedésimának atyja, és a' Polyklété, kit Melampusnak hívtak, azzal a' szívességgel örvendeztek kölcsönösen egymásnak, melly az öregség' örömei közzé szokott egyvedni. – Barátim, monda Telamon, a' mi gyerekeink derék gyerekek; bezzeg lesz okok rajta lenni, hogy ki ne haljon a' fajtájok!

Ha elgondolom, azt hiszem, hogy esztendeimnek virágában vagyok. Ez a' menyegzők' innepe derék dolog; mindég azt gondolom, mikor itt van, hogy én veszem-el a' Hazának minden lányát. Ezt mondván a' jó Öreg, eggyet ugrott örömében; 's társai, minthogy özvegy volt, azt tanácslották, hogy álljon ő is a' nőszők közzé. Ne kötődjete! monda; ha ilyen ifjú volnék mindennap, kitennék magamért.

A' Gyülekezet egyetemben méne a' templomba, az oltár' zsámolyánál szentelnimég kötéseiket. Polyklétet és Kalliászt diadalmi fénnel kísérte házaikhoz a' sereg, 's közönséges supplicáció rendeltetett az Isteneknek, hogy a' Hazának két illy derék polgárt adtanak.

SZÍVKÉPZŐ REGÉK.

MÁSODIK KÖNYV.

HAZÁNK' ORSZÁG BÍRÁJÁNAK,
EGGYKOR BIHAR, AZUTÁN NYITRA, MAJD BÁCS,
VÉGRE FEJÉR VÁRM. FŐ-ISPÁNJÁNAK,

ÜRMÉNYI JÓZSEF

EXCELL.
SZENT-ISTVÁN' RENDJE' COMMANDEURJÉNEK,
A' KALOCSAI NAGY ÉRSEK'

JOANNES DE ILMUR

ÉRDEMES MARADÉKÁNAK.

*

— — — *honoresque ita gessit, ut ornamentum non
accipere, sed dare ipsi dignitati nideretur.*

JVSTINVS.

A' KÉT SZERENCSETLEN.

Még nem nagy az ideje, hogy Gróf Altensteigné a' Boldog-Asszony' Szűzeinek Pozsonyi Klostromjokban vontamagát. Az a' szelíd vídám csend, melyet e' magánosság' házában látott lakozni, még keserűbbé, emésztőbbé tette szíve' gyötrelmét. Mi szerencsések, ugymond, ezek az ártatlan galambok, kik repültöket az ég felé vevék! Nékik egy fellegtelen nap az élet; a' világnak nem ismerik sem gyötrelmét, sem örömeit!

Ezen Istennek-szentelt leányzók közt, kiknek szerencsését irigylette, az egy Seraphína látszott búsongani, szenvedni. Seraphína még tavaszában az életnek, azon szépséggel bírt, mely az érzékeny szívnek szokott lenni címere. De a' fájdalom 's könyhúllatások elhervasztották eleveségét. Hasonló a' rózsához, kit a' nap' heve megbágyaszt, de kinek tikkadtában is lehet ítélni nyíltakori frissességéről. Úgy tetszik a' szenvedő szívek közt valamely titkos szóval beszéd' neme vagon. A' Grófné kiismeré e' kedves illetődöttnek szeméin, a' mit ott még senki nem sejtített. A' szerencsétleneknek olly igen tulajdona szánni 's szeretni egymást! Hajlandóságot kezdé érzeni Seraphína eránt. A' barátság, melyet a' világiak alig éreznek, hevesség a' Klostromokban. Szövétségek csak hamar igen szoros lett; de annak édességét egy mind két részről rejtegetett keserűség mérgecsé. Egész órákat töltöttek együtt fel-felsőhajtozva, nem mérészelvén tudakolni kinyajoknak okát. Végre a' Grófné félbe-szakasztá a' hallgatást.

Viszont-gyónásunk, ugymond, fájdalomknak nagy részétől megmenthetne bennünket. Mind ketten elfojtjuk sóhajtásinkat. Illik e barátnak titkolódni barátja előtt? E' szókra a' szemérem' színe futá-el a' Seraphína' ábrázatját, 's szép szeméi' pillájának leple megé rejtöztek-el. Ah! kiálta a' Grófné, mit akar ez a' pirulás? eredhet e ez szégyenből? e' kedves színnel egyedül a' boldogság' érzésének illene új díszterjeszteni a' szépségre. Szólj, Seraphína, öntsd-ki szívedet barátnéd' keblébe, kinek sorsa kétség' kívül nehezebb a' tiédnél, de a' ki enyhülést lelne tulajdon fájdalomában, ha a' tiéiden könnyíthetne. – Mit kívánsz, Asszonyom? Osztozom kinyajaidban, de magamnak nincs, a' miben megbízhasalak. Egyedül változó egészségem okozza e' lankadást, melyben látsz. Elfogyok lassanként, 's hálá az égnek, nem vagyok messze végeimtől! – Az a' lassú mosolygás, mely utolsó szavait kísérte, egészen megthát a' Grófné' szívét. Az tehát minden vígasztalásod, hogy végedhez közelítesz? Halálotad óhajtvá, mit nem vallanád-meg, mi tézi előttd az életet útálttá? Mennyi ideje, hogy itt vagy? – Öt esztendeje, Asszonyom. – Erőszak hozott e ide? – Nem Asszonyom! az okosság hozott, maga az ég hozott, egészen magához akarván szívem' vonszani. – Ez a' szív tehát a' világhoz vala, úgye, egykor fűzve? – Ah, igen is, szerencsétlenségére! – Folytassd beszédedet.

– Mindent elmondottam. – Seraphína, te szerettél, 's e' falak közzé temethetnéd magadat! Egy állhatatlant hagyál oda? – A' leghűbb szeretetre-legméltóbb halandót! Ne tudakolódj' tovább. Látod folyni vétkes könyűimet. Szívemnek minden sebei felnyíltak ez' emlékezetre. Nem, kedves Seraphína, késő immár titkolódnunk. Látni akarom szívednek legtitikosabb redőjit, hogy belé vigasztalást csepegtessek. Higj nekem, Seraphína, a' fájdalom' mérge csak panaszokban lihegzik-ki; hallgatás alá fojtva annál emésztőbb lesz. – Kívánod, Asszonyom? Engedek tetszésednek. Sirassd hát a' szerencsétlen Seraphínát; most sirassd életét, nemsokára halálát siratod.

Alig jelentem vala meg a' világban, 's gyászos szépségem magára voná a' hiú Ifjúság' szemeit. Csak egy találkozik közöttök, a' ki, még ifjabb mint hogy a' köz veszettség' mirígye által megromolhatott volna, érezte velem, hogy van szívem. Egenlő esztendeink, születésünk, vagyonunk, szüléink' szövetsége és méginkább a' viszont-hajlandóság, kötötték egymáshoz bennünket. Kedvesem egyedül érttem élt. Szíveink eltelve önnmagokkal, szánakodva néztük azt a' temérdek hiút a' nagy-világban, hol az öröm csak ál csillogás. De hová felejttem magamat? Ah, Asszonyom! melly keserves emlékezteket fakasztatsz-fel itt bennem! – Hogyan, édes barátném, hát vádolhat'd e magadat, hogy igasságos valál? Mikor az ég két érzékeny és jó szívet teremt, csinál e nékik vétket belőle, hogy felkeresik, magokhoz édesgetik, 's rabjokká teszik egymást? Mire teremtette volna hát őket? – Oh, igen is, hogy gyönyörködve alkotta azt a' szívet, mellyben az enyém magát elveszté, mellyben a' jóságnak nem vala szüksége az ész' vezérlése után várni, melly semmi részben nem vádolhatta a' természetet, hogy neki szűk kezekkel nyújtotta ajándékait. Ah, Asszonyom, ki látta magát úgy szerelve, mint én valék? Gondolod e, hogy megmertem vallani előtte szívemnek azon könnyű hánykódásait, mellyek némelykor a' legboldogabb szerelmet is érdeklík. Megfosztotta volna magát a' nap' világától, ha szeretett Seraphínája ártalmára állította volna azt lenni nyúgodalmának. Néki az egész természet fogyatéket szenvedett, ha szemeimben a' leggyengébb fellegét sejdítette a' bánatnak; úgy hitte, hogy ő okozta bántásomat, 's magát vádolta minden kedvetlenség miatt, a' mi ért.

Könnyű megítélni, melly mértékben szerettetett a' szeretetre legméltóbbika minden halandóknak. A' vagyon' kívánása, melly minden köteléket felbont, csak az igaz szeretetét nem, hasonlást hozza szüléink közzé. Egy boldogtalan per volt kezdete 's kútfeje szerencsétlenségünknek. Szüléink' gyűlölködése örök közfalat emelt köztünk. Véget kelle vetnünk az egymást-látásnak. Soha nem felejttem-el mit írt nekem egykor:

„Oda vagyok, szeretett barátném! megfosztanak egyetlen birtokomtól. Leborúltam az atyám' lábaihoz, hév könyűkkel feresztettem kezeit, kértem, mondana-le e' gyászos perről. Esküdtem, hogy elvenni birtokodat, nékem szentségtörés lenne; hogy gyűlölni fognám azt kezeim közt. Azt felelte, hogy nincs eszem. Az emberek meg nem foghatják, hogy a' vagyonnál lehessen valami még becsesbb. 'S minek nekem a' gazdagság, ha téged vesztelek-el? – Még valaha megköszönöm, azt felelik, hogy most szavam' nem fogadták. – Ha hihetném, hogy az esztendő, vagy a' mit ők észnek neveznek, annyira megalacsonyíthatják lelkemet, elrettenvén egy illy változástól, ez' órában megszűnék élni. Nem, nem, édes barátném, nékem személyem és mindenem tiéd. Hijába ítéli nékem a' törvény egy részét a' te örökségednek. Én szívemben hordom törvényemet, 's ott az atyám' veszt. Bocsássd-meg néki, kérlek ezerszer, azon bosszantásokat,

mellyekkel illet. Ne engedje az ég, hogy szívem vétkes óhajtásokra vetemedjék; sőt kész vagyok elszakasztani napjaim' számából, hogy az atyáméit szaporítsam: de ha egykor ura lennék azon birtoknak, mellyet gyűjt, és a' mellyel kedvem ellen akar gazdagítani, azonnal helyre hozok mindent. Azonban el vagyok tőled tiltva. Talán parancsolni fognak a' szívvel, mellyet te nekem adtál. Ah! soha reá ne állj! Gondold-meg, hogy élted függ tőle; gondold-meg, hogy esküvéseink fel vannak írva az egekben. De lesz e elég bátorságod ellene állani az anyád' erőltetéseinek? Reszketek e' képzeletre. Nyugtass-meg, kérlek a' leghűbb szeretet' nevében!"

Kétség' kívül válaszoltál levelére? – Igen is, Asszonyom; de csak egy két szóval:

„Nem vádolkak semmiben. Szerencsétlen vagyok; de tudok az lenni. Tanúlj túrni tőlem.”

Azonban a' per elindult 's hevesen folyt. Egy nap', irtóztató nap! midőn az anyám reszketve olvasna egy terhelő ítéletet, valaki vélem kívána szóllani. Ki az? kérdi az anyám; hadd jöjjön. Az elnémult cseléd elakad, öszvebontja magát feleletében, 's végre megvallja, hogy levelkéje van számomra. – A' lyányom' számára? 's kitől? – Én jelen voltam. Képzeld ijedésemet; képzeld az anyám' fellobbanását, midőn annak fiját hallá neveztetni, a' kit üldözőjének hitt. Ha méltóztatott volna megolvasni a' levelet, melly fel nem bontva ment-vissza¹⁴, talán el fogott volna lágyúlni; legalább látta volna, hogy semmi nem lehet tisztább, mint viszont-hajlandóságunk. De akár azért, hogy tüze, mellybe ez a' boldogtalan Ítélet hozta volt, tágítani akart magán a' kifakadás által, akár hogy az a' titkos eggyet-értés, mellyben most leányát a' maga ellenségeivel lelte, előtte valóságos vétek volt, a' leggyalázatosbb pironságokat szórta reám. Elszégyenülve buktam lábaihoz, 's túrtam alázó fenytékit, mintha megérdemlettem volna. Nyomban elvégeztetett, hogy Klastromban fogom eltemetni, a' mit az én gyalázatomban nevezett, és a' magáénak. Más nap' ide hozattam, 's meg vala hagyva, hogy senkit ne eressenek hozzám; úgy tölték itt három holnapot, mintha szüléim, rokonim 's az egész világ oda lettek volna örökre. Az anyám volt első látogatóm. Mingyárt sejdítém öleléséből, melly ítéletet fogna reám mondani. Meg vagyok buktatva, ugymond, mihelytt magunkban maradtunk; a' gonoszság erőt vett, elvesztettem a' peremet, 's azzal eggyütt oda a' remény, hogy a' világban szerencsédet csinálhassd. Alig marad annyi a' bátyádnak, hogy születéséhez illőleg élhessen. Téged, gyermekem, ide szóllíta a' Gondviselés; itt kell élned, halnod; holnap fátyolba öltözől. E' hidegen parancsoló szókra szívem elalélt, nyelvem elfagyott, 's ájúlva rogytam-le. Az anyám segédre kiálta másokat, 's azalatt míg ők körültem fáradoztak, elrejtett könyűim elől. Feléledvén, e' kegyes leányzók közt látám magamat, kiknek társokká kell vala lennem; kértek, nyájaskodva hívtak, vennék részt édes nyugodalmokban. De ez az ő életek csak az ártatlan szabad szívnek lehet kedves: az enyémmek az szüntelen tusakodást, hitszegést 's bánkódást festett elibe. Irtóztató mélység nyílt-fel közöttem és Kedvesem között, 's örök elsüllyedés fogtakörül, 's e' szörnyű magánosságban, ezen elhagyásában az egész természetnek, az ol-tár' lábainál leltem magamat, elfoglalva azon imádott tárgy által, mellyet velem elakarának felejtetni. Ezek az áhítatos leányok jószívű eggyűgyűségekből mind elmondták a' mit a' világ' hívsága felől tudtanak: de én nem a' világhoz voltam csatolva;

¹⁴ vissza

azzal a' kit benne hagyék, nékem a' legsivatagabb pusztá is kies múltató lett volna. A' mitől ők igyekeztek elvonni, az nékem semmi volt.

Látni kívántam az anyámat. Ájulásomat elgyengült egészségemnek tulajdonítá. – Nem, Asszonyom, erőszakod okozza azt; mert itt nincs helye tovább a' tettetésnek. Te adtad életemet, 's el is vehet'd; de, édes anyám, azért hordál e méhedben, hogy mint egy áldozatot lassú halállal láss halni? 'S kinek szentelsz? Éppen nem az Istennek; az Isten, érzem, eltaszít; néki tiszta 's önként való áldozatok tetszenek; nem akarja, hogy abban, a' mi néki nyújtatik, másnak része legyen; 's a' melly szív neki adja egyszer magát, annak örökre övének kell maradni. Ha erőszak visz az oltárhoz, úgy ott hitszegés 's szentségtörés várnak reám. – Mit mondasz, boldogtalan? – Egy irtóztató igazságot, Asszonyom, a' mit belőlem a' kétségbe-esés sajtól-ki. – Igen is, Asszonyom, szívem magát tetszésed nélkül másnak adta; ártatlan vagy vétkes, nem enyém többé, egyedül az Isten bonthatja-fel kötelékít. – Eredj, elfajult leány, eredj vesztedre; nem ismerlek többé gyermekemnek. – Édes anyám, véred' nevében kényszerítlek, ne hagyj-el, lássd kétségbe-estemet, lássd a' poklot lábaim előtt. – Illy irtóztatónak festi tehát gyászos szerelmed becsületed' menedékét, ártatlanságod' révpartját? 'S minek nézed te a' világot? Tanúld-meg, hogy ennek csak egy bálványa vagyon: a' Gazdagság. Minden tekintet, minden elsőség azoké, a' kik sokkal bírnak. A' szegénység' osztályrésze a' homály, a' megvetés.

Ah, Asszonyom, ne elegyítsd e' romlottak száma közzé azt... Azt úgy e, a' kit te szeretsz? Gondolom, mit monda neked. Nincs része atyja' igasságtalanságában, nem javallja cselekedetét, szán, helyre fogja hozni sérelmidet. Üres ígéretek, gyermek-ember' szavai, mellyeket nem említ holnap! De bár légyen állandó szavaiban, 's fogadásai-ban hív, az atyja még virágjában van, soká fog élni, mert a' gonosz megöregszik. Azonban a' szerelem kihál, helyébe a' nagyra-vágyás lép, a' gyermeki kötelesség erőt vesz, valamelly hivatal, egy csillogó ház' szövetsége, egy gazdag szerencse adja-elő magát, 's a' hiszlekeny leány űlve marad, 's világ' meséje lesz. Im' ez fogott volna sorsod lenni; ettől mentett-meg az anyád. Ma keserű könyűket okoz, de eljő a' nap, hogy áldani fogod értte. Magadra hagylak, leányom, készülj az áldozathoz, mellyet Isten kíván. Mentől keserűbb az néked, néki annál kedvesebb lesz.

Mit mondjak, Asszonyom? Reá kelle szánnom magamat! Felvén e' patyolatot, e' kötényt, a' töredelmesség' útjára tértem; 's azon idő alatt, míg még szabad a' visszalépés, azt hittem, hogy meg fogom győzhetni magamat, 's elmém' habzását 's gyengeségemet azon veszedelmes szabadságnak tulajdonítottam, hogy szándékomat még meg lehet másolnom. Nem győzém várni, hogy megtegyem az oldhatatlan esküvést. Megtettem azt, lemondottam a' világról; az nem vala sok. De Szerelmesemről mondot-tam-le; 's az több vala, mintha életemről mondottam volna le.

Midőn az esküvés' ígéjit mondta szám, ajakimon-tévelygő lelkem elköltözni ké-szült. Alig volt erőm az oltár' lábaihoz vánszorogni; vissza onnan mások emeltek-el. Az anyám, kegyetlen öröme által elfogva, jött hozzám. Ne vedd zúgolódásképpen, én Istenem! tisztelem őtet, még mindég szeretem, 's vég pihenésemig fogom szeretni. – Seraphínának ezen utolsó szavait, zokogásai szaggatták-meg, 's arczájit két könnyetök öntötte el.

Meg vala téve az áldozat, monda hosszas nyugta után; már Istené valék, nem a' ma-gamé. Érzékimnek minden kötelékít öszve kelle szaggatnom; áldozatom meghalott a'

világnak, 's úgy mertem hinni, hogy valóban meg is holtam. De mint iszonyodtam-el szívem' mélyébe tekintvén! A' szerelmet találtam ismét benne; de a' dühös vétkes szerelmet, a' kétségbe-esett magát hibásnak ismerő szerelmet, azt a' szerelmet, mely az ég ellen, a' természet ellen, magam ellen pártola, melyet a' keserűség emésztett, a' megbánás gyilkolt, 's dühhé változtatott. Mit tettem! így kiálték-fel ezerszer; mit tettem! Az az imádott halandó, a' kit többé meg nem láthaték, minden kecsével tűnt képzeletem' elébe. Az a' boldog kötés, mely bennünket egyesíteni akart, minden szempillantása örömmel teljes életünknek, azon két szívnek, melyet egyedül a' halál fogott volna elszakasztani egymástól, minden érzései megjelenének rémült lelkem előtt. Ah, Asszonyom, mely csüggesztő képzelet! Mindent elkövettem, hogy kitörölhessem emlékezetemből. Őt esztendeje, hogy szüntelen' igyekszem elhárítani, 's még is mindég visszatér; hijába tépem-ki magamat az álom' karjai közzül, mely szüntelen' az ő képét festi lelkem' elibe; hijába futom a' magánosságot, hová érkeztemet várja; az oltár' zsámolyinál is őtet látom, őtet találok az Istenség' keblében is. Ugyan csak a' kegyelemnek Istene végre megszánta szenvedésimet. Az idő, az okosság, a' sa nyargatás elcsendesíték vétkes indulatimnak' előbbi hevét; de helyébe fogyasztó sínlés következett. Minden érverésben halni érzem magamat, 's az minden örömöm a' mit ismerek, hogy síromat nyílni látom.

Ah, kedves Seraphína! így sóhajtja-fel Gróf Altensteigné, minekutánna szerencsétlen barátnéja elhallgatott, melyikünk érdemli inkább a' szánakodást? Szerelem okozta mindkettőnknek inségét: de te a' leghűbb, legháládatosabb halandót szeretted: én a' leghitlenebbet, leghálátlanabbat, legkegyetlenebbet, a' ki valaha volt! Te az égnek szentelted magadat: én magamat egy útálatosnak adtam! A' te ide-költözésed diadalom volt: az enyém gyalázat! Téged' minden sirat, minden szeret, minden tisztel: engem bosszantanak, gyötrennek!

Lángolóbb Szerelmest, mint Gróf Altensteig volt a' házasság előtt, nem képzelhetni. Fiatal, igen szép, tapadó szinte a' bájolásig; első megpillantása a' legszebb lelket gyanítatá. Mindenikét ígérte a' tökéletességnek, mint a' hogy' a' kellemeknek bírta mindenikét. Lány lelke olly elevenen fogta-fel a' szép érzések' behatásait, hogy lehetetlennek látszott, hogy elérse valaha. Néki ah, igen is könnyű volt azt a' szerelmet gerjeszteni bennem, melyet hozzám maga érzett, vagy érzeni vélt! Mind azon tekintetek, melyek a' nagy házaknál a' mennyegzői kötelékeket szövik, megegyeztek e' hajlandósággal, 's szüléink, kik azt támadni látták, méltóztattak meg is koronázni. Két esztendőt töltöttem a' legboldogabb együtt-élésben. O Bécs! o vétkek' piacza! o gyászos őrvénye a' szerelemnek, ártatlanságnak 's erkölcsnek! – Férjem, ki ekkoráig a' maga-korabelieket csak futó szemekkel látta volt, és, a' mint mondá, csak hogy kaczaghassa esztelenségeket, minekelőtte észre venné, beszívta példájok' mérgét. Lármás öröme ízetlen társaságaiknak, titkos diadalmaik' kérkedékeny hánytatása, 's azon tetézt magasztalások, melyekkel gyalázatos muláságaik felől szóllottanak, vágyást indíta benne, ismerni őket. Csendes 's ártatlan házi-életünk elvesztette előtte egykori édességét. Nálam csak azt a' kedveltetést lelte, a' mit a' jó nevelés ád; elijedtem, látván, hogy többet vár. – Oda vagyok, mondám magamban, szívem többé nem tölti-el az övét! 'S valóban nem is egyébert kereste többé társaságot, mint az illendőségért; örökre elmúlt az az idő, midőn édes együtt-beszéllgetéseink, midőn azok az édes négy szemköztt-létek, melyekben én olly igen boldognak lettem volt magamat,

néki még kedvesebbek voltak, mint a' lármás társaságoknak örök folyta 's vissz'folyta. Kért, szórnam-el magamat, hogy példám igazolja lépéseit. Szorosabban akarám magamat hozzája csatolni, 's alkalmatlan lettem. Eltökéltem végre, magára hagyni, hogy visszavágyhasson hozzám, és azért, mivel öszvevetvén magamat azokkal, kiknek társaságokba keveredett, azt reméltem, hogy eszelősködését kigőzölgi, 's annál inkább fogja érzeni becsemet. De holmi fiatal szédítő erőt vett szerencsétlenségére igen is engedékeny lelkén; 's azon pillantás olta, a' hogy a' maszlagos pohárhoz értek ajkai, részegsége orvosolhatatlan lett. Magához akarám hozni; nem volt többé ideje. Elveszted magad', édes barátom, hogy megfosztanak férjemtől, kiben minden boldogságomat leltem, inkább tenn-magadért siratom, mint önnön-magamért, botlásidat. Abban keressz boldogságot, a' miben az bizony nincs. Ál öröm, undok kedvtöltések nem olly szívnek valók, mint a' tiéd. Ámítás a' mestersége annak a' világnak, melly elfogott; hitvesed e' mesterséget nem ismeri; te szintúgy nem ismerted mint ő; ez a' gyalázatos élet nem illik mihozzánk; a' te szíved elveszté magát részegültségében; de ez a' részegültség csak ideig tart; a' csábulás el-fog oszlani, mint az álom; akkor majd visszatérsz hozzám, engemet annak találsz a' ki voltam, engedelmes szerelem fog kiterjedt karokkal várni reád, minden el lesz felejtve. Nem félhetsz sem pironságimtól, sem panaszimtól. Szerencsés leszek, ha vígasztalást nyújthatok azon bosszantásokért, mellyekkel illetél. De te, te, a' ki ismerted a' tiszta erkölcs' becsét, 's édességeit ízlelted! te, kit a' vétek egy örvényből más örvénybe lök, kit nem sokára gyalázattal küld haza, hogy hitvesed mellett rejtse-el korán elért vénségednek sínlődő napjait, elborítva szégyennel, lelkiisméreted által elmarczangolva, mint békélesz-meg majd magaddal? mint fogadod majd hitvesed' szeretetét? Ah, az neked irtóztató büntetés lesz! Minél hübb, igazabb lesz az az ő szeretete, annál alázóbb lesz neked. Ez, édes Grófom, ez az, a' mi engem emészt. Szűnj-meg szeretni, nem ellenzem: megbocsátom azt, mert én szűntem-meg szeretetre-méltónak látszani: de ne tedd magad' érdemtelenné hűségemre; 's legalább légy az, a' kinek nem kell pirúlni szemem előtt. Hiszed e, édes barátném? egy tréfa volt felelete. Azt mondta, hogy úgy beszéllek, mint egy Angyal, 's hogy szavaim nyomtatást érdemlenek. De látván, hogy könnyük borítják-el szemeimet', Ne légy, ugymond', gyermek! szeretlek, 's tudod hogy szeretlek; engedd, hadd leljem kedvem' mindenben 's légy bizonyos: hogy semmi el nem hódít.

Azonban jó barátim nem múltatták-el tudtomra adni, mik estek. Az engem a' legmélyebb keserűségbe merített. Ah! férjem nem sokára elúnta a' tettetést 's személyemnek kímélését.

Elhallgatom, kedves Seraphína, minémű aláztatásokat kelle szenvednem. A' te kínjaid magadnak is könnyűknek fognak tetszeni az enyémekekhez képest. Képzeld, ha tudod, egy érzékeny meg nem romlott szív' gyötrelmeit, melly mindennap' új bántásokat vesz attól, a' kit egyedül szeret, a' ki egyedül érte él, még mikor ő már érette nem él is; melly még akkor is érette él, midőn ő nem átal, a' köz útalat' tárgyaiért élni. Kedvezek szemérmednek, 's elmellőzöm a' mi legundokabb e' festésben. Megvetve, elhagyva, feláldozva férjem által, magamba zártam-el nyomorúságom' panaszait; 's ha némelly ész és erkölcs nélkül való házakban kacagták is sorsomat, meg volt viszont az a' vígasztalásom, hogy egy érzékenyebb 's becsesbb Közönség édes részvétellel tekintett szenvedésimre. Azon vagyonomban leltem fájdalomim' enyhületét, mellytől a' gonoszság meg nem foszthatott: csorbúlatlan nevemben. Oda van az is, kedves Seraphína!

Azok az asszonyok, kiket példám megalázott, nem tűrhették, hogy mocskot nem láthatnak rajtam. Magános életemnek azt a' színt adták, a' mellyet akartak. Azt hírdették, hogy titkos egyet-értésben élek egy emberrel, a' ki eléggé elméletlen volt, azt hagyni hinni, hogy nálam jól fogadtatott. Férjem, kinek látásom szüntelen píróság volt, 's a' ki még sem érzette magát elég szabadnak, kapott az első örvön, a' mit kezébe játszodtak, hogy alkalmatlan búslakodásomtól megszabadíthassa magát, 's egyik jószágába tolt-el. Távolságától, hajótörést szenvedett boldogságimnak helyétől, itt legalább kényemre sírhattam; de nem sokára azt izeni, a' kegyetlen, hogy válasszak Klastromot lakóul, mert Blumentháli jószága el van adva. – Blumentháli? ezzel szakasztja-félbe a' felriadott Seraphína barátnéjának szavait. – Igen is; az volt számkvetésem' helye, monda a' Grófné. – Ah, Asszonyom! melly nevet mondasz itt? – Mellyet férjem viselt, minekelőtte az anyjának testvér bátyja, Gróf Altensteig, fijának fogadta 's familiájába általvitte. – Mit hallok! oh Egek! oh igasságos Egek! lehetséges e? kérdé Seraphína, térj magadhoz! – Hogyan, Asszonyom? 's Blumenthál e az a' gonosz, a' ki téged úgy kínozta, így megalázott? – 'S ismered őtet? – Ő az, Asszonyom, a' kit imádtam, a' kit őt esztendő olta síratok, a' kinek nevét vég pihenéssel fogtam volna nevezni. – Mit beszéllesz? – Ő az ő! Oh, millyetén lett volna sorsom! E' szókkal arcra borúlván, Isten! kiálta; irgalomnak Isten! te nyújtottad-ki utánam megtartó karodat! – A' megzavart Grófné sok ideig nem térhete magához csudálkozásából. Ne kétljed, édes barátném, az égnek világosan látni rajtunk akarátját; egyyüvé hoz bennünket, viszont hajlandóságot terjeszt bennünk, felnyitja szíveinket egymás eránt, mint két kútfejét a' vígasztalásnak. Légyen tehát, szeretett, érdemes barátném, igyekezzünk egyes erővel elfelejteni mind inségünket, mind azt a' ki inségünket okozta.

Ekkor a' legfőbb pontra költ szeretetek. Magánosságok nekik olly édességeket adott, mellyeket csak a' szenvedő szív ismer. De e' nyúgodalmat csak hamar félbe-szakasztá az a' hír, hogy a' Grófnak veszélyben forognak napjai. Botlását életével fizette. Sírjának szélén magához kívánta érdemes hitvesét. Ez kifejté magát kesergő társa' karjaiból, repül, elérkezik, haldoklva leli őtet. – O te, kit annyit és olly kegyetlenül bántottam, ugymond hitvesére ismervén; imhol lásd bukdosásim' gyümölcsét, lásd a' sebet, mellyet rajtam az isteni kéz ejte. Ha még érdemes vagyok szánásodra, emeld az égre ártatlan kiáltásodat, 's bűneimnek szíves megbánását mutassd-bé. – Könyűkre olvadt hitvese karjai közzé akart rohanni. – Távozz', kiálta, távozz' tőlem; magam irtózom magamtól; lehelletem halál' lehellete. Ismersz e' ez iszonyú állapotban, mellybe vétkeim hoztak? kérdé továbbat. Ez e az a' tiszta lélek, melly egykor egy volt a' tiédvel? Én vagyok e, a' kit egykor úgy szeretted? Ez e az a' menyegzői ágy, melly engemet, szeretetedre még méltót, fogadott vala el? Hitetlen barátim, álnok csábítók, jertek, reszkesetek! Ah, lelkem, ki szabadít-ki ez undok fogságból? – Uram, monda az Orvoshoz, soká viszem e még? Fájdalmim tűrhetetlenek. – El ne hagyj, nagylelkű barátném; nálad nélkül irtóztató csüggedelem venne-elő. – Érd végét, kegyetlen halál, állj bosszút éltemért. Nincs büntetés, a' mit ne érdemljek. Megcsaltam, megaláztam, keserítettem az ártatlanságot.

A' tiszteletre-méltó Grófné, látván kínos rándulatait, erővel reá akará magát vetni ágyára, honnan gondosan tartóztatták. Végre kimúlt a' boldogtalan, hitvesére függesztett szemekkel, 's nyelve bocsánatjának kérésében némúlt-meg.

A' Grófné abban lelé egyetlen vígasztalását, hogy férjét illy példás halállal látta meghalni. Gyengébb volt, ugymond, mint gonosz, 's gyarló inkább mint vétkes. A' világ örömei által szédítette-el: az Isten fájdalmai által térítette magához. Megostorozta: megkegyelmez néki. Igen is, kedves Altensteig, igen is, szeretett férjem, feloldozva a' testnek 's világnak szövevényeiből, te engemet Istenednek kebelében fogsz várni. Eltelve e' szent gondolatokkal, visszatért kedves barátnéjához, kit az oltár' lábainál találta. Szaggatta Seraphínának szívét ez' irtóztató, de töredelmes halál' megértése. Most utolszor sírtak együtt; 's nem sokára azután Gróf Altensteigné, a' Seraphína' példája szerint, Istennek szentelte azt a' szívet, szépséget 's erkölcsöt, mellyekre nem volt érdemes a' világ.

A' KÉTSÉG, vagy a' magával békétlenkedő szerelem

Hála légyen az egeknek! monda Belíz, levetvén a' gyászt férje után; egy felette kedvetlen, únalmas kötelességen estem-által. 'S ugyan volt is ideje, hogy vége légyen már egyszer! Tizenhat esztendő's korunkban egy emberhez adattatni, kit azelőtt nem is ismertünk, éltünknek legszebb napjait únalomban, tettetésben 's rabságban¹⁵ tölteni, sklávja lenni 's áldozatja egy boldogtalan szeretetnek, mellyet támasztottunk, de nem tudunk viszonzlani, mennyi kísértése ez a' szívnek! Kiállottam, 's túl vagyok rajta; nincs semmit szememre hánynom. Mert igaz, hogy férjemet nem szerettem, de úgy viseltem magamat, mintha szeretnem volna; az pedig még többbe kerül. Hív voltam eránta, noha gyanújával eleget kínzott, 's szívesen sirattam halálát; 's azt tartom, hogy a' szív' jóságát ennél tovább vinni lehetetlen. Végre szabad vagyok, magamtól függök egyedül, 's ma kezdek élni. Hah! mint gyúlad-fel majd szívem, ha valaki eljut reá, hogy nékem megtetszethetik. De vessünk jól számot magunkkal, minekelőtte e' szívet bilincse vetjük, 's kerüljük a' veszélyt, hogy megszűnjön szeretni vagy szerettetni! – Megszűnjön szerettetni? monda, kedve-terve pillantván-meg képét a' tükörben. Az nem olly könnyű! De megszűnni szeretni, az még rosszabb! Nekem nincs annyi erőm, hogy szerelmet színleljek, ha szívem azt többé nem érzi; az a' szemtelenség pedig, hogy kimutassam az útját, a' kít egykor kedveltettem, tőlem ki nem telik. 'S osztán az a' vád, azok az örök panaszok, az a' hírbe-keveredés, a' mi az illy megbomlással együtt-jár! Szeressünk, minthogy az ég érző szívet adott, de szeressünk holtig; nem azzal a' lebdesséssel, nem azzal az állhatatlan ízelettel, a' mit a' világ olly gyakran vész szerelem helyett. Van időm megtenni a' választást, 's megvizsgálnom önn-magamat. Hogy annál bizonyosbban kerülhessem-el a' mit rettegek, egy igazi képezetet kell csinálnom magamnak a' szerelem felől. Ezerszer olvastam, hogy a' szerelem az az indulat, melly két valóságot egygyé csinál, őket egyszerre ált'hatja, egyikét a' másikával eltölti, feloldja mindentől, 's nékik minden helyébe minden lesz, 's az egymás' boldogítását tészí egyetlen gondjokká, egyetlen óhajtasokká. Igazságok van! ez a' való képe a' szerelemnek. E' szerint könnyű lesz megkülömböztetnem az ál képet a' valóságtól mind másban, mind önn-magamban.

Belíz az első próbát egy ifjú Tisztviselőn tette-meg, kinek az osztály alatt jutott ismerettségébe. A' Nagyszombati Districtuális Tábla' Praesese, Udvari Consiliárius Deregyei, a' legkedveltebb külső mellett a' legmíveltebb elmével, a' legszelídebb lélekkel 's érzékeny szívvel bírt. Egyszerű volt öltözetében, 's viseletében természetes.

¹⁵ rabságban

Nem hitte-el magával, hogy a' módi' dolgában is őtet illeti a' bíróság; 's azonként nem tudta, mellyik hajfodorítás van a' legújabb ízlet szerint, mint azt nem, hogy a' hintóknak milyen színt kell adni, 's mellyik a' legjobb formájú csat a' háموkon. Az asszonyokat nem mulattatta paripájiról, a' férfiak között nem kérkedett szerelmeivel. A' legjobb Bíró volt, 's nem volt pedánt: a' legnyájasabb, legkedvesebb módú ember volt, 's nem volt ficzkó. Ugyan-az volt a' Sessióban, a' ki az estveli társaságokban; nem mintha a' vacsorákon akarta volna a' Praesest játszani 's a' Múlattatót a' Táblánál: de nem lévén szüksége maszk alá rejteni magát, mindég saját alakjában jelent-meg.

Ennyi ritka érdem megérdekllette Belízt. A' Consiliárius csak hamar megnyerte bizodalmit, megnyerte továbbat barátságát is; pedig e' név alatt a' szív sokszor messze megy'. Egykor minekutánna már az osztály véghez ment vala, Szabad e nekem, Asszonyom, monda a' Consiliárius az Özvegynek, szabad e nekem egy kérdésemre egyenes választ reménylenem? Te özvegyen akarsz e maradni, vagy azt végzed inkább, hogy szabaságodnak feláldozása még egy halandót tégyen szerencsésse? Nem, Uram, felele az Özvegy, én jobban ismerem kevés becsemet, mint hogy valakit arra a' kötelességre szorítsak, hogy csak érttem éljen. Az felette kedves kötelesség fogna lenni, monda a' galant Consiliárius; 's tartok tőle, hogy akaratod 's engedelmed nélkül is, nem egy lesz, a' ki alája vállalkozik. Azt én nem ellenzem, felele Belíz; szabadon szerettetni a' legkedvesbb minden tömjénezés között. – Pedig én Nagysádat nem hittem csalfának. – Oh, úgy Consiliárius Úr nekem rövidséget tenne! én gyűlölöm a' csalfáskodást. – De viszont-szeretet nélkül akarni szerettetni! – 'S ki mondotta, hogy én szeretni nem fogok? Az ilyen feltétel nem az én koromhoz való. Én csak az erőszaknak vagyok ellensége; ez az egész dolog. – Értem; Nagysád azt akarja, hogy mihelyt a' hajlandóság véget ér, véget érjen a' csatlás is. – Azt akarom, hogy ne érjen véget sem egyik sem másik, 's azért még árnyékát is kerülöm az erőszaknak. Szabadon holtig tudnék szeretni, de, hogy igazán szólljak, nem csak két nap is járomban.

Látta a' Consiliárius, hogy itt csinnyán kell bánni, 's meg kell elégedni azzal, hogy magát barátjának mondhatja, 's engedett a' szükségnek. Valami a' szerelemben érdeklő találtatik, mind azt munkába vevé, hogy megillette az asszony' szívét, 's elérte a' mit óhajtott. Nem beszéllem-el, mint lépett a' Belíz' hajlandósága észrevehetetlenül fellyebb naponként; elég ha azt mondom, hogy oda értek, a' hol a' hideg eszmélet ellensúlyban áll a' szerelemmel, 's csak egy gyenge billentést vár, hogy eldőljön. E' veszedelmes ponton voltak, és csak négy szem között. Az elragadtatott Deregyei éh szemekkel faldosta Belíznek minden kecséit, 's megszorította a' legszebb kezét. Belíz alig pihegett remegésében. Deregyei néki bátorodva eseng, hogy méltóztassék kimondani végső akaratját. Ah, kedves Consiliárius! de hát ha megcsalattatom? E' szókkal a' szeméremnek végső sóhajta látszott elreppenni ajakiról. Ne tarts semmit, imádott Asszony! monda; szívem szóll, maga a' szerelem szóll ajakimról; haljak-meg, ha... Ekkor lebukván az asszony' lábaihoz, térde a' Lila' egyik lábát oda csípte, 's a' szép kis agár elsikolta magát kínjában. Consiliárius elpirúlt; 's nem tudta felelni. Ölbe vette a' kutyát, simongatta, csapodárkodott néki, 's kérte, hogy megbántott Asszonyát engesztelné-meg. Lila, felejtván a' fájdalmat, visszonozni kezdé a' Deregyei' ékeskedéseit. Nagyságos Asszonyom, ugymond Belíznek, Lila többé nem haragszik, Lila megbocsát; ez szép példa Nagysádnak. Belíz nem felelt; a' legmélyebb elmerülésbe süllyedt-el lelke. A' Consiliárius ezt a' komoly csendet tréfának akará venni, 's másod ízben lábaihoz veté

magát Belíznek. Kérem az Urat, monda néki az Asszony; az efféle mérészségek nekem nincsenek tetszésemre, 's nem gondolom, hogy Consiliárius Urat felszabadítottam rájuk.

Könnyű képzeln, mint leve oda a' Consiliárius. Kővé válva állt, nem lelt szót. Hogyan, Asszonyom, ugymond, 's higyjem e én azt, hogy egy illy semmi történet haragját vonta reám Nagysádnak? Én nem haragszom, felele Belíz; de úgy vélném, hogy harag nélkül is szabad rosszúl vennem, hogy csak előttem térdelnek; az a' bátorság csak a' szerencsés Szeretőt illeti, 's én fellyebb becsülöm az Urat, mint hogy azt retteghe sem, hogy az Úr magát annak tartotta. Nem látom, Asszonyom, monda megháborodással a' Consiliárius, miként tehetne engem egy szerelmen épült remény kevésbé méltóvá a' Nagysád' becsülésére; de szabad e tehát tudakoznom, hogy, vétek lévén a' szerelem Nagysádnál, mi volt az az érzés, a' melyet Nagysád erántam mutatni méltóztatott? Barátság, Uram, merő barátság, 's kérem az Urat, maradjon a' mellett. Bocsásson meg Nagysád; megesküdtem volna, hogy az valami egyéb; látom hogy nem értek hozzá. – Az, Uram, nem lehetetlen; az a' szerencsétlenség többeken is megcsik. A' Consiliárius ezt a' megmagyarázhatatlan makacskodást nem tűrhette tovább. Elkeseredve az ajtót kereste, 's egy szóval sem marasztották.

Ez már szép! ugymonda Belíz magában maradván. Íme csak egy hajszálon múlt, hogy egy embernek nem adám magamat, kit szívem éppen nem szeret. Ugyan igazán mondják, hogy az ember semmit sem ismér kevésbé, mint tulajdon magát. Megesküdtem volna, hogy egészen övé vagyok, hogy nincs olly áldozat, melyet őrtte megtenni kész nem volnék. 'S imhol akarhatja nélkül reá hág a' Lilámra, 's ez a' lángoló szerelem egyszerű haraggá vál. Egy eb közelébb mint ő, 's miatta meg tudom azt támadni, a' kit, a' mint hittem, minden halandóknál inkább szeretek. Gyönyörű szerelem! De így van az; az ember érzés gyanánt veszi a' képzelést; feje felhevül, 's azt gondolja, hogy szíve lángol; 's néki ered, 's egy ostobaság után a' másikat követi; a' szép álm egyszerű elenyész, előáll az únalom, 's akkor osztán vagy egy nyűgös hűsége vagyunk kárhozattva, vagy szemtelen állhatatlanságra kell vetemednünk. Oh, édes Lilám! mennyivel nem tartozom én neked? Te nyitád-fel az én szemeimet; nálad nélkül most talán a' földbe sülyyednék szégyenletemben.

Akár szerette Belíz a' Consiliáriust, akár nem; mert az efféle vítatás rendszerint merő szóbeli játékra üt-ki; addig mondta magának, hogy nem szerette, hogy végre hitte erősen; 's egy fiatal Tisztecske tökéletes bizonyossággá változtatta ezt a' hitet.

Báró Pilínyi kilépett a' Németújhelyi Akadémiából, 's Hadnagyi rangot nyert egy Dragonos seregben. Az ifjúság' tavasza, a' lángoló kívánságok, az a' szelesség és bohóskodás, mely a' tizenhat esztendő fiút szeretetreméltóvá teszi, de nevetségessé a' harmincz esztendő embert, Pilínyt, a' ki a' Belíz' megholt férjének közel rokona volt, megszerettették az ángyával. Pilínyi szerelmes volt magába, 's nem ok nélkül. Tudta ő, hogy ő szép, és hogy igen jól termett. Mondotta azt sokszor maga is: de olly szépen nevetett mellé, 's a' nevetés közben olly szép ajakot 's olly szép rend fejr fogakat hagyott látni, hogy az ember örömost elnázta ezt a' kis esztelenkedést gyermeki korának. 'S ezen gyermeki bohóskodások mellé olly férjfiúi érzéseket elegyített, hogy egyyüvé vevén a' kettőt, mindent eltöltött szerelemmel maga eránt. Egy szép Szerető! egy szép paripa! ez volt minden óhajtása. Meg-megállott a' tükör előtt, 's úgy exerciózott. Elkérte Himfyt olvasni, 's azt tudakozta Belíztől, ha megvan e a' Folárd' Polybiusa

könyvei között? mert az, ugymond, excellens munka. Nem győzte várni a tavaszt, hogy egy szép tavaszi ruhát varrathasson, ha nem lesz háború; vagy táborba mehessen, ha lesz. Az asszonyinemre nézve nincs talán semmi szédítőbb, mint ez az öszveelegyedése a gyermeki hiúságnak és férjfiúi nagyleleknek. Az a homályos előérzés, hogy az ilyen rendes kis portéka, a mi kendőző asztalkák körül törlőszködik, tűkörbe kandikálgat, 's piperézi magát, két holnap múlva egy batalion quarréba vág, vagy valamely bástyát megmász, 's hideg vérrel megy a kiszegzett ágyúk' batteriájának, az az előérzés az ilyen rendes kis portéka' bohósságainak azt a csudásságot adja, melly álmétkodásra 's szeretetre ragadja a szívet; de a bohóság csak a fiatal katonának áll jól. Ez a kis intéz melleleg minden más kar' bohócskájának légyen mondva.

Belíz tehát a Pilínyi' kis esztelenségein örömet lelt, Pilínyi pedig az első látogatás olta égett Belízért. Az a Hadnagyocska, a ki most lép-ki az Académiából, könnyen kap lángot. Édes nénikém, monda egyszer, nekem csak két kérésem van a történethez, hogy az első campániát a Francziák ellen tehessem és – Nagysád ellen. Tacsókó! felele néki Belíz; egyik kívánságod talán igen is hamar lát teljesedést, nem a másik soha. – Soha? az egy kevésbé kemény szó! De el voltam rá készülve; én nem hagyom magamat eljjeszteni. Fogadjunk, hogy a második campániám előtt elmúl a Nagysád' kegyetlenkedése? Most, minthogy ez az ifjú kor 's ez a rendes kis termet az egész érdemem, úgy bán velem mint gyerekekkel; de majd ha azt mondják, Pilínyi jelen volt ez 's ez' actióban, a Pilínyi Regimentje ez 's ez' ütközetben a legnagyobb tüzet állotta-ki; ő itt 's itt distingválta magát, ő ez 's ez' posztot elfoglalta, ő rettenthetetlen lélekkel ment ezer meg' ezer veszély közt a halálnak, akkor, tudom, verni fog a félelem, öröm 's talán szerelem miatt is szíve. Hát ha sebet találtam volna kapni! Oh, az illet ám! az illet ám! Ha asszony volnék, azt kívánnám minden egyéb kívánságim felett, hogy férjem sebet hozott volna a hadból. Öszvecsókolnám forradásait, 's abban állana legfőbb gyönyörűségem, ha számlálhatnám sebeit. Édes nénikém, látni fogja az enyémet, látni fogja, ha kapok. Azt Nagysád ki nem állja! azon Nagysád ellágyúl! – Eredj, kis bohó! felelj-meg kötelességednek mint jó katona, de ne rémíts-el olly dolgokkal, mellyektől már is irtózom. – Lám! hát nem mondtam igazat? Nagysád már is retteg. Ah, ha csak a képzelés is rémíti Nagysádat, mit fog majd maga a dolog tenni! Oh úgy lesz, édes néni, úgy lesz! De nem ad nékem valamit előpénz gyanánt, míg itt lesz a háború?

Így bohóskodott az asszony körül mindennap. Belíz tettette magát, mintha csak nevetné eszelősségeit: de általok valóban igen mélyen meg volt illetve. Pilínyinek kevés tapasztalása volt, 's nem bírt elég figyelemmel megsejdeni, mint nevedek az érzés naponként a Belíz' szívében, hogy azt a maga szerencséjére használná. Nem múlt önála mérészségen: de egy pillantat megzavarta, 's az a tartalék, hogy a kedves Nénike megbántatik szabadságai által, elakasztotta benne a boldogságra-vágyást. Így folyt-el aprólékos próbatétek alatt minden sikeres lépés nélkül két holnap. Azonban szerelmek mind két részről nőttön nőtt, 's Belíz, ámbár ellenkedése igen is erőtelen vala, de még erről is le akart már mondani, midőn a háború véletlenül kigyúladott.

A hadi trombita felriasztotta a szerelem' Isteneit, 's félbe szakasztotta minden munkájokat. Ez itt szalad, 's nem várja-bé a legesdeklőbb levélkére a választ; a másik meg nem jelent a rendelt órán 's helyen, hol Szépje meg készült koronázni hűségét. Egész Revolútió ütötte-ki magát az Örömek' országában.

Pilínyinek alig maradt ideje, elbúcsúzni Belíztől. Ez mindég vádolta magát kemény voltaért, mellyet Pilínyi eránt nem mutatott. Ez a' bohó kis fiú engem teljes szívéből lelkéből szeret. Mi lehet természetesbb, mi édesbb, mint a' hogy' nékem szíve' gyúladásait vallogatta. Képe olyan mint a' rózsa, növése mint a' virágszál; szeles az igaz: de ki nem az az ő esztendeiben? De szíve, oh a' szíve igen derék! Ha csak kedvtől-tést keresne, elérhetné a' mit kíván; kevés Szépünk van nekünk, a' ki üresen hagyná elmenni ajtaja elől. De ő csak engem lát, csak érttem él, 's én illy kevélyen bánok vele? Meg nem foghatom, hogy' tudta kitűrni. Ha én lettem volna neki, régen itt hagytam volna a' hideg Belízt, hadd ásitssa-ki magát a' maga eszessége mellett a' mint magának tetszik, ha annyira kap rajta. Mert az az okosság, jó az, jó, a' maga helyén: de mindég csak okosság! Elmerülve e' gondolatjai között azt a' hírt hozzák, hogy a' béke' alkudozásai félbe-szakadtak, 's hogy parancsolatok érkezett a' Tiszteknek, hogy a' melly órában a' rendelést veszik, abban induljanak a' magok seregekhez. Belíznek minden ere elfagyott e' hír' hallására. Elfogott, öszveszorúlt szívvel ezt kiáltá: Imhol, megyen a' táborba, az ütközetbe, a' halálnak! 's én őtet többé soha meg nem látom. Nyílik az ajtó, 's Pilínyi uniformban lép-be. Búcsút venni jövök, édes nénikém, monda; indulok, 's kevés¹⁶ napok múlva az ellenség előtt leszek. Fele teljesedve van kívánságomnak; 's úgy hiszem, hogy a' más felét Nagysád is fogja teljesíteni, ha majd visszatérek. Én Nagysádat utolsó lehelletemig fogom szeretni; emlékezzék-meg rólam! Bízva rám magát, én úgy térek vissza, mint híve. Ha meglőnek, vissza nem térek; de arra az esetre venni fogja Nagysád gyűrűmet és órámat. Ez eszébe fogja juttatni képeimet, hűségemet, szeretete-met; 's Nagysád, úgy reményelem azt, néha el fogja hinteni csókjaival. Kieresztvén száján az utolsó szókat, elmosolyodott, 's szemei ázva voltak. Belíz nem fojthatta-el könyűit, 's ezt mondá: Pilínyi, te minket igen könnyű szívvel hagysz itt! Azt mondod, hogy szeretsz; így vesz e búcsút, a' ki igazán szeret? Én azt tartom, hogy nincs semmi rettenetesbb, mint elhagyni a' kit szeretünk. De itt nincs helye a' pironásnak. Jer, ölelj-meg! Pilínyi elragadtatva boldogságának érzésében, egész szabadsággal használja a' nyert engedelmet, 's Belíz nem neheztel érte. 'S mikor indulsz? monda Pilínyinek – Míngyárt. – Míngyárt? 'S nem vacsorálsz nálam? – Az nem lehet. – Ezer mondani-valóm van. – Oh, mondd hamar; lovaim készen állanak. – Ha nem kegyetlenség e, elvonni tőlem ez' egy estvét? – Ah, kedves nénikém, én teértted életemet is örömmel felszentelem; de itt becsületem forog fenn; az több mint az életem; minden perczentésem ki van számlálva, 's mikor az óra üt, helyben kell lennem. Csak képzeld ha ütközet találna lenni, 's én ott nem volnék! meglőnném magam' szégyenletemben. Úgy ez a' te kis öcséd nem volna méltó szerelmedre. Engedd, hadd érdemeljelek-meg.

Belíz újra nyakába borúlt, 's könyűivel feresztette arczájait és keblét. Menj, ugymond neki; el nem tűrhetném ha pironásgot vonnék reád; a' te becsületed szint olly kedves nékem mint a' magamé. Vígázz életedre; ne tedd-ki magadat ok nélkül veszélynek, 's jöjj úgy vissza, a' hogy' elhagysz. Nem hagysz időt, hogy többet mondhassak; de írni fogunk egymásnak. Adieu. – Adieu, édes nénikém! – Adieu, adieu, édes fiam!

Belíz az éjet a' legmélyebb bánatban töltötte. Agya ázva volt könyűitől. Más nap' levelet írt Pilínyihez. A' mi érdeklőt az epedő leghívebb, legszebb szerelem mondhat,

¹⁶ ke vés

mind azt magában foglalá a' levél. Oh ti, kiket illy rosszul nevelnek, ki tanít titeket illy jól írni? A' természet csinál e magának tréfát a' mi megalázásunkkal, hogy érttetek bosszút álljon?

Pilínyinek rendetlen heves levele lelkének két uralkodó indulatit festette: a' katonai tüzet és a' szerelmet. Belíz nem lelt nyugtot, míg a' levél el nem érkezik; 's így úzta egy levél a' másikat a' táborozásnak fél ideje alatt megszakadás nélkül; 's az utolsó levél volt mindég a' leghevesebb, az utolsó mindég az, a' mi leginkább váratott.

Szerencsétlenségre Pilínyinek egy féltékeny meghittje akadt. Be boldog vagy vak-ságodban! monda ez neki egyszer, elúnván a' Pilínyi' sóhajtozásait. Bezzeg ha úgy volna fenéki! De tudnád csak, mit tesz mind ez az írott édesség. Ah, ismerem az asszonyokat! Akarod látni, mit bírsz ebben a' te pityergődben? Írd azt neki, hogy egy csatában elvesztetted az egyik szemed'; fogadom, azt kapod válaszul, hogy túrd békével esetedet, 's tégy-le róla. Pilínyi bízott az asszonyban¹⁷, 's engedett a' tanácsnak; 's minthogy ő nem tudott hazudni, barátja adta tollába, mit írjon. Belíz oda lett a' levélre. Előtte állott Pilínyi, de csak fél szemmel. Az a' fekete folt rajta ismérhetetlenné tette képét. Melly nagy kár, ugymond' nagyot sóhajtván. Az a' két szem, be igen szép volt az! az enyéim olly édesdeden pillogtak beléjek! A' szerelem olly kibeszéllhetetlen bájjal festette benne magát! De így még méltóbbak a' szeretetre, 's most még inkább fogom szeretni. Szegény Pilínyi mint nem kesereg ez' es'ten! mint búsong azon leginkább, hogy megszűnt nékem kedves lenni. Írnom kell neki! vígasztalnom kell, bátorítanom! Belíz most mondotta legelsőben, hogy írnom kell neki! A' levél akarata ellen is hideg lett; Belíz megsejdtette azt, eltépte, 's újat írt. Az újban erősek voltak a' kifejezések, de erőltetett minden fordulat, 's a' stylus keresett. A' szép szem' substitútja a' fekete flastrom, elsetétítette képzelését, 's érzését elaltatta. Soha se szépítsük a' dolgot magunk előtt, monda széljeltépvén a' második 's harmadik levelet is; az a' szegény fiú nem szerettetik többé; egészen el van változva szívem, miolta oda az egyik szeme. Heroínát akartam játszani, 's látom, hogy egy nyomorúlt nőtényke vagyok; minek affectálok olly charactert, melly túl van erőmön? Pilínyi nem azt érdemli, hogy megcsaljam. Ő az én szívemnek nemességére 's jóságára tart számot; ha fel nem leli azt bennem, hogy szerettetik, azt lelje-fel legalább, hogy csalódásban nem hagyom. Tudom, utálni fog érte, de érdemlem a' büntetést. Felette szerencsétlen vagyok, ezt írta neki; szerencsétlenebb sokkal, mint Uram Öcsém. Uram Öcsém csak egy díszét vesztette: el én az én becsületesemet egészen, mind Uram Öcsém, mind önn-magam előtt. Azt hittem, hogy méltó vagyok szerettetni, 's Uram Öcsémtől szerettetni, 's nem vagyok az; azt hittem, hogy szívem minden változáson túl van, 's íme egy történet elváltoztatott. Ne csüggedjen-el Uram Öcsém! Uram Öcsémet ezen vesztesége mellett is szeretheti még egy elmés asszony; 's e' pirúlva tett gyónásom után, nincs mit keseregje elvesztésemet.

Pilínyi nem találta helyét e' levelet megoldvasván. Kivált pedig az a' hideg először most nyert, és olly sok ízben előfordul Uram Öcsém tetszett neki elviselhetetlen megbántásnak. Uram-Öcsém! így kiálta-fel. Ah, a' hitetlen! Én Uram Öcsém! 'S Uram Öcsém a' félszemű? – Szaladt meghittjéhez. Hát nem mondtam? mondá ez az asz-

¹⁷ asszonyhoz

szonygyűlölő. Most már rajtad a' sor, hogy neki egy tréfát csinálj; hanemha addig tetszik halasztanod, míg télben majd haza mégy, 's megleped a' két szemmel. Nem, monda a' szerencsétlen Pilinyi, azt én várni nem győzöm; most állom mingyárt bosszúmat. Tehát megírta neki, hogy örvend, hogy megismerhette. Uram Öcsémnek ugyan mind a' két szeme megvayon: de ez a' két szem őtet soha sem fogja nézni különben, mint a' leghálátlanabb teremtést. Belíz elalélt, a' levelet vévén, 's azonnal elvégezte, hogy lemond a' nagy-világról, 's falura vonja magát. El innen, monda, a' dudvaéletbel' úgy sem vagyok egyébre való; 's ott hagyá Budát, 's kiment Dolyáni jószágába.

Közel Dolyánhoz egy ifjú Gróf lakott, a' ki eltöltvén hat holnapot a' városi lármás örömkben, kijöve Ludányba, hogy az esztendő' másik felét a' legkényesebb magánosságban töltse. Látogatására jött Belíznek. Gróf Urat, monda Belíz Ludányinak, Bölcznek nézi a' világ; beszélje-el, kérem, melly plánt tart dolgaiban? Melly plánt, Asszonyom? kérdé a' Gróf; én nem tudom mi az a' plán? Mind azt teszem a' mi múltat; valami gyönyörűségemre lehet, azt mind hasznomra fordítom, 's eltávoztatom a' mi megzavarhatná örömeimet; ez az egész titkom. – A' Gróf magában él, vagy lát néha társaságot is? – Ollykor elő hívatom a' juhászomat, 's leczkéket veszek tőle a' Morálban; néha parasztjaimmal eredek beszédbe, kik többet érnek mint minden tudósaink; 's tánczokat adok a' lyánykáknak, kiknél nem lehet képzelni szebb teremtéseket; lottériákat csinálók nekik, pantlikákból 's kendőkből, 's ha megsejdtém, hogy szeretnek valakit, férjhez adom. – Hogyan? 's ők tudnak szeretni? ők tudják mi a' szerelem? – Ha tudják e, Asszonyom? százszorta jobban mint mi! Ollyanok mint a' gerliczék; 's sokszor azon lepem-meg magamat, hogy megkívántam tőlök. – Azonban Gróf¹⁸ Úr is megvallja talán; hogy ezek itt minden szebb érzés nélkül szeretnek. – Asszonyom, az a' szebb érzés csak a' mi mesterkélésünk' míve; őbennek a' természet' ösztöne dolgozik, 's ez az ösztön szerencsésekké teszi. Mi a' városban mindég csevegünk a' szerelemről; de a' szerelem falun vett lakást. Az ott a' fejben, itt a' szívben lakik. Én is próbáltam a' nagy-világban mit tesz szeretni és szerettetni: de az a' sok fantazia a' születés, birtok, tekintet felől, mindent széljel-bont; szeretni ott annyi, mint vaktában öszvetalálkozni. A' falusiak szíveknek sugallása szerint tészik-meg a' választást. Ha egyszer méltóztatol megjeleni tánczaikon, látni fogod, meg nem romlott szíveik miként vonszódnak egymás felé, 's mint csatlódnak-öszve. – Gróf Úr nekem a' mezei élet felől olly képet fest, mellyet éppen nem vártam. Pedig a' városban a' falusi ember' éltét olly szánakozást-érdemlőnek mondják! – Az Ludányban valóban az is volt még ezelőtt kevéssel. De én feltaláltam a' titkát, mint tehetem könnyűvé. – Oh, a' Gróf azt kéntelen lesz nekem elbeszélni; követni akarom példáját! – Parancsolj, Asszonyom. Lássd, én esztendőnként huszonnégy ezret veszek-bé jövedelmimből. Tizenkettőt télen által Pozsonyban 's Bécsben költök-el, a' más tizenketteje azon holnapokra marad, mellyeket falun töltök, 's ebből négyet ötöt a' cserémre fordítok mindég. – Melly cserére? kérdé Belíz. Nekem jó munkában lévő kövérített földeim vannak, jó rétjeim. – 'S osztán? – Osztán, hé Varga Ferencz, Albi János, Mike István, a' tiétek míveletlen maradt; mert betegek voltatok, kárt szenvedtetek; 's az övéket felcserélem a' magaméval, nekik marhát szerzek, 's ha kell pénzzel gyámolítom; 's az a' föld, a' melly őket tavaly el nem tarthatta,

¹⁸ Gróf

két esztendő alatt gazdaggá teszi. Az én kezeimben a' sovány föld ismét felveszi magát, 's akkor visszaveszem a' magamét, 's új cserét teszek mással; ebben áll mulatságom. Oh, ez derék! monda Belíz. De Gróf Úr tehát ért a' gazdasághoz? – Valamit, Asszonyom! keresem ez alkalmatosságot, hogy tanulhassak. Öszvehasonlítom a' Tudósok' teoriáját a' falusiak' tapasztalásaikkal, 's azon vagyok, hogy megigazíthassam azon hibákat, mellyeket amazoknak speculatiójában 's ezeknek praxisokban lelek. – Ah, gyönyörű! De hiszen e' szerint Gróf Úr itt a' közönséges tisztelet' tárgya lesz; ezek a' szegény emberek itt atyjok gyanánt nézik Gróf Urat? – Igen is, Mélt. Asszony, mi szeretjük egymást. – Gróf Úr, szerencsésnek tartom magamat, hogy a' történet nekem illy becses szomszédot ada; kérem Gróf Urat, szenvedje-meg, hogy néha láthassam; tanítványa akarok lenni, példáját fogom mindenben követni, 's vetekedni fogok azon, hogy ezeknek a' jó emberkéeknek szívekben Gróf Úr mellett helyt lelhessek. – Azt lél Nagysád mindenütt, valahol lenni akar; lél, ha nem akar is.

Így folyt-el az első látogatás; 's Belíz ez'óra olta falusi gazdasszony leve, minden gondja a' földművelés volt, tanácskozásokat tartott Tisztartójával, 's Nagyváti olvas-ta éjjel nappal. Gróf Ludányi általhívtá egyikére azon falusi mulatságoknak, mellyeket ő Ludányi és Ludány körül lakó parasztjainak adott, 's úgy adta eljékbe, mint új jóltevőjüket. Ekkor Belíz maga látta azon tiszteletnek 's szeretetnek jelenségeit a' job-bágyok' képeiken, mellyeket mindedig képzelni sem tudott. Az illy természeti szíves érzések ált'ragadók. Hol az a' magasztalás, 's melly felér velek? Belíz nagyon meg volt érdekelve általa, 's irigylette azt. De oh melly igen távol volt ez az irigylés a' gyűlölségtől! Azt meg kell adnom, monda magában, hogy van okok miért szeressék; jóltevőségét nem tekintvén is, ő a' szeretetre legméltóbb ember, a' kit ismerek.

Így szövődék közöttök egy szoros, és a' mint látszott, nem egyéb, mint csak gazdaságot-tárgyázó tudományos szövetség. Beszélgetéseik egyedül a' természetnek ismérte felől folytak, és a' felől, hogy a' földet, ezt a' gyermekei miatt magát elfogyasz-tó hű dajkát, mint kelletik megifjítani. A' Botanica velek a' marhának hasznos vagy ár-talmas fűveket ismertette; a' Mechánica kimutatta az erőt, mellyel a' vizet száraz dom-bokra felhajthatni, 's kevesíthetni a' szántó marhák' terheket; a' természeti-historia arra tanította, hogy mit kellessék tekinteni ezen hasznot-hajtó állatok' megválasztásá-ban; a' praxis javallotta vagy igazította tapasztalásaikat 's az experimentumok kicsiny-ben tétettek elébb, hogy a' nagy költségek megkíméltesse. Ekkor ismét feljött a' nyugalom' napja, 's a' tanulást vígság 's játékok váltották-fel.

Belíz és a' Filozofus a' falusi nép' tánczai közzé egyveledtek. Belíznek váratlanul esett, hogy itt óréa senki nem igen ügyelt. Én, ugymond Ludányinak, egy különös koketterie' gyanújába ejtem magamat Gróf Úrnál, de róla nem tehetek; ki kell monda-nom. Százszor hallottam mondani, hogy rendes vagyok; itt ezen felyül hasznomra van a' szebb öltözet és még sem tapasztalok semmi béhatást a' falusi legényeken; ők csak a' magok' társaik eránt van lelkek 's szemek. – Az természetes dolog; felele a' Gróf. A' kívánság nem támad soha a' reménynek valamelly sűgára nélkül, 's ezek a' ficzkók Nagysádat csak olly formán lelik szépnek, mint a' csillagot vagy a' mezők' virágjait. Hogyan? kérdé Belíz álmélkodva; tehát a' remény tenne érzékenyekké bennünket? – Az nem; de ezt az érzékenységet ő intézi egy tárgyra. – E' szerint nem szerethetne senki annak reménylése nélkül, hogy tetszhetni fog tárgyának? – Minden bizonynal nem, Asszonyom; különben ki nem fogna égni Nagysádeért? – 'S Filozofus is tud szép-

ségeket mondani? kérdé Belíz mosolyogva. – Én csak igazat-szerető ember vagyok, Mélt. Asszony, 's koránt sem Filozofus: de ha az volnék is, bizonyosan nem volnék az az által, hogy érzékenységetem megtagadjam. Az igazi Filozofus ember, 's kevélykedik benne hogy az. A' bölcsesség nem ellenkezik a' természettel, hanem csak a' hol a' természetnek nincs igaza. Belíz elpirúlt, a' Gróf öszve-zavarodott, 's így állottak jó ideig földre süllyedt szemmel egymás mellett, a' nélkül hogy egy szót mertek volna szólni. A' Gróf a' mezei élet' örömein akarta ismét elkezdni a' beszédet, de szavai öszve-keveredtek, 's elakadt. Nem tudta mit mondott, 's még inkább nem, mit akart mondani. Végre elváltak, Belíz elmerülve, a' Gróf színlelt könnyűséggel, 's mind ketten azon bánkódva, hogy sokat találtak mondani.

Más nap' a' Grófnak születése' napja volt, 's a' Ludányi ifjúság 's a' hozzá tartozó helységeké, öszvegyűlt szeretett Uroknak idvezlésére. A' köz öröm, melly az innepnek legfőbb díszje volt, felette tetszett Belíznek: de a' kifejtés a' legszertelenebb zavarodásba ejtette. A' Mester valami rigmust írt a' Gróf' és a' Belíz' magasztalására; 's mutatni akarván, hogy járatos a' maga Horátziusában, Belízt szilfának, a' Grófit szőlőnek csinálta, 's cziprán magyarázta az allegoriát. A' Gróf nem tudta, abba hagyassa e, vagy talán jobb lesz tréfára venni a' dolgot? de Belízen megtetszett, hogy meg volt bántva. Követem Nagysádat embereim' képekben, ugymond, ők a' magok egygyűjűségekben azt mondják, a' mit tudnak. Abba hagyattam volna, de nem volt annyi szívem, hogy őket megszorítsam. Belíz nem felelt reá: de a' Gróf nem felejtette, hogy ez az ártatlan tréfa illy szerencsétlenül ütött-ki.

Új veszedelem! monda Belíz felúlvén szekerébe, hogy Dolyánba visszatérjen; imhol ismét egy ember, a' kibe belé szereték. A' dolog olly világos, hogy még a' falusiak is veszik észre; 's ez is annyi lesz, mint az a' többi; egy fellobbant láng, egy felszálló 's elalvó szikra. Véget kell vetnem társalkodásunknak; szégyen olly indúlatot táplálni, mellyet visszonozni nem tudunk, nem akarunk. A' Gróf minden tartalék nélkül reám bízakodnék, 's szerencsétlenné tenném, ha osztán elakarnám magamat tőle szakasztani. Nem, azt nem cselekszem. Más nap' Ludányi oda küld, 's tudakoztatja, ha nála megjelenhetik e? – Mit csináljak? Ha nem fogadom-el látogatását, holnap ismét itt lesz; 's ha egészen ketté szakasztom véle társaságomat, mit fog gondolni e' változásról? Hogy' érdemlette ő ezt? Arra a' gondolatra hoztam e, hogy nem bízik hozzá, nem bízik magamhoz? 'S osztán honnan vagyok eránta olly igen bizonyos, hogy ő engem szeret? 'S ha szeret is, tartozom e én őtet visszaszeretni? Szóllani fogok vele, lefestem néki magamat igaz színekkel minden gyengéimben; annál inkább fog becsülni; hadd jöjjön. – A' Gróf megjelent.

Jöjjön Gróf Úr, jöjjön, monda Belíz, 's halljon csudát; én azon ponton valék, hogy Gróf Úrral öszveveszek. – Velem? kérdé Ludányi; 's mit vétettem én Nagysádnak? – Azt, hogy szeretetreméltó 's ez által veszedelmes. De kéntelen vagyok kimondani Gróf Úrnak, hogy én Dolyánba azért jöttem, hogy itt nyugodalmat találjak; 's hogy semmitől nem rettegek úgy mint a' szerelemtől; hogy én alkalmatlan vagyok állhatatos szövet-ségre; hogy állhatatlanabb teremést mint én gondolni nem lehet; hogy utálok a' változandóságot, és még sincs erőm, hogy hajlandóságomat fixáljam. Ime ez az én characterem, 's akarom, hogy ismerjen Gróf Úr. Ha barátságáról van a' szó, felelek magamért; mert, hogy semmivel ne vádolhassam magamat, általjában nem akarok sem érzeni, sem gerjeszteni semmi szerelmet. – A' Nagysád' egyenessége felbátorítja az

enyémet, felele a' Gróf; ismerjen hát Nagysád is viszont engem. A' nélkül hogy tudtam, a' nélkül hogy azt akartam, bennem a' leghevesebb szerelem támadott Nagysád eránt. Ennél engem nem érhetett semmi örvendetesebb, 's néki ereszttem magamat minden rettegés, minden gond nélkül, mondjon Nagysád a' mit akar. Nagysád magát állhatatlannak, könnyűnek gondolja; 's az éppen nincs úgy. Én jobban ismerem a' Nagysád' characterét mint önn-maga. – Nem, Uram, monda az Asszony; én eléggé megvizsgáltam magamat; ítélje-meg maga Gróf Úr. Ekkor elbeszélte mi történt Deregyeivel, mi Pilínyivel. – Nagysád szerette őket, bizonyosan szerette; de hamar elcsüggedett. A' Praesere való neheztelés következés nélkül támasztott szánás elsőbb mozdulat a' természetben mint a' szeretett barát eránt való hajlandóság. A' szegény Hadnagyocska eránt támadt hidegség sem lett volna tartósbb. Hogy meghűljünk, mikor Szeretők az egyik szemét elveszti, az a' dolognak rendiben van; de lassan azt is megszokjuk. A' passziók eránt általjában légyünk igasságosok, 's ne kívánjunk semmi lehetetlent. Én szívesen óhajtom, hogy tessék Nagysádnak; életemnek az fogna lenni legfőbb boldogsága, ha ez' óhajtasomat teljesedni láthatnám; de ha a' Nagysád' hajlandóságát gyengülni látnám, úgy fognám nézni a' dolgot, mint szerencsétlenséget, nem mint vétket. Tehát azért, hogy az életnek nincs semmi tiszta, semmi megháboríthatatlan gyönyörűsége, minden örömtől meg kell e fosztani magunkat? Nem, Asszonyom, azt a' jót, a' mivel bírunk, fordítsuk minden esetben hasznunkra, a' kevésbé jót vagy éppen rosszat pedig tőrjük békével mind magunkban, mind másokban. Mi itt csendes boldog éltet élünk; nem vagyunk egyébnek híjával mint szerelemnek; ez édessé tehetné életünket; engedjük, hadd tégye. Ha elhagy, itt hagyja a' barátságot; az pedig, ha külömben a' játékba hiúság nem egyveledik, az által, hogy azt szerelem szülte, annál szívesebb és edesebb. – Valóban, kedves Gróf, ez igen különös Morál! – Egyszerű, Asszonyom, és természetes! Románozni én szintűgy tudnék mint más. De az élet nem Román; gondolkozásunknak, valamint érzésünknek, a' természetből kell véve lenni. Nincs könnyebb, mint a' szerelemnek ezeket a' csudájit költeni; csak hogy ezek a' csudák egyedül az Irók' agyaikban találtnak; ők azt mondják a' mit akarnak, mi azt tesszük a' mit lehet. Nem tetszeni többé, nagy szerencsétlenség; de még nagyobb nem szeretni; a' legnagyobb pedig az, midőn éltünket bizatlankodásban 's kétségben töltjük. Higyjen magának Nagysád, 's méltóztassék nekem is hinni. Elég baj már az is, hogy mindég nem szerethetünk; 's e' miatt tehát éppen soha ne kelljen e szeretnünk? Nem úgy, tisztelt Asszony, nem úgy! kövessük a' parasztok' példáját; ők nem kérdik, ha fognak e mindég szeretni; nékiek elég az, hogy érzik, hogy most szeretik egymást. Látom, hogy Nagysád elakadt szavaimon. Nagysád mind eddig a' chimaerák' tartományában élt. Térjen vissza Nagysád az igazsághoz, 's bizza magát a' természet' vezérletére; az jobban fogja vezetni Nagysádat, mint a' mesterség, melly az ürességbe veszti-el magát, 's addig fejtegeti az érzést, míg végre egészen elveszti.

Ha Belíz az elmondott okok által meggyőzve nem volt is, legalább nagyon megvala tántorítva végezésében; pedig mikor az ész tántorogni kezd, könnyű feldőjteni. A' Belízé nehézségek nélkül megadta magát, 's szerencsésbbé a' viszont-szeretet nem igen tett még két szívet, mint itt teve. Egész szabadsággal általengedték magokat egymásnak, elfelejtkeztek a' világról, el magokról egészen. Minden érzéseik egy érzésben szerkeztek-össze, 's egy tűzörvényyé váltak, mellynek központja a' szerelem, táplálatja a' gyönyörűség volt.

Ez az első tűz fogyni kezdett. Belíz felriadott megsejdtetésén, de a Gróf vígasztalta. Visszatértek mezei mulatságokhoz. Belíz úgy lelte, hogy a természet megszépült; vídámabbnak tetszett neki az ég, mosolygóbbnak a táj. A falusiak mulatkozása még inkább volt kedvére mint először, mert most a legszebb emlékezetet vonzák-vissza neki. Most munkásságokon is sokkal több részt vett. Az én barátom, ugymonda, az a Génus, a ki őket éleszti; az ő jóltéte, az ő szeretete olyan mint a patakok, mellyek e földeket termékennyé teszik. Gyönyörködve szóllott a falusiakkal azon jótételek felől, mellyeket ez a tiszteletreméltó ember, a kit ők atyjoknak neveztek, vélek közöl, 's a szeretet jussán¹⁹ magára vonzá azt a jót, a mit ezek róla mondottanak. Így töltötte a szép évszakot szerelemben és az ő csudálásában, 's örvendett annak látásán, hogy Kedvese szerencsésekké tészen másokat, és hogy ő viszont szerencsésé teszi Kedvesét.

Belíz kérte a Grófot, hogy töltenék távol a várostól a telet is, 's a Gróf mosolyogva ezt felelte: a mint Magadnak fog tetszeni! De mihelytt a mezők kopaszodni kezdettek, 's a fák elhúllatták leveleiket, mihelytt a kijárásoknak vége lett, a napok essősök, a reggelek hívesek, az estvék hosszúak levének, kedvetlenül tapasztalta Belíz, hogy únatkozik, 's visszakívánkozott Budára. Szokott egyenességével megvallotta Kedvesének változását. Megmondtam, ugymond; de nem akartad hinni; a következés igen is igazolja azt a rossz vélekedést, mellyel magam felől valék. – S mellyik az a következés? – Ah, kedves Grófom, kéntelen vagyok kimondani, hosszú az időm; nem szeretlek többé. – Hosszú az időd? azt igen könnyű elhinnem, monda a Gróf, 's mosolygott mellé; de azért engem most szint úgy szeretsz mint azelőtt; csak a falun-létel vált terhedre. – Hagyd-el édes Grófom! minek hízelkedjem magamnak? annak társaságában a kit szeretünk, kedvünk szerint van minden hely, minden idő. – Úgy a Románokban! én azt néked régen megmondtam: de a természetben másként vagyon. – Mondj a mit tetszik; monda Belíz; még két holnap előtt a legsivatagabb pusztában is boldog voltam volna veled. – Igen, felele a Gróf; olyan az új passzió' részegsége: de az az első tűz csak egy ideig tart, 's nem tarthat soká. A szerencsés szerelem elcsendesedést keres és talál; a lélek, melly már nem rázattatik olly erővel, meg kezd újra nyílani a külső behatásoknak; nem vagyunk ismét egyedül a természetben; érezzük, hogy magunkat másokkal is közlenünk kell. – Kedves Gróf, mire viszed te vissza a szerelmet? – Az igazságra, édes Belízem. – A semmire, kedves Gróf! mondd, hogy a semmire! Te megszűnsz elég lenni nekem, én tehát megszűnök szeretni tégedet. – Nem, imádott Asszony! nem; én a te szívedet nem vesztettem-el, én tenéked mindég kedves lések. – Mindég kedves lészesz? oh igen; de miként? – A mint az lenni óhajtok. – Ah, érzem érdemetlen voltomat egész mértékében, 's nem rejthetem-el előtted. – Ne vádold magad' semmivel, Asszonyom; a te szereteted erántam elég erős; én azzal, úgy a mint van, megelégszem, 's nem kívánom erősebbnek. Te többet fogsz e kívánni magadtól, mint én? – Ah, Uram; nem fogom magamnak soha megbocsátani, hogy a szeretetre legméltóbb ember körül magamat megúnhatnám. – No, tehát Asszonyom, én is, én is vallást tészek magam felől: higj nekem, én nem vagyok jobb náladnál; én is megúnom néha magamat a szeretetre legméltóbb asszony körül; és én még is megbocsátom magamnak e bűnt. – Hogyan,

¹⁹ júsán

édes Gróf, 's te is elúnod magadat körültem? – Néha el, igen is; és még is jobban szeretlek mint az életemet. Meg vagy e immár nyugtatva? – El tehát, el innen, Budára! – Menjünk, Kedves; de emlékezz' reá, hogy Május bennünket ismét itt ér. – Azt nem merem remélni. – Igen én! 's meglássd, hogy még szerelmesebbek leszünk mint valánk.

Belíz tehát visszatért Budára, 's eltelhetetlen mohonsággal esett néki a' téli mulatkozásoknak. Ludányi is a' nagy-világ' árjába vetette magát; de kevésbb elevenséggel. Végre a' Belíz tüze lassodni kezdett. Elúnta a' nagy vacsorákat, ásítózott a' Játzószínen. A' Gróf ritkán jelent-meg; látogatásai mindég rövidek voltak, 's mindég azt az órát választotta, midőn körül volt fogva imádójától. Belíz egykor sűgva ezt a' kérdést tevė a' Grófnak: Mint tetszik Buda? – Engem itt minden mulattat, 's semmi sem tud megragadni. – 'S miért nem jelen-meg vacsoráimon? – Nagysád engem sokat is látott magánál; én nem szeretek tolongani; most a' nagy társaságon van a' sor; eljő az énrám is a' maga idejében. – A' Gróf tehát még mindég azt hiszi, hogy én a' Gróft szeretem? – Én városban soha nem szólok szerelem felől. Mint tetszett Nagysádnak a' tegnapi új Opera? kérdé ekkor fenn szóval, 's a' beszéd közönséges leve.

Belíz a' maga Ludányiját öszvehasznította a' legjobb férjfiakkal, a' kik körülte megfordultak, 's az öszvehasznítás mindég a' Gróf' emelésére esett-ki. Én ezt a' nyilt-szívet, ezt a' szeretetreméltó egyszerűséget, ezt az állandó caractert senkiben nem találok, monda; nem senkiben ezt a' szép lelket, ezt a' nemes érzést. Ha egykori beszéllgetéseink jutnak eszembe, úgy nézem fiatal embereinket, mint a' jól kitanított szajkókat. Igaza van, hogy nem hiheti, hogy a' ki őtet valaha szerette, megszűnhessen szeretni. De nem; nem a' maga' becsülése, hanem az én becsülésem adja néki ezt a' bizakodást! Melly igen szerencsés volnék, ha néki arra oka volna!

Így beszéllgetett Belíz gyakorta magával 's minél inkább érzé magában eránta éledni a' hajlandóságot, annál több öröme volt önn-magán. Végre olly nagy volt benne a' vágyás, ismét meglátni már őtet, hogy levél által hívta magához. Ludányi repült 's fellép-vén nála, mosolyogva ezt mondá: Hogyan, Asszonyom, egyszerecsés Négyszemköztt? Nagysád engem azon veszedelemnek tész-ki, hogy sokakat megbántsak tisztelőji közzül. – Itt senkinek nincs jusa, ugymonda Belíz, magát megbántottnak vélni; 's a' Gróf tudja, hogy társaságom csak barátokból áll: de nem fog e talán Gróf Úr gondba ejteni valamely új diadalmat e' látogatás által? Én csak egytet tettem egész életemben, felele a' Gróf; az engem falun vár, 's e' tavasszal látni fogom. – Az szánást fogna érdemleni, ha a' városban volna; Gróf Úr itt annyira el van²⁰ foglalva, hogy barátnéjának méltó oka lenne a' felejtésbe-jutást rettegni. – Itt ő is mulatni fogná magát, Asszonyom, 's nem gondolna velem. – Hagyjuk abba a' kerületeket, édes Gróf; szőlj, miért látlak olly ritkán és mindég olly kis ideig? – Nem örömet háborítanak-meg korodnak örömeiben, felele elragadtatva Ludányi. Te nékem nem lehetsz alkalmatlan; az én házam a' tiéd, nézzd egészen magadénak; örömemre van, ha úgy tekinted; akarom azt, 's jusom van kívánni. – Ne kívánj semmit, Asszonyom; felette fognám sajnálni, ha rajtam az a' szerencsétlenség esnék-meg, hogy megbántsalak: de, engeddd, hogy csak a' kikelet' vizsztatértével lássalak. Az asszony meg volt bántva ezen megfoghatatlan makacsság által.

²⁰ elvan

– Menjen Gróf Úr, 's éljen olly örömmel, mellyekben én nem veszek részt; érdemlem elhűlt szeretetét! monda elkeseredve. E' nap olta nem lelt nyugtot. Kileste minden lépéseit; a' sétálásokban, a' Játzószímben kísérgette szemeivel; útálta az asszonyokat, kikkal társalkodott, 's mindég tudakolódott barátjainál, mint múlatja magát? A' tél néki halálosan hosszúnak tetszett; 's noha még csak Mártzius' eleje volt, egynehány vídám nap érkezvén, Meg kell magamat mosnom előtte. Még eddig mindég neki volt igaza ellenem; de holnap nem fog ezzel dicsekedhetni többé. Magához hívatá. Minden készen volt az útra. A' Gróf megjelent. Ide a' karját, kedves Gróf; vezessen a' szekerehez. – 'S hová akar Nagysád? – Magam' elúnni, falura! – A' Gróf magán kívül volt örömében. Belíz kezeinek reszketésén vette észre a' Gróf' illetődését. Oh édes Grófom, monda néki Belíz, megszorítván azt a' kezét, melly reszketett az övében, mennyivel nem tartozom én neked! Te tanítottál-meg engem szeretni; te győztél-meg engem a' felől, hogy erre képes vagyok; 's megismertetvén érzéseimmel, a' legedesbb kéntelenségbe hoztál, becsólni magamat, 's téged megérdemlenni. Eltűntek kétségeim, szerelmem nem békétlen többé, 's a' legszerencsésbb asszony én vagyok.

A' SZÉP ANIKÓ.

Kövesd temploma' innepét ülte. Gróf Széchényiné, a' nagy Festetics' testvére, kinek onnan nem vala távol Czenki kastélya, eljőve vendégeivel, látni e' falusi mulatságot, 's szerette jobbágyainak tánca közzé elegyedni; a' mint gyakran történik azokkal, kiket az únalom kikerget a' bővölködés' kebeléből, és a' kik kedvek ellen is eggyszerű 's tiszta gyönyörűségekre hozattatnak.

Az örömnök eredett paraszt leánykák közt, kik egy terepély szílnék árnyékában tánczoltanak, kinek nem tűnt volna szemébe a' kis Anikó növése' karcsúsága, képvo-násinak rendes voltak és azon természeti, meg nem nevezhető kellem által, melly ér-deklőbb mint minden szépség? Óbelé tapadt minden szem, minden szem csak őtet látta. A' Dámák, kik tudták magok felől hogy szépek, kéntelenek valának megvallani, hogy valami olly felette szépet nem láttak még soha. Magokhoz szólították, 's úgy nézték-el, mint a' Festő szokta a' csudált példányt. Emeld-fel szemeidet, kis Kicsiny! mondának a' Dámák. Melly tűz és melly csend, melly hívság ül szemeiben! Oh ha is-merné erejeket! Melly pusztítást nem tenne ezek által egy tanúlt Kokett! 'S ez a' szájl' mi lehet színesebb? ajakai be pirosak! be fejér fogainak zománca! képe ugyan barnúlt; megtetszik, hogy napon jár: de az egésségnek színe. Ah! 's ez az elefántcsont nyak, be gömbölyegen nőtt-ki ez az ő szép vállai közzül! Ezekre illenek ám az udvari öltözet! Hát ezek a' domborodó ékességek, mellyeket, úgy tetszik, maga a' Szerelem rakott oda! – Valóban rendes dolog, hogy a' természet így pazarolja-el a' maga legbecsesbb adományait! Hová rejtette-el itt magát a' szépség? Anikó, mondd-el csak, hány eszten-dős vagy te? – Most nem régiben múltam tizenöt. – Úgy hát már majd férjhez vesznek? – Azt mondja az atyám, hogy arra még elég idő. – De hát magad, szép gyermek, nem érzesz még valami kis szerelmet? – Mi az a' kis szerelem? – Hogyan? hát még nem is-mersz valakit a' legények közt, a' kihez szeretnéd, ha hozzá adnának? – Abba én ma-gam' nem avatom; az az atyám' gondja. – 'S hogyan él az atyád? – Szőlejét míveli. – Gazdag? – Nem az; de elege van, azt mondja, csak én viseljem jól magam'. – Hát te mint töltöd napjaidat? – Az atyámnak segítgetek, 's együtt dolgozom vele. – De nem! te földet csak nem mívelsz? – De igen! Az a' munka merő multság; felgyomlálni, karót rakni, felkötözni, letépdelni a' leveleket, hogy a' gerézd jobban érhesen, megszédni ha már itt a' szüret, mind ez nem nagy fáradsággal jár. – Szegény gyermek! nem csuda, ha így eldurvultak kezei! Be nagy kár, hogy illy szegény sorsban született!

Anikó még eddig nem támasztott a' faluban egyéb érzést maga eránt irigység-nél, 's elhűlt, midőn látta, hogy most szánattatik. Minthogy az ő atyja mindent gondosan el-titkolt, a' mi néki keserőséget okozhatna 's békételemné tehetné sorsával, meg sem gon-

dolta, hogy ötet szánni lehessen. De most elnézvén a' körülte forgó Dámák' öltözetjeiket, kitalálta, miért szánják. Melly külömbiség van az ő ruhája és az azokéi közt! Melly gyönyörű habzásban foly-le rajtok az a' sokszínű selyem lepel, 's melly szép játékokban lebeg a' szélben testek körül! Hát lábaikon azok a' parányi könnyű papucskok! A' patyolat, csipke 's pántlikák mint nevelték félig-elfedett szépségeket! Színek ugyan nem vala egészséges szín, nem eleven tekintetek: de hogyan gyaníthatta volna azt az ártatlan Anikó, hogy a' városi rendetlen élet okozza e' hervadtságot, mellyet még a' felkent piros sem tudott elfedni? Midőn így elmerülve áll, hozzája jó Gróf Bánházy, 's tánczra hívja; egy szép fiatal-ember, jól nőtt, könnyű, 's igen is csábító Anikónak.

Anikó nem sokat értett a' táncz' törvényeihez, de még is érzette, mennyire külömböznek a' Grófnak nemes, büszke 's könnyű mozgásai a' falusi legényeknek otromba ugrándozásaitól. Ennekelőtte is érzé ugyan szorúlni kezeit, de nem még illy puha kéztől soha. A' Gróf' szemei szüntelen' rajta lebegtek. Anikó vette észre, hogy az ő tekintetei életet adnak tánczának; 's akár azért, hogy ő is ugyan-azt a' dísz adja a' magáénak, akár hogy a' szerelem' első szikráji szívéből szemeibe szöktek-által, az ő tekintetei az öröm' és érzés legédesebb kifejezéseiben felelgettek a' Gróf' tekinteteire.

Anikó elvégezvén a' tánczot, leült a' szíl' tövéhez; a' Gróf pedig nem lelt kedvesbb pihenőt, mint Anikónak lábainál. Ne váljunk-el legymástól, kis Angyal, ezt mondja neki; én nem tánczolkok senkivel mással. Az nékem nagy becsület, felele Anikó; de az által megbántatnának leánytársaim; pedig minálunk sok az irígy. – Arra nagy okok van, midőn látják, melly szép vagy; de az úgy lenne a' városban is; az a' szerencsétlenség téged sehol nem hágy-el. Ah, Anikó! ha te Bécsben, a' mi kevély Asszonyaink közt, kik egész szépségeket a' mesterségnek köszönhetik, egyszerre így jelennél-meg e' természeti kecskékkel, mellyeknek magad nem ismered egész becsét! – Én Bécsben? mit csinálnék én Bécsben? – Gyönyörűséget minden szemnek, minden szívnek rabságot! Hallod e, Anikó, mi itt nem szállhatunk szabadon; csak egy szót tehát; de reá hallgass. Ime rajtad áll, hogy egy szegény kalyiba 's egy nyomorútl szőlő helyett, melly, most minden vagyonod, Bécsben aranyozott szobáid, gazdag asztalod, czifra hintód és lova-id 's minden kigondolható színű 's szabású ruháid légyenek, nem lévén gondod semmi-re egyébre, hanem hogy engem úgy szeress, mint én imádlak tégedet. Fontold-meg, ha majd magadban lésszesz. A' Grófné vasárnap' tánczot ad nektek a' Kastélyban. El ne maradj, édes Anikó, 's add tudtomra akkor, ha szerelmem érdekel e, 's elfogadod e ajánlásomat? Most nem kívánok egyebet mint hallgatást, de megszeghetetlen hallgatást. Tartsd magadban a' titkot; ha szádon kireppen, ez az egész szerencse, melly most vár, úgy tűn el előtted, mint egy szép álom.

Anikó valóban azt is hitte, hogy álmódott. Az a' tündöklő sors, mellyel kecsgették, olly távol vala azon szegény állapottól, mellyben eddig élt, hogy ez a' hirtelen átl'menetel egyikéből a' másikába képtelennek tetszett néki. Azonban az a' szép Úr, a' ki az ajánlást tevő, éppen nem látszott ámítónak; olly igazak, olly melegek voltak szavai! szemeiből olly jóság szóllott!

Csak megsejditettem volna, ugymond, ha kötődött volna velem! De viszont mire való az a' nagy titkolódás, mellyet parancsolt? Szerencséssé tesz, 's azt kívánja, hogy szeressem értte. Hogy ne szeretném? hiszen azt méltán kívánhatja. Azonban jótéiteit kétség' kívül kiterjeszti az atyámra is; miért csináljak hát az atyám előtt titkot belőle?

Szegény gyermek! ha ismerte volna a' feslettség' és csábítás' mesterségeit, megértette volna, miért kíván a' Gróf titkot: de az a' leczke a' mit vett, abban határozódott, hogy a' falusi Ifjak' mérészségeiket távoztassa; a' Gróf' szép viseletében pedig nem látott semmit, a' mi őrizkedést kívánjon.

Elfogva e' gondolatok által, 's a' bővölködés' és városi boldogságok' képeivel eltelve, haza ér. Úgy tetszett néki, hogy minden elváltozott. Most szégyelte először, hogy szalmafedél alatt lakik. Csekély bútora, mellyet nagy becsűvé tett a' szükség, rosszá, munkája illetlenné, a' kenyér, melly gyakran veréjtékei által kapott puhúlást, kedvetlen ízűvé vált, 's a' friss szalmán, a' min olly kényére feküdt eddig, most aranyos kárpitok 's puha párnák felől álmodozott.

Még tűrhetetlenebb vala az, hogy más nap' egy magas domb' oldalán kelle kiállani a' napnak sütő hevét. Bécsben, ugymond, nem egyébért fognék felserkenni, hanem hogy boldogsággal éljek, tessek és szeressek. Úgy mondta azt az a' jó Gróf. Az a' jó Gróf derék Úr! Nem nézett leánytársaim közzül senkire, csak énreám; sőt ott hagyá a' Kastélybeli Asszonyságokat is, hogy egy szegény falusi lyánnyal beszélljen. Az a' jó Gróf nem kevély; pedig vajmi sok oka van rá, hogy az légyen! Valami nagynak vette, hogy őtet fellyebb becsülöm a' falusiaknál, 's millyetén mosolygó szemmel, millyetén alázatos érdeklő tekintetekkel köszönte azt! 'S micsoda édesség van szavaiban! Nem viselhette volna magát több becsülettel, ha a' mi Kegyelmes Asszonyunkkal szóllott volna is. Szerencsémre még is elég jól valék öltözve; de bezzeg ha most látna! micsoda szegény gúnya, micsoda nyomorúlt állapot ez az enyém!

Azon három hosszú nap alatt, míg ismét megláthatta a' Grófot, nőttön nőtt únalma eddig békével tűrt sorsa eránt.

Végre itt a' nyugtalan' várt szempillantat. Az egész környékbeli ifjúság öszvegyűl Czenken, 's egy leveles szín alatt megzendül a' muzsika. Imhol jó Anikó is társai között, de nem azon gondatlan vídám tekintettel, mint a' minap a' búcsú' innepén, hanem remegve, szemérmesen. Ez új kellem vala Bánháznak; a' minapi bátor eleven Nymfa helyett most maga a' szemérem' szelíd kelleme jelent-meg előtte. Megkülömböztetéssel köszönt a' leánynak, de titkos egyet-értés' jele nélkül, 's nem is mert közelíteni felé, azt várván, hogy elébb más valaki vigye tánczra. Báró Szelényi nyitotta-meg vele a' bált, egy szép eleven Ifjú, kinek Anikó már minap is olly igen megtetszett, hogy meg nem szűnhetett magasztalni a' leány' szépségét. Bánházy le nem vonta szemeit Szelényiről, 's rettegett, hogy ő is tetszeni kíván a' gyermeknek. De Anikó igen hamar elosztá ezt a' retteget. Ha Szelényivel tánczolt, mindenfelé kalandoztak tekintetei, 's viselete hideg volt és andalgó: de mihelytt Bánházyra jött a' sor, már az első meghajtásban lehetett látni, mint éled minden kelleme, 's szépségének virágjai mint nyílnak a' szép arczúlaton. Arczáján a' szemérem' minden árt felyűlmúló színe terjedett-el; rózsaaajakit lopva tett 's alig sejdíthető mosolygás rándította-meg, 's egy kedvező pillantás örömet öntött és forró szerelmet a' Gróf' szívébe. Bánházy, ha tanúk nélkül voltak volna, lero-gyott volna a' leány' lábaihoz, hálálta volna kegyelmét, 's imádtá volna őtet: de most parancsol szemeinek, hogy titkát el ne árúlják; 's egyedül reszkető keze festi egy gyeneded szorításával Kedvese előtt boldogságát.

Szép Anikó, ugymond néki a' táncz' végével, távozz' félre egy kevéssé társaidtól. Nyugtalan vagyok megérteni, mit végeztél? – Hogy egy léptet sem tészek atyámnak akarátja nélkül, 's mindenben intését követem. Ha jól tesz velem Nagyságod, hadd lé-

gyen ő is részese; ha elmegyek Nagysággal, hadd egyezzék-meg elmenésben. – Ah, ne, szép Anikó, ne! csak néki ne szóllj! tőle rettegek leginkább. Nálatok holmi rendtartás van azokra nézve, a' kik egymást szeretni akarják; azt nekem nem engedi teljesíteni születésem; az atyád azt fogná kívánni, hogy vessem alájok magamat, 's ha nem cselekedném, reám fogná, hogy meg akarlak csalni. Nem tudja ő, mint égek én teértted; de te, kedves leány, szóllj, hihet'd e te azt, hogy én néked ártani akarnék? – Oh nem, én a' Nagyságos Urat merő jóságnak nézem. Nagy gonosznak kellene úgy a' Nagyságos Úrnak lenni, ha nekem ártani akarhatna. – Higyj vaktában tehát, édes Anikó, bízd rám magad' kifogás nélkül. – Nem az itt a' dolog, hogy én Nagysággal nem hiszek: de én nem titkolhatok semmit az atyám előtt; én övé vagyok, nekem azt kell tennem, a' mit ő hágy. Ha javamra van a' mit Nagyságod ígér, az atyám nem lesz ellenére szerencsémnek. – Soha nem áll reá, Anikó! Te engem a' legboldogtalanabb teremtéssé tészesz keménységeddel; akkor osztán megbánod, de az késő lesz; magad pedig ez' alacsony életre lészesz kárhoytatva mind holtodig, mellyet kétség' kívül kedvelsz, minthogy nem akarod elhagyni. Ah, szép Anikó, 's e' gyenge kezek azért termettek e, hogy a' földet miveljék? a' napnak kell e elperzselni szép arczádat? Magad, a' természet' gyönyörűsége, a' kellemetesség, a' megtestesült szerelem, magad Anikó, magad szenvedd e ez alacsony, sanyarú életet? Mi lesz belőled utoljára is? Egy kamaz' gazdasszonya, a' ki nem ismeri becsedet, 's úgy néz, mint szolgálóját. 'S megvénülsz a' szűkölködésben, a' nélkül hogy csak egyikét is kósthadtad volna azon gyönyörűségeknek, mellyek személyedet várják. Imhol ezt becsülöd elébb a' hívalkodás' 's bővség' állapotjánál, mellyet néked ajánlok. És mi gondok tartóztatnak? Az, hogy egynehány órákig tartó nyughatatlanságot okozol atyádnak? Igen is, eltűnésed meg fogja szomorítani. De millyetén lesz továbbad öröme, midőn jótéteim által bővségbe lát helyhezve, 's midőn azokat eláradni látja magán is? Melly kedves erőszakot nem követsz-el rajta, ha arra kényszerítod, hogy kunyhóját elhagyja 's nyúgalomra térjen: mert akkor osztán nem tarthatok ellenkezéseitől; mind hárman boldogok leszünk.

Anikó bajosan állotta-ki a' csábítás' ostromát, de kiállotta csakugyan; 's azon szerencsétlen eset nélkül, melly megbuktatá, az ártatlanság' ösztöne elégséges volt volna védelmére.

Egy égi-háború után, melly messzére elborította Czenknek tájékát, a' jég, ez az iszonyú ostora a' mezőknek, az aratás' és szüret' egész reményét semmivé tette. Közönséges volt a' csapás. Míg az égi-háború tartott, ezer kiáltások egyesültek a' szelek' zúgásával 's a' mennyei tűz' csattanásaival: de midőn az ítéletnek vége lőn, 's az elmúlt setétségnél irtóztatóbb világosság látni hagyá a' gerézdektől megfosztott szőlővesszőket, az eltördelt szalmaszálakon csüggő kalászokat a' termő fákról lehullott vagy öszveroncsolt gyümölcsöket, az egész tájat gyászos hallgatás fogta-bé. Az utakat halvány, elrémult szerencsétlenek' csoportjai lepték-el, kik bús szemmel nézvén veszteségeket, egész esztendei munkájok' bérét siratták, 's a' jövőben nem láttak egyebet inségnél 's éhen-halásnál. A' kunyhók' küszöbein elterült anyák, mellyekhez szorítván csecsemőiket, ázott szemekkel kérdék: Ki szoptat majd, ha nem lesz kenyerünk?

E' nyomorúság' látásával Bánházynak lelkét legelőször is az a' gondolat fogta-el, hogy mit csinál Anikó és az atyja? Az volt minden óhajtása, hogy segédjekre repülhessen, 's szerelmét az emberiség' érzésével palástolta. Menjünk a' faluba, monda Vendég-

társainak. Húsz háznépet kiragadni a' csüggedésből, melybe e' csapás ejtette, nekünk sokba nem kerül. Részesedtünk örömeinkben, részesedjünk bánatjokban is!

E' szók meghaták a' szánakozásra már lágyuló szíveket. A' nagylelkű Földes Úr, körüllebegve Nápolynak pántlikájával, kiszálla jobbágyai közzé, enyhülést nyújtott nékiek, bízta további segédjével, 's visszahozá szívekbe a' reményt és bátorságot. Azalatt míg körülte a' háládatosság' könyűji folytak, vendégei, férjfiak és asszonyok, elszéledtek a' faluban, bémentek a' kunyhókba, kitöltötték ajándékjaikat, 's azt a' szép bért aratták, hogy magokat imádatni szemlélik a' háládatos néptől. Bánházy futott, mint a' megkábult, 's kereste az Anikó' lakását. Reá akad, oda repül, 's a' kapuban egy öreg embert lát űlni, fejét térdeire lehajtva, 's elfedve kezeivel ábrázatját, mintha ugyan áttallaná látni a' napvilágot. Ez az Anikó' atya volt. Barátom! monda néki a' Gróf, én Kendet nagyon elcsüggedve látom; ne essék kétségbe; az ég igazságos, 's az emberek között találni még szánakozó szíveket. Ah, Uram, monda a' szegény ember, felvetvén fejét, hát a' ki sebektől elborítva jött haza, 's azolta éjet napot egygé téve dolgozik, azt illeti e a' koldulás? Nem kívánhattam e én a' földtől, melyet veréjtékemmel áztatok, hogy eltartson, 's utoljára még alamizsnára kell szorúlnom? Bánházy elálmélkodott, hogy egy alacsony születésű emberben ennyi nemes érzést talál. 'S Kend szolgált? – Igen is Uram! Ifjú koromban Hadikkal láttam Berlint, Alvinczy alatt pedig Buonaparte ellen megmáztam az Olasz sziklát. Familiám egy szerencsétlen per által, azalatt míg oda katonáskodtam, mindenét elvesztette; 's kéntelen valék az atyámmal ide vonni magamat; megmaradt kevés pénzemen egy telekecskét szerzettem, 's egynehány hold földet²¹ 's egy szőlőt, melyeket most tulajdon kezeimmel művelek. Nemes születésem itt ismeretlen volt, mostani állapotom pedig nem vált gyalázatomra. Megházasodtam, 's éppen ez lett szerencsétlenségem, melynek most érzem igazi terhét. – Él még a' Kend' atya? – Jaj nem! – Hát felesége? – Ő szerencsés, hogy e' szomorú napot nem láthatá. – Vannak Kendnek gyermekei? – Nincs több egy lányomnál; nem hallja az Úr, mint zokog? elrejtett, hogy ne szaggassa szívemet. Bánházy örömet rohant volna a' szobába, hol Anikó' sírákozott; de erőt vett magán, mert félt, hogy titkát elárúlja.

Fogja Kend, édes barátom! ezt mondja az atyjának, oda nyújtván erszényét; kevés a' mit nyújtok; de ha szükségben lesz, szállítsa-meg egész bízakodással Gróf Bánházyt. Én Bécsben lakom. Örülni fogok, ha Kendnek nyomorúságán enyhíthetek. Ezt mondván sietve eltávozik, nem engedvén az Anikó' atyjának időt a' köszönetre.

Mint álmélkodék a' szegény Balázs, olly nagy summát találván az erszényben! Ötven arany! több mint a' mi három esztendőben jó-be kis jószágából! Jer csak, leányom, jer csak, kiálta gyermekének; látod e azt az Urat, a' ki amott megyen? Az nem halandó, hanem Istennek Angyala! De mit is gondolok? Lehetetlen, hogy ezt mind nekem szánta legyen. Menj, leányom, szaladj utánna, 's add értésére, hogy megtévedt. Anikó' szalad Bánházy után, 's utólérvén, Az atyám, ugymond, nem hiheti, hogy Nagyságod mind nekünk akarta legyen ezt adni. Azért küld, hogy nyújtsam-vissza. – Ah Anikó, 's nem köz e veled és az atyáddal valamit bírok? Adhatok e én neki azért sokat, hogy tégedet nemze? Vidd-vissza néki e' csekély adományt; ez csak első bizonyása szívességemnek; de titkold-el okát. Csak azt mondd nékie, hogy szerencsésnek állítom sorsomat, hogy

²¹ holdföldet

egy érdemes Öregnek szolgálhatok. Anikó meg akará köszönni. Holnap virradtakor, azt feleli a' Gróf, a' falu' végén fogadom-el köszönetedet, ha neked úgy tetszik, búcsúzásoddal. – Holnap? 's Nagyságod holnap elmegyen? – Elmegyek, édes Angyalom, a' legszerelmesebbike 's a' legboldogtalanabbja minden halandóknak! – Virradtakor... az éppen akkor tájban vagyok, mikor én és az atyám kimegyünk munkára. – Együtt mentek? – Nem; az atyám valamivel elébb; mert nékem a'háznál dolgom van, 's hátrább szoktam maradni. – 'S arra még e, a' merre az én útam vagyok? – Nem arra; de az legkissebb; ennyi jóságáért Nagyságodnak megtehetem azt a' kis kerülést. – Isten hozád tehát, kedves Anikó! Reméllem, meglátlak holnap, ha csak egy pillantatra is. Életemnek az lesz végső öröme.

Balázs Anikónak visszatérével nem kételkedett többé Bánházynak segíteni akaró szándéka felől. Be derék fiatal-ember! be nemesszívú Ifjú! ezt kiáltá minden pillantásban. Azonban, leányom, a' mit a' jég el nem vert, ne hagyjuk kárba veszni. Minél kevésbb maradt-meg, annál illőbb, hogy megtartani igyekezzünk.

Anikó annyira meg volt illetve a' Gróf' jósága által, 's úgy keseregte azt, hogy öt szerencsétlenné teszi, hogy egész éjjel nem állíthatta-el sírását. Oh, ugymond, ha az atyám nem volna, be igen örömet elmennék vele! Más nap' nem vette-fel innepi köntösét: de öltözetének egyszerűsége mellett is gondja volt magára, hogy szépek tessenek a' Gróf' szemében. 'S mi haszon belőle, kérdé sóhajtva, ha neki ez egyszer szebbnek tetszem is? Többször úgy sem látom-meg! Egy két perczentésnyiért nem méltó hogy valamit kezdjek. Így szóllott sóhajtva, 's magára illette foszlánkját 's fejkendőcskáját. Ha ne vigyek e neki valami kevés gyümölcsöt? ez a' gondolat szökött elméjébe. Ő azt, ugymond, meg nem veti. Azt mondom neki, hogy magam szedtem! 's elővette kosárkáját, szőlőlevél közzé rakta-el benne a' gyümölcsöt, 's édes könyűket hullatott a' gyümölcs mellé.

Az atyja elment vala előre, 's már a' nap' aranyos sűgárjai oszlatni kezdték a' hajnal' homályát, mikor a' szegény gyermek dobogó szívvel a' falu' végére érkezett. Legot-tan jönni látja a' Gróf' szekerét is, 's e' látásra elalélt. Bánházy még messzéről kiszökött a' szekérből, 's szenvedő képpel közelítvén felé: Meghatott, ugymond, szép Anikó, jóságod! Legalább azt a' vígasztalást viszem tehát magammal, hogy szánod gyötrelmimet, 's sajnálva nézed, hogy szerencsétlenné tevél. Ah, felele Anikó, nem lelek miatta vígasztalást, 's örömet elveszteném mind azt a' jót, a' mit tőled vettünk, csak ne láttalak volna! – Én pedig, édes Anikó, én minden vagyonomat oda adnám, csak tőled ne kellene megválnom! – Ah, hiszen az csak Nagyságodon állott, hogy egymástól el ne váljunk; az atyám engem meg nem tagadott volna Nagyságodtól; az atyám szereti, tiszteli Nagyságodat. – Az atyák, édes Anikó, keményszívűek, csudálatosok; házasságot kívánnak, pedig én nem vehetek-el; ne is szólljunk róla tovább. Meg kell válnunk, örök búcsút kell vennünk egymástól! mi, a' kik, ha akartad volna, soha nem szűntünk volna meg egymásért pihegni, viszont szeretni egymást, 's együtt élni azzal, a' mit nekem a' szerencse, neked a' szerelem adott. Oh Anikó, te meg sem álmodod, melly gyönyörűségek vártanak! Ha képzelhetnéd, ha tudnád, mit toltál-el magadtól! – Érzem, ha nem képzelhetem is. Mielto én a' Nagyságos Urat láttam, azolta minden semmi nekem, valami nem a' Nagyságos Úr. Elmém eleinte mind csak azt a' sok szép dolgot forgatta: de osztán az mind, mind eltűnt; nem is jutott többé eszembe; csak Nagyságod jutott mindég. Oh, ha az atyám akarta volna! – De mi szükség, néki akarni? Te az ő tetszését

várod e, hogy engemet szeress? Nem magunkban van e boldogságunk? Én szeretlek, 's megállom szavamat; bízd magad e' szent fogadásra. Ah Anikó, ha egyszer a' szív oda adja magát, meg van a' minek meg kell lenni; az a' kéz osztán önnként követi a' szívet. Add nekem hát jobbodat is szíved mellé, hadd hintsem-el ezer csókkal, hadd feresszem hév könyűimmal. Imhol van! felele a' szegény ártatlan sírva. Enyém ez! enyém! ez a' drága kéz! kiálta Bánházy. A' szerelemtől bírom ezt! A' ki el akarja tőlem venni, végye-el elébb életet. Oh Anikó, lábaidnál lések oda, ha el kell esnem tőled! Az ártatlan együgyű Anikó azt hitte, hogy Bánházy valóban meghal, ha tőle elszakasztatik. Ah én szerencsétlen! monda; úgy én volnék oka halálának. – Igen is, könyörületlen! te lésszesz oka, te akarod, hogy meghaljak. – Oh, nem akarom! nem akarom! én a' Nagyságos Úrért örömezt magam is meghalnék. – Bizonyítsd-meg hát, monda a' Gróf, ölébe szorítván a' leányt, 's kövess, ha szeretsz. – Oh nem! nem lehet az atyám' engedelme nélkül. – Eressz hát, 's engedj kétségbe esnem. E' szókra a' reszkető halavány Anikó, eltelve fájdalommal és félelemmel, sem elereszteni, sem tartóztatni nem merte Bánháznak kezét. Könyűktől elfutott szemei irtózva tekintettek a'Gróf' felgyúladt szemeibe. Tekintsen hát, azt mondja neki a' szegény gyermek, tekintsen szánakozva 's harag nélkül reám! Kedvet reméltem találni Nagyságod előtt háládatosságomnak ezen bizonyosságával, de többé meg sem merem kínálni vele. Mi az? kérdé Bánházy; gyümölcs? Ah kegyetlen, te ingerelsz! Mérget adj! 's ellökvén a' kosárkát, haragosan elméne.

Anikó ezt a' hevességet megvetés gyanánt vette, 's már igen is elgyengült szíve ellent nem állhata ez' utolsó ostromnak. Alig volt ereje, hogy egynehány lépésnyire távozzék, 's ájultában egy fa alatt öszverogyott. Bánházy, a' ki a' lyányt szemmel tartotta, oda fut, elázva leli könyűiben, elfúlva zokogásitól, halaványan, 's csaknem élet nélkül. Elirtózik, 's eleinte nincs más gondja, hanem hogy visszahozhassa életre. De mihelytt éledni látá, hasznára fordítja elgyengülését; 's minekelőtte a' lyány egészen magához tért, már távol van a' falutól, a' Gróf' kocsiján, rablója' karjai közt. Hol vagyok? kérdé Anikó megnyitván szemeit. Ah kedves Gróf, Nagyságod ez? a' falu felé megyünk, úgy e? Fele lelkenek! felele Bánházy, ölébe szorítván a' leányt, láttam a' pillantatot, mellyben az elválás mind kettőnket megfoszta vala életétől. Ne vessünk próbára két olly szívet, melly ezt ki nem állhatná.

Néked adom magamat, édes Anikó! monda ismét; íme ajakidon esküszöm a' legszentebb esküvést, hogy egyedül azt óhajtom, felele ez, hogy teértted élhessek. De az atyám, az atyám! én nem hagyhatom-el az atyámat; én az atyámé vagyok, 's nem mehetnek híre nélkül. – Az atyádat, szeretett Anikó, én elárasztom jótéteimmal. Ő részt vesz leánya' szerencséjéből. Mind ketten gyermekei leszünk. Bízd magadat égő szeretetemre, hogy én megengesztelem, megvígasztalom. Jer, hadd szedjem-fel könyűidet, engedd az enyémekeket kebledbe hullani; ezek az öröm' és a' legédesbb gyönyörűség' cseppjei! A' veszedelmes Bánházy a' csábításnak minden édességeit közzé elegyítette e' szókknak, 's Anikó nem volt érzéketlen. De az a' kép, hogy atyja mint futkos, mint keresi mindenütt, mint kiáltozza nevéen, mint szállít-meg mindent valakit elől-talál, mint lesz oda, ha majd estve nem látja haza térni, ez a' kép elfagyalalá minden érzéseit. Bánházy kéntelen volt megcsalni fájdalmát.

Bánházy sebesen hajtatta lovait, szekerének karpitjai le voltak eresztve, a' cselédek hívek voltak Urokhhoz, 's ekként Anikó nem hagyta semmi nyomát elmenetelének. Látta Bánházy, hogy néki mély titokban kell tartania tolvajságát; egyikét tehát a' vele

volt két cselédnek olly parancsolattal hagyá hátra, hogy kerüljön a' Győri útra, 's küldje onnan a' Czenki Plebánushoz e' levelet: „Nyugtassa-meg Atyaságod az Anikó' atyját, 's mondja-meg neki, hogy gyermekének semmi baja, és hogy az az Asszonyság, ki őtet magával viszi, úgy fogja nézni, mint tulajdon gyermekét. Nem sokára tudtára lesz, hol vagyon.”

A' levél ha meg nem vígasztalta is a' megszorodott atyát, de elégséges volt arra, hogy Anikót elcsendesítse, 's megnémítsa azon vádakát, mellyekkel magát elszökése miatt terhelé. A' szerelem rést kapott szívéhez, 's útát nyitott benne a' vígadásnak. Ekkor eloszlottak a' bánat' fellegei, a' vádak megszűntek, 's a' hirtelen, de mély felejtése mind annak a' mi nem volt az ő Kedvese, élni hagyá azon vétkes boldogság' érzésével, hogy ő Bánházyné.

Az a' bódulás, mellybe Anikó Bécsbe érvén süllyedve, egészen eltévesztette lelkét. A' Gróf' háza valóságos tündérvár vala; úgy nézett-ki benne minden, mint varázslat. Öltöző-asztalkája a' bujálkodásnak minden szereivel, a' selyemmel, márvánnyal és arannyal elborított szobák, az a' kényes alvóhely, az a' rendes kis ferdőház, a' nagy vacsorák 's esti gyülekezetek, mind eláztaták érzékeit. Felébredtekor azt hitte, hogy csak álom csalja, 's ha az ágyból kikölt, Komornák fogták körül, kiknek az vala minden igyekezetek, hogy kedvét lellessék. Ő, a' ki teljes életében mindég engedelmeskedett, most alig érezte, hogy kíván valamit, 's azonnal néki engedelmeskedtek mások. Te itt Királyné vagy, monda néki szeretője, 's én vagyok első rabszolgád!

Képzeld a' ki képzelheti, egy falusi leány' álmélkodását 's örömét, a' ki szép hajait, mellyeket eddig maga szokott vala gond nélkül öszvefenni, most a' Mesterség által fűrtökbe fodorítatni, 's virággal, csipkével, 's gyémánttal elhintetni látja; a' ki választani is alig tud azon külömbféle szövésű, színű 's szabású öltözetek között, mellyek tetzésére naponként nagy halmokban készülnek, 's a' maga szépségét ragyogva előszállani, 's a' nagy faltűkrökben többszörödni szemléli. A' természet tékozló kezekkel adta néki a' maga adományait, de ezen adományok közzül némelyikének műveltetni kellett; 's a' Mesterségek most vetekedve igyekeztek kifejtetni ezen természeti adományokat, 's e' ritka szépségnek új díszet adni. Bánházy birtokában volt diadalmának, imádtá Kedvesét, 's szerelmében 's örömeiben el vala részegülve.

Azonban a' szegény jó Balázs a' legszerencsétlenebb atya vala. Reszketvén mind leánya' becsületéért, mind a' magáéért, kereste a' gyermeket egész nap', de nem szökött senkinek. A' Plebánus elhozta néki a' levelkét. Balázs nem hitt a' levélnek; de nem akarván felfedni a' Pap előtt rettegését, Az én lányom, ugymond, jó gyermek, de még fiatal, keveset látott 's könnyen hisz. Valamelly Asszonyság megszerette, hogy módos gyerek, 's szolgálatjába fogta venni. Kétség' kívül elhitette a' gyermeket, hogy jobb lesz, ha hírem nélkül mégyen-el. Ne csináljunk lármát gyermeki elmétlenségéből, 's hagyjuk olly hitelben a' világot, hogy híremmel ment-el. Titkomat senki nem tudja; kedvezzen a' Tiszt. Úr mind leányának, mind az atyjának. A' Pap derék ember volt, 's megígérte, hogy hallgatni fog, 's szavát állotta. De Balázs, elmarczonglva gyötrelmeitől, sírásban töltötte éjjeleit, nappalait. Hová lett? kiálta. Valamelly Asszonyság vitte-el. Lehet e valaki olly eszetlen, hogy egy szegény atyát egyetlen gyermekétől fosszon-meg? Ah nem! valamelly semmire-való csábította-el. De ha reá akadok, a' rossz emberre, vérével mosom-le gyalázatodat! Maga méne-el Kapuvárra, honnan a' levél érkezett. Az oda való Pap' segedelmével feltalálta azt, a' kire a' levél' meghozása bízattatott. Az nem lá-

tott sem kocsit, sem lyányszemélyt. A' levél a' Győri útról vala küldve, dátálva pedig Kőszegről vala. De ha Balázs arra emlékezett volna is, hogy Anikó akkornap' veszett-el, mikor Bánházy hagyta oda Czenket, soha nem fogott volna azon gyanúra vetemedhetni, hogy az ő lyányát olly nemesszívű Ifjú lopta-el. Nem vallván-meg senkinek mi bántja, nem csuda, hogy nem is vett semmi világot. Magába fojtotta gyötrelmeit, 's várta az órát, melly néki valamelly hírt hozzon. Én Istenem! így fohászzkodék, te őtet haragokban adád nekem; én pedig, én esztelen, még lehittem magamat, mikor olly szépen nevedetni 's virítani láttam. Ime a' mivel kérkedtem, most gyalázatommá lett. Miért nem hala meg, mihelytt született!

Anikó el akará hitetni magával, hogy az atyja eddig meg vagyon nyugtatva; 's az a' mardosó gondolat, hogy tiszteletlenül hagyta-el, immár csak gyengén érdeklette szívét. A' szerelem, hívság, a' multságokon-kapás, melly olly heves, mikor még új, a' leczkék, mellyeket nagy szorgalommal vett, 's a' mindég változó örömek' árajai egészen elfoglalták lelkét. Bánházy, a' ki őtet az imádásig szerette, 's rettegett, hogy meg talál fosztatni birtokától, minél ritkábban hagyta megjelenni köz helyen; 's hasznára fordította azon módokat, mellyeket a' titkolódás' szüksége talált-fel, hogy a' sokaság közt láttatlan maradjon. Elég vala az Anikónak, hogy ezt Bánházy úgy akarta. Szerencsésnek vélvén magát, hogy annak tetszhetik a' kit szeret nem érzette azt a' nyugtalan vágyást, azt a' nagy szükségét, hogy láttassék, csudáltassék, melly olly sok szép Asszonyainkat vonja theatrumainkba 's kertjeinkbe. Bánházy sok és szeretetreméltó vendégeket gyűjtött vacsorájához, de Anikó csak Bánházy látta, csak Bánházyval foglalatoskodott, 's a' nélkül hogy valakit megbántson vele, érezttette mindennel, hogy az ő szívében Bánházyé az elsőség. A' szerelem' megkülömböztetését alkuba hozni az illendőséggel, a' legszebb lelkek' tulajdona. A' kaczérság örökké tanulja e' mesterséget, és még sem tanulja-meg; a' szerelem nem tanulja, 's még is tudja.

Hat holnap múla-el immár a' szerelemnek e' boldog egygyességében, 's a' két egymással eltölt szív nem ismert semmi únatkozást, nem semmi tartalékot azon kívül, hogy a' másikának nem talál annyira tetszeni, mint a' hogy' maga szeret; nem ismert egyéb óhajtást, mint hogy egyetemben bírja valami szerelmet gerjeszthet 's lángban tarthat.

Ezen hosszú idő alatt a' szerencsétlen Balázs két ízben vett tudósítást leánya felől, 's holmi ajándékokat azon Asszonyság' nevében, a' ki Anikót elvitte. Mind a' két levél a' Plebánushoz volt útasítva, mint az első. Bánházy elkövetett mindent, hogy az Öreg nyomába ne akadjon a' leánynak, 's leveleit nem a' Bécsi, hanem egy meghitt cselédje által, a' Sopronyi Postán adatta-fel. E' szerint Balázs nem tudhatta honnan jöttek, 's az ajándékot hová kell visszaküldeni. Osztán el nem fogadások által kitaláltatta volna a' mit nem akart kitaláltatni, 's gyanút támasztott volna a' Plebánusban is lyánya eránt. – Ki tudja? ugymond ez a' hű atya; meglehet, hogy a' lyányom nem vétkes. A' szín ugyan ellene vagy; de az mind csak szín. 'S ha való volna is gyanúm, nekem nyögnöm illik, de nem mocsokba hozni gyermekemet.

Az ég vígasztalással tartozott egy illy jó atya' szívének, 's minden bizonynal ő rendelte-el a' történetet, mellynek beszélléséhez itt fogok.

A' borkereskedés, mellyet Balázs üzött, egy útát tétete vele Bécsbe. Mingyárt a' hogy a' városba beért, megterhelt szekere, a' Húspiacz' és Veres-torony' szögében, öszveszorúl a' több szekerek közt, 's egy hintó' kerekében elakad. Egy asszonysikoltás figyelemre vonja. Oda pillant – – Nem mer hinni szeméinek. Anikó egy

czifra-lovú üveges hintóban ül, a' legpompásbb öltözetben, 's elhintve gyönggyel, gyémánttal. Meg sem ismerte volna őtet, ha megháborodásával maga nem árulta volna el magát. De az a' félre-rándulás, melly által előle elrejtezni igyekezett, 's még inkább sikoltása, mellyet száján kiszalasztott, nem hagytak helyt a' kétségnek, hogy az ő. Azalatt míg az öszveakadt szekerek egymásból kiszabadítottak, Balázs a' fal mellé vonakodik fellép a' hágóra, 's kérdi parancsoló hanggal: Hol lakol itt? Anikó megnevezi az útszát 's házat. – Szerencsétlen! naplemente után otthon légy és egyedül. Ezt mondván leszáll, 's dolgához lát.

Az a' rémülés, mellybe Anikó ezen váratlan eset által süllyede, még nem múlt vala el, midőn szállására ért.

Bánházy kiment vala Bädenbe. Anikó tehát éppen akkor maradt magára, midőn leginkább volt szüksége tanácsra és segédre. Mostan atyja előtt kellett megjelenie kire bánatot 's mocskot vonszott, kit hitetlenül elhagyott. Mostan tetszett előtte legútálatosbbnak vétke. Ismerte fekvésének gyalázatos voltát. A' szerelem' részegsége, a' mulatságok' kecsesi távolságban tarták tőle annak képét: de most lehullván a' szemfedél, ollyannak látta magát, a' millyen a' világnak és atyjának szemeiben vala. El-rettenve a' tartandó vallatás' és ítélet' képe által, Én boldogtalan! így kiálta 's könnyűkre olvadt, hová fussak? hová rejtezzem? Az atyám, maga a' becsület, a' jóság, itt lél; vétekbe merülve, mocskokba süllyedve lél itt; 's annál lél, a' ki semmi névvel nem enyém. oh atyám! oh rettegett bíró! miként jelenjek-meg előtted! Egynehány ízben az a' gondolat jutott elméjébe, hogy meg kellene szökni, hogy el kellene tűnni előle: de a' vétek még meg nem siketítette szívében a' természet' szent sugallásait. Kétségbe ejtsem e? ugymond; 's minekutánna pirotságait érdemlettem, magamra vonjam e átkát is? Nem! noha nem érdemlem hogy leányának neveztessek, tisztelem e' szent nevezetet. Ha megölni jó is, be kell várnom, 's zúgolódás 's panasz nélkül omlom lábaihoz. De nem, az atya mindég atya; meg fogják hatni siralmaim. Ifjú esztendeim, gyarlóságom, a' Gróf szerelme, az ő jótétei mentségemre vannak; 's ha Bánházy szóll majd vele, nem leszek olly igen vétkes.

Nem fogta volna kiállhatni, hogy cselédjeinek jelenlétekben szenvedje ez aláztatást. Szerencséjére még reggel azt mondotta volt ezeknek, hogy egy barátnéjánál vacsorál. A' Komornák tehát hasznokra fordíták az üres estvét, 's ki mentek. A' két Inast, ki a' háznál maradt, könnyű volt eltávoztatni; 's midőn az atyja megjelent, Anikó volt, a' ki neki megnyitá az ajtót.

Magad vagy? kérdé ez. – Magam! – Balázs nagy megindulással bémegy, hosszasan 's hallgatva lányára néz, 'S mit csinálsz itt? kérdi. Anikó leborúlt lábaihoz, 's könnyűkre olvadt. Látom, ugymond az Öreg, körültekintvén a' szobában, hogy a' vétek kényére van Bécsben. Tudhatom e, ki gazdagított-meg illy hirtelen?, 's kitől jönnek e' készületek, gazdag ruháid, és az a' szekér, mellyben láttalak? Anikó csak sírással, zokogással felelt. Felelj, ugymond Balázs, azután sírhatsz a' mennyi kell; elég időd marad reá.

Annak hallására, a' mit Anikó minden titkolás és szépítés nélkül előbeszéllett, Balázs az álmétkodásból a' legnagyobb haragra ment-átal. 'S Bánházy bánhatott így! az a' derék fiatal-ember! kiálta. Lám, ugymond, illyenek a' Nagyok' szép tetteik! A' gyalázatos! Azt gondolta, úgy e, hogy azért a' nyomorúlt pénzért, én neki eladom a' gyermekemet? Ők azt tartják, azok a' döllyfös Nagyok, hogy a' szegény ember' becsülete annyi mint a' semmi, és hogy azt az ő szorultságok árúba bocsátja. Képelem, azzal

szépítgette rútságát, hogy velem jóltett, téged azzal bízott, azzal hitegetett. Romlott ember! melly nem ismeri az atyai szívet! Nem, miolta elvesztettelek, nem volt egy órád iszonyatos kínok nélkül, nem egy fertályig tartó csendes altom. Nappal a' föld, mellyet műveltem, áza könyűimtől; éjjel pedig, míg te magad' elvesztve gyalázatos örömeidet kóstoltál, szegény atyád elnyúlva a' szalmán, hajait tépte, 's zokogva kiáltozta nevedet. Hah! az én sok jajgatásim közzül tehát nem hatott e el csak egy is szívedig? Elalélt atyád' képe soha nem jelent e meg gondolataidban? soha nem riasztott e fel örömeid közzül?

Ah, bizonyságim az egek, felele Anikó! ha gondolhattam volna, hogy neked ennyi gyötrelmet okozék, itt hagytam volna mindent, 's repültem volna karjaidba! Tisztellek, szeretlek, édes atyám; inkább tisztellek 's szeretlek hogysesm valaha. Ah, melly jó atyát bántottam-meg! Még ez' órában is, midőn megengesztelhetetlen atyát vártam benned, szádból nem hallok egyebet szelíd kímélő pirontságoknál! Ah atyám! leborulván azelébb lábaidhoz, csak szégyen és rettegés fogott vala el: de most már szeretet által látsz meghatva; a' megbánás' könyűihez a' legtisztább gyermeki szeretet' könyűi ömledeznek szemeimből! – Éledek! felleltem a' lányomat! monda Balázs, felemelvén gyermekét. – A' te leányod, atyám! felele Anikó, nem érdemes többé e' nevezetre. – Nem, ne csüggedj-el. A' becsület drága vagyon; az ártatlanság még drágább nálánál; és ha rajtam állott volna a' választás, készebb voltam volna azt látni, hogy meghalj. De mikor a' becsület és ártatlanság el vagyon veszve, még van egy megbecsülhetetlen kincs, a' jó-viselet; az nem vesz-el soha egészen, azt soha sem veszjük-el úgy, hogy vissza ne szerezhessük. Azt csak akarni kell, 's azonnal feléled a' lélekben; 's mikor azt hisszük hogy el van fojtva, egy megbánó foháskodás feléleszti. Vigasztald ezzel magadat, leányom, 's ha bánásod szíves, az ég és az atyád meg vannak engesztelve. Egyéberánt a' faluban senki nem tudja hová lettél; szégyen nélkül térhetsz-vissza. – Hová, atyám? – Hová? Haza! E' szó mennykőütés volt Anikónak. – Menj, monda Balázs; hányd-le magadról a' vétekek ez' ékességeit. Vászon foszlány, egy fehér szoknya illet tégedet. Hagyd e' mérges adományokat annak a' boldogtalannak, a' ki elcsábított, 's jer késedelem nélkül velem!

Az Anikó' félnék és érzékeny szívével kellene e' pillanatban bírni, 's úgy szeretni, mint ő atyját 's kedvesét, ha ki képzelné akarná a' tusakodást, melly mostan a' szerelem és természet között támad az ő szívében. Elholt, elnémult. Menjünk, ugymond az atyja; drágák a' szempillantások. Engedj-meg, atyám, kiálta Anikó, újra leborulván lábaihoz, engedj-meg! ne vedd balúl, ha késedelmeskedem teljesíteni hagyásodat. Beláttál szívem' mélyjébe. Bánházyt nem hívják ugyan férjemnek; de ő mind azon jussal, a' mit a' szerelem adhat, bírja szívemet. Itt hagyom őtet, elszakasztom tőle magamat, mégyek veled, ha meghasad is szívem belé. De akkor hagyni-el, mikor nincs házánál, azt a' gyanút támasztani benne, hogy eránta hitetlen vagyok... – Mit mondasz boldogtalan, 's mi gondod neked arra, hogy egy gaz csábító rólad mit tart? 's mi jusa van egy szerelemnek, melly téged elvesztett, mocsokba kevert? Szereted őtet? Szereted hát gyalázatotad is! Gaz ajándékjait tehát elébe teszed eldült ártatlanságodnak? elébe az atyádnak az ő legkegyetlenebb ellenségét? Nem mered őtet elhagyni távollétében 's néki engedelme nélkül! Ah, mikor atyádat kelle elhagynod mikor őtet megkeserítéd, megrontád, akkor nem valál illy félnék! 'S mit vársz rablódtól? Azt e, hogy ellenem védjen? hogy az atyai hatalom alól kiragadjon? Jó; hadd jöjön, hadd verjen-el innen; én egyedül vagyok, fegyver nélkül; az esztendőket erőtlenné tettenek; de ajtód' küszöbén látnak elnyúlni 's bosz-

szúra kiáltani Istent és embereket. Az a' semmirekellő kéntelen lesz megtaposni testemet, hogy hozzád juthasson, 's az itt elmenők majd ezt mondják: Ez az atya, a' kit a' lánya megtagad, és a' kit szeretője tapos!

Ah atyám! kiálta Anikó, elirtózva e' festéstől, melly igen nem ismered te, a' kit illy kegyetlenül bántasz. Nincs jobb szívű, nincs érzékenyebb halandó nálánál. Ő téged tisztelni, szeretni fog. – 'S te annak mersz szóllani tiszteletéről, a' ki engem gyalázzal illet? Azt reményléd, hogy engem is elszédít színlelt jóságával? Nem akarom őtet látni. Ha te felelsz róla, én magamról nem felelek. – Jó, ne lásd tehát; de engedd-meg, hogy én lássam avagy csak egy pillantatig! – Mit? Én hagyjalak övele? Nem, azt meg nem nyeri, ha életem' teszem is kockára! Míg tudtomon kívül valál övé, az az ő vétke volt és a' tiéd; én arról nem számolok. De az ég visszaád hatalmam alá, 's most már én számolok rólad. Menjünk, lányom, már setét éjtszaka vagy; ez a' legjobb idő az eltávozásra. Szánd-el magad', mondj-le atyádról, vagy fogadj szót. – Atyám, meghasad szívem! – Engedelmeskedj', vagy rettegj átkomtól. E' rettenetes szókra Anikó nem mert felelni. Vetkezik, 's titkos könyűket öntvén, azt az öltözetet veszi-fel, mellyet atyja hagyott. Atyám, ugymond, midőn már éppen indulni akarának, szabad e nekem engedelmességem' jutalmául egy kegyelmet kérnem? Tudom, nem kívánod annak halálát, a' kit néked feláldozok. Csak két szót engedj néki írnom; csak azt hagy tudtára adnom, hogy néked engedelmeskedtem, hogy véled megyek! – Úgy? talán hogy ismét ellopjon? Talán hogy értted jöjjön? Nem, semmi nyomodat nem akarom hogy lelje. Hadd haljon-meg szegyéltében; azt leli-meg, a' mit keresett. De szerelmében? attól ne tarts; a' lator meg nem hal. Ekkor kézen fogván leányát, egész csendességgel oda hagyta a' házat; 's más nap' reggel útnak indultak haza felé.

Éjfél után érkezik a' Gróf. Repült-viszsa Bécsbe, 's azt hitte, hogy a' szerelemnek minden örömei várják. Bódulásban leli az egész házat.

A' Komornák félve jelentik, hogy senki sem tudja, Asszonyok hová lett; hogy hasztalan' keresik mindenütt; hogy kigondolt színek alatt küldötte-el őket, hogy nem vacsorált barátnejánál, 's hogy elmenvén, mindent itt hagyott, gyémántjain kezdve azon öltözetig, melly akkor nap' volt rajta.

Várjuk csendesen, monda Bánházy hosszas hallgatás után. Légyetek fenn; e' dologban valami megfoghatatlan vagy.

A' szerelem, melly mindég a' kedves oldalt forgatja, olly gondolatokat hordott-elő a' Bánházy' kínjainak enyhítésekre, mellyek Anikót menthették: de azok eggyről eggyig nem látszván hihetőknek, a' szegény Gróf a' leggyötrőbb gyanúnak adta magát. Valamelly nem akart történet késlelheti ugyan: de a' Komornák' jelen nem létében levetkezni, setét estve kimenni, a' házat lármába ejteni, mind ez, ugymond, titkon forralt szökést mutat. Az ég illette e meg? cselekedete' megbánása indította e arra, hogy elhagyjon? Ah, legalább hát lehetne ezt hinnem! De ha a' becsület' útján indult-el, irgalomból írhatott volna egy két sort, elbúcsúzhatott volna egy két szóval. Levele nem árulta volna el, 's nem hozta volna olly gyanúba, melly nékem gyötrelmes, néki gyalázatos. Anikó – oh megkábúlok belé! – Anikó, maga a' hűség, az ártatlanság, az egyeneség! ő volna e hitetlen? ő e áruló? ő e, a' ki még ma reggel is – – – Nem, azt lehetetlen hinnem! Azonban még is, igen is igaz! Minden pillantat, minden eszmélet új bizonyosság vala reá: de a' remény és a' bizakodás nem tudott elenyészni szívéből. Úgy tusakodott a' bizonyodással, mint a' haldokló tusakodik a' halállal. Ha most jönne-meg, ugymond,

ha ártatlanul 's híven jönne-vissza, ah, elég volna e valamim van, elég e életem szerelmem, jóvá tenni, hogy gyanúm őtet megbántotta? Melly gyönyörűséggel vallanám magamat vétkesnek! melly öröm, melly könyhúllatások által mosnám-le bűnömet, hogy őtet vádolni mérészlettem! Jaj, nem hízelkedem magamnak azzal, hogy igazságtalan vagyok; nem vagyok olly szerencsés!

Nincs Bécsben senki, a' ki önnön tapasztalásából ne tudná, mit tesz, mikor bennünket a' nyugtalan várás elkínoz, a' jövő 's menő hintók' zörgését hallani, mellyet mindég annak érkezéséül veszünk a' kit szívünk látni óhajt, és a' mellynek mindenike a' közéletésével nyújtott reményt viszi is haladásával. A' szerencsétlen Bánházy három óráig szenvedte ezt az öldöklő kint. Ez ő! ezt kiáltotta minden zörgésre; de végre a' sok ízben megcsalt remény dühös elcsüggedéssé vált. Oda vagyok! elhagyott! nem lehet többé kétlenem, ugymond. Ez régen készült munka! Hitetlen édeskedései csak arra valók voltak, hogy eltitkolhassa gonosz árulását. Fortélyosan éppen azt a' napot választották mikor távol valék. Mindent hátra hagyott, hogy lássam hogy adományimra többé nincs szüksége. Most más árasztja-el kedveskedésivel. Szégyellett elvinni legkissebbet is. Szerelmemnek legkissebb záloga is szüntelenül pirította volna hitetlen 's hálátlan voltáért. El akar felejtkezni rólam, hogy annál szabadabban vethesse magát annak karjai közé, kit előmbe tesz. Ah, a' hiteszegett! 's remél e olyat találni, a' ki őtet úgy szerethesse mint én? Felette szerettem őtet, felette elmerültem volt bálványozásában. Szüntelen' megelőzött kívánságai elaludtanak. Illyenek az asszonyok! Mindenre reá únnak; reá még arra is, hogy szerencsések. Ah, lehetsz e te most boldog, hitetlen! lehetsz e az, ha rólam gondolkodol? Gondolkodol? Mit mondok? mit gondol ő nékem akár szerelmemmel, akár fájdalommal? Ah, azalatt míg alig tartóztathatom-meg magamat, hogy fenn szóval ne zokogjak, 's ágyát könyűimmal feresztem, más talán... Ez a' gondolat irtóztató; nem tudom kiállani. Ki fogom nyomozni ezt az irigyemet, és ha az a' tűz, melly belrészemet égeti, holnap reggelig meg nem emészt, nem halok-meg bosszú nélkül. Ezt azok közzül cselekedte valaki, a' kiket gondolatlanságomban elhoztam hozzá. Talán az a' Szelényi! Mint szeretett volt belé, mikor Czenken múltattunkban meglátta! Anikó akkor még igaz volt, akkor még nem vala hamis! Millyetén változás ez most! Hogy megtudta, hogy itt a' lány, kért, unszolt, hogy hozzam hozzá; 's én balgatag, meg sem álmodhatván, hogy Anikó megváltozhasson, engedtem kérésének. Megcsalhatom magam': de végre is csak Szelényire esik minden gyanúm. Hadd látom mingyárt, mi dolog. Jer velem! ugymond egyik cselédjének, 's még alig virradt, midőn zörgetett a' Szelényi kapuján. Nincs itthon? – Nincs, Uram! kiment falura. – Mikor ment? – Tegnap estve. – Hány órakor? – Éppen alkonyodáskor. – 'S hová ment falura? – Azt senki sem tudja a' háznál; egyedül Komornyikját vitte magával. – Micsoda szekérben? – Egy üvegesben – Sokáig lesz oda? – Két hétig; rám parancsolt, hogy leveleit tartóztassam-fel. – Ha megérkezend, mondjuk meg a' Bárónak, hogy én kerestem, 's hogy szállani akarok vele.

Meg vagyok, ugymond, világosodva. Minden összeeggyezik. Csak azt kell kitanúlnom, hogy hová bújt-el vele. de kitépem karjaiból, 's vérével mosom-le hitetlenségét 's gyalázatomat!

Hasztalan volt igyekezete. A' Szelényi' eltávozása felfedhetetlen titok volt. Bánházy tehát tizenöt nap szenvedett hóhéri kínokat; 's az a' hitel, hogy nem más mint Szelényi a' tolvaja, minden egyéb gondolatot eltolt fejéből.

Kínjai közt minden reggel láttatta Szelényit, ha megérkezett e? Végre hozzák a' hírt, hogy itt van. Repül hozzá, lángolván haragjában 's az a' nyájasság, a' mellyel Szelényitől fogadtatik, még ingerli bosszúságát. Édes Grófom, monda Szelényi, te, a' mint hallom, sokat járattál megtudni, ha megérkeztem e? Miben lehetek parancsolatodra? – Hogy vedd-el életemet, mellyet utálok, vagy szabadíts-meg szerelmem' tolvajától. Elloptad a' lányomat; nincs egyéb hátra, hanem hogy szívemet szaggassd-ki. – Barátom, monda Bánházynak a' Báró, nekem most szint úgy volna kedvem nyakamat szegni mint magadnak, mert egészen elfojtott a' méreg; de ha fegyvert kell is húznom, azt bizonyosan nem teellened húzok. Értsük-meg hát egymást. Anikót ellopta valaki, úgy mondog; azt én felette sajnálom. Anikó gyönyörű gyermek volt, de én ugyan el nem loptam; hidd-el. Nem, mintha e' cikkelyben valami nagy delicatesszt affectálnék; én a' szerelem' dolgában, tudod, sokat elnézek barátimnak, valamint viszont magamnak is engedek holmi apró csintalankodást. És ámbár téged szívesen szeretlek, korántsem voltam volna kegyetlen Anikó eránt, ha téged inkább énvelem akart volna megcsalni mint más valakivel. De a' mi az elragadást illeti, már én az affélén túl vagyok; az olyan trágicus dolgok nekem nem dolgaim; 's ha egyéb okod nincs hogy megölj, javaslom, hagyj élni, 's jer, kávézzunk együtt. A' Szelényi' beszéde a' színtelenség' tónusán hangzott: de Bánházynak még sem oszlott-el gyanúja. Haszontalan! ugymond; Te éppen akkor estve, éppen azon órában tűntél-el, 's két hétig bújkáltál; 's említem, hogy ötet te is szépnek leted, 's már akkor is vágytál reá, mikor ide hoztam. Néked kellett cselekedned!

Ugyan szerencsés vagy, monda Szelényi, hogy e' fatális húmorral is, a' mellyben látsz, méltónak tartalak, hogy magamat hosszasan magyarázzam előtted. Anikó akkor estve ment-el, a' mikor én; erre nincs mit mondanom egyebet, hanem hogy ez azon gyűlöletes történetek' számába való, a' mik az öszvebomlást csinálják a' Románokban. Az is igaz, hogy Anikót olly szépnek letem mint egy Angyalt, és hogy óhajtottam volna néki tetszeni: de ha mindennek nyakát szeged, a' ki velem e' részben vétkes, úgy kesergem Bécsnek felét. Itt tehát az a' nagy dolog, hogy útam' 's távollétem' titkát fedezzem-fel előtted. Ám légyen; halljad hát:

Bűneimnek büntetéséül belé szerettem ebbe a' Schminkengingennébe, vagy igazán szólván, pénzébe, connexiójiba 's az Udvarnál való creditumjába szerettem belé; mert ez az asszony tetszhetik mindene miatt, csak az egy maga miatt nem. Te tudod, hogy ha sem nem fiatal, sem nem szép is, ellenben igen érzékeny, és könnyen kap lángot. Elértem, a' mit óhajtottam; megtetszettem neki, 's nem láttam lehetetlenségét, hogy nála, a' mint nevezik, szerencsés legyek házasság nélkül. De nékem házasság kelle; 's hogy elkerülhessem az alkalmatosságot, mellyekben megkaphasson, azzal a' félnék tisztelettel bántam vele, melly elválhatatlan a' szép szerelemtől. Bátortalan voltom elakasztotta az asszonyt; azt mondá, hogy soha nem látott illy tapasztalás nélkül való, illy új embert. Egy kis leány sem viselheti magát szemérmesebben, mint a' hogy' körülte én forogtam. Az ötet nagyon bántotta. Nem képzelheted, mennyi fortélyt követtem-el három holnap alatt, hogy magam után járassak, és még sem adtam-meg magamat. Soha sem tett ennyit csélcsep, hogy haszttalan kívánságokat gerjessen. Bánásom remekje volt a' szemességnek 's ravaszágnak. 'S az az átkozott Schminkengingen még is kikap rajtam! Én levék az ő bohója, nem ő az enyém; megjátszodta hiszelékeny ártatlanságomat. Soha nem láttál kedvezőbb elrendelést. Birtoka kifogás nélkül enyém volt. Csak

egy akadály vala hátra. Azt mondta, hogy igen s fiatal vagyok, 's hogy nem ismer elég-gé. Hogy kitanúlhassuk egymást, úgy kívánta, hogy menjünk-ki egyik jószágába, 's múlassunk ott egy ideig. Falun, ugymond, magánosan és szabadon, inkább kiismeri az ember két hét alatt egymást, mint Bécsben két esztendeig. Kelepczébe hagyám magamat csalni, 's olly álnokul bánt a' ravasz, hogy elfelejtém, mit végezék. Be gyarló az ember, 's be keveset bízhatik magához! Belé ereszkedvén a' férj' rolljába, kéntelen valék folytában játszani, 's ollyan jó hitelbe igyekeztem tenni nála magamat, a' mint tőlem kitelhetett. De ő csak hamar azt hitette-el magával, hogy szerelmem gyengül. Hijában mondtam neki, hogy az nincs úgy; azt felelte, hogy ő nem hagyja magát üres beszéddel kielégíteni, látja ő, hogy megváltoztam. Végre ma reggel, a' mint felébredtem, ezt az úticzédulát kaptam tőle; ez az ő írása; világosan kimutatja az utat: „Az a' rövid próba, mellyre a' Bátor Úr indulatait tettem, nékem elégséges. Én olly férjet óhajtok, a' kinek szorgalmi soha meg nem tágúlnak; a' ki mindég eggyeránt szeressen.” – Meg vagy nyugtatva? Imhol az egész historiám. Látod, hogy az koránt sem az, a' mit vártál. De minekutánna gyanúd eloszlott, jer, tanácskozzunk barátságosan, mit kellessék csinálnod; szólj, ki felől gyanakodol? – Megtompúltam; nem tudok semmit gondolni: engedj-meg szerelmemnek, kínjaimnak, őrülésemnek, hogy megbántottalak. – Bohóságok! felele Szelényi; az természetes volt. Ha én kaptam volna el szeretődöt, elégtétellel tartoztam volna; most, hogy azt nem cselekedtem, barátok maradhatunk, 's azok vagyunk. Akarsz kávézni? – Veszni akarok! – Az eggy kevéskét sok volna hamarjában; azt az ember fontosbb esetekre hagyja. A' te Anikód derék gyerek, noha eggy kisség csintalanka. Légy rajta, hogy visszakaphassd. De ha vissza nem kaphatod, azt tanács-lom, végy mást; még pedig minél lehet hamarább'!

Azalatt míg a' szerencsétlen Bánházy két kézzel szórta a' pénzt, hogy világosodást kaphasson, Anikó az atyjánál volt, 's siratta botlását, vagy inkább szeretőjét.

Balázs visszaérvén a' faluba, azt mondta mindennek hogy nem lehetett-el lyánya nélkül, 's értte ment. Anikót most szebbnek találta minden. Kellemei kifejtöztenek 's az, a' mit nagy-világ' módjának hívnak, még a' falusiak' szemében is tetszetősbbé tette szépségét. Előbbi kérőji újra lángot-vetett szerelemmel forogtak körülte; de az atyja nem adta egyikhez is. Míg én élek ugyan, férjhez nem mégy, ugymond; én senkit meg nem csalog. Dolgozz', 's sírj velem. Gaz szeretődnek mind visszaküldöttem, a' mit nekünk adott. Semmi sem maradt egyéb nálunk róla a' gyalázatnál.

Anikó alázatossággal 's zúgolódás nélkül engedelmeskedett atyja' parancsolatainak, 's nem mert fel is pillantani reá. Irtóztató volt nékie szűkölködéshez 's e' durva munkához szokni megint. Elgyengült lábai feltörődtek, gyengéded kezei eldurvultak: de mind ez még igen kis baj volt. A' testi szenvedés csekélység, ugymond; a' szív' kínjai irtóztatóbbak!

Ámbár Bánházy szüntelen' jelen vala Anikónak, 's szíve meg nem szabadúlhatott emlékezetétől, de nem csak nem remélte, de nem is óhajtotta őtet ismét látni. látta ő, melly keserűséget vont botlása szerencsétlen atyjának életére, 's ha bár szabadságában volt volna is, újra elhagyni, többé ugyan el nem hagyta volna. De azt képzelni, hogy szeretője melly iszonyú aggódások közt tölti napjait, néki irtóztató kín volt. 'S ő engem most hálátlannak, hitetlennek néz! de sem időm nincs hozzá; szemmel tartanak mindég; sem módom. Nem elég, hogy lemondtam róla; azt kívánják, hogy felejtsem is. Ah, elébb felejtsem magamat! Nekem őtet olly lehetetlen felejtteni mint gyűlölni. Ha

vétkes; a' szerelem az oka; 's nem engem illet őtet büntetni. Ő mindenben az én javamat nézte 's az atyámét. Megbotlott, engem szerencsétlenné tett: de az ő esztendeiben csak szeretni tudnak. Tartozom vele néki, tartozom vele magamnak, tudósítani fogom, mi esett; 's ez egyben leszek engedetlen az atyámhoz. A' fő akadály az volt, hogy íróeszközt lellessen: de az atyja, a' nélkül hogy az szándéka volt, megmenté e' fáradástól.

Bánházy egy estve búsabban térvén házához, mint valaha, egy pakétot talál asztalán minden név nélkül. Nem ismerte az írást a' borítékon, sem a' pecsétet; de meglátván a' Sopronyi postaczedulát, melly mellett az elindítottat, megértette, mi forog fenn. Felszakasztja sietséggel; reá ismer az erszényre, mellyet az ötven arannyal Balázsnak adott volt, 's itt találja azt a' más ötvent is, a' mit néki azután két ízben küldött. Értem, monda; nyomomba akadtak. Megbántott atyja visszaküldi ajándékimat. Ismerem büszkeségét; értte fogott jőni, mihelytt megtudta hogy nálam van, 's kényszerítette, hogy menjen vele. Kiáltja a' cselédek, a' kik Anikóval voltak. Kérdezősködik, ha nem láttak e egy ilyen korú 's formájú parasztot Anikó körül? Egyike ezeknek valóban emlékezett, hogy akkor nap' midőn eltávozott, egy olly formájú Idegen felhágott a' hintó' lépcsőjére, 's egy két szót szóllott Asszonyokkal. Szaporán! kiálta Bánházy; postalovakat hamar!

Még akkor nap Kopházára ért, 's egyikét inasainak paraszt ruhába öltözteti, 's elindítja kémlelni; maga pedig azalatt nyugalomnak adja magát. Ah! az illy állapotban nem lél azt a' szerető szív. Virradtáig minden óraperczentést számlált.

Jó újságot hozok! monda az Inas; Anikó otthon van az atyjánál. – Ah, élni kezdek! – Azt beszéllek, hogy férjhez akarják venni. – Látnom kell őtet. – A' hegyen leled; ott dolgozik egész nap'. – Egek, melly kegyetlenség! Menjünk; én rejtve tartom magamat; te pedig ez' öltözet alatt lesni fogod, mikor lesz egyedül. Ne vesszünk egy pillantást is; erdjünk útnak.

Az Inas igaz hírt hozott. Anikónak állapotjához képest gazdag kérője akadt, 's a' Plebánus magához hívatta Balázst, hogy vele beszélhessen a' dolgról.

Azalatt Anikó a' szőlőben dolgozott, 's kedves Bánházyját forgatta elméjében. Jó Bánházy, 's messzéről rá ismer. Vigyázva közelít felé, egyedül leli, oda szalad, kiterjeszti karjait. A' levelek közt támadt zörgésre Anikó felüti fejét, oda pillant. Isten! így kiált. A' csudálkozás és öröm elfogják szóllását. Reszketve karjai közzé ömlik, minke-előtte nevét kimondhatta volna. Ah Bánházy, itt vagy! meg van a' miért esedeztem az egeknek! Vétlen vagyok szemeidben; az nekem elég; a' többit örömmel eltűröm. Isten hozzád, Bánházy! Isten hozzád örökre! Menj innen. Sírassd a' szerencsétlen Anikót. Ő semmit sem hány szemedre. Te neki kedves lészesz utolsó pihegéséig. – Én menjek? kiálta Bánházy magához szorítván őtet, mintha ki akarták²² volna ragadni karjai közzül; én hagyjalak, én magam' mása? én éljek nálad nélkül? én éljek távol tőled? Nem; nincs olly hatalom, melly tőled elválasszon. – De énelőttem van egy, 's az szent énnékem; atyámnak akarata! Ah barátom, ha tudtad volna, melly fájdalomba borította őtet elmenetelem, ismerem érzékeny és jó szívedet, tudom, hogy önnként visszaadtál volna neki. Másod ízben is elhagyni, 's kést verni az ő szívébe, egy volna. Jobban ismersz, hogy

²² kiakarták

sem tőlem azt kívánhassad; sőt ha én akarnék is menni, te tartóztatnál. Tégy-le egy reményről, melyet én már el-eresztettem. Élj szerencsésen! Hadd lakoljak vétkem miatt, minthogy értte lakolnom kell; de nékem ugyan alig lehet magamat vádolnom. Isten hozzád! Menj; az atyám mingyárt itt lesz; irtóztató volna, ha együtt lenne bennünket. – Én pedig éppen azt óhajtom, monda Bánházy; itt fogom várni. – Ah, kettőztetni fog szenvedéseimet; kérlek menj!

Azon pillanatban érkezik Balázs, 's Bánházy elébe menvén egynehány lépésnyire, térdre veti magát. Ki vagy? kérdé Balázs álmélkodással, 's mit akarsz? De figyelmesbben tekintvén reá: Boldogtalan! ugymond, visszahúzván magát előle, távozz' innen, menj szemeim elől. – Nem, itt halok-meg lábaid előtt, ha nem méltóztatol kihallgatni. – Minekutánna meggyaláztad, szerencsétlenné tetted a' leányomat, nékem mersz előmbé lépni? – Vétkes vagyok; megvallom azt, 's büntess ha tetszik; de ha megengeded, hogy szólljak, szánni fogsz. Ah, monda Balázs Bánházynek kardjára vetvén szemét, ha olyan becsület nélkül való volnék, mint te! Lásd, monda lányához fordulván, mint alázza-meg az embert a' bűn, midőn arra kénszeríti hogy a' maga hasonlója előtt csússzon, 's eltúrje útálságát. Ha én csak vétkes volnék, felele büszkeséggel Bánházy, a' helytt hogy most esdeklem előtted, beléd kapnék. Tulajdonítsd ez alázódást annak, a' minél nincs semmi szebb a' természetben, a' szerelemnek, a' virtusnak, 's azon szíves óhajtásnak, hogy hibámat jóvá tehessem, melly talán mentséget érdemel, és a' melly miatt egyedül azért vádlom magamat illy kegyetlenséggel, mivel szívem jó. Akkor az érzésnek egész páthószával igyekezett magát menteni; ifjúsága' hevének 's szerelme' részegségének tulajdonítván megbukását.

Van szerencséje a' világnak, monda Balázs, hogy passziód nem a' pénz! belőled derék haramia vált volna. Bánházy e' szókra elborzadott. – Derék haramia! mondom. És miért ne? 'S olly semmire-valónak higyejelek e, hogy azt tartod, hogy az ártatlanság és becsület kevesebb mint a' pénz és az élet? 'S te nem azért éltél e vissza e' szerencsétlen gyermek' együgyűségével, hogy őtet e' két kincsétől megfosszd? 'S nékem, azt gondold, hogy kevesebbet tettél, mintha megöltél volna? A' haramiát kerékbe török, pedig az csak olly jóktól fosztja-meg az embert, a' mi nélkül élélhet: hát te, a' ki egy becsületes leányt, egy becsületes embert azzától fosztottad-meg, a' mit nem veszthet-el, hogy életét is kész ne légyen veszíteni, mit érdemlettél te? Nemesnek tart a' világ, 's te azt hiszed hogy az vagy. Imhol vannak gyümölcsei annak a' nemességnek, mellyel kevélykedel! Azon szörnyű csapásban, mikor a' leggonoszabb ember is megszánt volna, hozzám jössz, szánakozást színlelsz erántam, 's szívedben ezt mondod: Ennek a' boldogtalanak a' lyánya az egy öröme a' világon; ezt az egy vagyoniát hagyta-meg az ég; de holnap neki jövök, 's ellopom tőle. Ezt, te semmirevaló, ezt forgattad, te pogány, a' te fertelmes lelkedben. Én pedig, jámbor együgyűségemben, csudáltalak, áldottalak, kértem az eget, hogy teljesítse minden kívánságaidat; pedig minden kívánságid oda mentek-ki, hgy a' leányomat ellophasd. Mit mondok, boldogtalan! magam szolgáltattam kezedbe, magam futtattam utánnad, hogy aranyidat adja-vissza, azt a' mérget, mellyel engem megrontani szándékoztál. Úgy tetszett hogy az ég tudtomra akará adni, hogy ajándékok ártalmas. Ellenkeztem ezzel a' mozdulattal; azt hittem, hogy jó szíved van, hogy szánakodó vagy; te pedig hitetlen és kőszívű voltál, 's kezed, mellyet csókolni akartam, mellyet elborítottam volna könnyüimmal, szívemet készült kiszagatni mellyemből. Lásd, így folytatá szavait felnyitván mellyén ruháját, 's sebeit mutatván,

lásd, milyen embert piszkoltál-meg. Én több vért öntöttem a' hazáért, mint a' mennyi neked minden ereidben vagyon; hát te haszontalan terhe a' földnek, hát te melly tetteket mutathatsz? Azt, hogy egy szerencsétlen koros atyát megszorítottál, hogy elcsábítottál egy jó gyermeket, 's elmérgesítetted napjaikat. Imhol van szerencsétlen áldozatja ámtásodnak; most könyűbe mártogatja kenyerét, melly őtet táplálja. Eggykor szerette a' munkás ártatlan élet' eggyyszerű voltát, most útálja; te néki tűrhetetlenné tevéd a' munkát és szegénységet; ártatlanságával eggyütt elvesztette örömeit, 's többé nem emelheti-fel szemeit pirulás nélkül. De a' mi mind ezeknél több, de a' mit neked leginkább nem bocsáthatok-meg, elzártad nekem gyermekem' szívét, te az ő lelkében eloltottad a' természet' érzéseit, te néki kínzóvá tetted az atyja' társaságát; 's ki tudja... ki nem merem mondani... most talán gyűlöl engem!

Ah atyám! kiálta Anikó, a' ki eddig a' szégyen és rettegés miatt némúlva állott, ennyi büntetést csakugyan nem érdelek. Érdelek mindent, de nem azt a' vádat is, hogy téged szeretni megszűntem. Ezt mondván, lábaihoz süllyedt, 's csókolta annak porait. Bánházy is ugyanazt tette, 's a' meg-illetődés' leghevesebb szorongatási közt, Ah atyám! így kiált-fel, engedj-meg neki, engedj-meg nekem, 's öleld-meg gyermekedet; és ha Anikódnak tolvaja nem éppen érdemetlen, hogy férjének neveztessek, esedezem ne tagadd-meg tőlem jobbját!

Ez a' megtérés keményebb szívét is ellágyított volna mint a' Balázsé. Ha más mód is volna helyre hozni becsületesemet, 's ártatlanságtokat visszaadni, ugymond, megvetném a' mit ajánlasz. De ezen kívül nincs más mód. Elfogadom tehát; nem magamért, hanem érettetek; mert én nem várok, nem kívánok tőled semmit. Én szőlőm' művelése mellett halok-meg.

Bánházy' és Anikó' szerelme az oltár' lábainál szenteltetett-meg. Sokan azt mondják, hogy alacsonyságot követett-el, 's úgy vallja maga is, hogy igaz a' mit mondanak; de nem abban, a' mit mondanak. – Rosszat cselekedni a' szégyen, nem a' rosszat jóvátenni.

Balázst reá nem lehetett bírni, hogy oda hagyja szegény kunyhóját. Minekutánna mindent elkövettenek, hogy Bécsbe vihessék magokkal, Gróf Bánházy'né megnyerte férjétől, hogy közel Sopronyhoz egy kis jószágot végyen számára, 's ez a' jó atya végre teljesítette gyermekeinek kívánságokat, 's oda ment eltölteni öreg napjait.

E' virtusnak érzésére termett két szív örvendett azon, hogy eltévesztett útjára megint reá térhetett. A' mennyei gyönyörűség' képe, a' szerelemnek 's ártatlanságnak öszve egyesítésében, nem hagyott-fel az ő szíveiknek egyéb kívánságot, mint hogy édes szövetségeknek gyümölcset szemlélhessék. Az ég meghallgatá a' természet' kívánságát, 's megengedte Baláznak, míg eljutott a' sírhoz, hogy szeretett unokájit ölelhesse.

11.

HERCZEG

ROCHEFOUCAULDNAK

M A X I M Á I

É S

MORÁLIS REFLEXIÓI,

három nyelven,

Németre fordította Schultz,

M a g y a r r a

K a z i n c z y F e r e n t z

Bétsben és Triestben,
Geisztinger Könyvárosnál.
1810.

MAXIMES
ET
RÉFLEXIONS MORALES
DU DUC
DE LA ROCHEFOUCAULD.
EN TROIS LANGUES.

TRADUITES
EN ALLEMAND PAR FREDERIC SCHULZ,
EN HONGRAIS
PAR
FRANÇOIS DE KAZINCZY.

De la Rochefoucauld's

S ä t z e

aus der höhern

Welt- und Menschenkunde.

In drey Sprachen.

Deutsch übersetzt von Friedrich Schulz;

ungarisch

v o n

Franz von Kazinczy.

ELŐBESZÉD.

Nem akarván sem tsapodárság' vagy kérkedékenység' gyanújába esni, sem a' magamról való beszélléssel az Olvasónak únalmat okozni, egészen elhallgatom azt a szerentsés történetet, melly engemet az itt napfényre lépő betses kézírásnak közrebotsátójává tett. Egyedül magáról a' munkáról, annak Szerzőjéről, 's arról a' szempont-ról, mellyből azt mind az eredeti nyelven mind a' magyar fordításban tekinteni kell, fogok annyit említeni, a' mennyi a' Publikum' elkészítésére szükségesnek látszik.

HERCZEG ROCHEFOUCAULD FERENTZ az 1613dik és 1680dik esztendőök között élt, 's egy volt a' XIV. Lajos' fényes századjának legszebb elméji közzül. Ha az igaz érdemnek illenék mástól költsönzött ragyogvánnyal ditsekedni, ő több mint egy tekintetben méltán ditsekedhetnék; mert nem tsak jeles virtusokkal tündöklő híres ösöknek lett unokája, hanem az azoktól reá maradtott fényt új ditsőséggel tetézve olyan maradékoknak is adta-által, a' kik arra tökéletesen méltók voltak. A' hajdani kornak meg nem vesztegetett együgyü erköltsei, az újabb idők' tsinosságával 's a' tudományok' szeretetével párosodva, nemzetségről nemzetségre általmenő tulajdonságai voltak ennek a' herczegi háznak, mind addig, míg Frantzia-országnak új revoluziója által mind titulusától – és attól ugyan fájdalom nélkül – megvált, mind egy igen érdemes örökösét, a' ki valamint az igaz Szabadságnak buzgó pártfogója, úgy a' zabolátlanságnak esküdt ellensége volt, méltatlan halállal elvesztette.

A' mi a' Morális Reflexiók' Íróját illeti, annak neveltetésére nem fordítatott anynyi gond, a' mennyit talentomai érdemlettek volna; de a' természettől ekkor is kipótoltatott az, a' mit a' mesterség elmúlatott. Kevés tudománnyal, de annál józanabb ésszel 's élesebb elmével bírt; 's a' mi még nagyobb ditséretére válik, a' maga idejebélieknek közönséges vallástétele szerint nem kevesebb mértékben ékeskedett feddhetetlen erköltsökkel, mint egyebet felyülhaladó okossággal.

De mind ennyi szép tulajdonságokkal sem kerülhette-el, hogy abba a' minden jó tzél, minden jó vezér és minden jó plánus nélkül való, 's ugyan azért nem tsak vétkes, hanem egyszersmind nevetséges pártütésbe is ne keveredett volna, melly Frantzia-ország' történeteiben a' P a r i t y á s h á b o r ú nevezet alatt esméretes, és a' mellynek még XIII. Lajos' idejében vettetett-meg a' fundamentoma. A' Nagyok' hatalma, mellynek elébbeni széles határjait Kardinális R i c h e l i e u kemény és hathatós igazgatása olly igen öszveszorította, szüntelen küszködött már ennek a' hatalmas Ministernek életében is régi jussaiért; de tzéljának elérésére a' nyilvánosság pártoskodások helyett az alattomos mesterkedéseket és titkos fortélyokat választotta eszközül. Annak halálával újra feléledett a' zenebonák' lelke. XIV. Lajos' uralkodásának kezdete, midőn ez a' fejedelem az anyja' tuteursága alatt volt, igen alkalmas időnek látszott a'

Nagyoknak arra, hogy megkötött kezeiket felszabadítsák, 's olyan állapotra tegyenek szert, mellyben az ország' dolgaihoz több szavok lehessen, 's azokat jobban kények szerént intézhessék. Rochefoucauld is, rész szerént a' közönséges vélekedés' árjától elragadtatván, rész szerént a' Longuevillei Herczegnének, ezen többnyire asszonyok' tetszése szerént folytatott támadás' egyik fő intézőjének, szerelmétől megszedítetvén, belé ártotta magát a' rossz ügynek védelmezésébe, érette a' Párisi Sz. Antal nevű külső-városban esett ütközetben vitézül hartzolt, 's eggyzersmind olly sebet is kapott, melly őtet egy ideig szeme' világtól megfosztotta.

Ezen pártütés által nem kevésbé ártott a' maga hírének, nem tsak azért, hogy egy olly véteknék lett részese, mellyet nem egyéb, hanem tsak a' függetlenség' kívánása 's a' nagyra-vágyás szült, hanem azért is, hogy olly nyilvánosságosan bábjátéka lett egy asszonyhoz való vak szerelmének. Nem tett ugyan semmi újságot is, midőn magát ezen hajlandóságtól hagyta vezetett, 's nem ő volt sem az első sem az utolsó, a' kinn a' szerelem hasonló tsinyt követett-el: (mert ki nem tudja, hogy sokszor a' szépek osztogatják-ki a' kárpiton belől azokat a' rollokat, mellyeket a' legnagyobb bajnokok a' világ' láttára és tsudájára játszanak, és hogy sokszor egy pár szép szemek végeznek mind a' hérósok' életéről, mind a' nemzetek' sorsáról?) de abban különöst tselekedett, hogy ezt a' történetet egy pár emlékeztető 's minden frantziák' nyelvén forgó versek által szerentsétlenségére mindenek előtt esmértesse 's elfelejthetlenné tette. Midőn a' fellyebb említett tsatában megsebesített, magára alkalmaztatta Duryernek, egy frantzia Tudósnak és Költőnek, következő értelmű verseit:

Hogy megnyerném szívét 's ama' gyöngy szemeket,
Trónust vívtam, 's vívni kész voltam egetet.

Utóbb, minekutánna ez a' szerelem félben szakadott, az azon való bosszankodását is versbe foglalta, 's ezen két sort ekképp' változtatta-el:

Hogy megnyervén szívét, melly úgy elbódított,
Trónust vívtam, 's érette az Ég megvakított.

Azonban nem sokára megbánta valamint a' nevezett Herczegnével való szerelmét, úgy a' pártütők közzé való elegyedését is, 's alig várta, hogy azokat a' köteleket eloldozhassa, mellyek őtet mind az egyik mind a' másik felekezethez kaptolták. Kardinális Retz, a' kinél kevés Historikus esmérte jobban az emberi szívét, nem tudván másképp' azt a' nyughatatlanságot megmagyarázni, mellyel ezen kimenekedését Rochefoucauld kívánta, azt állítja felőle, hogy természettől habozógondolkodású volt légyen. Suard, a' Párisi Nemzeti-Institutum' egyik tagja, a' ki Rochefoucauld' életét leírta, 's a' kinek írásából az ide iktatott jegyzéseknek egy része is vétetett, más okát adja a' dolognak, 's azt vátatja, hogy valamint a' mi Szerzőnknek a' maga engedelmes természetével, nyájas erköltseivel 's a' szép nem eránt való hajlandóságával, egy ollyan udvarban, a' hol mindenek részekre voltak szakadva, és a' hol a' neutralitás legalább is erőtlenségnek tartatott, nehéz volna valamelyik részre nem hajolni: úgy más felől azzal az egyebeknél messzebb-látó ésszel, józan okossággal, békességet-szerető szívvel és egyenes jó-lélekekkel, mellyel mások felett bírt, lehetetlen volt egy ollyan felekezethez sokáig vonnia,

melly a' haza'-szeretetének színével vétkes szándékokat palástolt, mellynek minden tagjai a' közjónak félre-tételével a' magok' saját hasznokat keresték, a' mellyről egy szóval azt lehet mondani, hogy mind az igazgatásnak mind magának az okosságnak is gyalázatjára szolgált. Akármellyiknek légyen a' kettő közül igazsága, az bizonyos, hogy Rochefoucauld az udvar' lármáját a' magános élet' tsendességével tserélte-fel, 's abban kereste 's találta is nyúgodalmát. Az ő háza azolta a' böltesség' temploma, a' tsínos erköltsök' oskolája 's a' legszebb örömök' múlató-palotája volt. Valakik ranggal, ésszel, talentomokkal 's tsínos erköltsökkel megkülömböztettek, örömöknek 's ditsőségeknek tartották, ő hozzá sereglenni 's vele társalkodni.

Így folytak kellemetesen a' barátság' örömeivel 's a' tudományok' elmés múltságaival megédesítette legjobb napjai mind addig, míg a' vénség, lassú lépésekkel hozzája elérkezvén, az ő állhatatosságát, kemény próbára nem tette. Két kedves fiai közzül ugyan azon egy ütközetben az egyik elesett, a' másik megsebesítetett; maga pedig életének utolsó esztendeiben a' szülítésnek hosszas és kínos következéseit szenvedte. Gyermekei' gyászos élete meghasogatta édes-atyai szívét, de a' maga erőtlenségei 's testi fájdalmai nem fáraszthatták-el rend-kivül való békeséges-türését. A' halált tsendes és bátor lélekkel várta, 's akkor is megtetszett rajta, hogy nem sikeretlenül elmékedett teljes életében olly sokat az emberi élet' dolgairól.

Két tudós munkát hagyott maga után: *Memoires*, vagy némelly maga idejebeli történetekről szóló tudósításokat, és ezen Gnómákat. Mind a' kettőt akkor készítette, midőn a' magános élet' tsendes árnyékában a' legszebb elmékkel társalkodott. *Memoirjait* Bayle*) még Július-Caesár' *Commentáriusainál* is fellyebb betsülte, 's tökéletesen elhitette magával, hogy kevesen lehetnének még a' Régiek' legbugzobb tisztelőji közzül is, a' kik vele e' részben egy értelemben ne volnának. Ki nem esmeri ennek a' Tudósnak mély tudományát, éles elméjét, tiszta ízletét? és még is hibázott ezen magával olly erősen elhittett állításában. Legalább a' maradék egészen másképp'ítélt az említett munka felől, 's már ma mindenek megeggyeznek abban, hogy az ugyan díszes tsínossággal van írva 's gyönyörűséggel olvastathatik, de Július-Caesárral nem vetekedhetik az elsőségért.

Rochefoucauld a' tudós világ előtt való betsületét leginkább Gnómájának köszönheti. Ezt a' munkát, mihelytt megjelent, kívánva kapták, mohon olvasták, 's minden tudós Nemzetek a' magok nyelvekre fordították. Azolta egész a' mi időnkig számtalan kiadásokat ért, és még most is, mint nálunk az Abéczés-könyvek, esztendőnként kissébb és nagyobb formában újra kinyomtatattik, 's minden jobb-nevelésű frantziák könyv nélkül tanúlják a' benne foglalt mondásokat.

Voltanak ugyan ennek a' munkának eleitől fogva oltsárlói is; mert mellyik jó könyv volt valaha illyenek nélkül? Mingyárt világra-jövele után sokan keményen kiköltek ellene, 's azolta is minden időben találkoztak valamint magasztalói, úgy alázói is. Ezeknek ellenvetéseik közül legnevezetesebb az, a' melly szerént azzal vádoltatik, hogy annak Szerzője az emberi természetet rágalmazza, 's nem láttatik semmi igaz virtust is feltenni az emberek felől. Ennek a' vádnak lehet valami fundamentoma; de minden esetre is tsak kevés mértékben érdekelheti a' Szerzőt. Ő az embereket ollyanoknak

*) Lásd *Dictionn. hist. critique: CÉSAR* a' G. jegyzés alatt.

festette a' millyeneknek látta. Olyankor midőn az ország fel van fordúlva 's mindenek különböző szakadásokra vannak oszolva, legtöbb alkalmatosság vagy az emberek' megesmerésére, 's legtöbb okok serkentenek tselekedeteik' rugójinak nyomozására; illyenkor az indulatok szüntelen munkában lévén, az emberek' természete magát jobban kimutatja, a' szív a' maga legbelsőbb rejtekeit felfedezi 's erőtlenségeit elfelejti bétakarni; a' képmutatás magát elárúlja, 's a' maga haszna'-keresése hozzá férkezik mindenhez, az intéz mindent 's mindent megveszteget. – Azt sem kell elfelejteni, hogy Rochefoucauld midőn az Önnszeretet minden tselekedetek' rugójának vette, nem valamely szorosan meghatározott 's ellene mondhatatlan szent igazságot akart mondani. Ő tsak a' maga észre-vételeit írta-le, 's azokat, minthogy *sokakra* kiterjedők voltak, úgy fejezte-ki, mintha *mindenekre* kiterjedők voltak volna; egy felől mondásainak fontos rövidséget akarván adni, más felől pedig azt a' szabadságot követvén, mellyel mindennap élünk mind a' köz-beszédben mind a' könyvekben, midőn általán fogva 's minden tekintetben igaznak mondunk számtalanszor ollyasmit, a' mi tsak némely tekintetekben és bizonyos határok között igaz.

A' többi vádak nem érdemlenek figyelmetességet. Általában jóllehet egyszor mászszor megtörténik, hogy Szerzőnk az emberi szív' titkainak fejtegetésében elfáradván, a' tsmót, a' helyett hogy feloldaná, elvágja: mindazáltal tagadhatatlan, hogy olly munkát adott, a' melly némely fogvatkozások mellett is felette hasznos és szükséges mindeknek, a' kik a' nagy-világban élni vagy a' nagy-világ' gondolkozása' módját a' magok' kárával együttjáró tapasztalás nélkül megesmerni akarják. Senki sem esmérte ezt a' fényes játékszint jobban mint Rochefoucauld: senki sem festette-le az azon játszó személyeket elevenebben és igazábban mint ő.

Ennek a' betses munkának a' németek tsak 1789ben nyerték jó és gyönyörűséggel olvastatható fordítását Schulztól, egy olly Írójoktól, a' kit, kivált a' próásának kényesbb és udvari tsinosságát kívánó nemeiben, első érdemű Classicusnak esmernek. *)

Hogy az ő Tudósaik, a' kik külömben minden pallérozott nemzetek' tudománybéli kintseit olly szorgalmasan igyekeznek a' magok' nyelvén megesmértetni, ezzel anynyira elkéstek, annak okát nem egyébben, hanem azokban a' nagy nehézségekben kell keresni, mellyekkel ennek szerentsés általtétele öszve vagyon kaptsolatva. A' frantzia nyelvben jeles számmal vagynak sokértelmű, vagy is ollyan szók, mellyek hol egyet hol mást jelentenek. Különösen sokat lehet illyent találni az ollyan kifejezések között, mellyek az emberi lelket, annak tehetségeit 's tulajdonságait jelentik, vagy is az embernek belső fysiognomiáját festik. Ez a' környűállás, melly külömben ennek a' nyelvnek egy igen nagy fogvatkozását teszi, sokszor nagy szorúltságba ejti nyelvének minden gazdagsága mellett is a' német Fordítót, ugymint a' ki gyakorta ugyan-azon egy szót külömb külömb helyeken külömb külömb szókkal, és néha, valahányszor előfordúl, tsak nem mindannyiszor más más szóval kéntelenítetik kitenni.

Ha német nyelvre nehéz ez Erkölsöt-festő Mondásokat jól fordítani, könnyen elgondolhatni, melly sokkal nehezebb lehet magyarra. A' frantzia nyelv különösen az ezen könyvben előforduló dolgokra nézve ollyan a' magyarhoz képest, a' millyen egy minden aprólékságot sebesen észre-vevő 's minden tsekélyeségről kellemetesen tsá-

*) A' Frantzia Original legelébb 1665ben jelent-meg.

tsogni-tudó elmés asszony egy olyan érett-eszű 's nyomos gondolkozású férjfiúhoz képest, a' ki legörömostebb tsak fontos dolgokról beszéll 's nem botsátkozhatik-le kitsinsyégekről való nyájas szószaporításra a' nélkül, hogy a' maga erőltetését rajta észre ne lehetne venni. A' mi nyelvünk távol van még attól is, hogy tsak a' német nyelv' gazdagságával is ditsekedhetnék. Sok dolgoknak, mellyek ezen könyvben előlfordúlnak, kifejezésére éppen nintsenek szavaink; sok ide való szavaink pedig ha meg vagynak is, nem elegendőképpen meghatározott értelműek. Ugyan azért alig lehet az efféle munkák' fordításában egy két lépést tennünk megakadás nélkül. De a' mi a' külföldi Literaturának már egynehány jeles darabjaival történt, az történt a' jelenvalóval is: a' fordítással együtt-járó nagy nehézségek nem egyebet tselekedtek, hanem annál inkább lelkesítettek azt a' bátorságot, melly a' magyar nemzetben még az Íróknak is megkülömböztető tulajdonságok láttatik lenni. 'S szerentsénkre olyan Tudósunk próbálta ezen a' maga erejét, a' kiben, a' bátorsággal együtt a' szükséges tudomány és jó ízlés is eggyesülve vagyon; a' kinek nyelvünk' legújabb tsínosságának nem kevés részét köszönjük; 's a' kitől a' tudós Publikum nem mást, hanem tsak jó és kedvellésre-méltó munkákat szokott várni.

A' minden időbeli frantzia Tudósok' fejedelme, a' ki a' XIV. Lajos' századját mesterkézzel lefestette, azt írja az eredeti munka felől, hogy ez volt egy azok közzül, mellyek a' frantzia nemzet' ízlését formálni leginkább segítették, és hogy ez szoktatta legelsőben a' frantziákat gondolkozásra, 's gondolatjaiknak elevenen, tisztán és velősen való kifejezésére^{1*)}). Lehetne e hát a' magyar fordítás' hasznos voltáról is kételkedni, 's nem ígérhetnénk e neki a' háladatos maradék előtt (hogy barátom' érdeméről inkább szemérmatosan mint kérkedve szólljak) ennek a' ditséretnek legalább egy részét?

A' Morális Reflexiók itt eggyszerre három nyelven jelennek-meg. Azok a' hazának nem eléggé háladatos gyermekei, a' kik öseik' nyelvét megvetvén, a' helyett frantziául vagy németül szeretnek olvasni, azt nyerik, hogy erre, kivált az ő nekik legszükségesebb könyvre könnyebben szert tehetnek, 's talám az olvasás közben eggyszer másszor tsak újságkívánásból is a' magyar textusba belé tekintvén, hazai nyelvekről igazságosabban tanúlnak ítélni, 's hajlandóbbak lesznek eránta való bal vélekedéseket levetkezni. Mások, a' kik nyelvünket ugyan szeretik, de hozzá kevés bizodalommal viseltetnek, egy tekintettel láthatják itt, hogy az a' legtsínosabb nyelvekkel való öszvehasználást is legalább nem szégyenelheti, és hogy bár melly mostoha környűllások között legyen is az azokkal való bajvívása, még sem mindenkor győzttetik-meg.

*) Un des ouvrages qui contribuèrent le plus à former le goût de la nation, et à lui donner un esprit de justesse et de précision, fut le recueil des Maximes de François duc de la Rochefoucauld. Quoiqu'il n'y ait presque qu'une vérité dans ce livre, qui est que *l'amour-propre est le mobile de tout*, cependant cette pensée se présente sous tant d'aspects variés, qu'elle est presque toujours piquante: c'est moins un livre que des matériaux pour orner un livre. On lut avidement ce petit recueil: il accoutuma à penser, et à renfermer ses pensées dans un tour vif, précis et délicat. C'étoit un mérite que personne n'avoit eu avant lui en Europe depuis la renaissance des lettres. *Siècle de Louis XIV, Chap. XXXII.*

Kellemetes foglalatosság volna ezen utolsó igazságot példákkal bővebben megvilágosítani, az ezen könyvben előforduló gondolatokat kiszedegetvén azokat érdemek szerént megditsérni, 's az eredeti írást a' magyar fordítással gondosan egybe-vetni. De azonkívül hogy ez, az ezen kevés árkusokból álló könyvetskéhez illendő Előbeszédnek határjain jóval túl vinne, az Olvasók közzül is találkozának, a' kik azt nekem, legalább ezen a' helyen, meg nem köszönnék. A' könyvekből meríthető gyönyörűségnek legnagyobb édessége, azt mondja valahol HERDER, abban áll, ha az olvasás közben, mint valamely magános sétálás' alkalmatosságával, a' midőn nem is reménylenénk, itt virágra, amott gyümöltre, másutt ismét kellemetes forrásra akadunk, néhol pedig holmit kigyomlálni és jobbítani valót is találunk. – Hogy ezt a' gyönyörűséget a' figyelmetes Olvasók mennél előbb kóstolhassák, egy szóval sem kívánom őket tovább tartóztatni. – Nemes-Dömölkön, Június' 29dikén, 1805.

K I S J Á N O S.

1. Ce que nous prenons pour des vertus n'est souvent qu'un assemblage de diverses actions et de divers intérêts que la fortune ou notre industrie savent arranger ; et ce n'est pas toujours par valeur et par chasteté que les hommes sont vaillans et que les femmes sont chastes.

Was wir für Tugend halten, ist oft nichts, als ein Gewebe von Handlungen und Planen, die der Zufall oder unsre Thätigkeit an einander zu reihen weiss: und nicht immer aus Muth und Keuschheit sind die Männer tapfer, und die Weiber keusch.

A' mit az ember virtusnak vesz, gyakorta nem egyéb, mint holmi cselekedetek' 's célzások' szövédéke, mellyeket a' történet vagy tulajdon munkásságunk öszvefűzni tud; 's nem mindenkor bátorságból bátor a' férjfi, az asszony nem mindenkor tisztaság' szeretetéből tiszta-életű.

2. L'amour-propre est le plus grand de tous les flatteurs.

Die Schmeicheley der Eigenliebe ist unter allen siegendste.

Csapodárabb dolog nincs mint az önszeretet.

3. Quelques découvertes que l'on ait faites dans le pays de l'amour-propre, il y reste encore bien des terres inconnues.

So viel Entdeckungen man auch im Gebiete der Eigenliebe gemacht hat: immer bleibt noch viel unbekanntes Land übrig.

Bár mennyi új föld találatott legyen fel immár az önszeretet' tartományában, de még temérdek ismeretlen föld van hátra feltalálni való.

4. L'amour-propre est plus habile que le plus habile homme du monde.

Die Eigenliebe ist ausgelernter, als der ausgelernteste Mensch in der Welt.

Az önszeretet fortélyosabb mint a' legfortélyosabb ember.

5. La durée de nos passions ne dépend pas plus de nous que la durée de notre vie.

Die Dauer unserer Leidenschaften hängt nicht mehr von uns ab, als die Dauer unseres Lebens.

Kívánságaink' tartóssága csak úgy áll rajtunk mint életünk' hosszúra-nyúlása.

6. La passion fait souvent un fou du plus habile homme, et rend souvent habiles les plus sots.

Leidenschaft macht oft den gescheutesten Mann zum Tropf, und den grössten Tropf zum gescheuten Mann.

A' passzió az okos embert is fa-jankóvá teszi néha, néha pedig Mihókból is okos embert csinál.

7. Ces grandes et éclatantes actions qui éblouissent les yeux, sont représentées par les politiques comme les effets des grands desseins, au lieu que ce sont d'ordinaire les effets de l'humeur et des passions. Ainsi la guerre d'Auguste et d'Antoine, qu'on rapporte à l'ambition qu'ils avoient de se rendre maîtres du monde, n'étoit peut-être qu'un effet de jalousie.

Grosse und glänzende Thaten, die das Auge blenden, werden von Politikern als Wirkungen grosser Plane vorgestellt, und gewöhnlich sind sie nur Kinder der Laune und Leidenschaft. So war der Krieg zwischen Augustus und Antonius, den man ihrem Ehrgeitze sich zu Herrn der Welt zu machen zuschreibt, vielleicht nur Wirkung der Eifersucht.

Azok a nagy tettek, melyek csillogásaikkal elvakítják az álmélkodó szemet, úgy adattnak-elő a politikusok által, mint mélységes plánok' resultátumai; pedig igen gyakran csak aprólékos passziók' s egy bohó gondolat' munkája. S az a nagy had, melly Augustus és Antónius közt folyt, talán csak egy szép asszony' szerelme miatt borította-el vérrel a földet, nem azért, a' mint állítatik, hogy egyike vagy másika urává tégye magát a' világnak.

8. Les passions sont les seuls orateurs qui persuadent toujours: elles sont comme un art de la nature, dont les règles sont infaillibles; et l'homme le plus simple qui a de la passion persuade mieux que le plus éloquent qui n'en a point.

Die Leidenschaft allein ist es, die stets überredet. Sie ist gleichsam eine Kunst der Natur, deren Regeln nie irre führen, und der einfälligste begeistert, überredet siegender, als der Beredteste ohne Leidenschaft.

Egyedül a' passzió tud minden esetben győzni indításaival. Ő mintegy mestersége a' természetnek; reguláji hibázhatatlanok; s a' legeggyűzőbb ember, ha általa hevítetik, győzedelmesebben hat hallgatóira, mint a' legékesebben-szólló, kit az nem hevít.

9. Les passions ont une injustice et un propre intérêt, qui fait qu'il est dangereux de les suivre, et qu'on s'en doit défier lors même qu'elles paroissent le plus raisonnables.

Leidenschaft ist ungerecht und eigennützig, und deshalb eine gefährliche Führerin, der man sich nicht vertrauen muss, selbst wenn sie vernunftmässig scheint.

Az indulat igazságtalan s önn hasznát tekinti, és e' miatt veszedelmes kalaúz, kit még akkor is félve kell követnünk, midőn józannak látszik.

10. Il y a dans le coeur humain une génération perpétuelle de passions, en sorte que la ruine de l'une est presque toujours l'établissement d'une autre.

Im menschlichen Herzen liegt eine nicht auszuwrottende Brut von Leidenschaften, und das Ende der einen ist fast immer der Anfang einer andern.

Az emberi szívben úgy rajzanak az indulatok mint a' méh a' rajzás' idejében; úgy hogy az egyiknek vége csak nem mindenkör kezdete a' másiknak.

11. Les passions en engendrent souvent qui leur sont contraires: l'avarice produit quelquefois la prodigalité, et la prodigalité l'avarice; on est souvent ferme par faiblesse, et audacieux par timidité.

Oft erzeugen Leidenschaften andre, die ihnen ganz entgegen gesetzt sind: Geitz Verschwendung, Verschwendung Geitz. Oft ist man hartnäckig aus Schwäche, und verwegen aus Angst.

Eggy indulat néha más ellenkező indulatot szül: a' fősvénység vesztegetést, a' vesztegetés fősvénységet. Az ember néha nyakas – mert gyenge: néha mérész – mert fél.

12. Quelque soin que l'on prenne de couvrir ses passions par des apparences de piété et d'honneur, elles paroissent toujours au travers de ces voiles.

Man bestrebe sich, wie man will, Leidenschaft mit dem Schleyer der Frömmigkeit und des Ehrgefühls zu decken: immer wird sie darunter hervorsehen.

Palástold az indulatot a' kegyesség' és becsületszeretete' palástjával a' hogy' tetszik, de az ugyan mindég kiüti magát alóla.

13. Notre amour-propre souffre plus impatiemment la condamnation de nos goûts que de nos opinions.

Unsre Eigenliebe nimmt Tadel über unsre Lieblingsneigungen empfindlicher auf, als Tadel über unsre Ueberzeugungen.

Az önnszeretet nehezebben szenvedí, ha kedves fantaziáink nem nyernek javallást, mint midőn állításainkban ellenkeznek velünk.

14. Les hommes ne sont pas seulement sujets à perdre le souvenir des bienfaits et des injures, ils haïssent même ceux qui les ont obligés, et cessent de haïr ceux qui leur ont fait des outrages; L'application à récompenser le bien et à se venger du mal leur paroît une servitude à laquelle ils ont peine à se soumettre.

Nicht bloss leicht vergessen können die Menschen Wohlthalen und Beleidigungen, selbst hassen können sie ihre Wohlthäter, und ihre Beleidiger zu hassen aufhören. Das Bestreben, Gutes für Gutes und Böses für Böses zurückzugeben, düncht ihnen ein Zwang, dem sie sich ungern unterwerfen.

Az ember azon felyűl hogy el tudja felejteni mind a' vett jót mind a' megbántást, sokszor azt, a' ki vele jól tett, gyűlöli, azt pedig, a' ki bántotta, megszűn gyűlölni. Nehéz szolgálatnak tetszik neki az a' kéntelenség, hogy a' jóért jót, a' rosszért rosszat fizessen-vissza.

15. La clémence des princes n'est souvent qu'une politique pour gagner l'affection des peuples.

Die Herablassung der Fürsten ist oft nur Politik, die Zuneigung des Volkes zu gewinnen.

Az Uralkodók' leereszkedése néha csak fortélyoskodás; – a' Nép' hajlandóságát akarják rajta megvásárlani.

16. Cette clémence dont on fait une vertu, se pratique tantôt par vanité, quelquefois par paresse, souvent par crainte, et presque toujours par tous les trois ensemble.

Diese Herablassung, die man zur Tugend macht, geht bald aus Eitelkeit, zuweilen aus Verdrossenheit, oft aus Furcht, und fast immer aus allen dreyen zugleich hervor.

Ez a' virtusnak nézett kegyesség néha hiúságból ered, néha únatkozásból; gyakorta félelemből is; 's csaknem mindenkor mind a' háromból egyszersmind.

17. La modération des personnes heureuses vient du calme que la bonne fortune donne à leur humeur.

Die Mässigung glücklicher Menschen liegt in dem ruhigen Gleichgewicht, welches das Glück ihrem Humor mittheilt.

A' szerencsés emberek' mérséklete azon nyúgodalomból ered, mellyet az ő kedveknek a' reájok mosolygó szerencse nyújt.

18. La modération est une crainte de tomber dans l'envie et dans le mépris que méritent ceux qui s'enivrent de leur bonheur; c'est une vaine ostentation de la force de notre esprit; enfin la modération des hommes dans leur plus haute élévation est un désir de paroître plus grands que leur fortune.

Mässigung ist Besorgniss, den Neid und die Verachtung auf sich zu laden, welche alle, die sich in ihrem Glücke berauschen, verdienen. Sie ist eitles Schautragen unserer Seelenstärke. Sie ist bey Menschen auf der erhabensten Ehrenstufe, Begierde, grösser zu scheinen, als das, was sie gross macht.

A' mérséklet attól való tartalék, hogy azon irígységnek 's megvetésnek ne legyünk tárgyaivá, mellyet azok érdemlenek, a' kik magokat szerencséjük által el hagyták részegíteni. Hiú fitogtatása lelkünk' nagy voltának. A' legfenntebb karba helyzetteknél pedig arra való vágyás, hogy nagyobbaknak tetszhessenek mint azok a' dolgok, mellyek őket nagyokká tették.

19. Nous avons tous assez de force pour supporter les maux d'autrui.

Wir sind alle stark genug, die Unfälle Anderer zu ertragen.

Mindenikünk elég erővel bír elviselni a' más' baját.

20. La constance des sages n'est que l'art de renfermer leur agitation dans leur cœur.

Die Unerschütterlichkeit der Weisen ist nichts, als die Kunst, Stürme im Herzen verschlossen zu halten.

A' Bölcsék' rettenthetetlen volta csak az a' mesterség, melly elfedve tudja vélek tartani szíveknek zivatarjait.

21. Ceux qu'on condamne au supplice affectent quelquefois une constance et un mépris de la mort, qui n'est en effet que la crainte de l'envisager; de sorte qu'on peut dire que cette constance et ce mépris sont à leur esprit ce que le bandeau est à leurs yeux.

Zum Tode Verurtheilte zeigen oft eine Unerschütterlichkeit und Verachtung des Todes, die aus nichts anderm, als aus der Furcht, ihm ins Gesicht zu sehen, entspringen. Sie sind, könnte man sagen, ihrem Geiste das, was die Augenbinde ihren Augen ist.

Sokan a' halálra-ítéltettek közül bátor lélekkel látszanak megvetni a' halált. Ez az ő bátorságok nem egyéb, mint az a' félelem, hogy nem mernek szeme közzé nézni a' halálnak. E' szerint azt lehet mondanunk, hogy ez a' bátorság, ez a' halál' megvetése épen az az ő lelkeknek, a' mi szemeknek a' szemkötény.

22. La philosophie triomphe aisément des maux passés et des maux à venir; mais les maux présents triomphent d'elle.

Philosophie besiegt ohne Mühe bevorstehende Uebel, aber gegenwärtige besiegen sie.

A' philosophia könnyen triumfál az elmúlt bajon és a' jövődön: a' jelenvaló őrajta triumfál.

23. Peu de gens connoissent la mort: on ne la souffre pas ordinairement par résolution, mais par stupidité et par coutume; et la plupart des hommes meurent, parcequ'on ne peut s'empêcher de mourir.

Wenig Menschen kennen den Tod. Gewöhnlich duldet man ihn nicht aus Vorsatz, sondern aus Unempfindlichkeit und Gewohnheit; und die meisten Menschen sterben, weil man sie nicht daran verhindern kann.

Ritka ember ismeri a' halált. Közönségesen azt nem eltökélésből állják-ki, hanem megbutulásból és szokásból; 's a' legtöbb ember azért hal-meg, mert nem kerülhette-el, hogy meg haljon.

24. Lorsque les grands hommes se laissent abattre par la longueur de leurs infortunes, ils font voir qu'ils ne les soutenoient que par la force de leur ambition, non par celle de leur ame; et qu'à une grande vanité près, les héros sont faits comme les autres hommes.

Wenn grosse Menschen durch anhaltendes Missgeschick kleinmüthig werden, so zeigen sie dadurch, dass sie es nur durch ihren Ehrgeitz und nicht durch Seelenstärke ertrugen, und dass, eine grosse Eitelkeit abgerechnet, die Helden wie alle andre Menschen sind.

Miđőn a' nagy ember a' tartós nyomorúság alatt meg csökken, azt bizonyítja, hogy ő nem lelke' hanem kevésége' nagy volta által tűrte baját, és hogy a' nagy-ember egyedül abban volt nagyobb másoknál, hogy büszkesége nagyobb a' másokénál.

25. Il faut de plus grandes vertus pour soutenir la bonne fortune que la mauvaise.

Man bedarf weit grösserer Tugenden, das Glück zu ertragen, als das Unglück.

Főbb virtusok kellene a' szerencse' kedvezéseit kitűrni, mint üldözéseit.

26. Le soleil ni la mort ne se peuvent regarder fixement.

Den Tod, wie die Sonne, kann man nicht mit festen Blicken ansehen.

Halált, napot, nem nézhetni pislogás nélkül.

27. On fait souvent vanité des passions, même les plus criminelles ; mais l'envie est une passion timide et honteuse que l'on n'ose jamais avouer.

Man prahlt zuweilen mit Untugenden, selbst den strafbarsten; aber der Neid ist eine scheue und verschämte, die man nie zu Schau zu tragen wagt.

Az ember gyakran kérkedik erőtlenségeivel, igen néha a' legvétkesebbel is. De az irigység félnék 's világot-kerülő erőtlenség; azt soha nem merjük láttatni.

28. La jalousie est en quelque manière juste et raisonnable, puisqu'elle ne tend qu'à conserver un bien qui nous appartient, ou que nous croyons nous appartenir; au lieu que l'envie est une fureur qui ne peut souffrir le bien des autres.

Eifersucht ist in gewisser Rücksicht gerecht und vernünftig, weil sie nur dahin abzielt, uns ein Gut zu bewahren, das unser ist, oder das wir für unser halten; aber der Neid ist eine Wuth, die Andre nicht im Besitz eines Gutes dulden kann.

A' féltékenység bizonyos tekintetben eszes és igazságos indulat, mert az ő célja az, hogy birtokában maradhassunk annak, a' mi miénk, vagy a' mit miénknek tartunk. De az irigység az a' neme a' dühödtségig-ment őrlésnek, a' melly nem tűrheti, hogy más boldog.

29. Le mal que nous faisons ne nous attire pas tant de persécutions et de haine que nos bonnes qualités.

Was wir Uebels thun, zieht uns nie so viel Verfolgungen und Hass zu, als unsre Vorzüge.

Az a' rossz, a' mit követünk, nem von ránk annyi gyűlölséget és bántást, mint a' mi jó rajtunk vagyon.

30. Nous avons plus de force que de volonté; et c'est souvent pour nous excuser à nous-mêmes, que nous nous imaginons que les choses sont impossibles.

Wir haben mehr Stärke, als guten Willen sie zu brauchen; und bloss um uns bey uns selbst zu entschuldigen, halten wir oft Dinge für unmöglich.

Több bennünk az erő, mint az akarat ezt az erőt használni; 's sokszor csak azért tartunk ezt 's amazt lehetetlennek, hogy kimenthessük magunkat magunk előtt.

31. Si nous n'avions point de défauts, nous ne prendrions pas tant de plaisir à en remarquer dans les autres.

Wenn wir selbst keine Fehler hätten, würden wir sie nicht mit so grossem Wohlgefallen an Andern aufsuchen.

Ha nem volnának magunknak hibáink, nem gyönyörködnénk olly igen, másokban lelhetni azt.

32. La jalousie se nourrit dans les doutes; elle devient fureur, ou elle finit, sitôt qu'on passe du doute à la certitude.

Die Eifersucht nährt sich mit Zweifeln, und sie wird rasend oder hört auf, sobald man vom Zweifel zur Gewissheit übergeht.

A' féltékenység kétségből él, 's dühösséggé lesz vagy egészen megszűn, mihelytt a' kétséget bizonyossá váltja-fel.

33. L'orgueil se dédommage toujours, et ne perd rien lors même qu'il renonce à la vanité.

Immer hält sich der Stolz schadlos, und er verliert nichts, selbst wenn er Lobsprüche verschmäht.

A' kevélység mindég talál poltolékot, 's nem vesz semmit, még midőn a' magasztalást eltiltja is.

34. Si nous n'avions point d'orgueil, nous ne nous plaindrions pas de celui des autres.

Wenn wir selbst keinen Stolz hätten, würden wir uns nicht über den Stolz Anderer beschweren.

Ha nem volnánk magunk kevélyek, nem fakadnánk-ki mások ellen, hogy azok.

35. L'orgueil est égal dans tous les hommes, et il n'y a de différence qu'aux moyens et à la manière de le mettre au jour.

Der Stolz ist sich bey allen Menschen gleich, und nur in den Mitteln und in der Weise ihn zu äussern, ist er verschieden.

A' kevélység egyenlő mindenben, 's a' külömség csak abban áll, hogy azt ki mi által és miként érezteti.

36. Il semble que la nature, qui a si sagement disposé les organes de notre corps pour nous rendre heureux, nous ait aussi donné l'orgueil pour nous épargner la douleur de connoître nos imperfections.

Es ist, als ob die Natur, welche die Organe unsres Körpers zu glücklichem Genusse so weise eingerichtet hat, uns auch den Stolz zugeheilt hätte, um uns das schmerzliche Bewusstseyn unsrer Mängel zu ersparen.

Úgy tetszik, hogy a' természet a' ki a' mi boldogságunkra olly bölcsen szerkeztette testünk' orgánjait, a' kevélységet is azért adta belénk, hogy bennünket tökéletlenségeinknek kínos érzésétől megkíméljen.

37. L'orgueil a plus de part que la bonté aux remontrances que nous faisons à ceux qui commettent des fautes; et nous ne les repre- nons pas tant pour les en corriger, que pour leur persuader que nous en sommes exempts.

Der Stolz hat mehr, als die Gutherzigkeit, Antheil an den Vorstellungen, die wir tadeln sie nicht sowohl, um sie zu bessern, als um ihnen zu zeigen, dass wir von ihren Fehlern frey sind.

Több része van a' kevélységnek, mint a' jószívűségnek, azon oktatásokban, mellyeket azoknak adunk a' kik hibáztak; 's mi őket nem annyira azért feddjük hogy jobbakká tétessenek, hanem hogy nékiek ezt mutassuk, hogy mi mentek vagyunk az ő fogyatkozásaitól.

38. Nous promettons selon nos espérances, et nous tenons selon nos craintes. *Wir versprechen, je nachdem wir hoffen, und halten, je nachdem wir fürchten.*

A' szerint ígérünk, a' hogy' szívünk reményl, 's a' szerint álljuk szavunkat, a' hogy' az retteg.

39. L'intérêt parle toutes sortes de langues et joue toutes sortes de personnages, même celui de désintéressé. *Der Eigennutz spricht jede Sprache, und spielt jede Rolle, selbst Sprache und Rolle der Uneigennützigkeit.*

A' haszonkereset minden nyelvet beszéll, minden rollt játszik; még a' haszon-nemkereső' rollját is játsza, ha megszorúl.

40. L'intérêt qui aveugle les uns, fait la lumière des autres. *Der Eigennutz, der Diesem die Augen zuhält, öffnet sie Jenem.*

A' haszonkereset ennek befogja a' szemét, annak megnyitja.

41. Ceux qui s'appliquent trop aux petites choses deviennent ordinairement incapables des grandes. *Wer sich zu viel mit kleinen Dingen abgiebt, wird gewöhnlich unfähig zu grossen.*

A' ki sokat úz apróságos dolgokat, közönségesen alkalmatlanná teszi magát nagy dolgoknak úzésére.

42. Nous n'avons pas assez de force pour suivre toute notre raison. *Wir sind nicht stark genug unserm Verstande ganz zu folgen.*

Az ember nem bir elég erővel, szavát fogadni mindég az eszének.

43. L'homme croit souvent se conduire lorsqu'il est conduit; et pendant que par son esprit il tend à un but, son cœur l'entraîne insensiblement à un autre. *Oft glaubt der Mensch, sich selbst zu leiten, wenn er geleitet wird, und während sein Verstand nach diesem Ziele strebt, führt sein Herz ihn unvermerkt nach jenem.*

Az ember sokszor azt hiszi, hogy maga intézi magát, pedig intéztetik; 's azalatt míg az okosság eme' cél felé vonsz, szíve alattomban ama' felé húzza-el.

44. La force et la foiblesse de l'esprit sont malnommées ; elles ne sont en effet que la bonne ou la mauvaise disposition des organes du corps.

Man sollte nicht sagen: Stärke und Schwäche des Geistes; sie sind in der That nichts anders, als gute oder schlechte Anlage der körperlichen Organe.

Nem jól van mondva: az 'elme' ereje vagy gyengesége, igazán szólván az nem egyéb, mint a 'test' orgánjainak jó vagy rossz dispositiója.

45. Le caprice de notre humeur est encore plus bizarre que celui de la fortune.

Der Unbestand unsers Humors ist weit launischer, als des Schicksals.

Kedvtelésünk' állhatatlansága felyűlmúlja a' legváltozóbb szerencse' játsziságát.

46. L'attachement ou l'indifférence que les philosophes avoient pour la vie n'étoit qu'un goût de leur amour-propre, dont on ne doit non plus disputer que du goût de la langue ou du choix des couleurs.

Die Liebe oder Gleichgültigkeit, welche die Philosophen für das Leben zeigten, ist ein eigner Geschmack ihrer Eigenliebe über den man eben so wenig streiten muss, als über den Geschmack in Gerichten und Farben.

Az a' nagy vágyakozás vagy hidegség, melyet a' philosophusok az élet eránt mutatnak, az ő önnszereteteknek egy különös és nékiek-tulajdon ízlete, mellyen épen úgy nem kell disputálni, mint azon nem, hogy más meg más száj és szem különböző étket 's színt szeret.

47. Notre humeur met le prix à tout ce qui nous vient de la fortune.

Unser Humor giebt allen Gaben des Glücks ihren Werth.

A' szerencsének minden adománya a' mi tetszésünktől nyeri-meg a' maga becsét.

48. La félicité est dans le goût et non pas dans les choses; et c'est par avoir ce qu'on aime qu'on est heureux, non par avoir ce que les autres trouvent aimable.

Glück liegt im Geschmack, nicht in der Sache; und der Besitz dessen, das man selbst gern hat, nicht dessen, das Andre gern haben, macht glücklich.

A' boldogság az ízletben fekszik, nem a' dolgokban magokban; 's annak birtoka tesz bennünket boldoggá, a' mit mi szeretünk, nem annak, a' mit más tart érdemesnek a' szeretetre.

49. On n'est jamais si heureux ni si malheureux qu'on se l'imagine.

Nie ist man so glücklich oder unglücklich als man glaubt.

Nem vagyunk sem olly igen szerencsések sem olly igen szerencsétlenek soha, mint véljük.

50. Ceux qui croient avoir du mérite se font un honneur d'être malheureux, pour persuader aux autres et à eux-mêmes qu'ils sont dignes d'être en butte à la fortune.

Wer Verdienste zu haben glaubt, macht sich eine Ehre aus seinem Unglücke, um Andre und sich selbst zu überzeugen, dass er werth sey, mit dem Schicksale zu ringen.

A' kik azt hiszik, hogy benne érdem vagyon, kevélykednek abban hogy szerencsétlenek; magokkal és másokkal akarják láttatni, hogy ők méltók, a' kikkel ölbe kapjon a' Sors.

51. Rien ne doit tant diminuer la satisfaction que nous avons de nous-mêmes que de voir que nous désapprouvons dans un temps ce que nous approuvions dans un autre.

Nichts muss unsre Selbstzufriedenheit so sehr vermindern, als die Wahrnehmung, dass wir oft heute verwerfen, was wir morgen billigen.

Alig van valami, a' mi a' magunkkal való szertelen meglelégedést inkább fogyaszthatja mint az a' tapasztalás, hogy ma nem javallhatjuk a' mit tegnap javallottunk.

52. Quelque différence qui paroisse entre les fortunes, il y a une certaine compensation de biens et de maux qui les rend égales.

Bey der grossen Ungleichheit der Glücksgüter waltet doch eine gewisse Vertheilung von Gütern und Uebeln ob, die alle gleich macht.

Bár melly nagy légyen a' külömbség, mellyet az emberek körül szerencsésekre nézve tapasztalunk, az mindazáltal bizonyos, hogy az ő szerencsések 's terheik közt van egy bizonyos poptolék, melly alkalmasint egyenlővé téssen mindent.

53. Quelques grands avantages que la nature donne, ce n'est pas elle seule, mais la fortune avec elle, qui fait les héros.

So grosse Vorzüge auch die Natur gewähren kann, ist sie es doch nicht allein, sondern mit ihr das Glück, was Helden macht.

Bár melly nagyok légyenek azon elsőségek, mellyeket a' természet osztogat, mindazáltal nem egyedül ő teszi a' héróست, hanem ővele együtt a' szerencse.

54. Le mépris des richesses étoit dans les philosophes un désir caché de venger leur mérite de l'injustice de la fortune par le mépris des mêmes biens dont elle les privoit; c'étoit un secret pour se garantir de l'avilissement de la pauvreté ; c'étoit un chemin détourné pour aller à la considération, qu'ils ne pouvoient avoir par les richesses.

Verachtung des Reichthums war bey den Philosophen eingeheimer Trieb, ihre Verdienste an dem ungerechten Schicksale durch Gering-schätzung eben der Güter, die es ihnen versagte, zu rächen. Es war die Kunst, sich vor den Demüthigungen der Armuth zu schützen. Es war ein Umweg, den sie zu der Achtung nahmen, die sie nicht durch Reichthum gewinnen konnten.

A' gazdagság' megvetése a' philosophusokban titkos arra törekedés volt, hogy a' magok' érdeméért az igazságtalan szerencsén épen azon javak által, mellyeket az őtőlök megtagadott, bosszút állhassanak. Meg akartak menekedni általa a' szegénység' alázatjaitól. Ezen tekervényes úton igyekeztek jutni tekintetre, hová gazdagság által nem juthattanak.

55. La haine pour les favoris n'est autre chose que l'amour de la faveur. Le dépit de ne la pas posséder se console et s'adoucit par le mépris que l'on témoigne de ceux qui la possèdent; et nous leur refusons nos hommages, ne pouvant pas leur ôter ce qui leur attire ceux de tout le monde.

Der Hass gegen Günstlinge, ist nichts anders, als Liebe zur Gunst. Der Unmuth, diese nicht zu besitzen, tröstet und mildert sich durch die Verachtung derer, die sie besitzen, und wir verweigern ihnen unsre Huldigungen, weil wir ihnen nicht nehmen können, was ihnen die Huldigungen aller übrigen verschafft.

Midőn azok ellen dudogunk, kiket a' szerencse felvitt, azt mutatjuk, hogy magunk szeretnénk olly szerencsések lenni mint ők. Azon támadt bánatunk, hogy a' szerencse' kedvezését nem érhetünk-el, enyhülést és vígasztalást talál azoknak gyűlölésében, a' kik azt elérték; 's megtagadjuk tőlök hódolásunkat, minthogy azt, a' mi nékiek köszönéses hódolást szerzett, tőlök el nem vehetjük.

56. Pour s'établir dans le monde, on fait tout ce qu'on peut pour y paroître établi.

In der grossen Welt Fuss zu bekommen, thut man alles, um zu zeigen, dass man schon Fuss darin habe.

Ha ki lábat akar kapni a' nagy-világban, egész erővel igyekszik mutatni, hogy azt már kapott.

57. Il semble que nos actions aient des étoiles heureuses ou malheureuses, à qui elles doivent une grande partie de la louange et du blâme qu'on leur donne.

Es scheint, als ob über unsre Handlungen ein glückliches oder unglückliches Gestirn walte, dem sie einen grossen Theil des Lobes und des Tadels danken, die auf sie fallen.

Úgy tetszik, mintha az emberek' cselekedeteit valamely szerencsés vagy szerencsétlen csillagzatok intéznék, kiknek nagy részben köszönhetik azon dicséretet vagy gáncsot, melly azokra háramlik¹.

58. Il n'y a point d'accidens si malheureux dont les habiles gens ne tirent quelque avantage, ni de si heureux que les imprudens ne puissent tourner à leur préjudice.

Kein Zufall ist so unglücklich, aus welchem kluge Leute nicht einigen Vortheil zögen, keiner so glücklich, den unüberlegte nicht zu ihrem Nachtheil wenden könnten.

Nincs olly szerencsétlen történet, mellyből az eszes ember hasznót ne vonjon, sem olly szerencsés, mellyből kárt ne tudjon magára húzni a' gondolatlan.

59. La fortune tourne à l'avantage de ceux qu'elle favorise.

Alles lenkt das Glück zum Vortheile seiner Günstlinge.

A' szerencse minden eseteket hasznokra fordítja azoknak, a' kiket kedvébe fogadott.

¹ háramlik

60. La sincérité est une ouverture de cœur. On la trouve en fort peu de gens; et celle que l'on voit d'ordinaire n'est qu'une fine dissimulation pour attirer la confiance des autres.

Aufrichtigkeit ist Ergiessung des Herzens. Man trifft sie bey wenig Menschen, und die man gewöhnlich sieht, ist nichts, als feine Verstellung, womit mann das Vertrauen Anderer gewinnen will.

A' character' igaz voltát szívömlendezés teszi. Kevés emberben találjuk azt; 's a' mit közönségesen látunk, nem egyéb mint a legravaszbb fortély, mellyel meg akarjuk nyerni másoknak bizodalját.

61. L'aversion du mensonge est souvent une imperceptible ambition de rendre nos témoignages considérables, et d'attirer à nos paroles un respect de religion.

Oft ist Abscheu vor Lügen nichts, als versteckter Ehrgeits, unsern Aussagen Gewicht und unsern Worten Eideswerth zu verschaffen.

A' hazugság' útálatja sokszor csak titkos büszkeség, tekintetet adni állításainknak, 's szavainkat olly tiszteletessé tenni mint másoknak esküvéseik.

62. La verité ne fait pas autant de bien dans le monde que ses apparences y font de mal.

Die Wahrheit stiftet nicht so viel Nutzen ist der Welt, als ihr Schein Schaden.

Az igazság soha nem szűl annyi jót a' világon, mint ál fénye kárt.

63. Il n'y a point d'éloges qu'on ne donne à la prudence : cependant, quelque grande qu'elle soit, elle ne sauroit nous assurer du moindre évènement.

Man verschwendet unbedingt Lob an die Klugheit, und doch kann sie in ihrem allerhöchsten Grade, uns für den Erfolg selbst der geringsten Sache nicht gut stehen.

Mi magasztalásokat nem ád az ember az okosságának! És még is, légyen ő bár melly nagy, a' legkisebb dolog' szerencsés elsűlése eránt sem állhat soha jót.

64. Un habile homme doit régler le rang de ses intérêts, et les conduire chacun dans son ordre. Notre avidité le trouble souvent, en nous faisant courir à tant de choses à la fois, que pour désirer trop les moins importantes, on manque les plus considérables.

Ein kluger Mann muss seine Plane zu ordnen wissen, und jeden in seiner Reihe durchführen. Oft mengt sie voreilige Begerlichkeit durch einander und treibt uns zu so vielen Dingen auf einmal, dass wir, indess wir nach unwichtigen greifen, die wichtigern verfehlen.

Az eszes embernek a' maga nézéseit rendbe kell szedni tudni, 's érteni kell, mellyiket mellyike után hajtsa vége felé. A' mohon-kapás sokszor öszvetéveszti a' rendet, 's olly sokféle dolgokhoz nyúlat velünk egyszerre, hogy midőn a' szükségteleneket űzzük, elmúlasztjuk a' fontosokat.

65. La bonne grace est au corps ce que le bon sens est à l'esprit.

Guter Anstand in dem Körper, was Mutterwitz dem Geist ist.

A' jó-mód az a' testnek, a' mi a' léleknek a' természetes józan ész.

66. Il est difficile de définir l'amour: ce qu'on en peut dire est que, dans l'ame, c'est une passion de régner; dans les esprits, c'est une sympathie; et dans le corps, ce n'est qu'une envie cachée et délicate de posséder ce que l'on aime, après beaucoup de mystères.

Es ist schwer zu sagen, was Liebe ist. Nur dies weiss man von ihr: in der Seele ist sie Leidenschaft zu herrschen; im Verstande, Sympathie; im Körper, ein versteckter geheimnisvoller Drang zu besitzen, was man liebt.

Nehéz meghatározni, mi a' szerelem. Csak azt tudjuk róla mondani, hogy a' lélekben uralkodásra-vágyás; az elmében sympathia; a' testben valamely ismeretlen kívánság bírni a' mit szeretünk, nagy titkolódások mellett.

67. S'il y a un amour pur et exempt du mélange de nos autres passions, c'est celui qui est caché au fond du cœur, et que nous ignorons nous-mêmes.

Wenn es eine reine, von jeder Beymischung anderer Leidenschaften freye, Liebe giebt: so ist es die, welche im Innersten des Herzens versteckt liegt, und die wir selbst nicht kennen.

Ha vagyon tiszta, minden más passziótól ment szerelem, úgy az bizonyosan az, melly rejtve fekszik a' szív' mélyében, és a' mellyet magunk sem ismerünk.

68. Il n'y a point de déguisement qui puisse longtemps cacher l'amour où il est, ni le feindre où il n'est pas.

Es giebt keine Verstellung, welche die Liebe da wo sie ist, lange verbergen, oder sie heucheln könnte, da wo sie nicht ist.

Nincs tettetés, melly sok ideig titkoljon szerelmet a' hol van, és a' melly sok ideig színlje, a' hol nincs.

69. Il n'y a guère de gens qui ne soient honteux de s'être aimés quand ils ne s'aiment plus.

Es giebt wenig Leute, die sich nicht schämen, einander geliebt zu haben, wenn sie einander nicht mehr lieben.

Kevesen vannak, a' kik ne pirúlnának hogy egymást szerették, mikor többé nem szeretik.

70. Il faut demeurer d'accord, à l'honneur de la vertu, que les plus grands malheurs des hommes sont ceux où ils tombent par leurs crimes.

(Schulz a' maga fordításában ezt a' szakaszt elbagyta, és helyette maga csinált egyet.)

A' virtus' dicsőségére kéntelenek vagyunk megvallani, hogy az embereknek azok a' legnagyobb szerencsétlenségeik, a' mellyekbe tulajdon vétkek által estenek.

71. Si on juge de l'amour par la plupart de ses effets, il ressemble plus à la haine qu'à l'amitié.

Schliesst man auf die Liebe nach den meisten ihrer Wirkungen, so hat sie mehr vom Hasse, als von der Freundschaft.

Ha a' szerelmet legtöbbszöri míveinél fogva akarjuk megítélni, kéntelenek vagyunk azt mondani, hogy inkább hasonlít gyűlölséghez, mint barátságához.

72. On peut trouver des femmes qui n'ont jamais eu de galanterie; mais il est rare d'en trouver qui n'en aient jamais eu qu'une.

Man mag Weiber finden, die nie Liebschaften gehabt haben; aber selten eine, die nur Eine gehabt hätte.

Nem mondhatni, hogy nincs asszony, a' kinek soha nem volt alattomos szerelme: de ritka felől mondhatni-el, hogy csak egy volt.

73. Il n'y a que d'une sorte d'amour, mais il y en a mille différentes copies.

Es giebt nur Ein Original von der Liebe, aber tausend verschiedene Kopieen.

A' szerelemnek csak egy az originálja. Copiája ezer van, 's mindegyike különböző.

74. L'amour, aussi bien que le feu, ne peut subsister sans un mouvement continuel, et il cesse de vivre dès qu'il cesse d'espérer ou de craindre.

Die Liebe kann, wie das Feuer, nicht ohne ewiges Anfachen bestehen, und sie stirbt, sobald sie zu fürchten oder zu hoffen aufhört.

A' szerelem, valamint a' tűz, nem tarthat szünetlen gerjesztés nélkül, 's elalszik, mihelytt nincs mit remélnie vagy féltenie.

75. Il en est du véritable amour comme de l'apparition des esprits: tout le monde en parle, mais peu de gens en ont vu.

Mit der wahren Liebe ist es wie mit Gespensterscheinungen: alle Welt weiss davon zu erzählen, aber wenig Leute haben sie gesehen.

Az igaz szerelem' dolga olyan mint a' kísérteteké: minden ember pengeti róla a' nyelvét, 's kevés van, a' ki látta.

76. L'amour prête son nom à un nombre infini de commerces qu'on lui attribue, et où il n'a non plus de part que le doge à ce qui se fait à Venise.

Die Liebe borgt ihren Namen einer unendlichen Menge von Verhältnissen, an denen sie nicht mehr Theil hat, als der Doge an dem, was zu Venedig beschlossen wird.

A' szerelem számtalan szövetkezéseknek kölcsönözi nevét, mellyekben csak annyi a' része, mint a' Szultánnak a' Díván' végzéseiben.

77. L'amour de la justice n'est, en la plupart des hommes, que la crainte de souffrir l'injustice.

Gerechtigkeitsliebe ist bey den meisten Menschen Besorgniss, Ungerechtigkeiten zu leiden.

Az igazság' szeretete a' legtöbb emberben csak attól való tartalék, hogy maga talál szenedni igazságtalanságot.

78. Le silence est le parti le plus sûr pour celui qui se défie de soi-même.

Schweigen ist der sicherste Weg für den, der sich auf sich selbst nicht verlassen zu können glaubt.

A' ki magához nem bízik, nem bánhat okosabban, mint ha hallgat.

79. Ce qui nous rend si changeans dans nos amitiés, c'est qu'il est difficile de connaître les qualités de l'ame, et facile de connaître celles de l'esprit.

Was uns in unsern Freundschaften so veränderlich macht, ist der Umstand, dass es schwer hält, die Vorzüge der Seele, und dass es leicht ist, die Vorzüge des Verstandes kennen zu lernen.

Az, hogy illy változók vagyunk barátságainkban, onnan jő, mert nehéz kiismerni a' lélek' tulajdonságait, az elméit könnyű.

80. Nous ne pouvons rien aimer que par rapport à nous, et nous ne faisons que suivre notre goût et notre plaisir quand nous préférons nos amis à nous-mêmes; c'est néanmoins par cette préférence seule que l'amitié peut être vraie et parfaite.

Wir lieben alles nur in Bezug auf uns; nur unserem Geschmack und Vergnügungen folgen wir, wenn wir unsre Freunde uns selbst vorziehen; und doch kann nur durch diesen Vorzug Freundschaft wahr und vollkommen werden.

Az ember magára nézve szeret mindent a' mit szeret, 's magát nézi, saját örömét keresi még akkor is, midőn barátjait elébe teszi magának. És még is a' barátság csak az efféle áldozatok által lesz igazi szép barátság.

81. La réconciliation avec nos ennemis n'est qu'un désir de rendre notre condition meilleure, une lassitude de la guerre, et une crainte de quelque mauvais évènement.

Aussöhnung mit unsern Freunden ist nichts, als Verlangen, unsre Stimmung behäglich zu machen, ist Ueberdruss des Krieges, und Besorgniss vor etwanigen schlimmen Folgen.

Midőn barátinkkal megbékélünk, egyedül arra törekedünk, hogy állapotunkat jobbra tehesük. Belé úntunk a' harczba, 's attól tartunk, hogy végre még valami kedvetlen dolog talál érni.

82. Quand nous sommes las d'aimer, nous sommes bien-aises qu'on nous devienne infidèle, pour nous dégager de notre fidélité.

Wenn wir zu lieben überdrüssig sind, ist es uns recht, wenn man uns untreu wird, um von unsrer Treue losgesprochen zu seyn.

Mikor megúntunk szeretni, kedvesen vesszük, ha erántunk hűségtelenekké lesznek. Így szép szerrel szabadúlunk-meg a' béklyó' hordásától.

83. Il est plus honteux de se défier de ses amis que d'en être trompé.

Man sollte sich mehr schämen, gegen seine Freunde misstrauisch, als von ihnen betrogen, zu seyn.

Rútabb gyanakodni barátink ellen mint általok megcsalattatni.

84. Nous persuadons souvent d'aimer les gens plus puissans que nous, et néanmoins c'est l'intérêt seul qui produit notre amitié; nous ne nous donnons pas à eux pour le bien que nous leur voulons faire, mais pour celui que nous en voulons recevoir.

Oft überreden wir uns, dass wir Leute lieben, die mächtiger sind, als wir, und doch ist es bloss Eigennutz, der bey unserer Freundschaft zum Grunde liegt. Wir hängen nicht an ihnen, weil wir etwas für sie thun wollen, sondern weil sie etwas für uns thun sollen.

Sokszor elhítetjük magunkkal, hogy szeretjük a' kik nagyobbak nálunknál. Pedig ez a' mi szeretetünk nem egyéb, hanem haszonlesés. Nem azért tapadtunk beléjük hogy ők vegyék nekünk hasznunkat, hanem hogy mi vegyük nekik.

85. Notre défiance justifie la tromperie d'autrui.

Unser Misstrauen rechtfertigt den Betrug Anderer.

Bízatlanságunk igazolja a' mások' csalárd voltokat.

86. Comment prétendons-nous qu'un autre garde notre secret, si nous ne pouvons le garder nous-mêmes?

Wie willst du, dass ein Anderer dein Geheimniss verschweigen soll, wenn du es selbst nicht kannst?

Hogyan kívánhatjuk, hogy más ki ne beszélje titkunkat, ha magunk nem hallgathatjuk-el?

87. L'amour-propre nous augmente ou nous diminue les bonnes qualités de nos amis à proportion de la satisfaction que nous avons d'eux ; et nous jugeons de leur mérite par la manière dont ils vivent avec nous.

Die Eigenliebe vergrößert oder verkleinert die Vorzüge unsrer Freunde nach Verhältniss unsrer Zufriedenheit mit ihnen, und wir berechnen ihre Verdienste nach ihren Benehmen gegen uns.

Az önnszeretet a' szerint nagyítja vagy fogyasztja barátink' jó tulajdonságaikat, a' mint velek inkább vagy kevesebbé megelégedve vagyunk, 's a' szerint becsüljük érdemeiket, a' hogy' velünk bánnak.

88. Tout le monde se plaint de sa mémoire, et personne ne se plaint de son jugement.

Alle Welt beklagt sich, über schwaches Gedächtniss, und kein Mensch über schwachen Verstand.

Kiki hallatja azt a panaszt, hogy emlékezete gyenge: nem azt senki, hogy gyenge az értelme.

89. Il n'y en a point qui pressent tant les autres que les paresseux, lorsqu'ils ont satisfait à leur paresse, ils veulent paroître diligens.

Niemand treibt andere so drückend, als der Verdrossene, wenn er aus seiner Verdrossenheit erwacht ist, um thätig zu scheinen.

Senki sem unszol mást annyira szorgalomra mint a' rest mikor belé únt a' resteskedésbe 's munkásnak akar látszani.

90. La plus grande ambition n'en a pas la moindre apparence lorsqu'elle se rencontre dans une impossibilité absolue d'arriver où elle aspire.

Die höchste Ehrsucht hat nicht den entferntesten Schein derselben, wenn sie die unbedingte Unmöglichkeit vor sich findet, ihre Entwürfe durchzusetzen.

A' legdühödtebb nagyra-vágyás is épen nem látszik nagyra-vágyásnak, mikor győzhetetlen akadályok közt van, elérni oda, a' hová igyekezett.

91. Détromper un homme préoccupé de son mérite, c'est lui rendre un aussi mauvais office que celui que l'on rendit à ce fou d'Athènes qui croyoit que tous les vaisseaux qui arrivoient dans le port étoient à lui.

Einem seine Selbstzufriedenheit nehmen, heisst ihm denselben schlechten Dienst leisten, den man jenem Narren zu Athen leistete, der alle Schiffe, die im Hafen ankamen, für seine hielt.

Tükröt² tartván annak élébe, a'ki önmagába felette szerelmes, néki épen olly kelletlen szolgálatot nyújtnuk, mint midőn egy valaki azt az Athénai őrlítet hozta volt eszére, a' ki azt hitte, hogy minden hajó, melly a' Piréusban kiköt, övé.

92. Les vieillards aiment à donner de bons préceptes, pour se consoler de n'être plus en état de donner de mauvais exemples.

Alte Leute mögen gern gute Lehren geben, uns sich zu trösten, dass sie nicht mehr im Stande sind, böse Beyspiele zu geben.

Az öregek örömet osztogatják a' jó tanácsokat; sajnálják, hogy többé nem adhatnak rossz példát.

93. Les grands noms abaissent, au lieu d'élever, ceux qui ne les savent pas soutenir.

Grosse geerbte Namen drücken, wenn man sie nicht aufrecht erhalten kann, statt zu erheben, nieder.

²Tükröt

A' reánk szállt csillogó nevek, ha azokhoz képest nem élhetünk, a' helyett hogy emelnének, földig nyomnak bennünket.

94. La marque d'un mérite extraordinaire est de voir que ceux qui l'envient le plus sont contraints de le louer.

Ein Beweis von ausserordentlichen Verdiensten ist dies: wenn die giftigsten Neider derselben gezwungen sind, ihre Lobredner zu werden.

Szer felett való érdemnek jele, ha legmérgeesebb irigyeink kéntelenek magasztalóink lenni.

95. C'est une preuve de peu d'amitié, de ne s'appercevoir pas du refroidissement de celle de nos amis.

Es zeigt von lauer Freundschaft, wenn wir nicht bemerken, dass unsre Freunde lau werden.

Kevés barátságáról mutat bennünk mások eránt észre nem venni hogy mások hülnek erántunk.

96. On s'est trompé lorsqu'on a cru que l'esprit et le jugement étoient deux choses différentes: le jugement n'est que la grandeur de la lumière de l'esprit; cette lumière pénètre le fond des choses; elle y remarque tout ce qu'il faut remarquer, et apperçoit celles qui semblent imperceptibles. Ainsi il faut demeurer d'accord que c'est l'étendue de la lumière de l'esprit qui produit tous les effets qu'on attribue au jugement.

Man irrt, wenn man glaubt, dass Verstand und Beurtheilungskraft zwey verschiedene Dinge sind. Letztere ist nichts als Scharfblick des erstern. Dieser Scharfblick dringt auf den Grund jeder Sache, bemerkt, was bemerkt werden muss, und erforscht, was sich nicht entdecken will. So muss man eingestehen, dass der höhere Grad von Scharfblick des Verstandes alle Wirkungen hervorbringt, die man der Beurtheilungskraft zuschreibt.

Csalatkoznak a' kik azt hiszik, hogy az e l m é s s é g és az é r t e l e m két különböző dolog. Ez csak élesen-látása amannak. Ez az élesen-látás béhat minden dolog' velejére, megsejti a' mi sejteni való, 's felkapja a' mi rejtve akara maradni. E' szerint meg kell vallanunk, hogy az mind az elme' tisztán-látásának míve, a' mit az értelem' mívének veszünk.

97. Chacun dit du bien de son cœur, et personne n'en ose dire de son esprit.

Jedermann spricht gut von seinem Herzen, niemand wagt ein gleiches von seinem Verstande.

Kiki dicséri szíve' jóságát. Elméje' jóságáról minden hallgat.

98. La politesse de l'esprit consiste à penser des choses honnêtes et délicates.

Feinheit des Verstandes besteht darin, dass man reine und zarte Sachen denkt.

A' széplelkűség abban áll, hogy az ember illendőséggel eggyező 's kellemes képeknek adjon szállást lelkében.

99. La galanterie de l'esprit est de dire des choses flatteuses d'une manière agréable.

Galanterie des Verstandes darin, schmeichelhafte Dinge gefällig eingekleidet zu sagen.

Az elmésség' galanteriája abban áll, hogy kedves dolgokat kedves móddal tudjunk mondani.

100. Il arrive souvent que des choses se présentent plus achevées à notre esprit, qu'il ne les pourroit faire avec beaucoup d'art.

Oft stellen sich Dinge dem Verstande in so vollendeter Gestalt dar, als er sie durch grosse Kunst nicht hätte hervorbringen können.

A' dolgok sokszor olly elvégzett alakban kelnek a' lélek' elébe, a' hogy' az őket a' legnagyobb mesterkedéssel sem tudta volna maga elébe terjeszteni.

101. L'esprit est toujours la dupe du cœur.

Immer hat das Herz den Verstand zum Besten.

A' szív mindég csínyt ejt az eszen.

102. Tous ceux qui connoissent leur esprit ne connoissent pas leur cœur.

Wer seinen Verstand kennt, kennt nicht immer sein Herz.

Nem következik, hogy a' ki ismeri az eszét, szívét is ismeri.

103. Les hommes et les affaires ont leur point de perspective. Il y en a qu'il faut voir de près pour en bien juger, et d'autres dont on ne juge jamais si bien que quand on en est éloigné.

Menschen und Begebenheiten haben ihren eignen Gesichtspunkt. Es giebt einige, die man in der Nähe sehen muss, um sie zu beurtheilen, und andre, die man nie richtiger beurtheilt, als wenn man sie aus der Ferne sieht.

Tulajdon néző-pontja van mind az embernek, mind a' dolgoknak; némelyiket közeletről kell szemlélni hogy rólok helyesen ítélhessünk, némelyikről akkor ítélnék igazán, ha távolról látjuk.

104. Celui-là n'est pas raisonnable à qui le hasard fait trouver la raison, mais celui qui la connoît, qui la discerne, et qui la goûte.

Nicht der ist vernünftig, der durch Zufall nach Vernunft handelt, sondern der sie kennt, sie wählt, in ihr lebt.

Nem az az eszes ember, a' ki vaktában tész' eszes tettet, hanem a' ki tudja mit kíván az ész, a' ki szabadján választja azt, 's benne él, hal.

105. Pour bien savoir les choses, il en faut savoir le détail ; et comme il est presque infini, nos connoissances sont toujours superficielles et imparfaites.

Um ein Ding ganz zu kennen, muss man es seinen kleinsten Theilen nach kennen; und da diese zahllos sind, so müssen unsre Kenntnisse beständig oberflächlich und unvollständig seyn.

Hogy a' dolgokat igazán ismerjük, arra az kívántatik, hogy legkissebb részeikben ismerjük; 's minthogy ezek a' részek felette sokak, isméretünknek mindég tökéletlennek kell maradni.

106. C'est une espèce de coquetterie de faire remarquer qu'on n'en fait jamais. *Es ist eine Art von Koketterie, merken zu lassen, dass man keine habe.*

Egyg' neme a' koketteriének, éreztetni, hogy bennünk nincs koketterié.

107. L'esprit ne sauroit jouer long-temps le personnage du cœur. *Der Verstand kann nicht lange die Rolle des Herzens spielen.*

Az elme nem játszhatja sokáig a' szív' rollját.

108. La jeunesse change ses goûts par l'ardeur du sang, et la vieillesse conserve les siens par l'accoutumance. *Die Jugend wechselt in ihrem Geschmack nach dem Drange des Bluts, und das Alter behält den seinen aus Gewohnheit.*

Az ifjú ember változtatja hajlandóságait, mert vére hév: az öreg ember megmarad a' magáéi mellett, mert megszokta őket.

109. On ne donne rien si libéralement que ses conseils. *Mit nichts ist man freygebiger, als mit Rath.*

Semmit sem osztogatunk szívesebben mint tanácsot.

110. Plus on aime une maîtresse, et plus on est près de la hair. *Je feuriger man sein Mädchen liebt, desto fertiger ist man, sie zu hassen.*

Minél forróbban szereted Kedvesedet, annál közelébb jársz azon ponthoz, hogy gyűlöld.

111. Les défauts de l'esprit augmentent en vieillissant, comme ceux du visage. *Die Fehler des Verstandes vermehren sich mit dem Alter, wie die Fehler der Blidung.*

Az elme' hijánosságai azon szerint nőnek esztendeinkkel, mint az ábrázatái.

112. Il y a de bons mariages, mais il n'y en a point de délicieux. *Es giebt gute Ehen, aber keine köstliche.*

Jó házasság van: nincs gyönyörűséges.

113. On ne se peut consoler d'être trompé par ses ennemis et trahi par ses amis, et l'on est souvent satisfait de l'être par soi-même.

Man ist untröstlich, von seinen Feinden betrogen und von seinen Freunden getäuscht zu seyn, und lässt es sich oft gefallen, wenn man es durch sich selbst ist.

Nem lelünk vígasztalást midőn barátjaink megcsaltanak, 's ellenségeink csínyt ejtettek rajtunk: azon pedig, ha önmagunk csalhattuk-meg magunkat, gyakorta még örvendünk.

114. Il est aussi facile de se tromper soi-même sans s'en appercevoir, qu'il est difficile de tromper les autres sans qu'ils s'en aperçoivent.

Sich selbst zu betrügen, ohne es zu merken, ist so leicht, als es schwer ist, Andre zu betrügen, ohne dass sie es merken.

Szint olly könnyű magunknak megcsalni önn-magunkat, a' nélkül hogy megsejtenénk, mint a' melly nehéz másokat megcsalnunk, hogy ők meg ne sejszék.

115. Rien n'est moins sincère que la manière de demander et de donner des conseils. Celui qui en demande paroît avoir une déférence respectueuse pour les sentimens de son ami, bien qu'il ne pense qu'à lui faire approuver les siens et à le rendre garant de sa conduite ; et celui qui conseille paye la confiance qu'on lui témoigne d'un zèle ardent et désintéressé, quoiqu'il ne cherche le plus souvent, dans les conseils qu'il donne, que son propre intérêt ou sa gloire.

Nichts ist so wenig aufrichtig gemeint, als Bitte um Rath und Mittheilung von Rath. Wer darum bittet, scheint seinem Freunde achtungsvolle Aufnahme seiner Meynung zu gewähren, während er seine eigene ihm anschaulich und ihn zum Bürgen seines Benehmens zu machen denkt; wer ihn mittheilt, bezahlt das Vertrauen, das man ihm zeigt, mit thätiger uneigennütziger Theilnahme, ob er gleich oft in dem Rathe, den er giebt, seinen eignen Vortheil oder seinen Stolz sucht.

Egy egy hamisbb bánás nincsen, mint a' tanácskérés és a' tanácsadás. A' ki kéri, azt látszik mutatni, hogy tekintettel van barátja' ítélete eránt; holott őtet csak arra szorítja, hogy javallja szándékát, 's legyen kezesévé cselekedetének. Ellenben a' ki tanácsot nyújt, buzgó 's maga hasznát nem néző szívességgel látszik fizetni akarni a' benne vetett bizodalmat; pedig inkábbára mindég a' maga hasznát vagy dicsőségét keresi a' nyújtott tanácsban.

116. La plus subtile de toutes les finesses est de savoir bien feindre de tomber dans les pièges qu'on nous tend ; et l'on n'est jamais si aisément trompé que quand on songe à tromper les autres.

Die feinste List ist die, in die gelegte Falle sich unverdächtig gefangen geben zu können; und nie ist es leichter, uns zu betrügen, als wenn wir beschäftigt sind, Andre zu betrügen.

Nincs messzebb vitt ravaszság, mint magunkat a' kitett kelepczében észrevehetetlenül megfogatni hagynunk; 's soha sem járunk közelébb a' csalattáshoz, mint midőn mást akarunk reászedni.

117. L'intention de ne jamais tromper nous expose à être souvent trompés.

Der Vorsatz, nie zu betriegen, setzt uns in Gefabr, oft betrogen zu werden.

Az a' szép feltétel, hogy mást soha meg nem csalunk, azon szerencsétlenségnek tesz-ki bennünket, hogy sokszor megcsalattassunk.

118. Nous sommes si accoutumés à nous déguiser aux autres, qu'à la fin nous nous déguisons à nous-mêmes.

Wir sind es so gewohnt, uns gegen Andre zu verstellen, dass wir uns am Ende gegen uns selbst verstellen.

Annyira megszoktuk a' tettetést mások eránt, hogy végre magunk eránt is álорczába öltözünk.

119. On fait plus souvent des trahisons par foiblesse que par un dessein formé de trahir.

Man begeht öfter aus Schwachheit, als aus Vorsatz, einen Verrath.

Többször csal az ember erőtlenségből mint akarva.

120. On fait souvent du bien pour pouvoir impunément faire du mal.

Nicht selten thut man Gutes, um ungestraft Böses thun zu können.

Az ember sokszor jót tesz, hogy azután büntetlen' tehessen rosszat.

121. Si nous résistons à nos passions, c'est plus par leur foiblesse que par notre force.

Wenn du deinen Leidenschaften nicht erliegst, so dank' es mehr ihrer Schwäche, als deiner Stärke.

Ha megcsik, hogy erőt vettünk indúlatainkon, köszönjük azt inkább az azok' gyenge voltoknak, mint a' magunk' erőnknek.

122. On n'auroit guére de plaisir si l'on ne se flattoit jamais.

Man würde nie Freude haben, wenn man sich nie schmeichelte.

Kevés öröme volna az embernek, ha magának nem hízelkedhetnék.

123. Les plus habiles affectent toute leur vie de blâmer les finesses, pour s'en servir en quelque grande occasion et pour quelque grand intérêt.

Die Ausgelerntesten geben sich immerfort für Feinde der List aus, um durch sie irgend eine grosse That oder einen wichtigen Plan auszuführen.

A' legfortélyosbb emberek mindég a' fortély ellen csevegnek. Valamelly nagy alkalmatossággal, valamelly nagy célra magok akarnak fortélyal élni.

124. L'usage ordinaire de la finesse est la marque d'un petit esprit ; et il arrive presque toujours que celui qui s'en sert pour se couvrir en un endroit se découvre en un autre.

Immer listig seyn, deutet auf einen kleintlichen Geist, und fast beständig geschieht es, dass der, der sich dadurch auf der einen Seite deckt, auf der andern eine Blöße giebt.

A' ki mindég fortéllyal él, azt mutatja, hogy szűk értelemmel bír; 's úgy tapasztalni, hogy a' ki így az egyik lyukat akarja köpenyegével eltakarni, a' másikat fedi-fel.

125. Les finesses et les trahisons ne viennent que de manque d'habileté.

List und Verrath entstehen aus Mangel an umfassender Klugheit.

Ravaszkodás 's hitszegés kis lélek' jele.

126. Le vrai moyen d'être trompé, c'est de se croire plus fin que les autres.

Der wahre Weg, betrogen zu werden, ist, sich für klüger zu halten, als Andre.

Nincs igazbb út arra, hogy megcsalattassunk, mint magunkat okosabbaknak hinni másoknál.

127. Le premier mouvement de joie que nous avons du bonheur de nos amis ne vient pas toujours de la bonté de notre naturel, ni de l'amitié que nous avons pour eux ; c'est le plus souvent un effet de l'amour-propre, qui nous flatte de l'espérance d'être heureux à notre tour, ou de retirer quelque utilité de leur bonne fortune.

(Rochefoucauldnek itt egygy más Gnómája áll mind a' franczia Originálban, mind a' Schulz' német fordításában. Lehetetlen volt érthetővé tenni, 's elhagytam.)

Barátink' szerencsésjén támadt örömnünknek első mozdúlatja nem mindég jele szívünk' jószágának és barátink' igaz szeretetének. Sok ízben az csak az önnszeretet' míve, melly nekünk azzal a' reménnyel hízelkedik, hogy valaha mi is szerencsések leszünk, vagy azzal bíztat, hogy ennek az ő szerencséseknek reánk is hárámlik valamelly haszna.

128. Il souffit quelquefois d'être grossier pour n'être pas trompé par un habile homme.

Oft ist es genug, roh zu seyn, um nicht von einem Abgefeymten betrogen zu werden.

Sokszor elég, otrombának lenni, hogy az ember a' legpróbáltabb csalfa' kezei között is kisikamljon.

129. La foiblesse est le seul défaut qu'on ne sauroit corriger.

Schwachheit ist der einzige Fehler, der nicht zu verbessern steht.

Az erőtlenség az az egygy fogyatkozás, mellyen a' javítás nem fog.

130. Le moindre défaut des femmes qui se sont abandonnées à faire l'amour, c'est de faire l'amour. *Der kleinste Fehler der galanten Weiber ist, dass sie galant sind.*

Legkissebb hibája a' szerelmet-tartó asszonyoknak a' szerelmet-tartás.

131. Il est plus aisé d'être sage pour les autres que de l'être pour soi-même. *Es ist weit leichter für Andre, als für sich weise zu seyn.*

Könnyebb más' számára lennünk eszeseknek, mint a' magunkéra.

132. Les seules bonnes copies sont celles qui nous font voir le ridicule des méchants originaux. *Die einzigen guten Kopien sind die, welche das Lächerliche erbärmlicher Originale ins Licht setzen.*

Egyedül azok a' copiak jó copiak, mellyek érezhetőleg látatják a' nyomorúlt originálok' nevetségességeit.

133. On n'est jamais si ridicule par les qualités que l'on a que par celles que l'on affecte d'avoir. *Nie macht man sich durch die Eigenheiten, die man hat, so lächerlich, als durch die, welche man gern haben möchte.*

Az ember soha nem tesz azok a' különösségek, a' mellyekkel bír, olly nevetségessé, mint a' mellyekkel bírni szeretne.

134. On est quelquefois aussi différent de soi-même que des autres. *Man ist oft mit sich selbst so sehr in Widerspruch, als mit Andern.*

Az ember sok esetekben hasonlatlanabb magához mint akárkihez egyébehez.

135. Il y a des gens qui n'auoient jamais été amoureux s'ils n'avoient jamais entendu parler de l'amour. *Es giebt Leute, die nie verliebt geworden wären, wenn sie nie von der Liebe hätten sprechen hören.*

Némelly embernek eszébe sem jutna hogy szeressen, ha nem hallotta volna hogy más szeret.

136. On parle peu quand la vanité ne fait pas parler. *Man redet wenig, wenn die Eitelkeit uns nicht reden macht.*

Keveset beszél az ember, ha a' hiúság nem beszélleti.

137. On aime mieux dire du mal de soi-même que de n'en point parler.

Lieber sagt man Böses von sich, als gar nichts.

Az ember kész rosszat is mondani magáról, csak magát emlegethesse.

138. Une des choses qui fait que l'on trouve si peu de gens qui paroissent raisonnables et agréables dans la conversation, c'est qu'il n'y a presque personne qui ne pense plutôt à ce qu'il veut dire, qu'à répondre précisément à ce qu'on lui dit. Les plus habiles et les plus complaisans se contentent de montrer seulement une mine attentive, en même temps que l'on voit dans leurs yeux et dans leur esprit un égarement pour ce qu'on leur dit, et une précipitation pour retourner à ce qu'ils veulent dire; au lieu de considérer que c'est un mauvais moyen de plaire aux autres, ou de les persuader, que de chercher si fort à se plaire à soi-même, et que bien écouter et bien répondre est une des plus grandes perfections qu'on puisse avoir dans la conversation.

Eine von den Ursachen, warum man bey Konversationen so wenig verständige und unterhaltende Leute findet, ist die, dass man fast immer mehr auf das zu denken pflegt, was man treffend antworten will. Die Feinsten und Gefälligsten begnügen sich, die Miene der Aufmerksamkeit zu machen, während man in ihrem Aug' und Geiste Entfernung von dem, was man sagt, und plötzlichen Rückfall auf das bemerkt, was sie sagen wollen. Man vergisst, dass es kein glückliches Mittel ist, Andern zu gefallen und sie zu gewinnen, wenn man sich selbst so eifrig zu gefallen sucht, und dass die Kunst, gut zuzuhören und gut zu antworten, die allerhöchste ist, die man bey der Konversation zeigen kann.

Egyik oka annak, hogy a' társaságokban olly kevés az eszes és magát kedveltetnitudó ember, az, hogy kiki inkább azon töri fejét, hogy mit mondjon, mint hogy illőleg mit feleljen. A' kiknek legtöbb módjok van, megelégszenek vele, ha ott ülnek figyelmeznilátszó képpel, holott ki lehet látni szemeken, hogy elméjük távol kalandoz, 's magokat elfelejtve, minden nyomon oda esnek-vissza, a' mit mondani akartak volt. Nem látják, hogy épen nem szerencsés eszköz az a' másoknak-tetszésre és a' mások' megnyerésére, midőn olly felette nyugtalanul igyekszünk önmagunknak tetszeni; 's hogy jól tudni figyelmeznit 's jól tudni felelni, egyyike a' legelső tökéletességeknek, mellyek által a' társaságokban magunkra fényt vonhatunk.

139. Un homme d'esprit seroit souvent bien embarrassé dans la compagnie des sots.

Ein Mann von Verstand müsste oft sehr verlegen seyn unter Leuten von keinem.

Az eszes ember sokszor el fogna azok közt akadni, a' kik nem azok.

140. Nous nous vantons souvent de ne nous point ennuyer; nous sommes si glorieux que nous ne voulons pas nous trouver de mauvaise compagnie.

Oft rühmen wir uns, keine lange Weile zu haben, und wir sind so stolz, dass wir uns in keiner einschläfernden Gesellschaft befinden wollen.

Gyakorta, magunknak-tetszve, azt mondjuk, hogy nem únatkozunk-meg magunkban, 's büszkébbek vagyunk mint hogy megvallani akarhatnánk, hogy gyáva társaságban vagyunk.

141. Comme c'est le caractère des grands esprits de faire entendre en peu de paroles beaucoup de choses, les petits esprits, au contraire, ont le don de beaucoup parler et de ne rien dire.

Wie es der Charakter grosser Geister ist, viel Sinn in wenig Worte zu legen, so ist es die Gabe kleiner, viel zu sprechen und nichts zu sagen.

Valamint a' jó fejnek tulajdona, hogy kevés szóval sokat mond: úgy viszont tulajdona a' rossznak, hogy sokat cseveg 's nem mond semmit.

142. C'est plutôt par l'estime de nos propres sentimens que nous exagérons les bonnes qualités des autres, que par l'estime de leur mérite; et nous voulons nous attirer des louanges lorsqu'il semble que nous leur en donnons.

Mehr aus Achtung für unsre Beurteilungskraft, vergrößern wir die Vorzüge Anderer, als aus Achtung für ihre Verdienste, und wir wollen Lobsprüche für uns, während wir sie ihnen zu geben scheinen.

Inkább tulajdon ítéletünknek, mint az idegen érdemnek becslése cselekszi, hogy tisztelettel szóllunk a' mások' dicséretes tulajdonsága felől; 's önn-magunknak vadászunk dicséretet, midőn úgy tetszik, hogy azt mi adunk másoknak.

143. On n'aime point à louer, et on loue jamais personne sans intérêt. La louange est une flatterie habile, cachée, et délicate, qui satisfait différemment celui qui la donne et celui qui la reçoit: l'un la prend comme une récompense de son mérite; l'autre la donne pour faire remarquer son équité et son discernement.

Man lobt ungem und man lobt nie jemand ohne Eigennutz. Lob ist eine listige, versteckte, feine Schmeicheley, die anders dem sanft thut, der sie macht, anders dem, dem sie gilt. Dieser nimmt sie als Preis seiner Verdienste an, und jener giebt sie, um seine Billigkeit und Beurteilungskraft ins Licht zu setzen.

Az ember nem örömet dicsér, 's nem dicsér semmit önnön haszna nélkül. A' dicséret ravasz, alattomos 's szépnemű hízelkedés, melly kétféleképpen csiklándja azt a' adja, és azt a' kinek adatik. Eggyike úgy veszi, mint érdemeinek tartozó bérét, másika úgy adja, mint azt a' módot, melly az ő lelke' egyenességét 's ítélete' igazságos voltát éreztetheti másokkal.

144. Nous choisissons souvent des louanges empoisonées, qui font voir par contre-coup, en ceux que nous louons, des défauts que nous n'osons découvrir d'une autre sorte.

Wir wählen oft heimtückische Lobsprüche, die durch einen Gegenstoss an denen, die wir loben, die Fehler hervorspringen lassen, die wir auf keine andere Art bemerkbar zu machen wagen.

Az ember néha mérgezett magasztalásokat választ, mellyek a' magok' ellendöfések által a' magasztalt személyeken olly fogyatkozásokat szemléletnek, mellyeket nem való bátorságunk más úton kimutatni.

145. On ne loue d'ordinaire que pour être loué.

Gewöhnlich lobt man, um gelobt zu werden.

Közönségesen csak azért dicsérünk, hogy minket is dicsérjenek.

146. Peu de gens sont assez sages pour préférer le blâme qui leur est utile à la louange qui les trahit.

Wenig Menschen sind weise genug, nützlichen Tadel täuschendem Lobe vorzuziehen.

Kevés ember bír elég ésszel, elébe tenni a' hasznos gáncsot az ártalmas dicséretnek.

147. Il y a des reproches qui louent, et des louanges qui médisent.

Es giebt Vorwürfe, die Lob, und Lobsprüche, die Afterreden sind.

Van gáncs, a' melly magasztalás: van dicséret, a' melly gyalázat.

148. Le refus de la louange est un désir d'être loué deux fois.

Lobsprüche ablehnen heisst: zweymal gelobt werden wollen.

Nem fogadni-el a' dicséretet, sokszor csak annyi, mint azt akarni, hogy kétszer dicsérjenek.

149. Le désir de mériter les louanges qu'on nous donne fortifie notre vertu ; et celles qu'on donne à l'esprit, à la valeur, et à la beauté, contribuent à les augmenter.

Verlangen, die Lobsprüche, die man uns macht, zu verdienen, befestiget unsre Tugend; und die man dem Verstande, dem Muthe und der Schönheit giebt, helfen sie mit erhöhen.

Az a' vágyás, melly meg akarja érdemleni a' nyújtott dicséretet, lelkünknek új erőt ad a' virtusra; elmésségünk', vitéz voltunk', szépségünk' magasztalásai pedig gyarapítják azokat.

150. Il est plus difficile de s'empêcher d'être gouverné que de gouverner les autres.

Es ist weit schwerer, sich von Andern nicht beherrschen lassen, als Andere zu beherrschen.

Nehezebb az embernek magát kormányozni nem hagyni mint másokat kormányozni.

151. Si nous ne nous flattions point nous-mêmes, la flatterie des autres ne nous pourroit nuire.

Wenn wir uns selbst nicht schmeichelten, könnte uns die Schmeicheley Anderer nicht schaden.

Ha magunk nem hízelkednénk magunknak, a' mások' hízelkedése nekünk nem tenne kárt.

152. La nature fait le mérite, et la fortune le met en œuvre.

Die Natur schafft das Verdienst, das Glück hebt es heraus.

Érdemet a' természet ad: a' szerencse csak fénybe hozza.

153. La fortune nous corrige de plusieurs défauts que la raison ne sauroit corriger.

Das Glück verbessert manche Fehler an uns, welche die Vernunft nicht verbessern könnte.

A' történet sok fogyatkozásinktól megment, mellyektől az ész meg nem tudott menteni.

154. Il y a des gens dégoûtans avec du mérite, et d'autres qui plaisent avec des défauts.

Es giebt Leute von Verdiensten, die widrig sind, und andre, die bey ihren Fehlern gefallen.

Némelly ember minden tökéletességei mellett szenvedhetetlen: más némelly minden hibáji mellett kedves.

155. Il y a des gens dont tout le mérite consiste à dire et à faire des sottises utilement, et qui gâteroient tout s'ils changeoient de conduite.

Es giebt Leute, deren ganzes Verdienst darin besteht, alberne Dinge mit Nutzen zu thun und zu sagen, und die alles verderben würden, wenn sie ihr Benehmen änderten.

Vannak, kiknek minden érdemek abban áll, hogy a' legsületlenebb szót 's tettet is haszonnal tudják mondani 's tenni, és a' kik mindent fonákul tennének, ha módjokat megváltoztatnák.

156. La gloire des grands hommes se doit toujours mesurer aux moyens dont ils se sont servis pour l'acquérir.

Der Ruhm grosser Männer muss beständig nach den Mitteln abgemessen werden, wodurch sie ihn errangen.

A' nagy emberek' dicséretét mindég azon módokhoz kell mérsékleni, mellyek által azt szerzették.

157. Les rois font des hommes comme des pièces de monnoies : ils les font valoir ce qu'ils veulent; et l'on est forcé de les recevoir selon leur cours, et non pas selon leur véritable prix.

Die Könige stempeln Menschen, wie Münzen: sie geben ihnen den Werth, welchen sie wollen; und man ist gezwungen, sie nach ihrem Cours, nicht aber nach ihrem Schroot, zu nehmen.

A' királyok úgy bélyegzenek embert mint pénzt. Annak teszik, a' minek akarják; 's mi osztán kéntelenek vagyunk őket nem belső becsek, hanem a' rajtok való nyomtaték szerint venni.

158. Ce n'est pas assez d'avoir de grandes qualités, il en faut avoir l'économie.

Nicht genug ist es, grosse Vorzüge zu haben: man muss damit zu wirthschaften wissen.

Nem elég, nagy tulajdonságokkal bírni: gazdálkodni is kell tudni velek.

159. Quelque éclatante que soit une action, elle ne doit pas passer pour grande lorsqu'elle n'est pas l'effet d'un grand dessein.

So blendend eine That auch seyn mag; für gross darf sie nicht Wirkung eines grossen Entwurfs ist.

Légyen a' tett bár melly ragyogó, de nagynak venni nem lehet, hanemha nagy szándék szülte.

160. Il doit y avoir une certaine proportion entre les actions et les desseins, si on en veut tirer tous les effets qu'elles peuvent produire.

Es muss ein gewisses Verhältniss zwischen Handlungen und Entwürfen seyn, wenn man alle Folgen daraus ziehen will, die sie hervorbringen können.

A' tett és szándék közt valamely proporciónak kell lenni, ha mind azon kedvező következtetéseket akarjuk kihúzni belőlök, mellyeket szülhetnek.

161. L'art de savoir bien mettre en œuvre de médiocres qualités dérobe l'estime, et donne souvent plus de réputation que le véritable mérite.

Die Kunst, mittelmässige Vorzüge geschickt herauszuheben, stiehlt Achtung, und verschafft oft mehr Ruf, als wahres Verdienst.

A' középszerű tulajdonságokkal élni-tudás tekintetet lop magára, 's gyakorta nagyobb nevet szerez mint a' való érdem.

162. Il y a une infinité de conduites qui paroissent ridicules, et dont les raisons cachées sont très sages et très solides.

Sehr oft scheint ein Benehmen lächerlich, dem häufig geheime, sehr weise, sehr überlegte Ursachen zum Grunde liegen.

Ezer meg' ezer bánást lehetne nevezni, mellyek nevetségeseknek tetszenek, és a' mellyek még is igen bölcs, igen meggondolt okokon állanak.

163. Il est plus facile de paroître digne des emplois qu'on n'a pas que de ceux qu'on exerce.

Es ist weit leichter, der Würden werth zu scheinen, die man nicht besitzt, als derer, die man bekleidet.

Könnyebb méltóknak látszanunk azon méltóságokra, mellyekkel nem bírunk, mint a' mellyeket viselünk.

164. Notre mérite nous attire l'estime des honnêtes gens, et notre étoile celle du public.

Unsre Verdienste verschaffen uns das Lob rechtlicher Menschen, und unser Gestirn das Lob der Welt.

A' jó emberek' becsülését érdemeink szerzik-meg: a' világét csillagzataink.

165. Le monde récompense plus souvent les apparences du mérite que le mérite même.

Die Welt belohnt öfter den Schein von Verdienst, als das Verdienst selbst.

A' világ többször jutalmazza az érdem' színét mint magát az érdemet.

166. L'avarice est plus opposée à l'économie que la libéralité.

Der Geitz ist der Wirtschaftlichkeit mehr entgegengesetzt, als die Freygebigkeit.

A' fősvénység inkább van ellenére a' gazdaságnak mint a' bőven-költés.

167. L'espérance, toate trompeuse qu'elle est, sert au moins à nous mener à la fin de la vie par un chemin agréable.

Die Hoffnung, so trügerisch sie ist, dient wenigstens, uns auf anmuthigem Pfade zum Ziele des Lebens zu führen.

Bár melly csalfa a' remény, legalább az a' jó vagyon benne, hogy bennünket kies ösvényen vezet-el az élet' határáig.

168. Pendant que la paresse et la timidité nous retiennent dans notre devoir, notre vertu en a souvent tout l'honneur.

Wenn Verdrossenheit oder Scheu uns in den Gränzen der Pflicht erhalten, fällt oft davon alle Ehre auf unsre Tugend.

Sokszor a' restség és gyáva félelem tartóztatnak bennünket tisztünknek határai között, és még is az egész becsület virtusunkat éri értte.

169. Il est difficile de démêler si un procédé net, sincère et honnête, est un effet de probité ou d'habileté.

Es ist schwer zu beurtheilen, ob ein reines, offnes, redliches Betragen aus Redlichkeit und Klugheit entspringe, oder nicht.

Nehéz dolog meghatározni, ha valamelly tiszta, igaz, szép tett jóságnak munkája-e, vagy ravaszságé.

170. Les vertus se perdent dans l'intérêt, comme les fleuves se perdent dans la mer.

Die Tugenden verlieren sich in den Eigennutz, wie die Ströme sich in das Meer verlieren.

A' virtusok úgy enyésznek-el a' haszonlesésben, mint a' tenger' árjaiban a' folyamok.

171. Nous sommes si préoccupés en notre faveur, que souvent ce que nous prenons pour des vertus n'est que des vices qui leur ressemblent et que l'amour-propre nous déguise.

Wir sind so zu Gunsten unserer eingenommen, dass oft, was wir für Tugend halten, nichts ist, als ein Laster, das ihr ähneln, und das die Eigenliebe uns verkleidet vorführt.

Annyira el vagyunk foglalva magunk eránt az önnszeretet által, hogy a' mi nekünk virtusnak látszik, gyakorta nem egyéb, mint ahhoz hasonlító véték, melyet álорczában vezet felénk a' hiúság.

172. Il y a diverses sortes de curiosités: l'une d'intérêt, qui nous porte à désirer d'apprendre ce qui nous peut être utile; et l'autre d'orgueil, qui vient du désir de savoir ce que les autres ignorent.

Es giebt zweyerley Arten von Neugier: des Eigennützes, die uns antreibt, zu lernen, was nützen kann, und des Stolzes, die aus dem Triebe hervorgeht, zu wissen, was andre nicht wissen.

A' tudni-szeretés' vizsketegségének sok neme vagon; egyik neme a' haszonnézésé, melly bennünket annak buzdít tanulására, a' mi javunkra válhat: másik a' kevélységé, melly azt akarja vélünk tudatni, a' mit más nem tud.

173. Il vaut mieux employer notre esprit à supporter les infortunes qui nous arrivent, qu'à prévoir celles qui nous peuvent arriver.

Es ist besser, wir brauchen unsern Verstand, gegenwärtige Unfälle zu ertragen, als kommende zu erforschen.

Jobb hasznát vesszük az észnek, midőn arra fordítjuk, hogy tűrje-el a' ránk jött bal eseteket, mint midőn azt akarjuk általa előre látni, a' mik bennünket érni fognak.

174. La constance en amour est une inconstance perpétuelle, qui fait que notre cœur s'attache successivement à toutes les qualités de la personne que nous aimons, donnant tantôt la préférence à l'une, tantôt à l'autre: de sorte que cette constance n'est qu'une inconstance arrêtée et renfermée dans un même sujet.

Beständigkeit in der Liebe ist eine ewige Unbeständigkeit, vermöge deren unser Herz nach und nach an allen Vorzügen der geliebten Person hängt, und bald diesem bald jenem den Vorrang giebt; so ist diese Beständigkeit nichts, als Unbeständigkeit, an denselben Gegenstand gebunden und auf ihn eingeschränkt.

A' szerelem' állandósága szünetlen állhatatlanság, melly által szívünk a' szeretett tárgynak mindenik tulajdonságaiba tapad, 's majd ennek adja közöttök az elsőséget, majd amannak; úgy hogy ez az állandóság nem egyéb mint merő állhatatlanság, melly azon-egy tárgyon lebdes és egyedül arra szorítottat.

175. Il y a deux sortes de constance en amour: l'une vient de ce que l'on trouve sans cesse dans la personne que l'on aime de nouveaux sujets d'aimer; et l'autre vient de ce qu'on se fait un honneur d'être constant.

Es giebt zwey Arten von Beständigkeit in der Liebe: die eine entspringt daher, dass man immerfort neue Gegenstände an der geliebten Person findet; die andre daher, dass man eine Ehre darin sucht, beständig zu seyn.

A' szerelembeli állandóságnak kettő a' neme: az egyik onnan ered, hogy a' szeretett személyen mindég új okokat lelünk azt szeretni; a' másik onnan, hogy becsületet keressünk az állandóságban.

176. La persévérance n'est digne ni de blâme ni de louange, parcequ'elle n'est que la durée des goûts et des sentimens, qu'on ne s'ôte et qu'on ne se donne point.

Beharrlichkeit ist eine Tugend, die weder grossen Tadel noch grosses Lob verdient, weil sie nichts ist, als die Dauer von Launen und Gefühlen, die man sich weder nehmen noch geben kann.

Az állandóság nem érdemel sem gáncsol sem dicséretet; mert az olly képzeletek' 's érzések' tartóssága, mellyeket sem nem adhatunk magunknak, sem le nem rázhatunk.

177. Ce qui nous fait aimer les nouvelles connoissances n'est pas tant la lassitude que nous avons des vieilles, ou le plaisir de changer, que le dégoût de n'être pas assez admirés de ceux qui nous connoissent trop, et l'espérance de l'être davantage de ceux qui ne nous connoissent pas tant.

Was uns an neue Bekanntschaften fesselt, ist nicht so sehr Ueberdruss der alten, oder Vergnügen am Wechsel, als Empfindlichkeit, von denen, die uns zu gut kennen, nicht genug, und Hoffnung, von denen, die uns nicht so gut kennen, mehr bewundert zu werden.

Bennünket az új ismerkedések felé nem annyira a' régiébe-únatkozás vagy a' csere' kívánatossága vonsz, mint az azon támadott neheztelés, hogy azok által, a' kik bennünket jól ismertek, nem csudáltatunk eléggé, vagy annak reméllése, hogy azok által, a' kik még kevésbé ismérnek, inkább fogunk csudáltatni.

178. Nous nous plaignons quelquefois légèrement de nos amis, pour justifier par avance notre légèreté.

Oft beklagen wir uns nur leichtthin über unsre Freunde, um in voraus unsre Unbeständigkeit zu rechtfertigen.

Megesik, hogy barátink ellen könnyűleg panaszkodunk; hogy előre mentek légyünk közelítő elhűlésünk miatt.

179. Notre repentir n'est pas tant un regret du mal que nous avons fait, qu'une crainte de celui qui nous en peut arriver.

Unsre Reue ist nicht sowohl ein reuiges Bekenntniss des Uebels, das wir gethan haben, als Besorgniss vor dem, das uns daraus erwachsen kann.

Megbánásunk nem annyira bánkódó megismérete az általunk elkövetett rossznak, mint azon rossztól való tartalék, mellyet az reánk vonszhat.

180. Il y a une inconstance qui vient de la légèreté de l'esprit, ou de sa foiblesse qui lui fait recevoir toutes les opinions d'autrui; il y en a une autre qui est plus excusable, qui vient du dégoût des choses.

Es giebt eine Unbeständigkeit, die aus Flüchtigkeit oder Schwachheit des Verstandes entspringt, die diesem alle Meinungen anderer aufdringt; und eine andre mehr zu entschuldigende, die aus Ueberdruss hervorgeht.

Van egy állhatatlanság, melly az ész' könnyűségéből vagy gyengeségéből úgy ered, hogy amaz a' mások' vélekedéseiket mind reá tolja az észre; és egy másik inkább menthető, melly únatkozásból ered.

181. Les vices entrent dans la composition des vertus, comme les poisons entrent dans la composition des remèdes. La prudence les assemble et les tempère, et elle s'en sert utilement contre les maux de la vie.

Die Laster mischen sich zum Stoffe der Tugenden, wie die Gifte zum Stoffe der Heilmittel. Die Klugheit sammet und versetzt sie, und bedient sich ihrer mit Nutzen gegen die Uebel im menschlichen Leben.

Néha a' vétek segílli a' virtust, mint a' hogyan a' méreg hasznos az orvosi szerekre. Az okosság választást tesz benne 's mérsékli, 's hasznosan él velek az élet' bajai ellen.

182. Il y a des crimes qui deviennent innocens et même glorieux par leur éclat, leur nombre, et leur excès. De là vient que les voleries publiques sont des habiletés, et que prendre des provinces injustement s'appelle faire des conquêtes.

Es giebt Verbrechen, die unschuldig, selbst rühmlich durch Glanz, Anzahl und Grösse werden; daher kömmt es, dass Dieberey vor aller Augen, Geschicklichkeit, und ungerechte Wegnahme von Ländern, Eroberung heisst.

Némelly vétkek ártatlanokká, sőt még dicséretesekké is lesznek ragyogások, számok 's nagy voltak által. Innen vagyon, hogy fényes nappal lopni, élni-tudás' mesterségének tartatik, 's egész tartományokat igazságtalanul elfoglalni, katonai virtusnak.

183. Nous avouons nos défauts pour réparer par notre sincérité le tort qu'ils nous font dans l'esprit des autres.

Wir gestehen unsre Fehler ein, um durch Aufrichtigkeit den Schaden zu tilgen, den sie uns bey Andern thun.

Az ember megvallja a' maga botlásait, hogy a' szép vallástét által azt a' kárt, mellyet ezek néki a' mások' ítéletében ejtettének, jóvá tegye.

184. Il y a des héros en mal comme en bien.

Es giebt Helden im Bösen wie im Guten.

A' rossznak azonként vagynak hérósai mint a' jónak.

185. On ne méprise pas tous ceux qui ont des vices, mais on méprise tous ceux qui n'ont aucune vertu.

Man verachtet nicht Alle, die Laster haben, aber Alle, die auch nicht Eine Tugend haben.

Nem mind úáltatnak azok, a' kiknek vannak vétkeik: de igen mind azok, a' kikben nincs semmi érdem.

186. Le nom de la vertu sert à l'intérêt aussi utilement que les vices.

Der Name der Tugend dient dem Eigennutz eben so vortheilhaft, als das Laster.

A' virtus' nevezete színt úgy sikeresen szolgálja a' haszonlesést mint a' vétek.

187. La santé de l'ame n'est pas plus assurée que celle du corps; et quoique l'on paroisse éloigné des passions, on n'est pas moins en danger de s'y laisser emporter que de tomber malade quand on se porte bien.

Die Gesundheit der Seele ist nicht fester als die Gesundheit des Körpers; und wenn man von Leidenschaften entfernt scheint, ist man nicht weniger in Gefahr, von ihnen hingerissen, als krank zu werden, wenn man sich wohl befindet.

A' lélek' egészséges volta nem tartósbb mint a' testé; 's ámbár úgy tetszik, hogy minden indúlattól mentek vagyunk, színt olly könnyű elragadtatnunk általok, mint hirtelen megbetegednünk, midőn semmi bajunk nincs.

188. Il semble que la nature ait prescrit à chaque homme dès sa naissance des bornes pour les vertus et pour les vices.

Es scheint, als ob die Natur jedem Menschen bey seiner Geburt sein Ziel im Laster und in der Tugend gesteckt habe.

Úgy tetszik, hogy a' természet minden ember körül kiszabta, mihelytt született, mind virtusainak, mind vétkeinek a' határt.

189. Il n'appartient qu'aux grands hommes d'avoir de grands défauts.

Nur grossen Menschen kömmt es zu, grosse Fehler zu haben.

Csak nagy-embereknek áll jól nagy fogyatkozásokkal bírni.

190. On peut dire que les vices nous attendent dans le cours de la vie comme des hôtes chez qui il faut successivement loger; et je doute que l'expérience nous les fit éviter s'il nous étoit permis de faire deux fois le même chemin.

Man könnte sagen: die Laster erwarteten uns auf dem Wege des Lebens wie Gastwirthe, bey denen man nach und nach einkehren muss; und ich zweifle, dass uns die Erfahrung vorüber bringen könnte, wenn wir den Weg zweymal machen dürften.

Azt mondhatni, hogy a' botlások az embert úgy várják az élet' útján mint azok a' fogadósok, kiknél egymás után bé kell szállani; 's nagyon kétlem, hogy ha még egyszer megtehetnénk útunkat, a' káros tapasztalás el tudná e őket velünk kerültetni?

191. Quand les vices nous quittent, nous nous flattons de la créance que c'est nous qui les quittons.

Wenn die Laster uns verlassen, schmeicheln wir uns mit dem Wahne, wir hätten sie verlassen.

Mikor a' vétek oda-hagyta az embert, ő azzal a' képzelettel hízelkedik magának, hogy a' vétket ő hagyta-oda.

192. Il y a des rechûtes dans les maladies de l'ame comme dans celles du corps. Ce que nous prenons pour notre guérison n'est le plus souvent qu'un relâche ou un changement de mal.

Es giebt Rückfälle bey den Krankheiten der Seele, wie bey denen des Körpers. Was wir für Genesung halten, ist oft nur Stillstand oder Vertauschung des Uebels.

A' lélek' nyavalyájiban szint úgy vannak visszarogysok mint a' testéiben. A' mit gyógyulásnak vettünk, sokszor nem egyéb mint rövid pihenés, vagy új neme a' nyavalyának.

193. Les défauts de l'ame sont comme les blessures du corps: quelque soin qu'on prenne de les guérir, la cicatrice paroît toujours; et elles sont à tout moment en danger de se rouvrir.

Fehler der Seele sind wie Wunden des Körpers: so sorgfältig man sie auch zu heilen sucht, Narben bleiben immer, und jeden Augenblick sind sie in Gefahr, wieder aufzubrechen.

A' lélek' hibáji olyanok mint a' test' sebei. Gyógyítsuk a' hogy' tetszik, mindég meglátszik forradása, 's soha sem tudjuk bizonyosan, nem fakadnak e fel megint.

194. Ce qui nous empêche souvent de nous abandonner à un seul vice est que nous en avons plusieurs.

Was uns oft verhindert, einem einzelnen Laster nachzuhangen, ist dies, dass wir mehrere haben.

Sokszor az embert az vonja-el egy véteknék üzésétől, hogy többet üz eggynél.

195. Nous oublions aisément nos fautes lorsqu'elles ne sont sues que de nous.

Wir vergessen unsre Vergehungen leicht, wenn niemand darum weiss, als wir.

Könnyen felejtjük botlásainkat, ha magunkon kívül nincs senki a' ki tudja.

196. Il y a des gens de qui l'on ne peut jamais croire du mal sans l'avoir vu; mais il n'y en a point de qui il nous doive surprendre en le voyant.

Es giebt Leute, von denen man nichts Böses glauben kann, wenn man es nicht gesehen hat; aber es giebt niemand, an dem es uns befremden dürfte, wenn wir es sehen.

Vannak, a' kik felől el nem hihetjük, hogy rosszat követhetnek-el, ha nem láttuk hogy elkövették: de senki sincs, a' kin csudálkozzunk hogy elkövethette, ha látjuk hogy elkövette.

197. Nous élevons la gloire des uns pour abaisser celle des autres; et quelquefois on loueroit moins M. le Prince et M. de Turenne, si on ne les vouloit point blâmer tous deux.

Wir erheben den Ruhm dieses, um den Ruhm jenes Mannes zu schmälern, und oft würde man Karl den Zwölften und Friedrich den Zweyten weniger loben, wenn man nicht beyde tadeln wollte.

Ezt és amazt dicsérjük, hogy ezt és amazt annál inkább gyalázhassunk; 's megesik, hogy Pétert és Pált kevésbé magasztalnánk, ha az nem volna célunk, hogy mind kettejüket gáncsoljuk.

198. Le désir de paroître habile empêche souvent de le devenir. *Die Begierde, ausgelernt zu scheinen, verhindert oft, es zu werden.*

Annak óhajtása, hogy jártasoknak tartattassunk, azt cselekszi, hogy nem leszünk soha azok.

199. La vertu n'iroit pas si loin si la vanité lui tenoit compagnie. *Die Tugend gienge nicht so weit, wenn ihr nicht die Eitelkeit Gesellschaft leistete.*

A' virtus nem menne olly messzére, ha a' hiúság együtt nem menne vele

200. Celui qui croit pouvoir trouver en soi-même de quoi se passer de tout le monde, se trompe fort ; mais celui qui croit qu'on ne peut se passer de lui, se trompe encore davantage. *Wer in sich selbst so viel zu finden glaubt, dass er alle Uebrige missen könne, irrt; aber wer glaubt, dass man ihn nicht missen könne, irrt noch mehr.*

A' ki azt hitette-el magával, hogy el lehet mások nélkül, nagyon megcsalja magát: de még inkább csalatkozik, a' ki azt hiszi, hogy mások nem lehetnek-el nélküle.

201. Les faux honnêtes gens sont ceux qui déguisent leurs défauts aux autres et à eux-mêmes. Les vrais honnêtes gens sont ceux qui les connoissent parfaitement et les confessent. *Unächt redliche Menschen sind die, welche vor Andern und sich selbst ihre Fehler verstecken; wahrhaft redliche die, welche sie genau kennen und eingestehen.*

Nem-igazán-becsületes ember, a' ki a' maga hibájit mások előtt 's maga előtt elrejt. Az igazán-becsületes ember, a' ki tökéletesen ismeri hibáját, 's nem áttallja³ megvalani.

202. Le vrai honnête homme est celui qui ne se pique de rien. *Der wahrhaft redliche Mann ist der, welcher in nichts vollkommen seyn will.*

Az igazán-becsületes ember, a' ki semmiben nem affectál tökéletességet.

203. La sévérité des femmes est un ajustement et un fard qu'elles ajoutent à leur beauté. *Die Zurückhaltung der Weiber ist ein Anstrich und eine Verzierung ihrer Schönheit.*

Szép asszonyaink' begyessége pipere és orczafesték; nevelni akarják általa szépséget.

³ áttallja

204. L'honnêteté des femmes est souvent l'amour de leur réputation et de leur repos. *Ihr unbescholtenes Benehmen ist oft Achtung für ihren guten Ruf und Liebe zur Ruhe.*

Az ő feddhetetlen viseletek gyakorta csak becsületek' féltése 's bajkerülés.

205. C'est être véritablement honnête homme que de vouloir être toujours exposé à la vue des honnêtes gens. *Das heisst ein wahrhaft redlicher Mann seyn, wenn man sich den Blicken redlicher Männer hingiebt.*

Az igazán derék-ember, a' ki mindég akarja, hogy lássák a' derék-emberek.

206. La folie nous suit dans tous les temps de la vie. Si quelqu'un paroît sage, c'est seulement parceque ses folies sont proportionnées à son âge et à sa fortune. *Die Thorheit folgt uns durch jede Periode des Lebens. Wenn jemand weise scheint, liegt es darin, dass seine Thorheiten seinem Alter und Vermögen angemessen sind.*

A' bolondság nyomon jár együtt velünk az életnek minden szakain. Ha ez vagy amaz eszesnek tetszik, az onnan jó, mert az ő bolondságai korához 's vagyonjához hozzá illenek.

207. Il y a des gens niais qui se connoissent et qui emploient habilement leur niaiserie. *Es giebt Tröpfe, die wissen, dass sie es sind, und den Ruf für solche zu gelten geschickt zu nutzen verstehen.*

Vannak gubók, a' kik tudják hogy gubók, 's hasznát tudják venni hogy gubók.

208. Qui vit sans folie n'est pas si sage qu'il le croit. *Wer sich keine Narrheit zu Schulden kommen lässt, ist nicht so weise, als er glaubt.*

A' ki nem követ-el holmi bohóságot, koránt sincs annyi esze mint gondolja.

209. En vieillissant on devient plus fou et plus sage. *Mit dem Alter steigt man in Thorheit und Weisheit.*

Minél tovább él az ember, annál inkább nő, 's fogy is egyszersmind, az esze.

210. Il y a des gens qui ressemblent aux vaudevilles, qu'on ne chante qu'un certain temps. *Es giebt Leute, die Aehnlichkeit mit den Gassenliedern haben: jederman singt sie eine Weile, so matt und widrig sie auch sind.*

Sok ember olyan mint némelly nóta; minden dallja egy ideig, ha melly bohó 's ízetlen is.

211. La plupart des gens ne jugent des hommes que par la vogue qu'ils ont, ou par leur fortune.

Die meisten Leute beurtheilen die Menschen bloss nach dem Eifer, womit man sich um sie drängt, oder nach ihrem Vermögen.

Az ember' becsét legtöbben azon tolongás szerint szabják-meg, a' melyet körülte látnak, vagy erszénye szerint.

212. L'amour de la gloire, la crainte de la honte, le dessein de faire fortune, le desir de rendre notre vie commode et agréable, et l'envie d'abaissier les autres, sont souvent les causes de cette valeur si célèbre parmi les hommes.

Ruhmsucht, Furcht vor Schande, Plan auf höhere Rollen, Verlangen nach einem angenehmen und bequemen Leben, Begierde andre herabzusetzen: dies sind oft die Quellen jenes Heldenmuths, der unter den Menschen einen so grossen Namen hat.

Dicsőség' szeretete, szégyenvallástól való félelem, fenntebb polczokra vágyás, az a kívánság, hogy életünknek több kényt 's kedvességet adhassunk, hogy lenyomhassunk másokat, ezek sokszor az okai annak a' nagylelkűségnek, melly olly czifra nevet nyert az emberek között.

213. La valeur est dans les simples soldats un métier périlleux qu'ils ont pris pour gagner leur vie.

Bey gemeinen Soldaten ist Tapferkeit ein gefährliches Handwerk, zu dem sie, um sich zu nähren, gegriffen haben.

Közönséges katonákban a' vitézség veszedelmes kézimunka, mellyre azért adták oda magokat, hogy élődhessenek.

214. La parfaite valeur et la poltronnerie complete sont deux extrémités où l'on arrive rarement. L'espace qui est entre deux est vaste, et contient toutes les autres espèces de courage. Il n'y a pas moins de différence entre elles qu'entre les visages et les humeurs. Il y a des hommes qui s'exposent volontiers au commencement d'une action, et qui se relâchent et se rebutent aisément par sa durée. Il y en a qui sont contents quand ils ont satisfait à l'honneur du monde, et qui font fort peu de chose au-delà. On en voit qui ne sont pas toujours également maîtres de leur peur; d'autres se laissent quelquefois entraîner à des terreurs générales; d'autres vont à la charge parcequ'ils n'osent demeurer dans leurs postes. Il s'en trouve en qui l'habitude des moindres périls affermit le courage, et les prépare à s'exposer à de plus grands. Il y en a qui sont braves à coups d'épées, et qui crai-

Reine Tapferkeit und erklärte Feigheit sind zwey Extreme, zu denen man selten gelangt. Der Raum zwischen beyden ist gross, und umfasst alle übrige Arten von Muth, die unter sich so ungleich sind, als die Gesichter und Gemüthsarten. Es giebt Menschen, die im Anfange der Schlacht Gefahr suchen, und in der Dauer leicht nachlassen und es überdrüssig werden. Es giebt andre, die zufrieden sind, wenn sie der allgemeinen Ehre genug gethan haben, und die wenig über diese hinaus thun; andre, die nicht immer gleichmässig ihrer Furchtsamkeit Meister sind; andre, die sich durch das allgemeine Schrecken mit fortreissen lassen; andre, die sich einlassen, weil sie nicht wagen, auf ihren Posten zu bleiben; andre, die aus kleinern Gefahren Muth ziehen, und durch sie an grössere gewöhnt werden; andre endlich, die dem Hieb aber nicht dem Schusse, oder dem Schuss aber nicht dem Hiebe stehen. Alle

gnent le coups de mosquet; d'autres sont assurés aux coups de mousquet, et appréhendent de se battre à l'épée. Tous ces courages de différentes espèces conviennent, en ce que la nuit augmentant la crainte et cachant les bonnes et les mauvaises actions, elle donne la liberté de se ménager. Il y a encore un autre ménagement plus général; car on ne voit point d'homme qui fasse tout ce qu'il seroit capable de faire dans une occasion s'il étoit assuré d'en revenir; de sorte qu'il est visible que la crainte de la mort diminue quelque chose de la valeur.

diese verschiedene Arten von Muth treffen darin zusammen, dass die Nacht, welche die Furchtsamkeit vermehrt und grosse wie kleine Thaten verdeckt, Freyheit lässt, sich zu schonen. Noch allgemeiner ist ein anderer Grund sich zu schonen: niemand thut, was er thun würde, wenn er gewiss wäre, davon zu kommen. So ist es klar, dass die Furcht vor dem Tod der Tapferkeit etwas entzieht.

A' tökéletes vitézség és a' tökéletes gyávaság két végpont, hová ritka ember jut-el. Temérdek a' kettő között a' hézag, 's magában foglalja a' katonai virtusnak minden egyéb nemeit, mellyek olly hasonlatlanok egymáshoz mint az emberek' ábrázataik 's gondolkodások. Némelly keresi a' veszélyt a' csata' elején, de tüze lankad és elalszik, ha tart a' csata. Eggy másik megeleégli, ha megfelelt annak a' mit tőle az úgy nevezett becsület kívánt, 's ennél többet nem teszen. Ez nem mindenkor tud erőt venni félelmén: azt néha megszállja a' köz rettegés; amaz pedig néki megy' a' tűznek, mert posztján nem mer veszteg maradni. Némelly magát kis veszélyekhez szoktatja, 's ez által bátorságot kap, nagyoknak készülvén ellenekbe. Némelly bátran kél szabdalkozásra 's a' puskától fél: némelly a' puskától nem fél 's a' kardtól retteg. Mind ezen különböző nemei a' bátorságnak öszvejönek abban, hogy a' félelmet-nevelő 's mind nagy mind nem-nagy tetteket elfedő éj mindennek szabadon hagyja a' maga kímélését, ha néki úgy tetszik. 'S ezen maga-kímélésnek van még egy közönségesebb oka is: Senki sem tesz' annyit, a' mennyit fogna, ha tudná hogy ott nem marad; 's innen világos, hogy a' haláltól való félelem bágyasztja a' vitézséget.

215. La parfaite valeur est de faire sans témoins ce qu'on seroit capable de faire devant tout le monde.

Wahre Tapferkeit besteht darin, dass man ohne Zeugen thut, was man unter aller Welt Augen zu thun fähig wäre.

Az igaz vitézség abban áll, hogyha valaki tanú nélkül megteszi azt, a' mit az egész világ' szemléltére fogna tenni tudni.

216. L'intrépidité est une force extraordinaire de l'ame, qui l'élève au-dessus des troubles, des désordres, et des émotions que la vue des grands périls pourroit exciter en elle: c'est par cette force que les héros se maintiennent en un état paisible, et conservent l'usage libre de leur raison dans les accidens les plus surprenans et les plus terribles.

Unerschrockenheit ist eine ungewöhnliche Stärke der Seele, die über die Verlegenheit, Unruhe und Stürme erhaben ist, welche der Anblick grosser Gefahren in ihr erregen könnte; und diese Stärke ist es, welche die Helden in ruhigem Gleichgewicht erhält, und ihnen den freyen Gebrauch ihrer Vernunft bey den überraschendsten und fürchterlichsten Vorfällen bewahrt.

A' rettenhetetlenség az a' rend kívül való ereje a' léleknek, melly által felyülemelkedik minden rémülésen, tartalékon 's ijedtségen, a' miket a' nagy veszély' látása támaszthatna; 's ez az erő az, a' melly a' hérósokat hideg vérrel hagyja lenni, 's azt cselekszi, hogy ők a' legrettenetesebb 's legváratlanabb esetekben is fejeknek tökéletesen hasznát vehetik.

217. L'hypocrisie est un hommage que le vice rend à la vertu.

Scheinheiligkeit ist eine Huldigung, die das Laster der Tugend bringt.

A' képmutatás az a' tisztelet, mellyel a' gonoszság hódol a' virtusnak.

218. La plupart des hommes s'exposent assez dans la guerre pour sauver leur honneur; mais peu se veulent toujours exposer autant qu'il est nécessaire pour faire réussir le dessein pour lequel ils s'exposent.

Die meisten Menschen stehen in Schlachten ziemlich fest, um ihre Ehre nicht zu verlieren; aber wenige so fest, als es nöthig ist, die Entwürfe derentwegen sie sich stellten.

Sokan vannak a' kik a' harczban eléggé kitészik magokat, hogy becsületeket megtarthassák: de ritka, a' ki mindég kész légyen, magát annyira kitenni, a' mennyire szükség, hogy az az ügy, melly miatt magát kitette, győzzön.

219. On ne veut point perdre la vie, et on veut acquérir de la gloire; ce qui fait que les braves ont plus d'adresse et d'esprit pour éviter la mort, que les gens de chicane n'en ont pour conserver leur bien.

Man will das Leben nicht verlieren und man will Ehre erringen: daher kommt es, dass Fausthelden mehr Gefügigkeit und Witz haben, den Tod zu vermeiden, als Federhelden, sich ihr Eigenthum zu erhalten.

Az ember nem szeretné elveszteni életét, 's szeretne dicsőségre jutni. Ez cselekszi, hogy a' kik egymást ököllet bántják, több okossággal 's gyakorlottsággal bírnak elhárítani a' halált, mint a' kik pennával szurkálódznak, megtartani vagyonjokat.

220. Il n'y a guère de personnes qui dans le premier penchant de l'âge ne fassent connoître par où leur corps et leur esprit doivent défailir.

Es giebt wenige Menschen, die beym ersten Eintritt ins Alter nicht verriethen, wo ihr Körper und Geist zuerst schwach werden dürften.

Kévs ember van, a' ki belépvén érettebb korába, el ne árúlná, hol fogna teste is elméje is legelébb hanyatlást érzni.

221. Il en est de la reconnaissance comme de la bonne foi des marchands, elle entretient le commerce; et souvent nous ne payons pas parcequ'il est juste de nous acquitter, mais pour trouver plus facilement des gens qui nous prêtent.

Es ist mit der Erkenntlichkeit, wie mit Treu und Glauben unter Kaufleuten: sie unterhält den gesellschaftlichen Verkehr; und wir bezahlen nicht, weil es billig ist abzutragen, sondern um desto leichter jemand zu finden, der uns borgt.

A' háládatosság olyan portéka, mint a' kereskedők közt az ígérttartás; az tartja-fenn az adást, vevést; 's gyakorta nem azért fizetünk, mert illő lefizetni a' mivel tartozunk, hanem hogy bizonyosabban kapjunk embert a' ki kölcsön adjon, ha ismét megszorúlunk.

222. Tous ceux qui s'acquittent des devoirs de la reconnaissance ne peuvent pas pour cela se flatter d'être reconnaissants.

Nicht alle, welche die Pflichten der Erkenntlichkeit abthun, können darum sich schmeicheln, erkenntlich zu seyn.

Azért hogy valaki a' tartozat' kötelességeinek megfelelt, nem mindég hízelkedhetik magának, hogy háládatos.

223. Ce qui fait le mécompte dans la reconnaissance qu'on attend des graces que l'on a faites, c'est que l'orgueil de celui qui donne et l'orgueil de celui qui reçoit ne peuvent convenir du prix du bienfait.

Dass man sich in der Erkenntlichkeit verrechnet, die man für Gefälligkeiten erwartet, kommt daher, dass der Stolz des Gebers mit dem Stolze des Empfängers über ihren Preis sich nicht vereinigen kann.

Hogy az ember olly csúfúl megcsalja magát calculusaiban, midőn a' maga jótéteményeiért köszönetet vár, onnan jó, mert az adó' kevélysége és a' vevő' kevélysége meg nem alhatnak a' jótét' árán.

224. Le trop grand empressement qu'on a de s'acquitter d'une obligation est une espèce d'ingratitude.

Zu grosse Eiligkeit, Verbindlichkeiten zu bezahlen, ist eine Art von Undank.

Igen is nyugtalan' igyekezni annak lefizetésén a' mivel a' vett jóért tartozunk, egyik neme a' háládatlanságnak.

225. On donne plus aisément des bornes à sa reconnaissance qu'à ses espérances et qu'à ses desirs.

Leichter setzt man seiner Erkenntlichkeit, als seinen Hoffnungen und Wünschen Grenzen.

Az ember hamarább szab határt háládatosságának, mint reményeinek 's kívánságainak.

226. L'orgueil ne veut pas devoir, et l'amour-propre ne veut pas payer.

Der Stolz will nicht schuldig seyn, und die Eigenliebe nicht bezahlen.

A' kevélység tartozni nem akar, az önnszeretet fizetni nem.

227. Le bien que nous avons reçu de quelqu'un veut que nous respections le mal qu'il nous fait.

Das Gute, das wir empfangen haben, verlangt, dass wir das Uebel ruhiger tragen, was man uns zufügt.

A' mástól vett jó azt kívánja, hogy viseljük a' tőle vett rosszat.

228. Rien n'est si contagieux que l'exemple, et nous ne faisons jamais de grands biens ni de grands maux qui n'en produisent de semblables. Nous imitons les bonnes actions par émulation, et les mauvaises par la malignité de notre nature, que la honte retenoit prisonnière, et que l'exemple met en liberté.

Nichts ist so ansteckend als Beyspiel, und wir stiften nie viel Gutes oder viel Böses, was nicht ähnliches Gutes oder Böses hervorbrächte. Gute Handlungen ahmen wir aus Wetteifer, und böse, aus der natürlichen Verkehrtheit nach, die von der Scham gefangen gehalten und durch das Beyspiel in Freyheit gesetzt wurde.

Semmi sincs ragadóbb mint a' példa, 's az ember nem tehet sem valamelly nevezetes jót, sem valamelly nevezetes rosszat, hogy az hasonló jót vagy rosszat ne szűljön. A' jó-nak dicséretes vetélkedésből csináljuk mását, a' rossznak természetünk' visszásságából, mellyet a' szégyen fogva tartott, a' példa pedig szabadságra tett.

229. C'est une grande folie de vouloir être sage tout seul.

Es ist eine grosse Narrheit, allein weise seyn zu wollen.

Nagy bolondság az emberben, azt akarni, hogy csak neki legyen helyén az esze.

230. Quelque prétexte que nous donnions à nos afflictions, ce n'est souvent que l'intérêt et la vanité qui les causent.

Was für Gründe wir auch unserm Leide unterlegen, fast immer sind es Eigennutz und Eitelkeit, die es hervorbringen.

Adjunk kesergéseinknek bár melly hímes okot, annyi mindazáltal bizonyos, hogy azok csaknem mindég hiúságból 's a' magunk' szer felett való szeretetéből erednek.

231. Il y a dans les afflictions diverses sortes d'hypocrisie. Dans l'une, sous prétexte de pleurer la perte d'une personne qui nous est chère, nous nous pleurons nous-mêmes; nous pleurons la diminution de notre bien, de notre plaisir, de notre considération; nous regrettons la bonne opinion qu'on avoit de nous. Ainsi les morts ont l'honneur des larmes qui ne coulent que pour les vivans. Je dis que c'est une espèce d'hypocrisie, parceque dans ces sortes d'afflictions on se trompe soi-même. Il y a une autre hypocrisie qui n'est pas si innocente, parcequ'elle impose à tout le monde; c'est l'affliction de certaines personnes qui aspirent à la gloire d'une belle et immortelle douleur. Après que les temps qui consume tout, a fait cesser celle qu'elle avoient en effet, elles ne laissent pas d'opiniâtrer leurs pleurs, leurs plaintes, et leurs soupirs; elles prennent un personnage lugubre, et travaillent à persuader par toutes leurs actions que leur déplaisir ne finira qu'avec

Beym Leidtragen finden mehrere Arten von Heucheley statt. Bald beweinen wir in einer geliebten Person uns selbst, wir beweinen den Abfall unsers Vermögens, unsrer Freuden, unsers Ansehns. So fällt auf die Todten die Ehre der Thränen, die den Lebenden fließen. Ich sage, dies sey eine Art von Heucheley, weil man bey dieser Gattung von Leid sich selbst täuscht; es giebt eine andre, die nicht so unschuldig ist, weil sie alle Welt täuscht, die wenn gewisse Personen nach dem Ruhm einer schönen, einer ewigen Traurigkeit ringen. Wenn die alles lindernde Zeit die, welche sie wirklich fühlten, gestillt hat, so fahren sie immer noch hartnäckig fort, zu weinen, zu klagen, zu seuszen; sie spielen die Rolle der Wehklagenden, und streben, durch alle ihre Handlungen zu überführen, dass ihre Niederge schlagenheit nur mit ihrem Leben enden werde. Diese jammernde beschwerliche Eitelkeit findet man gewöhnlich bey Weibern, die auffallen wollen. Da ihr Geschlecht ihnen alle Zugänge zum

leur vie. Cette triste et fatigante vanité se trouve d'ordinaire dans les femmes ambitieuses. Comme leur sexe leur ferme tous les chemins qui mènent à la gloire, elles s'efforcent de se rendre célèbres par la montre d'une inconsolable affliction. Il y a encore une autre espèce de larmes qui n'ont que de petites sources, qui coulent et se tarissent facilement: on pleure pour avoir la réputation d'être tendre; on pleure pour être plaint; on pleure pour être pleuré, enfin on pleure pour éviter la honte de ne pleurer pas.

Ruhm verschliesst, so quälen sie sich, durch Schautragen eines unüberwindlichen Grams berühmt zu werden. Es giebt noch eine andre Art von Thränen, die aus armen kleinen Quellen kommen und leicht fließen und leicht stocken: man will sich den Ruf eines zarten Herzens, man will sich Thränen erweinen; und man weint endlich noch, um der Schande zu entgehen, dass man nicht geweint habe.

A' kesergésekben sok neme lél helyt a' képmutatásnak. Majd önmagunkat siratjuk, midőn egy szeretett személy' halálán kesergünk; 's illyenkor vagyonunknak, örömeinknek, tekintetünknek fogyását siratjuk; azon bánkódunk, hogy oda van a' ki bennünket kedvelt. 'S e' szerint azon könyű által melly csak az élőkért foly, a' holtak tiszteltetnek. Azt mondom tehát, hogy ez egyik neme a' képmutatásnak, mert az efféle kesergésekben az ember önmagát csalja-meg. De van egy más képmutatás is, 's az nincs illy ártatlan, mert mindent megcsal; az, midőn némellyek egy örökké tartó szép kesergés' dicsőségére vágnak. A' minden kint megenyhítő idő az általok valóban érzett fájdalmat már megenyhítette, 's ők még is megmakacsítják magokat, 's nem szűnnek-meg sírni, nyögni; a' vígasztalhatatlant játszák, 's minden cselekedet el akarja hitetni a' világgal, hogy bánatjok éltekkel együtt fogy-el. Ezt a' bús, únadékos hiúságot leginkább a' kevély asszonyszemélyeken tapasztaljuk. Minthogy nemek zárva tartja előttök a' dicsőségnek minden nyíladékát, a' vígasztalást nem lelhető epedés' alakja által igyekeznek megkülömböztetni magokat. Továbbá van a' sírásnak még egy más neme is, melly nyomorúlt 's kiseded kútfőből ered; hamar fakad, hamar fogy. Sírnak, hogy őket érzékenyszívűeknek tartstok; sírnak, hogy szánjuk; sírnak, hogy sirattassanak. Sokszor csak azért sírnak, mert szégyelnek nem sírni.

232. Nous ne regrettons pas toujours la perte de nos amis par la considération de leur mérite; mais par celle de nos besoins et de la bonne opinion qu'ils avoient de nous.

Nicht immer bedauern wir den Verlust unserer Freunde in Rücksicht ihrer Verdienste, sondern oft in Rücksicht unserer Bedürfnisse und der günstigen Begriffe, die sie von uns hatten.

Barátink' halálát siratván, sokszor nem az ő érdemeikre nézve siratjuk őket, hanem tulajdon szükségünkre nézve, és hogy nincs az többé, a' ki bennünket tekintetére méltóztatott.

233. Nous nous consolons aisément des disgraces de nos amis lorsqu'elles servent à signaler notre tendresse pour eux.

Wir trösten uns ohne Mühe über die Unfälle unserer Freunde, wenn sie dienen, unsre Zärtlichkeit für sie bemerkbar zu machen.

Könnyen lél az ember vígasztalást barátja' szerencsétlenségét keseregven, ha az módot ad, erántok való szívességünket látszatóvá tenni.

234. Il semble que l'amour-propre soit la dupe de la bonté, et qu'il s'oublie lui-même lorsque nous travaillons pour l'avantage des autres. Cependant c'est prendre le chemin le plus assuré pour arriver à ses fins; c'est prêter à usure sous prétexte de donner; c'est enfin s'acquérir tout le monde par un moyen subtil et délicat.

Es scheint, dass die Eigenliebe von der Gutherzigkeit gegängelt wird, und dass sie sich selbst vergiesst, wenn wir zu Gunsten Anderer arbeiten: indessen dies heisst, den sichersten Weg zu seinem Ziele nehmen; es heisst auf Wucher leihen, während man zu geben scheint; es heisst endlich, alle Menschen durch eine feine und edle Wendung für sich erobern.

Úgy látszik, hogy az önnszeretet játéka a' jószívűségnek, és hogy az elfeletkezett magáról, midőn a' mások' javán dolgozik. Pedig nem választhat bizonyosbb ösvényt célja felé. Dús⁴ uzsorára ad kölcsön midőn ingyen látszik adni, 's a' legszebb, leg-ravaszb b móddal mindent megnyér magának.

235. Nul ne mérite d'être loué de sa bonté s'il n'a pas la force d'être méchant; tout autre bonté n'est le plus souvent que paresse ou impuissance de la volonté.

Niemand verdient das Lob der Herzensgüte, wenn er nicht Kraft genug hat, böse zu seyn: jede andre Gutherzigkeit ist oft nichts als Verdrossenheit oder Unvermögen des Willens.

Senki nem érdemes hogy szíve' jósága miatt dicsértessék, hanemha elég erővel bír, rossz is lehetni. Minden más jószág inkábbára tunyaság 's akaratnak tehetetlensége.

236. Il n'est pas si dangereux de faire du mal à la plupart des hommes que de leur faire trop de bien.

Bey den meisten Menschen ist es nicht so gefährlich ihnen Leides zu thun, als zu viel Gutes.

Sok emberrel kevésbé veszedelmes rosszul bánni, mint igen is jól.

237. Rien ne flatte plus notre orgueil que la confiance des grands, parceque nous la regardons comme un effet de notre mérite, sans considerer qu'elle ne vient le plus souvent que de vanité ou d'impuissance de garder le secret. Ainsi on peut dire, que la confiance est quelquefois comme un relachement de l'ame, qui cherche à se soulager du poids dont elle est pressée.

Nichts schmeichelt mehr unserm Stolz als das Vertrauen der Grossen, weil wir es für die Wirkung unsrer Verdienste halten; wir vergessen, dass es oft aus Eitelkeit oder Unvermögen, ein Geheimniss zu bewahren, entspringt. So kann man sagen, dass Vertrauen oft gleichsam eine Ermattung der Seele ist, welche die Last, die sie drückt, dadurch zu erleichtern sucht.

Hiúságunkat semmi nem csiklándja inkább mint a' Nagyok' bizodalma, mert azt saját érdemünk' mivének nézzük, 's felejtjük hogy az őnálak hiúságból eredhet, vagy onnan, hogy nem tudják magokba zárnai titkokat. E' szerint azt mondhatni, hogy az efféle meghitel mintegy eltikkadása a' léleknek; könnyíteni akar általa az ötet nyomó terhen.

⁴ Dúzs

238. On peut dire de l'agrément séparé de la beauté, que c'est une symétrie dont on ne sait point les règles, et un rapport secret des traits ensemble, et des traits avec les couleurs et l'air de la personne.

Man kann sagen, dass Anmuth im Wesen, von der Schönheit getrennt, eine Art von Symmetrie ist, deren Regeln man nicht kennt: eine geheime Sympathie aller Züge mit den Tinten und dem ganzen Aeussern.

Azt mondhatni, hogy a' kecs, különvéve a' szépségtől, egy valamely symmetria, mellynek reguláját nem ismerjük; egy valamely titkos sympathiája a' vonásoknak egymáshoz, s' a' vonásoknak a' színekhez és az egész külsőhöz.

239. La coquetterie est le fond et l'humeur des femmes; mais toutes ne la mettent pas en pratique, parceque la coquetterie de quelques unes est retenue par la crainte ou par la raison.

Die Kokerterie der Weiber ist der Grundzug ihres Charakters, ist ihre Natur; aber nicht alle setzen sie in Handlung, weil sie bey einigen durch Furchtsamkeit oder Vernunft gebunden wird.

Az asszonyi szívnek csalfáskodás a' fő karaktere; abból van szöve egész valóságok. De nem veszi munkába mindenike, mert némellyiknél a' félelem, némellyiknél az okosság fogva tartja.

240. On incommode souvent les autres, quand on croit ne les pouvoir jamais incommoder.

Oft ist man andern lästig, wenn man glaubt, ihnen nie lästig seyn zu können.

Sokszor megesik, hogy elúntatunk másokat, midőn azt hisszük, hogy nem fognánk soha elúntathatni.

241. Il y a peu de choses impossibles par elles-mêmes, et l'application pour les faire réussir nous manque plus que les moyens.

Es giebt wenig an sich unmögliche Dinge; und mehr Verdrossenheit als Armuth an Hülfsmitteln ist es wenn man sie nicht möglich macht.

Kevés dolog van magában-lehetetlen; 's inkább vagyunk elégséges eltökélésnek híjával végre hajtani feltéteinket, mint eszközöknek, mellyek oda vigyenek.

242. La souveraine habilité consiste à bien connoitre le prix des choses.

Die allerhöchste Weltklugheit besteht darin, dass man den Werth der Dinge genau kennt.

A' legfőbb eszesség a' dolgok' üzésében abban áll, hogy igazán ismerjük a' dolgok' becsét.

243. C'est une grand habilité que de savoir cachér son habilité.

Grosse Weltklugheit ist die, die sich zu verbergen versteht.

Nagy okosság a' dolgok' üzésében, elrejtteni tudni az okosságot.

244. La fidélité qui paroît en la plupart des hommes, n'est qu'une invention de l'amour-propre pour attirer la confiance: c'est un moyen de nous élever au-dessus des autres, et de nous rendre dépositaires des choses les plus importantes.

Treue ist bey vielen Menschen nichts, als ein Kunstgriff der Eigenliebe, um Vertrauen zu gewinnen: es ist ein Mittel, uns über Andre zu erheben und uns zu Theilnehmern höchst-wichtiger Dinge zu machen.

A' hűség sokakban csak önnszeretet' fortélyá, megnyerni másoknak bizodalmat; arra szolgáló eszköz, hogy magunkat másoknál feljebb vigyük, 's igen fontos dolgok' depositáriusivá tegyük.

245. La magnanimité méprise tout pour avoir tout.

Hoher Muth verschmäh't alles, um alles zu bekommen.

A' nagyszívűség megvét mindent, hogy bírjon mindent.

246. L'intérêt met en œuvre toutes sortes de vertus et de vices.

Der Eigennutz giebt allen Arten von Tugenden und Lastern den Schwung.

A' haszonlesés munkába vesz minden virtust, minden vétket.

247. L'humilité n'est souvent qu'une feinte soumission dont on se sert pour soumettre les autres: c'est un artifice de l'orgueil, qui s'abaisse pour s'élever; et, bien qu'il se transforme en mille manières, il n'est jamais mieux déguisé et plus capable de tromper que lorsqu'il se cache sous la figure de l'humilité.

Demuth ist oft nichts als vorgegebene Unterwerfung, um sich Andre zu unterwerfen. Es ist ein Kunstgriff des Stolzes, der sich erniedrigt, um sich zu erheben; und mag er sich in tausend Gestalten umkleiden, nie ist er besser verkleidet und fähiger zu täuschen, als wenn er sich unter dem Mantel der Demuth zeigt.

Az alázatosság sokszor csak színlelt hunyászkodás⁵, hogy másokat megalázhassunk. Álnok mestersége a' kevélységnek, melly lelapúl hogy felszállhasson; és, öltözzék bár ezer meg' ezer alakba, de jobban soha el nem rejtezett, csalni soha sem alkalmasabb, mint midőn az alázatosság' álорczáját vészi-fel.

248. Il y a des personnes à qui les défauts sient bien, et d'autres qui sont disgraciées par leurs bonnes qualités.

Einigen Leuten stehen Fehler gut; andre sind, bey ihren guten Eigenschaften widrig.

Némellynek jól áll még a' hiba is: némelly a' legjobb tulajdonság által is visszás.

249. Il est aussi ordinaire de voir changer les goûts qu'il est extraordinaire de voir changer les inclinations.

So gewöhnlich es ist, den Geschmack, so ungewöhnlich ist es, den Hang sich ändern zu sehen.

A' melly közönséges dolog azt látni, hogy tetszéseink változnak: olly szokatlan azt látni, hogy hajlandóságaink változzanak.

⁵ hunyászkodás

250. Il n'y a pas moins d'éloquence dans le ton de la voix, dans les yeux, et dans l'air de la personne qui parle, que dans le choix des paroles.

Die Beredsamkeit liegt nicht sowohl im Tone der Stimme, als in der Wahl der Worte.

Az ékesen-szóllás nem áll kevésbé a' szózatban, szemben, a' Szóllónak külsőjében, mint a' szók' megválasztásában.

251. La véritable éloquence consiste à dire tout ce qu'il faut, et à ne dire que ce qu'il faut.

Die wahre Beredsamkeit besteht darin, dass man sagt, was gesagt, und nichts sagt, als was gesagt werden muss.

Az igazi ékesen-szóllás abban áll, hogy azt mondjuk a' mit kell, és csak azt mondjuk a' mit kell.

252. Tous les sentimens ont chacun un ton de voix, des gestes, et des mines qui leur sont propres; et ce rapport, bon ou mauvais, agréable ou désagréable, est ce qui fait que les personnes plaisent ou déplaisent.

Alle Empfindungen haben einzeln ihre eigene Stimme, ihr eigenes Hände- und Mienenspiel, und ihr Zusammenklang, gut oderschlecht, angenehm oder unangenehm, ist es, was einen Menschen gefällig oder widrig macht.

Tulajdon hangzatja van minden érzésnek, tulajdon kéz- és testmozgása, tulajdon játéka a' szem' tekintéseivel; és ezeknek egyyüvéillése, ha jó vagy nem jó, cselekszi, hogy ím' ez tetszik, amaz nem tetszik.

253. Dans toutes les professions chacun affecte une mine et un extérieur pour paroître ce qu'il veut qu'on le croie. Ainsi on peut dire que le monde n'est composé que de mines.

Man nimmt in jedem Stande eine Miene und eine Haltung an, um kund zu thun, für was man sich angesehen wissen will. So kann man sagen, dass die Welt aus lauter Mienen bestehe.

Az ember minden státusban bizonyos külsőt, bizonyos alakos tartást vész magára, hogy annak láttassék a' minek szeretne tartatni. E' szerint el lehet mondani, hogy a' világ merő alakjáték.

254. La gravité est une mystère du corps, inventé pour cacher des défauts de l'esprit.

Gravität ist eine körperliche Kunst, die erfunden ist, um die Mängel des Geistes zu verbergen.

A' gravitás testnek ravaszága, melly arra való, hogy az elme' hibáit fedezze-el.

255. La flatterie est une fausse monnaie qui n'a de cours que par notre vanité.

(Schulz ezt a' cikkelyt le nem fordította, és így német magyarázatja elmarad.)

A' csapodárság hamis pénz; annak csak a' mi hiúságunk ád kelleteret.

256. Le plaisir de l'amour est d'aimer; et l'on est plus heureux par la passion que l'on a que par celle que l'on donne.

Das Vergnügen bey der Liebe ist, zu lieben, und man ist glücklicher durch die Gefühle, die man hat, als die man einflöszt.

A' szerelem' minden becse szeretésben áll; 's a' szerelmes boldogabb azon érzések által a' mellyekkel bír, mint a' mellyeket gerjeszt.

257. La civilité est un désir d'en recevoir, et d'être estimé poli.

Gefälligkeit im Umgange ist Verlangen, gefällig behandelt und als feiner Mann ausgezeichnet zu werden.

A' társasági kedveltetés arra való vágyás, hogy velünk nyájasan bánjanak, 's jó-tónusú embereknek tartassunk.

258. L'éducation que l'on donne d'ordinaire aux jeunes gens est un second amour-propre qu'on leur inspire.

Die Erziehung, die man gewöhnlich jungen Leuten giebt, ist eine zwey-zweyte Eigenliebe, die man ihnen einflöszt.

A' fiatal-embereknek adott nevelés új kényeztetés az önszeretetre.

259. Il n'y a point de passion où l'amour de soi-même regne si puissamment que dans l'amour; et l'on est souvent plus disposé à sacrifier le repos de ce qu'on aime qu'à perdre le sien.

Bey keiner Leidenschaft regiert Selbstgefühl so mächtig, als bey der Liebe, und immer ist man fertiger, die Ruhe des geliebten Gegenstandes aufzuopfern, als den kleinsten Theil seiner eigenen dahin zu geben.

Egy indúlatban sem érezteti magát annyira a' magunk' szeretete mint a' szerelemben; 's gyakorta készebbek vagyunk szeretett tárgyunknak egész nyúgodalmát feldúlni, mint legkisebb részét elveszteni a' magunkénak.

260. Ce qu'on nomme libéralité n'est le plus souvent que la vanité de donner, que nous aimons mieux que ce que nous donnons.

Was man Freygebigkeit nennt, ist fast immer eine Eitelkeit, die das Geben lieber hat, als die Gaben.

A' mit adakozásnak neveznek, csaknem mindég egy bizonyos hiúság, melly feljebb becsüli az adhatást mint a' mit ád.

261. La pitié est souvent un sentiment de nos propres maux dans les maux d'autrui: c'est une habile prévoyance des malheurs où nous pouvons tomber. Nous donnons du secours aux autres pour les engager à nous en donner en de semblables occasions; et ces services que nous leur rendons sont, à proprement parler, un bien que nous faisons à nous-mêmes par avance.

Oft ist Mitlied Gefühl unserer eigenen Uebel in den Uebeln Anderer. Es ist ein geübter Vorausblick auf Unfälle, die uns begegnen können. Wir helfen Andern, damit sie uns bey ähnlichen Gelegenheiten helfen, und dieser Dienst, den wir ihnen leisten, ist genau genommen, ein Dienst, den wir uns selbst auf Vorschlag leisten.

A' szánakozás gyakorta tulajdon fájdmunknak érzése a' más' fájdmában; sebes előlátása azoknak, a' mik minket is érhetnek. Segéllünk másokat, hogy hasonló esetekben mások is segélljenek minket; 's ezen másoknak nyújtott szolgálatok, igazán szóllván, olly jótétek, mellyeket előre nyújtunk önnmagunknak.

262. La petitesse de l'esprit fait l'opiniâtreté: nous ne croyons pas aisément ce qui est au-delà de ce que nous voyons.

Kleinliche Begriffe erzeugen Rechthaberey, und nicht leicht reict unser Glaube weiter, als unser Auge.

A' lélek' szegény-volta makacsságot szűl; 's ritkán esik-meg, hogy hitünk tovább hasson, mint a' meddig szemünk lát.

263. C'est se tromper que de croire qu'il n'y ait que les violentes passions, comme l'ambition et l'amour, qui puissent triompher des autres. La paresse, toute languissante qu'elle est, ne laisse pas d'en être souvent la maîtresse; elle usurpe sur tous les desseins et sur toutes les actions de la vie, elle y détruit et y consume insensiblement les passions et les vertus.

Es ist falsch, wenn man glaubt, dass nur stürmische Leidenschaften, als Liebe und Ehrsucht, die übrigen besiegen könnten. Verdrossenheit, so schwerfällig sie ist, wird ihrer nicht selten Meisterin. Sie drängt sich bey allen Entwürfen, bey allen Handlungen ein, und untergrübt und verzehrt unmerklich die Leidenschaften, wie die Tugenden.

Csalatkozik a' ki elhitette magával, hogy egyedül a' hánykódó indúlatok, a' millyetén a' nagyra-vágyás és szerelem, vehetnek erőt a' többiekén. Az unalom, bár mi rest és tunya, gyakorta meggyőzi őket. Kiterjeszti hatalmát minden feltételre, minden célra; 's észrevehetetlenül fojt és emészt-meg minden indúlatot, minden virtust.

264. La promptitude à croire le mal sans l'avoir assez examiné est un effet de l'orgueil et de la paresse. On veut trouver des coupables, et l'on ne veut pas se donner la peine d'examiner les crimes.

Die Voreiligkeit, womit wir das Böse, ohne zu untersuchen, glauben, entsteht aus Verdrossenheit und Stolz. Wir wollen Schuldige haben, aber uns nicht mit dem Erweise der Schuld bemühen.

Az a' készség, a' mellyel megvizsgálás nélkül hisszük-el a' rosszat mások felől, kevélységből ered és restelkedésből. Vétkest akarunk kapni, 's nem akarjuk fárasztani magunkat a' bizonyságok' megfontolásával.

265. Nos recusons des juges pour les plus petits intérêts; et nous voulons bien que notre réputation et notre gloire dépendent du jugement des hommes qui nous sont tous contraires, ou par leur peu jalousie, ou par leur préoccupation, ou par leur peu de lumière; et ce n'est que pour les faire prononcer en notre faveur que nous exposons en tant de manières notre repos et notre vie.

Wir verwerfen Richter, deren Interesse auch nur leise das unsre berührt, und unterwerfen lieber unsern guten Namen und Stolz dem Urtheile von Menschen, die uns, sey es durch Eifersucht, oder vorgefasste Meynung, oder Eingeschränktheit des Kopfes, ganz entgegen gesetzt sind; und bloss um ihre Stimmen uns zu Gunsten zu gewinnen, wagen wir so vielfältig unsre Ruhe und unser Leben.

Nem nyugszunk-meg olly bírákban, kiknek legkissebb interesszék is collisióban vagy on a' miénkkel, 's olly emberek' ítéletére bizzuk jó-nevünket 's becsületünket, a' kik vagy irígységből, vagy mivel előre el vannak ellenünk foglalva, 's néha csak szük-értelműségből is, velünk nyilván ellenkezésben vannak. 'S egyedül azért tészük-ki olly sok esetekben nyugodalmunkat 's életünket, hogy az ő voksaikat nyerhessük-meg.

266. Il n'y a guère d'homme assez habile pour connoître tout le mal qu'il fait. *Kein Mensch ist scharfsichtig genug, alles das Böse, das er stiftet, aufzufinden.*

Nincs olly éleslátású ember, a' ki mind érezze a' kárt, mellyet téssen.

267. L'honneur acquis est caution de celui qu'on doit acquérir. *Errungene Ehre ist Bürge für die zu er-ringende.*

A' nyert becsület nyerezőkre való kötelezés.

268. La jeunesse est une ivresse continuelle; c'est la fièvre de la raison. *Die Jugend ist eine fortdauernde Trunkenheit; sie ist ein Fieber des Verstandes.*

Az ifjúság szünetlen részegültség, észnek hidegletése az.

269. On aime à deviner les autres, mais on n'aime pas à être deviné. *Man erforscht gern andre, will aber ungern selbst erforscht werden.*

Az ember szeret más' szívébe látni; ha az övébe látnak, azt nem szereti.

270. Il y a des gens qu'on approuve dans le monde, qui n'ont pour tout mérite que les vices qui servent au commerce de la vie. *Es giebt Menschen, die im gemeinen Leben gefallen, die statt aller Verdienste nichts besitzen, als die Untugenden, die den gesellschaftlichen Verkehr befördern.*

Sok ember tetszik a' közönséges életben, pedig nincs benne semmi érdem, hanem ha azok a' vétkes tulajdonságok, mellyek a' társaságos szövetkezést segítik.

271. C'est une ennuyeuse maladie que de conserver sa santé par un trop grand régime. *Es ist eine langweilige Krankheit, über seine Gesundheit durch zu strenge Enthaltbarkeit wachen.*

Alkalmatlan betegeskedés szoros vigyázat által nyerni-meg az egészséget.

272. Le bon naturel, qui se vante d'être si sensible, est souvent étouffé par le moindre intérêt. *Gutherzigkeit, die so sehr mit Gefühl prahlt, wird oft durch den kleinsten vorschwebenden Gewinn unterdrückt.*

A' jószívűség, melly olly igen óhajt ragyogni érzékeny voltával, gyakran a' legcsekélybb haszon' sűgára által is elfojtatik.

273. L'absence diminue les médiocres passions et augmente les grandes, comme le vent éteint les bougies et allume le feu.

Abwesenheit vermindert mittelmässige Liebe, und vermehrt starke, wie der Wind Lichter ausbläst und Flammen anfacht.

A' távollét fogyasztja a' középszerű passziót, a' nagyot gerjeszti, mint a hogy' a' szél eloltja a' mécset, a' szövétneket lángoltatja.

274. Les femmes croient souvent aimer, encore qu'elles n'aiment pas: l'occupation d'une intrigue, l'émotion d'esprit que donne la galanterie, la pente naturelle au plaisir d'être aimées, et la peine de refuser, leur persuadent qu'elles ont de la passion, lorsqu'elles n'ont que de la coquetterie.

Oft glauben die Weiber schon zu lieben, wenn sie noch nicht lieben. Die Beschäftigung mit einer Liebschaft, die Anstregung, welche Galanterie bewirkt, natürlicher Hang zu dem Genusse geliebt zu werden, und die Schwierigkeit, Bitten um Gegenliebe abzuweisen, überreden sie, dass sie lieben während sie bloss kokett sind.

Az asszonyok sokszor azt hiszik, hogy szeretnek, pedig még nem szeretnek. Elméjek a' szerelem' játékos menetele által el van foglalva, fantáziájuk lángot kapott, titkos vonzódást⁶ érzenek a' szerettetés' örömei felé, küszködnek magokkal szeretőjikknek magokat megadni; 's mind ez elhitette velek hogy szeretnek, pedig csak kokettíroznak.

275. Ce qui fait qu'on est souvent mécontent de ceux qui négocient, c'est qu'ils abandonnent presque toujours l'intérêt de leurs amis pour l'intérêt du succès de la négociation, qui devient le leur par l'honneur d'avoir réussi à ce qu'ils avoient entrepris.

Wenn man oft mit Geschäftsträgern unzufrieden ist, so kommt es daher, dass sie fast immer das Interesse ihrer Verhandlung aus den Augen verlieren, weil es, wegen des Ruhms, ihre Unternehmung glücklich durchgesetzt zu haben, zum ibrigen wird.

Az, hogy a' Negociánsok' barátságatlansága ellen sokszor panaszra kell fakadnunk, onnan ered, mert ők igen is készek barátjaiknak javokat a' kereskedés' szerencsés folytának feláldozni, melly azon dicsőségnél fogva, hogy elsült a' mihez fogtak, nékiek saját interesszéjékké vál.

276. Quand nous exagérons la tendresse que nos amis ont pour nous, c'est souvent moins par reconnaissance que par le désir de faire juger de notre mérite.

Wenn wir die Zärtlichkeit unsrer Freunde für uns grösser machen, als sie ist, so geschieht diess nicht sowohl aus Erkenntlichkeit, als vielmehr aus Begierde, unsre Verdienste ins Licht zu setzen.

Midőn barátainknak erántunk mutatott jószágokat nagyítva hirdetjük, azt bizonyosan nem annyira háládatosságunk' nagy voltából cselekszük, mint azon kívánságból, hogy a' mi becsünket mások érezzék.

⁶ vonzódást

277. L'approbation que l'on donne à ceux qui entrent dans le monde vient souvent de l'envie secrete que l'on porte à ceux qui y sont établis.

Gefällige Aufnahme, denen gewährt, die erst in der grossen Welt auftreten, entsteht oft aus einem heimlichen Neid auf die, welche schon Fuss darin haben.

Nyájasan-fogadása azoknak, a' kik a' nagy világba most lépnek-fel, gyakorta titkos gyűlölést árúl-el azok eránt, a' kik ott már ragyognak.

278. L'orgueil qui nous inspire tant d'envie nous sert souvent aussi à la modérer.

Der Stolz, der uns so grossen Neid einflösst, dient uns oft, diesen Neid zu mässigen.

A' kevélység, melly sokszor irígységet lehell belénk, sokszor ezen irígységet mér-sékli is.

279. Il y a des faussetés déguisées qui re-présentent si bien la vérité, que ce seroit mal juger que de ne s'y pas laisser tromper.

Es giebt verkappte Unwahrheiten, welche die Wahrheit so natürlich spielen, dass es Mangel an Beurtheilungskraft verrathen wür-de, von ihnen ungetäuscht zu bleiben.

Vannak ál hamisságok is, mellyek olly természetesen játszák az igazat, hogy kevés értelmet gyanítatna maga felől, a' ki magát általok megcsaladni nem hagyná.

280. Il n'y a pas quelquefois moins d'habi-leté à savoir d'un bon conseil qu'à se bien conseiller soi-même.

Oft bedarf es nicht geringerer Klugheit, einen guten Rath zu nutzen, als sich selbst vortheilhaft zu rathen.

Néha nem kívántatik kevésbb okosság élni tudni a' jó tanáccsal, mint jó tanácsot adni önnmagunknak.

281. Il y a des méchans qui seroient moins dangereux s'ils n'avoient aucune bonté.

Es giebt böse Menschen, die nicht so gefähr-lich seyn würden, wenn sie durchaus keine gute Eigenschaft hätten.

Van egygy neme a' rosszaknak, kik koránt sem volnának annyira veszedelmesek, ha benne semmi jó nem volna.

282. La magnanimité est assez bien définie par son nom même; néanmoins on pourroit dire que c'est le bon sens de l'orgueil, et la voie la plus noble pour recevoir des louanges.

Der Edelmuth ist durch seine Benennung schon erklärt: dennoch könnte man sagen, er sey der gesunde Verstand des Stolzes, und das edelste Mittel, Lob zu erwerben.

A' széplelkűség már eléggé meg vagyon magyarázva neve által: azonban azt mond-hatni felőle, hogy ő a' büszkeség' józansága, 's a' legnemesbb út, dicséretre jutni.

283. Il est impossible d'aimer une seconde fois ce qu'on a véritablement cessé d'aimer.

Es ist unmöglich, zum zweytenmal zu lieben, was man zu lieben wirklich aufgehört hat.

Lehetetlen másod' ízben szeretni, a' mit szeretni igazán megszűntünk eggyszer.

284. C'est moins la fertilité de l'esprit qui nous fait trouver plusieurs expédiens sur une même affaire, que ce n'est le défaut de lumière qui nous fait arrêter à tout ce qui se présente á notre imagination, et qui nous empêche de discerner d'abord ce qui est le meilleur.

Nicht sowohl Fruchtbarkeit des Geistes ist es, wenn wir mehrere Wege zu Einem Zwecke wissen, als vielmehr Mangel an Scharfsinn, der uns bey dem zu verweilen nöthigt, was sich unserer Vorstellungskraft darbietet, und uns hindert, auf den ersten Blick zu unterscheiden, was das wirksamste ist.

Nem annyira leleményes elmének jele az, midőn valaki sok módot talál, baján könynyíteni, hanem a' gyengélkedő értelemé inkább, mint a' melly minden felakad, a' mi magát képzeletének elébe tolja, 's meg nem tudja választani, mi a' sok közt a' legjobb.

285. Il y a des affaires et des maladies que les remèdes aigrissent en certains temps; et la grande habilité consiste à connoître quand il est dangereux d'en user.

Es giebt Lagen und Krankheiten, welche in gewissen Zeiten durch Mittel verschlimmert werden; und es ist das Werk grosser Scharfsicht, herauszubringen, wenn es gefährlich ist, sie anzuwenden.

Némelly elakadás, némelly betegség még nehezebbé vál a' segéllő eszközök által, 's mély belátás kívántatik arra, hogy kiismerjük, mikor kell velek élni.

286. La simplicité affectée est une imposture délicate.

Verstellte Einfalt ist eine feine Heucheley.

A' színlelt egygyűség igen elmés csalárdság.

287. Il y a plus de défauts dans l'humeur que dans l'esprit.

Fehler des Humors sind häufiger, als Fehler des Verstandes.

Több hiba van a' rossz-kedvben, mint az akaratban.

288. Le mérite des hommes a sa saison aussi bien que les fruits.

Die Verdienste des Menschen haben ihre Jahreszeiten, wie die Früchte.

Az ember' érdemeinek szint úgy meg van a' maga érlelő ideje mint a' föld' termésének.

289. On peut dire de l'humeur des hommes comme de la plupart des bâtimens, qu'elle a' diverses faces, les unes agréables et les autres désagréables.

Man kann vom Humor wie von manchen Gebäuden sagen, dass er verschiedene Ansichten habe: angenehm diese, widrig jene.

Az emberek' kedvszesszenései felől azt lehet mondani, a' mit némelly architectúrai munkák felől, hogy különböző nézetjek vagyon: némellyike kedves, némellyike viszárszás.

290. La modération ne peut avoir le mérite de combattre l'ambition et de la soumettre; elles ne se trouvent jamais ensemble. La modération est la langueur et la paresse de l'ame, comme l'ambition en est l'activité et l'ardeur.

Der Mässigung kommt das Lob nicht zu, dass sie den Ehrgeitz bekämpfe und unterdrücke. Sie finden sich nie beyde neben einander. Mässigung ist Schwerfälligkeit und Verdrossenheit, Ehrgeitz ist Lebhaftigkeit und Thätigkeit der Seele.

A' mérsékletre nem illik az a' dicséret, hogy a' nagyra-vágyást megtámadja és meggyőzi. A' kettő soha nem jár egy úton. A' mérséklet bágyadtsága 's nyugta a' léleknek: a' nagyravágyás heve és munkássága.

291. Nous aimons toujours ceux qui nous admirent, et nous n'aimons pas toujours ceux que nous admirons.

Beständig haben wir Die lieb, die uns bewundern, und nicht immer Die, welche wir bewundern.

Mindég szeretjük a' kik bennünket csudálnak, de nem szeretjük mindenkor a' kiket mi csudálunk.

292. Il s'en faut bien que nous ne connoissions toutes nos volontés.

Glaube nur nicht, dass du immer weisst, was du willst.

Koránt se hidd, hogy tudod mindég, mit akarsz.

293. Il est difficile d'aimer ceux que nous n'estimons point; mais il ne l'est pas moins d'aimer ceux que nous estimons beaucoup plus que nous.

Es ist schwer, Die lieb zu haben, die wir nicht schätzen; aber eben so schwer ist es, Die lieb zu haben, die wir weit höher schätzen, als uns.

Bajos dolog azt szeretni a' kit nem becsülünk: de nem kevésbé bajos azokat szeretnünk a' kiket sokkal feljebb becsülünk magunknál.

294. Les humeurs du corps ont un cours ordinaire et réglé qui meut et tourne imperceptiblement notre volonté: elles roulent insensiblement, et exercent successivement un empire secret en nous; de sorte qu'elles ont une part considérable à toutes nos actions, sans que nous le puissions connoître.

Die Lebensäfte halten einen gleich- und regelmässigen Lauf, der unvermerkt unsern Willen weckt und lenkt; sie bewegen sich unmerklich und üben abwechselnd eine geheime Herrschaft über uns aus; und so haben sie einen beträchtlichen Antheil an allen unsern Handlungen, ohne dass wir darum wissen.

A' test' élető nedveinek rendes és kiszabott folyamataik vagyon, melly észrevehetetlenül költőgeti 's kormányozza az akaratot; alattomban van mozgások, 's titkos uralkodást gyakorlanak rajtunk; 's ekként igen nevezetes részek van minden cselekedetinkben, a' nélkül hogy azt magunk tudnánk.

295. La reconnoissance dans la plupart des hommes n'est qu'une forte et secreete envie de recevoir de plus grands bienfaits.

Die Erkenntlichkeit ist bey den meisten Menschen nichts, als ein geheimes Verlangen nach grössern Wohlthaten.

A' háládatosság a' legtöbb emberekben csak arra való titkos vágyás, hogy nagyobb jótéteket végyenek.

296. Presque tout le monde prend plaisir à s'acquitter prend plaisir à s'acquitter des petites obligations; beaucoup de gens ont de la reconnoissance pour les médiocres; mais il n'y a presque personne qui n'ait de l'ingratitude pour les grandes.

Fast alle Menschen tragen gern kleinere Verbindlichkeiten ab; viele empfinden Erkenntlichkeit gegen grössere; aber fast keiner Dankbarkeit für grosse.

Csaknem minden ember örömmel fizeti-le a' mivel kisded kedvezésekért tartozik; sokan háládatosok közészerű jótétekekért is: de alig van eggy, a' ki nagyért volna az.

297. Il y a' des folies qui se prennent comme les maladies contagieuses.

Es giebt Narrheiten, die wie ansteckende Krankheiten fort erben.

Némelly bolondság úgy ragad-el mint némelly nyavalya.

298. Assez de gens méprisent le bien, mais peu savent le donner.

Manche Leute verschmähen Geld und Gut, aber wenige sind stark genug, es weg zu geben.

Sok ember nem becsüli a' pénzt és gazdagságot: de ritka bír elég erővel, másnak adni.

299. Ce n'est d'ordinaire que dans de petits intérêts que nous prenons le hasard de ne pas croire aux apparences.

Gewöhnlich nehmen wir nur bey unwichtigen Planen die Gefahr auf uns, dem Scheine nicht zu trauen.

Közönségesen csak kis tekintetű dolgokban szánjuk-el magunkat, nem hinni a' külső színnek.

300. Quelque bien qu'on nous dise de nous, on ne nous apprend rien de nouveau. *Man sage dir noch so viel Gutes von dir: immer wird man dir nichts neues sagen.*

Mondjanak rólad bár mennyi jót, újságot ugyan előtted nem mondanak.

301. Nous pardonnons souvent à ceux qui nous ennuient; mais nous ne pouvons pardonner à ceux que nous ennuyons. *Wir verzeihen es oft andern, wenn sie uns lange Weile machen, aber nie, wenn wir sie ihnen machen.*

Hogy bennünket más úntatott-el, azt néki meg tudjuk bocsátani: nem azt néki soha, hogy mi úntattuk-el őtet.

302. L'intérêt, que l'on accuse de tous nos crimes, mérite souvent d'être loué de nos bonnes actions. *Der Eigennutz, dem wir alle unsre Untugenden aufbürden, verdient oft die Ehre unserer guten Handlungen.*

A' haszonvadászást azzal vádoljuk, hogy ő az oka minden botlásunknak: pedig igen sokszor ő az oka legszebb tetteinknek is.

303. On ne trouve guère d'ingrats tant qu'on est en état de faire du bien. *Man findet selten Undankbare, so lange man im Stande ist, Gutes zu thun.*

Ritkán akadsz háládatlanra, míg módod van jól tenni.

304. Il est aussi honnête d'être glorieux avec soi-même qu'il est ridicule de l'être avec les autres. *Es ist nicht unanständig, stolz auf sich selbst, aber lächerlich ist es, auf Andre es zu seyn.*

Épen úgy nem illetlen önnmagunk miatt büszkélkedni, mint a' hogy' más miatt kevélykedni nevetséges.

305. On a fait une vertu de la modération, pour borner l'ambition des grands hommes, et pour consoler les gens médiocres de leur peu de fortune et de leur peu de mérite. *Man macht aus der Mässigung eine Tugend, um die Prahlucht der Grossen zu beschränken und die Mittelleute über ihr geringes Vermögen und ihre geringen Verdienste zu trösten.*

Virtust csináltunk a' mérsékletből, hogy határ vetessék⁷ a' Nagyok' negédségének, 's a' középszerű emberkéek vígasztalást találjanak, hogy nekik kevés érték, kevés érdem jutott.

⁷ vertessék

306. Il y a des gens destinés à être sots, qui ne font pas seulement des sottises par leur choix, mais que la fortune même contraint d'en faire.

Es giebt Leute, die bestimmt sind, Dummköpfe zu seyn, die nicht bloss alberne Streiche aus eigener Wahl begeben, sondern die das Schicksal dazu zwingt.

Sok ember felől el vala végezve, hogy gubó maradjon; 's az efféle gubók a' magok' bohóságaikat nem mindég szabad választások szerint csinálják, hanem azért, mivel a' sors mintegy reá szorítja őket.

307. Il arrive quelquefois des accidens dans la vie, d'où il faut être un peu fou pour se bien tirer.

Es treten öfters im Leben Fälle ein, wo man ein wenig toll seyn muss, um sich heraus zu winden.

Az embert e' világon sok olly viszontagság éri, hogy egy kisség bolondnak kell lennie, hogy bajából jól kifejtődhessek.

308. S'il y a des hommes dont le ridicule n'ait jamais paru, c'est qu'on ne l'a pas bien cherché.

Wenn es Leute giebt, die nie lächerliche Blöse sen gegeben haben, so kommt es daher, dass man ihnen nicht recht nachgespürt hat.

Ha ezen vagy amazon nevetséges oldalokat nem láttunk, az egyedül onnan vagyon, mert nem néztük-meg szemesen.

309. Ce qui fait que les amans et les maîtresses ne s'ennuient point d'être ensemble, c'est qu'ils parlent toujours d'eux-mêmes.

Dass Liebhaber und Geliebte nie lange Weile haben, wenn sie bey einander sind, kommt daher, dass sie beständig von sich selbst sprechen.

Hogy a' Szerelmes és Kedvese el nem únnak együtt-lenni, együtt-csevegni, annak az az oka, mert mindég magok felől foly köztök a' beszéd.

310. Pourquoi faut-il que nous ayons assez de mémoire pour retenir jusqu'aux moindres particularités de ce qui nous est arrivé, et que nous n'en ayons pas assez pour nous souvenir combien de fois nous les avons contées à la même personne?

Warum müssen wir Gedächtniss genug haben, um das, was uns begegnet ist, bis auf die unbedeutendsten Züge zu behalten, und warum nie genug, um uns zu erinnern, wie vielmal wir es schon einer und eben derselben Person erzählt haben?

Miért kell annyi emlékezéssel bírunk, hogy a' rajtunk történeteket legaprólékosbb különösségekig megtartjuk, 's miért nem bírunk annyival, hogy eszünkbe jusson, hány ízben beszéltük-el immár ugyan-azon személynek?

311. L'extrême plaisir que nous prenons à parler de nous-mêmes nous doit faire craindre de n'en donner guère à ceux qui nous écoutent.

Die vorzügliche Freude, die wir daran finden, von uns selbst zu sprechen, sollte uns binden, dass unsre Zuhörer leicht keine daran finden könnten.

Az a' szertelen öröm, mellyet nekünk az ád, ha magunk felől szóllhatunk, megsej-dítethetné, hogy azzal nem sok örömet adunk másnak.

312. Ce qui nous empêche d'ordinaire de faire voir le fond de notre cœur à nos amis n'est pas tant la défiance que nous avons d'eux que celle que nous avons de nous-mêmes.

Was uns gewöhnlich hindert, unsre Freunde auf den Grund unsers Herzens blicken zu lassen, ist nicht sowohl Misstrauen gegen sie, als gegen uns selbst.

Hogy barátinkkal szívünk' mélyéig nem hagyunk látatni, az nem annyira az erántok mint a' magunk eránt való bíztatlanságból ered.

313. Les personnes foibles ne peuvent être sincères.

Schwache Menschen können nicht aufrichtig seyn.

Gyenge ember nem lehet nyíltszívű.

314. Ce n'est pas un grand malheur d'obliger des ingrats; mais c'en est insupportable d'être obligé à un mal-honnête homme.

Es ist kein grosses Unglück, Undankbaren Gutes gethan, aber ein unerträgliches ist es, einem schlechten Menschen Verbindlichkeit zu haben.

Háládatlannal közleni jótétet, nem felette nagy baj; de elviselhetetlen baj, rossz embernek köszönni jót.

315. On trouve des moyens pour guérir de la folie, mais on n'en trouve point pour redresser un esprit de travers.

Man hat Mittel, Narrheiten zu heilen, aber keines, einen schiefen Kopf gerade zu setzen.

Kigyógyítani az őrjöngőst, arra találhatni szert: nem arra soha, hogy az hozattassék helyre, a' kinek az esze kificzamlott.

316. On ne sauroit conserver long-temps les sentimens qu'on doit avoir pour ses amis et pour ses bienfaiteurs, si on se laisse la liberté de parler souvent de leurs défauts.

Man wird nicht lange die Gefühle, die man für seine Freunde und Wohlthäter zu nähren schuldig ist, bewahren können, wenn man sich die Freyheit erlaubt, oft über ihre Mängel zu sprechen.

Kihal az emberben a' hűség, mellyel barátja 's jóltevőji eránt tartozik, ha szabadságot enged magának, gyakorta szóllani azoknak gyogatókozásaik felől.

317. Louer les princes des vertus qu'ils n'ont pas, c'est leur dire impunément des injures.

Die Fürsten wegen Tugenden loben, die sie nicht besitzen, heisst, ihnen ungestraft Schmähungen sagen.

Olly tulajdonságokért magasztalni a' Nagyokat, mellyekkel nem bírnak, annyi mint őket szembe szidalmazni.

318. Nous sommes plus près d'aimer ceux qui nous haïssent que ceux qui nous aiment plus que nous ne voulons.

Wir sind näher daran, Die lieb zu gewinnen, die wir hassen, als die uns mehr lieben, als wir wollen.

Közelébb járunk hozzá, hogy gyűlölőinket szeressük, mint azokat, a' kik bennünket inkább kedvellnek mint magunk akarjuk.

319. Il n'y a que ceux qui sont méprisables qui craignent d'être méprisés.

Nur verächtliche Menschen besorgen verachtet zu werden.

Csak annak van oka meg-vettetéstől tartani, a' ki méltó hogy megvettessék.

320. Notre sagesse n'est pas moins à la merci de la fortune que nos biens.

Unsre Weisheit ist nicht weniger ein Ball des Zufalls, als unser Vermögen.

Az ember' esze szint úgy laptája a' szerencsének mint az erszénye.

321. Il y a dans la jalousie plus d'amour-propre que d'amour.

In der Eifersucht liegt mehr Eigenliebe, als Liebe.

A' féltékenységben több az önnszeretet mint a' szeretet.

322. Nous nous consolons souvent par foiblesse des maux dont la raison n'a pas la force de nous consoler.

Schwäche tröstet uns oft über Unfälle, über welche die Vernunft uns zu trösten, nicht stark genug ist.

Elménk' gyengesége gyakorta olly esetekben is talál vígasztalást, mellyeknek az ész' egész ereje sem nyújthat azt.

323. Le ridicule déshonore plus que le deshonneur.

Lächerlichkeit schändet mehr, als Schande.

A' mi nevetséges, nagyobb gyalázatot vonsz reánk mint a' gyalázat.

324. Nous n'avouons de petits défauts que pour persuader que nous n'en avons pas de grands.

Wir gestehen bloss darum kleine Fehler ein, um Andre zu überreden, dass wir keine grossen haben.

Kisdéd hibákat egyedül azért vallunk magunkra, hogy azt hitethessük-el másokkal, hogy bennünk nincsenek nagyok.

325. L'envie est plus irréconciliable que la haine.

Neid ist unversöhnlicher, als Hass.

Az irigység engesztelhetetlenebb mint a' harag.

326. On croit quelquefois haïr la flatterie, mais on ne hait que la manière de flatter.

Oft glaubst du die Schmeicheley zu hassen, aber du hassest nur die Art wie man dir schmeichelt.

Sokszor azt hiszed, hogy utálod a' hízelkedést, holott csak a' módját nem szereted, a' mellyel neked hízelkednek.

327. On pardonne tant que l'on aime.

Man verzeiht alles, so lange man liebt.

Míg szeretünk, minden meg vagyon bocsátva.

328. Il est plus difficile d'être fidèle à sa maîtresse quand on est heureux que quand on en est maltraité.

Es ist weit schwerer treu zu seyn, wenn man beglückt, als wenn man unerhört liebt.

Nehezebb híven maradni, midőn Kedvesünk visszonozza érzésünket, mint midőn keménykedik.

329. Les femmes ne connoissent pas toute leur coquetterie.

Die Weiber wissen nicht ganz, wie kokett sie sind.

Az asszonyok magok sem tudják mennyire kokettek.

330. Les femmes n'ont point de sévérité complete sans aversion.

Kein Weib ist wahrhaft spröde, wenn ihm sein Liebhaber nicht zuwider ist.

Nincs igazán-kemény asszony, hanemha imádója szenvedhetetlennek tetszik előtte.

331. Les femmes peuvent moins surmonter leur coquetterie que leurs passions.

Die Weiber können ihre Koketterie weniger beherrschen, als ihre Leidenschaft.

Az asszonyoknak nehezebb csélcapságokon erőt venni mint lángokon.

332. Dans l'amour la tromperie va presque toujours plus loin que la méfiance.

In der Liebe geht der Betrug immer weiter, als das Misstrauen.

A' szerelemben csaknem mindég tovább megyen a' csalás mint a' bizatlanság.

333. Il y a une certaine sorte d'amour dont l'excès empêche la jalousie.

Es giebt eine Art von Liebe, deren Uebermass keine Eifersucht aufkommen lässt.

Van egy neme a' szerelemnek, melly nagyobb, mint hogy hozzája férhessen a' féltés.

334. Il en est de certaines bonnes qualités comme des sens; ceux qui en sont entièrement privés ne peuvent ni les appercevoir ni les comprendre.

Mit manchen Vorzügen verhält es sich, wie mit den Sinnen: wer deren keine hat, vermisst und begreift sie nicht.

Némelly szép tulajdonságról elmondhatni a' mit az érzékek körül tapasztalunk: a' ki nem bír velek, meg nem foghatja hogy lehessenek.

335. Lorsque notre haine est trop vive, elle nous met au-dessous de ceux que nous haïssons.

Wenn unser Hass sehr lebhaft ist, so setzt er uns über die, welche wir hassen, hinaus.

Midőn gyűlölségünk igen eleven, lejjebb ejt bennünket gyűlölségünk' tárgyainál.

336. Nous ne ressentons nos biens et nos maux qu'à proportion de notre amour-propre.

Unsre Eigenliebe giebt den Masstab für das Gefühl unsers Glücks und Unglücks an.

Szerencsénk' 's szerencsétlenségünk' nagy vagy kis voltát az önnszeretet szabja-meg.

337. L'esprit de la plupart des femmes sert plus à fortifier leur folie que leur raison.

Bey den meisten Weibern dient der Witz mehr, ihre Thorheiten auszubilden, als ihren Verstand.

Az elmesség az asszonyoknál közönségesen arra való, hogy bolondságaikban erősödjenek-meg általa, nem az észességben.

338. Les passions de la jeunesse ne sont guère plus opposées au salut que la tiédeur des vieilles gens.

Das Feuer der Jugend ist dem wahren Glücke nicht stärker entgegen gesetzt, als die Lauigkeit des Alters.

Az ifjú kor' lángja nehezen lesz inkább ellenére a' jónak mint az öreg kor' fagya.

339. L'accent du pays où l'on est né demeure dans l'esprit et dans le coeur comme dans le langage.

Der Ausdruck des Landes, worin man geboren ist, haftet im Verstande und Herzen, wie in der Sprache.

A' honni accentus örökké megmarad az elmében és szívben, valamint a' szóejtésben.

340. Pour être un grand homme il faut savoir profiter de toute sa fortune.

Um ein grosser Mann zu seyn, muss man sein Glück in seinem ganzen Umfange zu nutzen verstehen.

Hogy nagy légy, egész szerencsédet kell használni tudnod.

341. La plupart des hommes ont, comme les plantes, des propriétés cachées que le hasard fait découvrir.

Die meisten Menschen haben, wie die Pflanzen, versteckte Eigenschaften, die der Zufall hervorzieht.

A' legtöbb embernek titkos tulajdonságai vannak, valamint a' plántáknak, mellyeket a' történet fedez-fel.

342. Les occasions nous font connoître aux autres, et encore plus à nous-mêmes.

Umstände machen, dass uns Andere, und noch mehr, dass wir uns selbst kennen lernen.

A' környülállások ismertetnek-meg bennünket másokkal, és még inkább önmagunkkal.

343. Il ne peut y avoir de régle dans l'esprit ni dans le cœur des femmes si le tempérament n'en est d'accord.

Es giebt für den Verstand und das Herz der Weiber keine andre Regeln, als die das Temperament gut heisst.

Az asszonyi ész és szív csak azt a' törvényt ismeri, mellyet a' vér' hevéssége mond jónak.

344. Nous ne trouvons guère de gens de bon sens que ceux qui sont de notre avis.

Wir trauen niemand gesunden Menschenverstand zu, als dem, der mit uns gleich denkt.

Az ember azt hiszi, hogy egyedül annak van helyén az esze, a' ki egygy értelemben van vele.

345. Quand on aime, on doute souvent de ce qu'on croit le plus.

Wenn man liebt, zweifelt man oft an etwas, wovon man am festesten überzeugt ist.

A' ki szeret, gyakran a' felől is kételkedik, a' mi felől tökéletesen meg van győződve.

346. Le plus grand miracle de l'amour, c'est de guérir de la coquetterie.

Das grösste Wunder der Liebe ist: wenn sie die Koketterie heilt.

Legfőbb csodatéte a' szerelemnek az, midőn a' koketterieből gyógyítja-meg az asszonyi szívet.

347. Ce qui nous donne tant d'aigreur contre ceux qui nous font des finesses, c'est qu'ils croient être plus habiles que nous. *Was uns auf Leute, die uns überlisten, so sehr erbittert, ist dies, dass sie sich klüger dünken, als wir.*

A' mi bennünket olly annyira elkésérít azok ellen a' kik rajtunk csínyt ejtettek, az annak képzelése, hogy ők szemesebbeknek hiszik magokat nálunknál.

348. On a bien de la peine à rompre, quand on ne s'aime plus. *Es hält schwer, eine Liebschaft abzubrechen, wenn man einander nicht mehr liebt.*

Nem könnyű akkor megszegni a' szeretetet, mikor elhűlt már a' szív.

349. On s'ennuie presque toujours avec les gens avec qui il n'est pas permis de s'ennuyer. *Fast immer hat man bey Leuten lange Weile, wo es nicht erlaubt ist welche zu haben.*

Csaknem mindég únatkozás szállja-meg az embert azok közt, a' kik körül megúnatkozni nem szabad.

350. Un honnête homme peut être amoureux comme un fou, mais non pas comme un sot. *Ein rechtlicher Mann kann wahnsinnig, aber nicht närrisch verliebt seyn.*

Az eszes ember szerethet úgy mint az őrült, de nem mint a' bolond.

351. Il y a de certains défauts qui bien mis en œuvre brillent plus que la vertu même. *Es giebt gewisse Fehler, die, geschickt heraus gehoben, heller glänzen, als die Tugend selbst.*

Némelly hiba, ha vele bánni tudnak, magánál a' virtusnál is inkább csillog.

352. On perd quelquefois des personnes qu'on regrette plus qu'on n'en est affligé, et d'autres dont on est affligé et qu'on ne regrette guère. *Man verliert zuweilen Menschen, die man mehr bedauert als betrauert, und andre, die man betrauert aber nicht bedauert.*

Néha ollyak halnak-el körülttünk, a' kiket inkább szánunk mint kesergünk: néha ollyak, a' kiket inkább kesergünk mint szánunk.

353. Nous ne louons d'ordinaire de bon cœur que ceux qui nous admirent. *Nur die pflegen wir aufrichtig zu loben, die uns bewundern.*

Inkábbára igazán csak azokat dicsérjük, a' kik bennünket csudálnak.

354. Les petits esprits sont trop blessés des petites choses; les grands esprits les voient toutes et n'en sont point blessés.

Kleinen Geistern thun Kleinigkeiten wehe; grosse Geister rücken sie sich alle vor das Auge und bleiben gleichgültig.

Kis lelkeknek nagyon fájnak a' kicsinységek. A' nagy lelkek is érzik a' bántást, de általa meg nem bántatnak.

355. L'humilité est la véritable preuve des vertus chrétiennes: sans elle nous conservons tous nos défauts, et ils sont seulement couverts par l'orgueil, qui les cache aux autres, et souvent à nous-mêmes.

Demuth ist das wahre Kennzeichen christlicher Tugenden. Ohne sie bleiben uns alle unsre Fehler, und sie werden bloss vom Stolze überkleidet, der sie Andern und oft uns selbst verbirgt.

Az alázatosság igazi próbaköve a' keresztyéni virtusnak. Ez nélkül minden hibáink megmaradnak, csak hogy fogva tartja a' kevélység, melly őket mások, sőt gyakran magunk előtt is elrejti.

356. Les infidélités devroint éteindre l'amour; et il ne faudroit point être jaloux quand on a sujet de l'être: il n'y a que les personnes qui évitent de donner de la jalousie qui soient dignes qu'on en ait pour elles.

Untreue sollte die Liebe auslöschen, und man müsste nicht eifersüchtig seyn, wenn man wahren Grund dazu hätte. Nur die, welche jede Ursache zur Eifersucht vermeiden, sind der Eifersucht werth.

A' hűségtelenségnek el kellene oltani a' szeretetet, 's nem kellene féltésre gerjedni, ha a' féltésnek van helye. Egyedül azok érdemlik hogy féltjük, a' kik nem adnak okot hogy féltjük.

357. On se décrie beaucoup plus auprès de nous par les moindres infidélités qu'on nous fait, que par les plus grandes qu'on fait aux autres.

Man macht sich durch die kleinste Untreue, die uns trifft, mehr bey uns verhasst, als durch die schwärzeste, die Andre trifft.

A' legkisebb hűségtelenség által is utáltabbá teszi előttünk magát a' vétkes, ha az ellenünk vagyon elkövetve, mint a' legnagyobb által, melly más ellen követtetett.

358. La jalousie naît toujours avec l'amour, mais elle ne meurt pas toujours avec lui.

Eifersucht lebt beständig zugleich mit der Liebe auf, aber nicht immer stirbt sie mit ihr.

A' féltékenység mindenkör együtt támad a' szerelemmel, de nem együtt hal meg vele.

359. La plupart des femmes ne pleurent pas tant la mort de leurs amans pour les avoir aimés que pour paroître plus dignes d'être aimées.

Nicht sowohl aus Liebe beweinen die meisten Weiber den Tod ihrer Liebhaber, als aus Verlangen, neuer Liebe werth zu scheinen.

A' legtöbb asszony nem annyira szerelemből siratja' férje' halálát, mint azon kívánságból, hogy érdemesnek tessenék újobban szerettetni.

360. Les violences qu'on nous fait nous font souvent moins de peine que celles que nous nous faisons à nous-mêmes.

Oft greift uns die Gewalt, die uns Andre anthun, nicht so schmerzlich an, als die wir uns selbst anthun.

A' melly erőszakot mások követnek-el rajtunk, az nekünk sokszor kevésbbé fáj, mint a' mit magunk követünk-el magunkon.

361. On sait assez qu'il ne faut guère parler de sa femme ; mais on ne sait pas assez qu'on devoit encore moins parler de soi.

Dass man nicht von seiner Frau sprechen müsse, weiss man ziemlich allgemein; aber nicht so allgemein weiss man, dass man noch weniger von sich selbst sprechen müsse.

Hogy feleségeink felől szólnani nem illik, azt a' világ alkalmasint megtanulta: de azt nem tanulta-meg olly formán, hogy még kevésbé illik, magunk felől szólnani.

362. Il y a de bonnes qualités qui dégènerent en défauts quand elles sont naturelles, et d'autres qui ne sont jamais parfaites quand elles sont acquises: il faut, par exemple, que la raison nous rende ménagers de notre bien et de notre confiance, et il faut au contraire que la nature nous donne la bonté et la valeur.

Es giebt Vorzüge, die in Fehler ausarten, wenn es natürliche, und andre, die nie vollkommen werden, wenn sie erworbene sind. So muss uns die Vernunft mit unserm Vermögen, wie mit unserm Vertrauen, Wirthschaft lehren; aber die Natur muss uns mit gutem Herzen und Muth ausstatten.

Némelly jó tulajdonság hibává változik-el, ha természeti, némelly ismét soha nem lesz tökéletes, ha szerezev vagyon. Példának okáért: hogy takarékosan kell mind pénzünkkel mind bizodalmunkkal bánnunk, arra bennünket megtanít az ész: de jó szívet, bátor lelket a' természettől kell kapnunk.

363. Quelque défiance que nous ayons de la sincérité de ceux qui nous parlent, nous croyons toujours qu'ils nous disent plus vrai qu'aux autres.

So misstrauisch wir auch gegen die Aufrichtigkeit mancher Menschen sind, die uns etwas sagen, so glauben wir doch beständig, dass sie gegen uns wahrer sind, als gegen Andre.

Bár melly kevés hitelt nyújtunk is ennek vagy amannak midőn nekünk valamit mond: mindazáltal azt hisszük, hogy nekünk csak-ugyan inkább mond igazat mint másnak.

364. Il y a peu d'honnêtes femmes qui ne soient lasses de leur métier.

Es giebt wenig treue Weiber, denen es nicht lästig würde, es zu seyn.

Kevés tisztességes asszony van, a' ki belé ne únjon mesterségébe.

365. La plupart des honnêtes femmes sont des trésors cachés, qui ne sont en sûreté que parcequ'on ne les cherche pas.

Meist sind treue Weiber verborgene Schätze, die nur deshalb in Sicherheit sind, weil man sie nicht sucht.

A' mi tisztességes asszonyaink rejtett kincsek; de csak azért vannak bátorságban, mert senki nem kereste.

366. Les violences qu'on se fait pour s'empêcher d'aimer sont souvent plus cruelles que les rigueurs de ce qu'on aime.

Die Gewalt, die man sich anthut, seine Liebe zu unterdrücken, ist oft schmerzlicher als die Unempfindlichkeit, womit einen das geliebte Weib quält.

Az a' küszködés, mellybe nekünk szerelmünk' elfojtása kerül, sokszor kínosabb mint a' szeretett személy' minden hidegsége.

367. Il n'y a guère de poltrons qui connoissent toujours toute leur peur.

Ein Feiger weiss selten ganz, wie feig er ist.

A' gyáva ritkán tudja egészen mennyire gyáva ő.

368. C'est presque toujours la faute de celui qui aime, de ne pas connoitre quand on cesse de l'aimer.

Fast immer liegt die Schuld an Dem, der liebt, wenn er nicht merkt, dass man ihn nicht mehr liebt.

Csaknem mindenkor annak a' hibája, a' ki szeret, ha meg nem sejdíti, hogy már nem szerettetik.

369. On craint toujours de voir ce qu'on aime quand on vient de faire des coquetteries ailleurs.

Man scheut beständig den Anblick dess, das man liebt, wenn man eben anderwärts erobernde Netze ausgelegt hatte.

Mindég reszket az ember meglátni a' kit szeret, ha alattomban kaczérkodott.

370. Il y a de certaines larmes qui nous trompent souvent nous-mêmes, après avoir trompé les autres.

Es giebt eine Art von Thränen, die oft uns selbst täuschen, nachdem sie Andre getäuscht haben.

Van egy neme a' sírásnak, melly megcsalván másokat, végre sokszor önnmagunkat is megcsal.

371. Si l'on croit aimer sa maitresse pour l'amour d'elle, on est bien trompé. *Wenn man sein Mädchen aus Liebe für sie zu lieben glaubt, irrt man stark.*

A' ki azt hiszi, hogy Szépijét Szépje miatt szereti, nagyon csalatkozik.

372. On doit se consoler de ses fautes quand on a la force de les avouer. *Man kann sich über seine Fehler beruhigen, wenn man stark genug ist, sie einzugestehen.*

Az ember nyugton lehet hibáji miatt, ha elég ereje van, megvallani.

373. L'envie est détruite par la véritable amitié, et la coquetterie par le véritable amour. *Wahre Freundschaft verdrängt den Neid, wahre Liebe die Koketterie.*

Az igazi barátság eltolja az irigységet; a' kaczérságot az igazi szerelem.

374. Le plus grand défaut de la pénétration n'est pas de n'aller point jusqu'au but, c'est de la passer. *Der Hauptfehler des Scharfsinns ist nicht, dass er nicht zum Ziele, sondern dass er darüber hinaus dringt.*

Az élesen-látásnak nem az a' legfőbb hibája hogy nem hat-el a' czélig, hanem hogy túlhat rajta.

375. On donne des conseils, mais on n'inspire point de conduite. *Man kann guten Rath geben, aber nicht handeln lehren.*

Tanácsot könnyű adni: bár sikert is adhatna véle az ember!

376. Quand notre mérite baisse, notre goût baisse aussi. *Wenn unsre Vorzüge sinken, sinkt auch unser Geschmack.*

Ha becsünk alább száll, alább szállanak ízleteink is.

377. La violence qu'on se fait pour demeurer fidèle à ce qu'on aime ne vaut guère mieux qu'une infidélité. *Die Gewalt, die man sich anthut, in der Liebe treu zu bleiben, ist nicht viel besser, als Untreue.*

Az az erőlködés, a' mellyel állandóak igyekszünk lenni szerelmünkben, nem sokkal jobb a' hitszegésnél.

378. Nos actions sont comme les bouts-rimés, que chacun fait rapporter à ce qui lui plaît. *Unsre Handlungen sind wie Endreime, die jeder anpasst, woran er will.*

Tetteink olyanok mint a' versek' sorain az eggyező két szótag; kiki oda alkalmaztatja, a' hová tetszik.

379. L'envie de parler de nous, et de faire voir nos défauts du côté que nous voulons biens les montrer, fait une grande partie de notre sincérité.

Der Hang von uns selbst zu sprechen und unsre Fehler in dem Lichte zu zeigen, worin wir sie wünschen, macht einen grossen Theil unserer Offenherzigkeit aus.

Az ember' szertelen vágyása, magát emlegetni, 's az a' kívánság, hogy hibáji abban a' fényben nézettessenek, a' mellyben magunk szeretjük, nagy részben okai nyíltszívűségünknek.

380. On ne devoit s'étonner que de pouvoir encore s'étonner.

Nur darüber sollte man erstauen, dass man noch erstauen kann.

Azon az eggyen kellene csudálkoznunk, hogy még tudunk csudálkozni.

381. On est presque également difficile à contenter quand on a beaucoup d'amour et quand on n'en a plus guère.

Man ist fast eben so schwer zu befriedigen, wenn man heftige Liebe, als wenn man gar keine fühlt.

Csaknem épen olly nehéz annak tenni valamit kedvére a' ki hévvel szeret, mint a' ki már nem szeret.

382. Il n'y a point de gens qui aient plus souvent tort que ceux qui ne peuvent souffrir d'en avoir.

Kein Mensch hat öfter Unrecht als der nicht leiden kann, dass er Unrecht habe.

Senkinek sincs többször nem igaza, mint a' ki épen nem tűrheti, hogy igaza ne legyen.

383. Un sot n'a pas assez d'étoffe pour être bon.

Ein Tropf hat nicht Stoff genug, um gut zu seyn.

Gubónak nincs miből jó lenni.

384. Si la vanité ne renverse pas entièrement les vertus, du moins elle les ébranle toutes.

Wenn die Eitelkeit auch nicht gerade alle Tugenden umwirft, so erschüttert sie doch alle.

Ha a' hiúság fel nem döntögeti is mind a' virtust, legalább mindeniket megtántorgatja.

385. Ce qui nous rend la vanité des autres insupportable, c'est quelle blesse la nôtre.

Was uns die Eitelkeit Anderer unerträglich macht, ist dies, dass sie unsre beleidigt.

A' mások' hiúságát az térszi előttünk eltűrhetetlenné, hogy a' miénknek ad dőfést.

386. On renonce plus aisément à son intérêt qu'à son goût.

Man entsagt leichter seinem Vortheile, als seiner Neigung.

Könnyebb lemondani hasznunkról mint hajlandóságunkról.

387. La fortune ne paroît jamais si aveugle qu'à ceux à qui elle ne fait pas de bien.

Keinem Menschen dünkt das Glück so blind, als dem, welchem es nicht wohl will.

Senkinek sem látszik a' szerencse olly vaknak, mint a' kinek nem kedvezett.

388. Il faut gouverner la fortune comme la santé: en jouir quand elle est bonne, prendre patience quand elle est mauvaise, et ne faire jamais de grands remèdes sans un extrême besoin.

Man muss des Glücks warten, wie der Gesundheit: es geniessen, wenn es uns begünstigt, Geduld haben, wenn es uns drückt, und zu gewaltsamen Mitteln nur im dringendsten Nothfalle greifen.

A' szerencsével úgy kell bánni mint az egésséggel: használni kell ha kedvez, tűrni kell ha nyom, 's csak épen akkor nyúlni erőszakos szerekhez, midőn a' legnagyobb szükség kívánja.

389. L'air bourgeois se perd quelquefois à l'armée; mais il ne se perd jamais à la cour.

Kleinstädtisches Wesen verliert sich zuweilen unter der Armee, aber nie am Hofe.

Az alszületési mód néha lefaragódik a' katonai életben, nem más szolgálatban soha egészen.

390. On peut être plus fin qu'un autre, mais non pas plus fin que tous les autres.

Man kann feiner seyn, als ein Anderer, aber nie feiner, als alle Andre.

Ravaszabb mint más, lehet az ember: de ravaszabb mint más minden nem lehet.

391. On est quelquefois moins malheureux d'être trompé par ce qu'on aime, que d'en être détrompé.

Oft ist man minder unglücklich, von einer geliebten Person betrogen zu werden, als zu wissen, dass man betrogen wird.

Az ember néha kevésbé szerentsétlen az által, hogy Kedvese megcsalta, mint az által, hogy tudja hogy megcsalta.

392. Oa garde long-temps son premier amant quand on n'en prend pas un second.

Man behält seinen ersten Liebhaber lange, wenn man sich keinen zweyten zugelegt.

Sok ideig bírja első szeretőjét, a' ki mást nem vesz nem mellé.

393. Nous n'avons pas le courage de dire en général que nous n'avons point de défauts, et que nos ennemis n'ont point de bonnes qualités; mais en détail nous ne sommes pas trop éloignés de le croire.

Wir haben nicht Herz genug, im Allgemeinen zu behaupten, dass wir keine Fehler, und unsre Feinde keine Tugenden haben, aber in einzelnen Fällen sind wir nahe daran, es zu glauben.

Nem merjük általjában állatni, hogy nincsenek fogyatkozásaink 's ellenséginkben nincsenek jeles tulajdonságok: de egyes esetekben igen közel vagyunk hozzá, hogy higyjük.

394. De tous nos défauts celui dont nous demeurons le plus aisément d'accord c'est la paresse: nous nous persuadons qu'elle tient à toutes les vertus paisibles, et que, sans détruire entièrement les autres elle en suspend seulement les fonctions.

Keinen unserer Fehler gestehen wir lieber ein, als Faulheit. Wir meynen, sie schliesse alle friedliche Tugenden ein, und, ohne die übrigen zu vernichten, hindre sie bloss die Ausübung derselben.

Egy hibánkat sem valljuk-meg készebben mint a' restséget. Azt hissük, hogy az minden nyugodalmas virtust magában foglal, és hogy ő nem oltja-el a' több virtust, hanem azoknak munkásságokat csak felfüggeszti.

395. Il y a une élévation qui ne dépend point de la fortune; c'est un certain air qui nous distingue et qui semble nous destiner aux grandes choses; c'est un prix que nous nous donnons imperceptiblement à nous-mêmes; c'est par cette qualité que nous usurpons les déférences des autres hommes; et c'est elle d'ordinaire qui nous met plus au-dessus d'eux que la naissance, les dignités, et le mérite même.

Es giebt eine Art von Erhebung, die vom Glück unabhängig ist: eine gewisse Ueberlegenheit, die uns für grosse Dinge zu bestimmen scheint; ein Gewicht, das wir unmerklich auf uns selbst legen. Dies nöthigt Andern Ehrfrucht ab, und erhebt uns weiter über sie, als Geburt, Würden und selbst Verdienste.

Vagyon egy bizonyos neme az emelkedésnek, melly nem függ a' szerencsétől; egy bizonyos felsőség, melly bennünket nagy dolgokra látszik elrendelni; egy érdem, mellyet észrevehetetlenül magunk adunk önmagunknak. Ez másokat tiszteletre hajt erántunk, 's feljebb emel náloknál, mint a' hogy' születés, hivatal, sőt maga az érdem is emelhetnének.

396. Il y a du mérite sans élévation, mais il n'y a point d'élévation sans quelque mérite.

Es giebt Verdienste, die nicht empor kommen, aber kein Emporkommen ohne einiges Verdienst.

Van érdem emelkedés nélkül: de emelkedés nincs valamelly érdem nélkül.

397. L'élévation est au mérite ce que la parure est aux belles personnes.

Erhebung ist dem Verdienste, was Putz der Schönheit ist.

Az emelkedés az az érdemre nézve, a' mi a' szépségre nézve az öltözködés.

398. Ce qui se trouve le moins dans la galanterie, c'est de l'amour.

Was man bey der Galanterie am wenigsten findet, ist – Liebe.

A' mit legkevésbbé találunk-fel a' szerelem' lepedéseiben az – a' szerelem.

399. La fortune se sert quelquefois de nos défauts pour nous élever; et il y a des personnes incommodes, dont le mérite seroit mal récompensé si l'on n'étoit bien aise d'acheter leur absence.

Zuweilen bedient sich das Glück unsrer Mängel, um uns empor zu bringen; und es giebt gewisse lästige Menschen, deren Verdienste schlecht belohnt würden, wenn man ihre Gegenwart nicht abkaufen wollte.

A' szerencse néha hibáinkon kap hogy bennünket felemeljen; 's vannak holmi alkalmatlanok, kiknek rosszúl fogna megjutalmaztatni érdemek, ha jelen-nem-léteket örömet meg nem vásárlanánk.

400. Il semble que la nature ait caché dans le fond de notre esprit des talents et une habilité que nous ne connoissons pas: les passions seules ont le droit de les mettre au jour, et de nous donner quelquefois des vues plus certaines et plus achevées que l'art ne pourroit le faire.

Es scheint, als ob die Natur im Innern unsres Geistes Talente und Anlagen versteckt hielte, von denen wir nichts wissen. Die Leidenschaften allein haben das Vorrecht, sie hervor zu ziehen und uns öfters gewissere und gebahntere Wege zu zeigen, als selbst die Kunst nicht vermöchte.

Úgy tetszik, hogy a' természet lelkeink' rejtekeiben olly ajándékokat 's ösztönöket tett-le, mellyeket magunk sem ismerünk. A' passzióké az a' jus, hogy őket kinyilatkoztassák, 's előnkbe bizonyosbb és töröttebb útat terjesszenek, mint a' mesterség tehetne.

401. Nous arrivons tout nouveaux aux divers âges de la vie, et nous y manquons souvent d'expérience malgré le nombre des années.

Jede Stufenzeit des Lebens findet uns als Schüler, und oft fehlt es uns trotz allen Jahren an Erfahrung.

Járatlanúl lépünk-fel az életnek mindenik korába, 's tapasztalás nélkül maradunk, bár meddig élünk is.

402. Les coquettes se font honneur d'être jalouses de leurs amans, pour cacher qu'elles sont envieuses des autres femmes.

Die Koketten suchen etwas darin, eifersüchtig auf ihre Liebhaber zu seyn, um zu verbergen, dass sie neidisch auf die andern Weiber sind.

A' kaczer asszony betsületet keres abban, hogy féltékenynek mutatja magát imádója eránt. Nem akarná magát elárulni, hogy irigyen néz más szép asszonyokat.

403. Il s'en faut bien que ceux qui s'attachent à nos finesses nous paroissent aussi ridicules que nous nous le paroissions à nous-mêmes quand les finesses des autres nous ont attrapés.

Meyne nur nicht, dass dir Leute, die du überlistet hast, so lächerlich sind, als du es dir selbst bist, wenn sie dich überlistet haben.

Koránt se hidd, hogy a' kiknél fortélyosabb valál, olly nevetségesek neked, mint te vagy az önnmagadnak, mikor téged ők szedtek rá.

404. Le plus dangereux ridicule des vieilles personnes qui ont été aimables, c'est d'oublier qu'elles ne le sont plus.

Die gefährlichste Lächerlichkeit, die alte Personen, welche ehemals liebenswürdig waren, treffen kann, ist die, zu vergessen dass sie es nicht mehr sind.

Veszedelmesbb nevetségesség nem érheti azokat a' koros személyeket, a' kik valaha szépek voltak, mint midőn felejtik, hogy nem azok többé.

405. Nous aurions souvent honte de nos plus belles actions si le monde voyoit tous les motifs qui les produisent.

Oft würden wir uns unsrer schönsten Handlungen schämen, wenn die Welt alle ihre Triebfedern wüsste.

Gyakorta pirúlnánk legszebb tetteink miatt, ha a' világ tudná azoknak minden indító okait.

406. Le plus grand effort de l'amitié n'est pas de montrer nos défauts à un ami, c'est de lui faire voir les siens.

Die höchste Stufe der Freundschaft ist nicht, einem Freunde unsre Fehler, sondern ihm seine bemerkbar zu machen.

Nem az a' legfőbb erőlködése a' barátságának, midőn barátunknak önn hibánkat felfedjük, hanem az, midőn az övéket⁸ látatjuk vele.

407. On n'a guère de défauts qui ne soient plus pardonnables que les moyens dont on se sert pour les cacher.

Keiner unserer Fehler ist so unverzeihlich, als die Mittel, die wir anwenden, ihn zu verstecken.

Hibáinknak egyike sincs olly bocsáthatatlan, mint azon módok, mellyekkel azokat elfedezni igyekszünk.

⁸ övéket

408. Quelque honte que nous ayons méritée, il est presque toujours en notre pouvoir de rétablir notre réputation.

So grosse Schande wir uns auch zugezogen haben könnten: fasst immer ist es in unserer Gewalt, unsern guten Ruf wieder herzustellen.

Bár melly nagy gyalázatot vont is reánk botlásunk, de csakugyan inkábbára magunkon áll, visszaszerzeni becsületünket.

409. On ne plaît pas long-temps quand on n'a qu'une sorte d'esprit.

Man gefällt nicht lange, wenn man nur Eine Art von Witz hat.

Nem tetszhetik sokáig, a' kinek csak eggyenemű elmésség jutott.

410. Les fous et les sots ne voient que par leur humeur.

Narren und Tröpfe sehen alles durch die Brille ihres Humors.

A' bolond Mihókók és a' fa-Jankók mindent humorok' pápaszemén által néznek.

411. L'esprit nous sert quelquefois à faire hardiment des sottises.

Der Verstand dient uns oft kräftig, alberne Streiche zu begeben.

Az elme gyakorta igen nevezetes szolgálatokat tesz körülttünk, oktalan lépéseket tenni.

412. La vivacité qui augmente en vieillissant ne va pas loin de la folie.

Lebhaftigkeit, die mit dem Alter steigt, gränzt nahe an Narrheit.

A' hanyatlás' esztendeivel nőttön-nevekedő elevenség nem messze jár az őrülségtől.

413. En amour celui qui est guéri le premier est toujours le mieux guéri.

Wer in der Liebe zuerst geheilt ist, bleibt immer am besten geheilt.

A' szerelemben az gyógyúlt-meg legigazábban, a' ki leghamarább gyógyúlt-meg.

414. Les jeunes femmes qui ne veulent point paroître coquettes, et les hommes d'un âge avancé qui ne veulent pas être ridicules, ne doivent jamais parler de l'amour comme d'une chose où ils puissent avoir part.

Junge Weiber, die nicht Koketten, und ältliche Männer, die nicht lächerlich scheinen wollen, dürfen nie von der Liebe sprechen, als von einem Dinge, woran auch sie Theil haben könnten.

A' kaczeroknak látszani nem akaró asszonyok és a' korba eredt férjfiak, a' kik nem szeretnék nevetségessé tenni magokat, jól cselekszik, ha a' szerelem felől nem szólnak úgy, mintha abban nékiek is lehetne részek.

415. Nous pouvons paroître grands dans un emploi au-dessous de notre mérite; mais nous paroissions souvent petits dans un emploi plus grand que nous.

Wir können gross scheinen in einer Würde, die unter unsern Verdiensten ist; aber oft scheinen wir klein in einer, die grösser ist, als wir.

Az érdemünk alatt való hivatalokban nagyoknak mutathatjuk magunkat: de az olyanban, a' melly nagyobb nálunknál, gyakran kissebbeknek tetszünk.

416. Nous croyons souvent avoir de la constance dans les malheurs, lorsque nous n'avons que de l'abattement; et nous les souffrons sans oser les regarder, comme les poltrons se laissent tuer de peur de se défendre.

Wir glauben Standhaftigkeit im Unglück zu haben, wenn es bloss Ermattung ist, und wir dulden es, ohne es ins Auge zu fassen, gerade wie Kleinmüthige sich niederhauen lassen, vor lauter Furcht sich zu wehren.

Gyakran azt hisszük, hogy bátor szívvel viseljük a' csapást, holott elcsüggedésben vagyunk, 's szemébe nem mervén pillantani a' veszélynek, úgy tűrjük azt mint azok a' gyávák, a' kik öszvetett kézzel szenvedik a' nyakazást, mert nem merik magokat védeni.

417. La confiance fournit plus à la conversation que l'esprit.

Zutraulichkeit befördert die Konversation mehr, als Witz.

A' bizakodás inkább segéli a' társaságos együttléteket mint az elmésség.

418. Toutes les passions nous font faire des fautes; mais l'amour nous en fait faire de plus ridicules.

Jede Leidenschaft verleitet uns zu Fehlern, aber die Liebe zu den lächerlichsten.

Minden heves indulat botlásra tudja az embert tántorítani: de a' szerelem a' legnevetesebbre tántorítja.

419. Peu de gens savent être vieux.

Wenig Leute verstehen alt zu seyn.

Kevés ember tud lenni öreg.

420. Nous nous faisons honneur des défauts opposés à ceux que nous avons: quand nous sommes foibles, nous nous vantons d'être opiniâtres.

Wir suchen eine Ehre in Fehlern, die denen entgegenstehen, die wir wirklich haben: wenn wir schwach sind, rühmen wir uns der Starrköpfigkeit.

Büszkélkedünk az olly hibákkal, mellyek ellenkezésben vannak a' miéinkkel. Ha félénkek 's gyengék vagyunk, makacsoknak akarunk látszani.

421. La pénétration a un air de deviner qui flatte plus notre vanité que toutes les autres qualités de l'esprit.

Scharfsicht giebt eine Art von Prophezeiungsgabe, die unsrer Eitelkeit mehr schmeichelt, als alle übrige Vorzüge des Verstandes.

Az éles belátás azt sejdíteti rajtunk, hogy jövendőlés' lelkével bírunk; 's hiúságunk ebben több örömet lél, mint az elmének minden egyéb tulajdonságaiban.

422. La grace de la nouveauté et la longue habitude, quelque opposées qu'elles soient, nous empêchent également de sentir les défauts de nos amis.

Reitz der Neuheit und lange Gewohnheit, so sehr sie einander entgegen stehen, hindern uns in gleichem Grade, die Fehler unsrer Freunde zu bemerken.

Az újság' kecsé és a' hosszas szokás, ámbár egymással egészen ellenkeznek, egyelően vannak gátlásunkra, meglátni barátink' fogyatkozásait.

423. La plupart des amis dégoutent de l'amitié, et la plupart des dévots dégoutent de la devotion.

Die meisten Freunde werden der Freundschaft überdrüssig, die meisten Andächtigen der Andacht.

A' legtöbb barát belé csömörlik a' barátságba: a' legtöbb áhítatos az áhítatosságba ún belé.

424. Nous pardonnons aisément à nos amis les défauts qui ne nous regardent pas.

Wir verzeihen leicht Fehler an unsern Freunden, wenn sie uns nicht drücken.

Könnyen el tudjuk nézni barátink' hibáit, mikor nem minket érdekelnek.

425. Les femmes qui aiment pardonnent plus aisément les grandes indiscretions que les petites infidélités.

Weiber, welche lieben, verzeihen leichter grosse Plauderhaftigkeit, als kleine Untreue.

A' lángoló asszony könnyebben megbocsátja a' nagy titok' kifeccsentését mint a' kis hűségtelenséget.

426. Dans la vieillesse de l'amour, comme dans celle de l'âge, on vit encore pour les maux, mais on ne vit plus pour les plaisirs.

Im Alter der Liebe, wie im Alter des Lebens, empfindet man nur noch für ihre Uebel, nicht mehr für ihre Freuden.

A' szeretet' vénségében, mint az élet' agg korában, immár csak bajainak érzése miatt élünk, nem gyönyörúségeink.

427. Rien n'empêche tant d'être naturel que l'envie de la paroître.

Nichts verhindert so sehr, ungekünstelt zu seyn, als Begierde, es zu scheinen.

Azt, hogy természetesek legyünk, semmi nem gátolja⁹ annyira, mint annak szertelen óhajtása, hogy természetesnek tessünk.

428. C'est en quelque sorte se donner part aux belles actions que de les louer de bon cœur.

Es heisst gleichsam sich Theil an schönen Handlungen verschaffen, wenn man sie auf richtig rühmt.

Osztozik az idegen szép tettben, ha ki azt szívesen magasztalja.

429. La plus véritable marque d'être né avec de grandes qualités, c'est d'être né sans envie.

Der wahre Beweis, dass man mit grossen Vorzügen geboren sey, ist ohne Neid geboren seyn.

A' legigazibb bizonyosága annak, hogy ez vagy amaz nagy tulajdonsággal született, az, ha irigység nélkül született.

430. Quand nos amis nous ont trompés, on ne doit que de l'indifférence aux marques de leur amitié; mais on doit toujours de la sensibilité à leurs malheurs.

Haben unsre Freunde uns getäuscht, so dürfen wir Gleichgültigkeit bey ihren Freundschaftsversicherungen, aber nie Hartherzigkeit bey ihrem Unglücke zeigen.

Ha barátom megcsalt, elég hidegséget éreztetnem barátsága' biztatásai eránt, de nem kell soha örömet, midőn baj érte.

431. La fortune et l'humeur gouvernent le monde.

Zufall und Laune regieren die Welt.

Szerencse és vak ösztön kományozza a' világot.

432. Il est plus aisé de connoître l'homme en général que de connoître l'homme en particulier.

Es ist leichter, die Menschen, als einen einzelnen Menschen, kennen zu lernen.

Könnyebb az embert az egész nemében mint egyenként kitanúlni.

433. On ne doit pas juger du mérite d'un homme par ses grandes qualités, mais par l'usage qu'il en sait faire.

Man muss auf die Verdienste eines Menschen nicht nach seinen grossen Vorzügen, sondern nach dem Gebrauche schliessen, den er davon macht.

Az ember' érdemét nem nagy tulajdonságaiból kell megítélni, hanem arról, hogy azokkal mint tud élni.

⁹ gátlja

434. Il y a une certaine reconnaissance vive qui ne nous acquitte pas seulement des bienfaits que nous avons reçus, mais qui fait même que nos amis nous doivent en leur payant ce que nous leur devons.

Es giebt eine Art von lebhaftem Erkenntlichkeitsgefühl, das nicht nur empfangene Gefälligkeiten gleich abträgt, sondern sogar unsre Freunde zwingt, sich für unsre Schuldner zu bekennen, wenn sie aufhören, unsre Gläubiger zu seyn.

Van egy neme az elevenebb háládatosságnak, melly nem egyedül azt fizeti-le a' mit vett, hanem jóltevőinket mintegy kényszeríti is, adósainknak tartani magokat, midőn nékiek azt adtuk-meg, a' mit tőlök vevénk.

435. Nous désirerions peu de choses avec ardeur si nous connoissions parfaitement ce que nous désirons.

Schwerlich würden wir nach einer Sache feurig verlangen, wenn wir genau kennten, was wir verlangen.

Nem kapnánk holmin olly mohon, ha tökéletesen ismernénk a' mit óhajtunk.

436. Ce qui fait que la plupart des femmes sont peu touchées de l'amitié, c'est qu'elle est fade quand on a senti l'amour.

Dass die meisten Weiber wenig Werth auf die Freundschaft legen, kommt daher, dass sie matt ist wenn man die Liebe gefühlt hat.

Hogy sok asszony olly kevés becset érez a' barátságban, az onnan jó, mert a' barátság a' szerelem után ízetlen.

437. Dans l'amitié, comme dans l'amour, on est souvent plus heureux par les choses qu'on ignore que par celles que l'on sait.

In der Freundschaft, wie in der Liebe, ist man oft glücklicher durch Dinge, die man nicht weiss, als durch Dinge, die man weiss.

A' barátságban, mint a' szerelemben, boldogabbak vagyunk holmi által a' mit nem tudunk, mint a' mit tudunk.

438. Nous essayons de nous faire honneur des défauts que nous ne voulons pas corriger.

Wir streben, uns eine Ehre aus den Fehlern zu machen, die wir nicht ablegen wollen.

Még kérkedni szeretnénk azon hibáinkkal, mellyekről nem akarunk lemondani.

439. Les passions les plus violentes nous laissent quelquefois du relâche, mais la vanité nous agite toujours.

Die heftigsten Leidenschaften lassen uns oft Erholung, aber die Eitelkeit erhält uns in rastloser Bewegung.

A' leghevesbb indulatok is engednek néha pihenést, de a' hiúság szüntelen hánykódásban tart bennünket.

440. Les vieux fous sont plus fous que les jeunes.

Alte Narren sind weit närrischer, als junge.

A' vén bolondok bolondabbak mint a' fiatalok.

441. Lorsque la fortune nous surprend en nous donnant une grande place sans nous y avoir conduits par degrés, ou sans que nous nous y soyons élevés par nos espérances, il est presque impossible de s'y bien soutenir et de paroître digne de l'occuper.

Wenn uns das Glück durch Erhebung zu einem grossen Posten überrascht, und uns nicht erst stufenweise hinauführt, oder wenn unsre Hoffnungen uns nicht schon dahin empor gehoben haben: so ist es fast unmöglich, sich gut in demselben zu erhalten und seiner werth zu scheinen.

Midőn a' szerencse valamely nagy polczra emelés által meglep bennünket, 's nem grádicsonként vitt fel oda, vagy ha reményeink által már előre nem hatottunk-el reá, csaknem lehetetlen, hogy magunkat jól tartsuk benne, 's reá érdemeseknek tessünk.

442. Notre orgueil s'augmente souvent de ce que nous retranchons de nos autres défauts.

Oft nimmt unser Stolz durch die Fehler zu, die wir an uns verbessern.

Kevélységünk gyakorta hízik azon hibákkal, mellyeket magunkról levetettünk.

443. Il n'y a point de sots si incommodes que ceux qui ont de l'esprit.

Keine beschwerlichern Tröpfe, als die witzigen.

Nincs alkalmatlanabb bolond mint az elmés bolond.

444. Il n'y a point d'homme qui se croie en chacune de ses qualités au-dessous de l'homme du monde qu'il estime le plus.

Es giebt keinen Menschen in der Welt, der in irgend einem seiner Vorzüge sich unter dem glaubte, den er in der Welt am meisten schätzt.

Nincs ember a' világon, a' ki egyik vagy másik tulajdonságában kevésbbre becsülje magát mint a' kit a' világon legfeljebb becsül.

445. Dans les grandes affaires on doit moins s'appliquer à faire naître des occasions qu'à profiler de celles qui se présentent.

Bey entscheidenden Gelegenheiten muss man minder suchen, neue Gelegenheiten zu erzeugen, als die zu nutzen, die sich darbieten.

Fontos alkalmatosságokban nem azon kell igyekezni, hogy új alkalmatosságokat tenyésztesünk, hanem hogy használni tudjuk a' mik önnként jőnek.

446. Il n'y a guère d'occasions où l'on fit un méchant marché de renoncer au bien qu'on dit de nous, à condition de n'en dire point de mal.

Es giebt keinen Fall, wo wir einen schlechten Tausch träfen, wenn wir das Gute, das man von uns spricht, aufgeben, unter dem Bedinge, dass man nichts Böses von uns sagen soll.

Ritka eset, a' hol rossz vásárt fognánk csinálni, ha lemondanánk azon jóról, mellyet rólunk ez 's amaz mond, olly kötés alatt, hogy ne mondják azt a' nem-jót, a' mit mondhatnának.

447. Quelque disposition qu'ait le monde à mal juger, il fait encore plus souvent grace au faux mérite qu'il ne fait injustice au véritable.

So geneigt auch die Welt zu falschen Urtheilen ist, erkennt sie doch öfter falsches Verdienst an, als die dem wahren Unrecht thut.

Bár melly hajlandó a' világ, hamisan ítélni, az csakugyan való, hogy többször ad kegyelmet a' nem-való érdeminek, mint a' valón követ igazságtalanságot.

448. On est quelquefois un sot avec de l'esprit, mais on ne l'est jamais avec du jugement.

Man kann öfters ein Tropf seyn und Witz haben; aber nie ist man ein Tropf, wenn man gesunden Verstand hat.

Az ember néha tacsó minden elmésségével. De józan ésszel senki nem lehet tacsó.

449. Nous gagnerions plus de nous laisser voir tels que nous sommes, que d'essayer de paroître ce que nous ne sommes pas.

Wir würden mehr dabey gewinnen, wenn wir uns zeigten wie wir sind, als wenn wir streben zu scheinen, was wir nicht sind.

Többet nyernénk, ha olyaknak mutatnánk magunkat a' millyek vagyunk, mint midőn azoknak akarunk látszani a' mik nem vagyunk.

450. Nos ennemis approchent plus de la vérité dans les jugemens qu'ils font de nous que nous n'en approchons nous-mêmes.

Unsre Feinde kommen in ihren Urtheilen über uns der Wahrheit näher, als wir selbst.

Ellenségeink közelébb járúlnak az igazsághoz, midőn felőlünk ítélnek, mint önnmagunk¹⁰.

451. Il y a plusieurs remèdes qui guérissent de l'amour, mais il n'y en a point d'inaffiables.

Es giebt mehrere Mittel, die Liebe zu heilen, aber kein einziges, das unfehlbar wäre.

Egynehány szere van a' szerelemből való meggyógyúlhatásnak, de csálhatatlan nincsen egy is.

452. Il s'en faut bien que nous connoissions tout ce que nos passions nous font faire.

Wir wissen bey weitem nicht, wozu alle unsre Leidenschaften uns vermögen.

Koránt sem tudjuk, hogy passzióink mire nem vihethnek.

453. La vieillesse est un tyran qui défend sur peine de la vie tous les plaisirs de la jeunesse.

Das Alter ist ein Tyrann der bey Lebenstrafe jedes jugendliche Vergnüen verbietet.

Kemény bíró a' vénség; halált mond az ifjúság' örömeinek mindegyikére.

¹⁰ önnmagunk

454. Le même orgueil qui nous fait blâmer les défauts dont nous nous croyons exempts nous porte à mépriser les bonnes qualités que nous n'avons pas.

Derselbe Zug von Stolz, der uns gegen Fehler, die wir nicht haben, zu schreyen dringt, bewegt uns, Tugenden zu verachten.

Ugyan-az a' kevélység, melly zajgásra fakaszt bennünket mind azon hibák ellen, a' mellyek nem a' miéink, arra is indít, hogy becsmelve szólljunk azon jó tulajdonságok felől, mellyekkel nem bírunk.

455. Il y a souvent plus d'orgueil que de bonté à plaindre les malheurs de nos ennemis: c'est pour leur faire sentir que nous sommes au-dessus d'eux que nous leur donnons des marques de compassion.

Oft ist es mehr Stolz als Gutherzigkeit, wenn wir unsre Feinde im Unglücke beklagen. Um ihnen zu zeigen, dass wir über sie erhaben sind, geben wir ihnen Beweise unsers Mitleids.

Sokszor inkább kevélységből esik meg mint jószívűségből, hogy ellenségeinket, midőn csapás érte, szánjuk. Azért bizonyítunk erántok szánakozást, hogy érezzék, hogy mi őnáluknál nagyobbak vagyunk.

456. Il y a un excès de biens et de maux qui passe notre sensibilité.

Es gibt Gutes und Böses, was über unser Gefühl geht.

Van jó is, rossz is, a' mi érzékenységünket túlhaladja.

457. Il s'en faut bien que l'innocence trouve autant de protection que le crime.

Man glaube nur nicht, dass die Unschuld mehr Becksbützer finde als das Laster.

Ne higye senki, hogy az ártatlanság talál annyi pártfogót mint a' vétek.

458. De toutes les passions violentes, celle qui sied le moins mal aux femmes, c'est l'amour.

Unter allen gewaltsamern Leidenschaften, steht den Weibern die Liebe am wenigsten schlecht.

Minden erőszakos indulatok közt a' szerelem áll legkevésbbé rosszúl az asszonyoknak.

459. La vanité nous fait faire plus de choses contre notre goût que la raison.

Die Eitelkeit vermag uns öfter Dinge zu thun, die gegen unsern Geschmack sind als die Vernunft.

A' hiúság többször tétet velünk ízlésünkkel ellenkezőt, mint az ész.

460. Il y a de méchantes qualités qui font de grands talens.

Es gibt bösertige Eigenschaften, die grosse Talente erzeugen.

Némelly rossz tulajdonság nagy talentumokat nemz.

461. On ne souhaite jamais ardemment ce qu'on ne souhaite que par raison.

Nie wünscht man feurig, was man nur vernunftmässig wünscht.

Soha sem kívánjuk azt igen mohón, a' mit velünk csak az okosság kívántat.

462. Toutes nos qualités sont incertaines et douteuses en bien comme en mal, et elles sont presque toutes à la merci des occasions.

Alle unsre Anlagen sind ungewiss und zweifelhaft, im Guten wie im Bösen, und fast alle sind das Spiel der Gelegenheit.

Minden tulajdonságaink bizonytalanok és kétségesek úgy a' jóban mint a' rosszban; és csaknem mindegyik az alkalmatosság' játéka.

463. Dans les premières passions les femmes aiment l'amant; dans les autres elles aiment l'amour.

Bey der ersten Liebe haben die Weiber den Liebhaber, bey den folgenden, die Liebe lieb.

Az első szerelem alatt az asszonyok kedveseiket szeretik, a' többi alatt a' szerelmet.

464. L'orgueil a ses bizarreries comme les autres passions: on a honte d'avouer qu'on ait de la jalousie, et l'on se fait honneur d'en avoir eu et d'être capable d'en avoir.

Der Stolz hat seine Widersinnigkeiten, wie alle übrige Leidenschaften. Man schämt sich zu bekennen, dass man eifersüchtig ist, und sucht etwas darin, es gewesen, oder fähig zu seyn, es zu werden.

A' kevélységnek úgy vannak fonákságai mint minden más passziónak. Az ember szégyelli megvallani hogy féltékeny, 's tetszik magának, hogy az tud lenni.

465. Quelque rare que soit le véritable amour, il est encore moins que la véritable amitié.

So selten wahre Liebe ist, so ist sie es doch nicht so sehr, als wahre Freundschaft.

Bár melly ritka az igaz szerelem, az csakugyan nem olly ritka mint az igaz barátság.

466. Il y a peu de femmes dont le mérite dure plus que la beauté.

Es giebt wenig Weiber, deren Verdienste älter würden, als ihre Schönheit.

Ritka asszony, a' kinek belső becse tovább tart mint szépsége.

467. L'envie d'être plaint ou d'être admiré fait souvent la plus grande partie de notre confiance.

Vertraulichen Herzensergießungen liegt oft nichts zum Grunde, als das Verlangen, beklagt oder bewundert zu werden.

A' biztos¹¹ szívömlődözéseket gyakorta egyedül az a' kívánság fakasztja, hogy szá-nattassunk vagy csudáltassunk.

¹¹ biztos

468. Notre envie dure toujours plus longtemps que le bonheur de ceux que nous envions.

Unser Neid dauert beständig länger, als das Glück derer, die wir beneiden.

Írígységünk szüntelen tovább tart mint azoknak boldogságok, a' kiket irígylünk.

469. La même fermeté qui à résister à l'amour sert aussi à le rendre violent et durable; et les personnes foibles qui sont toujours agitées des passions n'en sont presque jamais véritablement remplies.

Dieselbe Festigkeit, die gegen Liebe schützt, dient auch, sie heftig und anhaltend zu machen; und schwache Menschen, die beständig ein Spiel der Leidenschaften sind, haben sehr selten wahre.

Épen az az erő, melly ellent áll a' szerelemnek, hevéssé és állandóvá is teszi azt; 's a' gyenge ember, a' ki mindég játéka a' passzióknak, ritkán érez igazit.

470. L'imagination ne sauroit inventer tant de diverses contrariétés qu'il y en a naturellement dans le cœur de chaque personne.

Die Einbildungskraft kann nicht so viel Verkehrtheiten hervorbringen, als von Natur in dem Herzen jedes Menschen liegen.

A' képzelet nem teremthet annyi visszásságot mint a' mennyi kinek-kinek szívében természet szerint vagyon.

471. Il n'y a que les personnes qui ont de la fermeté qui puissent avoir une véritable douceur; celles qui paroissent douces n'ont d'ordinaire que de la foiblesse, qui se convertit aisément en aigreur.

Nur Menschen, die Festigkeit haben, sind wahrer Sanftheit fähig: Die sanft scheinen, sind gewöhnlich bloss schwach, und werden leicht bitter.

Egyedül azokban lakhatik igaz szelídség, a' kikben élesség is van. A' kik szelídeknek látszanak, legtöbbször csak erőtlenek, 's hirtelen kesernyékké válnak.

472. La foiblesse est plus opposée à la vertu que le vice.

Seelenschwäche steht der Tugend stärker entgegen, als Laster.

A' lélek' erőtlen volta inkább van ellenére a' virtusnak mint a' vétek.

473. Ce qui rend les douleurs de la honte et de la jalousie si aiguës, c'est que la vanité ne peut servir à les supporter.

Was den Schmerz der Schaam und Eifersucht so quälend macht, ist: dass die Eitelkeit nicht angewandt werden kann, ihn zu tragen.

A' mi a' szégyen' és féltékenység' kínjait olly éleseké teszi, az az, hogy a' hiúság nem hagyja magát azoknak elviselésére fordítani.

474. La bienséance est la moindre de toutes les lois, et la plus suivie.

Der Wohlstand wird nicht als Gesetz eingeschärft, und wird doch am meisten befolgt.

Az illendőség leghátrább áll tiszteink' sorában, 's még is olly gondosan teljesítetik, mintha legelől állana.

475. Un esprit droit a moins de peine de se soumettre aux esprits de travers que de les conduire.

Einem geraden Verstande wird es nicht so schwer, verkehrten Köpfen nachzugeben, als sie zu leiten.

Az egyenes észnek könnyebb a' visszás fejnek engedni, mint azt gyeplőzni.

476. La timidité est un défaut dont il est dangereux de reprendre les personnes qu'on en veut corriger.

Schüchternheit ist ein Fehler, dessen man nicht ohne grosse Gefahr Leute strafen kann, die man davon befreuen will.

A' félénkség olly fogyatkozás, a' melly miatt nem piríthatjuk-meg nagy veszély nélkül azokat, a' kikben azt meg akarnánk változtatni.

477. Rien n'est plus rare que la véritable bonté : ceux même qui croient en avoir, n'ont d'ordinaire que de la complaisance ou de la foiblesse.

Nichts ist seltner, als wahre Gutherzigkeit; selbst die sie zu besitzen glauben, haben gewöhnlich bloss Gefälligkeit oder Schwachheit.

Nincs ritkább dolog az igazi jószágnál; az azokban is, a' kik ezt bírni látszanak, csak kedvezet és gyengeség.

478. L'esprit s'attache par paresse et par constance à ce qui lui est facile ou agréable: cette habitude met toujours des bornes à nos connoissances; et jamais personne ne s'est donné la peine d'étendre et de la conduire son esprit aussi loin qu'il pouvoit aller.

Der Verstand hält sich aus Verdrossenheit oder Beständigkeit an Dinge, die ihm leicht oder angenehm sind. Diese Angewohnheit setzt unsern Kenntnissen beständig Grenzen, und nie hat sich ein Mensch die Mühe gegeben, seinen Verstand so weit auszubreiten oder zu führen, als der kommen könnte.

Az ész restelkedésből, néha állhatatosságból, olly dolgokba tapad, mellyek könnyűk és kedvesek. Ez a' megszokás mindég határt vét ismérteinknek, 's nincs ember, a' ki addig igyekezett volna kivinni 's kiszéleszteni értelmét, a' meddig az érhetett vala.

479. On est d'ordinaire plus médisant par vanité que par malice.

Gewöhnlich redet man Andern mehr aus Eitelkeit, als aus Bosheit übel nach.

Közönségesen inkább hiúságból mint rossz szívből szóllunk-meg mást.

480. Quand on a le cœur encore agité par les restes d'une passion, on est plus près d'en prendre une nouvelle que quand on est entièrement guéri.

Wenn das Herz von dem Nachgefühl einer Leidenschaft noch in Bewegung gehalten wird, ist man näher daran, in eine andre zu fallen, als wenn man ganz geheilt ist.

Mikor a' szív valamely passzióknak maradványai által még hányattatik, közelebb járunk egy újba rogyini, mint mikor belőle tökéletesen kigyógyúltunk.

481. Ceux qui ont eu de grandes passions se trouvent toute leur vie heureux et malheureux d'en être guéris.

Wer heftige Leidenschaften hat, ist sein ganzes Leben hindurch glücklich, und unglücklich, wenn er davon geheilt wird.

A' ki hév indulatokkal bírt, szerencsés is szerencsétlen is egész életében, hogy belőlök kigyógyúlt.

482. Il y a encore plus de gens sans intérêt que sans envie.

Es giebt doch mehr Menschen ohne Eigennutz, als Menschen ohne Neid.

Csak ugyan több ember vagyon haszonlesés nélkül mint irigység nélkül.

483. Nous avons plus de paresse dans l'esprit que le corps.

In unserm Geiste liegt mehr Verdrossenheit, als in unserm Körper.

Lelkünkben még több restelkedés űl mint testünkben.

484. Le calme ou l'agitation de notre humeur ne dépend pas tant de ce qui nous arrive de plus considérable dans la vie, que d'un arrangement commode ou désagréable de petites choses qui arrivent tous les jours.

Die ruhige oder unruhige Stimmung unsres Humors hängt nicht sowohl von dem ab, was uns im Leben entscheidendes begegnet ist, als vielmehr von dem behaglichen oder drückenden Zusammenflusse kleiner Dinge, die uns täglich zustossen.

Az ember' csendes vagy nem-csendes hómora nem annyira attól függ, a' mi nagy és nevezetes őtet az életben éri, mint azon kéjes vagy szorongató kis dolgoknak szövedékjéttől inkább, melly mindennap adja-elő magát.

485. Quelque méchants que soient les hommes, ils n'oseroient paroître ennemis de la vertu; et lorsqu'ils la veulent persécuter, ils feignent de croire qu'elle est fausse, ou ils lui supposent des crimes.

So böseartig die Menschen auch seyn mögen, so wagen sie es doch nicht, als Feinde der Tugend aufzutreten; und wenn sie dieselbe bedrängen, stellen sie sich, als ob sie solche für unächt hielten, oder sie bürdten ihr Verbrechen auf.

Bár melly romlottak is az emberek, de úgy mutatni magokat csakugyan nem méréshzlik, mint ellenségeit a' virtusnak. 'S mikor a' virtust üldözik, azt hazudják, hogy őket a' virtusnak nem látják, vagy vétkeket kennek reá.

486. On passe souvent de l'amour à l'ambition; mais on ne revient guère de l'ambition à l'amour.

Man geht oft von der Liebe zur Ruhmsucht über, aber selten kehrt man von der Ruhmsucht zur Liebe zurück.

Sok ember mégyen-által a' szeretközésből dicsőségre-vágyásra¹²: dicsőségre-vágyásból ritka tér vissza szeretközésre.

487. L'extrême avarice se méprend presque toujours; il n'y a point de passion qui s'éloigne plus souvent de son but, ni sur qui le présent ait tant de pouvoir au préjudice de l'avenir.

Der Geitz auf seiner höchsten Stufe geht fast immer irre. Keine Leidenschaft entfernt sich öfter von ihrem Zweck, über keine hat die Gegenwart auf Kosten der Zukunft so viel Gewalt.

A' legfőbb pontig ment fősvénység csaknem mindég megtéved. Nincs passzió, melly gyakrabban essék-el a' maga céljától, 's a' mostannak eggyen sincs a' jövőndő' kárával annyi ereje.

488. L'avarice produit souvent des effets contraires: il y a un nombre infini de gens qui sacrifient tout leur bien à des espérances douteuses et éloignées; d'autres méprisent de grands avantages à venir pour de petits intérêts présents.

Der Geitz bewirkt oft ihm entgegengesetzte Erscheinungen: es giebt sehr viel Menschen, die ihr ganzes Vermögen zweifelhaften und entfernten Hoffnungen aufopfern, und andre, die grosse künftige Vortheile um kleine gegenwärtige verschmähen.

A' fősvénység sokszor egészen ellenkező munkákat mível. Temérdek számú emberek minden vagyonjokat kétséges és távol reményeknek áldozzák-fel; mások ellenben megvetik a' jövőndő tetemes hasznot a' mostaniaknak kedvéért.

489. Il semble que les hommes ne se trouvent pas assez de défauts: ils en augmentent encore le nombre par de certaines qualités singulières dont ils affectent de se parer; et ils les cultivent avec tant de soin, qu'elles deviennent à la fin des défauts naturels qu'il ne dépend plus d'eux de corriger.

Es scheint, als ob die Menschen noch nicht Fehler genug an sich fänden: sie vermehren ihre Anzahl noch durch gewisse seltsame Eigenheiten, mit denen sie sich ausschmücken, und sie bilden diese mit so viel Sorgfalt, dass sie am Ende natürliche Fehler werden, die abzulegen nachher nicht mehr in ihrer Gewalt stehn.

Úgy tetszik, hogy az emberek nem lelnek elég fogyatkozást magokon, mert bizonyos sajátságok által, mellyekkel magokat piperézik, még nevelik számokat, 's ezeket olly gondnal mívelik, hogy végre természeti fogyatkozásokká válnak, 's le nem rázhatják többé.

¹² ditsőségre-vágyásra

490. Ce qui fait voir que les hommes connoissent mieux leurs fautes qu'on ne pense, c'est qu'ils n'ont jamais tort quand on les entend parler de leur conduite: le même amour-propre qui les aveugle d'ordinaire, les éclaire alors, et leur donne des vues si justes, qu'il leur fait supprimer ou déguiser les moindres choses qui peuvent être condamnées.

Ein Beweis, dass die Menschen ihre vergangenen Fehler besser einsehen, als man glaubt, ist dies: dass sie nie Unrecht haben, wenn sie von ihrem Benehmen sprechen. Eben die Eigenliebe, die sie verblendet, öffnet ihnen hier die Augen, und giebt ihnen einen so richtigen Blick, dass sie die kleinsten Umstände, die ihnen Rüge zuziehen könnten, unterdrücken oder überkleiden.

Egy bizonyosága, hogy az emberek a' magok' botlásaikat jobban ált'látják, mint velük, az, hogy mikor tetteik felől szóllanak, mindég igazok vagyon. Ugyan-az az önszeretet, melly őket vakítja, itt meg-nyitja szemeket, 's olly igazán hagyja látni, hogy a' leg apróságosabb környűllást is, melly dorgálást érdemlene, vagy elhallgatják vagy felszépítve adják-elő.

491. Il faut que les jeunes gens qui entrent dans le monde soient honteux ou étourdis: un air capable et composé se tourne d'ordinaire en impertinence.

Junge Leute, die zuerst in der grossen Welt auftreten, müssen verschämt oder unüberlegt seyn: ein freyes und gesetztes Wesen verwandelt sich in diesem Falle gewöhnlich in Zudringlichkeit.

Fiatal embernek, midőn először lép-fel a' világban, szemérmesnek kell lenni, vagy hebehurgyának. A' ki ekkor csendesen bátor, többnyire szemtelen lesz idővel.

492. Les querelles ne dureroient pas longtemps, si le tort n'étoit que d'un côté.

Zänkereyen würden nie lange dauern, wenn das Unrecht immer auf einer Seite wäre.

A' versengések nem tartanának sok ideig, ha csak az egyik félé volna a' hiba.

493. Il ne sert de rien d'être jeune sans être belle, ni d'être belle sans être jeune.

Es hilft einem Weibt nichts, wenn sie jung und nicht schön, oder schön und nicht jung ist.

Kevésre mégyen vele a' szép asszony ha fiatal de nem szép, vagy ha szép de nem fiatal.

494. Il y a des personnes si légères et si frivoles qu'elles sont aussi éloignées d'avoir de véritables défauts que des qualités solides.

Es giebt Menschen, die so flüchtig und gebaltlos sind, dass sie eben so wenig wahre Fehler, als fruchtbare Vorzüge haben können.

Vannak olly karakter nélkül való emberek, a' kik szint olly kevésé alkalmasok igaz fogyatkozásokkal bírni mint becses tulajdonságokkal.

495. On ne compte d'ordinaire la premiere galanterie des femmes que lorsqu'elles en ont une seconde.

Gewöhnlich spricht man dann erst von der ersten Liebschaft eines Weibes, wenn sie schon eine zweyte gehabt hat.

Közönségesen akkor esik szó az az asszonyok' első csínytalanságok felől, mikor már a' másodikat teszik.

496. Il y a des gens si remplis deux-mêmes, que, lorsqu'ils sont amoureux, ils trouvent moyen d'être occupé de leur passion, sans l'être de la personne qu'ils aiment.

Es giebt Menschen, die ihrer selbst so voll sind, dass sie, wenn sie lieben, Mittel finden, mit ihrer Leidenschaft beschäftigt zu seyn, ohne es mit der Person zu bedürfen, die sie lieben.

Vannak némelly magokkal annyira eltölt emberek, hogy midőn szerelmesek, el tudnak foglalva lenni szerelmekkel, a' nélkül hogy a' szeretett tárggyal elfoglalva volnának.

497. L'amour, tout agréable qu'il est, plaît encore plus par les manieres dont il se montre que par lui-même.

Die Liebe, so angenehm sie ist, gefällt doch noch mehr durch die Weise, wie sie sich zeigt, als durch sich selbst.

A' szerelem, bár melly édes is, még is sokkal inkább tetszik megjelenése' módjai miatt, mint önmaga¹³ miatt.

498. Peu d'esprit avec de la droiture ennuie moins à la longue que beaucoup d'esprit avec du travers.

Wenig, aber treffender Witz, ermüdet in die Länge nicht so sehr, als viel aber schielender.

A' nem sok, de igaz elme kevésbé úntatja-meg sokára magát mint a' sok, de fél-szeg.

499. La jalouise est le plus grand de tous les maux, et celui qui fait le moins de pitié aux personnes qui le causent.

Die Eifersucht ist das grösseste aller Uebel, und erweckt gerade den Personen, die es verursachen, am wenigsten Mitleid.

A' féltékenység minden kínok közt a' legkínosabb, és épen azokat nem indítja szá-nakozásra, a' kik annak okai.

¹³ önn maga

500. Après avoir parlé de la fausseté de tant de vertus apparentes, il est raisonnable de dire quelque chose de la fausseté du mépris de la mort: j'entends parler de ce mépris de la mort que les païens se vantent de tirer de leurs propres forces sans l'espérance d'une meilleure vie. Il y a de la différence entre souffrir la mort constamment, et la mépriser. Le premier est assez ordinaire; mais je crois que l'autre n'est jamais sincère. On a écrit néanmoins tout ce qui peut le plus persuader que la mort n'est point un mal; et les hommes les plus foibles, aussi bien que les héros, ont donné mille exemples célèbres pour établir cette opinion. Cependant je doute que personne de bon sens l'ait jamais cru; et la peine que l'on prend pour le persuader aux autres et à soi-même fait assez voir que cette entreprise n'est pas aisée. On peut avoir divers sujets de dégoûts dans la vie; mais on n'a jamais raison de mépriser la mort. Ceux même qui se la donnent volontairement ne la comptent pas pour si peu de chose, et ils s'en étonnent et la rejettent comme les autres lorsqu'elle vient à eux par une autre voie que celle qu'ils ont choisie. L'inégalité que l'on remarque dans le courage d'un nombre infini de vaillans hommes vient de ce que la mort se découvre différemment à leur imagination, et y paroît plus présente en un temps qu'en un autre. Ainsi il arrive qu'après avoir méprisé ce qu'ils ne connoissoient pas, ils craignent enfin ce qu'ils connoissent. Il faut éviter de l'envisager avec toutes ses circontances, si on ne veut pas croire qu'elle soit le plus grand de tous les maux. Le plus habiles et les plus braves sont ceux qui prennent de plus honnêtes prétextes pour s'empêcher de la considérer; mais tout homme qui la sait voir telle qu'elle est, trouve que c'est une chose épouvantable. La nécessité de mourir faisoit toute la constance des philosophes. Ils croyoient qu'il falloit aller de bonne grace où l'on ne sauroit s'empêcher d'aller; et ne pouvant éterniser leur vie, il n'y avoit rien qu'ils ne fissent pour éterniser leur réputation, et sauver du naufrage ce qui en peut être garanti. Contentons-nous, pour faire bonne mine, de ne nous pas dire à nous-mêmes tout ce que nous en pensons, et espé-

Wir haben bisher den falschen Schein so vieler Tugenden dargelegt; also ist es billig, auch etwas von dem Ungrunde der Verachtung des Todes zu sagen. Ich meyne diejenige Verachtung des Todes, welche die Alten aus ihrer eigenen Kraft, ohne Hoffnung auf ein besseres Leben, zu nehmen sich rühmen. Es ist ein Unterscheid, den Tod mit Festigkeit ertragen, und ihn verachten. Jenes ist ziemlich gemein, aber dieses, glaube ich, ist nie aufrichtig gemeint. Indessen, man hat alle Künste der Ueberredung erschöpft, um zu beweisen, dass der Tod kein Uebel sey; und die schwächsten Menschen so gut als die stärksten, haben tausend berühmte Beyspiele gegeben, um diese Meynung zu unterstützen; aber dennoch zweifle ich, dass irgend ein Mensch mit gesundem Verstande es geglaubt habe. Die Mühe, die man sich giebt, sie andern und sich selbst glaublich zu machen, zeigt klar genug, dass diese Unternehmung so leicht nicht sey. Man kann mancherley Ursachen haben, des Lebens überdrüssig zu seyn, aber nie einen Grund, den Tod zu verachten. Selbst die ihn freywillig wählen, halten ihn nicht für so unbedeutend; er macht sie bestürzt und sie weichen ihm aus, wenn er auf einem andern Wege kommt, als den sie selbst wählten. Die Verschiedenheit, die man bey dem Muthe einer Menge unerschrockener Männer bemerkt, kommt daher, dass sich der Tod unter verschiedenen Gestalten ihrer Einbildungskraft, und dazu bald näher bald entfernter zeigt. So geschieht es, dass sie anfangs verachten, was sie nicht kennen, und am Ende scheuen, was sie kennen. Man muss sich hüten, ihn mit allen seinen Einfassungen anzuschauen, wenn man sich nicht überzeugen will, dass er das grösseste aller Uebel sey. Die Klügsten und Entschlossensten dabey sind die, welche die anständige Binde vor die Augen nehmen, um ihn nicht anzusehen; aber jeder Mensch, der ihn zu sehen versteht wie er ist, findet, dass er ein schreckliches Ding sey. Die Nothwendigkeit zu sterben, machte die ganze Festigkeit der Philosophen aus; sie glaubten mit guter Manier hingehen zu müssen, wo sie nicht weg bleiben konnten, und da sie ihr Leben nicht ewig zu machen vermochten, thaten sie alles, um ihrem Rufe diese Ehre zu verschaffen, und vom Schiffbruche zu retten, was nicht davor gesichert werden kann. Begnügen wir uns also

rons plus de notre tempérament que de ces foibles raisonnements qui nous font croire que nous pouvons approcher de la mort avec indifférence. La gloire de mourir avec fermeté, l'espérance d'être regretté, le désir de laisser une belle réputation, l'assurance d'être affranchi des misères de la vie, et de ne dépendre plus des caprices de la fortune, sont des remèdes qu'on ne doit pas rejeter; mais on ne doit pas croire aussi qu'ils soient infaillibles. Ils font pour nous assurer ce qu'une simple haie fait souvent à la guerre pour assurer ceux qui doivent approcher d'un lieu d'où l'on tire. Quand on en est éloigné, on s'imagine quelle peut mettre à couvert; mais quand on en est proche on trouve que c'est un faible secours. C'est nous flatter, de croire que la mort nous paroisse de près ce que nous en avons jugé de loin, et que nos sentimens, qui ne sont que foiblesse, soient d'une trempe assez forte pour ne point souffrir d'atteinte par la plus rude de toutes les épreuves. C'est aussi mal connoître les effets de l'amour-propre, que de penser qu'il puisse nous aider à compter pour rien ce qui le doit nécessairement détruire; et la raison, dans laquelle on croit trouver tant de ressources, est trop faible en cette rencontre pour nous persuader ce que nous voulons. C'est elle au contraire qui nous trahit le plus souvent, et qui, au lieu de nous inspirer le mépris de la mort, sert à nous découvrir ce qu'elle a d'affreux et de terrible. Tout ce qu'elle peut faire pour nous est de nous conseiller d'en détourner les yeux pour les arrêter sur d'autres objets. Caton et Brutus en choisirent d'illustres. Un laquais se contenta il y a quelque temps de danser sur l'échafaud où il alloit être roué. Ainsi, bien que les motifs soient différens, ils produisent les mêmes effets; de sorte qu'il est vrai que, quelque disproportion qu'il y ait entre les grands hommes et les gens du commun, on a vu mille fois les uns et les autres recevoir la mort d'un même visage; mais c'a toujours été avec cette différence, que, dans le mépris que les grands hommes font paroître pour la mort, c'est l'amour de la gloire qui leur en ôte la vue; et dans les gens du commun, ce n'est qu'un effet de leur peu

damit, dass wir, um die Miene nicht zu verzeihen, vor uns selbst verbergen, was wir davon halten, und hoffen wir mehr von unserer körperlichen Stärke, als von den schwachen Vernünfteleyen, die uns beweisen wollen, dass wir uns ihm gleichgültig nähern könnten. Der Ruhm entschlossen gestorben zu seyn, die Hoffnung bedauert zu werden, das Verlangen einen glänzenden Nachruf zu hinterlassen, die Gewissheit von den Mühseligkeiten des Lebens, und von dem launischen Spiele des Schicksals befreit zu seyn: dies sind Hülfsmittel, die man nicht werfen muss. Nur muss man nicht glauben, dass sie unfehlbar sind. Wir brauchen das, was im Kriege ein gemeiner Zaun oft zur Sicherheit derer leistet, die sich einer Stelle, von der aus man schießt, nähern müssen. Ist man weit davon, so glaubt man, er decke; kommt man aber näher, so findet man seine Hülfe sehr schwach. Es heisst uns schmeicheln, wenn wir glauben, dass der Tod uns in der Nähe eben das sey, was er uns in der Ferne scheint, und dass unsre Gefühle, die nur Schwachheiten sind, stark genug wären, um dem heftigsten aller Angriffe, dem wir ausgesetzt werden können, nicht zu erliegen. Auch heisst es die Wirkungen der Eigenliebe schlecht kennen, wenn man glaubt, dass sie uns helfen könnte, für nichts zu achten, was sie nothwendig vernichten muss; und die Vernunft, in welcher man so viel Hülfquellen finden soll, ist in diesem Falle zu schwach, uns zu überreden, was wir gern möchten. Sie täuscht uns vielmehr am öftesten und, statt uns Verachtung des Todes einzuflossen, dient sie gerade, uns bemerkbar zu machen, was er Grässliches und Schreckliches hat. Alles, was sie für uns thun kann, ist, dass sie uns rath, die Augen davon weg auf andre Gegenstände zu richten. Cato und Brutus wählten ihrer sehr glänzende. Ein Lakey begnügte sich vor kurzem, auf dem Schaffot zu tanzen, auf dem er gerädert werden sollte. So brachten ungleiche Triebfedern gleiche Wirkungen hervor. Wahr ist es also, dass, so beträchtlich der Unterschied unter grossen und gemeinen Seelen ist, man tausendmal diese wie jene den Tod mit gleichem Gesichte hat empfangen sehen; aber immer mit dem Unterschiede, dass bey der Verachtung, die grosse Menschen gegen den Tod zeigten, Ruhmsucht ihn ihren Augen entrückte, und dass es bey dem gemeinen Mann

de lumieres qui les empêche de connoitre la grandeur de leur mal, et leur laisse la liberté de penser à autre chose.

Mangel an Bildung war, der sie hinderte, das Uebel in seiner Größe zu umfassen, und ihnen Freyheit liess, an etwas Andres zu denken.

Minekutána olly sok virtus' ál színe felől szóllottunk, illő, hogy a' halál' megvetésének hibás okai felől is mondjunk valamit. Értem azt a' halál' megvetését, mellyet a' hajdani Bölcsék, a' mint dicsekszenek, egy jobb élet' reménye nélkül, önnmagokból¹⁴ merítették. Külömböző két dolog, a' halált bátor lélekkel tűrni és megvetni. Az elsőbb eléggé közönséges, de az utolsóbb, én leg alább úgy hiszem, soha sem volt való. Kimerítették az elhíttetés' minden mesterségét, hogy megmutattassék hogy a' halál nem baj; 's a' leggyávább emberek, mint szintén az első karbeli hősök, ezer nevezetes példát adtanak ennek megbizonyítására. Mindazáltal nagyon kétlem, hogy azt józan-fejű ember valaha hitte légyen. Az a' nehézség, a' mellybe azt magunkkal és másokkal elhíttetni kerül, eléggé mutatja, hogy a' szándék nem könnyű. Sok okaink lehetnek, hogy az életet meg-únjuk: de nincs egy is, hogy a' halált megvessük. A' halált még azok sem nézik csekélységnek, a' kik önnként adják reá magokat; elre ttennek tőle, 's kikerülnek, midőn más úton közelít feléjük¹⁵ mint a' mellyet magok választottak. Az a' külömbőség, melly annyi nagylelkű ember' bátorságán tapasztaltatik, onnan jó, mivel a' halál az ő képzeleteknek külömböző alakok alatt, még pedig majd távolabb', majd közelebb', jelen-meg. Igy szokott megadni, hogy a' mit nem ismertek, eleintén meg-vetették, 's utoljára rettegik a' mit ismernek. Kerülni kell látását minden környüállásaival, ha nem akarjuk hinni, hogy nálánál nincsen nagyobb rossz. A' legokosabbak, legbátrabbak a' legdíszesbb szemkötényt veszik-fel, hogy ne láthassák: de minden megvallja, ha a' maga valóságában tudja látni, hogy ő a' legirtóztatóbb dolog a' világon. A' Philosophusoknak minden állhatatosságok azon kéntelenség' érzéséből állott, hogy meg kellett halni. Azt tartották, hogy minthogy menni kell, jobb lesz szép szerével menni; 's nem tehetvén élteket örökké-tartóvá, mindent elkövettek, hogy neveket tehessék azzá, 's a' hajótörésből meg-menthessék a' mi megtarthatott. Elégedjünk-meg tehát vele, ha el akarjuk kerülni a' gyáva nyifogást, hogy ne mondogassuk magunknak mit tartunk róla, 's várjunk többet a' vér' felhevületeitől mint azon nyavalyás okoskodástól, melly azt hitegeti-el velünk, hogy halni lehet hideg vérrel. A' bátor kimúlás' dicsősége, annak reméllése hogy bennünket siratni fognak, annak óhajtása hogy magunk után ragyogó nevet hagyassunk, az a' bizonyosság hogy megszabadulunk az élet' nyomorúságai és a' sors' vak játsziséga alól, olly vígasztalások, a' mellyek megérdemlik, hogy becsben tartassanak: de épen ne higyük, hogy csalhatatlan vígasztalások. Úgy öntenek belénk bátorodást, mint egy nyomorúlt vesszősövény nyújt azt a' háborúban a' seregnek, midőn lövés felé vezettedik; messzéről nézvén, úgy tetszik, hogy védelmekre lesz, de közelébbre érvén felé, látják, hogy semmi haszna nincs. Megcsaljuk magunkat, midőn azt hisszük, hogy a' halál közléről is az, a' minek távolról tetszett, és hogy érzéseink, mellyek merő gyengeségek, nem engednek leroskadnunk a' bennünket érhető csapások' legrettenetesebbi-

¹⁴ önn magokból

¹⁵ felejek

ke alatt. Az önszeretet' erejéről is hibásan ítél pedig, a' ki azt gondolja, hogy az csekélységnek fogja azt, a' mi őtet elsemmiti, nézethetni. Osztán az értelem is, mellytől olly sok vígasztalást várunk, gyenge ezen ellenkezésben velünk elhithetni a' mit olly igen óhajtanánk. Sőt inkább ő csal-meg legtöbbször, 's a' helyett hogy bennünket a' halált megvetni tanítana, ő mutatja-ki, mi benne a' legiszonyosabb és rettentőbb. Mind az, a' mit ő minekünk javunkra tehet, abból áll, hogy szemeinket róla elvonni 's más tárgyakra erányozni tanácsolja. Cátó és Brútus igen ragyogó tárgyakat választottak. Egy cseléd nem régiben azt látta a' legjobbnak, hogy végigtánczolja a' hóhérpalczot, a' hol kerékbe töretett. Így eszközének a' különböző indító okok gyakorta ugyan-azon egy munkát. Igaz tehát, hogy, bár melly nagy légyen a' különbség a' fennt és alacsony lelkek között, ezer példáját lehetett látni, hogy mind ezek mind amazok bátran mentek a' halálnak; de mindég azon egy különbséggel, hogy azon megvetésben, mellyet a' nagy ember mutat a' halál eránt, azt annak szeme elől a' dicsőségre-vágyás vontá-el; a' köz-embernél pedig a' lélek' kurta-látása cselekedte, hogy nem érzette a' rossz' nagy vóltát, 's így szabadsága maradt egyébről gondolkozni.

BÉCSBEN,
NEMES HAYKUL ANTALNÁL,
1809.

12.

A'
SZENT HAJDAN'
GYÖNGYEI

FELSŐ – EŐRI
PYRKER JÁNOS LÁSZLÓ
PATRIÁRCHA EGRI ÉRSEK

UTÁN

KAZINCZY FERENC

B U D Á N
A' PESTI MAGY. KIR. EGYETEM' MŰHELYÉBEN
MDCCLXXX.

ELŐSZÓ

A' Tunísiás' és Habsburgi Rudolf' Éneklője a' Szent Hajdan' Gyöngyeiben úgy jelen meg mint magas gondolkozású, szent érzésű Ember, isteneitől ihletett Költő, nagy céljainak teljesen neki-készült Tudós és Művészetek' Avatottja. Hexameteri gyönyörködtető hullámzásokban csapkodják a' fület, 's tanúlt, igen gazdag, virágos beszédét, mellyen báj és méltóság vetélkedve áradoznak, a' magyar születésűben, magyar ajakúban azok is, kiknek nyelveken munkáját dolgozó, irigyelve csudálják. 'S ennyi tulajdon itt a' legteljesebb egyhangzásban olvad össze, 's egyyike másikat nem elhomályosítja, hanem kölcsönösen emeli, ragyogtatja.

Mint levének e' szent Énekek, a' nagy Író maga adja előnkbe hymnusi lángolású Előszavában, a' Hárfához. Mély romlottságban látá korunkat, hova azt esztelenségink 's vétkeink buktaták. Kivergődve a' közép századok' borzasztó éjéből, gígási vakmerőséggel akaránk berontani az istenek' lakjaiba, hogy megfoghassuk a' megfoghatatlant, 's megcsalva gondolatlan reményünkben, 's elvakítva az emberi szemnek elviselhetetlen fénytől, tagadánk a' mit szemünk nem látott világosan, bár szívünk érzett. Elhidegedve így mind az eránt a' mi szent, 's nem ismerve semmit, a' mi tiszteltetni érdemel, önmagunkat tevénk tárgyává imádásunknak, 's nem arra leve gondunk a' mi felemeljen, hanem a mi alá vonjon, még szorosabban földhöz köthessen. Nem vala külömbség a' szent és nem szent között; egyyik hatalom a' másikat ravaszkodás 's erőszakok által igyekezék megfosztani igazaitól, 's a' gonosz elárada minden karban. Az leve minden vágyunk, hogy pilloghassunk, bár ál fényben és lopottban, 's örömeiket élhessünk, bár mocskosokat. Így rontá el gondolkozásunkat az erkölcs, 's erkölcsünket a' gondolkozás.

A' lelkes Költő, felmelegülve az eláradott métely' látásában, hatalmas karral kapkodott húrjai közzé, hogy a' megcsábultakat halálos álmokorságokból, mint egyy második Orpheus, felverje, 's a' földi örömeiktől a' lelkiek felé vezérelje. Bízakodást, hitet, hűséget taníta Istenhez, megnyugvást a' legfőbb bölcsesség' végezésiben, még mikor ez bennünket szenvedni, gyötrődni, veszni hágy is, magunk' megtagadását magzati hűségben, szeretetben; és hogy, mint az a' hét hős fiú¹ hős anyja, legyünk készebbek veszni mint tisztünk mellől eltántorodni, Istenünktől, atyáinkról ránk maradt és igaznak ismert vallásunktól, hazánk' hűségétől, gyáva rettegés vagy gyalázatos haszon miatt elállani, azokat megtagadni, elárúlni.

¹ fiu'

De e' fenntebb vallási 's erkölcsi cél itt subordinálva van az alantabbnak, a' poetainak, mert poetai műben poetai tökély a' fő cél; ama' kettőnek ez alól csak kicsillámlani szabad, de minél nagyobb fényben. 'S a' szent Költő ezt cselekszi, midőn Mózeset adja, a' minden tekintetekben hasonlíthatatlant, azt a' jobb Romulust és Nómát egyszersmind, és Sámuel, a' tűzlelkű Illyést, 's ennek tanítványát Elizéust, 's azon fegyvertelen népecskét, melly az undok, lelkeken uralkodni akarót megalázta, magát szabaddá tette, nem fegyveres hadai' sokaságával, hanem csüggedhetetlen lélekkel, honja' szent szeretetével, férfias elszánásával, mellyet Istenbe vetett hite, bizodalma hatalmasan nevelt, nagyobbított. E' szent, e' minden tekintetekben tiszteletes cél ömlött el az egész munkán, de az Olvasót különösen a' mindenik Ének mellett álló függelékben ragadja meg ájtatosság' lángjával. És ha az imádság nem egyéb mint lelkünk' felemelkedése Istenhez a' tisztelet', hála', bízakodás' és engedelmesség' érzésiben, úgy a Szent Hajdan' Gyöngyeit nem kéteskedhetünk Imádságos-Könyvnek hirdetni, mert a' lelkes Olvasó' kezében az, még pedig egyike a' legjobbaknak, miket a' nem jók' számtalan sokaságában bírunk. A' melly érzéseket a' mi Éneklőnk lelkeinkben gyúlaszt, nem betegeskedő pietismus, hanem ép érzés, egészséges, erős, és magas, 's azok előtt is tiszteletes, kik érzeni nem akarnak, hanem csak látni. – De tekintsük a' Munka' becsét poetai tekintetekben, és a' melly ragyogást arra Nyelv és Mesterség árasztanak.

Epopoea nincs isteni sugalások, segédek nélkül, mert az Épószt' Múzsája² csuda nagyságú tettek által akar hatni, mint a' Drámáé szívnek kedves borzasztások és retgettetések, 's a' Lyráé tüzes bátor szárnyalgások által. De a' Görög Mythológiának ma már senki nem hiszen, 's midőn az istenek' és emberek' atyja barna szemöldöke' hunyorításával eget földet hoz rengésbe, mi nyugalomban maradunk; az allegorikai istenségek pedig igen világosan árulják el a' megszorúlt Művész' szerencsétlen küszködését. A' mi Költőnk tehát nagy bölcsességgel bánt, midőn tárgyat énekeihez azon világból választta, hol Jehova elhagyá egeit, leszálla az első emberekhez, őket maga oktatá a' maga ismétetére, maga vala a' választott népnek mind Istene mind Királya, őket kormányozá, 's harczolgata érettek és átalok. A' Szent Hajdan' Énekei így nyerék azt a' nagyság', fenség' characterét, mellyet semmi más tárgyban nem találtak volna. Együtt reszketünk Mózesel a' lángoló bokor előtt, együtt reng keblünk a' néppel, midőn Jehova villámlások és mennydörgések közt adja ki parancsait a' hegyen, nagyobbaknak érzük magunkat azok' csudáltában kiket a' magas érzésű Költő szentség' nimbusában láttat velünk, 's irtózás és szent bosszú tölti el mellyünket azon fenevadak ellen, kik az emberi jusokkal játszanak, 's hóhéri csigázásokkal parancsolják a' mit fogadni nem szabad.

De ha a' nagy bölcsességgel választott tárgy segélé az Éneklőt egyik részről, a' másíkról árta neki, mert azon Könyvekből vétetvén, mellyek nekünk is szentek, az ezeknek tartozott tisztelet eltilta minden változtatást, minden toldalékot, a' mi profánus tárgynál szabados, sőt szinte kötelesség volt volna. Innen, és egyedül innen van, hogy Sámuel, Illyés, Eliza nem teljes nagyságú Épósztok, hanem csak Épószi festések. Maga Mózes is, és az Épószi előadásra Mózesnél még alkalmasob Makkabéusok, nem adnak elég bőv tárgyat olly nagyságú Hőskölteményhez, melly a' Tunisiással és Rudolphiással

² Múzsája

megmérkezhessék. Annál inkább kell tehát csudálnunk a' nagy Éneklő' teremtő lelkét, melly a' szűk határu' mezőn erejét annyi bölcsességgel, annyi szerencsével fejté ki, hogy itt felejthetjük a' tárgy' soványságát. Mindenik Éneke egy egy oltártábla, mesterisen alkotva, mesterisen rajzolva, erővel és bájjal festve, világítva. Azt érezzük olvasások alatt, a' mit egy lélekkel dolgozott oltártábla előtt, hol térdeink, lángot adván érzésinknek a' Művész, önként hajlanak meg Isten előtt; 's itt ez vala az egyik czél.

Valljuk meg, 's örvendve szerencsénknek, hogy ezt vallhatjuk, e' szent Énekeknek az adja egyik érdemét, hogy a' nagy Költő fel van avatva a' Mesterség' titkaiba, 's nem keresve azt, sőt hogy azt teszi olykor talán meg sem sejtve, az egyik Mesterség' mezejéből a' másikba csap által, 's szóval fest. Mert haki ismeri a' Raphael' sajtóságait 's azon arczokat, mellyeket a' Mesterségnek ez a' hőse nem a' természet, nem az iskolák, hanem forró képzelésének sugalatai után teremté; haki tudja, hogy ez a' senki által utól nem ért melly kényességgel bána festékeivel, és hogy azokat nem felkente táblájira, hanem zómánczként összeolvasztotta; haki tudja, melly szerelemmel festé Guídó a' maga Angyalait, 's itt a' Patriarcha-Érsekéit látja, 's Mirjámot és Idort látja, nem fogja e itt a' Guídó', nem e a' Raphael' neveiket fel fel sikoltani? Mirjám és Idor úgy nem természet és iskola után festett arczok mint a' miket Raphaelnél találunk, 's a' Szent Hajdan' Angyalainak testek is aetheri, áltlátszó testek, ezeknek öltözetek is szivárványból vannak szöve. (Lásd azt, a' ki Saul előtt mennyei nyugalomban szövi koszorúját.) – Apollon, egyik vezére Antiochusnak, diadali szekeren megyen csatába, 's a' szekérke fut a' lovak után; 's íme előttünk a' Victória' cameója, mellyen az elmés Művész eltéré a' vastag igaztól, 's a' lovakat fék, hám, kötelek nélkül hagyá, nehogy karcsú derekok 's vékony lábszáraik' szépsége feldaraboltassanak, összeszedeltessenek. – A' bús anya lomhára' hátán megyen a' Kármelre; szolgálja előtte lépdél, 's kantáránál fogva vezeti a' rest állatot; 's íme előttünk egy új Szaladás Egyiptusba, csakhogy nem értjük, hova leve a' gyermek Jézus a' szent Szűz' öléből. – Saullal a' varázs' barlangjába lépünk; látjuk a' hegy' belsejébe mélyen benyúló üreget; a' lámpa' vas horgát, az árnyék' fekete foltjait a' falon, a' rőt tündérfényt, 's a' százesztendő, kiszáradott karú vént, rongyai közt, szűkszalmájú almán, 's azt hisszük, egy kedves úgynevezett Éjidarab van előttünk; azt hisszük, a' Steinwyckek' templomaiba lépünk, mellyeknek goth-ízlésű oszlopfalai közt úgy vész el habozva a' szemnek a' világ, mint a' fülnek a' hang. – 'S ki láthatja a' lég' sok és soknemű scénáját, a' veres lángolásban kelő reggeleket, a' nyár' olvasztó delét, a' szürkülő alkonyt, 's azt a' megmarkolható setétet Egyiptusban; ki a' már már ránk szakadó fellegeket, ki az elementumokat irtózatos harczaikban egymással, és osztán azt a' nyugalom' tábláját, azt a' zivatar után még fenntebb szépségben ragyogó természetet, hogy mind arra örömmel ne emlékezzék, mit a' Vernétek, Lutterburgok, Poussinek, Claudok, Wutkyak lopdostak el a' természettől. Hiszük hogy a' mi Költőnk, teremtő phantasiájának nagy gazdagságával, szerencsésen fogta volna adni a' mit adott, ha az olasz földet nem lakta, ha a' Mesterség' fenntartóját, ébresztőjét, ápolóját, az örök Rómát nem látta, ha Canóvát nem ismerte volna is; de azt is hisszük, hogy nem e' szerencsével, ha ez a' teremtő lélek a' Mesterség' nagy művei által nem élesítetett volna ki. Ott Phídiás tanúla Homértól: itt a' nagy Költő a' régi és új idők' nagy Művészeitől; ők egy anya' szerető gyermekei.

A' Szent Hajdan', a' Tunísiás' és a' Rudolf' Éneklője' érdemeinek nincs szükségek magyarázóra azoknál, a' kiknek természet és tanulás adtak erőt kiismerni, mi szép; de örvendve mondjuk el, mit ítél e' dolgozásokról a' külföld, 's ezeknek nyelvén, nehogy az Olvasót gyanú szállhassa meg, hogy fordításunkban a' szó nem tisztán adatott.

Sophonízon, von Prof. Paulus, zu Heidelberg. 1825. VII. Band, 2. Heft. – „Pyrker selbst hat an Voss seine Rudolphiade geschickt; – „in dankbarer Anerkennung dessen hoher Verdienste um die deutsche Literatur. Ein richtiges Selbstgefühl sagte dem Schöpfer dieses in unserer Zeit sich sehr auszeichnenden Epos, dass Voss der Mann sey, der seinen Werth rein und ganz anerkennen werde. Mit einer Theilnahme und Freude, wie sie die jetzigen Stimmgeber auf dem deutschen Pindus nur gar zu selten veranlassen, bietet unser Homeride dem Geistesverwandten die Rechte.“

„Wie sicher des classischen Lorbeers Dieser seyn darf, beweist die sinnvolle Anlage des Ganzen sowohl, als die sachgemässeste Ausführung fast aller einzelnen Theile der vielgewandten, lebendigen Einheit. Vortrefflich ist das Ebenmass des Ganzen geordnet, um immer durch den Wechsel von Gegensätzen das Geschehene anschaulicher zu machen, auch durch unerwartete, aber wohl vorbereitete, und in das Ganze miteinwirkende Nebenerfolge den Lauf der Hauptbegebenheit lebendig fortzubewegen.“

„Jede Saite des Gemüths wird abwechselnd angeregt, aber nicht durch stürmende Heftigkeit, wie so oft die moderne Genialität ertobt, wenn durch krampfhaft verzerrende Überspannungen die Begeisterung errungen scheinen soll. Genau trifft das Gedicht bey jeder Darstellung einer Leidenschaft das Maass, welches zur Theilnahme anzieht, und die Mitempfindung einflösst, ohne sie aufzwingen zu wollen. Gerade dadurch erweist sich das wahre Talent, dass Personen und Begebenheiten nicht durch Beschreibungen, sondern durch sich selbst, wie der Dichter ihr Handeln und Reden äusserst natürlich einzuführen versteht, geschildert vor uns stehen. Dieser poetisch wahren Erfindsamkeit wird sich die entsprechende Stimmung gewiss in jedem Gemüth, ohne dass es der Kunst bewusst wird, wie eine freywillige Begleiterin zugesellen.“ –

Allgemeiner Religions- und Kirchenfreund. Von Dr. Benkert. Würzburg, 1828. I. Band. 2. Heft. – „Was Johannes von Müller (Werke I. Th. S. 121.) von Sophocles sagt: „Es ist nicht möglich die schönste Sprache der Menschen edler zu benützen als Sophokles, oder Würde und Anmuth herrlicher zu vereinigen,“ – das möchten wir auch aus tiefer Überzeugung von dem Dichter dieser Gesänge behaupten. – Gerne möchten wir unsern Lesern den Reichthum und die hehre Pracht dieser Perlen ausführlich darlegen, venn eine solche Mittheilung die Gränze einer Anzeige nicht überschreiten würde. Doch wir wollen die Kron- und Schluss-perle des ganzen Geflechtes hervorheben“ – – – (a' Szent Hajdan' Gyöngyei előtt álló megszólítást a' Hárfához.) –

„Was die Tiefe des Gemüthes, die aus diesen Perlen spricht, und die Zartheit der Darstellung betrifft, so ist Recensent mit sich einig, den Dichter über alle neueren zu erheben, und ihm einen ruhmvollen Platz an der Seite des Sophokles zu geben. Man vergleiche zum Beweise dessen jene herrliche Stelle im Oedip. Colon. Des Sophokles v. 1536., wo er den Hingang und die Verklärung des Oedipus beschreibt, mit dem III. Ges. des Helias, und zunächst mit jener Stelle, in welcher unser Dichter die Theophanie und den Gottesruf an Helias schildert, so wie dessen Hingang in's Land der Vollendung.“

Ugyan-az. 1829. Május – „Stets weiss Pyrker den Helden seines Epos so vor das schauende, stauende Auge zu führen, dass alle andere Personen in lebendiger Umkreisung – immer in Unterordnungs – Verhältniss sich um ihn als ihren Mittelpunkt bewegen. Man glaubt ein historisches Meistergemälde stets zu schauen, wo alles auf die Hauptperson, die als des Gemäldes leuchtender Mittelpunkt überall hervorstrahlt, hinstrebt, wo sich Ausdruck, Bewegung, Haltung, Theilnahme des Einzelnen genau auf die Hauptperson bezieht.“

„Die Episoden schimmern nicht als leerer Schmuck; nein, sie stehen mit dem Ganzen in einer so engen Verbindung, in einem so innigen Zusammenhange, dass, würde man sie herausnehmen, das Ganze in seiner Verkettung zerrissen und zerstört würde. Die Episoden der *Tunisia* sind nicht von der Art, dass sie losgerissen an jedem andern Orte eben so gut stehen könnten, was Friedrich v. Schlegel an dem Sänger des befreiten Jerusalem tadelt.“

Überall schwebt dem Sänger der *Tunisia* unverrückt das Ganze vor: nicht einzelne Stellen, nicht einzelne Schilderungen und Beschreibungen sind es daher, die den Leser so unwiderstehlich ergreifen, fesseln, ihn begeistern und entzücken; die *Tunisia* steht als ein in allen seinen einzelnen Theilen vollendetes Ganze da; und eben dadurch wird ihr das Gepräge eines wahren Kunstwerkes aufgedrückt. – – –

So steht die *Tunisia* in Beziehung auf des Stoffes und des Helden Auswahl, in Beziehung auf die Episoden und das Wunderbare kunstgerecht und meisterhaft vor uns. Doch was sie erst zu einem classischen Nationalepos stempelt, was ihr erst Unsterblichkeit sichern wird, ist die Vollendung der Sprache und Darstellung, die uns in ihr entgegen tritt. Die Sprache ist die Seele aller Nationalität, und zugleich die bestimmteste und lebendigste Offenbarung derselben nach Aussen, ihre bestimmteste Objectivirung; die Sprache ist es, welche den Nationalen Character, die Individualität einer Nation, gleichsam krystallisirt für Jahrtausende in klarster Anschauung dem Blicke vorführt; sie also nur, in ihrer höchsten Entwicklung und Vollendung, in der vollständigen Entfaltung ihrer Nationalität und Individualität, vermag, als lebendige Trägerin eines wahren, nationalheroischen Stoffes, einer Nationalepopöe, diese der Zerstörung der Jahrhunderte, und der dunklen Nacht der Vergessenheit zu entführen.“

„Germaniens herrliche Sprache feiert in der *Tunisia* ihren schönsten Triumph. Sie hat in diesem Kunstwerke ihrer Vollendung höchste Stufe erklommen, ist vollendet wie Hellas Sprache in Sophokles Meisterwerken, vollendet wie Latiums Sprache in Virgil's Gesängen, vollendet wie Italiens Sprache in Tasso's Jerusalem, vollendet wie Spaniens Sprache in Calderon's unsterblichen Schöpfungen; vollendet wie Portugals Sprache in Camoen's *Lusiade*, vollendet wie Albions Sprache in Milton's verlornem Paradies. Die deutsche Sprache erscheint in der *Tunisia* in einer Kraft und Fülle, erstrahlt in einer Majestät, Herrlichkeit, in einem Vollglanz, in welchem nur je eine Sprache von Sterblichen erscheinen kann; die deutsche Sprache kann sich, wie sie in ihrer Vollendung Schönheit in der *Tunisia* glänzt, ohne umdunkelt zu werden, der vollendeten Sprache Hellas und Latiums an die schimmernde Seite stellen. Der Sänger der *Tunisia* zeigt dem staunenden Deutschen, welcher Ausbildung, welcher Entwicklung, welcher Vollendung seine Sprache fähig war, zu welcher Höhe sie sich erschwingen konnte.“

Die Darstellung selbst, lebend und webend in dieser vollendeten Sprachhülle ist eben so vollendet, ist die einzig wahre Darstellung einer Epopöe im antiken Charakter, nach dem Muster aller Muster, das die Mutter Natur selbst geschaffen zu haben scheint – durch die Hand des ihr getreuen, sinnigen Griechen – der Iliade und Odyssee.”

„Überall prägen sich in ihr die höchste Objectivität und Plastik, die ungezwungenste Naivität, die reinste und vollendetste Correctheit, und die lichteste Klarheit, die schönen Eigenschaften des antiken Epos, aus. Die Heldengestalten der Tunisias stehen ganz, wie die der Homerischen Heldenwelt, in sich abgeschlossen, vor unsern Augen; sie scheinen, möchte ich sagen, Statuen zu seyn, denen aber durch irgend einen Zauber Lebens-odem eingehaucht wurde. Die verschiedenen Beschreibungen und Schilderungen von verschiedenen Gegenständen sind die herrlichsten, objectiven, plastischen Gebilde. Überall zeigt es sich, dass der Sänger der Tunisias stets des epischen Dichters höchste Aufgabe unverrückt im Auge hatte.”

„Pyrker gehört nicht zu jenen epischen Dichtern, die nur lieber sich selbst und ihr schönstes Gefühl darstellen, als eine ganze Welt in ihrem Geiste klar auffassen, und sich selbst darin verlieren und vergessen. Nein! überall taucht die Subjectivität des Sängers der Tunisias in den Strom des Objectiven, und geht in seinen Tiefen unter. Der Sänger der Tunisias tritt, ganz wie der Sänger der Ilias und Odyssee, von seinem geschaffenen Kunstgebilde losgetrennt, hinter dasselbe zurück, so dass nur dieses sich dem Schauenden darstellt; so wie uns nur die Werke der schaffenden Gottheit entgentreten, aber ihr Antlitz sich unserem irdischen Auge birgt.”

Pyrkernek egyyik Recensense (*Morgenblatt*. 1826. Nro 28.) nem érti, gymond, a' mit vizont Olvasóji nem fognak neki érteni, hogy Munkájihoz miért választá a' hexametert. A' gáncs onnan eredhete, mert Schlégel szerint, nemzeti Épószhoz nem illik nem nemzeti forma; sőt elengedhetetlenül az kívántatik meg, hogy az Olvasó' füle az illyenben úgy találja fel honja' zengését mint lelke honja' tárgyait. De nincs szchéma, melly minden tárgyra úgy illjék mint a' hexameter; azon éneklé Homér az Achillesz' haragiát és az Odysseus' bujdosásit, azon Orpheus az Istenek' dicséreteit, azon Bion és Moszchus a' szerelmet és a' csendes kör' boldogságait, azon Hesiodus és Virgíl a' mezők' munkájit, 's Horátz a' maga szép leveleit; 's Klopstock és Heyne megbizonyították, hogy Epopoeára nincs alkalmasabb forma. Voss Luizt, Góthe Hermannt és Dorotheát, Baggesen Parthenaist, ámbár ezek nem az antik', hanem a' romantik' osztályára tartoznak, hexameterekben adták; 's melly versnemben kívánták volna tehát a' Nemzetiség' tüzes emlegetőji, hogy a' mi Éneklőnk a' Szent Hajdant, 's Tunísiását 's Rudolfját éneketle légyen? Mert az Ottava-ríma, mellyet inkább tanácslanának, úgy nem német, mint a' hexameter nem az. – Így tévesztik meg magokat a' kik többet hisznek a' teoriák' építgetőjinek mint tulajdon érzéseknek, 's ott keresnek Purizmust és Nemzetiséget, hol annak helye nincs.

De ideje, hogy minekutána Olvasóimmal a' Munka' magasztalásait közlöttem, adjam némelly darabjait is, mellyek ezen magasztalásokat igazolhatják. – A' fenntebb említett Mirjám és Idor a' Szent Hajdan' Gyöngyeiben az, a' mi Cidli és Semída Klopstocknál a' Messias' IV. Énekében. Égnek szentelt szűzet, égi tisztaságú szerelmet fest mind a' két Költő; de a' Szent Hajdan' Éneklője még több szentséggel, még több Virgilusi bátortalansággal, szerénységgel, mintha ideális szépségű festése' becsét nem

érzené: Klopstock tartaléktalan, szertelen hosszaságban, 's összeszedve minden erejét, 's nem minden jele nélkül a' német hideg metaphysicázásnak.

MIRJÁM ÉS IDOR

Mózes' II. Én.; 192. v.

Az Izrael' fiai összegyűlnek Mózes és Áron körül, 's még éjjel indulnak a' puszták felé,

Mint mikor a' darvak, közelítvén a' hideg ősz már,
Felgyülekeznek az ér' szélén; útojokra vezérül
Eggyet megválasztanak; az felreppen; utána
Toldúl csattogatott szárnyán a' többi, 's az égnek
Fellegi közt, hosszú két rendre szakadva, lebegnek.

Sieh', da stand Mirjam, die Gott-gesegnete Jungfrau,
Moses und Aarons Schwesterkind, und blickte nach Jenem,
Im verklärten Gesicht, mit tiefer und inniger Ehrfrucht.
Schön war sie! Wie im Lenz die Ros' und Lilie blühten
Ihre Wangen; ihr Aug erglänzt' in des lieblichen Veilchens
Unschuld; wie der Zeder ihr Wuchs; des munteren Rehes
Sprung ihr Gang, und ihr Laut der Nachtigall holdes Geflöte.
Ging sie einher in dem Volk, da sah ein jegliches Aug' ihr
Stauend nach; ihr folgt' aus jeglichem Munde der Beyfall;
Denn noch höher ihr Geist, der Seherinn! schöner ihr Herz noch:
Immer mild und bereit des Segens Fülle zu spenden.

Aber vor Allen hing an der Huld – umstrahleten Jungfrau
Idor, Sohn Jamins, und Simeons Enkel, der schönste,
Trefflichste Jüngling in Israels Volk, mit inniger Liebe.
Allwärts sah er nur sie; nur ihr war jeder Gedanke
Des unendlichen Tags, und der, noch längeren, Nächte
Sinnen und Sehnen geweiht: er athmete, fühlte für sie nur!
Dennoch schreckt ihn die Hehre zurück, und schüchterne Röthe
Färbt ihm die Wangen, so er bald hier, bald dort auf den Pfaden,
Die sie wandelte, wie durch Zufall, und immer mit Absicht
Ihr belegend, hervor aus der bräunlichen Locken, das schwarze
Glühend' Aug, auf sie geheftet, erzittert' und seufzte;
Denn so mächtig sonst die golden strömende Rede
Von den Lippen ihm floss: nicht mocht er jetzo des Herzens
Lieblichsten Laut aushauchen vor ihr, auch mit lispelndem Wort nur.
Aber die Jungfrau sah, und kannte des herrlichen Jünglings

Stilles Leid: in den froh entschwindenden Tagen der Kindheit
 Hielten sie stets im Kreis der trauten Gespielen zusammen,
 Und noch war sie ihm hold: doch trennt ihn jetzt von Jehova's
 Seherinn unermessliche Kluft: in der irdischen Liebe
 Rosenau'n sollt ihr, den Sinnen zu Wonnegenusse,
 Nicht die knospende Ros', im lieblichen Duft, sich entfalten;
 Nicht umschlingen sie dort ein Kranz vergänglicher Dauer:
 Denn ihr winkt ein Ziel hoch über des Staubes Gefilden.

És most Idor' halála. – Egy csoport láz felkél, 's Mózesnek ellenkezésével nem
 gondolván, mégyen, 's csatára kél.

– – – Auch Idor, der trauernde Jüngling,
 Zog vor Allen dahin in den Kampf. Nicht hatt' er der Feigheit
 Schmähhliches Murren getheilt an dem Abend; er weilt' in dem Lager
 Einsam stets, und entfernt von dem Treiben geschäftiger Menschen.
 Nun erreichte sein Ohr der Waffen Getös', und er eilte
 Mit den kühn Vereinten hinaus nach den dräuenden Bergen. –

Welch' Geschrey erschallt?... Den Flüchtenden liegen die Feinde
 Hart im Rücken, und säen, zur schrecklichen Ernte, die Leichen
 Her in dem stäubenden Feld! Nur wenige kehrten zurücke.
 Mirjam erhob sich schnell, im Gefolg mitleidiger Seelen,
 Den Verwundeten Hülf' und Rettung zu bringen. Sie schreitet
 Unter den Leichen umher, und geusst, wo noch Athem die Brust hebt,
 Trost in das Herz, und Balsamöhl in die blutende Wunde.
 Doch nun fährt sie zurück? Wer ist's, der unter den Ersten
 Dort im kühneren Kampf – denn Gegner auf Gegner gesunken,
 Hüllen um ihn, unzählig, den Grund – erlag, und das Leben
 Matt verhaucht? Ach! Idor ist's, der schweigende Jüngling!
 Sterbend dacht' er zuvor: „O, wäre die Holde zugegen,
 Dass mein brechendes Aug', mein schwindender Athem ihr sagte:
 Was ich verschwieg!“ ... Da beugte sich, Hülf'-aus-spendend, die Jungfrau
 Nieder – erkannt' ihn – fuhr todbleich zurücke; die Lippen
 Bebt'n ihr: was das strenge Herz im blühenden Leben
 Nie bewegt', erschütterte schnell ein sterbender Blick nun!
 Schweigend kehrte sie heim in das Nacht-umhüllte Lager. –

Unmuth lag seit dem auf ihrer finsternen Stirne;
 Weder Jehova's Dienst, noch auch des trauernden Volkes
 Lieb', erhob sie mehr: all' ihres Glanzes beraubt,
 Wie die Ros' in den Tagen des laut herausschenden Regens,
 Schien sie, und schmähete jetzt, von Aaron begleitet, im Unmuth,
 Moses eh'lichen Bund, nach Zipora's Tod, mit der Fremden.
 D'rum litt sie die Strafe der Schuld in schmählicher Krankheit;

Ward auf Moses Fleh'n von Jehova geheilet; und siehe!
Bald umfing sie das Grab in Kadesch wüstem Gefilde! –

Illyés Sareptában; Elizéus Súnemben, feltámasztják jóltevőjöknek egyetlen fíjokat.
Lássuk, az egymáshoz hasonlító két scéna melly különbözésekkel adatik:

A' SAREPTAI GYERMEK.

Illyés' I. Én.; 188. v.

Sagt' es, und eilte voran; ihr folgte der Greis in den Vorhof;
Dann die Treppe hinauf in die Kammer des o b e r e n H a u s e s,
Das von dem Vorhof sich erhob: der stillen Betrachtung
Und des Gebethes Stunden geweiht, und dem Fremdling zur Herberg'.
Als er den Stab gelehnt an die Wand, und den wolligen Mantel
Hin auf das Lager gelegt, da brachte geschäftig die Hausfrau
Wasser im Krug, und das Becken herbey – ihr dünkte: der Krug sey
Voller denn erst; sie reichte den Trunk dem Greise zur Labung;
D'rauf, als dieser, nach Lust, mit zurückgebogenem Haupte,
Schlürfte vom labenden Krug, und dankend wieder zurückgab,
Sank sie vor ihm auf die Knie', und begann ihm die Füße zu waschen,
Rufend auch ihren Liebbling herbey, mit ermahnenden Worten:
„Komm, mein Kind, und wasche mit mir dem Greise die Füße:
Auf dass du früh, gastfreundlich dich zu erweisen dem Fremdling,
Lernest, und dir durch Mild' und Erbarmungen Segen bereitest.“ –

Als bald eilte das Kind, den Lehren der Mutter gehorsam,
Näher; sank auf die Knie', und hielt mit den Händchen die Füß' ihm:
Heftend den Unschuldsblick auf den Lächelnden! Aber er legte
Segnend ihm die Händ' auf das Haupt, und sagte mit Rührung:

„Mögest du, treu dem Gesetz, vor Jehova wandeln in Unschuld:
Dann ist Fried' in deinem Gemüth, und Segen, die Fülle,
Blüht um dich her, und blüht um die Deinigen, immer und ewig!“ –

Als sie jetzt, ihm trocknend die Füße, die freundliche Handlung
Endete, ging sie hinaus, auf dem Herde den Kuchen zu backen.
Dort eröffnend den Kasten starr und des Athems beraubt,
Stand sie den Augenblick: denn voll vom weissesten Mehle
War der Kasten, und voll vom köstlichen Saft der Ölkrug!
Ach! sie vergass im freudigen Schreck des Kuchens und Backens;
Eilte die Treppen hinauf, und schlug die Hände zusammen;

Jubelte, schrie und weint', und lachte zugleich vor dem Greise:
 Schauend den Überfluss nach drückender Noth und Entbehrung!
 Jener lächelte nur, und pries im Geiste Jehova's
 Nahmen! Sie ging; bereitete nun die köstliche Nahrung
 Schnell; und sie assen darauf. – Nicht schmolz das Öl in dem Krüge,
 Nicht in dem Kasten das Mehl in des Jahrs entrollenden Tagen. –

Sieh, auf dem Söller erging sich einst, in der Stille des Abends,
 Bethend, der Greis. Ihm pochte die Brust vor freudiger Rührung:
 Denn schon nahte der Augenblick, wo kräftig im Glaubem
 Zu Jehova, dem Herrn, sich erhebe die Witwe Benaja's,
 Da verherrlicht vor ihr sich erwies die Macht des Propheten.
 Siehe! des Weibes Kind, die zart aufblühende Knospe,
 Welkte dahin, wie Rosenblüth' im frostigen Nordwind
 Welkt, und athmete matt, und matter, und hauchte den Geist aus.
 Unten im Vorhof scholl urplötzlich ein Heulen und Weinen;
 Scholl des Weib's Weh'ruf, in der Still', erschütternd dem Ohre!
 Wohl vernahm der Greis die Jammernde; sah mit Vertrau'n dann
 Auf zum Himmel, und stieg die Treppe herab in des Vorhofs
 Hallen. Er sass auf der Bank, und sah verstummend vor sich hin.
 Aber mit losgewöhletem Haar, mit bebender Lippe,
 Starrem Schmerz und Verzweiflung im Blick, todbleich und vergehend,
 Trug die Mutter den Sohn auf den Armen heraus in die Halle;
 Nahte mit wankendem Schritt dem Seher, und legte den Knaben
 Ihm zu Füßen. Sie sank, mit brechenden Knieen, der Last nach;
 Stöhnt' im Fall, und presst' auf die eisigen Lippen des Kindes
 Ihren Mund, und bebte vor Schmerz, und weinete laut auf!
 Doch, nun fuhr sie empor: sie blickt' umher in den Hallen;
 Sah dem Propheten in's Aug', und rang die Hände; begann, erst
 Leise; rief dann laut, schnell, zögernd, entschlossen und furchtsam:

„Gottes Prophet! Was hatt' ich mit dir, was du mit der Wittwe..
 Witwe? – ja! doch, jetzt auch kinderlos! – was mit der Witwe
 Du, zu schaffen, Prophet? – Hast du nur betreten die Schwelle
 Meines Hauses, dass du Jehova, dem Furchtbaren! Strengen!
 Aufhüllst meine Sünden von einst –, Er strafe die Sünde?
 Doch ist die Strafe zu gross, zu entsetzlich! – Gottes Prophete,
 Hast du geseh'n diess Engelskind ... die Blicke voll Unschuld,
 Sanftmuth, Leben und Geist? – Oh hast du gehöret, wie süß ihm
 Tönte vom Munde das Wort? wie gut mein liebliches Kind war?
 Ach! nun liegt es enteelt – da liegt mein Reichthum – mein Alles!
 Jetzo bin ich erst arm, Prophet! – mein Kind ist gestorben!“ –

Also jammerte hier die Mutter im schrecklichen Herzleid
 Wegen des Sohns, und beugte die Stirn' jetzt wieder nach ihm hin.
 Ihren Augen entfloss ein Strom von Thränen, und netzte
 Ihm das bleiche Gesicht, die entfärbeten Lippen und Hände.
 Nun erhob sich der Greis; sein Blick, gehalten und strenge,
 Ruhete lang' auf dem jammernden Weib; dann sprach er, verweisend:

„Hast du vergessen der Noth, vergessen der Hülff' und Errettung,
 Die Jehova dir gab in der Noth? – Des Guten vergisst nur
 Also der Mensch, und labt die Erinnerung nur an dem Übel,
 Das ihn manchemal ereilt auf wechselndem Pfade des Lebens?
 Hast du Glauben auf Gott, den Einigen? Hast du Vertrau'n auch
 Auf Jehova's Macht und nie versiegende Weisheit?
 Hast du solches, o Weib! dann wirst du erringen die Hülfe.“ –

Langsam erhob sie ihr Haupt, und dann, den Blick von dem Kinde
 Nach dem Greise hinauf, bis jetzt ihr Aug' auf dem seinen
 Ruht' im Seelenverein – dann sank es wieder hinunter,
 Thränen – umhüllt! doch, bald gewahrt' er mit heiliger Wonne:
 Wie die Gebeugte die Recht' aufhob zu dem Himmel, und dorthin,
 Erdwärts blickend, wies, mit verständlicher, stummer Geberde! –

„Mutter, gib mir das Kind!“ so rief er, und hob es vom Boden
 Alsbald auf, und trug's – sie sank ohnmächtig zusammen –
 Über die Treppe hinauf, in die Kammer des oberen Hauses,
 Auf sein Lager. Er fleht', auf die Kniee gesunken, zum Himmel,
 Haltend die Händ' empor gefaltet, im heissen Gebethe:

„Herr! Jehova! mein Gott! Alleiniger, Ewiger, Höchster!
 Soll die Witwe in Jammer vergeh'n, die gütig mich aufnahm;
 Vor Verfolgung und Noth, in ihrem Hause verbergend,
 Rettete? Von Dir kommt Hülfe; Du bist allmächtig und gütig!“ –

Als er die Worte gesagt, da beugt' er sich über den Knaben
 Drey Mahl hin: er hauchte mit Kraft – aussprühendem Odern
 Ihm in das Tod – erblasste Gesicht, und drückte die Lippen
 Drey Mahl ihm auf den Mund. Dann knieet' er wieder, und rief so:

„Herr! Du sprichst zu dem Berg: stürz' ein! und er sinket zusammen;
 Rufest dem Sturm: und er fliegt im brausenden Flug auf des Meeres
 Fluthen einher; gebiethest dem Blitz: und in stäubender Asche
 Liegt, vernichtet, die Stadt. Dein Hauch heisst fliehen die Sterne;
 Schweben die Sonn' und den Mond im unendlichen ewigen Weltall! –
 Hauch' in diess Kind, Allmächtiger, jetzt den Athem des Lebens!“ –

Als er es rief: da fuhr ein Strahl, in Windesgesäusel,
 Durch die Decke herab, und hellte die Stirne des Knaben.
 Alsbald regten zum Leben sich die erstarreten Glieder:
 Liebliches Roth umzog die erbleichten Wangen; nicht anders
 Als die rosige Früh' auf die schneeigen Lilienblätter
 Hauchet den Purpurglanz, so glänzten ihm Lippen und Wangen
 Wieder. Jetzt aufschlug er die festgeschlossenen Lieder;
 Sah, mit verklärtem Blick, den Himmel, den weinenden Greis an;
 Setzte sich auf in dem Bett', und schlang, mit leisem Gestöhne,
 Festumklammernd, ihm die Händ' um den Nacken, und küsst' ihn.
 Freudig erhob ihn der Greis auf den Arm, und trug ihn die Stufen,
 Eilenden Schrittes, herab, dass sie polterten. Doch, Adoniram's
 Mutter sass, noch schwach aufathmend, nach dauernder Ohnmacht,
 Mit gewendetem Rücken dort auf der letzten der Stufen.
 Aengstlich horchte sie auf dem Gepolter; ihr bebten die Glieder,
 Schlug das ermattete Herz, in empörteren, stärkeren Schlägen,
 Bis zum Halse hinauf, und droht' ihr schnelle Vernichtung.
 Sterbend vor Angst, nicht wagte sie hin die Blicke zu wenden!
 Doch, als – „Mutter!“ erscholl aus dem Munde des jauchzenden Kindes,
 Fuhr sie empor: denn Schreck und Schauer, und kaltes Entsetzen,
 Fassten, wechselnd, sie an! und, als der Wiedererweckte
 Lebend, und warm, und hold, und reizender, als er zuvor war,
 Ihr an dem Hals hing, oh! da stürzte sie schnell auf die Knie' hin,
 Hielt ihn dankend empor, und sagte dem göttlichen Manne,
 Der an der seligen Schau sich weidete, selig die Worte:

„Ha! nun glaub' ich fest, dass Jehova der Einige Gott ist,
 Der durch dich, den wahren Propheten, des ewigen Lebens
 Heiligen Pfad mir wies; barmherzig, und gütig, und mild ist!“ –

„Recht, oh Weib!“ – so rief Helias – „du sagtest die Wahrheit!
 Manchens beginnen wir hier in der Wand' rung eilenden Tagen;
 Schaffen und bau'n gar viel des Nichtigen; suchen und irren;
 Dünken uns oft am Ziel, in des Fleisches enger Begränzung
 Fern umirrend von ihm: – des ungehorsamen Stolzes
 Frühes Geschick! – Als dort der Schöpfer hinaus in das Dunkel
 Stiess das Geschöpf, da gab zur Leiterinn Er ihm den Glauben.
 Hoch vom Himmel herab, in die Nacht all' endlichen Strebens,
 Strahl sein Licht, und leitet allein zum Ziel uns hierniden:
 Denn es leitet zu Gott, dem Ewigen, Wahren, und Einem!
 Folg' ihm getrost! Dir hat, oh Weib, geholfen der G l a u b e !“

A' SÚNEMI GYERMEK.

Elizéus' I. Én.; 177. v.

Draussen im Ährenfeld, umgeben von fröhlichen Schnittern,
 Sass der Vater im Schatten des Baums, und blickte mit heissem,
 Innigem Dank, empor zu dem Ewigen! Goldener Ähren
 Fülle wogte vor ihm, und heiter lachte die Zukunft.
 Siehe! da lief am schwülen Mittag der muntere Knabe,
 Sehulich, zum Vater hinaus, und drückte die glühende Stirne
 Ihm an die Brust, und sass auf den Knie'n, die ihn wiegten mit Liebe.
 Plötzlich fuhr der Schrey! „Weh' mir!“ – von den Lippen des Knaben,
 Und er sank, erblasst, im Schoosse des Vaters zusammen.
 „Trag' ihn“ – so rief er jetzt dem Knecht – „schnell heim zu der Mutter:
 Denn der Knabe erkrankte, vom Pfeil der glühenden Sonne
 Schwer getroffen am Haupt: er wird in der Kühle gesunden.“
 Alsbald eilte der Knecht mit der theuren Last der Mutter,
 Abend, heim; ihm schien: nicht athme das liebliche Kind mehr! –

Bleicher, denn ihr verblichener Sohn, und stumm vor Entsetzen,
 Hob ihn die Mutter jetzt auf den Arm, und blickte mit Augen –
 Weiteröffnet zu schau'n, und dennoch matt und erblindet –
 Voll des Jammers ihn an, wo die Angst erdrückte die Thränen;
 Dann nach dem redlichen Knecht, und von ihm zum schweigenden Himmel,
 Als sie stand, und die Knie' ihr zitterten, starrten sie wechselnd,
 Mitleid – Rettung – flehend, umher, und verglommen wie Sterne,
 Die der Nebel umhüllt; doch, plötzlich flammten sie hell auf;
 Ihres Jammers Nacht durchfuhr ein leuchtender Blitzstrahl:
 Rufen wollte sie laut, und die bebenden Lippen bewegten
 Sich nur leise; sie stand ermuthiget; eilte die Treppen
 Aufwärts nach dem Gemach, im Obergebäude des Hauses,
 Das dem Propheten sie einst erbaut', und mit schicklichem Hausrath
 Selber versah; sie legte das Kind, mit verwendeten Blicken,
 Auf sein Lager; verschloss die Thür, und eilte vom Hause
 Schnell nach dem Ährenfeld, wo ihr Gatt' in den Reihen der Schnitter
 Schaltete. – „Möge dein Knecht“ – rief sie mit gehaltener Wehmuth –
 „Eilig das Saumthier mir aufsatteln: denn zum Propheten
 Drängt mich ein wichtig' Geschäft; bald keh'r ich wieder zurücke.“
 Jener staunte dem Wort: nur im Neumond, oder am Sabbath,
 Ging sie sonst, aus dem Mund' des Propheten, heilige Worte
 Von Jehova dem Herrn, und seinem Gesetze, zu hören;
 Winkte dem Knecht, und bald, empor den ragenden Karmel.
 Trabte das Saumthier hin, geleitet vom redlichen Diener
 An dem Zaum, und tragend die Frau zur Wohnung Elisa's. –

„Siehe! die Sunemitinn kommt“ – so sprach zu Ghiesi,
 Seinem Knecht, der Prophet – „lauf' ihr entgegen, und frage:
 Steht es noch gut mit dir, mit dem Gatten, und gut mit dem Knaben und gut
 mit dem Knaben?“

Hurtig nahte der Knecht, und stellte dem Weibe die Frage.
 Doch, sie, die zuvor den emsigen Führer des Saumthiers,
 Rastlos fort zum ersehnten Ziel, des frommen Propheten
 Wohnung, eilen hiess, vernehmend die schreckliche Frage:
 „Steht es noch gut mit dir, mit dem Gatten, und gut mit dem Knaben?“
 Dachte zu sterben vor Schmerz; und dennoch heftete fester
 Sie die Blicke zur Erd', und sprach mit erzwungenem Laut: „Gut!“
 Jetzt erreichend die Höh'n, wo im Schatten der säuselnden Bäume,
 Und an Felsen gelehnt, die Hütte des frommen Propheten
 Ruhete, sprang sie vom Sattel herab, und stürzte, voll Hast, sich
 In den Staub: umfasste die Knie' Elisa's, und schluchzte.
 Aber Ghiesi, wie oft die Diener der besten Gebiether,
 Hart und grausam gesinnt, vor Flehenden schliessen der Grossmuth
 Mild eröffnetes Thor, sprang näher, und wollte mit Unmuth
 Sie wegdrängen von ihm. „Lass' sie;“ – so rief ihm Elisa
 Zürnend – „ihr Mutterherz beschwert unendlicher Jammer!
 Zwar enthüllete mir Jehova's heilige Stimme,
 Was da gescheh'n, noch nicht; doch Schreckliches kündet ihr Aug' an.“ –

„Ach!“ – so jammerte laut die Unglückliche – „hast du den Sohn mir
 Selber nur darum erbethen von Gott, dass ich, elende Mutter,
 Seiner so frühe beraubt, vergehe vor schrecklichem Herzleid?
 Weh'! nun liegt er entseelt, – wer rettet vor Angst und Verzweiflung?“
 Schweigend ging Elisa von ihr in die trauliche Hütte;
 Weilete nicht, und kam, in der Rechten tragend das Stäbchen,
 Von Tamariskenzweig geschnitzt, und gedörret mit Vorsicht,
 An der Gluth: d'rum leicht, dass der Wind es trug in die Lüfte.
 Dieses reicht' er dem Knecht, und sprach die gebiethenden Worte:

„Gürte dich schnell; dann rastlos fort in die Mauern von Sunem.
 Wohl ist des Grüssens und Dankens kein End' auf bewanderten Pfaden;
 Stets von Neuem beginnt der Wanderer: gehet und kehret
 Wieder zurück, und grüsst und dankt, der Sitte geziemend;
 Aber nicht wollest du jetzt des Grusses und Dankes gedenken,
 Bis du erreichst das Haus der tief bekümmerten Mutter.
 Dort auf das schlummernde Kind dann legst du den Stab, und bemerkst:
 Ob er, leicht, wie ein schwebender Flaum, auf dem Herzen des Kindes
 Steigt und sinkt; ob er, vom Hauche des Mundes bewegt,
 Noch das Zeichen dir gibt vom tiefverborgenen Leben?“ –

Jener gürtete sich, und ging. Da stürzte die Mutter,
 Ängstlicher noch, denn zuvor, zu den Füßen des Sehers; umschlag ihm,
 Weinend, die Knie', und rief: „So wahr Jehova, des Weltalls
 Gott, uns siehet und hört, ich weiche von dir nicht, erwählter,
 Macht – begabter Prophet! bis du nicht, erbarmend, mir folgest.“
 Sagt' es, und hob die Augen zu ihm, mit erschütternder Angst auf.
 Aber er gürtete sich, und folgte der weinenden Mutter
 Schnell nach Sunem hinab. Da kam, unferne dem Stadtthor,
 Ihm, unmuthigen Blick's, Ghiesi entgegen, und sprach so:

„Siehe! was half mein Laufen herab in die Wohnung des Todes,
 Dass der Athem mir stockt', und in Strömen der glühende Schweiß rann?
 Was, der Stab auf den Todten gelegt? mein Lauschen und Forschen:
 Ob er, leicht, wie ein schwebender Flaum, auf dem Herzen des Kindes
 Steiget und sinkt? Ob er vom Hauche des Mundes bewegt wird?
 Denn da war kein Laut, kein Leben, Gefühl und Empfindung.“ –

Finster blickte nach ihm der Seher, und eilte die Stufen
 Aufwärts, schnell zu der Kammer hin, wo auf wolliger Decke
 Lag das verblichene Kind, in Tod – annahender Ohnmacht.
 Jetzt verschloss er die Thür, dass ihn die erschütterte Mutter
 Nicht im Gebeth zu Jehova, dem mild Erbarmenden, störe;
 Bethete laut, und rief: „Jehova! verschmähe das Fleh'n nicht
 Deines Dieners im Staub! Lass' wiedergenesen das Kindlein,
 Liebenden Ältern zum Trost, und deinen Verehrern zur Stärkung
 In dem Glauben an Dich, den gütigen Vater im Himmel!“
 Rief's, und streckte, wie ihn sein liebender Meister gelehret,
 Auf den Knaben sich aus; – er presste den Mund auf den Mund ihm;
 Auf das Auge das Aug', und hielt die erstarreten Händchen,
 Mitten im heissen Gebeth, und vertrauendem Muth zu Jehova,
 Fest in die Hände gedrückt, bis er, auf dem Lager, erwarmt war!
 Siehe! da löste das Band des Gehirn – umstrickenden Übels,
 Durch Jehova's Huld, zur Wonne des heiligen Sehers,
 Plötzlich sich auf: denn siebenmahl laut nieste der Knabe;
 Öffnete lächelnd die Augen; sah, in der dämmernden Stube,
 Staunend umher, erhob sich, und sass auf den Knieen Elisa's.
 Aber er herzte das Kind, und rief in die Halle: – „Ghiesi!
 Leite die Sunemitinn herauf in die Wohnung des Lebens.“
 Und mit geflügeltem Schritt, von Angst und Hoffnung getrieben,
 Stürzte die Mutter herein in die Kammer... Sie schrie, zu dem Himmel
 Hebed die zitternden Händ' empor, den jauchzenden Dankruf,
 Als den Sohn sie, erweckt, im blühenden Leben erblickte;
 Drückt' ihn fest an die Brust, und küsst' ihn, und sank zu den Füßen
 Seines Erretters hin, und weinete selige Thränen!

D'rauf, vor Wonne der Stimme beraubt, enteilend der Kammer,
Trug sie ihn auf dem Arm dem kehrenden Vater entgegen. –

Lássunk a' lány scénák után egy ellenkező neműt. Júda, a' Mathathiás' fija, megküzd
az ellenséggel.

A' MAKKABÉEK

I. En.; 378. v.

Wie der Leu', der erst entwöhnt von der saugenden Mutter,
Im Vertrauen auf eigene Kraft, aus der dunkelen Höhle
Kommend, sich vor den Eingang stellt, und mit glühenden Blicken
Schaut in dem Wald umher: ob mächtige Gegner ihm nahen?
Lechzend nach Blut, sich leckt mit der stachligen Zunge die Schnautze;
Peitscht den dröhnenden Grund mit dem buschigen Schweif, das zum Himmel
Wirbelnd der Staub aufsteigt; und brüllt, und sträubet die Mähnen:
Also sass vor den Scharen der Held auf dem Boden, und blickte
In das Dunkel hinaus, nach feindlichem Blute sich sehnd. –

Jetzt erglühete der Saum des lichter gewordenen Himmels
Fern in Osten; im Frühwind floh'n die umwandernden Nebel;
Lerchen wirbelten hoch in dem dämmernden Himmels gewölbe.
Einzel hier, dann dort, erwacht' ein Laut in der Eb'ne:
So in dem Wald, auf den Höh'n, und in tiefverborgener Thalschlucht.
Doch, als jetzt ihr Flammenhaupt, im duftigen Goldglanz
Schwebend, die Sonn' erhob, und rings die erwachende Schöpfung
Jubelte, – siehe! da zog die syrische Macht, auf des Landmanns
Saaten, in täuschender Stille heran: denn Seron gedachte
Heimlich, im Überfall, zu erwürgen die lagernden Feinde.
Wohl erbebte das Volk von Israel, als es die Reihe
Der gewaltigen Thiere, vor sich, im dräuenden Kampf sah;
Aber der älteste Sohn Mathathia, des heiligen Greises,
Simon, ilte herab, und sagte zu Iuda, dem Feldherrn:

„Kühner! entbieth' aus dem Heer Freywillige, Todesgeweihte,
Die, für Gott und die Rettung des Volk's, das Grosse vollbringen:
Furchtbar ist ihm der Kampf mit dem Riesen – gestalteten Thier nur;
Mögen Jene das Schwert mit des langgeschaf teten Speeres
Erze vereinen: das Schwert an den Schaft mit kräftigen Riemen
Festigend; und im Gemenge der Schlacht, losstürzend vor Allen
Auf die Thiere, sie kühn verwunden am schrecklichen Rüssel:

Dass in dem eigenen Heer, von wüthenden Schmerzen gefoltert,
Sie Verwirrung verbreiten, und Mord, und grauses Verderben!" –

Juda erhob das Schwert, und winkte dem sinnigen Bruder
Beyfall zu. Kaum war in den Reih'n der geordneten Krieger
Kund geworden der Ruf des kühnen Beginns, da traten
Hunderte vor, und erbothen, voll Muths, zum rühmlichen Tod sich.
Aber Simon erlas nur Zwölf' aus den tapfersten Männern,
Die sich bewährten, im Schlachtengefeld, ein Schrecken der Feinde!
Als bald hefteten dies ihr Schwert mit kräftigen Riemen
An den ragenden Schaft des fernhintreffenden Speeres;
Eilten hinab zu des Hügels Rand, wo dichtes Gebüsche
Sich an dem Pfad hinzog, und hartten, verborgen, der Gegner. –

Näher und näher erhob sich Gewölk aufqualmenden Staubes;
Blitzender zuckte das Licht der Strahlen – gekröneten Sonne,
Mitten in Staubesqualm, aus den hellgeglätteten Waffen;
Lauter erscholl der Tritt viel Tausender; schnob das Entsetzen
Vor den Scharen einher, und nah' war Mord und Gewürge. –

Juda, jetzo die Gegner vor sich, mit leuchtendem Augen,
Schauend, erhob sich voll Hast; schrie laut, dass die Thäler und Berge
Dröhneten; All' um ihn her erbebten, und oben am Felsriff,
Selbst Mathathias erschrak. Von Furcht und Entsetzen ergriffen;
Hörten die Feinde den Ruf, und taumelten dahin und dorthin.
Aber jetzt auf den Hoh'n, das Heer der Gegner, mit einmahl,
Nur so schwach an der Zahl, und allein mit dem Schwerte bewaffnet;
Sonder Panzer und Helm, Streitwägen und Rosse, gewahrend,
Lachte Seron vor Wuth, und rief, voreilend, Apollon,
Der dem Vorder – Zuge geboth, mit höhnnendem Blick, so:

„Wahrlich, ich dacht' im Geist, ganz Israel stünde bewaffnet
Wider uns auf, und bereit' uns Tod und grause Vernichtung!
Soll diess treffliche Heer mit jenem der Feinde sich messen,
Das die verborgenen Höhlen des Wald's, gleich Räubern, bewohnt;
Waffen- und Wehr-los ist, und jetzt verzweifelnd den Tod sucht?
Mögen die Krieger allein, vom hochgethürmeten Rücken
Der, dem Volk Entsetzen und Angst erregenden Thiere,
Schleudernd den tödtlichen Stein, und schnellend die mordenden Pfeile,
Jene bekämpfen: sie flieh'n der Thier' entsetzlichem Blick schon." –

Rief's; da drängten die Führer zugleich, mit lautem Gebrülle,
Die Elephanten vor; auch stachelten sie, von dem Thurme,

So zu empören zur Wuth, die Krieger mit stechenden Lanzen.
 Bald erwacht' ihr Grimm: sie schritten vor, mit dem Rüssel
 Laut sich peitschend die Brust, und schnoben vor glühender Mordgier.
 Von der Sehne geschnellt, durchsausten befiederte Pfeile,
 Weithin die Luft. Der Schleuderer schwang den spitzigen Wurfstein
 Kreisend umher, bis jetzt die Schnur von dem hemmenden Finger
 Wich; der Stein laut heulend im Luftraum flog, und am Hügel,
 Mit den Pfeilen zugleich, manch' tapferen Krieger zum Staub warf. –

Nun erhob Mathathias zu Gott, laut flehend die Hände:
 „Rett', Erbarmen, dein Volk von dem Feind, der Schmach und Verderben
 Ihm bereitet, mit wüthigem Trotz: verhöhnd Dich wahren,
 Ewigen Gott! O gib uns den Sieg, Allmächtiger! heute,
 Dass er erkenne mit Angst, wie mächtig Jehova, der Herr, ist!“
 Sieh', da warfen sich Jene zugleich, die muthig dem Tod sich
 Weihten zuvor, auf den Feind, zwölf tapfere Männer von Juda:
 Jeglicher drang, mit weitvortragendem Speer, auf das Thier ein,
 Stiess und verwundet' es schnell an dem Rüssel. Nur Dorach, aus Gaza,
 Fehlte das Ziel: abglitt sein Speer an dem glänzenden Hauer,
 Und durchbohrte des Thiers Ohrlapp', die faltig herabhing.
 Jetzt umklammert' ihn der Elephant mit dem schrecklichen Rüssel,
 Ihm zermalmend die Brust, und warf ihn empor in die Lüfte,
 Dass er den Sinkenden, Rach – erfüllt, in dem Sande zertrete;
 Aber da sprang Nabal, aus Bethoron, herbey, und erhebend
 Hoch den Schaft mit dem festgehefteten Schwerte, durchstiess er
 Schnell das Auge des Thiers, das sonst so klug, so verständig,
 Sinnig und mild hersah, nun hell entflammt von der Wuth war. –

Jetzo tobten, von Zorn, und furchtbaren Schmerzen gefoltert,
 Die Elephanten im Feld umher: sie warfen die Krieger
 Aus den Thürmen herab, und eilten schnaubend zurücke:
 Durchzubrechen das eigene Heer, und im rauschenden Strome
 Dann zu kühlen die Gluth der tief gespalteten Wunde.
 Ein Gewaltiger sties an Serons rollenden Wagen,
 Der, von dem Sessel herab, antreibend die schnaubenden Rosse,
 Und, ersehend von fern, welch' schrecklichen Frevel die Gegner
 An den Thieren verübeten, jetzt die Führer des Heeres
 Schalt, und ermahnte zugleich, die Frevelnden niederzuschmettern.
 Doch, schon lag er im Staub und blutete; lagen die Rosse,
 Lag der Wagen zertrümmert im Feld: denn schnell wie der Blitzstrahl,
 Mitten im Hain, die hundertjährige Fichte zersplittert,
 Dass nur Trümmer umher von dem ragenden Stamme sich weisen:
 So zertrümmerte der Elephant den rollenden Wagen;
 So zertrat er die Ross' und den lautaufschreyenden Feldherrn.
 Und alsbald entflohn in wilder Verwirrung die Syrer. –

Jetzt, wie im Lenz, von dem Felsengebirg, gelöset vom Südwind,
 Niederrollt mit Getös' die schreckliche, wilde Lawine,
 Stürzet den Wald, fortreist die Felder und blühenden Matten:
 Also kam von dem Hügel herab, die Zierde der Helden
 Makkabäischen Stamms, kam Juda, der tapfere Jüngling,
 An der Spitze des Heer's. Er lag den Fliehenden hart im
 Rücken und tränkte sein dürstendes Schwert im Blute der Feinde.
 So Eleazar, der Held, so Jonathan. Keiner der Krieger
 Rastete jetzt; mit dem Mord ertönte des Siegers Gejauchze.
 Tausende lagen erwürgt, und deckten die Felder und Pfade. –

Doch, an dem Zederngehölz, unferne den Mauern Bethorons,
 Stellt' Apollon sich kühn zur Wehr; er hemmte der Seinen
 Schmäbliche Flucht: in dem Kampf mit Ehre zu sterben entschlossen.
 Juda säumte nicht, kam, und sprang vor den muthigen Feind hin.
 Dem Anstürmenden hielt Apollon die ragende Lanze
 Weithin entgegen; doch er schwang sein blinkendes Eisen;
 Hieb entzwey den ragenden Schaft, und bohrte das Schwert so
 Tief in des Gegners Brust, das er sank, und das Leben verhauchte.
 D'rauf entriss er ihm schnell das Schwert, das heut in dem Felde
 Führete: um hinfort, in dem Kampf für den heiligen Glauben,
 Für die Rettung des Vaterland's und die Sitten der Väter,
 Solches zu führen, zum Ruhme für Israel, Siege – verherrlicht!
 Aber in eiliger Hast entfloh'n die Trümmer des Heeres,
 Das den Juden Vernichtung gedroht; nur Wenige kehrten
 Heim in das Vaterland, den Ihren den Jammer zu künden. –

Némelly helyeit kiírnom tiltja a' hely' szűke; légyen elég csak kimutatnom. Illyen a' zivatar és a' zivatar' elmúlásával a' megfrisült mosolygó táj, I. 4. és 124. 125.; I. 94. és 187. a' reggel; I. 96. és 34. az estve; I. 24. az Egyiptusi sötét; I. 91. 92. a' nagy szárazság; I. 36. a' Veres-tenger' elakasztása; I. 79. Saul Endorban; I. 20. 21. Jethrónak néma búcsúja Mózesből; I. 10. 11. 12. a' mit Mózes a' természet' munkáji, 's az Egyiptusi templomok, sphinxek, obeliscusok, pyramisek felől mond, 's több egyebek; nevezetesen az a' pompás beszéd, mellyel Mózes a' néptől búcsút veszen. Elhagyván ezt, hossza miatt, két más darabra lépek által, melly a' Munka' fő díszje:

Jehova megjelen, 's kiadja Mózesnek a' Decalogus' két tábláját. Ezeknek elsőbbjén azon tisztjeink állanak, mellyekkel Istennek tartozunk, 's a' parancsok' száma itt három. A' nagy Éneklő innen alkalmat vesz az Istenség' három személyét innepleni:

Sich', ein Wettergewölk verhüllt urplötzlich des Berges
 Ragende Höh'n; schon zuckt der Blitz, helleuchtenden³ Glanzes,
 In die Thäler herab; ihm murt unendlicher Donner
 Nach; Posaunengetön erschallt, und es zittern die Scharen
 Israels, die aus dem Lager heraus, durch Moses geführt,
 Nahten dem Fusse des Berg's, auf welchem die Herrlichkeit Gottes
 Ruh't im Wettergewölk; denn gleich dem finsternen Rauche,
 Der Erz – schmelzenden Essen entsteigt, erhob es sich, stets noch
 Dunkler, zur Luft; stets furchtbarer schollen die eh'ernen Posaunen
 Durch der Blitze Gezisch und Gebrülle des schrecklichen Donners;
 Und der Berg erzitterte tief zu den Vesten der Erde! –

Moses sprach, und die Antwort kam aus dem Donner herüber;
 Denn ihm rufte der Herr: er möge hinauf in die Wolke
 Kommen, mit Aaron allein, und das Volk entfernter sich halten
 Von dem Saume des Berg's, dass Keinen Verderben ereile;
 Doch blieb Aaron bald, erbebend, zurücke; nur Moses
 Rang zu dem Gipfel des Berg's mit Gott – vertrauendem Muth auf. –
 Jetzt trat er aus der Wolkennacht in strahlende Hell' ein.
 Hoch in des Himmels Höh'n drang sie, wie ein Tempelgewölbe,
 Wölbend empor, und drang zu den fernsten Gränzen der Erde
 Rings, im unendlichen Kreis, vor seinem entschleyerten Auge!
 Erst beugt' er die Stirne zum Staub; dann stand er mit Ehrfurcht:
 Harrend entgegen dem Wink' erbarmender, ewiger Liebe.
 Noch erbebte der Berg, noch rollte der furchtbare Donner,
 Scholl Posaunengetön, als Moses des hohen Gesetzes
 Worte vernahm, wie im Freundesruf, vor dem Ewigen selber!

I. „Ich – Jehova allein – bin Gott – Ein Gott! Nicht auf Erden,
 Nicht an dem Himmel ersiehst du mein Bild. D'rum sollst du nicht Bilder
 Dir gestalten zum Gott. Du sollst anbethen den Schöpfer,
 Nicht das schwache Geschöpf, willst Du gesegnet von Ihm seyn!“

Sieh', und es säuselten sanft, wie im Lenzgebüsche das Lüftchen
 Säuselt, dem Ohr des Horchenden hier, die Worte vorüber:
 „Der die Welt allmächtig erschuf, ist Gott der Vater.“
 Und alsbald erscholl ein Ruf unzähliger Stimmen,
 Gleich dem Brausen des Sturms, ringsher, aus dem kreisenden Weltall:
 „Hallelujah! Anbethung, Preis und Ehre dem Vater!“ –

II. „Nenne den Nahmen des Herrn, den Nahmen Jehova, nicht eitel:
 Ehre das göttliche W o r t, willst du gesegnet von Ihm seyn.“ –

Sieh', und es säuselten sanft, wie im Lenzgebüsche das Lüftchen
 Säuselt, dem Ohr des Horchenden hier die Laute vorüber:

³ helleuchtenden

„Nicht ward Gottes Wort, sein heiliger Nahme, geehret,
 D'rum dem Ungehorsam zu Theil der Tod! – In der Zeiten
 Füll' erscheint das Wort im Fleisch, gesendet vom Vater!
 Von dem ewigen Tod erlöset der göttliche Sohn nur!“ –
 Und alsbald erscholl ein Ruf unzähliger Stimmen,
 Gleich dem Brausen des Sturms, ringsher, in dem kreisenden Weltall:
 „Hallelujah! Anbethung, Preis, und Ehre dem Sohne!“ –

III. Heilig begeheden Ruhetag, das göttliche Denkmahl
 Der Erschaffung der Welt! In sechs erlesenen Tagen
 Ward sie erschaffen vom Herrn: am siebenten ruht' er, ihm Segen
 Spendend. Heilige den, willst du gesegnet von Ihm seyn.“ –
 Sieh! und es säuselten sanft, wie im Lenzgebüsche das Lüftchen
 Säuselt, dem Ohr des Horchenden hier die Worte vorüber:
 „Hehre Geheimnisse beut der Dienst des Ewigen dir zur
 Heiligung: einst enthüllt sie der Welt – gleich feurigen Zungen,
 Schwebend herunter – die ewige Lieb' – im heiligen Geiste!“ –
 Und alsbald erbraust' ein Ruf unzähliger Stimmen
 Ringsher: „Hallelujah!“ – und es scholl im kreisenden Weltall
 Fort: – „Anbethung, Preis und Ehre dem heiligen Geiste!“

Erólködések nélkül, 's melly felséges előadás! –
 És most –

A' DIADALI ÉNEK.

Mózes' II. Én.; 447. v.

Aber es reih'ten sich jetzt die Männer und Jünglinge, Frau'n und
 Jungfrau'n all', auf Moses Wink, in gesonderten Haufen,
 An dem Strande des Meer's. Er stand auf dem ragenden Felsriff
 Höher denn sie; kein Laut erscholl! Da fassten die Künstler,
 Jair und Bentubal, die goldenbesaitete Harfe:
 Sieh', und bald erklang – wie im Blüthengezweige des Fruchthains
 Säuselt des Windes Hauch; und bald, wie er brauset im Sturme,
 Der den nächtlichen Forst durchfährt – der heiligen Harfe
 Herz – entflammender Laut, am Fusse des ragenden Felsens.
 Moses sah zu dem Himmel empor; er faltete kreutzweis
 Ueber der pochenden Brust die Händ', und begann, in der Saiten
 Frohem Getön, sein Jubellied; laut sang ihm das Volk nach:

Mosis Siegeslied. II. Buch. 15. Cap.

„Lasst uns singen dem Herrn; denn herrlich erwies er sich: stürzte Schnell das Ross und den Reiter in's Meer.“ Die Scherinn Gottes Mirjam, Aarons Schwesterkind, erhob in der Rechten Jubelnd die Pauk', und sang im Reigen der Frau'n und der Jungfrau'n: „Lasst uns singen dem Herrn; denn herrlich erwies er sich: stürzte Schnell das Ross und den Reiter ins Meer!“ – Mein Ruhm ist Jehova, Meine Stärke, mein Heil! mein Gott, d'rum preis' ich Ihn! meiner Väter Gott – erhebe' ich Ihn! Er, ein Held, und sein Nahm' ist Allmacht! – „Pharao's Wagen und Heer stürzt' Er in die Fluthen, Und die erlesenen Führer des Heer's versenket' er all' im Schilfmeer!“ – Sie bedeckte die Fluth: wie Steine versanken Sie in der Tief! – O Herr, voll Kraft verherrlicht, erwies sich Deine Rechte. Sie schlug den Feind! Du stürztest die Gegner, Strahlend in Fülle des Ruhms! Dein Grimm flog hin, und verzehrte Sie, wie Feuer die Stoppeln im Feld. Aufthürmte die Fluth sich Deinem gewaltigen Hauch: die strömende stand, und der Abgrund Hob aus der Mitte des Meer's sich empor! Da sagte der Gegner: Will sie verfolgen, erhaschen und theilen den Raub; in des Herzens Freud' entblöss' ich den Stahl, und meine Rechte vertilgt sie! „Doch Dein Hauch stürmt an: alsbald bedeckt sie die Meerfluth, Und wie Bley versinken sie All' in den brausenden Wässern!“ Wer gleicht Dir, Jehova, an Kraft? wer strahlet so hehr an Heiligkeit? ist so erhaben an Ruhm? und so Wunder – gewaltig? „Ha! Du erhobst die Hand, und schnell verschlang sie der Abgrund!“ Du warst deinem erretteten Volk, erbarmend, ein Führer; Und voll Kraft trägst Du's zu deinem heiligen Sitz hin! Erst auffuhren die Völker im Zorn, und Philisthims Bewohner Tobten vor Wuth; doch Angst verwirrte die Fürsten von Edom; Moabs Gewaltige fasste die Furcht, und Kanaans Völker Zitterten. Schleudr' Entsetzen und Grau'n aus der mächtigen Rechte, Dass sie erstarren zum Stein, auf sie herunter, so lange, Als hinwandelt dein Volk, das Du zum Eigen erwählt hast. Herr! Du führst es dahin! verpflanzest sie All' auf dem Berge Deines erkorenen Erbtheils, dort, an dem dauernden Wohnsitz, Den Du gemacht, und im Heiligthum, das Du selber bereitest. Herrschen wird Jehova der Herr auf immer und ewig! – „Singen wir dem Herrn; denn herrlich erwies er sich: stürzte Schnell das Ross und den Reiter in's Meer!“ – so scholl es von drüben Jauchzend heran, und in Wonn' erbehte das horchende Weltall! –

Ki nem érti itt a' zsidó színt a' tagok' parallelismusában? ki nem érti a' nem Európai fordúlást?

--- Mein Ruhm ist Jehova,
 Meine Stärke, mein Heil! mein Gott! drum preis ich Ihn; – meiner
 Väter Gott! erheb ich Ihn. –

és kit nem fog el a' csudálás, az öröm, 's a' legteljesb mértékben, midőn ezeket olvassa:

--- o Herr, voll Kraft verherrlicht, erwies sich
 Deine Rechte. Sie schlug den Feind, Du stürzest die Gegner
 Strahlend in Fülle des Ruhms! – Dein Grimm flog hin –

mint a' villám, melly lobban, 's repül, ki a' mérhetetlenbe, 's nincs ki tudja meddig, nincs ki tudja hova –

--- und verzehrte
 Sie, wie Feuer die Stoppeln im Feld. Aufthürmte die Fluth sich
 Deinem gewaltigen Hauch –

Az illy helyek kétségbe ejthetik a' fordítót, mert hol a' Nyelv, melly ezeket adja? Elnémúlva látjuk a' rettenetes zajt, mellyet az Úrnak egy gyenge lehelése, de olly hatalmú gyenge lehelése támasztott, hogy a' tenger' irtózatossá hullámai fekvéseiből kifordúltanak. – Elő sírokból, Illyés András és Halabori Bertalan*), vádlott, kárhóztatott, nem ismert hősei Nyelvünknek! elő, 's adjátok a' mit Káldi és Rájnis nem adtak, 's mi elrémítettek nem merünk, míg egy boldogabb idő bátorrá teszen ismét, mernünk a' mit merni kell!

A' Szent Hajdan' Gyöngyei megjelentek Budán 1821., de még ekkor Mózes, Sámuel, és a' Makkabék' negyedik Éneke nélkül; másodszer Bécsben 1826. már ezekkel. – Olasz rímetlen sorokban fordította Gróf Gambara, 's kiadta Bresciában 1824. *Perle dell Antico Testamento* cím alatt. – Angolyra, jámbusokban, most fordítotnak.

A' Tunisiás megjelent először 1819, másodszer 1820., harmadszer 1826. Bécsben. – Olaszra versekben fordította Troilo Malipiero, 's a' fordítás kijött Velenczében 1827. A' két első Éneket nyolczas rímekre szedte Nicolo Tommaséo, 's kieresztette Milanóban 1826 és 1827. – A' Mathilde' episódiumát együtt adták ki Vincenzo Monti és Andrea Mafféi, Milánóban 1826. – Mathildnek egy más olasz fordítása Milanóban jelene meg 1825.

*) Amaz Erdélyi Püspök, ez egy isméretlen Pap, ki a' Zsoltárokat nem mindennapi beszédben, de csuda szépségű beszédben fordította.

Rudolph von Habsburg megjelent Bécsben 1825., másodsor 1827. – A' Költemény' velejét és érdemeit Gróf Mocenigo adta elő egy Academiai Beszédben, melly mellé felvette a' Munka' némelly helyeinek latin és olasz fordításait Prof. Giambatista Svegliatótól; Pádua, 1827. – Hedviget és Wallsteint olaszúl Pier Alessandro Paravia adta, ugyan-ott 1828.

A' Szent Hajdan' Gyöngyeinek némelly helyeit egy Velencei Szerzetes, P. Paschalis Aucher, ex Congreg. Mechitaristarum in Insula S. Lazari, őrmény nyelvre fordította.

A' Tunísiás, legnagyobb részében, Tirnitzen készült, 1810. és 1811.; – a' Szent Hajdan' Gyöngyei Szepesen, 1820. 's a' nagy Költő' Velencei útjában, 's Gödöllőn⁴, hol, szekereinek szerentsétlen felfordulása után Hatvan és Bag közt, kénytelen vala felgyógyulásáig több ideig múlatni; – a' Rudolphiás pedig leginkább azon útjaiban, mellyeket 1822. és 1823. a' Gasteini feredőbe (Salzburg mellett), Bécsbe, 's Rómába teve; 's többére menésben levő szekeren, ólommal. – Megfoghatatlan könnyűség! De a' dolog megszűnik lenni megfoghatatlan, ha azt nézzük egyszersmind, mit ada, 's melly csudálást érdemlő tökélyben.

Az itten annyit szóllaltatott Würzburgi Tudom. Újság (Május, 1829.) Ő Excelentziájának a' Patriárcha-Érseknek Biográphiáját adá, de némelly hibás vagy csonka hírekkel, úgy hogy azokat egy később Fűzetében (August. 1829.) meg kelle igazítania. Örvendve közöljük azt Olvasóinkkal, kik előtt e' tudósítások nem lehetnek igen nagy mértékben nem kedvesek.

Felső-Eőri PYRKER JÁNOS LÁSZLÓ született 1772. Novemb. 2d. Lánghon, Fejér Várm., közel a' Balaton' keleti végéhez. – A' Fejérvári Gymnásiumba küldve, kedvelt tanítványa volt Ányósnak. A' haldokló egy imádságos Rákóczyanum – Officiummal ajándékozá meg, és emez verseket, mint egy búcsúzóúl, írta néki a' Könyvbe:

Bár melly csekély légyen ezen adományom,
Emlékezz meg rólam kedves tanítványom,
'S mivel erkölcsidet mindétig szerettem,
Egy két szent sohajtást tégy, kérlek, érettem.
De leginkább akkor, midőn már nem leszek,
'S a' halandóságnak karjain enyészek.
Több haszna lesz ennek mintha Könnyet sirnál
Vagy Koporsóm felé néma szókat irnál.

Néhai jó akaród és Tanítód
Ányós Pál.

⁴ Gödöllőn

Kedvelt tanítványa tovább a' még akkor Paulinus Virág Benedeknek is, ugyan-ott. Philosophiai pályáját Péccsett végezte el, 's 1792. Aprélisben Triestben kele hajóra. Le-kerüle Velenczébe, 's az Adria' habjain ment Manfredonáig, 's onnan szárazon Nápolyba. Ott ismét hajóra ült, 's kiállván egy rettenetes véaszt, Génuánál lépe partra, honnan Graubündtenen és a' Sváb földön tére honjába. Engede nagy meghívattatásának, 's még azon eszt. Octoberében Austriának Lilienfeldi Monostorában a' Cisterciensisek' Szerzetébe lépe, 's ott, négy eszt. után, Pappá avattatott. 1798. Oeconomusa vala a' Szerzetnek, 1800. Kamarása és Erdőmestere, 1807. olta pedig, négy eszt. leforgása alatt, Plébánus Tirnitzben.

Társai ismerék másatlan érdemeit, 's 1812. Apáturnak választák meg, 's még azon eszt. August. 8d. a' Praelátusi infulával ékesítetett fel. – Ugyan-az nap, de hat eszt. múlva, 1818. Szepesi Püspökké neveztetett, 's a' követk. év' Aprél. 18d. a' Szent István' Bécsi Székes-Egyházában, a' kilenczvenévű Herczegi-Érsek Hohenwart Zsigmond által Püspökké kenetett fel. De Szepes sem bírható sokáig, 's 1820. már Velencei Patriarchává, Dalmáztiai Prímássá, a' Lombardiai 's Velencei Királyság' Nagy-Dignitariusává látta magát emelve, 's a' Vas-Korona' Nagy-keresztjével 's Cs. Kir. Belső Titkok Tanácsosa' czímjével tiszteltetett meg. E' méltóságát 1827ig viselte, 's innen az Egri Érseki Szék' kormányzására hozatott vissza honjába. Áltvette azt Septemb. 17d.

Velence századok múlva is áldani fogja emlékét két igen nagy jótétéért; mellyeknek egyike az, hogy mint Előülője azon Jóltevő Egyesületnek, melly a' koldusok' számtalan sokasága' eltörlését tette vala nagy tárgyává, 1825. egy Bémutatást teve, 's szerencsés vala a' legkegyesebb Fejedelmet igazságos kérésének teljesítésére hajtani. A' városnak e' végre nagy tőkepenzei voltak, de azok a' franczia uralkodás' rövid ideje alatt nagyon összeolvadtak volt, 's az azt követett idők zavarba hozták a' dolgot. Megnyervén a' mit a' nemes-lelkű Előülő a' maga közbejárása által hathatósan segíté, az Egyesület' tizenöt tagjai emlékpénzt veretének tiszteletére, az itt következő felülírásokkal:

*A' felső lapon,
A' kép körül, melly félarczban áll:*

LADISLAO PYRKERIO
PATRIARCHAE VENETIARVM

Az alsó lapon:

VIRO
DOCTRINA PRUDENTIA GRAVITATE
PROBATISSIMO
PATRIMONII PAUPERUM STRENUO ASSERTORI
XV – VIRI MENDICITATE EX URBE TOLLENDI
UT TANTI PRAESIDIS
AGRIENSEM PONTIFICATUM ADEUNTIS
NOMEN HONOS BENEFACTA
AETERNARENTUR
MDCCCXXVII.

A' másik még nagyobb, még jöltevőbb. – A' mindent felforgató időkben Velence, egykor asszonya Ádriának, megfosztatott révétől, 's így királyi fénye 's gazdagsága porba dőlt, palotái elpusztultak. Pyrker látá az inséget, 's megtartó, felélesztő Angyala leve. Előmutatá a' nyomorgást, 's könyörgése teljesítetett, bár azután már, hogy Velenczét elhagyta. Réve 1829. vala ismét szabaddá téve.

A' Mesterségek' nagy barátja, avatottja, Velenczéből egy nem épen nagy, de igen nagy becsű Képgyűjteményt hozza honja' földére, mellynek egyik fő dísze Titiánnak egy leányportraitja, egy bájjal eltöltt fej. Látszik hogy a' Galériát tudós szem választgatta, mert itt nincs semmi, a' mit idővel kivetni kelljen. Egyik lakó-szobájában áll Canovának egy gyermek Keresztelő-Jánosa, de csak gipszben. A' nagy Művész a' Művészség' nagy barátját márványban akará megajándékozni, de a' halál elakasztá feltételét.

Eszterházy Károly Egernek utolsó Püspöke (mh. 1799. Martz. 15.d.) áltellenben a' Püspöki kisdud és dísztelen templommal, alkotá a' Lycéumot, királyos költséggel, 's úgy szándékozván, hogy ha majd ezt elvégzendí, elhordatja a' dísztelen templomot, 's olyat állít, melly a' Lycéum mellett méltólag foghasson helyt. Szándéka meggátolatott. Azt Pyrker hajtja most végre, 's úgy a' hogy azt az ő lelkétől, tudományaitól, ízlésétől várhatni.

Életének nevezetes napjait említvén, miként hallgathatnám el Június' 9dikét 1828., mellyen Borsodnak Rendei a' magok szeretett Fő-Ispánjokat, Gróf Reviczky Ádám Ud. Fő-Cancellárius Urat, a' Patriárcha Egri Érsek által láták kormányzékébe beiktattatni, 's midőn Annak hallák magyar beszédét, kinek német beszédét a' külföldiek csudálják. Két nagy férfi egy munkálatban – melly tekintet az!

A' Budai Jóltevő Asszonyi-Eggyesület, melly a' Szent Hajdan' Gyöngyeit nemes céljainak elősegelésére ajándékban vette a' nagy Költőtől, 's Ennek, a' mint nyomtatott számadásából látom, 8682 frt⁵ 45 xrt köszönhet, a' könyv' Budai kiadását a' Patriarchának Hőfel János által rajzolt 's Hőfel Balázs által vonásos munkában metszett képével ékesíté. Azon el vannak találva az arczvonások, de nem a' lélek is. Melly a' Rudolphiást, 's most az én fordításomat ékesíti, sejdíteti a' Nagyot, a' Jót, a' Nemest.

Fordításom felől pirúlva szöllok. Prózában, bár poetai prózában, adom a' legcsillagóbb nyelvben írt hexametereket! De ismerém erőm' kevéségét, 's gondokkal elterhelt öreg napjaim ennél egyebet nem engedtek. Azonban örvendek szerencsémnek, hogy a' nemzet' örök dísze eránt csudáló tiszteletemnek e' bizonyosságát adhatám, míg majd egy boldogabb előáll, és igyekezetemet elfelejteti.

⁵ fnt

A'

S Z E N T H A J D A N '
G Y Ö N G Y E I

A' HÁRFA.

'S nékem az estalkony' csöndében bánatot és jajt
 Zengsz e megint arany húrjaidon, szent Hárfa, fülemben?
 Oh mi varázsol elő teknődből fájdalom' hangját?
 Orczámom végig hév könnyek hullnak; alélva
 Hallgatom a' szellők' suhogását, ha nem közelít e
 Eggy mennybéli Követ, könyörülő kegyel hogy engem
 E' bús mostanból a' szebb múltakba vezessen,
 'S szét oszlassa borúm', melly aggó lelkemet űli.
 Mint mikor a' deres ősz' elején eggyserre riad fel
 A' tél' fergetege; recseg a' tölgy, ágai törnek,
 Hull a' zúzos eső, a' hó' pilléji repülnek,
 Éjjé vált a' nap, 's mindenszert' elhal az élet:
 Ugy sietett megelőzve korát e' gyászos időkbén
 Elgyengült vénségre hanyatlani az emberi nemzet.
 Rémitő század! legelébb több frígyesek álltak
 Szembe vele a' szörnyű gyötrővel, bajnok erőben
 És eggyé olvadt lélekkel; végre csak eggy már,
 Eggyetlen eggy⁶! – De az ítélet' réz kürtje, miként a'
 Mindent összetörő villám' dörgései, szóllott,
 'S ím a' fagy' lehelésétől merevítve terült el
 A' csata' vérmezején délczeg hada, 's újra szabaddá
 Tett a' legragyogóbb diadal, 's a' pálma miénk lőn.
 Elszédíte az öröm 's jobb korral bízata; jaj de
 Mint a' csillagos ég' boltján ha kilobban az ál fény,
 Szórja, szikrázza tüzét, szalad és – nincs! hirtelen elholt
 Csalfa reménységünk. Önhittség, durva szilaj gőg,
 Félelem és kétségbe rogyás a' földi szerencsén
 Egymást váltogaták, 's dúlák a' szíveket. Ez vont,
 Ez rántott el az Istentől, ez szögze le földhöz,
 Fényt hagyta hajházni, 's mindennek nézni magunkat.
 Nektek kellene most, szent férfiak, isteni Mózes,
 Népednek tisztelt vezetője, és Sámuel, avagy⁷

⁶ Eggytlen eggy

⁷ avvagy

Illyés, lángszekeren, 's Elizéus, szállani közzénk,
Felmelegíteni megint elhűlt sziveinket az Úrnak
Szent törvényeihez. Most néked kellene közzénk
Jőni megint, Salomóne, dicső fiak' anyja, dicsőebb
Ténmagad, hogy minket példád buzdítson az éltet
Kezdeni az Istenben, ki erővel tölti be keblünk',
A' nagyot, a' szépet 's a' jót egyszerre követni.
'S oh, ti dicsők, titeket nevezének e ajkaim? – Oh mint
Ömledezik szívem, mikor e' dalt néktek ajánlom!
Hogy megrendűlvén, a' tévedt népek az Úrra
Függeszék szemöket, 's bátrabban járjanak útján.
Zengő Hárfa, tehát le faladról! 's öntsd igéző
Hangzatodat dalom' hangja közé, 's lángokra gyulassz fel
Keblemet, és mind azt, ki reád felhallgat örömben.

M Ó Z E S

HÁROM ÉNEKBEN

ELSŐ ÉNEK

ISTEN

Már elhúzódék a' fekete borúlat, melly ma délben a' Hóreb' (1)⁸ ormain sebesen költ vala, mint egy nyíl, 's éjjéli sötétet önte a' völgyek közzé. Villámok lobogának dagadozó kebeléből; csak későn követé dörgés; míg végre az éj' homályát meg nem szünetkező tüzek világítgaták. Ropogásokkal úzé eggyik mennykő a' másik mennykővet, 's a' szirttetők' csúcsait legalantabb halmaikig rettegés ingatá, félelmetes és irtóztató! –

De nem rendüle meg a' férfi, ki az hegy' oldalán vezette fel behegő nyáját, és immost a' dúlógó vihar előtt a' sziklák' üregébe vonúla. Annak nyílásában ülepedék vala meg, 's elmerülten néze ki a' lobogások közzé. Nyolczvan évet élt vala el, 's szakála még csak kezdé őszülni. Habozva folyt az alá keblén és redős köntösén, mellyet az öblös pallást, keleti szokás szerint, nagy lövésekben ölelt vala körül. Alakja mutatá a' hatalmast midőn ült; ha pedig felemelkedék, 's lángoló szemei végig tekintének a' gyülekezet' hosszú sorain, akkor tisztelet' borzalmi ragadozák meg a' legmerészebbeket is.

'S most mindég komolybb sülyvedezések közt néze ki a' viharok' rettentéseibe. Bús elkeseredés, a' hogyan az magát irtóztatós csapások, csalás, álnok fortély, 's annak elvesztése után a' mi legdrágább vala szívünknek, szokta arczba ásni, mélyen húzta le szemöldökét, 's nyilt ajkai szótlan rebegének. Hah, tűzsúgár repeszté meg amott a' torlongó felleget, 's a' villámot nyomban csattanás követé; omlott a' zápor, sűrűen, csorogva. Zúgva hömbörögtek a' hegy' patakjai, elborítva tajtékjaikkal, 's az egész természet tengerré lőn. De most elsiketültek az üvöltő szelek; az ég' vizei nem omlának többé, 's a' megszakadt felhő, terhétől megkönnyedve, vígan úsz vala a' mennyek' vídám kék színében, 's örvendve ragyogtatá fejét az estvély' arany sűgárai közt. Erdő és fenyér elevenebb zöldben ragyogának, 's az est' lágy szellőji kövérebb csöppet rázogatóának a' fák' lombos gallyairól.

Amaz sülyedt elmével üle mindég barlangja' nyílásában. Szívét, titkosan táplált bánatja közzül, a' Mindenható' ereje, melly felhozá, de el is vivé a' fergeteget, félelem', szeretet', hála' érzelmire serkentette. Héví könnyek boríták el szemeit; vágyakodva tekingete mindenfelé, ha nem közelít e valaki, ki szíve' aggasztó kétségit eloszlatná.

Ipa jön, Jethró (2), fija Reguelnek. Felriasztva álma' látványitól, elhagyá fekvését, keresztül-gázolá a' homokpusztát, 's utána indúla vejének, ki miatt gondokban vala. Még ép öreg; piros orcáját feje hajai 's áltöszült szakála a' szerint fogá körül, mint

⁸ A zárójeles jegyzetszámok a Pyrker-mű saját jegyzetei, lásd a *Jegyzéseknél* a 746. oldaltól kezdődően.

mikor a' leányzó' keze liliomokkal szövi körül, pártája' virágai közzé, a' csillogó színében kevélykedő rózsát. Termete kisdéd; bölcsen rendelé el háza' gazdagságát, cselédit úntalan nógatta, hogy egymást-váltogató munkájikban járjanak el serény szorgalommal. Tapasztalások által gyakorlott; heves magasztalója a' múlt időknék; 's szerete tanácsokat osztogatni beszédes öregségében.

„Mózes!” – hangzék erdön ligeten végig, „Mózes!” – végig a' Hóreb' vápájiban, midőn közelíte az öreg, 's a' behegő nyáj tudatá vele, hol fekszik őrzője, a' mély andalgásokba süllyedett. „Áldott az Úr;” úgy mondá, ki téged és nyájadat épen tarta meg. Utánad jövök, elgyötörve szívem' aggodalmaitól, mert a' vész irtózatosa vala.”

Mond; 's amaz hosszú hallgatásban mereszté rá szemeit. De most meghajlék előtte, 's ezt felelé: „Hála tenéked e' szíves jóságért! te soha nem felejtetted a' tiedet. Innen virül áldásban minden körüléd; innen nevezhetd magadat boldog férjnek, boldog atyának. De engedj meg, bennem gyanú támad, hogy téged e' rettentő zivatarban ide nem e' gondok hoztak.” – „Igen tehát, te tiszteletlen, te vakmerő!” mond az öreg; „tettedet jöttem feddeni. Nem tudod e' melly tájon legelteted juhaidat (3)? E' hegyet már eldődink Isten-hegyének hívák, mert az Úr itt jelenté ki nekik magát az ő kegyeiben. Juhörző ide közelíteni még soha nem bátorkodott. Térj magadba, 's gondold meg, melly tette vetemedél. Bosszúra ne ingereld Jehovát!”

Mózes nem felele, 's Jethró megújítá kérdését, de amaz megmarada némaságában. Akkor az öreg, tűzbe lobbanva: „S te hallgatsz midőn én mentségedet várom? Nem fordúlok el innen, míg megnyitod végre kebledet, a' mindég-zártat. Ím, negyven évek szállának el fejeink felett, hogy te, idegen köztünk, rettegve, bujdosolva jövé a' Midián' földére (4). Nekem hét leányim valának; férfimagzat meg vala tőlem tagadva; 's kimenének az estvély' hév alkonyában, megitatni nyájaikat. Pásztorifjai Amaleknek csoportokban futának elő, elűzni a' kút mellől leánygyermekimet, mert ők találták vala fel, hol állott a' kút bétemetve. Ezeket rettegés szállá meg; de a' vadak megfutamlának haragod előtt. Te segélyökre kelél nekik, 's megtöltéd vállújjikat. Megdorgálám őket midőn haza jövének, hogy a' szíves idegent vacsorámhoz meg nem hívák, 's később néked adám, én hálás atya, egyik gyermekemet, a' kellemeiben gazdag Cziporát, ajándék és alkupéncz nélkül (5), holott ötet, a' pap' leányát, tájunk' legelső ifjai keresték. Lyányom neked egy fiumagzatnál nem ada ugyan többet (6); oroszlánzó sem többet hímjének egy kölyöknél; de viritva nevededik a' gyermek, 's ránk gazdagon száll áldás mezeimben és lakomban, miolta gazdaságom' terheit te velem, elgyengült öreggel, egyült viseled. És még is ennyi éveink' rest elhúzódása alatt a' szerint búsítja el egy gond miattad elmémet, a' hogyan az ősz' ködje búsítja el a' legtisztább ég' boltozatját. Nem érted talán, hova célzok? Még mostanig sem tudatád velünk, honnan jövé, 's bujdosolva? melly tájon születél? származásod melly nemből vöd, 's Egyptus' termékeny földéről mi hozza Midiánnak hegyei közzé? valamely gonosztét talán, vagy a' büntetés mellyet retteghetél! – Vagy talán, oh! hogy azt soha se légyenek kénytelenek hallani füleim! – vagy talán bálványokat imádasz titokban? Mert bár eddig gáncsatlannak leltelek, de íme most a' szent Hórebre merél fellépni!”

Mózes e' szóra hirtelen szökék fel üléséből, 's megszagatá mellyén ruháját (7), szemei a' szerint szikrázának, mint midőn a' fergeteg' sötét éjén villám fut keresztül, 's így felele: „Én e' bálványokat? Átok rám, és minden inség, 's csoportosan atok rám, ha az vagyok. – Távozzál el, – mert különben reád rohanok.”

Jethró ázott szemekkel pillanta most az estvély' rózsatüze felé, mely szelíd nyugalmat hintvén alá, gyönyörködve tükrözé magát e' szép könnyekben. A' haragra-gyúladott azonnal megszelidüle, 's jobbjá után nyúlva az öregnek, így szóllott: „Bocsássad meg fiadnak szíve' fellobbanását, tiszteletes atyám, 's emlékezzél hogy bántó név reppene ki a' te ajkaidról is. Mint tűrhetné a' bálványozó nevezetet, kinek lelkében az ollyak ellen örök gyűlölség lakik, és a' ki veszni szeretné látni őket egyetemben?

Hah! ez a' szent harag, a' hogyan kén és gyanta pezsgenek elfojtva a' föld' üregében, a' szerint fogyasztja lelkemben a' hatalmasan emelkedő erőt, 's csüggedés rohan rám, midőn elnézem hogy az Úr megvetette népét, melyet egykor a' szerint horda veszélyi közt tenyerén, mint a' keselyű hordja szeretettel fijasait, midőn velek, felrakva őket szárnyaira, a' naphoz emelkedik.” – 'S itt elszelidülve bocsátkozván le azon helytt a' holott állá, – „azt óhajtám, úgymond, hogy jőne valaki, ki előtt keblemnek régolta titkolt aggodalmat felnyithassam, 's váratlanul te lépsz előmbe. – Értsed tehát honnan jövék közzétek; mely tartományból, és mely nemből vevém származásomat, mi hoza ki az átok', oh! és nem az áldás' tájairól; és valamit eddiglen, elfogva elmém' sötét borújítól, előtted elhallgaték:”

„Lásd, nékem Amrám vala atyám, anyám Jechabed. Nemzetem Lévit mondja ősenek⁹, ki Jákób' fija vala, 's őtet mondja atyám 's anyám (8). De ők nem áldhaták a' napot, mellyen nekik a' Gózszen' legelőkbekben-gazdag földén fiu születék. Azt egykor annak Faraója (9), kedvelvén a' hozzá hú Józsefet, a' boldogtalan népnek adá. De amannak székébe most egy más Faraó üle fel, ki elmarczongolva tartalékitól, hogy az Izrael' fiai a' föld' lakosinak idővel veszedelmesek lehetnének, parancsolá, hogy minden férfimagzatink, mihelyt meg fognak születni, hányassanak a' Níl' árjaiba. Így fekvém már magam is, áldozatja a' vérengző' kegyetlenségének, gyékénykosaramban a' folyam' szélén, 's néném, maga is gyermek még, fuldokolva lesé, mint fognak elnyelni a' habok. De Jehovának irgalma oda küldé ki a' Faraó' leányát (10), 's az illetődvé látá meg a' halálra kitolt kisdedet, száná azt elveszni, 's áltadá a' síránkozó leánynak a' víz' szélén, 's meghagyá neki, keresne szoptatót a' kisdednek, és ha majd nevedetni fog a' gyermek, hozza fel az udvarba. 'S a' leánygyermek azt visszavivé örömeiben feljajdult anyjához, ki őt titkon táplálgatá vala, minekelőtte a' szatyorban vesztére kitéteték, ötven napiglan lakja' legtávolabb rejtekei közt.”

„'S a' serdülő gyermek, kit Faraónak szelídlelkü leánya így mentett vala meg a' haláltól, immost megjelene az udvarban (11). Valamit Egyptus tudomány és mesterség körül kezdet olta tőn magáévá, neki válogatott oktatók fejtegeték; varázsoknak nevezé a' hiedékeny nép a' csábúlt csábítókat, kik galád hasznot éhezve, nem gondolának sem valóval sem hamissal, 's a' sokaságot ál útakra szédítették. De bátor emelkedésű lelkem rá ismért, mi arany termés és mi polyva. Sokat azon szent tanítások közzül, miket a' Noe' bárkájának hív nyolcza fenntartott, 's a' vétek által megrontott emberi nem az ártatlanság' koraiból még bírt; valami az érzékeknek hízelkedő csalódás' gazos agyagjában gyökereket verhete, összeszedtem, hogy használjam. Az Istentől minden időkk előtt alkotott nagy természet' titkos míveit, hogy az keblében mint nemz és foganz, mint köt és old, mozdít és gátol, halálból mint hoz elő életet és éltet mint változtat

⁹ ősenek

halállá; a' viharok' dühében mint bög és ordít, mint leng lágyan az esti szellő' fuvalmában; a' villámok' csatáji közt mint szikrázik és mint ront; miként vonz és tol, a' világító testek' számba-vehetetlen sokaságait fejünk felett mint járdaltatja; a' soha nem nyugvó napokból képzelhetetlen sebességgel fényt mindenszerte mint lövell: mind ezek felől énnekem már iskoláim is sokat mondottnak, lelkem sokat még csak sejdíte, 's én mind azt keblem' mélyébe gondosan elrejtettem. Így nevedém a' férfikoriglan. De a' fejedelmi udvar' vakító csillogási közt is, a' hízelkedések' varázsgőzében, szívem Jehovának tiszteletéért mindenkor hév tűzzel loboga, és, bár a' választott kör' kebeléből kiszakasztva valék, lelkem annak javát mindég óhajtotta.”

„A' vérengző, szaporodni látván Izraelnek nemzetségeit, renga gyáva lelkében; udvari csapodárjai pedig még inkább elriasztották. Hogy idővel szabad néppé ne emelkedhessenek, hogy az Egyiptus' fíjait idővel örökjökből ki ne tolhassák; csoportokban hajtata őket vas pálczájával munkára, 's a' legterhesbb dolgozgatások által igyekezék megszögni karjaiknak 's lelkeiknek erejét. Puszták' lakója, nem képzelhetd te, mi számúak az ő virágzó városaik, mellyeket Izrael' gyermekei által magoknak vért veréjtékezve építetének. És, láthatnád csak aranytól csillogó templomaikat, hol az oszlopokon nyugvó mennyezet, hosszú sorokban, árnyékos sétálókat fedez 's ál Isteneket szállásol; látnád, mint elegyíték össze, tanúlt művészek' rajzolatjai szerint (12), a' nyugvó oroszlánno' derekát és lábait, 's a' szemgyönyörködtető asszonyalakot, hogy sorba állítva egymás mellett, őrizeten légyenek a' templom' szentsége előtt; tehetlenek a' nyugtan-rettentő faragványban, mint azon ál Istenek a' kiket ábrázolnak! Vagy csúcsszobraikat (13), nem képzelt magasságig vonalkodva fel, 's egy darabból állítva, hogy törvényeiket, a' jókat és rosszakat, képzetükben hirdessék; 's uralkodójiknak sírboltjaikat (14), az egy pontra négy oldalról szűkülteket, hogy hihetetlen messzeségig láthassanak el a' síkpusztákon; csakhogy azok holtjaikat szédítő magasságaik mellett sem óvhaták meg a' sorvadás ellen! Oh, ha látád vala, mint dagasztaták az Izrael' fijaival a' kemény agyagot, 's tüzes kohaikban mint égettetik kővé, hogy úntalanul szaporodjanak tornyos városaik; bizony hevült mellyedben meghasadott volna a' szív, 's megvétéssel néznéd az életet. Búsúlatom engem irtózatossá tette ragadott. Magányos ösvénye' szélein, az est' szelíd szürkületében, hörögve lelék egy sokmagzatú atyát. Embertelen hóhérja délczegen csattogtatá ostorát felette; vér serkedezék az ütés' sebeiből, 's eláztatá a' port, hol a' szerencsétlen kínjai közt fetrengett. Ezt mondám magamban: Jehova útálja a' gyilkost, 's bosszút áll a' vérontásért, a' napok' legelsőjén kezdve szinte az utolsóiglan. De ezt is mondám magamban: Jehova ura életnek és halálnak; ő adta azt, ő veszi el; 's Ő kiálta ki keblemből: „öld meg e' gyilkost!” – Megöltém azt, 's testét elástam a' homokban, a' nyomorgatottat pedig felemelém vállamra, 's honjába vittem, az övéihez (15). – Hánykódó lelkem mind inkább elkeseredék, 's emlegetém, mint ígérte meg az Úr Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, hogy maradékaikat az áldások' földébe elbéviendi. Hittem az ígéletben¹⁰; hittem hogy eljött a' nap mellyben az eltaposott nép ki lesz ragadva kegyetlen gyötrőjinek markokból, hahogy bizalmát az Úrba veti 's kész leszen lerázni lánczait. Lelkemet hév vágy tölté el, hogy annak szabadítója, hogy vezére lehessenek. De oh, hogy a' nyavalyás halandó' elméjét éjféli sötétek homályosítják el, 's a'

¹⁰ ígéletbe

jónak, igaznak boldogító ösvényéről az ál csillám tévedések' szövevényei közzé ránt-hatja! Ha népemet méltónak látám e hogy szabaddá legyen? Ah, annak nyakát legörbíté a' szolgaság' kemény járma, 's megszokott vala fetrengeni a' megvetés' porában! Ezt kelle kivált akkor tapasztalnom, midőn megdorgálván egyikjekét, az fenyegete, hogy beád a' Faraónál. Elhagyám tehát ama' földet, 's ide szöktem által, hol te az isméretlent nyájasan fogadtad sátorod' lakóji közzé, 's az Úr áldást bocsáta rád is és reám is szíves egyességünkben. De mi haszon árada rám 's az Izrael' fijaira véres tettemből, melyly miatt onnan megfuté? Elaludt a' fény mit nekem Jehova gyujtott, 's itt állok, egyedül, elgyötörve kétségim' homálya közt, hogy népem, élte' romlottsága által, elveszti az ígért áldás' teljesülését. Mert az Úr hallgat énnekem, és immáran negyven évek múltanak el hogy hijába várom e' puszták' magányi között válaszát."

Így Mózes. Jethró pedig álmétkodva ingatá fejét, 's megszóllala: „Ennyi évek olta hallgatván, egyszerre szörnyü dolgokat fedezsz fel előttem, 's keblem el van telve borzongásokkal. Úgy mondád, e' nagy tette téged az Úr szóllíta fel. Fogadd szavát, tégyed a' mit parancsol, 's bízzál őbenne; légyen ő segéded most és mindenha!” – Így mondá, 's ment, elsietvén homokösvényén, hogy míg útjára a' hanyatlásának indúlt nap fényt vetend, az övéihez érhessen. Azoknak sátoraik közzül kékelve gömbölygött a' füst; a' nyáj' őrje szagatott böffenésekkel hallatá szavát, futott elfogadására, fel fel szökött rá, csapodáran törlőszködék száraihoz, 's elvégre csendesesen követé nyomdokit. Nem messze udvara' kerítésétől elébe jövének apróji, csoportokra verekedve, kiket derék vejeinek a' hét leány nevelgetett. A' vídám sereg édeskedve nyúlógott kezeihez 's tudakolák, hol hagyá az atyát, sógort, barátot, ki nyájokat őrzi. 'S ő körülölelve a' kis csoporttól, csendesesen közelíte sátora felé.

Mózes még mindég andalogva üle az Úrnak szentelt hegy' magányos ormán, 's úgy látszék neki, mintha szemei előtt láng lobbant volna fel. Nem vala külömben; egy csipkebokor' ágaiban tűz lángola. „Talán hogy az egyik villám oda szálla le,” – mondá Mózes, – 's az éjszaki szél a' szikrát lángig gerjesztette.” – De mindég nevedő álmé-lással azt is látá, hogy a' tűz nem fogy, 's a' bokor' ágai 's levelei hamuvá nem égne, össze nem roskadnak. Felkele tehát ülőjéből, 's ment látni, ha nem csalta e meg tekintete. 'S már közelíte a' csuda látványhoz, 's íme a' Jehova' küldöttje (16) lelket-rázó hangzattal kiálta rá a' bokorból: „Mózes, ide ne merj közelíteni; vessd le lábaidról saru-idat, mert szent, a' hol állasz, a' hely. Én szóllok hozzád, az Ábrahám', Izsák', Jákób' Istene, kiktől származol.” – Mózes térdre omlott, 's lehajtá homlokát a' földig, az Úr pedig folytatá szavát: „Látom én nyomorgani Izraelt hóhérjainak jármokban; hallom választottim' kiáltását Egyptus' tájairól, 's meg fogom szabadítani népemet, 's béviszem, a' mint megígérém, a' Kanaán' áldott környékibe (17); te légy vezérök. Menj el Faraójkhoz, 's mondjad, én küldelek őhozzá, 's kívánd népem' eleresztését.”

'S Mózes ezt felelé: „Én menjek e el a' Fáraóhoz, Uram? 's én vezessem e a' te népedet, mellynél rég olta felejtve vagyok?” – Jehova erre: „Felruházlak erővel és hatalommal, hogy mindent véghez vihess; és miként én küldelek ki mostan tégedet, ti nekem olly bizonnal hálaáldozatot fogtok a' szent hegy' bércein gyujtani.” – 'S mostan amaz: „Uram, századok folynak le, miolta néped Egyptusban lakozik, 's itt idegen Isteneket láta tiszteltetni, nem tégedet, az eggyet, örököt. Mit mondjak tehát nekik: „ki küldé hozzájok (18)?” – 'S felele Isten: „Én küldelek, ki voltam és vagyok és leszek; az Ábrahám, Izsák', Jákób' Istene; 's ezt Jehova izeni nekik; mert nevem inntentül ez lészen, most és

minden időben. Vidd meg ezt a' népnek, 's akkor te menj a' Fáraó' királyi székéhez, 's kívánd az eleresztést; 's ha majd harmad napig menendetek, gyújtsatok hálaáldozatot énnekem. Magát és tartományát csapások fogják érni, és tízszeresek, míg benneteket útnak ereszt; de végre még űzni fog, hogy hagyjátok oda tartományát. Ti pedig akkor gazdag adományokat vesztek a' föld' lakosítól, poltolékként a' sok sanyargatásokért; Én akarom úgy. Azok tieitek maradnak, 's legkésőbb maradékitok is örvendezve fogják emlegetni."

„Ah, ők engem nem ismernek, 's nem fogják hihetni, hogy Jehova küld!” mondá Mózes rettegve. – Ekkor parancsolá az Úr, vetné el jobbajából pálczáját; 's íme az ellökött pálcza egyszerre undok kígyóvá leve. Mózes iszonyodva szökék vissza a' kígyó elől. De az Úr ismét parancsola, fogná meg azt; 's az undok állat visszaváltozék pálczává. – Most újabb parancsot veve: rejtén keblébe jobbját, 's azt egyszerre ellepé a' fekély, hogy fejr leve mint a' hó (19). De az Úr' parancsára ismét kivoná, 's a' fekélyvel elborított jobb éppé leve mint elébb vala. – Ekkor Jehova. „És ki hoz így életre holtat? ki gyógyíthat így bélpoklost? Ki más mint Jehova? Menj tehát, és ha az átalkodottak benned még így sem ismernének az én Küldöttemre, meríts vizet a' Níl' medréből, 's öntözd meg vele az égő homokot a' folyam' szélein, 's az legottan vérré változik szemek előtt, 's hirdetni fogja, hogy Jehova az egy, a' mindenható; hogy ő ura a' szent folyamnak is, mint azt a' kába nép, mert gondolt Istenei abban laknak, nevezni megszokta, 's magát a' folyamot is azonfelül (20). Menj, 's tedd a' mit meghagytam, 's a' Faraó meghajlik hatalmomnak, 's benneteket útnak ereszt."

„Uram,” – felele Mózes, nevekedő aggodalmában, – „nyájas szóllás' adománya nekem nem jutott, 's nyelvem lomha és hebegő; én nem fogok megjelenhetni a' Faraó előtt, hogy ott szólljak.” – „Balgatag! 's ki adott nyelvet embernek? ki nyelvnek hatalmat, hogy szavakba öltöztesse a' gondolatot? Ki nyitja és ki vakítja meg a' szemeket, 's ki oldja fel az ajkat, és ki teszi némává? avagy nem Jehova e? Az én szellemem lebegjen ajakidon, ha majd előtte állandasz, 's rázkodtassa meg hangod az ő füleit; én segélyül lések neked."

Mózes földre süllyesztett arccal álla ott, 's azt pirosra festék az égő szent bokor' vereslő lángjai. Nagy gondolatok támadának lelkében. Szédítő magasságból néze a' múltra 's jövődre alá, 's így sohajta fel magában: – „Nagy az Úr az ő irgalmazásiban, és már az Éden' virányain kimutatá a' megbukott emberi nemnek a' Szabadítót, ki meg fogja törni a' kaján kígyó' fejét, a' rettenetést (21)! kimutatá a' máglyán is, mellyre a' bús atya, tisztelvén a' parancsot, egyetlen magzatját már feltevé, 's már felrántotta kését (22), hogy áltverje, és hogy azt, oh homályos előkép! engesztelő áldozatként mutassa bé az Úrnak. – Ha fogja e kíméleni ama' később eljövendőt is? – De Ábrahám hallá a' mennyei vigasztalás' szavát, hogy az áldás' sarjadzata, melly megvált bennünket a' bűn' rabságából, 's mindnyájunkra idvet hoz (23), az ő törzsökéből jövend elő.” – Illyetén gondolatok tölték el lelkét, 's e' kérelem' szavaira fakadott: „Azt küldjed, Uram, a' kit elküldendő vagy (24)!”

'S immost újra fellobbana a' bokor, 's mint mennykövek ropognak futásaikban, akképpen zenge az Úr' szava: „Ki merészlené felrántani a' kárpitot, melly az idők' legdicsebb határait rejtj el? Hatalomban fog állani oldalod mellett Áron, úgy a' Faraónál mint az Izrael' népe előtt, szívet rázó beszédével, 's énáltalam hatalomban. Ezen te testvéred vidám tekintettel 's örvendő ölelések alatt jó immajd elődbe. Tegyétek

eggyesült erővel hatalmas tetteiteket; te intézzed őt, bátyád pedig mondja a' mit neki te hagyandasz. Indúlj; fogd a' pálczát, 's viseljed Jehova' dicsőségére!”

Mózes még harmatozó homlokkal fekvék a' porban, 's rettegésiben szédelegve. De most lassandan felemelkedék, 's kezébe vevé pálczáját. Setét feje felett vala világ, ott, hol az ég' csillagai folytatják némán örök útjaikat. Ollykor visszatekintgete a' bokor felé, de azt nem látá többé lángolni, ingatva az estvély' szelid fuvalmitól, kedvesen suhogának épen maradott levelei. Futa Mózes, megragadva titkos borzalmaitól. De most visszavevé lelke' bátorságát, megállapodék, 's egeknek emelvén karjait, ekképen szólott:

„Egy az Isten, 's neve Jehova. Oh, hogy e' boldogító tanítást az én szabaddá tett, az én minden egyéb népektől különválasztott népem el nem tántorodható hűségben tartsa meg! Tisztán fénylik előttem a' cél melyre Jehovától szóllítatom, 's engedek hívattát-somnak.” – Így kiálta harsogó szózattal, 's ment a' hol juhái, elnehezítve álmoktól, a' homokban nyugvának, fel is¹¹ sikolta rájok, 's toltá is őket előre: 's elére a' magáiéhoz.

Ott legelébb szunnyadó cselédit verte fel. „Talpra! nyergeljetez nekem tíz lomhárt, megrakva mind azzal, a' mit hosszú útam kívánhat; gyapjas takarókkal, sátorral, élelemmel, 's várjatok a' kapuban; én megyek, 's nőmet költöm fel alvásából.” – Azok álmélkodva hallák gazdájok' váratlan parancsát, 's gyorsan teljesíték a' mit nekik hagyott. Keresztül méne a' sátor' pitvarán (25), hol a' hidegebb éjszakákon a' gyengébb bárány is találá szállást; félre rántá a' rekesz' függelékét, 's belépe a' középső rekeszbe, mely kecskeszörből bordált pokróczok alatt, rúdakra feszítve, a' férfinem' szobáját fedezé; 's elére a' teremig, hol Cziporája szunnyadott vala fiastúl, körülfogva szolgaleányai által. Itt félre voná a' fityegőt, 's így kiálta nőjéhez: Hívem, kelj fel tüstént, 's egygütt kebled' magzatjával. Jehovának szózatja elköltöznünk hagy e' sivatagságok közzül Egyiptusnak boldogabb tájaira, hol testvér bátyám Áron és a' húgom várnak reám, népem pedig ahítva ahítja szabadítóját, ki azt eltűrhetetlen inségei közzül kiragadja.”

Mondá, 's a' sátort egyszerre sírás és zokogások tölték el. Az úrné körül jajongának szolgaleányai; könnyekre fakadozék az maga is, de, mindég némán, mert szánta elhagyni a' szerető atyát, a' kedvelt testvéreket. Mózes pedig méne Jethrónak hajléka felé, mely a' falucska' közepében állott, fenntebben mint mind a' többiek és nagyobb tágasságban. Sógoraít 's nője' hat testvéreit alvásokban nem háborítá fel; 's belépvén az öreghez, lassúdan illenté meg vállát, 's e' rázó szókat mondotta neki: „Atyám, elhagylak, nőmmel, gyermekemmel; úgy akarja az Úr; 's elmégyek Egyiptusnak kövérebb tájaira, hogy meglássam, élnek e rokonim, 's felkeresni feleimet. Add atya' áldását reám! Az a' szerint nyugszik a' hű gyermekem, mint a' kiaszott mezőn az ég' élesztő harmatcsöppjei. Ha majd munkára szóllítand az idő, fiamat és nőmet vissza küldöm hozzád; az ismét termést hoz méhében, és talán hím magzatot most is. Jehova a' segéd, légyen neve. Viseld gondjaikat!”

Így Mózes ellágyúlva. Rengve emelé az égre karjait az öreg, 's áldás' igéjit könyörgé a' búcsúzóra. Ekkor megfogá kezeit; de viszont el is eresztette, mintegy neheztelvén hogy megyen; befordúla sátora' lepléhez, elrejté fejét vánkosai közzé, 's elfojtott sírással zokoga. Mózes elsiete a' sátorból; de megindúlt lelke mélyen érzé az elalvás' szívöldöklő gyötrelmeit.

¹¹ felis

Mindenható! Eggy! a' menny' csillagzatinak minden sokaságai hirdetnek tégedet; tégedet hirdet a' földön a' számba-vehetetlen lények' csodálást érdemlő alakja, természet, sajátága. De semmi nem inkább mint az ember, kit értelemmel és akarattal ruházál fel, hogy szabadon emelkedjék hozzád, ki örök vagy, és eggy, és csak eggy! Oh gyászos bukta az első párnak, 's te olly mélyen süllyeszthetéd e el maradékid' hosszú sorát, hogy már nem ismerik az eggyet, 's hiu bálványoknak hódolnak, még a' leginkább mívelt nemzetek közt is? De az Örök, irgalmának telje szerint, magának választja Izraelt, hogy általa tartassék fel az eggy Isten' hitele a' Váltáság' nagy napjáig, midőn az Ígért előjövend, 's a' mennyből alá-szállott tanításnak győzedelmet szerez, örökre. Hála, o hála őneki, és dicsőség, és magasztalás; mert ő bennünket a' halál' sötétéből élet' világosságába vezérel, 's eljuttat az eggy, az igaz, az örök ISTEN' isméréteré.

MÁSODIK ÉNEK

MEGVÁLTÁS

Éj födi Egyptus' környét, mély, néma, irtózat. Miként szálla egyszerre alá, fényes délben, míg a nap szemvakító lángolással lövellé szét sugárait minden más tájak felett, és a' melly tartományt, a' Jákób' fijától vett jótételért, annak Faraója hála' fejében az Izrael' maradékinak engedett, szelíd keggel derítgeté. 'S ki parancsolgat így, eltelve isteni hatalommal, a' felhőknek? ki változtatja éjszakák' ijedelmeivé a' fényes delet? – Mózes az! Mind ezt ő tevő Jehovának csodatevő páczejával.

'S íme nem messze Hórebtől, elébe jöve neki az ő idősb testvére Áron, Egyptusnak roppant városába költözvén Arabiának pusztájából, szíve' szerelmeseivel. Örvendezések közt ölelék meg egymást a' rég olta különváltak, 's Mózes méne elhiresztelni Jehovának parancsát az Izrael' fíjainál, 's ezeknek eleresztésüket kívánná a' Királytól; csodatekben bizonyítván, hogy az Úrtól küldetett.

De az ő kérése híjába volt, mert a' Faraó' szíve, elkeményedve csillogó nagysága, 's a' dölyf és makacs kéj által, nem hajlék fenyegetés' ígéjire, 's hidegen néz fennszékéről az inséget, melly immár nyolczadik ízben szálla itt tartományaira(1). Boldogtalan! 's te fásúlva láthatád vérben hömbörgeni kevély folyamod' hullámaid, és hogy abban mind kiveszének a' halak; hogy abból mind kiszökdellettek a' békák, 's a' város' lakházai és a' tartomány eltelenek mocsárbűzzel? Vagy a' szúnyogok' kifogyhatatlan rajzásait, 's az öldöklő legyek' gömbölygésit? A' döghalált, melly birtokidban egész tartományokat kipusztíta, 's az undok fekély' beteginek iszonyatos gyötrelmeiket? 'S a' mennykövek' és villámok' szállongásai közt omló jég' pergését, és a' mindent felfaldosó sáskák' képzelhetetlen éh sokaságaikat? Mindég fogadád hogy elereszted Izraelt, 's az által megszüntetéd a' szenvedéseket; de a' mit ígérél, nem teljesítéd, 's a' nép' kiáltásai felhatának az Úrhoz, 's te hanyatt homlok rohansz azon éj' vészeibe, melly bosszút hozand reád, még pedig irtózatost!

Jhovának minden újabb ígélet' megszögése mellett rettentőbb leve haragja. 'S most, midőn Izrael ismét a' szolgaság' bilincseiben vala fenn tartóztatva, íme egyszerre borzasztó vastag sötétség lepte meg a' tartományt, míg a' nap Gózszen' földén vídám arcczal mosolygott. Nem éjek' homálya volt az a' sötét, hanem összetömlött sűrű feketeség, mint a' mellyben, a' hegyek' aknáji között, lámpa sem önt szívörvendtető világot. Hideg, nedves, tapintható gőz vala az, 's koporsók' penészszaga, melly most Egyptusnak tájékin a' több napok' és éjek' számából kivetett hármak' sorában feküdt. A' földműves egyszerre állapoték meg jármás ökreivel, 's elakada végig-hasgatni a' megkezdett barázdát. Egyszerre szűnt vala meg korogni a' rabszolga' kezében a' malomkő; a' marhaór ott vesztegle rémlett nyájával, hol a' csapás éré vala; a' vadász előkiáltozá futkosó ebeit, 's elnyúlt mellettek a' fűben; a' zajgó piacon, hol temérdek

sokaság habzott mint a' hánykódó tengerek' hullámjai, 's a' nép' öregei megüledének a' kapukban, hogy a' perlekedőknek igazságot mondjanak; 's a' fejedelmi csarnokok és a' szegény viskók' lakóji közt borzalmak ömlének alá. A' beszéd elhala a' Szollnok' ajakin, megállapodék a' sietve-menő, 's az élet' halotti elsötétedésben némúla el, szemnek fülnek irtóztatólag, igen messzére kiterjedve.

De a' rettenés kivált annál vala irtóztató, kit lelke' vádjai marczonglának. Most emlékezék, mint hányatá Izraelnek kisdedit fene örömmel a' Níl' habjaiba, eltökélvén, hogy ki fogja halatni az egész fajt. 'S íme most azoknak egyike állott előtte; és épen az, kit a' szatyorban húztak Jehovától fennséggel, hatalommal, csudatevő erővel, 's mint véres bosszúlója a' szenvedett sok kanyarnak. Most emlékezék, mint tartá ezeket a' szolgálás' mindég nehéz béklyójiban; mint tette ki iszonyatos szenvedéseknek, 's embertelen tisztviselőjivel mint nyomorgattatá, még ha rá ok nem vala is, hogy aléljanak el terhök' sullya alatt minél előbb; mert most magát őtet is lebilincselve tartá a' legvastagabb sötét, hogy meg nem tudá mozdulni. Mint mikor a' felhőkben fellobbant tűz iszonyatos csattanással száll alá, 's a' nyáj' jámbor őrjét az agg tölgy' lombos ágai alatt, hol menedéket kerese, halálosan sujtja meg; az még él, még felpillant, 's hallja összefutott társainak jajongásaikat, mert segéd sohol nincs: akként rémíté el itt a' Jehovától aláküldött vak homály a' bűnösöket, 's Egyiptust, az egyik végén kezdve a' másikáig, iszonyatos ijedés töltötte el.

Ottan ültenek ők, 's remegének minden fuvalomra, midőn a' meggyúladott kénköves gőz lángokat hánya fel, 's az éjjelbe borúlt tájt hirtelen felvilágította; midőn az éhségüzte kígyók – oh balgatag nép! Isten gyanánt tisztelé az undok állatot(2)! – felsziszegének hozzájuk; 's midőn a' lombos erdők' suhogása a' dühödött szelekben, midőn a' szakadozó szirtek' tompa hömbörgése, midőn a' bérczpatakok' harsogó om-lása, 's az erdőlakta fenevadak' siketítő bömbölése, közlelől vagy messzűnven, hozzájuk elhatott. Akkoron oda hagyá megrázkódott szíveiket minden erő, hogy szunnyalmok nem egyéb vala mint ájulat; de a' zavart szunnyalom nekik nem hozá erőt. A' poklok' rémalakjai fel fel riaszták nyugtokból, 's változtatott szárnyallással újabb gyötrelmek közzé sülyesztették.

'S íme mostan a' fejedelmi csarnokban zengett a' Faraó' jajgatása, mert a' halványarcú ijedség végre csakugyan győzött lelke' átalkodottságán; 's szolgáljának és martalékinak számatlan csoportjaik, mindég készek urok előtt, ki őket éteté 's cifrán ruházá, porba borúlni, messzére elhallatszó sikoltozással kiáltozák urok után: „Mózes! Mózes! jer, könyörülj rajtunk! vess véget valaha inségünknek!” – 'S Mózes jön, 's megállott a' Faraó előtt; rettenetese hangzék ennek füleiben, keresztül a' mindent elborító éj' borzalmain, a' nemlátott' szózatja: „Mózes előtte áll; miért hangzék nyomorgás' hangzásával az ő neve a' fejedelmi lak' boltozatjaiban?” – Erre amaz: – „Te rám irtóztatós inséget vonál, irtóztatós tartományaimra. Vétkeztem; add vissza nekünk a' nap' világát, 's vedd valamit kívánandasz!” – Mózes közelíte az ablakhoz; az ég' örök kegyét előle semmi homály el nem zárá; könyörgő feltekintéssel nyújtá ki az éjfé' rémítésibe hatalmas pálczáját, 's megrázó hangon ezt kiáltotta: „Távozzál el, Sötét!” – 'S az egyszerű el-tűnt, 's az ég' nyájassága ezer meg ezer szemekből mosolyga ki, hogy a' látástól elszokottak hirtelen zárák el a' vakító fény előtt pillájikat, 's elmerengve ültenek. Víg zajongás 's örömsikoltozások és végtelen láрма kele mindenfelé a' tartományban, 's az úczákat eltölté a' munkás sieteg.

Felgyúladt pillantásokkal jára fel és alá Faraó a' hosszú sorban elnyúlt oszlopok' boltoztatja alatt, 's keblében harag forrt, azt látván itt, ki őreá és az ő népére annyi inséget vont, 's így szólla hozzá neheztelve: „Ti tehát mentek Hórebnek pusztáji felé, valamennyin vagytok; ifjak, öregek, minden házi cselédjeitekkel; de marháitok itt marad, az országban melly azokat nevelte; úgy kívánja az igazság.” – „Nem!” kiálta Mózes haraggal; marháinkban, a' mi talpon áll, csak egy is itt nem marad. Velünk jó az egyetemben; mert még nem tudjuk minemű áldozatokat kívánand az Úr; tűzben égőket e', vagy véretlent, vagy a' mit neki a' hála készül nyújtani. (3)” – 'S amaz most annál inkább dúlongva: „Te engem csalni akarsz; nem az áldozattétel a'te gondod, hanem hogy uralkodhassál ezeken. Ez indíta téged, fellázítani népemet, 's idegen földre kivinni. Takarodjál előlem, most és mindenha! 's tudd meg, hogy ha előmbe bátorkodnál ismét lépni, bizonyos halállal véssz el!”

Mózes monda: „Légyen a' mint akarod; engem többé meg nem látsz. De előbb hogy mégyek, értsd, mit izen Jehova: „Végig mégyek Egyiptusnak széles tartományain, 's elöklöm annak minden elsőszülöttit, gazdagnál, szegénynél, nagyok és kicsinyek közt, elkezdvén a' faraói szék' virúlva serdülő örökösén, le a' szolga asszonyéig, ki arcza' veréjtékében forgatja a' malomkövet(4). Sőt előlöm az Egyiptusiak' marhájinak első ellettjeiket is, hogy az országban sírás léssen és jajgatás, millyen még soha nem hallatszott, 's akkor el fogsz bocsátani. Népem bízik a maga idvébe.” – Ezt mondá, 's távozék a' Faraótól, ki átalkodott szívvel, 's Istent ingerelve, 's megvetve Istentől, önként ment a' szédítő mélységnek, hol a' legrettenetesbb halál kiterjesztett karokkal várá.

'S íme közelíte a' szörnyü éj, mellyben magát a' Jehova' hatalma, – kegye által Izraelhez, az Egyptus' fejdeme és lakóji eránt pedig átalkodott gonoszságok' kemény büntetésében, – kinyilatkoztatá, csodáltára 's elrettetésére minden koroknak. Mert az Izrael' fijainak házaiknál meg vala ölvé a' parancsolt esztendei bárány; már bé vala festve annak vérével ajtó és küszöb, jelenségül, hogy engedének a' parancsnak, 's bíznak a' nagy ígéletbe. Kezébe fogva pálczáját, felsaruzva, felővezve, mint kik útnak indulnak, asztala mellett álla kiki, 's ették feldarabolatlanul süttött bárányokat(5), keserü fűvel és kovásztalan kenyérrel, örömszárnyallta sietésben. Kinek gyermekei nem voltak, előszóllítá ételéhez barátjait és szomszédit, 's a' hulladékokat megemésztette tűz által. Tartassék így e' néptől ennekutána, magasztalására Jehovának, a' szabadulás' nagy vacsorája, 's lássa és értse minden, mint szokott ő irgalmazni, 's itt miként fejtette ki a' magáéit Faraónak bilincsei közzül azon éjszaka, midőn Egyptus jajgatásokkal siratá a' maga elsőszülöttjeit, 's a' bűnösök keservesen megbánák hogy az Úr' parancsának nem engedtek.

De íme villámlék az égből, 's kiküldve Jehovától leszálta az öklök' Angyala, kétélü pallosával jobbjában, tekintetében néma komolysággal, 's haraggal ajakin. Sűgárhoz arcczát akként fedé el bús fátyola, mint midőn a' teljes hold sötét felhők megé rejtezik el; 's üstöke, az egyébkor mennyeisen fűrtözött, mostan össze vala dúlva, 's haragját látszott festeni. Így lépdelle végig a' fejdelmi lakon, felfegyverkezve halál' rémítésével; így Egyptus' völgyeiben és síkföldén, valahol hajlékokat lele. Feje magasban nyúla fel, 's lábai alatt renga a' föld, midőn sietve méne el azoknak lakjaik előtt, 's kardját villogtatva felrántá. 'S a' Faraó' elsőszülöttje, mint a' legutolsó szolgaemberéé a' tartományban, álmaik közzül riadának fel nyoszolyájokban; ő pedig, és valakik őhozza tartoztanak, vádlák magokat, hogy ellenkeztek vala az Úr' parancsával, 's kétségbe esve

láták iszonyú kínok közt halni kedveseiket. Elterjedett a' sírás és a' jajongások mindenfelé, 's azok közzül, kik hamarább láták meg, anyjok' emlőjin függve, a' napot mint ifjabb testvéreik, egy sem kerülheté el a' halált. Fojtva vala, végig az egész tartományon, a' legvirítóbb ifjúság; számlálhatatlan a' holtak' sokasága; hogy a' kik életben maradának, nem győzők temetni kedveseiket, 's teljesítve volt a' mivel őket Mózes rettetgeté vala.

De az Izrael' fiai víg sietéssel evék meg a' szabadulás' vacsoráját, mellyet az Úr parancsola. Egyg szájjal és egy lélekkel fogadának hűséget Jehovához jó és bal szerencséjükben, 's áldák őtet, míg oda kinn csengett a' jaj, 's Egyiptusnak kevély reménye a' porban feküdt.

A' Faraó még éjjel hívatá Mózeset és Áront, 's ekképen szólla hozzájuk: „Menjetek, ti mindnyájan és minden vagyonjaitokkal, 's hagyjátok itt Egyiptust, mire e' kimondhatatlan inséget hozátok: de előbb nyérjete irgalmat és könyörülést nekem.” – Ezt monda elfordított arccal 's titkos elkeseredéssel, mert szíve' rejtekében bosszút táplála ellenek, de a' mellyet most, ez inségnek közepette, tartóztatott a' félelem. De ővele együtt a' lakosok is, hullongani látván az Angyal' sujtogatásaitól magzatjaikat, az Izrael' csoportozó fijeinek ezt kiáltozák: „Menjetek tőlünk, hova kedvetek tartja, hogy mindnyájan el ne hulljunk.”

'S mint midőn, múltván már az ősz, a' tavak' szélein összegyülekeznek a' darvak; a' vezér, kit választottanak, egyszerre száll 's fellegekig emelkedik; a' többi csattogó szárnyan kél utána, 's a' hőbb tájakra indult útmutatót víg sikoltozások közt 's éles ékű sorban követi: azonként gyülekezének Mózes és Áron mellé, a' kik Izraeltől eredtenek, elhatározva, hogy a' melly éj reájok jövend, menésöket kezdik a' puszták felé.

A' seregben vala Mirjám is, az istenihlette szűz, magzatja a' Mózes' és Áron' testvérenek(6). Mély, forró tisztelet' érzelmeivel tekintte fel ő Mózesre; szép, mint a' mezők' rózsáji és lilioma, midőn elérkezvén a' kies tavasz, bimbójikból kifejlenek; szeme a' fenyér' violájának ártatlan színében ragyogott. Termete, mint a' bérczek' czédrusáé; járása, mint midőn a' könnyü gím szökdelget a' rengetegek' szikláján, 's szózatja, mint a' csattogány' szívvolvasztó zengzetei. Elmenvén a' sokaságban, rá vala függesztve minden szem, minden szájból magasztalás követé lépdelésit, mert lelke a' Látnokszűznek még szebb; mert még szebb mennyei szíve, melly legfőbb örömét abban találta ha kiöntheté a' szűkölködőre áldásait.

De a' bájak által körülölelt szűzön minden mások felett Idor függe szerelemmel, Jaminnak fija, unokája Simeonnak, a' legszebb, legjobb ifju Izraelben. Mindenben és mindenhol ő egyedül Mirjámot látá; Mirjám vala igen hosszú napjainak és még hosszabb éveinek nyugtalan egy gondolatja; egyedül a' lányért élt, egyedül a' lányért érzett. És még is mindég rettegésben tartá a' dicső; és még is félénk pirulás festé orczájait, hamidőn, itt vagy amott a' hol jára, mintha történetből, pedig akarva mindég, elébe ötölvén, fekete lángszemeit göndör barna hajai közzül reá meresztheté, 's reszketett, és sóhajtozgata. Mert bár mi hatalmasan ömlöngött mindég egyébkor ajakiról az arany beszéd, de a' szeretett leány előtt szíve' édes ígéjit tördelt hangokon sem tudá elrebegni. A' magas szűz látá a' szelid ifjú' gyötrődésit; egykor, a' gyermeki idő' sebes szárnyallatú éveiben, 's társaiknak enyelgő körei közt, ők szüntelen egymás felé vonzódtanak, 's a' leány még mindég érze húzódást a' jámbor eránt: de azt most az Úrnak szentelt leánytól temérdek hézag szakasztá el; őt fenntebb czél várá mint az, hogy a'

fejlegő rózsa keblének bájait a' földi virágzat' mezején nyissa ki¹², kedves illatozásban 's az érzékek' örömeire.

Előlépe most, 's ezt mondá anyja' két testvéreihöz: „Ti tehát vizitek Izraelnek fíjait, kiket a' szolgálat' házából kiszabadítatok; úgy hagyja azt Ő, az az Eggy! De a' sokaság zajg hogy nem viheti annak is árát, mit a' Gózszen-földén hágy hátra, és hogy veszve van a' díj, mellyet nekik a' fukar pallér szűken alkuvék és még szűkebben fizete veréjtékes munkájok' fejében. De lélekben látom, Egyptus' lakóji tolják őket, kergetik, 's ezt kiáltják a' béreiket kívánóknak: „Vegyétek edényinket, aranyainkat, 's valamit bírunk, csak takarodjatok, hogy egyetemben el ne vesszünk!” Lélekben látom: minden birtok Jehováé; ő int, 's a' nyomorgató' szíve meglágyúl, 's ruhát ad nekünk és aranyat, hogy a' pusztában az oltár' szükségeire szentelessék (7). Azonban emlékezzetek, mit hagyta József, a' mi Megtartónk Egyptusban, és mit ígérének esk alatt atyáitok a' haladoklónak; 's hozzátok ki az ő tetemeit is e' földről, hogy Kanaánnak áldott tartományában atyájinak hamvai mellett nyughasson.”

'S meglón a' mit a' magas szűz tanácsol vala. Mózes méne legelő tisztelet' érzésit támasztó méltóságban. Cair-Raemesből szinte Sökkóthig (8) vonúla el a' nép, vezetve az Úr' követe által. Hatszázezer csak a' harczolók' száma, kiket nőjeik, gyermekeik és a' cselédség kísére az ég' homályában a' rég olta várt szabadság' szent menedéke felé. De lábaik meg nem botlának a' homályban, nem a' vakító fényben nappal; mert az Úr' Angyala – oh ki lássa azt álmélkodás nélkül! – nappal sűrű felleg' oszlopában éjszaka, 's vezeté a' czélnek, elébb Ethám felé, aztán vissza a' Sástenger' hegyektől-körülfogott széleihez, Pahachiroth' és Migdol' táján, hol forrás bugyog. Úgy akará Jehova, hogy az ő választottjai dicsőítsenek meg a' Faraó' vesztében, a' legkésőbb maradékokig.

A' kajánnak elméjét most bánkódás marczonglá, hogy elámítva a' bűbajos Mózesstől, útnak eresztette őket, gyalázatjára magának, népének kárára; mert íme nem valának többé munkásaik, kik érettek dolgozzanak. 'S íme kémjei szaladozva hozzák a' hírt, hogy az útnak-indultak, elhagyva Jehovájoktól, kinek kegyeivel dicsekvének, a' Sástenger' szélein őgyelegnek fel és alá, elkínozva éhségökben (9). Azonnal felszöllítá hadait. Lovaik hirtelen fel valának kantározva; a' szekerek és a' dárdák' hosszú nyelei messzére csillongának a' mezőben, 's utána iramodék a' megfutamlottaknak.

Leszállott a' nap. Hűves szellők kelének a' tengerből, 's a' környék' elnémult tájain mind inkább nyúl vala el az estvély' gyászfátyola, midőn megettek por emelkedék, végig nem látható, 's rettegéssel tölté el az Izrael' fíjait. Eggyzersmind rohanának őrjeik a' hegyekről, 's rémülve kialtozák, alig lihegve ijedtökben: „Jó a' Faraó' serge, olly számatlan sokaságban, mint midőn a' tenger' háborgásai után főveny torlódik a' partokon, vagy csillagok tündöklenek a' menny' boltozatján. Reng lovaik' pattogásától a' föld, 's szekereik' terhétől messze csikorognak a' mezők. Bennünket többé semmi meg nem ment; oda vagyunk örökre!” – 'S immostan véget nem érő sírás és jajongás méne keresztül sergeiknek minden rendein; mert valamint a' tenger' nyugalmas színén a' dühöngve érkező viharok eggyzerre forgatnak hullámokra hullámokat, 's a' tágas kiterjedésű erdőkből fenyveket fenyvekre döntögetnek: úgy méne végig a' nyugalomban táborozó sereg' rendein, felriasztva mindent, a' rettenetes hír. Eggy tiszteletlen vakme-

¹² nyissaki

rő folt, megszokva dúlongani 's zajgani a' veszélyben, de nem tenni semmit a' mi segéljen a' bajon, néki-mérgesedett tekintettel vevé körül az Úr' küldötteit, Mózeset és Áront, 's mind inkább meg inkább hallatá a' lármás zajongást:

„Jaj nektek, ti kettők! jaj! Ez inségbe a' ti fejességték vivé a' népet! Hátat fordítatok nekünk midőn még Egyptusban megmondánk, hogy jobb élnünk amott szolgaságban, mint hogy itt a' minden halálok' legkinosbbika, az éhség, bennünket elöljön; vagy hogy elhagyva minden segédttől, ellenségünknek gyilkos fegyvere által vesszünk. Ti ámitátok el bennünket, 's mi a' ti vétkeitek' áldozatai vagyunk!”

Igy ők, a' lázak. De körülök még hangosabb zaj emelkedék. Mózes méltósággal tekinte végig a' szidalmakra-fakadozó sokaságon, 's így szólla: „Ne engedjétek elcsüggedni lelkeiteket; Jehovánek karjai fel vagynak rántva hogy védjék az övéit. Majd nem lesznek, a' kiknek most ijeszt temérdek sokasága. Bízatok az Úrban, 's segédét várjátok csendes tisztelettel!”

'S felméne a' dombon, melly a' tenger mellett meredek emelkedésben kele, nem messze Baalzephontól, a' barlanglakta nép' tanyájától (10). Megállapodék az Úr' oszlopa, mintha ott kell vala veszteglenie a' népnek reggelig. Ekkor leborúla homlokával a' föld' poráiglan; de most felegyenesedék, 's ezt kiáltá bé az éjszakába: „Uram, kelj fel, és segéljed a' te népedet!” – 'S a' fellegek' oszlopából szó jöve ki: „Füleim kiáltásodat meghallák. Kishitű, te remegsz e? Menjetez tovább késedelem nélkül.” – Erre Mózes: „De hová akarod hogy menjünk? ellenjeink hátunk megett: előttünk a' tenger.” – 'S az Úr monda: „Nyújtss ki jobboldban pálczádat, 's csapd meg a' víz' habjait, 's egyszerre kétfelé válnak előtted. Akkor vidd keresztül rajta hadaidat a' tulsó partig, 's ti száraz lábbal mentek által a' tengeren. Egyptusnak sergei dühödve omlanak majd utánok; de én megdicsőítem magamat a' Faraó' minden szekerein és lovain, hogy kénytelenek lesznek vallást tenni, és ezt kiáltani: „Egyedül Jehova az Isten! ő az igaz, az örök, az eggy!”

'S íme a' felleg' oszlopa 's az Angyal az oszlopban, hátra voná magát, 's a' választottak és a' Faraó' népe közt állapodék meg; ezeknek sötét ború, hogy veszteglenie kelle egész éjjel: amazoknak világító tűz, hogy a' tenger' medrén átvonakodhassanak.

Mózes leszalla halmáról és siető lépésekkel méne a' tengerszélek felé. Álmélással nézé őt a' nap, midőn merész jobbjában pálczáját felemelé a' vizek felett; 's azonnal megjelenének a' kelet' fuvatagjai, 's ide oda döntögeték a' habokat, 's felforgaták a' tengert legmélyebb fenekéiglen. Az Úr' Angyala pedig, vezérbástyája a' népnek, le méne felhőoszlopából a' föld' mélyébe (11). A' forrtogó tenger alatt naphtával és kékelgő kénnel elegy gyanta pezsgett a' temérdek sokaságú szirtüregek' sötét kebleikben. Az Angyal' lebegő lábai gyengéd nyomással alig illeték meg a' keményfenekű medret, 's íme annak zárt boltozatjai egyszerre repedezének fel, 's a' pezsgő gyanta pattogva, rémítő szikrázások alatt, 's lángolva csapott ki a' hasadozó szirtboltokon, feltolá a' vállú forma feneket, hogy a' hézag egyszerre bé vala töltve, 's Izraelnek retteggő fiai néki bátorodott szívvel menének által a' Sástengeren; mert a' széles út lábaik alatt a' kelet' fuvalmai egyszerre kiszáraztották.

Mózes előbb égre emelé szemeit, a' hála' könnyeivel elázottakat; tovább legördítette a' sokaságra, melly lebilincselve állott ijedelmétől, mostan pedig már sikoltozék örömeiben. Egyszerre tolakodának elő mindnyájan; de Mózes őket csoportonként osztá fel, ötven fejet vevén eggyüvé. Mint a' bárány szökdell vígan a' tavasz' zöld pázsítjain, vagy

mint a' délczeg paripa nyargal hangosan nyerítve, midőn letépte fékét, 's magát istálló-jából kiszabadította: a'szerint méne itt a' nép egész éjjel a' tűzoszlop' fényében, míg felhajnalodván a' reggel, a' szelíd-kelésű partok' halmaihoz értenek.

Elmúlt vala az éj, 's keleten bíborfény emelkedék, mindég tisztábban, 's most szinte tüzesen már, innepleni az előlővellett nap' királyi megjelenését. De az nem önte világitó sűgárt a' tenger' tágas széleire; mert az oszlop, melly szabadulásul világitá a' választottaknak, a' megvetetteket pedig rémítve akasztá el menésekben, magasan vonakodék fel, 's elvégre, mennykövet rejtve dagadozó kebelében, nehéz fergetegként lapúla meg a' tenger felett. Faraóajok, midőn a' menéseket gátló köd felszálla vala, 's a' nap' fénye fel kezdé virradni, ezt kiáltotta nekik: „Kelj fel, népem! űzd, fogd, öld a' hitleneket! 'S akkor majdan osztozzatok zsákmányaikban, de most oltogassuk véreikben a' bosszú' édes szomját. Hogy fegyvereitek ki ne fáradjon véreiket ontani!

Így buzdítgatá hadait az istentelen. 'S egyszerre harsogának végig az egész sergen a' kürtök, lovaiknak nyerítésök, a' szekér csikorgás, 's a' fegyverek' csattogási messzére terjedének a' síkon. Kerengve költ, a' hol mozgottanak, a' porfelleg. – Oh ti megvakúltak! Még alig szárada fel könnyetek szemeitekben elsőszülötteitekért; még rengenek karjaik, mellyek tetemeiket eltakarították; és ti már hitelenséggel támadjátok meg ismét Izraelt, mellyet inséges szolgaságából önmagatok űzétek el, könyörgve nekik hogy menjenek. Így rohantok önkényt vakmerően elkövetett gonoszságtok' őrvényibe! így nyeletitek el magatokat a' vég veszély' éjjele által!

Harsányabb zajgással tolongának immost az Egyptus' hadai az ösvényen, mellyet az űr mindenhatólag hagyta feltorlódni a' tenger' fenekéből, és már a' túlpárt' szélein láták a' kiket magoktól elmenni engedtenek. Eltökélék, hogy leszabdalgják őket a' legutolsóiglan. De ők, a' bosszúszomjúzóok, az ösvény' közepén érék rettentő végöket. Mélyebben szállott alá a' fekete borúlat (12), 's kebeléből lángolva csapott egy villám a' sereg' elébe; a' villámot dördület követé, recsedezve és igen hosszan, megrendülve a' föld; siket nyüzsgés tölté el a' tájt nagy messzére, 's a' Faraó kétségbe-esve kiálta fel: „Fussunk, fussunk Jehova előtt! ő harcol ellenünk Izraelért!” – 's legottan megfordúla lován, 's a' bódúlt had követé futását. Zaj támada mindenfelé, és irtózatos zavar és kevergés; rendetlenül tolakodék minden; harcolók, lovak, szekerek összecsomódnának, miként a' kifáradásig kergetett szarvas keveri magát hálójába, mellyet a' fortélyos vadász az erdők' bokraiban vona; előbb inai tekeregnek belé, tovább kevély türkei is, hogy meg nem mozdúlhat; mert a' mint kelepczéből kifejtőzni igyekszik, annál inkább szövődik belé, 's végre elalélva dől meg a' fűben: azonként kavarodának össze itt a' gonoszok; a' harcolók sikoltozának, hörgöttek a' lovak, a' tengely' lomha kerekei összetöredeztek, 's elakaszták futásokat.

'S most irtózatos csattogások közt lobbana fel egyik villám a' másika után, és ím az Angyal ismét leszálla a' tenger' fenekére; ott még egyszer felpillantá az űrhoz, lágy tapintással érinté meg a' sziklát, 's a' tüzelgő fenék' feldomborult boltozatja egyszerre omlott be; a' kétfelé vált tenger' fala bedőlt, 's habjai jobbról balról harsogva 's tajtékokat fercseggve tértek elhagyott medrökbe. Hah, mi rettentő sikoltások! Hova tűnnek a' Faraó' hadai? hova a' lovakok és szekerek? Habok nyelék e el mindnyájokat? – űgy vagyon; mindnyájokat elnyelék! Számptalan holtak úsznak a' vizekben; tompán nyög a' tenger; nem szikrázik többé villám, nem dörögnek többé mennykövek; a' felhő' bús oszlopa ragyogva vonúl el, 's mosolyg minden a' nap' szelíd ragyogásában.

Túl az elcsendesült tenger' szélesen elnyúlt martján állítá meg Mózes a' tolongó sereg' menését. Rémulve reszketének azok az őket kergetők előtt, hallván szilaj sikoltásaikat, 's lovak' nyerítését, 's szekereik' fület eltompító csikorgásaikat. De ijedség, remény, álmélkodás, öröm váltogaták egymást borzongó szíveikben, midőn a' Faraó, elijedve a' villám' tüzétől, megfordítá lovát 's megszabadott. Midőn pedig a' tenger' fenéke béhorpada a' mélységbe, midőn a' kétfelé vált habok ismét összefutának, midőn a' harczolók' végetlen sokaságát, és a' szekereket, és a' lovakat, 's a' kik a' lovakon ültek, sikoltozva nyelé el a' víz; oh akkor a' megszabadultak' ajkairól nem hallatszék semmi hang; elnémuló tisztelettel, álmélkodással borúlanak a' porig, 's a' hála' bőv könnyeivel áztaták meg azt, imádva Jehovát, a' megtartót, az inség között segéllőt, az erőst és kegyelmezt, nyugalmas tiszteletökben.

Mostan pedig, úgy akará Mózes, csoportonként gyűltenek össze a' víz' szélén itt a' férfiak és ifjak, ott az anyák és leányzók; maga ő a' szirt' legfenntebb csúcán álla meg. Elnémúla minden hang. De most Jair és Bentubal, híres hangmesterek, elővevék aranyhúrú hárfájikat, 's azok megzendülének, a' hogyan lágy szellők lengenek a' gyümölcs-termő kertek' virágos lombjai közt; majd ismét mint a' viharok' zúgása, midőn üvöltve érkeznek a' késő éjfé'l' bús órájiban, 's végig visítják az erdők' agg tölgyeinek ágait. Mózes égre emelé tekintetét, keresztbe csapá karját hangosan dobogó mellyén, 's elkezdé örömdalát énekelni, kísérve a' húrok' kedves zengzetitől, 's az egész nép utána éneketle az.

MÓZES' DIADALI ÉNEKE.

II. Könyv, XV. R.

„Énekeljünk az Úrnak, mert erősnek bizonyítá magát, 's a' lovat és a' rajta ülőt tengerbe merítette (13).”

Jehovának Látnokszüze pedig, Mirjám, lyánya az Áron' testvérhúgának, vette dobját, magasan feltartá azt, 's elkezdé az asszonyok' és leányzók' sergében:

„Énekeljünk az Úrnak, mert erősnek bizonyítá magát, 's a' lovat és a' rajta ülőt tengerbe merítette!”

„Az én dicsőségem Jehova; ő az én idvem, az én erőm! ő az én Istenem, 's én őtet magasztalom; atyáim' Istene, 's őtet magasztalom! Ó az erős, 's neve Mindenható!”

„Elmeríté a' Faraó' szekereit és hadait, 's harczolójinak vezéreiket elsüllyeszté a' Sástenger' habjai közzé egyetemben!”

„Azokat elnyelék a' tenger' habjai, hogy oda-lőnek mint a' kő, melly vízbe löketik.”

„Oh te erős! jobbod hatalma' teljességében dicsőíté meg magát! megverte a' gonosz kevélyt! dicsőség' fényes ragyogványában törte össze ellenségeinket. Kirepüle haragod, 's megemésztette őket, mint a' tűz a' mezők' avarját. Hatalmas lehelletedtől felduzzadának a' tenger' hullámjai, megakadának fercsegésökben, 's aljok felemelkedék a' tengernek közepette (14). Akkoron így szólla a' kevély: Utánok eredekek, 's elfogom őket és vagyonjaikat zsákmányúl, 's pallosom véreikben oltja el haragomat, 's jobbom

őket eltörli. De a' te fuvatagod előtöre hatalomban, 's őket elboríták a' tenger' hullámjai, hogy mint az ólom, a' szerint szállának alá a' tajtékszó vizekbe."

„Ki hasonló tehozzád erőben, o Jehova? kinek ragyog így szentsége? ki dicsősége terjed illy szélesen? és ki olly csudálatos? Felemeléd jobbodat, 's az örvény őket azonnal elnyelé!”

„Irgalommal valál választottid eránt, 's te őket erővel telve vezérled immost a' nekik készített szent lak felé. Felzajdulának ellenünk haragjokban a' népségek; Philisthiimnek lakosai dúlongtanak fene bosszújokban; de az Édom' fejedelmet megzavará ijedségök; Moábnak hatalmasai megrendültek, 's reszkettek a' Kanaánt lakók."

„Repíts borzadást közzéjek, és rémületet, hatalmas karoddal, hogy meredjenek kővé, valamíg néped járni fogja útját; néped, mellyet sajátodnak választál. Urunk, te azt bizonyosan elviszed oda! áltülteted választott részed' helyére, az állandó lakba, mellyet neki készítettél; áltülteted a' Szentek-Szentjébe, melly a' te munkád. Uralkodni fog Jehova, a' mi Istenünk, örökről örökre!”

„Énekeljünk az Ūrnak, mert erősnek bizonyítá magát, 's a' lovat és a' rajta űlőt tengerbe merítette!” – Ez hangzék által amonnan, 's a' felfigyelő természet örvendezve hallá magasztalások' zengzetit.

Idv teneked, Mózes! oh idv teneked! te kiszabadítád népedet a' szolgaság' jármaiból, 's útát nyitál neki a' tenger' mélyeiben, hogy mentve légyen a' veszélytől és haláltól. Így kelle néked itt előre menned a' világ' Megszabadítója előtt, ki eljövend, és nemünket a' veszély' és örök halál' gyötrelmeitől mentté teszi. El valánk veszve mind a' kik vagyunk, és örökre. Elszórva őgyelgénk, mint a' nyáj pásztor nélkül a' sivatagok' pusztájin. De az eljő, 's önként veszi magára a' megbukott első pár' büntetését, magára az egész nem' vétségeit, 's szenved, és meghal. – Ó kegyelem' mélysége és mindenhatóság, ki mérhet meg titeket! Egyedül az Istenember törölheti e el a' Szent ellen elkövetett bünt? egyedül ő fizetheti e meg tartozásunkat! – Magasztaljátok, népek, az irgalmatost, kinek egen földön meghajlik minden térd; mert azt ő adja, egyedül ő, a' MEGVÁLTÁS' nagy munkájában.

HARMADIK ÉNEK

FELTÁMADÁS

Sinainak szirtes orma kékellve nyúladozik dél felé az égbe; számtalan nép vonúl a' hegy' lábainak görbülésihez, 's előttök – félelmetes nézni! – mint vezér lebeg a' felhő' oszlopa. Azok Izraelnek hadai. Élim és Mára felől jövének, keserű forrásokban (1) gazdag táborjokból, mellyeket az Amrá' fija, kit Jehova csudatevő hatalommal ruháza fel, egy intése által változtata edéssé, enyhítéséül a' szomjajknak. Rephidim előtt is megcsapta a' kemény szirtet, 's az legottan önté vizeit; a' hogyan már előbb a' Sin' pusztájában (2) mannát küldé nekik az Úr, és fűrjeket egész foltokban, hogy éhségök csudásan elcsillapíttassék¹³.

De Rephidim győzni látá Izraelt. Mint a' hegyekről omló zápor' csörgetege, akként omlának itt az Amalék' fiai a' vándor népre. Akkoron Mózes Józsuét, a' Nun' fiját, választá hadai' vezérévé; maga Áronnal és Chúrral felméne a' halomra; és míg oda alant messzére elhallatszék a' csatára riasztó szózat, könyörgő kezeket emele égre. Népe, tusáztatja közt, felpillantá reá, 's bízva hogy ő fogja segélleni, győzelemmel hatott az ellenség' rendei közzé, valámíg a' könyörgő feltarthatá karjait; de hátrált, mihelytt azok lankadának. Akkor ama' kettő segédjére kele a' Mózesének a' maga karjaival, hogy ez feltarthatassa azokat továbbá is, míglen leszállott az esti alkony, 's ellenségök megszalada, 's a' mezőben számtalan holtakat hagyott.

Nem messze a' szent Hórebtől, hol egykoron az égő bokor közzül e' bízató szózat harsogott füleire: „Ti nékem hála' áldozatit fogtok benyújtani” – most elébe jöve az ípa Jethró, és nője Czipora, két fijaival, kiket az nap, midőn Egyptusból kiköltözék, visszaküldé honjokba, hogy szíve' kedveltjei mentve légyenek a' szükség és veszély ellen. Gerzon vala az idősb' neve, mert idegen földön idegennek született; Eliézernek (3) mondá az ifjabbat, mert segéllette Jehova, 's hatalmas karral nyújta neki szabadulást. És minekutána a' viszontlátás' örömeit kiülék, 's Jethró, mindég kész őt segélleni, tanácslá, hogy a' népnek rendelne Bírákat, nehogy ő, maga intézgetvén mindent a' reggel' szürkülése olta az est' alkonyodásáig, végre összeroskadjon a' teher alatt; 's minekutána előbb magasztalá Jehovának erejét és csuda hatalmát, 's bémutatá az egész nép' láttára a' hálaáldozatot; akkor végre elvála vejétől, a' hatalmastól, 's visszatére honjába.

Izraelnek fiai most a' hegy' lábainál táborozának a' pusztá' térein. Jehova szólott, 's Mózes felméne a' Sinai' bérceire. Akkor mondá az Úr: „Ime, én benneteket kihozálak Egyptusból, hogyan a' saskesely hordja szárnyán fíjait. Ha ti, hívek a' kötött frigyhez, engedni fogtok hagyásimnak, én titeket a' földnek, melly mindenszerte enyém, minden

¹³ elcsillapíttassék

nemzetsegei közzül választottimnak fogadlak, 's királyi papságot állítok fel közöttetek. Add tudtára a' népnek hogy tisztúljon meg három napokig, 's én mennydörgésekben jelenek meg előtte." 'S a' nép nagy buzgósággal fogada hűséget és engedélyt az Úrnak, midőn Mózes a' hegyről megtére, 's a' parancsot kihirdeté.

'S íme egyszerre fergeteg borítja el Sinainak meredező csúcsait. Már szállongának, 's tüzes szikrázások között, a' völgyekbe csapkodó villámok, 's véget nem érő dörgetegek röpdösék keresztül az egeket. Alól megszóllamlának az ércztrombiták, 's a' nép reszkete. Azt most Mózes a' hegy' lábaihoz vezeté táborából, 's az Úr' dicsősége fellegekbe rejtőzve nyugvék a' hegyen. Mint az érczket olvasztó kohok' füste, úgy emelkedék a' felleg mindég sötétebben, mindég inkább dagadozva, 's a' trombiták harsánybb hangon recsedezének a' villámok' ropogásai között, 's a' hegy hatalmasan inga, ormain kezdve legalantabb völgyeiig.

Mózes szólla, 's mennydörgések közzül jöve hozzá a' válasz. Magához hívá őtet az Úr; őtet és Áront, de a' nép távologjon a' hegytől, hogy veszély senkit ne érjen. Áront rettegések szállák meg, 's ő hamar el maradt; csak Mózes törekedék fel, az Úrba bízván, a' legfenntebb bérczekre.

'S a' fellegek' éjéből már az ég' tisztájába lépe ki. Magasan emelkedék fel az ég' legtetősbb boltjai közzé, melly feje felett, mint egy pompás templom' mennyezete, borúlt össze: 's megmérhetetlen körben ömle szét a' föld' legtávolab határiig. Homlokát előbb lehajtá a' porba, azután felegyenesedék tisztelettel, 's nyugalomban várá az irgalmazó örök szeretet' intéseit. Még rengett a' hegy; még lobogának a' völgyekbe szállangó villámok; még dörögtenek a' menny' nyilai; 's recsegett a' trombiták szózatja, midőn Mózes, egyedül állván az Úr előtt, a' nagy parancs' ígéjit megérté:

I. „ÉN JEHOVA VAGYOK EGYEDÜL ISTEN; AZ EGGY ISTEN ÉN VAGYOK. Mennyen földön nékem képemet látni nem fogod. Képeket tehát istenekké magadnak ne csinálj. Imádjad a' Teremtőt, nem a' gyarló teremtéseket, ha részese vágysz lenni áldásinak.”

'S gyengéd hangon, a' hogyan lágy szellő leng a' tavasz' virágzó bokrai közt, érinté meg füleit e' szózat: „A' ki mindenhatólag teremté a' világot, annak neve ATYA.”

'S egyszerre zenge számtalan szózatok rikoltozása, mint midőn üvöltve szállonganak a' mindent összeforgató fergetegek a' világok' kerengésiben: „Halleluja! mély tisztelet, dicséret, és magasztalás az ATYÁNAK!”

II. „NE EMLÍTSD TISZTELETLEN AZ ÚR' NEVÉT, 'S AZ ISTENI ÍGÉT TISZTELJED; ha részese vágysz lenni áldásinak.”

'S gyöngéd hangon, a' hogyan lágy szellő leng a' tavasz' virágzó bokrai közt, érinté meg füleit e' szózat: „Az Úr' Ígéje nem tisztelteté mint illet vala, 's halál bosszúlta meg az engedetlenség' vétkét. De az idők' teljében az ATYA ki fogja küldeni testben (4) az Ígét, 's az örök halálból szabadulást adand a' FIÚ.”

'S egyszerre zenge számtalan szózatok' rikoltozása, mint midőn üvöltve szállonganak a' mindent összeforgató fergetegek a' világok' kerengésiben: „Halleluja! mély tisztelet, dicséret és magasztalás a' FIÚNAK!”

III. „SZENTELED MEG A' NYUGALOM' NAPJÁT, A' VILÁG' TEREMTÉSÉNEK ISTENTŐL PARANCSSOLT EMLÉKÉT. Jehova azt hat kiválasztott napokon teremtette; a' hetedikén megnyugvék, 's áldását árasztá el rajta. Te azt megüljed, ha részese vágysz lenni áldásinak!”

'S gyöngéd hangon, a' hogyan lágy szellő leng a' tavasz' virágzó bokrai közt, érinté meg füleit e' szózat: „Szent titkokat föld fel előtted az Úr' szolgálata a' te megszentelésedre; azokat egykoron az örök Szeretet nyilatkoztatja ki, tüzes nyelv alakjában szállván alá a' SZENT LÉLEKBEN (5).”

'S egyszerre zenge számtalan szózatok' rikoltozása, mint midőn üvöltve szállonganak a' mindent összeforgató fergetegek a' világok' kerengésiben: „Halleluja!” 's a' szó végig renga a' kerengő világok' minden sorain; imádás, dicséret, és magasztalás a' SZENT LÉLEKNEK!”

IV. „LÉGYEN TISZTELETBEN ELŐTTED ATYÁD ÉS ANYÁD; 's így neked hosszú élet jutand osztályrészül Kanaánnak áldott térein.”

V. „NE ÖLJ; a' megölt' vére, mellyet vad kéj onta ki, bosszúért kiált fel hozzám. Élteted egyedül az Úr szögie meg”

VI. „GYŰLÖLD A' MI TISZTÁTLAN; az megalacsonyít magadat és másokat. Az Úr arczát az látja meg jutalomként, a' ki magát fertelmekkel meg nem mocskolta.”

VII. „NE LOPJ. Gazdagon serked annak a' szerencse' forrása, a' ki másnak sajátját tiszteli.”

VIII. „NE VALLJ HAMISAN. Igazság és hűség hatalmas támaszai a' köz és személyes jónak.”

IX. „NE KÍVÁND MEG A' MÁS' NŐJÉT; az által a' legszentebb kötést bontanád fel, melly embert emberhez csatol.”

X. „NE KÍVÁND BIRTOKÁT; azt tőle elragadni bűn; 's nem csak a' tett bűn: bűn a' vétkes kívánság is.”

„Ezt pedig hirdessed el a' nép között, 's véssd kőbe, 's a' követ parancsold szent helyen őriztetni. Ha engedend parancsomnak, előtte jártatom Angyalomat a' pusztában, 's az elvezeti a' határig, 's védeni fogja kegyeivel. Hallgassa a' nép Őtet, mert mi egy (6) vagyunk; ő meg nem bocsátja ha vétkezendetek. Bé viszen benneteket az áldás' földébe, 's elszórva lesznek ellenségeitek.”

Így szól az Úr. 'S gyöngéd hangon, a' hogyan lágy szellő leng a' tavasz' virágos bokrai közt, érinté meg füleit e' szózat: „Igen is, elfogja küldeni egykor a' béke', a' kegy', a' váltság' Angyalát; őtet az ATYÁVAL és SZENT LÉLEKKEL egy FIÚT, ki bünt és halált meggyőz egyetemben.”

Ezt parancsolá nekik, és sok egyebeket, míg a' vándorlás' útján célilgla menendenek, hol az Ígért előjön és új törvényt fog hirdetni; ő, Királya (7) és Istene Izraelnek, idei és örök javok felől gondoskodó törvényeket. Mózes megtartá elméjében a' mit ottan véve vala, 's most szállott a' fellegek' éje közzül. A' hegyen még számtalan villámok lobadoztanak; a' dörgetegek még mindég elnémíták a' trombiták' harsogását, 's a' reszeltő nép még mindég némán állott a' völgyben. Csak itt meg ott hallatszék a' gyengekoru gyermekek' és a' kisdedeikért gondoskodó anyák' zokogása. De most, megpillantván a' közzéjek visszatérőt, egyszerre kiáltának fel mindnyájan: „Jer, hirdessd nekünk Jehovánek parancsait, 's engedelmesek leszünk erántad. Hirtelen halállal múltánk ki, ha ő szóllamlana meg, és ha egyenesen hozzánk.”

Mózes immost megrakta tizenkét faragatlan kőből az oltárt, a' nemzetségek' szent száma szerint; megöleté az esztendő's tulkokat, vérökkel béfecskendezé a' népet annak szent jeléül, hogy egykoron megújítatik a' frigy, és hogy azt a' legszentebb vér fogja bépecsételni, mindeneknek váltságokra a' vétek' és halál' sullyától.” Nem késett többé,

hanem vevé nádját és a' csemete' levelét (8), 's felírta reá a' vett parancsot. Akkor rázó szózattal felolvasá a' nép előtt, 's e' szózat harsogott felé mindenhonnan: „Megtartjuk a' mit nekünk Jehova parancsolt!” – 's visszatért a' hegyen nyugvó fellebbe.

Negyven napok és negyven éjek – oh avatás' szent napjai! – mely sietve repülétek el ti Sinai felett a' boldognak! Ottan látá a' Frigy' hajlékát (9), a' maga dicsőségében, békerítő oszlopaival és a' függő szövedékekkel 's fedelével, mely azt szél és eső ellen védje, 's a' hármás kárpittal, mely a' templom' Szentjét előbb tornáczától, beljebb pedig a' Szentek-Szentjétől elrekesztette. A' tornácz' üreben látá a' szent medenczét, közel az áldozat' égő oltárához. A' közép rekeszben jobbra az arany asztalt, szent kenyereivel, balra a' hétágú gyertyatartót és a' füstölőt a' Szentek-Szentje előtt. De magában a' Szentek-Szentjében álmétkodó tisztelettel látta meg a' frigyládát, és abban a' kőtáblákat, melyekre az Úr' parancsai fel valának írva; a' botot és a' mannamértéket, hogy maradjon fenn a' később időknék. Chérubok, áltellenben egymással, imádvá görbülének meg homlokaikkal az arany láda' földöléke felé; aranyból valának az asztal is, és a' tömjénező, a' gyertyatartóval, 's azt ezeknek szárnyaik kiterpesztve boríták el.

Mózes lehajtá homlokát a' porba, mert fülei meghallák a' Szent ígélet' ígétit: „Ezután néked a' két Chérub közt nyilatkozatom ki magamat, 's úgy adom kegyeimmel válaszimát szorongatásaitok' borzasztó kétségeiben. A' Főpap, magára vévén ruháját és ékességeit, ezttendőnként csak egyszer lépjen a' Szentek-Szentjében hozzám, 's én őtet kegyelemben fogadom el. Neked nem adatik e' kegyelem; mert, halljad azt, te negyven évek olta vezérled Abrahámnak e' maradékot, kiket én népemmé választottam, hogy az, fel és alá bujdosván e' puszták közt, tartsa fenn az egy és igaz Isten' hitelét a' maga tisztaságában. Légyen e' nép elválasztva a' bálványzóktól mindenha! Megrontá a' vétek, 's a' szolgaság' jármaiban elvesztette a' jó' és igaz' érezését. A' mostani ivadék haljon ki bujdosása' éveiben; közzülök kevesen lássák meg Kanaánnak áldott tartományát; ez helyett nevedjek egy új, mely e' pusztában született, 's bírja az a' mit őseinek, Abrahámnak, Izsáknak, és Jákóbnak ígertem volt; 's érezze hogy Jehova hív, irlalmas és kegyelmes.”

Mózes erre: „Úr Jehova, én előtted kegyelmet találtam érdem nélkül; légyen a' hogyan te akarod. Nem remegve többé, mint midőn nekem szavad a' Hóreb' bokrában szóllala meg; nem, most már örvendve, teljesen bízva, követem intésidet. Lélekben láttam én az ércz medenczét és az oltárt, 's az asztalt és a' gyertyatartót, 's a' frigy' szekrényét a' Chérubokkal; láttam a' sátort, 's vettem parancsodat hogy mind ezeket állítanám ki számodra bujdosásink alatt a' pusztában. De engedd kérdenem, Uram, mik ebben céljaid? Mert néked ezekben titkaid lesznek.”

Mondá; 's gyöngéden, a' hogyan lágú szellő leng a' tavasz' virágos bokrai közt, ellebbene fülei előtt e' szózat: „Három ízben harsog végig az egek' mindenikén a' Szent a' Teremtőnek, Megváltónak, Szentelőnek. Te nem rengesz e' lelkedben az Istenség' mély titkai előtt? Te csak előfutója vagy Annak, a' ki eljő, megszabadítani az emberi nemet az örök halál' kötelékiből, 's visszavezetni Teremtőjéhez. Eljön Az, 's felépíti a' szebb templomot (10), hol választottjai megszenteltessenek. Te csak előképben látod még munkáját; te még csak sejdítgetni fogod a' szent jelenések' órájiban, a' mi idővel néked is teljes ragyogványában fog felfödöztetni.”

Lássd az ércz medenczében a' vizet. Vízzel tisztúlva meg, lépsz az ő szentségébe. Eggykor immajd vízzel tisztúlnak meg amazok is a' hármasan-Szent' nevében, 's fel

avattatnak ég' lakosaivá. Te még tulkokat áldozol neki, 's hálás szíved' adományait a' tűz' oltárán nyújtod be; úgy még csak a' gyermeki kor' ösvényén jársz, 's a' tornác' oltára néked még csak ösvényeden áll (11). Lépj a' Szentek-Szentjéhez; a' kegyesek' könyörgései kedves illatú füstként emelkednek az egekig (12). Most az arany asztalon, jobbra, egymáson látod a' kenyereket – oh, isteni bölcsesség' örvényei, ki mérjen meg titeket – de egykor a' lelkeket eleven kenyér fogja örök életre táplálni, 's azok örömben élesztve kelnek az Úrhoz. Hétágú gyertyatartót látsz balod mellett? Mint a' királyi szék mellett áll imádvá hét Archangyal (13), 's a' boldogító ország' kezdetében a' Mester' leginkább kedvelt tanítványa, ki őt magát hallá a' tenger-körülölelte szigetben (14), titkát legelőbb hét pásztornak nyilatkoztatta ki: úgy lángol az ő világa a' homályos kárpit előtt, melly a' Szentek-Szentjét elfogja. Előtted koporsó a' frígy' szekrénye, 's olly sír, mellyből, bételjesedvén az idők, diadalban kelend ki a' világ' Megtartója. Ím a' Chérubok meghajtott fővel állanak, 's kiterjesztett szárnyaikkal földik el ábrázolatban az Istenség' mély titkait. Te sátort emelsz bujdosásod alatt, 's ismét lebontod: az egykoron a' Királyok által dicső templommá változtatva fog állani Sionnak ormain; de a' még szebbet, azt a' dicsőt, Ő építendi fel, 's eleven kövekből (15), 's a' homályból igazság' világos tájaira fogja kiemelni.”

Napok, éjek tűntenek el. Izraelnek istenihlette Vezére lélekben látá, bár csak pillanatokig, a' jövőd' homályos keblét, hogyan a' hirtelenül fel és el lobbant villám' tüze láttatja az éjjelgő tájékokat: a' népet elébb a' Kanaan' áldott környén megtelepedve; majd a' Bírák' kormányát, azután a' Királyokét (16), végre elvetemedve a' fertelmek' és bálványozás' mély örvényeibe; 's a' lakosokat ugyan annyiszor fogságra víve (17). Hasztalan hallatják intő szózatjaikat a' Látnokok. De azok a' nyomorúságok' sokaságában vigasztalást is hirdetnek: az ígért időben a' Szeplőtlen megszüli szabadítójokat; az nekik élet' ígéjit fogja hirdetni, 's megteszi az idők' nagy munkáját. De hogyan? ah! gyalázatos kereszten függ és meghal! Diadal és dicsőség a' halottaiból feltámadottnak! Az Olajfák' hegyéről kél ő, körüllebegve kegyelemmel, a' néki-örvendő mennyekbe. 'S ím a' száraz fa mellyen függött, felzöldüle a' felhőkig, kiterjeszté ágait a' világ felett; azok enyhülést nyújtanak a' fáradott' homlokára, az éhezőt élet' kenyérével táplálják, az elalélt lépdelgetvén, az égnék azon magas tájaira hág fel, hol a' Fiu, az Atya' és a' Szent Lélek' egyességében, egyháromságú Isten, örökkön örökké uralkodik.”

Mózes alélva dőle el kimondhatatlan örömei közt. De felébredvén álmából, feje mellett lelé Jehovának kőre vésett parancsait. Felvette azt, 's vitte karjaiban, lefelé az hegyről. Oh melly riadás hat ide a' táborból, 's mint döbbennek meg fűlei! Látja, 's a' kőtábla kihull ijedsége miatt rengő karjaiból, 's ketté török. Még távolról kilátá népét, tánczra eredve az arany tulok' oltára körül, hogyan azt a' szolgaság' honjában látta tiszteltetni (18). Esztelenek! 's ti feledhetétek e, mit teve érettetek Jehova kegyelemből és irgalmasan? feledhetéd e azt, Áron, te is? De nem! te őket az Igaz, az Eggy' tiszteletéhez hívád meg más napra, hogy bolondságok' vétkét az Úr' innepén (19) elikbe állíthassd. Mózes felgyúlada haragjában, 's ledönté, összetördelé a' gyalázatos bálvány' oltárát, 's porrá törve a' tulok' képét, a' hegy' patakjának habjai közzé öntötte bé, hogy a' nép tisztúljon meg annak italától, 's a' bálványzás' vétke előtt szomja' oltásakor is borzadozzék. A' vétkeseket halállal büntette, 's Lévinek karjai háromezret pusztítottanak ki. Ugyan-annyian térének vissza az igaz Istenhez az nap, midőn a' tanítványok'

egyike mennydörgő szózattal rázá meg a' szíveket, 's az ég' kegye tüzes nylev' alakjában szálla le reájok (20).

'S midőn más nap derülni kezdte a' reggel¹⁴, Mózes sietve tére vissza Jehovának felhőlakjába, két simára vésett kőtáblával. Ottan sírt vala ő leborúlva a' porig, hogy az Úr bocsátaná meg népe' vétkeit, 's vezesse tovább kegyeivel az ígéret' földé felé. 'S az irgalmazó megbocsáta nékik; a' törvény újra fel vala vésve a' táblákra, 's az ő frígy egykor az új frigyben fogja lelteni megújítását.

'S e' szókat értette a' felhők között: „Elvezetlek benneteket a' czéliglan, a' hogyan megígértem Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, 's beviszlek a' bálványozás' országába. Bálványaik és az ő sokaságok el lesznek törölve; de ti kerüljétek frígyöket, tévedéseket, és a' melly vétekebe elsüllyedtenek. Ti már is vétkezétek Áront tenni a' mit tőle kívántatok, de ő gondoskodék idvetekről, 's azért megbocsátottam neki. Légyen ő az én és a' tiétek, és mint olyan, nyújtson nékem áldozatokat engesztelésül vétkeikért. Most előképben lássd mit akarok, 's kenjed fel őt Jehovának papjává.”

Mondá. Mózes látta lélekben a' főpapi öltözetet, 's álmélkodék rajta: a' szarvat, 's e' szókat homlokán: Szent Jehovának, az Úrnak (21); a' redős pallástot, olly kék színből mint az egék' mennyezete; az alruhát és az Ephódot, melly mellyén és hátán függé alá, össze csatolva vállain tündöklő boglárkövel. Látta elől és hátul a' köveket, mik az Izrael' nemzetségit jegyzék, és a' mellypánczél, melly az Ephód (22) felett arany lánczokon függé, felékesítve csillámló kövekkel: – zafir vala egyyk; a' többi rubint, smaragd, gránát, chalcedon, jáspis, onyx, achát, chrysolith, beryll, amethyszt és opál. Mindenikén egy nemzetségnek olvastatott neve. 'S a' pánczél (23) felett az Urím és Thummin (24), a' régiség' szent kockakövei, mellyek a' választottak közt atyáról fiúra szállottanak; egyykén álla igen, másikon nem; hogy minekelőtte a' népet még királyi hatalom igazgatá, feleletként légyen a' Főpapnak a' kétségek' idejében. Látta ezt a' frígy' sátorában áldozni, felékesítve ezen ruhájival; és hogy mint kergeté minden esztendőben egyszer pusztáknak a' bakot, megterhelve a' nép' bűneivel, midőn a' könyörgés' és töredelmesség' napjai elmúltanak (25).

És íme, mint lágy szellő leng a' tavasz' virító bokrai közt, füleit e' szózat érintette meg: „Beszédötek légyen Igen és Nem; ezt fogja egykor tanítani a' kegyekkel gazdagon felruházott Oktató. Igen és Nem köti össze az ember' javát 's kárát, midőn igazság vagy csalódás vezérli, midőn amaz boldogítja, 's ez elveszti. Meg fog jelenni ő, kikiáltva előbb a' pusztában, 's kimutatja az igazság', nyugalom', örök boldogság' ösvényit; másoknak bűneiket önkényt vállalja magára, 's vétlen hal meg, áldozat és áldozó egyszersmind (26), a' keresztfán; 's az elhanyaglott emberiséget megmenti büntetéseitől.” – Mint hárfák' édes zengzete, a' szerint enyészett el Mózesnek fülei előtt a' szózat.

De immost leszálla az hegyről, 's jobbjobban hozá Jehovának felséges törvényeit. A' nép, lebilincszve csodálkozása által, alig meré hinni a' mit látott, midőn ragyogva közelíte feléjük az Úr' sugáriban. Ezért fátyol fődé arczát, valamikor jött, hogy a' néppel szöjjön.

Bezalál pedig, Urnak fíja, és Oholiáb, az Achimsáché, megépíték a' hajlékot, 's Mózes elraká a' bútorokat, a' hogyan Jehova neki meghagyta volt. Erre Áront felkené

¹⁴ reg

Főpappá, 's ennek magzatjait Nadábot és Abihut oltár' szolgáljivá. 'S ím az oltárról illatozva kele a' füst' oszlopa; az esztendő's tulok feldarabolva állott, 's a' nép tisztelet' érzésiben reнге. Mózes lassandan méne fel az hegyre, 's erős szózattal kiáltozott: „Engedd látnom dicsőségedet, Uram! föld ki magadat Izrael előtt, hogy néked szolgáljon tisztelettel.” – „Engemet meg nem látandasz; mert ki fogna engem látni és élni?” e' szózat hallatszék a' sűrű felhőből. De a' felhő eggyyszerre húzódik el a' hegy' csúcsain, 's mint a' fellobbant villám' tüze, a' szerint mutatá ki magát Jehovának dicsősége a' nép előtt; tűz szállott az oltárra, 's az áldozatot megemésztette: 's a' szövetség' szekrényét a' felhő harmatozással tölté el.

'S íme mint a' diadalomban visszatérő sereg előtt lebeg a' koszorús zászló, úgy vonúl a' felhő most ismét a' nép előtt ki a' puszta' messzenyúló térei felé. A' népnek most az vala honja; úgy akará az Úr hogy benne új ivadék serdüljön, melly nem hajlongva a' bálványok' tisztelete felé, 's megtisztulva az alázó szolgaság' romlottságaitól, felnemesítse lelkét, 's hitét az egygyhez, igazhoz, fenntartsa, valamíg Betlehembben az ígért viláosság' napja feltűnik, 's a' vétkes tudatlanság' setétes éjét elűzi.

Évek múltanak el, és íme a' nép végre elért Kanaánnak áldott földéhez. Mózes kémekeket küldé ki túl az előttök emelkedő hegyen, 's azokat eggyenként választotta a' tizenkét nemzetségből, hogy tanulnák ki a' tartomány' fekvését és termékeny voltát; 's ha számosak e lakosai, hogy erejek miben áll; és hozzanak bizonyságul zálogot, hogy teljesítve van parancsa. 'S azok mentenek, megtekintének mindent, 's negyven napok múlva visszatérének hozzá, 's az Eskol'¹⁵ völgyéből hozák a' szőlő' nehéz bíborgerézdét, jelül, hogy teljesítve van a' parancs. Józsue pedig, a' Nun' fija, és Káleb, a' Jephunáé, magasztalák a' tartomány' fekvét, gazdagságait; de a' többiek, gyáva lélekkel, körüljárák az éj' homályában és titkosan feleiket, 's eltölték ál hírekkel, félelemmel, hogy a' tartományban óriási tetemű lakosokat találának, és hogy az nem áldások' földje, hanem inségé, nyomorúságé. És íme a' táborban sírás és zokogások támadának, 's végig járák azt; panaszokra fakadtanak Mózes és Jehova ellen, 's visszakiváncokztak a' szolgaság' jármaiba. Hijába mondák Józsue és Káleb, nem gondolva a' halál' rettegetéseivel, hogy ama' tíz hazug beszédek' elterjesztője; míg felkele Mózes, 's nekik a' rájuk mért büntetést, hogy visszatérnek a' puszták' homokiba, 's negyven évig fognak ottan bujdosni, kinyilatkoztatá; és hogy az Egyptus' neveltjeiből egyedül a' Nun' és Jephúna' fiai mennek be Kanaánba, mivel bátor lélekkel tevének bizonyságot az felől, a' mit láttanak. A' serget ennek hallására bánat és nagy szomorúság fogta el.

De már más nap', a' korány' derengésiben, felkele tízezer harczoló, eltökélve lemosni gyalázatját, 's a' hegyeknek indúla, honnan kémjeik visszatértenek. Hijába inté Mózes a' gondolatlanokat, hogy az Úr nem leend velek, mert a' felhő' oszlopa nyugalomban lebege a' szent hajlék felett. Nem hallgaták szavát. Méne Idor is, a' bús ifju, 's nagyobb tűzzel mint a' többiek. Nem veve ő részt másoknak bosszús panaszaikban, 's kerülgeté mindég a' helyeket, hol sokan hemzsegének. De immost hallotta a' fegyvercsattogást, 's ment, eggyesülve a' nékibátorodtakkal, merre a' veszélyt fenyegető hegyek nyúlógtanak.

¹⁵ Erkol'

Melly riadás amott! A' megszaladtakat keményen úzik ellenjeik, 's vágják, mint midőn az aratók' sarlóji előtt hullanak a' kalászfők. Csak kevés tére vissza. Mirjám azonnal ment, kísérve némelly szelídebb társaitól, 's vivé segélyit a' sebhedteknek. Amott járdall ő, a' holtak' sorai között, és a' hol még lélegzés dagasztja a' keblet, vígasztalást önt a' szívbe, a' vérző sebbe írt. – De mit akad el egyszerre lépése? Ki az amott, ki a' legmerészebbek közt rogyott le, 's lankadozva lehellé el életét? Ah, Idor az! a' bánatok ifja! Elhalván, ezt mondotta még magában: „Oh volna Ő jelen, hogy tört szemeim, hogy elenyésző leheltem, most mondhatná neki a' mit neki mondani soha nem merem volt!” – Mirjám meghajlék felette, rá ismert, 's ijedve szökött vissza; ajkai elkezdének rebegni. A' mi gondosan őrzött szívét az ifju' virágzó életében soha meg nem illeté, az most rázá meg, midőn őtet halva látta. – Némán tére a' táborhoz az éj' homályában.

Bánat lepte el ezentúl homlokát, 's elméje sem az Úr' szolgálatiban, sem a' rajta szánakodó sokaság' szeretete által fel nem tudá derülni. Meg vala fosztva díszeitől, mint midőn a' mezők' kevélységét, a' rózsát, a' jégesővel együtt jövő zápor lesújtotta. Elsüllyedve titkos szenvedései közzé, Áron mellé csatlá magát, ki kárhoztatá vala Mózes, hogy Cziporának halála után idegent veve nőül (27). E' vétke' büntetését szenvedé hosszas sínlésben. Mózesnek könyörgésére egességét visszanyerte ugyan Jehovától, de őtet így is korán sír fogta be Kádesnek pusztá tájain (28).

Évek multanak el! Ah sokat szenvedé Mózes, míg hadait csavargó úton elviheté az ígéret' földére. 'S azt nem ő fogja e diadalmas fegyverrel megszerzeni nekik? nem fog e megnyugodni annyi munkája után? nem ott leli e fel sírját, mit rég olta kerese? – Járd bizvást útat! homályod' rémítései egykor ragyogó fényben fognak sugárzani!

'S melly zajgás csapja meg itt a'fület? – Hogyan, 's tí, Koráh, Dáthán, Abiron, arra lázadtok e fel, kit Jehova nevezé Vezértekké? azt merétek e szidalmazni, a' nép előtt? – De ím, meghasad a' föld, 's őket, és a' kiket elszédítének, elevenen nyelé kebelébe!

És tí is, kik Áron ellen támadatok, kik elragadni igyekezétek papi méltóságát, jertek, 's lássátok vesszejét a' sátorban zöldelleni, míg a' tiétek kiszáradott. Az fenn marad az Úr' sátorában, 's rettenteni fogja a' később időket (29). De Áront magához szállítá az Úr, 's ő a' Hóreb' aljában lel fel sírját; a' hogy az neki és Mózesnek a' verseny' forrásánál megjövendölteték, hol bizatlankodás és harag ragadták volt el. – „Tí bé nem léptek Kanaánnak áldott mezejére!”

Jaj nektek, ti lázak! De idv is eggyzersmind! – Ezrenként fekszenek immár földön, kik irtóztatós kígyók' marásaitól holtanak el; ezrenként óhajtvák iszonyú kínjaik közt a' halált. De Jehova parancsola Mózesnek, 's ő mégyen, 's fára von egy ércz kígyót; 's íme gyógyúlva minden, a' ki bizakodó hittel emelé rá szeméit. Fáról nyújtotta egykor almáját a' csábító, melly bünt hozá ránk örökségül. Azt ugyan átok éré büntetesként; de most ő leve bizonyság, hogy valamint ott jöve fáról a' veszély, úgy itt fáról az idv; és hogy valamint Mózes emelé fára a' kígyót; úgy fog fára feszítetni az ember' fija is, 's valaki benne hiend, annak élet lesz jutalma örökre (30).

Évek multanak el! Már Ogg a' Basáni, és Sichon az Amorrheai Királyok, megbukva hódolának Izraelnek. Ah, miért nem törle el a' bálványozókat a' győzödelem' pallossával, a' hogyan azt Jehova parancsolta volt! ah, miért egyesüle azoknak megfertőzött leányaikkal, vétkes örömében! De íme Phinees, Eleazár' fija 's unokája Áronnak, felrántá dárdáját, 's azt, a' ki vakmerően szögte meg az Úr' tilalmát, ágyasával együtt, áltverte. 'S ezért ő nyeré jutalmul, és nemzetsége, a' főpapi méltóságot. Bileám áldást könyörgé

Izraelre, nem átkot; megszegyenülten fut a' Moáb' királya, Balák (31); mert negyvenévi járásaik után íme czélnál vagynak; látják a' Jordánt, 's feloszták magok közt a' gazdag országot és annak zsákmányait.

Lásd, a' nap szelíden száll alá rózsás homlokkal nyugotban; elcsendesedének a' munkák' zajai; lassúdan kelnek az árnyékok, 's éjszakai sötét fedí az elszunnyadt természetet. Így közelíte Mózes, Istennek és embereknek élt hosszú napjai' rózsafényű estvéjében bátor lélekkel a' Jordán' széleihez; megállta ott, 's népének fordúlva ezt mondá: „Száz és húsz esztendőkre nyúla ki életem. Szemeim nélkül bírom öreg napjaimban; de Jehova neheztele reám a' verseny' forrása mellett a' ti vétkeitekért, 's benneteket Józ sue viszen az ígélet' földébe; ő, Nunnak fija, 's diadalmas karral. Tartsátok tiszteletben a' szent frigyét, mellyet Sinainak szirtes bércei alatt köténk, midőn az Úr villámlások és mennykövek' ropogásai közt adá ki nekünk parancsait. Garizimnak tetőjiről, ha az Úrnak engedendetek, csak áldás fog rátok szállani; de átok és kárhozat Ébálról (32), ha visszarogtok gonoszságtokba, 's megszőgitek a' mit fogadtatok. Most halljátok énekemet – oh, hogy az nektek intésként légyen, 's hűségében megmaradjatok! – az utolsót a' mit nektek adhatok, minekelőtte egymástól örökre elválunk.”

Így szólla Mózes, 's megindúlt lélekkel néze ki a' frigy' sátora felé. Inte, 's megzendülének a' hárfák; ő pedig égre emelé karjait, 's messzére elhallatszó szóval így könyörge:

MÓZES' UTOLSÓ ÉNEKE

V: Könyv, XXXII. R.

„Egek, halljátok szavamat, 's ajakim' beszédét értse a' föld. Omoljon majd hatalommal, mint a' hegyeken a' zápor' csörgetegei, majd szelíden mint a' harmat, vagy a' reggel' permetező esője, melly életet ad fűnek és virágoknak a' mezőben. Magasztalni fogom a' Jehova' nevét! légyen dicsőség az Úrnak, ki minekünk Istenünk! Ő teremté a' világot, 's az ő keze' míveinek mindenike tökéletes. Útjai igazak; ő bástyánk nekünk, a' szent, a' jó, az igaz! A' hitetlenek felkelének ellene; nem méltók többé gyermekeinek mondatni. Hálátalan nép, te így fizeted e vissza a' mit Jeohva teve veled, a' te urad és atyád? Emlékezzél a' múltakról, tekints végig a' kiholt nemzetségeken; kérdjed a' kik nemzettek, és felelni fognak szavaidra; szóllítsad fel véneidet, 's hallani fogod a' mit érteni vágsz; már midőn a' népeket elszórá, téged választá népének az Ádám' maradékiban, 's határt vona körüléd, és megszámlála; mert, maradéka Jákóbnak, te sajátja vagy őneki, 's kedves szívének örökre. Ott, a' sivatag pusztában körülfooga, oktata, véde tégedet, mint szemének fényét. Mint a' sziklák' sasa fészket rak, kiterpeszti fíjain szárnyait, felveszi őket hátára, 's úgy emelkedik, buzdítgatva bátor repülésökhöz, fel, a' nap felé: a' szerint vezete téged a' te urad Jehova, 's őkívüle nem vala semmi megtartód. Tetőken horda el tégedet, hogy élnél a' mezők' termésivel; mézet csöpögtete számodra a' kőszálakkal, 's a' kemény kővel olajat. Vajat ada néked a' csorda; a' nyáj tejet, 's a' Bászán' bárányai, kosai, bakjai kövér hússal tápláltak; éllemed búzaliszt vala, 's örö-

met hörbőlél a' gerézd' édes véréből. Így hízlalá meg kedvesét az Úr; de az sarkával ruga ki ellene; elhagyá a' ki őtet teremté, 's elállott megtartó Istenétől. Haragra ingerelte Jehovát, idegen Isteneknek nyújtván áldozatokat, kiket előbb nem ismere, és a' kiket nem tisztelének atyáji. Elhagyád Istenedet, a' ki téged alkota, 's feledéd a' ki teremtett. Láta a' vétket, 's haragra gyúladott azok ellen, kik gyermekei valának és még is boszszantották. Ekkor így szólla: „Elfordítom tőlök orczámat, meglátom végre mint járnak, mert elvetemedett ez a' nemzetség. Haragra indítanak az által a' mi nem Isten; megbántottanak kevélységökkel; 's viszont én is egy nép által rontom meg őket melly nem enyém, 's elvesztem oktalanságokban. Haragom lángra fog gyúladni, 's alá csap feneiglen, megemésztí a' föld' csirájit, 's az hegyeket legalantabb völgyeikig megreszketette. Fejeik felett összegyűjtöm az inségek' minden teljességeit, rájuk lövellem nyilaimat, hogy mindnyájan elvesznek, 's testeiken meghíznak az ég' madarai, hogy rágdosni fogják a' fenevadak, hogy életüket csavargó kígyók' mardosása oltja el. Künn kard, honn ijedség emésztí el ifjaikat és leányaikat¹⁶, öregeiket 's az ártatlan mellyemőt. És ha majd kiáltandom, hol vannak? el lesz törölve emlékök is. De még mostan kések, mert látom ellenjök' dühét; ezt fognák mondani: „a' mi hatalmas karunk törle el őket, és nem Jehova.” – Oh tanácstalan nép! megfosztva minden értelemtől! ha volna gondolatod, látnád mi hozza rád veszedet. Szaladna e egy elől ezer, és kettő futamthatna e tízezeret, ha el nem hagyá vala bástyájok, és ha őket az Úr nem adta volna nekik kezekbe? Mert az ő istenök nem mint a' miénk; úgy vallják önmagok. Az ő szőlőtövök Sodomai és Gomorai növény; epe az ő gerézdjek, 's a' gerézd' szeme méreg; borok sárkány' és vipera' öldöklő nyála. Nem érted e, hogy mind ez peccét alatt áll táromban? Enyém a' bosszu és a' jutalom; meg fognak síklani lábaik; közel a' bukás' napja, 's azt utól-éri az idő. Isten megítélendi a' maga népét; kegyét fogja gyakorlani szolgáljin, ha látni fogja hogy erejük megcsökkene, hogy elhullottanak a' gyengék, hogy a' megszaladtak semmivé lőnek. 'S akkor ezt fogja kérdeni: Hol vagynak ők, azok a' ti Isteneitek, kikbe bíztatok? a' kik megevék áldozatitok' kövérit, a' kik megivák a' nekik nyújtott borokat, hadd keljenek fel immost, 's hadd segéljenek benneteket. Látjátok e hogy én vagyok Isten egyedül? hogy az nincsen több énkivülem; hogy én ölk és én tartok meg; hogy én sebzek és én gyógyítok; hogy kezeimből senki ki nem feselhet. Az egeken nyújtom ki karomat, és ezt kiáltom: „A' miként én örök olta és örökiglen vagyok, kifenem villogó fegyveremet, jobbomat kiterjesztem ítéletre, bosszút öntök ki ellenségimen, 's eltörölöm a' kik gyűlöltenek. Nyilam részegedjék meg az ő vérekben, pallosom hízzék meg az elhultak' húsán. Pogányok, magasztaljátok az ő népét, mert egykor bosszút áll választottinak véreikért, visszafizeti a' mit azok ezen úztenek, 's a' földet, mellyen lakoznak, eltölti gazdag áldomásaival!”

Így éneklé magas dalát. Akkor pálczáját letevé Józsuek jobbába, felemelé karjait, 's Izraelnek minden nemzetségeit megáldá az Úr' nevében. Jajgás és zokogások tölték el a' tájt. Ő pedig felméne lassú lépésekkel az Abarim' ormaira, 's körörsdeden elsülyyedni láta maga alatt minden hegyet és minden halmot, 's tekintete előtt mélyen ellapúlt a' tartomány. Most a' czélnál vala. A' rózsák közzé hanyatló nap körülöná sűgárkoszorújával fennkölt homlokát. Hallgatva néze fel a' napra, 's ott zenge a' Jehova'

¹⁶ leányaikat

szózatja füleibe: „Tekints ki Kanaánnak messzére kiterjedett tartománya felé. A' mi-ként megesküdtem hogy azt az Ábrahám', Izsák' és Jákób' maradékinak adandom, úgy elviszem. De nem tégedet is.” – Mózes alig érté a' szót, 's azonnal elhagyá ereje; kiterjeszté karjait, halvány arcczal és megroggyanó térddel, hogy a' föld' anyai keblét, mellyből ő is jött, áltölelhesse. – Mi homályosak az Úr' útjai a' mi szemeinknek! íme Mózes, Izraelnek lelkes és hű Vezére, a' megígért föld' szélén áll, elterülve látja azt maga előtt, 's ott rekeszti be pályafutását.

De, oh öröm-eltöltötte látvány! – hunnyadó szemei fényt sejtének Tábornak bércei felett; lebegni látja ott, a' mennyei csillámban, a' világ' Megváltóját, és ennek mellette magát és a' Thezbii Látnokot, Illyést, 's magát ötet életre hozva ismét, örökre boldoggá téve (33). – Oh boldog, boldog kimúlás! – Víg sikoltással lehellé ki lelkét az örök Közbenjáró' keblébe; víg sikoltással lép alá a' sírba¹⁷; mert egykoron majd onnan fog kikelni a' Tábor felé, megdicsőülve olly boldogságokra, mellyek soha ki nem fogynak.

Feltámadás! fény az élet' homályos ösvényén! Sírban fognak egykor aludni mindnyájan¹⁸ a' megszámíthatatlanok. De megszállalnak a' trombiták, 's felkelnek. De nem megdicsőítve mindnyájan. Magokra öltik, mint egy innepi ruhát, a' halhatatlanságot, 's a' megrothadhatatlant rothadás hozza elő halálból (34). Háromszorta boldog nap! a' Szent még koporsójában fekszik; de a' forrtyogó földet ingás, reszketés fogja el; meghasadoznak a' szirtek, 's azoknak sötét éjjeléből jó elő, feltámadva, az élet' és halál' ura; harsognak a' Halleluják a' fennségben, a' mélységben, és mindenszerte körösded. Légyen neki dicséret és magasztalás! A' mihez ereje senkinek nem vala, ő feltöré a' könyv' pecsétjeit (35); ő mutatja ki helyeinket mennyekben! ő még földi pályánkon is már nagy boldogságait a' FELTÁMADÁSNAK.

¹⁷ sírbe

¹⁸ mindnyájan

S Á M U E L

EGGY ÉNEKBEN

ÍTÉLET

„Atyám, amott csillong felénk, keresztül ama' hajlék' ablakán, egy bágyadt világ, 's szállásra inti az érkezőket. Mi kedves vala nekem minden egyébkor az éj' homályai között e' nyájas sugárzat! De oh fussuk az ál fényt! A' melly födelet itt látunk, abban az Endori (1) varázsnő lakik, ki holtakat szállít elő sírjeikből. Uralkodásod' kezdetekor te kitiltál országodból minden bűbájost, holtak-idézőjit, bálványzót, 's Jehovának véd érte kegyeit jutalmúl. Atyám, Királya Izraelnek, térj ismét magadhoz; ne tedd a' mit másoknak tiltál! Oh, forduljunk vissza innen!”

„Átok rád, kiálta Saul Jonathánnak, ha gátlani mered menésemet! Nem látod e temérek sokaságban közelíteni a' Philisteusok' hadát? 'S rengek haragomban, meggondolván hogy együtt jó velek az Izai' fija is, a' koronám és életem után törekedő? Bizonytalan, mi véget érend a' harcz, kérdést tevék az Úrnál (2), de megtagadá tőlem válaszat. A' Jóshoz tehát! Holtak tudassák velem a' miket ő setét homályba fedett. Elannyira mély megvetésben áll e Saul őelőtte? És miért? avagy nem maga akará e hogy Királlyá kenettessem?”

Igy az elkeseredett Saul, Izraelnek fejedelme. De a' mint kettőzöttetett lépésekkel méne a' ház felé, hirtelen borzasztó rém kele fel szemei előtt, irtózatos, és emlékeztetője hogy kiesett a' Jehova' kegyeiből. Feldöbbenve gondolá el immost, mint indúlt vala ki, alacsony szülék' gyermeke, feltalálni atyja' elveszett szamarait; hogy őt Sámuel mint fogadá hajlékába, 's mint vendéglette meg asztalánál, 's miként kente fel Királlyá Izraelben (3); hogy míg kedvében vala Jehovának, mivel a' bálványzókat kiűzte vala országából, győze minden ellenjein; de midőn szemeit a' királyi-szék' ragyogásai közt dőlyf és elhittség megvakították, 's arra vetemedék, hogy elkésvén Sámuel, ki neki Gilgánál megígérte vala hogy nála lesz, 's győzödelmet fog könyörögni az Úrtól, vakmerő kezekkel maga nyújtá be Jehovának az áldozatot (4), mit tenni csak papnak vala szabad; – a' Próféta kijelenté az Úr' haragját, és hogy a' pácza az ő maradékira áltmenni nem fog. Saul győze ugyan az Amalek', Moáb', Édom', Philisthiim' és Amorrhea' harczolójin, 's bocsánatot reményile nyerni Jehovától, ki szelid, könyörűlő, és irgalmas a' hozzá-térőkhez. Szava most hallatá magát: „Kelj fel, és vágd ki nekem az Amalek' népét, vétkeinek iszonyu büntetésére.” De Saul, elvakúlva gyalázat fősვნისეგე által, életben hagyá királyokat és ennek válogatott tulkait, hogy áldozatul nyújtsa bé, – úgy hazudá azt, az Úrnak (5). Túl ezen felméne a' Kármel' bérceire, nem hogy teljesítse fogadását, hanem hogy ott győzödelmi emléket építsen nevének. Sámuel tehát mostan ezt kiáltá neki: „Engedély kedvesebb Jehovának mint az áldozat, 's házad Izraelben uralkodni nem fog;” – és hogy ő örökre meg van vetve az Úrtól, minthogy Nóbe város-

ban a' papokat és valakik ott laktanak, az öregeken kezdve az emlőkön függő kisedekig, kiöleté, reszketve dühében hogy Dávid, az Izai' fija, elvivé a' templom' szent kenyerit, és a' melly kardot Góliátnak oldaláról győzödelmesen levont vala, felövedzette, 's azzal magának a' tartományban bátor maradást szerzett. Mindezekre emlékezvén most, 's azt hányván hogy a' vétek mindég újabb vétket szül, 's a' gyarló embert az elsüllyedésig rántja, hogy végre örvénybe roggyan; mélyen sóhajtja fel kínos gyötrelmei közt.

Erre így felele, felbátorítván lelkét, szelídszívű magzatja: „Atyám, 's te mindég vétkes szándékkal fogod e terhelni az Izai' fiját? Kérlek emlékezzél azon időre, midőn őt udvarodba hozatád, hogy búsult lelkedbe lantja' zengzetével vidám kedvet varázsolt (6); hogy ő teríté le az óriást, hogy az ő vitézsége tartá meg népedet. Szíved el van ugyan keserítve ellene, miolta őt Sámuel, az Úr' akaratjából, Izrael' szabadítójának kiáltotta 's felkente Királlyá; két ízben akarád áltverni dárdáddal, midőn előttd húrjait pengeté; de az Úrnak gondja volt életére. És hány ízben közelíte feléd fegyverével, és még is egyedül poharadat és dárdádat vittel el, hűsége' bizonyosságára (7). Szűnj meg őt gyűlölni, atyám! Engem és őtet szíveink' érzései rég olta egyesítenek, 's barátságunk túl fog sírjainkon tartani.”

„Hallgass, elmétlen ifju!” – mondá haraggal a' Király; – ő tőled rabolja el, és a' te nemzetedtől a' pácztát; 's te őt szerethetnéd?”

„S a' pácza neked örömet hozza e?” kérdé mélyen sohajtva Jonathán. „Oh, miért kelle Izraelnek a' Jehova' királysága alúl magát elszakasztani! miért kíváná hogy a' kormány, mint más népeknél, halandó' kezében álljon, nem ismerve javát és a' felsőséget mellyre méltóztatva volt (8)! Esztelenségéért egykor keményen fog bűnhödni. Szerencsétlen atyám, nem mutatja e éji ösvényed mellyen jársz, az Úr miként jelenti magát rettenetesnek hozzád és a' tiedhez? Térj magadhoz, atyám, 's fordulj, fordulj vissza!”

E' szóra feljajdúla Saul, 's mostan még inkább sieté a' hajlék felé. A' varázs' lakja megett felhőkiglen toladokék fel egy szirt, mellynek üregében a' csüggedett vándor, ha menését eső vagy zivatar gátlák, védhelyt talála; mert magát a' bús lakot a' szirt alatt rettegve kerülé az útas. Saul meghagyá a' kettőnek hogy várnák be itt, míg feleletet véssen, 's immost közelíte a' félelmes küszöbhez. Feketébb éj soha még a' völgybe nem szállott; a' sziklák' ormán zajongának az erdők, 's üvöltöző viharok repíték szerezte lombjaikat. A' bércz' ömletege harsogva futott alá a' hegyen. A' légben huhongva röpkedének a' baglyok; az éjek' keselyűji kínosan vijongtanak, 's félelem szállá meg a' Saul' két kísérőjít. De ő méne a' hajlék felé, lehajtá fejét az alacsony küszöbnek, 's belépe a' rettentő lakba.

Előtte elnémúla a' világ. Csábúlt lélekkel látni hívé a' bűbájós' borzongó haját 's vad tekintetét, a' jövendő' homályiba meredőket, 's varázslásainak személye körül elszórt eszközeit. De most a' barlang' mélyeiből egy deli növésű ifju fordúla felé, eltelve tekintetében mennyei szelídséggel, 's álmétkodva ugyan hogy közelíteni látá az idegent, de mintha most is magában volna, nyugalomban folytatva munkáját, virágjait koszorúba fűzve. – „Hogyan? Angyal múlathat e' varázs' teremében?” kérdé a' Király, megdöbbenve a' szép ifju' látásán. Közelébb járúla felé, 's csudálá feje' öltözetét, mint a' mezők' lilioma; 's szépen fűrtözött hajait, 's orczájít, a' szépen pirultakat; de borzadás futa végig minden tetemein. – „Anyád talán távol van?” kérdé remegő szózatall. – „Távol a' kit keressz, idegen!” így folya, hasonló a' legkedvesbb dalhoz mellyet fülei

valaha hallottanak, rózsaaikairól a' válasz: „Még van időd meggondolni mit csinálsz, mert az ő órája az éjféli. Nyugtasd meg fáradt tetemedet e' padon, 's várd itt a' megérkezendőt, ha kedved tartja; vagy távozzál inkább a' helyről. Nem hoz az néked örömet!”

Így a' szépalakú ifju, lassú hangon zengve énekét, míg a' kezdett koszorút tovább szövén. Saul felakadott a' szón, 's letelepedék a' padra. Hosszas némaságát végre e' szóval szakasztá meg: „S te vídám kedvvel múlathatsz e' barlang' borzasztásai közt?” – Az ifju felele: „A' szív' nyugalmát egyedül a' vétek űzi el, 's akkor a' királyi paloták is gyötrelmek' szállásivá lesznek, mint a' szegények' lakjai, hol szorultság és inség foga helyt. Idegen, te nem vagy szerencsés? – „Nem vagyok!” felele Saul, mélyen sóhajtva vad dühében. Ismernéd te is a' világot, oh úgy oda volna szívedből a' béke, 's gyűlölnéd az élet' örömit! Még most reggeled mosolyg, még most örvendesz napjaid' tavaszán: délben meghágtad a' tetőt, 's kevélyen nézsz körül, fenntebb helytt állva mint a' föld' gömbölyege: de jaj! közelít az est, 's föld felett sötét borúk tolakodnak; télnek fergetegin jó a' zivatar, 's legszebb virágzatid össze vannak zúzva; elröppennek arany reményid, és örökre. Szerelmet emlegetsz? az örültek' szava! barátságot? az csalárdul nyújtott gyilkos méz! bizodalmat? vak esztelenség! Oh lássd, keblemben ápolám a' kígyót; kisíklott onnan, 's rejtekiben lappang, 's lesi, gonoszúl mint olthassa el életemet. Ismered a' lantost? De inségemnek Sámuel az oka! Keljen ki setét sírjából, 's adja nekem feleletét!” – „Idegen!” mondá álmélkodás' hangjával az ifju; „ajkad Sámuel nevezte e? Én távolynon' fija őt nem ismerhetém; de miolta e' vidékeken mulatok, tsztleettel hallom említetni nevét, mert áldást terjeszte el a' tartományban. Oh, mi régen vágyok immár az Úr' kedveltjének tetteit hallani!”

„Ifju, monda Saul, tekinteted olly igen szelíd, 's a' beszéd édesen foly ajakidról; akaratom ellen is biztos ömledezésre vonsz engem; halld tehát, a' mit érteni vágysz. – Elkanának kegyes hitvese Anna őt könyörgései által nyerte az Úrtól, 's a' templom' szolgálatjára nevelte. Ott hallá az Úr' szavát a' gyermek az éj' borzasztó sötétében; ment, felverte csendes nyugtából Élit a' Főpapot, 's bátor lélekkel jelenté ki neki az ítéletet, melly feje felett lebege, mivel gyenge volt megfenyíteni magzatjainak undoksaigait, 's a' népet veszélyébe sülyesztette. Izraelt eltölté a' közelítő háború' rémítő híre. A' kik megfertezék a' Szentséget, most idvöket attól várak, 's vivék a' frigy' szekrényét a' harcolni tunya nép' csoportjai közt. Jaj! az zsákmánya lón az ellen' hadainak, 's Élinek fijaival eggyütt el vala ölve a' sereg. Maga ő, a' Főpap, karszékében üle a' szekrény' sátora előtt, elvakítva öreg korától és reszketve a' szekrényért. Hullongó fővel fülele ott, 's mind inkább várva nagy nyugtalanul a' kiküldött hírhozót. 'S íme jön az, elfogyott lélegzettel, 's beszéli mit láta, mit halla, és hogy a' rettenetes ellenhad miként ölte el az Izrael' fíjait, 's a' Jehova' szekrényét, a' diadalt-hozót, elvitte. E' szóra leroggyana az öreg, nyaka szegett, 's hörögve lehellé ki életét (9).”

„Sámuel férfitvá nevedekék. Miolta Mózes elszunnyadva dőle sírjába, Izraelt Bírak kormányozák, lelkes, erős férfiak, mind békében mind háborúban. Bíró leve mostan Sámuel is. Lángoló hévvel kiüzé a' bálványok' tisztelőjit, 's Mispának mezején mennykövek' fergetegében megverte az ellenhadat, 's e' tettei emelék Bírói méltóságra. De a' megtévedett nép Királyt kívána tőle – el tőlem, irtózatos, – el tőlem, fekete gondolat! te haraggal, te még vérszomjjal töltöd el e' keblet. – Oh holtam volna meg előbb mint ez megtörtént! Rejtve tarták előttem a' kit gyűlölök! válogatott étkekkel tarták őtet! – Oh

Nóbe, telve véres, telve borzasztó alakokkal, add ki nekem holtjaidat! Vérökben fekszenek immég mindnyájan! mindnyájokat kard ölte el! tajtékozva hullámlik felém a' vér-özön, hogy engem is elnyeljen. El, el! kábulásig ragad e' látvány! – De hogyan? én vagyok e vétkes e' gonoszban? Ki kerülheti el a' mi eránta elvégeztetett? Én veszélyre születtem. Jaj nekem! könnyek töltik el szemeimet. Te engem rázó gyötrelmek közt látsz hányattatni, szelíd ifju. Sámuel felől többet nem szólhatok. De lépjen elő sírjából, 's hallassa válaszát kérdéseimre. – Hah, ki szállít itten engemet? Itt a' várva-várt óra!”

Mondá, 's hévvel kele fel üléséből. A' sötét üreg' mélyéből lassú hörgés jöve elő. Hideg szél húzódik végig rajta, 's az idegent borzalmak ragadozák meg, hogy iszonyodva meredezett üstöke, 's a' falakat vereslő láng világítja, mint midőn az ég' boltzatján villámok lobognak. A' szépalakú ifju nyugalomban szólla most: „Te Sámuelet akarod látni? te a' rég olta alvó' ajakiról akarod hallani a' jövendő' megfejtését? tőle vársz oktatást, tanácsot, segílyt? Emlékezzél az élet' szavaira mellyeket néked ő adott; emlékezzél Jehovára, a' te uradra, 's térj vissza hozzá! Segély egyedül őtőle jöhet, ki szelíd és kegyes, irgalmazó a' bűnösnek, ha bízik benne és megbánta vétkeit. Hagyd nyúgodni a' holtakat, 's fuss innen!”

Mondá hatalmas szózattal. Saul beljebb méne a' borzadások' üregébe; visszapillogott ugyan a' szép alakra, de az egyszerre eltűnt szemei elől! 's tüzesen folytatá menését a' hegy' mélye felé, míg közelébb látá magát azon fényhez, melly itt a' sötétből kiderenge. Az éjlgő bolt' szirtfaláról egy vas lámpa nyúlt vala ki, 's rőt fényt terjeszte el az akna' fejbütítő gőzei közt. Majd tompa visításban húzódik üvöltő vihar az akna alatt és felett; majd jajgás és nyavalygások törtek elő a' szirtrepedésekből; majd kígyók sziszegének fel a' mélységben. Saul megzavarodva álla itt sok ideiglen, 's ingottanak tetemei. De tekintete ide oda forgott a' kétes fényben, míglen a' bűbájost – már száz évet éle keresztül – szűken elhintett szalmáján elnyúlva pillantotta meg. Bágyadtan emelkedék ki fektéből; száraz koponyájából meredve nézének ki régen elhomályosult szemei; gyér hajai, őszek mint a' tél' hava, vadan fedezék redős homlokát, 's öltözete, a' régen rongyokra szakadozott, lábaiig folyt le válláról. Most kinyujtá ruhája' hasadékin aszu kezzeit, 's így szólla alig érthető hörgéssel:

„Hah, mi kényszerít téged az éj' homályában 's e' fergetegek közt háborgatni Endornak rejtekeit? Én e' csendes magányban rég olta kerülöm a' halandó emberek' társaságát; én téged nem híválak; hagyj engemet békémbe! – „Asszony”¹⁹ – mondá Saul, felüdült kevélységgel, mert megszoká hogy parancsainak minden megbukjon, – „hallgass, ne ingereld keblem' dühét! te az éjek' országából előidézgeted a' holtakat; kelj fel nekem, 's kiáltsd a' kit meg fogok nevezni, 's aranyom gazdagon fizesse meg szolgálatodat.” – „Téged, idegen, gonosz szándék hoz e' helyre!” monda nyüzsgő szózattal az asszony; – „farkasok csendesen kullonganak a' nyájhoz, hogy a' homálytól segítve, vad kéjjel gyilkolhassanak. Így akarsz e engem veszélyre taszítani? Nem tudod e, a' Király mint üldöz bennünket varázslókat és holtak' felidézőit? Téged ő küldé ki rám, hogy megölethessen. – „Nem!” felele a' Király; „eskem Jehovára, az én uramra; én veszélyt neked nem készítek.” – „S kit akarsz látni?” – „Hozd elő nekem Sámuelet, a' Látnokot! Nékem ő sok rosszat tevé, míg élt, 's még is tisztellem őt. Jöjön, 's fedezze fel

¹⁹ „Asszony,”

előttem a' napok' titkait, mellyek rám következnak; mert lelkemet a' jövendő bús gondokkal rettetgeti."

Az agg megrendüle a' szóra, 's azon sötét bolt felé indula meg, melly balra nyílt a' szirt' falában, hogy fényvesztő mesterségeinek csalárd játékit úzhesse, 's előre örvendő galád nyereségének (10). De mellyéből hirtelenül ijedés' sikoltása repüle ki; előre nyúló karokkal áll, reng, 's tört szózattal így szól az idegenhez: „Te Saul vagy, a' Király?” – „Az vagyok! felele ez. – „Hah! itt egy tisztas alak közelít feléd,” mond a' bűbajos; „felső ruhája mint a' hó; szemei mint szikrázó villámok, 's mellyéig alányúlt szakála feje mint a' kolcsag' szálai. Hova rejtezzem a' rettenetes előtt?” – „Az Sámuel!” kiálta Saul, 's homlokával megérinté a' földet, térdre hulla, 's összeredőlt újaival elfödé szeméit. 'S immost a' rém elnémúla a' barlang' nyílásai közt; a' szél nem üvöltö többé; a' lámpa elalvák a' boltban, 's a' varázs hátra vonúlt hogy homályába rejtőzhessen. 'S most kellemetes fény világítá fel messzére a' barlang' sötét üregét; az a' megholt' alakjából sugárlott vala ki, ki most megállá a' Király előtt, 's mély bánatban néze le rá. 'S ekkor édes zengésű beszédben szólala meg: „Saul, mit kívánsz tőlem? háborgatni jösz e a' holtak' nyugalmát? Esztelen, 's te Jehovát feledheted, az élőt, 's tanácsot és segélyt a' koporsók közt keressz e?” – „Uram,” felele Saul, még mindég értetvén homlokával a' földet; „engem baj és inség veve körül. Nagy hadban tolakodnak ellenem a' Philisteusok, 's Jehova engem elhagyott, mert én a' szent szokás szerint az Úrim és Thumim által kérém meg Papjait és Látnokit, kiknek olykor álomban szokta kijelenteni a' mi leend, 's ah, nem vettem feleletét! Nyomoruságom tehát hozzád hajta. Te nékem sok ízben adál intést: parancsold most is, mit kezdjek.” – 'S amaz neki rendítő nyugalomban: „'S nem te távozá e el az Úrtól, midőn magadat elhagyva panaszlod? Így lészen meg a' mit neked megjövendőlttem, hogy a' pácza el lesz véve tőled, és az Izai' fijának adatik, a' tőled gyűlöltnek; mert engedetlen valál az Úr' hagyásaihoz, 's a' népnek rossz példát adál. A' melly nap feljő rád, veszve lát meg téged és fiaidat. Elnyelend a' sír, hol én már vagyok, 's Jehova Izraelt és egész táborát bosszúnak eresztí.”

Mélyen jaidúla fel Saul, 's arczra borúlva nyúlt el a' földön, 's csaknem elaléla iszonyú rettegései közt. Midőn magához eszméle, a' reggel' ébredő sugárai behatának a' szirt' üregébe. Bágyadtan kele fel a' földről, 's halvány képpel lépe a' hajlékba, hol a' szép ifjú' intését hallotta volt. Félve pillanta körül, ha azt megláthatná e, 's most, hátrahagyott két kísézőjivel, visszatére sátorába.

Mi zaj ez itt? a' fenyéren már régen fegyverek csattognak. Az elholtak szám nélkül feküsznek poraikban. Örvendő dühében közelébb és mindég közelébb tolakodott a' győztes, hogy a' halált egy se kerülhesse el szaladásával. De kik kelnek itt rettenhetetlen lélekkel a' tolakodóknak ellenekbe? Saul az, és vele egygyütt három fiai, Jonathán, Abinadáb, és Malchíza, és némelly kevés híven-maradtjai, eltökelve hogy a' Királyt veszni nem engedik, 's ellenébe ömlenek a' bizonyos halálnak. Ijászok fogák körül az erőseket. A' Király halálos lövést kapott lapoczkájában, 's a' vér ömlött sebeiből. Jonathán, ah, a' lágyérsű derék ifju! által vagyon döfve mellyén, 's porba dőle! Két testvére még hős lélekkel küzd, de elhullanak azok is. Akkor a' szerencsétlen Király, nem remélvén többé az Úr' segédét, fegyvernekéhez fordúla, 's elébe nyújtá dagadozó keblét, hogy késedel nélkül verje által, minekelőtte az ellenség' hatalmába jusson 's lábait gyalázatos béklyó terhelje. De ez nem meré illetni a' Királyt, az Úr' parancsolatjá-

ból felkenettet; 's így ő – irtózatoss látvány! – maga ereszkedik fegyverébe, 's vére között fetrengve lehéli ki szerencsétlen életét.

Rettenetesekek az Úr' ítéletei. Azok ollykor még a' földi pályán érik utól a' bűnöst, de az néha még felemeli fejét, 's bosszantó kevélységgel pillant a' jámborra. Boldogtalan! a' kimúlás' órája közel hozzád. Az téged siketítő kiáltással hív a' Bíró' széke elébe; túl azon pedig vég ítéletre a' trombitaszó fog, midőn megjelenend, a' ki ítélni jó, körülvéve Angyalaitól és Választottaitól, 's a' csésze száll és süllyed. Borzasztó iszonyatos óra! Bár ezt kiáltoznák: „Nyelj el bennünket, o föld, és ti hegyek, borítsatok el bennünket!” azt híjába kiáltoznák. – Mi Urunk és mi Istenünk, irgalmas és kegyelmes, szállíts te minket szánakodva magadhoz, nagy napján ÍTÉLETEDNEK!

ILLYÉS

HÁROM ÉNEKBEN

ELSŐ ÉNEK

HIT

Erdő-környülárnyékolta barlangjának nyílásában ül vala Illyés, a' Thezbíta, Profetája az Úrnak, elsüllyedve gondolatiban (1). A' messzére-elzajgó Jordán' sötét völgyei közt vala elrejtve a' barlang (2), 's körülé magasan merengének a' szirtek' kopasz csúcsai, hol ritkán lelete emberi nyomot látni. Már elmúlt vala esztendeje hogy őt ide kergeté Jezabelnek vérengző dühe, ki elhajolván Istentől, az egytől, igaztól, Baalnak (3) szentele oltárt, templomokat és ligeteket, vérengzve öldöstedé a' Látnokok' tanítványit, 's Izraelt sanyargatni meg nem szűnt. De a' Látnok végre elébe lépett Áchábnak, 's ösztönözve a' Lélektől, kijelenté Jehovának fenyegetését, hogy tartományaira nem szálland eső, nem szálland egy harmatcsöpp is, míg az átkot ő fel nem oldandja. Felgyúladdott a' dél' melege. A' völgyek' rejtékibe nem hata semmi hűsítő lebel. Tűztenger habjai hullámzottanak a' légben, 's az elalélt tölgyeket a' hőség megkopasztá lombjaiktól, 's a' zöld színt elperzselé a' hegy' aljában és oda fenn a' tetőken. Elepedve állott a' bércz' csúcsain a' gím; 's a' nőstény szarvas és a' szökdelő őz, melly már rég olta nem elle fiakat, szomjan ültenek a' Karith' medrében, melly vizeit másszor tajtékozva 's messzére-elhallatszó harsogással önté alá a' szédítő magasságú tetőkről. Megrepedett az agyag mindenfelé, 's ahítozá az esők' enyhítésit. – Így pusztítá ki a' tartományt a' Proféta' átka.

'S ím a' tetőkről egy ifju lépdelle alá, arczában és tekintetében nyájas. Vándornak ismerteté sietése, és az a' remegve tett pillongás mindenfelé, melly kémlelgetni látszott, hol találna rést az erdők' sűrűjiben, haza mehetni. Aszu levelek borították el ösvényét, de azok csak lassúdan zörgöttek az ifju' gyengéd léptei alatt, mint a' távoly suhogások' habzása. A' Látnok felemelé földre meredt tekintetét, 's nézé a' közelítő szép vándort. Ez most álmékkodva nyugvék meg a' nyílás előtt, 's így szólla:

„Béke tenéked, puszták' tisztos örege! Kérlek, mutassd ki nekem, melly ösvény vezérelhetne honomba. Ah, az innen távoly vagy! Én ott magasztaltani hallám Jehovát, 's áltjövék ide, hogy ötet e' szent helytt, hogy ötet az ő hívei közt, én is tiszteljem. Megtevéim imádásomat, 's vissza fordulék honom felé, de erdeitekben eltévedtem. Héví a' nap; oh enyhítsd szomját az idegen táj' szülöttének! De tudassd előbb velem, mit mulatsz te itt, e' rémítő magányban?”

„Te szomjadat óhajtod enyhíteni?” kérdé amaz; ah! enyhülést e' hegyek' forrása többé nem nyújt. Halljad tőlem, és beszélld el immár honodban, Izrael' népe melly inség közt sorvadoz. Míolta Jeroboám Király elpártola Jehovától (4), 's bálványinak építe templomokat, e' boldogtalan idők olta a' tartományt hozzá-hasonló fejdelmek igazgatók, de egyike sem gonoszbb mint Ácháb, férje Jezabelnek, kinek atyja Ethbál, az

Astarte' papja, Sídonban az által lépe Tyrusnak Királyi székébe, hogy annak birtokosát Philétust megölte. A' gonosz asszony, örököse illy atyának a' vérengzésben, 's bálványok' tisztelésében neveltetvén, utálá Jehovának tiszteletét, 's utáltatá azt férjével is, ki gyenge volt ellent állani nője' dühének. Jezabel vért szomjúhoza, mint a' rengetegeg' vadai; lebontatá a' Proféták' iskolájit (5), 's tanítványaikat elöldösteté, hogy kihaljanak, valakik Izraelt az egy Isten' félelmében oktathatnák. De engem unszola az Úr' lelke, hogy álljak meg Ácháb előtt, eltelve bátorsággal lelkemben, 's beszédemben hatalommal; megfeddém elvakulását és vétkét hogy a' bálványok' imadásától el nem állott, miért a' régibb királyok, népeikkel egyetemben, olly keményen meglakoltanak, 's elmondám neki az Úr' izenetét, hogy tartományaira sem eső sem harmat nem fogna szállani, míg én nem oldandom fel az átkot. Hijába várám hogy ő magába fogna szállani, 's megszökém Jezabelnek bosszúja előtt; úgy akará Jehova; 's általa vezérelve e' magányba vontam meg magamat, hol nekem húst és kenyeret minden reggel és minden estve hollók hozának, 's szomjamat bérczek' csergetegei enyhítették. Irtózatossan teljesedék be az átok a' kiperzselt tájon mellyet járál; ott ember és marha eggyeránt vesz; de a' forrás immár nekem is megtagadja vizét, mert az ég' tüzes sűgárai az utolsó csöppeket is kiszáraszták a' kövek' mohain. Mit használ nekem ezentúl élni? Fejemet lehajtom a' földre, 's el vagyok szánva elaludni a' koporsónak."

„Hogyan?” kérde a' vándor; „'s te nem fognád e többé reményleni az Úr' szabadítását, ki olly sok ízben tapasztalád²⁰ csudás segédit szükségidben?”

És íme, a' mint ezt mondotta, arca elkezdte ragyogni, 's mennyei szépség lepte el tetemeit. Midőn a' nap körülömlöve rózsatüzével, kilép a' hajnal' kapujin, oh akkor még szemek elázva, 's szent tisztelet' és imadás' érzései közt ált pillantanak az ég' ékes menyasszonyára; de most kilépe a' kapukon, 's a' kék boltozatról már szétlövelli mindent-éltető sűgárait, 's szemek, megvakulva elviselhetetlen csillogásától, a' föld' poráig süllyednek, 's inganak imádó ajkaink. Az öreg így látá mostan ragyogni a' szép ifju' hirtelen elváltozott arcját, 's álmélkodó szemek önmagoktól süllyedének a' föld' porába.

De a' menny' lakója kies hangon így szólla hozzá: „Kelj fel, öreg, 's tégyed a' mit Jehova parancsol. Indulj Sídon felé, Sareptába (6), hol annak Phoéníciai lakosai nyögnek a' kegyetlen Ethbál alatt. Borzadsz e' szóra, mert tégedet Ácháb minden tartományai-ban kerestete, 's Jezabelnek irtózatoss dűhe szomjúzza véredet? Ne félj! Jehova neked erős bástyád; örömmel tölti el egy özveg' szívét, hogy házat szállásúl fogja neked ajánlani, 's veled szívesen felosztja a' mi kevese vagyon. Ottan kell megdicsőítened az Úr' nevét.”

Ezt mondá az Angyal, 's eggyeszerre eltűnt a' mélyen-megilletődött' szemek elől. Mint midőn reggeli szunnyodalmunkból felébredünk, 's kétség száll meg, ha valóság vala e a' mi boldogított, vagy hiu játék, úgy nem foghatá meg mostan Illyés a' szent jelenetet. Nem késett tovább; kinyújtotta jobbát pálczája után, mert balja hosszúan elnyúlt pallástját emelgeté, 's áltveté vállain a' báránybőr alruhán (7). Így lépegete fel a' sziklákön, nem gondolva izadtságával, melly égő homlokáról csöpedezett, 's orcájiról szakála' ezüst hajjain ömlött el; nem éhségével és szomjával melly ínnyéhez ragasztotta

²⁰ tapasztolád

vala nyelvét; mert Jehova akará hogy menjen, 's bizodalma nevelé erejét, szívét öröme, lelkét az a' hit, hogy az Úr' akaratját teljesíti.

Rózsákkal körülfürtözve szálla le az est' gyönyörű tájain a' hanyatló nap, 's kedves szellők lengének, merre a' tenger elnyúl vala, midőn a' Látnok Sareptának kapujához közelíte. Sűrű porfellegek emelkedének az útakon, midőn a számtalan nyájak visszatértek legelőjokról aklaikba, kínosan behegve, hogy a' perzselt mező le nem csillapíthatá éhségöket, nem szomjokat a' patakok' kiaszott medrei. Sápadt elfonnyadott arcczal állának a' városon kívül a' lakosok, 's ki ki tekintének, hol kelet hol nyugot felé, ha nem támad e felleg az ég' egyik szakán melly inségők' végét felhossa. Az eb gazdája megett ballaga, nem vígan ugatva most; nem! most csak nyüzsögve, összegörbedve, 's alétan nyult el lábai előtt. Urának újobban könnyezének szemei.

Közel a' kapukhoz Illyés meglátá Benájának özvegyét, veresre-sírt szemeivel. Forgácsokat szede itt, 's fíja, Adonírám, most innen szaladva, majd amonnan, 's víg felsikoltások között hozá neki, a' mi gallytöredéket az út körül talált. Hű gyermek, szép arczban lélekben, jámbor, és mindég kész, teljesíteni a' mit anyja parancsola.

Egy mennyei sűgár hirtelen kapá le a' Proféta' szemeiről azt a' ködfátyolt, melly halandó szemét elfogva szokta tartani, hogy ismerjen az aszszonyra kihez küldetett, és a' ki őtet itt kéteskedő szemekkel csudálgatá. Bízakodó tekintettel szóllítá meg a' csudálgozót: „Béke tenéked, Benája' özvegye, és fiadnak Adonírámnak! Adj innom, 's hozzd elő a' vizet a' mi még korsódban áll. Hév a' nap, 's a' távolyról jövő nagyon ki van fáradva.”

Az asszony álmélkodással hallá szavait. Sareptában nem vala előtte ismeretlen a' Jehova név, bár²¹ ő pogány vala; hallá neveztetni a' Profétát is; de az őtet soha nem látta, és még is nevéen szóllítá, magát, elholt férjét, gyermekét. Szó nélkül fogá meg a' gyermek' kezét, 's lépteit hajléka felé fordította, hogy hozza az enyhítő italt, ah, azt a' nem sokat már! ah, azt az utolsót! 's az elalélt öreg' szükségén segítjen.

Ez mosolyogva pillanta az asszony után, azon jutalmat forgatván elméjében, mellyet ennek a' Jehova' kegye készített; 's még ezt is kiáltá utána: „Hozz az itallal egy szelet kenyeret is, te hív, hogy éhségem enyhüljön.”

Az özvegy megilletve fordúlt a' Látnok felé; keblének elviselhetetlen gyötrelmében rebegének ajkai, 's így felele sírva: „Oh, a' hogyan a' te istened Jehova az egy; mert a' mieink siketek és némák; 's befogják könnyörgéseink előtt füleiket: nékem semmi süteményem többé, sem lisztem több ládámban mint a' mit tenyerembe szoríthatok, 's olajom, mint a' mi korsóm' fenekét elboríthatja (8). Épen fahulladékot szedék, hogy megsüssem lisztemet magamnak és gyermekemnek, és ha majd megeendjük, lefekjünk és meghalunk.”

Fuldoklások közt felele így neki az özvegy, 's a' Látnok ekként szólla: „Bízzál az egy Istenbe, 's kenyeret ezentúl bővségben fogsz sütni magadnak és gyermekednek; de most süssd meg nékem a' lepényt, hogy enyhüljek meg. Jehova, Izraelnek Istene, ezt izeni néked általam: Szekrényedben liszted ki nem fogy, sem olajod korsódban, míg az irgalmazó ismét alá árasztja esőjit.” –

²¹ bar

A' kesergő nem érté a' Látnok' szavát, ki a' végett jött hogy bánatját örömré derítse. De íme jó, 's szelíd hangon ezt rebege:

„Elhata híre hozzánk is hogy Ácháb téged mindenhol kerestet, bosszúra ingerelve a' kegyetlen Jezabel által. Sötéten ereszkedik alá az éj, 's te idegen vagy az idegen földön. Oh, hogy neked tetszenék megszállnod a' te szolgálad' lakjában, ma és több napokon végig; te nálam, özvegynél, bátorságban lehetsz. Ova lésszesz itt kelepczék és incselkedések ellen szeretettel és hűségben.”

Mondá, 's mutatta a' Látnoknak, merre kövesse őt. Az belépe a' tornácba, és ott tovább a' grádics' lépcsőjén, a' ház' felső kamarájáig, melly csendes elmélkedés, imádság, és idegenek' befogadása végett épült (9). 'S a' mint itten fálnak támasztá botját, 's gyapjas pallástját elteríté a' nyoszolyán, jöve az asszony, 's hozta korsóját és a' mozdót; karja érzé hogy a' korsó most töltöttebb mint előbb vala, 's megitatá az öreget. És a' mint az hátra-vetett fővel üríté a' korsót, 's köszönettel visszanyujtá az asszonynak; ez letérdele előtte, 's mosogatni kezdé lábait, előkiáltván fíját, és annak illy intést adván: „Jer, fiam, 's mossad együtt velem az öreg' lábait; tanúld szívesen fogadni az idegent, 's másoknak segéllése által megnyerni az Úrét!”

A' gyermek jött, tisztelve anyja' parancsát; leborúla az öreg mellé, tartotta lábait, 's ártatlan nézését felemelé a' mosolygóra. Az pedig áldva nyújtá ki jobbát a' gyermek' fejére, 's így szólla megindult lélekkel:

„Járj hűségben Jehova előtt, teljesítvén mindég a' mit parancsola, 's lelkedben béke fog lakozni, 's körüléd és a' tieidnél bővségben virágozik áldás, örökkön és örökké!”

És a' mint lábait az asszony megmosá, leméne a' felszobából hogy megsüsse pogácsáját. Felnyitá lisztes szekrényét, és – oh mint meredezék álmélkodásban! – szekrénye tele vala a' legfejébb liszttel, tele korsója olajjal. Örvendő ijedségében feledé a' dagasztását, a' sütést; felszalada a' grádicson, összecsapá kezeit, sírt és zokogott és nevetett az öreg előtt, egyszerre gazdagnak látván magát a' legirtózatossb szegénység' csüggesztései után. Amaz némán mosolyga, 's magasztalá Jehovának nevét. Az asszony méne, meggyúrta pogácsáit, 's együtt vacsorála vendégével és gyermekével. 'S a' liszt esztendő által nem fogya ki szekrényében, nem soha kiüresedett korsójában az olaj.

Az estvély' csendében imádkozva jára fel és alá az öreg a' ház' lapos fedelén. Hangos ütéseken dohogott mellye, mert közelített a' pillantás, hogy az özvegy, már megerősödve hitében, Jehovához emelkedjék. Ah, gyermeke, a' szépen fakadozott bimbó, fonnyadozni kezdé, hogyan a' kertek' rózsája hervad el, ha leforrázá az éjszaki szél' mérge, 's mindég bágyadtábbá lőn, és végre elhala. Siralom és zokogás tölté el az udvart, 's az estvély' csendében rettenetess hangzék az asszony' jajgatása a' pitvarban. Az öreg érté bánatját, felpillantá az egekre, 's a' folyosóra ment le, melly körülfogá a' pitvart. Ott üle ő, 's némán mereszté földre tekintetét. De szétömlendő hajjal, rebege ajakkal, fájaldalmától elvadított szemekkel jöve most az asszony, 's karján hozta fíját a' pitvarba; dőlöngve lépe a' Proféta elébe, 's lábaihoz tevé le a' gyermeket. Maga alétan dőle el a' kedves teherhez, mélyen sóhajta fel buktában, ajkait a' gyermek' fagyos ajkaira szorítá, rege iszonyú gyötrelmei közt, és sírva kiáltozék. De egyszerre szökött fel dőléséből, körülhordá tekintetét a' pitvarban, meredt szemeit a' Látokra függesztette, tördelte kezeit, 's szavát előbb lassan kezdé, tovább hangosan, sietve, késve, bátran, tartalékkal:

„Isten Profetája, mi közöm vala nékem tevéled, és mi tenéked az özvegygel? – Özvegygel? igen! 's most gyermektelennel is azonfelül! – mi közöd vala néked övele,

Isten' Profetája? Azért lépél e hajlékom alá, hogy Jehovának, az egynek, az igaznak, engesztelhetetlennek, felföldd hogy egykor én is nem ötet tisztelém? – Büntessen bár érette; de büntetése irtózatoss! – Isten' Profetája, te láttad az angyallelkű gyermeket; láttad szelíd lelkét, ártatlan életét; hallád melly édesen folyt ajkairól a' szózat; tanúja valál, melly jó volt. Ah, íme halva fekszik itt; itt van kincsem, itt van mindenem! Most vagyok szegény igazán, mert nincs többé!”

Így jajgata az elkeseredett, 's fejét újobban lehajtá a' gyermekekre. Szakadva ömlének szemeiből könnyei, 's megáztaták halvány képét, elkékvült ajakait, fagyalt kezét. Immost felkele az öreg; komoly képe sokáig nyugalomban múlata az asszonyon; 's akkor így szóllott dorgálva:

„S te feledhetd, melly nyomorúságban valál, és hogy az Úr neked mint hozza se-gélyt? Halandók felejtik a' jót, és csak a' bajt emlegetik, melly őket az élet' ösvényén éré. Van e hited Jehovában? bízol e hatalmához, bölcsességéhez? Ha hited van, megnye-red segédét.”

Lassandan emelé fejét a' busongó anya, 's akkor pillanta fel a' gyerekről az örege, míg végre az ő szeme és az ezé lélek' egyességében nyugvának egymáson. De most alá süllyedének ismét, eltelve könnyekkel. Ah, az öreg szent örömben látá most, mint emele az asszony könyörgő kezeket az ég felé, bár szemei néma gyötrelemben a' gyer-mekbe tapadoztanak. „Anyá, hagyj nekem a' gyermeket,” mond amaz, 's felvette kar-jaiba, 's vitte – ájúlva dőlt el az asszony – a' felházba, 's végig fekteté nyoszolyáján. Ottan térdre ömlék, egekre nyujtá összetapadt kezeit, 's így kiálta forró könyörgésé-ben:

„Úr Jehova! nekem Istenem! egy Isten! örök és hatalmas! Elaléljon e a' ki engem befogada házába, a' ki engem megtarta üldöztetésimben? elaléljon e fájdalomában, halva látván egyetlenét? Te mindenható vagy, és irgalmas a' hozzád kiáltozónak!”

'S a' mint e' szókat mondotta, három ízben hajlék meg a' gyermek felett; a' holt arcra fuvallá lehelletét, háromszor nyomta száját ajkaira. Ekkor térdre esék, 's így könyörge:

„Uram! ezt mondod a' hegynek: „Rogj össze!” 's az lelapúl; intesz a' fergetegeknek, 's fel vagynak dülva a' tengerek; 's a' villámnak, 's hamvaiban fekszik az elsüllyedt város. Lehelleted a' csillagoknak futást ád, 's járnai hagyja a' megmérhetetlen távolban a' na-pot és a' holdat. Lehellj, o mindenható, életet e' gyermekbe!”

'S a' mint e' szókat mondá, csendes szellő' suhogsában szálla alá egy sűgár, 's felvidámítá a' gyermek' homlokát. 'S íme életre mozdulának meredt tetemei; kedves pirosság terjede el kékké vált orczájin, 's mint midőn a' rózsáló hajnal bíborszínt vet a' lilium' leveleire, úgy pirultanak ismét a' gyermek' ajkai. Ismét megnyitá örökré lezárt pillájit, 's örvendő szemekkel néz az eget és a' siránkozó öreget, felüle nyoszolyáján, áltveté az öreg' nyakán karjait, és megcsókolá azt. Felörvendve fogá ötet karjaira az öreg; 's levivé a' grádicson, hogy annak lépcsőji rengettenek lábai alatt. A' gyermek' anyja az alsó lépcsőn üle, háttal a' lépdellő felé, még nehezen pihengve hosszan tartott ájúlása után. Most hallá a' lábdobbanást, 's rezzenne pillanta fel, tetemei reszketének, szíve erősbb ütésekkel vert, 's elfojtást rettegtete. Elalélva fájdalomában 's ijedtében, hátra nem mere tekinteni. De midőn megcsapá füleit e' szó: „Anyám!” felriada, mert ijedség, borzalom, hideg csábulás egymást váltogatva rohanának rá. És midőn a' feltá-masztott – alig meré hinni a' mit látá, – elevenen függe nyakán, 's meleg testtel, nyájas-

kodva, tapadozva belé, 's szebbé léve mint előbb volt – oh, akkor hirtelen ömlött le térdeire, magasan tartá fel a' kedves gyermeket, 's így szólla boldog örömben az isteni férfiúhoz, ki untalanúl legelgeté a' gyönyörű látványon szemeit:

„Oh, most hiszem immár, és erős hittel, hogy Jehova egy Isten, és hogy ő az, a' ki nekem a' maga szent Profetája által kimutatá az örök élet' útját, hogy ő irgalmas és kegyes könnyíteni a' halandók' inségein!”

„Asszonyállat, úgy vagyon a' mint mondottad,” felele a' Proféta. „Gyarló emberek mi sokat kezdünk a' bujdosás' hamar eltűnő napjaiban; gyűjtjük, szaporítjuk a' szükségtelet; keresünk 's megtévedünk; czélnál képzeljük magunkat, 's messzére tévedzünk tőle a' test' szoros korlátjai közt, büntetéséül engedetlenségünknek. Midőn az Úr éjnek homályai közzé taszítá ki megbukott teremtéit, vezetőül a' hitet adá melléjek. Annak világa lesugárzik a' magas mennyekből, felderíti körülünk a' ködös éjeket, 's egyedül ő viszen a' tárgyhoz, az Istenhez, ki örök, igaz, egy. Kövessd ezt bízokodó lépéssel, 's megtarta a' HIT.

MÁSODIK ÉNEK

REMÉNY

Magányosan halada Illyés a' porzó úton Samaria felé, hol Izraelnek fejedelmei laktanak. Amri építé a' várost, Ácháb' nemzöje; 's erős bástyákkal véteté körül királyi csarnokját. Bálványok' imádóji mind, 's ugyan ezért mind megvetve az Úrtól, 's kirekesztve azon örökből, melyet az Úr Abrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak ígére vala; melly atyáról atyára szállott a' hívek közt.

Ma, a' reggel' szürkültében, hagyá el a' Thizbei férjfiu Sareptát és a' szíves özvegy' lakását. Ment, de előbb még megáldá a' szunnyadó gyermeket és ennek anyját, ki térdre ömölve és síránkozó szemekkel kéré őt, maradna meg békés hajléka alatt, hol ő áldást árasztott vala el.

'S a' Próféta felele: „Engem Jehovának szózatja hív; még ma Ácháb előtt kell állanom, 's megráznom őtet lelkében, ha nem tér e az egy, az igaz Istenhez. Te engem harmadfél éviglen szállásolál házadban, 's Isten ezen jótétedért árasztá el rajtad áldásait. Hűséggel fizetéd vissza a' mit neked ő adott, lemondál a' bálványok' tiszteletéről, elhagyád a' vakságot és csábítóidat, 's nemzeted közt elterjesztéd Jehovának dicséretét 's a' hitet az egybe, igazba, 's ezereknek levél boldogítója.”

Mondá, 's ment. Az asszony veszteg álla, 's rengett minden tetemiben, 's nedves szemeit fuldokolva rejté tenyere közzé. Rövidek az élet' napjai, homályos a' jövőd, 's az elválás azért olly keserű azon lelkeknek, kik szeretve találkoznak össze az örök hon' tövises útjain.

A' lakosoktól hemzsező Samariát rettenetes éhség szorongatá, 's a' halál ezrenként ölte ki őket mindennap. Királya Ácháb, a' keményszívű, alig sejté meg, hogy körülé érzik az éhség' és szomj' szorongatását. De hogy paripáji 's öszvérei, mik százanként állának pompás istállójiban, gyönyörű növésűek, és mind igen híres nemzetségek' ivadékaik, éhen és szomjan vannak jászolaik előtt, azt lebusúlt elmével nézé, 's kivitte erdős völgyekbe, hol másszor füleit a' hegypatakok' zuhogó omlása gyönyörködteté; maga ő akara nekik zöldellő mezőket találni. Haszontalan volt igyekezete. Ekkor haraggal kiáltá elő Obadiát, a' várnagyot. Az szelíd szívet visele keblében, 's tisztelé Jehovát, híven mindég, 's szeplőtelen tisztaságban. Midőn Jezabelnek gyilkos kardja halálra küldé az Úr' papjait, és a' kik isteni tanításokat hirdetének, ez nagy gonddal rejte el száz ifjat egy éjszaka a' távolv szirtek' barlangjai közzé; egyikébe ötvent, ötvent a' másikába is, 's az éjféli' homálya közt küldé nekik ételt és italt, hogy megtartassanak a' vérengző asszony' dühe ellen. A' hűnek Ácháb most e' szókat mennydörögte:

„Obadia, menj előre Sídon felé tartományim' éjszaki széleire, 's tekints meg minden helyeket az erdőkben, 's a' tetők' és völgyek' vápáji között, 's a' mocsárok' szélein, hogy valahon forrást találhass, és zöld mezőket, szívem' e' kedveltjeinek, kiket én in-

kább szeretek mint lakosimnak útat, gyűlőlt csoportjait. De jaj neked ha gondolatlan-
nak talállak, vagy restnek teljesíteni hagyásomat; mert én később magam is kimégyek
utánad erdős tartományimba.”

Az némán hajlott meg előtte szinte a' föld' poráig, és sietett a' helyekre, hova ki-
küldve volt. Utjában egy öreget láta közelíteni. Még messzéről úgy tetszék neki, hogy
tisztas alakja nem ismeretlen előtte. A' hevesen sütő nap nem kedveze látásának;
ernyőül fogta tehát szemei elébe karját, megállapodék, 's meredt tekintéssel nézé a'
közelítőt. 'S íme az vala, a' ki szemeinek rémlett volt – Illyés, az Úr' Profetája, kit is-
mert, kit minden mások felett tisztele. Egymáshoz csapá mellyén karjait, felkölt, és így
szóllította meg:

„Nem csalának e meg szemeim? Illyést látom e, az én Uramat? e' nyomorúságok'
bús évei után látom e egyszer megint?” – „Én vagyok! „mondá amaz méltósága' érze-
tében. „De fordúlj vissza, 's add tudtára fejedmednek, hogy Illyést szóllani akar vele.
Álmétkodol? 's már e' szóra is elfogott e a' rettegés?”

De Obadia egy tekintéssel, melly szánakozásért könyörgö, ezt mondá neki. „Uram,
mit véte teellened a' te szolgád, hogy őt feláldozzad a' Király' haragjának? Úgy áldjon
meg Jehova tégedet és engemet, ő kémekeket küldé ki reád, megesketvén előbb, 's meg-
hagyván nekik, hozzanak bizonyoságot a' Királyoktól pecsét alatt, hogy tartományaik-
ban téged sohol nem leltenek: 's én vigyek e hírt neki hogy jelen vagy? Fordulék vala el
tőled, 's téged azonban vitt volna el valamelly fergeteg, 's ő hallaná, hogy itt valál, de
nem találna; életemmel fizetnék a' nem való hírért. Uram, én, a' te szolgád, kicsinység-
gem olta Jehovát félem; tudod mit cselekvém midőn Jezabel előldösteté a' Látnokokat;
hogy százat rejték el éjszaka a' távoly szirtek' üregeibe, egyyikbe ötvent, ötvent a' má-
sikba is, 's hogy éjenként hordám nekik ételöket, italokat; 's te akarhatnád hogy én
menjek, hogy én mondjam: „Király, itt Illyés!” – Uram, a' szó rám halált hozna!”

'S neki Illyés lángoló tekintettel: „Halljad tehát: eskem Jehovára, ki e' mindent te-
remtette és fenn tartja, ő reá, kinek én szolgája vagyok; én még ma megjelenek a' te
urad 's fejedmed Ácháb előtt. Menj, vidd e' hírt neki.”

Csüggedező bátorsággal méne immost Obadia bejelenteni a' mit Illyés akara. De
távoly a' várostól, a' nagyúton, melly a' tartományt keresztül szabadalá, temérdek por-
felleget látának kelni 's felnyúlangani egekig. Mint a' mindent-összedülő hadakozások'
iszonyatos idejében, most itt, majd amott vet lángokat egyy csendes falucska, mellyet
a' fuvalkodó győztes feláldozza haragjának; de mindenek felett a' városra szórja
kanóczait, 's az ég' tágas boltozatját füst feketíti el: úgy kele most hosszúan elnyúlva a'
nagyúton, hosszúan elnyúlva a' nagy út mellett, a' legsetétebb porgomolyag, mert
Ácháb képzelhetetlen sokaságban jöve elő embereivel, paripájival. Futott feléje a' nép
mindenfelől, 's epedve kiáltozott segélyért a' nagy inségben. Ezrenként szaporodának
kísérőji szűnet nélkül.

Ezrenként követék a' rettenetes' menését. De most egy állá elébe, eltelve szent el-
tökéléssel nagy lelkeben. 'S midőn a' nép sikoltozni kezdé: „Illyés jön! a' Látnok!” – a'
Király megzavarodva akasztá el csoportja' siető vonulását, vesztegle, 's bevárta hogy
megérkezzék. Feledé most a' mivel előbb fenyegetőzött vala. „Ez talán még is tehetne
inségünkről, ha esőért könyörgene!” ezt gondolá magában az undok bálványozó.
'S most így szólta hozzá nagy haraggal:

„Hah, te taszítád e' nyomoruságba Izraelt! De most ugyan ki nem sikamlasz kezeim közzül mint utóbb. Kérj esőt nekünk Jehovádtól, kit szolgálsz. Te ingerléd haragra el-lenünk: te engeszteld meg.”

„Nem én ingerlém: te, te ingerléd őtet haragra, 's atyád, és a' kik hozzátok tartoznak; ti vonátok Izraelre e' nyomoruságot, midőn Baalhoz térétek el tőle, az ál Istenhez. Én csak megjövendőlém mi fogna történni, mint Látnokja az Úrnak, hogy benneteket bánkódás szálljon meg, 's Jehova könyörüljön inségtökben.”

Mint mikor feljajdul a' haragos tenger, 's az iszonyu viharok üvöltve futnak keresztül a' rengetegek' tölgyesein: a' szerint sikoltozék a' zajgó nagy sokaság.

„Engesztelj meg bennünket Jehovával, hogy küldjön esőt reánk; mert ő az eggy Isten!” – És amott eggy másik sokaság: „Astartée a' dicsőség! áldás és dicséret Baalnak! Illyés, térj miközzénk, 's nyerd meg nekünk és velünk a' mi Isteneink' kegyét!” Így zenge hosszú kinyúltában az út és a' táj körösded. Sokára csilapodék el a' siketítő zaj, midőn a' Király újra meg' újra parancsolá, hogy csendesedjenek el; hasonló a' feldúzzadott tengerhez, melly minekutána elnémult is a' vihar, még verdesi martjait, 's tajtékit a' magas egekig fecskendi.

Csendes méltóságában állott a' szent öreg a' sikoltó sokaság közt; harag és szelíd mosoly változtatva festék arczán egymást; lágy lelke elsimítá az útát a' közel büntetés előtt, el szívet rázó szánakodása. Fenyegetve emelé fel jobbját, 's így szólla az elcsendesültekhez:

„Hamar feledéd, o nép, mennyi kegyvel vala erántad eleje olta a' te Jehová; hamar, hogy atyáiddal mint köte szövetséget, nekik ígervén örökségül e' tartományt; hogy téged Egyiptusban azonként vona ki a' Faraó' fogságából, mint a' szerető anya vezeti karjánál fogva elbukott kisdédét. Nem az ő hatalmas karja egyenesíté e ki útadat a' Sástenger' vereslő habjain? nem ő temeté e annak habjaiba a' Faraót minden hadaival? nem ő vezérelt e a' puszták közt? nem ő táplála e ott csudateteleivel? 'S te elvetemedhetél tőle, az igaztól, az eggytől, 's bálványokat csinálál magadnak! Durva érzékek' gyermekei, jertek, lássátok, mit tehet az Úr' karja. Érzéki jelekben vegyétek azt, és térjetekek ismét hozzá, megbánva botlásaitokat. – Király, küldd ki híreszidet, hogy gyűljenek össze a' Baal' papjai; négyszáz ötven az ő számok, 's az Astarte' papjai azon felül; annyi az ezeké is, kik ligeteikben ocsmányságok által tisztelgetik – oh iszonyú vadulás! – az Istennét, és a' kiket Jezabel ön asztaláról táplál. Jaj neked, Király, mert őelotte ezek kedvesek! Sietve szállítassd fel őket a' Kármel' hegyére, hogy világosodjék ki, Jehova e igaz Isten, vagy Baal, és ez az Astarte.”

Futva menének ki a' híreszek. A' számtalan sokaság nyomban követé a' Királyt és a' Látnokot, ki legelől járdalla. A' sereg lihegve lépdelle az egekig tornyalgó Kármel' oldalain; de az öreg könnyedén siet fel, mint valamelly erős-inú fiatal. Keblét és ingó tagjait az a' szent buzgalom erősíté, hogy Jehovának dicsőségét fogja elősegélleni, 's a' népet kiszabadítja vétkes vakságából, 's a' Jehova' tiszteletének visszanyerheti. A' dél' olvasztó melegében íme már fáradozva hágák meg azon dombok' egyikét, mellyek lankásan kelnek a' hegy' délnyugoti oldalán. Ott eggy kerekded tér nyúla el, másszor buján borítva be zöld fűvel, 's mindenfelől sötét czédruerdő²² zárá körül. Illyés ennek

²² czédruerdő

közepében állapodék meg, 's elnedvesedének szemei, látván az oltár' romjait, mellyen egykor Jehovának nyujtatának áldozatok; de a' mellyet a' Jezabel' dühe halomra bontata.

A' Látnok elsüllyedve álla meg itten. Nyugotnak fordúlva kitekinte a' czédrusok' bércein a' tenger' végig-láthatatlan síkjára. De most délnek valának intézve szemei. A' kékelő Olajfák' hegyét látá lebegni Jeruzsalem megett, 's a' Golgatha' halmát, és lélekben a' boldogabb jövendőt, 's világozságot ottan hol a' jelenkor' megtévedt nemzetire csak homályos képek hatottanak. Hangosabban vert szíve keblében, 's szemei tisztább tüzekben lángoltak, midőn felemelé kezeit, 's hála' érzésivel pillanta fel égre. De szelíd pillantása elkeseredés' bánatjává változott, végig nézván a' sokaságon, 's ennyi ezrek' szemében elmétlen vakúlást, vétket, és csalódást látván. Haraggal ingatá fejét, 's így szólla a' sokasághoz:

„Izrael' fiai, miért szolgáltok ti, változó elmével, Baalnak most, most ismét Jehovának, azon tilalom' ellenére, mellyet a' ti atyáitok' Vezére kőtáblára vése fel, hogy Jehován kívül idegen Isteneitek ne légyenek? A' ki nektek Isten, légyen az Baal, legyen az Jehova, szolgáljátok egyedül.”

Mély némulás szállá meg a' népet. Szíveiket megilleté a' beszéd' lánghatalma. De Ácháb haragtól elveresedett tekintettel álla szorosan a' Proféta mellett, 's csak óréa nézének ezrenként, ki uralkodói hatalomban parancsola, 's Baalnak vala tisztelője. 'S íme jönnek a' Baal' papjai, négyszáz ötvenen, ordítva és énekelve, kifelé a' czédruserdőn; a' bálvány' ligetének papjait Jezabel nem engedé összegyűlni, tartván, nehogy Illyés, a' gyűlölt, rájuk veszélyt vonjon. 'S ajkait ekkor kesernyés mosoly voná félre, sőt ő, a' különben szelíd, még fel is kaczaga, 's ezt mondotta a' néphez:

„Lássátok, én egyedül állok itt; Baalnak papjai pedig négyszáz ötvenen közelítenek vig éneklések közt; az ámitók és ámitottak! Menjetek, és hozzatok elő két tulkot a' gulyából melly az erdők között legel; válasszanak azokban egyet ők, én a' másikat fogom venni. Darabolják fel annak tetemeit, mint ők szokták áldozatjaikban, 's tegyék fel máglyájokra; 's hívják segélyül azt, a' ki nékik Isten: azt teszem majd én is. De halljátok: ők, és én, a' tüzet kiki a' maga Istenétől fogja könyörögni; 's a' ki azt alá küldi a' maga egéből, a' ki azt hajdan Ábelnek, nem Kainnak áldozatjára szállította le, az lészen Isten! az ad feleletet a' kérdőnek.” –

Hangosan kiálta fel a' nép: „Légyen az szent jel minekünk! bizony, öreg, te jól szóllál; oldja fel az a' kérdést.” – Ácháb kedvetlenül inte javalást a' sokaság' kiáltására. 'S azok előhajtának két tulkot az erdőkből, erősen tartva szarvaiknál: 's álttvővén a' tömött sokaságon, megállának velek a' szent Proféta mellett. Elkapva fájalmától hogy a' Baal' papjait már oltári öltözeteikben látá állani a' Király körül, bosszúsan ezt mondá az összegyülekeztekhez:

„Elő, bátran! elő! hallátok mi könnyű lészen itt Baalnak a' győzödelem. Állítsatok oltárt, 's az egyik tulkot daraboljátok fel áldozati szokásotok szerint azon Istennek, kit ti tiszteltek. Légyen tiétek az elsőség, mert ti sokan vagytok. Kiáltatok hozzá erős hangon, hogy bocsásson tüzet a' neki nyujtott áldozatra, 's én esztelen, szolgálja Jehovának, megszegyenülve álljak előttemek.”

Azok megháborodva állottak, 's rettegve néztek egymásra. Akkoron Asned, az ő Főpapjok, kilépe a' sorból, 's erősen csikorgatá fogait. Homlokát összebarázdálá a' kevély átalkodottság, 's borzas haját arany szövedék foná keresztül, beírva érthetetlen je-

gyekkel. Arany öv²³ szorítá ágyékához is a' sarkig ömledező gyapotruhát. Most felemelé vesszejét, 's bátor bizakodást hazudva, holott lelkét csüggedelmek fagylyalák, megdorgálá intésitől függő társait, 's ekképen szólla hozzájuk:

„Áldozatok meg e' tulkot, 's kiáltatok fel Baalhoz, az erős Istenhez; hogy az agya-fúrt öreg szégyenüljön meg előttetek!”

Így ő. Amaz némán mosolyga magában, 's leüle a' Jehovának szentelt oltár' omladékin; tenyerében nyugtatá állát, 's nézte, a' papok mint sietének összehordani a' köveket, 's mint iparkodának felállítani az oltárt, négyszögűen alakjára, 's bőven felhalmozva földdel; 's a' bőgő tulkot mint ölék le, 's feldarabolt tetemeit mint rakák az oltárra, 's hozzá fogának az áldozathoz.

'S ekkor elkezdé a' Főpap. Irtózatosa vala hallani egyesült ordításaikat. Tombolának és ugrándozának az oltár körül, 's ezt kiálták: „Baal, hallj meg minket! Bocsáss tüzet alá! Oh, hallgassd meg kiáltásunkat, 's bocsáss tüzet alá! Oh, hallgassd meg kiáltásunkat, 's bocsáss tüzet alá!” Így kiáltozának a' papok szinte délig pihenés nélkül, de nem vala a' ki kiáltásokat meghallja az egekben; nem volt a' ki lángban, a' ki dörgetegekben nekik feleletet adjon. – Akkor az öreg ezt kérdé:

„Miként esik hogy Baal nem hall, nem lát, 's elnémúla? Mély elmélkedésekbe sülylyedt e el? Vagy talán eltávozott honjából? talán elfoglalák dolgai? Kiáltozzatok hozzá, az erőshez! Vagy talán alszik? Oh kiáltatok Istenekhez, hogy ébredjen fel!”

Így bosszantgatá a' haragra dühült papokat, 's elsőre hajtott testtel pálczájára támaszkodék, mert azok újra hallaták siketítő ordításaikat. És íme az őrzöngők összemetélek testeiket késekkel és szíjjakkal, hogy tetemeikről csorgott a' vér (1); mert ez vala szokások a' bálvány' papjainak a' tartományban. Már közelíte az óra, mellyben Jehovának tisztelőji, a' törvény szerint, be szokták vala nyújtani estveli áldozatjaikat a' templomban (2), 's Baaltól még nem jöve felelet.

Ekkor felgyúlada az öreg. Ellöké pálczáját, 's inte a' népnek, 's az reszkető várakozásban közelíte felé. Némán, könnyekkel elfutott szemekkel választá ki Jehovának eldöntött oltára' kövei közzül tizenkettőt, mert annyi nemzetet választá ki Isten is Jákóbnak gyermekei közzül, 's megraká belőlök az oltárt. Inas-karu férfiakat szállíta elő; azok megásák az árkot olly szélesen, a' mennyibe a' földműves a' véka' egy negyedét elvetheté. Felrakta hasábjait, a' tulkot darabokra szabdalta, 's elterítette az oltáron. 'S mind ezt elvégezvén, parancsoló szózzal mondá a' népnek:

„Hozzatok egy köből vizet, és még egyszer annyit, 's öntsétek meg vele az oltárt, a' hasábokat, 's a' Jehovának rendelt áldozatot.”

'S íme az áldozatról és a' fahasábokról és az oltárról özőnhen csorgott a' víz, 's eltölté az árkot széléiglen. A' tolongó sokaságot ámulás ragadta meg. 'S a' mint az estveli könyörgés' ideje békövetkezék, Illyés előlépe tisztelést parancsoló ábrázattal, megállá az oltár előtt, magasan nyujtá fel az égre kezeit, 's így könyörge:

„Nyilatkoztassd ki magadat, Jehova, Abrahám, Izsák', Jákób' egy Istene, és a' mind azoké, kik tégedet híven keresnek, megismernek, szeretnek. Nyilatkoztassd ki magadat, Mindenható, ma e' nép előtt, a' te egeid' tüze által, hogy ez lángolva a' szeretet' lángjában, ezután tenéked szolgáljon, és higyjé, hogy a' mit itten én teszek, az a' te

szent munkád. Hallj meg engemet, Jehova! halld meg az én kiáltásomat! hogy e' nép térjen vissza szolgálatodba, és tőled soha többé el ne tántorodjék!”

Alig mondá ki az utolsó szót, 's íme egy villámsúgár, végetlen és irtózatos, csattanva ömlött alá, hosszúan kísérve az ég' durranásától. Kármelnek csúcsai megrendültenek; fercsege hánykódek a' tenger; a' recsegő erdőt üvöltve röpkedé végig a' fergeteg' szele; és – oh csuda! – az áldozat meg vala emésztve a' hömbergő tűztől, meg vala a' fa is, 's a föld és a' kő. A' láng' fuvalma felnyalá a' vizet az árok' széles teknőjéből.

Halványan álla sokáig a' nép, és még rengve ijedtében, 's nem foghatá meg a' mit itten történni látott. Acháb meghajtotta térdeit; a' Baal' papjai visszavonultak. Sírás, zokogás hallatszék végig az egész sokaságon, 's Izrael vallást tón: „Úr Jehova, te vagy egyedül Isten! te vagy az egyedül, oh irgalmazó!”

Így engesztel meg Illyés a' népet és a' tartományt Istennel. A' Baal' papjai megfutamodának szemei elől. De a' Látnok felemelé kezét, és e' mindent-összetördelő szókat mondotta:

„Ragadjátok meg őket, a' gonoszokat! Itten állok, 's Jehovának nevében mondom ki rájuk az ítéletet, ki életnek és halálnak ura. Te, Izrael, Isten' népe vagy: Acháb neki csak kenetje. Mint merészlének ők felkelni az Úr' törvényei ellen? miért csábítanak benneteket öldöklésekre 's Baalnak szolgálatjára? De ők, a' bálványozók, nem fogják tovább csöpögtetni szíveitekbe az esztelenség' tanításait. Ragadjátok meg őket, vigyétek le a' Kísonhoz, 's öljétek meg, hogy vérök folyjon el együtt a' patak' habjaival.”

Acháb javalást inte a' Proféta' szavaira, 's a' nép hirtelenséggel rohana a' papoknak, 's meglőn a' mit Illyés hagyott. Ez pedig a' Királyhoz fordúla, 's így kezdé vigasztaló beszédét:

„Örvendj szerencsédnek, ha megbántad vétkeidet! mostan pedig siess az erdők' árnyékába, 's ebédedet tartsad ott. Légy gondok nélkül, úgy tetszik, közelítő zápor' zajgását hallják füleim, 's a' nyomorgató átok el lesz fordítva országodtól.”

A' mint a' Király eltávozék, Illyés felméne a' Kármel' bérceire. Leüle a' mohos köveken, térdére hajtá fejét, 's így szólla az ő szolgájának, Hakimának:

„Nézz ki a' szikla' párkányáról a' tenger' síkja felé, míglen én imádkozom, én szolgám, 's add tudtomra mit látasz.” – Immár hatszor küldé vala ki azt, végig tekinteni a' tenger' síkján, 's az mindég jöve, 's így szóllott: „Semmit nem láttam, Uram!” – De hetedikszer hallván ura' kiáltását, futa, 's ezt mondotta neki: „Egy kisedet foltot látok kelni a' tenger' síkjából, kisededet, mint az ember' ökle.”

„Menj le tehát Achábhhoz” mondá a' Proféta, „'s vidd izenetemet hozzá. „hámoltassa fel lovait, és siessen lakja felé; mert ha késend, irtózatos zápor fogja verni útjában.”

Hakima alig ére le a' Királyhoz, 's az eget fekete ború fedé el. Sipítva jöve az éjszaki szelek' fuvatagja, 's nem sokára az után pattogó szemekben hullának az ég' csöppjei, 's megitaták a' szomjú mezőket. Acháb felhámoltatá paripáját, 's nyargalva hajtata Jezreelbe (3). Illyés pedig felövedzé köntösét, 's buzdítá a' népet hogy a' Királyt tartsa tiszteletben, mert az elfordítá szívét Baaltól, az ál Istentől. Derült szemekkel néze ő már előbb, örvendve látván hogy a' zápor csörögve szakadt, által Bethlehemnek halma-ira, 's ígyen kiálta fel:

„Nagyok a' te irgalmaid, Isten Jehova, mi szabadítónk! nagyok a' te irgalmaid erántunk! Ismét megitatád kiaszott mezeinket, hogy teremjenek fűvet és gabonát ember' és barom' táplalatára; hogy a' kertek virágozzanak, 's hozzanak gyümölcsöt bőv-

ségben. Te a' bünösökről is kegyelmesen gondoskodik. Ottan látom Bethlehemnek halmait, 's szívem így óhajt felkiáltani örvendésiben:

„Egek, harmatozzatok szelíden, és ti felhők, ömöljete alá az igazon (4)! Nyílj meg, föld, és teremd elő a' szabadítót! Izrael' nemzetségei, terjesszétek ágaitokat, 's teremjete drága gyümölcsöt, mert az Úr' napja közel van. Így fog majd hangosan kiáltani Izraelben egy Látnok: „Vágyva vágyok látni az ő napjait; látni az ő dicsőségét a' Tábor' bércein. De még derengve szállanak el a' századok, minekelőtte a' vétek' és halál' országát eltörlendi, 's annak helyébe felállítja az életét és világosságát, a' bálványok' tiszteletét pedig egészen eltörli. Oh, mint csendesíti el az ő ígérete' bételésének éhét és szomját! ó, a' nyomorgásokba süllyedezett emberi nem' szelíd enyhítője; ő, az egekből alá szállott vígasztaló, a' REMÉNY!”

HARMADIK ÉNEK

SZERETET

Tépdelt fellegek közzül néze alá a' búcsúzó nap a' nyugot' bíborszínű kapujában, 's eltölté fényével Jezreelnek fokait, midőn a' Király' szekere kevély oszlopokkal békörített udvarain sietéssel vágtata bé, 's életet hozza vissza az elcsendesült várba. De a' Király zavart ábrázattal lépett Jezabelnek elébe; ez uralkodék azon, a' ki a' népen uralkodék; a' gyáva férj mindég kész vala vérengező nője' szeszeit teljesíteni, 's elkövetni a' gonoszt. Jehovának mennydörgések közt ma hallatszott szavai megrázák ugyan szívét, 's a' kegyes Proféta szebb napokat vár vala Izraelre: de a' föld' fija' elméjét csak földi gondok foglalák el, 's a' hogyan a' világ' tengelye körül leghevesbben sütő nap is fel nem olvaszt-hatja a' jégkérget, úgy az ő keblét nem melegíthet fel a' mennyei igazság' szent világa, míg arra, a' mi örökké tart, egészen elkeményedék és elholt. Jezabel dúlongott haragjában, hallván hogy Illyés a' Baal' papjait előldösteté a' Kíson' szirtes szélein. „Hah, bűntessenek meg engem a' nagy Istenek,” így kiálta kísérőji előtt, ha érettek bosszút nem állok, és már holnap, 's azon órában, melly veszni látá kedveltimet!”

Ijedelem fogá el Illyést. Felszedé magát, 's bujdokolva futott Berzseba (1) felé, hol hű Hakimáját hagyta vala, 's onnan vissza a' pusztáknak, hol az Arábia' lakosa szabad-nak érzi magát homoktengerén, 's kaczagja a' városok lakójit. Elsorvasztva nagy korá-tól és a' nap' égető melegében, 's éhséget szenvedve, a' genesztye' (2) árnyékában üle ott, halálát óhajtotta, tördelte kezeit, 's így kiálta az Úr' egei felé:

„Végy magadhoz engem, Jehova! eleget türtem a' gonoszt, eleget éltem már. Megértem atyáim' éveiket, 's én jobb vagyok e nálóknál? Oh hagyj itt meghalnom, Jehova! hagyj áltuszunynadnom a' jobb életre, hol ki menekedve a' vérengzők' kezeiből, megnyughassak Ábrahámnak kebelében, az örök béke közt!”

Mondá, 's lenyugvék a' genesztye' sötét árnyékában, 's szelíden elszunynadott. Mennyei lány leblek hozának neki enyhülést, 's egy fenntebb fény orcájira lövellé sűgárát; mert íme az Angyal, ki őt a' Karith patakja' erdős barlangjában Sidon felé küldötte ki Benajának özvegyéhez, rózsáló reggel' szárnyain közelíte felé. Lágyan érinté meg az öreg' fejét, 's e' szókat suhogá neki: „Illyés, kelj fel, és egyél.” – Illyés felkele, álméllkodva tekinté szélllyel, 's meglátá a' pogácsát, melly e' föld' lakójinak szokásaként, parázs hamuban sűl (3); meglátá feje mellett a' vizes korsót; 's evék és ivék, 's lehajlott hogy elszunynadjon. De az Angyal lágyan érinté meg újra fejét, és ezt mondá neki: „Kelj fel ismét, Illyés, és végy több ételt és italt, mert úvad a' pusztában negyven nap és negyven éjjel fog tartani, hogy meglássd a' helyeket, hol Izrael' népét az Úr csodák által tette nagygyá. Így Jezabelnek gyilkos vasa sohol nem lesz ártalmodra.”

Amaz engede a' szónak; evett és ivott, 's szíve kedvvel, tagjai erővel eltöltenek, hogy tűrlessék a' bujdosás' sullyait. Erre hirtelen felkele, indúlt, 's nyugtalanúl folytatá útját, míg elére a' Hórebhez (4), melly Isten' hegyének neveztetett, mivel itt nyilatkoztatta ki magát, és olly sok ízben.

A' hegy' lábainál, hol vakmerően költ szirtfal húzódek el az ösvény felett, Illyés megpillantá a' barlangot, mellyben az Úr Mózeshez leszállott vala. Az estvelgő ég' tájain ferdén lebegő nap' arany tüze már keresztül csillagott a' bokrokon, 's borzongatva vonódék a' puszták közzül a' szél. A' barlang nyájasan látszott neki szállást ajánlani. Pusztá volt körülé a' világ. Szent tisztelettel lépe nyílásába, 's lebecsátkozik a' kőrepedékre, hogy itt megnyúgodjon. 'S a' mint szemei az alkony' világában kimeredezének, 's körülrepedék a' már elmúlt idők képei, íme egy szózat illeté meg füleit, kedves ugyan, de mélyen megrázó egyszersmind:

„Hogyan, Illyés, te, az Úr' követje, elhagyhatád Izrael' tartományait, hol rád olly sok nagy tettek vártanak, hogy elheverd idődet a' pusztában, kifáradva tovább harcolni Jehováért?” – Illyés erre: „Én a' nagy Jehováért kiharczolám harczaimat, 's látván hogy szögve vagyon szövetsége, hogy oltárai feldúlattak, Látnokjai meg öldöstettek, bálványaitat összetaposám. Ezekben egyedül én maradtam meg, szerencsésen kikerülvén a' rám fenett vasakat. Tovább gátlanom a' veszélyt, arra, én kifáradt öreg, erőt magamban nem érzek.”

Mennyei barátja láttatlan lebegé körül fejét, 's ezt felelé neki: „Illyés, kelj ki barlangodból, mert urad Jehova neked künn a' hegyen jelenend meg, a' hogyan egykoron a' maga népe' vezérének mutatá meg magát.” – Mondá, de amaz vesztegle, 's renge minden tetemiben; – hogyan láthatná meg ő Jehovát?

'S melly riadozás ez egyszerre a' földön? Visongva jön egy fergeteg – segít, nagy Isten! – összedönti a' hegyeket, 's a' legrettentőbb sziklákat egyre repesztí. Úgy vagyon; a' fergeteg hatalommal jöve az Úr előtt; de az Úr nem vala a' visongó fergetegben. Most ingadoztanak a' hegyek, a' szikla recsegett; összetöredezének az erdők' fáji; por kele fel, 's a' megnyillott halmok beomlottak. Úgy vagyon; a' nagy Érkező' jelenléte megrázá a' föld' gomolyát; de a' kengőzű porban, de a' föld' ingásában nem vala Jehova. Vastag felhő fogá körül a' világot; szárnyallva közelítenek a' hömbergő dörgetegek; egy villám, és mingyárt utána ezer más, összeggyesülve csapnak alá, 's azt nyomban csatogva, ropogva, dúlva, tördelve követék a' dörűk' ezredei, mintha el volt volna végezve, hogy a' világok' mindenike elenyéssen. Úgy vagyon; villámok és dörgetegek szárnyallgának Jehova előtt; de Jehova még nem vala a' fergetegben; még nem vala a' villámok' és dörűk' ezredei közt. Csend követé azt mindenfelé; 's most egy szelíd lebel lenge körülé; lágy, mint a' melly a' ligetet az első mennyzengés után járja végig. Illyés hallá a' lebel' kedves lengését, 's arczát befédé pallástjával, 's dobogó mellyel lépe a' barlang' elébe, megállott nyílása előtt, 's várakozék. 'S íme másad ízben is szólla neki a' szózat: „Illyés, mit mulatsz te magányodban?”

Ez pedig felele: „Uram Jehova, én teérted kivívám harczaimat; erőm immár kifáradá elakasztani özönében a' vétkeket.” – 'S ismét zenge a' szózat: „Mostan térj vissza Damaskusnak pusztájin, 's öntsd ki a' felkelés' olaját a' Hazael' és Jehu' fejekre, 's ígérd amannak a' Syria' királyi-székét, 's az Izraelét ennek. Kend fel Elizeust is, a' Saphát' fíját, Ábel-Meholában (5), az én Profetámmá magad helyébe; ők kipusztítják a' bűnösöket. Izraelben engem még ezenen tisztelnek; még ezenen vannak, kik térdeiket meg

nem görbíték Baal előtt, 's undok csókjaikat nem nyomogatják ajkára (6); az ő ura Jehova még mindég védem a' népet; az ő ura Jehova még mindég irgalmazó, még mindég kegyes és hív ő hozzá.

Mélyen leborúlva a' föld' poráig imádá most ötet Illyés; felkölt, megfordúla, fogta pálczáját, 's ment a' pusztákon, míg Ábel-Mehola körül felvidúlt szemei kies virányokat látának. Ott az ősznek-hanyatlott szántóföldeken méne a' holdmíves, elhinteni magvait a' mindenttápláló föld' méhébe, 's hangosan serkengeté barázdákat-hasító marhájit. A' rég olta egyedül lakott öreg' szívében örömet támasztott a' munkás élet' látása. – De melly tehetős gazda imez itt, kinek tizenegy ekéji szedelnek barázdákat, 's maga a' tizenkettedikkel ballag utánok? Ura e a' tizenegynek is? – Az; Elizeus.

Szótlan pillanta Elizeus Illyésre, szótlan Illyés Elizeusra. De a' Látnok hirtelen megfordúlt, vállaira veté pallástját, 's ment. Elizeus rá ismere profétai méltóságára, meghagyá szántójinak hogy munkájokat hagynák félbe, 's térjenek vissza házához, és sietett a' Látnok után. „Csak azt engedd, Uram,” mondá neki, hogy búcsút vehessek atyámtól és anyámtól, 's örömmel fogom követni lépésidet, és örökre.” – „Légyen a' mint kívánod”, felele amaz; „de vigyázz, hogy házi gondjaid a' nagy tárgytól soha el ne fordíthassanak. Emlékezzél hogy általam profétai méltóságra avattatál.”

Mondá, 's ment. Elizeus siető léptekkel tére atyja' lakához, előhívá rokonit, hogy vágnák le azon ökrök' eggyikét, mellyekkel holdját szántotta, 's megsüté ekéje' fájánál, mellyel barázdájit hasogatta. Összetöré az ekét, 's tüzet raka belőle udvarában, jelül, hogy ekéjéről 's minden házi gondjairól lemondott. Arra megevé vacsoráját az övéivel²⁴, megszorítá mindenikének jobbát, 's Illyés után erede, kinek magát hív tanítványául ajánlotta vala fel.

Bánat borítá el a' népet, mert az országban magát iszonyu történet adta elő, Jezabel által, de a' Király' vétkével. A' Jezreeli nyári-palota' hű lakosának, szőlőkertje. A' Király azért neki gazdag fizetést vagy igen kedvező cserét ajánla; de az Izraelita iszonyodik atyájinak szent örökét pénzért vagy más vagyonért elidegeníteni (7). Ácháb ezen elbúsult; de Jezabel törvénybe idézteté, mintha káromlotta volna Istent és a' Királyt', 's bérbe fogadott tanúkkal bizonyítá be vétkét, 's kiküldé a' Király levelét és pecsétjét (8) az ártatlanra, 's megkövezteté a' nagyútnál, a' szőlő' kerítése előtt, mellyet az megtagadott vala tőle. „Örvendj,” – mondá a' Királynak, – „a' szőlő' tiéd, 's Nábóth nem él!” Az fogatta lovait, kiment, 's legelteté szemeit az istentelenül szerzett birtokon. De már jöve Illyés, az Úr' követje, megbosszulni a' gonoszságot, megállá a' szőlőnél előtte, 's e' rettentő szókkal támadá meg:

„Kezeid vérrel vagynak bemocskolva; megölted az egy igazat a' népben, 's orgyilkosan tevéd magadéva a' más birtokát. Halljad mit mond néked általam Jehova: Itt, e' szőlő' gátoránál, hol a' nép' legigazabbját megölted, felnyalják véredet az ebek; feleségedet pedig, a' vérszopót, meg is eszik a' város' kapujiban. Ki fogják őt vetni az ablakból; vére béfecskendi a' falakat, 's tetemeit lovak tapossák el.”

Ácháb reszkete és mondá: „S én öltem e meg Jezreelnek polgárát? én öntöttem e ki annak vérét? Bár ellenségem vagy, vádolj ezzel, ha mersz!” – „Igen is, bálványozó; vádollak azzal,” – felele Illyés haragra gyuladván; – „te gyalázatos rabszolgája e' vadtüzü

²⁴ övéivel

asszonynak, gyilkosságot követél el az Úr előtt. Reszkess haragjától; az téged, és minden tiedet, el fog emészteni.”

Hallván e' szókat a' Király, lebukott a' földre, porban hajtá meg homlokát, 's zokogva sirt Illyés előtt. 'S ez most újra szóllott: „Látom Achábnak könnyeit; látom mint fog zsákba öltözni, mint tépi meg testén ruháját (9), mint sóhajtozgat, 's mint tartand bójtöt. Azért, ugymond Jehova, neki még ma megkegyelmezek, 's fenn tartom házát, míg ő él; de az vesszen ki gyermekeiben. Így légyen, és így lesz!” –

És miként teljesedék be az Úr' szava, mellyet Achábnak Illyés által jelente ki? – Acháb háborúba méne, együtt Júdának Jozsafát Királyával, hogy Syriának Benhadád Királyától Gileádnak Ramóth városát erővel elragadja (10). Júdának Királya hív lélekkel szolgálta az ő Istenét, 's elgondolván melly kétes a' harczok' szerencséje, így szóllott: „Acháb, vizsgáljuk meg, velünk e Jehovának karja?” A' bálványzó ál Istenek' papjaihoz folyamodék, 's azok neki diadalt ígérének; de Jozsafát a' Jehováétól akará hallani, ha az Úr harczot parancsol e vagy békét. Acháb tehát, nehéz kedvvel meghagyá, hogy a' mennyei –Látnok Micha (11) jelenjen meg előtte és Jozsafát előtt. – „Mondj biztató szót nekünk!” így szólla Michához a' Király a' Király; „már négyszáz Proféta jövendőle diadalt nekünk Királyoknak.” Micha felele: „A' hogyan az Úr fog szóllani, úgy fedem fel a' jövendőt!” 's mosolygó arcczal lépe a' két nép' hatalmas fejedelme elébe.

„Acháb kezdé: Megküzdjek e Ramóthért, Gileádban?” – Micha mondá: „Neked a' te Bölcseid diadalt ígérének: de Jehova ezt mondja: Az egész Izrael mint a' juhok elszórva a' hegyeken, mellyeknek nincsen pásztorok. Uratlan menjenek haza, 's lassanak lenyugvásokhoz.” – Acháb haragban mondá Jozsafátnak: „A' mint mondám, az ő ajkai nekem mindég rosszat jósolnak; érje veszély érettel!” – 'S a' Proféta most: „Halljad tehát az Úr' ítéletét; azt nekem álom jelenté ki ez éjjel. Felragadtatván a' magas egekbe, ragyogó székén látám űlni Jehovát, az Urat, 's jobbjá és balja mellett a' mennyei lelkeknek összegyűlt minden seregeiket. A' séllye' lépcsőjiről úntalan jövének a' villámzások és mennydörgések; felette csillogó mennyezet boltozódék össze, hasonló a' hétszínű szivárványhoz, előtte pedig végig nem látható távolságiiglan terjede el a' sík, mintha kék tenger' habjain nyúgodna. De a' séllyéről a' szerint hangzék e' szózat, mint az omló vizek' zuhanása, mint harsány trombiták, és mint a' dörűk' hosszas ropogásai: „Ki viszi rá Achábot, hogy esztelenül Gileád ellen vezérelje sergeit; fegyverrel nyerni el Ramóthot, 's ellenjeinek esni kezekbe?” – Jobb és bal felé tépdelt zajgás támada, a' hogyan a' viharigatta ligetek zörgenek és suhognak, 's most egy lélek lépe fel a' séllye' kristály-mezejére. Valamint a' ködbe-zárult csillag csak búsan tekintget elő, úgy halaványúla el ennek fénye. Lesüllyesztve vala szemeit, 's így szólla: „Én vivém arra Achábot, mert hamisan jövendőlének Profetáji, az általam megcsábítottak; harczolni fog, és elhull.”

Acháb renge dühében, 's kiálta: „Ragadjátok meg, 's vessétek kemény fogságba, 's terheljétek le nehéz vasakkal.” Azok vivék a' mosolygót. Tisztának érezvén elméjét, ámbár lábszárait béklyók szoríták, szabad vala, 's őtet sem a' tyrann erőszak, sem a' földi élet' szerelme meg nem tántoríthatá, mert arra méltóztatva az Úrtól, hogy a' titkokba borult jövendő' távol mezeire beláthasson, mennyei lelke örömmel röppene ki a' föld' éjeiből, 's tisztább légű tartományokban dözsölgött.

Achábnak kiáltása felzajdítá a' tusát. Gyalázatos hittörése – csak kevéssel előbb esküvék vala örök békét Benhadádnak, ki, méltó bosszúra ingerelve, most legvitézebb

harczójjal egyenesen személye' elfogásán törekedék – leverte kedvét; fegyvert cseréle serge' legutolsó katonájával a' királyi sisak és pánczél helyett, 's úgy hitte, így kikerülendi a' veszélyt. De íme távolról egy nyíl repül, 's keresztül veri ágyékát. „Vigyetek haza a' csatából,” kiáltá, 's arczára borulva dőlt el szekeren, 's csorgott vére; sergei elszórva futamlának meg, 's a' hogyan a' félénk juhok őgyelegnek a' hegyekben, elvesztvén pástorokat, úgy szaladának itt a' megrémült harczolók. Áchábnak szekere a' Náboth' szőleje mellett állá meg, bémocskolva vérével, mert ő kilihegte életét, 's vérét ebek nyalogaták fel, a' hogyan azt a' Látnok megövendőlte vala.

Az öreg most, kísérve Elizeustól, elhagyá Gilgált (12), 's a' Gázi tetőkre méne fel, Saronénak kies tájain. A' mint felérének a' hegyre, 's megpihenének ott, Illyés álmélkodva pillanta fel, mert meglátá, és egyedül ő, a' halhatatlan barátot, ki Jehovától küldeték, és neki ezt mondotta: „Eljöve a' nap, mellyen tégedet az Úr fergetegek' tüzeben emel ki a' földről, 's felviszen a' boldog lelkek' lakozásaikba, kik, bevégezvén futásokat, örök áldások' koronájával közelítenek feléd. Majd meghallod a' hívást. De íme jönnek a' Király' követei, Ahasz, ki, mint nemzője Ácháb, bálványokat tisztel. Az eset, 's ágyban fekszik sebei miatt. Akasszad el futásokat, 's add tudokra a' mit neked Jehova sugallani fog.”

Mondá, és szét foszlott. Illyés elébe méne a' Követeknek; harag szikrázék szemeiből, midőn nekik e' dorgáló szókat mondotta: „'S Jehova nem Isten e a' Királynak? Kérdjétek Baal-Sebuttól, az Eskron' (13) Istenétől, Sephelának völgyében; meg fog e, nem e, gyógyulni? De Jehova általam ezt izeni: „Ki fogja lehelleni életét, mert gonoszt tőn.” – 'S a' mint ezt mondotta, a' vidám kék egen fekete vihar' borúlatja kele, 's setét éjbe rejté a' földet. Vereslő villámok szikrázának össze vissza a' menny' boltozatján, 's a' hömbergő dörgeteg tompán mormogá végig az elnémult völgyeket.

Azok szaladának urokhoz. A' Király kiküldé katonáját egy Ezredessel, hogy neki Illyést fognák meg. De ezek szemébe nem merének tekinteni a' kegyekkel gazdagon megáldott Profetának, 's a' mélységekből kiáltottak fel hozzá: „Isten' Profetája, szállj alá az hegyről; úgy akarja a' Király.” – „Ha Isten' Profetája vagyok, szálljon alá tűz a' felhőkből, 's öljön meg benneteket, gyalázatos szolgálja a' vérengzőnek!” felele nekik Illyés. 'S egyszerre megszakada a' felhő, 's a' sebes lángsugár csattanva szálla le; nem követé azt semmi dörgeteg; 's a' kiküldött katonák lélektelenül fekvének porban. Így ingerlé a' Látnokot még egy újabb csapat, 's a' büntető láng azokat is előlte. De a' harmadik csapat' Ezredese jött, leborúla Illyés előtt, 's ázott szemekkel ezt mondá: „Isten' Profetája, könyörülj csapatom' életén és az enyémen, 's jer velünk!” – „Menj velek!” ezt sugá neki láttatlanul mennyei barátja. 'S ő méne a' Király' hadaival, 's feddő tekintettel megállá a' Király' ágya mellett, 's így szóla: „Ezt mondja néked az Úr: Te nem őhozzá térél meg tiszteletben, hanem az Eskron' mezejében kérély segélyt Baal-Sebuttól, a' Szunyogistentől; ágyadból tehát ki nem kelsz; vár a' halál, hogy a' bálványzók tanuljanak esteden.” – 'S Ahasja megholt, a' mint azt neki Illyés büntetésként megövendőlte vala.

De nyugotban mind inkább hanyatlék a' nap, körülölelve felhőjítő; csak olykor pisloga még rézverességű arcczal, keresztül a' tömlöngő gőzön, melly, dörgetegeket hordva keblében, az ég' boltjának emelkedék. Illyés némán méne, kísérve Elizeustól, a' Jordán' csillámlásaihoz. Már közelíte az óra, melly őt, kikapva a' földről, villámok, csatogások és dörgetegek közt, kedvenczétől elválassza. A' lágylelkű öreg azt meg akará menteni az elmaradás' gyötrelmeitől, megállá elkomolyodva egy ideig, de most

egyszerre megszólamlott: „Térj vissza Béthelbe, 's tekintsd meg az ifjúság' iskoláját, melyet értelmes férfiak nevelnek a' nép' később oktatójivá: én Jerichóra fordúlok; úgy akarja az Úr.” – Amaz felele: „Oh, a' hogy Jehova az egy Isten, úgy én tetőled, szent öreg, el nem maradok!” – Béthelnek ifjai utánok futának, 's félre vonván Elizéust, ezt mondták neki: „Tudod e hogy Jehova a' te uradat és mesteredet, Illyést, a' földről és miközülünk még ma elviszi?” – „Tudom”, „de hallgassatok!” felele nekik; – 's utána sietve Illyésnek. – Jerichónál ismét megszólította: „Maradj el itt tőlem; engem az Úr' akarhatja a' Jordán mellé szállít.” De amaz legottan felele: „Az élő Istenre, Uram, én tőled el nem maradok.” – Az út körül ifjak állának, 's azt kérdék, azt vevék feleletül Elizeustól, a' mit a' Bétheliek. De mintegy ötven követé a' két idegent, 's el nem marada tőle szinte a' Jordánig, 's ottan megmászák azon halmok' egyikét, melyek zöldellő fejeiket magasra emelik a' víz' habjai felett, hogy tanúji lehessenek, mint veszi fel Isten magához a' szent öreget.

'S az öreg immost a' messzére-elzajgó folyam' szélén álla tanítványával, 's könyörgő szemeket emele égre. Most összehajtá pallástját, letette azt, meg csapá a' vizet, 's o csuda! a' habok, jobbra és balra, ketté válának; a' folyam' zöld vizei úgy állának ingatlanul mint két erős-alkotású falak; 's száraz lábbal jöttek ki belőle a' másikon. 'S a' két vándor' megett egyszerre összecsapódtanak a' habok; mint mikor a' reggel' evező köde, melyet a' szelek' fuvalmai két felé szakasztottanak, sötétebb kékben mutatja a' menny' mélységét, de most egyesítve a' vadan-vonuló vihartól, ismét együtt repüli körül a' szüntelen forgó földgomolyt: úgy omlának itt egyyüvé a' külön választott habok, 's sietve folytatók útjokat az örök tenger' nyeldeső mélységei felé.

A' hanyatló nap kohtüzében lövellé keresztül sűgárait a' felleg' borúján. Tompa vihar dúlongott a' tájon, 's verdesé a' vizeket, melyek kerengve toldosák vérszínű habjait egyk partjoktól a' másikig. Szikrázva szállongának fel és alá a' villámok, 's a' sike-títő dörgeteg hosszúan követé a' lobbanást; fel vala lázadva az egész teremtés, 's a' tisztes öreg megállá a' Jordán' keleti szélén és imádkozék. De most magasan feje felett ezüst színben fejrlett a' kevéssel előbb még egészen sötét felhő; a' mormogó dörgeteg úgy hallatá ércz hangzatában magát, a' hogyan a' vén erdők recsedeznek az éjféli órájában, midőn őket a' versenygő szelek egymásra döntögetik a' rengetegek' völgyeiben. Most megfogá a' kedves tanítvány' jobbát, és sebesebben lélegzve a' sietés és szíve' rázkódásai miatt, így szólla búcsúzva hozzá: „Áldás hozzád, Elizeus, kedves fiam énnekem! Te híven járál Jehovának szemei előtt. Ne fáradj meg tüzesen csatázni az ő dicsőségéért, 's terjesszed el mindenfelé az egy Isten' tiszteletét. Ha él szívedben valamely kívánság, nyilatkoztassd ki nekem tartalék nélkül és hamar; int az Úr, meglátjuk egymást.”

'S amaz felele: „Benned, szent férfi, Jehovának hatalmas lelke lakozott. Oh ha azt én, az elmaradott, kétszeres mértékben vehetném, hogy a' szerint harcolhassak az Úrért mint te!” – 'S Illyés mostan: „Sok a' mit kívánsz; de halljad. Ha látandasz mikor elemel-tetem, teljesedve lesz óhajtásod.”

'S most megzúdúlának a' szelek, 's magasan kapák fel a' felhőkig a' föld' porát. Az éjszakák' sötétébe borult ég' kapuja megnyillott, 's egy villám, 's ezer mennykövek' durrogása, szikrázva, csattogva repdestenek, megkapák és felemelék a' Profetát, mint valamely tüzes szekér' lángokat-lihegő lovai. Elizeus látá emelkedni, 's örvendezve sikoltozék utána: „Illyés, én atyám! Izraelnek szekerei – villámok és dörgetegek – 's a' szekér' igazgatója, Jehova! Magasztald őtet, én lelkem, mindenha!”

Mondá, 's sietve tért vissza. 'S íme Illyésnek pallástját meglátá a' víz' szélén. Felvévé azt, 's mély tisztelet' érzelmeiben megcsókolta. Megcsapá vele a' hullámzó²⁵ folyamat, és íme az tisztelettel engede a' választott Profetának, hogy száraz lábakkal meheresztül a' vizen. Ott körülfogák az ifjabb tanítványok, zokogva, sírva, örömben és bánatjokban, mivel Jehova a' kegyest megdicsőítve vivé az örök lakozásba.

'S Elizeus immostan így szólla: „Dicsérjétek Jehovát az Urat, örvendező énekekben! dicsérjétek a' szózat' szárnyalló hangzatiban, 's a' dobogó szív' meleg hálája közt, mert könyörülő, kegyelmes, és irgalmas az Úr'; jobbjá felemeli az erőtleneket, 's a' kevélyeket porba dönti. Mint a' szerető anya dajkálja a' maga kisdedeit, 's gondját viseli szeretettel: úgy könyörüle ő a' maga népén, 's megbocsátá neki vakságát és a' hálátlanságot. Látatok e melly jó, melly felséges, melly nagyerejű az Úr? Parancsola villámjainak 's a' mindent-összezúzó fergetegeknek, 's azok megfogadák parancsát, 's az ő szent Profetáját kiemelék a' földről. E' lángok, mellyeket itten láttatok, emlékeztessenek kegyeire. A' világ' szeretete keblünkben emésztő és pusztító tűzzé válik; hasonló az a' Samum' (14) égető lehelletéhez: de a' mennyei szeretet' szelíden-hevítő tüze megtisztítja a' szívet salakjaitól; elűzi belőle a' sötét árnyékokat, 's eltölti soha el nem fogyható tisztsággal. Egykor – o boldog nap! – Isten leküldi egeiből a' Szeretet' lángját; tüzes nyelvek' alakjaiban küldi le azt, a' maga új nemzetségére, mellyet örök idők előtt választott. A' mi ó vala, elmúlik, és minden megújúl a' te országodban, mindent egygé ölelő szent SZERETET!

²⁵ hullánczó

ELIZEUS

KÉT ÉNEKBEN

ELSŐ ÉNEK

H A L Á L

Melly zaj hallatszík Édomnak homokos pusztájin! Éjjeli árnyékok borítják el a' földet, 's a' csillagok' ragyogásai, mérhetetlen távolból szállván alá, reá csak szűk fényt hintenek. De tábori tüzek világítanak messzére az ég' boltozatjában; a' lovak' nyerítése 's a' harczolók' hangos lármája borzadással tölti el az ellenkező két serget. Mint mer ide közelíteni, az éj' homályában, az Úr' Profetája, Elizeus?

A' mint Illyés, elkapva a' föld' setét tájairól, rá hagyá a' Jordán' szélén a' profétai méltóság' jelét, a' pallástot, akkor keblét egyszerre eltölté a' szent buzgalom Jehovának dicsőségéért, 's ment, hogy ál utakra tévedt népét oktatás és hatalmas tettek' tevése által idv' útjára vezesse. Mert Jerichóban bővséget és jó ízt ada az ártalmas kút főnek, összelegyítvén annak vizét valami kevés sóval, 's teljes bizakodásban tekintte fel Jehovára. Béthelnek vakmerő gyermekire, kik őt szidalommal illeték, büntetést könyörge. Fene medvék jövének elő az erdőkből, 's összetépdelék a' Jehova' megvetőjit, a' kik bálványokat tisztelének, és azért a' Látnokokat gyűlölték.

Ekkor megsejdté táboraikban az ostromlókat. Izrael' fejedelme Jórám egyesíté a' maga hadait a' Júdai Józsaát és az Édomi Gimál' hadaival, hogy e' hatalmas szövetségben erős legyen eltiporni a' Moáb' (1) népeit, kik, fellázítva Méza Királyoktól, fegyverhez nyúltanak, 's megtagadták az esztendőnként fizetett sarczot, gyapjas juhnyájában. A' szövetség' hadai a' Holt-tenger' szomorú széleiről vonúltak Édom felé, míg eltévedve a' puszták' homokjai között, 's elalélva szomjokban, hétnapi menések után zugolódva kívánának segédet a' Királyoktól. Izraelnek bálványzó fejedelme, elcsüggedve most, előbb szállala meg a' többinél, 's ezt mondotta:

„Jaj minekünk! minket Jehovának rettentő haraga téveszte e' puszták közzé, hol dühös ellenségeink bosszús elmével minden forrásokat bétemetének; hol nem fut semmi folyam, 's a' kiaszott homokot semmi kedves csörgésű patak nem itatja, hogy embernek és baromnak csökkenjen meg minden ereje, 's mi, szánakodást érdemlő áldozatok, Moábnak kardja által vesszünk.”

„Hogyan?” mondá immost Józsaát; te Jehováról merészelsz így szóllani? Hol valamely Látnok mingyárt, ki nekünk az ő nevében fedje fel, a' mit lélekben szemléle?”

'S Édomnak harczolóji sietve hozának elő egy idegent, ki némán ballaga el a' legtávolabb örök előtt. Kémnek nézé minden, olly véggel küldve a' ravasz ellentől, hogy lesné ki, mint áll a' tábor itt. De minekutána Jórámhoz vezetették, kinél a' fejedelmek hadi tanácsot ültek, az idegen mindennek szemeit magára látá fordítva. És a' mint itt áll, szikrázó szemekkel, kisded természetben, 's kora' virító szakában már megöszülve és kopaszon, mert ereiben forrott a' vér, 's keblét tűz emésztgeté; Józsaát álmélkodva

kiálta fel: „Hah, nem de Elizeust látom, Saphátnak fíját? Téged Isten vezérle táborunkba!” – Jórám pedig nem tűrhette a' késedelt, így kiálta fel: „Szóllj, hatalmas Proféta, Jehova, kit szolgálsz, mit végeze? El akarja e törteni Moáb' népét? vagy talán haragjában az egyesültek' sergét adja ellenségeinek kezekbe? Tanuld ki ezt Istenedtől, 's szóllj igazat nekünk.”

Nehéz kedvvel tekintte rá Elizeus, 's így felele haragjában: „Hogyan, bálványtisztelő, 's te engem kérdezs e, Jehovának hívét? 'S miért nem a' Baal' papjait, kiket nemzöd Ácháb szokott vala tudakozni, és a' kiket dühöt-lihegő anyád Jezabel palotájiban hízlala? Ne légyen közöttetek Jozsafát, ki nem a' ti hiu Isteneiteket, ki az egyyet, az igazat, tiszteli; úgy én neked, Király, feleletet nem adok; mert tudjátok meg: engem ide Jeohva küld. Parancsoljátok ide a' Lantost, hogy szent énekemet kövesse bájzengzetivel, 's elmondom, mit izen az Úr.”

Mondá, 's lebocsátkozék a' sátor' nyílásánál a' gyapjas szőnyegre, 's várta hogy érkezzék a' híres lantoló. Ime jön az, erőtlen öreg, ki már esztendő előtt elvesztette szeme' világát, 's sebzett keblében mély bánatot táplála, 's ott, hol nagy sokaságban hemzsegének emberek, mint barátjainak szűk körében, magába zárkozva örökké hallgatott. Mert szeretett nőjét elragadá a' halál, el virító csemetéjét is, 's ő most az élők, a' vígadók közt egyedül állott. Halkkal lépe a' sátorba. Tartózkodva fogá meg baljával a' vezető fiu' vállát, a' zengő lantot pedig honja' alatt hozá jobbja' tenyerében. Most helyt foga alatt székén, 's vizsga újaival végig röpkedé a' húrokat. Arcza szelíden derüle fel, midőn a' hang' lebegéseire figyele. 'S most jobbja' 's balja' újai tépdelék a' húrokat, hol szelíden, lágyan, hol élesen 's hatalommal; eggyenként, összeolvadva; 's minden kebelben dagadozni kezdé a' szív; míg végre, mint midőn a' süvöltöző vihar' vad fuvalmai után lágyan suhong a' nyugoti gyenge szellő, a' szent ének' szívólvasztó lebegése édesen fejlett a' hangok' kevert édes szövedékei közzül.

Elizeus elcsendesedve hallgatá egy ideig a' hárfá' zengését; mostan pedig lelke lángokba gyúlada; halvány arczán elevebb pirosság gyúlada; halvány arczán elevebb pirosság ömle széllyel; lengő állásban emelkedék fel székéről, 's áltlelkesülve így szóllott:

„Nagy az Úr, a' mi Jehovánk, 's hatalmát menny és föld hirdetik. Azt hallod az üvöltve jövő fergetegben, azt a' hegypatak' harsogó omlásában, a' zöldellő fenyves' bús suhogási közt; azt a' búzakarász' habzó aranyában, a' virág-elborította mezőkön, 's a' csillagos mennyboltozatban. Rettenetést csattog és ropog a' mennykő' durrogásai közt 's a' villámok gyors futásában: de még világosabban hirdeti kebledben a' dobogó szív, ha mély rejtékibe tekintesz, és ha irgalmat, ha segédet vársz tőle, az egytől, öröktől.”

„Halljátok Jehova' szavát, eggyesült Királyok! Ássatok árkokat a' völgyben; ássatok eggyikét a' másikára a' mezőkön; szél (2) néktek fujni nem fog, 's nem látjátok sötét felleggel bevonva az eget, hogy tinektek esőt hozzon; 's ti még is ellepve fogjátok látni vízzel a' völgyet és a' táborn, hogy ember és marha megfrissüljenek. Moáb leverve fog elöttetek megdölni. De jaj nektek, ádáz győzők! Eltörlettek e Moábnak minden erősségeit? városait egyetemben feldúlátok e? Felrántott baltáitok alatt elhullott e minden fa melly gyümölcsöt terem? hús forrásaik bétemettetének e fővennyel, hogy az alélt bujdosót ne éleszthessék? tí az ő gazdag holdjaikat holt köveccsel terítetek e el, hogy kopár pusztákká váljanak? Így dühödtök majd ellenek, vérengző bosszútok által gyúlasztva.”

'S elhallgatott a' Látnok. A' zengő lant elnémult. 'S ő visszatéred oda, hol az ég' határán, ragyogva a' magas felhők között, várá a' kékelgő Kármel.

'S íme a' kelet' kapujából veres arcczal tekintte ki a' hajnalló korány, 's végtelen záport ígére az epedőknek, vagy mindent végig futamló szelet. De egész éjjel nem repdesének a' szelek, 's a' felhők nem hullatának esőcseppeket a' kiaszott földre. Csak immost, a' reggeli könyörgések' órájában kezdde szakadni a' rég olta ahított eső, 's elborítá, a' hogyan azt Elizeus Jehova' nevében ígére vala, az egész mezőt, hogy a' tábor' népe teljesen megenyhült.

Moáb' vitéz Királya felszóllítá hadait, hogy csapjanak az egyesültekre. Számatlan sokaságban nyúlának el határjok' szélén a' Moáb' vitézei: ellenben az egyesültek' ifjai és öregei is fegyvert ragadoztanak, eltökélve győzni vagy veszni. 'S a' mint az örök megláták pirosolni a' hajnal' fényétől az áradást, úgy hívén hogy az egyesültek meghasonlottanak 's egymást halomra öldösék, 's a' tenger' vizét és a' tágas tért elöntötték vérrel, rá rohanának a' táborra, 's ezt kiáltozák: „Moáb, tiéd a' győzödelem, jer, és szedd zsákmányaidat!” – De Júda, egyesülve Izraellel, fergetegek' dühében csapa neki az ellenségnek, a' hogyan szelek dúlonganak az agg erdők' tölgyei közt, végig repesztvén a' legvastagabb törzsököket, bérceiken kezdve le szinte töveikig: úgy döntögete, hatalmas fegyverével ezreket egymásra a' szövetséges had, hogy azt irtózatosa vala látni. És a' mint erejük előtt megszalada az ellenhad, végig kergeték a' Moáb' mezején, bétemették a' forrásokot, szántó földjeiket elteríték holt kövekkel, 's Kertjeik' gyümölcsfájt kivagdalák, a' hogy azt nekik Elizeus megparancsolta volt.

Kir-Hareseth (3), az anyaváros – számtalan kissebbek immár porba valának döntve, – a' megfutamlottakat szirtkeblébe fogadta be. Méza a' Király, ellent állá a' parittyásoknak, 's bátor lélekkel verte vissza a' vívó sergeket; de most, bár mi sokakat vere le ellenségei közzül, egészen elhagyá a' remény. Az éj' nyugalmában igyekezett keresztültörni a' vívók' csoportjain, bízva híveibe, kik magokat halálra ajánlották fel. Mind hijába! kétségbe esés zavará meg elméjét; mert nem tisztelvén Jehovát, az igazat, az egytet, annak törvényei idegenek valának előtte. Úgy hitte ő, a' csábúlt, hogy az Istenek' haragját a' legkedvesebb vér fogja megengesztelhetni; 's így fiját, széke' örökösét, előlte, 's megáldozá serge' szemei előtt. Jozsafátnak szelid lelke elborzada az iszonyu látványtól; Gimál tajtézkék haragjában, 's elvála az Izrael' Királyától, ki őket e nehéz hadra gyúlasztotta, és rájok ennyi bajt vonszott. Különválva haza felé térének el, 's Moáb felélede rettegésiben.

Súnemnek (4) mosolygó virányiból Elizeus víg elmével méne a' Kármel felé. Elszólata bánatját a' szerencsétlen özvegynek, kinek gyönyörűen növekedő fíjait elfoglalá vala adósa, 's martalékként szándékozott vala a' piaczon eladni; mert korsójiban alig fére meg az olaj, mit a' Látnok könyörgésével nyere Jehovától, és a' mellynek árából kitölt az elfoglalt ifjak' váltsága.

'S íme Súnemben a' Proféta mindég szíves elfogadást talála a' párnál, melly felé Jehovát, de gazdaságinak közepette azon búslakodék, hogy nem vala örököse, ki ezeknek egykor örvendjen. Teljesedve vala ez óhajtások is, mert azt nekik megnyeré a' Látnok; 's az ifju viritó szépségben nevedék a' boldog szülék körül.

Künn a' holdmezőben, körül fogva víg aratójítól, eggy lombos fa' árnyékában üle a' boldog atya, 's forró hála' érzései közt pillanta fel az Úrhoz. Arany kalászok gazdagsága hullámozott szemei előtt, 's örvendezve néze ki a' vídám jövődőbe. 'S a' dél' rekkenő

melegében imhol jön az atyjához-kívánczó kiseded, 's égő homlokát ennek keblében nyugtatja, 's felül az őtet szerelemmel rengető térdekre. De most egyszerre jaidúla meg: „Jaj nekem! oda vagyok!” 's összeroskadva atyja' karjai közt. – „Vedd fel a' gyermeket”, mondá ez most egyyik szolgáljának, „'s vidd haza anyjához: a' déli nap' nyila meg csapá feje' lágját, 's rosszúl leve belé; honn, a' hűsben, feléled.” 'S a' szolga felemelé a' kedves terhet, 's elvitte anyjához; rettegve magában, mert a' kedves gyermek nem látszék többé lélegzeni.

Halványabban mint megholt gyermeke, 's elnémúlva iszonyodásában, felvette azt immost a' szerencsétlen anya, 's rá tekinte fájdalmi közt, nagyon kinyitott, és még is nem látó szemével, mellyekben az ijedés elfojtá a' könnyeket, 's most a' hű szolgára, és erről a' néma égre. Itt állá ő, 's reszketének térdei, szeme megmerevedék; majd ismét segélyt, szánást könyörögve pillanta mindenfelé, 's elhomályosodott, mint egyy csillag, mellyet felhők fognak körül. De most egyszerre lobbanának fel a' ködbe borúlt szemek; mély insége' sötét éjét egyy világos fénysugár futá keresztül; hangosan akara felkiáltani, de rengő ajaki csak szótalán mozogtanak. Felbátorodva állá meg, 's ment a' felházba mellyet a' Profetának építe, 's illő bútorral ön maga tölte meg; letette a' gyermekét, elfordított szemekkel nyoszolyájára; elzárta a' házat, 's kisiete az aratók' mezejére, hol férje munkásait buzdígtatá. – „Szolgád nekem nyergeljen meg egyy öszvért,” mondá elfojtott fájdalomban, – „mert engem sürgető dolog kerget a' Profetához; nem sok idő múlva megtérek tőle.” – Az álmélkodék a' szón, mert nője csak szombatnapokon, vagy midőn ismét feltűnt az új hold, ment vala ki a' háztól, hallgatni a' Profétát, midőn a' törvényt magyarázgatá; 's parancsola a' szolgának hogy tenné a' mit ez akara. 'S íme az öszvér már ballag a' Kármel felé, kantaránál fogva vezetve a' hű szolgától, 's hátán vitte asszonyát Elizeusnak laktához.

„Lássd, a' Sunemita jó, ugymond szolgáljához Gíezihez a' Proféta; fuss elébe, 's kérdjed, nem érte e baj magát, férjét, kisededét.” Az ment, 's kérdé a' mi neki parancsolva volt. De az asszony, ki a' Proféta' lakjáig mindég sietteté az öszvér' vezetőjét, meghallván a' kérdést, ha ő, ha férje, ha a' gyermek jól van e; úgy hitte, elhal fájdalmában, 's földre süllyesztett szemekkel, 's elfojtott kínok közt ezt felelte: „Jól minden!” – Felérvén a' tetőre, hol a' szent férfi' lakja suhogó fák alatt 's szirthez támaszkodva állott, leugrék nyergéből, hevesen veté magát a' porba, áltölelte az Elizeus' térdeit, 's zokogott. De Gíezi, mint olly gyakran a' legjobb urak' szolgálji is, vad és kemény szívvel, béteszik az esdeklő előtt a' nagylelkűség' szelíden megnyitott kapuját, elébe szökék az asszonynak, 's azt visszásan akará eltávoztatni. – „Hagyjad őt!” mondá nehezteléssel a' Látnok; „az ő anyai szívét gondok terhelik. Jehovának szent szózatja énnékem ki nem nyilatkoztatá ugyan mi történt; de az asszony' lángoló szemei irtóztató történetet gyánítatnak.”

'S ah,” – így keserge a' boldogtalan; „'s te nékem azért nyered e meg gyermekemet az Úrtól, hogy megfosztassam tőle, 's szerencsétlen anya, iszonyu gyötrelmek közt aléljak e? Ah, halva fekszik! ki ragad ki engem a' kétségbe-esésből?” – Némán tére békés hajlékába Elizeus; nem késék hanem jött, 's hozta kezében vesszejét, mellyet tamariszk ágából metszett 's kiszárasztott parázsmagban, hogy a' szél is elfúhatá. Ezt szolgáljának adta, hogy vinné, 's e' parancsoló ígét mondotta:

„Övezd fel hirtelen magadat, 's menjünk Súnemnek kőfalai közzé. Járt úton a' köszöngéseknek nincs ugyan soha vége; a' vándor jön és megyen; idvel mást 's fogadja

idvelésöket; úgy tartja a' szokás (5) ; de te ne ügyelj a' köszöngőkre, 's siess, hogy minél előbb a' szomorgó' lakjához éj. Ott rá teszed vesszőmet az elszunnyadott gyermekre, 's lesni fogod, ha az, könnyű lévén mint a' pehely, a' gyermek' szívéen kél és száll e, 's ajka' lehelletétől ingatva nem adja e jelét hogy az élet benne csak mélyen elrejtve lap-pang.

Az felövedzé magát, és méne. A' bús anya, még inkább elkeseredve omlék a' Proféta' lábaihoz mint előbb; sírva ölelte által térdeit, 's ezt kiáltotta: „A' melly való hogy Jehova, a' mindenek' ura és Istene, bennünket lát és hall, én tőled, hatalmas Profetája neki, nem távozom, míg bánatomon nem könnyítesz és jössz!” Ezt mondotta, 's felpillantá rá. A' Proféta felkele, felövedzette magát, leszállá hegyéről, 's ment a' hív anyával Sünem felé. 'S ott, közel már a' kapuhoz, szembe jöve velek Giézi, 's búsan tekintve rájok, így szólott:

„Mit használa nekem sietve lépni a' halál' hajlékába hogy lélegzetem elfogyott, 's a' veréjték patakokként csorga végig tetemenen? Ha vessződ megmozdul e a' gyermek' szívéen, ha ajkai eresztenek e lélegzetet, azt mind hijába lesegetém, mert benne többé nincs élet, nincsen többé semmi érzés.”

Szomorkodó tekintettel néze Giézire a' Proféta, 's lépdelgetni kezdte a' grádicson a' felház' szobája felé, hol a' gyermek ki vala terítve gyapjas leplű nyoszolyáján, 's halotti ájulásában feküdt. Ekkor magára zárá az ajtót, hogy a' bánatba merült anya' zokogá-sai meg ne háborítsák, ha majd felkiáltand az irgalmazóhoz. 'S most fenn szóval kezdte könyörgeni: „Jehova, ne vessd meg a' te szolgádat, ki hozzád porból kiált fel! Engedd felgyógyulni a' gyermeket szerető szüléjinek örömökre, és hogy a' kik téged félnek, erősödjenek meg a' hitben; mert te irgalmas vagy mindenha.” – Ezt monda, 's meghajlék a' gyermekén, a' hogyan őt kedves Mestere tanította volt; ajkára szorította ajkát, szemét a' gyermek' szemére, 's kezében melengeté kezeit, míg felkönyörge az Úrhoz. 'S íme a' gyermek agyára szállott gonosz, Jehovának különös kedvezéseiből, fel vala oldva, örö-mére a' szent férfiúnak; 's a' gyermek hét ízben tüszente. Mosolygások alatt nyitotta meg szemeit, álmétkodva pillanta széllyel a' derengő szobában, felkölt, 's nyájaskodó szeretettel felüle a' Látnok' térdeire. Az megölelé a' gyermeket, 's kikiálta a' folyosón: „Giézi, vezessd fel a' Sunamítát az élet' lakjába!” – 'S az asszony szárnyas léptekben, öröm és csüggedés között ömle a' szobába. Felsikolta, 's rengő karjait az égre emelé midőn az életre-ébredett gyermeket megpillantotta; mellyére szorította azt, megcsó-kolta, 's lesüllyede megtartója' lábaihoz, 's boldog könnyek szakadának szemeiből. De most némán, mert szózatjától megfosztá öröme, felölelé a' gyermeket, 's szaladott vele, hogy hontért férjével megpillantassa.

A' távoly bérczek megett eltűnt az éltető napnak vég sűgára is, elakadott a' munkás élet' minden szorgalma, 's a' mezőt éj' borzadalmi lépék el. A' Látnok magában állott, kitekinte a' csendes éj' sötétébe, 's sóhajtott. Komoly halotti gondolatok izgaták fel elméjét. Hosszas hallgatása után végre így szóllala meg:

„Nap és éj, mint élet és halál! Sötét sírba száll az élet, 's hirtelen elalvó fényét örök homály nyeli el. Micsoda? örök homály? – Nem! tudom én hogy él az én szabadítóm; hogy a' porból, amaz ítélet' napján, megdicsőített testben kelek elő; hogy meglátom őtet, a' megtartót, kibe bíztam (6). – Nem úgy volna e? – hah! melly irtózatoss! Még ma mint szokell ereimben a' kerengő vér! melly vídám kedvvel nézek ki az élet' tarka zavarjába! mint töltik el füleimet a' legkiesebb hangzások! mellyemben harsog a' be-

széd' ereje, melly egész népeket mozdít meg! – 's holnap? már sírban²⁶ fekszik a' halott, hidegen, halványan, megmerevedve, 's nem sokára hamuvá sorvadva a' föld' gyomrában!"

Ezer gondolat rendíté meg dobogó szárnyallásiban e' szívet; mennyei magas gondolatok, mellyek ismét felkíváncozának Istenhez. Szám nélkül éltenek azokban a' szent Rény' érzelmei, a' jónak és igaznak mély érzete gondolatot és érzést, értelmet és akaratot, szabadságra gyulasztották; hogy ez a' nem ismért, ez a' romlandó testtől annyira különböző valami, a' Lélek, a' soha el nem halható – hogy az hova leend, – hogy nem tér e valaha vissza, hírt hozni minekünk azon rettenetes túl felől, mellyet vastag homály fedez. De léssen idő – oh a' boldog idő! – mellyben a' holtak' elsőszülöttje (7) ki fogja szirtkoporsójában a' három napot nyugodni. 'S akkor egy szózat hallatszik majd, mellytől megrendül a' föld' alapja: „Meg van győzve, örökre el van törölve a' halál. Halál, hol a' te diadalmad? hol a' te fulánkod, ó HALÁL (8) ?”

²⁶ sírben

MÁSODIK ÉNEK

HALHATATLANSÁG

Húsen fúva a' reggeli szellő, midőn Elizéus visszatére Gilgálba, hogy meglássa tanítványait, azoknak hű mestere.

„Fiaim! monda, adhattok e ennem? a' reggel' fuvalma csípős, 's a' távolról jövő éhen érzi magát.” – Szomorúan felelének azok: „Te tudod, tisztelt Mester, hogy a' bálvány' tisztelőji közt sok szükségét látunk; kérdésed ingerli szenvedésünket. E' fazékban valamelly szokatlan éték fő. Eggyik izmos társunk a' mezőről egy igen nagy tököt hoz; kóstold, ha ehetné e belőle. 'S elő hozák a' fazekat, 's mindenike kostolá a' főttet. De mindenike fel is kiálta: „Melly ízetlen, mely keserű termés e' veres pép!” Elizéus, eltelve hittel, felpillantá Jehovához, vevé a' lisztet, mennyi tenyerében elfért, 's belé veté a' fazékba, 's ezt mondá: „Most egyetek, 's enyhüljete meg.” – És íme a' mérges vetemény ízletes étékké vála, 's táplálatot ada a' kis seregnek, 's az magasztalá Jehovának kegyeit.

'S most felvilágított tekintettel űle; egy mennyei jelenés neki a' szent jövendőből sokkal magasbb, sokkal dicsőbb csudát mutata: – Amott, a' fűvel buján elborított hegy' szellős tetőjén, űle tizenkét tanítványainak biztos körökben a' Mester, 's körülök négyezernyi sokaság, melly hogy az ő mennyei tanítást hallja, éhen is utána jött ide. Eggyik tanítványa előhozá a' kosarat, 's így szólla nagy gondokban: Csak két kisdéd hal benne, és öt lapos kenyér! – De ő, az isteni férfit, megáldá a' kenyereket és halakat, 's meghagyá ezeknek, hogy osszák ki az éhezők között. És íme el vala csendesítve a' kínzó éhség, hogy azok vídám kedvvel tekintének körül. Tizenkét virgoncz gyermek jöve elő a' kosarakkal, 's összeszedék a' mi fenn maradt (1).”

Alázatos szívvel űle most, a' nagy Mester' előképe, Elizéus, 's kitekinte erkélyéről. Hír terjede el a' tartományban az ő megjelenése felől Gilgálnak kőfalai közt, 's azonnal jöve egy hű földmíves, 's áltetőjében húsz árpakenyeret hoz a' ajándékul a' Profetának, és még zöld vetésből metszett kalászfőket. A' város' úczájiról közel száz éh ember tolakodék utána, 's várá segédét. Elizéus látá az éh sokaságot, 's parancsolá szolgájának Giézinek: „Pörgöld meg olajban a' kalászfőket, a' mit e' nép enni szeret, 's osszd ki a' szűkölködők közt, együtt a' kenyerekkel.” – Nehéz kedvvel mondá a' keményszívű szolga: „Uram, mint osszam ki e' kevés kenyeret és az olajban pörgölt kalászfőket száz szűkölködő közt? hiszen az tűznek sem elég.” – „Tedd a' mit hagytam”, mondá nehezteléssel a' Proféta; – „Jehova parancsolja úgy; a' nép kielégítve megyen el innen, 's dicsérni fogja Jehovát.” 'S úgy lőn a' mint megjövendölé; évének, félre tevék a' mi fenn marada, 's dicsérék Jehovát.

'S a' Látnok most a' királyi Samariába méne, hol ötet Sulmál, a' Jehova' híve, mindenkor szívesen fogadá házánál. Tompa zörgés borítá el a' város' úczáját, mert százanként tolakodának elő szekereken és nyerítő paripákon, bekisérni a' városba Naemánt, a' Syriai hóst. Naemán nagy tiszteletben állá a' Király előtt, mert ő megalázta az Izrael' népe' hatalmát. De az ő teste fejr vala fekélyeitől (2) mint a' hó, 's Syriának minden Orvosai nem találának írt, mely őtet bajából megszabadíthassa, bár aranyát pazarlá rájuk. 'S egyike az ő szolgaleányainak, kit Naemán fogva vive Izraelből Syriába, így szólla asszonyához: „Ha urunk elmenne a' Profétához Samariába, bizony az őtet meggyógyítaná undok nyavalyájából.”

Naemán meghallá a' biztató beszédet, 's elméne a' városba, 's írást vive Királyától a' Samaria' Királyának, hogy kedvenczét gyógyítassa ki nyavalyájából. 'S Izraelnek fejedelme megszagatá mellyén ruháját, 's elijedve így kiálta fel: „S én Isten vagyok e, hatalmas, emberek' életével és halálával parancsolni? Mint mentsen meg a' Király' kedvenczét útálatos fekélyétől? azt csak Isten teheti. Syriának Királya illyet egyedül azért kíván, hogy ürügye légyen, új hadat kezdeni ellenem.”

Elizeus meghallá a' Király' aggodalmát, 's mondá: „Hadd jöjjön, 's lásson Izraelben egy Profetát, kit Jehovának kegyei megdicsőítettek. Mondjátok ezt a' Királynak.” – 'S íme megjelent a' Hadi-vezér, 's megállá az Elizeus' lakása előtt; úgy akará a' törvény, hogy a' tiszta külön legyen választva a' tisztátalantól (3); 's Elizeus ezt kiáltá Giézinek: „Menj ki az idegenhez, 's mondd neki, feredjen meg a' Jordán' szent folyamjában hétszer, 's meg lesz szabadúlva undok bélpoklától.”

Naemán hallá a' szót, 's haragra gyúlada lelkében, megbántva már az által is hogy a' Látnok tisztelettel nem lépett elébe. Kevély fényben méne ki a' királylak' falai közül, 's meg pillantván a' Jordánt, vesztég állá annak szélén, 's keblében felzajdult nehezteléssel ezt mondá:

„Így kelle e nékem magamat elcsábítanom, hogy Izraelnek tájékára jöjjetek? 's nem azt várhatám e hogy a' hatalmas segéllő előmbe jövend, hogy rám teendi kezét, 's felkiáltván Jehovájához, 's visszaadja egészségemet? Én a' Jordánban feredjek e meg? Mi kábaság illyet kívanni! 'S a' Parphár és Amana folyamjai (4) Damaskus mellett kevésbb gyógyító erővel bírjanak e, mint a' Jordán itt? Ah, reményem kegyetlenül megcsala!”

Igy ő, rengve haragjában. De egyik szolgája könyörgve mondá neki: „Tedd, kérlek, a' mit a' tiszteletes Látnok kíván, 's lép ki a' Jordán' vizébe! Bár nehezebbet kívánt volna, örömmel kellene teljesítened, mert egészségedet ez adandja vissza.” – Amaz rá gondolá magát, 's hétszer lépe a' Jordán' habjaiba, 's mindég nevedő bizakodással, míg teljesen meggyógyult. Teste olly tisztán jött elő a' vízből, a' millyen az emlékün függő kisdédé. Örvendve méne most a' Proféta' lakjához; nedves szemmel köszönte meg segédét, 's ezt mondá neki: „Megismerem hogy a' te Istened, Jehova, az igaz, a' mindenható, az egy Isten; hogy ő az, a' kinek te vezérled útjaira a' megtévedteket. Vedd e' csekély ajándékot, tisztelt Proféta, a' te szolgádtól. – De Elizeus meg siketült kérésének, 's ajándékát el nem fogadta.

Elsüllyedve állá meg előtte Naemán, 's ezt mondá búcsúzáskor: „Adjatok nekem földet e' szent helyről, hogy honomban Jehovának oltárt emeljek, 's azon nyújtsam be neki áldozatomat. 'S ne nehezteljen ő, ha lekisérvén Királyomat a' Rimmon' (5) templomába, midőn ő a' bálvány előtt arczra borúl, Hadi-vezére neki, támaszául nyújtom karomat.” – „Jaj tenéked, ha Izrael országabeli föld nélkül szükölködöl, hogy Jehovának

áldozzál, vagy ha neked kedvesebb hivatalod mint az igaz Isten' dicsősége; úgy te az ő útjaitól messzelgesz!" – ezt gondolá Elizeus, 's hirtelen megfordulván hozzá, e' szókkal ereszté el: „Térj boldogabban honodba! Jehova vezéreljen céljaidhoz!”

'S a' mint Naemán minden léptével távolabb juta honja felé, Giézi utána szaladott. „Uram el nem fogadá ajándékát,” mondá magában; „de én azt magamnak adatom.” – 'S a' mint a' Syriai hős ezt közelíteni látá, a' Proféta' tekintetéért ki szálla szekereből, 's ezt kérdé elijedve: „Baj nélkül!” felele; „de Ephraimnak sivatagságai között két tanítvány érkezék, kiket ott nehéz inség nyom. Elizeus, az én uram, utánad küldé, 's kér, parancsolj mindenikének egy talentom ezüstöt és két öltő ruhát.”

„Fogj két annyit,” felele Naemán örömmel, 's meghagyá, hogy két izmos harczoló menjen, 's vigye Giézi előtt a' kívánt adományt. De az álnok a' két izmos harczolót vissza eresztette a' völgyek között, 's az ajándékot elása szállásán, 's ment, szolgálni Elizeust, 's homlokán vídám kedvet hazuda, mintha nem tett volna gonoszt.

De az Elizeus' szemei keresztül látának az álnok' lelkén; 's a' mint ez tudni akará, hol volt légyen egy idő olta; – „Hol voltam?” felele; „én hol voltam?” – 's azt hazudá rettenésében, hogy ő mindég honn vala. Akkor Elizeus: „S én nem láttam e lélekben valakit, leszállani szekereből, 's élébe sietni a' szolgának? Illik e pénzt és ruhát szerzeni csalárdsággal, 's házi butor' birtokába jutni, hogy az élet több kéjjel folyjon el? Halljad tehát: Minthogy Jehovának dicsőségét megfertéztetéd a' pogány előtt, 's engem te hozál, hitetlen, e' vétek' gyanujába; lepjén meg téged a' bélpoklosság, és veled együtt a' tiedet, azon gyalázat' büntetéséül, mellyet én nem érdemltem.” – Amaz ment, 's a' rettenetes nyavalya egész testét elborítá.

Elizeus pedig méne a' zajgó Jordán' szélein Dothánig (6), melly város kemény sziklákön épült. Ott az erdős fenyéren a' tanítványok sугár gerendákat vagdalának, újra építeni roskadó lakjaikat; 's víg kedvvel munkára szólították a' közelítő Profétát is. Eggyike ezeknek nagy erővel vágá a' fa' derekát, 's a' fejsze lesikamlék nyeléről, 's a' vízbe esett. – „Jaj nekem!” kiálta amaz; „oda a' fejsze, mellyet kölcsön kértem, 's nincs miből megtérítenem a' kárt.” – A' Proféta' keblét eltölték a' szánás' szent érzései. Szótlan emelé szemeit az égre, megragadá a' fa' tetőjét, letépdellé ágait, 's belökte azt messze a' folyóba; és íme a' bévetett fa által kerengésbe jött habok a' fejszét kitolák a' part' kövecses és nem mély széleire. A' Proféta megragadá a' fejszét, 's áltadá az örvendőnek; az lévén mindég törekedése hogy a' szenvedők' kebleikbe az eggy, az igaz Istenhez bízakodást és hűséget öntsön.

Nem sokára azután a' Syriai Benhadád' sergei elboríták Izraelt. De a' Király, Jórám, felszólítá népeit, hogy Benhadádnak álljanak ellent, 's sűrűen folyt a' vér. A' Syrus véletlen támadást parancsola éjjeli tanácskozásaikban. De Elizeus meginté Jórámot: „Dothánnál jőnek majd nekünk.” 'S valahol Jórámnak cselet akarának vetni, idves jelentései mindég felforgaták szándékaikat. Dühöngve haragjában, Benhadád ekként hallatá neheztelése' szavait:

„Ki az a' hitetlen, ki mindég elárúlja az ellenségnek igyekezetinket? Ti ismeritek a' kajánt, és még sem tudatjátok velem.” – Ekkor tanácsnokja Elkanán: „Én ismerem az embert, o Király; valamit te titkos kamarádban végzesz, valamihez fogsz, Izraelnek egy kegyel felruházott Látnokja felfedi az ő Nagyjaiknak.” – A' Király erre: „Igyekezetek tehát megkapni azt akár kelepcczék, akár nyilván erő, akár vérengező pusztítások által.” És a' mint tovább megérté hogy Elizéus ma Dothán felé megindult,

számos hadakat küldte ki oda az éj' homályában, fegyverszekereket, gyalogokat, lovagokat, békeríteni a' várost, 's Elizeust elfogni.

'S a' mint más nap az ő újabb szolgája, Samma, körülvéve látá magokat, előjöve, 's így szólla Elizeushoz: „Jaj nekünk, Uram; a' várost számtalan hadak fogák körül!” – Elizéus felemelé szemeit az égre, 's lassú szózáttal könyörge az Úrhoz; vonja el a' föld' homályos fátyolát szolgája' szemei elől, hogy láthasson. 'S ekkoron mondá neki: „Fordítsd tekintetedet a' bércekre; ott több hadakat látsz a' mi felünkön, mint ide alant az ellenén!” – A' szolga megfordítá tekintetét, 's a' derengő tetőken mennyei sergeket pillanta meg, tüzes szekerekkel és lovagokkal, 's csillámló fegyvereikben, hogy a' szem csaknem megvakúla látásoktól.

Félelem nélkül méne Elizeus az ellenségi sátorok előtt Samaria felé. A' hadak csudálkozva láták menni az idegent; tovább pedig több mint száz harczoló meg indúla, elfogni a' rettenetes Látnokot. – „Jertek utánam,” ezt kiáltá nekik Elizeus, „'s meglátjátok a' kit kerestek!” titokban pedig felkiálta Istenhez, 's ezt mondá lassan-rebegő szózáttal: „Cspad meg őket vaksággal, Uram, hogy lássanak, és még se értsék a' mit látni fognak!” 's a' nyomozók' egész csoportját magával vivé Samariába. Ott húlla le szemekről a' hemzsegő nép között, a' Király' félelmetes közelségében, a' tévesztő homály. „Öljétek meg őket mind egyig!” ezt kiáltá a' sokaság. 'S a' Király kérdé: „Proféta, megöldössük e őket?” Elizeus felele: „Ha másszor fogál el embereket csatáidban, és ha őket elvivéd városodba, avagy megöldöstetéd e? Parancsolj étlet és italt a' szerencsétleneknek, 's az elijedteket eresszd vissza Benhadádhhoz.” 'S meglőn a' mit tanácsola. Jól tartva tértenek vissza Királyokhoz, 's magasztalák Elizeust; a' Syriai Király pedig megszünt ólalkodni élete után.

De most véghetetlen sereggel jöve ismét ostromlani Samariát. Látván melly bátor lélekkel viselik magokat a' városbéliek, környülfogá a' falakat harczoló sokasággal, szekerekkel, mélyen hányt árkokkal, hogy éhség nyeltesse el őket. Folyt a' legrettenetesebb vérontás; szám nélkül fekvék porban ember és marha; nyomorúságok kétségbeesést támaszta, hogy az anyák tulajdon keblek' magzatjai ellen dühöngének; Jórám megtépdellé ruháját, 's így kiálta a' sokaságban: „Ki csala meg bennünket, hogy Samaria nevetni fogja ellenje' fenekedését, és hogy azt őrzeni fogja Jehova? Esztelenség volt benne bízakodni; küzdésünk haszontalan, 's irtóztató a' vétek' büntetése. Lakoljon fejével Eliseus, a' csábító!” – De Eliseus bátran lépe szemei elébe, 's így szólla:

„Halljátok mit izen nektek Jehova, az Úr. Holnap bővségben leend nálatok a' búza és az árpa, hogy csüreiteket kevés ezüst pénzen tele tölthetitek.”

'S a' sereg' egyike Vezére, az, a' kinek jobbjá támasztéka volt a' Király' jobbjának, kételkedve ezt mondá: „Ha Jehova akként töltene is gabonát a' maga egeiből, mint a' záport, az még sem történhetne.” – „Látni fogod,” mond Elizeus „de gabona téged nem fog táplálni.”

'S melly csoda hozá itt teljesedésbe a' szent férfiu' jövődőlését? Íme az a' tábor, mellyet a' Sába' szemei látának meg, lángfegyvereivel szálla alá a' tetőkről, 's éjnek rémítései közt méne a' Syriai hadak ellen. Távolyban a' fegyvercsattogás, közelben a' lég' ordításai, 's a' villámok' lobogása mindenfelé a' sötétben, úgy borzasztá fel minden harczoló' üstökét, a' hogyan a' sű' szálkáji állanak fel; de most midőn lángdárdájikat kezdék rázni, olly dobogások hallatsának egyszerre, délről és éjszokról, mintha lovak közelítenének, és csikorgó szekérekerekek. Hangosan kiáltának fel a' Syrusok, 's sza-

ladának, 's oda hagyák hosszúan kinyúlt táborokban sátoraikat és minden vagyonokat. Úgy hitték, Izraelnek Királya egysülve jó az Egyptus' és Kanaán' népeivel, 's bosszút készül önteni. Ezt hívék, és sietve hagyák oda állásaikat; 's a' hosszúan kinyúlt tábor elnémúla.

'S meglőn a' mit senki nem várt. A' reggel' közelítésekor hírszerek jövének a' Királyhoz 's jelenték mi történt. 'S midőn meg vala vizsgálva, ha való e a' hír, 's kibizonyosodott megfutamlások; tolongva ömlött elő a' városi nép, hogy az üresen maradt táborból aranyat és ezüstöt vigyen a' város' falai közzé, 's kimondhatatlan sokaságú ételmet találja ott, 's felvidámítá szívét kenyér' ételével, mellyet már sok idő olta nem kóstolt. A' sereg' Vezére pedig a' setét kapuban dőlt el a' tolongó nép' lábai alatt, 's gabona ötet, a' mint azt Elizéus megjövendőlé vala, nem táplálá.

Évek szálltanak el. Jéhu, Királyá kenve a' Profétától, eltörlé a' föld' színéről az Ácháb' nemzetségét, a' mindenektől átkozottat; Jezabelt lelöketé a' vár' ablakiból, hol vére, mellyet a' lovak' körmei taposának ki testéből, befesték a' falakat, 's éh ebek harczolák el a' sírtól. Így jövendőlék vala meg Istennek ítéleteit az Illyés' szavai.

De Elizéus, – száz esztendő tölte el immár, – most ágyában fekvék, végső ellankadásában az öreg kornak. Joás, Izraelnek Királya, belépe setét kamarájába; látá a' haldokló öreget, sírva hajlott felibe, ajkát fagyos ajakára 's harmatozó homlokára nyomá, felvéve egykor hatalmas, már merevedett jobbát, mellyéhez szorította, és így szóllott:

„Atya, 's te itt hagysz e bennünket? te, ki mint Illyés is egykor, felülmúlád Izraelnek szekereit és lovagjait 's válogatott hadi sergeit; nagy és erős, 's megdicsőítve Jehovától az ő csudájiban! Jaj nekünk, kiket akkor hagysz ide, midőn Izrael, elnyomva a' Syrusok' vas járma alatt, hijába tekint megtartó után, 's a' közelítő veszély' rettentései közt eltűnni lát minden segélyt.

A' Látnok visszatérő erőben emelkedék fel nyoszolyáján; lánggal szikrázának szemei, meredten pillanta a' siránkozó Királyra, 's ezt mondá neki: „Te sírsz, 's segéd után jajgatsz Izraelnek ellenségei közt? Bízzál Jehovába. Mostan pedig ragadj tegzet és nyilakat (7), 's lássad képpen a' jövendőt.”

'S Joás tegzet és nyilat ragada. – „Vond fel az ívet!” mond az öreg. A' Király felvoná. Amaz titkon könyörge, 's rá tevé jobbát a' Király' jobbára, 's ezt hagyá: „Nyissd meg ablakomat keletnek, 's lövd ki nyiladat.” – A' Király lőtt. Elizéus pedig monda:

„Íme a' győződelem' nyilat Jehovához bízakodva lövöd ki. Te azt a' hadak' törvényei szerint keletnek eresztéd, merre Syria fekszik, jeléül hogy azt bátor lélekkel támadod meg. Majd harsogni fognak a' kürtök és trombiták Aphek (8) mellett, nem messze Damaskushoz, 's fegyvered számtalan hadakat verend le. De még egyszer kérdelek: Van e bizodalma Jehovához? 's hányszor mered megverni ellenségedet? Vedd kezedbe a' nyilat, 's üssd földhöz, jelül énnekem.” – Három ízben ütö meg nyilcsomójával a' földet, 's a' Proféta' szemébe nézett. De ez nehezteléssel rázá fejét, 's így szólla:

„Bátrabbnak gondoltalak. Te tehát csak háromszor reménylesz győzni? Légyen tehát! Győzél vala őt 's hat ízben is, 's egészen eltörléd vala elleneidet, ha többet bízá a' Jehova' karjába.” Ezt mondá neki, eldőle ágyán, 's kilehellé életét.

Szirtkoporsójában (9) künn fekvék már esztendő olta a' szent öreg, midőn egy gyászos csoport oda hozá ki a' legközelebb megholt Samariai polgár' koporsóját. A' gyászos csoportban vala Micha is, Látnoka Jehovának. 'S íme Moábnak sivatag hegyei közzül tolvajok ütének rájuk. A' kesergők letevék a' koporsót, 's elfordíták a' kö-

vet a' sírról²⁷, 's holtjokat bélőkék a' Proféta' csontjaira, 's szaladának a' tolvajok elől. De a' holt alig érinté meg az Elizeus' tetemeit, 's lelke egyszerre visszatért elhagyott sátorába; úgy akará azt az Úr' kegye. Felmelegülve kezdé szíve buzgani, 's életet önte a' merevedett tagokba. Mostan megnyitá bezárt szemeit, felpillantott az égre, kikölt a' sírból, 's visszatére a' városba, magasztalván Jehovát, a' hatalmást.

Micha megállott a' szirten²⁸. Megvilágosított szemekkel néze alá a' lehanyató napba, 's ezt kiáltá örvendései közt utána:

„Szállj le nyugalmodba, o Nap! A' szebb hajnalban ismét felemeled sugárló arcodat, 's örömet öntesz a' megfrisült természetbe. Igyen látám én kevéssel előbb a' rothadásnak-indultak' lakozásaiból élve lépni elő a' megholtat, kit Jehova felkölte, hogy bizonyosok legyünk az eránt hogy életünk el nem halhat.”

Népek, dicsőítsétek az Urat! Egymást váltó nappalok és éjjelek után felkél a' szebb hajnal, mellyet nem követ soha alkonyúló estve, nem soha éj' rémítő sötéte; mellyben az örökké–tartó boldogság' hajlékit el fogja tölteni tiszta fényének csillogó bíborába; a' hajlékokat, mellyeket híveinek Az készíte ki egygy Ővele és a' Lélekkal. Oh, Az bizonyosan itt lesz, a' miként megígéré, 's béviszen az örök boldogság' lakjaiba, hol szent törekedéseink' jutalmául²⁹ vár reánk a' HALHATATLANSÁG.

²⁷ sírről

²⁸ szirton

²⁹ jutalmául

A' MAKABÉK

NÉGY ÉNEKBEN

I. MATHATHIÁS

VIGASZTALÁS

Zengj harsánybb szárnyallással o Ének, 's vidd az idők' végzetéig a' hős nemzet' dicsőségét, melly buzogva Jehovának törvényei 's atyájinak szokásai mellett, itt férfi erővel költ a' taposó düh ellen, ott pedig az erőtlenebb nemben egy anyát mutathat, ki gyönyörködve látá hét magzatit veszni Istenéért 's Hazájáért; őt, az Asszonyi Rény' örökké dicső példáját!

Asiának Királya Antiochosz (1), kit a' galád hízelkedők a' nagyragyogásúnak nevezének el, számatlan serget küldé, kiveszténi Izraelnek minden lakosit. 'S íme Jeruzsálemet már megvevé győződelmes fegyvere, 's reggel olta estiglen nyolcvanezret gyilkoltata meg közzülök: öregeket, ifjakat, férfiakat, szűzleányzókat és szoptató anyákat; ezreket magával vive, 's pénzen adá el, mint a' mezők' marháját; sokakat elszóra országaiban, 's gyalázatos bilincsekben sanyargata, míg atyjáik' vallásokról lemondottanak. A' szent város' tornyait ledönteté, templomjokat megfertézteté, edényeiket elrablá; úgy az arany oltárt, gyertyatartót, és asztalt; az összetördelt ezüstöt pedig, és a' templom' elásott kincsét, mit gaz árulók fedezének fel előtte, pénzé vereté. És – oh irtózatos látvány mind azoknak, a' kik megmaradának a' Jehova' hűségében! – a' Szentek-Szentjében, hol a' Főpap félelemmel és reszketve esztendőnként csak egyszer közelített a' láthatatlan egy Isten felé, és midőn a' kárpit félrekapott, a' nép remegve pillanta fel utána – ottan most, úgy hagyá Antiochosz, az Olympuszi Zeűsz szobra fogadá hangos éneklések közt a' füstölgő áldozatokat, 's kihirdették hogy azt imádná ezentúl minden. Az ősi hit' helyébe, mellyet kezdet olta maga Isten parancsolt, bálvány' tisztelete lépett. Sionnak megfertőzött tetőjén várat építe, hogy zsoldosinak embertelen sokasága fegyverrel kényszerítse őket, azt tisztelni, a' kit ő parancsoland, a' vérengző! Szűnet nélkül ömlött a' vér Jeruzsálemnek úczáján; ezrenként halának meg az igazak' halálával hitőkért és szabadságokért; de félre is ezrenként mentek, rettegven a' halált és csigázásokat, atyjáik' oltárinál. Inség és jajgatás tölté el a' város' minden úczáját, és vidékét. –

Most még irtózatosbb nyomorúságok várak a' szerencsétlen népet. Mind inkább terjede el a' rémítő hír, hogy a' bosszút-lihegő számtalan hadakat gyűjt össze országa' szélein; 's Asiának szélesen kiterjedett tartományiban mindenféle kótogások és kolompolások hallatszának, 's készüle a' számtalan fegyver és a' szolgaság' elviselhetetlen bilincse nagy sokaságban.

És íme maga az ég is irtózatos és rémítő eseteket horda méhében, 's intő jelt szüle a' megfélemlt népnek. Negyven nap és ugyan-annyi éjeken keresztül, a' légben csattogások és csörtetések hallaszottak. Mint az estvély' felhőji tűnnek el a' rózsaszín égről,

olly sebesen mint a' gondolat és a' reggeli álom, tűntenek el a' sötét étherben a' légalakok; majd ismét elővágtatának tüzes lovaikon, keletről és nyugotról, 's megújíták a' vadalt; arany fegyvereik felvilágosíták az éjszakákat, hogyan a' hold szokta, midőn teljes arczában kél elő; magasan ránták fel dárdájikat sisakjaik felett, 's paripájikat egymásnak rugtatták, rettenetes csattogások közt. 'S íme, reggelre virradva, piros harmat függött a' fűszálakon, mint a' vér! Jeruzsálemnek számtalan lakosai irtózáttal nézének az égre; a' harczolók felejték a' fegyvert, a' szántónak nem vala gondja bikájára mellyel ugarát hasogatá, 's üres vala munkásítól minden műhely, minden bolt. A' nép ömlöngött az úczákra, megállá a' bástyákon, 's felkiálta Jehovához, hogy az ég' rémalakjai Izraelnek hozzanak idvet.

Győzödelemmel térvén vissza Egyptusból, a' Király fenyegetés' ígéjit küldé ki serge' nagyjaihoz, kiket a' szent városban hagyott vala, 's a' tartomány' egyéb helyeiben, hogy Jehovának tisztelete légyen örökre kitiltva Izraelnek és Júdának tájairól, 's az a' hit és az a' nyelv, mellyet az ő őseik követtek; hogy e' földet ezentúl hellén ajkú nép lakja. Így merete azt parancsolni az idegen! – 'S a' sereg' nagyjai vad örömben vevék a' parancsot; a' nép' szent könyveit összetépdelék; oltárokat állítának az országban mindenfelé; erővel harczolának oda öregeket, ifjakat, férfit és asszonyt, hogy áldozzanak Jehovának bosszantására, 's égyenek sertéshúst, ellenére annak a' mit Mózes, tekintvén az ég' heves hajlatát, tilalmazott. 'S a' ki tántorgás nélkül álla atyjáiknak szertartásaik mellett, azt leszabdálák, mint a' marhát, szánakodás nélkül, bosszantó örömmel, 's embertelen vérszomjival. Sokan, eliszonyodva a' haláltól 's a' hóhérok' véres ostorozásától, engedének a' parancsnak, 's a' hívek zokogva kiáltozának segéd után.

De a' népben felkele Mathathiás, fija Jochanánnak, Simeonnak unokája, az Úrnak felkenettje és főpapja. Tisztelést parancsoló fennségben lépe ő a' templomba, hol a' szarv díszet ada ezüst hajainak, 's hősín öltözete sarkáig folyt le vállain, 's mellyén az Ephód' kövei ragyogtak. A' nép ötet Isten' aldottjának hirdeté, 's öt érdemes ifju' nemzójének, szegények' atyjának, elestek' paizsának, az elnyomottak' védelmező bástyájának. Mély bánat szállá meg az öreget, elnézvén, mint leve oda a' szent város, mint Izraelnek minden fiai. Megtépte mellyén ruháját, 's így szólla fiaihoz:

„Melly elviselhetetlen inség ez, és ki türhetné tovább? Idegenek parancsolnak az Úr' örökében, 's az Úr' háza hasonló leve a' megvetett martalékhöz, Jehovának pompás templomba minden edényeitől megfosztatott, 's el vagynak oltva ékei. Gyermekek és öregek ölte vagynak; az úczákat holt testek borítják el, a' férfiak' virága leszabdaltott, 's gyalázatosan vétettek el tőlök fegyvereik! Szolgaleánnyá vált a' város, a' szabad, 's oda minden dísz; mert pogányok oszták fel örökét magok között, 's a' tisztát inséggel és gyalázzal boríták el. Gyermekek, fussunk innen! A' tengerek' pusztá fövényszélein és az erdők' fenevadai közt jobb lakozni, mint a' vérengzésekkel eltöltött főváros' dögletes levegőjében!”

Ezt mondá, 's ment. Modínba (2) vette magát, a' hegyek közzé, 's vitte magával öt fijait, az Izrael' megszabadítására 's örök dicsőségére nevelteket, 's eggy kiseded hajlék' éjelgő homályában rejtezek el. De a' gonoszt-parancsoló had oda is elhatott, ott is felállítá az ál Istenek' képeit, hogy őket a' remegő néppel imádtassa. Apellesz a' dúlongásra küldött sereg' Vezére, ezt parancsolá Mathathiásnak is, 's így szólla hozzá a' nép előtt:

„Jer, tiszteletes öreg, 's közelíts hódolással a' hatalmas Istenekhez. Vess tömjént a' szenelőbe, 's öld meg nekik gödölyédet a' piaczon, hogy valakik Modin' tájait lakják, lássanak tégedet, az öt jeles fiu' még jelesebb atyját, 's serkentessenek engedélyre a' te példád által. Jeruzsálem' népe nekik már hódolt, 's tette a' mi parancsoltaték. Ha teljesíteni fogod a' mit a' Király vár tőled, házadat arany és ezüst tölti el, 's te és öt fiad legközelébb fogtok állani széke mellett, őneki kedvenczei.” – De Mathathiás lelketrendítő méltóságban emelé fel szavát, és ezt mondá:

„Bár mind azon népek egyetemben, kiken Antiochosz uralkodik, elhagyják Jehovának törvényit, 's bálványaitokat élő Istenként fogják tisztelni: én, ennek hív szolgája, tántoríthatatlanul maradok meg fiaimmal, véreimmal, atyáim' szent szabásaik mellett, 's együtt állok 's dőlök velek; a' mint Jehova akarandja; ő, az eggy, az igaz Isten!”

És a' mint ezt mondotta, íme előlépe Isachár, egy megvetett gonosz; régolta útált a' népben, rég olta kirekesztve az atyák' községéből átokkal-terhelt tetteiért, a' szénre tölté tömjénét, 's így szólla: „Lemondok Jehováról, 's engedek Királyom' parancsának; ezentúl Zeüsz fogom tisztelni, és a' hatalmas Isteneket.”

'S a' mint amaz meggyujtá tömjénét, 's a' pártos esket elmondotta; a' felsereglettek' tömött sokaságában előre tolakodék Mathathiás. Renge minden teteme, mert keblét szent harag töltötte el; 's buzogva Jehovának törvényei mellett, kikapá egyrik katoná' kezéből a' fegyvert, 's az undok hitehagyottat áltverte; áltverte Apelleszt is, ki olly feltétellel jöve ide hogy megölje Mathathiást; feldönté a' bálvány' oltárát, 's ezt kiáltá a' sokaságnak:

„Jertek, 's kövessetek engemet. Betölt a' rettenetes idő, mellyben mi, kirekesztve a' társasági élet' örömei közzül, egyedül a' puszták' sivatagságiban 's az erdők' rejtekiben vagy a' csaták' rendjei között kerülheténk ki a' vétkes szolgaság' jármait. A' kinek keblében láng ég, 's kész védeni Jehovának törvényeit, jőjön velem! Élünk, vesszünk, de szabadon!”

Víg sikoltások közt jaidúla fel a' sokaság, 's körülfogá az Úr' dicsősége mellett lán-golót, ki most ment az erdőséggel elborított hegyekbe. Ezrenként verekedék vele csoportokba a' nép, eltökélt lélekkel, hogy megvet minden hasznót és fényt, 's tántorgás nélkül áll Jehovának törvényei mellett. A' szerető anyák karjaikon vivék kisdedeiket; az atyák kézen fogva sietének el aprójikkal; némellyike hátára vevé elélemedett nemzőjét. Így mentek a' puszták felé, hogy a' barlangok' homályi közzé rejtzőzhessenek hóhé-rajknak gyilkoló fegyvereik elől.

Jeruzsálem eltelék a' hírrel, hogy Mathathiás Jehovának dicsőségéért mit teve; hogy megölte a' Hadnagyot, 's a' vérengező sokaságot mint dühité lángra. Egyszerre 's tö-mömt sokaságokban ömledezének le a' szent Sion' megfertőzött tetőjiről a' katonák, hogy azoknak véreikben dúlonghassanak, kik hívek maradtanak az Úrhoz. Mint a' vadak után indúlt ebek az árnyékos erdőkben, hol jobbra, hol balra, elcsapnak, 's vizsga orraikat fel fel ütük ha nem szaglanak e vadnyomot; a' szerint lesék mindenfelé a' megszaladtak' menését. Eggy Jehovától elpártolt asszony kimutatá a' szirtcsúcsokban a' hadnagynak, hol légyenek az üregek, mellyekben a' megszaladtak lappanganak, 's ezt mondotta neki: „Ne ma támadd meg őket, hanem holnap, mert akkor űlik a' szombat' innepét, 's Izrael akkor megnyugszik.” – 'S úgy lőn. Mathathiás és az ő fiai távoly valának; Modin² mellett gyűjtének serget. Az egyéb sokaság véd nélkül álla; kiki csendesen ül az innep' szent napját.

A' Hadnagy' hírsze felméne a' szirtlakójihoz, 's ezt harsogá füleikbe: „Lázak, mászatok elő barlangotokból, 's áldozatok önkényt a' nagy Isteneknek; 's meg lesz bocsatva hogy eddig engedetlenek voltatok.” A' nép egy szájjal felele: „A' hívás bennünket meg nem csábít, 's térdeink hamis Isteneknek meg nem hajlanak, mert egyedül Jehova az igaz, egyedül Jehova az egy! Elannyira szomjúzzátok e véreinket? Mi tisztán 's vétek nélkül sülyedünk sírjeinkbe. Jaj jó reátok, mert ég és föld kelnek fel mint tanúk ellenetek, hogy ti mint fenevadak ömlétek a' népre, melly benneteket nem bántott, és a' mellynek az minden vétke, hogy híven tiszteli Jehovát.” – 'S ekkor kezdődék a' csata, az a' vitéz férfiakhoz illetlen, mert az fegyvertelen férfiakat, asszonyokat, öregeket, ifjakat és kicsinyeket öle el, szám szerint háromezeret, egész dühhel; előlte a' marhákat is; 's az elhullottak' vérrel mocskos testeiket elégette.

Lángoló fájdalom szagatá meg Mathathiásnak lelkét, midőn meghallá, népe miként mészáróztatott. Siránkozva üle a' porban, 's felkiálta Istenhez, szabadulásért. Felgyűjté a' magáit hogy tanácsot tartson velek, 's eltökélt lélekkel így szólla:

„Hallgassátok figyelemmel szavaimat. Ha az Izrael' fiai fegyver és védelem nélkül hullanak el a' szombatok' napján, úgy nevünk hamar eltűnik a' földről. Álljunk ellent tehát, ha ellenségünk ez nap támadna meg ismét. Az légyen egyedül törvény, hogy a' haza maradjon fenn a' maga épségében, 's küzdjünk meg Istenünkért, Szabadságunkért.”

Javallás követé a' szót minden ajakról. 'S a' hatalommal eltölt öreg sötét erdők' lombjai alól tört ki a' térre, 's választottival megtámadtatá az ellenség' hadait. Dúlongva szabdalá le azon undokokat, kik Jehovától a' bálványokhoz pártoltatnak; ezeknek oltárait felforgatá, képeiket összetördelé; a' városokban és mindenszerte a' tájon, újra felállítá az igaz Isten' oltárait, 's a' hon' inségit megbosszulá; hogy Izrael ismét szabadon lélegzett, 's Sionnak tetőjén megrendülének ellenségei.

Syriának hadnagya Séron meghallá hogy Modinnak távolj erdeji közt egy bitang láz csorda – így nevezé a' hőseket, – eltökéle hogy szabadságokért 's atyai vallásokért dicsőségesen megívának, 's ezzel élnek, ezért vesznek. Összegyűjté tehát nagy sietséggel ezredesit és századosait Samariának kőfalai közzé, 's így szólla a' felgyülekezettekhez:

„Vitéz férfiak! Modinnak hegyei közt egy galád láz csoport vakúlt dühében fel mere támadni ellenünk, hogy a' harcok' mezején szerencsését próbálja, 's magát a' nagyragyogású Antiochosznak hatalma alól kikaphassa. Képzeljétek esztelen merészségét! Megverénk a' galád csoportot, melly magát kevélyen Izrael' fíjainak nevezgeti, 's elszóránk őket minden csatázásinkban, az hogyan a' szél a' szűrűk' polyváját. Megszaladtnak előttünk, rettegve csak tekintetinket is, 's előre érezvén, hogy veszni fognak. Olly dicsőséget akarok szerzeni nevemnek, hogy emlékezete soha el ne halhasson; látni fogjátok, Séron az ellenhadakat mint töri össze, rettenetességgel és egyszerűen. Még ma, mihelyt szürkülleni fog az estvély, harmincezer harcokban forgott népeimmel neki esem az elszunnyadtaknak, hasonló az esti fergeteghez, melly senkitől nem várva, meg nem sejtítve, jelene meg, 's összezújom őket. Első csapatimat, az elefántokkal, Apollon, te fogod vezetni; hosszú nyúlángó orraik előlik az ellenséget, 's körmeik, az ércskeménységűek, végig tapossák a' tömött sorokat. Hőseid a' hátaikon álló tornyokból nyilaikat szórják, 's a' láncsák' és parittyák' záporát, hogy ellenségünk, elérülve az óriási állatok' testétől, feledje a' viadalt, 's futamodjék meg lélek nélkül. Menjetek, előre örvendve a' legszebb győzelemnek melly bennünket ölelni készül, 's

öltöztessétek fegyverbe sergeiteket, 's haladék nélkül. „Antiochosz, a' ragyogó” légyen ez a' mai nap' jelszava az egész seregnél.” –

Ígyen ő felgyülekezett Hadnagyaihoz. – 'S íme nem tölt sok idő belé, 's Samariának kőfalaiból rendes sorokban indúla ki az egész nagy sereg Modinnak erdős hegyeire. Legelől menének a' parittyások, hogy a' tornyot hordó elefántok' sorát védjék; a' föld messzére elrengett a' nehéz marhák' lépdelései alatt. Délczeg elhittséggel jöve Apollon, a' parittyás csapat' vezére, 's maga hajtá négyesét szekereből, melly két kereken repüle ezek után, 's mennydörgő szózattal kiáltoza mindenfelé. A' hadak' közepében egy másik szekér; négylovú az is, 's aranyozott, és kettős kerekű; Séron rajta, a' Fővezér, ki tízezer embereit budítgatá, felfegyverkezteket sisakkal, pánczállal, láncsával. Az utóhadban, melly annyi harczolókból álla mint a' két elsőbb, jöve most Zoraim, tűzkeblű hőse a' viadaloknak, 's vezette íjászit. Ez után száz fegyverszekér, 's mindenikében dárdása, kocsisával. Így elrendelve közelíte ellenségei felé a' temérdek had.

Mathathiás, szeretett atyja a' maga népének, nem gyaníta veszélyt. Künn feküdütt a' szirtes völgyben, a' setét erdő' lombjai alatt, és körüle szeretett fiai mind; 's elszórva a' völgyekben, a' setét erdő' lombjai alatt, és körüle szeretett fiai mind; 's elszórva a' völgyekben, 's a' szirtüregek közt sugorogva, 's elnyúlva a' fák' lehullott lombjaikon nyolczezer harczra-elszánt férfiak. Elmúlt vala a' fél éj; tüzeik a' táborban mindenfelé elaludtanak; csak egy helyett gombolyga még az összekapart parázs nagból kékelő füst, 's ide oda csapongott a' magasra-fellövellett faderekak' lombos ágai közt. De a' nem tapasztalatlan³⁰ öreg tudta mit kíván a' veszélyes idő 's az ellenség' fortélyai; 's végig az egész hegysoron öröket állíta ki a' szirtek' csúcsaira, hogy tekintsenek alá mindenszerte, és valami az ellenségi csoportoktól hemzsegő lapályon történni fogna, néki adják hírvül.

'S íme, reszketve minden tetemiben, mint a' topolyák' ezüstlevelei, közelíte most Rephim, 's az elszunnyadt öreg' jobbához nyúla, hogy felébressze álmából, 's neki hírt adhasson. De az megvilágosított szemekkel pillantott a' hírszre, mert épen most hagyá el a' Jehova' angyala, azért jelenve meg, hogy őt álmában erős hitre buzdítsa Istenhez, 's neki győzödelmet ígérjen, és későbbi dicső jutalmakat. 'S a' hírsz így szóllala: „Szám-talan hadak közelítenek felénk, kiölni bennünket, 's fegyverszekerek és dárdák, hogy hajam' szálai, látván temérdek sokaságaikat, felállanak. – De eldőlék irtózásban midőn a' pusztáknak azokat az óriásitestű állatjait pillantám meg, mellyek mint mozgó hegyek, járdallanak a' sereg előtt, 's bástyákat hordanak domboru hátaikon, tele tömve harczoló férfiakkal, 's irtózatossal orraik halált, veszést ígérnek. Mert vagy agyaraik felé befördítva, vagy messze kinyújtva fejeiktől, azt teszik a' mit kedvek hozza; megragadják a' harczolót, villám sebességgel felcsavarítják, elfojtják, 's haraggal repítik ég felé, és midőn leesett, ólomnehézségű lábaikkal dühösen összetapossák. Bizony, Uram, ha Jehova még most sem siet megszabadítani a' maga népét, úgy Izrael el léssen törölve a' föld' színéről.”

Így a hírsz. – Mathathiás felkele, 's előkiáltá Abisácztot, a' papot. Az hatalommal fúva kürtjébe, hogy érczhangja rezegve jár be az erdős völgyek' szirtüregreit, 's egyszerre összegyűjté a' kik el valának szunnyadva, az Atya mellé; – mert a' nép Mathathiást,

³⁰ tapasztalatlan

szent tiszteletből, így szokta vala nevezni. De Júda, az ifjú kor' virító hőse, legelső szokelle fel lombos alomjáról, 's azon szerint néze körül az éj' sötétében, mint a' felingerlett oroszlán, midőn szaglása sejteti vele a' lesbe vonult vadászt; kardját ragadá, 's várta atyjának parancsait. Eljőve Eleazár is; és most Jonathán; lángoló tűzzel mind ketten, 's nyugtalan' kérdék, testvéreik, Jochanán és Simon, mit hallottak légyen atyjoktól, 's mit akart légyen a' hadi kürt' ércz hangzása?

'S Matháthiás, a' tisztos öreg, most így szólla a' felsereglett néphez: „Ragadjatok fegyvert! azoknak megyünk ellenökbe, kik Izraelre vesztet készítenek.” – De a' népet elborzasztá a' mit a' megfélemlert híresz beszélla a' sereg' számtalan sokasága és az óriási állatok felől. Megállának tehát Matháthiás előtt, 's legidősebbjek, Sádok, így szólla:

„A' te loked' tüze nagy, tiszteletes Mathathiás, 's mi azt nem csudáljuk ok nélkül. De az téged megszedít, midőn felejtve bölcseségedet, öreg napjaid' fő díszét, e' marok sergecskét, melly elgyengülve hosszas koplalásiban, magánál kevésbb szám előtt is elrettenhetne, számtalan hadaknak ellenébe viszed ki. Dőreség volna olly fejdelemmel küzdeni meg, kinek Jehova bennünket haragjában ada által, és örökre!” – De Matháthiás dorgálólag emelé reá karjait, 's e' szókat hallatá: „Oh! a' győzödelem' pálmáját a' harczban nem sokaság szerzi. Jehovának hatalmas karja kevés kezekkel olly könnyen kapja ki választott népét a' szolgaság' lánczaiból, mint sokakkal, ha úgy akarja kegye.”

De, lángolva haragjában, Júda kirántá hüvelyéből irtóztató kardját, 's úgy csapa izmos jobbájával egy cédrus' törzsökéhez, hogy a' fa' vékonyabb vége messze esék a' vastagabbiktól. Sádok elijedve szökött vissza, 's a' porba hajtá le homlokát; de együtt rendülének meg vele valakik az erős karú Júda' csapását láták. Ez most a' néphez fordúla, 's ezt mondá lángoló beszédben:

„Hogyan? 's ti a' számtól rettentek e meg? azon gyalázatosak' sokaságától e, kik fene dühökben a' siránkozó anyákat, és a' mellyeikre tapadt kisededet együtt gyilkolják? azoktól e, kik a' hatalmas férfit és a' virító ifjat pénzen árúlják, mint marhát, a' sok országokat bejárt kalmárnak? kik úgy reménylik hogy a' Jehova' dicsőségét a' mi véreinkben fogják elolthatni? Jobb elesni dicsőséges csatában mint gyalázatos napokat érni: Rajta! mi Istenünkért küzdünk, 's életért és halálért! Ne csüggedjete meg; szánjátok el magatokat; az Úr velünk leszen a' tusa' mezején.” – Így szólla 's ment, 's a' nép felkelkedve ömlött utána.

Nem az ösvényen, melly a' vándor' lépésit hajlongó völgyeken viszi, hanem erdős tetőken méne most a' küzdesnek gyúladott Izrael' serge, szint' addig, hol a' dombok' legutóbbika Bethoronnak kőfalaiig vonúl el, és zöldellő lábát mosolygó lapályhoz 's aranyfejű búzakalászokhoz nyújtja ki. Júda ottan rendelé el a' serget. Eleazárt a' bal, Jonathánt a' jobb szarvak mellé állította, hogy népeiket igazgassák a' csata' pusztító fergetegiben. Maga, szemben az ellennel, középben foga állást, 's örvende hogy testvére, Jochanán, sarkaiban hágdosott utána. Mathathiás a' domb' sziklás ormán állott, körülönte a' népségtől, legidősbb fiával Simeonnal, 's dorgálva emelé Júdára jobbját, 's ezt kérdé tőle, kemény tekintettel:

„Júda, te megmérte e a' cél't? megvizsgáltad e szíved' titkos mélyeit, hogy a' sereg' veszélyes közepére hiu fényvágó 's vak elhittség tola e ki, vagy erős bizodalom az Úrhoz? Felkiáltottál e hozzá segédért? kérdetted e buzgó könyörgésben és szíved' szent igazsái közt, ha tettedet az Úr javallja e?” – Júda lángoló tűzzel felele: „Igen is,

atyám, megmértem a' czélt, megvizsgáltam szívem' mélyeit. Nem hiu fényvágó, nem vak elhittség állíta e' veszélyes helyre; azt nekem Jehova parancsolá; az Úr kiálta ki szívemből, hogy népét vezéreljem győzödelemre." – Mondá, 's kirántotta hüvelyéből a' kardot, 's azzal leüle a' fűben, könyökére támasztá fejét, 's lángoló szemekkel néze ki, keresztül az éjjel' sötétén, az ellen' közelítésére. Mint az oroszlánsüldő melly csak most hagyá el anyja' emlőit, bízva inaiba, kilép setét barlangjából, megáll nyílása előtt, 's a' sűrű erdők között szikrázó pillantatokkal tekint körül, ha nem közelít e hatalmas ellenkezője; szomjúzza a' vért, fülánkos nyelvével törlögeti borzas ajakit, 's bojtos farkával a' döngő földet csapdosgatja, hogy herengve kél körül a' por, sív és bög és ordít, 's berzengeti bozontos serényét: a' szerint üle itten hadai előtt az ifjú hős, kitekintve az éj' homálya közzé, 's vérért szomjúzva az ellenhadaknak.

'S a' derengeni kezdő ég' prémjei keletben már pirúlának; a' korány' szellőjiben szállongának a' ködök; az emelkedő pacsirták' víg éneke le hallatá magát az ég' boltozatjaiból; a' síkon, az erdőkben, a' tetőkön, a' völgy' hasadékiban, most itt, majd meg ott jelengeté magát ébredező hangzás. De midőn végre párázó aranyragyogásban emelé fel sugárzó arczát a' nap, 's a' természet örvendő tisztelettel idvezlé a' felkelő reggelt; ime a' Syriai had ál csendben vonalga a' földműves' kalászföldjein végig a' hegyek felé; mert Séron úgy akará, hogy Izraelnek itt táborozó népét lepjék meg hadai. Oh, az itt táborozók, igen is, látván a' rettenetes testű állatokat, megháborodának! De Simon, Mathathiasnak legidősbbs fija, előjött, 's Júdának, ki az egész serget vezérlé, ezt mondotta:

„Merész! szállíts elő a' seregből néhány szabadkéjűeket, magokat halálra elszántakat, kik Istenért és a' nép' fennmaradásáért készek megtenni a' nagy munkát. A' népet csak a' nagy állatok' látása rémítette el; menjenek hát ezek; kössék kardjaikat dárdájik' hegyéhez, 's a' küzdés' tolongásaiban rohanjanak nekik, 's hosszú orraikat vagdalják össze; hogy neki-dühülve kínjaikban, azok tulajdon sergeik közt terjessenek el halált, veszést, és irtóztató zavart.”

Júda felemelé kardját, 's javalást inte bátyja' elmés tanácsára. A' rendre kiállított seregben alig terjede el a' felszóllítás, 's íme százanként futának elő, teljesíteni a' mire hívattának. De Simon a' legbátrabbak közzül csak tizenkettőt választá el, kik immár eddiglen is vitézeknek mutaták magokat, rettentései mindég ellenjeiknek. 'S ők erős szijakkal kötözzék fel kardjaikat dárdájik' hosszú nyelére, lemenének a' dombon, 's annak aljában a' sűrű csalit közzé rejtezve várak az ellenségi hadak' érkezését.

Közelébb és mindég közelébb gombolygott mostan a' porfelleg, 's a' sikárlott fegyverek' éleiről tisztább tűzben csillámlott, keresztül a' gombolygó poron is, a' sugárokkal koronás nap' fénye; hangosabban hallatszék az ezereknént közelítő' lépdellezése; ijedelem lebegett a' csapatok előtt, 's közel vala az öldöklés, a' romlás.

Júda, szikrázó szemekkel látván meg immost ellenségeköt, sietve szökelle fel üléséből, 's hatalmasan kiálta, hogy hegyek völgyek megajdúlának, hogy megrendüle körül minden, 's fenn a' szirtormon Mathathias is megfélemlt. A' kiáltásra ijedelem ragadá meg az ellent, 's ide oda szédelgének. De most egyszerűre tűnt fel az ellenfél' serge a' tetőkön, számra olly kicsiny, és csak karddal fegyverkezve fel; sisak és páncél és szekerek és lovak nélkül, 's Séron kevélyen neveté őket, 's ezt kiáltá Apollonnak, ki a' sereg' elejét vezérlé:

„Oh, én úgy hittem, itt egész Izrael kele fel ellenünk, 's készen vár halál és romlás! 'S dicső sergünk e' kisdettel mérkezzék e össze, melly, mint a' zsványok' foltjai, e'

hegyek' üregiben lakik, 's fegyver nélkül és elcsüggedve, nem győzdelmet vár, hanem halált? Menjenek egyedül azon vitézink, kik parittyát repítenek, és öldöklő nyilakat, az elefántok' hátaikról; azoknak csak meglátása is, meg fogja őket futamtatni."

Mondá; 's ím az elefántok' vezérei hangos kiáltásokkal nógaták a' rest állatokat, 's a' kik hátokon ültenek a' tornyokban, éles hegyű láncsájikkal szurdalák testeiket hogy dühre ingereltessenek. Feldühülének azok, 's verték szügyöket nyúlánk orraikkal, 's forrtogtak gyilkos tűzökben. Sipítva repült végig a' légen a' kilövellett nyil; a' paritytyások hadarák hegyes köveiket, míg a' sineg végre lepattant újaikról, 's a' hegyes kő sipítva repüle el, 's a' domb mellett nyiltól 's hegyes kövektől sok derék harczoló elterüle.

Mathathiás pedig Istenhez emelé fel kezeit, 's így könyörge: „Irgalmazó, védjed a' te népedet mérges megtámadójok ellen, ki ennek átalkodott lélekkel készít veszélyt és gyalázatot, 's tiszteletlen erántad, az eggy, az igaz eránt! Oh, adj ma győzdelmet nekünk, te, kinél nincs lehetetlen, hogy érezze, melly nagy, melly hatalmas vagy te!” –

'S ím, a' tizenkét jeles, kik magokat már előbb a' szép halálra elszánták, nekiesének a' hadnak. Mindenike a' nagytestű állatok felé tolakodék, hosszan előre-nyúló dárdájával szúrta, döfte, vágta annak orrát. Egyedül Dórách téveszté el tárgyát; dárdája lesíklék az elefánt' sima agyarán, 's a' le szélesen-fityegő fület szúrta keresztül. Az, nekidühülve, hosszú orrába csavará Dóráchot, recsegve törte össze mellyét és bordájinak mindenikét, 's magasan repíté az égnek, hogy nehézsúlyú lábaival összetaposhassa, midőn majd földre zuhan. De most előszökelle Nábál, a' Bethoroni, 's felnyújtván dárdája' nyelét a' karddal, keresztül likasztá az elefánt' szemét, melly különben annyi értelemmel, okossággal, és olly szelíden tekintget, mostan pedig haragjában véresen lángola.

Az elefántok, elkínozva iszonyú fájdalmaiktól, dúlongának a' mezőben, lehányák harczolójjikat tornyaikból, 's hörögve és rőfögve fordulának meg, összetaposák tulajdon sergeiket, 's mentek, mélyen-szabdalt sebeik' tüzet a' habok' harsogásiban enyhíteni. Eggyike Séronnak peregő kerekébe ötlött, de az kergeté tajtékkal elborított paripájit, látta melly dúlást követe elefántjain az ellenség, szidta vezéreiket, 's parancsolá, hogy a' vakmerőket szabdalják le. De Séron, ki ezekre kevély haragban parancsolgata, íme porban fekszik; foly sebéből a' vér; felforgatva áll a' szekér, eltaposva négy paripája. Mert olly hirtelen, mint midőn a' szikrázó villám a' százestendős fenyőt, az erdő' közepében, eggy csapással repesztí végig, hogy a' felhőkig nyúlakodott törzsöknek immár csak hasábjai látszanak: a' szerint forgatá fel a' szekeret a' víznek-futó elefánt, 's összetaposta a' négy paripát és a' sikoltozó vezért; 's a' Syriai hadak összekeveredve futamlának meg.

Mint midőn, közelítvén a' tavasz, a' dél' szelei által felolvad a' hó, 's a' rettenetes gombolyag rettenetes zajban, csatában hembereg alá, eldönti az erdőket, 's a' mosolygó mezőt és a' virággal elhintett fenyért magával viszi: akképen ömle most a' Makabé törzsök' nagy dísze Júda, a' lelkes, hős ifju, 's hozta magával hadait. Nyomá, 's keményen, a' futamlókat, 's ellensége' vérében itatgatá szomju pallosát. Így Eleazár, a' vitéz szent férfiú; így a' derék Jonathán. Nem hevere eggyike is, 's a' haldoklók' hörgése 's jajgatása között eggyütt emelkedék az egek felé a' győzödel' víg zengése. Ezrenként hullának el a' kevélyek, 's elboríták a' mezőt és az utakat.

De amott a' czédruerdő mellett, nem messze Bethoronnak falaihoz, Apollon merészen készül védelemre. Elakasztá az övéinek gyalázatos szaladásait, hatalmasan el-

szánva, hogy magát és hadait, ha úgy hozza az idő, dicsőségben temetteti el. Júda nem késett, 's bátor lélekkel kele szembe a' bátran közelgővel. Apollon messzére kinyújtá dárdáját a' néki-rohanó felé; de az felrántá a' csillámló kardot, a' dárdá' nyelét ketté szelé, kardját mélyen döfte mellyébe, hogy az eggyszerre eldőlt, 's életét kilehellette. Erre kiragadá Apollonnak kezéből a' fegyvert, hogy valamint ma harczolva vitézen a' magáéval, úgy ezután mindég ezzel harczoljon, midőn a' hitért 's a' nemzet' szabadságáért 's Izraelnek dicsőségéért fog küzdeni (3). 'S az ellenhad' nagy sokasága, melly ma, kevélyen, vég romlással fenyegeté Izraelt, futa, 's benne igen kevés ére a' magokéihez, megvinni a' gyászos hírt.

De végre itt vala az idő, hogy Mathathiás bérekessze életét. Már érzé a' halál' borzasztásait, 's kedvellett gyermekeit ágya' élébe hívatá; felemelkedék nyoszolyájában, 's lassú szózáttal így kezdé:

„Vegyétek áldásomat, gyermekeim, annak jutalmául a' mit tevétek. Az Úr tartson meg benneteket örök oltalmában³¹, hogy járhattok a' hűség' ösvényin, méltók atyáitokhoz. Terhesek az idők mellyeket éltek; a' világban döllyfős kéj és erőszak uralkodik; de végre is eltemeti magát. Ti álljatok tántoríthatatlanok az Úr' törvényei mellett; emlékezzetek atyáitoknak tetteikre, 's keressétek a' dicsőséget, melly nekik juta, 's így benneteket örök fény és ragyogás fog követni. Ábrahámot igaznak nevezzük, mert igaznak találtaték a' kísérletben. József hatalomban látá magát az Egyptus' lakóji között, mert tisztelé az Úr' törvényeit boldog és boldogtalan napjaiban. Phínes buzgott, 's a' papi méltóság néki adaték jutalmul, és az ő maradékinak. József megtevé a' mit Jehova parancsolt, 's Izraelt ő tartotta meg. Káleb igazságot szólla a' nép előtt, 's megkapá örökét az ígélet' földében. Dávid szelíd vala és lágyszívű, 's őneki adatott, és az ő maradékának, az uralkodás' pálczája, 's minden időkre. Illyés lángola az Úr' ígéje mellett, 's villámok és dörgetegek közt emelteték fel az egekbe. Mivel Sidrách, Misách 's Abdenágo hűnnek; hűtök jutalmat nyere, 's épen jövének elő a' lángokból. Dánielnek ártatlansága megszelidíté a' fene oroszlánokat. Így látjátok jutalmazva a' hajdan' derengő reggeli közt mind azokat, a' kik szeretettel bizakodtanak Jehovához. Ne féljetek a' bűnös' fenyegetésitől; az ő nagysága por, az ő vége a' férgek; ma pöffészkedik, mások felett akar lebegni, de holnap senki sem leli nyomát; döllyfét elnyelé a' koporsók' éjjele, és vele eggyütt kevély szándékait. Légyen bizodalmatok Jehova; hatalmas karja meg fog tartani benneteket, ha törvényiben járandatok. Simeon bölcs férfi, és soktapasztolású. Légyen tehát legidősbb fiam atyja a' többinek, 's intézze ő menéseiteket az élet' éjjelgő homályiban. Júda, az én hősem, ő, ki minden mások felett érdemel Makabének nevezeteni, uralkodjék ez a' kedves magzatom a' csaták' vas mezején; ő légyen erős bástyátok; ő harczok' fiai közt nevedekett. A' kettővel éljen Jonathán, és Eleazár és Jochanán testvéri eggyességben. Gyűjtsétek egybe valakik hívek Jehovához, hogy vívjanak meg a' szent szabadságért, 's álljanak bosszút a' haza' megaláztatása miatt mind azokon, a' kik azt eloltani törekedtek.”

'S itt hátra dőle vánkosain, áldó tekintettel néze végig gyermekein, 's lelkét kilehellette. 'S ezek gyászos kíséretben vivék el atyjok' tetemeit oda, hol őseik' nyug-

³¹ ótalmában

szanak, nem messze Modin' falaihoz, 's Izraelben zokogások hallatszának mindenfelé a' nép' atyja után.

De a' mindenekhez-irgalmas a' mennyei karok' örvendő sikoltozásai alatt nyújtá le Mathathiásnak királyi székéről a' diadal' koszorúját, mert ez, bízva őbenne, félelem nélkül állott az élet' legsötétebb fergetegiben is, 's vigasztalója 's bátorítója volt azoknak, a' kik Jehovába hittek.

II ELEAZÁR

SZENT MEGNYUGVÁS a)

Az öreg Eleazár suhogó pálmák' árnyékában üle vala kertje' mélyében, 's mosolygva vonta fel szemeit a' könyvből, mert szívét, azon, a' mit olvasott, szent öröm tölté el. – „Ábrahám pedig felraká a' gyermek' hátára a' fát, mellyen annak meg kelle áldoztatnia, 's hátra hagyá szolgáljait. És a' mint fel fel lépegetének a' hegyen; az ő kezében vivé a' kést és a' szenet, a' gyermek Ízsák pedig hörögve méne nyomaiban a' teher alatt; mondá a' gyermek: „Atyám!” – 's az felele: „Hallom; mit akarsz?” – 's Ízsák most: „Látom kezeidben a' szenet és a' kést; de hol az állat, mellyet az áldozat kíván?” – Ábrahám elfojtá könnyeit, 's fuldokolva ezt válaszolá: „Ne szólj, fiam; Istennek lesz gondja rá!” – Ezt válaszolá a' gyermeknek, nem tekinté hátra, 's felérének a' Mória hegyére. –

„Mennyei ártatlanság!” kiáltá az öreg Eleazár, – „én benned Megváltóm' előképét szemlélem. Boldogok, a' kik arra vagnak kiszemelve, hogy érte szenvedjenek, 's az élet' tövises ösvényin víg kedvel mennek által a' mennyek' örömvídeikeire!” – Nem álmodá az öreg, midőn ezeknek irigylé boldogságokat, melly rettenetes veszély lebege őfelette. De ő mindent hős lélekkel álla ki Jehovának szent törvényeiért.

Ím, az öreg' nyugalmas ajtajához csatajjal jőnek katonák. Nyájasan mégyen elejökbe, megnyitja nekik az ajtót, 's álméllkodva szóllal meg: „Felrántott fegyvereket látok, és fenyegető arcokat? Mit keresnek azok nyugalom' lakjában? Talán a' házban tévedének meg?”

„Nem tévedénk meg a' házban, Eleazár,” – mondá a' Százados, ki katonájit vezeté; – „mi tégedet keresünk. Antiochosz, Asiának Királya, és így, gondolnám, a' tiéd is, parancsolja, hogy tégedet blincsekbe verve vinnék székéhez, a' nép' gyülekezetébe. A' hogyan a' nagy Zeüsz végzett erántad, úgy kell járnod; a' mennybeliek' rendelését sűrű homály fedi.”

Mosolygva felele Eleazár: „Engem akarsz bilincsekben vezetni a' Király' székéhez és a' felgyülekezett sokaság közzé? engem, összeroskadt öreget? Én önkényt kísérek.”

Vivék tehát a' piacra. Syriának kevély Királya arany székén telepedék le, körülfogva fegyveresei és a' nagy sokaság által, benyújtani áldozatját az Olympia' Istenének, 's ön kezével adni által azoknak a' győzödelem' díját, a' kiket itt diadal' koszorúja várt: – a' szekér' legügyesbb intézőjének; annak, a' ki legtávolabbra löké el a' tányért; a' ki legszerencésebben találá meg nyilával a' tárgyat; a' ki ellenkezőjét öklözésiben haladta felül; 's a' ki a' pályát leggyorsabban futotta meg; – 's ezt kiáltozá: „Dicsőség a' halhatatlan Isteneknek a' föld' minden népeitől! El vagnak döntve Jehovának oltárai örökre, 's átkozott valaki ötet tiszteli. A' ki azt merendi, én ezennel avatom fel halálnak a' legirtózatossabb gyötrelmek közt.”

Borzadás szállá meg Jeruzsálemnek lakosait, midőn ez a' piacon elhirdettetett. Már sokan nyújták, rettegve a' csigázástól, áldozataikat az ál Isteneknek; sokan eltérének az igaz Isten mellől, 's hóhérjaivá lettek azon felekezetnek, melyet hitetlenül hagytak el. Így Jázon, a' határtalan negédű, ki a' főpapi méltóságot pénzen vásárolta meg a' Királytól; idegen minden eránt a' mi jó, 's kész elkövetni minden gonoszt honja 's őseinek vallása ellen. Ez rég olta gyűlölé Eleazárt, mert ennek sűgárzó tisztasága még feketébbnek, még irtózatossabbnak mutatá az ő elméjét. Bosszúra gyuladva most Eleazár ellen, mert az alacsony mindenha ellensége a' jónak, és mivel ez őtet méltatlannak nevezte a' papi méltóság' viselésére, bevádlá Antiochosz előtt, hogy Eleazár szidalmazta a' Királyt, 's parancsai ellen, hogy ezután Izraelben hellén szokás és rendtartások tiszteltessenek, ellenkezéssel és tűzre lobbadozva szóllott.

'S a' katonák íme hozzák az öreget, keresztül a' tömött sokaságon, 's a' nép mindenfelé tisztelettel vonult félre előle, 's titkon sóhajtozva annak irtózatossorsán, kihez Izraelben senki nem volt hasonló. Jázon a' királyi szék' lépcsőjén állott, 's olly gonosz örömmel nevette rá, millyennel a' poklok szoktak, midőn kárhozott' lelke érkezik hozzájuk. Pedig Eleazár a' kajánra még itten is szelíd megbocsátást pillantott.

Elfordult arczzal, hogy elfödhesse szívének ádá haragját, 's felkönyökölve a' királyi szék' arany karjára, üle Antiochosz, 's előparancsolá Jázont, 's ezt mondá neki: „Áldozzék ez itt Zeüsnek, az ég' és föld' urának, a' hatalmas Istennek, és az egyéb minden halhatatlanoknak, 's meg lesznek bocsátva vétkei. De ha akaratomnak alázatban engedni késnék, akkor hóhérpadra vele! vesszen irtózatoss gyötrelmek között!” Ezt mondá, 's a' katonák a' Jehova' hősét levitték a' viadal' fővenyére.

Átelltent a' királyi székekkel, melly hét lépcsőken kele ki a' hely' téréből, áll vala az Olympuszi' szobra, 's az felett márvány oszlopokon borúlt össze a' mennyezet. A' bálvány' lábainál egy kerek asztalkáról gömbölyögve emelkedék a' tömjén' füste, 's illatjával messzére eltölté a' tágas piacot. Hófejérségű patyolatjaikban állának, áltkötte ruhájikat arany szövedékjeikkel, a' papok, 's éneklék az áldozat' hymnusát. 'S ím' a' szent öreg rendítő magasságban lépe fel, látva mindenektől kik a' piacon megjelenének, a' templom' legtetősbb polczára; lángtekintetét, a' bámuló sokaságnak fordította, 's keblébe tündöklő csöppekben ömlöttek a' könnyek, midőn minden szemet ázni láta magáért. De most rezzenve rántá vissza magát, megnyílt ajkai reszketének, tekintete elalvék 's lassúbb tűzben ége; mint midőn a' holdat egy elszálló felhőcske fátyolozza bé. Most mennyei mosoly lépé el ajkait; meredten néztek ki szemei – mint a' sokaság hitte – a' semmibe, mert neki megjelene Úriel, egyike a' menny' lakójinak, kit hozzá az Irgalmazó küldé alá, 's két csészét hozza kezében; szelíden mosolygott az öregre, 's így szólla neki: „Eleazár, te kilenczven évet élél el, és már csak tíz vagyon hátra a' mit várhatsz. Lássad e' csészét balomban: ez földi étedet tetszésed szerint nyúlatja ki. Lássad jobbomban a' másikat: ez halálra küld, hogy vessz, hogy bátorító, budító példa vessz, a' később nemzetségeknek. Mellyikét választád?” – Gyorsan elébe hajolt a' tiszteletes reg, 's rengő karokkal várá a' szép veszést, melly őt az örök életbe áltviendi. Alacsonynak tetszék neki az a' gyalázattal terhelt élet, semminek a' fenyegetés' gyötrelmei; 's egyedül azt óhajtván hogy halálában Jehovának nyerhesse meg tetszését, hirtelen nyújtá ki jobbát az Angyal felé; kivette kezéből a' csészét, szájához vitte azt, 's csudatevőleg látá magát megerősítve hogy megfussa a' dicsőség' pályáját, 's a' diadal' koszorúját a' czél mellett áltvegye.

'S az Angyal' baljából kiesék a' csésze. Eltört az, 's apró cserepekké vala darabolva; ő pedig, a' Halhatatlan, fenntebb ragyoglásban karolta által Eleazárnak nyakát, 's ezt mondá: „Eljövök hozzád a' viadal' órájában, 's bátorságot fogok kebledbe lehelleni, 's megédesítem gyötrelmidet a' halálban.” Ezt mondá jutalmazó pillantással, 's az öreg' szemei elől eltűnt.

Feléje most Jázon közelített, hogy szájába tolja a' megáldozott sertés' húsát, 's ezt mondá neki: „Nyeld el ezt, a' nagy halhatatlanok' tiszteletére, 's kikaplak bajodból.” – De Eleazár megragadá karját, 's lelöké az oltár' lépcsőjén. És midőn az most felgyúlada, 's szidalmakra fakadott Eleazár ellen, 's nem bíra tovább dühével; íme előjőve Nikánor, ezredese a' Syriai hadaknak, kihez az öreg egykor segélyt könyörögve közelített volt. Nikánor ötet félre vezeté, 's ezt mondotta rettegő szózáttal:

„Tiszteletes öreg, emlékezzél vissza azon időkre, midőn egymást Antiochosznak udvarában látánk, kit Dicsőnek ismért el a' világ; emlékezzél, hogy ő téged, Izraelnek követét mint tarta tiszteletben, én pedig téged ott miként szerettelek, 's néped' igazai mellett egyedül azért szóllottam, mert Eleazárnak barátja valék, 's megszabadítám a' népet a' szolgaság' inségitől, nyomorúságitól. Gondold meg azt, kedves öreg, 's mentsd meg éltedet, melly népednek is becses, de becses Nikánornak, sőt a' Királynak is. Nyitva előtted az út; ne habozz; térj hirtelen reá, 's harapj olly húsba a' Zeüsz' oltára előtt, mellyet enned vallásod' törvényei nem tiltanak, de olly hús gyanánt, mellyet tiltanak. A' Király kegyelemmel fog látni maga előtt, mihelyt meghallandja hogy követted tanácsomat. Lásd, nagy csöppekben omlanak homlokomról verejtékeim; ismerem komoly elmédet, melly tilt eltántorodnod atyáid' törvényei mellől; és még is kérlek, tedd a' mit javaslok. Tartsd meg nekünk e' tiszteletes főt, 's könyörülj magadon, könyörülj a' népen, 's a' téged híven-szerető baráton!”

Így szólla, 's könnyek boríták el szemeit. De Eleazár szelíden nyúla karjához, 's azon helyre vezeté el, a' hol neki ma Jehova előtt kelle ragyogni. Mert az Olympuszi Zeüsz' képe elébe itt; megállott, 's emlékezék elsőségéről, a' mit neki nagy kora adott, 's nemzetsége' nemességéről, mellynek az ő fehér hajai voltak legfőbb dísze, 's hosszú soráról szeplőtelen életének. Ezeket gondolá el tiszta elméjében, 's az övéi felé fordulva így szóllott:

„Izrael' népe, hallgass fel beszédemre. Eggy vétkes irgalom ígéretet teve nékem, hogy meg fog a' hogy meg fog a' haláltól, a' gyötrelmekről menteni. Hozassak engedett húst titkon az oltárhoz, és a' tilalmazott hús helyett egyem a' nem tilalmazottat, 's e' fortély által éltem meg lesz tartva. Izrael' népe, én tennék e illy gonoszt? én hazudjam e a' mi nem szabad? Eleazár, a' nép' oktatója, a' kilenczvenévű öreg, bűnön vásároljon e meg esztendőket, talán csak egy két havat, egy két napot? 'S példája által hamiskodásra, alacsony tettetésre tanítsa e az ifjuságot, hogy átok és gyalázat terhelve a' koporsók' éjszakájában is? Nem, Izrael' fiai, én a' halált választottam, mellyre ezeknek már fel vannak rántva bárdjaik. Nem hozna az nekem nyereséget, ha itt a' hóhérlásokat kikerülném, 's hazugság és vétek által tartanám meg életemet; de a' földi életben itt, és túl ezen majd amott, láz bűnös, az Úr' haragja' sullyát fognám szenvedni. El tehát a' halálra! Vidáman elmúlt éltem' estvélyét, vétketlenül dobogó szívem' tiszta egét, mostan se zavarja meg az a' mardosás, hogy hasonlatlan valék magamhoz. Példa maradok a' késő időknék hogy egyedül Jehovának rettegejék haragját, ne az embereknek is, kik ma fenyegetőznek, gyötréseket űznek, 's holnap már elnyeli a' sír; példa maradok, hogy

járjanak mindég a' nyomon, mellyen én jártam, 's légyenek mindég készen törvényink, a' haza, 's az atyák' vallása mellett kilehelleni lelkeiket.”

Mondá, 's elszánt bátor lélekkel méne, hogy meghaljon. Jázon ingerlő szemekkel pillongott Nikánorra, mert ez, a' kit ő gyűlölt, fortélyosan és siker nélkül igyekezett a' halál elől elkapni. De a' szánakozás Nikánorban is bosszúvá változék mostan, 's dühös vérszomjjá irlalma, a' szent öreg eránt, ki őtet kacaj' tárgyává tevé a' nép előtt.

A' Király, haraggal látván mind ezeket, felzajdúla elméjében, 's ezt kiáltá le: „Vigyétek őt, 's a' legirtózatossabb halálra!” 'S azok vitték, el az oltártól, a' város' sötét kapuján ki, 's a' nép fuldokva 's zokogó sírással követte menését. De Eleázár néma nyugalomban néze ki maga elébe; lángolának tekintetei, 's orczájit pirosbb szín lepte el, mert előtte méne az Angyal; 's csillámló arczát vissza meg vissza fordítá az öreg felé, 's mennyei rózsákat hintegetett útjára. Azok élesztő illatokat lehellgettek.

'S most poroszloji földre teríték, kinyújták tetemit, lábszárait vas botokkal tördelék össze; ő pedig jajgatva kiálta fel Istenhez:

„Irtózatoss a' mit szenvedek, o Jehova! Oh légy segédjére az erőtlen öregnek! Te tudod hogy életemet nem akarám megváltani hívtelenségen. Oldd fel szelíden a' test' kötelékit, hogy lelkem lebegessen fel hozzád, 's egyesüljön véled örökre!”

Így könyörge ő. Mennyei barátja lehajlott most a' haldokló' arczához, 's szemeiből a' szánakozásnak egy gyönyörű csöppje esett alá; harmatos homloka' tüzét aranytollú szárnyainak lebegésével enyhítette, 's bátor elszánást 's bizodalmat önte az Úrhoz a' testi hajlékából kifejtőző lélekbe.

Mint mikor a' sziklák' bércein a' reggel' szürke ködje az ég felé csap, 's oda törekszik hogy annak szemet-vídámító kékjében terjeszkedhessék ki; de a' hegy' meredek csúcsai még mindég tartóztatják, 's az gyengéd lábaival a' tetőkbe látszik tapadva: akként reppene fel az Eleázár' lelke, kiféselve a' test' kötelékeiből, míg szíve már csak alélt ütéseken vere, 's alig érezteté hogy mozog; már már megállott, most pedig megnyugvék, és most örökre!

Mennyei barátja forrón nyomta mellyét az üdvezültnek mellyére, ajakira nyomá a' lelkek' csókját, ama' halhatatlan élet' köszöntését – – 's egymást öelve emelkedének fel a' föld' sötét vidékeiről.

Elenyésztető hideg tetemit a' portól 's csörgedező vértől megtisztítva, könyhullatások közt vivé ki enyhelyére a' nép, a' sziklába vágott sírba helyeztetvén azt.

III SALOMÓNE 'S HÉT HŐS FIJAI

SZENT MEGNYUGVÁS b)

„Hol Salomóne, te hű? Hol múlat az Éli pap' özvegy nője, ki hét fiakat nevele, és a' jóknak örül most?” – Ekként a' jövevény, ki az ajtón csak béreppenni látszott. – Salomóne megrezzene; úgy hitte, hogy ajtaja bé vala téve. – Nem ok nélkül szállá meg kétség. És még is a' jámbor idegen' tekintete 's nyájas szavai megrázott szívében bizakodást támasztának.

Körülfogva az estvélyi alkony' csendes fényétől, egyedül üle ő lakása' alszobájában, 's szölte gyapotfonalu vásznát legidősbbs fija' jegyesének, kit a' gondos anya, maga választott meg neki. Most hirtelen kele fel üléséből, sűgár növésében; 's önbecse' boldogító érzésével lépett az idegen felé: „Idegen, idvez légy Istenben az Éli' özvegyénél!” ugymond. „De mégyek, 's előszóllítom fiaim' egyikét, hogy szolgálatodra lehessen.”

'S amaz mosolygó nyájassággal az asszonynak: „Fiaidat kiküldéd a' gerézdék' hegyére, hogy vígadjanak a' szüret' áldomásiban. Ne rettenj el tőlem, Salomóne; engem az Úr küld hozzád; én egyike vagyok azoknak kik körülé szolgálunk. Izenetével jövök e' vérengző idők' rettentései közt, az Úrba vetni minden bizodalmatokat. Miolta Antiochosz, Syriának Királya, bálványozást tanítat, 's vakságot terjesztget el és csábúlást e' földön, 's a' Jehovához híveket kard és kegyetlen csigázások által pusztítatja; a' gyengék közzül sokan tántorodának el, 's áltmenének ál Istenek' tiszteletére, min megrettenének a' jók is, látván hogy a' gonoszság jutalmaztatik, míg a' hűség porban sorvad. Mathathiás, a' hőslélkű, szent lángra gyúlasztá ugyan a' sokaságot; 's eljő a' diadal' napja, mellyben Syriának temérdek hadai futni fognak az ő derék magzatja előtt, 's a' tartomány, megszabadúlva ádáz elnyomójától, szabadon fog ismét lélegzeni! Eleazárnak, a' dicső öregnek, halála ezereket vive ugyan vissza Istenhez, 's újra feléleszté a' bizodalmat a' gyengébbek' szíveiben. De az ellenség abba nem hagyja fene vérontását, 's Izraelt még rémítőbb bántások fenyegetik, míg végre megtelend a' szenvedések' mértéke, a' Jehovától reá-szabott, mivel a' nép magát tiszteletlenül viselte eránta. Oh, ki védje most azt, midőn Antiochosz felgyúladvá vad elméjében, halál 's vég pusztulás által ingerli elhagyni Istenét 's az őseitől átalvett törvényeket! Egykor a' népben nagylelkű férfiak költenek fel, 's hatalomban állottanak a' veszély közt, társaiknak erős védjei. Sőt a' hősek' tüze a' te nemedben is lángola, a' gyengében; 's Debora, Judith Eszter dicső tötteket követének el Istenekért 's hazájokért. De ama' jobb üdők elmúltak! Ki az most, a' kiben lélek találtassék, feláldozni magát Izraelért, és azt, tettei 's példája által, megszabadítani?”

Fenntebb színbe gyúladott a' fülelő' arcza. Teljesebb piros szökellett liliomfejärségű kebléből sápadozó orcájára, 's földre süllyesztve tekintetét, így felele:

„Az Úr irgalmas és kegyelmező! Távoly állok én azon szent asszonyok megett érdemben és lélek' méltóságban, kiknek neveiket tisztelettel említéd; 's a' legirtózatossb veszélyeknek tennem ki férfias lélekkel magamat, arra nincs erőm. De én Istent meg nem tagadom, de én az ő törvényei mellől el nem állok, ha a' hóhérbárd főm felett fel rándúl és főmre le száll is! Idegen, hányszor nem sikolta fel örömében e' szív, ha, körül-fogva gyermekim' csoportjától, elmenék az úczán, 's a' nép rám újaival mutata, 's rám, boldog anyára, idvet és áldást kiáltozott! És én az vagyok, valóban boldog anya vagyok; boldog, midőn Élinek gyermekei megállanak előttem; 's midőn a' kiket néki szültem, a' kiket a' Jehova' törvényiben neveltem fel, hogy vétek nélkül járjanak Isten előtt, méltóknak találtnak atyjokhoz. De örömmel, örvendezések közt avatom őket a' halálnak, ha az Úr' tisztelete 's a' nép' java kívánja vesztöket, 's mélyen bánkódnám sorsomon, ha készen, ha örömmel nem vesznének, hívei az Úrnak mind holtig.”

Az Angyal immost közelébb lépe felé. Elfényesedett arcczal pillanta le az asszonyra, ki most egyszerűen elvakúlt; megszorítá jobbját, hogy menny föld eltűne előtte, 's ezt mondá neki:

„Választotta az Úrnak, álld meg fogadásodat! Majd, midőn lelked, híven maradvá Jehovához, e' földről ellebben, világosságban látjuk meg egymást!”

Mondá, 's a' szóval egyszerűen eltűnt. Salomóne, hörögve ijedtében, 's még elvakúlva az Angyal' ragyogásától, az ajtó felé tipogott, 's felnyitotta azt. De a' sötét fátyol immost lehulla szemeiről; mindenfelé tekingete, hogy megláthassa az idegent, de többé sohol nem találá.

'S íme gyermekei összefont karokkal tértenek vissza a' gerédek' hegyéről, körülömlék a' szeretett anyát, 's szóval, csókokkal, 's a' legédesbb nevezetekkel csapodárkodának neki. De ő nem viszonzá köszöntéseiket, nem csókjaikat, nem ölelte meg a' kedves legifjabbat; minden gondja csak az idegen vala, kinek össze kellett vele a' ház előtt akadni, de a' kit azok nem láttak. Hallgatásba süllyedve tére vissza hallgató gyermekei közt, 's beérvén az estvelgyő szobába, ezt mondá nekik:

„Csudálatosak az Úr' útjai. Angyala jelent meg nálam, – mert az nem lehet halandó ember – hogy bátorodjunk neki, megvívni Izrael' idvéért, 's az Úr' törvénye 's a' haza mellett szent hűséggel meghalni. Menjete nyugalomra, kedveseim; én fenn maradok, 's könyörögve töltöm az éjt.” – Ezt mondotta, 's ellágyúlt szívvel vontá félre magát szomorkodó gyermekei' köréből.

'S a' mint a' nap víg sűgárokkal löve az hajlék' ablakába, az ébredzők anyjokat a' szülőernyőben láták meg, körül-fogva fegyveres férfiatól, 's rohantak kiragadni kezeikből a' híven-szerettetett. Az vídám tekintettel így szólla nekik:

„Gyermekeim! Antiochosz parancsolja hogy jelenjünk meg bírái előtt, 's tagadjuk meg a' mit Mózes rendelt; hogy tagadjuk meg Jehovának, a' mi Urunknak, Istenünknek frigyét; hogy elpártolván tőle, hódoljunk ál Istenekhez, 's legyünk tiszteletlenek az eránt a' mit keblünk javall. Oh! én lángolni látom azon hős feltétet az Éli' magzatinak szemeiben, melly nem gondol a' földi étellel, 's készebb veszni mint gonoszt követni. – Hulljatok földre körülem, 's kiáltsunk itt, az égnek élesztő színe alatt, a' napnak ragyogó sugárzásában kiáltsunk itt egygütt: „Isten, ragadj ki bennünket e' nyomorúságból, vagy adj erőt, hogy minekelőtte tőled eltántorodnánk, állhassunk ki minden kint,

állhassuk ki a' legirtóztatóbb halált, de vétekre másnak példát ne adjunk!" – 'S fiai egy szájjal lélekkel felkiáltának! „Úgy legyen, o Jehova! úgy legyen!”

Igy könyörgének mindnyájan, térdeikre hűllva. De most felkelének a' porból, 's vidám arccsal követék anyjokat a' fegyveres férfiak' csoportja közt azon ösvényen végig, melly a' szekérútba csap. Salomóne megpillantá a' kamarát, hol gyermekeit szülte, hol őket tejével táplálta, hol olly sokat túrt és nyomorgott hogy az árvákat táplálhassa; de a' hol férjével, a' tisztával, olly szép éveket is éle. Oh, akkor szemeit nem panaszos könnyek zavarák meg! De hirtelen felszárasztá a' könnyeket, 's bátor elszánt lépésekkel méne, hova hurczoltaték, a' piac felé.

Álmélkodva látá a' nép a' tisztelt asszonyt, mert ő igen ritkán lépe ki csendes lakjából miolta férje megholt; álmélkodva látá gyermekeit, egyetemben kerítve be embertelen fegyveresektől. Az úcza mind inkább kezdé szorúlni; ezer néző toldúlt a' szent szenvedőkkel a' zajgó piacznak, hol maga a' Király is, arannyal-hímzett bíborában üle erkélyén, 's várá a' hozottakat. Mert ő, a' mint egy estve ál orczában járta végig, hogy ne ismértessék, az úczákat, nagy dicséretekkel hallá a' szerencsés anyát 's a' hozzá méltó hét fiút emlegettetni, kik híven követik atyjok' tanításait, 's anyjoknak ápoló gondjait kegyes éltők által jutalmazták, 's gyermeki és testvéri hűségökkel."

De melly látvány rettentí itt a' tolongó sokaságot? Itt a' Zeüsz' oltára, ott a' gyilkos hóhérszék, 's a' nagyöblü katlanok, megtöltve pezsgő szurokkal és olajjal; a' tüzes harapók, 's a' bitó' oszlopán a' lábvas és a' horgas korbácsok! Fejdelmének nevében Chuzím a' Vezér, kezdé a' szót:

„Halljátok meg, e' város' lakosai, melly kegyel bánik Asiának ura az átalkodottakal. Tisztes férfiak tőnek vádat ezen anya és gyermekei ellen hogy ők szidalommal illeték Antiochoszt, kinek a' nagy Istenek' bölcseséget adának, és hatalmat minden halandók felett. Ime ő fel akarja emelni Izraelnek népét, melly Mózesnek, az ámítónak, törvényei miatt mindeneknél megvetésben van; 's e' vétkes anyának 's fíjainak, irgalma' teljéből, még egyszer és utolszor bocsánatot, sőt kegyelmet ajánl, ha Zeüsznek, az Olympus' urának, ki minden Istenek és halandók felett lebeg, tömjént fognak gyujtani, és őtet imádandják. Ha pedig megátalkodának nem tenni a' mi parancsoltatik, íme jelen vagynak a' hóhérok, 's az esztelenek még ma ki lesznek törölve az élők' számából. – Makáb, te vagy az előszülött; jer, áldozzál víg kedvvel a' Zeüsz' oltárán, 's adj példát az ifjabbaknak, midőn a' Király előtt állasz, mint tiszteljék őt hűségben, 's tartozó alázatban. Azt kérdem tőled, mi hoz itt hasznót: engedély e, vagy makacskodás?

De a' hű ki sem engedé mondani a' mit az készüle, hanem beszöktetvén szavaiba, ezt mondá tüzesen: „Ne kérdj semmit! mert én, mert mi mindnyájan, kiket Izrael a' maga örömdalaiban Makabéknek nevez, kiálljuk a' gyötrelmeket, a' halált; de a' ránk örökképen maradt törvénytől, őseink' szent hitétől, soha el nem állunk, a' hogyan Jehova az igaz, az egy Isten!” –

Szava végig hangzott a' tág piacon. Antiochosz rengve költ fel bíbor vánkösárról, elannyira ijede meg a' bátor szózaton, 's tajtékozó ajakokkal vad dühében ezt kiáltozá: „Vonjátok a' padra őtet, 's aranyom gazdagon jutalmazza meg csigázástok' munkáját!” Azok utána kapának. – De jaj, oh jaj! melly irtóztatós hang közelít itten távolyról! A' szerelem' rettegése, a' szerelem' kétségbeesése hangzék a' gyenge leánykebelből, melly itt a' végső polczokról előhata. Salomóne szertelenül ijede meg a' szózatnak; elsápadva pillanta mostan fíjára, 's ezt gondolá magában: „Oh csapta volna meg bár az Úr' keze

elsiketüléssel, minekelőtte füleihez ért a' hangzat, és szívet meghatotta!" – De Makáb mélyet sóhajtva fordúla meg a' hely felé, honnan a' rázó szózat jön. Sápadt halvány szín, mint a' kopoersóké, 's lángoló piros szökének elváltozva keresztül orczájain, 's ajkai, megnyilva már hogy feleljenek, egyszerre némultanak el. Szerelem' fájdmalmai közt gondolkozék ugyan ő a' kedves jegyesse, Saróne felől; sóhajtva látá ugyan eltűnni arany álmait, mellyeknek már olly közel vala bételjesedésök; de ment 's nem várá hogy megragadják hóhérjai; és míg a' kétségbe-esett leány összeroskadott, 's elveszve fájdmalmban már porban fetrengé, magát önkénynt adá által áldozatúl. – De a' lelkes anya tiszteletes nagyságában pillantott elsőszülöttére. A' hogyan az egekig-meredező havasok' jégormai állanak színetlenül; olly színetlen vala az ő arcza is, midőn az ifjú felpillanta Jehovához, 's magát a' kínos halálra elszáná. Bakóji összeroncslák tetemít. Testvérei, midőn már halva lebegett a' forrtfogó szurokban, sírva buzdíták egymást, hogy vesszenek bátran ők is Jehovának szent nevéért, mint ez.

'S ím Makábon áltesének. – Salomonének elhaló keblében hétélűleg dúlongott a' tőr; annak minden döfése, melly a' kedves fiút éré, éré az érzékeny anyát is. Az első már elholt; ki vala szenvedve a' kín melly őt Istenhez vezesse, 's a' hű anya kiállá Jehováért a' minél ember rettenetesebbet nem szenvedhet: látá, nézé fija' gyötrettetését. – 'S anyai szíve ezt még hatszor szenvedje e? Ki adjon itt erőt gyenge asszony' keblének azt elviselhetni? Maga Jehova, az ő bizodalma, az ő irgalmazója! Mert midőn az Úr' dicső hőse kilehellé most életét, nem látva a' sokaságtól, egyedül a' legtiszteletesbb anyától látva, közelíte hozzá a' mennyei barát, ki neki tegnap az estalkonyban megjelent vala, 's a' meg nem halható élet' fényében tűnt vala el. Íme ez hét elhervadhatatlan koszorút mutata, mellyet egy nyolczadik keríte be, egy Édeni virágokból szövött nyolczadik; 's szelíd mosollyal jöve felé, 's erőt, bizakodást, 's türelmet lehelle keblébe. Salomóne, eltelve keblének szent érzéseivel, felpillanta az atyához az egekben, némán hálálta kegyeit, 's így bátorítá a' síránkozó testvérgyermekeket:

„Gyermekeim, ne síránkozzatok a' kimúlt után. Homlokát már övedzi a' koszorú, mellyet az Úr mindnyájatoknak készíte. Nyerjétek el azt ti is. Életet és halált csak egy percz választ el, 's a' jókat áltviszi örökké tartó boldogságba, kövessétek bátyátok' példáját, 's vesszettek Jehováért; hogy légyen meg a' mit Mózes énekele, 's az Úr benneteket úgy tekinthessen irgalommal mint maga szolgáljít.”

A' Vezér előkiáltá a' másodszülöttet, 's megbosszantva az elsőnek hősi nagysága által, így szólla: „Jöjön Abír, 's áldozzék az Olympus' Királya' oltarán, 's egyék tisztelettel az étekből. Értsétek ezt mindnyájan, nyilván hirdetem az egész sokaság előtt: Elvenen fog megnyúzattatni, ha mint Makáb, megvetné urának, a' Királynak kegyelmét, ki a' pártosokat keményen bünteti.”

Abír engede a' szóznak, 's előjött. Egy jaj készüle lereppenni a' szerencsétlen anya' ajkairól, de ő megelőzé a' jajt, legyőzte szíve' ijedségét, megállá, 's ezt gondolá el magában:

„Isten, mint állhatná ki ő e' gyötrelmeket! Kisdedsége' napjai olta szünet nélkül betegeskedve, férfilelket nevele ugyan a' sínlő testben; de oh, könyörüljétek rajta, hóhérjai, 's öljétek el hamar! Te pedig, Jehova, adj erőt neki, midőn megküzd a' halálal!" – Ezt mondá hangzat nélkül magában, 's könyörgve redőlte össze kezeit.

Abír felpillanta a' Királyhoz; – arczának mostan még halványabb színe 's mennyei mosollyal eltölt pillantatai szánakodás' érzéseit támaszták a' sokaságban, igen még hó-

hériban is. 'S ő így szólta: „Miként tehetném én a' mit parancsolsz? mint tagadhatnám meg az egy Istent? mint tisztelhetném helyette az ál bálványokat? Nem! az nekem lehetetlen; nem, azt én tenni nem fogom! Végezzétek el a' mihez fogtatok!” – Azok teljesíték a' bosszu' fenyegetését, a' látni is irtózatost! ő pedig, haldokolva, ezt kiáltá a' Királynak:

„Dühös vérengző, te ugyan előlöd földi életünket; de a' világ' Királya azokat, a' kik az ő törvényei mellett megholtak, életre hozza a' jutalom' nagy napján, 's béviszi az öröm' országába.”

Ezt mondá, 's élte ki vala lehellve. A' Vezér vad szidalmakban önté ki neheztelését, hogy, a' mint mondá, a' Király' parancsát tiszteletlenül megvetik; de még inkább, a' mit nem mondott, hogy néki nem ragyoghatott hiúsága. Most Machír lépe elő, harmadika a' testvér hősöknek. – A' szerencsétlen anya a' múltakat emlegeté, 's hullongatá fejét, midőn harmadik fija lépett hóhérjai' elébe. Atyjának, leggyengébb évei olta, ez vala kedvencze. Meleg vére és az az ő előre-tolakodó lelke ösztönözék, hogy korán kezdé gyakorlani karját az harcz' fegyvereinek forgatásokban. Mosolygva mondá Salomonénak, látván azt sok ízben, a' gyermek' atyja: „Kedves, emlékezzél a' mit itten jövendőlk: Machír egykor rettentése leend elleninknek! Lássd mint forgatja a' kardot, mint feszíti tegzét, 's a' láncsát, a' gerelyt mint repíti, 's mint löki a' parittyát: olly bizonyosan törí össze majd ellenségét a' küzdésben, 's visszaszerzi honunknak a' szabadságot; dicsősége Izraelnek, 's öreg napjainknak dísze, öröme!” – Így atyja. De az örök gondviselésnek másképen tetszett felőle végezni. Erre emlékezék Saloméne, 's elfoglalá azon gondolat hogy az ember' reménye és szándékai melly messzére tévedeznek az Úr' útjaitól.

'S a' mint Machír előlépe, Chuzím így kiáltá a' hóhérokknak: „Szolgák, szeljétek ki szájából nyelvét, minekeklőtte még szóllani kezdhet, 's csapjátok el lábait, kezeit. A' pártos még itt is szidalmakra merészel fakadozni.” – Tüzesebben ragyogott a' derék ifju' orczája; tüzesebben szikrázának szemei, 's minden vonogatózás nélkül nyújtá ki jobbját és, száját kitéván, nyelvét, 's ezt kiáltá neki:

„Nyelvemet és jobbomat én az Úrtól vevém. Visszá adom neki örömmel, 's azon boldog remény alatt, hogy ő is visszáadja megint nekem, a' melly nap' halottait fel fogja poraiból támasztani.”

Chuzím elsápadva kapá vissza magát. A' Királyt és az ő kísérőit álmélkodás foglalá el, hogy egy gyenge ifju' keblét a' legirtóztatóbb halál' látásában illy hős lélek éleszteti; rege haragjában hogy a' megvetett nép, mellyet ő eltörteni szándékozott a' föld' színéről, tiszteletlenül meri viselni magát parancsai eránt. – 'S gyermekén szelíd, de felvilágosított szemekkel függé a' boldogtalan anya, 's ezt mondá magában: „Machír felől megjövendőlké atyja hogy hős férfi leend; íme vitézül küzdi küzdését, 's rettenés nélkül mégyen halálnak.” – A' hős ifjú irtóztató gyötrelmek közt elveszve.

Mostan Júdát hozák elő. Siető lépésekkel szökött utána Achás, mert a' kettő iker-születésű gyermek vala. „Mint a' két ikercsillag” – így szóllott az anya a' néphez – „soha külön nem térve, együtt mégyen az ég' boltozatján: úgy itt a' két ikertestvér, kiket én szültem; mert nekik lelkeik, indulatjok, leggyengébb korok olta szoroson egybe voltak szöve. Az én Júdám egykor az erdőknben eltévede. Elbódítva a' gödély-csemete' nagy szagától, a' bokor' árnyában szunnyadott el. Keresénk, nevén kiáltozánk, de mind hijába. A' kis Achás is űzte nyomait, 's a' testvéri szeretet vezére lőn a' gyermeknek.

Még távoly a' csalittól, melly az eltévedtet elrejté, felkiálta örvendezve az ifjabb: „Fel, fel oda, a' hol engem vár az én kedvesem!” – Így valának egyesülve mindég az életben, egyesülve most a' halálban is.”

'S a' mint Chuzím a' két ifjat meglátá, ezt kiáltá vad dühében: „'S ti, kígyó' fajzatja, víg arczával, összefont karokkal jöttök e, ingerleni méltó bosszúmat? Lakoljatok vakmerőségetekért e' lángoló kádban!” 'S meglőn a' mit a' pogány parancsola. Júda a' Királyra pillantott, 's ezt mondá neki:

„Király, te nem fogsz, mint én, egy jobb életre feltámadni; 's nekem jobb a' te kezeidből vennem a' halált, 's reményemet, melly az Úrra épült, teljesedve látni meg az egekben.”

Így az ifjabb is: „Király, te is por vagy, 's alá vetve a' sorvadás' borzasztó törvényeinek, mint mink itten, noha most teljes kéjed szerint uralkodol, 's rettegés nélkül tészed a' gonoszt a' mi szívednek tetszik. Ne táplálj hiu reményt lelkedben; ne hidd hogy népünk felejtve van Jehovánál! Majd látni fogod, melly hatalmas az Úr, kinek karja téged és a' tiedet össze fog tördelleni.”

Elmondá, 's azok egy perczben halának el. Hasonlók az erdők' nyögdelő lakójához, kik fészkek oltá elholtokig azon ágon hintálának, együtt reppenének fel és együtt szállának alá; és ha az ágról lehulla a' nőtény, lehulla hímje is, a' vigasztalhatatlan! Ekként nyögék ki életöket az egymást szerető testvérek.

De a' tiszteletes anya' keblét most aggodalom szállotta meg, ha kiállja e az irtózatot kísértet Áreth is; ő egyedül ezért reszketett. Az ifjú' elméje nem kaján; de mindég kész ellenkezni testvérivel, vásottságból, nem rosszaságból. Mit fog ez tenni most? ezt kérdé magától a' rettegő anya. Ekként nyögék ki életöket az egymást szerető testvérek.

De a' tiszteletes anya' keblét most aggodalom szállotta meg, ha kiállja e az irtózatot kísértet Áreth is; ő egyedül ezért reszketett. Az ifjú' elméje nem kaján; de mindég kész ellenkezni testvérivel, vásottságból, nem rosszaságból. Mit fog ez tenni most? ezt kérdé magától a' rettegő anya. Mert a' magasan felemelt bálványoltárának lépcsőjén összeszött kezekkel méne fel, 's kétes arccal tekingete a' szoborra, hol tiszteletet mutatva, hol megvetést, 's kileste a' szilkéket és az áldozatra készített étkeket, 's azzal újra visszatért. És a' midőn őt a' Vezér felszöllítá, hogy engedjen a' Király' hagyásának; hogy gondolja meg mit téssen; ha nem jobb e engedni, 's elvenni a' hűség' díját, – még ekkor is sokáig állá magába zárkozva, 's nehéz kedvvel tekintte ki maga előtt. – Saloméne már összetapasztá kezeit, felemelé az egekre, 's könyörgve kiálta e' szükségében segédért; 's ím Áreth jó, felmosolygva az Olympusz' szobrára, 's ezt kiáltá hidegen és csúfolólag:

„'S ez itt, ez volna e tehát Isten? Mondjátok el csak: midőn kezdetben Isten a' mennyet és földet teremté, és mindeneket ezekben, akkor Isten, az egy, az igaz, egyedül vala; úgy mondják írásink. Hol vala tehát ez a' Zeüsz, a' kit tí tiszteltek? Látátok e az Isten' bölcsőjét? Oh, szoptatója fényes nemből vette, úgy hiszem, eredetét; egy Isten' szoptatója! 's ki oktató az istengyermekek beszélenni? Oh tí együgyűek! tí balgatagok! azt hiszitek hogy ismeritek az igazat, az egyet, kit halandó' szemei soha meg nem pillantottak, de a' kit ártatlan keblében minden feltalál, ha akarja. Mert ő üvölt a' fergegekben, a' nyár' hév szellőjiben ő lebeg; ő teremte, ő tart fenn mindent; ő intéz mindent örök bölcsesége szerint. Tí azt hiszitek, hogy ismeritek az egyet, kik több Istenek felől szölgatok, 's ön kezeitek' munkáját imádjátok a' holt szoborban!”

Mondá; 's eggyszerre zajgás támada körülé, 's a' pogányok' csoportjai néki-rohanának, 's vivék a' gyötrésekkel elnehezített halálra. De Áreth még a' halálban is e' szókat kiáltá Antiochosznak:

„Király, úgy hiszed, hogy pusztításidat az Izrael' népén te úzöd; de e' hatalmat néked maga e' népnek Istene adá, mert őtet bűneink megbántották. De jaj neked! jobbjá egykor téged veszen elő, mert te vakmerően kelél Jehova ellen; mert te Jehova ellen merészelél harczolni harczolni!”

'S a' mint Áreth halva dőle el, előjőve anyja, megállott gyermeikének holt testeik mellett, 's kiterjesztette felettek karjait. Íme az az ő gyönyörűsége, az az ő kevélysége, a' miért őtet annyiszor irígylé a' nép, romban álla előtte! – 'S jajgatott? sírt? – Nem jajgatott, nem sírt. Szívére szorítá összeredőlt kezeit, 's így szólla tiszteletes örvendésiben:

„Hősi lélekkel küzdétek elnyerni az óhajtott czélt és elnyerni azt Istenben. Fejeiteken látom a' jutalmazó koszorúkat, 's mellyem édes örömben hullámzik. Mert ki ada nektek annyi erőt hogy illy irtóztatós kínokat állhassatok ki? Csudálatosan állának össze anyátok' méhében testeitek, 's ki foghatá meg azt? Lelket, szellemet tőlem nem vevétek; én nem szerkezém össze tetemeiteket; az, a' ki hatalmasan teremté a' világot, a' ki az ember' születését, a' ki a' számlálhatatlan lények' menését, járását, kiszabá, az adott rá nektek erőt, 's ama' nagy napon előhozand a' porból; mert ti, hívek az ő törvényeihez, erős hittel, víg kedvvel választátok halált inkább mint bűnt, a' minden gonoszok' legnagyobbikát.”

'S így mondá ki, Jehovának feláldozott hat fiai felett, anyai szívének áldó vég búcsúját. De most hirtelen rendüle meg lelkében, mert még hátra volt legfijabbja, Sálem. Azonban, míg a' fenevad előleté a' hat idősebbet, a' szenvedő anya elfordítá róla szeméit, hogy tántorgás nélkül állhasson a' kísértetek közt. Most csendesén álla meg, 's tördelé kezeit, 's így könyörge fel Istenhez: „Küldd alá a' gyermekhez Angyalodat, hogy az ellenség ne örvendhessen megbuktán!” – Míg bátyjai hóhéroltatának, a' gyermek a' porban fekvék, 's bevonta fejét pallástjába. De most hirtelen kele fel fekvéséből, 's ezer szemek meredezőnek a' kedves gyermek' anygali arczára. Álmélkodva néze rá maga Antiochosz is, 's most közelébb inté az erkélyhez. Felkele székéről, 's nyájas hanggal ezt mondotta le hozzá:

„Gyermek, anyád nem gondol ígéretem' szelíd ígérével, ha leesküszték a' Mózes' törvényeiről, mellyek benneteket az egyéb nemzetek előtt csak nevetségessé tesznek, és ha Zeüsznek 's az egyéb halhatatlanoknak térendetek tiszteletére; sőt még maga ingerlé bátyáidat hogy ellenkezzenek akaratommal, 's így őket áldozatjaivá tevő lángoló bosszúmnak. A' te kedvedért anyádnak is meg kegyelmezek, és ha teljesíté a' mit parancsoltam, gazdag jutalmat vészesz tőlem aranyban és ezüstben, paripákban, szekerekben. Te székem körül fiam mellett fogsz állani, egyenlő vele, 's tisztelve mindentől.”

Ezt mondá, 's nyájasan 's csapodárkodva inte alá kezével és szemével, hogy az elmerült gyermeket magához szédíthesse. De hijába; a' gyermek elhatározott lélekkel így szólla: „Király, nem teszem a' mit tőlem kívánsz, mert nekem uram és istenem Jehova!” 'S ezt mondván félre tére anyjától, 's elcsendesülve veszteg állott. – Antiochosz inte az anyának, 's szelíden hangzó szózáttal ezt mondá:

„Anyá, gondold meg, melly sors éré gyermekidet, mivel átalkodottságod őket arra tüzelé, hogy válasszák a' gyötreimék' halálát. Még hátra a' legutolsó; szép mint a' tegzes

Érősz; mentsd meg az egytet, 's ne engedd, hogy fegyvernekim' haragjának ez is feláldoztassék. Én azt elhalmozom királyi kegyeimmel. Atyja leszek neki, 's nagyra emelem, mint tulajdon fiamat; nagyvá tészlek vele téged is, hogy kiki boldognak mondjon. Menj, tartsd meg életét! Harapjon az áldozat' húsából a' felgyülekeztek előtt. A' nép miatt kívánom azt. Te kétségeskedhetnél e megtartani gyermekedet?"

A' mint megszűnt szóllani, Salomóne nyugodtan így felele a' Királynak: „Jól vagy; láttatni fogom vele hol virágzik boldogság, 's a' jövendő hol termi meg neki gyümölcsét.”

Csudálva látá a' felgyülekezett nép a' tiszteletes asszonyt, midőn most lángoló szemekkel 's inkább elpirosúlt orcákkal ment egyetlennek maradt gyermeke felé, keresztül a' rá bámúlt katonaság' hosszú sorain. Egyébkor melly lágy, mi szelíd; asszony, a' név' legnemesebb jelentésében! mindég vídám arcczal 's lélekkel gyakorolván a' hitves' és az anya' 's a' ház' gondos asszonya' egymást örökké váltó tiszteit: mostan pedig férfilelekkel látá kínos halállal veszni a' magzatokat, 's hasangó szíve' érzésit hatalommal győzte meg, hogy valaki látá, csudálotta a' hős anyát. 'S most elére szíve' kedvelt gyermekéhez, lehajlott hozzá, 's ezt mondá:

„Fiam, könyörülj rajtam, szerető anyádon, ki téged kilencz holnapig horda szíve alatt, tejével szoptata, mindediglen ápolá; hallgassd meg kérésemet, te, kedves nekem! te, én egyetlenem! emeld egekre szemeidet, 's tekintsd a' földet itt. Íme valamit álmélkodó szemeid ottan és itten látnak, mind az annak munkája, a' ki az embert is teremtette, 's kihozá semmiből, 's mindent bölcsen rende el. Rettegd a' gonosz' csapodár ígéretit, de ne a' fenyegetéseket. Viseld méltólag magadat testvéridhez, tūrd a' mit tūrnöd kell, 's vessz bátor lélekkel, a' hogy ők vesztek; hogy az ítélet' vég napján tégedet vélek együtt szoríthassalak ez anyai szívre, 's örök vígadás légyen örömem!”

„Anyám,” – így szökött szavaiba a' gyermek; – mi rettegteti így a' te szívedet utolsó csemetéd miatt? Én egyedül az Úr' törvényinek fogok engedni, mellyeket Mózes hozott le villámok és mennydörgések közt, kőtáblákba vésve, a' szent hegyről; azok úgy kívánják hogy Jehován kívül idegen Istenink ne légyenek. Jer, hív anya, 's halljad, mit mond majd fiad a' Királynak.” – Víg lélekkel rendüle meg lelkében a' boldog anya. Az Angyal mennyei fényben ragyogott egyszerre a' gyermek' oldala mellett; megfogá jobbját, 's keresztül vezeté a' katonaság' sorain, az erkélyig. Sálem ott így szólla:

„Hah, te, kit nem bölcseség, nem szelíd nagy lélek díszesít, hogy boldogítsad népeidet, és az enyémet melly téged most egy ideig ural, reszkess a' nagy ítélet előtt; az egyik csésze üresen lebben fel, a' másika, megterhelve gonoszságiddal, örök jaj' örvényeibe fog elmeríteni; reszkess! még el nem kerülted az örök Isten' bosszúját! Ki van merítve kegyetlenséged' nagy volta Élinek magzatjain; te előtled testvérimet, de azok ingás nélkül állának Jehovának felén, 's béménének a' boldogságba, mellyet az Úr a' magáéinak ígért. Osztozom az ő szenvedéseikben, 's mint ők, örömmel áldozom fel életemet Jehováért. Oh, hogy haragja, melly nehéz sullyal feküdt Izraelen, megengesztelve szenvedésink által, valahára szűnjön meg!”

Mondá, 's az Angyal egyszerre tűnt el anyjának tekintete elől. Ez pedig rohanva közelíte elő; reszkető karokkal áltölelte a' gyermek' nyakát, 's a' hála' kiáltásával kiálta fel Istenhez. – Vad haragban dúlonga Antiochosz hogy a' gyermek ötet így pirítá el a' piacon, 's meghagyá, hogy ostorozzák halálíg. Akkor haraggal vontá vissza magát palotájába.

'S midőn hóhérinak véres kezeik alatt az élet' illatját a' leggyengébb virágszál is ellehellé; akkor álla osztán a' szerencsétlen anya halvány arczban. Szent maga' megadással viselé ő ma kedves gyermekeinek kimúlásokat. De immár meg vala téve az áldozat; ki vala ürítve a' keserű kehely utolsó csöppjeiig; egyszerre szakadozának meg szívének minden idegei halotti küzdésökben; a' ragyogó szemek' tüze elalvék, orczájit a' halál' sápadt színe vontá be. Megnyilt ajkakkal, égre-emelt tekintettel, összeredőlt kezeit lágyan szorította szívéhez; szédelgve, tántorogva ingott ide meg' oda, 's elaléltan roskadt össze. Eggyike a' fegyvereknek délczegen verte által szívét, 's lelke, a' boldogulandó, zengő szárnyakon repüle fel az örökhöz, hol ismét felalált gyermekei víg sikoltozások közt várak. Letérdeplének a' séllye előtt, boldogok hogy örökre láták egyesülve magokat, 's szemek csak öröm' könnyeit hullaták.

Hallgatva, bús tekintetekkel tűne el a' piacról a' sokaság. Ezreknek nem megijesztve, – nem, – felingerelve, fellázasztva voltak szíveik. Illy páratlan nagyságú asszony' halála, hét illy férfilelkű kisdéd' szenvedései, bátorodásra gyúlaszták a' nép' szívét. A' fenevad elvétette czélját. Hazatérve, elbeszélé mi történt, a' férj hölgyének, az anya kisdedeinek; 's a' porzó országútra, a' város' legtávolabb szögeibe, a' magányos vityillókba hemberegve ment ki mindenfelé a' riadás, mint a' viharoktól korbácslott hullámok, a' legtávolabb szélekig; 's mindenfelé csoportozának, élesztve Júdától, a' hívek, eltökélve hogy atyjáknak vallását, törvényeit, szokásait védeni fogják. Így dicsőítette meg magát Jehova a' fényes nemzet' kidöltében; így terjede el ismét a' szent hit, hogy az Isten csak egy!

O Szent Megadás az Úrban! nagy és felséges gondolat, 's még nagyobb, még felségesebb, midőn fényes tette válik; midőn az ember mindenét oda adja a' szent tárgyért, midőn életét semminek tekinti, 's csendesen elvérző szívvel, elnémított panaszszal azt is feláldozza, a' mi neki életénél is kedvesebb! – oh felséges erkölcs! ki tudna téged méltólag magasztalni! – De bár mi nagy légyen az, fénye mint sorvad össze az Emberfija' dicsősége mellett, ki a' maga istenségét elrejté az emberiség' alakjába, 's önkényt megalázta magát, 's viselte gyarlóságunk' sullyát halálíg, még pedig az idvezítő kereszt' haláláig. – Oh melly végig gondolhatatlanul nagy vala az az ő megnyugvása az Atya' akaratjában, mellyet csak a' Szeráph ért, 's rebege imád a' királyi szék' zsámolyánál! – Örök dicsőség a' tiszteletes Eleazárnak! örök dicsőség a' hét nagy fiu' még nagyobb anyjának! Oh mint ragyognak az ő neveik az Élet' könyvében!

IV JÚDA, A' MAKABÉ

GYŐZÖDELEM

A' restül derengő reggel' szent felszürkültében csengve kél diadalmi ének Sionra. Háladalok zengnek Jehova' tiszteletére, ki megszabadítá az elnyomottakat, 's a' hosszú sorokon, mellyek a' hegy' oldalán fel fel vonakodtak, 's vigan emelgeték jobbjaikban a' palmaágot. Oh boldog látás! íme Izraelnek ismét megengedteték belépni a' szent templomba; 's azon helytt tisztelni a' világ' urát, mellyet maga választott; 's kikapva az ellen' hatalmából, ismét szabadon szolgálni neki! – De ki az, a' ki itt hatalomban járdall a' sereg előtt? Léptei virító erőre 's bátor nagy lélekre mutatnak; barna üstöke lebegve játszik homlokán, 's szikrázó szemeit, – a' rettenetesekeket a' csaták' küzdései közt, – most könnyeinek szelíd csillogása vontá be, midőn a' nagy lélekkel nyert győzödelem után az Úrnak megújított szolgálatjára vezérli örvendező sergeit.

Júda, Mathathiás' magzatja, vezérlé itt népét Jeruzsálemnek szent hegyére. – Antiochosznak kevély Hadnagya Séron nem régen még az ő hatalmas karja által veszett el. Ezen a' Király szörnyű bosszúra gyúladott, 's újabb temérdek sergeket küldé Izrael ellen, Ptolomaeusz és Nikánor, 's az ő helytartója Lysiasz alatt, mert ő maga Persziát akará kirablani. De hadai' nagyjaikat hamar leteríté a' Jehova' erős-karu hőse, 's Antiochosz, megértvén ottan mi történt, irtóztató haraggal kiálta fel: „Büntessenek meg a' nagy Istenek, ha iszonyatos bosszúmat nem állom a' lázakon! Dőljenek le Jeruzsálem' kőfalai, 's ti öldössétek a' véneket és ifjakat, 's a' melly' emőjit és a' jajgató anyákat, hogy Judéa legyen mint egy koporsó, 's lakosit nevéssék a' föld' egyéb nemzetségei!”

De a' nyavalyás fenekedő gyalázattal tére meg honjába Ekbatanába (1), mert tolvaj kezekkel szedte ki Persepolisban a' templom' kincseit és a' szent edényeket. 'S a' mint bosszúra gyúladva, szekere' hajtóját sietésre serkengeté, utól-éré Jehovának rettenetes jobbjá; kidőle szekereből iszonyu gyötrelmei közt, 's jajgatva fetrengett a' porban. A' ki, kevély lélekkel, ki akará nyújtani kezeit a' hold után, hogy azt arany szarvainál fogva lerántsa az égről; a' ki a' tenger' hullámjainak 's a' mindent felforgató szélvésznek bilincseket készítgete, 's a' hegyek' szirtjeit a' hércz' csészéjébe akará tenni, itt alála irtóztatos kínjai közt, 's itt fujta ki, elhagyva mindentől, lehelletét!

Emaus előtt Lysias már szembe állá Júdával, ki csak tízezer népet igazgata, míg amaz százezreket. De ő így szólla vitézeihez: „Ne reszkesetek hogy nekiek számok nincs; emlékezzetek, mint védé az Úr a' maga választott népét a' Faraó' sergei előtt. Emeljük fel hozzá könyörgő kezeinket mi is; az Úr emlékezni fog frígyéről mellyet Abrahámmal kötött 's Izsáknak és Jákóbnak megújított, 's hatalmas karral megveri el-lenségeinket, hogy valakik e' földön élnek, ismerjék meg, hogy ő bástyája Izraelnek,

most és minden időkre.” – Ezt mondá Júda, 's könyörgő kezeket emelének égre mindnyájan.

A' távoly hegyek megett csendesen szálla le rózsagőzei között a' tűzarczú nap. Alaktalanul folytak szét a' szürkületben a' mezők, 's éj fogta be az elnémult földgomolyt. A' sereg' Fővezére így szólla itt Gorgiászhoz: „Látád e a' szemteleneket? sisak nélkül, páncél nélkül vannak; 's e' nyomoru folt verheté e meg két erős Hadnagyinkat és azt az erős sereget? Talán hogy elmétlen elhittségökben álomnak ereszték magokat, feledvén a' nemzet' dicsőségét és tulajdon nevöket. E' csapás engem nem érhet, 's én összeroncsolom! Válassz mingyárt húszezer harczolót sergein közzül, 's menj velek Bethsúra felé, ott foglald el a' tetőket, 's omolj alá rájok mint a' hegyek' csergetegetei, midőn megdagasztá a' zápor; hogy felriadva alvásokból, se meg ne futamodhassanak, hanem véd nélkül hulljanak le gyilkolójik' kardjai alatt. Én utánatok megyek táborommal, 's míg a' reggel feljövend, a' győződelem' rémítésít Jeruzsalem' falaiig terjesztem ki.

Ezt szándéklá a' dölyfös; de az örök Gondviselés egyebet végze. Júda megállott serge' közepében, 's könyörgő szemekkel tekinté a' csillagok' ragyogásaiba. 'S itt véletlen mellette termett egy deli növésű ifjú vitéz, csillámló ezüst fegyverben, megszorítá jobbját, 's ezt mondá neki: „Te éjjeli megtámadást forralsz elmédben; tedd a' mit szándékozol, 's győzni fogsz.” Ezt mondá, 's ment. Júda rettenve 's örülve ismért benne az Úr' Angyalára, 's azonnal vitte utána sergét. Menének az ellenségi táborok mellett vonúla el. Azt szűk tüzeiktől lelék felvilágosítva, mert Lysiasz kevéssel előbb kiszedte innen csapatjait, 's az éj' homályában útját tovább folytatá.

De midőn most közelebbre értenek a' táborhoz, az ezüst fegyverű ifjú ismét megfogá jobbját, 's ezt mondá neki: „Lökd kanóczaidat a' táborba, 's kezdj iszonyu ordításokat, 's gyilkold az ellent.” – Júda lánggá gerjeszté a' kanóczokat, 's a' sátorok' vásznába lökte, ezt kiáltozván szünetlenül: „Nagy a' mi Urunk Jehova!” – 'S ím az éjszaki szél visítva jött elő a' közel hegyekről, 's a' tábor' sátorain elterjeszté a' mindent megemésztő tüzet, hogy az éjféli' kormos felhőji piroslani kezdének, 's a' tartományt rettegéssel tölték el. Júda most fenyegető tekintettel így kiálta az Izrael' népéhez: „Senki ne nyújtssa ki jobbját hogy az ellenség' táborában zsákmányt szedjen; az légyen minden törekedéstek, hogy ő találja itt vesztét; a' gazdag sarcz önkényt jó osztán kezetekbe!” – Ezt mondá, 's megfordúlt, olly feltétellel, hogy hátúlról támadja meg az ellenséget, 's mennyei barátja lángoló tekintettel méne előtte.

Hah, már dühösködik az irtózatot csata; a' kard immár öldököl az ellenség' csapatjaiban, mert Júdának lelkes harczolóji örvendve kapák ki azt az elhullottak' kezeiből. Rémülés foglalá el az egész nagy sereget, 's kivált annak Vezérét Lysiaszt szédítette meg, ki olly szándékot forral vala, hogy lerontja Jeruzsalem' falait, 's az elfogott lakosokat marhaként ereszti árba. Mert a' tenger' szigeteiről, és a' kik Hellásznak boldog szélein lakoztanak, előjövö már a' kereskedő, megvenni aranyon és ezüstön a' föld' lakosait, hogy elszórva egymástól, 's a' bálvány' tisztelőji közzé keveredvén, azoknak hitekhez szokjanak. De a' fenevad nem éle többé, 's Vezére, kit ide küldött, gyalázatosan szalada meg a' halál' mezejéről, mellyet az ő harczolóji elborítottak tetemeikkel. – Júda megfordúlt hogy megpillantsa mennyei barátját, és segélyét elnedvesedett szemekkel köszönje; 's íme az eltűnt a' hős elől, de győződelt jövendőllő tekintettel. – Már csak Gorgiász dühöngé a' tusák' mezőjében.

Hajnalva kele fel a' reggel, 's közelítnek a' hegytetőken csapatjai. Rémülve látá ez-redeit elterülve a' halál' mezejin; a' tábor' romjai füstölgének, 's érkezését bátor homlokokkal várá az ellenség. És még is rútnak tekinté a' megfutamlást; bizott hogy a' vétkeket el fogja taposhatni, 's szárnyalló sietéssel jött elő. Júdának választottjai láták a' végetlen sokaságot, 's a' csillámló sisakot és pánczél, 's a' rettenetes kardokat, még rettenetesebbeket a' lovag' kezébe, ki már vágtata délczeg paripáján, 's félve pillantanak Vezérokra. De az ahhoz emelé fel karjait, a' ki egeiből nyújtja a' segédet, 's így szólla a' rémültekhez:

„Dicsőség néked, Izrael' megtartója, ki Dávid' karjaival megbuktatád az óriást, 's az ellenségi táborot Jonathánnak hatalmába juttatád; oh, hagyj zavart támadni ellenségünk' hadai között, hogy vesszenek el harcolójik és paripájik, igen nagy sokaságban; hogy haljanak el mind, és gyalázatosan, 's a' te néped téged háladalokban magasztalhasson, 's áldozatokat nyújtson oltárodnál, mivel bennünket kivonál a' szolgaság' nehéz béklyójiból!”

Ezt mondá, 's tábori lármát kezdete. Harsányan recsegett a' hadi-kürt, 's a' lelkes sereg új erőre gyúlvadva tolakodék menése után; felrántá fegyverét, 's rettenthetetlenül vága az ellenségbe. Mint az arató vágja rakásokba pengő sarlójával a' búza' arany fejeit; úgy döntögeté minden mások felett Júda a' kik fegyvere alá jutának. – De ki után merednek itt álmélkodó szemei? áruló fut e által népe közzül az ellenséghez? Kínos érzés szorítja össze keblét. Eleazár megyen ott, a' Súra' magzatja, egyedül, 's hüvelyébe rejtve kardját, keresztül az ellenségi sorokon.

De a' nemeslelkű ifju nem árulást forrala keblében; sőt úgy indúla ki, hogy bosszút álljon nemzete' szenvedéseieért. Mert meglátá a' szirtes halmokról az elefántok' nagy csoportját, és kivált egyikét ezeknek, az arany fékkel, 's a' bíbor czafranggal, arany prémbe szögvé, miknek végeikről nagy bojtok függtenek. Legottan így gondolkodék: annak tornyában királyisan maga ő, az ádáz vérengező, fog ülni. – „Hogyan? Eleazár, az a' tiszteletes öreg, szörnyű kínjai közt hala meg Istenéért és honjáért. Az ő nevét viselem én is: ne viseljem e lelkét, együtt a' névvel? Az az aranytól 's bíbortól ragyogó állat dőljön el az én vasamnak, 's omoljon alá a' szerint, a' hogyan a' hegyekről höngereg alá egy rettenetes szirtdarab; 's bár temessen el engem magával, de temesse el hátáról lehányt urát is, hogy az ő népeik ne feledjék a' megháborodást, 's bukjanak meg a' Jehováért küzdő kevesek előtt!”

Ezt mondá, 's méne. Az ellenség nem tartóztatá futásában; úgy hitte hogy gyáva lélekkel megúnta a' küzdést, 's nyugtot keres. De íme már a' rettenetes állat' hasa alá jutott. Kirántá fegyverét hüvelyéből, 's szinte markolatjáig dőfé gyomrába, hol neki legveszedelmesbb a' sebzés. Hortyanva dőlt fel, és elveszett. A' föld megrendüle midőn eldőlt. Vastagon szálla fel körülé a' por, 's végig hallatszék el a' csata' mezején, mint roccsant össze a' hátán-hordott torony és a' harmincz küzdő, kik a' toronyban állának. De legnemesbb áldozatja, Eleazár, maga is halva maradt, rá esvén az állat' iszonyu terhe (2); Gorgiász pedig, ki ellen a' nemes ifju fenekedék, rohanva hagyá oda a' csatát, 's reszkető csoportjai utána futának. Hah! nem merte a' véres ütközet' helyére fordítani ismét szemeit, hol ezereket hagyta hátra halállal küszködve, ezereket már elhalva, ezereket ijedségökben futamlva. Gyalázattal elborítva ére vissza honjába, és egyedül; mert minden hadai az idegen földön enyésztenek el. A' győződelmes Júda pedig megfordúla, 's az üresen-maradt táborban sok aranyat és ezüstöt 's drága köveket gyűjtött.

Júdának lelkében öröm kele fel ezeket látván; előkiáltá testvérit, kik a' csatában mindenkoron oldala mellett harczoltanak, Simont, Jochanánt, és Jonathánt, 's így szólla hozzájuk: „Földre van terítve az ellenség; jertek vitéz seregünkkel a' Sion' ormára; tisztongassuk meg az Úr' szentségét, 's építsük meg a' mi romlást veve.” – Azok engedének a' szónak, 's legottan megindulának Jeruzsalem felé. És a' midőn felérének Sionra, 's az Úr' templomát elpusztúlva láták; megfertézve az oltárt, a' kapukat elégve, 's a' tágas tornácot elborítva bojtortjással, fúvel, bokrokkal; mindnyájan megtépdelék ruhájokat iszonyú kinjaikban, fejeiket hamuval hintették be, a' porban fetrengének, 's felkiáltának Istenhez.

De a' trombita megszóllala Sionról, – úgy hagyá Júda, mint a' nagy öröm innep előtt (3), 's víg sikoltozások közt özönle a' vígadózó nép. Feddtelen életű papokat választá a' Szentség' szolgálatjára. Azok legottan kihordának onnan, valamit a' bálványzók állítottak, 's új oltárt alkotának a' régi' helyébe, 's ahhoz tizenkét ki nem faragott követ választottak. Nem sok idő alatt minden készen állott a' Jehova' templomában: készen a' frigidáda, 's az arany gyertyatartó, 's a' szent kenyerek' asztala, és a' tömjén' oltára. A' füst kedves illatozásban emelkedék az oltárról, a' hétágú gyertyatartó ismét világot vete a' falakra és a' boltos mennyezetre; a' szentelt kenyerek egymásra rakva állának az aranytól csillámló asztalon. A' szélesen aláítyegő kárpit kétfelé osztá, mint egykor, a' Szentség' ürét, 's az ajtó hangosan fordúla meg sikárlott sarkain. Kimondhatatlan vala Izraelnek öröme, hogy megéré a' napot.

De most egyetemben jelenének meg a' reggel' szépderengésű fénye alatt a' szent hegy' lábánál. A' hárfák' 's czimbalmok' csengése 's az ércz trombiták harsogása együtt kelének Jehovához az egész nagy sokaság' hálaéneklésével azon jótételért, hogy az Úr őket a' kibeszéllhetetlen nyomorúság, gyalázat, bántás közzül kimentette. Az Úr' papjainak most kelle a' templomot felszentelni, a' hogy azt a' törvény parancsolá: áldozatokkal, és hogy az égő oltár' szarva vérrel légyen béfercsegtetve, 's a' nép nyolcz egész napokon végig ülé a' felszentelés' innepét. 'S így lőn az. Mindenikén felméne a' nép a' hegy' szentségébe, arczra borúla ott, 's hangosan hálálta Jehovának kegyeit e' dalában: „Mert irgalmas ő, és az ő kegyelmeinek nincsen semmi határok (4)!” énekszóval és a' hárfák' és czimbalmok' zengésében.

És a' midőn így meg vala újítva a' templom, 's megülve felavattatásának innepe, akkor felkele Júda, 's így szóllott a' figyelmező sokasághoz: Íme megadva látod magadnak Izrael' népe, a' mit az isteni Látnok Mózes énekle amaz énekében: „az egy megfutamtatá az ezreket, 's tízezer szalad kettő előtt (5).” Oh, rakj arany koronákat szent templomának kapujira, 's annak fokait ékesítsed zsákmánylott paizsokkal; mert ő neked dicső győzödelmet engede! Az ellenség ugyan újra felkél; az ember' élete e' földön örök küzde és viaskodás. Nékem ezt kiáltja valamelly titkos sugallat: egykor eldőlök én is a' szabadság' szent tusájában: de ne rettegj; Jehovának jobbjá kiséggél minden bajaidból, ha hív maradsz a' megkötött frigyhez, 's esztelenül bálványoknak nem hajlasz el tisztelésökre. Oh akkor téged a' Mathathiás' magzatjai, a' hős Simon, Jochanán és Jonathán, hatalmas karral vezetnek el győzödelmedre; a' népek' leghatalmasabbjai baráti szövetségre kérlelnek meg ⁶, saját uralkodóidnak fogsz lenni kormányok alatt, mert Júdától el nem vétetik a' királyi pácza, míg eljövend az a' régen várt Vezér ⁷, ki újra alkotja országát, 's népét a' szolgaság', veszély' és halál' inségiből megszabadítja. Áldásban virúljon fel néked az ő országa!”

Mondá, és ment. Mélyen megindúlt lélekkel oszlott meg a' sokaság, 's áldotta Jehovát, a' mindeneken-könyörülőt, ki őtet a' maga választott szolgája Júda által kiragadá a' szolgaság' lánczaiból, szabadságát visszaadta, szentségét a' Sionon újra felépítette, 's ígéretet tőn, hogy áldásai a' legkésőbb jövendőkbén sem érnek véget.

Oh, eljött Ő, a' régen megígért szabadítója az ő minden ágból és nemzetségből válogatott népének, 's a' számatlanokat szeretettel vezérli a' szebb templomba, a' maga Eggyházába, melly eleven kövekből kele fel, 's hirtelen emelkedék ég felé. Untalanul dúlonganak ellenkezőji a' Szent ellen, de mind hijába! Az szirten épült, 's a' pokol' kapuji rajta diadalmat venni nem fognak. A' Győződelmes az egek' örvendő dalában járdall; a' Tisztuló a' remény' szelíd fényében nyugszik; a' Harczoló hatalmas karal öleli által a' földnek megszámlálhatatlan nemzeteit ⁸. – Így övedzi egy koszoru az összekötött hármát; 's imádás, dicséret és magasztalás zeng az Eggynek a' Szeretet' szövetségében; annak, a' ki bennünket büntől és haláltól szabadít meg; az örök Közbenjárónak, ki nekünk a' szent Eggyház' anyakeblében nyújt GYŐZÖDELMET.

JEGYZÉSEK

MÓZESHEZ

I. ÉNEK

1) Hóreb, hegy a' Szirtes-Arabiában, a' Széless. 28° 50', vagy 29° alatt. Ennek tágasan elterjedett aljából két csúcs emelkedik, egyike délnek (ma Katalin-hegye); másika éjszagnak, 's ez az, melly a' Bibliában Sinai nevet visel. Ezen utóbb 6000 lábnyira vonakodott feljebb a' tenger' síkjánál. (*Jahn, Bibl. Archeolog.* I. 80.)

2) Jethró, Reguel' fija, pap vala, még pedig nem bálványzó, a' Midián' földén. II. Móz. XVIII. 12.

3) Josephus Flavius (*Antiqu. Jud.* II. 12.) beszéli, hogy már az itt említett idők előtt az a' beszéd vala az ittlakók közt, hogy Isten a' Hóreben lakik, és hogy Mózes előtt semmi pásztor nem meré ott legeltetni juhait.

4) Midián, Szirtes-Arabiában, hova Mózes megszökött, a' Veres-tenger' szélén. Ettől meg kell különböztetni egygy hasonló nevű mást, melly a' Jordántól kelet felé fekvék.

5) A' házassági kötések alatt a' hölgy' testvéreinek ajándékok adattak, atyjának pedig alkupénné fizettetett. A' Keletieknek ezt a' szokását, melly Niebuhr szerint (*Utaz.* II. 420.) még ma is fenn áll, nem csak a' Hebraeusok ismerték, hanem a' Phoeniciaiak is, és a' Görögök, és más egyebek. (*Herodot.* I. 196. *Strabo*, 745. *Iliad.* XI. 244.)

6) II. Mózes II. 22. „Szüle neki fiat kit Gerzonnak (*idegennek*) neveze, minthogy az idegen földön idegennek tekintetheték.” – És tovább IV. 20.: „Mózes a' maga nőjét és gyermekit szamarak' hátára ültette.” – De mivel II. 18. az mondatik, hogy Jethró, a' Mózes' ipa, minekutána áltmenének a' Veres-tengeren, Mózeset, ennek feleségével és két fiával, kiknek egyikét Gerzonnak hívták, a' másikat „mivel ötet az ő atyjának Istene felsegértette és a' Faraó' kardjától megmentette,” Eliézernek (*Isten segélle*) a' puszták' Hórebe mellett meglátogatá; – azt kell felvennünk, hogy Eliézer később született, és hogy a' IV. 20. előforduló többes számot a' Leírók megbotolva csúsztatták a' textus közzé.

7) A' ruhák' megtépdelése a' Keletieknél nagy gyász' és bánat' jele volt.

8) II. Móz. VI. 16, 17, 18.

9) A' Faraó név Egyiptusban a' Királynak nem személyét, hanem méltóságát jegyezte. – Azt a' Faraót, kiről itt vagyon szó, Appiánus Amasisnak mondja, Eusébius pedig Cenchrisek; Usher Amenophisnak, 's úgy hiszi, hogy az a' Görögök' Bélusa, ki Danaust és Aegyptust nemzé.

10) Josephus Flávius szerint az ekkori Faraónak ez a' leánya Thermuthis volt. Az Alexandriai Clemens, ki ötet Mürrhínának nevezi, azt beszéli felőle, hogy férjnél volt ugyan, de nem voltak gyermekei, 's ezért fogadta gyermekévé Mózeset.

11) Apost. Cselek. VII. 21, 22.

12) A' Sphinxek' csudaalakja különböző sejdítésekre ada a' később időkben alkalmat. Voltak Sphinxei mind az Egyiptusi Mythológiának, mind a' Görögnek, a' mint ezt már Oedipus' története bizonyítja. Az Egyiptusi a' szerint adatik rajzolatokban mint egy elsőbb lábaival kinyújtózott nőstény oroszlán, de a' mellynek keble és feje asszonyi alak, elfedve redőkreszedett szövedéssel. A' Cairo mellett homokba-süllyedett és egy darabból faragott Sphinx' hossza 148 láb, magassága több mint 60; de most csak 27 lábnyira áll ki a' homokból. Az Egyiptus' papjai a' Sphinxeket templomaik' kapuij elébe állítaták, azt akarván általok jelenteni, hogy az ő Isteneik' szolgálatja mysticus értelmet foglal magában. (*Statius, Thebaid. I.; Dapper, Descript. Afrie.*)

13) A' Csúcsszobrok (*Obeliscusok*; szorosan fordítva a' görög szót, Nyársacsák) a' templomok' udvarainak ékességéül szolgáltak. Egy darab veres gránitból voltak szelve, 's oldalait hieroglyphi írárok fedték el. Rómának hajdani Császárai közzül néhányan hozattak oda Egyptusból ilyeneket 's felállítaták a' legnagyobb Circus és más helyeik' ékesítésére; de azok a' barbarus népek' otlétök alatt többére feldöntetének, 's összetöredeztek. Csak a' nagy tettek' kivitelében gyönyörködő V. Sixtus állítá fel ismét a' két legnagyobbat: 1588. a' Lateráni Szent János' temploma előtt, 1589. pedig a' Szent Péter' Vaticáni temploma' piacán. Amannak magassága, a' lábazon kezdve, 115 Párizsi láb, legnagyobb szélessége pedig 9; ennek magass. 78, széless. 8 láb 4 hüvelyk. A' Vatikáni oldalait nem ékesítik ugyan a' Szent-Betűírás' vésései, de minden fennmaradt Obeliscusok közt ez az az egyetlen egy, melly törést nem kapott. (*Zoega, de orig. el usu Obeliscor. Romae 1797.*)

14) A' Pyramiszok, emlékei az Egyiptusi fejedelmek' kevélységének, kik e' négyoldalt hegyesen összefutó roppant alkotmányokat magoknak sírboltul építék, kőből, téglából. Memphis mellett még közel negyven áll; 's legmagosbbika, a' Cheopszé, 600 lábnyi magasságú; annyi a' bázisa is. A' miket Herodotus, Strábó, Diodórus a' pyramiszok felől mondanak, azt az újabbak, 's főképen Savary és Denon, kik Napoleont kiszállása alatt kísérek oda, igen nagy részben valónak találák. (*Grobert, description des pyramides de Gize.*)

15) Bár mennyire különbözzenek a' vélekedések Mózesnek ezen erőszakos tette eránt, azt lehet vennünk a' Stephanus Mágus' szavaiból (Apost. Cselek. VII. 25.), hogy azt Jehovának indításából tette, kit Mózes élet' és halál' urának nézett. Annak következései határozzák el az ő sorsát, 's felhozzák Izraelre a' megszabadulást.

16) II. Mózes III, 2. „És megjelenék neki az Úr tűz lángjában, egy csipkebokor' közepéből.” – A' legnagyobb tekintetű Fejtegetők után azt kell elfogadnunk, hogy valahol Isten mondatik szóllani, a' szóllás Angyal (*ἄγγελος* Küldött) által megyen véghez. 'S ezen Küldött' személyében némellyek (II. Móz. XXIII. 21. után) a' Szent-Háromság' második személyét találják.

17) Kanaán (Palaestina, a' Szent-Föld) Syriának egykor legtermékenyebb tartománya. Szomszédja reggel felé, a' Pusztá-Arábia; délnek, a' Parán' pusztája és Egyptus; nyugotnak, a' Földközépitenger; éjszaknak a' Libán' hegye, melly Phoeniatiától választá el. – A' Kanaán nevét Hám tól vette a' Noe' unokájának egyik fíjatól.

18) A' Hebraeusok Jákóbnak halála olta 215. esztendőig éltek Egyiptusnak bálványokat tisztelő lakosai közt, 's így ott sok Istenek' nevét hallák. Ezért kérdé Mózes, mint neveztesék az ő érzékes honfijainál Isten, az eggy, az igaz. II. Mózes III. 15. felvilágosítva a' VI. 3. által, láttatja hogy Isten csak ezen időszak olta nevezteték közönségesen Jehovának.

19) A' bélpoklosság Egyiptusban honi 's igen veszedelmes nyavalya vala, 's a' fejér gyógyíthatatlannak tartaték. A' Mózes által tett csuda tehát nem hibázható el a' maga célját, 's látván ezt, őtet minden Isten' küldöttjének tekinté.

20) A' Nílust az Egyptiek Istennek nézék, 's eggyzersmind sok Istenek' lakjának.

21) I. Móz. III. 15. „Ellenségeskedést szerzek közötted és az asszonyállat' magva között, 's ő eltapossa fejedet.” – Az Éva' magva a' Messziás. Galat. III. 8–16.

22) I. Mózes XXII.

23) Ez, az I. Mózes XXII. 18. említett hely, melyre Pál Apostol a' felidézett Galat. Levélben czéloz.

24) Többen a' régibb Fejtegők közzül, mint Justín a' Martyr, Tertullian, Cyprián, úgy vélekednek hogy Mózes (II. IV. 13.) a' Messziást értette.

25) A' Szirtes-Arábia' Beduínjai sátorokban laknak 's azok hosszasak. Két vagy három középső rúdjaik magasbbak a' többieknél, úgy hogy bevonva fekete kecskeszőrből szőtt pokróczokkal, ezek a' sátorok nem rosszul hasonlítanak tevékhez. Többére három rekeszekre osztatnak; az elsőbe a' tehetősebbeknek cselédjeik, a' szegényeknél a' gyengébb marha szállítatik be, mellynek még a' csípős éjjeleken gondra vagyon szüksége; a' második rekesz a' férfiaké; a' harmadikban az asszonyok zárkoznak el. Ajtajok egy leeresztett függelék, mellyet a' bé vagy kimenő félre emelint. (*Niebuhr Útaz. I. 233.; D'Arvioux III. 1. 306.; Shaw; Dombay...*)

II. ÉNEK

1) Gózs en földjét kivévén, melly ment vala minden csapástól.

2) A' kígyókat megszelidíteni ismert mesterség vala Egyiptusban, 's a' szemfényvesztők általok hozák rettegésbe a' tudatlan sokaságot; mert a' kígyók ott Isteneknek tekintettek.

3) A' Mózes' törvényei külömbféle áldozatokat parancsoltak: égőket, tulkok', juhok', bakok' áldozatjára; 's eledelieket (véretleneket), lisztből gyúrt pogácsákból; tovább hálaáldozatok, engesztelők, 'stb.³² III. Mózes I–VII.

4) A' kézi-malmok még ma is szokásban vannak a' Keletieknél, hol vízi-malmokat igen kised számban látni. Az őrlés fárasztó munka volt, 's a' Hebraeusok, Egyptiek, sőt a' Görögök közt is (*Odyss. VII. 104., XX. 105.*) rabszolgalyányok tevék. (*Niebuhr' Arábia' Leírás. 1. 51. 's Utaz. 1. 152., Shaw...*)

³² 'stbb.

5) Mint a' kereszt' vétketlen áldozatja, mellynek tetemei meg nem törettek (II. Móz. XII. 46. és ján. XIX. 36.)

6) Mirjám ugyan Mózes' (testvér) húgának mondatik, 's jelen vala midőn ez a Nílből kivonatott; 's így, midőn a' nép kiköltözék Egyiptusból, jóval idősebb volt kilenczven esztendősnél. De a' Szent Irók gyakran (testvér) húgoknak nevezik a' testvérek' leánygyermekit is. II. Móz. VI. 16. 18. adatik a' Lévi nemzet' elágazása, 's ott a' 20. versben ez áll: „Ámrám pedig nőül vette Jochechedet, az atyja' bátyjának leányát, ki szülé neki Áront és Mózeszt.” Mirjámról itt nincsen szó. Itt tehát szabad kéjjel és a' hihetőség' jelentésében a' Mózes' testvére-leányának vétetik.

7) A' Bölcses. Könyvében, az Epiphánus', Tertullian', Alexandriai Clemens' írásaikban, 's másoknál, a' kiköltöző Hebraeusok' tette, hogy az Egyptusiaktól ajándékot kívántak és kaptak, mentséget találá; mert a' vett drágaságokért ezeknél maradtak házaik és, aratás' idejekor, terméseik.

8) Némelly Magyarázók szerint Raemeses város a' mai Cairó; mások szerint így neveztetett az egész táj, a' Faraói lakáson kezdve egészen addig. Az első táborfogás' helye, Sukkoth, nem tudatik.

9) A' Hebraeusoknak, úgy akará Isten bölcs okokból, Kanaánba nem az egyenes útat kelle venniük; hanem minekutána a' hosszas szolgaság az Egyptus' bálványzó lakosai közt őket egészen megalázta 's elvetemítette, negyven esztendőig kelle tévedezniük a' pusztában, hogy egy külön nemzetté forradhassanak és az igaz vallás' elterjesztésére alkalmasokká váljanak. Ezért fordítá őket a' felhő' oszlopa az egyenes útról vissza a' Sástengerhez.

10) Baal-Zephon sokbarlangú helyet jegyez. Illyen van Suez mellett.

11) A' Bölcs. Könyve adja azt az egy, a' Magyarázók' legnagyobb száma által eltesztett, és még is kirekesztőleg lehetséges értelmét a' Mózes' Győzödelmi Éneke' 8. versének. (Lásd Bölcses. Könyve' XIX: 7.; II. Móz. XV: 12.; Zsolt. LXXVI: 19.; CXIII: 7.)

12) „Jehova a' felhő' oszlopából néze az Egyptusiakra” – olly szóllás' neme, melly alatt Zsolt. 1. XXVI. villám és dörü is értetik.

13) E' sora a' Győzödelemdalnak (II. Móz. XV: 20.) a' textusban hátul áll; noha a' mint maga az ének bizonyítja, visszafordulója vala, mellyet az egész sokaság rá kezdde az ének' némelly szakánál.

14) Lásd a' Bölcs. XIX. 7. és feljebb a' Jegyzést, a' 12. Szám alatt.

III. ÉNEK

1) Egy napi járóra Suezről a' puszták felé még ma is Mózes' forrásainak neveztetnek a' vizek. – Mara zsidóul *kesserút* jelent. (*Thevenot Voy.*)

2) A' Sin pusztája, melly még ma is e' nevet viseli, egy hosszú homokos lapály a' tenger mellett, és még ma is kiesbb része Arabia-Petraeanak. Rephidim mintegy húsz mföldre fekszik Síntről, 's nyugotnak Sinaitól.

- 3) Lásd feljebb a' I. Ének alatt, Szám 6.
- 4) Lásd Szent János Evang. I: 1.
- 5) Lásd Apost. Cselekv. II: 4.
- 6) II. Móz. XXIII: 20, 21. „Íme én elküldöm az én Angyalomat, ki előtted menjen – – ő a' ti vétkeitek el nem nézi, és az én nevem vagy on őbenne” – mond Jehova Mózesnek. – Az utolsó szóknak nincs értelme, ha az Istenség' második személyére nem vitettetnek. (Lásd az I. Ének mellett a' Jegyz. 16 Szám.)
- 7) II. Móz. XIX: 6. „Ti lesztok nekem országom, papjaim, 's egy nékem szentelt nép.”
- 8) A' Cyprus Papyrus kákacsemete, 's minekelőtte a' papiros feltaláltatott, ennek leveleire tétetének az írárok.
- 9) II. Móz. XXV: 8. „Állítsanak nekem szentséget, szent helyet.”
- 10) Az első templomot Jehovának Salamon építette Jeruzsalembe a' Sion' hegyén (1. Kir. VI.); és minekutána az Nabugadonozor alatt elpusztítatott, ismét felépíték a' Babyloni fogságból hazatért Zsidók Cyrus' engedelmével. (Esdr. I. III. IV.); de ez az újabb koránt sem hasonlíta fényességben az elsőhöz, úgy hogy Haggeus' II: 8 és 10. közönségesen az Idvezítőre és az ő általa alkotott Anyaszentegyházra vitetik.
- 11) Zsidókh. X: 1 – 5.
- 12) Jelenés. VIII: 4.
- 13) A' hétágú gyertyatartó, a' királyi-szék körül álló hét Angyal' képe. (Lásd Tób. XII: 15. és Jelen. VIII. 2.)
- 14) Jelen. II. III.
- 15) Lásd fenntebb a' 9d. Jegyzést és I. Péter II: 4. 5.
- 16) Mózes és József után a' nemzet' választott igazgatóji Bíráknak neveztetének, csaknem azok, a' mik Rómában a' Dictátorok. Sámuel alatt a' nép Királyt kívánt, 's első Király a' nép közt Saul leve.
- 17) Salmanassar Assyriai Király elébb a' tíz nemzetséget Assyriai fogságba vitte (II. Királyok XVII: 6.); a' másik kettőt Nabugodonozor Babyloniba. (II. Kir. XXV. 11.)
- 18) Minden bálványzó népeknél az isteni tisztelet' fő részei az áldozás, a' vendégeskedés és a' táncz voltak; 's ezen utolsóbb gyakran undokságokra vetemedett.
- 19) Bár melly nagyon vétkezett legyen a' maga engedékenysége által Áron, midőn tőle a' nép azt kíváná, hogy állítsa fel az arany borju' képét; de a' Szent Irás' ezen helyének homályossága mellett: II. Mózes XXXII: 5. „mellyet midőn látott volna Áron, Oltárt építte előtte, és más napra innepét hirdetteté Jehovának;” – kétségben marad, ha nem az volt e egyenesen célja, hogy egy holt bálványkép' kiállítását által ott, a' hol magát az igaz, az élő, a' bölcs Isten mennykövek' dörgésében és ércz trombiták' harsogásában nyilatkoztatta ki, – alkalma volt, a' megtévedt népet az igaz útra vissza vezérteni. 'S valóban nem is látjuk, hogy Jehova az ő ekkori bánását megfenyítetté volna; sőt inkább nem sokára azután Főpapnak választá őtet.
- 20) Apost. Cselek. II. 4. és 41.
- 21) Szokás vala a' Hebraeusoknál, hogy ők bizonyos mondásokat, a' gyakrabban emlekezés végett, apró cédulatartójikban (Tephilin, Philakteria) homlokaikon 's karjaikon hordják. E' szók: Az Úrnak szentelt, vagy ajánlott, egy aranypléhre voltak vésve, melly egyik fültől a' másikkig a' Főpapi tiara (süveg, szarv) alatt nyúlt el. A' Szarv' formája eránt különböznek a' vélekedések.

22) Az Ephód előképe vala a' Püspökök' pontificiális mai öltözetöknek, melly tunicella nevet visel, és a' szolgálónak ágyékain elől és hátul alányúl. Jobb és bal vállán egy egy ónyxboglár csatlá össze, 's a' boglaron a' XII nemzetség' neve állott. Maga a' ruha igen vékony czéznává font pamutból vala szöve.

23) A' Mellypaizs is illy nemű szövedék, 's négy széleit ugyan-annyi hátra vont lánczok szoríták az Ephód felett a' pap' mellére. Ezen állott a' XII nemzetség' neve ugyanannyi drága kövön.

24) Urim és Thummim némelly Tudósok' vélekedéseik szerint, már a' Mózes' kora előtt ismeretes kockakövek, mellyek közzül egyyike igenle, másika nemle, harmadika semmi feleletet nem adott. A' templom' felépítése után nem fordúlnak elő többé.

25) III. Mózes XVI: 6. látjuk, hogy az esztendőnként tartani szokott engesztelés' innepén a' kocka két kecskebak felett vettetett; egyyike meg vala ölvé, a' másik szabadon eresztetett a' pusztákba. Az előjelentést lásd Róm. IV.

26) A' Megváltó Zsid. VII: 26, 27. együtt neveztetik áldozatnak és Főpapnak.

27) IV. Mózes XII: 1. Mózes, hihetőleg Cziporának halála után, Aethiopiai nőt veve. Jehovának törvényei megengedék az idegent feleségül venni, csak ne Kanaánbelit. Áron és Míriám nem javallák a' tettet, mert úgy hívék, hogy Mózesnek a' magok nemzetségekbeli legtekintetesebb ház' gyermekét kellett volna elvennie.

28) A' szelíd Olvasó bocsássa meg az Éneklőnek, hogy a' Szent Irónál is szeretetre méltónak festett Míriám vétke' és halála' nem ismért oka helyett egy új gondolatot bátorkodik elébe terjeszteni.

29) Felzúdúlván egykor Mózes és Áron ellen az egész nép, (IV. Mózes XVII.) a' tizenkét nemzetség' fejei Jehovának parancsára fel valának szállítva a' beszélgetések' sátorába a' Szentek' Szentje mellett, 's mindenikének ott kelle hagyni a' maga mandolafából szelt pálczáját. Más nap kivilágosodék, hogy egyedül az Áron' pálczáján vala elevenen a' levél és a' gyümölcs, annak jeléül, hogy az ő nemzetségét illeti a' Papi méltóság.

30) Az Izraeliták békételenkedének az Úr ellen, a' magok hosszú útjok alatt, 's Jehova kígyókat küldé rájuk, hogy mardossák össze. De most parancsola Mózesnek, hogy egy ércz kígyót függessen fa karóra, 's a' ki reá fogna pillantani, meggyógyúl. (IV. Móz. XXXI.) – „Kígyó alakjában 's fáról csábítatott el az első emberpár: fáról kelle jönnie idvének is” – úgymond a' leginkább kedvelt tanítvány (Ján. III. 14, 15.)

31) Balák, Moabíták' Királya elküldé Bileámért, hogy akassza el átkai által az Izraeliták' előmenetelét, minekutána már az Amorrhaitákat meggyőzőék. De néki akarata ellen, szájából átok helyett csak áldás jöve. (IV. Móz. XXII, XXIII, XXIV.)

32) A' Garizim és Ébál hegyei közt nyúlt el egy keskeny völgy, mellyben a' nevezetes Sichem fekvék. A' törvény' megtartójinak Mózes a' Garizimról áldást hirdettete, a' törvény' megszegőjinek az Ébálról átkot és minden csapásokat. (V. Móz. XXVII.)

33) A' Christus' Színelváltoztatásakor a' Táboron az ő tanítványai Mózeset és Illyést mellette láták lebegni. (Máté XVII. 3.)

34) I. Korinth. XV. 53, 54.

35) Jelen. V: 8.

SÁMUELHEZ

1) Endor homályos hely, nem messze Sünemtől, hol Saul a' Philisteusok ellen táborba költ (I. Sámuel XXVIII: 7)

2) A' kétséges esetekben Jehova a' Papok és Proféták által kérdezt meg, minthogy ezeknek meg szokott vala jelenni álmaikban. A' Főpap a' kérdést a' frígy' sátorában tette az Urim és Thummim által. (Lásd feljebb a' Jegyzéseket Mózes' III. Énekéhez; Szám 20.)

3) Saul, Kís-nak fija, a' Benjamin' nemzetéből, kiméne felkeresni tehetős atyjának elvesztett számárkanczáit. Jehova kijelenté a' Profétának, hogy ezt kenje Királlyá Izraelben. Ez teljesíté a' parancsot, minekutána Sault elébb a' hely' legelső férfijainak társaságokban megvendéglette. (I. Sám. IX. X.)

4) Nem bizakodva Istenhez, Saul arra vetemedék hogy maga nyújtsa be áldozatját, a' mit tenni csak Papnak vagy Profétának vala szabad.

5) Saul a' Proféta által vevé Jehovának parancsát, hogy az Amalekítákat pusztítsa ki, minden marhástúl. De Saul azoknak Királyokat 's a' marha' szebbjét, fősvénységből, életben hagyta meg; 's midőn azért megdorgálá a' Proféta, a' vétket hadaira tolá, 's engedetlenségének még vallásos színt akara adni. (I. Sám. XV.)

6) A' Saul' baja elméjének elsetétedése volt, melybe dölyfös óhajtásinak bé nem teljesedésök sülyleszté el. Dávid ügyesen verte a' hárfát, 's hogy zengéseivel a' Király' elméjét felderítse, az udvarhoz hívatott. A' szer használá, 's Saul annyira megkedvelé a' fiatal lantost, hogy őt fegyvernekévé választotta. De ez a' hajlandóság továbbad idegenséggé, sőt gyűlölséggé változott el, midőn Dávid az óriást leterítette, 's asszonyok és leányok neki ezt éneklék: „Megverte Saul a' maga ezerét, Dávid a' maga tízezerét.” (I. Király. XVI. XVII.)

7) Az Engeddi szirtbarlangban, később pedig Saulnak tulajdon táborában, Dávid olly közel juta Saulhoz, hogy ott ruhája' szélét szelé el, itt pedig dárdáját és ivó edényét elvitte, 's mint hűsége' bizonyosságát, hogy ámbár a' Királyt bánthatta volna, azt nem cselekedte, elő mutatá. (I. Sám. XXIV. XXVI.)

8) Izrael felett Jehova egyenesen maga uralkodék a' Papok által, 's szeretett népét mindaddig védelmezé, míg az hív maradt a' neki Mózes által adott törvényhez. Ez a' nép dicsekedheték egyedül a' theokratiai igazgatással, de elsőségéről elmétlenül lemondott.

9) A' szerentsétlen öreget nem az a' hír ölte meg hogy elestek két rossz gyermekei, hanem hogy a' frígyláda ellenségi kezekbe jutott. (I. Sám. IV.)

10) A' holtak' felidézése a' régibb időkben is már vénasszonyok' mestersége volt. (*Lucan. Pharsal.* VI: 692.; *Ovid. Metam.* VII: 199.; *Horat. Sat.* VIII: 20.)

ILLYÉSHEZ

ELSŐ ÉNEK

1) Elias Thesbites. Thizbe Felső-Galilaeai városból, a' Naftali' tartományában.

2) A' Palaestina hegyeiben sok igen tágas barlangok találtának, úgy hogy némellyikében a' háborgások' idején sok népség lakott együtt. Neve az illy üregekben lakóknak a' Hebraeusoknál קברות , a' Görögöknél τρωγλοδυτης (I. Móz. XIV: 6.; Bír. VI: 2.)

3) A' Baal neve alatt a' Nap, az Astarteé alatt a' Hold tiszteltetett; – Phoeníciai Istenségek, 's az elsőbb hihetőleg Hercules, kinek Tyrusban temploma volt. (Lásd: *Jahn, Archaeolog.* III. §. 129, 131.)

4) Christus szül. előtt mintegy 975 esztendővel az ország, mingyárt Salamon' halála után, két részre szakadott. Rehabeám mellett csak két nemzetség marada, Júda és Beniamin; a' tíz többi Jeroboámot, a' Nebát' fiját, választá királyának. Rettegven hogy a' nép visszatér a' Dávid' maradékihoz, ha innepeiket Jeruzsálemben fognák tartani, Jeroboám két megaranyzott tulkot állíta fel Béthelben egyikét, másikát Dánban, mint Jehova' képeit, 's ezeknek templomokat, oltárokat építe, papokat rendele, 's az innepeket egy holnappal később tartatta. A' bálványozás így bé vala hozva Izraelbe, 's ezért neki megjövendölteté, hogy háza ki fog veszni. Lakása Sichemben és Thirzóban volt. (I. Kir. XII. XIV.)

5) A' Proféták' iskolájiban ifjak neveltetének a' törvény', éneklés' és egyéb ismértek' tanulásában, hogy később ők légyenek a' nép' tanítóji.

6) Zarpáth, vagy Sarepta, Phoenícia' városa, a' Földközépi-tenger' szélén Tyrus és Sídon közt.

7) A' sanyarú életet gyakorló Proféták' öltözete egy báránybőrből készült hosszú dolmányból, egy ővszíjból, egy durva posztóbból szabott köpenyegből álla; 's az utolsó éjjeli takarója volt egyszersmind a' kelet' fijának, ha künn hált. János, a' Keresztelő, illy öltözetet visele, Máté szerint, a' III. Részben.

8) A' Keletiek süteményeikhez vaj helyett olajat vesznek.

9) Felház – הבית , ὕπερφῶν – egy vagy két szoba az alsóbbak felett, hova a' lakó ahíthatosságát csendesen elvégezhetni vonta magát, 's vendégeit beszállította. (*Shaw Utaz.* 188.; *Niebuhr' Utaz.* I. 380.)

MÁSODIK ÉNEK

1) A' pogány papoknak egyik esztelenkedésök az vala, hogy bálványaik' tiszteletére testeiket összemetélik késekkel és hegyes vasakkal. Plutarch ezt a' Bellóna' papjairól beszéli; Lactántz, a' hamis Vallásokról, I. XXI.; Tibull a' Cybele' papnéjiról I. 1.; Lucían a' Syriai Istennéről írt Munk.

2) A' Jeruzsalemi templomban az estvélyi áldozat dél után háromkor mutatott be.

3) Jezreel, Achábnak nyári lakása, öt óránnyira feküdt Samariától éjszak felé.

4) Ezaiásnál, XLV: 8.

HARMADIK ÉNEK

- 1) Berzseba, Izrael' országának határán, dél felé.
- 2) Genesztye (*spartium genista*) a' hőségben lankadóknak kedves árnyékot tart sűrű ágaival.
- 3) A' Keletieknél a' kenyérsütésnek egyik neme, kivált künn a' mezőn vagy a' pusztában, ez: Kisded kerek gödröt csinálnak a' homokban, 's tüzet raknak a' gödör felett, és midőn az eléggé álthevült, a' gödörbe teszik a' laposra vert tésztát, 's addig forgatják, míg megsült. Ezek az úgynevezett hamupogácsák, תַּיִן. (Lásd *Chardin Voyage*. T. II.; *Thevenoth, Voy. au Levant.*; *Niebuhr* — —)
- 4) A' Hóreb hegye nyugot-deli szaka a' Sinai-hegynek.
- 5) Abel-Mehola a' Gilboa-hegyen épült Sichem és Bethseán között.
- 6) A' Phoéniciai Hercules' egyik tisztelete abban állott, hogy száját csókolgatták. (*Cicero, IV. Verr.* 43.)
- 7) A' Mózes' törvényei szerint az Izrael' fíjainak nem vala szabad öseikről rájuk maradt telkeiket eladni (III. Móz. XXV.)
- 8) A' Keletiek' pecsétjeiken nevök áll. A' noymót megkenik valamely festékkal, 's alája ütik az írásnak. (*Pococke*. I.)
- 9) Lásd a' Jegyzést a' Mózes I. Éneke alatt. Szám 7.
- 10) Ramóth Leviták' Szabad-városa, a' Jordán' keleti felén a' Gád' nemzetségében.
- 11) Ez a' Micha nem egy azon másikkal, ki a' XII. kisebb Proféták közt.
- 12) Gilgál a' Jordán' nyugoti felén, a' Sarónei téren, a' Gaas hegye és a' tenger közt.
- 13) Ekronban, melly egyik fő városa a' Philisteusok' földének, az ezek által bálványzott Baal-Sebubnak (Szunyogistennek) fényes temploma volt, 's a' bálvány, mint a' keleten igen kártékony szúnyogok' és legyek' elkergetője, tiszteltetett. Zeüsz és Heraklesz is viselék az απομύτιος, μυιωδης, μυιαγρος (Légyisten, Légyelkergető) nevet. – (*Clemens Alexandr. in Protrept.*; *Plinius* L. X.; *Aelian. Hist. Anim.* L. V.)
- 14) Samum, forróságával meggyilkoló szél Africában. (Lásd: *Tunísias*. I. 346. a' Jegyz.)

ELIZEUSHOZ

ELSŐ ÉNEK

- 1) A' Moabiták' Királya Dávidnak uralkodása olta az Izrael' Királyától függött, 's ennek évenként marhával adózott. A' Moabiták Lóttól vevék eredeteket, 's rokonai valának a' Hebraeusoknak, 's a' két nemzet közt így nem volt örökséges ellenségeskedés.

2) Keletben, hol nyárban szüntelen tart a' szárazság, rettenetes szél 's fergeteg szokta jelenteni az eső' érkezését, kivált a' pusztákban. (*Russel natural history of Aleppo.*)

3) Kir-Hareseth, fővárosa a' Moabíták' földének, hegyes tájon, 's később Carcha nevet visele az Aráboknál (*Abulfedae Syr.*)

4) Sunem város az Izsachar' tartományában, két órányira a' Tábor-hegyétől dél felé.

5) A' Keletiek mint köszöngetnek egymásnak szünet nélkül, midőn útazásaik alatt összetalálkoznak, lásd *Niebuhr' Arabia' Leírását.* I. 49.

6) Jób XIX: 25.

7) Jelen. I: 5.

8) I. Korinth. XV. 55.

MÁSODIK ÉNEK

1) János IV: 13.

2) A' bélpoklosság' több nemei, rettenetes hatásai, 's gyógyításai, 's azon szoros gond felől melyet az illyek körül forgóknak Mózes a' III. K. XIII. R. parancsola, lásd *Jahn' Bibl. Archaeol.*

3) III. Móz. XIII: 45.

4) A' két figyelmet érdemlő folyam: Ph ar ph ar és A ma na (ma Phége és Schamaweis) Damaskus körül egyesülnek. Amaz az Antilibanon, ez a' Libanon hegyén fakad. Némellyek azon egy forrás' két ágának hiszik, melly az Amana hegyben veszi eredetét.

5) Rimmon, Syriai bálvány, de a' ki felől semmit egyebet nem tudhatni.

6) Dothán város négy órányira Samariától Tábor felé.

7) „Végű ívet és nyilat” – kép nélkül ezt jelenté: „Készülj hadakozni.” – A' nyílnak kelet felé lövése azt jelenté a' Királynak, hogy az arra fekvő Izraelhez tartozott vidéket végye vissza ellenségeik' kezekből, 's mint profetáló jelentés annál beszélőbb vala, minthogy régen szokás volt a' hadizenetekor egy láncsát berepíteni az ellenségi birtokba. (*Justín. II. – Aeneis. IX. 47.*)

8) Aphék, város egy napi távolyban Tiberiástól, Damaskustól éjszakknak.

9) Elizeus Profetának sírje, a' Szent Hieronymus' bizonyítása szerint (*in epitaphio Paulae*) Samariának szomszédjában állott. (Brentano. II. Kir. XIII. Jegyz. a' 20. Szám. Alatt.)

A' MAKABÉKHEZ

A' Történetvizsgálók nagyobb részben egy értelemben vannak az eránt, hogy a' Maccabaensi epitheton nem egy nemzetség' sajátja volt, hanem Antiochus Epiphanes nyomorgatásai alatt, Christ. előtt 166. eszt, mind azoké, kik az igaz hitért és a' hazáért valamely nagy tettet követtek el. Alkalmat reá hihetőleg a' haldokló Mathathiás ada, ki a' maga harmadszülöttét Júdát, az újabb idők' legnagyobb Izraelitáját, profetai lélekkel יְחִזְקִיָּא a' Kalapácsolónak nevezte, 's a' nép' Vezérévé kikiáltotta.

ELSŐ ÉNEK

1) Antiochus Epiphanes, fija a' Nagy Antiochusnak, Christ. előtt 175. lépe, 's törvény ellen, a' Syriai thronusra, melly igazságosan Demetriust, az ő testvér bátyjának Seleucus Philopatornak fiját illeté. Polybius ötet Athenaeusnál, valamint a' Sicilii Diodórus is, Fragm. XXVI., ollyformán rajzolják, hogy a' hordott ἐπίφανης (*ragyogló*) név helyett inkább érdemlé az ἐπίμανης (örjögő, esztelen) nevet, mellyet rá kormányzottai ragasztottak.

2) Modín, város, Jeruzsalem-től nyugot felé, nem messze a' tengertől.

3) Makab. III: 12.

MÁSODIK ÉS HARMADIK ÉNEK

A' történet' helye, hol a' szent Martyrok Istenért és Hazáért vesztek, némellyek szerint Antiochia, némellyek azt Jeruzsalemre teszik. A' kik ide, úgy állítják, hogy Antiochus, hallván melly merész lélekkel gátolják az ő győzödelmét a' Zsidók, 166. a' Chr. el., maga is áltjőve Judeába.

Egy *Florus Biblicus* nevű Munkában (Tyrnaviae 1741.), hol Perenfelder Mihály a' Makabéeknek egy szép szakot szentele, az Éneklő feltalálá a' hős anyának és hét fíjainak neveiket, a' hogy azokat Flávius Josephus és Commentátorai adják.

1) V. Mózes' XXXII: 36.

NEGYEDIK ÉNEK

1) Ecbatána, ma Tábris, anyavárosa a' Médiai Királyságnak, hol később a' Perszai Királyok is szeretének lakni a' hűsebb szellő' kedvéért, melly a' hegyekről, és az éjszaki keletre fekvő Caspiai tenger felől lengett.

2) Eleazárnak e' merész tettére nézve lásd I. Makab. VI.

3) III. Móz. XXV. az parancsoltatott az Izraelitáknak, hogy minden hetedik és ötvenedik év hálaöröm' innepe légyen, 's ezeken a' nép nagy jótételeket veve, és a' hol (a' 9dik vers szerint) az engesztelés' napján az egész tartományon végig zengének a' trombiták.

4) Zsolt. cv.

5) V. Móz. XXXII: 30.

6) Spárta és Róma. (Lásd: I. Makab. VIII. és XII.)

7) I. Móz. XLIX: 10. megjövendöltetett Júdának hogy tőle el nem vétetik a' királyi pálcza, 's az teljesedésbe a' Megváltó által ment. (Máté II: 6.)

8) A' Római Anyaszentegyház' tanításai szerint az Ecclesia triumphans azon boldogúttakat foglalja magában, kik az örök koszorút immár megnyerték; a' purgans azokat, kik a' tisztulásnak bizonyos szakai szerint azt elnyerni reménylik és várják; a' militans azokat, kik innen a' síron, Hit, Szeretet, Remény által annak elnyerése után törekednek; 's így minden maga tagjait ezen nagy törekedésében közönséges könyör-gésével egyesíti.

FOGLALAT

MÓZES	I. Ének --	Isten ----	3	[648]	
„ „ „	II. Ének --	Megváltás ---	22	[656]	
„ „ „	III. Ének --	Feltámadás ---	45	[664]	
SÁMUEL --	Eggy Énekben	Ítélet ----	75	[677]	
ILLYÉS --	I. Ének --	Hít -----	91	[684]	
„ „ „	II. Ének --	Remény ---	105	[690]	
„ „ „	III. Ének --	Szeretet ---	121	[697]	
ELIZEUS --	I. Ének --	Halál ----	141	[705]	
„ „ „	II. Ének --	Halhatatlanság	155	[711]	
A' MAKABÉK	Mathathiás --	Vigasztalás ----	171	[718]	
„ „ „ Eleazár --	}	Szent Megnyugvás	---	195	[728]
„ „ „ Salomóne --			---	205	[732]
„ „ „ Júda -----		Győzödelem ---	228	[741]	

TOLDALÉK

Jens Immanuel Baggesen *)

A' Drezdai Reggeli Ujságban 1827. Nro 105.

*

An des grossen Karl des V. grösseren Sängers.

Sey mir gegrüsst auf dem Kulm des christlichen epischen Pindus,
 Du, der ein Sängers empor über die neuesten ragst,
 PYRKER, der südlichen Deutschen Homer, wie der nördlichen Klopstock!
 Schaut' ich auf jene herab, blick' ich zu dir nun hinauf.
 Klein ist gegen Messias dein Held, doch kann sich mit deinem
 Messen der Dichter; vermäss aber der Sängers sich nicht,
 Der sich den Seinen wählte zum Lied? Auch blieb in dem Lied er
 Unter dem Ziele zu tief, das er zu hoch sich gesteckt.
 Über das Deinige schwangst du dich auf, denn nur menschliches sangst du,
 Selber ein Mensch, der im Staub immer kein Engel noch ist!
 Aber als Dichter doch mehr als ein Sterblicher. Lebt doch Achilles
 Nur durch Homer im Gesang, Hiero nur durch Pindar;
 Gottfried selbst, der Befreier des heiligen Grabes, durch Tasso,
 Fingal durch Ossian nur, Helden durch Dichter allein.
 So war's, wird es noch seyn so lange die sterbliche Grossmacht
 Nur zur Unsterblichkeit hebt grössere geistige Kraft.
 Über den Helden des Lieds ragt stets der tragende Sängers,
 Jener ist nur Ganymed, dieser der Adler des Zeus.
 Aber wie kann der Begeisterte selbst den Begeisternden heben?
 Wie den Christus der Christ? Unter der heiligen Wucht
 Sinkt anbetend er hin; auch sank und betete jener,
 Der uns den Heiland besang, dunkler und dunkler, der Welt
 Halb nur verständlich. Geblendet vom Glanz der zu himmlischen Helle
 Ward zur elegischen Nacht auch ihm der epische Tag
 Jene mit lyrischen Sternen besäet, doch ohne die Sonne,
 Welche dem Epos allein Leben und Wärme verleiht.
 Zwar erhabner erschallt sein Lied von der Sünder Erlösung
 Als das deine, das nur christliche Slaven besingt.
 Aber das deinige tönt der Kunst gemässers und schöner,
 Klarer auch; hat man doch jetzt mystischen Dunkels genug.

*) A' Parthenaisz' (eroticus tárgyú Éposz') Éneklője.

Einfach wälzt es die Wogen daher, wie des Oceans Epos,
Nicht wie des Rheins Dithyramb, welcher den Gletschern entstürzt.
Brüder, mir seydt ihr indess in ernster, heiliger Andacht
Beide, der Ältste doch er, der im Christengesang
Brechend der Erste das Eis des gefrorenen teutonischen Sprachborns
Schwimmen in griechischer Kunst, selber ein Schwan, uns gelehrt.
Sey mir, wie Jener, obgleich ich als Greis am Rande des Grabes
Erst dir begegne von fern, herzlich als Vater gegrüsst.

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Az életműkiadás jelen darabja a Kazinczy Ferenc életében önálló kiadványként megjelent fordításokat tartalmazza. Külön kötet tárgyát képezi terjedelmi és kompozíciós okok miatt is a *Kazinczy Ferenc Munkái* tervéből az 1814–1815-ben *Szép Literatura* cím alatt megjelent kilenc kötet. Hasonlóképpen máshol kapnak helyet azok a fordítások, amelyek nem szépirodalmi szöveget ültetnek át magyar nyelvre, mint például Kazinczy első munkája, a *Magyarország geographiája* (1775), vagy a Hübner-, illetve a Hollmann-fordítás, melyek Kazinczy életében nem is jelentek meg. Kazinczy életművében köztudottan kitüntetett helyet foglalnak el a fordítások, amelyek a korban kivételesen hosszú és termékeny írói pályáját végigkísérték. Kötetünk bizonyos értelemben vegyes anyagot ölel fel, talán csupán az köti össze az egyes írásokat, hogy egyik sem tartozik a lírai műnembe; a költemények külön kötetben kapnak majd helyet. Időben fél évszázadnál valamivel nagyobb az írások által átfogott idő; a kötet olvasója 1776-tól 1830-ig követheti nyomon Kazinczy többször változó elgondolások jegyében formálódó, de mindvégig aktív és termékeny írói pályáját, melyben a személyes élet és az írói munkálkodás szoros szálakkal kapcsolódott össze. A kötetben végigkövethető Kazinczy fordítói gyakorlatának és elveinek a változása: láthatjuk az esetlegesen választott első fordítását készítő, még botladozó stílusú diákok és az érett, határozott célok jegyében dolgozó széphalmi mestert.

A fordítást Kazinczy nemcsak klasszicista poétikai tudatossága és nyelvszemlélete, hanem a Bárczy Sándortól, Bessenyei Györgytől és Ráday Gedeontól örökölt irodalmi és művelődési program okán is kiemelten fontos feladatnak tekintette. Elmondható tehát, hogy a kötet Kazinczy legjelentősebb vállalkozásait gyűjtötte egybe. Köztük olyan, a kortársakra nagy hatást gyakorló munkákat találunk (a Gessner-fordítást és a *Bácsmegyeit*), amelyek az irodalomtörténeti hagyományban is kiemelt helyet foglalnak el. Kötetünk a nyomtatott kiadások sajtóhibáktól megtisztított, ilyen értelemben helyreállított szövegét adja az olvasó kezébe. A jegyzetekben a fellelhető kéziratok változatok és a nyomtatott forrás pontos leírását a *Kézirat, Megjelenés* fejezetek mutatják be. Ezt követően a *Forrás* rész a fordítás alapjául szolgáló művet tárja fel lehetőségei szerint és mutatja be. Ha mód kínálkozott rá, akkor a forrásszöveg Kazinczy által használt kiadását is felkutatjuk. Az idegen nyelvű és a magyarra tett szövegek egymáshoz fűződő viszonyát áttekintő jelleggel mutatjuk be. Minthogy Kazinczy kezdettől fogva a szoros fordítás gyakorlatát követte, ezért a sorról sorra haladó, mikrofilológiai összevetés nem tűnt indokoltnak, mivel az eltérések többségükben csupán a nyelvi különbségekből adódnak. A jelentősebb változtatásokat azonban jelezzük, akár csak a ritkán előforduló félrefordításokat. A forrásszöveg tendenciózus vagy szabad átalakítása sehol nem mutatható ki. A *Bácsmegyei* esetében (amelyet a szakirodalom hagyományosan szabad adaptációnak tekint) a *Magyarázatok* között ennek bemutatására – a kötetben kivételesen – nagyobb figyelmet szenteltünk a forrásszöveggel való összevetésére. Az összehasonlító szövegkövetés által láthatóvá válik, hogy Kazinczy ebben az esetben is szorosan, mondatról mondatra adta vissza az eredetit, az eltérés leginkább a névanyag magyarra fordításában lelhető fel. A *Keletkezés* fejezetben az egyes szövegek alakulásának filológiai feltárására tettünk kísérletet, a terveket és a műveket összefűző viszonyok és a kiadási-nyomatási munkálatok bemutatására, azok időben egymást hol átfedő, hol kereszteződő megvalósulására.

Kazinczy kimagasló magyar irodalom- és művelődéstörténeti szerepe miatt a *Hatástörténet* fejezet az egyik legfontosabb részét képezi kiadásunknak, a kötet sajtó alá rendezése során kiemelt figyelmet fordítottunk a fordítások hatástörténeti tanulságai összegyűjtésére és kritikai bemutatására. Ezen a területen néhol nehéz feladattal szembesültünk. Ugyanis mivel a korszak összefüggéseire és esemé-

nyeire nézve mind a mai napig az irodalomtörténeti emlékezet egyik leggazdagabb és legfőbb forrása épp magának Kazinczynak az áradó és információgazdag levelezése, ezért Kazinczy munkái hatástörténetének vizsgálata terén is jobbára magának Kazinczynak a beszámolóí állnak rendelkezésünkre. Különösen igaz ez a korai, még a fogság előtt megjelent munkák későbbi, már a nyelvi és ízlésharcok idején újragondolt, sokszor Kazinczy által jelentősen átértelmezett hatástörténeti összefüggéseire. Az idős mester pályája emlékezetét írva, saját műveinek, tevékenysége és főként fordításai hatásának értelmezését az 1800-as évek második évtizedében már a fiatal, romantikus nemzedékkel folytatott párbeszéd és vita szituációjában végezte el. A történések és azok összefüggései, az egykori események más jelentést kaptak ekkor Kazinczy emlékező interpretációiban. A visszatekintő leírásra utólag rárakódott legendaképző, önmitizáló mozzanatokot megpróbáltuk letisztogatni. Mindeközben megkíséreltük az egyes fordítások létrejöttének mozgatórugóit is kitapintani, amennyiben és amennyire ez lehetséges volt; valamint a korabeli fogadtatás felől nézve elfogultatlanul és tárgyyszerűen bemutatni ezeknek a könyveknek a tényleges hatását. Mivel a kor nyelvhasználatának és kulturális utalásrendszerének megértése időben előrehaladva folyamatosan növekvő munkát jelent, a *Magyarázatokban* igyekeztünk a szöveg megértését segítő, feltétlenül szükségesnek mutatkozó rövid és tárgyyszerű kommentárokat adni. Szándékunk pusztán arra irányult, hogy hozzáférhetővé tegyük azokat az összefüggéseket, ismereteket, amelyek a szövegek olvasásához – véleményünk szerint – nélkülözhetetlenek tünnek.

Kiadásunk alapvetően forráskiadás, a kéziratok és az imprimitúra-példányok változatainak részletekbe menő regisztrálását nem tekinti feladatának. A jelen nyomtatott kiadást ez feleslegesen terhelné meg, ezeket a sorozat tervezett elektronikus kiadása lehetőségeinél fogva praktikusabban és gazdaságosabban képes kezelni. Az olvasószövegek kialakítása során az immáron nem alkalmazott tipográfiai jeleket a ma használatosakra cseréltük. Az ortográfia vagy az interpunkció tekintetében csak akkor avatkoztunk be, ha a nyomdai hibák súlyosan zavarnák a szöveg megértését. Minden emendációt a lap alján, szövegkritikai jegyzetben jelöltünk. Ahol a vesszők hiányában is egyértelműen kikövetkeztethető a jelentés a mondat szerkezet alapján, feleslegesen nem szaporítottuk a lábjegyzeteket. Hasonlóképpen jártunk el a hosszú és a rövid magánhangzók esetében, mivel a prózai szövegben ennek metrikai szerepe nincs, az eredeti szándék által sugallt jelentés pedig könnyen rekonstruálható a kontextusra hagyatkozva az olvasás folyamatában.

A kezdeti Bessenyei-fordítástól kezdve a kötet záró darabjái, a Pyrker-fordításig mindegyikre jellemző a gondos, bár Kazinczy által utólag szinte kivétel nélkül elsieltettnak ítélt munka, akárcsak a tipográfia művészi szintű igényessége. A Kazinczyra valló korrekciós elv, a folyamatos tökéletesítési szándék jegyében érvényes ezekre a művekre az önkritikus elégedetlenség, amely a szövegek megjobbításához, újabb kiadási tervekhez vezetett. Ennek eredménye csak ritkán maradt kéziratban, a korai művek jó részének megvalósult az újabb kiadása, az 1814–15 között napvilágot látott *Szép Literaturá* kilenc kötetében. Jelen kiadásunk a Kazinczy által megtett hosszú útnak néhány fontos pillanatát mutatja be: Kazinczy Ferenc az írói halhatatlanság felé tartva jelentősen hozzájárult a modern magyar irodalom megszületéséhez. De ezek a hatalmas életműben csupán a jéghegy csúcsát jelentik.

* * *

A kötet sajtó alá rendezői hálás köszönettel tartoznak a kötet lektorának, Nagy Imrének gyors és áldozatos munkájáért, nehéz kérdésekben adott hasznos tanácsaiért Imre Mihálynak, állandó segítségnyújtásáért Orbán Lászlónak, Szép Beátának, a kiadótól pedig Bálint Ágnesnek, valamint a tördelésért Marosi Editnek, akiknek sokszor próbára tettük türelmét. És végül, de nem utolsósorban Debreczeni Attilának tanácsaiért, hasznos kritikai megjegyzéseier és kitartó figyelméért, amellyel munkánkat követte és segítette.

JEGYZETEK AZ EGYES SZÖVEGEKHEZ

1.

Az amerikai Podotz' és Kazimir' keresztyén vallásra-való meg-térése

KÉZIRAT

Nem maradt fenn.

MEGJELENÉS

Teljes:

Az amerikai Podotz' és Kazimir' keresztyén vallásra-való meg-térése. Németből magyarra fordítottatott Kazinczi Kazinczy Ferencz által. Kassán, LANDERER Mihály' betűivel, 1776.

KAZINCZY Ferenc: *Az amerikai Podocz és Kazimir keresztyén vallásra való megtérése.* Bessenyei német eredetijével együtt kiadta és bevezetéssel ellátta WEBER Arthur, Bp., kiadja a Magyar Tudományos Akadémia 1914. = Régi Magyar Könyvtár, szerkeszti HEINRICH Gusztáv, 34. – Weber Arthur szétbontja a Kazinczy által kiadott könyvecske anyagát, Kazinczy bevezetőjét és a tisztelgő verseket külön közli, hozzá Bessenyei Györgynek Kazinczy által le nem fordított előszavát, illetve a laptükör kettéosztásával magát a fordítást folytatólagosan, az oldal felső részében a német, alsó részében a magyar szöveg szedésével.

Az amerikai Podocz és Kazimir keresztyén vallásra való megtérése. Fordította KAZINCZY Ferenc = BESSENYEI György: *Idegen nyelvű munkák és fordítások 1773–1781*, s. a. r. KÓKAY György, Bp., Akadémiai, 1991, 88–102. A kritikai kiadás Bessenyei német eredetijének magyar fordításaként közli Kazinczy szövegét. Itt olvasható Bessenyei német nyelvű előszava is, amelyet Kazinczy nem fordított le.

FORRÁS

Der Amerikaner. Wien, gedruckt bey Leopold Kaliwoda auf dem Dominikanerplatze. 1774. 48 p. – A név nélkül megjelent munkát sokáig Kazinczy állítása alapján tulajdonították Bessenyei Györgynek (1746–1811), aki a bécsi testőrgárda tagjaként néhány idegen nyelvű munkát is közreadott. Az eredeti nyomtatvány példányainak hiányában Szinnyi még kéziratos munkának vélte, mígnem Weber Arthur 1914-ben fellelte egy példányát a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Könyvtárában, jelzete O-2499 (BESSENYEI, 17.; WEBER, 14.). Ekkor igazolódott be Kazinczy kijelentése. Bessenyei előszava alapján Kókay György meggyőző érvekkel pontosítja a keletkezés dátumát 1770-re, azzal a feltételezéssel kiegészítve ezt, hogy az 1765-ben Bécsbe kerülő Bessenyei a rövid, Voltaire eszméinek hatásáról árulkodó munkácskát a német nyelv gyakorlása céljából készíthette, az ekkor megismert felvilágosodott gondolatok, a vallási türelem, a tolerancia propagálása melletti állásfoglaláson túl. Az 1773 elején a testőrségből kilépő Bessenyei Belezna Miklós gróf támogatásával a magyar protestánsok bécsi ügyvivője lesz. A munka keletkezéséhez képest kései, 1774-es megjelenését ez is indokolhatja, akár csak a névtelenségét. A korai keletkezés magyarázatot adhat az eredeti német szöveg grammatikai hibáira és stílári bizonytalanságaira, a mondatszerke-

zetek nehézségére, kezdetlegességére. Kókay György a *Pályám emlékezete* 1880-as kiadását használta, amely nem nevezte meg a forrásmunka tulajdonosát, és átvette Weber feltételezését, mely szerint Bessenyei könyvét Kazinczy a sárospataki kollégium könyvtárában, Szathmáry Mózes könyvtárosnál láthatta (BESSENYEI, 24.; WEBER, 15.). Weber feltételezése mögött az a feltevés húzódott meg, hogy Bessenyei bizonynyal küldött tiszteletpéldányt megjelent munkájából volt iskolájának. Vagy ha nem, akkor azt Beleznay Miklós, Bessenyei nagy hatalmú pártfogója eljuttatta a pataki könyvtárba. Ez a feltevés egyúttal magyarázatot adhatna a névtelen munka valóságos szerzőjének kilétére vonatkozó sárospataki tájékozottságra is. Ezt a két feltevést azonban semmi sem támasztja alá, ahogy az sem állja meg a helyét, hogy Kazinczy a könyvtárban találkozott volna a *Der Amerikanerrel* (vö. *Keletkezés*). Mégsem hagyható figyelmen kívül az, hogy Bessenyeinek a kollégiummal vagy a sárospatakiakkal fenntartott kapcsolata révén a szerzőség ténye valamiképpen tudott, nyílt titok lehetett Sárospatakon. Kazinczy csak a filozófiai tantörténetet ültette át magyarrá, Bessenyei bevezetőjét elhagyta.

KELETKEZÉS

Kazinczy Ferenc apja, Kazinczy József elsőszülött fiát kezdetben katonának szánta. Majd a katonai pályával kapcsolatos tervei meghiúsulása után – a gyerek könyvek iránti szeretetére alapozva – a „könyvcsinálást” jelölte meg Ferenc életpályájaként. Az apa szeme előtt azonban nem az ekkor még ismeretlen írói pálya állhatott, hanem a kegyesség gyakorlásával összekapcsolódó munkák készítése, illetve feltehetően még inkább az egyházkerület és a magyar protestantizmus világi vezetésében történő szerepvállalás. Például az ekkoriban épp Bessenyei által az udvarnál betöltött protestáns vallásfelekezet ügyvivői posztja (religionarius agens), amely tisztességes anyagi jövedelmet és jelentős közéleti presztízsemelkedést jelenthetett volna mind Ferencre, mind a családra nézve (VÁCZY 1915, 56.). Az apa 1774 tavaszán megbízta fiát Gellertnek valamely teológiai témájú munkájának fordításával. Kazinczy József 1774 márciusában hirtelen megbetegedett, 19-én áldását adta elsőszülött fiára, Ferencre, másnap – az orvosi vélemény szerint tüdőgyulladásban – meghalt. A temetési szertartásra március 27-én került sor, Öry Filep Gábor sárospataki lelkész tanár búcsúztatta a megboldogultat (VÁCZY 1915, 65.). Az apa korai halála után a család a Gellert-fordítás tervét Kazinczy önéletrajzi elbeszélései szerint – mint az elhalt végakarátát – tartotta tiszteletben.

Ez a kegyeleti gesztus vezetett el Kazinczy első nyomtatott munkájának (*Magyar Ország Geographica*, 1775) elkészítéséhez és megjelentetéséhez. Ezt a feladatot Ferenc azonban – az elbeszélések azt sugallják – inkább anyai kényszerként élte meg, a szégyen és a kudarc emlékét hagyta maga után. Az elkészült nyomtatványokat 1775-ben anyja nyomására az examen alkalmával Kazinczy kiosztotta társai között. Kazinczy művét senki nem ellenőrizte, így az esendő és hibákkal teli maradt. Amint a visszaemlékezésekből kiderül, noha Szilágyi Sámuel superintendens megdicsérte a nemes szándékot, veje, Öry Filep Gábor, a kollégium professzora éles megjegyzéssel illette az elhamarkodott munkát. Ezt követő elhatározását, hogy többé nevét nem kívánja kinyomtatva látni, az anyai ismételt parancsára azonban megváltoztatta, amint erről visszaemlékezéseiben szól. A hiba kiköszörülésére azt a tanácsot adták a családnak, név szerint Puky Ferenc („később Nógrádi Vice-Ispán 's Consiliárius”), hogy más munkát készíttessenek Ferencel, amelyet nyomtatás előtt valamely professzorával ellenőriztessenek. Nem tudni, hogy Kazinczy kései és több változatban elkészített önéletrajzi feljegyzései mennyiben állják meg a helyüket, különös tekintettel az anyai kívánság követelő és parancsoló voltára nézve. A *Pályám emlékezete* elbeszélése szerint Öry Gábornak – az anyai levélbeli utasítása szerint – bemutatta fordításában Gellert értekezését. „Az megértvén hogy fordításomat ki akarják adni, fejet csóválva kérdé, miként juthat fejembe illy vakmerő szemtelenség. Szerencsémre velem vala anyám' levele, 's előmutattam azt. A' Professor elfojtá gúnyait, 's belé sem pillantván papirosaimba, azon szelíd intéssel ereszte el, hogy illy komoly tárgy nem illik ifju esztendeimhez; fordítsam inkább Gellertnek Meséjét, de mind, 's a' Gellert' verseinek szchemájiban, 's még examenünkig, melly már közel vala” (PE, 453.). Ez után kapta Kazinczy anyjától a felszabadító választ – Puky Ferenc tanácsára –, hogy akkor ő maga válasszon olyan munkát, amelyet szívesen lefordít. „Elfogva e' szükség' érzésétől, azon badar gondo-

latra juték, hogy a' dolgot a' Hunnokon kell kezdenem Deguignes és Práy szerint. Kivevém tehát a' munkát a' Bibliothecából, 's kivonatokat csinálék belőle" (PE, 481.). Az exámenen kiosztja a példányokat, a helyzet megszégyenítő; ennek hatására elhatározza, hogy nevét többé nem akarja nyomtatásban látni.

Az engedelmes fiú idővel belátta az anya és a család barátai által adott tanács helyes voltát, és ismét kötélnék állt; maga keresett fordításra méltó tárgyat. Erről a folyamatról annyit tudhatunk meg, hogy Kazinczy az ekkoriban más iskolákból Patakra kerülő, tőle néhány évvel idősebb tanulók társaságának figyelmét szerette volna magára vonni, és ambíciója volt, hogy ő maga is részt vehessen a „privatissimák"-on, vagyis azokon a magánórákon, amelyeket új tanítási formaként az ekkor ide kerülő diákok közül néhánynak saját házában adott Szilágyi Márton. Ezekre az órákra ugyan nem kap bebozsátást Kazinczy, de Szilágyi megtekinti Kazinczy rajzait, és további munkára bátorítja. Ekképpen bizalmasabb viszonyba kerülve Szilágyi Mártonnal, készülő fordítását is neki fogja bemutatni.

Bessenyei munkájára Kazinczy véletlenül bukkant rá, méghozzá nem a könyvtár állományában, hanem az említett, más iskolákból Sárospatakra átkerülő diákok egyikénél. „Az egyik Szilasnál, végig hányván az egymás' hátán álló könyveket, Clavigóra találtam. Melly kincs! [...] Ugyan-itt találtam a' Bessenyei György' Amerikánerjeit". Pontosabban később nevezi meg a könyv tulajdonosát: „Egy Pozsonyból Patakra jött ifjú, Szilasy Ferencz egyéb könyvei közt elhozta volt magával Bessenyeinek Der Amerikaner név alatt németül írt kised Munkáját is. Csudáltam hogy Magyar németül írni tud, 's kicsiny lévén a' Munka, lefordítottam" (*Kazinczy Ferencz' saját kezével írt Autobiográphiája 1785ig*, PE, 422.). Erre vélhetően 1775 vége felé kerülhetett sor. A rövid munkát gyorsan lefordította, de most már óvatosabban akart eljárni, és a rossz emlék miatt nem Öryhez, hanem Szilágyihoz vitte, akitől biztatást kapott rajzait illetően. A professzor arra ösztönözte, hogy a vékonyka könyvet ajánló versekkel megbővítve adja ki, amelyre aztán sor is került. A második könyv esete azonban elvette az anya kedvét a további próbálkozástól. Hogy ebben szerepe volt-e a Podotz és Kazimir története hordozta kevéssé jámbor témának, nem tudni. Kazinczy az anya elkedvetlenedésével vágja el a visszaemlékezés fonalát.

A többször átírt önéletrajzok elbeszélései kuszaságot teremtenek, és főként az indítékokat és a könyvkészítés motivációját illetően okoznak bizonytalanságot az olvasóban. Ezekben a visszaemlékezésekben mintha Kazinczy saját szerepét szerette volna utólag a stilizálás által mentgetni. Ezekről hangsúlyaiban eltérő, összefüggéseiben világosabb elbeszélését adja Kazinczy első két könyve megjelenésének az 1827. január 25-én levelében, a Toldy Ferenc kérésére készített rövid biográfiájában: „Az Anyám emlékezek hogy megholt Atyám olly véggel fordította velem valamit, hogy azt kinyomtattassa. Tudni akará, mi volt az. – Gellertnek valamelly Abhandlungja. – Parancsolá, hogy tekintessem-meg valamelly Professorommal. Ez nevette engem, az Anyámat, az Atyámat; 15 esztendő's gyerek, 's már Auctor! – Megírtam Anyámnak. Ez parancsolt, ne szőllyak senkinek; hanem a' legnagyobb titokban dolgozzam akár mit, hogy examenig kész lehessen.

Az Examen Juliusban szokot tartatni, ez pedig Május végén parancsoltatott nekem. Elunván az iskolai pensumokat (oh, melly tanítás akkor!), Magyar Ország Historiáját akartam tanulni olvasásból, 's a' Pray Ásiai Kötetén kezdém. Nem nevetsz? Mit tudék tenni? Egy nyavalyás Compendium Geogr. Hung. írtam, 's az kinyomtattatott. A' Professorok soha nem tudák mi történik, 's az egyik rám ordíta: Quas tu ibi merces proponis? Reszketék a' következtéstől. De Superint. Szilágyi felkölt; egy két pillantással látta hogy a' Munka felette rossz; de azzal végzé, hogy valaha igen jót adhatok, csak a' kezdett pályát úzzem. – A' Professorok ezt látván elhallgatának.

Anyám hallá hogy rossz vala próbám, 's azt magam is mondám. Most jobbat kívána. Gyakorlatlan lévén, 's nem lévén a' ki vezessen, lefordítám Bessenyeinek németül írt philos. Románkáját: Die Amerikaner. 'S ekkor megszüntem a' Könyvcsináló pályán. (KazLev. XX. 191–192.)

Kazinczy visszaemlékezve a gyerekkori esetre a *könyvcsináló* szót alkalmazza az auktor magyar megfelelőjeként, ezzel is jelezvén az író és a könyvcsináló közötti különbséget. A rendelkezésre álló adatok alapján bizonytalan, hogy a könyvecske mikor jelenhetett meg. Kazinczy bevezetője szerint a fordítás már 1776. február 16-án készen állhatott. A nyári vizsgák idejére aligha láthatott napvilágot. Legvalószínűbbnek az tűnik, hogy 1776. december 10-e körül hagyhatta el a nyomdát; a Bessenyeinek szóló levél ezt valószínűsíti. A csúszásra az ajánló versek készítése adhat talán magyarázatot.

HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy Ferenc 17 éves korában családi nyomásra készült fordításának irodalomtörténeti hatása nem mutatható ki. Sok évvel később jelenik meg róla rövid ismertető Tertina Mihály lapjában, az *Ephemerides Budensesben* (1791. I. 66–67.). A tiszteletpéldányokból kapott a Kazinczy-ház baráti és a familiáris köre. A köszönő levelek közül fennmaradt Beleznay Miklós tábornok 1776. december 29-én kelt levele, valamint ugyanezen a napon felesége, Beleznayné Podmaniczky Anna Mária hasonló tartalmú, udvarias gratuláló levele (KazLev. I. 7–8.). Beleznay jelzi, hogy ismerte már korábról az eredeti munkát, ami nem meglepő, hiszen ő volt Bessenyei pártfogója, aki a református egyház kurátoraként Bessenyeinek juttatta az udvari ágens tisztséget, amely döntés az udvar politikájával és a tolerancia eszméjével túlságosan azonosuló Bessenyei személyét kezdettől fogva gyanúval kezelő hazai protestáns körök ellenkezését váltotta ki. A sebtében készült fordítás a forrásszöveg nehézkességét nem tudta megszüntetni, ezért körülményes, kusza, és sokszor grammatikailag is zavaros a fordítás nyelve. A magyar változat sikerületlen megoldásaira hívják fel a figyelmet az OSZK. példányában található (jelzete 321.279), ismeretlen kéztől származó, tollal készült korrektori bejegyzések, javítások. A kevés számú példányban készült nyomtatvány, ahogy a visszaemlékezésekből tudható, a tanulóársak között került szétszórásra. A vallási tolerancia gondolata és a felvilágosodás szimbolikája iránti érdeklődés a fordító pályáján jelzi a mű hatását, ahogy azt Kazinczy közéleti és szépirodalmi törekvéseiben folytatódni látjuk.

MAGYARÁZATOK

Mottó: Horatius Ad Melpomenen Musam, az első 12 sor (Ódák IV. Könyv, 3. költemény):

Akit egyszer bölcsejében
Homlokon csókolt a Múza,
Azt isthmusi öklözésben
Győzelem nem koszorúzza;
Azt serény ló nem röpíti
Diadalra gyors szekéren,
Babérlombbal nem köríti
Halántékát hadi érdem,
S nem viszi fel diadalma
Azt a Capitoliomra,
Fenyegető fejedelmek
Gőgjét amért letiporta, –
Ám a termékeny Tiburnak
Sűrű lombja, hús patakja
Azt az aeol lantnak híres
Pengetűjévé avatja.

(*Horatius költeményei, Ódák és epodoszok, szerk., jegyzetek és utószó Bálint István János, Seneca, Bp., 1997., 159.*)

A született költő

Mosolygó szemeket kire
Egyszer, Melpomene, még születésekor
Vetsz, azt már soha nem teszi
Bajnokká meg hevült isthmusi küzködés;
Mint nyertest az acháji

Győzetlen szekeren már legelől soha
 Nem hordozza serény lova.
 Fel sem küldi vitéz ütközet a vezért
 Zöldben felkoszorúztatott
 Holokkal, mivelhogy büszke királyokat
 Megtört, a Capitolium
 Szent dombjára. Hanem zöld levelek között,
 A sűrű liget, harmatos
 Tibor völgyeiben és eleven patak
 Gyengébb csergedezései
 Gerjesztik jelesen leszbuszi lant hevét.

(Radnóti Miklós fordítása)

11. *El-maradott*: megőzvegyült.
12. *második szülöttem*: az első: *Magyar Ország Geographica, Az Az Földi Állapotjának Le-rajzolása, melyet egynehány fő-Geographusok munkájából ki-szedezetett és azoknak, a' kik Hazájokhoz illendő szívességgel viseltetnek, szemek eleibe terjesztett Kazintzy Ferentz. Kassán 1775.*
12. *Grátziájába*: kegyelmébe.
13. *Cavallier*: lovag.
13. *Szerelmes Remete*: Kazinczy által kiszemelt mű, fordítását nem fejezte be, a szerzőt nem sikerült kideríteni.
13. *K. O.*: Kedves Olvasó.
13. *Böjt Első Hava*: február.
13. *Historia*: történeti tanulmány.
14. *Dionysius Kazinczy*: Kazinczy Dénes (1761–1824), Ferenc öccse.
15. *Ladislaus Kazinczy*: Kazinczy László (1763–1807), Ferenc fiatalabb öccse.
17. *Ciceró*: Marcus Tullius Cicero (i. e. 106–i. e. 43), szónok, államférfi, író.
17. *Torma Mihály*: Kazinczy iskolatársa Sárospatakon.
18. *Calpe, Abyla*: a Gibraltári-szoros egymással szemben lévő két hegyének neve, a görög mitológiában Héraklész oszlopainak nevezték.
18. *aptál*: alkalmaz, előkészít.
18. *Virtus*: erény, bátorság.
18. *Dávid Szabó*: Kazinczy iskolatársa Sárospatakon.
19. *Melpomene*: a tragédia múzsa, komoly maszkkal vagy buzogánnyal ábrázolták.
20. *Daniel Dobay*: Kazinczy iskolatársa Sárospatakon.
21. *Elementum*: a négy elementumok, anyagok: föld, víz, tűz, levegő.
23. *plánta*: növény.
23. *Konstántinápoly*: Az oszmán birodalom fővárosa, Bizánc örököse.
23. *Szerajlé*: szeráj, palota, leginkább a szultáni palota megnevezése.
24. *palléroz*: kiművel.
24. *Mahumedánusok*: mohamedánok.
25. *Alkorán*: Korán, a mohamedánok szent könyve.
25. *Mahoméd*: Mohamed próféta.
25. *fundamentom*: alap, alapzat.
25. *Mufti*: „A Törökök fő papjokat Muftinak szokták nevezni.” Kazinczy jegyzete.
26. *modos-va*: Jó módú, nem szegény.
33. *Trinitárius*: szerzetesrend, amely missziójának a pogány fogságba esett keresztyények kiváltását tekintette.

2. Geszner' Idylliumi

KÉZIRAT

OSZK. Quart. Hung. 1314. Gondos, tipográfiai jelzésekkel ellátott, tehát nyomdai használatra szánt kézirat-kötet. Az újrakötött kézirat előzéklapján Erdélyi Páltól származó bejegyzés található, amely arról tudósít, hogy a megrongálódott és ezért eltávolított előző kötetábla belső oldalán fönt „Lugossy József kezétől a következő bejegyzés, mintegy Ex libris volt olvasható: Lugossy, kinek könyvtára egy része Dobrowskyhoz került, s tőle vásároltuk meg mi 1888. júl. 10-én. Budapest, 1900. március 29-én.”

1^a–4^b. f. üres

5^a. f. Geszner' / IDYLLIUMI. / fordította / Kazinczy Ferentz. // Mása / a' Nyomtatás alá küldöttnek. / Alsó-Regmetz. 1785.

5^b–7^b. f. üres

8^a. f. IDYLLIUMOK. / Két Könyvbenn.

9^a. f. Ezek az Idylliumok egynehány...

13^a–60^a. f. IDYLLIUMOK. – Utólag, eltérő színű tintával beírva alá: I. KÖNYV. A tartalommutatóban az egyes darabok számozva szerepelnek; XXIII idillt tartalmaz, az 1788-as kiadással megegyező sorrendben.

61^a. f. – UJABB / IDYLLIUMOK. – A tartalommutató szerint XXII idill található benne. Eltérést az utolsó, az itt XXIII. sorszámmal feltüntetett *A' faláb* jelent, amely az 1788-as kiadásban későbbre sorolódik.

109^a. f. MEZEI / POÉMÁK.

I. AZ ÁLLHATATOS SZÁNDÉK.

II. REGGELI DAL.

III. CHLOÉHEZ.

IV. A' TAVASZ.

V. EGGY VÍZOMLÁSRA.

VI. EGGY HELVÉTZIAI IFJÚ' ÉNEKE, / FEGYVERBE ÖLTÖZÖTT / KEDVESÉHEZ.

Az 1788-as kiadásban az ezt követő helyre lesz beszúrva *A' faláb*.

VII. A' FÜVES.

VIII. AZ ÉN KIVÁNSÁGOM.

126^a. f. A tartalommutató végére írva, más színű tintával: „el-végeztem 10° Febr. 1785. FK.” A tinta színe megegyezik a 13^a. oldal ugyancsak utólagos bejegyzésének tintaszínével („I. KÖNYV”).

MEGJELENÉS

Teljes:

Geszner' Idylliumi Fordította Kazinczy Ferentz. Kassán, Fűskúti LANDERER Mihály' költséggel és betüivel, 1788.

Geszner' Idylliumi Fordította Kazinczy Ferentz. = *Érzelmes históriák*, Magyar Hírmondó. Válogatás a magyar szentimentalizmus korának kedvenc olvasmányaiából. Válogatta, szerkesztette, jegyzetekkel és utószóval ellátta LŐRKÖS István, Bp., Magvető, 1982., 207–355.

Részletek:

Kazinczy Ferenc Válogatott művei, s. a. r. SZAUDER Józsefné, válogatta s a jegyzeteket írta SZAUDER József. Második kötet, Szépirodalmi, Bp., 1960. – Közli az első kiadásból az *Id. b. Ráday Gedeon úrhoz* című bevezetőt (81–83), valamint két idillt, a *Daphnéhez* című nyitó darabot bal oldalon, vele átellenben ugyanezen szövegnek az 1815-ös kiadásbeli második változatát, illetve meg-

rövidítve az *Ídás*, *Mycon* című részletet; az 1815-ös kiadásban *Ídász és Mykon* címváltozattal szerepel (84 és 86, valamint 88. oldal).

KAZINCZY Ferenc művei I., *Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*, a válogatás, a szöveg-gondozás és a jegyzetek SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979. – Az 1788-as kiadásból az *Id. b. Ráday Gedeon úrhoz* című bevezető írást közli újra (145–148. oldal), mindhárom könyvből hoz néhány idillt, de valamennyi az 1815-ös kiadás szövegét adja.

FORRÁS

Salomon Gessner (1730–1788) képzőművész, író, könyvkiadó. Az *Idyllen* a 18. század egyik legnagyobb könyvsikere volt, a kiadástörténet épp ezért rendkívül gazdag (GESSNER, 208–219.). Gessner művének sikere valójában Huber francia fordításának köszönhető. Rousseau kedvező véleménye divattá tette Európában Gessner műveinek olvasását és fordítását (FÜRST 1898). A nagyszámú, a szerző által is többször változtatott szövegű és szerkezetű megjelenés miatt a konkrét forrásművet nem sikerült azonosítani. De vélhetően Kazinczy sem egyetlen kiadást használt, arra utalnak a jelek, hogy kompilált. Az *Idyllen* első alkalommal 1756-ban jelent meg, ez Kazinczy kiadásában az *Első könyvvel* egyezik meg. Egyetlen eltérés mutatható ki: az eredeti a *Der Wunsch* című idillel zárult, amelyet Kazinczy *Az én kívánságom* címmel fordított és kiadásában a teljes kötet végére helyezte át. 1762-ben Gessner újabb írásokkal egészítette ki az első kiadást (*Weitere Idyllen und Gedichte*), ez Kazinczy fordításának *Harmadik könyvével* mutat átfedést. A szerző életében a végső változat 1772-ben látott napvilágot, kiegészítve azokkal az idillekkel (*Neue Idyllen*), amelyek Kazinczy fordításának *Második Könyvében* szerepelnek. Ez a rész Gessner 1772-es kiadásában a *Das hölzerne Bein* című patrióta idillel ér véget. Gessner könyve tehát a hazaszereget megvallásával zárul. Kazinczy kiadásában *A faláb* máshová került.

Kazinczy az 1770-es évek vége felé forgalomban lévő kiadások valamelyikét használhatta, de valószínűleg változtatott saját kiadásában az eredeti szerkezetén. Okkal feltételezhetjük, hogy a szenvedélyes gyűjtő és Gessner-rajongó Kazinczynak több kiadás is rendelkezésére állhatott, amelyek eltérő sorrendje bátoríthatta egyéni kötetrend kialakítására. A fellelt példányok közül leginkább a *Gessners Schriften* négykötetes kiadásának szerkezeti rendje áll legközelebb a Kazinczy-fordítás sorrendjéhez. Két lényeges eltérés azonban ehhez a kiadáshoz képest is fellelhető: 1.) Elkülönítve kezeli a három idill-csoportot, de Kazinczy kiadásához képest felcseréli az utolsó kettőt. 2.) Kazinczy kiadásával azonos szerkezetben három részre tagolja az idilleket, de nem *Könyv*, hanem *Idyllen*, *Neue Idyllen*, *Vermischte Gedichten* alcímet használ. Az OSZK-ban található kézirat eredetileg ehhez hasonlóan tagolta a kötet anyagát. Kazinczy láthatólag utólag írta be a római I–III. számokkal ellátott *Könyv* fejezetcímeket.

Találtunk olyan kiadást is, amely Kazinczy sorrendcseréjét bátoríthatta. Az OSZK állományában felleltük Gessner művének 1777-es zürichi edícióját, ez a változat nincs könyvekre bontva, az idillek egymást követik, és a kötet utolsó darabja a *Der Wunsch* című idill. (*Salomon Geßners Schriften*. Dritter Band, Zürich, bey Orell, Geßner, Füeslin und Comp. 1777., OSZK 235.783.. Nagyon valószínű tehát, hogy a klasszikus, három könyvre osztott kötet szerkezet kialakítása Kazinczy 1785 utáni leleménye. A sorrend szabad kezelésére a kiadásokban láthatott tehát bátorító példákat. Ezt a feltételezést erősíti, hogy az OSZK-beli kézirat 1785-ös állapotához képest az 1788-as megjelenésben egy sorrendváltoztatást még végrehajtott: *A faláb* című idill a *Második Könyv* végéről átkerült a *Harmadik Könyv*be, ahol az *Eggy Helvétziai ifjú' éneke, fegyverbe öltözött kedveséhez* után iktatta be Kazinczy. Az OSZK-beli kézirat on stílárís javítások, szörendcserék, apróbb finomítások történtek, de a szöveg lényegi átdolgozására nem került sor a későbbiekben, az ugyanis alapvetően megegyezik a nyomtatott változattal. Kazinczy szorosán fordítja a német szöveget, megkísérlni annak kicsiszolt prózaritmusát is követni. Talán épp ebből a vágyból adódik az állandó javítgatás, amely az 1788-as kiadással sem tudott nyugvópontonra jutni. Gessner maga is folyamatosan korrigálta, eltüntette a svájci német dialektus nyomait, kiadásról kiadásra átírta munkáját.

A *Palémon* című idill végén hiányzik két rövid bekezdés, ezt Fürst Aladár Kazinczy beavatkozásának véli. A zárlat elhagyása azonban gyökeresen megváltoztatja az idill belső összefüggéseit, és ezzel a szöveg jelentését. Ilyen tiszteletlenségre Kazinczy sehol másutt nem vállalkozott. Ebben az esetben ezért sokkal inkább olyan variánsra gyanakodhatnánk, ahol a forrásszöveg adott más változatot (FÜRST 1900, 183.; GESSNER, 42–43.). Az *Idyllek* megjelenése után Ráday bizonytalan, úgy emlékszik, írja Kazinczynak, hogy az 1785. október 13-án kapott kézirat *Első Könyve* azóta mintha bővült volna (KazLev. I. 187.). Elképzelhető, hogy Kazinczy időközben változtatott a sorrenden vagy a kéziratkötet tartalmán, a Ráday által használt kéziratot ugyanis nem ismerjük. Az viszont valószínűnek látszik, hogy Kazinczy az utolsó pillanatilag formálta, alakította, csiszolta fordítását.

KELETKEZÉS

Gessner Kazinczy meghatározó gyerekkori felfedezése, a műveivel való foglalkozás egész életét végigkísérte. A Gessner-fordítások keletkezése Sárospatakra, Bessenyei *Der Amerikaner* könyvének fordításához, az 1775-ös esztendőhöz nyúlik vissza, amikor az anya szabad kezet ad Kazinczynak, hogy válasszon maga kedvére való munkát fordítás céljából. Keresgélve Gyürky István könyvei között, rátalált Gyürkynek a „Göttingi Almanach”-jára. Ebben az almanachban figyelt fel először Gessner idilljeire is: „Most én kérém Gyürkyt, hagyná nálam a' könyvet. Kírtam minden jobb darabjait, 's még bírom egy rezét, mellyet plajbász nélkül, szabad és könnyü kézzel, kimásolék. Gessnernek két Idylljét is a' könyvben találtam. Ki az a' Gessner? Írt e egyebet? és mit? Miként lehetne a' könyvet megszerezni? Ezt akarám tudni, 's Patakon senki nem volt a' ki megmondja” (PE, 569.). Sárospatakon nem tudott meg többet Gessnerről, sem könyvet nem talált tőle. Önéletrajza szerint Kassán a könyvkötőnél bukkant Gessner munkájára, már patvarista korában: „megpillantám nála Gessnert és a' Gleim' és Jacobi' francia ízlésű Levelezéseiket. Elkezdem fordítani az Idylleket és az Első Hajóst. Sőt írtam eredeti Idylleket is” (PE, 459.). Ekkor még nem tudott kellőképpen németül, segítségre szorult. A kassai könyvkötőnél látta Gessner képét, valamint tőle kért segítséget a német szöveg megértéséhez, ha elakadt benne. Egy másik visszaemlékezés már bizonytalanabb, és csak valószínűsíti, hogy az említett göttingeni almanachban látta meg a két Zefirt, az első idillt, amelyeket Gessnertől olvasott. *Saját kezével írt Autobiographyja 1785-ig* című jegyzésében pedig a következőképpen emlékszik vissza: „Prof. Szilágyi Göttingából egy Musen-Almanachot hozza, 's kiadá vagy Párniczynak vagy Báro Podmaniczky Sándornak, kik azt ismét velem látaták. Ebben levél Gessnernek valamely Herczegnéhez írt Idylljét...”

Annyi bizonyosnak tűnik a visszaemlékezésekből, hogy még 1775 táján találkozhatott először Gessner néhány idilljével a professzor Szilágyi Márton által Göttingenből hozott almanachban. A visszaemlékezés bizonytalanságának az oka az, hogy a *Die Zephyren* két helyen is napvilágot látott: a *Göttinger Musenalmanach* és az *Almanach der Deutschen Musen* 1771-es kötetében (GESSNER, 279.). Bár Kazinczy nem tesz róla említést, de a Gessnernek írt levélből tudható, hogy ismerte mások fordításait is. 1775-ben, abban az évben, amikor az önéletrajzi jegyzetek szerint Gyürky vagy Párniczky, esetleg Báro Podmaniczky Sándor könyvei között rábukkant az almanachra, Kónyi János megjelentette magyarul Gessner *Abels Tod* című munkáját *Abel' Kain által lett halála* (Geszner' irásiból Magyarra fordította Kónyi János Hadi-Szolga. Pesten, Royer Ferentz' betűivel 1775.) címmel. Továbbá Kónyi átültetésében, hely és idő megjelölése nélkül napvilágot látott már ekkorra *Az első hajós* is. A Kónyi-féle fordítások nehézsége aligha hozhatta meg a kedvet Gessner olvasására és nem irányíthatta a szerzőre Kazinczy figyelmét (FÜRST 1900, 181.). 1777-ben Bécs felé utazva Pesten Weingand könyvtáros boltjában, ahol az akkor előtte még ismeretlen Wielandnak metszetekkel ellátott munkáira bukkant, Gessner-kötetet nem talált. Arról már azonban nem szól Kazinczy, hogy Bécsben miért nem tett újabb kísérletet Gessner megszerzésére, ahol szinte bizonyosan sikerrel járhatott volna. Bécsről írva mélyen hallgat ottani könyveszerzéseiről. Az nem lehet kétséges, hogy már ekkoriban, Kazinczy Rádayhoz írt vallomása alapján feltehető, hogy 1779-ben tehetett szert valamelyik kiadásra (KazLev. I. 301.).

Kazinczy ugyanis élete legboldogabb éveiként számon tartott eperjesi tartózkodása idején, vagyis már 1781–82-ben allegorikus fordítások tárgyaként használta Gessnert Steinmetz Ninonhoz íródó szerelmi érzelmei tárgyiasításaként. Toldy Ferencnek, 1827. január 25-én írott életrajzi levelében írja: „Egy igen tiszteletes leány szerelme Siegwartot fordítatá velem, 's Gesszner Idylljeit; de láttam még szűkölködők olyan írások dolgában, a melyek olly kellemetes olvasásuak, egyszerűs-mind pedig a szívnek formálásra olly tehetősek. – Ugyan azon Uri ember, még 1779nek vége felé, más nemzeteknek példájok szerint, új versetskéknék ki-adásával szándékozott vala kedveskedni az effélékbenn gyönyöröködőknek. Öszve-is szedett vólt akkor már egynehány árkusnyira valókat, melyek közt maga munkái-is valának; a *Magyar Músák Almanachjának* nevezeti alatt kívánván azokat ki-botsátani. (Az *Almanach* nálunk szokatlan idegen szó. Azért mást lehetne helyette keresni.) De Szent-Mihály haváig késődvén-el az azzal való munkája; nyaka szakadt igyekeztének, és azt boldogabb időre kénytelenítetett halasztani.» (*Magyar Hírmondó* 1782. Szent-György havának 3dik napján, szerdán költ 26dik Levele, 202–203. oldal.) Ekkor Kazinczy még aligha lehetett teljesen kész, de a következő évre már bizonyosra vette a kötetfordítás lezárását, ezért 1783-ban világ elé kívánta bocsátani. A fordítás 1782-es elkészültét erősíti, hogy ez év október 19-én írt első alkalommal a svájci írónak. Ezt a levelet azonban a címzett nem kapta meg. Benne a *Hírmondóban* megjelent tudósítással egybehangzóan számolt be szándékairól Gessnernek: Kazinczy terveit szerint 1783-ban Trattnernél jelent volna meg a könyv. Előzőleg még Huber francia fordításával kívánta egybevetni, és Szilágyi Sámuel superintendest szándékozott felkérni a munka ellenőrzésére (KazLev. I. 38.).

A nyomtatás azonban halasztást szenvedett. A közeli kiadás terve ekkor már elhatározásként jelen volt, ahogy azt a Gessnernek szóló levélben írja: „Ich die Ungarische Uebersetzung Ihrer Idyllen bald herausgeben werde. Dies nahm ich mir fest vor; aber meine häufigen Geschäfte und Menge unerwarteter Zufälle hinderten mich in der Ausführung meines Vornehmens...” (KazLev. I. 51.) Kazinczy 1783. november 29. táján, a Gessnernek szóló levél keletkezési idején szerezte meg Huber híres francia nyelvű fordítását, amely az *Idyllek* európai sikertörténetében maga is hírnévre tett szert. Ekkor még mindig voltak Kazinczy számára a forrásszövegnek nyelvileg nehezen értelmezhető helyei, amelyeket a Huber-féle kiadással összevetve próbált megérteni. Egy konkrét szöveg helyi értelmezésében (a *Lycas és Milon* egy mondatával kapcsolatban) kért tanácsot, idézve a francia változatot is. Továbbá a levél függelékében néhány kétségesnek ítélt részletet saját fordításában mellékel, arra kérve Gessnert, hogy egy ott tanuló magyar diák segítségét igénybe véve adjon választ azok helyességét illetően. Egyúttal arra is szeretett volna választ kapni Gessnertől, hogy pontosan hány nyelvre fordították már eddig le az *Idylleket*. A szöveg helyek pontosítására Gessner válaszána megszületéséig, 1783. december 24-ig nem került sor, és mivel a Gessner által Zürichben fellelt magyar diák nem tartózkodott otthon, így a magyar szövegnek a némettel történő összevetése elmaradt (KazLev. I. 51.). Gessner esetleges későbbi válaszárol nem tudunk.

Kazinczy fordításának alakulását kézirat hiányában nem tudjuk közelebbről nyomon követni. Az első – és az 1788-as kiadással kapcsolatban egyetlen – kéziratot változat áll csak a kutatás rendelkezésére, amely 1785-ből származik (l. *Kézirat*). Ez a szöveg – amint azt a szerzői közlés a címlapon is jelzi – lényegében megegyezik a későbbi nyomtatott változattal; az eltérések stilisztikai jellegűek. A nyomtatás az elkövetkező években ismeretlen okok miatt folyamatosan halasztást szenvedett. Újabb határozott kiadási előkészületet sejtet az a mozzanat, amikor a szintén fordító Czirjék Mihályra (1753–1798), a bécsi testőrgárda tagjára bízta Kazinczy a kéziratot. Czirjék 1784. augusztus 20-án tudósította Kazinczyt arról, hogy a „Juhászi Énekei”-t átadta Báróczinak (KazLev. I. 62.), aki meglehetősen késéssel, ám annál nagyobb dicsérettel méltatta 1785. július 15-én kelt levelében Kazinczy munkáját, és nagy jövőt jósolt fordítójának (KazLev. I. 76–77.). Nem derül ki, hogy

a kézirat tartalmazta-e már az *Idyllek* elé szánt, *A' Bárótyz tisztelőinek* című ajánlást, amely a nyomda hibája miatt a könyvből kimaradt, csak a *Bácsmegey* elé tudta beilleszteni Kazinczy. Talán épp Báróczi elragadtatott dicsérete ösztönözte Kazinczyt utólag az ajánlás megfogalmazására.

A kiadástörténetben lényeges előrelépést az jelentett, amikor elmélyült Ráday Gedeonhoz fűződő kapcsolata Kazinczynak. 1785. október 13-án ugyanis őt kérte fel a fordítás felülvizsgálatára (KazLev. I. 77.) Szilágyi Sámuel helyett, akiről többé nem esik szó. Alig két hónap múlva, december 2-án figyelmezteti Rádayt a javítások megtételére (KazLev. I. 80.). Ráday ezt követően gyorsan és lelkiismeretesen eleget is tett a fiatal fordító kérésének, és 1786. január 3-án kelt levelében listába szedve küldte meg ajánlatait (KazLev. I. 86–89.), sőt másodszer is végig ellenőrizte a szöveget, de már az eredeti nélkül (KazLev. I. 91.), hogy a magyarságát figyelhesse meg a munkának és a stílus megjegyzéseket március 21-ei leveléhez csatolja (KazLev. I. 96–100.). Március 21-én Ráday a nyomtató személyének kiválasztása körüli megfontolásokat közli Kazinczyval (KazLev. I. 95.). Azon feneklett meg az 1786-os terv, hogy Landerer, akinek Pesten és Kassán egyaránt volt műhelye, több mint egy évig fektette a kéziratot, amint erről Rádaynak beszámol Kazinczy 1788. május 19-én (KazLev. I. 180.). Itt tesz említést arról is, hogy a nyomdászok kifejejtették az ajánlást: „a' Bárótyz Tisztelőihez tett ajánlásom ki-maradott a' nyomtatásból, és azt én magam se vettem elébb észre, hanem csak akkor, mikor már némely exemplárokkal másoknak kedveskedtem is.” Maga mentségére közli, hogy Báróczinak sincs oka panasza, hiszen a Rádayhoz írt előszóban említés történi róla, zárja le a gondolatmenetet (KazLev. I. 129.). A levél tartalma alapján feltehető, hogy ez a levél nem sokkal azt követően íródhatott, hogy a fordítás kijött a nyomdából, eszerint közelebbről 1788 májusára volna tehető a kötet megjelenése. Kazinczy nagyon elégedetlen volt a tipográfus munkájával, számos selejtes példány keletkezett, mert „motskosan nyomtatták”, hibákkal tele a könyv. Valóban igaz, hogy a hosszú-rövid magánhangzók használatában a szedők felületelek, következtelenek voltak, ami a szöveg ortográfiáját elcsúfította.

HATÁSTÖRTÉNET

Amint Kazinczy írja az 1815-ben megjelent kiadás előszavában, Gessner munkáinak fordítása – élete egyik nagy szellemi találkozásaként – végigkísérte az elkövetkező évtizedekben. Az 1788-as kötet nagy visszhangot kiváltó fogadtatása olyannyira fellelkesítette Kazinczyt, hogy elhatározta az egész életmű magyarrá átültetését. Amint megjelent 1788 májusában az *Idyllek*, azonnal nekifog a következő fordításoknak. Pazar, sosem látott könyvben szeretné közönség elé bocsátani ekkori legkedvesebb szerzője munkáit. Ez a vállalkozás elkísérte a fogságba is. A királyi kegyelem kihirdetését követően, amikor újra papírt és írószereket kapott, a határozatlan idejű, nehéz fogság előtt, minden eshetőségre felkészülve szellemi hagyatékát rendezte. Ekkor gondosan letisztázta és véglegesítette Gessner-fordításait is. A külszági börtönökbe való indulásra várva Budán lázas sietséggel véglegesítette azt a kéziratot is, amelyet halála esetén való teendőkre vonatkozó utasításokkal látott el. Az 1815-ig eltelt évtizedekben Kazinczy saját számozása szerint 18-szor dolgozta át a kéziratokat. Ez a munka az 1815-ös kiadással jutott nyugvópontra.

Szívéhez nőtt ez a munkája, nyilvános írói munkálkodásának is az *Idyllek* volt az első bemutatkozó könyve, és csak jó véleményeket kapott érte. A megjelenést követően Kazinczy hamarosan tájékoztatja sikeréről, a dicsérő véleményekről barátait leveleiben. 1788. június 21-én már arról számol be Rádaynak, hogy „Gróf Teleky szemben ditsérte meg munkámat.” Továbbá „Molnár Szepesi Kánonok a Geszner felől sokat tart.” És még egy fontos hír: „a' Testvér Ötsém pedig, a' Nagy Váradi Commissio Secretariussa, azt írja, hogy Várad közönségesen gyönyörködve olvas.” (KazLev. I. 192.) Az *Idylleket* Erdélyben is jól fogadták, amint az kiderül az Aranka Györgynek 1789. augusztus 13-án írt levélből: „Hogy Idylliumim tettszenek, mind néked, mind T. Borosnyai Urnak, azon nagyon örülök. Én Gessnerhez szerentsés órában fogtam. B. Ráday, Vice Cancell. Gróf Teleky és Gróff Teleki József igen kegyesen ítétek arról; Wályi Andrást és Vitéz Imrét pedig a' Literaturának Proselytájává tették.” (KazLev. I. 423–424.) *Báró Prónay levélben köszöntötte, amely levelet 1790-ben – kisebb húzásokkal – az Orpheusban közölt* (KazLev. I. 189–190.). Erdélyből is – közelebbről nem nevesített – elismerő vélemények érkeznek, írja Rádaynak (KazLev. I. 205.).

Kis János életrajzi visszaemlékezésében szintén az *Idylleket* emeli ki Kazinczy művei közül, mint rá a legnagyobb hatást gyakorló művet (Kis, 377–378.). Kis Jánost, Kazinczy hűséges barátját lehet elfogultnak tartanunk, de Kisfaludy Sándort bizonyosan nem vádolhatjuk részrehajlással. 1808. július 27-én írta Kazinczynak: „Örömmel vallom, hogy az, a' mi írásaiban tetszhető, többnyire Általad és Tőled szerzett érdemem. Sőt megvallom azt is, hogy a' minden embert Poétává varázsló szerelmen kívül, a' Te, finomabb érzést lehellő Irásaid buzdítottak légyen engem is az írásra, midőn Pozsonyban, a' Filozofiát tanultam, Gessnernek Általad, olly szépen magyarrá vált Idiliomi, engem nyelvemnek, és Nemzetemnek azon dicsőségébe ragadának, mellyben képzelem azt, ha az Ég nekünk is egy 14-dik Lajost, és több Kazinczykat adott volna!” (KISFALUDY, 148.) Annál is inkább meggyőző Kisfaludy véleménye, mivel akkor sem változott meg, amikor már viszonyuk elhidegült, és inkább az ellenségeskedés jellemezte. Ruzsek Józsefhez 1816-ban írt levele továbbra is kiemeli Kazinczy ösztönző hatásának jelentőségét (KISFALUDY, 155.)

A Gessner *Idyllek*-fordítás jelentékenynek mondható hatást gyakorolt a fiatal írónemzedékre, tagadhatatlanul hasonló stílusú és témájú írásokra ösztönözte Vályi Andrást, Vitéz Imrét, Berzsenyit, Kis Jánost, Kisfaludy Sándort, Fáy Andrást és még sokakat. De nagyszabású vetélkedésre bátorította Kazinczy leghűségesebb és legeredetibb tanítványát, Csokonai Vitéz Mihályt kisebb szépprózai művében, ám a még nagyobb, a Gessner-fordítás ösztönözte terv félben maradt a 10 énekre tervezett *A' Tsókok* című eposzában (CSOKONAI, 222., 226., 377.). Noha érték az *Idylleket* kifogások és erős kritikák is, a leghatározottabb elismerést és elfogadást, kezdeményező szerepet a fogság előtti Kazinczy ekkor, első jelentős fordítói teljesítményével érte el. Tudomásunk szerint a korban egy *Recensio* jelent meg: *Gessner' Idyllimi Fordította Kazinczy Ferencz. Kassán 1788. igazában 1787.* (MTAK Magy. Ir. RUI 2. 2., Kazinczy Ferenc: Studiumok 1–2., 99–100f.)

De az írók elismerő véleménye mellett mintha többet jelentett volna a köznemes Kazinczynak a mágnások elismerése, mint az Arankához írt levélben elsőként említett két Telekié (KazLev. I. 423.). Később is fontosnak érezte kiemelni a magas helyről érkező elismeréseket: „Hogy az *Idyllek* fordítatnak, azt Gessnernek Gróf Széchényi Ferenc Arany gyapjas Vitéz, Szent-Januári Nagykeresztes 's Magy. Orsz. Fő-Palotamester, vitte hírül Párizsi és Londoni útja alatt; valamint azon szerencsémét is ennek a' dicső Nagynak kell köszönnöm, hogy, Követje a' Nemzetnek 1791. a' Napolyi Udvarhoz, Olasz-országba utazván, 's Milanóban Ferdinand Örökös Királyfinkkal, Maria Theresiának fiával, magyar nyelven 's magyar könyvek felől szóllván, hogy Gessnernek *Idylljei* 1788. kijöttek, említette, 's a' Királyfi a' könyv' megküldését kívánta. – Széphalom, Novemb. 4dikén 1814.” (*Kazinczy Ferencz' Munkái. Második kötet, Gessner Salamon Munkái. Fordította Kazinczy Ferenc. Első kötet. Gessner' élete.* [10.] Az 1814-es új kiadás talán még nagyobb hatást gyakorolt a kortárs írókra.

MAGYARÁZATOK

36. *Idősb B. Ráday Gedeon Úrhoz*: Ráday Gedeon (1713–1792) ekkor még csak báró, a név előtti B. betű erre a címére utal.
36. *Pásztori-ének*: bukolikus költészet.
36. *köz-nyelv-re-kelés*: publikálás, könyvkiadás.
36. *Arcás*: pásztor.
36. *Baccháns*: a Düoniszüsz istent követő dühöngő nők a bacchánsok.
36. *Magyar Helicon*: magyar poézis.
36. *correctio*: javítás, jobbítás.
36. *Bucoliasták*: a bukolikát, vagyis pásztoroköltészetet művelők.
36. *Telekey*: gróf Teleky József (1738–1796), költő, író, politikus, az 18. század végén jelentős írónak számított.
36. *Professzor Szabó*: Baróti Szabó Dávid (1739–1819), a klasszikus antik versformák egyik meghonosítója.

36. *Rajnis*: Rájnis József (1741–1812), tanár és költő, volt jezsuita. Az antik klasszikus mérték egyik meghonosítása terén jelentős a munkássága.
36. *Bessenyei György*: (1746–1811) testőríró, Kazinczy fiatalkori példaképe.
36. *Zrínyi és Gyöngyösi*: Zrínyi Miklós (1620–1664) és Gyöngyösi István (1620–1704) a legnagyobb értékelt költők a korban, versengő megítélésük esztétikai állásfoglalást hordozott magában.
37. *B. Orczy*: báró Orczy Lőrinc (1718–1789), szoros kapcsolat fűzte a bécsi testőrség literátor tagjaihoz.
37. *Bartsay*: Barcsay Ábrahám (1742–1806) a testőrírók tagja, munkái jelentős részben episztolák. Révai Miklós összegyűjtötte és kiadta báró Orczy Lőrinc munkáival együtt *Két nagyszágos elmének költeményes szüleményei* címmel, Pozsonyban 1789-ben.
37. *Idiotismus*: pontosabban idiomatizmus, a nyelvi idiómák, vagyis csak az adott nyelvre érvényes grammatikai-stilisztikai formák. Ezek más nyelvbe történő átültetésére való törekvés (vö. „Hány a harang?”), vagyis a szigorú nyelvi hűségre való törekvés a szoros fordítás szélsőséges formája, amely idegenséget eredményez.
37. *Energia*: a kifejezés, a stílus erejének létrehozása érdekében az idiómákat a célnyelv idiómaival bátran helyettesítő törekvés, amely a kifejezés hatásosságát helyezi előtérbe.
37. *praecisio*: precízió: határozottság, érthetőség, pontosság.
37. *periphrasis*: körülírás.
37. *Scythia*: Szkítia, a magyar őshaza korabeli megnevezése.
37. *üstökös Atyáink*: hosszú fonatba fogott hajviselet, ősi magyar szokásnak tekintődik.
37. *modulatio*: itt hangzás.
37. *Voltaire*: Voltaire, François-Marie Arouet (1694–1778), francia író, filozófus.
37. *Marmontel*: Jean-François Marmontel (1723–1799), francia költő, regény- és drámaíró, teoretikus.
37. *Chaulieu*: Chaulieu, Wilhelm Amfrye (1639–1720), francia költő.
37. *Petrarcha*: Francesco Petrarca (1304–1374), az olasz reneszánsz egyik legnagyobb költője.
37. *Gellert*: Christian Fürchtegott Gellert (1715–1769) a német felvilágosodás egyik nagy alakja.
37. *Fontaine*: Jean de La Fontaine (1621–1695), francia író, költő, híressé meséi tették.
37. *Henriad*: Voltaire híres eposza, magyar nyelvre két fordító is átültette: Szilágyi Sámuel (*Henriás*, 1789) és Péczeli József (*Henriás*, 1786 és 1792).
37. *Orlando*: Ludovico Ariosto (1474–1533) híres műve, az *Orlando furioso* című eposz.
37. *el-vesztett Paraditsom*: John Milton (1608–1674) főműve, melyet a korszak eposzként tisztelt.
37. *Wieland*: Christoph Martin Wieland (1733–1813) híres író, egyik nevezetes munkája a *Musarion*.
37. *K.*: Kazinczy monogramja.
39. *Patriárkák' históriája*: a Biblia elbeszélése az ósátýák történetéről a keresztény felfogás szerinti teremtés kezdetéről mint aranykorról beszél.
39. *Homérus*: Homérosz a legjelentősebb görög eposzok, az *Iliász* és az *Odüsszeia* szerzője.
39. *Theokritus*: Theokritosz (i. e. 300?– i. e. 250 körül), görög költő, az idill műfaj megteremtése fűződik a nevéhez. Vergilius újította fel ezt a hagyományt, és közvetítésével vált híressé.
40. *epigramma*: rövid, csattanóra épülő versforma, amely az érzelmek helyett az észre, az invencióra helyezi a hangsúlyt.
40. *Phantazia*: fantázia.
40. *galanteria*: Az udvari kultúra fő jellemzője, a könnyed, udvarias, finomkodó, felszínes bókók és formalitások rendszere.
40. *G.*: Gessner monogramja.
41. *Nympha*: (nimfa) a vizek és források istennője, fiatal leány képében jelenik meg.
41. *virtus*: erény.
41. *Szerelem' Istene*: Amor.
41. *Zephyrus*: kellemes, hűs nyugati szél.
41. *Chloe*: az eklogákban szereplő leánynév.
41. *tser-fa*: tölgyfa.
42. *Faunus*: az erdők, mezők, szántóföldek istene.

42. *Triton*: férfi istenség, emberi felsőtestű és halfarkú lény.
42. *Phoebus*: Nap vagy napisten.
42. *Mílon*: az ekloga műfaj visszatérő szereplője.
42. *tseré*: csere, tölgyerdő.
42. *zanót*: pillangós virágú cserje; bozót, gizgazos terület.
42. *Palémon*: bukolikus toposz, ismétlődő szereplőnév.
43. *Pán*: baklábú, kecskeszarvú erdei isten.
43. *tulok*: ökör.
44. *börvény*: börtvény vagy bervény: bürök vagy borostyán.
45. *Eccbó*: visszhang, test nélküli, pusztán hangja által létező istennő.
46. *köpi*: méhkaptárt is jelent, fatörzsből készült tartály.
48. *Iris íve*: szívárvány.
50. *el-boglyaz*: összekuszál, boglyassá tesz (zerzauft).
51. *Bacchus*: a szőlőművelés, a bor, vidámság istene; az érzéki szerelem képzelete is társul hozzá.
51. *leveles szín*: védett hely, tornác vagy más, futónövény zöldellő leveleivel fedett pihenő.
53. *kútfő*: forrás; az eredetiben Quelle.
53. *tsúszó folyóka*: kúszónövény; schlanke Waldwinde.
53. *kék harangotska*: harangvirág; balue Glocken-Blume.
53. *vérszín pézma*: braune Scabiose.
53. *Gerlitzce*: gerlice, galamb.
54. *Pillangó*: az eredetiben bunte Schmetterling ('színes lepke').
54. *párosodjatok*: párta találjatok.
54. *Diánna*: más néven Artemisz, szűz istennő.
55. *Szüz Istenasszony*, *Lúna*: a Hold.
55. *íved*: új.
56. *pitvar*: a ház nyitott előtere.
59. *Már illyen idején*: korán; schon so frühe.
59. *földi rósa*: vélhetően a futórózsától való megkülönböztetés a fordító célja; az eredetiben die Rose.
59. *szín*: a domb tetején árnyékot adó lugasra utal; Laube.
60. *legel*: táplál.
63. *rakottya*: rekettye, fűzfaféle.
64. *Minerva*: a tudomány és a bölcsesség római istene, Pallas megfelelője.
65. *Styx*: a görög alvilág mitológiai folyója.
65. *thyrzus páltzák*: Dionüszosz egyik attribútuma, borostyánnal és szalagokkal körülvett pálca; Tyrsus-Stäben.
66. *Vénus*: a szerelem istennője.
67. *döböny*: bödön; Gefasse.
67. *tsomoszlott szőlő*: összetört szőlő; schaeumenden Most.
67. *gömölye*: gomolya, sajt.
67. *sár-tök*: valamilyen tökféle; Kyrbis-Flasche.
71. *tsudafa-gomb*: egy homályos hely Kazinczy általi feldolása; az eredetiben: der gehölte Samenkopf der Feuerblumen.
72. *reves Ámor kép*: megrongálódott, előregedett ábrázolás; zerstümmelte Bildgen des Amor.
72. *Hymen*: nászdal, később a nász megszemélyesítője.
74. *zúzmaráz*: zúzmarával hint be.
77. *bik-fa*: bükkfa.
80. *tengeri szőlő*: ribizli.
81. *etsetelt*: tisztít, előkészít feldolgozásra.
81. *idegen Bújdoso*: az eredetiben jelző nélkül csak vándor; Wanderer.
83. *myrrthus*: mirtusz, délszaki növény.
85. *kanta*: úrmérték, edény; vaj, méz, gyógykenőcs tárolására szolgáló edény.
87. *feneség*: gonoszság; Bosheit.
87. *Sarampó*: sorompó.

87. *Fúriák*: a bosszúállás három alvilági istennője, név szerint Alektó, Megaira, Tisziphoné.
90. *orv-madár*: ragadozó madár.
91. *el-múlt Újság*: legutóbbi újhold; letzte Neumond.
94. *lám-pás-torony*: világítótorony.
95. *elemény*: élelem; Nahrung.
99. *ember-gyűlölő Tímon*: embergyűlöletéről híressé vált athéni férfi, más néven Misanthropus.
101. *Auróra*: a hajnal istennője.
102. *szőlő-jövés*: sarj, hajtás.
102. *Szilénus*: Szilénosz, Bakkhosz köréhez tartozó isten.
104. *Helvétzia*: Svájc.
105. *Sor-hegy*: hegyvonulat.
105. *Rautibach*: kis folyó a svájci Glarus kantonban.
108. *Belinde*: Belinda.
109. *rutza*: ruca, kacsa.
109. *Respublika*: köztársaság.
109. *Majoros*: intéző, a gazdaság vezetője.
110. *Dorantes, Orgon*: Molière *A fősvény* című drámájának szereplői.
111. *Taxus*: tiszafa.
111. *rostált fővény*: a kerti ösvények felszórására használt murva.
111. *sajtó*: nyomda.
111. *eszterha*: eresz; szalmából, nádból készült háztető.
112. *Bodmer*: Johann Jakob Bodmer (1698–1783) svájci író és kritikus.
112. *Breitinger*: Johann Jakob Breitinger (1701–1776) svájci író, a görög nyelv tanára.
112. *Kleist*: Ewald Christian von Kleist (1715–1759) német költő.
112. *Gleim*: Johann Wilhelm Ludwig Gleim (1719–1803) német költő.
112. *Scena*: jelenet.
112. *planum*: terv.

3. Bácsmegyeinek össze-szedett Levelei.

KÉZIRAT

Kézirata nem maradt fenn.

MEGJELENÉS

Teljes:

Bácsmegyeinek össze-szedett leveli. Költött történet. Kassán, ELLINGER János József Ts. privil. Könyv-nyomtatónál. 1789.

Bácsmegyeinek össze-szedett leveli. Költött történet = Érzelmes históriák, Magyar Hírmondó. Válogatás a magyar szentimentalizmus korának kedvenc olvasmányaiból, Válogatta, szerkesztette, jegyzetekkel és utószóval ellátta LŐKÖS István, Bp., Magvető, 1982., 359–505. Lőkös István kiadásában nem közölte újra a Kazinczy által a román végére illesztett szómagyarazatot.

Bácsmegyeinek össze-szedett leveli, Költött történet (1789) = <http://mek.oszk.hu/00700/00725/index.phtml>; <http://mek.osz.hu/00700/00725/index.phtml>

Részletek:

Kazinczy Ferenc Válogatott művei, s. a. r. SZAUDER Józsefné, válogatta s a jegyzeteket írta SZAUDER József. Második kötet, Szépirodalmi, Bp., 1960. – Közli *A Báróczy tisztelőinek és a Jelentés* című részleteket (91., 92–94.). Továbbá az első és a „Soprony, febr. 2dikán” kelt levelet, rövidítve, valamint a „Buda, auguszt. 9dikén” kelt levelet. A kiválasztott részletek egymással szemben a jobb és a bal oldalon futnak, az 1789-es és az 1814-es szöveg összehasonlíthatósága érdekében (a 96. és 99., valamint a 100. és 102., továbbá a 104. oldalak).

KAZINCZY Ferenc művei I., Verseik, műfordítások, széppróza, tanulmányok, a válogatás, a szöveg-gondozás és a jegyzetek SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979. – *A Bácsmegyeinek gyötreiméből* (1814) közöl részleteket, de újraközli *A Báróczy tisztelőinek* című ajánlás, illetve a *Jelentés* 1789-es kiadásbeli szövegét a 107–111. lapon.

FORRÁS

Adolfs gesammelte Briefe. Leipzig, in der Weygendschen Buchhanglung 1778. – A névtelenül megjelent regény első kiadásában mindjárt a cím alatt olvasható a könyv jelígeje: „Wo viel Licht ist, da ist auch viel Schatten und heftiger Gram muß oft das Loos dessen seyn, welcher wahres Wonnegefühls fähig ist. / Ueber die Fülle des Herzens. D. Mus. 1777. 7. St.” A jelíget követően pedig egy metszet, „ovál-alakú, virággal kerített pajzson a melosi Venus rajza” (HEINRICH 1878B, 5.) látható. A *Deutsches Museumot* ugyanaz a lipcsei kiadó adta ki, amely 1774-ben megjelentette Goethe *Wertherét*. Kazinczy a *Deutsches Museumban*, amelynek olvasója volt, találkozhatott az 1778-ban megjelent regény reklámjával. A Weygand-féle könyvkereskedés többször hirdette könyvei borítékján (1778. augusztus, 1779. január) a Kazinczy által később lefordított munkát ezzel a figyelemfelhívó mondatával: „Ein schön geschriebener Roman in dem Geschmack der Leiden Werthers (HEINRICH 1878B, 5.).

A regény korabeli edíciói között Gerhard Sauder megemlíti még egy 1780-ból való új kiadást, valamint egy 1782-ben készült utánnomást. A Kazinczy által ténylegesen használt példány felderíthetlensége folytán ezek valamelyike jöhet számításba, de erre vonatkozóan nem áll módunk-

ban pontosabb feltevést megfogalmazni, mivel Sauder is csak az első kiadásból lelt fel példányt (SAUDER, 90.). A regény harmadik kiadása, amely 1787-ben (Frankfurt és Lipcse) látott napvilágot, eleve kizárható. A regénynek egyetlen korabeli fordításáról tudunk még: *Adolphs samlede Breve*. Odense 1785 (SAUDER, 90.); megjegyzendő, hogy Sauder a magyar fordítást nem regisztrálta.

A névtelenül napvilágot látott könyv tényleges szerzőjét Kazinczy nem ismerhette. Kazinczy választásában közrejátszhatott, hogy a szerzőjének Joseph Sonnenfelset (1732–1817), az osztrák abszolút monarchia felvilágosult elveket követő államférfiját tartotta. Tévedéséről Kazinczy jóval a fordítás elkészülte után bizonyosodhatott meg. Önéletrajzi visszaemlékezésében már téves híreszteléseként említi, de mégis jelentőséget tulajdonít akkori feltételezésének. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a fordítás idején – tudomása szerint – Sonnenfels művét vélte átültetni. Továbbá a *Deutsches Museum*beli hirdetés is jelenthetett némi ismertséget, valamint tekintélyt kölcsönzött a könyvnek. A tényleges szerzőről, Albrecht Christoph Kayserről (1756–1811), aki Regensburgban született és halt meg, Kazinczy később sem szerzett tudomást.

Kayser, akit a német irodalomtörténet nem tart számon a jelentékeny írók között, 1776-ban Lipcsében folytatott egyetemi tanulmányokat. A *Deutschen Merkur*ban és almanachokban publikált saját, illetve franciából és angolból fordított munkákat. 1779-ben napvilágot látott az *Ueber die Ehren und die älterliche Gewalt* (Altenburg, 1779), továbbá egy fordítás franciából: *Ueber die Empfindsamkeit, in Rücksicht auf das Drama, die Roman und die Erziehung* (Altenburg, 1778). 1779 tavaszán elhagyta Lipcsét, és Halle, Jéna, valamint Weimar érintésével hazatért. 1779 nyarán két hónapra Bécsbe utazott. Kisebb városi hivatalok betöltése után Thurn und Taxis herceg 1786-ban hercegi könyvtárossá nevezte ki. Írói tevékenységet 1786 után már nem folytatott (SAUDER, 84.).

A korban Kayser regényéből készült még egy kéziratban maradt magyar fordítás: *A' megcsalatott szerelem' gyótrésének áldozatjává lett Adolf' Levelei*. Németből találós szaporítással által szerkesztette Tájéfalusi Csóka József (1800 körül), OSZK. Oct. Hung. 393. Csóka József (1770–1826) református lelkipásztor volt, megbővített fordítása nem látott napvilágot (GYÖRGY, 320.).

Kazinczy fordítását összevetettük a forrásszöveggel és az elterjedt vélekedéssel ellentétben úgy láttuk, hogy a fordító valójában szorosán fordított. Csupán a neveket változtatta meg, ami önmagában mechanikus helyettesítést jelent. Ahol a szöveg jelentését érte lényeges módosítás, az a német szöveg földrajzi neveinek a hazai topográfiai adottságokkal való összeegyeztetése miatt történt. Kazinczy e téren is rendkívül pragmatikusan járt el, olyan földrajzi vidéket keresett, amely megfeleltethető volt a szöveg által jelzett topográfiai viszonyoknak. Ahol a valószínűség fenntartása érdekében nagyon szükségesnek látta, néhány mondatot megbővítette az eredeti szöveget, ezeket a helyeket a magyarázatok között mindig jelezzük. A magyar és a német változat közötti apróbb szerkezeti eltérés pusztán Kazinczy szövegének végén fedezhető fel, amelyeket szintén jeleztünk. Mindezek fényében nem látjuk indokoltnak, hogy az első fordítás ne tenne eleget a szoros fordítás elvének. Egészen más a helyzet az 1814-es kiadással, ahol Kazinczy már sokkal szabadabban bánt saját változatával, ugyanis számos levelet kihagyott, egyeseket átírt, nem beszélve a Kayser regényében nem szereplő *Toldalék* beiktatásáról.

KELETKEZÉS

Az *Adofs Briefe* először Kovachich Márton Györgynek, Kazinczy szabadkőműves társának, a Pesten megjelenő *Mercur von Ungarn* szerkesztőjének írt levélben bukkan fel. Kazinczy Kovachichot a nyilvánosság tájékoztatásának szándékával rendszeresen informálta munkáiról és terveiről, hogy lapjában tudósítson azokról: „Ich arbeite [...] als Ungrischer Litterator bald an den *Parnasse*, bald an *Hamlet*, bald an den *Briefen Adolphs* (einem Werke im Geschmak des Werthers), die ich wegen den kräftigen Styl, blos als eine stark colorirte schattigte Mahlerey zum Übersetzen wählte...” (Kassa, 1788. január 29.; KazLev. I. 162.). Kazinczy az *Adolphot*, mint Sonnenfels munkáját, tudatosan választotta; akárcsak Miller munkáját, az általa *Szegevári* név alatt magyarárt *Siegwartot*. Ezt a fordítását az 1780-as évek elején, az eperjesi időszak alatt készítette el, de mivel a kiadással megelőzték, megsemmisítette a kéziratot. Kazinczy saját vallomása szerint a *Siegwart* fordításában szintén a helyszínek és a szereplők magyar nevek segítségével történő hazai környe-

zetbe való helyezése megoldását alkalmazta. A kortársak Miller regényét igen nagyra értékelték (SAUDER, 84.), levele tanúsága szerint ekkor még Kazinczy is osztotta ezt az ítéletet, Gessneren kívül csak Millert kereste fel levéllel (KazLev. XXII. 8., 12.; XXIII. 11.); a *Siegwartot* a *Werther* fölé helyezte. Évekkel később, amikor már Goethét tekintette a legnagyobb írónak, a *Werther* még akkor is inkább csupán az illem kedvéért hozta szóba: „Doch was ist von Göethe nicht götlich! Egmont, Stella, Geschwister, Calvigo, Wilh. Meister, Hermann und Dorothea, Faust, Carneval in Rom, Werther, etc. und alles! alles!” (KazLev. VII. 182.)

Goethe regényének életfelfogása, a gondviseléselvű világképtől való elrugaszkodása ekkor még túlságosan radikális volt Kazinczy számára, amint az kiderül önvallomásaiból (SASHEGYI, 397.). Sashegyi Oszkár meggyőző érvekkel oszlatta el azokat az utólag kialakított mítoszokat, amelyek a *Werther* tekintélyét hazánkban szinkron ítéletnek próbálták beállítani. Közelebb látszik állni a valós tényekhez a Kazinczy által elkendőzött helyzet, hogy ekkoriban valójában a *Werther*hez mérve magasabbra értékelte ő maga is a *Siegwartot*. „A Wethernek nálunk nem volt közönsége” – állapítja meg Sashegyi Oszkár (SASHEGYI, 400.). Nyolclapnyi kéziratos fordítás árulkodik arról, hogy Kazinczy hozzáfogott a *Werther* fordításához (GERGYE 1994, 411–419.), a *Bácsmegey* 1789-es megjelenését követően, mintegy a választását ért kritikákra válaszul. A töredék foltehetőleg 1790-ben keletkezett. De úgy tűnik, nem izgathatta eléggé Kazinczyt ez a szöveg (GYÖRGY, 282.; FRIED 1996, 64.).

Kazinczy elsődlegesen stiláris szempont szerint választotta az *Adolfot* (lásd *Jelentés*), de közrejátszhatott ebben a szerző személyére vonatkozó találgatás is. A Sonnenfelsnek tulajdonított román fordítása Kazinczy számára azzal kecsegtetett, hogy általa a jozefinizmus belső köréhez tartozó Sonnenfelshez kerülhet közelebb. A *Jelentés* mentegetőzése homályban hagyja, hogy a *Werther*rel sokáig nem az volt a legnagyobb baj, hogy nem volt kéznél, sokkal inkább az, hogy miért nem lehetett hivatalosan valakinek a birtokában. Ezért fontos és elfelejtett körülmény, hogy az érvényben lévő cenzurális tiltás eltörléséig, 1786. március 13-ig, az osztrák birodalomban legálisan nem lehetett a könyvhöz jutni (DOHÁNY, 21.; GYÖRGY, 282.; SASHEGYI, 396.). Az eredeti szöveg indexre helyezése miatt a fordítás kiadására sem nyerhetett volna cenzori jóváhagyást Kazinczy. Ugyanakkor Kazinczynak a *Jelentés* elején előadott indoklása alighanem kétellyel kezelhető. Kazinczy elszántságának és könyvgyűjtő szenvedélyének ismeretében a *Werther* példányának megszerzése a tiltás ellenére sem lehetett megoldhatatlan feladat. Arról nem is szólva, hogy a *Werther* radikalizmusa ekkor Magyarországon zavaróan hathatott, és lefordítása elriasztotta volna az olvasókat az új irodalomtól. Kazinczy körében a meghatározó véleményformálók – Teleki József és Ragályi Tamáson kívül – többségében ugyanis elutasították Goethe regényét (SASHEGYI, 399.).

Később, amikor szétfoszlott az *Adolfs Briefe* mögül Sonnenfels tekintélyének védelme, Kazinczyt akkor is inkább csak a regény recepciók jelentéktelensége zavarta, fordítói tévedését próbálta menteni. Leginkább ez a szándék hangzik ki azokból a mondatokból, amelyekkel Kazinczy próbálta a véletlenel, a külső körülményekkel, a könyvpéldány hiányával, a falusi elzártsággal, országos esővel stb. magyarázni elhibázott választását. Analóg esettel találkozunk az önéletrajzokban, amikor a képzőművészeti ízlésének utólagos átértékelését végzi el első bécsi útját kommentálva. Ezek a körülmények együtt kellettek ahhoz, hogy a *Werther* példányának fellelhetetlenségével indokolhassa meg, miért inkább az *Adolfs Briefe* című románt választotta fordításra.

Kazinczy Rádayval kívánta ellenőriztetni újabb fordítását, ahogy korábban az *Idylleket*. 1788. május 19-én tudósította a fordítás előrehaladott állapotáról. Levele egyúttal a fordítói munka műhelytitkaiba enged betekintést: „Most egy más munkám nagyon készen nyomtatás alá. Esméri reményem Nagyságod azt a kis Románt, a’ mellyet Sonnenfelsének is mondanak lenni: *Adolfs gesammelte Briefe*. – Ez a’ Göthe Wertherének példája szerint van írva. A’ Festegetések benne patheticusok. Én ezt le-fordítottam, ’s Magyarra tettem; azaz, a’ személyeket és a’ történetet Budára hoztam által; Adolph nállam *Bácsmegeyi*, Sophie *Surányi Mantzi* ’s a’ t. A’ történet ez: Bácsmegeyi Surányi Mantzival szerelemben és tsak nem jegyben van: Szentpétery Secretáriussá lesz a’ L[ocum] t[enentia]le Consiliumnál, meg esmerkedik Mantzival, meg kéri a’ szüléitől, ’s ezek a’ Lyányt hozzá adják. Bácsmegeyi ezenn annyira el-tsügged, hogy minekutánna egykor véletlenül vélek özve-akad, betegé lesz, ’s meg-hal. Ohajtanám, hogy minekelőtte ez a’ munkám közre megy, az a’ szerentséje lehessen, a’ melly volt Geszneremnek, hogy Nagyságod revideálhassa.” (KazLev. I.

180–181.) A folytatásból kiderül, hogy Kazinczy az egész fordítást 17 árkusra tervezi, amelynek első 12 árkusát tiszta százzal hamarosan küldené Rádaynak „revideálás” végett. A románt a kortárs német irodalomban kiválóan tájékozott Ráday Gedeon nem ismerte; erről számolt be Kazinczynak 1788. június 2-án kelt válaszában: „Adolf levelei még előttem esmeretlenek voltak, hanem most itt meg vettem a’ Német Originalist: felőle való Judiciumomat más levelemre hallasztom.” (KazLev. I. 182.)

Ennek a kérésnek praktikus szempontjai is lehettek. Egyúttal ugyanis megkéri Rádayt, hogy Trattnernél, a pesti tipográfusnál érdeklődjön a munka esetleges kiadási feltételei felől. Pontosán közli saját szerződési szempontjait is: „Mintegy 17. árkusra megyen mind öszvességgel, ’s én semmi exemplárt nem kívánok, sőt 50.-t tölle meg-veszek.” (KazLev. I. 181.) Ráday Pestről 1788. június 12-én kelt levele (KazLev. I. 187.) tudtul adja Kazinczynak, hogy az ekkor a *Magyar Museum* mellett korrektorként ténykedő Földi János beszélt Trattnerrel, aki a megszabott feltételek mellett elvállalta a nyomtatást. Nem sokkal később, július 8-án írta Ráday Pestről Kazinczynak, hogy Földi eljárt Trattnernél, aki a *Museum* első kötetével együtt hamarosan nyomtatja a *Bácsmegeyey* első árkusát is, és küldi megtekintés végett Kazinczynak: „...Adolf, vagyis inkább Bátsmegeyei leveleis edgyütt fognak mindgyárt most a’ Museummal edgyütt kinyomtatódní; aztis meg izentem Földi Uramtól Trattner Uramnak, hogy mind az Museumnak, mind az Adolfnak első árkusait küldené fel az Urnak.” (KazLev. I. 194.)

Kazinczy Bécsből visszatérőben, 1788 nyarán meglátogatta Rádayt, és ezt követően többé már nem esett szó Ráday leveleiben a *Bácsmegeyey* Trattnernél tervezett kiadásáról. Nem tudni, mi lehetett az oka a már elkezdett munka félbeszakításának. Talán közrejátszhatott ebben Batsányi erős kritikája: „Bacsányi úgy akará, hogy Bácsmegeyim’ félig elkészült íveinek árát fizessem-ki, ’s égessem-el, Kézírással. Nem érdemel egyebet, ’s magyar nem szeret olly epedezésekkel.” (*Pályám emlékezete*) Vagy egyszerűen nem sikerült megalkudni Trattnerrel, mert végül Kassán és Kazinczy költségén jelent meg a könyv: „Bácsmegeyeinek leveleit én 1789ben kiadám 300 író és 200 szívo papirosú árkusokban...” (KazLev. VIII. 316.). A *Bácsmegeyey* nyomtatása Kazinczynak 96 aranyba került, 1790. március 19-ig még csak 25 jött vissza belőle (KazLev. II. 50.). Az akkurátus Ráday azonban teljesítette a kézirat „revideálására” vonatkozó felkérést. Mivel a levelezésben erre utaló nyom nem maradt, vélhetően a pesti találkozó alkalmával kerülhetett sor a fordítás megbeszélésére.

A nyomtató váltásával azonban új helyzet állt elő. Kazinczy maga kezdett előfizetőket tobozozni. Horváth Ádám 1788. december 10-én Kazinczy elveszett levelére reagál, amelyben előfizetők gyűjtésével bízta meg a Füreden lakó, kiterjedt kapcsolatokkal rendelkező író: „Románodra én hirtelen Praenumeransokat nem kapok, hanem minek-előtte kapnék, imé egy-nehányra megküldöm a’ pénzt előre.” (KazLev. I. 242.) Horváth a jó ügy előmozdítása végett támogatja a kiadást, 20 példányra tesz előjegyzést, felét előre fizeti. Horváth leveléből kiderül, hogy Kazinczy sürgősen kérte barátja segítségét. Kazinczy türelmetlenül várta a könyv megjelenését. 1789. január 3-án sietett jelenteni Rádaynak: „Az én Bácsmegeyeyimből 7. árkus már ki-jött.” (KazLev. I. 248.) A nyomtatást, amely Kassán folyt, maga tudta felügyelni. A terjesztésbe bevont Horváth 1789. január 9-ei levelében türelmetlenül várja a „Magyar Románt”. Kazinczy – elveszett leveleiben – jelezhetette a közeli megjelenést, akárcsak Rádaynak egy héttel korábban. Horváth február 9-én, február 20-án, április 8-án, április 17-én kelt leveleiben még mindig várja Kazinczy „Magyar Román”-ját (KazLev. I. 276., 285., 316.). A könyv megjelenésének időpontját, Kazinczy báró Prónay Lászlóhoz írt leveléből, napra pontosan ismerjük: „Egy Románom: *Bácsmegeyeynek össze-szedett Levelői*, ma lép-ki a’ sajtó alól.” Ezek szerint 1789. április 11-én fejeződött be Kassán a nyomtatás.

Rádaynak írt levelében maradtak ránk Kazinczynek a könyv terjesztésével és árával kapcsolatos elgondolásai: „Itthon nem létemben a’ Bácsmegeyeyim exemplárjai le-mentek Pesthre, Strohmayrhez: de árrokat meg nem írták. A’ Nyomtató papirosú exemplároknak árra 45xr. az az tizenöt garas; az író papirosú exemplároké 1. f. – Jó volna ha Strohmayr Weingandot és Diepoldot is részeltetné belé, hadd kelnének el hamarább. Vagy 50. exempl. Nagy Szombathra és Posonyba szállíthatna-fel, hogy az a’ Vidék is láthatná.” (KazLev. I. 349.) Az 1790. március 19-én kelt levél 25 forintos bevételét (KazLev. II. 50.) ideális esetben 25 írópapirosra nyomtatott példány értékesítése fedezhetette, egy év alatt nem áruulodik zajos olvasói sikerről. Schindler „Casai Livránt” (Ráday levele, május 18. KazLev. I. 366.), akire a példányok szállítása volt bízva, azokat Kassán felejtette, ezért

Strohmayrhez nem jutottak el. Földi május 19-én, Szatmárról kelt levelében nyugtázza a *Bácsmegey* – kísérő levél nélküli – példányának kézhezvételét. Decemberben a könyv terjesztésében közreműködik még Döme Károly is Pozsonyban, akinek Kazinczy 10 példányt küldött (KazLev. I. 516., 517).

A *Bácsmegey* keletkezése Kazinczy fordítói programjában gyökerezik. Azonban vélhetően ebbe a munkájába is rejtett el személyes vonatkozásokat, illetve allegorikus jelentést. Az értelmezéstörténethez tartozik, de a szöveggenealógiának is megkerülhetetlen része a Szauder József által felvázolt elmélet, amely Kazinczy kassai tartózkodásának életrajzi összefüggéseit vonta be a fordított szöveg vizsgálatába (SZAUDER, 1961). Kazinczy 1785 elejétől 1791 tavaszáig állandó lakást tartott fenn Kassán. Ennek gyakorlati oka volt: iskolafelügyelői hivatalának székhelyét Kassán jelölték ki (VÁCZY 1915, 161.). Szauder József nagy hatású dolgozata a *Bácsmegey*et nem fordításnak, hanem ha megszorításokkal is, de eredeti átsajátításnak, szabad átdolgozásnak, a személyes életrajzi történetet és az érzelmi játszmákat radikálisan új módon megjelenítő műként olvassa. Szauder József dolgozatát nem filológiai alapokra építette, hanem intertextusokat, szöveganalógiákat és allúziókat alkalmazott. Tanulmánya címe olyan kontextust teremt, amelyben a Flaubert-regényre való utalás segítségével, intertextuális hálózat adja a dolgozat – és vele Kazinczy munkájának – olvasási kódját. Ugyanakkor Szauder nem szembesítette a Kazinczy által fordított művet az *Adolf* szövegével, illetve Kazinczy fordítói technikájával. Valójában abból az előfeltevésekből indult ki, amelyet önéletrajzaiban Kazinczy maga dolgozott ki a *Bácsmegey* olvasási ajánlataként. Vagyis Szauder is Kazinczynak a románnal kapcsolatos utólagos reflexióit tekintette kiindulási alpnak, amelyhez hozzárendelte az életrajz egyes elemeit, majd ennek segítségével megalkotta a szereplők pszichológiai karakterét, az életrajzi történet ekként konstruált hőseit bevonva a román értelmező olvasásába.

A Szauder József által felhasznált stílári és textuális nyomok alapján a kassai szalonéletből három név kapcsolódik össze Ferenc névvel: Theréz, Süsie, Polyxén, vagyis Radvánszky Teréz és Polixéna, valamint Kácsándy Zsuzsanna. A baráti körhöz kapcsolódott még Zsuzsanna testvére, Kácsándy Teréz, aki iránt Kazinczy szintén nem volt közömbös. Valamint Bárczay Ferencnek, Kazinczy volt iskolatársának és bizalmas barátjának hitvese, Jenny (Jeanette) sem hagyta hidegen (SZAUDER 1961, 94.). 1786-ban Kácsándy Teréz férjhez ment Rhédey Lajoshoz, de még visszavisszalátogatott Nagyváradról, erről árulkodik egy Süsie-nek 1787. szeptember 3-án írt levél (KazLev. XXII. 17–19.). A helyzetet bonyolítja, hogy Radvánszky Teréz 1785-ben már Szerencsy József felesége volt, ám 1790-ben megözvegyült. Polixént 1788. április 17-én pillantotta meg Kazinczy, és kész lett volna feleségül venni. Süsie 1790 végén Erdélybe ment férjhez. Felmerült még egy rövid ideig rajongva szeretett Júlia nevű hölgy, róla azonban nevének kívül többet nem lehet tudni róla, 1789 vége felé eltűnik; talán miatta utazott ki Bécsbe 1789-ben Kazinczy (SZAUDER 1961, 94–95.). Szauder feltételezése szerint, amelyet támogat Kazinczy különböző nevekre írt, majd átírt udvarló verseinek titkolózása, ebben a hat évben Kazinczy kusza érzelmi kavalkádban él, csapongva az érzések és a szerelmek között.

Kazinczynak ezen évek alatt keletkezett művei közül a *Bácsmegey* az egyetlen olyan írása, amely a nevekkal való játék, a német szereplők magyarra cserélése miatt alkalmas a biografikus olvasásra. Szauder értelmezése megalkotása során megkísérli a kassai „érzékeny” baráti kör érzelmi lázadását életformaként kezelni, és az irodalmi forma keretébe illeszteni. Feltételezése szerint Kazinczy ezzel a román-átültetéssel fordította le az irodalom, vagyis a fikcióalkotás nyelvére a kassai kör, de főként saját lelki történéseit. Szauder kísérlete a *Bácsmegey* kulcsregényként való olvasására azon a ponton válik bizonytalanná, hogy a regény szereplői megnyugtató módon nem helyettesíthetők be az élet szereplőivel. Ennek az oka vélhetően abban rejlik, hogy Kazinczy az *Adolfs Briefét* nem írta át, nem nyúlt bele sem a szerkezetébe, sem a szövegébe. A szereplők és a helyszínek nevét a világszerűség megteremtése érdekében megváltoztatta, magyar környezetbe adaptálta, valamint a levelek hónap és nap szerinti datálásával időbeli tartamot adott a német eredetiben a részeket egymástól elválasztó üres tereknek. A datálására talán a *Werther* adhatott példát. Kayser maga nem helyezte el a történet idejét a naptári időben, éppúgy, ahogy az 1794-ben napvilágot látó *Fanni? Hagyományai* szerzője sem érezte ennek szükségét. Kazinczy hely- és időjelzései következtében válik érzékelhetővé, hogy az olvasó elé állított történések közel másfél év alatt

játszódnak le. Szauder feltételezi, hogy a románbeli nevek a beavatottak számára elárulták azok valós képviselőit: e szerint Bácsmegeyey magát Kazinczyt jelöli, Mantzi Süsie-t, Teréz Radvánszky Terézt, Bácsmegeyey húga Kazinczy Klára nevű hűgát, aki 1788 nyarán ment férjhez Kraynik Józsefhez (SZAUDER 1961, 105–106.). Szauder József olvasási ajánlata illeszkedik ahhoz a Kazinczyra jellemző írásgyakorlathoz, amely fordításaira is érvényes: munkái allúziókat rejtenek, és a betű szerinti mellett allegorikusan is olvasható művekként kínálják fel magukat. Szauder szerint a kassai baráti kör története 1790-ben ért véget, amikor a Kazinczyra legnagyobb hatást tevő Kácsándy Zsuzsannát gróf Gyulai Ferenc feleségül kérte és magával vitte Erdélybe. Valójában azonban a történet nem ért véget, erről szól Szauder másik dolgozata, hiszen Kazinczy az 1810-es években megismétli, újraéli az elmúlt időt Gyulai Lottiba, Kácsándy Zsuzsanna lányába helyezve át az „érzékeny” események főszerepét (SZAUDER 1970, 347.).

HATÁSTÖRTÉNET

Az egyöntetűen nagy elismerést kiváltó Gessner-fordítás után a *Bácsmegeyey* sikerének megítélése bonyolultabb helyzetet jelent. Az irodalomtörténeti emlékezet a *Bácsmegeyey* első kiadásával kapcsolatban kiemelkedően nagy, jellegzetesen közönségsikert emleget (HEINRICH 1787B, 29.). Kazinczy maga visszaemlékezéseiben ezt erősen hangsúlyozza. Azonban a korabeli fogadtatást kísérő tényleges sikerre nézve óvatos kritikával kell élnünk. Az 1789. április 11-ei megjelenés utáni véleményeket el kell különítenünk azoktól a megjegyzésektől, reflexióktól, amelyek már az 1810-es években vagy később keletkeztek. Ezeket javarészt Kazinczy leírásában vagy közvetítéséből ismerjük. Ugyanis a *Bácsmegeyey* 1789-es kiadásának megítélése Kazinczy tudatában az 1810-es évek vitái közepette, a fordítás és az eredetiség kérdésének megítélése ügyében, erős átértelmezésen esett keresztül. Kölcsey Ferenc 1817-ben Lasztócról írt levelei Kazinczyt magyarázkodásra, pályája és írói elvei átértelmezésére készítették (NÉMEDI, 172.). Az önéletrajzi írásokban a *Bácsmegeyeyt* érintő megjegyzések már ebből a védekező álláspontból indulnak ki, ezért az 1789-es fogadtatás eseményeit tendenciózusan visszavetítve, az új nemzedékkel folytatott vita szituációjában újraértelmezve állítják be. Kölcsey levelének egyik legsúlyosabb ítélete a folyamatos korrekció megszállottságában élő Kazinczyt érzékeny pontján érinti: „Gessnernek stylusa egyforma lett a Mármontel s Yorick stylusával...” (KazLev. XV. 237.). Ezért a *Bácsmegeyey* első kiadásának az önéletrajzi írásokban történő említéseit már nem a hatástörténet, hanem a szerzői önértelmezés történetének részeként kezelhetjük.

A hatástörténeti szituáció vizsgálatához azonban hozzátartozik annak a környezetnek a felvázolása, amelybe a *Bácsmegeyey* 1789-ben érkezett. Az európai kontextusban a *Werther* mellett az *Adolf* típusú könyvek számítottak a szélesebb közönség tetszésére. Kayser névtelenül napvilágot látott és több kiadást megért könyve a *Werther* 1774-es megjelenését követő sikeres munkák sorába tartozott. Kazinczy az 1770-es években követte azt az ízlésdivatot, amelynek sorába tartoznak Johann Martin Miller *Sieghart. Eine Klostersgeschichte* (1776), Kayser *Adolfs Briefe* (1778) és Benedikte Nauberts *Heerfort und Klärchen. Etwas für empfindsame Seelen* (1779) című munkái (SAUDER, 84.). Az 1780-as évek hazai kontextusáról is szegényesek az ismereteink. Erről Kazinczy – saját könyve mítoszának megteremtése érdekében – hallgat. Saját regényét a *Pályám emlékezetében* csak a *Kártigámmal* állítja párhuzamba. Közelebről szemügyre véve két jelentős olvasói sikerrel kellett a megjelenéskor a *Bácsmegeyeynek* versengenie: az egyik Dugonics András 1788-ban megjelent *Etelkája* (PENKE, 409–456.), a másik sikeres könyv a *Werther* után német nyelven született legjelentősebb szentimentális regény, a *Sieghart* Barcafalvi Szabó vitatott átültetésében megjelent fordítása (MARGÓCSY, 155–156.). Az 1780-as évek magyar irodalmában még további fontos eseménynek számítottak a *Hallónak boldog estvéje* (Chr. Fr. Sintenis), az *Ijabbik Robinzon* (J. H. Campe), *Klimius Miklós földalatti utazása* (Holberg), a *G. nevezetű Svédi grófné* (Gellert), *A tiszta és nemes szeretet ereje, azaz Orestes és Hermione* (Dusch) címmel megjelent fordítások, átdolgozások. Mindegyik regényben jelen van az érzékenység, amelyet szerzőik vegyítenek az erkölcsnevelés célkitűzésével.

Az 1789. április 11-én megjelenő *Bácsmegey* terjesztését május közepe táján kezdte meg Kazinczy. Júniusra jutott el a könyv a lassú posta és az egyéb lehetőségek, a vásárookra utazó ismerősök felhasználásával Erdélybe és a Dunántúlra. Május 18-án írja Horváth Kazinczynak: „...még tegnap vettem, de az óta szüntelen kezemben tartom, és olyan semmivel nem gondoló el-andalodással tartom: mint ha semmi más dolog nem volna, sőt szemtelen kevelységének tartanám, ha könyved olvasásába lett ezen boldog bele merüléstől, baráti szeretetre teremtett szívemet, akármely más, boldog vagy boldogtalan állapotomra lehető reá felejtkezés, ezzel a' nemtelen okkal akarna' el venni: hogy nem érek reá.” (KazLev. I. 387–388.) Horváth ekkor keletkezett elragadtatott levele azért is különösen értékes dokumentuma a regény kortárs fogadtatásának, mivel írója – a levél tanúsága szerint – az olvasás folyamatában jegyezte le, érzelmeitől átfűtött és Kazinczy stílusával versengő reflexióit. Horváth olvasásmódja nem csupán a szövegre, hanem sokkal inkább kettejük (Horváth részéről ekkoriban még észre nem vett módon) egyoldalú barátságának ápolására és értelmezésére irányult. Amikor tehát 1789. május 17-én egy halász áthozta a postaállomással nem rendelkező Szántódra a *Bácsmegey* példányait, Horváth egyszerre olvasta a könyvet és számolt be Kazinczynak a könyv által keltett benyomásairól. Horváth Ádám levélírói mintaként kezelte a *Bácsmegey*t, amelyet egyrészt imitált, másrészt allegorikus jelentések után kutatott a szövegben, vagyis az életre alkalmazta. A szöveg retorikai szépsége iránt megnyilatkozó tisztelet jele, hogy – Kazinczy állítása szerint – stílárius mintakönyvként is használták. Kazinczy visszaemlékezésében talán túloz, de bizonyosan nem minden alap nélkül. Azt írja: „Ifjascskáink, s leánykáink, frazeológiákat dolgoznak belőle”. Egy példát mindenképp ismerünk, Dayka Gábor kéziratos feljegyzései között maradt fenn a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárában, (Kt. 1130., 88. jelzettel), az úgynevezett *Sárga Kötet*ben, Kazinczy bejegyzésével: „Excerpták az én Bácsmegeimből”.

Horváth mindjárt verssel is ünnepelte a könyvet: *Bácsmegeyi, Mantzijának lakadalma után*, amelyet a *Magyar Museumban* is kiadtak. Egy verses reflexió született még a románra, Csokonaié, akire egyébként Horváth verse éppúgy hatással lehetett, mint Kazinczy fordítása. Horváth mind ebből következően olyan tartalmakat is belevetített a szövegbe, amelyek előzetes elvárásaiból származtak. Ezzel az olvasásmóddal szorosan összekapcsolódik Horváthnak az a feltételezése, amely mellett élete végéig kitartott, hogy Kazinczy munkája nem fordítás: „Te nem fogsz neheztelni gyermekeskedésemért, ha talám magyar Bácsmegeid' idegen expressiójít rosszul applicaltam: betsülöm én azokat, mert a' mellett, hogy magad' fel jegyzése szerint azok Románba nem illeltenek; meg mutatják azt is, hogy nem ismeretlen hangzatok Magyar Gavallérjaink előtt. Ha Bácsmegeid tsupa pusztá fordítás volna: úgy talám én is ki rostáltam volna azokat belőle, hogy nyelvünket szűk vagy alkalmatlan voltáról el ne árúlja; de én azt a' Románt ha fordításnak hiszem is, olyannak tartom, mint a' mellyet Rajnis harmadik rendbe tett, mellyet én inkább Imitatióának neveznék. 'S osztán, meg magyaráztad azokat hátúl, hogy értse a' ki nem értette is; én nem tagadom, hogy némelyleket nem értettem; de nem is tsuda, mert engem' ugyan annyira mennyire, tsak a' tsupa természet raffinírozott.” (KazLev. I. 481.) A prózai szöveg újdonsága Horváth szerint az is, hogy benne a történet melleleg, minden erőltetés nélkül mondatik el az olvasónak: „Bácsmegeyi, ugy tetszik, kettőn kívül minden Leveleket maga ír; és ír panaszolkodó levelezés formában; 's észre sem veszi az ember, hogy meg tanúlja a' Historiát, mellyben pedig leg kisebb formaja sints a' Historiának; az már igazi compositio...” (KazLev. I. 491.). Horváth feltételezése nem alaptalan, egyúttal, amikor Kazinczy újabb Gessner-fordításairól (*Az első hajós, illetve az Eraszt*) mond véleményyt, valóban valami lényegesen tapint rá: „Barátom! neked leg jobb volna azt, a' mit fordítani akarsz, előre meg-tanúlni; azután az Auctorhoz való ragaszkodás nélkül szabad ésszel írni. Úgy talám minden munkádra úgy reá fognám, mint Bácsmegeidre; hogy valósággal *Original*, melly nem tsak szép, hanem Remek.” (KazLev. I. 498–490.) Horváth tanácsát mintegy megfogadva alakítja a későbbiekben fordított munkáit az újabb és újabb, de az idegen nyelvű forrásszöveghez már vissza nem térő változatokban Kazinczy, a Gessner-fordítások esetében éppúgy, mint a *Bácsmegeyi* 1814-es újrakiadása alkalmával.

A korabeli fogadtatással kapcsolatban forrásként még Benkő Ferenc levele áll rendelkezésünkre. Kazinczy erdélyi kapcsolatként őt is bevonta a terjesztésbe. Szebenből 1789. június 8-án kapta meg a *Bácsmegeyi* példányait, amelyeket részben Marosvásárhelyre, részben Enyedre tovább-

bított. Benkő udvarias megjegyzésében óvatosan fogalmaz. Noha ő nem olvasta a románt, írja Kazinczynak, csak „beléje kukintsolgattam”, de mivel neki nincs „Mantzi”-ja, magányosságához jobban illik a Young. Ám úgy hallotta, hogy a szerelmi téma miatt a diákok szívesen olvassák: „De ha szabad! a Diá[k] szokott már és örömebb látnak olyan s[zép] Fordításból ki maradnia, – mások szavát írom.” (KazLev. I. 376.) Benkő óvatos, engedelmet kérő, sejtelmes mondata mások árca mögé rejtőzik, és finoman arra utal, hogy morálisan kifogásolható a szerelemről való beszéd. De gyakorlati megfontolásból Benkő mégis azt javasolja Kazinczynak, hogy a diákokat nagy számban nevelő iskolákba küldje a példányokat. Még beszédesebb Földi megjegyzése, akit Kazinczy szintén bevont a terjesztésbe. Földi augusztus 1-jén kelt leveléből kitűnik, a Kazinczytól Érsemjénből Szatmárra küldött 10 darab, eladásra szánt *Bácsmegeyey* csak július 30-án jutott Földi kezébe (KazLev. I. 400.), aki a korábban neki szánt példányt ugyan már megkapta, ám levelében mélyen hallgat Kazinczy fordításáról.

Benkő Ferenc leveléből az is kitűnik, hogy a Gessner-fordítás elismerést szerzett Kazinczy stílusművészetének, de a szerelmi téma a protestáns ifjúság oktatói, illetve a felekezet vezető tagjai között rosszállást vont maga után. A *Bácsmegeyey*vel kapcsolatban megfogalmazott ítéletben Kazinczy személye és a vele szemben megjelenő morális kifogások is jelen lehettek, nem csak a román műfajjal szembeni fenntartás. Erre vet fényt Kazinczy védekezése, amelyben intézményes ellenállásra gyanakszik. Erre utal a Vitéz Imréhez Miskolcra, 1789. augusztus 23-án keltezett levelében: „Az én szegény *Bátsmegeyeym* nem tetsze Patakon. Azt mondják, hogy azt a haszontalan fityogást nem szenyvedhetik, és hogy tőlem nem Románt vártak. Így itél gyakorta igazáiban egy tizenhat esztendő Leány némely nemű írások felett az eruditióval tellyes Criticusnál. És én még is Bátsmegeyeymnék köszönhetem a' Consil. *Aranka* esmerettségét, barátságát; 's mit mutat az én kedves *Horváthom* dalja? azt é, hogy semmit sem ér? Tsak az esik nekem ebben nehezen, hogy még a' jó Románoknak is annyi ellensége van. Tanúlnak, tanúlnak belőle szerelmet a' mi ifjaink és leányaink, az tagadhatatlan: de néha egy kis morált és egybecskét is tanúlnak. És nem több szükség vagyon é most a' Románokra, hogy azoknak olvasások által a' szóllás' és maga-viselet' durvasága kedvesebb ízlésre faragódjon, mint a' Kánonok *Molnár*' *Physicájára* 's *Dugonits*' *Algebrájára*? Hidd-el, el-pirulok szégyenletemben mikor valamit illyet hallok, hogy olly kevesen látják által, hogy az írók és fordítók azért nyulnak többnyire Románhoz, mert az a' leg-szerencsésebb vehiculuma a' Magyarásznak.” (KazLev. I. 440.); a levél megjelent az Ivánkay Vitéz Imre által fordított *A' tiszta és nemes szeretet ereje* című könyv ajánlásaként 1789-ben, Kassán. A sárospataki tanár véleménye érzékenyen érintette Kazinczyt; Arankának is beszámolt róla, és védekezésükön kivonja a románokról való ítélezés jogát a teológus professzorok hatásköréből: „Az én *Bácsmegeyeymről* azt mondták most, Patakon keresztül jöven, hogy egy alá-való munka, mert mihelyt 2 levelet elolvas az ember, mindjárt tudja mi van benne. Ez a' gánts az Autort és nem a Fordítót illeti: de ne Sutor ultra – Egy Román érdeme felől egy 15 esztendő Leány jobban itél, mint 2 Tisztelendő Professor Ur; 's a' Leányka ki-tsorduló könny tsepje edesebb jutalom az érzékeny Irónak, mint a' Professor Urak bőlts ítélete.” (1789. augusztus 26.; KazLev. I. 448.) A saját vallásfelekezeteiből érkező véleményekben benne rejlik a Kazinczy személyével szemben érzett csalódás is.

A műfaji minták tekintetében az 1815-ös, kilenckötetes kiadást szemügyre véve látható, hogy Kazinczyt a levélforma kifejezetten vonzotta. Még inkább az a fajta próza volt az eszményképe, amelynek ideális mintája Gessner *Idylliuma*iban lelhető fel (BORBÉLY, 177). Kazinczynak a prózanyelv művészi voltaival szembeni elvárásai az idillek leírásaiban öltenek alakot. Elgondolkodtató továbbá a levélregény műfajú *Bácsmegeyey* korabeli fogadtatásával kapcsolatban Bódi Katalin észrevétele, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy ez a regényforma nálunk az érzékenység ízlésírányával szorosán összekapcsolódott. A példaként felhozott francia irodalommal szemben nálunk nem rendelkezett hagyománnyal, így szorosan összefonódott a sorsa a szentimentális szerelmi történetekkel, és e divat lecsengésével hamar kifulladás. A *Bácsmegeyey*n kívül nem ismerünk más sikeres példát; a Kazinczy fordítását követően megjelent *Montier asszony' levelei* már nem keltett feltűnést. (BÓDI, 496.) Jobban szemügyre véve azonban a regényt körülvevő dokumentumokat, fel kell figyelni arra, hogy a *Bácsmegeyey* kivételesnek tartott korabeli sikerét illetően jellemző Heinrich Gusztáv érvelése: „Kazinczy regénye nagy hatást tett; – csak irodalmi életünknek a múlt század utolsó tizedében fejletlen volta az oka annak, hogy e nagy hatásnak számos bizonyítékára, illetőleg

tanújára nem utalhatunk.” (HEINRICH 1878B, 29.) A *Bácsmegey*vel kapcsolatban kivételesen jól informáltak vagyunk, ám a sikerről szóló információink java Kazinczytól származik. Ezért nem ítéltető meg tárgyyszerűen a *Bácsmegey* korabeli fogadtatása, mivel Kazinczy elfogult visszaemlékezése lett az alapja azoknak a Toldytól induló irodalomtörténeti konstrukcióknak, amelyek a magyar regény történetét a Mészáros Ignác *Kártigámját* követően a *Bácsmegey* első kiadására építik fel; mellesleg említve meg Dugonits András *Etelkáját*. Margócsy István dolgozatának köszönhetően tisztábban látjuk a Kazinczy által negatív színben feltüntetett Barczafalvi Szabó Dávid fordítás korabeli fogadtatását, amely talán még Kazinczy munkájánál is nagyobb sikert aratott, és újdonsága révén jobban magával ragadta a közönséget (MARGÓCSY, 152–153.). Megfontolásra méltó, vajon nem éppen a *Szigvárt klastromi története* sarkallta-e Kazinczyt a sietős, szinte kapkodó kiadásra, miközben mind az *Idyllek*, mind a *Bácsmegey* fordítása – vallomása szerint – már évek óta készen hevert papírajai között.

Horváth rajongó levele és verse áll szemben a protestáns professzorok tudós ellenkezésével, morális fenntartásaival, illetve a közelebbi barátok óvatos, kitérő véleményével. A fenntartások talán nem is a román műfajában, hanem a *Bácsmegey* ekkor már avultnak tartott levélformájában rejtek (NÉMEDI). Kazinczy nagy jelentőséget tulajdonított a magas helyről érkező udvarias gesztusnak, mint például herceg Batthyány-Strattmann Lajos gratuláló levelének (KazLev. II. 113.). De a dicséret csak üres szó. A saját kiadásban megjelent könyv anyagi terhei Kazinczyra nehezettek, ahogyan erről Kovachichnek panaszkodott, mondván, jó lenne, ha az urak a dicséret mellé aranyat is adnának (KazLev. II. 116.).

A fordítás sikerével Arankának dicsekedett el 1789. december 21-én kelt levelében, benne Horváth dalára és Vitéz Imre könyvének ajánlására hivatkozik, aki *A' tiszta és nemes Szeretet ereje* című románfordítását 1789-ben neki dedikálta. Már ekkor felvetődik Kazinczy tervei között a román újrakiadásának szándéka. A példányok alig fogytak, új kiadás nem volt indokolt, de Kazinczy tervei között megfogalmazódott a *Toldalék* gondolata. Annak viszont nincs nyoma, hogy bele is kezdett volna a kiegészítés megírásába. Valószínűbb, hogy a *Toldalék* szövege csak a második kiadás idején nyerte el végső formáját. A regény fikciójának átrendezését célozta ez a terv, amely ha megvalósul, lényegesen más összefüggést teremtett volna (NÉMEDI, 173.). A *Toldalék* ötlete – az 1814-es szöveget is figyelembe véve – talán idős Ráday Gedeon (vagy inkább fia, ifjabb Ráday Gedeon) ítéletére mehet vissza, aki a történet nem eléggé tiszta morális összefüggéseit kifogásolhatta.

A könyv korabeli sikerében, úgy tűnik, a Rádayak támogató hozzájárulása is jelen van. Az Arankához szóló levélben a következőképpen számol be róla Kazinczy: „Egyéb eránt mondhatom, Budán igen kedvességgel olvastatott. Septemviralista B. Ráday sok exemplárokat hozatott Pesthről által 's el-osztogatta: sőt egy más Septemviralistának egynehány arkusokat olvasott el belőlle a' Báróné jelenlétében. Kivánhat é tőbbet egy nyomorúlt Iró? – Ujjobban adom ki, 's a' szegény Mantzit hite szegéséért excusáalom benne, s' a' vétket szüelire tolom.” (KazLev. I. 521.) Évekkel később, önéletrajzában Kazinczy ezt már felstilizálva beszélt el: néhány árkus helyett az egész könyv arisztokraták általi teljes felolvasásáról szól, erősen eltúlozva a tényleges történéseket. A *Bácsmegey* kortárs fogadtatását az 1820-as években már védekező pozícióból kellett Kazinczynek elbeszélnie, és ez nyomot hagyott a múlt megformálásán. Az 1820-as években, a regény műfaji kánont gyökeresen átrendező győzelme és a történetelvű irodalmi szövegalkítás kizárólagossá válása után visszatekintve egyre inkább elhibázottabb választásnak tűnhetett.

Az *Adolfs Briefe* Kazinczy szemében nem szerelmi román volta miatt vált fontossá. A regény értéke a Kazinczy által *festésnek* nevezett stílus, illetve írásmód iránti elfogultságában rejlik. Az irodalomtörténetben elhomályosult Kazinczy eredeti szándéka, mivel az irodalomtörténészek a magyar szentimentalizmus történeti konstrukciójának megalkotására koncentráltak (lásd HEINRICH 1878B), illetve a regényműfaj kánónátrendező hatását hosszabbították meg a múlt felé. A *Bácsmegey*vel kapcsolatban az a legszembeütőbb ellentmondás, hogy Kazinczy erről a fordításról beszélve az eredeti forrásművet illetően sosem titkolja rosszalló véleményét (HEINRICH 1878B, 18.; LÁSZLÓ). Annak a romantikusnak, amely a történetelvű elbeszéléseket, az események fordulatosságát és a szereplők karakterének változásait avatja a szöveg fő szervező elvévé, Kazinczy nem szentelt nagyobb figyelmet.

Az *Adolf* fordításához vezető megfontolások tudatos választásról árulkodnak. Nem véletlen, hanem céltudatos döntés alapján részesítette előnyben Kazinczy az *Adolfot* a *Werther*rel szemben. Hangsúlyos a Rádaynak írt levélnek ez a mondata: „A’ Festegetések benne patheticusok.” (KazLev. I. 180.) Az ok abban rejlik, hogy az *Idyllek*hez hasonlóan ez a román is a Kazinczy által nagyra értékelt stílus magyar nyelven való megszólaltatására adott alkalmat. Az *Adolfs Briefere* a könyvben található *festések* visszaadása miatt esett Kazinczy választása. A Földi által is kifogásolt levélformához való vonzódás is a levél statikusabb, a *festéssel* összefüggő jellegzetessége miatt lehetett kedves Kazinczynak, aki még 1814-ben is ragaszkodott ehhez az akkorra már idejétmúlt formához.

A Kölcsseyék, illetve Toldyék nemzedékével folytatott vita kontextusában nem meglepő, hogy a második kiadásban háttérbe szorult a regény fordított volta, elmaradt a *Jelentés*, amely ezt annak idején hangsúlyossá tette, valamint a könyv végi szómagyarázat. A regény átírásával, különösképp a Kazinczy által a románnál is nagyobb írói teljesítménynek tartott *Toldalék* hozzáillesztésével nemcsak a wertheriádák szöveg hagyományától távolodott el a *Bácsmegyei gyötrelmei*, hanem még a regényszerű történetektől is, felmutatva annak igazi lényegét, a levélformába öntött *festőstílust*.

MAGYARÁZATOK

A szövegnek a tipográfiai készletből és a korabeli kézírásai és nyomdai szabályokból következő kétféle *s* jelölését (*s* és *ſ*) nem követjük, ahogyan a hosszú *ő* és *ű* jelölését sem. Az olvasószöveg kialakítása során beépítettük az 1788-as kiadás 264. oldalán található „Tetemesebb hibák” című errátát, mindig utalva a jegyzetben a forrásra.

E román esetében, hatástörténeti jelentősége miatt, kivételesen végigkövettük a forrásszöveghez fűződő viszonyát, ennek összevetését a magyarázatokba építettük be. Noha a *Jelentés*ben Kazinczy mentegetőzik a másolatnak (*Adolfs Brife*) az eredeti (*Werhter*) helyetti másolása miatt, műfaji okokból tartja megengedhetőnek az idegen szavak használatát, de érzésünk szerint Kayser művéhez képest mégis poétikusabban fordított, mint az eredeti szöveg volt. Ennek érzékeltetésére itt csak egyetlen példát hozunk fel: az *Adolf*ban azt olvassuk Petrarca dalairól: „Seine Klage rühren mich tief” (SAUDER, 28.), amit Kazinczy ekképpen ad vissza: „Az ő panasszai el-olvasztják szívemet” (jelen álat, 138. oldal).

115. *Költött történet*: Az alcím Kazinczy kiegészítése, amely a szöveg fikciós voltával a valóságra vonatkoztatás alól kívánta kivonni a történetet.
116. *Báróczy*: Báróczi Sándor (1735–1809) a királyi testőrgárda tagja, író, műfordító, Kazinczy egyik írói elődje.
116. *Tizen-három esztendeje már, hogy Marmontel magyarul szól*: Báróczi *Erkölcsei mesék* címmel fordított le és 1775-ben adott ki Bécsben Jean-François Marmontel (1723–1799) *Contes moraux* munkájából hat erkölcsi tanulsággal szolgáló történetet. Ennek az ajánlásnak valójában a Gessner *Idyllek* elé kellett volna kerülnie, de onnan tévedésből kimaradt.
116. *kevénykedem*: dicsekszem.
116. *Lucilia, Koráli*: az *Erkölcsei mesék* hősnői.
116. *Köz-belyen*: nyilvánosság előtt.
116. *el-értt tárgy*: elért cél.
116. *selypítő*: lágy, édes beszédű.
116. *el-értt tárgy*: eltalált cél.
117. *Román*: a regény 18. századi alakváltozata, szomorú szerelmi történet értelemben használja a szót Kayser és – nyomában – Kazinczy is (BORBÉLY, 175.).
117. *Werther*: Goethe műve, *Az ifjú Werther szenvedései* (1774).
117. *Cópia*: másolat.
117. *Originál*: „az a’ munka, a’ melly le-másoltatik; *Cópia* az *Originál* szerint másolt kép.” Kazinczy jegyzete.
117. *Költemény*: kitalált, nem megtörtént dolog.

117. *Szín-adást*: színválasztás és színézés.
117. *Artista*: „Frantziául; Németül *Künstler*; Így nevezetnek azok, a' kik Poézist, Muzsikát, vagy Festést gyakorlanak.” Kazinczy jegyzete. Itt képzőművész, leginkább festő értelemben.
117. *Tábla*: „az, a' mire valami festetik. Így nevezte azt már a' Görög Kébesz is Pínáxnak.” Kazinczy jegyzete.
117. *Sujet*: „olvasd *Szuzset*; frantziául tészén subjectumot. Jelenti a' festés tárgyát.” Kazinczy jegyzete.
117. *Model*: „az a' forma, a' miben valami öntetik.” Kazinczy jegyzete.
117. *Dienes*: Kazinczy Dénes (1761–1824), Ferenc öccse.
117. *Henriás*: Voltaire eposza, Szilágyi Sámuel és Péczeli József egyaránt lefordította.
117. *Zair*: Voltaire drámája, Péczeli fordítása, 1786-ban jelent meg Győrben.
117. *Heró*: magyar fordítása a korban: Bajnok vagy Vitéz.
117. *Successió*: örökség.
117. *Epoepa*: „Vitézi ének, mint a' Homérus Iliásza és Odüsseája; Virgilius Aeneisse.” Kazinczy jegyzete.
117. *Melpomene sarus játéka*: „Tragoedia.” Kazinczy jegyzete.
117. *alacsonyabb rendű*: a műfaji kánon a románt leértékelté, Kazinczy osztja ezt a véleményt.
117. *negligé*: „olv. Neglizsé; pongyolaság, piperétlenség.” Kazinczy jegyzete.
117. *Belletrista*: „Gyönyörködtető munkák Írója.” Kazinczy jegyzete.
118. *perpetua nóták*: folytonos jegyzetek.
118. *Oda*: fenséges lírai műfaj.
118. *Epicum*: itt elsősorban az eposz.
118. *Tragoedia*: drámai műfaj.
118. *Cosmopolita*: „Világ-lakosa.” Kazinczy jegyzete. Világpolgár.
118. *Barbarus*: műveletlen.
118. *Adolf*: Kazinczy Bácsmegyeynek nevezi.
118. *Surányi Mantzi*: Sophie neve a fordításban.
118. *Theodor, Leonhard, Wilhelmin*: az *Adolfs Briefe* szereplői.
118. *Stegwart*: Miller regénye.
118. *Szegvári*: Kazinczy megsemmisített Miller-fordításának címe.
118. *Kaputzinus*: ferences rendi szerzetes.
118. *Episoda*: „félre-tsapás; midőn valaki az egyenes útból ki-tér.” Kazinczy jegyzete.
118. *örökösen írásban fog maradni*: Kazinczy megsemmisítette a kéziratot saját bevállása szerint.
118. *Siegwartot ki-adni szégyenleném*: nem egészen világos, hogy miért, hiszen ekkoriban volt rá példa, hogy ugyanaz a mű két fordításban is napvilágot látott, lásd a *Henriás* esetét.
118. *Recensor*: kritikus.
118. *Landerer*: Landerer volt a könyv kiadója.
118. *Klopstock' Messziása*: Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) eposzának, a *Messziának* a fordításán ekkor már dolgozott Kazinczy, ám a befejezés még távolinak tűnt.
118. *Kauffmann' lyánykái*: Angelica Kauffmann (1741–1807) korának ünnepezt festőnője, Kazinczy Bécsben látta a képet. „Egy életben lévő nevezetes Festő. Ki-beszéllhetetlen lágyság van minden munkában, 's még Vitézi is olly szelídek, olly gyávák, mint a' bátortalan Leányok. A' Bétsi Bellvedére két igen szép munkáját bírja, mellyért 900 aranyat vett.” Kazinczy jegyzete.
118. *Rubens' ördög-űzői*: Peter Paul Rubens (1577–1640) képeit Kazinczy szintén Bécsben látta: „*Rúbens Péter Pál*. Holland Festő, 's Követje a' Respublicának. Munkái nagy tűzzel, nagy mérészséggel vannak festve, mellyet sok darabjaiban etséjtjének bátor rántogatásai, 's a' színeknek egymásba nem-mosott mázolósa alkalmasint mutat. A' Bétsi Bellvederben sok szép darabjai vannak, mellyek küzt leg-nevezetesebb az a' két Tábla, melly oda az Antverpiai Jészuita Szent Ferentz úzi az ördögöket. Tompa annak minden érzékenysége a' ki abban a' Rúbens bátor nagy Lelkét nem látja, ha soha sem vólt is Festő Akademiában; azt a' nagy Lelket, a' melly Iliásokat ír, 's tsatákat ver.” Kazinczy jegyzete.
119. *pertzentés*: pillanat, perc.

120. *fityog*: sír, szípog.
 120. *portrait*: portré.
 121. *anecdutum*: anekdota.
 121. *Boriska*: „Bátyám tizenhárom esztendő Lyánya”. Az eredetiben: „Lisette, meine Schlittendame, ein Mädchen von 13 Jahren, die älteste Tochter meines Veters”.
 121. *praejudicium*: előítélet.
 121. *Halasy*: Kayser regényében: D*.
 121. *Veszprémy Maris*: a regényben: Wilhelmine.
 121. *Consiliarius*: tanácsos.
 121. *Büttner*: a regényben *Hofrath***^{*}; a kegyetlen szülők Halasy szegénysége miatt Büttnerhez kényszerítik, akinek biztos állása van és kellő jövedelme.
 122. *hajtogatás*: meghajlás.
 122. *Vice-Ispány*: a regényben a parancsolat az udvarból (vom Hofe) érkezik.
 124. *Posta nap*: Kazinczy a korabeli heti kétszeri postajáratot számolta bele a dátumokba.
 124. *phantáziáimat flauttraveremen öntöttem-ki*: „*flauttravers* (olvasd *flotraver*) és *Oboá* pedig síp és furulya nemű instrumentumok”; Kazinczy kicsit félre fordította: „auf meiner Flöte vorphantasirt hatte”.
 124. *Elysium*: a jámborok és istenfélők lakóhelye a halál után.
 125. *Secretarius*: titkár.
 125. *Consilium*: tanácsosi testület.
 125. *declarál*: kihirdet.
 126. *Successió*: örökség.
 126. *Familia*: család.
 127. *summa*: pénzösszeg.
 129. *Judex-Curiae*: országbíró. Az *Adolf* ban az első tagmondat így hangzik: „Der geheime Rath W* hat mir meine Rückreise zu beschleunigen aufgetragen”; (SAUDER, 17.).
 129. *Egy hónappal ez-előtt még kívánkoztam Budára*: „Vor acht Tagen sehnt’ ich mich noch nach W* zurück...” (SAUDER, 17.).
 129. *Köszönöm, Édesem, barátságos leveledet*: „Ich danke Dir, Theodor, für Deinen lieben Brief; er floß recht aus Deinem Herzen.” (SAUDER, 17.) A mondat második fele Kazinczy betoldása.
 129. *a’ Nagy-Szombati Tábla’ Assessorságával*: „Der geheime Rath hat mir einen Vorschlag, aber ich bat ihn, mir nur noch ein halb Jahr Ruhe zu lassen Delicatesse...” (SAUDER, 18.).
 129. *fáradtan szaladtam a’ szállók alá*: „Müde von den albernen Komplimenten lief ich noch auf den *Berg” (SAUDER, 18.).
 129. *El-merülve feküdtem hanyatt’ a’ fűben, midőn hozzám közel valami meg-zörült*: „Ganz be-rauscht von dieser prächtigen Scene, mit Thränen in den Augen, lag ich lang auf dem Grasse, als unvermerkt was um mich herum hüpfte.”
 130. *Akarom, nem akarom, a’ Bátyámhoz kell mennem*: „Ich soll mit aller Gewalt zu meinem Onkle auf sein Gut.” (SAUDER, 18.).
 130. *Az a’ commája levelemnek*: „Den Ausdruck in meinem Briefe.”
 130. *piperés*: csinos, aprólékos. „Szívünk piperés formálása...” Az eredetiben: „Verfeinerung des Gefühls, zumal von einer gewissen Art, wird oft zur Raupe, die die hofnungsvollsten Blüten abfrißt, und die schönsten Früchte verdirbt.” (SAUDER, 18.)
 130. *fel-serken*: feléled.
 130. *Flóna*: a tavasz, a virágzás, a termékenység, általában a természet istennője.
 131. *fortépiánó*: „orgona forma ... instrumentum”; Kazinczy jegyzete.
 132. *Character nélkül nem akartam meg-bázasodni*: itt hivatal, hivatali pályafutás; „*Character*; mint-egy hivatalbéli tekintet.” Kazinczy jegyzete.
 132. *Tódulva toltá magát az egész Társaság hozzá, ’s a’ sok ki-pomádézott majmok*: Kazinczy szabadon fordít: „Die ganze Gesellschaft drängte sich um sie her – sonderlich, lieber Theodor, hatten die süßen Herrchens sehr nothwendig eine Atmosphäre von Wohlgerüchen um sie herum zu ziehn, und – wär’ ich bey dieser Komödie nicht sonst interessiert gewesen, ich hätte über die Seitenpas, Kapriolen und Douceurs dieser parfümirten Kerlchens viel zu lachen gehabt.” (SAUDER, 21.)

132. *atmosfera*: „gőzölgésből támadtt felhő.” Kazinczy jegyzete.
132. *interessál*: „illet, érdekel, gyönyörködtet, magához vonsz; néha: közöm van hozzá.” Kazinczy jegyzete.
132. *capriol*: „egy rendes fel, vagy oldalra ugrás”; Kazinczy jegyzete.
132. *történetből*: véletlenül.
133. *Predikátzio*: itt hosszas beszéd.
133. *tsábulás*: önkívület, ájulás.
133. *gerjedezés*: ingerlés.
134. *a' detailba szálljak*: „Frug is so, um im Gespräch ins Detail zu kommen?” (SAUDER, 23.); „olvasd *detailj*; veleje a' dolognak.” Kazinczy jegyzete.
134. *örvény-táncban*: a németben Wirbeltanze (SAUDER, 23.).
136. *El-akárom verni bánatomat, de haszontalan*: „Ich suche mich zu zerstreuen, aber s will nicht.” (SAUDER, 25.)
136. *Theátrum, Lozsi*: „az az épület a' mellyben Comoediak játszhatnak; Lozse pedig folyosói renden lévő ülés.” Kazinczy jegyzete.
136. *Dittelmáyerné*: „Pesthnek és Budának egy felejthetetlen Játszója, kivált a' szomorú darabokban.” Kazinczy jegyzete. A német szövegben nincs név, csupán három csillag: *** (SAUDER, 25.) Kazinczy itt aktualizál.
136. *Megyery*: a németben: ** (SAUDER, 25.).
136. *Szalaynál*: a németben: Bey R* (SAUDER, 25.).
136. *Ángyom Spanyol Donna figurát vett magára*: A figura itt álarcot is jelent: „Meine ältere Baase, die eine spanische Maske hatte, und ich in einem Matrosenkleide giengen zusammen.” (SAUDER, 25.)
137. *engagírozva volt*: „olvasd *angazsírozva*; előre le-kötelezve az ígért által a' tántzra”; Kazinczy jegyzete. „...wurde sie schon auf die ganze Nacht engagirt.” (SAUDER, 25.)
137. *midőn mellette mélj édes andalgásban ulte*: „...wenn ich lang in stummer Entzückung neben ihr gessesen hatte.” (SAUDER, 25.)
137. *Nevezétek bár gyermeki örömeink, bábózásnak ezeket, Philosophusok!*: „– Nennt ihr is immer kindisch, läppisch, ihr Philosophen!” (SAUDER, 25.)
137. *temperamentum*: itt klíma, éghajlat.
138. *indiscretio*: „vissza-élés a' más jószágával.” Kazinczy jegyzete. Az eredetiben: ungerecht (SAUDER, 26.).
138. *Skláv*: „lántzra vertt fogoly”; Kazinczy jegyzete.
138. *resignáltt kívánság*: „resignierter Wunsch”, lemondó, belenyugvó kívánság.
139. *Gróff K...*: – „Unser alter Schulfreund, Baron F*, ist hier angekommen, hat meinen Roman gehört...” (SAUDER, 28.)
139. *fel-hajbásztatott*: hajhász, „mich aufgesucht” (SAUDER, 28.).
139. *Tornána megyék*: „Ich begleite ihn daher auf sein Gut Freudenthal.” (SAUDER, 28.)
139. *machinává lettem*: „ich [...] bin izt wie eine Maschine”.
140. *békételenkedő szerelem*: „Die Gegend hier ist herrlich, ganz zur Schwermerey und für ein krakes Herz gebildet. Alte graue Bruchstücke, ín ihren Eingeweiden ausgehöhlt, hangén melancholisch ihr moosigtes Haupt über dich herab. Düstere Wälder schattiren in sanfte Dämmerung aufkeimende grünende Felder, alles ist still und feierlich um Dich her; nur von ferne hörst Du den Strom, wie er sich brausend durch seine engen Ufer fortwälzt. Petrarca...” (SAUDER, 28.) Az általánosságban festett poétikus táj helyett Kazinczy a valóságra utal, ezért lényegesen eltér a szöveg eredeti változatától.
140. *Gömör*: Kazinczy az általa ismert helyeket emelte be, de olyanokat, amelyek Kayser szövegének topográfíája, leírásai szerint alkalmasak voltak az eredeti szöveg vonatkoztatásait magukra venni és hordozni.
140. *stalactites*: cseppkő, amelyből képződnek bizarr formák.
140. *Petrarca*: Francesco Petrarca (1304–1374) szonettjei az érzékenység korának kedves olvasmányai.
140. *Sonnet*: „Ódaforma dal”; Kazinczy jegyzete.

140. *tseré*: erdőcske.
140. *Seumikó*: Seumikó: Helyesen Sennuccio. Utalás Petrarca *Sennuccio mio, benchè doglioso e solo...* kezdetű, Laura halála után írt szonettre, amelyben Sennuccio del Bene, 1349-ben meghalt költőtársának állít emléket.
140. *Laura*: Petrarca szonettjeinek hősnője.
141. *Az ifjú Gróff K... testvére, Théréz*: Az eredetiben Charlotte. „Die Schwester unseres Ferundes Charlotte ist ein herrliches Mädchen...” (SAUDER, 29.)
141. *resignatio*: belenyugvás.
141. *tündér ez az ilyen nyugodalmas szempillantás*: tűnékeny; „Wie vorübergehend” (SAUDER, 29.).
142. *Fő-Notariusság*: Kazinczy vármegyei keretbe illeszti a hivatal megnevezését: „Tausend Glück und Segen zu dem erhaltenen Amte!” (SAUDER, 30.)
142. *szaladtam a' Gróffhoz*: homályos ennek a szereplőnek a helye Kazinczy magyartításában, mintha Teréz testvére, „Gróff K...” volna, odaértett módon, Kayser szövegében itt egy másik személyről van szó, „Ich lief zum Baron S*” (SAUDER, 30.)
142. *expressió*: kifejezés.
143. *address*: címzés.
143. *Staféta*: „különös levéllel küldött siető Posta”; Kazinczy jegyezte.
143. *Mátka*: jegyes.
144. *borostyán*: babér; Lorber.
145. *eret vágta*: a korban univerzális gyógymód minden bajra.
146. *accompaniároz*: „olv. *akkompanyirozni, akkompányman*. Egyik instrumentummal a' másikat kísélni.” Kazinczy jegyzete.
146. *Ablakomon úgy hat-fel a' tavaszi virágok' illatja*: itt elcsúszik egymáson a Kazinczy által adott időbeli lefolyás (a levél dátuma július 10.!) és a szöveg szoros fordítása: „Alle Frühlingsdüfte...”
146. *balsamom*: balsam, gyógyító kenet.
148. *Utánnad folynak könnyeim*: Kayser itt egy korabeli sikeres dalra játszik rá regényében. Debreczeni Attila jegyzete szerint Szentjóni Szabó László a vers fordítását 1790. szeptember 15-ei levele mellékletében – tehát egy évvel a *Bácsmegyey* megjelenése után – küldte el Kazinczynak. A német vers eredetileg „Johann Timotheus Hermes (1738–1821) *Geschichte Miss Fanny Wilkers* (Lipcse, 1766) című, angolból készült regényfordításának dalbetéte után (*Nachruf an Jenny*) írta Szentjóni a verset. [...] Az eredeti dal német földön nagyon népszerűvé vált, tízféle dallama ismeretes, az egyik megjelent Johann Abraham Peter Schultz (1747–1800) *Gesänge am Klavier* című kötetében (Lipcse, 1779).” (SZENTJÓBI, 166.) Kayser az első és az utolsó strófa első sorát idézi regényében: „Dir folgen meine Thränen” és „Ich fühle tief im Herzen” (SAUDER, 36.). Az utolsó strófa fordítása Kazinczynál szó szerinti („Mélyen érzem szívemben”), míg Szentjóni poétikusan adta vissza magyarul. A dalt egyébként Szentjóni után még többen lefordították, köztük Szemere Pál és Pázmándi Horváth Endre (SZENTJÓBI, 166–168.). Az 1814-es kiadásban Kazinczy azonban már helyettesíti a német dalt Dayka Gábor hasonló tematikájú versével: „Gondolat nélkül látszott egy ideig némelly hangot ütni rajta; de most egyszerre az epedésnek szívét-olvasztó hangjaiba csapott, 's el kezdé verni 's dallani: *Homályos bánat dulja lelkemet*. – Illy indulattal, illy hajlékony csapodár édes hanggal még nem hallám énekelni. Az utolsó strophában kicsapott, 's olly phantasiekben veszté-el magát hogy fortepianoja énekével együtt látszott elhalni.” (*Bácsmegyeynek gyötrelmei*, 95.)

Egy meg-vetettnek keserve.

Utánnad folynak könnyeim
Te! ki futtz kő szíveddel
Ki epesztő keserveim
Nézed száraz szemekkel.

Sok jó napom el-tüntetted
 Mellyel magam bízattam
 De néked esküdt szavaim
 Soha meg-nem bánhattam.

Óh ha kinyaim érzenéd
 Mellybe kő szíved ejthet,
 Soha el-nem-felejténéd
 Ki téged nem-felejthet.

Kínos sebeim látása
 Lelkedbe meg-illetne
 's Jó napjaim el-múlása
 Tán még-vissza-térhetne.

Még is szívem mellyet meg-vettz
 Kedvesem tiéd marad
 De meg-lásd a' mit most kergettz
 Nem-leszen hív madarad.

Ha akarsz bódog órákat
 Mellyeket el-vesztettem
 Oh felejtsd-el a' hársfákat
 Hol neved fel-mettzettem.

Felelejtsd-el a' patakokat
 A' kies réteket is
 A' hol sétáltunk oly sokat,
 Felejts-el engemet is.

Élly vígan, kit én szeretek
 Bár szerelmem meg-veted!
 Én tán kint sem érezhetek
 Ha bódog lessz életed!

De ah még is kedves alak!
 Bár hogy el-vesztettelek
 Te kít meg-nem-bántottalak
 El-sem is felejtelek!

Érzeni fogom szívembe
 Hogy árván hagyattatom
 Míg kínommal egyetembe
 El-nem-takarítatom.

(SZENTJÓBI, 74–75.)

149. *Altána*: A kastélyok árkáddal, tornáccal védett bejárata fölött kiképzett erkély az első emelet magasában; „auf dem Altane”.
149. *Visit*: udvariassági látogatás.
149. *assembleé*: „olv. *asszamlé*; estvéli egygyüvé-gyűlések”; Kazinczy jegyzete.
153. *fertály*: negyed.
150. *desperatus*: desperált, kétségbeesett.

151. *Andante, Adagio*: „muzsikai darabok’ nevezetei”; Kazinczy jegyzete.
151. *Aria*: szólólének.
151. *Symfonia*: „muzsikai darabok’ nevezetei”; Kazinczy jegyzete.
151. *Concert*: „azok az estvéli össze-gyülekezések, melyeken muzsika tartatik”; Kazinczy jegyzete.
151. *accompaniroz*: „*accompagnement*, olv. *akkompanyirozni*, *akkompányman*. Egyik instrumentummal a’ másikat késérni”; Kazinczy jegyzete.
151. *Flügel*: „orgona forma ... instrumentum”; Kazinczy jegyzete.
151. *Pult*: „az a’ támaszték, a’ mire a’ *partitúrák*, vagy *kóták* tétetnek”; Kazinczy jegyzete.
151. *simp*: egyszerű.
151. *compositio*: zenemű.
151. *Clavigo*: Goethe színdarabja, ekkoriban Vitéz Imre fordította le, később Kazinczy is.
151. *copíroz*: másol az eredeti után, itt lerajzol.
151. *Declamatio*: itt előadás.
152. *Recitativ*: halk, visszafojtott.
152. *Ária*: kidolgozott énekszám.
152. *Cadenz*: zárlat, lezárás.
152. *instrumentum*: hangszer.
152. *Dilettant*: „Festésben, Muzsikában, Poezisban gyönyörködő, és azt valamennyire gyakorló”, Kazinczy jegyzete.
152. *Personális*: jogi főhivatal, a király jelenlétét képviselte az igazságszolgáltatásban olyan ügyeknél, melyek a király személyes bíraskodásának tartattak fenn.
152. *Anfossi*: Pasquale Anossi (1729–1797) híres zeneszerző volt, 47 (főleg víg)operát írt, fellépett Drezdában, Lipcsében, Berlinben, Londonban.
152. *Vanhal*: Vanhal, Johann Baptist (1739–1813), cseh származású bécsi zeneszerző.
152. *Sinfonia*: „muzsikai darabok’ nevezetei”; Kazinczy jegyzete.
152. *Gluck*: Christof Wilibald Gluck (1717–1787) zeneszerző, zeneművész.
152. *passage*: „olv. *passzázse* frantziáúl, szakassza valamely muzsikai darabnak”; Kazinczy jegyzete.
152. *correspondentzia*: kapcsolat.
153. *affectedatio*: felindulás, erős izgalom.
154. *Aetna*: Etna vulkán.
154. *Asszambleé*: „*asszambleé*; estvéli együvé-gyülések”; Kazinczy jegyzete.
155. *Oboa*: „fúrulya nemű instrumentum”; Kazinczy jegyzete.
155. *Soló*: „olv. *szóló*; midőn tsak egy muzsika”; Kazinczy jegyzete.
155. *Genius*: Védő szellem. A szövegben többször előforduló Geniust Kazinczy rendre léleknek fordította, itt azonban meghagyta az eredeti kifejezést.
155. *Tutti*: „*Tutti*, midőn mindenik szöll”; Kazinczy jegyzete.
155. *Bár tsak egy Disciplinám vólna!*: „Hätt ich doch eine Geissel, ich wollt’ izt viel drum geben.” (44. oldal.)
157. *Gyömrő*: „1784. október 3-án megindultam Gyömrőről, gróf Wartenslebennének, gróf Teleki Klárának (a ki Ráday leány gyermeke volt [ti. Ráday Eszter leánya]) józságából, hol az öcsém László, zászlótartója a gradiskai regementnek, a generalisával mulatott...” Kazinczy a Rádayakról írt visszaemlékezéséből ismert helyet von be az utalás által, és tovább erősíti azt a feltételezésünket, hogy a fordítás allúziói a Ráday családot is érintik.
157. *Situatio*: „helyeztetés, fekvés”; Kazinczy jegyzete.
157. *Hatvani kapu*: Pest városfalán kivezető nevezetes kapu.
158. *gratulatio*: jó kívánság.
159. *penyészesebb coloritom*: sápadt arc.
159. *recenseál*: megkritizál.
159. *Chorál*: „Templomi muzsika”; Kazinczy jegyzete.
159. *Praeludium*: előjáték.
160. *Menuett*: „*Menuetto*, muzsikai darabok’ nevezete”; Kazinczy jegyzete.
160. *Napa*: a házastárs anyja, anyós.

160. *tactus*: ütem.
160. *punts*: Indiából származó erjesztett ital, ötféle összetevőből készült: arak, tea, cukor, víz és citromlé. Rendesen melegen isszák, hidegben. A vizet részben vagy egészben borral helyettesítették.
160. *contredanze*: Angliából származó társastánc, amelyet a nők és férfiak csoportja vagy kör, vagy vonal mentén elhelyezkedve járt. Eredetileg country dance, a franciáknál contredance, német nyelvterületen Kontratanz néven terjedt el, akárcsak hazánkban is.
160. *tour*: fordulat, kerülés, itt a következő tánc.
162. *tyrannus*: zsarnok.
163. *detail*: „olvasd *detajl*; veleje a' dolognak”; Kazinczy jegyzete.
163. *Létbe*: a felejtés folyója az alvilágban.
164. *Miólta a' Bátyám és Klári...*: A német szövegben ez az előző levélnek a záró bekezdése (SAUDER, 53.). Kazinczy különválasztotta, és önálló levélként illesztette be a románba.
164. *clima*: éghajlat.
164. *ültetés*: csemete.
164. *Atomus*: atom.
165. *diaetalis regulák*: diétás szabályok.
165. *szörbölöm-fel*: mohón felszív.
165. *érdemetlen Szálló profanálja*: „die vielleicht einen Wohnplatz der niedrigsten Leidenschaften draus machen würden.” (SAUDER, 54.)
166. *Etiqvette*: etikett, illem.
166. *Marionett*: „*Marionette*; dróton rángatott báb”; Kazinczy jegyzete.
166. *egy francia láb-vonás*: francia láb (pied) = 0,3248 m.
167. *seprő*: borseprű, a bor aljára leszállt zavaros anyag.
167. *bogáts-kóró*: bogáncs.
168. *situáció*: „helyheztetés, fekvés”; Kazinczy jegyzete.
168. *Almás*: állomás a Bécs és Buda közötti postaúton, mai nevén Dunaalmás.
169. *Mosony*: postaállomás Bécs és Buda között.
169. *apólgat*: gondoz, szeret.
170. *Sétálló*: az eredetiben Promenad.
170. *tafota*: selyemből készült szövet.
170. *pázsit-szék*: az angolkert ülőalkalmatossága, füves pad.
170. *Tseklész*: Cseklész, helység Pozsonytól északra.
171. *Fő-Perceptor*: főadószedő.
171. *Concert*: „azok az estvéli ösze-gyülekezések, melyeken muzsika tartatik”; Kazinczy jegyzete.
171. *melancholia*: búskomorság.
171. *passage*: „olv. *passzázse* frantziául, szakassza valamely muzsikai darabnak”; Kazinczy jegyzete.
171. *Senator*: városi tanács tagja.
171. *báb-lovok*: játék lovak.
171. *qualificáció*: képzés, műveltség. „*Raffinrozni*; qualificálni, kényesebb ízlésre szoktatni”; Kazinczy jegyzete.
172. *Kabalák*: a német szó (Kabalen) balszerencsét jelent.
172. *grádus*: fok, fokozat.
172. *clíma*: éghajlat, itt körülmények.
172. *raffinirozás*: „*Raffinrozni*; qualificálni, kényesebb ízlésre szoktatni”; Kazinczy jegyzete.
172. *intervallum*: szünet, itt szakasz.
174. *Hamburg*: téves fordítás, helyesen Hainburg (LABÁDI Gergely).
174. *Bellveder*: A nagyközönség számára megnyitott gyűjteménye Kazinczy egyik meghatározó élménye volt 1777-es első bécsi utazása óta. Ez a rövid levél („Béts, Majusn. 22dikén”) Kazinczy kiegészítése.
174. *Corregio*: Antonio da Correggio (1494–1534) olasz festő.
174. *Van-Dyck*: Anthony van Dyck (1599–1641) németalföldi festő.
174. *Rimbrandt*: Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–1669) holland festő.

174. *történet' munkája*: véletlen.
 174. *projectum*: terv.
 174. *character*: jellem, tulajdonság.
 174. *Béts, Majusn. 25-dikén.*: Ezt a levelet követően Kazinczy néhány sorrend-változtatást hajtott végre, illetve két levelet az eredetiből elhagyott. Az eredetiben ezt a levelet követi a Kazinczynál „Béts, Juliusnak 8dikán.” datálású levél (SAUDER, 63.), ezt Kazinczy későbbre helyezi. Három levelet pedig, amelyek radikális hangú, szenvedélyes bírálatot fogalmaznak meg a társadalmi szokások ellen, illetve a lányos apák hatalmát illetik kritikával, nem fordított le (SAUDER, 64–67.). Ezek nélkül folytatja a történetet. Később még ismét módosítja az eredeti sorrendjét: kettébontva (Schaffhausen, August. 21dikén és Ipoly-Ságh, Septemb. 2dikán) és rövidítve ad vissza egy levelet Kayser regényéből (SAUDER, 73.). Az eredetiben két levélként szereplő szövegeket (SAUDER, 75–76.) egy levélle vonja össze és a végét elhagyja (Ipoly-Ságh, Sept. 17-dikén.). Ezt követően nem történik lényeges változás, követi az eredeti szöveget.
 175. *affectatió*: mesterkélttség.
 176. *elasticitás*: rugalmasság.
 177. *Augarten*: Bécs kedvelt parkja, nyilvános angolkert, sétatér és szórakozóhely volt.
 178. *kárpit*: itt: színházi függöny.
 179. *declárál*: kijelent.
 180. *sententiáz*: megítél.
 181. *Staféta*: küldött.
 184. *Osculamini*: a temetési szertartás része.
 184. *Processió*: temetési menet.
 184. *satyriz*: gúnyolódik.
 184. *Jászai, ez a' neve az Ifjúnak*: az eredetiben Xaver, kedves Nanatte.
 188. *Sándor, a' Mantzi időssebb fia, a' ki egy-szerre vesztette-el minden kedvét, fel-állott a' szék' lábára, 's kis kezével törölgette Anyja könnyeit*: A Kazinczy által a regényre alkalmazott szoros időrenddel szemben az eredeti szabadabban bánt a regényidővel. Mantzi nagyobbik gyereke, akiről itt szó van, feltételez egy kisebbet is. De Kazinczy felfogása szerinti időkeretbe valójában egy másfél év körüli gyerek sem férne bele. Az ellentmondás elkerülte a szerző figyelmét.
 188. *Korona*: Híres szálló volt a Vizivárosban.
 189. *Meg van minden, édes Marosym*: A román végét Kazinczy kicsit lerövidítette, az utolsó előtti két bejegyzést elhagyta (SAUDER, 82.).

4. Hamlet

KÉZIRAT

Nem maradt fenn.

MEGJELENÉS

Teljes:

Hamlet Szomorú Játék. V. Fel-vonásban. Shakespeare munkája. úgy a' mint az, a' mi Játzó-Színecnkre léphet. = *Kazinczy Ferentz' Kül-földi Jásztó-Színje.* Első kötet. *Hamlet – Stella – Missz Szara Szampszon,* Kassán, ELLINGER János' Kir. priv. Könyv-nyomatónál. 1790. A Prónayhoz címzett dedikáció és ajánlás számozatlan, a fordítás számozása a belső címlappal kezdődik.

Részletek:

KAZINCZY Ferenc művei I., Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, a válogatás, a szöveg-gondozás és a jegyzetek SZAUDEK Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979., 87–92. – A közölt részletek: a harmadik felvonás 8–10. kijövelete (a 10. rövidítve), valamint a negyedik felvonás első kijövelete, szintén lényegesen meghúzva.

FORRÁS

Hamlet, Prinz von Dänemark. Ein Trauerspiel in sechs Aufzügen. Zum Behuf des hamburgischen Theaters, Hamburg, in der Heroldschen Buchhandlung 1777. Ennek a szövegváltozatnak valamelyik kiadását használta Kazinczy is, pontosan nem azonosítható, hogy melyik nyomtatvány képezte a forrásszöveget. Ez a színpadi adaptáció Fridrich Ludwig Schröder (1744–1816), a 18. századi német színjátszás egyik legnagyobb, Goethe által is ünnepeelt alakjának munkája, aki színész-rendezőként társulata számára készítette el; a nyomtatott példányon neve nem volt feltüntetve. Schrödert megelőzve Franz Heufeld (1731–1795) színész és színidirektor hozta létre (a *Hamlet* szövegének Wieland-féle próza fordítását felhasználva) sikeres színpadi adaptációját. A felvilágosodás korának színházi igényeihez idomulva elhagyott minden epizodikus kitérőt, számos szerepet törölt vagy radikálisan leegyszerűsített, illetve a hely és az idő egységéért számos cselekményelemet feláldozott (KERÉNYI 1975, 10.). Így alakította ki Heufeld saját, alexandrinban írott, ám immár játszható adaptációját. Heufeld változtatja meg a darab szereplőinek nevét annak érdekében, hogy jobban illeszkedjenek a történet szerinti dán környezethez. Az első előadásra 1773. január 16-án került sor Bécsben. A Heufeld-változatnak nagy sikere volt. A kor egy másik nagy színésze, Karl Wahr (1745?–1798) szintén a *Hamlet* címszerepében tett szert jelentős ismertségre; társulata 1774-ben Pozsonyban, Salzburgban és Pesten játszott. Legendás Hamlet-alkítás fűződik még a korban Emanuel Schikaneder (1751–1812) nevéhez is (WEILEN, XV.). Schröder Prágában látta a Heufeld-féle változatot, amely nagy hatást gyakorolt rá. Elhatározta, hogy maga is színre viszi, ezért elkészítette saját adaptációját, amely alapvetően a Heufeldéből indult ki, de visszanyúlt Wieland fordításához is. Alexandrin helyett prózai formát használt, visszaemelt részleteket és át szerkesztette az előadást. Schröder adaptációjának bemutatására Hamburgban került sor 1776. szeptember 20-án. Ezen alapszik Schröder *Hamlet*-kiadásának első változata, amely nyomtatásban is megjelent, s amelynek hamarosan a Heufeldét is meghaladó sikere lett a német színpadokon. Schröder Hamlet atyját alakította, Hamletet Brockmann, Reinecke és felesége a Királyt és a

Királynét, Oldenholmot Klos, Gustavot Lambrecht, Opheliát Dorothea Ackermann. Schröder a sikeren fellelkesedve másodszer is átalakította a szöveggönyvet, annak érdekében, hogy az első változatot ért kritikák által megfogalmazott követelményeknek eleget tehesen. Időközben, 1778-ban napvilágot látott az Eschenburg által készített, Wieland változatához képest gördülékenyebb fordítás, amelyet Schröder szintén áttanulmányozott. Mindezen ösztönzők hatására hozta létre Schröder a klasszikusnak számító 5 felvonásos változatot: *Hamlet Prinz von Dänemark. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Nach Shakespear.* [Hamburg, J. M. Michaelsen 1778.] (Újraközölve: WEILEN, 127–196.) A társulat bejárta vele a német színházakat. 1776-ban Hamburgban 13, 1777-ben 16 alkalommal mutatták be. Berlinben 12-szer került színre. Schröder 1780-ban Bécsben telepedett le. Mária Terézia és József támogatását élvezte, a császárnő kitüntette; hatására Kaunitz kancellár is Shakespeare hívévé vált. 1785-ben színházi intrikák miatt Schröder elhagyta Bécset és visszatért Hamburgba (WEILEN, XXII., XXX–XXXI.; JUHÓ, 5.).

A Bécsben játszott, Schröder által színpadképpé tett Shakespeare tekintélyéért tehát a legmagasabb udvari körök szavatoltak. Amikor Kazinczy a *Hamletet* fordításra kiszemelte, az udvari kultúra és a dinasztikus kultusz egyik elemét választotta; ennek fényében fordításának sikertelensége az 1790-es évek forrongó nemzeti mozgalmában – jobban meggondolva – nem is meglepő (l. *Hatástörténet*). Ugyanis a *Hamlet* a német és osztrák színházak és társulatok közvetítésével, a Bécs–Pozsony–Buda–Pest útvonalon érkezett hazánkba. Az osztrák birodalomban már az 1770-es évek közepe óta játszották. Hazánkban a német színészeknek köszönhetően került be a köztudatba (KÁDÁR, 65.). Igen hamar megjelenik a *Hamlet* kultikus tisztelete. A darab iránti előzetes elfogultságról árulkodik Kazinczy visszaemlékezése is, amely szerint láthatta volna a Kassán járó német társulatok előadásában is a *Hamletet*, de a rossz előadás illúzióromboló hatásától való féltelmében tartózkodott annak megtekintésétől (DÁVIDHÁZI, 78.).

Az OSZK. Színháztörténeti Gyűjteményében (IM 180 jelzet alatt) megtalálható Schröder átdolgozásának egy 1781-es, Hamburgban megjelent kiadása, amely az első adaptáció szöveggönyvét hozza. Az OSZK. katalóguscédulája szerint a könyv a Pesti Német Színház példánya volt (KÁDÁR, 82.; FRIED 1996, 89.). Csonkán maradt fenn, a 126. oldalon megszakad a szöveg, Gustav legutolsó jelenetbeli egyetlen megszólalásánál; ez a hiány azonban csupán másfél-két oldalt tesz ki, vagyis ténylegesen a könyv utolsó lapja kallódott el. Az áthúzások, törlések tanúsága szerint a könyvet színházi szöveggönyvként használták, egy valamikori előadás létrehozásának dramaturgiai munkálatai követhetők nyomon a kötet alapján; erről árulkodnak a húzások, kihagyások tollnyomai, illetve a jelenetek átszámozása. Valaki tollal a szerepeket is beszámozta, és a szereplőlista végén a számozás eredménye 15 szerepet különített el.

A fordítás tartalmi és formai szempontból pontosnak mondható, ugyanakkor a fogalmak használata és a fordító átalakító munkája a magyar változatot stílárisan és hangulatilag is lényegesebben megváltoztatta (FRIED 1996, 89–90.). A *Hamlet*-fordítás során a fogalmak magyar megfelelőjének keresésében tetten érhetők a Kazinczyt ekkoriban mélyen érintő filozófiai-teológiai érdeklődés nyomai, amelyek szorosan összefüggnek világnézeti válságával (MEZEI, 237–270.), amely a lélek mibenlétének kérdése körül forgott (DEBRECZENI 2001, 374–376.).

KELETKEZÉS

A *Hamletet* Kazinczy először a *Bácsmegye*vel együtt említi Kovachich Márton Györgynek szóló levelében („als Ungrischer Litterator bald an den *Parnasse*, bald an *Hamlet*, bald an den *Briefen Adolphs...*”; (KazLev. I. 162., Kassa, 1788. január 29.) Ezután a következő év végén bukkan fel ismét a *Hamlet*-fordítás terve a Kazinczy-levelezésben: „Messziásomnak 10 énekét majd kiadom. Hasonlóképpen Geszner Salamonnak minden írásait. Hamletet: de nem Sékszpir után, hanem úgy, a’ mint az a’ Bécsi Theatrumon játszattatik.” (KazLev. I. 523., Péczeli Józsefnek; Regmec, 1789. december 23.) A bécsi Burgtheater színpadi repertoárjának kialakításában Joseph Sonnenfels (1732–1817) szigorú elveket érvényesített, a közönség nevelésének és morális nemesítésének célkitűzése jegyében onnan a Hanswurst-típusú, vásári komédiákat alantásnak minősítve kitiltotta,

hasonló okból a borzalomkeltés öncélú eszközeit is üldözte. Shakespeare darbjait ilyen okok miatt kezelte fenntartásokkal Lessing és – az ő nyomán – Sonnenfels is.

Alapvető félreértése a Kazinczy-filológiának a *Hamlet*tel kapcsolatban annak feltételezése, mintha Kazinczynak Shakespeare műve keltette volna fel a figyelmét. Kazinczy *Hamlet* iránti rajongása ugyanis nem Shakespeare művét, hanem az udvari kultúra egyik kultusz tárgyát illette. Kazinczy elvei ismeretében feltételezhető, hogy Shakespeare szövege helyett ő maga is inkább a megjobbított változatot tekintette a közönség ízlése és erkölce javítása érdekében kívánatosnak. Shakespeare műveiről kialakított esztétikai ítélete szellemében az angolul nem tudó Kazinczyban aligha merülhetett fel, hogy az eredeti változat volna jobb. Az angoltudás hiánya vagy megléte ebből a szempontból érdektelen mozzanatnak tűnik fel. A darab alcímének megszorító kijelentése ízlésítélet kinyilvánítása jegyében értendő: „úgy a’ mint az, a’ mi Játszó-színeinkre léphet”. Ezzel Kazinczy magis jelezte olvasóinak, hogy ez tehát nem az a *Hamlet*, amellyel szemben esztétikai és morális kifogásokat fogalmaztak meg a korszak kritikái és közéleti tekintélyei, mint példának okáért Lessing és Sonnenfels. Kazinczy ízléselvei ugyanis a klasszicizmus, illetve a neoklasszicizmus elvárásai jegyében ítélték meg Shakespeare munkáját (FRIED 1996). Kazinczy érdeklődését a *Hamlet* iránt 1786-os bécsi útja keltette fel, amikor – visszaemlékezése szerint – a *Hamlet* színpadi előadása nagy hatást gyakorolt rá: „Tudván hogy a’ Szín’ fő darabjának Hamlet tartatik, valamikor azt játszák a’ Kassaiai, mindég elmaradtam a’ théátrumból; rettegtem hogy a’ rossz, vagy a’ mi szint annyi, a’ középszer játék előli bennem a’ mit keresék. Most itt vala jelentve Hamlet, ’s egyyike valék a’ legelébb felgyülteknek. Lange játszá a’ darab hősét” (PE, 569).

Nem érdektelen itt megemlíteni azt, hogy amikor a *Hamlet*-fordítás szóba kerül Kazinczy levezetésében, nagyjából ugyanezen idő tájt, 1787-ben elsőként Földi János ültette át a darab egyik dalbetétét, Hamletnek Ophéliához írt versikéjét a 3. felvonás 2. jelenetéből, amelyet Oldenholm mutat meg a Királynénak (WEILEN, 80.). Földi trocheusra idézi példaként az ötsoros versbetétet. (BAYER 1911, 65.; FEST, 90.) Ezekben az években a Pesten orvostanhallgató Földi – még tisztázatlan módon – kapcsolatba került Ráday Gedeonnal, aki ekkoriban Pécel helyett gyakran tartózkodott Pesten. Kazinczy visszaemlékezéséből tudható, hogy rendszeres látogatója volt a pesti és budai színházak előadásainak, ahol találkozhattak vele a fiatal literátorok, akiknek előadás közben hangos kommentárokat kellett Rádaytól meghallgatni a darab és annak színrevitele milyenségével kapcsolatban. Bizonyosan tudunk a Karl Wahr által vezetett társulat pozsonyi (először 1774. január 8.; KÁDÁR, 67.) és pesti (először 1777. november 28.; KÁDÁR, 70.) *Hamlet*-előadásairól, amelyek még nem a Schröder-féle adaptációt, hanem a Heufeld-változatot használták. A Schröder-féle adaptációt Bulla Henrik 1786-tól 1789-ig tartó bérleti ideje alatt Budán többször adták, 1787. március 19-én a Duna-parti kis faszínházban bizonyosan színre került (KÁDÁR, 73.). Földi és Kazinczy esetében a *Hamlet* iránti érdeklődés tekintetében közös ismerősük, Ráday Gedeon személye és irodalmi ízlése is jelentheti a forrást.

A magyar színház ügyének fellendülése szorosan összekapcsolódott a II. Józseffel szemben kialakuló nemesi ellenállási mozgalommal, amely a különféle eszmei és politikai törekvések között átmeneti érdekszövetséget teremtett, a nemesi ellenzék tagjai, akárcsak a megyék magukévá tették a magyar nyelvű színjátszás felkarolásának gondolatát. A főúri színjátszás és a kastélyszínházak ennek a mozgalomnak a hatására szélesedtek a – főként nemesi – közvélemény kiterjedt rétegeit megérintő mozgalommá (STAUD, III/85.). A magyarországi színjátszás első központjai, Pozsony és Buda, illetve Pest német polgárságának igényei szerint alakultak ki. A magyar nyelvű színpadi játék megteremtésének kezdeti nehézségei nemcsak a kormányzati engedélyezés lassúságából, a játszóhelyek és a pénz hiányából, képzett színészek kevés számából adódtak, hanem a rendelkezésre álló magyar nyelvű darabok elégtelen kínálatából egyaránt. Kazinczy elhatározását fordító programjából következően természetesen alapvetően motiválhatta a színvonalas, magas művészi értéket jelentő magyar nyelvű darabok kínálatának szélesítése. Kazinczy érdeklődése a Kovachichhoz szóló levél írása idején, 1787–88 fordulóján a közönség nevelésére, az ízlés megjobbítására irányulhatott. Ekkoriban Kazinczy a Kassai Társaság tagjaival folyóirat kiadására készül, majd az *Orpheus* címmel saját lapot hoz létre, amelyekben az ízlés emelése és a közönség nevelése egyaránt fontos célkitűzést jelentett (DEBRECZENI 2001, 366–367.). Ebben az időszakban Kazinczy a jozefinizmus

elkötelezett híve, a felvilágosodás és az abszolút monarchia nevelési céljait iskolafelügyelőként magáévá tevő reformer.

Kazinczy megszaporodott teendői miatt az 1788 januárjában említett terv megvalósulása két évet várattot magára. Ekkor elegendő feladatot jelentett neki a Gessner-fordítás és a *Bácsmegyei* megjelenítése. Annál is inkább, mivel a levelek utalásai alapján úgy tűnik, hogy mindkettő nyomtatási költségeit saját pénzből fedezte. Sok idejét emésztette fel, jelentős anyagi áldozatot és munkát igényelt a *Magyar Museum* érdekében vállalt munkája, az *Orpheus* elindítása. Mindehhez hozzájárultak még a rézmetszetek költségei, az utazások, a levelezés, a folyóiratok és a könyvek küldésének postaköltsége. 1789-ben meghirdette a *Messias*, illetve a teljes Gessner-kiadása mellett a *Hamlet* nyomtatását is, amint Péczeli Józsefnek beszámol erről 1789. december 23-án kelt levelében (KazLev. I. 523.). A *Hadi és Más Nevezetes Történetek* a következő év elején már említést tesz a megjelenés előtt álló könyvek között nem csupán a *Hamlet* kiadásáról, de azt a három munkát is említi, amelyet decemberben Péczeli Józsefnek jelzett. A hírlapban napvilágot látott tudósítás szövege Péczeli szerzőségét valószínűsíti (1790. január 19., I. kötet 119–121.; vö. *Hatástörténet*). Vélhetően a hírlapi tudósítás hatására február legelején Eperjesről már előfizetők keresik fel Kazinczyt levélben a könyv iránt érdeklődve (KazLev. II. 25.).

II. József halála után az állami adminisztrációban szerepet vállaló hivatalnokok számíthattak elbocsátásukra, különösen éreznie kellett ezt a protestáns Kazinczynak, aki a vallási toleranciában sem bízhatott többé. Másrészt a hazai nemesi közvélemény oldaláról is szembe kellett néznie az ellenállási mozgalom irányából érkező gyanakvással és ellenszennvel. Egzisztenciális lehetőségeinek beszűkülésével kellett számolnia. Az 1789. december 23-ai levélben szereplő három munka kiadási terve közül (KazLev. I. 523.) a nagy anyagi áldozatot jelentő Klopstock *Messias*ának és Gessner összes művének kiadása lekerült a napirendről. Annál időszerűbbé vált a *Hamlet* kiadása, amely hamar elvégezhető mennyiségű munkát és – az előző kettőhöz mérten – kis anyagi áldozatot jelentett. Annál inkább ösztönzőleg hathatott Kazinczyra az, hogy az 1790-es évek elején, a megpezsdült színházi érdeklődéssel megélni látna a drámák iránti keresletet, amely a könyv eladhatóságával kecsegtethetett. Ekkor merül fel a *Hamlet*-kiadáshoz kapcsolódóan a sorozat gondolata, illetve kiegészül nagy sietséggel újabb két dráma fordításával.

A három drámát tartalmazó kötet, majd az első kötet koncepciója menet közben alakult ki: a *Hamlet*et követően egyszeriben felmerült a *Miss Sara Sampson* kiadásának terve is (KazLev. II. 45.). A levelezésben ekkor megmutatkozó sietséget befolyásolhatta a közelgő országgyűlés, amely a színészet ügyét is napirendre kívánta venni: „Most kellene azon lennünk, hogy a' bé állandó Ország Gyűlése alatt Magyar Játsszó színünk légyen...” (KazLev. II. 45.). Ugyanez visszhangzik a *Hadi és Más Nevezetes Történetek*ben 1790. márc. 30-án megjelent, Kazinczytól származó tudósításában: „*Hamlétem* a jövő héten sajtó alatt lesz, s talán Lesszingnek *Miss Sara Sampsonja* is utánna fog menni. – Most kellene azon lennünk, hogy a bé állandó Ország Gyűlése alatt Magyar Játsszó színünk légyen.” (Újraközölve WELLMANN, 49.) Ez Kazinczy számára a lehetséges vásárlóközönség és a színházat körülvevő fokozott figyelem miatt is fontos lehetett. Minderre nagy szüksége volt ekkor, amikor gyanakvás vette körül a közéletben, folyóiratát pedig érdektelenség kísérte (FRIED 1996, 86.). A három drámát tartalmazó kötet címe is a szerző, Kazinczy személyét helyezi kiemelt pozícióba, önmagát emelte az olvasó figyelmének középpontjába (lásd: *Kazinczy Ferentz' Kül-földi Játsszó-Színje*).

A *Hamlet*-átültetés az 1790-es év elején gyorsan, kapkodva valósult meg, ami helyenként a fordítás minőségén is nyomot hagyott (FRIED 1996, 92.). Kazinczy fordítását ekkor áthatotta valamilyen allegorizáló szándék, amely a fordított munka segítségével közéleti, illetve politikai többletjelentést kívánt adni. Ezt az allegorizáló szándékot nyilvánvalóvá teszi Kazinczy Prónayhoz írt levelében: „Nem esmerek semmi darabot kegyelmes Uram, a' melly inkább érdemlené-meg a' játsszást, mint Hamlet. – Tudjuk, hogy az a' rémítő borzadás, a' mellyet a' Hamlet személye és a' Késértet támaszt a' Nézőkben, nagyon analogizál Nemzetünknek mostani *nem róza színű* érzéseivel.” (KazLev. II. 80.). Ezért nagyon fontos szempontot jelent a türelmetlen és a sietős munka megértéséhez Fried István felvetése, aki a Habsburg-ellenes nemzeti mozgalmak közegében a közéleti hatás és siker reményében látja a fordítói munka ösztönzését (FRIED 1996, 85.). Ez a Kazinczy által a Shakespeare-műnek tulajdonított politikai többletjelentés lehetett az, amellyel a közelgő

országgyűlés közönségének figyelmét kívánta felkelteni a fordító; ezért sürgette minden lehetséges eszközzel a darabnak a diéta alatti bemutatását is. Erre a többletjelentésre lehetőséget adó mozzanat kapcsolhatta össze az ekkor szintén kapkodva munka alá vett *Macbeth*tel. Ez a mozzanat a felvilágosodás kori színház – családi és szerelmi szállal bővített – hatalom-problematikáját (KERÉNYI 1975, 10.). De a politikai aktualitás konkrét vonatkozathatósággal egészíti ki ezt az általánosságát: „...a »hatalom problematika« körülménye a lényeges mind a *Hamlet*-, mind a *Macbeth*-fordításban; harmonizálva a nemesi ellenállás az örökösödés megszakadt fonala-elvével, amely II. József törvénytelennek minősített uralkodása ellen általában az abszolút királyi hatalom jogait tette kérdésessé, és a királyi zsarnokság ellenében a szabad királyválasztás jogát hirdette. A Kazinczy-Schröder-féle *Hamlet* a törvényes örökösödés fonalat megszakító királyi jogos meggyilkolása után trónra lépő Hamlet igazáról vall, s a trónbitorlás a *Macbeth* megoldásra váró alapkérdése.” (FRIED 1996, 86–87.). A *Hamlet*-fordítás allegorizáló értelmezése, Kazinczy drámái érdeklődése és a színház ügyének támogatása gyanúsan összekapcsolódott – a későbbi események felől nézve – a jakobinus szervezkedésben magukat exponáló személyekkel. Így a Nagykárolyban 1794 júliusában végbement főispáni beiktatás, amely a magyar színháztársaság melletti első határozott állásfoglalás volt, egyúttal azoknak a meghatározó közéleti személyiségeknek a találkozója lett, akik a Habsburg-ház ellen fellépő cselekvő politikai megoldás hívei voltak, amiképpen ez utóbb a Martinovics-összeesküvés kapcsán láthatóvá vált (FRIED 1996, 87.). Kazinczy *Hamlet*-fordításának létrejötté ezeknek az eseményeknek az összefüggésében nyeri el teljes kontextusát.

Kazinczy 1790. március 19-én már arról számolt be Kovachichnak, hogy a *Hamlet* nyomtatása elkészült, egyúttal jelzi, hogy hamarosan követi Lessing darabja, a *Miss Sara Sampson* is. Ismét szóba hozza a közelgő országgyűléshez fűzött reményeket, amelytől a magyar színház létrehozását várja (KazLev. II. 50.). A *Stelláról* ekkor még nincs szó. Néhány nappal később, március 25-én kelt levelében Ráday Gedeonnak is beszámol a *Hamlet* nyomtatásáról; terveit ekként vázolja: „mellette tészem-még majd Missz Szára Szampszont, Emilia Galottit és Stellát Göthéből.” (KazLev. XXIII. 26.) Kazinczy levelei és a fellelhető példányok alapján látható, hogy az egyes drámák füzetként, önálló nyomtatványokban jelentek volna meg. A három darabot összekötő közös cím is utólag született meg. A *Hamlet* márciusban látott napvilágot, ekkor még ajánlás nélkül. A júliusban Arankának írt levél már az elküldött tiszteletpéldányról tesz említést (KazLev. II. 79.). A megjelenésnek erről a mozzanatról egy fennmaradt kék borító tanúskodik, amely a Ráday Könyvtárban található két példány közül az egyik elé (jelzete O-6401) bekötve található: Kazinczy Ferentz' / Kúl-Földi / Játzó Színje' / Első kötetjének / Első Darabja. / HAMLET, / Shakespeare és Schröder / után. / KASSÁN, / ELLINGER JÁNOS' / Kir. priv. Könyv-nyomtatónál. / 1790. A kék borító tehát megerősíti azt a feltevést, hogy a *Hamlet*et előbb önálló kötetként terjesztette Kazinczy. A kék borító hátulsó oldalán pedig az alábbi ajánlászöveg található: „Ezen első Kötet hátra lévő darabjai STELLA Göthének, és MISSZ SZARA SZAMPSON Lessingnek írásaiból vagnak véve. Majd midőn a' Nyomtató vélek el-készül, elibe fog tétetni Hamletnek az igazi Homlok-levél és Előljáró Beszéd is; 's akkor STELLA és MISSZ SZARA hasonlóképpen meg-szaggatva fog árúltatni, hogy a' ki most Hamletet meg-veszi, akkor a' meg-írt két darabot Hamlet nélkül is kaphassa. – A' második Kötetbe CLAVÍGO, Gotternek MEDEÁJA, és EMILIA GALOTTI mégyen.” A megmaradt kék hátsó borító azt a feltevésünket is alátámasztja, hogy a Prónayhoz szóló, számozatlan oldalakra nyomtatott dedikáció később kerülhetett be a Ráday Könyvtárban őrzött példányba is. Az OSZK. Kézirattárában őrzött nyomtatvány Kazinczy saját példánya (Oct. Hung. 915.), amelyet eredetileg autográf ajánlással látott el, de később a nevet áthúzással olvashatatlanra tette. A címlap alján található bejegyzés szerint: „H<...> Úrnak, barátja Kazinczy / Regmec. Apr. 17^d. 1793.” A kötet végére, a 125. oldal számozatlan hátoldalára két héttel korábbi datálással a következő autográf bejegyzés került: „A Munka' Nyomtatatása mindjárt Hamletenn elakadott. – Sztella és Missz Szára Szampszon még ekkoráig sem jöttek ki. – Regmec, a' 4dik hónapnak 3dikán, 1793. / Kazinczy” [sic].

A kötet elé utólag illesztett dedikáció megszólítottjának, báró Prónay Lászlónak 1790. „Oroszlán elsőjén”, vagyis július 1-jén küldi meg a frissiben kinyomtatott ajánlást. Prónaynak a Gessner *Jdylle*k alkalmából laudáló, Kazinczynak szóló levele az *Orpheus* 1790 januárjában megjelent első kötete II. számú közleményeként látott napvilágot. Prónay tekintélyét Kazinczy arra igyekezett

felhasználni a közvélemény előtt, hogy mind lapjának, mind pedig a *Hamlet*-fordításnak tekintélyt és elismertséget szerezzen (DEBRECZENI 2001, 12–13. és 423–424.). Kazinczy kész helyzet elé állította Prónayt, egyrészt már a frissen kinyomtatott dedikációt küldi el neki és arról tudósítja, hogy „Maga Hamlet Pesthen már minden Könyváruló Bóltban, nevezetesen a’ Strohmayr Budai Könyváruló boltjában találattik: ez a’ homlok lap tsak az el-múltt héten készült el Kassán, honnan ezt ezen szempillantásban vészem mutató gyanánt.” (KazLev. II. 80.) Azzal érvel, hogy az ajánlás hasznára lehet Prónay politikai és közéleti megítélésének, hiszen a nemzet ügye melletti kiállást képviseli benne Prónay is. Ez annál is inkább kívánatos, mondja ki nyíltan Kazinczy, mivel Prónayt a jozefinizmus idején vállalt szerepe miatt nemzetietlenség vádjával illetik, amelyet a magyar színjátszás és a magyar ügy támogatását jelképező *Hamlet*-kiadás menteni képes (KazLev. II. 80–81.). Egyúttal arra kéri fel, ami még nagyobb szimbolikus haszonnal fog járni Prónayra nézve, hogy anyagilag támogassa a fordított darab bemutatóját: „Ajánljon-fel Excellentziád egynehány arannyal egy Magyar Játászó társaságnak, olly fel-tétel alatt, hogy ők Német Játászók által illendően elkészítetvén, Hamletemet játszák-el.” (KazLev. II. 81.) Kazinczy ebben a levélben határozottan üzletet ajánl Prónaynak, érvelésébe bevonja a már általa az *Orpheus*-ban kiadott levelet is: „Orpheusom első darabjába bé-iktatott Levele Excellentziádnak, és az a’ bátorságos meg-szóllítás, a’ mellyet Hamletem fog elő mutatni, tanúság lessz a’ felől állandó időkig, hogy Excellentziád nem volt hűségletlen Hazafi.” (KazLev. II. 80.) A Prónaynak írt levél merész és számító terve hasonló, az új időkhöz türelmetlenül igazodni akaró határozottságában rokon a Batthyány-Strattmann Alajos herceghez 1791. január 7-én az akadémiai tervezet ügyében írt levéllel (KazLev. XXIII. 28–34.; Kassa, 1791. január 7.). Prónay gyorsan, július 20-án helybenhagyóan válaszolt Kazinczynak, megköszönte a gesztust és ígérte feltétel nélküli anyagi támogatását (KazLev. II. 89.). Prónay anyagi támogatásának birtokában Kazinczy augusztus 3-án kelt levelében már akként dicsekszik el Kovachichnak, mintha Prónay mecénási támogatása csupán a *Hamlet*-fordítás megjelenésének lett volna köszönhető (KazLev. II. 90.). Augusztus 15-ei levelében Ráday Pálnak írta, hogy Prónay megbízatást adott neki: gondoskodjon a közelgő országgyűlés idején a *Hamlet* bemutatásáról. A darab betanításával kapcsolatban kér segítséget Ráday Páltól, hogy Pesttől való kényszerű távolléte és Ráday Pál színházi hozzáértése okán vállalja magára; illetve az anyagi ügyek diszkrét intézésében is legyen segítségére (KazLev. II. 96.; CZEIZEL, 128.).

1790 nyarának végén Kazinczy lázasan tevékenykedik; az *Orpheus* kiadása mellett újabb munkák sajtó alá rendezésén is fáradozik, és nagy energiát fordít a *Hamlet* bemutatójának előmozdítására. 1790-től nagy lendületet vett Kazinczy kiadói, fordítói és irodalomszervezői munkája. Noha hivatalából formálisan 1791 áprilisában bocsátják el, de II. József halála után a jozefinista adminisztráció tisztségviselőinek hivatali napjai meg voltak számlálva, ezzel Kazinczy a Prónayhoz írt levél tanúsága szerint nagyon is tisztában volt. A vásárlók és előfizetők hiánya jelentős anyagi veszteségeket okozott. Példának okáért a *Messias* hirdetését megalázó érdektelenség kísérte. Az *Orpheus* folyóirat igényes külsővel, metszetekkel való nyomtatása miatt szintén tetemes anyagi veszteséget kellett elszenvednie. Kovachichnak írta, hogy az *Idyllekből* 50 példányt vásárolt és ajándékozott el; a *Bácsmegye*yből 270-et; saját pénzén nyomtatta a *Hamletet* és Aranka *Júlia* című regényét, írja, de még egy krajcár bevétele sincs belőle. Az *Orpheus*-ért a szedőnek számonként 2 aranyat, egy évre 24 aranyforintot fizetett, számos példányt pusztán ajándékba adott (KazLev. II. 116.). Kazinczy beszámolója szerint a fordítási és kiadási tevékenysége veszteséges volt. Ennek belátása is ösztönözte arra, hogy ekkoriban az arisztokratákhoz fordult határozott tervekkel. Kulturális programjához támogatást, illetve saját veszteségeinek enyhítését csak tőlük remélhette. Ezért kereste meg Prónayt, Batthyány-Strattmann herceget, Széchényi Ferencet a magyar tudomány és művészet anyagi támogatását tárgyazó terveivel. A közéleti pálya útjainak bezárulásával Kazinczy a hagyományos nemesi életforma keretei közé készült visszavonulni. Ennek a tervnek a része volt az is, hogy Széphalmon saját udvarház építésébe fogott, ahol családjától függetlenül, egy esetleges házasságkötés után a 30-as éveiben járó Kazinczy végre köteles örökrészét is kézhez kapta volna (KazLev. II. 185–186.). II. József halála miatt azonban hirtelen másféle jövőre kellett felkészülnie, mint amit a nyolcvanas évek közepétől joggal remélhetett.

A közelgő országgyűlés és az éppen nagyon aktuális magyar színészet ügye miatt Kazinczy sebtében készítette el a *Hamlet* fordítását. Nem véletlen az elégedetlensége, és alighogy megjelent, hamarosan hozzá is látott a fordítás jobbításához, valamint újrakiadását tervezte, ehhez a színházi előadás előmunkálatai is hozzájárulhattak, a színészek nehéznek tartották a darab szövegét, a várható bukás miatt húzódoztak a bemutatásától. 1793. július 27-én Kis Jánoshoz írt levelében munkái felsorolásakor a készülő könyvek sorában, az 5. helyen ismét szerepelt egy kiadandó kötet terve „Makbeth és Hamlet” címmel. Ekkor továbbra is a Schröder-féle szöveget ismerhette Kazinczy (FRIED 1996, 90.). Az 1793-as kiadási tervnek lehet a fennmaradt kéziratos dokumentuma az OSZK Fol. Hung. 141. számon őrzött töredékes kidolgozás. Ennek a keletkezésére vonatkozóan nem ismerünk pontosabb adatot, minthogy az 1790-es években készülhetett, és az 1790-es kiadás épp csak elkezdett, töredékes átdolgozása, amely az 1790-es szöveg átstilizálását, színházszerűbbé tételét tűzte maga elé, nem valamely forrásszöveg pontosabb követését; tehát nem újrarendezésről van szó. Azt lehet elmondani róla, hogy „az újrakidolgozás nem túlságosan jelentős stilisztikai finomításokból állt” (FRIED 1996, 88. és 90.). 1814. április 3-ról bukkan fel az első adat azzal kapcsolatban, hogy Kazinczy megszerezte az August Wilhelm Schlegel által készített új német fordítást, amely már jambusokban tolmácsolta az angol szöveget; Kazinczy csak ekkor kezdte ebben a versformában, drámai jambusokban átültetni a művet (KazLev. XI. 343.). De a Schlegel-féle kiadásra támaszkodó fordítás is töredékben maradt.

HATÁSTÖRTÉNET

Amint a *Keletkezés* fejezetben már szó volt róla, akár az idős Ráday Gedeon színház iránti rajongása is ösztönözhetette Földi Jánost és Kazinczyt a *Hamlet*tel való foglalkozásra. Az 1780-as évek végén kezdett beszívárogni hazánkba a német nyelvterület felől az Európában ekkoriban terjedő Shakespeare-kultusz (DÁVIDHÁZI, 30. skk). A Shakespeare iránti rajongás elsőként Péczeli József személyén keresztül éreztette hatását, újságában tudósította a hazai közvéleményt Shakespeare formálódó kultuszáról. A *Hadi és Más Nevezetes Történetek* tudósításában is találkozunk a kultusz egy fontos dokumentumával: „*Hamlet*, egy igen nevezetes szomorú Játéka ama’ halhatatlan *Shakespear*-nak, az Anglus nép Bálványának, kinek születése napját úgy ulti a’ Nemzet, mint Innepet, és a’ kinek tetemei, a’ Királyok tetemei között nyúgosznak. – Ezen tiszteletet *Shakespear*-nak nem a’ származás, hanem az ész szerette. Minden munkáit éppen most adja ki két Könyvtáros *Londonban*, 20 Darabokban, gyönyörű metzésekkel, mellyeken az első mesterek dolgoznak. Minden Darab 60 forintba jön, a’ 20 Darab tehát öszvességgel 1200 forintba: még is annyira ment már az el múlt esztendőben az Előfizetők száma, hogy bátran hozzá foghattak a’ Könyvtárosok a’ ki adáshoz, a’ mellyre 1 milliónál több kívántatik.” (*Hadi és Más Nevezetes Történetek*, 1790. január 19.)

Annak ellenére, hogy Kazinczy mindent megtett a bemutató érdekében, a darab a II. József halála után Budára összehívott országgyűlés ideje alatt mégsem kerülhetett színre. A fordítás és a betanítás sürgetése vélhetően az allegorikus többletjelentés miatt lehetett fontos Kazinczynak. Ezért válik hangsúlyossá a Schröder-féle átdolgozásnak az eredetihez képest legfeltűnőbb különbsége, nevezetesen hogy Hamlet herceg nem hal meg, hanem a bitorló király halála után elfoglalja az őt jogosan megillető trónt, és a vétkesek megbűnhődésével helyreáll az erkölcs megsértett rendje. A *Keletkezés* adatolható eseményeiből kiviláglik, hogy Kazinczy a közéleti hatásgyakorlással összekapcsolódó színpadi siker reményét fűzte a fordítás megjelenéséhez és a darab bemutatásához. A magyar színtársulat létrejötte azonban nehezen haladt, a kormányzati hivatalok is akadályozói voltak, és a játszóhelyet bérlő Unwerth gróf is mindent megtett a magyar nyelvű előadások megkezdésének hátráltatása érdekében (ENDRÓDY, XXI.; KERÉNYI 1981, 24–25.). A gyakorlatlan színészek húzódoztak a nehézkes és közönségsikerrel nem kecsegtető darab betanulásától. De attól is tartottak, a nehéz és komoly mű elriaszthatja a kevés számú, és inkább szórakozni vágyó közönséget. Ugyanakkor nincs arra utaló adat, miszerint a politikai felhangokat rejtő darab bemutatójától az aktualizálható jelentések miatt félt volna a Kelemen László vezette társulat. Igaz, mindent meg-

tettek annak érdekében, hogy az országgyűlés idején ne kerülhessen színre. Végül a *Hamlet* első magyar nyelvű bemutatójára Kolozsváron került sor 1793. november végén (*Magyar Hírmondó*, 1793. december 13., II. 846. WELLMANN, 137.). Az előadás egy gyászszertartás, egy halotti búcsúztató eseményeinek sajátos részeként került színpadra november utolsó vasárnapján: „Vasárnap mulla egy hete, hogy néhai Gróf Bethlen Sándor ő Nagyságának utolsó földi színjátszás hagyományát. [...] Nem nyitattott-meg a Teátrum is a gyászos napon, hanem előtte való estve ama híres *Hamlet* nevű szomorú játék jádzodtatott.” (*Magyar Hírmondó*, 1793. dec. 13. II. 846.; újraközölve: WELLMANN, 137.)

Amint megkapta Kazinczy július végén báró Prónay László ígérését a bemutató anyagi támogatására, nem télenkedett. Augusztus 15-én kelt levelében felkérte Ráday Pált, hogy távolléte miatt felügyelje és támogassa a *Hamlet* bemutatójának előkészítését, a színészek kiválasztását, a szerepek könyvv nélküli elsajátítását (I. *Kelekezés*). Ebben a levélben – talán a főúri színjátszás hagyományának továbbéléseként – a szükség esetére saját színészként való fellépését is felajánlotta (KazLev. II. 97.; KERÉNYI 1981, 19.). Tervei hamarosan messzebb tekintettek, mint a pusztai színpadra állítás. 1790. augusztus 3-án írt levelében Kovachich közvetítésével Tertina Mihálynak, az *Ephemerides Budenses* szerkesztőjének írt, hogy örömmel venné, ha a *Hamlet* Prónayhoz szóló ajánlását lefordíttatná és megjelentetné lapjában (KazLev. II. 90.). Erre nem került sor, de a dedikációnak a színjátszás ügyét érintő gondolatai nyilvánosság elé kerültek. A *Hadi és Más Nevezetes Történetek* szerkesztőivel jó viszonyt ápolt Kazinczy valamiképpen elérte, hogy a lapban egy hosszú közlemény ismertette a színjátszás ügyét, amely szoros kapcsolatban látszik állni a Prónayhoz írt dedikáció és a Kazinczy által Prónayhoz intézett, 1790. július 1-jén kelt levelében szereplő érvekkel. Nincs bizonyítékunk az 1790. szeptember 3-ai dátummal megjelenő közlemény esetében Kazinczy szerzőségére, de erős a gyanú, hogy hozzá vezetnek a szálak, annál is inkább, mivel így kezdődik: „Kassa mellől következőnd örvendetes Tudósítás érkezett hozzánk: »Hazánknak egy nagy tekintetű Fija jól érezvén, mely igen fogja segíteni Anyai Nyelvünknek elterjedését s gyarapodását az, hogy ha Iróinknak játszó színre készített Darabjaik nem csak olvastatnak, hanem közönségesen el is játszódtnak, nevezetes jutalmat rendelt annak a Játszó-Seregnek, a mely *Kazinczy* Ferentz Urnak *Hamlet*-jét, illendően elkészülvén, *Budán* el fogja játszani. Az pedig, a kire ezen Rendelés tellyesítése biztatott, olly igyekezettel vagyon, hogy a *Hamlet* játszására azután *Alzirt*, *Meropot* és *Tancredet* játsza [...] Illy nemes elősegéllés után, a melyet az említett nagy Hazafi ajánl, nints egyéb hátra, hanem hogy azok, a kik magokat azoknak a Személyeknek felvállalásokra, melyek a *Hamletben* előfordúlnak, alkalmatosoknak érzik, *Budán* a *Strohmayr* Úr könyvtáros boltjában (hol *Körméletek* elegendő számmal vagynak letéve) magokat jelentsék...»” (*Hadi és Más Nevezetes Történetek*, II. kötet 285–289.; WELLMANN, 55–56.) Ezt követően a színház mibenlétéről, a művelődés és az erkölcsi nevelés terén elfoglalt helyéről beszél, majd pedig konkrét programot vázol fel a magyar színjátszás előmozdítására nézve és részletesen kifejti ennek konkrét tervét a magát meg nem nevező, levelét Kassa mellől beküldő, Kazinczy nézeteivel közeli véleményt képviselő ismeretlen.

A magyar játszó társaság végül csak 1790. október 18-án kapta kézhez a 6 előadás bemutatására szóló engedélyt (ENDRÓDY, XXIII.). Kazinczy derűlátóan ítélte meg az előadás közeli megvalósításának lehetőségét. Erre talán az is ösztönözhetette, hogy épp ekkoriban, az egyesített budai és pesti német színházak élére kerülő Emmanuel Unwert igazgatósága idején (1790–1793) ötször került színre a *Hamlet*. Az első előadásra épp ebben az időben készült a német színtársulat, 1790. szeptember 24-én mutatták be (a további négy: 1792. június 24. és 29., 1793. március 10. és 14.; KÁDÁR, 75–76.). Arankának 1790. november 2-án Tokajból írta Kazinczy, hogy a színtársulat körülményei kedvezően alakultak, és talán már elő is adták Pesten nem léte óta a *Hamletet* (KazLev. II. 119.). Kazinczy próbálta elérni, hogy a társulat első bemutatójaként a *Hamlet* kerüljön színre. Elsőként azonban Simai Kristóf *Igaz-bázi*ját, majd *Waltron*ját láthatta a közönség. Tertina Mihály tudósítása a budai latin nyelvű újságban a társulat első, október 25-ei bemutatójáról szólva ifjabb Ráday Gedeon mellett Kazinczy érdemeit méltatta (KERÉNYI 2000, 13.). Kelemen László naplójából kiderül, hogy a társulat komédiák adásával igyekezett megnyerni a tragédiáktól idegenkedő közönséget (KERÉNYI 1981, 31.). A kolozsvári, 1793. december 13-ai első előadást 1794. január 27-én újabb követte. Ettől kezdve a kolozsvári társulat magával vitte, és műsoron tartotta a *Hamletet*. Kevés számú

előadásról vannak biztos adatok: Debrecenben 1798. augusztus 16-án és 1799. július 6-án mutatták be. Kolozsvárt sokszor láthatta a közönség: 1800. április végén, 1804. március 24-én, 1805. szeptember 23-án, 1817. február 12-én, 1820. november 23-án, 1822. június 6-án. (JUHÓ, 7.) Kazinczy változata 1839-ig, Vajda Péter új fordításának elkészültéig műsoron maradt (KERÉNYI 1975, 11., 14.).

Végül is a *Hamlet* nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket Kazinczy a fordítás megjelentetéséhez, illetve annak bemutatójához fűzött. A *Hamlet* sikere meg sem közelítette az *Idyllek* vagy a *Bácsmegey* közönségsikerét. „A *Hamlet*-fordítás nem ébresztett nagyobb figyelmet, sorsa nem az lett, amit Kazinczy szánt neki. Természetesen ez nem zárja ki a hatóságok figyelmét, az agresszíven megfogalmazott előszó, de maga a darab is beleillett az 1790-es évek elejének viharosan pergő eseményeibe.” (FRIED 1996, 88.) Kazinczy mindent megtett, hogy fordítása allegorikus tartalmára felhívja a figyelmet. Ennek egyik legfontosabb jele a tőle szokatlan tendenciájú és tartalmú, báró Prónay Lászlónak dedikált előszó provokatív hangja és kijelentései. Kazinczy ebben az előszóban összekapcsolta a nemesi ellenállási mozgalom retorikáját a fordítási mozgalom népszerűsítését szolgáló retorikával. Egy drámafordítás előtt ez indokolható is, ám a politikai és az irodalmi célok összebékítése az erős túlzásokba csúszó Kazinczynak sem sikerült meggyőződen. Az előbeszéd túlzásai és a Kazinczy korábbi szerepvállalásától idegen megjegyzések mintha ugyanazt a célt szolgálták volna, amit a Prónayhoz írt levél Prónayra vonatkozóan vetett fel. Kazinczy saját személye megítélésének változását is remélte ezektől a publikációktól, mivel rá is érvényes volt, amit Prónayra vonatkozóan merészen írt: „Látjuk, hogy azok a' Nagyjaink, a' kik Királyi Commissariusságot viseltek, ha külömben szívek az maradt is, a' minek kellett, idegenséget és szennyet vontak magokra.” (KazLev. II. 80.) A nemesi ellenállás légkörében ez a „szenny”, vagyis a jozefinista adminisztráció tevékeny segítése, Kazinczyra éppúgy árnyékot vetett. Árulkodó mozzanat, hogy még ugyanazon a napon, július 1-jén, amelyen a Prónaynak szóló levelet papírra vetette, írt Arankának is. Ebben a levélben meglepő módon minősíti a Prónaynak dedikált előszót: „Hamletemet nem sokára veszed. Eggy szörnyű Dedicatio van előtte B. Prónayhoz, Sándornak atyjához.” (KazLev. II. 79.) Önmaga védelme jegyében a korabeli politikai retorikát Kazinczy valóban bátran és radikálisan alkalmazta. 1805. augusztus 15-én írta Cserey Farkasnak: „Alkalmasint megmutattam úgy is mint Író, hogy nem tudom mit tesz félni. Bizonyosság erre Orpheusom és Hamletem Ajánlólevele, mellyeket még most is gyönyörködve olvasok.” (KazLev. III. 409.) Az őszintétlenség vádjá helyett inkább a politikusi retorika összetett esete mutatkozik meg a Prónaynak szóló ajánlásban, amelynek értelmezéséhez nem elegendő a szerző elvű esztétizáló olvasás. Kazinczy ugyanis nem tagadta meg magát ebben az írásában sem, az összetett politikai állásfoglalás kinyilvánítása után azonnal a fordítások felsorolására és azok szorgalmazására terelte a szót. A hatástörténet felől nézve tévesen, mivel az ajánlás után következő mű, a *Hamlet* szövege nem támasztotta teljesen alá Kazinczy érveit, sem pedig az általa fontosnak tartott, magyar nyelven megszületendő munkák irányultsága. Sokkal inkább Szentjóni Szabó Lászlónak a nemesi mozgalom retorikájával egybeeső, *Mátyás király vagy a nép szerette jámbor fejedelmek jutalma* (1792), ami tendenciózus drámája részesült a Kazinczy által hiába áhított sikerben (NAGY, 27–36.).

MAGYARÁZATOK

Báró Prónay László (?–1808) evangélikus vallású létére egyike volt a II. József által kinevezett királyi biztosoknak. A Turóc, Zólyom, Hont, Liptó, Gömör és Árva megyéket magában foglaló besztercebányai kerület irányítását kimagaslóan teljesítette, elkötelezett híve volt József politikai céljainak. (H. BALÁZS, 262–264.) Kazinczy személyes kapcsolatban is állhatott Prónayval, mivel a besztercebányai kerület szomszédos volt a Szentiványi Ferenc által vezetett kassai kerülettel, amelyben Kazinczy az iskolák felügyelőjeként tevékenykedett. Annál is inkább jól ismerhették egymást, mivel Prónay László fia, Prónay Sándor vette feleségül Kazinczy egyik rajongott szerelmét, Radvánszky Terézt.

A Prónaynak szóló ajánlás utólagos kiegészítés. A számozatlan lapokra nyomtatott szövegnek a *Hamlet*-fordítás elé való illesztésére a nyomtatása után került sor. A három drámát tartalmazó drámakiadás menet közben kialakuló terv volt, ahogy a Prónaynak címzett dedikáció is, amelynek létrejöttét leginkább az előadás anyagi támogatásának megszerzése indokolta.

193. *Szomorú játék*: Trauerspiel tükörfordítása.

193. *Játszó-szín*: itt színpad, színhely.

194. *nap-paizs*: (Sonnenschirm) napernyő.

194. *le-vontt süvegekkel, fel-tornyozott bajjal, tarka strimfliben láttam sétálgatni*: az idegen divatot kritizáló megjegyzés emlékeztet Gvadányi József *Egy falusi nótárius budai utazása* (1789) hasonló megjegyzéseire.

194. *Nemzet*: a magyar nemesség.

194. *Hamilcar*: pun államférfi, Hannibál atyja.

194. *lobogó kalpag*: magyaros fejedő, szörméből vagy nemezből készített hengert posztóból, bársonyból varrt tölcser alakú sipka zárja el, ennek bojtos csúcsa oldalt lelógott; fönt középen forgóval díszítették.

194. *kólsag-toll*: fejdísz, sisak vagy süvegforgóba helyezett szárnytoll. Többféle gémfajnak a tollai voltak keresettek, a legértékesebbnek az ezüstkócsag számított. Keresett volt a fekete, melyet Kandia szigetéről szereztek be, a szürkét Poroszországból, a legritkábbnak a fehér számított, melyet Magyarország szolgáltatott.

194. *tóga*: hosszú kabát, németes öltözet.

194. *sagum*: klamisz vagy sagum, rómaiak hadi köpenye.

194. *őr-bagoly*: a bagoly az éberség jelképe volt akkoriban, a tarisznyára varrva hordták e jelvényt. Így említi Csokonai is *A' Bagoly és a' Kólsag* című állatdialogusában (vö. MARCZALI, 45.).

194. *tárogató síp*: ősi magyar fafúvós hangszer, amelyet csatákban harci jelzések adására használtak, ekkoriban hazafias jelkép, mint a kócsagtoll.

194. *aqua tofana*: a 16–17. században Olaszországban és Spanyolországban használt, hírhedtté vált mérég. Tofana nevű asszony készítette, róla kapta a nevét. A színtelen, íztelen, vízhez hasonló folyadékkal számos gyilkosságot követtek el. Tofana asszonyt 1709-ben Nápolyban egy jezsuita kolostor vette oltalmába, 1720-ban mégis börtönbe vetették és megfojtották, mert valómása túl nagy botrányt kavart volna. Halála után sietve megszüntették a vizsgálatot.

194. *II-dik MÁRIA*: Mária Terézia (1717–1780) magyar királynő és német-római császárné. Az első Mária királynő (1505–1558), az 1526-ban Mohácsnál elesett II. Lajos után rövid ideig magyar királynőként uralkodott.

194. *MARIÁNAK igazgatására ajánlta*: Szűz Mária, Magyarország védő szentje, a hagyomány szerint az Istenanya oltalmába ajánlotta István király hazánkat.

194. *Munkátsnak fog-lyuka*: a státusfogyók, vagyis politikai foglyok börtöneként volt ismert; utólag jóslatként vált olvashatóvá, mivel Kazinczy is innen szabadult az uralkodó kegyelméből 2783 napig tartó fogság után.

194. *Etele és Etelka*: Dugonics András 1788-ban, majd 1791-ben megjelent *Etelka* című regényének szerelmespárja.

194. *despota*: zsarnok, önkényúr.

194. *Forgács Miklós*: Forgách Miklós (1731/1732–1795) „gróf, nyitrai főispánságától megfosztja II. József 1785. november 1-én, s a parancsolatban bolondnak declaráltatik, mert a katonai conscriptiót ellenezte 1785. január 1-én. Meghalt 1795. szeptember 20-án.” (KAZINCZY, 380.) A nemesi ellenállás jelentős alakja volt az 1790-es évek első felében, később az udvarnak sikerült megnyernie.
194. *Teleky József*: Teleki József (1738–1796). A *Pályám emlékezetében* fiatalokora egyik meghatározó alakjaként, a korszak jeles írójaként emlékszik vissza rá, atyja és testvére halálára alexandrinokban írt gyászversét (*Atyafiúi barátságának oszlopa*, Kolozsvárt, 1779.) Kazinczy nagyra tartotta (ABAFI, 38.).
194. *Balog*: Ócsai Balogh Péter (?–1818) a vármegyei nemesség ellenállásának egyik legbátrabb képviselője, programadója, szónoka. 1802-ben zólyomi főispán lett. Kazinczy később rossz véleményrel volt róla: „Híve a jónak, de mikor szükség kívánta, azt mindig kész vala megtagadni. A diétákon vagy hallgata, vagy csak azt mondá, a mit mások már. Az ily lelkű embernek végre senki sem hiszen.” (KAZINCZY, 285.).
194. *Szily*: Szily János (1735–1799), knini püspök és győri nagyprépost, majd Szombathely első püspöke; Rájnis pártfogója.
194. *réf*: rőf.
195. *fegyvert viselni született*: a kardviselés csak a nemesi jogállás jelzése.
195. *Colonia*: gyarmat.
195. *Titusunk' koroánzása*: Allúzió a *La clemenza di Titóra*, Metastasio (1698–1782) librettójára, melynek zenéjét Mozart szerezte, és 1792-ben Prágában, II. Lipót koronázása alkalmával került először bemutatásra. Kazinczy 1792-ben fordította *Titus kegyelmessége* címmel.
195. *Budán össze-gyülekezve*: II. Lipót 1790-ben a nemesség megbékéltetése céljából június 6-ra hívta össze az országgyűlést Budára, amely június 10-én kezdte el munkáját.
195. *Bihar*: Bihar és még néhány vármegye a nyelv ügyében szembenállt az udvar politikájával.
195. *Melpomené*: a tragédia műzsája, komoly maszkkal vagy buzogánnyal ábrázolták.
195. *Thalia*: a vígjáték műzsája, komikus maszkkal ábrázolták.
195. *Magyar Templom*: itt magyar színház.
195. *Eggy Cardinalis's Primas Hertzeg BATTYÁNY*: Batthyány József (1727–1799) II. Lipótot és I. Ferencet ő koronázta meg. Művészetbarát és mecénás hírében állt.
195. *ESZTERHÁZYAK, GRASSALKOVITSOK, CSÁKYAK*: az utalás jelentése az, hogy az említett arisztokraták családok kastélyszínházaikban német játszókat foglalkoztattak (lásd STAUD, I–III.).
195. *Özvegy, ZICHYNÉ*: Zichy Jánosné, Luzénszky Teréz, özvegye 1778–1812-ig tartott.
195. *Generalis BELEZNAJNÉ*: gróf Beleznay Miklós generális felesége, Podmaniczky Anna Mária (1726–1803), szalonja írók, tudósok és közéleti személyiségek találkozó helye volt.
195. *ORCZY*: báró Orczy Lőrinc (1718–1789), Abaúj vármegye főispánja, tábornok, író, aki a hétéves háborúban kitüntette magát bátorságával. Kazinczy az *Orpheus* I. kötet 2. számában állított neki emléket (KAZINCZY, 98–101.; DEBRECZENI 2001, 53.).
195. *PODMANICZKY*: Podmaniczky József helytartósági tanácsos lehet (KazLev. II. 559.).
195. *Laudon*: Gideon Ernst Freiherr von Laudon (1717–1790), híres hadvezér, II. József a visszavonult és idősnek számító tábornokot nevezte ki fővezérnek. Mikor 1789. október 8-án a töröktől visszafoglalta Belgrádot, országos örömmünnpel kísérte tettet.
196. *Hamletet játszván*: Kazinczy maga is ezért ajánlotta fel, hogy személyes példájával is kiáll a színház ügye mellett, játzóként is részt vesz a színházi vállalkozásban, amelyet előítéletek vettek körül itthon.
196. *PÉTZELI*: Péczeli József (1750–1792), református lelkész, író, fordító, a Komáromi Társaság vezetője. Említett műve: *Álzir, vagy az amerikánusok*. Komárom, 1790. *Mérop és Tancred*, Komárom 1789. Ezt és a továbbiakat meghirdette az *Orpheus* borítóján (DEBRECZENI 2001, 309.). *Szomorú játékok*.
196. *GÖBÖL készen Brúttussal és Caesarral*: Göböl Gáspár (1746–1818), református lelkész, teológiai író. Kazinczy által említett fordításai kéziratban maradhattak.
196. *VITÉZ Clavigóval készen*: Goethe darabjának fordításáról Kazinczy Vitéz Imrétől tudhatott, a fordítás kéziratban marad (KazLev. II. 559.)

196. *FEHÉR* majd *Britannicust ad; Zayrt, Czidet és egyéb versekben írt darabokat prózára által önteni*: Fejér György (1776–1851). „Kazinczy valószínűleg téved, bár az *Orpheus* borítékján is hirdeti, mikor Fejér Györgynek Racineből való fordításokat tulajdonít. Fejér Molièrenek *A fősvény* című művét dolgozta át ez időben s adta ki Kassán, 1790-ben »Az öreg fősvény, vígjáték« címmel, név nélkül. A másik műve, melyre Kazinczy hivatkozik, ily címet visel: »Seiler Fridrik György: A kisdedek vallásbeli oktatása, a kath. szülőknek és tanítóknak közönséges hasznokra«. Pozsonyban és Pesten, 1790.» (Váczy János jegyzete, *KazLev. II.* 559.; DEBRECZENI 2001, 309.).
196. *ZECHENTER*: Zechenter Antal budai származású állami hivatalnok, Prágában fogalmazóként dolgozott, több mű fordítója, a felvilágosodás szerzőit ülteti át, stílusa miatt az írők idegenkedéssel fogadták. *A hitetű Mahomet, avagy a fanaticismus* címmel Voltaire művét fordítja le. Anakreon-fordítását csekély érdemei elismerése mellett is elítélték a kortársak.
196. *Medeát Gotter*: Friedrich Wilhelm Gotter (1746–1802) franciából átdolgozott darabja *Medea* (1775).
196. *Shakespeare Machbethjét Bürger után*: Gottfried August Bürger (1747–1794) fordította németre.
197. *HAMLET, fija a' Királynénak és a' meg-bóltt Királynak, az új Király Testvérének*: Kazinczy bonyolultabban írja körül az eredeti megnevezést: „Neffe des Königs.”
197. *A' MEG-HÓLT TIRÁLYLELKE*: Az eredetiben „Der Geist von Hamlets Vater.” Kazinczy következetesen *léleknek* fordítja. A két sírásó Schröder szereplőlistájáról is hiányzik, noha később színre lépnek.
197. *Játék-piatz*: a színpadi történet helye.
197. *Anyaváros*: főváros. A hely- és időmegjelölés az általunk látott kiadásokból hiányzik, de nem kizárt, hogy a Kazinczy által használtban benne volt.
198. *gráds*: fok, lépcsőfok.
198. *Symbolum*: jelige, jelmondat.
200. *negédes*: fölényes, büszke, magakellető; ehrsüchtig.
201. *Ángy*: sógorasszony, a fűtestvér felesége.
201. *hadakozó Nemzet*: a nemesség mint katonai réteg, nemzetfenntartó erő.
202. *borítékja*: elrejtője; az eredetiben (Kleider) ruhája szerepel.
202. *pipere*: dísz, ékesség.
203. *Apolló*: Zeusz fia, az értelem és a tisztaság jellemzi, a Nappal is azonosították, kultuszhelye Délos szigete.
203. *Szatyrus*: satír.
204. *az egész történetet el-beszéllem*: [ich] das Wunder erzählt haben werde. – Kazinczy a csoda (Wunder) helyett történetet használ, amely ekkor még magában hordja a 'véletlen eset' felhangot is.
204. *személyes fejedelem volt*: szuverén; er war ein stattlicher Fürst.
206. *martzongásai*: Verläumdung.
206. *ragya*: sengender Mehl-Thau.
207. *Magas időd van*: Kazinczy jegyzete szerint ezt anglicizmusnak tartja, lábjegyzetben fűzi hozzá: „Anglus szóllás, azt akarja mondani, hogy indulása nagyon el-késett.” Az idióma idegen-ségét visszaadva fordítja. A nyelvújítási viták idején Döbrentei kifogásolja majd ezt a megoldást (*Élet és Literatura* 1827. II. 116–117.), Kazinczy pedig védelmébe veszi saját fordítását (*Élet és Literatura* 1827. II. 282–302.). Kazinczy nem olvasott angolul, ellentétben az angolból fordító Döbrentéivel. Véltetően az angol szöveg (The time invites you: go, your servants tend”) német fordítását („Du hast hohe Zeit...”) vélhette anglicizmusnak (FERENCZI 1916, 287.; FERENCZI 1917, 309.).
208. *Hány a barang?*: Kazinczy ezt is anglicizmusnak véli („Ismét Anglus szóllás. Azt tudakozza, hányat ütött az óra a' toronyban.” Kazinczy jegyzete). Ez a két ilyen hely található a *Hamlet*-fordításban. Feltehetően a Schröder–Wieland szöveg megoldását („Wie viel ist die Glocke?”) vélte anglicizmusnak. Az angol eredetiben ez áll: „What hour now?” (FERENCZI 1916, 287.; FERENCZI 1917, 309.).

211. *tartalék*: félelem; az eredetiben unbesorgt.
 211. *tűzi-bogár*: Feuerwurm, Szentjánosbogár.
 218. *Compliment*: bók, meghajlás, tisztelgés.
 218. *Tributumot*: hadi sarc, a Kelet-római Birodalom fizette a betörő pogány törzsnak.
 221. *göts*: göcs, göcsört; jelentése: csomó, dudor.
 222. *fojtósságából*: Hamlet homályosan beszél, Kazinczy homályos fordítással adja vissza. Az eredetiben ízlésről (Geschmack) van szó.
 225. *hadaz*: (ságen, sägt) hadonászik.
 225. *a' Természet szakmányossa*: der Natur Tagwerksjungen.
 226. *Fortuna*: a sors és a szerencse istennője.
 226. *Scéna*: jelenet.
 227. *Cameleon*: kaméleon.
 228. *Phoebus*: a Nap, Apollón.
 228. *Húga*: a Hold.
 228. *Hymen*: a nász istene.
 230. *érdeklő*: érintő (anstößiges).
 230. *tekintet*: arckifejezés; az eredetiben verteufelten Gesicht.
 231. *Cabinet*: kis szoba.
 232. *míg a fű meg-nő*: weil das Gras wächst.
 232. *Flautravert*: „flautravers (olvasd flotraver) és Oboa pedig síp és furulya nemű instrumentumok.” Kazinczy jegyzete a *Bácsmegye*hez. Az eredeti szövegben *Flöte* szerepel.
 232. *Orchester*: zenekar.
 233. *Instrumentum*: zeneszerszám.
 233. *Néró*: Tiberius Claudius Néró (37–68) római császár.
 235. *Religió*: vallás.
 235. *Apolló*: Apollón, Zeusz fia, szép fiatal férfiként ábrázolták.
 235. *Jupiter*: a görög mitológia főistenének, Zeusznek latin neve.
 235. *Márs*: a harc, háború istene.
 235. *üszög*: másként üszök, pusztító gombabetegség.
 235. *meg-tsábulás*: meg-kábult: megzavarodott. Az eredetiben megörült („er ist wahnsinnig!“).
 235. *Matróna*: idős hölgy.
 236. *pozsog*: pezseg.
 238. *pausa*: szünet.
 240. *spongia*: spongya, tengeri szivacs.
 241. *feje lágya*: jelentése 'megbolondult'. A koponya gyerekkorban legsérülékenyebb, lágy része a kutacs. Az eredeti idiotizmusát más idiotizmussal igyekezett visszaadni: „es gehe alles bunt über Eck in der Welt”.
 244. *Pelikán*: az önfeláldozó szeretet jelképeként a pelikán, a hagyomány szerint fiókáit saját vérével táplálja.
 245. *hiacint*: jácint.
 245. *ruta*: kacska.
 245. *pézma*: átható szagú növény.
 249. *mennyen a' fejér lóhoz*: A Fehér Ló fogadó Pesten ismert volt. Az eredetiben rothen Roß áll.
 249. *potr'ára pályinka*: nem tudni: az eredetiben „ein Glas Brantwein”.

A sírásók dalát Kazinczy leegyszerűsítve átköltötte. Az eredetiben ekként hangzik:

Mir ist kein Potentate gleich,
 Mit allen feinen Staaten;
 Der Kirchhof ist mein weites Reich,
 Mein Scepter dieser Spaten.
 Fürst sey es, oder Unterthan,
 Schlecht sey es, oder edel,

In mein Gebiet kömmt alles an,
Und beugt mir seinen Schedel.

Seht diesen Schedel, spitz und klein,
Mit dieser engen Stirne!
Das mochte wohl ein Witzling seyn
Bey wenigem Gehirne;
Und diese Hand hat ihn vielleicht,
Wie wir Exempel haben,
Noch eh' er mein Gebiet erreicht,
Lebendig schon begraben.

Hinweg mit Dir ins Knochenhaus,
Da magst Du Dich zerbalgen!
Und horch', der Rabe krächzt dort aus:
Nicht dahin! – untern Galgen;
Heimtückisch hatt' er lebenslang
Den Nächsten todt geschlagen,
Und ward doch wider allen Rang
Zuletzt hieher getragen. –

(WEILEN, 119.)

249. *Kain*: az első ember, Ádám fia, aki megölte testvérét, Ábelt.

252. *riadás*: az eredetiben „Ein Tusch”.

253. *pertzentes*: rövidke idő, perc.

253. *Az anyád iszik érted, Hamlet! Hozzon Isten szerentsésen szerető karjai közzé*: az eredetiben: „Hamlet, auf dein gutes Glück!” (WEILEN, 124.).

5. Herdernek Paramythionjai

KÉZIRAT

Nem maradt fenn.

MEGJELENÉS

Teljes:

Herdernek Paramythionjai. Általtette KAZINCZY Ferenc = *Herdernek és Lessingnek mesélései*, Széphalom, SZÉPHALMY Vincénél, Bécs, Hummel ny., 1793, 62. p.

Paramythek. Két könyvben = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura*, I., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 319–376.

FORRÁS

Johann Gottfried Herder (1744–1803) német író és filozófus mitológiai példázatai 1785-ben jelennek meg művei hatkötetes gyűjteményes kiadásában, a *Zerstreute Blätter* első kötetében, *Paramythien. Dichtungen aus der Griechischen Fabel* címmel. Címlap: *Zerstreute Blaetter von J. G. Herder. Erste Sammlung.* Gotha 1785, bey Carl Wilhelm ETTINGER. Minden bizonnyal ennek egyikéből dolgozik Kazinczy, mivel más kiadásban nem jelent meg a szöveg 1793-ig. Műfaját Kazinczy így magyarázza: „Paramythion mulattató valamit teszen. Még most is így nevezik az élő Görögöknél a’ gyermekeket mulattató meséket.” (KazLev. II. 274.) A díszített, gót betűs *Zerstreute Blätter* első kötete 348 lapos, ebben található a forrásszöveg a 165–214. oldalakon. Tizenkét történetből áll, ezeket Kazinczy mind lefordítja, hűen visszaadva az egyes szövegegységeken belüli tagolódásokat is (lásd *A’ Szphynx* című részt). Nagyobb eltérés *A’ Halál* című szövegben van, ahol Herder eredetiében nincsenek feltüntetve a dialógus beszélői, *A’ Gerlice* címében, ahol az eredeti cím jelentése *A gerlice teremtése*, valamint *A’ Szphynx* címűnél, ahol az alcím pontos fordítása *Egy Föld- és ember-történet*. Ez utóbbiban Herder nem ad külön címekeket a hét alfejezetnek, csupán sorszámoz. A forrásszöveg példázatai a következők: Die Morgenröthe, Der Schlaf, Der Tod. Ein Gespräch an Lessings Grabe, Die Wahl der Flora, Die Schöpfung der Turteltaube, Die Lilie und die Rose, Aurora, Nacht und Tag, Die Rose, Die Echo, Der sterbende Schwan, Der Sphinx. Eine Erd- und Menschengeschichte.

KELETKEZÉS

E fordítását Kazinczy Gotthold Ephraim Lessing meséivel együtt adta ki, melyeket barátjával, Aszalay Jánossal fordított le, majd ő maga alapos javítás alá vesz. A mesék önmagukban túl vékony kötetet jelentettek volna, mivel Kazinczy nem kívánta Lessing meseelméletéről szóló tanulmányát is melléjük tenni, ezért kapcsolta hozzá a *Paramythionokat* (VÁCZY 1914, 13.). A két füzet összekötve Hummel Dávidnál Bécsben jelenik meg 1793-ban, a kötetet Kazinczy barátjának, az erdélyi királyi tábla ülnökének, a szintén szabadkőműves és író Aranka Györgynek ajánlja. Az előszó keletkezése 1792. október 25.

Herder nevének hazai megismertetésében Kazinczynak úttörő szerepe van. Bár a német bölcselő egyes írásai már a század nyolcvanas éveiben ismertek nálunk (RATHMANN, 126.), a fordítás

az első magyar nyelvű Herder-kötetként lát napvilágot (FRIED 1985, 552.). Kazinczy pályája egészében rajong Herderért, még a személyes kapcsolat felvételére is kísérletet tesz (RATHMANN, 125.). A *Paramythionok* kapcsán ezt írja 1793-ban: „Én Herdernek *Paramythionjaiba* oly formán vagyok szerelmes, mint a’ szerető a’ maga lyánkájába, mellynek jelét minden tapasztalhatja religiosa fordításomonn” (KazLev. II. 317.). Az efféle megnyilatkozások később is jellemzőek maradnak: „Most Herdernek új editióját forgatom. Nagy ember! semmivé érzem magam olvadni nagysága előtt.” (KazLev. V. 149.); „Herdertől csak nagyot, szépet és jót lehet várni.” (KazLev. IX. 298.). Jellemző, hogy azután, amint a tübingeni Cotta cég elkezdí Herder összes műveinek megjelentetését (1805), Kazinczy „Subskriptionspreissen” rendeli meg azokat rögtön magától a kiadótól, mely megrendelés miatt adósságba is keveredik (RUZSICZKY, 121.).

Kazinczy a német szöveget először Arankának említi egy 1792. szeptember 2-án írott levelében, néhány részletét is mellékelve (KazLev. II. 274.). 1793. január 5-én azt írja, hogy fél árkus korrigálni való munka után elkészül a fordítás (KazLev. II. 286.). Csokonainak ez év április elején (KazLev. II. 328.; datálásához l. DEBRECZENI 1999, 415.), Arankának április 4-én mentegetőzik a megígért, de még el nem juttatott példányok miatt, s utóbbinak ígéri, a debreceni vásárra – április 24. – el fogja küldetni azokat (KazLev. II. 290.). Július 27-én Kis Jánosnak (KazLev. II. 298.), július 29-én Csokonainak (KazLev. II. 304.) említi aztán a művet. A megjelenés ezen adatok alapján 1793 tavaszára tehető.

HATÁSTÖRTÉNET

A munkáról a *Magyar Hírmondó* 1793. június 14-i számában a *Toldalékon* (858–859.), illetve az *Oesterreichische Zeitung* 1793. II. 32. számában található ismertetések. Földi János 1793 augusztusában jelzi is, hogy olvasta Kazinczy tudósítását a megjelent munkáról a *Magyar Hírmondó*ban (KazLev. II. 308.). Kazinczy még a megjelenés évében elküldi a művet többek között Csokonainak azzal, hogy Herder többi munkáit is alaposan tanulmányozza; Csokonai aztán tételesen hivatkozik is a műre (CSOKONAI, 66, 351–353.). A kötet recepció sikerét alátámaszthatja még az a kézirat gyűjtemény is (OSZK Kt. Oct. Hung. 971.), melyben a *Paramythionok*ból is találhatunk kijegyzéseket egyéb kedvelt költők (Virág Benedek, Kisfaludy Sándor) versrészletei mellett. Összességében a fordítás a Kazinczy-levelezés alapján azonban mégis hatástalanabbnak látszik. A munkának nincs nagyobb visszhangja, a példányok értékesítése nehézségekbe ütközik. Kis Jánost például 1794 márciusában arra kéri Kazinczy, hogy Sopronban az el nem kelt kiadványokat próbálja eladni (KazLev. II. 346.). Hívei, közelebbi barátai, pártfogói mindazonáltal dicsérik a munkát, e körön belül pozitív fogadtatása van a fordításnak (laudáció Dessewfy Józseftől: KazLev. II, 350., Döme Károlytól: KazLev. II. 356., Kozma Gergelytől: KazLev. II. 490.).

Fogságában Kazinczy nem foglalkozik a művel, de szabadulása után megemlíti a szöveget az azóta elhibázottnak ítélt fordítások között (KazLev. II. 514.). 1807-ben tudatja Kissel, hogy a *Paramythionok* pár darabját (pl. *A’ Hajnal, Az Alvás*) versbe szedi (KazLev. V. 217.). Az átdolgozások az 1812-es *Poetai Berekben* meg is jelennek.

1805-ben még úgy gondolja, írásainak öt tervezett gyűjteményes kötete közül a negyedikben lesz Herder (KazLev. III. 305.). 1812. június elsejétől kezdődik Helmeccy Mihállyal folytatott rendszeres levelezése munkáinak gyűjteményes kiadásával kapcsolatban. Több variáció után a *Paramythionok* végül is 1814-ben a *Szép Literatura* című sorozat első kötetében jelenik meg Marmontel *Szótóképző* regéivel párban.

MAGYARÁZATOK

256. *Aranka György (1737–1817)*: Kazinczy barátja, az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság titkára.
256. *eggyűgyűség*: egyszerűség.
257. *originál*: eredeti.
257. *Lesszing*: Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) német drámaíró, kritikus, esztéta, dramaturg, bölcselelő.
257. *disszertáció*: (disszertáció) fejtegetés, értekezés.
257. *szuperintendenz*: (szuperintendens) a 18–19. században a magyar protestáns püspökök neve.
257. *Herder*: Johann Gottfried Herder (1744–1803) német író és bölcselelő, evangélikus püspök.
257. *Elyzium*: (Elízium) „boldogok mezeje”; túlvilági hely a görög mitológiában, ahol az istenek kegyeltjei vannak; az itt lakók gond és baj nélkül élnek; a görögök az akkor ismert világ nyugati peremén képzeltek el.
257. *GUYS – a Zerstreute Blätter (lásd alább) első kötetének előszavában található szinte ugyanaz a mondat, ami Kazinczynál*: „Paramythion heißt eine Erholung; und wie Guys erzählte, nennen noch die heutigen Griechinnen, die Erzählungen und Dichtungen, womit sie sich die Zeit kürzen, Paramythien.” Pierre Augustin Guys (1721–1799) francia kereskedő több utazást tett Görögországba; 1776-os könyvének (*Voyage littéraire de la Grèce, ou Lettres sur les Grecs, anciens et modernes, avec un parallèle de leurs mœurs* c.) 22. levelére hivatkozik Herder, melynek címe: *Görög mesék avagy Paramythia*.
257. *Gótha*: (Gotha) német város Weimar közelében.
257. *Zerstreute Blätter*: „Vegyes tartalmú közlemények”; Herder írásainak hatkötetes gyűjteményes kiadása, 1785–1797 között jelenik meg.
257. *Aszalay János*: Aszalai Szabó János (?–1796) Kazinczy József és Miklós házitanítója, Kazinczy Ferenc jó barátja, tanfelügyelői munkatársa.
257. *Normális Iskola*: a Mária Terézia-féle iskolareform a tankerületek székhelyén osztrák mintára „nemzeti minta-iskolákat” (scholae normales) létesített; ezek látták el az elemi iskolai oktatás mellett a tanítóképzést is.
257. *Aezópusz*: Aiszóposz vagy Ezópus (Kr. e. 6. század k.) felszabadított görög rabszolga, az állatmese műfajának atyja.
257. *orthographia*: (ortográfia) helyesírás.
257. *Orpheus*: Kazinczy 1790-ben alapított és 1792-ig működő önálló folyóirata nyolc számban (az előszó utalása a kilencedik *Orpheus*-számra vonatkozik, amely már nem jelent meg).
257. *apologia*: (apológia) védekezés, védőbeszéd.
257. *Abaújvár*: Abaúj vármegye.
258. *Auróra*: a hajnalpír mitológiai istennője.
258. *Flóra*: a virágok, a virágzás és az ifjúság (hagyományosan női) istene.
258. *Tithon*: (Tithónosz) Trója mitikus királyának, Laomedónnak a fia; Éósz, a hajnal istennője beleszeretett, s Zeusztól halhatatlanságot kért számára, közben azonban elfelejtett örök ifjúságot is kérni, ezért Tithónosz megöregedett, összetöpreődött; Éósz végül elrejtette, más mitológiai változat szerint tücsökké változtatta.
259. *Jupiter*: a görög hagyományban Zeusz, a legfőbb istenség.
259. *Grátziák*: (Gráciák) a kellem, báj, jóindulat és kedvesség három római istennője.
259. *Pazithea*: az Álom szerelmese, a legifjabb Grácia.
260. *szövétnék*: gyertyatartó, mécses, fény, világosság.
260. *Ámor*: Erósz görög szerelemisten római megfelelője.
260. *leplőzés*: rejtőzködés, álca.
260. *Minerva*: a művészetek, a mesterségek és a bölcsesség római istennője.
260. *íved*: íjad.
260. *Tydáesz*: (Tüdeusz) a görög mitológiában a Thébai ellen csatázó hetek egyike, kegyetlen harcos.
261. *folyamatok*’s *kútfők*: vizek és források.

261. *Phoebusz*: (Phoibosz) ragyogó, Apollón napisten mellékeve.
261. *Zephyr*: (Zefír) a nyugati szél megszemélyesítése.
261. *Nympha*: (Nimfa) a természeti erőket megtestesítő alacsonyabb rendű istennő a görög regékben.
262. *Párka*: a rómaiaknál eredetileg egy párka létezett, aki a szülés istennője volt; a Moirákkal kapcsolatos görög hagyomány hatására jött létre később a Párkák hármassága, akiket sorsistenségeknek fogtak fel, és akik az emberi sorsok fonalát tartják kezükben.
262. *elbuliklák*: elbújják.
262. *Vénusz*: római szerelemistennő, akit a görög Aphroditéval azonosítottak.
263. *Génusz*: isteni védőszellem, az isteni életerő megtestesítője az ókori rómaiaknál, aki születéstől a halálig oltalmazza az egyént, de a közösség vagy intézmény istensége is.
263. *Hyacinthus*: (Hüakinthosz) mondabeli ifjú, akit Apollón isten elhajított diszkosza véletlenül halálra sújtott, s kiömlő véréből virág fakadt, a jácint.
263. *Aglája*: (Aglaiá) a három Khárisz (római mitológiában Grácia) közül Héphisztosz kovácsisten hitvese, a jólét sugárzó fényével szokás azonosítani.
263. *Thalia*: virágzó; a kilenc Múza egyikeként a komédia műzsája, itt a három Grácia egyike.
263. *Eüphrozyne*: (Eüfrozüné) derű; a három Grácia egyike, az ihletet adja.
263. *Hórák*: a jóindulatot, az erkölcsöt, valamint az évszakokat megszemélyesítő istennők.
264. *hímes*: díszes, szép, tiszta.
264. *kies*: kellemes, üde.
265. *csácsogó*: lármázó, fecsegő.
265. *sípadott*: süppedt.
265. *hiszelékeny*: hiszékeny.
265. *Echó*: (Ekhó) a görög mitológiában nimfa, akit a szép Narkisszosz visszautasít, és aki erre bánatában eltűnik, csontjai sziklákká változnak, s csak a hangja marad meg; más változat szerint Pán, az őrült pásztor tépi szét, amikor az nem viszonozza szerelmét, s hangja visszhangként marad meg.
265. *Narcisszusz*: (Narkisszosz) a görög mitológiában egy szép boiótiai ifjú, Képhiszosz folyóisten fia; visszautasítja Ekhó nimfa szerelmét. Ekhó büntetése, hogy Narkisszosz beleszeret saját tükörképébe, s ezáltal csillapíthatatlan szerelmi vágyától elemészttve virággá változik.
266. *Harmónia*: Arész hadisten és Aphrodité szerelemistennő leánya.
266. *Philoméla*: fülemüle.
267. *szózatyús*: hangzatos, szózatos.
267. *Szphynx*: (Szfinx) a görög mitológiában Ekhidna lánya, női arcú és mellű, szárnyas oroszlántestű lény.
267. *Rhea*: Uranosz és Gaia leánya, Kronosz nővére és felesége, az olümposzi istenek anyja.
268. *Veszta*: (Vesta) az állami tűzhely istennője, melyet kör alakú szentélyben őriztek a Vestapapnők, s melyben a rómaiak az állam jólétének zálogát látták.
268. *Júnó*: a legfőbb római istennő, Jupiter hitvese.
268. *Neptúnusz*: (Neptunus) a tengerek és folyamok istene.
268. *Pallász*: (Pallas) Athéné mellékeve, a mesterségbeli tudás és a bölcsesség hadistennője. Zeusz leánya, akinek fejéből harci díszben pattant elő.
268. *atmosferaera*: (atmoszféra) a Föld légköre.
268. *Céresz*: (Ceres) a gabona és a földművelés istennője.
268. *Tempe*: a Péneiosznak, Thesszália fő folyójának gyönyörű völgye az Olümposz és az Ossa között, a múzsák kedvenc vidéke.
268. *Tartarusz*: (Tartarosz) a görög mitológiában a kárhozat sötét helye, olyan mélyen a föld alatt, amilyen messze az ég van a földtől, ércfalaktól körülvéve; az istenek börtöne, ahol Zeusz a gonosztevőket és az istenek ellen vétkezőket tartotta.
268. *Merkuriusz*: (Mercurius) a kereskedelem és a haszon istene, az istenek követe, gyakran bottal (követi pálcával) ábrázolták.
268. *Plútó*: (Pluto) a gazdagságot adó föld mélyének görög istene, az alvilág ura.
268. *Erynniszek*: a görög mitológiában az átok és a bosszúállás három istennője.

268. *Némezisz*: (Nemesis) megtorlás; görög istennő, aki az embereknek jogtalanságuk és elbizakodottságuk mértékében fizet vissza, általában a fennhézázást bünteti, de az arra érdemeseket esetenként szerencsével jutalmazza.
268. *mindenba*: mindig, mindenkor.
269. *Fátum*: kijelentés, a sors kimondása, az istenek megszabta sors, az elháríthatatlan végzet; a Párkák ennek megszemélyesítői.
269. *Orkusz*: (Orcus) a halál országa, az alvilág.
269. *scéna*: (szcéna) jelenet.
270. *Bakchusz*: (Bakkhosz) görög boristen, Dionüszosz mámoristen nevének latin változata.
270. *csomoszlott gerézdék*: összetaposott szőlőszemek.
270. *Olympuszba*: (Olümposz) az istenek hegye, csúcsa az istenek lakhelye.
271. *Diána*: (Diana) a nők és a termékenység istennőjeként oltalmazza a szülést, a görög Artemisz azonosítottjaként a vadászok és a természet istenasszonya, de Szelené holdistennő megfélemtetése is.
271. *Endymion*: (Endümiön) a görög mitológiában Szelené holdistennő kedvese, vadász vagy pásztor; vagy Zeusz bocsátott rá örök álmot halhatatlanságban, szépségben és fiatalságban, vagy Szelené altatta el, hogy titokban csókolgathassa őt.
272. *Aeszkláp*: (Aesculapius) a gyógyítás görög istenének, Aszklépiosznek római megfelelője.
272. *Herkulesz*: (Hercules) a legkedveltebb görög félisten, Héraklész római megfelelője, a haszon, a kereskedelem, a siker istene.
272. *Kásztor és Pollux*: (Castor, Pollux) Léda ikrei, ők a Dioszkoroszok; a görög mitológiában Pollux (Polüdeukész) Zeustól származik és az ökölvívásban tűnik ki, Castor (Kásztor) pedig kiváló lószelídítő, aki egy halandótól, Tündareosztól születik; más hagyományvariánsok szerint mindketten Zeusz gyermekei.
272. *Szimonidesz*: Szimónidész (Kr. e. 556–468) görög vándorköltő.
272. *Apolló' fja*: Orpheus, a legendás thrák énekes, akinek lantjátékától a halott és a természet újra életre kel.
272. *elszilajlott*: eldurvult.
272. *Eürydicsé*: (Eurüdiké) a lanttal varázslatosan éneklő Orpheusz (más változat szerint Apollón) felesége, akiért hitvese leszállt az alvilágba is.
272. *Hérosz*: (hérosz) félisten, akinek csak egyik szülője halhatatlan; mitikus halott, ember és isten között álló lény; olykor városalapítókat, érdemes törvényhozókat, hősi halottakat, hadvezéreket is héroszként tiszteltek.
273. *Pythagorász*: Püthagorasz (Kr. e. 4. század) legendás görög filozófus, matematikus.
273. *Szphaerák' harmóniája*: a szférák zenéje püthagoreus elképzelés a bolygók és a zenei hangrendszer hangjai közti matematikai összefüggésről; a mozgó égitestek harmonikusan elrendezett intervallumokban zengenek, amit az ember azért nem érzékel, mert az állandóan szól.
273. *Brútusz*: Marcus Iunius Brutus (Kr. e. 85–42.); Caesar gyilkosainak legismertebbike.
273. *Szcípió*: (Scipio) a Cornelius patricius nemzetség mellékneve, melyből jelentős hadvezérek és államférfiak kerültek ki (nem tudható, melyik leszármazotról is van szó pontosan itt).
273. *Medúza*: a három Gorgó (mitológiai szörnyek, az ún. rettenetesek) közül a halandó; amikor Poszeidóntól teherben volt, Perszeusz levágta a fejét, s hogy dermesztő tekintetét elkerülje, tükröt használt.
273. *Epiktét*: Epiktétosz (Kr. u. 50–130) görög sztoikus filozófus.
273. *Márk-Aurél*: Marcus Aurelius (Kr. u. 121–180) római császár, filozófus.
273. *Penelopé*: (Pénélopé) Odüsszeusz hitvese, aki férje távollétében az őt szorongató kéroket azzal áltatta, hogy új házassága előtt meg akarja szőni mostohaapjának, Laertésznek halotti leplét, ám amit nappal elkészített, éjjel lebontotta.
273. *Arria*: Flavius Arrianus (Kr. u. 95–175) császári római tiszt, consul, helytartó, történész, életrajzíró.
273. *Portzia*: (Porcia) Cato leánya, Marcus Iunius Brutus hitvese; férjének halálhírére öngyikosságot követett el úgy, hogy égő paraszat nyelt.
273. *Palládium*: (palládium) oltalom, az oltalom biztosítóka.

6. Lanassza

KÉZIRAT

OSZK – Fol. Hung. 124.

1793. Autográf, 25. f. Cenzúrapéldány.

1. f. *Lanassza. Szomorú Játék négy fel-vonásbann. Németből Kazinczy Ferentz. Alatta más kéz: A' negyedik Kötetnek I. Darabja.* Bal felső sarokban Br. Salhausen Móricz fekete viaszpecsétje.

2. f. Ajánlás: *Jápprai Spissich Jánosnak, Zala Vármegye Elsőbbik Vice Ispánjának, 's az 1790diki 's 1792diki Ország-gyűlésekenn Követjének.* Előszó idegen kéz 7 db javításával, dátum a főszövegével egyező.

2^b. f. *Személyek.* A nevek elé sorszámok írva: (2) *Lanassza*, (3) *Palmira*, (4) *A' Fő-Bramin*, (5) *Egy Kis-Bramin*, (6) *Egy harmadik Bramin*, (*^o) *Montalbán*, (7) *Európai katonaság*, (8) *Indiai katonaság*, a továbbiakban egyező a közölt főszöveggel.

3^a–11^b. f. Első felvonás

12^a–16^b. f. Második felvonás

17^a–21^b. f. Harmadik felvonás

22^a–25^b. f. Negyedik felvonás

25^b. f. Alján a cenzori engedély – az Imprimatur – egy beragasztott papírpecséttel. Dátuma 1793. január 25., Kassa.

MTAKK – Magy. Ir. RUI 4r. 8.

1810. Autográf, 182. f.

2. f. *Yorick' érzékeny útazása; Metastasio Titusza és Themistoclesze; Lanassza. Széphalom, 1810 táján.*

158–182. f. *Lanassza. Szomor-játék.*

MEGJELENÉS

Teljes:

Lanassza. Szomorú Játék négy fel-vonásokban. Németből KAZINTZY Ferentz. A' negyedik kötetnek első darabja = A' *Magyar Játék-Szín.* Első Esztendő, Negyedik, és utolsó kötet. Pesten, Nyomt. TRATTNER Mátyás' Betűivel., 1793, 80. p.

FORRÁS

Antoine Marin Lemierre (1733–1793) francia színműíró *La Veuve de Malabar* (A malabári özvegy, 1770) című szomorújátékát 1782-ben dolgozza fel Karl Martin Plümicke (1749–1833) német színpadi szerző *Lanassa, Trauerspiel nach Mierres La veuve de Malabar, von Karl Martin Plümicke* címmel, melyet sikerrel adnak elő több ízben például Berlinben és Bécsben (BAYER 1887, 236.). Az átírat több kiadást ér meg, először 1782-ben jelenik meg Berlinben, majd 1783-ban Frankfurtban, 1787-ben Kölnben, 1789-ben ismét Berlinben. Kazinczy ezek egyike alapján fordítja le a művet. A korabeli kiadványok közül az 1789-es változatot vettük alapul. A díszített gót betűs kötet 96 lapból áll, belső címlapján ez olvasható: *Lanassa. Trauerspiel in fuenf Akten.* Zwote, verbesserte, rechtaemssige Ausgabe. Berlin, 1789. bei Friedrich MAURER. A címlap-illusztáció alatt: *Für Liebe und Lanassa.* A címlapot Plümicke rövid előszava követi, keltezése: *Freistadt in Schlesien, den 20ten Maerz, 1789.*

A szereplők felsorolásánál Kazinczy első helyre teszi Montalbánt, míg Plümickénél a hatodik helyen van, ugyanakkor Kazinczynál kimarad a felsorolásból egy előjáró és egy tiszt. További különbség, hogy Plümicke Lanassza alakjához nem fűz megjegyzést, s a bráma, bramin, Gangesz, Bengala, pagóda szavakat sem magyarázza meg. A fordítás szerkezetileg is eltér a német feldolgozástól. Az első öt jelenet után Plümickénél a második felvonás következik, Kazinczy ellenben továbbra is az első felvonáson belül halad tovább a hatodik jelenettel egészen a tizedik jelenetig, ahol nála a második, Plümickénél a harmadik felvonás kezdődik. Emiatt Kazinczy változata összesen négy felvonásból áll öt helyett, ezenkívül Plümicke harmadik felvonásának első négy jelenetét enyhén megrövidítve egy jelenetvé vonja össze. A továbbiakban pontosan követi a német forrásszöveget. Kazinczy ugyan más szöveghelyeket is lerövidít – például a végjáték német olvadozásait –, de ez egészében nem jellemző eljárás. Nagyobb eltérés a színpadi utasításoknál, valamint a látvány érzékeltetésénél tapasztalható. Lanassza áldozati ruhájának leírása például nincs meg Plümickénél, ahogy a zárójelenet kezdő színpadképe sem, az utolsó felvonás elején viszont a forrásszöveg sokkal részletesebb színpadképet ad. A Plümicke-féle harmadik felvonás négy összevont jelenetében Kazinczy mindemellett a szereplők megnyilatkozásait is megkeveri kissé, mivel a német változat plusz egy mellékszereplővel dolgozik. Az egyik leglényegesebb különbség a szerkezeti eltérés mellett az, hogy Plümicke egymással felelő kórusokat (*Volkschor*) alkalmaz az ötödik felvonás első jelenetében, a harmadik jelenetben pedig a kórus együtt énekel az indus papokkal. Ezen szólamokat Plümicke versszakokba önti. Összességében elmondható, hogy – részben éppen a kórusok miatt – a német változat dramaturgiája patetikusabb, hatásvadászbabb, ugyanakkor kevésbé feszes, mint a magyar átültetés. Kazinczy fordítása szintaktikailag, szemantikailag fegyelmezettnek, hűnek mondható, az elszórt mondatkihagyások – például az első felvonás második jelenetének végén, vagy a már említett fináléban – tudatos koncepció eredményeinek tekinthetők.

KELETKEZÉS

Az 1793-as, első kézirat a főszöveggel nagyban megegyező szövegváltozat, cenzurapéldány. Itt-ott saját javítás, betoldás, áthúzás tapasztalható. Idegen kezek nyomai: egy erősebb fekete tinta, valamint piros ceruza, utóbbi kevesebb helyen. Eltérések: Ajánlás első mondatában az *örvény* szó előtt kihúzva az *ál* jelző; a következő mondatban: *mert különben haszontalan, 's álnok vezetőt adott mellénk a' Teremtő, a Teremtő előtt kihúzva a Természet* szó. *A' Játészó Személyek* helyett: *Személyek*. A negyedik felvonás harmadik jelenésében a Fő-Bramin e szövege: *Istent kéromlól!*, a kéziratban: *Istentelen!* További eltérésekről lásd: FRIED 1996, 97. Az első felvonás második jelenésében a Kis-Bramin következő szövege után: *Ha szent szolgálatunk felebaráti szeretetben, az Istenségnek forró tisztelésében áll, úgy Bramin vagyok. De jaj annak a' Papnak, a' ki meg-győződés nélkül lép a' szentségbe! Azért kérlek, Atyám, engedgy időt. Légyen szabad meg-vizsgálnom az Igazságot. Mit vesztené ez a' Vizsgálás által, avagy nem Igazság-e ő? Légyen szabad kötelességeimnek szentsége felől kételkednem, 's úgy keresnem meg-győződést, mert lehet-e Virtus meg-győződés nélkül?*, a következő csillaggal megjelölt marginália idegen kéztől: *„A' mi hit nélkül hitből nincsen, bűn?” Ezt mondja Pál Apostol; de a' hit alatt nem theóriás hitet, az az fidedt, hanem praktika hitet, az az cselekedetiünknek helyes volta felől való meggyőződést kell érteni.*

Az 1810-es második kéziratváltozat szerkezetileg, tartalmilag megegyezik a főszöveggel. Hűen követi azt a szereplők szövegeiben, mozgatószövegekben és a színpadképekben is, ugyanakkor erőteljes szintaktikai, stílusbeli átfogalmazás tapasztalható. A szereplők felsorolásánál Montalbán e változatban – csakúgy, mint a német forrásszövegben – a hatodik helyre kerül. Először ehhez a kéziratváltozathoz nem kapcsolódik. Váczy János szerint Kazinczy akkor kezdi átdolgozni az 1793-as szöveget, amikor szépirodalmi fordításai teljes kötetfolyamának terve kezdi foglalkoztatni (VÁCZY 1914, 4.). A szöveg végül nem jelenik meg újra.

A munkát Kazinczy Jáprai Spissich Jánosnak (1745–1804) ajánlja. Spissich jezsuita paptanár, majd alispán, országgyűlési követ, költő. 1773-tól lesz Zala vármegye aljegyzője, 1780-ban főjegyzője, 1790–91-ben Zala vármegye alispánja és országgyűlési követe. Szabadkőműves, ismeretségben áll a magyar köztársasági mozgalom vezetőivel. A Martinovics-perек idején József nádor vizs-

gálatot rendel el ellene, de tisztázni tudja magát. Az 1797. április 12-i zalai megyegyűlés francia-barát határozata miatt azonban elmozdítják hivatalából. Kazinczy először Aranka Györgynek említi őt egy 1790-es levelében, amikor egy Széchenyi Ferenc házában lezajló *Litterarius Concessus*-gyűlésről számol be (KazLev. II. 120). A társaság az irodalom és a társadalom előkelőségeinek összefogására született meg (HÁSZ-FEHÉR 2000, 180.), s ekkor a felállítandó tudós társaság, az Akadémia megalapítása érdekében ülésezett (KazLev. II. 563.). Egyes nézetek szerint Kazinczy azért dedikálja a művet a „híres zalavármegyei” államférfinak, hogy műve a „nemzetnek is annál jobban tessenék” (VÁCZY 1914, 3–4.). Nem zárható ki azonban a közös szabadkőműves és köztársaságpárti kapcsolat és eszmeiség indítéka sem. Az előszó keletkezése 1793. január 16.

Jól valószínűsíthetően 1792 második felében fordítja le a forrásszöveget Kazinczy, „minden fáradság nélkül”, melyre „mindig gyönyörködve” tekint (lásd a főszöveg előszavát). Egy 1793. július 27-i levelében a fordítást már a kiadott munkák között említi (KazLev. II. 298.). A szöveg *A Magyar Játék-Szín* negyedik és utolsó kötetének első darabjaként jelenik meg Pesten. Ez az antológia az első, meglehetősen hamar megszűnő magyarországi színműgyűjteménye a kornak, a korabeli fordítói és színházmozgalom egyik legbecsesebb emléke (BAYER 1887, 234.). Szerkesztője Endrődy János (1756–1824) piarista paptanár és író. Célja az, hogy a gyűjtemény az 1790-ben felálló első magyar színjátszó társulat, a Magyar Játzó Társaság számára egyfajta műsorterv bázisát képezze. Az első kötet 1792-ben, a másik három 1793-ban jelenik meg. Összesen 7 vígjátékot, 4 szomorújátékot, 1 drámát, 1 énekes játékot, 1 érzékeny játékot tartalmaz, eredet szerint 1 francia, 2 olasz, 10 német darabot, illetve a színpadra alkalmazott *Etelkát*, az egyetlen „eredeti” játékot. Ezekon kívül a gyűjtemény magában foglal még a társaság történetével foglalkozó írásokat, annak *Alkotványát*, és többek között például a sűgő vagy a hajfodorító kötelességeit tartalmazó dokumentumokat is.

Kazinczy tehát a magyar nyelvű színházmozgalom hevében ülteti át a Plümicke-szöveget. A fordítás konkrétabb okáról az előszó tájékoztat, mely szerint a színészek régóta vártak már tőle egy olyan drámát, melyet színésztechnikailag és nyelviileg könnyebben előadhatnak, hogy ne ütközzenek olyan nehézségekbe, mint például a *Hamlet* esetén. Kazinczy elismeri, hogy a darab nem ér fel odáig, ahol a *Hamlet* vagy a *Macbeth* áll, de – mint mondja – becsét egyfelől a színpad rendeltetése határozza meg, másfelől „Filozófiai tanításai”, vagyis az a morális célzat, mely őt is megindította rövid és fáradság nélküli vállalkozására. „[Kazinczy] e selejtebb mű fordítását szükségesnek látja igazolni, érezvén, hogy a meginduló *Külföldi Játzó-Szín* első kötetének czímclapján a *Hamlet* mellé ígért *Stella* és *Miss Sara Sampson* közé az ifjú indiai özvegy érzékeny története kevésbbé illik. S a színészekre való hivatkozáson kívül magának a darabnak a bölcséleti alapját is azért emeli ki, hogy választását érthetővé tegye, czélozván a természet mindenható szavára, mely az áltanítás, a conventio tanácsát megdönti s a józan értelemével fog össze.” (VÁCZY 1914, 3.) A színészek érdekeire való hivatkozáson kívül Kazinczy határozottan kiemeli tehát a darab didaktikus üzenetét, filozófiai tanítását, eszmei mondanivalóját is. Utóbbi azért is fontos, mert egyes kutatási eredmények szerint azért adta a felvilágosodott mondanivalót az érzékeny szomorújáték köntösébe bűjtató *Lanasszát* Endrődynek, mert Lessing-tolmácsolásai a cenzúra miatt nem láthatnak napvilágot (FRIED 1996, 22.). Mindehhez kapcsolódó adalék, hogy Kazinczy önálló folyóiratának, az *Orpheus*nak 1789 decemberében született *Bé-vezetése*, mely a folyóirat által hirdetett „józan gondolkozást” egyezteteti a „babonáságtól meg-tisztult religió”-val és az „elvev-állatásoktól mentt philosophiá”-val (DEBRECZENI 2001, 9.), határozott szövegközi viszonyt mutat a *Lanassza* előszavával. Tény továbbá az is, hogy Benda Kálmán beemelte az előszót a magyar jakobinus mozgalom dokumentumai közé (BENDA, I. kötet, 869.).

HATÁSTÖRTÉNET

„Lanassza értéke reánk nézve nem annyira tárgyában, mint nyelvezetében rejlik. Játékszínünk gyermekkorában, fejletlen irodalmi viszonyaink között sokat jelentett ez a bár még magyartalan, de simán gördülő nyelvezet a színpadon. El lehet mondanunk, hogy Kazinczy fordításával és ezek között kiváltképen Lanasszával, mint a mely jobban megfelelt például *Hamlet*-nél, színészeink

képzettségi fokának, az irodalmi nyelv kezdett a magyar színpadon meghonosulni.” (BAYER 1887, 235.) A *Lanassza* sikerdarabnak számít, a fővárosi játékszínen megjelenésének évében négyszer adják elő, május 20-án, június 14-én, augusztus 6-án és november 29-én, valamint 1794. október 3-án (BAYER 1887, 325.). A június 14-i és az október 3-i előadások színházi hirdetőlapja hozzáférhető (MTAKK – Magy. Ir. RUI 2r. 2/II., 106–107. f.). Tudunk még egy 1795. december 14-i pesti, egy 1796. március 1-jei kolozsvári és egy 1799. május 13-i debreceni előadásról is, Cserey Farkas pedig egy 1810. október 4-i levelébe másolja be Kazinczynak a megelőző hónap 25-én előadott színdarab kolozsvári hirdetményét (KazLev. VIII. 115.). Utóbbi három hirdetmény közös tévedése, hogy a német átdolgozást August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761–1819) német írónak tulajdonítja.

„[A *Lanassza*] a hatalmi problematikát színpadra vivő művek közé tartozik, de a hatalommal való visszaélés itt szoros kapcsolatban áll a felvilágosodásnak alapvető világnézeti kérdéseivel: a babonák, a vakhit, a vallásos vakbuzgóság, a berögződött vallási szokások elítéléseként »keleti« (indiai) háttére éppen nem gyengíti a felvilágosodott mondanivalót, ellenkezőleg, a korban népszerű művek (Perzsa levelek, Marokkanische Briefe stb.) allúziójával is számol.” (FRIED 1996, 11, 97.) Kazinczy az idézettel összhangban ki is nyilvánítja egyik Csereynek írott levelében – amelyben a fentebb említett színházi hirdetményre reflektál –, hogy maga inkább mint ideologikus művet kedveli e fordítását: „Lanasszát én még most is szeretem [1810], nem mint Aestheticaí darabot – azon tekintetben kevés becse van – hanem mint Philosophicait. Bár mind azok a’ kik megjelenék játszásán, többet tudnának érteni mint a’ mit az Actor *mond!* bár azt a’ levelet is el lehetne mondani, a’ mit én Ajánló-levél képében Spisicshez írtam volt Lanassza elébe!” (KazLev. VIII. 143.). Kazinczy e válaszlevelében bővebben idéz 1793-as előszavából, amire Cserey a következőképp reagál: „A Lanassa Praefatiojából le irt töredékbe annyi igazság van ki fejezve, hogy foliantok se elékségesek, a tanulni akarót többre oktatni. Sokszor által olvastam én eszt egy más után, és csókot nyomtam ezen Szentelt igazságra.” (KazLev. VIII. 171.). Barátai közül Virág Benedek egyik 1811-es levelében méltatja ugyan a *Lanasszát*, de nem tartja igazán jó műnek, bírálja annak dramaturgiáját (KazLev. IX. 131.). A levelezésben található utolsó hatástörténeti reflexió Szemere Pál két nyelvhelyességi megjegyzése 1815-ből (KazLev. XII. 333.).

Az 1793-ban kiadott szövegváltozathoz Kazinczy sokáig nem nyúl. Valószínűleg azért kezdi átdolgozni 1810 táján, mert – mint már szó volt róla – szépirodalmi fordításainak teljes kötetfolyamát kezdi előkészíteni. Többször változtatja a szöveg tervezett helyét a *Szép Literaturána* kötetfolyamában, 1815 nyarán azonban már egyértelmű és éles kritikával illeti fordítását, s csupán pótkötetben kívánja megjelentetni (KazLev. XIII. 112.). A szöveg végül nem jelenik meg újra.

MAGYARÁZATOK

276. *vice-ispány*: alispán (ispán: általában bírói tisztet betöltő világi személy).
 276. *theatrum*: színház.
 276. *superstitio*: babona.
 276. *impostura*: (imposztúra) szélhámosság.
 276. *tuteláris*: gyámkodó, óvó.
 279. *virtus*: erény.
 280. *maszszagéta*: harcias nomád a Kaszpi-tengertől keletre.
 281. *grádits*: lépcsőfok.
 290. *gouvernőr*: kormányzó, helytartó.
 291. *triumfus*: győzelem, az ókori rómaiaknál a legfőbb katonai kitüntetés érdemes hadvezérek részére.
 293. *tzipreszszus*: (cupressus) ciprusfa.
 294. *fertályig*: negyedórág.
 296. *maszlag*: ópiummal elegyített ital.

7.
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ
az az a' Szinopei Diogenesz' Dialogusai

KÉZIRAT

MTAKK K 762.

Évszám nélkül. Autográf, 60. f.

1–34. f. a.) *A' Szinopei Diogenesz' maradványa.*

MTAKK – Magy. Ir. RUI 2r. 2/I.

Évszám nélkül. Autográf, idegen kezek bejegyzéseivel, illetve nyomtatványokkal, 194 f.

53. f. Teljes szövege: *Három darab Wielandnak Diogenesét illető papiros. 1.) A' Wieland Diogenesének magyar fordítását megtilalmazó parancsolat. – Leírta Aszalay János. 2.) Báró Schaffrath Váczy Kánonok és Librory Revizor tulajdon kezével Weingand könyvároshoz írt czédulája. Sem gondolat benne, sem stylus, sem orthographia. A' Wieland nevét, német levélben! így írja Vinlandt. – Mit ítéljen az ember az ilyen Revizorról és Tudományok Directoráról? 3.) Weingandnak, és egy más Bibliopolának, Lindauernek Testfimonia]llisa az felől, hogy Wielandnak ezen magyarul megtilalmazott munkája minden könyváros boltokban németül szabadosan árútatik.*

MTAKK K 641.

Évszám nélkül. Autográf, idegen kezek bejegyzéseivel, illetve nyomtatványokkal, 230. f.

46–50. f. VII.) *Története a' Wieland' Diogenese' magyar fordításának.* Alatta idegen kéz: (1–3 levél)

OSZK – Oct. Hung. 1270.

Évszám nélkül. Másolat, 82. f.

Belső borító: *Fitos Pálé 1814 d I. Marz*, alatta más tintával: *Fitos Pálé 1814.*

1. f. *Fitos Pálé mk*, alatta más kéz írása: *Tömösközi Sándoré.*

1^b–2. f. német és latin feljegyzések

2^b. f. kézzel rajzolt és festett illusztráció

3. f. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ. az az. *A' Szinopei Diogenesz' dialogusai. Consil: Wieland' írásiból. Pestenn. Nyomt: Trattner Mátyásnál 1793.* (az évszám más kéz által rongálva)

3^b. f. Horatius-idézetek, alatta: *„Ez egy olly munka, melyben a legjózanabb Philosophia igéző kedvességű formába jelenik meg.” F. P.* Alatta görög és latin feljegyzések.

4. f. megismételve a harmadik foliáns szövege

5–81. f. A mű pontos, tisztázott másolata a Horatius-mottóval, az ajánlással, valamint az előszóval. Az első fejezetnél a görög cím fölött: *A bohózkodó Szókratész.*

81^b–82. f. német és latin feljegyzések

MEGJELENÉS

Teljes:

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ az az a' Szinopei Diogenesz' Dialogusai, Consil. Wieland írásiból, Pesten, Nyomt. TRATTNER Mátyásnál, 1793, 297. p.

Részletek:

Wieland: Szókratész Mainomenosz azaz A Szinopei Diogenesz dialógusai c. művéből (1793.) = Kazinczy Ferenc válogatott művei, II., s. a. r. SZAUDER Józsefné, vál., jegyz. SZAUDER József, Bp., Szépirodalmi, 1960 (Magyar Klasszikusok), 113–117.

Wieland: Szókratész Mainomenosz, az az a szinopei Diogenesz dialógusai (Részlet) = Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, vál. gond. jegyz. SAUDER Mária, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 199–203.

FORRÁS

Christoph Martin Wieland (1733–1813) egyike a legkedveltebb német íróknak hazánkban a 18. század végén. Sokrates Mainomenos oder die Dialogen des Diogenes von Sinope c. művét 1770-ben adják ki először Lipcsében. 1771-ben Londonban angol nyelven jelenik meg, 1772-ben francia nyelvű kiadása követi Drezdában, majd 1777-ben Karlsruheban újra megjelenik németül. Ez utóbbi címe: *Sammlung der besten deutschen prosaischen Schriftsteller und Dichter. Fünffzigster Theil. Wieland Diogenes von Sinope. Mit allerhöchsten=gnädigst Privilegio*. Ezt a kiadást egyes kutatói eredmények szerint nem ismerte Kazinczy, mert másképpen nem hallgatta volna el a munka megjelenésének hivatalos engedélyezését (V. BUSA, 91.). A szöveg 1780-ban Amszterdamban, 1784-ben Karlsruheban, 1797-ben Párizsban jelenik meg újra. Wieland a művet 1795-ben már *Nachlaß des Diogenes von Sinope (A szinopei Diogenész hagyatéka)* címmel adja ki (BRENDER, 65.), 1811-ben Bécsben is már ezzel a címmel lát napvilágot.

Visszaemlékezéseiből tudjuk (l. *Hatástörténet*), hogy Kazinczy az 1770-es lipcsei kiadásból dolgozott. Az illusztrációkkal díszített, gót betűs, 304 lapos kiadvány címlapján ez áll: ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ oder die Dialogen des Diogenes von Sinope. Aus einer alten Handschrift. Infani sapiens, æquus ferat nomen iniqui / Ultra quam satis est virtutem si petat ipsam. Leipzig, bey WEIDMANN'S Erben und Reich. 1770. Ez után következik egy 36 lapos előszó *Vorbericht des Herausgebers* címmel, a végén *Geschrieben zu Freyburg im Uchtland, den 18ten Herbstmonat 1769*. keltezéssel. A címlapon álló Horatius-episztolarészletet Kazinczy is szerepelteti. Kazinczynál van ajánlás, sárospataki professzorának, Szentgyörgyi Istvánnak szól, keltezése 1792. április 17. Ez után bevezetés következik Wieland alapján, amelyet Kazinczy a VII–XII. lapokon foglal össze *Diogenes valóságos caractere* címmel.

A fordítás határozottan szöveg- és formahű. Még a német forrásszöveg zárójeles közbevetései is többé-kevésbé le vannak képezve Kazinczynál, a központozás és a bekezdések is megegyeznek lényegében. A formai különbségeket illetően annyi emelhető ki, hogy azok a szavak, melyek Kazinczynál kurzívák, a gót betűs német változatban betűvastagítással vannak kiemelve, valamint hogy a német verzióban arab, míg a magyarban római a fejezetszámozás (míg az utolsó, alfejezetekre tagolódó részben, a *Diogenesz Reszpublikájában* éppen fordítva). Ezekon kívül a huszonnegyedik részben Diogenész és Xeniadész párbeszédében a személyek Wielandnál csupán kezdőbetűikkel vannak jelölve a sor elején (tehát D. és X.). A fejezetek száma, illetve az utolsó részben az alfejezetek száma is megegyezik a két szövegben. Az előszó kivételével a két változat tehát formailag és tartalmilag lényegében azonos, kivéve a gazdagabb német metszetillusztrációkat, illetve egy darab szerzői jegyzetet, amit a Kazinczy-féle kiadás kihagy. Ez a tizenharmadik fejezetben Parrhasioszhoz kötődik: „Parhasius – pinxit & minoribus tabellis *libidines*, eo genere petulantis joci se reficiens. Plin. Hist. Nat. L. 35.” Kapcsolódó stilisztikai elemzés: VÁCZY 1914, 10–11.

KELETKEZÉS

Az első kézirat a fordításnak körülbelül a fele, a huszonnegyedik résznél szakad félbe (Kazinczy-autográfból nem maradt fenn a *Diogenes* teljes szövege). A fejezetek számozása a tizenötödiknél elcsúszik, ezt ugyanis itt a tizenhatodikkal egybefordítja Kazinczy. A munka még szöveghűbb, mint a nyomtatásban megjelent változat. Több helyen Kazinczy megjegyzései, áthúzásai láthatók. Bár e kézirat szövege közelebb áll a mai nyelvhasználathoz, és a forrásszöveghez képest pontosabb fordítás, mint a főszöveg, Kazinczy áthúzásai, apróságok is magyarázó jegyzetelése, valamint egy – fentebb már említett – Parrhasioszhoz kötődő szerzői lábjegyzet megléte mégis arra utal, hogy a kézirat egy előváltozata az alapszövegnek. Valószínűleg 1790 elején fog hozzá Kazinczy a

fordításhoz, mert 1790. január 26-án ezt írja Arankának: „Én most egy új munkához fogtam. Diogenesnek Dialogusait [...] le-fordítottam. Ez a' kis könyv tele van életre való philosophiával; noha valóban meg-őrült ember munkájának neveztetetik.” (KazLev. II. 17.). Az év nyarán már arról számol be, hogy „megtisztogatta” az elkészült fordítást (KazLev. II. 78.). Az illető változat tehát feltételezhetően 1790 januárja, illetve júniusa között keletkezett. Mindenesetre láthatóan ezt a fordítását is többször átdolgozta Kazinczy, ellentétben Váczy véleményével (VÁCZY 1914, 1.).

A harmadik kézirat 1804 után készült. Leírja a fordítás hányattatásainak történetét, szövege közölve a *Hatástörténeti* részben. A második kéziratlapon felsorolt dokumentumok eredetijeiként nyesen bele vannak ragasztva. Ezek tehát: a helytartótanács árusítást megtiltó rendelkezése Aszalay János másolatában (1794. június 13.); Schraffrath Leopold kanonoknak az árusítást tiltó cédulája; Attestatum, melyben Weingand bizonyítja, hogy a kiadványt Magyarországon és Ausztriában németül szabadon árulják (1794. július 14.).

A negyedik kézirat egy 82 foliánsból álló könyvecske, a forgalomból kivont Kazinczy-fordítás kiadásának hű és kifejezetten igényes másolata (a második foliáns versójának illusztrációja például a nyomtatott kiadvány metszetének igen pontos, színezett reprodukciója). A 19. század elejéről származik. A másoló személye ismeretlen, kézírása nem egyezik meg a könyv tulajdonosaként feltüntetett Fitos Páléval.

Kazinczy visszaemlékezéseiben hol 1777-re (pl. MTAKK K 606, *Biographiám 1759–1779*, 37–38. f.), hol 1776-ra (MTAKK K 641. *Története Wieland' Diogenese' magyar fordításának*, 47. f.) teszi a művel való találkozást. Az egyik legbővebb változat így emlékezik: „Pesten keresztül menvén, hogy Bécsig legyen valami olvasni valóm, elmenék a' Weingand' Könyves-boltjába, 's ott megvevém a' Wieland' Gratziaijt és Musáronát, sem Wielandnak sem a' két Munkának nem hallván soha hí-rét, de úgy ítélvén, hogy a' mit illy pompával nyomtattak, 's a' legszebb hollandiai papirosra, annyi réz metszéssel, nem lehet méltatlan figyelmemre. A' két Munka gyémánt vala a' csirkécskének; nem érttem. Csak hamar történéhetett ezután, hogy az anyám velem Kázmérba méne által Nedeczky Jánosné, szül. Beothy Franciscához, 's én az asztali óra mellett néhány könyveket pillantván-meg, engedelmet kértem, hogy azokat szabad légyen végig tekinteni. 'S itt a' sok imáds. könyv mellett egy gyönyörű kiadású Munka: Wielandnak Diogenese, olly formátban mint a' Grátziák, 's szint úgy elhintve rezekkel és vignetekkel. Nedeczky né látta csorogni érte nyálat, 's a' nála haszon-talan könyvet nekem ajándékozá. Ezt sem értém; de inkább még is mint a' két másikat. De ez a' Diogenesz volt az a' dió, a' melyet megtörttem, 's most olvashatám már a' két másikat is.” (MTAKK M. Tört. 4r. 65, *Kazinczy Ferencz' saját kezével írt Autobiographiája 1785^{ig}*, 20^b.)

Nem Kazinczy az első, aki a népszerű Wieland műveiből fordít hazánkban, ezt rajta kívül többen is megteszik, sőt magának a *Diogenesnek* is van rajta kívül töredékes tolmácsolója Szentjóni Szabó László, Ivánkay Vitéz Imre és Sági Károly személyében. Előbbi kettő munkáját Kazinczy közli is 1790-ben, *Orpheusának* I. kötetében. Kazinczy olvasmányélményei közül az elsők között vannak a Wieland-művek, önéletírásaiból ez jól rekonstruálható: „Alig várom hogy Pestre érhes-sünk 's megvehessem Gessnert, ha többit is írt mint a' mit a' Göttingi Musen-Almanachban leltem. Weingandnál a' munkának minden nyomtatványai elfogytak, 's más Könyváros akkor még Pesten nem vala. De midőn Weingand a' csomót végig forgatá, szemembe tűnt a' Wieland' Musárona és Gratziaiji, hollandi papirosra 's Geysnernek sok képeivel, vignettivel, Oeser után. Nem ismerém a' Wieland' nevét, nem a' könyvet, de a' szép nyomtatás kíványt támaszta bennem, azt megvenni. Utam alatt Bécsig mindég azt olvasám, 's nem érttem. De addig olvasám míg végre megérttem. Azután Musáron, a' Grátziák, és Diogenesz vala olvasásom, 's egyedül a' három.” (MTAKK K 634, *Pályám emlékezete, Első kidolgozás*, 18–18^b.) Az erőteljes hatást egy 1791-es Wielandhoz írott rajongói levele is alátámasztja, melyben megköszöni az „emberiség büszkeségének” a „tanítást” és a „lélekvezérlést” (KazLev. XXII. 24.). A német író válogatott levelei kiadásának megszerzése után így fogalmaz: „Nem tudtam sem enni, sem alunni, míg rajta végig nem repültem” (KazLev. XIII. 231.), s vallja: „Ich denke ganz, wie Wieland.” (KazLev. XIII. 388.). Konkrétan a *Diogenesről* 1790. február 25-én így nyilatkozik Aranka Györgynek: „Meg-őrült Socrates. Így nevezte talám Plátó Diogenest. Ez a' munka tehát a' bolond Diogenes munkája. Olly különösségek vannak minden oldalain, hogy el bámúlt rajtok az ember, és még is látja, hogy igazsága van.” (KazLev. II. 55.)

Valószínűleg tehát 1790 lelegején fog hozzá Kazinczy a fordításhoz, s 1790 nyara körül dolgozza azt át (lásd az 1. számú kézirat leírásánál). Földi János egy 1790. szeptember 17-i levelében azt kéri Kazinczytól, küldjön ipamjához példányokat a következő debreceni vásárra, ha elkészült (KazLev. II. 105.). 1791. április 8-án Aranka Györgynek anyagi gondokról panaszkodik a kiadással kapcsolatban (KazLev. II. 185.). Április végén küldi el aztán a szöveget Bécsbe nyomtatni (KazLev. II. 261.), hogy 1792 júliusában ekképpen keljen ki: „A' Wieland Diogenesét és a' Dayka Gábor által fordított Abelard verseit a' Bécsi Censor meg nem engedé! Szerencsétlen aspectusok. Én kevésbé múlt, hogy a' Királyhoz nem mentem, 's panaszom közt ki nem mondtam, hogy a' sajtó szabadsága csak Tyrannus alatt lehet veszedelmes; egy méltán imádott Ferenc alatt szabadnak kellene lenni.” (KazLev. II. 264.) A mű „franciás gondolkodású” társadalomkritikája keltette fel a cenzor figyelmét, aztán engedélyezte ugyan a nyomtatást, de a kiadványt látni is akarta. Felszólítását nem ismerjük, csak Kazinczynak erre adott novemberi választát (V. BUSA, 90.). 1793 elején Kazinczy már derülátóbb a megjelenés időpontjával kapcsolatban. Arankának írja, hogy nemrég korrektúrázta saját maga a szöveget Trattnernél Pesten (KazLev. II. 286.), de csak április elején foghat pár frissen elkészült példányt a kezébe (KazLev. II. 290.). Ez év nyarán Kis Jánosnak már a kiadott munkák között említi (KazLev. II. 298.), Földi pedig közli levelében, hogy olvasta a róla szóló tudósítást a *Magyar Hírmondóban* (1793. június 14-i szám, a *Toldalékon* [858–859.]; KazLev. II. 308, 580.). Kazinczy fordítását tehát 1793 tavaszán adja ki Trattner Mátyás pesti nyomdász.

HATÁSTÖRTÉNET

Az elkészült kötetek eladása nehézkes, a forgalmazásnál erősen be kell segíteniük a barátoknak (KazLev. II. 346.). A kézírásos másolat, valamint a szöveg körül működő cenzúra ténye ugyanakkor arra enged következtetni, hogy komolyabb, bár nem adatolható, rejtett érdeklődés övezte a *Diogenest*. Másfél évig vannak forgalomban a fordítás példányai, majd a helytartótanács – nem függetlenül a Martinovics-összeesküvéstől – egy 1794. június 13-i rendelettel betiltja a művet (V. BUSA, 88.). „[A] már komoruló magyar égbolt alatt Kazinczy e művében kilobbannak azok a lángok, melyek Holmann és Rousseau kéziratosaiban még elfulladtak. A legszelsőségesebben különc – de társadalomkritikai – álláspontból bírál Diogenesének, ez élvező és mégis ártatlan, e művelt és mégis természetes alakjának maszkjában. A nagyon is összetett, nem is ellentmondás nélküli műnek »vezérszólam« az uralkodó világnézet és a fennálló társadalom elvetése, a kivonulás ebből a világból.” (SZAUDER 1961, 137.)

Bár Weingand János Mihály budai és pesti könyvkereskedő júliusi tanúsítványát, mely szerint Wieland művét németül minden osztrák könyvtár szabadon árulja, Kazinczy bemutatja az abauji, a zempléni és a bihari gyűléseken is, idősebb Fazekas Istvánt már sajnálkozva tudatja a betiltásról augusztusban (KazLev. II. 386.), Szentmarjay Ferencnek pedig az éles politikai szituációt jól megvilágító sorokat ír: „Diogenesseimnek kiszabadítások eránt semmi lépést nem teszek, míg azt nem látom hogy a' dolgok csendesednek, mert zavarban haszontalan minden igyekezet.” (KazLev. XXIII. 44.). Szeptemberben aztán letartóztatják.

Egyik fennmaradt kéziratában Kazinczy így emlékszik vissza a fordítás vonatkozó történetére: „Wielandnak e' munkáját azon házban vettem ajándékul 1776., melly nekem 1804. feleséget ada, mert Nagy Kázmért akkor Nadeckzy Nepomuk és Beöthy Francisca bírák. Ez az asszony látta hogy én az ő imádságos-könyvei mellett heverő könyvet a' Wieland Diogenesét, Leipz. 1770. Geysnernek sok rezeivel Oeser után, gyönyörködve nézem, 's minthogy ő nem olvasott semmit, 's a' könyvet hihetőleg ajándékban kapá, nekem adta.

Én a' könyvet Kassán 1790. lefordítottam. Ijesztének hogy a' Censor tiltani fogja kiadását. Szerencsémre az Báró Sahlhausen Mórítz Ex-Kapitány volt, kit a' Kassai Kerületbeli Iskolák Fő-Directora Gróf Török Lajos Úr, nem érdemei hanem szegénysége tekintetéből, Pro Directorává tett vala a' Kassai Academiának, és a' ki hogy kettős fizetést vonhasson, magára vállalá a' Censori terhet is; 's ennél egy kis tekintetben állék mind hivatalomra nézve, mind mivel tudta hogy Gróf Török engem gyermeke gyanánt szeret. De a' Német ember nem is igen érte magyarul. Osztán József Császár épen akkor hala meg (1790. Februar. 20d.), 's félt, hogy ha meg nem engedé a' fordí-

tás' nyomtattatását, panaszt teszek a' Gyűlésen. Ezen okok Sahlhausent arra indíták, hogy az Imprimaturt reá írta.

Bécsben akarám azt nyomtattatni, 's hogy a' német Betűszedővel elkerültessem a' hibákat, még tisztábban írtam le azt, 's megtartván a' Sahlhausen aláírásával jegyes exemplárt, ezt az újabbat felküldém Bécsbe, meg sem álmolván hogy azt a' Censor megtilthassa.

De Bécsből azt a' tudósítást vettem, hogy a' Munka megtiltatték Magyarban.

E' szerint előmutatván Trattner Mátyásnak a' Kassai Censor engedelmét, ezt kértem meg, hogy venné munkába. – Trattner ótalmazva volt a' Sahlhausen engedelmé által, 's örömmel teljesíté kérésemet, 's azt 1793. Martziusban elkészítette.

Másfél esztendeig szabadon árultatott a' könyv. De ekkor az itt következő Parancsolat érkezett a' Pest Városa' Tanácsához a' Helytartó Tanácstól. Azt a' mellyet ide ragasztok, a' Gréczi fogságában 1796. Octób. 12d. megholt Aszalay János írta le Trattnerrel. [...]

Hasonló parancsolat méne le Báró Schaffrath Leopold Váczi Kanonok és a' Pesti Gymnasium Directorához is. Ez meglepheté vala Weingandot, 's elszedhette volna tőle a' még el nem költ exemplárokat; de ő jobbnak látá intést adni Weingandnak, hogy a' megtiltott könyv példányait takarítsa félre. Weingand követte az intést, 's a' példányokat kezemhez juttatá. [...]

Megkértem Weingandot, attestálja nekem, hogy a' Wieland Diogenese német nyelven az Austriai uralkodás' minden Könyváros boltjaiban szabadon árultatik; 's a' mint kevés holnapok múlva minden Vármegyékhez lejőve a' parancsolat, melly a' Nyomatás szabadságát összeszorította, panaszomat elmondám az Abauji, Zemplényi 's Bihari Gyűléseken, 's előmutatám a' Weingand Attestátumát. [...]

Elfogattatván 1794. a' Martinovics Apát Úr' oktalan plánját magokévé tevők, Causar. Regg. Director Németh János a' Martinovics, Consil. Haynóczy, Laczkovics János, Szent-Marjay Ferencz és Gróf Zsigray Jakab ellen tett Actiót közre eresztette. A' Publicum látta ebből hogy bizonyos francia gondolkozású írás nyomoztatik, 's mind azok a' kik azt látták, befogdosztanak, 's ebből rendesebb dolog történt mint várni lehetett.

Prókátor Gerendásy Debreczenben épen Diogeneszemet olvasá, midőn Ládszegi nevű Posta-Expeditör hozzá belép. Gerendásy olvas belőle holmit a' vendégnek; az elkéri a' könyvet, 's megpillantván nevemet az előbeszéd alatt, hogy el ne fogattassék látása miatt, a' Magistrátusnak beadja. A' Tanács három ízben gyűlé össze ezen dolog eránt, 's nem taláztatott senki, a' ki felnyitni merte volna. Híre futván a' Városban, hogy a' Kazinczy által kiadott Diogenesz, mint a' Causar. Regg. Director által nyomozott francia Catechismus forog szóban, sokan a' magok explárjaikat a' Tanácsnak felküldék, 's azokat Szombathy János Fő-Bíró Úr, fel nem nyitva elébb, lepecsételteté. Vice Notárius Kászonyi vala az az egy, a' ki egytet a' lepecsétlés alatt megnyitá, azt adván elő, hogy a' mit mint veszedelmest lepecsételnek, illő tudni mi legyen; 's kérte az Abderai Magistrátust, hogy magokat ne tegyék félelmekben nevetségessé. – Nem jó dolog nem félni: de félni is bajos." (MTAKK K 641. *Története a' Wieland' Diogenese' magyar fordításának*, 47–49^b. f.)

A kéziratba beragasztott, jelen idézetből kihagyott, autentikus dokumentumok szövegét és fordítását közli V. Busa Margit (V. BUSA, 88., 89.), az ügy hivatalos aktáit pedig – kihallgatási jegyzőkönyveket, a jogi igazgató véleményét – az Országos Levéltár őrzi, ezeket kiadta Benda Kálmán *A magyar jakobinusok iratai* c. munkájában (BENDA, III. kötet, 212–213.).

Szabadulása után a levelezésben Kazinczy csupán párszor tér vissza egy-egy megjegyzés erejéig a Wieland-mű közéleti, hatástörténeti vonatkozásaira, például 1803 áprilisában Sinay Miklósnak: „Wielandnak Diogenesét az a' Villám tette méltóvá a' figyelemre, melly másfél esztendeig tartott szabadon árultatása után, véletlenül beléje lövellett.” (KazLev. III. 51.). Egy Cserey Farkasnak írt 1806-os leveléből ugyanakkor jól látható, hogyan gondolkodott Kazinczy a *Diogenes* forgalmazását illetően: „Négy esztendeje lesz, hogy egy érdemes embernek Kolozsvárra 30 exemplar Diogenest beküldöttem. Annál hamarabb reméltem elkeléseket, minthogy a' munka Censura' engedelmével nyomtattatott ugyan: de a' Censura által még is tilalmaztatott” (KazLev. IV. 46.); a példányok mindezek ellenére nem fognak jól, pénzt legalábbis nem lát belőlük Kazinczy. A fogság után egyébként elő-előkerül a Wieland-mű emlegetése az ismerősök által is, Vay Ábrahám például így vall: „A' Hazát szeretni 's Kazinczyt nem, hitvány hazafiság. 'S egyébb eránt se lész unjáság Viskómban Kedves Uram Bátyám, én Diogénest s az édesen kesergő Bátsmegeit mindennap tisztetem.”

(KazLev. V. 79.) Pápay Sámuellel (KazLev. VI. 28.) és Szemere Pállal (KazLev. VII. 208.) kritikailag is leveleznek a fordítás szövegéről. A „botrányos” mű mindazonáltal Kazinczy gyűjteményes kötetfolyamából természetesen kimarad. Egyik legjellemzőbb megjegyzése a *Sztella* című fordítással kapcsolatban érinti a Wieland-átültetést: „Melly szerencsétlen ez a' M. Nyelv, hogy ezen nem szabad olvasni a' mit németen szabad. Ez történt Diogenesszel is.” (KazLev. X. 252.)

MAGYARÁZATOK

309. *ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ*: mainomenosz; a mainó (μαίνω) ige medio-passzív melléknévi igeneve, az alap ige jelentése megbolondít, feldühít, őrzöng, de jelent prófétaí ihletet, ittas mámorosságot, elragadtatottságot is.
309. *Diogenesz*: Diogenész (Kr. e. 4. század) görög filozófus, a cinikus irányzat legjelentősebb képviselője.
309. *Trattner Mátyás (1745–1828)*: nyomdász, könyvkiadó, 1779-től a pesti Egyetemi Nyomda prefektusa, 1789-től a pesti Trattner-nyomda tulajdonosa és vezetője, Trattner János Tamás a fia.
310. *Insani sapiens, nomen ferat aequus iniqui, / Ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam*: „bölcset buta lesz, az igazságos meg igaztalan akkor, / hogyha tulontúl törtet – akár az erényre.” (Horatius: *Jótanácsok, Epistulák* I./6., ford. BEDE Anna).
311. *Szentgyörgyi István (1736–1799)*: református lelkész, 1767-től 1797-ig Sárospatakon tanít a bölcsélet és görög nyelv tanszékén, ahol nagy hatást tesz Kazinczyra.
311. *Græcia*: (Grécia) Görögország.
311. *Chryzippusz*: Krüzipposz (Kr. e. 289–209) sztoikus bölcselelő.
311. *Krántor*: Krantor (Kr. e. 4. század) a platóni akadémia tagja, filozófus.
311. *Horátz*: Quintus Horatius Flaccus (Kr. e. 65–8) klasszikus római költő.
311. *Xénofon*: Xenofón (Kr. e. 434–359) athéni történetíró.
311. *Plutárchusz*: Plutarkhosz (46–120) görög történetíró és bölcselelő.
311. *Ferney Ura*: Voltaire, François-Marie Arouet (1694–1778), francia író, filozófus.
311. *Luciánusz*: Lukianosz (120–180) híres satíraíró, szofista; műveiben néha fantasztikus környezetet fest meg parodisztikusan, például holdutazást, ami Wieland *Diogenesében* is motívum.
311. *Szókratész*: Szókratész (Kr. e. 470–399) ókori görög filozófus, vele kezdődik a görög filozófia klasszikus korszaka.
312. *Benediktínusz Szerzet Klastroma*: Benedek-rend (bencés rend) kolostora.
312. *kompilátor*: más művekből összeszedett, összeollózott adatokból irodalmi vagy tudományos művet készítő szerző.
312. *deipnozofisztika*: (deipnon) parodisztikus-szatirikus lakomaleírás; hellenisztikus műfaj.
312. *cynikus*: (kúnikos) a cinikus filozófia híve.
312. *Heumann*: Christoph August Heumann (1681–1764) a teológia és az irodalomtörténet professzora a göttingai egyetemen; *Acta philosophorum* c. műve nagy tekintélynek örvendett, *Conspectus reipublicae litterariae* c. műve pedig az irodalomtörténet egyik legelső tárgyalása.
312. *Bruckér*: Johann Jakob Brucker (1696–1770) német filozófus, tanító, lelkész, az első német filozófiatörténet szerzője, főműve a *Historia crit. Philosophiae* öt kötetben (1742–1744).
312. *Arriánusz*: Flavius Arrianus (Kr. u. 95–175) császári római tisztt, consul, helytartó, történész, életrajzíró.
312. *Kappadócia*: (Kappadókia) egy Kis-Ázsiában fekvő terület neve, melyet délen a Taurus-hegység, északon a Fekete-tenger, keleten az Eufrátesz határol.
312. *Hadriánusz Császár*: Publius Aelius Traianus Hadrianus (76–138) császár, az Antoninus-dinasztia tagja.
312. *Therzítész*: Therzitész; Homérosznál a legrútabb ember az összes görögök sorában, rosszul született fecsegő, akit Odüsszeusz ütlegekkel fenýt meg, amiért Agamemnónt rágalmazta.
312. *Démonáx*: Demonax (Kr. e. 2. század) cinikus athéni bölcselelő.

312. *Arisztippusz*: Arisztipposz (Kr. e. 495–356) görög filozófus.
312. *Olympia*: (Olümpia) görög város, az olimpiai játékok ókori színhelye.
312. *képszlop*: képoszlop, egyfajta arcképes emlékmű.
313. *státua*: szobor.
313. *Aristofanesz*: Arisztophanész (Kr. e. 450–385) ókori görög komédiaszerző.
313. *Anytus*: Anütosz gazdag athéni politikus, a demokraták egyik vezetője, Kr. e. 399-ben Szókratész fővádója.
314. *Argonauták*: görög mitológiai csoport, az Argó hajójának utasai, Görögország legkiválóbb vitézei, akik Iolkoszból a kis-ázsiai Kolkhiszba hajóztak, hogy segítsenek Iaszón királyfinak megszerezni az ott őrzött aranygyapjút, amelyre jogos trónigénye érvényesítéséhez volt szüksége.
315. *szatrapesz*: (szatrapa) az uralkodó által kinevezett tartományi kormányzó neve az ókori méd és perzsa birodalmakban, beleértve a hellenisztikus birodalmakat is.
315. *Pythagorasz*: Püthagorasz (Kr. e. 4. század) legendás görög filozófus, matematikus.
315. *tölyukonn*: a tú lyukán.
316. *Oedipusz*: (Oidipusz) thébai király a görög mitológiában, Laiosz és Iokaszté fia, aki megöli apját és feleségül veszi anyját; rájövén származásának titkára és tettének súlyára, keserűségében megvakítja magát.
316. *Plátó*: Platon (Kr. e. 427–347) a görög filozófia egyik legnagyobb alakja, a három nagy szókratikus filozófus (Szókratész, Platon, Arisztotelész) egyike.
317. *Archonság*: (arkhónság, arkhón) vezető állami tisztségviselő, a legfőbb végrehajtó hatalmat gyakorló kilenc személy egyike az ókori Athénban.
317. *Mátróna*: (matróna) köztiszteletben álló korosabb asszony, eredetileg patrícius asszony, családanya a régi rómaiaknál.
317. *mina*: athéni pénzmem.
318. *földtermés*: kisgyermek.
318. *Kleon*: (Kleón) Periklész halála után (Kr. e. 429) e tímárműhely-tulajdonos ragadja magához a politikai hatalmat Athénban; a felkapaszkodott demagóg mintaképe.
318. *Niciász*: athéni államférfi, már Periklész életében fontos állást foglal el, halála után (Kr. e. 429) pedig az arisztokrata párt vezére.
318. *Xeniadesz*: gazdag korinthuszi ember, gyermekeinek nevelője Diogenész.
318. *sofa*: kárpitozott dívány, párnázott heverő.
319. *Xenokratesz*: Xenokratész (Kr. e. 397–314) görög filozófus, Platon második utódja az Akadémia élén.
319. *stróbpion*: (strophion) melltartó.
319. *Parrháziusz*: Parrhasziosz (Kr. e. 460–390) görög festő, Zeuxis kortársa, az ión festőiskola képviselője.
319. *Léda*: a görög mitológiában Spárta legendás királynéja, Thesztiosz király leánya, Tündareosz király hitvese.
319. *Klíniasz*: Kliniasz (Kr. e. 3. század) tekintélyes sziküóni polgár.
319. *Sztrakúzi Dionýziusz*: Szirakúzi Dionüsziosz (Kr. e. 431–367) Szürakuszai türannosza, sokszor kegyetlenségre ragadtatja magát, ezért a moralista írók mint a zsarnokság mintaképét emlegetik.
319. *Faunos*: (faun) deréktól lefelé kecskebak formájú, de emberszabású erdei félisten a római mitológiában; az érzékiség és a csúfolódó jókedv megszemélyesítője.
319. *Szatyr*: (szatír) a görög mitológia másodrangú istenségei.
319. *Annubisz*: egyiptomi istenség, eredetileg a temetkezésnek és a halottakról való gondoskodásnak az istene; tisztelete a görögökön át a rómaiakra is áterjedt, kutyafejjel ábrázolták.
319. *Danae*: a görög mitológiában az argoszi Akrisziosz király és Eurüdiké lánya.
319. *Szardanaþulusz*: Sardanapalus az utolsó asszíriai király; asszonyias, feslett, elpuhult életet élt.
319. *Mídász*: király a görög mitológiában, aki a hagyomány szerint népét Macedóniából Phrugiába vezette; azt kívánta, hogy minden változzon arannyá, amihez hozzáér.

319. *Kroezusz*: Kroiszosz, Krózus (Kr. e. 6. század) a Mermnadák nemzetéből származó utolsó lúd király; folytatta elődei hódító politikáját, csaknem egész Kis-Ázsiát hatalma alá vonta, mesés gazdagságú uralkodó.
320. *Alcinousz*: Alkinoosz görög mitológiai alak, a legendás phaiák nép királya, Odüsszeusz vendéglátója.
320. *Heszperiszek*: a Heszperidák a görög mitológiában nimfák, a boldogság kertjének őrzői s gonдозói.
320. *Homérosz*: Homérosz (Kr. e. 8. század) többek között az *Iliász* és az *Odüsszeia* c. ókori eposzok szerzője a hagyomány szerint.
320. *Ganymédesz*: Ganümédész a görög mitológiában a Trója nevét adó Trósz király mesés szépségű ifjúvá serdülő gyermeke.
320. *Zofiszta*: a szofista ókori filozófiai irányzat híve.
320. *Fryne*: Phrüne híres hetéra, a hagyomány szerint olyan gyönyörű volt, hogy senki nem bírt ellenállni szépségének.
320. *Alcibiadesz*: Alkibiádész (Kr. e. 450–404) athéni államférfi és hadvezér, Szókratész tanítványa.
320. *Neméa*: híres völgy Korinthosz és Mükéné között.
320. *Tiszafernesz*: (Tiszafarnész) perzsa satrapa; 413-ban azért, hogy az Athén védelmezte kis-ázsiai városokat hatalmába kerítse, szövetséget kötött Spártával.
320. *Szkió*: (Khiosz) az Égei-tenger egyik szigete.
320. *Zeuxisz*: Zeuxisz (Kr. e. 450–390) görög festő.
320. *Aetzion*: Aetion (Kr. e. 4. század) az ión festőiskola képviselője.
320. *Apellesz*: Apellész (Kr. e. 340–300) a sziküön festőiskola tagja, Nagy Sándor udvari festője.
320. *Sztrepziadesz*: Arisztophanész *Felbők* c. drámájában az apa.
321. *Ágóra*: (agóra) eredetileg olyan gyűléseket jelent, melyekre a népet a király vagy a hadvezér hívja össze; a kisebb görög városokban a közélet színtere, a piac.
321. *Mímus*: népi bohózat, az ezt előadók az ókori görögöknél és rómaiaknál.
322. *Vénusz Kallypigósz*: (Aphrodité Callipygus) becses szobor, a hátranéző Aphrodité képmása.
324. *Dryász*: Drüadesz, drüászok; a görög mitológiában a fáokban lakozó nimfák, akik a fával együtt haltak meg.
324. *talentum*: (talentum) sumer-babiloni eredetű ókori súly- és pénzegység.
325. *főlnagy*: falunagy, egy közösség vezetője.
325. *Ajax Oiléusz*: Aiasz görög mitológiai alak, Oiléusz lokriszi király fia; a Tróját ostromló görög sereg egyik vitéze.
326. *Fócion*: Phocion (Kr. e. 4. század) athéni hadvezér, filozófus.
327. *Psziché*: (Pszükhé) halandó királylány a görög mitológiában, aki előbb Erósz kedvese, majd mint istennő felesége lett; az emberi lelket személyesíti meg.
327. *Amfiktyon*: (amfiktüónia) politikai vagy vallási szövetségi tömörülés.
327. *Antiszthenész*: Antiszthenész (Kr. e. 455–360) görög filozófus, Szókratész tanítványa, a cinikusok filozófiai iskolájának megalapítója.
327. *Ceramikusz*: (Kerameikosz) fazekasnegyed, de temetőként is szolgált; Athén északnyugati része.
327. *Hébe*: az ifjúság görög istennője, Zeusz és Héra leánya, Héraklész hitvese, az olümposzi istenek pohárnoka.
328. *kópia*: másolat.
329. *Glykon*: Glükón (Kr. e. 5. század) görög komédiaköltő.
329. *Zaffó*: Szapphó (Kr. e. 630 k.) görög költő Lesbosz szigetén.
329. *Fáon*: (faun) erdei félisten a görög mitológiában.
329. *Hisztoriografus*: történetíró.
329. *Efézus*: (Epheszosz) görög város Kis-Ázsia keleti partvidékén.
330. *Kalamisz*: Kalamisz (Kr. e. 480–440) görög szobrász.
330. *Milétusz*: (Milétosz) ókori város Anatólia (a mai Törökország) nyugati partvidékén.
330. *Palládion*: kultikus védőszobor, Pallasz Athénét ábrázolja kivont karddal és pajzsral.
333. *Deukálion*: (Deukalión) a görög mitológiában Prométheusz és Klümené fia, a hellének ősatya.
333. *Pyrrha*: Deukalión felesége a görög mitológiában, akivel együtt élték túl a vízözönt.

333. *Inconsequentia*: (inkonzekvenca) következetlenség.
333. *mogyoró pely*: vörösesbarna, többnyire fekete sörényű és farkú ló.
333. *Korinthusz*: (Korinthosz) görög polisz, a Peloponnészosz félszigetet a kontinentális Görögországgal összekötő földhídon (Isthmosz) fekszik.
334. *sublunáris*: Hold alatt; a sublunáris szféra a földi világ a görögöknél.
334. *Kómusz*: (kómosz) a mulatozók kultikus, énekes-zenés körmenete a közös lakoma és ivászat (szümpozion) után.
335. *szibariták*: (szibariták) a Kr. e. 720-ban alapított Szibarisz lakói, akiknek neve a tunyaság és fényűzés szinonimájává vált; lovaikat zenére és táncra tanították.
335. *kanta*: széles szájú, öblös, vízholdó és -tároló cserép-, fa- vagy bádagedény.
336. *zysztéma*: szisztéma.
337. *Fídiász*: Fidiász (Kr. e. 4. század) görög szobrász.
337. *istira*: hermafrodita, kétnemű.
337. *kappan*: kasztrált, herélt.
338. *Eleúzisz*: (Eleuszisz) görög beavatási kultusz helye.
341. *virtus*: erény.
342. *Neptún*: (Neptunusz) a vizek istene a római mitológiában.
342. *Néreiszek*: Néreusz tengeristen és Dórisz leányai, tengeri nimfák.
343. *frugális*: mértékletes, szerény, szűkös.
343. *fabrika*: üzem.
345. *Persziai Király*: valószínűleg III. Dareiosz (Kr. e. 4. század) perzsa uralkodó.
346. *Faeáciai révpárt*: föníciai kikötő.
346. *fölöstököm*: reggeli.
346. *gyalom*: nagyméretű kerítőháló halászathoz.
346. *Júnó*: ősi római isten, Jupiter húga és felesége, Jupiter és Minerva társaságában a capitoliumi istenháromság tagja.
346. *Céresz*: (Ceres) a római mitológiában a gabona és az anyai szeretet istennője.
347. *Aszia*: Ázsia.
349. *Achája*: a Peloponnészosz északi részén fekvő kis tartomány Árkádia szomszédságában.
350. *Barbarus*: barbár, idegen, nem civilizált.
351. *Argosz*: görög város.
351. *Megara*: görög város.
351. *Garamansok*: (garamantok) Líbiában a Kr. e. 8. századtól honos fekete-afrikai népcsoport.
352. *Demokritosz*: Démokritosz (Kr. e. 460–370), görög filozófus, az atomista elmélet atyja.
352. *Hippokratesz*: Hippokratész (Kr. e. 460–375) híres görög orvos és gondolkodó.
353. *Nepenthe*: növényféle, mely borban oldva hangulatjavító hatású.
354. *Celso gaudere & bene rem gerere Albinovano!*: „Celso gaudere et bene rem gerere Albinovano / Musa rogata refer, comiti scribaeque Neronis. – Múzsá, te tolmácsold: minden jót Albinovanus / Celsusnak, ki Nero kísérő írnoka, társa.” (Horatius: *Albinovano Celsushoz, Epistulák I./8.*, ford. KERÉNYI Grácia).
354. *Religio*: (relígió) vallás.
354. *impesztál*: megcsal.
354. *Dæmon*: (daimón, démon) eredetileg isten, később az isteneknél alacsonyabb, az embereknél magasabb jó- vagy rosszindulatú közlépény.
354. *Tirézias*: Teiresziász vak jós a görög mitológiában.
355. *triumfál*: győzedelmeskedik.
355. *Periklesz*: Periklész (Kr. e. 495–429) athéni szónok, hadvezér és államférfi.
355. *Aszpazia*: híres hetéra, akit a legokosabb asszonynak tartottak, az állam fejének, Periklésznek volt a szeretője, később felesége.
356. *Attika*: Görögország déli részén található, központja Athén.
356. *Theodota*: híres hetéra Athénban.
356. *Chárisz*: a Khariszok (latinul Gráciák), a kellem és a báj istennői, a múzsák és Erósz kísérői.

356. *scythák*: (szkíták) az ókor folyamán Európa és Ázsia területein élő nomád népcsoport, vagyis hasonló kultúrájú rokon törzsek összefoglaló neve.
356. *thrákusok*: (trákok) a Balkán-félsziget délkeleti részén élő ókori népcsoport, területük Trákia.
356. *Natis in usum letitiae scyphis Pugnare Thracum est*: „Vígságra termett, telt poharak között / civódni thrákok dolga” (Horatius, *Ódák* I./27., ford. SOMLYÓ György).
357. *homoeoméria*: (homoiomériák) elsősorban Anaxagorasz filozófiájában szereplő kifejezés a dolgok azon legkisebb alkotórészeinek megjelölésére, melyek a legkülönbözőbb minőségekben is jelen vannak.
357. *kométa*: üstökös.
357. *sphæra*: szféra; égbolt.
357. *drachma*: ókori görög súly- és pénzegység.
357. *Tithon*: Tithónosz, Eósznak, a hajnal istennőjének férje, földi ember volt.
357. *Chaldaea*: (Khaldea) Mezopotámia déli része, a tulajdonképpeni Babilónia.
357. *Zódiakusz*: (zodiákus) az égboltnak a nappálya két oldalán elterülő tizenkét egyenlő részre osztott sávja.
357. *Olympiász*: (olimpiász) olimpiai játék.
357. *legemfazisibb*: (emfatikus) érzelmileg színezett, nagy hévvel, indulattal előadott.
357. *planéta*: bolygó.
358. *Tházusz*: Thaszosz görög sziget az Égei-tengeren.
359. *non liquet*: homályos ügy, nem világos dolog.
359. *existál*: egzisztál; létezik.
359. *Hermesz–Trizmegisztusz*: Hermész Trizmegisztosz (Háromszor nagy Hermész) minden bizonytal mitikus alak, a görög Hermész és az egyiptomi Thot (az írás feltalálója) alakjának hellenisztikus kombinációja; az ókori hagyomány szerint számos hermetikus és alkimista szöveg szerzője.
359. *Heraklítász*: Hérakleitosz (Kr. e. 550–475) epheszoszi filozófus, a milétoszi természetfilozófiai irányzat kiteljesítője, a dialektikus elmélet atyja.
359. *Metaphyzikai abysszus*: (metafizikai abisszus) metafizikai mélység.
359. *terra incognita*: ismeretlen tudásterület, nem ismert dolog.
359. *dispositio*: diszpozíció; alapbeállítottság, hajlam, készség.
359. *concedo*: megengedem; formula, mellyel vitákban a vitató az ellenfél állítását elismeri.
360. *asztronomusz*: asztronómus; csillagász.
360. *flegmatikus*: közönyös, egykedvű.
360. *scepticizmus*: (szkepticizmus) filozófiái irányzat, mely tagadja, hogy a tudatunktól független valóságról megbízható ismereteket szerezhetünk.
360. *dogmatikus*: ellentmondást nem tűrő; a nem bizonyított, de megingathatatlanak vélt tételekben hívő világszemlélet.
360. *gymnozofiszta*: (gümnozofista) a görögök között általános megjelölés az indiai brahman szektára, a szekta aszketikus életmódja a hellenizmus korában morális példának számított.
360. *Via-lactea*: Tejút.
360. *amphibion*: kételtű.
361. *Foenix*: (Főnix) eredetileg az egyiptomi mitológiából származó szent tűzmadár, mely élete végén porrá ég, de hamvaiból új tűzmadár születik; az újjáéledés szimbóluma.
362. *Keránion*: Görögországi hegység.
362. *kupressus*: cupressus; ciprusfa.
363. *Alexander*: Sándor, itt III. Alexandrosz (Nagy Sándor, Kr. e. 356–323) világhódító makedón király.
363. *Macedóniai Filippusz*: II. Philipposz (Kr. e. 382–336) makedón király, Nagy Sándor apja.
364. *Ulyszesi vánkös*: természet adta fekvőalkalmatosság (Ulisszész Odüsszeusz nevének latinos formája).
364. *Arménia*: ókori ország Kis-Ázsiában, a perzsa birodalom egyik tartománya.
364. *Média*: fontos ókori tartomány Belső-Ázsiában, birodalmuk központja a Kaszpi-tengertől délnyugatra elterülő hegyvidéken helyezkedett el.

364. *Chimera*: mesés ókori szörnyeteg, elől oroslán, hátul kígyó, középen kecske.
364. *Epirusz*: a régi Görögország legszélső, északnyugati vidékét foglalta magában, Thesszália, Makedónia, Illíria és a Ion-tenger között.
365. *Amphiktion*: (amphiktüonia) görög törzsek és városok szövetsége egy nagyobb szentély környékén annak megvédésére.
365. *Hirkánia*: termékeny vidék Ázsiában a Kaszpi-tenger délkeleti partján, melyet Nagy Sándor könnyűszerrel elfoglalt.
365. *Baktria*: ókori görög királyság Közép-Ázsiában, Nagy Sándor hódítása előtt a Perzsa Birodalom tartománya.
365. *Kappadócia*: Kappadókia; egy Kis-Ázsiában fekvő terület ősi neve, a Perzsa Birodalom része.
365. *Aegyptusz*: Egyiptom.
366. *Szogdia*: egyike volt az iráni népek ókori civilizációinak, valamint az Achaimenida Birodalom későbbi provinciáinak.
366. *Médusz*: médiái.
366. *Dáriusz*: I. (Nagy) Dareiosz (Kr. e. 550–486), a hagyomány szerint az ókor leggazdagabb perzsa uralkodója.
367. *reszpublika*: köztársaság, állam.
367. *Kolchisz*: már az argonauták mesés kalandjáról is ismeretes ókori vidék, mely a Pontus Euxinustól keletre terült el, határai voltak a Kaukázus, Iberia és Armenia.
368. *Adónisz*: görög mitológiai alak, csodálatos szépségű halandó ifjú, maga Aphrodité is beleszeret.
368. *Gynæceum*: női lakosztály, keleten hárem.
368. *Chiusz*: Khiosz; görög sziget.
368. *Cyprusz*: Küprosz; mediterrán sziget, ma Ciprus.
368. *Júno-Lucína*: a család római védőistene, a családi érzés fenntartója.
368. *Aziáta*: ázsiai.
368. *Iszthmusi játékok*: a pánhellén játékok egyike az ókori Görögországban, amit Korinthosz mellett rendeztek meg két évente.
369. *Szykofanta*: (szikofanta) a hivatásos besúgók elnevezése Athénban.
369. *Arisztoteles*: Arisztotelész (Kr. e. 384–322) az egyik legnagyobb klasszikus görög filozófus, Platón tanítványa, Nagy Sándor nevelője.
369. *arranzsíroz*: elrendez, szervez.
369. *sulyom*: vízinövény.
369. *architektus*: építész.
369. *Negóciáns*: nagykereskedő.
370. *Lyzippusz*: Lüszipposz (Kr. e. 390–310) a legnagyobb ókori görög szobrászok egyike.
370. *parterr*: a színház földszinti nézőtere.
371. *tenglice*: (tengelice) kistestű énekesmadár.
372. *fibra*: rost.
372. *Deus ex machina*: váratlan fordulat, külső megoldás, isteni beavatkozás.
372. *invokáció*: a múzsa segítségül hívása.
373. *interessé*: kamat, érdek.
373. *Berecynthia Anyánk*: Pallasz Athénét helyenként más-más istenségekkel közösen tisztelik, helyenként barbár istenalakokkal társítják, Beneventumban például a Magna Materrel, Britanniában a bathi hévizek istenasszonyával, így lesz belőle *Mater Berecynthia*.
374. *szemidiámeter*: körsugár.
374. *dispenzál*: felment vmi alól, elenged vmit.
374. *myrtus*: (mirtusz) a Földközi-tenger mellékén honos fehér virágú örökzöld dísznövény.
374. *Tritonok*: az ókori mitológia embertörzsű és halfarkú tengeristenei.
374. *accurate*: akkuratusan, gondosan, pontosan.
374. *Ekklipszis*: (eklipzis) holdfogyatkozás.
375. *Legiszlátor*: törvényhozó.
375. *Moráliszta*: moralista.
375. *cythara*: küthara; görög pengetős hangszer.

376. *joviális*: derűs, nyájas.
376. *essentia*: (eszencia) tömény ízesítőoldat, velős lényeg.
377. *Skláv*: rabszolga.
377. *Pandórai szelence*: Pandóra az első nő, akit Zeusz teremtett; kíváncsiságában kinyitotta a rábízott szelencét, amelyből az emberiségre szabadult az összes csapás, a bánat, betegség, bűn.
377. *Prókátor*: ügyvéd.
378. *politizai rendelkezések*: a felvilágosult kormányzás egyik ideológiája a *Politzeiwissenschaft*, a közjó, a boldogság elérésének a tudománya; tankönyve Joseph Sonnenfels (1732–1817) azonos című műve; nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a közérdek (államérdek) megelőzze az egyéni vagy csoportérdekeket.
378. *Szédria*: (seditio) lázongás, lázadás.
378. *appellata*: ellenvetés, kifogás.
378. *Mársz*: Mars; a harc istene a római mitológiában.
378. *Vulkánusz*: Jupiter és Juno fia, a tűz és a vulkánok istene a rómaiaknál.
378. *Junó*: Jupiter felesége, a szülés és házasság istennője a rómaiaknál.
378. *Cybele*: ősi földanyaistennő, a rómaiaknál is van kultusza.
378. *Szólon*: Szolón (Kr. e. 638–558) ókori athéni politikus, hadvezér, költő, a hét görög bölcs egyike.
378. *grávitás*: komolyság, méltóság.
380. *perfektibilitás*: tökéletesíthetőség.

8. Sztella

KÉZIRAT

OSZK – Fol. Hung. 143.

1794. Autográf, 13 f.

1. f. *Stella. Érzékeny Játék. újabbi dolgozás.* Alatta idegen kéz: *Kazinczy Ferencztől.* Alatta újra autográf: *Az én szeretett Bárczaymnak. 1794. „Még mindég sírsz, még mindég hullnak / Kebledbe néma könyveid: / Vedd ezt, barátom! 's megtárgálnak / Egy kis korig gyötrelmeid.”*

1^b. f. Személyek névsora.

2^a–7^b. f. Első aktus. (*Felvonás* szó áthúzva.)

8^a–11^b. f. Második aktus.

11^a–13^b. f. Harmadik aktus. (befejezetlen)

MEGJELENÉS

Teljes:

Stella. Dráma, öt felvonásban. Azoknak, a' kik szeretnek. = *Sztella. Dráma, öt felvonásbann. Azoknak, a' kik szeretnek.* Göthe után KAZINCZY Ferenc, tagja a' Sopronyi. Magy. Társ. Hozzá vagy on adva: *A' Vak Lantos. Rege, a' Hajdani Korból.* Pozsonyban, WÉBER Simon Péternél, 1794, 119. p.

Esztella. Érzékeny-játék. = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatúra, V.,* Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 1–95.

Részletek:

Goethe: *Stella* = *Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, vál.* gond. jegyz. SAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 93–99.

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) *Stella* című szomorújátékának kéziratát 1775 áprilisában zárja le, ősbemutatóját 1776. február 8-án tartják Hamburgban. Ugyanebben az évben adják ki a művet Freistattban a *Deutsche Schauspiele* sorozatban, valamint Lipcsében, Frankfurtban és Berlinben. A szöveg 1778-ban Karlsruhében, Lipcsében és Frankfurtban, 1782-ben a hollandiai Deventerben, 1787-ben újra Lipcsében, 1798-ban Londonban jelenik meg, aztán még számos alkalommal a *Sämmtliche Werke* vagy a *Goethes Werke* sorozatokban. A korabeli kiadványok közül az 1776-os freistatti változatot vettük alapul. A vastag, díszített, gót betűs kötet tehát a *Deutsche Schauspiele* című sorozat darabja, öt színművet tartalmaz, szerzői Goethe mellett Johann Nepomuk Adolph von Schaden, Richard Weiland, Gustav Friedrich Wilhelm Grossmann és Christoph Friedrich Bretzner. A kötet első darabja a *Stella* (1–75. lapokon). A címlapon ez olvasható: *Stella. Ein Schauspiel fuer Liebende in fuenf Akten von J. W. Goethe, Freistatt, 1776.* Előszó nem kapcsolódik hozzá. A szereplők Goethénél: *Stella, Cezilie* (kezdetben *Madame Sommer* név alatt; Kazinczynál *Cecília*, illetve *Nyáriné*), *Fernando, Luzie* (Kazinczynál *Mimi*), *Verwalter* (tisztartó), *Postmeisterinn* (postamesterné), *Anngen* (Kazinczynál *Kati*), *Carl* (Kazinczynál *Miska*), *Bedienter* (szolgálo, Kazinczynál *István*). A fordítás szerkezetileg követi az ötfelvonásos forrászöveget, egy-két szereplői megszólalás marad csak el, íródik át Kazinczynál. A szerzői utasítások, a szereplők viselkedésbeli leírásai, mozgatóssai is megegyeznek általában, bár itt-ott jellemző módon túlírja Kazinczy a német változatot (pl. Goethénél: *Luzie – Da!* Kazinczynál: *Mimi – Fogja*

kend! [egy húszast nyom a markába]; Goethénél: Madame Sommer, *ihre Hände fassend – Wie groß! Wie lieb!* Kazinczynál: Nyáriné *hirtelen kezébe szorítja a' Sztella kezeit, 's nem léل szót kimondani a' mit érez.*) Általánosan jellemző tehát, hogy Kazinczy fordítása nem hű a szó szoros értelmében. A nyelvezet ezáltal a megszólaló nyelvi regiszterétől függően hol népiesebb, hol érzelmesebb tónust kap. (Pl. Goethénél: *Postmeisterinn – rühr dich! Machst du wieder ein Gesicht? [der Junge ab.]* Kazinczynál: *No, gözü! kiástitod é már valaha magad? [Miska álmosan megyen a' szekér felé.]* Goethénél: *Luzie – Das ist ein wunderbarer Mensch! er scheint aber gut zu seyn.* Kazinczynál: *Mimi – Különös egy ember! de szíve érzékeny; és jó!* Goethénél: *Luzie – Mutter! beste Mutter!* Kazinczynál: *Mimi – Az Istenért, édes Asszonyám! az Istenért! miért öldösi magát illy haszontalan képzelésekkel?)* A szereplők beszédmódja tehát áradóbb, érzelgősebb, mint a német változatban, melyben Goethe szikárabb mondatokkal dolgozik. Kazinczynál jellemzően több a felkiáltójel. Mindez azonban az eredeti mondatok értelmét, a történet irányát sehol nem sérti. Az utolsó megemlíthető eltérés, hogy Kazinczy magyar színezetet ad a szövegnek a szereplők nevének megváltoztatásával, valamint a szövegben elhangzó négy városmegjelöléssel, Pozsonnyal, Béccsel, Debrecennel és Kolozsvárral; az eredeti változatban e mondatokban nincsenek helyindexek. Kapcsolódó elemzés: VÁCZY 1914, 6–8.

KELETKEZÉS

A kéziratról elmondható, hogy befejezetlensége, aránylag sok javítása miatt valószínűleg köztes változat a végső tisztázati példány és az első fordításvariánsok között. Szóválasztási eltérések, margináliák, betoldások, kihúzások meglehetősen gyakoriak benne. Eltérés a szereplők felsorolásánál a főszöveghez képest: *Kati, a Postamesterné leánya gyermeke,* illetve *Miska, szolgál a' Postamesternénél háznál.* Ugyanezen a lapon Kazinczy külön helyszínmeghatározást ad, mellyel a történetet magyar közegbe helyezi: *A' Játék Ácson, Győr és Komárom között.* Az első felvonás befejezése eltér a főszövegtől; mivel ez egy jellemző és aránylag nagyobb eltérés, külön közöljük: *Fernandó: A' miből a' Kisasszony, úgy tartom, keveset fog közölni Asszonya anyjával. Mimi: Nem értem az Urat. Fernandó: Tégye boldoggá Isten a' Kisasszonyt! ez az egyedül, a' mit mondani tudok. (megcsókolja a' Mimi kezét, 's el.) Mimi: Különös ember! de szíve, úgy látszik, érzékeny és jó.* A harmadik felvonás ezen szövegműve: *Tám ugyan nem volt elég alkalmosságom jól belé tanulni? Tudja Nagyság, mikor Ceciliába szerettünk, mikor rá kötöttük magunkat, hogy török szakad miénk lesz, a kézirat megszakad.*

Kazinczy mint a Soproni Magyar Társaság tagja jelenik meg a színes külső borító szövegében, ahol büszkeséggel beszél a soproni líceum társaságáról, emellett reflexiót fűz a főhős Sztella nevének helyesírásához, valamint *A' vak lantosról* ejt pár szót. A kötet ajánlása talányos: *A' Jenni barátjának és az anyémnek.* A kéziratban Kazinczy még konkrétan rögzíti, hogy Bárczaynak, vagyis Bárczay Ferenc abaujvári szolgabírónak, régi iskolatársának, barátjának ajánlja a művet. Az ifjú Kazinczy kassai joggyakornok éve alatt több hölgy iránt is szerelemre lobban, és feltehetőleg Bárczay Ferenc hitvese is ezek közé tartozik (SZAUDER 1961, 113.). Az álnevek általános használata a kedvesek kilétét homályban tartja, egy 1794-es Kis Jánoshoz írt levélrészlet azonban árulkodó: „Sztellám Abaujvári szolgabíró Bárczay Fer. Urnak van dedikálva. Ez a' szegény Barátom éppen úgy járt, mint Sztellában Cecília. Ceciliát szerette Fernandó, de az állhatatlan Fernandó Ceciliát elhagyá és Sztellát kezdé szeretni. Azonban szerette Ceciliát is, Sztellát is. Ez vala az én szegény Barátom sorsa. Jenny ötet is szerette, de mást is! Ezt senki sem fogja érteni, csak Jenny, az én Ferim és én.” (KazLev. II. 341.) A szerelmi háromszög irodalmi tematizálásának önfelmentő bizonyítékát láthatta tehát a szövegben Kazinczy, s egyben ezzel a gesztussal próbálta kiengesztelni barátját. Az ajánlás utáni versike is ezt látszik alátámasztani. A fordítás 1794-ben jelenik meg Pozsonyban Wéber Simon Péternél *A' vak lantos* című regével egy kötetben (1–72. *Sztella*, 73–119. *A' vak lantos*). E párosítás tudatos kompozíciós szándékot mutat, amennyiben mindkettő az érzékeny – és egyre inkább a női – olvasót akarja megszólítani, ugyanakkor a két szöveg műfajában és megjelenített életvilágában is hatásosan ellenpontozza egymást (CZIBULA, 223.).

Kazinczy fordít magyar nyelvre először Goethe-drámát (VÁCZY 1914, 3.). Goethe Kazinczy egyik legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajtással magamat valamivé tennem, mint a’ tündér históriákban Királlyá, én semmi nem lennék egyéb mint Góthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben: „Góthével ismerkedjék-meg és Góthével, és ismét meg ismét Góthével. Az én bálványom mindenben ő. ’S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A’ többinek félve higgy, Góthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszveköte a’ férjfiúi erőt és az ifju kor’ szépségét.” (KazLev. XIII. 241.) Jellemző megjegyzése a *Sztella* kapcsán: „Gyönyörű világ az a’ Góthe által teremtett világ. Lehetetlen szebb lelkeket, szebb nyelvet képzelni.” (KazLev. XII. 379.) A mű már 1776-ban a kezébe akad, 1786-ban pedig a *Clavigo* színpadi előadása tölti el csodálattal Bécsben (FRIED 1996, 75.), tehát a Goethe-hatás meglehetősen erős már az ifjúság éveiben is. Megfigyelhető, hogy idővel Kazinczy ismeretségi körében Sztella alakja, a goethei nőiség eszményé válik (pl. KazLev. XII. 309.).

1790-ben Kazinczy elküldi báró Prónay Lászlónak *Kazinczy Ferencz kül-földi játész-színje* első kötetének második korrektúrapéldányát, illetve annak „homloklapját”. Ezen már ott van a *Hamlet* és a *Miss Szara Szampson* között a *Stella* cím is (KazLev. II. 82.). Kazinczy a magyar színháztörténeti „fordítói mozgalom” korszakának első szakaszában egy sorozatot tervez *Külföldi Játészszín* címmel. Ebben a *Hamlet*, a *Macbeth*, a *Stella*, Lessing *Miss Sara Sampsonja* és *Emilia Galottija*, valamint Friedrich Wilhelm Gotter *Médeája* szerepelt volna, a későbbiekben pedig felvette volna a korábban megjelent vagy hírből ismert fordítások legjavát, a verses szövegeket prózába téve át (KERÉNYI 1990, 45.). 1790. március 25-én Ráday Gedeont tudósítja többek között e terve felől: „Hamletem sajtó alatt vagyon, melléje tészem-még majd Missz Szára Szampszont, Emilia Galottit és Stellát Góthéből.” (KazLev. XXIII. 26.) A sorozat nem valósul meg, mindemellett 1791. április 8-án Aranka Györgynek már említi Kazinczy a nyomdakész fordítást (KazLev. II. 185.). 1793 júliusában elégedetlenségét fejezi ki munkájával kapcsolatban Kis Jánosnak: „Midőn Sztellámat felküldém Webernek, úgy hittem, hogy az nem lesz méltatlan a’ javalásra: midőn nyomtatva látám, úgy irtóztam-el dolgozásomtól, mint Geszneremet ’s Bácsmegyeimet nem nézhetem pirulás nélkül, még midőn azt látom is, hogy mások ezt csudálgatják.” (KazLev. II. 302.). Egy 1794. március 4-i levelében ad hírt aztán a megjelenésről: „Sztellám Góthe után, és A’ vak Lantos Veit Webernek Sagen der Vorzeit nevű írásából, Pozsonyban most jöve-ki.” (KazLev. II. 341.) Az előszó keltezése: *Jánuáriusbann, 1794.*

HATÁSTÖRTÉNET

A társak a kezdet kezdetétől méltatják a munkát (pl. Döme Károly, Édes Gergely). 1794 tavaszán Kazinczy több helyre elküldi kiadott fordítását (Aranka Györgynek, de például Döme Károlynak is megígéri). Az ok többek között valószínűleg az, hogy ebben az időben ez az egyetlen ajándékozható műve a cenzúra miatt (KazLev. II. 386.). Avatott barátaitól építő kritikát remél, például Kis Jánostól: „Sztellám és a’ Vak lantos tehát kezdedben van. Mit ítélsz felőle? – Itéletet, és nem dicséretet várnék ezen kérdésemre. Az volt igyekezetem Sztellában, hogy a’ nyelvnek *energiát, pathósz*, den Ton der grossen Welt, mellyet azok a’ kik – – – *kongatnak barangot!* – nem értenek, és *görgést* adhassak. Elértem é, nem tudom. De szeretném ha Barátim azokat a’ helyeket, a’ mellyek az ő füleiknek nem tetszenek, kijegyzének.” (KazLev. II. 362.)

1797 novemberében, már fogságából tudatja Kissel, hogy a szöveget újradolgozta, az 1794-es kiadásról pedig egészen negatívan nyilatkozik: „Barátom! tintát tartanom nem szabad: de – *Stellámat és Vak lantosomat* újra dolgoztam, szégyenlem most azt a’ gyermeki mázolás, mellyről négy esztendő előtt azt hittem, hogy javallást érdemelhet.” (KazLev. II. 421.) 1799–98 körül azt írja öccsének, hogy az általa elküldött szövegeket – köztük az újradolgozott *Sztellát* – sokszorosítsa a biztonság kedvéért: „Jorick és Klavigo is alkalmasint ki van faragva, mint Stella, és Emilia Galotti, mellyeket kezdedhez kell vened, és hasonlóképpen 3szor leíratnod ’s eltétedned.” (KazLev. II. 427.)

A fogság utáni idők egyik levelezésbeli adata arról szól, hogy Kazinczy újra kiadatni szándékozik a szöveget, mindezt pedig Bárczainak írja 1804-ben, akinek újfent ajánlja a művet (1804. febru-

ár 25.): „Én ezidén 5. Tomus irásaimat adom-ki. A' második Tomusban vagyon Stella, illy inscriptióval: Ifjú esztendeim' barátjának / Az én igen-szeretett Bárczaymnak” (KazLev. XXIII. 73.) 1806 áprilisában elküldi az átdolgozott *Sztellát* Nagy Gábornak (KazLev. IV. 116.). A fordítás ezen újabb szövegváltozatát szintén lelkesen köszöntik a barátok (pl. Döbrentei Gábor is).

1810 őszén Kazinczy arról értesíti Vida Lászlót, hogy megint újradolgozza fordítását (KazLev. VIII. 78.). Nagyon szeretné, ha a mű megkapná a cenzori imprimaturt a kinyomtatáshoz, de júliusban Döbrenteinek azt írja, hogy a *Sztelláról* lemondott, mert a cenzor hajthatatlan (KazLev. X. 481.). Augusztus elején aztán már Helmeuczynak hálálkodik, hogy kieszközölte az engedélyeztetést (KazLev. XI. 11.). 1814 telén egy külön „Göthei kötet” koncepciója áll készen (KazLev. XII. 255.). Tervei folyton változnak, a Sztella névből idővel Esztell lesz, és egy cenzorbarát prolog is kerül a mű elé (KazLev. XII. 375.). A munka többszöri változtatások után végül a *Szép Literaturára* ötödik részében jelenik meg 1815-ben.

„Voltakép ezt lehet a magyar drámai fordítások első sikerült kísérletének mondani. [...] Az értelmes hang, mely az egészen uralkodik, Kazinczy nyelvkincsében könnyen és gazdagon szedi össze a jellemző kifejezéseket. A színek különféle üdesége készen várja ecsetjét, a mely pályája első felében nem igen fog művésziebben seholy, mint e fordításban. A párbeszéddek ellentétei és fordulatai az indulatok erősödő hangjában, majd a két szerelmes nő összebékülésének lemondó olvadozásában olyan választékos magyarsággal szólalnak meg, a melyhez fogható nem igen van akkori irodalmunkban.” (VÁCZY 1914, 6.) A *Sztellát* a fővárosi játékszínen 1795-ben kétszer adják elő, február 25-én és december 9-én (BAYER 1887, 325.), előbbi színházi hirdetőlapja hozzáférhető (MTAKK – Magy. Ir. RUI 2r. 2/II., 109. f.). Ezekon kívül a darab még négyszer kerül színpadra, Debrecenben 1799. április 30-án, Kolozsváron 1803. április 11-én és november 12-én, valamint 1809. november 6-án újra Pesten (PUKÁNSZKYNÉ, 305.). Szemere Pál 1809. november 10-én számol be a *Sztella* pesti színházi előadásáról: „A' mult héten játszották színjatszóink Sztellát. Fernando-Benke, és Sztella-Murányiné tűzzel játszottak. De a' Publicum, a' publicum! A' Bécsi Hoftheater-dichter Perinét' darabjai nékie nem a' Götheé! Elúnja, ugymond, benne azt a' szüntelen tartó sápitást. Istenem! mire nem vetemedhetnék az új művész, mikor illyeneket hall.” (KazLev. VII. 52.) A közönségsiker tehát nem jellemző, és a cenzúra is állandó nyomást gyakorol. Mindemellert Kazinczy körében népszerű a munka. „A társadalmi érintkezés változásával függ össze a különféle társadalmi réteghez tartozó személyek közötti kommunikáció változása, és ezzel kapcsolatban a társasági tónus árnyalatainak bemutatása. [...] Ennek a törekvésnek kifejeződése a *Stella*-fordítás első változata is, amely a színpadról hirdette volna a »nagyvilág tónus«-át, beszédfordulatokat, szokatlanul hangzó kifejezéseket népszerűsített volna – a színpadi előadás segítségével – társaságilag és társadalmilag elfogadhatóvá.” (FRIED 1996, 76.) Toldy Ferenc 1855-ös jegyzeteinek tanúsága szerint a *Sztella* 1793-as kidolgozása jó, a többi műve és átdolgozása nem annyira (MTAKK – Magy. Ir. RUI 4r. 15.).

MAGYARÁZATOK

381. *Sopronyi Magy. Társas.*: Sopronyi Magyar Társaság; 1790. március 20-án a Soproni Evangélikus Líceum diákjai által alapított társaság az irodalmi élet és a művelődés serkentésére.
382. *Jenni*: valószínűleg Kazinczy barátjának, Bárczay Ferencnek hitvese.
384. *gőzű*: álomszuszék.
384. *dílizsánsz*: postakocsi.
384. *Asszonyám*: asszony anyám.
385. *Kurír*: futár.
388. *Médárd Vásárakor*: jelentős, nagy forgalmú, június 8-án tartott vásár, nyár eleji vásárnak is nevezték.
388. *Falamia*: família, család.
388. *Foksán*: a moldvai osztrák–török–orszete háború ütközeteinek egyik helyszíne 1789 nyarán.
389. *elandalodva*: elálmódozva, eltűnődve.
390. *Numero Zwey*: kettes számú.

391. *Török háború*: II. József orosz szövetséggel folytatott török hadjárata (1788–89).
391. *Penzió*: nyugdíj.
394. *lózsi*: páholy.
394. *orcheszter*: zenekar.
395. *klíma*: éghajlat, vidék.
401. *kapitális*: vagyon.
401. *interes*: kamat.
406. *garád*: fal, kerítés.
407. *pavillon*: kerti házikó.
407. *violín*: hegedű.
407. *pauza*: szünet.
407. *taktus*: ütem.
407. *boszkét*: lugas, ligetecske.
408. *kaprís*: szeszély.
411. *halotti bólt*: kripta, sírbolt.

9. A' Vak Lantos

KÉZIRAT

OSZK – Fol. Hung. 147.

1792. Autográf, 17 f.

Címlapon: *A' Vak Lantos. Rege. Dolgoztatott 1792. Decembr.* Alatta idegen kéz: *Kazinczy Ferencz által.*

1. f. *A' Vak Lantos. Rege.*

1^a–8^b. f. 1. rész.

9–10. f. 2. rész.

10^b–13. f. 3. rész.

13^b–15. f. 4. rész.

15^b–17^b. f. 5. rész, befejezetlen.

MEGJELENÉS

Teljes:

A' Vak Lantos. Regéje a' hajdani kornak. Veit WÉBER után. = *Sztella. Dráma, öt felvonásbann. Azoknak, a' kik szeretnek.* GÖTTE után KAZINCZY Ferenc, tagja a' Sopronyi. Magy. Társ. Hozzá vagyion adva: *A' Vak Lantos. Rege, a' Hajdani Korból.* Pozsonyban, WÉBER Simon Péternél, 1794, 119 p.

A' vak lantos = *Kazinczy Ferencz' Munkáji: Szép Literatúra*, IX., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 181–242.

FORRÁS

Leonhard Wächter (1762–1837) a 18. század végének népszerű német írója. Veit Weber álnéven írja *Sagen der Vorzeit* című kötetfolyamát, mely populáris, a hölgyközönség figyelmére is számot tartó lovagregék füzére, jellemzően a középkorból. Ennek része a *Der Harfner*, melyet Kazinczy *A' Vak Lantos*ként fordít. A kötetfolyamnak három korabeli kiadása ismeretes. Az elsőt 1787–1798 között adja ki Friedrich Maurer hét kötetben Berlinben. Második, javított kiadása 1790–1792 között jelenik meg Maurernél ugyanott három kötetben. A harmadik kiadás egy népszerű olvasmányok antológiájaként kiadott több tízkötetes regény- és elbeszéléssorozat, mely a *Wienerische Landbibliothek* részeként jelenik meg Bécsben Johann Baptist Wallerhausnernél 1791-ben. E gyűjtemény tizenkettedik darabjától kezdve hét kötetben a *Sagen der Vorzeit*ot közli újra. Ennek második (a *W. L.* tizenharmadik) kötetében található a *Der Harfner*, a *Das Ritterwort* és a *Wolf* című történetek előtt. A korabeli kiadványok közül az 1790-es Maurer-féle javított kiadást vettük alapul. *A' Vak Lantos* lehetséges forrásszövege itt a *Sagen der Vorzeit* első, 461 lapos kötetében található, a *Maenerschwur und Weibertreue* és a *Das Ritterwort* című regék között, a 371–426. lapokon. A díszített, gót betűs kiadvány címlapján ez olvasható: *Sagen der Vorzeit von Veit Weber. Erster Band. Maenerschwur und Weibertreue. Der Harfner. Das Ritterwort*, Zwote, verbesserte Auflage, Berlin, bey Friedrich MAURER 1790. Előszót nem tartalmaz, ajánlást viszont igen: *Seinem biedern Freunde Gottfried August Buerger im Gefühl der waermsten Freundschaft und Hochachtung gewidmet.*

Kazinczy fordítása szövegű, szerkezetileg is követi a forrásszöveget, a bekezdésekre, a dialógusokra, az idézőjelezésre is figyel. A dalbetét és a kiadás egyetlen jegyzete is pontosan követi a német eredetit, a nevek és helyek szintén megegyeznek (apró eltérésekkel: *Corvath* Kazinczynál

Korváth, *Allwina Alvina, Dulcina* pedig *Dulcsína*). A műfajmegjelölő alcím – Kazinczy utalása Weber kötetfolyamának főcímére – nincs viszont meg a németben, a cím ott egyszerűen *Der Harfner* (*A hárfás*). A szereplők szólamaikat nem cseréli fel Kazinczy, csupán egy-két helyen tapasztalható kisebb eltérés. (Pl. Webernél: Rinold – *Allwina, ich waere deiner unwerth, ließ' ich einen rechtschaffenen Vater laenger nach seines Sohns Umarmung schmachten*. Kazinczynál: Alvina – *Érdemetlen vólnék szeretetedre, Rinóld, ha megengedném, hogy jó Atyád még tovább várakozzék csókod után*.) Általánosságban elmondható, hogy Kazinczy expresszívebb törekszik tenni a német forrásszöveg stílusát. (Pl. Webernél: *So jammerte er laut*. Kazinczynál: *Igy nyüzsgött alig értbető szava*. – Webernél: *Die verfluchte Ruestung!* Kazinczynál: *Alvina, tépd-le, tépd-le rólam ezt az átkozott öltözetet*. – Webernél: *Vergebung, Vater!* Kazinczynál: *Bocsáss-meg, Atyám! kérlek, bocsáss-meg!*) Mindemellett Kazinczy figyel a forrásszöveg képalkotásaira is, legyen az a nagybekezdések felütéseire jellemző sötét, vészjósoló metaforika, vagy éppen a beszélt köznyelv szóképei. (Pl. Webernél: *Eh! Eh! mein Freund – sagte Uther – das nenn' ich unhoeflich, so in meine Huette einzubrechen, wie ein Wolf in den Schafstall; das ist nichts*. Kazinczynál: *E' koránt sem emberség, – monda Uther, – hogy úgy jössz-bé hozzám, jó Jámbor, mint a' farkas az esztrengába*.) Kapcsolódó elemzés: VÁCZY 1914, 14–16.

KELETKEZÉS

A kézirat befejezetlen, a főszöveg utolsó öt mondata hiányzik. A fejezetek a főszövegtől eltérően arab sorszámokkal vannak ellátva. A szereplői mozgások itt aláhúzással jelölve. A szereplők szólamai, a szerkezet azonos, elvéve találhatók szórendi változások, margináliák, kihúzások. Első tisztázati példánynak látszik, bár tudjuk, hogy még 1793 nyarán is dolgozik a művön. A főszöveg egyetlen lábjegyzete, illetve a dalbetét is egyezik. Egy nagyobb javítás tapasztalható a kéziratban; a következő, Rinold szólamához tartozó mondat az első részben: *Hogy azt nyerhessem-el, a' ki velem eggyütt ölel-által térdeidet, 's atyai áldásodért esdeklik!* erőteljesen áthúzza, s alá tisztázza újrairva. A kézirat befejezése eltér a főszövegétől; mivel ez egy jellemző és aránylag nagyobb eltérés, külön közöljük: *A' Király' – az Alvina' – a' Rinold' rémülését, forró ölelések 's csókaik között való reszketéseket, elnémiülásokat, rebegeéseket – o, kinek adott erőt a' természet ezt festeni! Megbocsátok neked! ez vala a' Dorglász' első szava; 's benned, Rinold, véremet, fiamat, vömet, 's halálom után követömet ölelem a' királyságban. Alvina, fogd az o' jobbját. – <Szüleiték' szerencsétlensége, olly magová légyen, a' miből nektek tökéletes boldogság teremjen.> Az Isten' legtekélletesbb áldása ömöljön-ki felettetek!*

Kazinczy fordítása 1794-ben jelenik meg Pozsonyban Wéber Simon Péternél, egybekötve a *Sztellával* (lásd ott). A fordítást Kazinczy barátjának, Rájnis Józsefnek ajánlja: „A' vak Lantos Rajnisé Győrben. Csak verseit kell olvasni, és akkor lehetetlen tőle megtagadni a' tiszteletet” (KazLev. II. 341.) Fogsága előtt ez az utolsó kiadott munkája.

A' *Vak Lantos* műfaja tehát *rege*, mely a mondának – vagyis egy múltbeli konkrétumhoz kötött, csodás elemeket sem nélkülöző, szájhagyomány útján öröklődő történetnek – ez idő tájt kialakult műköltészeti mutációja: „[Ú]gy tűnik tehát, hogy a rege nem más, mint a Kisfaludy Sándor (illetve Veit Weber) tevékenysége nyomán népköltészetből műköltészetté alakult, lírai vonásokat mutató, a valósnak hitt csodást a fikcionálissal fölváltó monda” (SZAJBÉLY, 428.). Weber az itthon például Batsányi Jánost vagy Kisfaludy Sándort is mélyen foglalkoztató osszianizmust – mely a saját nemzet régmúltba vesző történelmének emlékezetét hivatott a bárdköltő által reaktiválni – az érzékenység nyelvén jeleníti meg (HÁSZ-FEHÉR 2004, 209–220.). Regéi után meglehetősen nagy az érdeklődés Magyarországon is, többen utánozzák Kazinczyn kívül, Gleich József Alajos például *Sagen der ungarischen Vorzeit* címmel ad ki kötetet Bécsben 1800-ban (HEINRICH 1891, 89–90.). Ezenkívül Katona József *Monostori Veronka vagy, a harc két ellenkező igaz ügyért* című drámájának feltételezett forrása is a *Sagen der Vorzeit* egyik darabja, a *Tugendspiegel*, de a *Bánk bán*ban is található szövegközi áthallás Webernek a *Die Brüder des Bundes für Freyheit und Recht* című művét illetően (OROSZ, 55). Egyes kutatási eredmények szerint éppen ez utóbbi mű megjelenése után tiltják be a Monarchia területén a *Sagen der Vorzeit* terjesztését középkorba visszavetített, mégis jól

reflektálható társadalomkritikája, hatalomellenes ideológiája miatt (WALDAPFEL, 237–238.). Ennek ellenére elmondható, hogy e fordítással kapcsolatban nem volt dolga Kazinczynak a cenzúrával, sőt a fogság után tudatosan számol e munkája potenciális népszerűségével. Kazinczy e fordítása „a magyar nyelvet, a magyar elbeszélő próza stíljét eladdig a legnagyobb fokon mutatja. [...] [Weber] előadása a köteténeti hűség látszatát kelti olvasóiban, a kik legalább első kötetét dicsérik is szemléltető rajzai s a szabadságért lelkesedő pathosa miatt. Talán ép e tulajdonságaival vonja magára Kazinczy figyelmét a francia forradalmi eszmék hullámváza idején. [...] E mellett a regék írója mind tárgyaiban, mind előadásában s hangjában az érzelgős áramlat jellemző kifejezője; párbeszédeiben ügyesség s elevenség van, a mese szövéseben pedig gazdag lelemény.” (VÁCZY 1914, 12., 14.)

A keletkezésről kevés adatunk van. Az egyetlen fellelhető kézirat 1792-es, de még 1793. július 27-én is a csupán készülő művek között említi a fordítást Kazinczy Kis Jánosnak (KazLev. II. 298.). A következő év március 4-én kelt levelében aztán már bejelenti a megjelenést: „Sztellám Góthe után, és A' vak Lantos Veit Webernek Sagen der Vorzeit nevű irásából, Pozsonyban most jöve-ki.” (KazLev. II. 341.)

HATÁSTÖRTÉNET

A fordítás kapcsán több konkrét kritikai reflexió érkezik a társaktól. Döme Károly 1794. április 30-i levelében dicséri a művet, viszont egy sokatmondó kritikai megjegyzést is tesz, melynek az előbbieken említett közéleti-politikai töltete van: „Kazincym, a' Te Vaklantosodban is van zendítés. Tsak kettetskén beszéllünk; senki sem hall; engedd meg a barátságna, hogy nyiltan szóljon. – »Akkor (mondod itt Ulfárol s Utherről) akkor azt érzették, a' mit a' Kivályok soba sem érezhetnek, ha láboknak porait ezer rabok nyalják is.« – Ha láboknak porait ezer rabok nyalják is! Gyulasztó mondás! zendítő kifejezés! A' ki nem tud gondolkodni, a' ki csak futva veszi az olvasást, talán semmit sem lát benne: de én vaklétemre is sokat látok; azt látom, a' mit Kazincy takart bele, 's annál hevítőbbnek érzem tüzét, mennél elmésebben készült borétékja.” (KazLev. II. 355.) Május 11-i levelében Kazinczy arra kéri Kis Jánost, bátran tegye meg a szöveggel kapcsolatos észrevételeit, illetve a fordítás stílusát, szóhasználatát magyarázza: „Sztellám és a' Vak lantos tehát kezdedben van. Mit itélsz felőle? – Itéletet, és nem dicséretet várnék ezen kérdésemre. [...] A' vak lantosbann egy Rémbbrandi fényben festett komor tableaut akartam festeni. Azért hordtam belé a' régi elavult szókat.” (KazLev. II. 361.) Ez év augusztusában Édes Gergely köszöni meg nagy tisztelettel a neki küldött kötetet (KazLev. II. 387.).

Fogsága elején Kazinczy ezt a művet is átdolgozza, 1797. november 16-án írja Kisnek, hogy elveti előző fordítását: „Vak lantosomat újra dolgoztam, szégyenlem most azt a' gyermeki mázólást, mellyről négy esztendő előtt azt hittem, hogy javallást érdemelhet.” (KazLev. II. 421.)

Sokkal későbből, 1812-ből származik az a levélrészlet, melyben a közönség ízlésének kérdése kerül elő A' Vak Lantos kapcsán, egy informatív értékítéletben: „Originaljaim' érdemeiről nem szóllok – a' két leggyengébb: Bácsmezei és a' Vak Lantos, bírja 's mindég bírni fogja a' nagyobb Publicum' kedvét.” (KazLev. X. 18.) Ugyanebben az évben írja Kölcseynek is, hogy tervezett hatkötetes sorozatának kiadását A' Vak Lantost is tartalmazó utolsó kötettel kívánja kezdeni, mert az tarthat számot leginkább népszerűségére.

1814. január 5-én arról számol be Helmezynek, hogy a *Szép Literatura* kilencedik kötetébe szánja A' Vak Lantost (KazLev. XI. 170.). Június 15-én a határidőről szólnak Kazinczy sorai: „Nekem elég ha Augustusra a' IXdik Kötet jelenend-meg, tudnillik Bácsmezei, a' Vak Lantos, a' Repülő szekér és a' Képszobor, és ha a' kötet 25 ívet nem tenne, az Aetna, vagy valami egyéb.” (KazLev. XI. 436.) A levélrészletből látható, hogy a populáris szempontokat ekkor is szem előtt tartva Kazinczy ezzel a kötetel szeretné kezdeni a forgalmazást. A fordítás második kiadása végül 1814-ben lát napvilágot a *Szép Literatura* IX. kötetében.

MAGYARÁZATOK

417. *lantos*: költő, énekmondó, bárdköltő.
418. *Rájnis*: Rájnis József (1741–1812) katolikus pap, tanító, Festetics György Georgikonjában a bölcséleti tanulmányok felügyelője, a magyar klasszicizáló ún. deákos verselés és irányzat egyik megteremtője, Kazinczy barátja.
418. *Virgíl*: Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70–19) az egyik legnagyobb római költő, az ún. bukolikus költészet (pásztoroköltészet) atyja.
419. *nyüzsőg*: itt: sírdogál, rimánkodik.
423. *cinagár*: cingár, vékony termetű.
424. *sarampó*: a párbajozókat elválasztó kerítés, felemelhető korlát, kapu.
425. *csélcsap*: álnok, kétszínű, csalfa.
425. *kláris*: gyöngy, gyöngyszem.
426. *Uther*: a monda szerint a legendás Arthus király szülőatyja Uther Pendragon brit uralkodó; itt személynév.
428. *tátas*: táltos, paripa.
428. *poroszló*: katonai törvénytisztogató.
429. *lábtó*: létra.
430. *kacagány*: nyakba akasztható vagy köthető, a hátat borító ruhadarab.
430. *dóka*: dolmányyszerű meleg kabát.
430. *fűszerszám*: fűszer.
431. *esztrenga*: juhakol, birkaistálló.
432. *pellengér*: szégyenfa, kínzóoszlop.
433. *porkoláb*: börtönőr.
434. *maszlag*: ópiummal elegyített ital.
437. *Academie Française*: Francia Akadémia.
437. *Egyyike a' Negyvennek*: Negyvenek Tanácsa; velencei bírói testület.
437. *Kis*: Kis János (1770–1846) költő, műfordító, evangélikus püspök, Kazinczy egyik legjobb barátja, a Soproni Magyar Társaság alapítótagja.
437. *Németh*: Németh László (1770–1806) a győri evangélikus gimnázium igazgatója, a Soproni Magyar Társaság egyik alapítója.
437. *Lakos*: báró Lakos János (1776–1843) tábornok, akadémiai tag, soproni tanulóévei alatt az akkor alakult Soproni Magyar Társaság főjegyzője (1792–1793).
437. *Báróczy*: Báróczy Sándor (1735–1809) ezredes, királyi testőr, író, műfordító, Kazinczy egyik példaképe.
437. *Révai*: Révai Miklós (1750–1807) költő, nyelvész, egyetemi tanár.
437. *affektált*: kényeskedő, szenvelgő, mesterkelt.
437. *examen*: (egzámen) vizsga.
437. *explico*: a magyaráz jelentésű latin ige (explicare) egyes szám első személyű, kijelentő mód jelen idejű alakja.
437. *est*: latin létige.
437. *pingvis populusz*: zsíros köznép.
438. *Venusztusok*: Venus követői.
438. *character*: jellem, figura.
438. *Ráday*: gróf Ráday Gedeon (1713–1792) költő, irodalmi mecénás, jelentős hatással van Kazinczyra.
438. *román*: regény.
438. *Klarissza*: (*Clarissa*) Samuel Richardson (1689–1761) angol író érzelmes regénye 1747-ből.
438. *Quod Phoebum decuit, quem non decet?*: „És ami Phoebusnak jó, másnak rossz?” (Ovidius: *A szerelem művészete, Második Könyv*, ford. GÁSPÁR Endre).
438. *Phoebusz*: (Phoibosz) ragyogó, Apollón napisten mellékneve.
438. *Siegwart*: J. M. Miller (1750–1814) német költő 1776-os, itthon igen népszerű érzelmes regénye.

10. Marmontelnek Szívképző Regéji

KÉZIRAT

PIM V. 4064/2.

1800–1801. Autográf, 227 f.

1. f. *Dolgozásaim a' Munkácsi Várban 1800 és 1801. alatta: Minthogy az Országlás' Rabjainak tintát nem engednek, vasdarabokat hánytam eczetbe; a' papirosat pedig Kufsteinből Munkácsig tartó útnak alatt lopva szerzettem. Kazinczy Ferencz*

205. f. *Szívképző Regék. Második Könyv.*

206^a–218^b. f. *A' Két Szerencsétlen*

MTAKK K 619.

Évszám nélkül. Autográf, 158 f.

1. f. *II. Marmontel' válogatott regéji. Boufflersnek levelével az anyjához, és La-Rosfoucauldnek maximájival* ['s' áthúzva, felé írva idegen kéz által: 'che'].

2. f. *Kazinczy Ferencz' fordításai. Új Literatúra. I. kötet.*

3. f. *Előszó.* [utána üres hely]

4. f. *Szívképző regék.*

5^a–18^b. f. *Alcibiád, vagy A' Magam.*

19^a–32^b. f. *A' négy palaczk.*

33–43. f. *A' szamniumi menyegzők.*

43^b–51^b. f. *A' két szerencsétlen.*

52^a–65^b. f. *A' kétség.*

66–87. f. *A' szép Anikó.*

87^b–99^b. f. *A' jó anya.*

100–113. f. *Az atyák' iskolája.*

113^b–119^b. f. *Tódor és Flóra.*

MEGJELENÉS

Teljes:

Marmontelnek Szívképző Regéji. Két könyvben. = KAZINCZYNAK fordított Egyveleg Írásai. Első kötet. Széphalom, Abaujban, 1808, 265. p.

Szívképző regék = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatúra, I., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 1–318.

Részletek:

Marmontel: A szép Anikó. Elbeszélés, átdolg. ford. KAZINCZY Ferenc, bev. WESZELY Ödön, Franklin ny., Bp., Olcsó Könyvtár, 1893, 319. sz. és 850. sz.

FORRÁS

Jean-François Marmontel (1723–1799) francia történész és író, az enciklopédista mozgalom és a Francia Akadémia tagja. 1755-től kezdi publikálni „erkölcsi meséit”, melyek közül az első a *Mercure de France* című folyóiratban megjelenő *Alcibiade ou le Moi* című elbeszélés. A *Contes Moraux* (Erkölcsi mesék) első önálló kiadása 1761-ben Párizsban jelenik meg két kötetben, mely nyomban nagy közönségsikert arat (VÁCZY 1917, 258.). A művet már ez évben kiadják például Hágában és Amszterdamban is, utána pedig egy ideig szinte évenként. 1792-ben megjelenik a *Nouveaux Contes Moraux* c. kötet is, újabb darabokkal. A 19. század végéig több mint nyolcvan francia, s közel száz különböző fordítása jelenik meg. A kiadások nagy száma miatt, illetve mert a darabokat különféle sorrendben és adagban hozták ki egy-egy kötetben, lehetetlen megmondani, melyikből dolgozott Kazinczy. Mindehhez hozzáteendő, hogy fennmaradt egy, a 18. század végére tehető autográf kézirat (OSZK – Fol. Gall. 3., 32 f.), mely Kazinczy másolata hét eredeti Marmontel-regéről, melyek közül azonban a közölt főszöveg csupán ötöt tartalmaz, *A' szép Anikó* (Laurette) pedig az illető kéziratban nincs meg.

Marmontel első hazai fordítója Zalányi Péter (*Bélisarius, Melly A Frantzia nyelv művelésére rendeltetett Társaság egyik tagja Marmontel Uram által, azon Nyelven ki-adatott. Mostan pedig Magyarra fordította Z. P. Kolosvarott 1773.*). Az itthon is népszerű franciának több hazai fordítója van, egyik művét, a *Laurette*-et színpadra is alkalmazza Boér Sándor (*Az óbester vagy a hívtség jutalma*, Erdélyi Játékos Gyűjtemény, 1793.). A *Contes moraux*-ból hat történetet – „melyeket frantziából fordított Báróczi Sándor Magyar Nemes Testőrző” – Bécsben adnak ki először magyar nyelven 1775-ben *Erkölcsi mesék* címen. Ezenkívül ugyanebben az évben Pesten jelenik meg háromnak a feldolgozása Kónyi Jánostól *Diszes erkölcsökre tanító beszédek* (Nagy részben a róm. kath. Marmontel után) címmel.

Kazinczy kiadásának keltezése 1808, helyének megjelölése: *Széphalom, Abaujban*. A szöveg a *Kazinczynak fordított egyveleg írásai* című, sorozatnak tervezett vállalkozás első és egyben utolsó kötetében jelenik meg, két könyvben. A kötetet idősb báró hadadi Wesselényi Miklós (1750–1809) királyi kamarás és közép-szolgálati főispáni helytartó félalakos rézmetszete díszíti, ő a szépművi kiadás mecénása. A *Marmontelnek Szívképző Regéji* első könyvét Báróczi Sándor (1735–1809) magyar királyi testőr-írónak – „példányomnak, mesteremnek, pályáág gyanánt” –, a másodikat Úrményi József (1741–1825) országbíró, vármegyei főispánnak ajánlja Kazinczy. Az Első Könyv az *Alcibiád vagy a' magam* (*Alcibiade ou le Moi*), *A' négy palaczk, vagy a' mégarai Alcimachus' szerelemei* (*Les quatre Flacons, ou les Aventures d'Alcidonis de Mégare*), illetve *A' szamniumi menyegzők* (*Les Mariages Samnites, anecdote ancienne*) című elbeszéléseket foglalja magában. A Második Könyv tartalma *A' két szerencsétlen* (*Les deux Infortunées*), *A' kétség, vagy a' magával békétlenkedő szerelem* (*Le Scrupule, ou l'Amour mécontent de lui-même*), valamint *A' szép Anikó* (*Laurette*). A fordításhoz előszót, más kommentárt nem csatol Kazinczy.

„Ez elbeszéléseket Kazinczy *regéknek* mondja [a műfaj meghatározását lásd *A' Vak Lantos Keletkezésénél*], míg Báróczi megtartja a *mese* elnevezést Marmontel eredetije után. [...] A *szívképző az erkölcsi egyértékese nála* [ti. Kazinczynál], de mesterként.” (VÁCZY 1917, 264.) Marmontel *conte*-jai a románnál – a mai értelemben vett regény 18. századi előzményénél – kisebb terjedelmű elbeszélések. Báróczi tehát a *contes moraux* kifejezést *erkölcsi meséknek* fordítja, de Ajtay Sámuel (1774–1881) például *erkölcsnemesítő való és költött történeteknek*, mások *életpéldázó regéknek, hasznos mulattató daraboknak* (GYÖRGY, 11.).

A Báróczi-fordítás hat történetéből (*Altziabiades vagyis a' magam*, *A' két szerencsétlennel, Lausus és Lydia*, *A' próbára vetett barátság*, *Léonorka*, *A' havasi juhásznél*) hármat gyakorlatilag áttemel Kazinczy, csupán átoldozván azokat. Ezek címei: *Alcibiád vagy a' magam*, *A' két szerencsétlen*, *A' szép Anikó*. A többi szövegdarab az ő saját fordítása. A vonatkozó szakirodalom emellett egyöntetűen megállapítja, hogy Kazinczy Kónyinál és Báróczinál is erőteljesebben ad lokális színezetet átültetéseinek, a szövegeket honi környezetbe helyezi. A személyneveket és a helyneveket egyaránt magyarosítja a Második Könyv „három Magyar történetében”, így lesz *Laurette*-ből *Anikó*, *Coullange*-ből *Kövesd*, az egyik főhős pedig például *Deregyei konziliárius*. A szakirodalom bőven foglalkozik a kérdéssel, összehasonlító szövegelemzéseket is végez, Kónyi- és Báróczi-szövegrészeket is közölve (VÁCZY 1917, 259–260.; WESZELY 1890, 482–487.; SZILÁGYI, 141–143.).

KELETKEZÉS

A közölt főszöveg kéziratai közül csak *A' két szerencsétlené* lelhető fel. Az első kéziratot tartalmazó, aranszegéllyel díszített, vörös bőrbbe kötött könyvecske gerincén ez olvasható: *Emilia.*, külső borítólapján ráragasztott címke: 30. A két Lessing-drámát – az *Emilia Galottit* és a *Minna von Barnhelm* –, az *Énekek Ossziánból* (*Karrik-Thúra Bürger után*) című részletet, valamint a Marmontel-fordítást tartalmazza. Az oldalszámozás művenként újrakezdődik. Gondos írásképp jellemzi, ceruzával húzott margóval, több üres lappal a részek között és a kötet végén. Kazinczy bevezető megjegyzése nagy valószínűséggel nem az illető kötetre vonatkozik, hanem egyfajta emlékéllítés, hiszen az egész könyvecske ugyanolyan világosbarna tintával van írva. Az illető rege, *A' két szerencsétlen* itt huszonhat oldalból áll, kevés javítással, gondos kivitelezéssel, egy tisztázati szövegváltozat igényességével. A közölt főszöveg hű mása, elenyésző eltérésekkel, melyek közül kiemelendő, hogy a főszereplő *Seraphina* e változatban még *Lücilie* (Marmontelnél *Lucile*) néven szerepel. A szöveg címe máshonnan kivágva és átragasztva.

A második autográf kézirat 1813 ősze és 1814 nyara körül keletkezhetett a levelezés alapján, tekintve azt is, hogy több, a közölt főszöveghez képest új történetet is tartalmaz azokkal szerves egységben (melyek kidolgozottságával Kazinczy eladdig elégedetlen volt, illetve a cenzortól való félelmében nem próbálkozott meg előbb publikálásukkal). Egy igényes, nagyjában-egészében tisztázott szövegváltozat ez is, kevés javítással és áthúzással (a címek például vonalzóval kihúzva). A főszöveghez képest eltérést mutat a munka mondat szerkezetében és szóválasztásában, de a személyek, a helyek ugyanazok, s a történetben sem tapasztalható semmiféle változtatás. A bekezdések sem változtak a főszöveghez képest, eltérés ugyanakkor, hogy *A' négy palaczk* és *A' kétség* című részek itt nem kaptak alcímet. A legnagyobb különbség, hogy a kézirat három további történettel kiegészült. Valószínűleg már a *Szép Literatura* egyik tisztázati példánya.

A Báróczi-fordítással való találkozás mély, pályája alakulását befolyásoló hatást gyakorol Kazinczyra: „Még ma is bírom a' példányt, még rajta van ifju esztendeim örömeinek kedves emléke; még ismerem a' helyeket, hol édes szólása' csudálgatásiban fel fel sikoltozám; velem volt a' könyv Budán, a' Morva-földön, Tyrolisban, és a' Bereg' ormán. – Visszavágytam Bécsbe hogy őt láthassam. Ezentúl ő vala örök olvasásom, de csak Marmontelben, 's már akkor feltevéem, hogy az ő koszorúja után fogok törekedni, minden erőmmel a' mim lesz.” (MTAKK K606, *Biographiám 1759–1779*, 45. f.)

Visszaemlékezései szerint Kazinczy még ifjúkorában, 1777-ben olvasta először Marmontel regéit Sárospatakon, Báróczi fordításában: „Nem sok idő múlva azután hogy Patakra visszatértem tudtomra adá a' Bibliothecárius, hogy kezéhez eladás végett egy magyar könyv küldetett; nyelve érthetetlen, az elébe írt vers gonosz, de tele van gyönyörű rezekkel: – Báróczinak Elkölcsi Meséji, Marmontel után. Én azt leléem szépnék a' mit a' Bibliothecárius rútnak, 's azt rútnak a' mit ő szépnék.” (MTAKK K606, *Biographiám 1759–1779*, 45. f.) A szöveget ezután szakadatlanul olvassa és tanulmányozza, vele van fogságában is, ahol előbb a Báróczi-fordításokat dolgozza át (*Alcibiád vagy a' magam, A' két szerencsétlen*), majd újabbakat fordít (*A' négy palaczk, A' szammiumi menyegzők, A' kétség*). Kufsteinben „szeggel karmol” könyveinek üres lapjaira, Munkácson pedig „eczetben macerált vas darabok' levélvel” dolgozik, Báróczi kötetének szellősen nyomtatott sorai közé írva (KazLev. V. 311.). Megjegyzendő, hogy ez utóbb hivatkozott Báróczihoz címzett 1808. február 8-i levél az a dokumentum, amely a fogságban történő fordítói munkáról és módszerről tudósít. Kazinczynak ez a levele évekkel később, 1829-ben az *Élet és Literaturában* meg is jelenik több változtatással.

Fordítását Kazinczy szabadulása után adja ki kezéből, Virág Benedeknek és Kis Jánosnak nyomban el is küldve a kéziratot. 1803 februárjában közli Szentgyörgyi Józseffel a „fordított egyveleg írások” hétkötetes sorozattervét, melyben az újradowolgozott fordítások mellett az első két könyv a „Contes Moraux de Marmontel” lenne. A Báróczinak szóló ajánlás már ekkor megvan. A szöveghez Kazinczy jellemző kommentárt fűz: „[Báróczy] 1775-ben fordította Marmontelt; szépen, de nem úgy, hogy újra ne lehessen valamit merni e' pályában. Az ő példája ingerlett engem írásra. Édesen emlékezem az ő általa fakasztgatott sírásaimra!” (KazLev. III. 31.) Decemberben Kis Jánostól izgatottan várja a fordítás kéziratának kritikáját (KazLev. III. 135.), melyre Kis 1804

januárjának elején – összességében dicsérvén a mű nyelvezetét – részletes, pontokba szedett bírálattal válaszol (KazLev. III. 145–149.). A levélre Kazinczy ugyanolyan alapossgal reagál (KazLev. III. 158–162.). 1805 nyarán már a kiadással van elfoglalva, az Erdélyből Bécsbe telepedett nyomdászt, Haykul Antalt bízza meg a *Szívképző regékkel* (VÁCZY 1917, 257.). A kiadásnak realitást a Wesselényi Miklóstól kapott 500 forint támogatás ad. Báró Prónay Sándornak 1805 szeptemberében így reklámozza kötettervét: „Nem sokára, egymás után, öt kötetben fognak megjelenni nagy gonddal készített fordításaim. Ezeknek első darabja Marmontelnek hat szívképző Regéjít foglalja magában, 's a' thema a' *francia elegancia*.” (KazLev. III. 434.) Ürményi Józsefnek, akinek a fordítás második könyvét ajánlja, ugyanebben az évben ír levelet, melyben a közelgő kiadásról tudósít, s közli a neki írt ajánlás szövegét is (KazLev. III. 238.). Mindezek ellenére a nyomdász sokáig csak hitegeti a fordítás elkészültével; Kis Jánosnak még 1806-ban is csak azt tudja írni, hogy a pesti Medárd-napi vásárra (június 8.) megjelenik a kötet (KazLev. IV. 49.). 1807 novemberében aztán a fordítás elhagyja a sajtót (VÁCZY 1917, 257.). 1808 januárjában Kézy Mózes három megjelent példányt küld Kazinczynak (KazLev. V. 295.).

HATÁSTÖRTÉNET

Báróczi fordítása, majd később a sajátja rendkívül fontos Kazinczy számára. Egy 1804 tavaszán a nagyváradi fürdőben Major Sárosy Andrással és hitvesével történő közös felolvasásról például így számol be Kis Jánosnak: „Azután az én kézírásomat vettük elő, 's ő [Sárosyné] fenn szóval olvasta a' Marmontel Két Szerencsétlenét. Erőt vett magán; hangja el nem árulta szívének illetődését, de a' fekete selyem lepelre egy csepp esett! egy nagy szent csepp! a' legszebb szemekből. Melly jutalom! melly Apotheozis!” (KazLev. III. 417.) A műről jóval kiadása előtt tudnak beavatott társai. Csehy József már 1803-ban vágyakozik olvashatni barátja Marmontelét (KazLev. III. 46.), Kis János pedig már 1804-ben részletes kritika alá veszi a kéziratot, ahogy arról fentebb szó is esett. A fogadtatástörténet jellemző, elmarasztaló iránya már ebben a levélben is megmutatkozik, miszerint Kis üdvözli a szöveg neologizmusait, „új constructióit”, de mérsékletre inti Kazinczyt alkalmazásukat illetően (KazLev. III. 146.).

Bár a kéziratot Kazinczy többeknek elküldi bírálatra, érdemileg más nem reagál Kis Jánoson kívül, kivéve magát Báróczi Sándort, 1803-as bécsi találkozásukkor: „Báróczinak bemutatám Marmontelből öutána fordított Regéimet: Alcibiádot, a' két Szerencsétlent és Laurettet, és a' melly más hármat egyenesen Marmontelből: a' négy Palackot, a' Szamnisi Menyegzőket, és a' Kétséget. Amazokat azért fordítám, hogy bele tanuljak az ő módjába, és hogy azon mértékben adhassam még jobban mint ő, mellyben Nyelvünk az ő ideje olta, ki ezeket 1775. adta ki, emelkedett. Láttam hogy lépésem, minekelőtte még fordításomat megtekintette, neki nehezen esett, bár fájalmát igyekezék titkolni. Nehány nap múlva, a' mint nála olly véggel jelentem meg hogy Kézírásomat visszavegyem, mert már elkészülék Bécsből, visszadta ezt e' szókkal: Én most a' két Szerencsétlent így fordítanám, 's elhallgatott.” (MTAKK K634., *Pályám emlékezete, Első kidolgozás, Második szak*, 17. f.) Báróczi új fordításának lapjait Kazinczy meg is őrizte (MTAKK Magyar. Ir. RUI 4r. 27.), címe alatt bal szélén a következő kommentárral: „1803ban Júniusban Bécsben lévén, bémutatam Marmontelből fordított Regéim M[anuscrip]tumát Báróczinak. Ő nekem a' kézírást néhány nap múlva ezen újabb próbával adta vissza. Ezt az én fordításom olvasására dolgozta.” A testőr-írő zavarára a fordítást illetően egyébiránt az 1808-as kiadás kapcsán is visszaköszön: „Reménlem nem fogja rossz neven venni kedves Bruder Uram, ha már fordításának tárgyáról is közlem ítéletemet, mely egyedül csak abból áll, hogy valamennyire örvendtem a' Négy Palatzk és a' Szamniumi Menyegzők magyarul világra lett jöveveleken, tsaknem annyira kedvetlenséggel láttam Alcibiád, A' két szerencsétlen, és A' szép Aniko más öltözetbenvaló megjelenéseket: mert ezek, jól rosszul, már egyszer fordítva voltak, azért azt az időt, mellyet ezeknek jobbításokkal töltöt el, jobb lett volna másokra, mellyek magyarul még nem taláthatnak, fordítani.” (KazLev. V. 290.) Báróczi tehát láthatóan nehezményezi, hogy a Kazinczy-fordítás fele az ő régebbi munkájának átdolgozása. Kazinczy mindemellett tisztelettel és gyorsan válaszol, egy lényeges gondolatmenettel: „Egyéberánt

classicus Íróknak az a sorsok, hogy tisztelőjik egymással vetekedve próbálgassák rajtok erejeket. Németben én három fordítását ismerem Mármontelnek, 's adnák a' Múzsák hogy bár 6. fordítások jelenne-meg Magyarban, még pedig ugyan ezen Meséléseknek. Ezen úton reményilem legkönnyebben 's legbizonyosban nyelvünknek kicsinosodását, mellynek első 's legfőbb czélnak kell lenni. És tegyük fel, hogy az én fordításomat valaki inkább kedvellené a' Tidenél, mit kellene mondani annak a' Bírálónak egyenességére, a' ki elfelejtkeznek tekintetbe venni hogy nyelvünk harmincz eszteni-dei csinosgatás után valamennyire haladhatott?" (KazLev. V. 311.)

A munkát övező polémia a kiadás évétől indul meg igazán. A munkáról 1808 nyarán a *Hazai és Külföldi Tudósítások* (1808. I., 37. évf., 295–296.) és az *Allgemeine Literatur Zeitung* (1808. I., 1128–1129.), 1809-ben pedig az *Annalen der Literatur und Kunst in den Oesterreichischen Kaiserthum* (1809. II., 45–49.) közöl ismertetést. Utóbbi Romy Károly György jegyzi (VÁCZY 1917, 263.). Kazinczy e recenziót Vitkovics Mihály másolatából ismerte, a következő véleményeket fogalmazva meg róla: „világos jeleit viseli, hogy nem egynek munkája, hanem többké. Útálom a' hamislelkűséget minden nemeiben, inkább mint a' hogy a' gáncstól rettegek: de annyit tiszta lélekkel mondhatok, hogy inkább óhajtottam hogy nem barátom legyen recensensem, mint barátom.” (KazLev. VII. 72.); „In den Annalen der Literatur und Kunst des oesterreich. Kaiserthums a' Juliusi füzetben (Heft) az én Marmontelem' Recenziója jelent-meg, dicséretekkel 's igen helyes gáncsokkal, melyeknek, ha a' könyv újra fog nyomtattatni (mellyet óhajtok) hasznokat veszem.” (KazLev. VII. 145.) A *Hazai és Külföldi Tudósítások* laudációját Kultsár István jegyzi: „A' ki a' szépet, a' ki a' gyönyörködtetőt keresi, ezen munkában tágas mezőkre találl [!].” (közli Váczy, KazLev. V. 566.) Kazinczy kommentárja a teljes ismertetéshez: „Be meg tudja az az ember azt a' mesterséget, mint kell mondani sok szóval semmit! Én nem magasztalást, hanem kritikát vártam tőle vagy akármedly Recensenzót.” (KazLev. V. 434.)

A megjelent fordításról Kazinczy mélyebben Dessewffy Józseffel és Kölcsey Ferencsel levelez. 1808 márciusában írja Dessewffynak: „Pestről írnák, hogy egy bizonyos circulusban az ítéltetett Marmontelem felől, mellyet itt vészesz, hogy érteni nem lehet. [...] Hogyan légyen az illy munka mindennek érthető? Én azt csak azoknak akartam érthetővé tenni, a' kik a francia Corversatio' stylumát ismerik.” (KazLev. V. 349.) Dessewffy megerősítőleg írja kis idő múlva, hogy Pesten a munkát többen valóban erőltetett, nehezen érthető magyarsággal „vádolják” (KazLev. V. 379.). Júniusban egy dialógust küld Kazinczynak, melyet állítása szerint egy meg nem nevezett „nem rosz ízlésű hazafival” folytatott a Marmontel-fordításról, s melyben nagyon hasonló gondolat hangzik el, mint ami már 1804-ben is elhangzott Kis Jánostól: „olyan ki fejezésekkel él, mellyek nintsenek nálunk szokásban a' köz beszédben és a' mellyekkel hihetőképpen nem élt volna Marmontel, ha magyar nyelven írt volna.” (KazLev. V. 484.) Mindazonáltal Dessewffy tulajdonképpen mindvégig a Kazinczy-féle Marmontel lelkes hívének számít: „Forgatom olykor töviseidet, de kivált Marmontel fordítását, mellyet harmadikszor olvasok, és mindég jobban jobban szokom hozzá. Meg vallom, hogy ha még egy két olyan munkát fordítasz, készen lesz a' Magyaroknál is a' szép társaságnak a' nyelve.” (KazLev. IX. 38.)

Kölcseynek 1808 nyarán ír Kazinczy ez ügyben először, amelyben a „debreceniség” mint fogalom lényeges retorikai elem: „Látta e Marmontelemet? Óhajtanám, hogy az a' könyv, vagy inkább az a' stylum, izleltetnék, kivált Debreczenben, hol csak az látszik magyarul tudni, a' ki úgy beszéli, hogy a' gubások is megértsek.” (KazLev. V. 501.) Kölcsey válaszelevelében igazat ad Kazinczynak (KazLev. V. 513.), novemberben viszont hasonló híreket ad át, mint Dessewffy, miszerint a „Tudós Fordítást” kevesen értik, az nem „köznépnek” való (KazLev. VI. 119.). Kazinczy az efféle információkra mindig élesen reagál. Egyfelől általában nyomatékosítja, hogy a fordítás nyelve szándékolatlan neologista nyelv „francia ízlés szerint”, mellyel a francia társalgás beszédmódját igyekezett meghonosítani, s mely nélkül Marmontelt fordítani, filozófiát, s bármi egyebet tanítani nem lehet (pl. Aranka Györgynek, KazLev. VIII. 3.). Másfelől ellenérve rendszerint az összehasonlítás: fordítsák le Marmontelt „Debreczeni módra” (KazLev. VI. 134.) vagy „Pázmányosan” (KazLev. VII. 33.), s azokhoz képest ítélik meg fordításának becsét. Néha egészen keserűen fogalmaz: „Azt hiszik mit magok szemekkel látnak hogy nékik van igazok. Odi profanum vulgus. Báróczi a' maga Marmonteljét 1775 adta-ki, én a' magamét 1808, 's Cserei azt írja hogy Erdély nem érti. Illyen nálunk a' tudomány progressioja?!” (KazLev. IX. 88.) Jellemző ugyanakkor, hogy rokonainak a mű

olvasását annak Második Könyvétől tanácsolja elkezdeni, mert ezáltal válik könnyebbé az első megértése (KazLev. XXIII. 152.).

Bár a közeli barátok és a távolabbi hívek is lényegében osztatlan elismeréssel szólnak a munkáról (Vitkovics Mihály, Csehy József, Zabolai Kiss Sámuel, Sípos Pál, Ungvárnémeti Tóth László, Szemere Pál, Kis János, Dessewffy, Kölcsey), a díszes kötet nem fogy úgy, ahogy azt Kazinczy reméli, pedig nem kis erőket öl az értékesítésbe. Az *Egyveleg írások* sorozatterve meg is feneklik rögtön ezen első kötetrel (VÁCZY 1917, 257.). Cserey Farkas 1810 áprilisában írja, hogy tele van eladatlan példányokkal (KazLev. VII. 409.). „Marmontel regéinek [...] fordítása hidegen hagyja a lovagregények s kísérteties történetek olvasásához szokott csekély számú közönségünket.” (VÁCZY 2007, 25.) Ugyanakkor megjegyzendő, hogy fennmaradt egy igényesebb másolattörredék *A' két szerencsétlen* című regéről (MTAKK – Magy. Ir. Lev. 4r. 38.), tehát egyes részletek tarthattak igényt fokozottabb érdeklődésre. Művével mindemellett Kazinczy maga sem elégedett, bár – mint mondja – „a' munka excellens még a' fordításban is” (KazLev. VI. 532.). Döbrentei tanácsára, hogy fordítson közérthetőbb módon, így reagál: „Azt akarja e mondani hogy úgy írjak, hogy megértse nek. Tudom hogy Marmontelemet sokan nem értik. De az nem az én hibám. Megérti Kis és azok a' kik hozzá hasonlítanak.” (KazLev. VIII. 464.) Az első Marmontel-fordítás kedvezőtlen fogadtatásának ügye még 1815-ben is foglalkoztatja Kazinczyt, s érdekes módon egyik hajdani ellenfelét, Batsányi Jánost okolja Marmontelének – ez esetben – dunántúli elutasításáért: „Batsányi és én barátok soha nem lehetünk; characterünk egészen ellenkező, de izlésünk sem egyezett soha, 's most még kevésbbé. Én irigye vagyok e az ő érdemeinek, azt itéljék meg a' kik azt nálamnál jobban tudhatják: ő az enyémmek annyira nem az, hogy Marmontelemet midőn 1808 megjelent, nevetségessé akarta csinálni, és ő adta azt a' tőnt, hogy Nyelvrontónak nézzenek Tuladunai barátjai.” (KazLev. XXIII. 240.) E levélrészlet igazi kontextusát persze az ekkor már jó ideje dúló nyelvújítási polémia egésze adja.

Marmontel-fordítását Kazinczy mindvégig időről időre megváltozó sorozatterveinek elejére helyezi, sőt egy ideig különösen díszes formátumban kívánja megint megjelentetni (KazLev. IX. 116.). A szöveg végül 1814-ben jelenik meg újra a *Szép Literatura* első kötetének élén.

MAGYARÁZATOK

441. *quod placeo, si placeo, tuum est*: helyesen „Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est”; „hogy költők, s (ha igaz) kedvelik – érdemed!” (Horatius: *Melpomenéhez*, *Odák* IV./3., ford. BEDE Anna).
442. *Metaphysica*: metafizika.
442. *Ulysszes*: Odüsszeusz nevének latinus formája.
442. *Herkules*: Héraklész nevének latinus formája; a hatalmas erejű halhatatlanná lett hős Zeusz és Alkméné tirünszi királynő fia.
444. *Aeropagus*: (areiospagos) a volt arkhónokból álló tanács Athénben.
444. *Socrates*: Szókratész (Kr. e. 470–399) ókori görög filozófus, vele kezdődik a görög filozófia klasszikus korszaka.
446. *Sophisták*: szofisták; a szofizmus ókori filozófiai tan, követői a retorika virtuózai.
446. *virtus*: erény.
446. *enthusiasmus*: a görög entheos szóból, aki istennel van teli, akibe isten lelke szállt és magánkívüli állapotba helyezte; ihletett elragadtatás, lelkesültség, emelkedettség.
448. *Gordiai göcs*: (gordiuszi csomó) az ókori frígiai város legendás királya, Gordiosz által azon a kocsin készített csomó, amelyen utaztában egy jóslat alapján királlyá tették; a monda szerint, aki a csomót megoldja, Ázsiának ura lesz; a csomót senki sem tudta kibogozni, végül Nagy Sándor úgy oldotta meg a kérdést, hogy kardjával kettévágta.
450. *Erigone*: Ikarosz lánya, aki az attikai Icaria démosz hőse, és akit Dionüszosz a szőlőművelésre oktatott; itt személynév.
451. *Vénus Adónist elfogadta*: Adónisz halandó ifjú volt, aki Kinürasz ciprusi király és leánya, Mürrha vérfertőző kapcsolatából született; csodálatos szépsége miatt Aphrodité (Vénusz) szerelemistennő beleszeretett, a féltékeny Arész hadisten ezért vadkanná változva megölte

- Adóniszt; a mítosz egy másik változata szerint a vadkan Apollón volt, aki fiának, Erümanthosznak megvakítása miatt állt bosszút az istennő szeretőjén.
451. *Bacchus*: (Bakkhosz) a bor és vidámság istene az ókori mitológiában.
451. *Kalliopé*: az epikus költészet múzsája.
451. *Psyché*: az ókori hitregében a lélek megszemélyesítése, kedvese Erósznak, a szerelem istenének.
451. *myrtussal*: mirtusz; a Földközi-tenger mellékén honos fehér virágú örökzöld dísznövény.
452. *Hetéra*: a régi görögöknél szabados életet élő, gyakran igen művelt fuvolás- és táncosnő.
452. *Hippodromus*: (hippodrom) lovas- és kocsiversenyek tartására alkalmas pálya az ókorban.
452. *Amfiteátrum*: ellipszis alakú, nyitott ókori színházi építmény lépcsőzetesen emelkedő nézőtérrel.
452. *verőcze*: kerítés.
452. *Márs*: (Mars) római hadisten.
452. *Castornak, Polluxnak*: (Castor, Pollux) Léda spártai királynő ikrei, ők a Dioszkoroszok; a görög mitológiában Pollux (Polüdeukész) Zeusztól származik és az ökölvívásban tűnik ki, Castor (Kasztor) pedig kiváló lószelídítő, aki egy halandótól, Tündareosztól születik; más hagyományvariánsok szerint mindketten Zeusz gyermekei.
454. *bímvarrás*: díszítés.
455. *Génius*: (génusz) védőszellem; a római mitológiában eredetileg a nemzőerő egy istene, aki a családok fennmaradása és virágzása javára munkálkodott.
455. *Socrates' bízós Démona*: ókori görög elképzelés, hogy minden embernek lehet jó és rossz démona (agathodaimon, kakodaimon); előbbi híres példája Szókratész daimonionja, akinek szavát hallja ha figyel rá, s aki által emelkedett, ihletett állapotba kerül.
455. *Evergéte*: (euergétesz) jótevő.
455. *Szeléné*: a görög mitológiában az ősi holdistenség megszemélyesítője, Hüperion és Theia titánok gyermeke; itt személynév.
456. *compliment*: (kompliment) bók.
457. *Szirének*: csodás hangú, de gyilkos természetű tengeri nimfák.
457. *Hierósz*: (hérosz) félisten, isteni származású hős.
458. *kokettek*: kacérkodók.
459. *pantomíma*: (pantomim) némajáték.
460. *processus*: folyamat, eljárás.
460. *Korinna*: ókori görög költőnő (Kr. e. 500 k.); itt személynév.
461. *Timandra*: spártai királylány, Tündareosz és Léda lánya, Shakespeare *Athéni Timon* c. tragédiájában athéni hetéra, Alkibiadész szeretője; itt személynév.
461. *Júnó*: Jupiter felesége, a szülés és házasság istennője a rómaiaknál.
461. *Chrysis*: a trójai Apollón papjának, Krüszésznek leánya, aki a trójai háború tizedik évében az ostromló görögök fogságába esik; itt személynév.
461. *obsit*: katonai elbocsátó levél.
462. *pántlika*: kalapdisz.
463. *andalgó*: álmodozó.
463. *Lysias*: Kr. e. 444 k. Athénban született attikai szónok; itt személynév.
463. *fertály*: negyed óra.
464. *sklávtól*: rabszolgától.
467. *Samnium*: a samnizsok – a déli Appenninek vidékén élő, oszk nyelvet beszélő ókori itáliai nép – országa.
467. *Respublica*: köztársaság.
468. *Kalliasz*: Kalliasz (Kr. e. 500 k.) athéni görög költő, komédiaköltő; itt személynév.
468. *tuba*: (tuba) a rómaiak hadi trombitája.
468. *hossa a' Sast*: a sas Rómában a légiók jelvénye volt.
471. *Imperátor*: (imperator) katonai hatalommal felruházott ókori római tisztségviselő, főparancsnok.
471. *Quirítek*: (quirites) a római polgárok régies megnevezése a népgyűlésben.
473. *Fecialis*: (fetialis) a béke- és szövetségkötést, a hadüzenetet intéző húsztágú római papi testület tagja.

476. *supplicatio*: (supplicatio) hálaadó könyörgés.
477. *Ürményi József*: Ürményi József (1741–1825) több vármegye főispánja, országbíró.
477. *commandeur*: parancsnok.
477. *Joannes de Ilmur*: János de Ilmur (1278–1301) kalocsai érsek IV. László király alatt.
477. *honoresque ita gessit, vt ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati nideretur*: a thébai államférfiről és hadvezérről, a Spárta elleni szövetség vezetőjéről, Epameinondaszról (Kr. e. 418–362) van szó: „tisztsegeit pedig úgy viselte, hogy olybá tűnt, nem ő kapja a kitüntetést, hanem az általa betöltött méltóságnak ad dísz az ő személye.” (Justinus: *Világerőnika a kezdetektől Augustusig. Fülöp királynak és utódainak története*, VI. könyv VII. fejezet, ford. HORVÁTH János).
477. *Justinus*: Marcus Junianus Justinus (200 vagy 400 k.) történétíró, aki kivonatot készített Pompeius Trogus világtörténetéből (lásd fentebb), melynek eredetije azóta elveszett.
483. *maszlagos pohár*: méregpohár.
486. *Districtuális Tábla*: kerületi ítéltábla.
486. *Praeses*: elöljáró.
486. *Consiliarius*: tanácsos.
487. *Sessió*: (sessio) parlamenti ülészak.
487. *galant*: (gáláns) finom, udvarias.
488. *Dragonos*: (dragonyos) karabéllyal, vagy rövid szuronyos puskával felfegyverzett lovas katona.
488. *ángy*: az idősebb fiútestvér felesége, sógorasszony.
488. *exercíroz*: (egzecíroz) gyakorlatozik.
488. *Himfy*: Kisfaludy Sándor (1772–1844) dunántúli földbirtokos, költő; 1801-ben, majd 1807-ben megjelenő, rendkívül népszerű verses műve a *Himfy szerelmei*; Kazinczy negatív kritikát ír róla 1809-ben az *Annalen der Literatur und Kunst in den Oesterreichischen Kaiserthum* c. lapba (II., 127.).
488. *Folárd' Polybiusa*: Guiscard Folard monográfiát (1759–1760) írt az ókor egyik leghíresebb történétírójáról, Polybiosról (Kr. e. 212?–122).
489. *excellens*: kiváló, kitűnő.
489. *batalion quarre*: egy zászlóalj taktikai alakzata csatában.
489. *batteria*: ágyúüteg.
489. *campánia*: (kompánia) katonai század.
489. *Regement*: (regiment) katonai csapattest, ezred.
489. *distingválta magát*: tüntette ki magát.
489. *Revolútió*: (revolúció) forradalom.
490. *uniform*: egyenruha.
490. *Adieu!*: Isten veled!
491. *substitút*: (substitutio) helyettesítés.
491. *flastrom*: szépségtapasz ólom összetevővel.
491. *Heroína*: (heroína) hősnő.
491. *affected*: kényeskedik, színlel, megjátszik.
491. *character*: jellem, figura.
492. *lottéria*: olyan államilag engedélyezett számsorsjáték, amelyben a fogadó a kiválasztott számokat tetszés szerinti összeggel tette meg.
492. *gerlicze*: gerle.
493. *speculatio*: (spekuláció) nyerészkedés, ravasz számítás.
493. *Nagyvái*: Nagyváthy János (1755–1819) mezőgazdász, szakíró, szabadkőműves; mezőgazdasági tárgyú művei népszerűek voltak.
493. *Botánica*: (botanika) növénytan.
493. *Mechánica*: (mechanika) a fizika tudományának egyik ága.
493. *experimentum*: kísérlet, próba.
494. *Horátzius*: Quintus Horatius Flaccus (Kr. e. 65–8) az egyik legnagyobb klasszikus római költő.
495. *román*: regény.
495. *chimaerák' tartományában*: vágy- és rémképek fogságában.

499. *terepély szil*: szélesen elterülő koronájú, természetes szilfa.
501. *Nymfa*: (nimfa) a természeti erőket megtestesítő alacsonyabb rendű istennő a görög regékben.
503. *Buonaparte*: Bonaparte Napóleon (1769–1821) hadvezér, első konzul, a franciák császára.
503. *bold*: terület-mértékegység; eredetileg az egy ekével egy nap alatt felszántott terület nagysága.
504. *foszlánk*: ujjatlan mellényke.
507. *a' Húspiacz' és Veres-torony' szögében*: Bécs belvárosában, a Fleischmarkt és a Rotenturmstrasse kereszteződésében.
512. *delicatessz*: (delikatesz) tapintat, finomság, kellem.
512. *Schminkengienne*: játékos név, kb. piperkőc, „kifestett”.
512. *connexió*: (konnexió) kapcsolat, befolyás.
512. *creditum*: hitel.
513. *roll*: szerep.
514. *pakét*: csomag.

11.

Herczeg Rochefoucauldnek maximái és morális reflexiói

KÉZIRAT

MTAKK K 619.

Évszám nélkül. Autográf, 158 f.

1. f. II. *Marmontel*' válogatott regéji. *Boufflersnek levelével az anyjához, és La-Rosfoucauldnek maximájával* ['s' áthúzva, felé írva idegen kéz által: 'che'].

2. f. *Kazinczy Ferencz*' fordításai. *Új Literatura. I. kötet.*

3. f. *Előszó*. [utána üres hely]

130. f. *Herczeg de La Rochefoucauld*' *Maximái*.

130^b. f. A Kis János által írt előszó francia jegyzete, a forrás kiegészítve *Voltaire* nevével.

131^a–158^b. f. a maximák

MEGJELENÉS

Teljes:

Herczeg Rochefoucauldnek maximái és morális reflexiói, három nyelven. Németre fordította SCHULTZ, Magyarra KAZINCZY Ferentz, Bétsben és Triestben, GEISZTINGER Könyvárosnál, 1810, 202. p.

Részletek:

Herczeg Rochefoucauldnek maximái- és morális reflexióiból (1810.) = Kazinczy Ferenc válogatott művei, II, s. a. r. SZAUDEK Józsefné, vál., jegyz. SZAUDEK József, Szépirodalmi, Bp., 1960 (Magyar klasszikusok), 118–119.

Herczeg Rochefoucauld: Maximái és morális reflexiói (Részletek) = Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, vál. gond. jegyz. SZAUDEK Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 204–205.

FORRÁS

Az aforisztikus irodalom egyik reprezentánsának, a francia hercegi család sarjának, François de La Rochefoucauld-nak (1613–1680) könyve 1665-ben jelenik meg Párizsban. Címlapon: *Reflexions ou Sentences et Maximes morales*. A Paris, Chez Claude BARBIN, vis à vis le Portail de la Sainte Schapelle, au figne de la Croix. M.DC.LXV. Avec Privilege du Roy. A mű – már csak azért is, mert először névtelenül jelenik meg – nagy feltűnést kelt. Mohón olvassák, a kritika és a rajongók is sokat foglalkoznak vele (BELLAAGH, 338.). „A francia irodalomban különösen nagy hatást tulajdonítanak a maximáknak, s Voltaire [a főszöveg Kis János által írt előszavának francia jegyzetében is idézve] azt ítéli róluk, hogy azon művek közé tartoznak, amelyek a francia ízlést leginkább képezték, s elsősorban ezek szoktatták a nemzetet gondolkodásra s gondolatának eleven, tiszta s velős kifejezésére.” (VÁCZY 2008, 112.) A munka szerzője életében öt kiadást ér meg, az utolsó 1678-as, mely 504 maximát tartalmaz. Később megjelenik 1690-ben, 1692-ben, 1705-ben és így tovább, s nem csak francia nyelven. „A többször átdolgozott s megjavított maximák számos kiadást értek nemcsak Franciaországban, hanem Drezdában, Carlsruhéban s Bécsben is.” (VÁCZY 2008, 112.) A könyv németül Bécsben és Lipcsében 1785-ben jelenik meg Karl Wilhelm Mobereczker fordításában, majd 1789-ben Friedrich Schulz (1762–1798) átültetésében, melyet Kazinczy fel is használ; a mun-

ka címe *Sätze aus der höhern Welt- und Menschenkunde*, kiadási helye Gratz (Kazinczy a címet így idézi: *Sätze aus der höheren Welt und Menschenkenntniss* [KazLev. VII. 577]). Schulz e fordításának javított kiadása 1790-ben, 1798-ban és 1802-ben újra megjelenik. Általánosan elmondható, hogy a Rochefoucauld-kiadások egyre testesebbek, a szerző halála után is kerülnek elő újabb és újabb szövegek. Megjegyzendő, hogy Benedek Marcell 504 maximát, ezenkívül 58 posztumusz, valamint 79 kihagyott maximát fordít magyarra (BENEDEK, 5–141.). Rochefoucauld műveltebb körokben itthon is ismert, II. Rákóczi Ferenc, Mikes Kelemen, Bessenyei György és a testőrőrök, Fáy András, Katona József, Kölcsey Ferenc, Eötvös József, Széchenyi István egyaránt ismeri és olvassa a francia moralista e művét (BELLAAGH, 338–341.).

Rochefoucauld aforizmáit Kazinczy *aphorismusoknak* (KazLev. III. 18.), *erkölcsöt festő mondásoknak* (KazLev. III. 305.), *gnomáknak* (KazLev. VI. 181, XI. 149., 170.) és *maximáknak* egyaránt nevezi, legtöbbször ez utóbbinak. A jelentéskör egy-egy bölcselkedő, moralizáló gondolat, életelv szellemes, tömör megfogalmazását fejezi ki. A kutatás során nem sikerült megállapítani, pontosan melyik kiadásból dolgozott Kazinczy.

KELETKEZÉS

A közölt főszöveg levelezésben említett kéziratai közül egyik sem fellelhető. A vonatkozó utólagos kézirat keltezését lásd a *Szóképző Regék Keletkezésénél*. Erre is igazak a megadott rész megjegyzései, amennyiben e textus külleme is igényes, törlés, javítás, margináliák alig tapasztalhatók benne. Az ötszáz maxima szorosan követi egymást, francia és német nyelvű betétek nélkül. A főszöveghez viszonyított változtatások ez esetben is szintaktikaiak és stílusbeliek, viszont ezek meglehetősen markánsak.

A nyomtatásban megjelent kötet dátumát, kiadását illetően a címlapon ez olvasható: *Bétsben és Triesztben, Geisztinger Könyvárosnál. 1810*, míg az utolsó oldalon: *Bécsben, Nemes Haykul Antalnál, 1809*. Utóbbi adat vonatkozik a nyomdai munkálatokra, előbbi pedig valószínűleg azért került címlapra, mert Geistinger könyvkereskedő felvásárolta a példányokat Kazinczy engedélyével (KazLev. VII. 72.). A címlap magyar, francia és német nyelvű. Az előszót Kis János jegyzi, keltezése: 1805. június 29. Tulajdonképpen ez az első Rochefoucauld-ról szóló magyar dolgozat (BELLAAGH, 340.), emellett a Kazinczy-fordítás érdemeiről és szükségességéről szól. A kötet maga szintén három nyelvű: Rochefoucauld ötszáz francia nyelvű aforizmája mellett Schulz német fordítása olvasható, alatta pedig tipográfiailag elkülönítve Kazinczy fordítása. Gyanítható, hogy a többnyelvű kiadás ötletét Kazinczy Schulztól vette át, aki szintén közölte munkájában saját fordításán kívül a francia eredetieket is.

Kazinczynál az 1800-as évek első évtizedében jellemző Rochefoucauld nevének, gondolatainak feltűnézése a levelezésben (pl. KazLev. III. 286.; IV. 442.; VI. 16., 490.). A „franciák nevezetes moralistájoknak” említése 1803 őszén kerül először elő (KazLev. III. 118.). Kis Jánost 1805 elején értesíti, hogy annak „erkölcsöt festő mondásait” előző év júliusában és augusztusában lefordította, s egyben kéri, a hamarosan elküldött kézirat elé írjon egy rövid, „philologicus értelmű” előszót, s az ő költségen adja ki (KazLev. III. 247.). Kozma Gergelynek ez év márciusában adja hírül, hogy a szöveget nemrég küldte el Bécsbe nyomtatni (KazLev. III. 275.). Cseréy Farkasnak nem sokkal később már azt írja, még abban az évben megjelenik a fordítás (KazLev. III. 305.). Júniusban Kis Jánost emlékezteti a bevezető megírásának felkérésére, mely Rochefoucauld jelentőségének taglálása mellett arról kellene szóljon, hogy „nyelvünk mennyire anschmiegelhatja magát a’ francia dicitio képzelhetetlen elegantiájához.” (KazLev. III. 357.) Július 14-i levelében azt írja Kis Jánosnak, hogy a Németh Lászlótól visszakapott fordítást elolvasta, s számos helyen korrigálta magát; ezenkívül tudatja Kissel, hogy bár jó oka volt régebben azt kérni, adja ki ő a fordítást, ez az ok már elmúlt. Kazinczy nagyon készül a maximák megjelenésére, a francia nagykövetnek is akar belőle ajándékozni, s vele a szöveget Párizsba eljuttatni. Mindezen túl örömmel újságolja ugyanebben a levelében, hogy előző nap megkapta Haykul Antal bécsi nyomtatónak a fordításról készített mintapéldányát (KazLev. III. 377.).

1806 februárjában Cserey Farkasnak, Kis Jánosnak, Szentgyörgyi Józsefnek és Nagy Gábornak is azt írja, hogy a munkát nyomtatják, s legkésőbb az áprilisi debreceni vásárra készen lesz. Aztán – már októberben – Kis Jánosnak és Csereynek még mindig csak azt tudja írni, hogy megérkeztek hozzá Haykul újabb „próbaárkusai”, s hogy novemberben bizonyosan elkészül a kiadvány. Két évvel később, 1808 nyarán már ez áll Csereyhez írott levelében: „Rochefoucauldoknak minden árkusait ma egy hete kapám-meg mutatóban a’ Bécsi Typographustól. Reá akar szedni, de megkapom. Panaszt tétetek ellene a’ Bécsi Polgári tanácsnál.” (KazLev. VI. 12.) Dessewffy Józsefnek és Pápay Sámuelnek is azt írja, hogy bécsi ügyvédre kellett bízni a Rochefoucauld-kiadás ügyét. Augusztusban Kissel és Kölcseyvel közli, hogy a „gaz Haykul” (KazLev. VI. 38.) újabb próbaívben is talált még szép számmal törölni való hibát.

1809 januárjában írja báró Prónay Sándornak: „La Rochefoucauldnek Gnomájit három nyelven, francziául, németül (Schulz által) ’s magyarul Nyomatóm már kirakta. A’ próbaárkusokat épen ma indítom hozzá. Közre fog lépni a’ könyv a’ Martiusi Pesti vásárkor.” (KazLev. VI. 181.) Az elhúzódozó, kínos kiadási procedurát jól jellemzi a következő Kis Jánoshoz szóló levélrészlet is ez év áprilisából: „Rochefoucauld utolsó árkusát a’ napokban küldém fel másod ízben; azt hazudta a’ Nyomatató, hogy levelem elveszett.” (KazLev. VI. 324.) Egy 1809 novemberében keltezett Pápay Sámuelhez írt levélből tudható, hogy a fordítás végül is május hónapban kerül ki a nyomdából (KazLev. VII. 72.). Bár Kazinczy a *Herczeg De La Rochefoucauld Gnomáji* címet adja a fordításnak (KazLev. VII. 123.), a kiadó *Herczeg Rochefoucauldnek maximái és morális reflexiói* címen jelenteti azt meg. Kazinczy erre írja *Jelentés a’ La Rochefoucauld’ Gnomáji eránt* című felháborodott cikkét a *Hazai és Külföldi Tudósításokba* (29. évf., 1810. április 11., 236–238.), melyben tiltakozik az efféle eljárás ellen (közli Váczy, KazLev. VII. 577.). Kazinczynak e kiadást illető szerencsétlenségét jól érzékelteti az is, hogy Horvát István által Szemerétől még 1810-ben is a kiadás külleme felől tudakozódik (KazLev. VII. 487.), s 1811 júliusában is így ír: „La Rochefoucauldnek mind eddig nem láttam több exemplárját egygyetlen eggyenél.” (KazLev. IX. 16.)

HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy már 1805-ös kéziratáról is komoly véleményt vár Kis Jánostól, hogy „el van e *néhol* találva a’ franczia Atticismus?” (KazLev. III. 333.) Fordításának fogadtatása mélyen foglalkoztatja, s e munkájánál is feltűnik az összehasonlítás, a versengés elve, sőt e kötetét comparatista szellemben is tervezi megjelentetni: „Ezen felyül Rochefoucauldnek Gnomájit nyomtatják számomra. Schulz, kinél egy német sem nyomta-ki ékesebben a’ francziák atticismusát, németre fordította ezt a’ munkát. Én versent futottam vele, ’s meg akartam mutatni, hogy ámbár nyelvünk a’ metaphysicai oldalról tekintve, felette messze maradt az Európaiak mellől, még is alkalmas Rochefoucauldnek szépségeit, könnyűségét, elegantiáját felfogni, ’s hogy az Olvasó ítélhessen, a’ Magyar textusnak elibe tettem a’ francziát és a’ Német fordítást. Nyugtalan vagyok látni, mit ítél róla majd a’ Recensens, ’s mit mond majd reá Debreczen? Nem azt e, hogy az *nincs magyarul?* De szeretném tudni, mint tenné tehát Rochefoucauldöt *magyarul* magyarra Debreczen, és ezt a’ Debreczeni Rochefoucauldöt olvashatná e az, a’ ki a’ francziát ’s Németet olvasta?” (KazLev. III. 435.) E gondolatokat évekkel később, 1808 februárjában ismét leírja kis különbségekkel báró Prónay Sándornak (KazLev. V. 339.). Bár Kazinczy maga is sokat korigál munkáján, Kis János is készül változtatásokat ajánlani neki (KazLev. III. 390.), azonban, hogy a megjelenést ne késleltesse, később eláll e szándékától.

A fordítást a társak nagyon várják – leginkább Kis János, de például Pápay Sámuel is –, mert a kiadás éveket csúszik. Általában a sikerében is mindenki bizonyos, például Cseh József: „Örülni fogok annak is, ha Rochefoucauld kikerülhet, tudom hogy lesz becsé és kelettye is elég.” (KazLev. VI. 93.) Kazinczy is bízik a kiadás sikerében, főleg, mert a vállalkozás nagy és kockázatos befektetés: „La Rochefoucauld 600 ftba került. 3 ftjával adván el egy exemplárt, 200 exemplárból már vissza jó a’ pénz. Ha tehát feltesszük, hogy csak 300 exemplár kél is el, a’ mi *bizonyosan* elkél, látni való, hogy a’ Könyvárosok rabátja kitelik, ’s a’ mi azon felül adódik el (500 exempl. nyomtatatik), nyereségnek marad vagy exemplárban marad.” (KazLev. VI. 199.) A maximák kiadása tehát sokba kerül, melyből végül is alig térül meg valami, részben azért, mert a tiszteletdíjul kapott száz pél-

dány felét Kazinczy elajándékozgatja ismerőseinek (VÁCZY 2007, 26.). A sajtó alól kikerülő fordítást a barátok mindemellett nagy örömmel fogadják, Márton József híradása szerint még tanítványai is „széltire” olvassák (KazLev. XXIV. 7087.). Csehy József dicsérete a megjelent munka kapcsán is érzékletes: „Meg vettem egyebek közt Schwaigernál Rochefoucauldodat, úgy mindent, a mit Kistól, Virágtól, Kisfaludytól, etc. hamarjában megkaphattam. Maximáidat mohón olvastam, és nagy kedvem-telisével. Erős munka volt ez. Szerencsésen eljutottál a célhoz, jól mondja Kis, hogy nyelvünk sokat nyert általa.” (KazLev. VII. 368.) A példányok terjesztése viszont nehézkes, a legtöbb barát még 1810 nyarán is arról panaszkodik, hogy még nem látta a kötetet, de kézhez kapva mindegyikük dicséri a munkát (pl. Berzsenyi: „Rochefoucauldodat most olvasgatom nagy gyönyörűséggel.” – KazLev. VIII. 77.) Vonatkozó kritikai megjegyzés csak Szemere Páltól adatolható: „A’ Rochefoucauld’ 54. l. egyik-Ök a’ legelső tökéletességnek? A 158. l. Hibáinknak egyyikök? A’ 173dik lapon: Kemény bíró a’ vénség; halált mond az ifjúság örömeinek mindenik-ökre? [...] Mi nem-magyar ejtések ezek!” (KazLev. VII. 208.)

A kétségtelenül felettébb elragadtatott Csehy szerint a mű még a könyvkereskedők szerint is kelendő lesz: „Ez a herculesi munka el fog terjedni a külföldön is. A könyváros bizonyossá tevé nagy kelete felől.” (KazLev. VII. 452.). Kazinczy is nyilatkozza, hogy bár nem számított nagy közönségsikerre, „[a]z a’ munkám többeknek tetszik mint vártam.” (KazLev. IX. 16.) Egy későbbi, 1814-es levelében utal rá, hogy Pesten Geistinger könyvkereskedő két hónap alatt eladta a Rochefoucauld-példányokat (KazLev. XI. 472.). Mindezek ellenére a munka összességében nem vált ki lényegesebb hatást, nagyobb visszhangot.

A műről ismertetést közöl az *Annalen der Literatur und Kunst in den Oesterreichischen Kaiserthum* Kis János tollából (1810. II. december, 398–400.), valamint a *Hazai és Külföldi Tudósítások* (13. évf., 1810. február 14., 104.). Utóbbi szövege: „Ezen nagy böltseségű ’s finom ízlésű Francia munkát mindenkor és (minden) rendbéli ember különös haszonnal olvashatja: de úgy látszik, hogy Kazinczy Ferencz Úr főképen a két Nemen lévő Ifjúságnak hasznára czélt, midőn a’ szív képzésén kívül, melly a’ munkának fő ereje, még a’ nyelvbéli gyakorlást is az által öszve kapsolta, hogy minden Maximát, vagyis tapasztalásbéli igazságot Franciaúl és Németül egymás mellé, Magyarságát pedig mindjár alája tette. A’ betűknek helyes kiválogatások, a’ tiszta szép papiros, a’ helyes elrendelés, ’s egy gyönyörű rézre metszett kép az egész munkát olly kellemetessé tesz, hogyakármely fő nemzetségbeli ’s finom ízlésű Személy meglegedéssel olvashatja és a’ Fordítónak Mesterízlését mindenütt tapasztalhatja.” (Közli Váczy, KazLev. VII. 582.)

A maximákat Kazinczy eleinte a *Szép Literaturána* nyolcadik darabjába szánja, majd Trattner húzódozására sokáig a mindenkori kötetterv utolsó részébe helyezi. Végül Kazinczy életében többé nem jelenik meg a fordítás, annak ellenére, hogy még 1830-ban is ki akarja adni (KazLev. XXI. 430.).

MAGYARÁZATOK

520. *tsapodárság*: hűtlenség.

520. *virtus*: vitéz hősiesség, erény.

520. *plánum*: terv.

520. *Parittyás háború*: 1648–1653 közötti háború, a Fronde, a párizsi Parlament és a francia főnemesség nyílt fegyveres felkelése a király abszolutista politikája ellen; a felkelők (Frondeurs, magyarul: parittyások) azt hirdették, hogy ők Mazarin főminiszternek a királyra gyakorolt negatív befolyása ellen küzdenek.

520. *Richelieu*: Armand Jean du Plessis de Richelieu bíboros (1585–1642) francia államférfi.

520. *tútorság*: gyámság, felügyelet.

521. *roll*: szerep.

521. *Duryer*: Pierre du Ryer (1606–1658) francia drámaíró; az idézet az *Alcyonée* (1639) c. szomorújátékából való.

521. *Retz*: Jean François Paul de Gondî, cardinal de Retz (1613–1679) francia bíboros, a Fronde idején a mozgalom élére állt.

521. *Suard*: Jean Baptiste Antoine Suard (1733–1817) francia akadémikus, író.
521. *Institutum*: intézmény.
522. *gnóma*: rövid bölcselő epigramma, velős mondás.
522. *Bayle*: Pierre Bayle (1647–1706) francia filozófus, valláskritikus.
522. *Dictionn. hist. critique*: CÉSAR a' G. jegyzés alatt: *Dictionnaire historique et critique* (Történelmi és kritikai szótár, Rotterdam 1695–1697, Amszterdam és Leyden 1740, négy kötet), César c. cikkely, G. jegyzet, II. kötet, 121.
522. *Commentarius*: életrajzíró, kommentáló.
523. *fysiognomia*: (fiziognómia) külső megjelenés, jelleg.
527. *resultatum*: eredmény.
527. *az a' nagy had, melly Augustus és Antónius közt folyt, talán csak egy szép asszony' szerelme miatt borította-el vérrel a' földet*: Kr. e. 31-ben, a görögországi Actiumnál Octavianus (Augustus Caesar) győzelmet arat Marcus Antonius és Kleopátra hadai felett; az utalás Kleopátrára, egyiptom királynőjére vonatkozik.
527. *passzió*: szenvedély.
527. *regula*: rendszabály.
532. *orgán*: (organum) szerv.
534. *dispositio*: hajlam, készség, alapbeállítottság.
535. *poltolék*: pótlás.
535. *héros*: (hérosz) félisten, hős.
539. *copia*: másolat.
539. *Díván*: államtanács a régi Törökországban.
542. *Piréus*: (Píreas) kikötőváros Athén közelében.
544. *galanteria*: finomság, könnyed udvariasság, előzékenység, udvarlás.
545. *koketterie*: kacérkodás.
554. *proportio*: arányosság, arány.
561. *affectál*: kényeskedik, színlel, megjátszik.
566. *calculus*: számítás.
570. *symmetria*: (szimmetria) művészi arányosság.
571. *depositarius*: letéteményes.
575. *collisio*: összeütközés.
576. *passzió*: szenvedély, kedvtelés.
586. *accentus*: (akcentus) hanghordozás, kiejtés.
615. *héros*: (hérosz) félisten.
616. *Cátó*: Marcus Porcius Cato (Kr. e. 234–149) római politikus, író.

12. A' Szent Hajdan' Gyöngyei

KÉZIRAT

Nem maradt fenn.

MEGJELENÉS

Teljes:

A' Szent Hajdan' Gyöngyei. Felső-Eőri PYRKER János László Patriárcha Egri Érsek után KAZINCZY Ferencz. Budán a' Pesti Magy. Kir. Egyetem' Műhelyében, MDCCCXXX, 262. p.

FORRÁS

Pyrker János László (1772–1842) a Dunántúlon születik és tanul, 1812-től Alsó-Ausztriában a lilienfeldi ciszterci monostor apátja, 1818-tól szepesi püspök, 1821-től velencei pátriárka, 1827-től egri érsek és Heves megye örökös főispánja, tanácsos, 1844-től a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagja.

Számos irodalmi alkotásának egyike a *Perlen der Heiligen Vorzeit* című német nyelvű, lírai hatású epikus költemény, kvázi-eposz, amely egyenlőtlen beosztású hexameteres énekek láncolata, melyek bibliai történeteket dolgoznak fel didaktikus-moralizáló jelleggel (KAUNITZ, 93.). Először 1821-ben adják ki Budán (Ofen) a Magyar Királyi Egyetemi Nyomdában (Universitäts Buchdruckerei). Tartalma: *Helias der Thesbit; Elisa; Die Makkabäer*. Ezt követi egy bécsi bővített kiadás 1826-ban (tartalma: *Die Harfe; Moses in drey Gesaengen: Gott!, Erloesung, Auferstehung; Samuel: Gericht; Helias der Thesbit, in drey Gefaengen: Glaube, Hoffnung, Liebe; Elisa in zwey Gesaengen: Tod, Unsterblichkeit; Die Makkabäer in vier Gesaengen: Mathatias: Trost, Eleazar: Hingebung a); Die Mutter mit den sieben Soehnen: Hingebung b); Judas Makkabäus: Sieg*). A művet módosított szövegváltozattal a Cotta cég kiadja még németül 1834-ben (Stuttgart), 1841-ben (Stuttgart–Tübingen), 1855-ben (Stuttgart) és 1885-ben (Stuttgart). Ezekon kívül a szöveget még több ízben kiadják Pyrker összegyűjtött művei (*Sämmtliche Werke*) között is. Kazinczyn kívül még Nagy Zsigmond fordítja le magyarra a munkát: *A szent hajdan gyöngyei*, Pest, 1830, 1840. (HÖLVÉNYI, 349.)

A műből kisebb-nagyobb részletek az alábbi nyelveken jelentek meg. Olasz nyelven: CARLANTONIO GAMBARA: *Perle dell' antico Testamento. Poemetti Sacri*, Brescia, 1824; Vincenzo de CASTRO: *L'Eliade di Sua Eccellenza Reverendissima Monsignore G. Ladislao Pyrker, Arcivescovo di Erlau*, Treviso, 1832; uő: *La Vedova di Sarepta. Idillico sacro di S. E. Gio. Ladislao Pyrker*, Padova, 1839; uő: *Gemme dell' Antico Testamento di Giovanni Ladislao Pyerker*, Venezia, 1848. Latin nyelven: Petrus SOLETTI: *Eliadis. Ladislai Pyrkerii Agriae Archiepiscopi Libros Tres ex germano idiomate Latinis versibus redidit Petrus Soletti Opiterginus*, Tarvisio, 1835. Cseh nyelven: Karel WINARICKY: *Jana Ladislawa Pyerkerera Perly poswátné*, Prága, 1840; W. PRAZE: *Jana Ladislawa Pyerkerera Perly poswátné*, 1842. Orosz nyelven: Wladislas KNESEVICH: *Eleazar as Perlen der heiligen Vorzeit = Almanach von Odessa*, 1840. (HÖLVÉNYI, 349.)

Kazinczy az 1826-os bécsi kiadásból fordít. A gót betűs, 256 lapos kiadvány belső címlapján ez áll: *Perlen der heiligen Vorzeit. Von Johann Ladislav Pyrker, Zweyte, vollständige Ausgabe*, Wien, Gedruht und im Verlage bey Anton STRAUSS, und im Bureau des wohlthätigen Frauenvereins in Ofen, 1826. A munka tehát, miként az 1821-es kiadás is, a Budai Jótékony Nőegylet támogatásával jelenik meg. Kazinczy fordítása hűen követi a kiadás szerkezetét, tehát a következő részekből áll:

Előszó (Pyrker nem ír előszót, műve a *Die Harfe* című költeménnyel indul); *A' Hárfa; Mózes három énekben: Isten, Megváltás, Feltámadás; Sámuel egy énekben: Ítélet; Illyés három énekben: Hit, Remény, Szeretet; Elizeus két énekben: Halál, Halhatatlanság; A' makabék négy énekben: Mathathiás: Vigasztalás, Eleazár: Szent megnyugvás a), Salomóne* (itt változik a fordítás a forrásszöveghez képest) *'s hét bős fiai: Szent megnyugvás b), Júda, a' makabé: Győzödelem.* A 238–255. lapokon található a német nyelvű változatban az egyes fejezetekhez tartozó magyarázatjegyzék, Kazinczynál *Jegyzések* címszó alatt, szintén hűen tükrözve az eredetit. A tartalomjegyzék, Kazinczynál *Foglalat*, szintén megegyezik a két változatban. *Toldalék* a bécsi kiadásban nincsen, a mű a tartalomjegyzékkel ér véget. A szöveg egésze hexameterekben íródott, mely formát Kazinczy csak *A' Hárfa*-ban adja vissza.

KELETKEZÉS

Kazinczy e fordítása 1830-ban Budán jelenik meg a Pesti Magyar Királyi Egyetem műhelyében. Munkája elé hosszas előszót csatol, melyben – magasztalva szerzőjét és annak tehetségét – a mű fenségéről, verseléséről, műfajáról értekezik, majd német nyelvű recenziókat és eredeti szövegrészeket közöl. Ezek után Pyrker fontosabb műveinek kiadásairól szól, majd magát az érseket mutatja be, idealizált jelleggel. Előszavának végső sorai a legfontosabb fordítása utóéletének szempontjából, ezért itt is idézzük: „Fordításom felől pirúlva szölkök. Prózában, bár poetai prózában, adom a' legcsillogóbb nyelvben írt hexametereket! De ismerém erőm' kevésségét, 's gondokkal elterhelt öreg napjaim ennél egyebet nem engedtek. Azonban örvendek szerencsémnek, hogy a' nemzet' örök disze eránt csudáló tiszteletemnek e' bizonyágát adhatám, míg majd egy boldogabb előáll, és igyekezetemet elfelejteti.”

Kazinczy először 1819-ben említi Pyrker a fennmaradt levelezésben, egy jellemző kontextusban: „Ez a' Pyrker Székes fejérvári fi, és Virággal Német Országból, hol Cisterciáskodott, levelezett. Ez a' Pyrker Magyar tárgyakrúl Német nyelven Drammákat is irt. És igy Poeta is, Püspök is!” (KazLev. XVI. 356.). Pyrkerrel a továbbiakban is mindig a hódolat és rajongás hangján beszél.

1827 telén Toldy Ferencnek írja, hogy Pyrker művei közül többek között a *Gyöngyöket* olvassa, de más munkáira is kíváncsi (KazLev. XX. 204.). Egy évvel később: „az én lelkemhez leginkább a' Szent Hajdan' Gyöngyei szöllanak az emberiségnek azon szent érzéseinel fogva mellyeket ott énekel. Ha ifjabb volnék, ha könnyebben dolgoznám, és ha nervusaim eltürnék azt [!] a' hóhéri scénakat, a' könyvet fordítanám.” (KazLev. XX. 562.)

1828 elején Kazinczy így ír Toldy Ferencnek: „Én ha Egri Érsek volnék, *németül* irt munkámat elébb egy nevezetes *Német Verselövel* tekintetném-meg, 's úgy ereszteném-ki, ha az kimutatná a' helyeket, mellyek igazítást kívánnak” (KazLev. XX. 447.) Pyrkerhez nem sokkal később így szól: „A' nép, mellynek Excellentiád születés, neveltetés, ajak, mint viselt méltóságait meghaladó érdemei által egyik legfényesbb ragyogású tagja, a' Szent Hajdan' Gyöngyeit mind eddig csak idegen nyelven olvassa [...] Ha korom 's éltemet összetépdelő gondjaim engedék vala, örömet lelném e' szent Énekeket hexameterekben adni vissza nyelvünknek; igy poetai prózába öntve teszem a' mit erőm nem tilt. Tisztelettel nyújtom be a' felkent Költőnek legrövidebb Épósát, hogy javalást nyerve adjam a' többit is, vagy intésére elhallgassak.” Kazinczy a levélhez mellékeli a *Gyöngyök* egyik fordításrészletét, a *Sámuelt* is. Pyrker válaszában (Eger, 1829. február 28.) a fordítást remeknek nevezi, és a többi ének mielőbbi átültetését is sürgeti. Kazinczy saját levelét, majd Pyrker válaszelevelét közölteti a Szemere Pál szerkesztette *Muzárion* harmadik kötetének élén (*Muzárion*, III., 1829, IX–XII.), a fordításrészlet pedig a negyedik kötetben (*Muzárion*, IV., 1829. február 28., 247–282.; mindkettőt közli Váczy: KazLev. XXI. 657.). A *Sámuel* ekkor még csak előszöveg, egyes szóalakok eltérnek a később megjelenő végső változathoz képest. A fordításrészlet kapcsán írt bevezetőjében Kazinczy sajnálja, hogy Pyrker nem magyarul írta meg művét, „mely nemzetünkre még így is sugárt önte” (247.). Bejelenti, hogy poétai prózába lesz öntve a teljes munka – előtte mentegeti Pyrkeret, hogy sokáig külföldön élt –, és még arról is megemlékezik, hogy a főpap Egerben képgalériát nyitott (279.). Cikkét Jens Immanuel Baggesen Pyrkeret üdvözlő versével fejezi

be (280–282.), amelyet teljes fordításának végére is elhelyez *Toldalekként*. A *Sámuelről* így ír Guzmics Izidor: „a szent Hajdan Gyöngyeiből, mellyeket Nagy Méltóságú Felső Óri Pyrker László Patriarka és Egri Érsek Ó Excellentiája íra, a neki tulajdon ritka költői szellemmel, 's ezt itt a Gyöngyökbé forrón szeretett Kazinczy adja poetai prozában magyarul, azon hűséggel, azon könnyűséggel, melly fordításait billyegzi, nem csak a dolgot adni, de az Irónak sajtóságait is remekül általhozni. 'S ez a classzikus fordítónak érdeme; 's csak ekkor mondhatjuk, hogy az Iró is így irt volna magyarul, ha magyarul ír.” (KazLev. XXI. 109.)

1829. március 24-i levelében Kazinczy ismét elküldi a mű egyik fordításrészletét a *Mózesből* Pyrkernek javításra és véleményezésre; a munka nyelvezetét dicséri – „[e]z utat kell nekünk is követnünk a' Nyelv' kifejtésében, különben elmaradunk” –, s örömet fejezi ki, hogy az érsek művét fordíthatja. Fontos részlete a levélnek a következő: „Minthogy az egész munkát hexameterekben adni sem korom, sem erőm nem engedi, legalább a' *Hárfa*hoz intézett sorokat adom úgy.” (KazLev. XXI. 29.) Kis Jánossal is közli, hogy egész márciusban e szöveg fordításával volt elfoglalva (KazLev. XXI. 40.), augusztusban pedig Szemere Pál feleségével, hogy befejezte a mű fordítását (KazLev. XXI. 89.). A bakonybéli apát és teológiai doktor Guzmics Izidornak ugyanezekben az időkben írja: „Az Egri Érsek a' Salzburgi ferdőkből, Gasteinből küldé vissza még Júliusban a' Szent Hajdan Gyöngyeinek fordítását, öt lapnyi igazításokkal. Én a' nyalábot September 4dikén vettem, 's minden erőmet és időmet, a' mit hidegleléseim el nem rablottak, a' Munka kisimítására fordítottam. Íme tizenhárom nap alatt leírtam 203 lapot, 's már csak a' Makkabék vagynak hátra. Azok is le vannak fordítva, de le kell tisztáznom, 's akkor általküldöm az Érseknek még egyszer, hogy tekintse végig, 's küldöm a' Nyomatatóba. A' költséget hozzá az Érsek adja 500 példányra; 's ezt a' nélkül hogy én kértem volna, 's nekem hagyja az exemplárokat. Én százat az Érseknek küldök, 's azon leszek hogy barátim 300nak eladását magokra vállalják.” (KazLev. XXI. 97–8.) Szeptemberben Szemerének már szintén a nyomtatványok értékesítéséről ír (KazLev. XXI. 116.). 1829. október 27-i levelében tudatja Guzmics Izidornal, hogy másnap küldi ellenőrzésre a fordítás szövegét újra Pyrkernek (KazLev. XXI. 132.). Ez év karácsonyán Kraynik Imrének: „Hajdan Gyöngyei végre valahára nyomtattnak. A' te leveled mai postával érkezett, 's azonnal írtam Ó Excjának a' Patriarcha Érseknek, hogy siettesse képét is, melly a' könyv élébe jó, 's izenjen a' Budai Typographiába, hogy igyekezzenek a' Munkát még Februariusból elkészíteni, hogy a' Könyvkötőnek elég ideje maradjon az exemplárokat a' József napi vásárig [március 19.] bekötni.” (KazLev. XXI. 171.) December 30-án Guzmics Izidornak: „a' Szent Hajdan' Gyöngyei előtt álló hexametereket küldöm itt. Maga a' fordított Munka már nyomtatatik Budán, én ezeknek (a' hexametereknek) lefordításával elkéstem, 's csak tegnap tevém postára az Érsekhez.” (KazLev. XXI. 181.) Másnap a *Gyöngyök* „hymnuszi szárnyallású praefatióját” elküldi barátjának, Toldy Ferencnek is (KazLev. XXI. 187.), Toldy Londonból kelt válaszában azonban ki sem tér a Pyrker-szövegre (BLEYER, 661.).

1830 elején Pyrker tudatja Kazinczyval, hogy a fordítás első nyomtatott íve már a kezében van (KazLev. XXI. 205.). Kazinczy Kraynik Imrét kéri meg, hogy informálja, hány ív készült már el a munkából, illetve hogy hány árkusból fog állni a kötet (KazLev. XXI. 231.). Tavasszal Bártfay Lászlótól az értékesítéséhez kér segítséget (KazLev. XXI. 262.). Április 12-én újra ír neki az ügyben, mivel a megjelenés a nyomda ígérete szerint nagyon közel van; részletes utasítássorozatot intéz hozzá, melyben többek között leírja, az ötszáz példányból ötvenet díszes velencei papírra nyomtassanak, s hogy ajándékba kapjon a kiadásból Szemere Pál, Helmezy Mihály, Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály, Fenyéry Gyula, Toldy Ferenc, Bajza József, Teleki József, Széchenyi István, gróf Dessewffy József, püspök Kopácsy, gróf Mailáth János (KazLev. XXI. 271–3.). Többszörös határidőcsúszás után, június 15-én aztán végre többek között ezt írhatja Guzmicsnak: „Utolsó postával vettem a' hírt hogy végre teljesen elkészültek a' Budai Typogr.ban a' Szent Hajdan Gyöngyei is” (KazLev. XXI. 308.).

HATÁSTÖRTÉNET

A szöveg hatástörténetének fókuszát a magyar irodalomtörténet egyik legismertebb pere, az ún. *Pyrker-pör* jelenti. A *Pyrker-pör* az az 1831-től 1834-ig tartó, nagy vihart kavaró, több szempontból is irodalomtörténeti jelentőségű vita, amelyben Toldy Ferenc és Bajza József, de egyszerűsmind egy új nyelvelméleti és irodalomkritikai ideológia, egy új mentalitás- és identitásminta áll Kazinczyval szemben. „A Kritikai Lapok első füzetében Bajza Vezérszavának szellemében, a személyekre való tekintet nélküli kérelmelhetlen kritika megvalósításának első példajaként Toldy rejtőzködve, »G.« jellel aláírt cikkében Pyrkert is, Kazinczyt is keményen megtámadta.” (TAMÁS, 786.) A lap recenzense sajátos, addig ismeretlen publicisztikai hangnemben a következő kifogásokat emeli *A' Szent Hajdan' Gyöngyei* ügyében: miért kellett a magyar születésű és neveltetésű Pyrker német nyelvű munkáját magyarra fordítani, a hexametereket miért prózába ültette át Kazinczy, miért nem írt helyette inkább saját művet, s miért nem gondolt arra, milyen károkat okoz ezzel a „művelt külföld” magyarsághoz. A *Pyrker-pör* megítélése a szakirodalmi utóéletben a közelmúltig nem változott igazán: „[Toldy és köre] Pyrker Lászlóban a magas állású férfiú, Kazinczy Ferencben az elismert író tekintélyét, illetéktelen befolyását támadta meg és tette tönkre” (BLEYER, 664.); „a liberális romantika két fő princípiuma, a nemzetiség és az eredetiség nevében helyezkedik szembe [Toldy és köre] a megbíráltakkal” (FENYŐ, 102.). Újabban T. Erdélyi Ilona foglalkozott a kérdéssel, aki – árnyalván a képet – elsősorban Bajza és Toldy levelezésére támaszkodva kutatta a vita mögöttes mozgatórugóit. Meglátása szerint a fiatal Toldy és Bajza az irodalmi vezérpozíciók megszerzésére tört. Ennek érdekében volt szükség az addigi vezér nimbuszának megtépázására a nemzetiség és a szakszerűség nevében, a szokatlan és feltűnő hangvétellel reklámozva egyben saját újdonsült folyóiratukat, a *Kritikai Lapokat* is. Ehhez tartozott – ugyancsak a nemzetiség jelszavával – a jól szervezett hazai német nyelvű irodalom háttérbe szorítása is, amely olvasótáborával komoly konkurenciát jelentett (T. ERDÉLYI, 630–648.). A per anyaga jól hozzáférhető, dokumentumait a teljesség igényével rendszerezte és újraközölte Szalai Anna *Tollharcok* című munkájában (SZALAI, 127–166.).

A fogadtatástörténetnek a *Pyrker-pörtől* függetlenebb vonulatairól a következők mondhatók el. Guzmics Izidor nagyon derűlátó a fordítás kelendőségével kapcsolatban, már 1829 őszén így ír: „Igen örvendek, hogy a Hajdan kor Gyöngyeit Te fordítottad; 's tisztelettel érzem magamat azon nagy Férfiú eránt eltelve, ki a nyomtatás költségeit önként vállal fel. Semmit sem kétkezem, hogy Barátid annyit, mennyit kívánsz, el fognak széleszteni. Hozzám bizvást küldhetsz 30 Példányt; ennyit elválok; ha megszorúlsz, többet is küldhetsz; a mit magam helyben el nem adhatok, szétküldöm városainkba.” (KazLev. XXI. 128.) Kazinczy bízta Guzmics segítségével, azonfelül pedig a zirci apátság felvevőpiacában, ahova 50 példányt szán, mivel Pyrker tagja volt valaha (KazLev. XXI. 308.). Jól látható, s a *Pyrker-pörben* is jelenlévő aspektus, hogy Kazinczynak nagy szüksége van ekkoriban pénzre, melyet a *Pyrker-kötetek* eladásából származó bevételből kíván pótolni. Azt nyilatkozza, hogy „[n]agyon óhajtom, hogy fordításom a' jók javaltát megnyerhesse” (KazLev. XXI. 276.), ez a várakozás azonban inkább szól a piaci sikernek, mint a fordítás elismerésének, annál is inkább, mert a szöveggel messze nem foglalatoskodik annyit, mint egyéb munkáival; a viszonylag terjedelmes anyagot egy szűk év alatt ülteti át prózába, az ügyintézésben mindvégig inkább a kötet kulcsínére helyezve a hangsúlyt. Minderről egyik levelében nagy nyíltsággal beszél is: „Másnak terhére lenni, becsületes embernek iszonyú: de én kénytelen leszek gyermekeimet 's magamat dolgozásaim kiadásával tartani fenn az éhhenhalástól, melly csak úgy lehet, ha dolgozásim kiadását többen fogják elősegélni. Ó Exc. az egri Patriarcha-Érsek szép kezdetét adá, midőn önmagától nekem azt az ajánlást teszi utolsó levelében, hogy egyik munkája fordítását (*A' Szent Hajdan' Gyöngyeit*) kiadja, 's a' nyomtatványokat nekem hagyja.” (KazLev. XXII. 434.). Ehhez kapcsolódó adalék, hogy a kötet promotálását, árusítását is gondosan megtervezi: „A' sok követ most Pesten van, 's egyikik vagy másik barátunk ismeretes velek, 's szolgálhat nekem. Osztán valamely könyvárossal ki kellene tétetni a' könyvet az úczára, hogy az elmenők lássák, 's hírt adni a' Kulcsárné 's a' Budai német újságokba.” (KazLev. XXI. 273.).

Mindenesetre a *Pyrker-pör* két fontos jellemzője, hogy Kazinczy mérhetetlenül tiszteli az egri érseket (mint költő-főméltóságot és mint munkájának mecénását), és hogy ő is tisztában van a

próza fordítás problematikájával, már a polémia kirobbanása előtt lényegi elem, s ezt saját előszaván kívül például Pyrker titkárának is kifejti (KazLev. XXIII. 392.), de Guzmicsnak is (KazLev. XXI. 311.), vagy éppen Gyulay Karolina grófnőnek: „Pyrker Egri Érsek és Patriarcha egy megbecsülhetetlen könyvet írt: Perlen der heil. Vorzeit. Ennek fordítására engem szállíta fel ez a páratlan nagyságú Ember, 's fordításom most nyomtattatik Budán. Ez német hexameterekben, a' legszebb 's tanult nyelvben, a' legszebb poetai képekben festi a' Religiót, 's a' lelkes Olvasót itt minden ostromolja. Nékem ez a' könyv az imáds. könyvem. Poetai Munkát poetai nyelvben kelle adnom, 's a' mi magyar Olvasóink az ollyat nem tudják goutírozni. Nem tudom tehát mint fog elfogadtatni. De a' dolog miatt óhajtánám hogy sokan szeressék.” (KazLev. XXI. 219.) Kazinczy jól láthatóan az egyházi telítést tekintti elsődlegesnek a terjesztésben – a munkát Rudnay Sándor bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek figyelmébe is ajánlja –, de a friss munkát Széchenyi István grófnak is ugyanúgy megküldi (KazLev. XXI. 316.). Ez év nyarán egyébiránt Számos levelében szóba hozza a fordítást, még magának Bajza Józsefnek is (KazLev. XXI. 338.). Bajzának a kezdet kezdetétől nincsenek pozitív visszajelzései a művel kapcsolatban; jellemző, hogy július 6-i levelében így köszöni meg a tiszteletpéldányt: „A' gyöngyökért szives köszönetemet. Az gyönyörű kiadás, de olly papiroson csak Pyrker nyomtattathat.” (KazLev. XXI. 336.) Általánosan elmondható, hogy a terjesztés nem működik gördülékenyen; Guzmics Izidor például így ír: „Bosszankodom, hogy Gyöngyeidet, most már a miénket, még sem bírom, pedig a Győri vásár is elmult már, 's minden felé hordozzák azokat.” (KazLev. XXI. 345.). Kazinczy reakciója ezekre szintén jellegzetes: „Bosszankodol hogy nem vevéd Gyöngyeimet. Képzeled miként én! Így bosszankodik a' Váradi Püspök, így Ocskai Udv. Káplán és Váradi Kánonok” (KazLev. XXI. 372.). Köszönőlevelek mindazonáltal szép számmal akadnak, s Desseffy József gróf ugyanúgy dicséri a művet, mint Vay Péter esztergomi apát vagy Laicsák Ferenc nagyváradi püspök. Kis János is hódol a fordításnak: „Mit és mennyit nem dolgozol Te hetven esztendőn túl létedben! Hát még most is mindegyre részszerint tsinosgatod, részszerint szaporítod a' régi és uj Literaturabéli fordításaidat? A' Szent Hajdan Gyöngyeit [...] Hogy nagy gyönyörrel olvastam, azt nem szűkség mondanom” (KazLev. XXI. 386–7.). Ezek mellett Kazinczy tudomása szerint az országgyűlésben is van visszhangja a műnek: „Az Érsek vele nagyon meg van elégedve; úgy a' Dietán levők is – úgy írja Kanonok Lonovics Ur onnan. A' kiknek előttem nagyon kedves az ítéletek, kivált Praefatiómat szeretik.” (KazLev. XXI. 410.). Márton József 1830-ban ugyanakkor azt írja, hogy bár tudható, hogy a *Gyöngyök* mindkét „Magyar Udvari Cancelláriáknál” kaphatóak, alig kel el belőle egy-egy példány (KazLev. XXIV. 8041.).

Ez év decemberében Guzmicshoz írt rossz kedvű levelében Kazinczy számot vet a példányok eladásának pillanatnyi állásával. Egerben mind az ötven példány elkelt, de az árát nem szedték be, Esztergomban tízből hét kelt el, Zircről válasz sem érkezett; egyedül a váradi püspök fizette ki mind a húsz kötetének az árát. A fordítás egyébiránt a hírek szerint mindenkinek tetszik, Szemerének például az *Előszó* a „szerelme”, s az érsek is azt nyilatkozta Rummy szerint, hogy erős munka, kiváltképpen az *Előszó* (KazLev. XXI. 420.). Kazinczy ebben a levelben azt is közli Guzmicsal, hogy Pyrker nagyon unszolja őt az egész művet hexameterekbe átdolgozni, amit ő a *Mózes* egy részletével ugyan megtesz, de korára hivatkozva visszautasítja a feladatot.

1830 szeptemberében említi egyik levelében Kazinczy Rummy Károly György ismertetését (közli Váczy: KazLev. XXI. 709.) a megjelenő fordításról a *Spiegel für Kunst. Eleganz und Mode* című, Pesten hetente kétszer megjelenő négyoldalas füzetecskek egyikében: „Kár, hogy nem hexameterekben; úgymond. 'S igaza van. De az olajfestés helyett jól dolgozott rézmetszetet bírni, az sem rossz. – Ó nagyon meg van elégedve Előbeszédemmel, 's annak örvendek.” (KazLev. XXI. 372.) E hónapban Guzmics is szándékát fejezi ki, hogy a művet *Szent Berkek és Ligetek* című tervezett munkájában recenzálni fogja (KazLev. XXI. 377.).

A fordításról további ismertetés 1830-ban a *Magyar Kurír*-ban jelenik meg (*Magyar Kurír*, I., 1830, 415–416.), valamint a *Hazai és Külföldi Tudósítások*-ban július 7-én (*Hazai és Külföldi Tudósítások*, II., 1830, 16.). Utóbbi szövege: „A Tunisiás', és Rudolphias' Költője midőn a' szent Hajdan' Gyöngyeit öszveszedegette, olly fényben jelent-meg a' Németek közt, hogy ezek tsudálva irigylették Hazánktól a' magyar születésű és nyelvű ditső Férfiut. A' legértelmesebb Bírálok azt vallották, hogy ezen munkák a' legjobb német Eposzokat is meghaladják. Nagy neve van Kazinczynak

Literatúránkban, és ímé ő lőn méltó ez utolsó jeles munkának fordítására, hozzá értő művészi etsettel lerajzolván Előszavában a' Patriárka-Érsek' poezisát, és előadván a' Külföldi értelmes Birálók' ítéletét a' nagy Éneklőről. Több szép helyeket előhord az eredetiből. – Nyomatatása tsinos, papirosa igen szép fejér. Találtaik Pesten Eggenberger és egyéb Könyvárosknál." 1831-ben ugyan-csak két ismertetés születik a munkáról. Az egyik Kis Jánosé a *Tudományos Gyűjtemény*ben (*Tudományos Gyűjtemény*, II., 1831, 104–105.). Dolgozata Pyrker laudálásával kezdődik, majd a „hetven éven túl is virító”, fiatalos előadást dicséri a fordítóban. Idéz az *Előszóból*, s leszögezi, a fordítás mindent ad, amit prózai fordítás csak adhat, bár hozzáteszi, a hexameteres *Hárfa* azt a vágyat kelti az olvasóban, hogy bárcsak az egész mű ilyen formában állna. A másik dolgozat Toldy Ferenc recenziója a *Kritikai Lapok*ban *A' Szent Hajdan Gyöngyeiről* címen (*Kritikai Lapok*, I., 1831, 13–23.), mely írással a Pyrker-pőr kirobban.

MAGYARÁZATOK

618. *Tunisiás*: Pyrker János László (1772–1847) eposza, tárgya V. Károly tuniszi hadmenete; Bécs, 1819, 1825.
618. *gógási*: óriási, hatalmas.
619. *subordinálva*: alárendelve.
619. *pietismus*: a hittételekhez való ragaszkodás helyett érzelmi alapokon nyugvó vallásosságot, szigorú önmegtartóztatást és a felebaráti szeretet gyakorlását hirdető 17–18. századi evangélikus reformmozgalom.
619. *epopea*: eposz.
619. *nimbus*: nimbusz; dicsfény, tekintély, közmegebecsülés.
619. *profánus*: közönséges, hétköznapi.
619. *Rudolphiás*: Pyrker János László (1772–1847) *Rudolph von Habsburg (Rudolphias)* c. eposza; Bécs, 1825, 1826.
620. *Raphael*: arkangyal, az emberiség őrangyala.
620. *Guidó*: Reni Guido (1575–1642) olasz festő.
620. *Antiochus*: Antiochosz Epiphanes (Kr. e. 175–164) Szeleukida király.
620. *Victória*: Victoria a győzelem istennője a római mitológiában.
620. *cameó*: (kaméa) megmunkált drágakő.
620. *lombár*: számár.
620. *Kármel*: bibliai szent hegy.
620. *Egyiptus*: Egyiptom.
620. *Steinwyckek*: apa és fia, 17. század eleji templomfestők.
620. *elementum*: elem.
620. *Vernet*: Carle Vernet (1758–1836) francia festő.
620. *Poussin*: Nicolas Poussin (1594–1665) francia festő.
620. *Claud*: Claude Lorrain (1600–1686) francia festő.
620. *Wutky*: Michael Wutky (1739–1823) osztrák festő.
620. *Canova*: Antonio Canova (1757–1822) velencei szobrász.
620. *Phidiás*: Pheidias (Kr. e. 500) ókori görög szobrász.
623. *recensens*: recenzens, kritikus.
623. *Schlegel*: Karl Wilhelm Friedrich von Schlegel (1772–1829) német filozófus, író, műkritikus.
623. *szchéma*: rendezési forma, vázlat, terv.
623. *Bion*: Bión (Kr. e. 300 k.) görög bukolikus költő.
623. *Moszchus*: Moszkhosz (Kr. e. 150 k.) görög grammatikus, bukolikus költő.
623. *Hesiodus*: Hésziodosz (Kr. e. 7. század első fele) görög epikus költő.
623. *Klopstock*: Friderich Gottlieb Klopstock (1724–1803) német író, költő, főműve a *Messias* (1773) c. eposz.
623. *Heyne*: Christian Gottlob Heyne (1729–1812) német nyelvész, régész, göttingeni egyetemi tanár.

623. Voss: Johann Heinrich Voss (1751–1826) német költő és fordító, a göttingai költőcsoport, a Hainbund tagja; egyik jelentős műve a *Louise* c. eposza (1795).
623. *Hermann és Dorothea*: a *Hermann und Dorothea* (1798) Goethe egyik verses eposza.
623. *Baggesen*: Jens Immanuel Baggesen (1764–1826) dán költő, német nyelvű munkái közül a *Parthenais oder die Alpenreise* c. eposza tűnik ki.
623. *Ottava-ríma*: stanza; itáliai eredetű strófaforma, nyolc, egyenként 11 szótagos hangsúlyos jambikus sorból áll.
623. *Purizmus*: tartózkodás az idegen szavak és fordulatok használatától, a valóságos és vélt nyelvi hibák üldözése.
623. *ér*: kis patak.
625. *láz*: lázadó.
626. *Sarepta*: (Szarepta) föníciai város.
636. *Decalogus*: (dekalogosz) tízparancsolat.
640. *Nicolo Tommaséo*: Nicolo Tommaseo (1802–1874) olasz költő, kritikus, nyelvész.
640. *Vicenzo Monti*: Vincenzo Monti (1754–1828) olasz költő.
640. *Andrea Mafféi*: Andrea Maffei (1798–1885) olasz költő, fordító, librettista.
641. *Gróf Mocenigo*: Alvise Francisco Mocenigo (1799–1884) olasz gróf, akadémikus.
641. *Pier Alessandro Paravia*: Pier-Alessandro Paravia (1797–1857) olasz író.
641. *Ányós*: Ányos Pál (1756–1784) pálos szerzetes, tanár, költő.
641. *officium*: papok és szerzetesek karban mondott imádsága, imádságoskönyv.
642. *Paulínus*: pálos rendi szerzetes.
642. *Virág Benedek*: Virág Benedek (1754–1830) pálos szerzetes, tanár, költő, műfordító, történetíró.
642. *Cisterciensisek*: ciszterciták.
642. *oeconomus*: sáfár, gondnok.
642. *Apátur*: (apát) a szerzetesrend kolostorának vezetője.
642. *Praelátusi infula*: a magasabb papi méltóságot jelképező püspöksüveg a katolikus egyházban.
642. *Patriarcha*: egyes tekintélyesebb római katolikus püspökök hagyományos címe.
642. *Dignitárius*: főtisztviselő.
642. *LADISLAO PYRKERIO PATRIARCHAE VENETIARVM Az alsó lapon: VIRO DOCTRINA PRUDENTIA GRAVITATE PROBATISSIMO PATRIMONII PAUPERUM STRENUO ASSERTORI XV – VIRI MENDICITATE EX URBE TOLLEND A UT TANTI PRAESIDIS AGRIENSEM PONTIFICATUM ADEUNTIS NOMEN HONOS BENEFAC TA AETERNARENTUR MDCCCXXVII.*: „Pyrker Lászlónak, Velence patriar chájának. Az alsó lapon: a tudományban, bölcsességben, tekintélyben igen derék férfinak, az egyház szegényei állhatatos oltalmazójának a tizenöt férfiú(ból álló testület verette) a városból kiűzött koldus szegénység emlékére, hogy az egri főpapi méltóságba készülődő nagyszerű elöljáró neve, híre, jótettei fennmaradjanak örökre 1827.” (Ford. TAKÁCS Levente.)
643. *rév*: kikötő.
643. *portrait*: portré, arckép.
643. *Titian*: Tiziano Vecellio (1485–1576) a velencei érett reneszánsz egyik legnagyobb festője.
643. *Lycéum*: (líceum) katolikus egyházi főiskola.
643. *frt*: forint.
643. *xrt*: krajcár.
643. *Höfel János*: Höfel Nepomuk János (1786–1864) festő, oltárképfestő, Pyrker János László egri érsek portréjének alkotója.
643. *Höfel Balázs*: Höfel Balázs (1792–1863) osztrák festő, réz- és fametsző.
645. *szilaj*: erőteljes.
648. *Hóreb*: másképpen Sínai-hegy, szent magaslat, Mózes ennek tetején kapta meg a tízparancso latot tartalmazó kőtáblákat.
648. *behegő*: bégető.
648. *Ipa*: após.
649. *vápa*: szakadékos hegyi út.
649. *vállú*: vályú, itató.

650. *Gózsén*: (Gósen) igen termékeny tartománya Egyiptomnak, ahol a bibliai elbeszélés szerint a héber törzsek századokon át tartózkodtak.
650. *Níl*: Nílus.
651. *kohaikban*: kohóikban, kemencéikben.
652. *Kánaán*: (Kánaán) az ígéret földje, Palesztina ókori neve az izraelita honfoglalást megelőző időben.
654. *pitvar*: előtér.
657. *szollnok*: szónok.
660. *Ethám*: (Etam) helység Egyiptom és az Arab-sivatag határán, a választott nép egyik állomása a pusztai vándorlás során.
660. *Pahachiroth*: (Pihachiroth) helység a Vörös-tenger és Migdol közelében.
660. *Migdol*: a Vörös-tenger és a Kis Keserű-tó közötti átkelő közelében lehetett Migdol.
662. *türk*: agancs.
664. *Philisthiim*: a filiszteusok földje; a filiszteusok ókori indoeurópai nép, amely Délnyugat-Palesztina földközi-tengeri partsávját és Kánaán déli részét lakta.
668. *Chérub*: (kerub) zsidó-keresztény kultúrkörben az angyalok legmagasabb karának második fokozatába tartozó angyal.
669. *Archangyal*: (arkangyal) főangyal.
670. *Ephód*: (éféód) a főpap egyik köntösszerű ruhadarabja.
671. *tulok*: ökör.
671. *Eskol' völgye*: Hebron közelében, attól északnyugatra található; eszkol héberül szőlőfürtöt jelent.
673. *Garizim*: hegység Palesztinában.
674. *Abarim*: hegység Palesztinában.
684. *Karith*: a Jordán folyó egyik mellékága.
685. *Sidon*: (Szidón) föníciai város.
685. *Tyrus*: (Türosz) föníciai város.
695. *Kíson*: patak a Tábor-hegy közelében.
697. *genesztye*: rekettye, kúszó szárú félcserje.
699. *gátor*: kerítés.
700. *tyrann*: zsarnok.
701. *Gázi tetők*: gázai hegytetők.
714. *sí*: sündisznó.
718. *kótogás*: zörgés, kopogás.
722. *topolya*: nyárfa.
736. *gödély*: gida.
737. *szilke*: cserépedény.
741. *Lysiász*: (Líziász) Cöle-Szíría és Fönícia satrapája, IV. Antiokhosz Epiphanész Kr. e. 165. évi felső-ázsiai hadjáratai idején kormányzó; ő küldte hadba Ptolemaioszt, Nikanort és Gorgiaszt, s vereségük után maga is kivonult Júda ellen.
744. *sikárlott*: súrlódó, csikorgó.

AZ ELŐSZÓ NÉMET BETÉTEINEK FORDÍTÁSA

621. oldal: *Sopronizon*, Paulus Professzor műve, Heidelberg. 1825. VII. kötet, 2. füzet. – „Pyrker maga küldte el Rudolphiádját Vossnak; – „annak a német irodalomért tett nagy szolgálatai hálás elismerésével. Ennek a napjainkban kiemelkedő eposznak az alkotója igazi önérzetről árulkodik, mikor Vosst tartja annak a férfinak, aki az ő munkáját tisztán és egészen elismerheti. Részvétellel és örömmel, ahogy arra a mostani hangadók a német Pindusban csak egész ritkán adnak okot, a mi Homeridánk a rokonlelkeknek a jobbját nyújtja.”

„Hogy milyen biztosan illeti őt klasszikus babér, azt mutatja éppúgy az egésznek a bölcs felépítése, mint a sokrétű, élénk egység minden egyes részének a legmegfelelőbb kidolgozása. Kitűnő az egész arányos elrendezése, hogy a történetek ellenpontjainak változtatása által szemléletesebb legyen, és hogy a váratlan, de teljesen előkészített, és az egészre ható mellékszálak által is a fő cselekmény folyását élénken előremozdítsa.”

„A lélek minden oldalát váltakozva pezsdíti fel, de nem viharos hevességgel, mint ahogy oly gyakran a modern zsenialitás tombol, amikor a görcsösen eltorzuló túlfeszítéssel akarja kivívni a lelkesedést. Pontosan találja el a költemény a szenvedély minden megjelenítésekor azt a mértéket, amely részvétre ösztönöz, és együttérzést ébreszt bennünk anélkül, hogy ezt kierőszakolná. Éppen azáltal mutatkozik meg az igazi tehetség, hogy a személyek és események nem leírások által, hanem saját maguk által ábrázolva állnak előttünk, ahogy a költő a legtermészetesebben képes cselekedeteiket és beszédüket bemutatni. Ehhez a poétikusan igazi érzékenységhez bizonyára önkéntes kísérléként társul majd a megfelelő hangulat minden, a művészethez nem értő lélekben is.”

621. oldal: *Allgemeiner Religions – und Kirchenfreund*. Dr. Benkert műve. Würzburg, 1828. I. kötet, 2. füzet. – „Amit Johannes von Müller (Művei I. rész, 121.) Szophoklészről mond: »Nem lehetséges az ember legszebb nyelvét Szophoklésznél nemesebben használni, vagy csodálatosabban egyesíteni a méltóságot és a kellemet,« – mi is ezt szeretnénk kijelenteni mély meggyőződésünkkel ennek az éneknek a költőjéről. – Szívesen bemutatnánk olvasóinknak részletesen ezeknek a gyöngyöknek a gazdagságát és fenséges pompáját, ha egy ilyen közlés nem lépné át egy híradás határait. Mégis szeretnénk kiemelni az egész szövevény korona- és záró-gyöngyszemét” – – –

„Ami a lélek mélységét, amely ezekből a gyöngyökből szól, és az ábrázolás finomságát illeti, úgy a recenzens meggyőződéssel emeli a költőt minden újak fölé, és adja neki a dicső helyet Szophoklész oldalán. Bizonyításul hasonlítsuk össze például azt a csodálatos helyet Szophoklész Oedip. Kolonosban 1536., ahol Oedipus megérkezését és megdicsőülését írja le, Helias III. énekével, és mindenekelőtt azzal a hellyel, amelyben költőnk a teofániát és Isten hívását Heliashoz ábrázolja, úgy, mint annak megérkezését a beteljesülés országába.”

622. oldal: *Ugyan-az*. 1829. Május – „Pyrker mindig ért ahhoz, hogy eposzának hőseit úgy tárja a csodálkozó, ámuló szemek elé, hogy minden személyt a körülötte mint középpont körül lévő élő körben – mindig alárendelési viszonyban mozgasson. Állandóan úgy érezzük, hogy egy mesteri történelmi festményt csodálunk, ahol minden a főalakra irányul, aki a festmény tündöklő központi alakjaként mindent beragyog, ahol a többiek kifejezése, mozgása, tartása és részvétele pontosan a főalakra vonatkozik.”

„Az epizódok nem üres ékszerként csillognak, hanem az egészszel olyan szoros kapcsolatban, olyan belső összefüggésben állnak, hogy ha kivennénk őket, szétszakadna és szétrombolódna az egész a maga láncolatában. A Tunisíás epizódjai nem olyfélék, hogy kiragadva minden más helyen éppúgy állhatnának, amiért Friedrich v. Schlegel korholja a Megszabadított Jeruzsálem énekesét.”

„A Tunisiás énekesének megváltoztathatatlanul az »egész« lebeg szeme előtt mindenhol: ezért nem egyes helyek, nem egyes ábrázolások és leírások azok, mik az olvasót megragadják, lebilincselik, lelkesedést és csodálatot váltanak ki belőle; a Tunisiás minden egyes részletében tökéletes egész, épp ezért tekintik igazi műremeknek. — — —

Így áll előttünk a Tunisiás az anyag és a hősök kiválasztását tekintve, az epizódokat és a csodálatosokat tekintve művészien és mesterien. De ami igazán klasszikus nemzeti eposzá teszi, ami igazán halhatatlanságot biztosít a számára, az a nyelvnek és az ábrázolásnak az a tökélye, amivel szembeesünk benne. A nyelv minden nemzet lelke, és egyúttal a nemzet legmeghatározóbb és legélénkebb kinyilatkoztatása, a legmeghatározóbb tárgyasulása; a nyelv az, ami a nemzeti karaktert, egy nemzet individualitását mintegy kristályosítva évezredekre a legtisztábban tárja a szemünk elé; tehát csak így, a legmagasabb fejlettségében és kiteljesedésében, a nemzetisége és individualitása legtökéletesebb kibontakozásában képes egy nemzeti-heroikus anyag, egy nemzeti epepeia élő hordozójaként megszöktetni az évszázadok eme rombolása, és a feledés sötét éjszakája elől.”

„Germánia gyönyörű nyelve a Tunisiásban a legszebb győzelmét ünnepli. Ebben a műremekben kiteljesedésének legmagasabb fokára jutott, tökéletes, mint Hellász nyelve Szophoklész remekműveiben, tökéletes, mint Latium nyelve Vergilius énekeiben, tökéletes, mint Itália nyelve Tasso Jeruzsálemében, tökéletes, mint Spanyolország nyelve Calderón halhatatlan alkotásaiban, tökéletes, mint Portugália nyelve Camoens Lusiadejában, tökéletes, mint Albion nyelve Milton Elveszett Paradicsomában. A német nyelv a Tunisiásban olyan erővel és teljességben jelenik meg, olyan fenéggel, nagyszerűséggel, oly teljes ragyogással tündököl, amelyen halandók nyelve csak megjelenhet; a német nyelv, ahogyan tökéletességében a Tunisiásban szépséget sugároz anélkül, hogy homályba borulna, Hellász és Latium nyelvének fénylő oldalára állhat. A Tunisiás énekesé megmutatja az ámuló németnek, nyelve milyen képzésre, milyen fejlődésre, milyen tökéletesedésre volt képes, milyen magasságba tudott emelkedni.”

„Maga az ábrázolás, élénken és mozgalmasan ebben a tökéletes nyelvi bőségben éppoly tökéletesen, az antik jellegű epepeia egyetlen igazi ábrázolása, minden minta legnagyobbika után, amit az Anyatermészet tűnt megalkotni – hű és elmés görögjének keze által – az Iliász és az Odüsszeia után.”

„Mindenütt kitűnik benne a legnagyobb objektivitás, a legtermészetesebb naivitás, a legtisztább és legtökéletesebb korrektség és a legvilágosabb tisztaság, az antik eposz szép tulajdonságai. A Tunisiás főalakjai egészen, mint a homéroszi hősvilágban, magukba zárkozva állnak szemünk előtt, mondhatni szobroknak tűnnek, melyekbe azonban valami varázslat élelet lehelt. A különböző tárgyak különböző leírásai és ábrázolásai a leggyönyörűbb, objektív, szemléletes képek. Mindenütt megmutatkozik, hogy a Tunisiás énekesé az epikus költő legnagyobb feladatát mindvégig józanul szem előtt tartotta.”

„Pyrker nem tartozik azok közé az epikus költők közé, akik inkább csak magukat és a legszebb érzésüket ábrázolják, mint hogy egy egész világot szellemében tisztán megragadjanak, és magukat abban elveszítsék és elfelejtsék. Nem! a Tunisiás énekesének szubjektivitása mindenütt az objektív sodrásába merül, és annak mélységébe száll alá. A Tunisiás énekesé, éppúgy, mint az Iliász és az Odüsszeia énekesé, a létrehozott művészi alkotásától különváltan annak hátterébe vonul, miáltal csak az mutatkozik a néző szeme előtt; így mi az alkotó istenségnek csupán a műveivel állunk szemben, de arca a mi földi szemünkben rejtőzik.”

624. oldal: *Mirjam és Idor, Mózes' II. Én.; 192. v.*

Lám, ott állt Mirjam, az Isten áldotta szűz,
 Mózes és Áron húga, és nézett utána,
 Ábrándozó arccal, mély és bensőséges tisztelettel.
 Milyen szép volt! Mint Lenzben a rózsák és liliomok, virágoztak
 Orcái; szeme a kedves ibolya ártatlanságával ragyogott;
 Termete mint a cédrus; járása mint éber őz szökkenése,
 És hangja mint a fülemüle szelíd fuvolázása.
 Amikor a nép között járt, minden szem őt
 Nézte; minden száj őt dicsérte;
 Mert szelleme magasabb mint a látnoknőé! szíve még szebb:
 Mindig szelíd és bőséges áldás osztására kész.
 De a csodált szűz ártatlanságán mindenkinél jobban
 Idor, Jamin fia és Simeon unokája, Izráel népének legszebb,
 Legderekabb ifja csüngött, bensőséges szerelemmel.
 Mindenhol csak őt látta; csak övé volt minden gondolata,
 A végtelen napokon és a még hosszabb éjszakákon
 Rá gondolt, rá vágyott: csak érte lélegzett és érzett!
 Mégis visszariasztja őt a fenség, és szemérmes pír
 Színezi arcát, midőn hol itt, hol ott az ösvényeken,
 Melyeken ő járt, véletlennek tűnve, ám mindig szándékkal
 Ráelvé, barnás fűrtjei közül égő fekete
 Szemét rászégezven, remegett és sóhajtozott;
 Mert máskülönben oly hevesen hagyta el ajkát
 Az aranylóan áramló beszéd: most nem akarta szíve
 Legkedvesebb hangjait a lány előtt elsóhajtani, akár csak suttozva is.
 De a szűz látta, és ismerte a csodás ifjú
 Csendes szenvedését: a gyermekkor boldogan tovaúszó napjaiban
 Mindig együtt voltak a bizalmas játékok körében,
 És a lány még kedves volt szívének: most mégis mérhetetlen szakadék
 Választja el őt Jehova látnoknőjétől: de a földi szerelem
 Rózsakertjében még nem élvezhette
 E bimbózó rózsza kinyílását és kedves illatát;
 Nem fonja össze őket ott a múlt idő koszorúja:
 Mert magasan a porfelhő felett a lány előtt egy cél lebeg.

--- Idor is, a gyászoló ifjú,
 Elsőként vonult a harcba. Nem hallatta a gyávaság
 Hitvány mormolását azon az estén; a táborban időzött
 Mindig magányosan, és távol az elfoglalt emberek nyüzsgésétől.
 Egyszerre fegyverek zaja ütötte meg a fülét, és kisietett
 A bátor csapattal a dübörgő hegyekbe. –

Mily kiáltás hallik?... A menekülőknél az ellenség
 Szorosan a sarkában van, és szórják a hullákat a porzó földbe,
 Mint magot, mely majd szörnyű aratásra érik. Csak néhányuk tért vissza.
 Mirjam gyorsan felállt, követték együttérző lelkek,
 Hogy a sebesülteken segítsenek és megmentseék őket. Lépked
 A halottak közt, és ahol még a lélegzet emelte a mellkast,
 Vigasztalást nyújtott a szívnek és balzsamolajat a vérző sebnek.
 De most megtorpan? Ki az, ki elsőik között
 Esett el ott a bátor harcban – mert ellenség az ellenségen fekvő,

Számtalan vette őt körül – és életét fáradtan kilehelte? Ah! Idor az, a néma ifjú!
 Halálában arra gondolt: „Oh, bár volna itt a kedves,
 Hogy töredező szemvilágom, múló lélegzetem elmondaná:
 Mit elhallgattam!” ... Akkor lehajolt hozzá –
 Megismervén a férfit – és holsápadtan visszahőkölt; ajkai
 Remegtek: mit a szigorú szív a virágzó életben
 Nem mozdított, most egy haldokló pillantás rázott fel!
 Némán tért vissza az éjbe borult táborba. –

Azóta szomorúság ült borús homlokán;
 Sem Jehova szolgálata, sem a gyászoló nép
 Szeretete nem emelte fel őt: minden fényét elrabolták,
 Mint a rózsának a hangosan zuhogó esőben,
 És szidalmazta most, Árontól kísérve, kedvetlenül,
 A Mózes tiszta szövetségét, Zipora halála után, az idegen asszonnyal.
 Ezért bűnhődött gyalázatos betegségben;
 Mózes könyörgésére Jehova meggyógyította; és lám!
 Hamar körülölelte a sír Kades sivár mezején! –

626. oldal: *A' sareptai gyermek, Illyés' I. Én.; 188. v.*

Mondta, és előresietett; követte őt az öreg az első udvarba;
 Azután fel a lépcsőn a felsőház szobájába,
 A ház az első udvarból nyílt: órákat nyújtva
 A néma szemlélődésnek és az imának, és az idegennek szállást.
 Amikor az botját a falhoz támasztotta, és gyapjúkabátját
 A fekvőhelyre tette, akkor a gazdasszony szorgosan
 Korsóban vizet hozott, és ide a mosdótálat – úgy tűnt neki: a korsó
 Jobban tele volt, mint ezelőtt; az italt az öregnek nyújtotta, hogy felfrissüljön;
 Erre, amikor az, hátrahajtott fejjel, jóízűt
 Hörpintett a frissítő korsóból; és köszönettel ismét visszaadta,
 Térdre borult előtte, és elkezdte megmosni a lábait,
 Idehíva a kedvenc gyermekét is, buzdító szavakkal:
 „Jer, gyermekem, és mosd velem az öreg lábait:
 Ahogy azt korábban, magadat az idegennel szemben vendégszeretőnek
 Mutatni tanultad, és szelídség és irgalom által megáldass.” –

Legott közelebb sietett a gyermek, anyja tanításának engedelmességgel;
 Térdre borult, és kezecskéivel tartotta az öreg lábait:
 Ártatlan pillantását a mosolygóra szegezve! De az áldóan
 Tette kezét a gyermek fejére, és megindultan azt mondta:

„Ha, hűen a törvényhez, ártatlanul járulsz Jehova elé:
 Akkor béke lesz a lelkedben, és áldás, a teljesség
 Körülvesz téged, és körülveszi a tiédet is, mindig és örökké!” –

Amikor az asszony most, az öreg lábait megszártva, befejezte
 A kedves törődést, kiment, hogy a tűzhelyen kalácsot süssön.
 Ott kinyitotta a szekrényt és ... dermedten és elakadt lélegzettel,
 Állt egy pillanatra: mert a legfehérebb liszttel telve
 Volt a szekrény, és az olajoskorsó telve a legfinomabb nedűvel!
 Ah! az örvendetes ijedtségben feledte a kalácsot és a sütést;

Felsietett a lépcsőn, és összecsapta kezeit;
 Örvezett, kiabált és sírt, és nevetett egyszerre az öreg előtt:
 Ámulva a bőségen a kínzó ínség és nélkülözés után!
 Az csak mosolygott, és lelkében dicsőítette Jehova
 Nevét! Az asszony ment, és készítette most a finom étket
 Gyorsan; és azután ettek. – Nem fogyott ki az olaj a korsóból,
 A szekrényben a liszt az év tovagördülő napjaiban. –
 Ím, az erkélyen merengett hajdan, az est csendjében,
 Imádkozva, az öreg. Mellkasát örömteli megindultság dobogtatta:
 Mert már közelgett a pillanat, mikor hitében erősen
 Jehovához, az Úrhoz emelkedik Benaja özvegye,
 Akkor dicsőülve bebizonyosodott az asszony előtt a próféta hatalma.
 Lásd! az asszony gyermeke, a gyengéden kivirágzó rügy,
 Hervadozott, mint rózsabimbó a fagyos északi szélben
 Hervadozott, és egyre erőtlenebbül lélegzett, és kilehelte lelkét.
 Lent az első udvarban hirtelen üvöltés és sírás hangzott fel;
 Felhangzott az asszony jajveszékelése a csendben, megremegetve a füleket!
 De meghallotta ám az öreg a jajgatót, azután bizakodva nézett
 Fel az égre, és lement a lépcsőn az első udvar
 Csarnokába. A padon ült, és némán nézett maga elé.
 De csapzott hajjal, remegő ajkakkal,
 Dermedt szívvel és kétségbeesett pillantással, holtápadtan és belepusztulva,
 Hozta ki az anya karján fiát a csarnokba;
 Ingatag léptekkel közeledett a látóhoz, és lefektette a fiút
 Annak lábaihoz. Roskadó térdekkel a terhe után hanyatlott;
 Estében felnyögött, és a gyermek jéghideg ajkaira nyomta
 Száját, és remegett a fájdalomtól, és hangosan felsírt!
 De most felemelkedett: körbenézett a csarnokban;
 A próféta szemébe nézett, és kezét tördelte; elkezdte, először
 Halkan; azután hangosan kiáltott, gyorsan, elhúzva, elszántan és félénken:

„Prófétája az Úrnak! Mi dolgom volt veled, és neked az özvegygel.
 Özvegy? – igen! de már gyermektelen is! – az özvegygel
 Mi dolgod volt, próféta? – Csak átlépted a házam
 Küszöbét, hogy Jehovának, a félelmetesnek! Szigorúnak!
 Leleplezd egykori bűneimet –, Megbüntet a bűnökért?
 De a büntetés túl nagy, túl borzalmas! – Prófétája az Úrnak,
 Láttad ezt az angyali gyermeket... a pillantása csupa ártatlanság,
 Szelidség, élet és szellem? – Oh, hallottad, mily édesen
 Hangzott szájából a szó? mily jó volt az én kedves gyermekem?
 Ah! most fekszik élettelenül – itt fekszik a gazdagságom – a Mindenem!
 Most vagyok csak szegény, próféta! – meghalt a gyermekem!” –

Ítt sírt hát az anya szíve iszonyú fájdalmában
 Fia miatt, és most ismét hozzáhajolt.
 Szeméből áradtak a könnyek, és megnedvesítették
 A fiú sápadt arcát, a színtelen ajkakat és kezeket.
 Most felállt az öreg, pillantása, mereven és szigorún,
 Sokáig nyugodott a jajgató asszonyon; azután beszélni kezdett, utasítón:

„Elfeledted az ínséget, elfeledted a segítséget és megmentést,
 Mit Jehova adott neked a bajban? – A jót hát csak feleddi
 Az ember, és csak enyhül az emlékezés a rosszra,

Ami néha utoléri az élet váltakozó ösvényén?
 Híszel Istenben, az Egyetlenben? Bízol Jehova
 Hatalmában is és soha el nem apadó bölcsességében?
 Ha igen, ó, asszony! akkor kivívhatod a segítségét." –
 Az asszony lassan felemelte fejét, és akkor, pillantását a gyermekről
 Az öregre vetve, mostanáig szeme azén
 Nyugodott, egyesült lélekkel – majd feje újra visszahanyatlott,
 Könnyektől borítva! de az öreg nemsokára szent örömmel pillantotta meg:
 Ahogy a hajlott nő jobbát az égre emelte, és odamutatott,
 A földre nézve, érthető, hangtalan mozdulattal! –

„Anya, add nekem a gyermeket!” így kiáltott az öreg, és eközben a földről
 Felemelte őt, és – az asszony erőtlenül hanyatlott alá –
 Felvitte a lépcsőn, a felső ház szobájába,
 A fekhelyére. Könnyörgött, térdre esve, az Éghez,
 Kezét felfelé kulcsolva, forró imádságban:

„Úr! Jehova! Istenem! Egyetlen, Örök, Legnagyobb!
 Bele kell-e halnia a bánatba az özvegynek, aki jószágosan fogadott engem;
 Az üldözéstől és szükségtől, házában elrejtve,
 Megmentett? Tőled segítség jön; Te mindenható és jószágos vagy!” –

Mikor e szavakat mondta, a fiú fölé hajolt
 Háromszor: erővel lehelte lélegzetét annak
 Holsápadt arcába, és ajkait
 Háromszor szorította szájához. Majd újra letérdelt, és így kiáltott:

„Úr! Azt mondd a hegynek: omolj le! és összeomlik;
 Hívod a vihart: zúgó repüléssel szárnyal a tenger
 Áradatában; parancsolsz a villámnak: és porzó hamuban
 Fekszik, megsemmisülve, a város. Leheleted a csillagok szökését jelenti;
 Lebeg a nap és a hold a végtelen örök világmindenségben! –
 Leheld ebbe a gyermekbe, Mindenható, most az élet lélegzetét!” –

Amint kiáltott: egy fénysugár szállt, szélsuságában,
 A mennyezetet át alá, és megvilágította a fiú homlokát.
 Legott életre keltek a megdermedt tagok:
 Kedves pirossá váltak az elsápadt orcák; nem másképp
 Mint ahogy a rózsás tavasz a havas liliomleveleken
 Bíborfényt lehel, így ragyogtak ajkai és orcái
 Újra. Most feltárta szorosra zárt szemeit;
 Nézte, megboldogult pillantással az eget, a síró öreget;
 Felült az ágyban, és körülfonta, halk nyögdécseléssel,
 Átkarolva szorosán, kezeit a nyakán és megcsókolta őt.
 Boldogan emelte őt az öreg karjába, és vitte a lépcsőfokokon,
 Siető léptekkel, lefelé, hogy csak úgy zörögtek. De Adorinam
 Anyja még nehéz lélegzettel, hosszú aléltság után,
 Háttal ült ott a legelső fokon.
 Félve figyelt fel a zörgésre; remegtek tagjai,
 Vert az ellankadt szív, zúgóbb, erősebb ütésekkel,
 Egész a torkában, és gyors veszttel feszegetve.
 Halálfélelmében nem merete arra vetni pillantását!
 Mégis, mikor – „Anyá!” hangzott fel az ujjongó gyermek szájából,

Felemelkedett: mert ijedség és borzongás, és hideg rémület,
Váltakozva ragadták meg! és mikor az ismét magához tért fiú
Élve, és melegén, és bájosan, és elragadóbban, mint amilyen korábban volt,
A nyakán csüngött, óh! akkor gyorsan térdre omlott,
Köszönettel a magasba tartotta, és az isteni férfihoz,
Aki a boldog látványban gyönyörködött, e boldog szókat mondta:

„Ha! most szilárdan hiszem, hogy Jehova az egyetlen Isten,
Aki általad, az igaz próféta által az örök élet
Szent ösvényét nekem megmutatta; irtalmas, és jóságos és kegyes!” –

„Igaz, óh, asszony!” – így kiáltott Elizeus – „kimondtad az igazságot!
Némely dolgokat elkezdünk itt eme vándorlás siető napjaiban;
Alkotunk és építünk egész sok értéktelent; keresünk és tévedünk;
Gyakran a célnál érezzük magunkat, a test szoros korlátai közt
Messze tévelyedve tőle: – az engedetlen kevélység
Korai sorsa! – Amikor ott a Teremtő a sötétbe
Kitalizította alkotását, kísérőként a hitet adta neki.
A magas Égből alá, minden véges küzdés éjszakájába,
Sugárzik az Ő fénye, és egyedül kísér a célhoz minket e földön:
Mert ez vezet Istenhez, az Örökkévalóhoz, Igazhoz, Egyetlenhez!
Kövessd őt bátran! Neked, óh, asszony, a Hit segített!”

630. oldal: A' súnemi gyermek, *Elizéus' I. Én.*; 177. v.

Kinn a kalászmezőn, boldog aratók körében,
Ült az apa a fa árnyékában, és forró,
Belső hálával nézett fel az Örökkévalóra! Aranyló kalászok
Bősége ringatózott előtte, és derűsen nevetett a jövő.
Ím! Ott futott a tikkasztó délben a jókedvű fiú,
Vágyakozva, ki az apához, és izzó homlokát
Annak mellkasához nyomta, és a térdére ült, ami szeretettel ringatta őt.
Hirtelen kiáltás! „Jaj nekem!” – hagyta el a fiú száját,
És elsápadva esett össze az apa ölében.
„Vidd őt” – így kiáltott most a szolgának – „gyorsan haza az anyjához:
Mert a fiú megbetegedett, a perzselő nap nyíla
Erősen eltalálta fejét, a hűvösben meggyógyul majd.”
Rögvest sietett a szolga a drága teherrel az anyához,
Remegve, haza, úgy érezte, a kedves gyermek nem lélegzik már! –

Sápadtabban, mint elsápadt fia, és a rémülettől némán,
Emelte őt anyja most karjaiba, és szemével –
Nézésre nyitva, és mégis bágyadtan és vakon –
Nyomorúsággal telve nézett rá, és a félelem elnyomta a könnyeket;
Majd a derék szolgára, és róla a néma égboltra,
Mikor ott állt, és térdei remegtek, bámultak váltakozva,
Részvétért – segítségért esedezve, körbe, és elhamvadva, mint a csillagok,
Melyeket köd borít; de hirtelen világosan lobbantak fel;
Nyomorúsága éjjelén egy fénylő villámsugár hatolt keresztül:
Hangosan akart kiáltani, és a remegő ajkak csak
Halkan mozogtak; felbátorodva állt; sietett a lépcsőn
Felfelé a szobába, a ház felső épületében,

Amit egykor a prófétának épített, és illendően
 Maga rendezett be, lefektette a gyermeket, elfordított tekintettel,
 Fekhelyére; becsukta az ajtót, és kisetett a házból
 Gyorsan a kalászmezőre, ahol a férje az aratók sorában
 Intézkedett. – „Nyergelje fel a szolgád” – kiáltott tartózkodó fájdalommal –
 „Gyorsan a málhás állatot nekem: mert a prófétához
 Hajt engem egy fontos ügy; nemsokára visszatérek.”
 Az figyelte a szót: csak újholdkor, vagy Sabbathkor
 Hagyta el az asszony száját a próféta szent neve,
 Hogy Jehováról, az Úrról, és törvényeiről szóljon;
 Intett a szolgának, és nemsokára fel az emelkedő tevére.
 Odaügetett a málhás állat, a derék szolga vezette
 A kantáron, és vitte az asszonyt Eliza lakhelyéhez. –

„Ím! a súnemi asszony jó” – így szólt Ghiesihez,
 Szolgájához, a próféta – „szaladj hozzá, és kérdezd meg:
 Jól megy még sorod, férjednek, és jól a fiúnak?”
 Fürgén közeledett a szolga, és feltette a kérdést az asszonynak.
 De az, ki addig a málhás állat szorgos vezetőjét
 Fáradhatatlanul követve a várva várt célhoz, a kegyes próféta
 Lakhelyéhez, sietni tűnt, hallva a szörnyű kérdést:
 „Jól megy még sorod, férjednek, és jól a fiúnak?”
 Az hitte, belehal a fájdalomba, és mégis erősebben szegezte
 Tekintetét a földre, és erőltetett hangon mondta: „Jól!”
 Most elérve a magaslatokat, hol a susogó fák árnyékában,
 És a szikláknak támaszkodva, a kegyes próféta kunyhója
 Nyugvott, leugrott a nyeregből, és levetette magát, nagy sietséggel
 A porba: átkarolta Eliza térdét, és zokogott.
 De Ghiesi, ahogy a legjobb urak szolgálói gyakran,
 Keményen és kegyetlen szívvel, zárják be a nagylelkűség
 Kegyesen kinyitott kapuját a könnyörgő előtt, közelebb ugrott, és
 Szívtelenül akarta elzavarni őt a prófétától. „Hagyd” – kiáltott Eliza
 Haraggal. – „anyai szíve végtelen nyomorúságot panaszol!
 Bár nekem Jehova szent hangja,
 De mi ott történt, még nem árulta el; de szeme szörnyűt jelez.” –

„Ah!” – így jaidult fel hangosan a szerencsétlen – „azért kérted
 Nekem e fiút Istentől, hogy én, nyomorult anya,
 Tőle megfosztva, szörnyű szívfájdalomban pusztuljak el?
 Jaj nekem! most ott fekszik élettelen – ki ment meg a félelemtől és kétségbeeséstől?”
 Némán ment Eliza tőle a meghitt kunyhóba;
 Nem időzött, és jött, jobbjobban botját tartva,
 Az tamariszkaágból faragva, és vigyázva szárítva,
 A tűzön: ezért oly könnyű, hogy a szél a légbe emelte.
 Ezt nyújtotta a szolgának, és parancsoló szókkal mondta:

„Indulj gyorsan; és menj megállás nélkül Súnem falaihoz.
 Biz nincs vége az üdvözlésnek és köszönetnek a járt ösvényen;
 Folyvást újból kezdi a vándor: megy és visszatér
 Újra, és köszönt és megköszön, az illendőség szerint;
 De te ne gondoldj most az üdvözléssel és köszönettel,
 Míg e mélyen aggódó anya házához nem érsz.

Ott akkor tedd a botot a szendergő gyermekre, és látod:
 Hogy az vajon, lebegő piheként, a gyermek szívéen
 Emelkedik és alászáll; hogy vajon, a száj leheletétől mozdulva,
 Adja-e még neked a mélyen rejlő élet jelét? –”

Az felkerekedett, és ment. Akkor zuhant az asszony,
 Még több aggodalommal, mint azelőtt, a látnok lábaihoz; átkarolta,
 Sírva a térdét, és kiáltott: „Így biz Jehova, a Világmindenség
 Istene, lát és hall minket, nem távozom tőled, kiválasztott,
 Hatalmas próféta! míg engem, könyörülettel, nem követsz.”
 Mondta, és ráemelte tekintetét, megrendült félelemmel.
 De az indult, és követte a síró anyát
 Gyorsan Súnembe. Amikor nem messze a városkaputól,
 Nehéz szívvel látta Ghiesit szembejönni, ki így szólt:

„Ím! mit segített futásom a halál lakhelyére,
 Hogy elakadt a lélegzetem, és izzó verejtékem patakozott?
 Mit, hogy a botot a halottra tettem? fülelésem és fürkészésem:
 Hogy az vajon, lebegő piheként, a gyermek szívéen
 Emelkedik és alászáll; hogy vajon, a száj leheletétől mozdul-e?
 Nem volt ott hang, sem élet, érzés és érzület.” –

Sötéten nézett utána a látnok, és felsietett
 A lépcsőn, gyorsan a szobába, ahol a gyapjútakarón
 A sápadt gyermek feküdt, halálhoz hasonló aléltóságban.
 Most becsukta az ajtót, hogy a megrendült anya
 Ne zavarja imádkozásában Jehovához, a kegyes Könyörületeshez;
 Hangosan imádkozott, és így kiáltott: „Jehova! ne utasítsd vissza könyörgéséd
 Szolgádnak a porban! Engedd újra látni a gyermekecskét,
 Szerető szülei vigasztalására, és tisztelőd erősödésére
 Irántad való hitükben, jószágos Atyában a Mennyben!”
 Így kiáltott, és ahogy azt kedves mestere tanította,
 Kinyújtózott a fiúra; – száját az övére szorította;
 Szemét a szemére, és a merev kezecskét,
 Forró imádság közepette, és bizakodó szívvel Jehovához emelte,
 Kezeivel szorítva, míg az, a fekhelyen, felmelekedett!
 Ím! kioldódott az agyat behálózó betegség szalagja,
 Jehova kegye által, a szent látnok gyönyörűségére,
 Hirtelen: mert hétszer hangosan tüsszentett a fiú;
 Mosolyogva nyitotta szemeit; a szoba félhomályában,
 Csodálkozva nézett körül, felemelkedett, és Eliza térdére ült.
 De az megölelte a gyermeket, és kikiáltott a csarnokba: – „Ghiesi!
 Vezesd fel a súnemi asszonyt az élet lakhelyére.”
 És szárnyaló léptekkel, félelemtől és reménytől úzve,
 Sietett az anya a szobába... Kiáltotta, az Éghez
 Emelve remegő kezeit, ujjongó háláját,
 Mikor fiát, felébredve, virágzó életben meglátta;
 Szorosán mellére ölelte, és csókolta, és zuhant
 Megmentője lábaihoz, és boldog könnyeket hullatott!
 Majd, az örömtől hangjától megfosztva, kisértve a szobából,
 Vitte őt karjaiban a visszatérő apa felé. –

633. oldal: A' makkabéek, I. En.; 378. v.

Mint az oroslán, mely csak épp elvált szoptató anyjától,
 Bízva saját erejében, a sötét barlangból
 Kijőve, a bejárathoz áll, és izzó tekintettel
 Néz az erdőben körül: vajon hatalmas ellenségek közelednek-e felé?
 Vérszomjasan, érdes nyelvével nyalogatja pofáját;
 Korbácsolja a dübörgő földet bozontos farkával, mi az égbe
 Forgatva repíti a port, és bömböl, és sörényét borzolja:
 Úgy ült a seregek előtt a hős a földön, és kinézett
 A sötétbe, ellenséges vér után vágyakozva. –

Most felizzott a pirkadó égbolt pereme
 Távol keleten; a hajnali szélben szöktek a vándorló ködök;
 Pacsirták énekeltek magasan a szürkülő égbolton.
 Egyszer itt, majd ott, támadt egy hang a síkságon:
 Így az erdőben is, a magaslatokon, és a mélyen rejülő szurdokban.
 De most, mikor lángfejét, a hamvas arany csillogásban
 Lebegtetve, a nap felemelte, és körös-körül az ébredő teremtés
 Örvendezett, – ím! vonult a szír erő, a paraszt
 Vetésén, megtévesztő csendben: mert Seron szándéka az volt, hogy
 Titokban, rajtaütéssel, fojtja meg a táborozó ellenséget.
 Biz megremegett Izráel népe, mikor a hatalmas
 Állatok sorát maga előtt, a fenyegető harcban látta;
 De Mathathiának, a szent aggnak legidősebb fia,
 Simon, lesietett, és így szólt Iudához, a hadvezérhez:

„Bátor! Hívasd ide a seregből az önkénteseket, a halni készeket,
 Akik, Istenért és a nép megmentéséért a nagy tettet véghezviszik:
 Bár félelmetes számára a harc a hatalmas állatokkal;
 Egyesítsék a kardot a hosszú nyelvű dárda
 Ércével: a kardot erős szíjjal a nyélhez
 Rögzítve; és a csata közelharcában, mindenekelőtt hajítsák
 Az állatokra, bátran megsebezve őket félelmetes ormányaikon:
 Hogy saját seregükben, veszett fájdalomtól gyötörve,
 Zúrzavart keltsenek, és halált, és borzalmas pusztítást!” –

Iuda felemelte a kardot, és okos bátyjának
 Helyeslően intett. Alig hirdették ki az odarendelt harcosok
 Soraiban a bátor kezdeményezés hívó szavát, máris
 Százak léptek elő, és ajánlkoztak teljes szívvel a dicső halálra.
 De Simon csak tizenkettőt választott ki a legbátrabb férfiakból,
 Kik vállalkoztak a csatamezőn az ellenség megrémítésére!
 Rögvest kötözték kardjaikat erős szíjjakkal
 A messzetaláló dárda magasló nyeléhez;
 Siettek le a domb széléhez, hol sűrű cserjés
 Húzódott az ösvény mentén, és várták, rejtőzve, az ellent. –

Mind közelebb szállt fel a kavargó porfelhő;
 Villódzóbban rázkódott a sugarakkal koronázott nap,
 A porgomolyag közepén, a világosra fényesített fegyverekből;
 Hangosabban hangzott a sokezek lépése; a réműlet lihegett
 A seregek előtt, és közel volt a halál és az öldöklés. –

Juda, most az ellenséget maga előtt, ragyogó szemekkel,
 Figyelve, felemelkedett nagy sietséggel; hangosan kiáltott, hogy a völgyek és hegyek
 Dübörögtek; körülötte mindenki megremegett, és fenn a sziklaszirten,
 Hallotta az ellenség a hívást, és ide-oda támolygott.
 De most a magasokban, az ellenség hadát, egyszerre,
 Csak kevesen voltak, és egyedül a kardokkal fegyverezve,
 Páncél és sisak, harckocsik és paripák nélkül, megpillantva,
 Dühében nevetett Seron, és hívta, elősietve, Apollót,
 Aki az első csapatoknak parancsolt, gúnyos pillantással, imígyen:

„Valóban, lelkemben azt gondoltam, hogy egész Izráel felfegyverezve áll
 Fel ellenünk, és készítik halálunkat és szörnyű pusztulásunkat!
 Mérje össze magát e pompás sereg az ellenségével,
 Mely az erdő rejtett barlangjaiban, mint rabló, tanyázik;
 Fegyverek és védelem híján, és most kétségbeesetten keresi a halált?
 Győzzék le harcosaink, a népben rémületet és félelmet keltő állataink
 Magasra tornyozott hátáról, halált hozó követ dobva és gyilkos nyilat hajtva,
 Ezeket, kik már állataink rémisztő pillantásától is menekülnék.” –

Kiáltotta; s rögvést hajtották a vezérek, hangos ordítással,
 Az elefántokat előre; bősztették is őket, a feltornyozott nyeregből,
 Így lázítva a dühöngésre, a harcosok döfködő lándzsával.
 Nemsokára felébredt haragjuk: előléptek, ormányukkal
 Hangosan korbácsolva szügyüket, és fújtattak az izzó ölészvagtól.
 A húrokról lendítve, száguldottak a tollas nyílveszők
 Messze a légbe. A hajtó lendítette a hegyes hajtókövet
 Körbe, míg a zsinag megakasztott ujjtól
 Most engedett; a kő hangosan süvítve repült a légben, és a dombnál,
 A nyilakkal együtt, néhány bátor harcost porrá zúzott. –

Most Mathathias kezét hangosan könyörögve Istenhez emelte:
 „Mentsd meg, Irgalmas, népedet az ellentől, a szegénytől és romlástól,
 Dühödt kirtartással: gúnyolva Téged, igaz,
 Örök Isten! Oh, adj nekünk győzelmet, Mindenható! ma,
 Hogy félve ismerje meg, mily hatalmas Jehova, az Úr!”
 Ím, most egyszerre azok, kik bátran szentelték magukat
 A halálnak, rávetették magukat az ellenségre, Juda tizenkét derék férfia:
 Mindegyik felemelt dárdával rohant az állatra,
 Döfött és gyorsan megsebezte az ormányát. Csak a Dorach, a Gázai,
 Tévesztett célt: lecsúszott a dárda a fénylő agyaron,
 És átfúrta az állat fülcimpáját, mely ráncosan csüngött.
 Most átfogta őt az elefánt iszonyú ormányával,
 Szétmorzsolva mellkasát, és magasra dobta a légbe,
 Hogy a zuhanót, bosszúval töltve, a homokban széttapossa;
 De akkor odaugrott Nabal, a Bethoroni, és magasra
 Emelve a szíjat az odaszíjazott karddal, keresztüldöfte
 Gyorsan az állat szemét, ami máskor oly okosan, oly értelmesen,
 Érzelmesen és szelíden nézett, most azonban a dühtől izzott. –

Most a haragtól és az iszonyú fájdalomtól gyötörve,
 Tomboltak az elefántok szerte a mezőn: ledobták a harcosokat
 Hátukról, és fújtatva visszasiettek:
 Hogy keresztültörjenek saját seregükön, és a zúgó áradatban

Aztán hűtsék a mélyen felhasított sebet.
 Az egyik óriás nekirontott Seron guruló kocsijának,
 Aki, az ülésből leesve, hajtva a fújtató lovakat,
 És a távolból nézve, az ellenség mily iszonyú gazztetet
 Végzett az állatokon, most a sereg vezéreit
 Szidta, és buzdított egyben a gonosztevők leverésére.
 De most a porban feküdt és vérzett; feküdtek a lovak,
 Feküdt a kocsi szétzúzva a mezőn: mert gyorsan, ahogy a villám
 A liget közepén széthasítja a százéves fenyőt,
 Hogy a magasló törzs körül csak roncsok látszódnak:
 Úgy rombolta szét az elefánt a guruló kocsit;
 Úgy taposta szét a lovat és a hangosan felkiáltó hadvezért.
 És akkor vad zűrzavarban elmenekültek a szírek. –

Most, mint Lenzben, a sziklás hegységből a déli széltől
 Meglazítva, robajjal az iszonyú, vad lavina,
 Kidönti az erdőt, magával ragadja a mezőket és a virágzó réteket:
 Hát így jött le a dombról a makkabeus törzs
 Hőseinek ékessége, jött Juda, a vitéz ifjú,
 A sereg élén. A menekülőknél szorosán
 A nyomában volt és szomjas kardja az ellen vérét itta.
 Így Eleazar, a hős, így Jonathan. A harcosok egyike sem
 Pihent most; a halállal felhangzott a győztesek ujjongása.
 Ezrek feküdtek eltiporva, és borították a mezőket és ösvényeket. –

De a cédrusfáknál, nem messze Bethoron falaitól,
 Apollón merészen a védekezésre készült; megakadályozta az övéi
 Csúfos menekülését: a harcban a dicsőséges halálra készen.
 Juda nem késlekedett, jött, és a bátor ellenség elé ugrott.
 A támadóra emelte Apollón a magasra tartott
 Lándzsát; de az meglendítette csillogó vasát;
 Kettévágta a felemelt nyelet, és a kardot oly mélyen
 Fúrta az ellenfél mellkasába, hogy az elesett és kilehelte lelkét.
 Erre kihúzta gyorsan a kardot, mi ma a mezőn
 Vezette: hogy tovább, a harcban a szent hitért,
 A haza megmentéséért és az apák hagyományaiért
 Ilyet tegyen, Izráel dicsőségéért, diadalittasan!
 De nagy sietséggel menekültek maradékai a seregnek,
 Mi a zsidóknak pusztulást jelentett; csak kevesen tértek
 Vissza hazájukba, hogy az övéiknek elvigyék a szomorú hírt. –

[...]

Most hirtelen egy viharfelhő takarja el a hegyek
 Magaslatait; már lecsap a fénylő villám
 A völgyekbe; végtelen mennydörgés moraja
 Hangzik; harsonahang harsan, és megremegnek Izráel
 Seregei, kik a táborból, Mózesztől vezetve
 A hegy lábához közeledtek, melyen Isten nagyszerűsége
 Nyugszik a viharfelhőben; mert sötét füstként,
 Mely ércolvasztó étekből száll, kiemelkedett, még
 Sötétebben, a levegőbe; még félelmetesebben harsantak a becses harsonák

Az iszonyú mennydörgés villámainak sziszegésén és bőgésén át;
És a hegy megremegett mélyen a föld ítéletnapján! –

Mózes beszélt, és a válasz a mennydörgésből érkezett;
Mert az Úr hívta őt: fel kell mennie a felhőkbe,
Áronnal egyedül, és a nép maradjon távol
A hegy szélétől, hogy senkit ne érjen baj;
De Áron mégis remegve hátramaradt; csak Mózes
Ment fel a hegycsúcsra Istenben bízó bátorsággal. –
Most kilépett a felhős éjszakából a ragyogó fénybe.
Az fenn az égi magaslatokba hatolt, mint a templom boltozata,
Ívesen, és elért a föld legtávolibb határaihoz
Körül, végtelen körben, a fátyoltalan szemei előtt!
Először homlokát a porhoz hajtotta; azután alázattal felállt:
Várva a megindító, örök szerelem jelére.
Még rázkódott a hegy, még dübörgött a félelmetes mennydörgés,
Hangzott a harsonahang, mikor Mózes a magas törvény
Szavait meghallotta, mint egy barát hívását, magától az Örökkévalótól!

I. „Én – egyedül Jehova – vagyok Isten – Egy Isten! Sem a földön,
Sem az égben nem látod képemet. Ezért nem kell képeket
Alkotnod Istenről. A Teremtőt kell imádnod,
Nem a gyenge teremtményt, ha áldott akarsz lenni általa!”
Ím, és lágyan susogtak, mint a tavaszi bokorban a szellő
Susog, a hallgató fülébe át a szavak:
„Ki a világot mindenhatóan megalkotta, az Isten, az Atya.”
És akkor számtalan hang kiáltása hangzott,
Mint a vihar morajlása, körben, a keringő világegyetemből:
„Hallelujah! Imádat, Dicsőség és Tisztelet az Atyának!” –

II. Az Úr nevét, Jehova nevét, szádra hiába ne vedd:
Tiszteld az isteni szót, úgy áldott leszel általa.” –
Ím, és lágyan susogtak, mint a tavaszi bokorban a szellő
Susog, a hallgató fülébe át a szavak:
„Nem tisztelték Isten szavát, az ő szent nevét,
Ezért lett része az engedetlennek a halál! – Az idők
Teljességében jelenik meg a s z ó a húsban, az Atyától küldve!
Az örök haláltól csak az isteni Fiú oldoz fel!” –
És akkor számtalan hang kiáltása hangzott,
Mint a vihar morajlása, körben, a keringő világegyetemből:
„Hallelujah! Imádat, Dicsőség és Tisztelet a Fiúnak!” –

III. Legyen szent a pihenőnap, az isteni emlékműve
A világ teremtésének! A hat kiválasztott napon
Teremtődött az Úrtól: a hetedik nap megpihent, és megáldotta azt.
Szenteld meg te is, és áldott leszel.” –

Ím! és susogtak lágyan, mint tavaszi bokorban a szellő
Susog, a hallgató fülébe a szavak:
„Dicső titkokat kínált neked az Örök szolgálata
Gyógyírként: egyszer leleplezi a világot – tüzes nyelvekhez hasonlóan,
Lebegve – az örök szeretet – a Szentlélekben!” –
És akkor számtalan hang kiáltása hangzott,

Mint a vihar morajlása, körben, a keringő világegyetemből:
„Hallelujah! Imádat, Dicsőség és Tisztelet a Szentléleknek!” –

A' diadali ének, Mózes' II. Én.; 447. v.
De felsorakoztak most a férfiak és ifjak, a nők és a
Szüzek mind, Mózes intésére, külön tömegekben,
A tenger partján. Ő a magasló sziklaszirten állt,
Magasabban, mint ők; nem hallott hang! Akkor a művészek,
Jair és Bentubal, az aranyozott hárfájukhoz nyúltak:

Ím! és nemsoká felhangzott – ahogy a gyümölcsliget virágzó ágain
A szél sóhaja susog; s aztán, ahogy a viharban morajlik,
Mi az éjjeli erdőn áthatol – a szent hárfá
Szívet lelkesítő hangja, a magasló szikla lábánál.
Mózes felnézett az égbe; összekulcsolta
Dobogó mellkasa fölött kezét, és elkezdte, boldog
Hangok mellett, ujjongó énekét; a nép hangosan utána énekelt:

638. oldal: *Mózes diadaléneke. II. könyv 15. fejezet*

„Engedj minket énekelni az Úrhoz; mert gyönyörűnek mutatkozott: letaszította
Gyorsan a lovat és a lovat a tengerbe.” Isten látnoknöje,
Mirjam, Áron testvérhúga, jobbában emelte
Ujjongva az üstdobot, és énekelt az asszonyok és szüzek körtancában:
„Engedj minket énekelni az Úrhoz; mert gyönyörűnek mutatkozott: letaszította
Gyorsan a lovat és a lovat a tengerbe.” – Dicsőségem Jehova,
Erősségem, gyógyulásom! Istenem, ezért dicsérem én őt! Atyámat
Istent – felemelem őt! Ő, egy hős, és a neve
Mindenható! – „Fáraó kocsiját és seregét letaszította a habokba,
És a sereg kiválasztott vezéreit mind elsüllyesztette a
Veres tengerbe!” – Elfödték őket a habok: mint kövek süllyedtek
A mélybe! – Ő, Urunk, teljes erővel magasztalva mutatkozott meg
Jobbod. Levette az ellent! Letaszítottad az ellenséget,
A dicsőség teljességében ragyogva! Haragod odaszállt, és felemésztette
Őket, mint tűz a tarlót a mezőn. Feltornyosult az ár
Hatalmas fuvallatodra: az áramló megállt, és a tenger mélye
Kiemelkedett a tenger közepéről! Akkor azt mondta az ellen:
Követni akarom őket, elkapni és osztolni a zsákmányon; teljes
Szíves-örömet felfedem kardomat, és a jobбом elpusztítjá őket!
„De sóhajod tornyosul: és akkor befödi őket a tenger árja,
És ólomként süllyednek mindannyian a viharos vizekbe!”
Kinek az ereje ér fel a Tiéddel, Jehova? ki sugároz ily dicső
Fényt? jár elől dicsőségben? és ily csodás erejű?
„Ha! Felemelted a kezed, és hirtelen elnyelte őket a szakadék!”
Te voltál a megmentett néped irgalmas vezére;
És teljes erőddel vitted őt szent helyedre!
Akkor felvonultak a népek felbőszülve, és Philistina lakói
Tomboltak a dühtől; mégis félelem zavarta össze Edom fejedelmeit;
Moáb hatalmasait elfogta a rettegetés, és Kánaán népei
Remegtek. Vess rémületet és borzalmat a hatalmas jobboldból,
Hogy kővé meredjenek, le rájuk, mindaddig,

Míg át nem változik néped azzá, kit saját népednek választottál.
 Úr! Te vezetted őt oda! áttelepítéd őket mind a hegyén
 Kiválasztott örökrészednek, ott, az állandó lakhelyén,
 Mit Te alkottál, és a szentségben, mit Te magad teremtesz.
 Uralkodni fog Jehova mindig és örökké! –
 „Énekeljünk az Úrnak; mert gyönyörűnek mutatkozott: letaszította
 Gyorsan a lovat és a lovast a tengerbe.” – Így hangzott odaátról
 Ujjongva, és a gyönyörben megremegett a figyelő világmindenség! –

[...]

--- Dicsőségem Jehova,
 Erősségem, gyógyulásom! Istenem! ezért dicsérem én Őt – Atyámat
 Istent – felemelem őt!

[...]

--- Ó, Urunk, teljes erővel magasztalva mutatkozott meg
 Jobbod. Leverte az ellent! Letaszítottad az ellenséget,
 A dicsőség teljességében ragyogva! Haragod odaszállt

[...]

--- és felemésztette
 Őket, mint tűz a tarlót a mezőn. Feltornyosult az ár
 Hatalmas fuvallatra –

(Ford. SZÉP Beáta)

A TOLDALÉK FORDÍTÁSA

V. Nagy Károly még nagyobb megéneklőjéhez.
 Légy üdvözölve a keresztény epikai Pindusz csúcsán,
 Te, ki énekesként a legújabbak fölé emelkedsz,
 PYRKER, mind a déli Német Homéroszok, mind az északi Klopstockok között!
 Ha azokra lefelé tekintenék, hozzád fölfelé pillantok.
 Messiással szemben kicsi a te hőöd, mégis hozzád
 Mérhető költője, de nem becsülte-é túl magát ez énekes,
 Mikor éneke Targyát kiválasztotta? Dalában is mélyen
 Célján alul maradt, mit magának túl magasra tűzött.
 Te föllendültél a Tiéd fölé, mert csak emberit énekelteél,
 Temagad is ember, ki a porban még mindig nem angyal!
 De költőként több mint halandó. Achilles
 Csak Homérosz révén él még annak énekében, Hierón csak Pindarosz által,
 Maga Gottfried, a szent sír felszabadítója, Tasso által,
 Fingal csak Ossian által, hősök egyedül költők által.
 Így volt ez, és így is marad, míg halandó nagyhatalmakat
 Csak magasabb szellemi erő emel a halhatatlanság mezejére.
 Az ének hőse fölé emelkedik mindig az őt megéneklő költő,
 Az csak Ganimedesz, emez Zeusz sasmadara.
 De hogy tudja a lelkesedő magát lelkesedése tárgyát a magasba emelni?

Hogy egy keresztény a Krisztust? A szent teher alatt
Imádkozva roskad össze; mint roskadt és imádkozott az,
Ki a Megváltót nekünk megénekelte, mind sötétebben, a világ számára
Csak félig-meddig érthetőn. A túlon túl mennyei világosságtól vakítva
Számára az epikai nappal is elégikus éjszakává változott,
Telehintve lírai csillagokkal, de hiányzott a napfény,
Mely egyedül kölcsönöz az eposznak életet és melegséget.
Bár fennköltebben zeng éneke a bűnösök megváltásáról,
Mint tiéd, mely csak keresztény rabszolgákról szól.
De a tiéd művészibben és szebben hangzik,
És világosabban is, ha most mégis elég a misztikus sötétségből.
Egyszerűen gördíti hullámain, mint az óceán eposza,
Nem pedig mint a Rajna ditirambusa, mely gleccsereken zúdul alá.
Testvéreim, mindazonáltal komoly, szent imába foglallak
Mindkettőtöket, a legelső mégis ő, ki krisztusi énekében
Először tanított minket a görög művészetben úszni, maga hattyú lévén,
Megtörvén e befagyott teutóniai nyelvi forrás jegét.
Légy nékem, mint Ő, habár én aggastyánként a sír széléről
Csak most találkoztam véled, ki engem távolról, szívélyesen mint atyát üdvözöltél.

(Ford. SZÉP Beáta)

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- BALASSA: BALASSA Iván: *Herder, Bécs és Magyarország*, Filológiai Közlöny, 1983/1–2.
- BAYER 1909: [BAYER József] R.: *A „Lenni vagy nem lenni” monológ fordításának változata Kazinczy Ferencről = Magyar Shakespeare-Tár*, 2., Bp., 1909, I. k., 71–73.
- BAYER 1911: BAYER József: *Hamlet fordításának magyarországi történetéhez = Magyar Shakespeare-Tár*, 2., Bp., 1911, 65–67.
- BAYER 1887: BAYER József: *A nemzeti játékszín története*, I., Bp., 1887.
- BAYER 1889: BAYER József: *Kazinczy Ferencz Hamlet-fordítása*, Budapesti Szemle, 1889, 58. k., 148. sz., 125–141.
- BAYER 1909: BAYER József: *Shakespeare drámái hazánkban = Magyar Shakespeare-Tár*, 1., Bp., 1909, 130–152.
- BAYER 1916: BAYER Alice: *Marmontel hatása Magyarországon*, Korvin Testv. ny., Bp., 1916.
- BECSKEHÁZI: BECSKEHÁZI BECSKE Bálint: *A széphalmi Kazinczy-muzeum ereklyéinek jegyzéke*, Bp., MTA, Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája, 1909.
- BELLAAGH: BELLAAGH Aladár: *La Rochefoucauld és a magyarok*, Uránia, 15(1914), Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája, Bp.
- BENDA: *A magyar jakobinusok iratai*, s. a. r. BENDA Kálmán, Akadémiai, Bp., I. kötet 1957, II. és III. kötet 1952.
- BENEDEK: François de La ROCHEFOUCAULD, *Gondolatok*, ford. BENEDEK Marcell, Kairosz, Győr, 1999.
- BESSENYEI: BESSENYEI György: *Idegen nyelvű munkák és fordítások 1773–1781*, s. a. r. KÓKAY György, Akadémiai, Bp., 1991.
- BLEYER: BLEYER Jakab: *Kazinczy Ferencz polemiája az Aurora-körrel 1830-ban*, EphK, 1896.
- BÓDI: BÓDI Katalin: *A valóság poétikája a francia és magyar levélregényekben*, ItK 2003/4–5., 483–503.
- BORBÉLY: BORBÉLY Szilárd: *Műfaji minták a Fanni Hagyományaiában*, Studia Litteraria XXXVI. (1998), 171–185.
- BRENDER: Irmela BRENDER: *Christoph Martin Wieland*, Hamburg, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2003.
- BUSA Margit: *Kazinczy Ferenc Bibliográfiája*, Documentatio Borsodiensis II., Miskolc, 1981.
- CZEIZEL: CZEIZEL János: *Kazinczy Ferenc és a nemzeti színészet*, EphK, 1906, 125–134.
- CZIBULA: CZIBULA Katalin: *„Fordítás az Originálnak minden szépségével”: Kazinczy drámafordításairól*, ItK, 2008/2, 212–237.
- CSÁSZÁR: CSÁSZÁR Elemér: *A német költészet hatása a magyarra a XVIII. században*, Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1913.
- CSOKONAI: CSOKONAI VITÉZ Mihály: *Szépprózai művek*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Akadémiai, Bp., 1990.
- DÁVIDHÁZI: DÁVIDHÁZI Péter: *„Isten másodszületője”, A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza*, Gondolat, Bp., 1989.
- DEBRECZENI 1999: *Csokonai Vitéz Mihály Összes Művei: Levelezés*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Akadémiai, Bp., 1999.

- DEBRECZENI 2001: *Első folyóirataink: Orpheus*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001.
- DOHÁNY: DOHÁNY József: *Werther hatások a magyar irodalomban a 18-ik század végéig*, Nagyvárad, 1935.
- ENDRÓDY: *Elő-szó*, [ENDRÓDY János, kegyesrendi tanár XXIII.] = *A' Magyar Játék-Szín, Első Esztendő*, Első kötet, Pesten 1792.
- FENYŐ: FENYŐ István: *Valóságábrázolás és eszményítés. Irodalomkritikai gondolkodásunk fejlődése 1830–1842*, Akadémiai, Bp., 1990.
- FERENCZI 1916: FERENCZI Zoltán: *Döbrentei első Machbeth-fordításáról* = *Magyar Shakespeare-Tár*, 8., 1916, 286–291.
- FERENCZI 1917: FERENCZI Zoltán: *Kazinczy védelme a „Hány a barang” helyességéről* = *Magyar Shakespeare-Tár*, 9., 1917, 307–309.
- FEST: FEST Sándor: *Angol irodalmi hatások hazánkban Széchényi István fellépéséig*, Bp., 1917.
- FRIED 1985: Fried István: *Herder történetfilozófiai nézeteinek nyomában*, Ethnographia, 1985/4.
- FRIED 1996: FRIED István: *Az érzékeny neoklasszicista: Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül*, Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaújhely–Szeged, 1996.
- FÜRST 1898: FÜRST Aladár, *Gessner Salamon*, Bp., 1898.
- FÜRST 1900: FÜRST Aladár, *Gessner Salamon hazánkban*, ItK 1900, 177–193.
- GERGYE 1993: GERGYE László: *Kazinczy Ferenc kéziratok hagyatéka*, A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának Katalógusai, Bp., 1993.
- GERGYE 1994: GERGYE László: *Kazinczy Ferenc kiadatlan Werther-fordítása* = ItK 1994, 411–419.
- GESSNER: GESSNER, Salamon: *Idyllen*, Kritische Ausgabe, Hrsg. von E. Theodor Voss, Philipp Reclam Jun. Stuttgart 1988³, [1973].
- GYÖRGY: GYÖRGY Lajos: *A magyar regény előzményei*, Akadémiai, Bp., 1941.
- HÁSZ-FEHÉR 2000: HÁSZ-FEHÉR Katalin: *Elkülönülő és közösségi irodalmi programok a 19. század első felében*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000.
- HÁSZ-FEHÉR 2004: HÁSZ-FEHÉR Katalin: *A „nemzeti szentimentalizmus” programjának egyik forrása: az osszianizmus* = *Serta Pacifica: Tanulmányok Fried István 70. születésnapjára*, szerk. ÁRMEÁN Otília, KÜRTÖSI Katalin, ODORICS Ferenc, SZÖRÉNYI László, Pompeji, Szeged, 2004, 209–220.
- H. BALÁZS: H. BALÁZS Éva: *Bécs és Pest-Buda a régi századvégen*, Magvető, Bp., 1987.
- HEINRICH 1878A: HEINRICH Gusztáv, *Bácsmegyei levelei*, Figyelő, IV. 1878, 321–332.
- HEINRICH 1878B: HEINRICH Gusztáv: *Bevezetés = Bácsmegyeinek gyötreim* Németből átdolgozta KAZINCZY Ferencz, Bevezetéssel és jegyzetekkel HEINRICH Gusztávtól. Franklin-Társulat, Bp., 1878.
- HEINRICH 1901: HEINRICH Gusztáv: *Osszán hazánkban*, BpSz, 108(1901), 454–468.
- HEINRICH 1891: HEINRICH Gusztáv: *Kisfaludy regéi*, ItK, 1891/1.
- HOPP: HOPP Lajos: *A magyar levélműfaj történetéből = Irodalom és felvilágosodás: Tanulmányok*, szerk. SZAUDER József, TARNAI Andor, Akadémiai, Bp., 1974.
- HÖLVÉNYI: *Pyrker János Emlékkönyv*, szerk. HÖLVÉNYI György, Egri Főegyházmegye, Eger, 1987.
- JUHÓ: JUHÓ Ferenc, Dr.: *Schröder Frigyes Lajos mint Shakespeare átdolgozó és színjátéktíró hazánkban*, Bp., 1931.
- KÁDÁR: KÁDÁR Jolán: *Shakespeare drámái a magyarországi német színpadon 1812-ig* = *Magyar Shakespeare-Tár*, 9. kötet, Bp., 1916, 65–110.
- KAUNITZ: KAUNITZ Lajos: *Pyrker János László élete és művei*, Kovács Sándor nyomdája, Bp., 1896.
- KAZINCZY: KAZINCZY Ferenc: *Magyar Pantheon. Életrajzok és életrajzi jegyzetek*. Kiadja ABAFI Lajos, Aigner Bp., [?]
- KazLev.: *Kazinczy Ferencz levelezése*, I–XXI., s. a. r. VÁCZY János, Bp., 1890–1911; XXII., s. a. r. HARSÁNYI István, Bp., 1927; XXIII., s. a. r. BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, Cs. GARDONYI Klára, FÜLÖP Géza, Bp., 1960.
- KERÉNYI 1975: KERÉNYI Ferenc: *A színjátéktípusok történeti leírásának elmélete és gyakorlata (Hamlet-előadások hazánkban 1790–1840)*, Kézirat, Magyar Színházi Intézet, Bp., 1975.
- KERÉNYI 1981: KERÉNYI Ferenc: *A régi magyar színpadon 1790–1849*, Magvető, Bp., 1981.

- KERÉNYI 2000: *A magyar színikritika kezdetei (1790–1837)*, 1. kötet, s. a. r., a jegyzeteket írta és a mutatókat készítette KERÉNYI Ferenc, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 2000.
- KERÉNYI 1990: *Magyar Színháztörténet 1790–1873*, szerk. KERÉNYI Ferenc, Akadémiai, Bp., 1990.
- KIS: KIS János *szuperintendens emlékezései életéből maga által feljegyezve*, Bp., 1890.
- KISFALUDY: KISFALUDY Sándor *minden munkái*, VIII. kötet, kiadja ANGYAL Dávid, 1892.
- LÁSZLÓ: LÁSZLÓ Erika: *A Bácsmegey sikere a korabeli Magyarországon*, Irodalmi Szemle, 2007/9, http://www.jogazda.sk/szemle/index.php?option=com_content&task=view&id=94&Itemid=37 (2008. 10. 30.)
- MARCZALI: Marczali Henrik: *Az 1790/1-diki országgyűlés*, Bp., 1907.
- MARGÓCSY: MARGÓCSY István: *Szigvárt apológiája = Mesterek, tanítványok, Ünnepi tanulmánykötet a betvenéves Csetri Lajos tiszteletére*, szerk. SZAJBÉLY Mihály, Magvető, Bp., 1999, 151–168.
- MEZEI: MEZEI Márta: *Kazinczy világnézeti problémái*, ItK, 1987–88/3., 237–270.
- NAGY: NAGY Imre: *Nemzet és egyéniség (Drámairodalmunk az 1810-es években: a hazafiság drámái)*, Argumentum, Bp., 1993.
- NÉMEDI: NÉMEDI Lajosné: *Kazinczy és Bácsmegeyeje, Fordítás vagy „teremtés”?*, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtári Évkönyv, 1967.
- OROSZ: OROSZ László: *Tiborc és Biberach*, Forrás, 2007/5.
- PE: KAZINCZY Ferenc: *Pályám emlékezete*, s. a. r. ORBÁN László, Debrecen, 2009.
- PENKE: PENKE Olga: *Utószó = DUGONICS András: Etelka*, s. a. r. PENKE Olga, Debrecen, 2002, 409–456.
- PUKÁNSZKYNÉ: PUKÁNSZKYNÉ Kádár Jolán: *A magyar Goethe-előadások statisztikája*, ItK, 1932, 305–308.
- RATHMANN: RATHMANN János: *Herder eszméi – a historizmus útján*, Akadémiai, Bp., 1983.
- RUZSICZKY: RUZSICZKY Éva: *Kazinczynak a német felvilágosodás két fő képviselőjéhez fűződő kapcsolatról*, Széphalom 3., szerk. Kováts Dániel, Miskolc, Kazinczy Ferenc Társaság, 1990.
- SASHEGYI: SASHEGYI Oszkár: *A Werther útja Magyarországon*, EPhK, 1943, 394–403.
- SAUDER: KAYSER, Albrecht Christopher: *Adolfs gesammelte Briefe. Mit einem Nachwort herausgegeben von Gerhard SAUDER, Werner J. Röhrig Verlag, St. Ingbert, 1990.*
- STAUD: STAUD Géza: *Magyarországi kastélyszínházak I–III.*, Országos Színháztörténeti Múzeum, Bp., 1963.
- SZALAI: *Tollharcok. Irodalmi és színházi viták 1830–1847*, szerk. SZALAI Anna, Szépirodalmi, Bp., 1981.
- SZAUDEK 1970: SZAUDEK József: *Veteris vestigia flammae (Kazinczy szerelme) = Az estve és az álom. Felvilágosodás és klasszicizmus*, Szépirodalmi, Bp., 1970, 347–541.
- SZAUDEK 1961: SZAUDEK József: *A romantika útján: tanulmányok*, Szépirodalmi, Bp., 1961.
- SZENTJÓBI: SZENTJÓBI Szabó László *Összes költeményei*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Bp., 2001, 74–75.
- SZILÁGYI: SZILÁGYI Ferenc: *„Az esz világa mellett...”: Tanulmányok a magyar felvilágosodás irodalmáról*, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 1998.
- T. ERDÉLYI: T. ERDÉLYI Ilona: *Egy kései kiengesztelés kísérlete (Néhány megjegyzés a Pyrker-pör kapcsán)*, ItK, 1996/5–6.
- TAMÁS: TAMÁS Anna: *Kazinczy és Toldy Ferenc*, ItK, 1981/3., 781–787.
- V. BUSA: V. BUSA Margit: *Adatok Kazinczy Ferenc Diogenes-fordításához*, Könyv és Könyvtár XIV., szerk. GOMBA Szabolcsné, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen, 1985.
- VÁCZY 1914: VÁCZY János: *Kazinczy 1790–1794-ig kiadott fordításai*, ItK, 1914.
- VÁCZY 1915: VÁCZY János: *Kazinczy Ferencz és kora*, I., Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Bp., 1915.
- VÁCZY 1917: VÁCZY János: *Kazinczy Marmontel-fordítása*, ItK, 1917/3.
- VÁCZY 2007: VÁCZY János: *Kazinczy legkiválóbb fordításai (1801–1816)*, Széphalom, 17., A Kazinczy Társaság évkönyve, 2007.
- VÁCZY 2008: VÁCZY János: *Kazinczy legkiválóbb fordításai (1801–1816) II.*, Széphalom, 18., A Kazinczy Társaság évkönyve, 2008.
- WALDAPFEL: WALDAPFEL József: *Idézetek a Bánk-bánban = Császár-emlékkönyv*, Bp., 1934.

- Weber 1916: Weber Antal: *Shakespeare és az osztrák irodalom = Magyar Shakespeare-Tár*, 9., Bp., 1909, 21–64.
- WEBER: KAZINCZY Ferenc: *Az amerikai Podocz és Kazimir keresztyén vallásra való megtérése*. Bessenyei német eredetijével együtt kiadta és bevezetéssel ellátta WEBER Arthur. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1914, Régi Magyar Könyvtár, szerkeszti HEINRICH Gusztáv, 34.
- WEILEN: *Der erste deutsche Bühnen-Hamlet, Die Bearbeitungen Heufelds und Schröders*, Herausgegeben und eingeleitet von Alexander von WEILEN, Wiener Bibliophilen-Gesellschaft, Wien, 1914.
- WELLMANN: *Színházi hírek 1780–1803, A Magyar Hírmondó, a Hadi és Más Nevezetes Történetek és a Bécsi Magyar Hírmondó tudósításai*, összeállította, az utószót és a jegyzeteket írta WELLMANN Nóra, Színháztörténeti Könyvtár 13., sorozatszerkesztő GYÖRGY Eszter, Magyar Színházi Intézet, Bp., 1982.
- WESZELY 1891: WESZELY Ödön, *Kazinczy Gessner fordításai*, Phil. Közl., XV., 1891.
- WESZELY 1890: WESZELY Ödön: *Marmontel és négy magyar író*, EphK, 1890, 477–488.

NÉVMUTATÓ

- Abafi Lajos 807, 880
 Aetion 320, 827
 Ajtay Sámuel 842
 Alexandrosz, III. (Nagy Sándor) 363–367, 379, 829
 Alkibiadész 320, 354, 827
 Anssosi, Pasquale 152, 794
 Antiochus Epiphanes 718, 720–722, 728–730, 732, 734, 738, 739, 741, 860
 Antiszthenész 327, 328, 332, 350, 827
 Anütosz 313, 826
 Apellész 320, 324, 370, 827
 Aranka György 256, 774, 775, 784, 786, 787, 801, 802, 804, 805, 811–813, 818, 822, 823, 834, 845
 Ariosto, Ludovico 776
 Arisztipposz 312, 318, 825
 Arisztophanész 313, 826
 Arisztotelész 369, 371, 377, 378, 830
 Aszalay János 257, 811, 813, 820, 822, 824
 Aucher, Paschalis 641

 Ányos Pál 641, 861

 Baggesen, Jens Immanuel 623, 759, 856, 861
 Bajza József 857–859
 Balassa Iván 879
 Balázs Éva, H. 806, 880
 Barbin, Claude 850
 Barczafalvi Szabó Dávid 784, 787
 Barcsay Ábrahám 37, 776
 Baróti Szabó Dávid 36, 775
 Batsányi János 782, 838, 846
 Batthyány József 195, 807
 Batthyány-Strattmann Lajos 787, 802
 Bayer Alice 879
 Bayer József 799, 816, 818, 819, 835, 879
 Bayle, Pierre 522, 854
 Bálint Ágnes 764
 Bálint István János 768
 Bárczay Ferenc 783, 832–836
 Báróczi Sándor 36, 116, 437, 441, 763, 773, 774, 776, 779, 788, 834, 835, 842–845
 Bártfay László 857
 Becskeházi Becske Bálint 879
 Bede Anna 825, 846
 Beleznay Miklós 765, 766, 768, 807
 Beleznayné Podmaniczky Anna Mária 195, 768, 807
 Bellaagh Aladár 850, 851, 879
 Benda Kálmán 818, 824, 879
 Benedek Marcell 851, 879
 Benkő Ferenc 786
 Beóthy Francisca 822, 823
 Berlász Jenő 880
 Berzsényi Dániel 775, 853
 Bessenyei György 36, 763–768, 772, 776, 851, 879, 882
 Bethlen Sándor 804
 Bión 623, 860
 Bleyer Jakab 857, 858, 879
 Bodmer, Johann Jakob 112, 778
 Boér Sándor 842
 Borbély Szilárd 786, 789, 879
 Bossányi Ferenc 12
 Bossányi Zsuzsanna 11, 12
 Bódi Katalin 786, 787, 879
 Bölöni Farkas Sándor 834
 Breitinger, Johann Jakob 112, 778
 Brender, Irmela 821, 879
 Bretzner, Christoph Friedrich 832
 Brucker, Johann Jakob 312, 825
 Brutus, Marcus Iunius 196, 227, 273, 614, 616, 807, 815
 Bulla Henrik 799
 Busa, V. lásd Busa Margit
 Busa Margit 821, 823, 824, 879–881
 Bürger, Gottfried August 196, 808, 843

 Caesar, Julius 196, 227, 522, 807, 815, 854
 Calderon, Pedro de La Barca 622, 864
 Camoens, Lusiadas de Luiz de 622, 864

- Campe, Joachim Heinrich 784
 Canova, Antonio 620, 643, 860
 Castro, Vincenzo de 855
 Cato, Marcus Porcius 614, 616, 815, 854
 Chaulieu, Wilhelm Amfrye 37, 776
 Cicero, Marcus Tullius 17, 769
 Correggio, Antonio da 796
 Czeizel János 802, 879
 Czibula Katalin 833, 879
 Czirjék Mihály 773

 Császár Elemér 879, 881
 Csehy József 844, 846, 852, 853
 Cserey Farkas 805, 819, 824, 846, 851, 852
 Csokonai Vitéz Mihály 775, 785, 806, 812, 879

 Daemonax 312, 313, 825
 Dareiosz, I. (Nagy) 366, 830
 Dayka Gábor 785, 792, 823
 Dávidházi Péter 798, 803, 879
 Debreczeni Attila 764, 792, 798, 800, 802, 807, 808, 812, 818, 879–881
 Dessewfy József 812, 845, 846, 852, 857, 859
 Démokritosz 352, 354, 828
 Diogenész 311–313, 825, 826
 Dobay Dániel 20, 769
 Dohány József 781, 880
 Döbrentei Gábor 808, 835, 846, 880
 Döme Károly 783, 812, 834, 839
 Dugonics András 784, 786, 787, 806, 881
 Dusch, Johann Jakob 784
 Dyck, Anthony van 174, 796

 Ellinger János József 115, 779, 797, 801
 Endrődy János 804, 818, 880
 Eötvös József 851
 Epiktétosz 273, 312, 815
 Erdélyi Ilona, T. 858, 881
 Erdélyi Pál 770
 Eschenburg, Johann Joachim 798
 Eszterházy Károly 643
 Ettinger, Carl Wilhelm 811
 Ezópus 257, 813

 Édes Gergely 834, 839

 Fazekas István 823
 Fáy András 775, 851
 Fejér György 196, 808
 Fenyő István 858, 880
 Ferenczi Zoltán 808, 809, 880
 Fest Sándor 799, 880
 Fidiasz 337, 828

 Fitos Pál 820, 822
 Flaubert, Gustave 783
 Flavius Arrianus 312, 313, 815, 825
 Folard, Guiscard 488, 848
 Forgách Miklós 194, 806
 Földi János 782, 783, 786, 788, 799, 803, 812, 823
 Fried István 781, 798, 799, 800, 801, 803, 805, 812, 817–819, 834, 835, 880
 Fülöp Géza 880
 Fürst Aladár 771, 772, 880

 Gambara, Carlantonio 640, 855
 Gárdonyi Klára, Cs. 880
 Gáspár Endre 840
 Geistinger, Joseph 517, 850, 851, 853
 Gelei József 784
 Gellert, Christian Fürchtegott 37, 766, 767, 776, 784
 Gergye László 781, 880
 Gessner, Salomon 771–775, 781, 784–786, 788, 800, 802, 822, 880, 882
 Gleich József Alajos 838
 Gleim, Johann Wilhelm Ludwig 112, 772, 778
 Gluck, Christof Wilibald 152, 794
 Glükón 329, 330, 827
 Goethe 196, 381, 437, 623, 779, 781, 789, 794, 797, 801, 807, 811, 832–835, 837, 839, 861, 881
 Gomba Szabolcsné 881
 Gotter, Friedrich Wilhelm 196, 801, 808, 834
 Göböl Gáspár 196, 807
 Grossmann, Gustav Friedrich Wilhelm 832
 Guido, Reni 620, 860
 Guys, Pierre Augustin 257, 813
 Guzmics Izidor 857–859
 Gvadányi József 806

 Gyöngyösi István 36, 776
 György Eszter 882
 György Lajos 780, 781, 842, 880
 Gyulai Ferenc 784
 Gyulay Karolina 859
 Gyürky István 772

 Habsburg Ferdinánd 775
 Halabori Bertalan 640
 Hamilcar 194, 806
 Harsányi István 880
 Haykul Antal 616, 844, 851, 852
 Haynóczy József 824
 Hász-Fehér Katalin 818, 838, 880

- Heinrich Gusztáv 765, 779, 784, 787, 788, 838, 880, 882
 Helmezy Mihály 812, 835, 839, 857
 Herder, Johann Gottfried 255, 257, 525, 811–813, 834, 879, 880, 881
 Hermes, Johann Timotheus 792
 Heufeld, Franz 797, 799, 882
 Heumann, Christoph August 312, 825
 Heyne, Christian Gottlob 623, 860
 Hermész Triszmegisztosz 359, 829
 Héraклеitosz 359, 829
 Hésziodosz 623, 860
 Hippokratész 352, 370, 828
 Hohenwart Zsigmond 642
 Holberg, Ludwig 784
 Homérosz 39, 190, 311, 320, 328, 346, 620, 623, 759, 776, 789, 825, 827, 877
 Hopp Lajos 880
 Horatius, Quintus Flaccus 10, 311, 354, 356, 441, 494, 623, 752, 768, 820, 821, 825, 828, 829, 846, 848
 Horváth Ádám 782, 785–787
 Horváth János 848
 Hölvényi György 855, 880
 Höfel Balázs 643, 861
 Höfel Nepomuk János 643, 861
 Huber 771, 773
 Hummel Dávid 811
 Imre Mihály 764
 Ivánkay Vitéz Imre 196, 774, 775, 786, 787, 794, 807, 822
 Jacobi, Johann Georg 772
 Jáprai Spissich János 276, 816, 817
 Joannes de Ilmur 477, 848
 Johann Nepomuk 832
 József, II. 798, 799
 Juhó Ferenc 798, 805, 880
 Justinus 477, 848
 Kalliasz 468–471, 473–476, 847
 Katona József 838, 851
 Kauffmann, Angelica 118, 789
 Kaunitz Lajos 855, 880
 Kayser, Albrecht Christopher 780, 783, 784, 788–790, 792, 796, 881
 Kazinczy Dénes 14, 117, 769, 789
 Kazinczy Ferenc 9, 12, 13, 14–16, 18, 19, 35, 118, 196, 255, 275, 311, 381, 437, 439, 440, 517–519, 617, 763–792, 794–813, 816–825, 830, 832–846, 848, 850–853, 855–859, 879–882
 Kazinczy József 11, 12, 766
 Kazinczy Klára 784
 Kazinczy László 15, 769
 Kácsándy Teréz 783
 Kácsándy Zsuzsanna 783, 784
 Kádár Jolán *lásd* Pukánszky Kádár Jolán
 Káldi 640
 Kelemen László 804, 805
 Kerényi Ferenc 797, 801, 804, 805, 834, 880, 881
 Kerényi Grácia 828
 Kisfaludy Sándor 775, 812, 838, 848, 853, 857, 880, 881
 Kis János 437, 525, 775, 834, 835, 839, 843, 844–846, 850–853, 855, 857, 859, 860, 881
 Kleist, Ewald Christian von 112, 778
 Kleón 318, 826
 Kliniasz 319, 321, 323, 826
 Klopstock 112, 118, 623, 624, 759, 789, 800, 834, 860, 877
 Knesevich, Wladislas 855
 Korinna 460–462, 847
 Kotzebue, August Friedrich Ferdinand von 819
 Kovachich Márton György 780, 787, 798, 800–802, 804
 Kováts Dániel 881
 Kozma Gergely 812, 851
 Kókay György 765, 766, 879
 Kónyi János 772, 842
 Kölcsey Ferenc 784, 788, 839, 845, 846, 851, 852
 Krantor 311, 825
 Kraynik Imre 857
 Kraynik József 784
 Kultsár István 845
 Labádi Gergely 795
 Laczkovics János 824
 La Fontaine, Jean de 37, 776
 Laicsák Ferenc 859
 Lajos, XIV. 520, 524, 775
 Lakos János 437, 835
 Landerer Mihály 9, 35, 118, 765, 770, 774, 789
 Laudon, Gideon Ernst Freiherr von 195, 807
 László Erika 788
 Lemierre, Antoine Marin 816
 Lessing, Gotthold Ephraim 196, 257, 260, 276, 799, 800, 801, 811, 813, 818, 834, 843
 Lipót, II. 807
 Líziász 741, 742, 862
 Lorraine, Claude 620, 860
 Lőkös István 770, 779

- Lugossy József 770
 Lukianosz 311, 825
 Lüzipposz 370, 830
- Mafféi, Andrea 640, 861
 Mailáth János 857
 Major Sárosy András 844
 Malipiero, Troilo 640
 Marcus Aurelius 273, 815
 Marczali Henrik 806, 881
 Margócsy István 784, 787, 881
 Marmontel, Jean-François 37, 440, 776, 812, 841–846, 850, 879, 881, 882
 Maurer, Friedrich 816
 Mária Terézia 194, 775, 798, 806
 Márton József 853, 859
 Metastasio, Pietro 807
 Mezei Márta 798, 881
 Mészáros Ignác 787
 Michaelsen, J. M. 798
 Mikes Kelemen 851
 Miller, Johann Martin 773, 780, 781, 784, 789, 836
 Milton, John 622, 776, 864
 Mobereczker, Karl Wilhelm 850
 Mocenigo, Alvise Francisco 641, 861
 Monti, Vincenzo 640, 861
 Moszkhosz 623, 860
- Nadeczky Nepomuk 823
 Nagy Gábor 835, 852
 Nagy Imre 764, 805, 881
 Nagy Zsigmond 855
 Nagyváthy János 493, 848
 Napóleon, Bonaparte 503, 849
 Némedi Lajosné 784, 787, 881
 Németh László 437, 835, 851
 Néró, Tiberius Claudius 233, 809
 Niciász 318, 826
- Orbán László 764
 Orczy Lőrinc 37, 195, 776, 807
 Orosz László 838, 881
 Ócsai Balogh Péter 194, 807
- Óry Filep Gábor 766
- Paravia, Alessandro 641, 861
 Parrhasiosz 319, 320, 326, 821, 826
 Pápay Sámuel 825, 852
 Párniczky 772
 Pázmándi Horváth Endre 792
- Penke Olga 784, 787, 881
 Periklész 355, 828
 Petrarca, Francesco 37, 140, 776, 788, 792
 Péczeli József 196, 798, 800, 803, 807
 Pheidias 620, 860
 Philipposz, II. 363, 829
 Phócion 326, 827
 Pindarosz 877
 Platón 273, 316, 327, 356, 361, 372, 373, 378, 822, 826
 Plutarkhosz 311, 312, 825
 Plümicke, Karl Martin 816–818
 Podmaniczky József 195, 807
 Podmaniczky Sándor 772, 844, 852
 Poussin, Nicolas 620
 Prónay László 194, 774, 782, 797, 800–802, 804–806, 834
 Prónay Sándor 806, 852
 Publius Aelius Traianus Hadrianus 312, 825
 Pukánszky Kádár Jolán 798, 799, 804, 835, 880, 881
 Puky Ferenc 766
 Püthagorasz 273, 315, 357, 815, 826
 Pyrker János László 617, 641–643, 759, 764, 855–864, 877, 880, 881
- Radnóti Miklós 769
 Radvánszky Polixéna 783
 Radvánszky Teréz 783, 784, 806
 Ragályi Tamás 781
 Rathmann János 811, 812, 881
 Ráday Eszter 794
 Ráday Gedeon 36, 438, 763, 765, 770–772, 774, 775, 781–783, 787, 788, 794, 799, 801, 803, 834, 836
 Rájnis József 36, 418, 640, 776, 785, 807, 838, 840
 Rákóczi Ferenc, II. 851
 Rembrandt Harmenszoon van Rijn 796, 839
 Retz, Jean François Paul de Gondi, cardinal de 521, 853
 Reviczky Ádám 643
 Révai 437, 835
 Rhédey Lajos 783
 Richelieu, Armand Jean du Plessis de 520, 853
 Rochefoucauld, François de La 517–524, 850–853, 879
 Rousseau, Jean-Jacques 771
 Royer Ferenc 772
 Rubens, Peter Paul 118, 790
 Rudnay Sándor 859
 Romy Károly György 845, 859

- Ruszek József 775
 Ruzsiczky 812, 881
 Ryer Pierre du 521, 853
- Salhausen Móricz 816
 Sardanapalus 319, 323, 826
 Sashegyi Oszkár 781, 881
 Sauder, Gerhard 779–781, 784, 788, 790–792, 795, 796, 881
 Sági Károly 822
 Schaden, Adolph von 832
 Schikaneder, Emanuel 797
 Schlegel, August Wilhelm 803
 Schlegel, Karl Wilhelm Friedrich von 622, 623, 860, 863
 Schraffrath Leopold 820, 824
 Schröder, Fridrich Ludwig 797–799, 801, 803, 808, 880, 882
 Schultz, Friedrich *lásd* Schulz, Friedrich
 Schultz, Johann Abraham Peter 792
 Schulz, Friedrich 517–519, 523, 850–852
 Shakespeare, William 193, 196, 797–799, 801, 803, 808, 847, 879, 880, 882
 Sintenis, Christoph Friedrich 784
 Sípós Pál 846
 Soletti, Petrus 855
 Somlyó György 829
 Sonnenfels, Joseph 780, 781, 798, 799, 831
 Staud Géza 799, 807, 881
 Steinmetz Ninon 773
 Strauss, Anton 855
 Strohmayer Ignác Antal 782, 783, 802, 804
 Suard, Jean Baptiste Antoine 521, 854
 Svegliato, Giambatista 641
- Szabó Dávid 18, 769
 Szalai Anna 858, 881
 Szapphó 329, 827
 Szathmáry Mózes 766
 Szauder József 770, 779, 783, 784, 820, 823, 833, 850, 880, 881
 Szauder Józsefné 770, 779, 820, 850
 Szauder Mária 771, 779, 797, 821, 832, 850
 Szemere Pál 792, 819, 825, 835, 846, 852, 853, 856, 857, 859
 Szentgyörgyi István 311, 821, 825
 Szentgyörgyi József 843, 852
 Szentiványi Ferenc 806
 Szentjóni Szabó László 792, 793, 805, 822, 881
 Szentmarjay Ferenc 823
 Széchenyi István 851, 857
 Széchényi Ferenc 775, 802, 818, 859, 880
 Széki Teleki József 774, 775, 781, 807, 857
- Szép Beáta 764, 877, 878
 Széphalmy Vince 255, 811
 Szilágyi Ferenc 842, 881
 Szilágyi Márton 767, 772
 Szilágyi Sámuel 766, 773, 774, 776, 789
 Szilasy Ferenc 767
 Szily János 194, 807
 Szimónidész 272, 815
 Szirakúzai Dionüsziosz 319, 826
 Szolón 378, 831
 Szókratész 311–313, 444–448, 450, 453–455, 820, 825
- Takács Levente 861
 Tamás Anna 881
 Teleki Klára 794
 Teleky József 36, 194, 774, 775
 Terhes István 16
 Tertina Mihály 768, 804, 805
 Téjfalusi Csóka József 780
 Theodota 356, 828
 Theokritosz 39, 776
 Tiszafernéusz 320, 827
 Tiziano, Vecellio 643, 861
 Toldy Ferenc 767, 773, 787, 788, 835, 856–858, 860, 881
 Tommaséo, Nicolo 640, 861
 Torma Mihály 17, 769
 Tömösközi Sándor 820
 Török Lajos 823
 Trattner János Tamás 773, 782, 811, 825, 832, 837, 841, 853
 Trattner Mátyás 309, 816, 820, 823–825
- Ungvárnémeti Tóth László 846
- Ürményi József 477, 848
- Vanhal, Johann Baptist 152, 794
 Vay Ábrahám 824
 Vay Péter 859
 Váczy János 766, 783, 808, 811, 817, 818, 821, 822, 833–835, 838, 839, 842, 844–846, 850, 852, 853, 856, 859, 880, 881
 Vergilius, Publius Maro 40, 418, 623, 775, 776, 840
 Vernet, Carle 620, 860
 Vida László 835
 Virág Benedek 437, 642, 812, 819, 843, 861
 Vitkovics Mihály 845, 846
 Voltaire, François-Marie Arouet 37, 776, 825
 Voss, Johann Heinrich 623, 861

- Wächter, Leonhard *lásd* Weber, Veit 417, 438, 834, 837–839
Wahr, Karl 797, 799
Waldapfel József 839, 881
Walleshausser, Johann Baptist 837
Wályi András 774, 775
Weber Antal 882
Weber Arthur 765, 766, 882
Weiland, Richard 832
Weilen, Alexander von 797–799, 810, 882
Weingand János Mihály 772, 782
Wellmann Nóra 800, 804, 882
Wesselényi Miklós 842, 844
Weszely Ödön 841, 842, 882
Wéber Simon Péter 381, 832–834
Wieland, Christoph Martin 37, 112, 309, 312, 772, 776, 797, 798, 808, 820–825, 834, 879
Winaricky, Karel 855
Wutky, Michael 620, 860
Xeniadesz 318, 333–336, 340, 342, 346, 821, 826
Xenofón 311, 312, 356, 825
Xenokratész 319, 320, 826
Young, Edward 786
Zabolai Kiss Sámuel 846
Zalányi Péter 842
Zechenter Antal 196, 808
Zeuxisz 320, 826, 827
Zichy Jánosné, Luzénszky Teréz 195, 807
Zrínyi Miklós 36, 776
Zsigray Jakab 824